

ԳՈՌԹՈՐՈՍՅԱՆ

**ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՔՐԻ
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ**

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը

**(ՀՀ Սահմանադրական դատարանի և Դատարանների նախագահների խորհրդի
որոշումներով լրացված)**

**Խմբագիր՝
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու
Տարոն Վարդանի Սիմոնյան**

Երևան 2013

Գոռ Թորոսյան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, ԵՊՀ դասախոս

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի գործնական մեկնաբանություններ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը (2006-2013 թվականի ապրիլ), 750 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ըստ թեմաների

ԽՄԲԱԳՐԻ ԿՈՂՄԻՑ.....	24
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	26
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ.....	28
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ.....	29
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐՄԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԸ.....	29
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ և ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐՄԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐՈՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՎՈՂ ՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.....	29
ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ.....	31
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ.....	34
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ: ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ.....	37
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ և ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾԱԳՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.....	37
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ.....	37
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	38
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ.....	38
ՎՆԱՍՆԵՐԻ ՀԱՏՈՒՅՈՒՄ.....	39
ԱՆՁԻՆՔ (ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍՈՒՔՅԵԿՏՆԵՐ).....	40
ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐ.....	40
ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ.....	40
ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	41
ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	42
ՔԱՂԱՔԱՅՈՒՆ ԱՆԳՈՐԾՈՒՆԱԿ ՃԱՆԱՉԵԼԸ.....	44
ԽՆԱՄԱՐԿՅԱԼԻ ԳՈՒՅՔԸ ՏՆՕՐԻՆԵԼԸ.....	45
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻՆՔ.....	47
§ 1. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ.....	47
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	47
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ.....	47

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	49
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ԼՈՒԾԱՐՈՒՄ (ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ).....	50
§ 2. ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	59
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	59
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ.....	59
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼՈՒՄ ԲԱԺՆԵՄԱՍԸ ՓՈԽԱՆՅԵԼԸ.....	61
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՅԻ ԴՈՒՐՄ ԳԱԼԸ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ.....	63
ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	67
ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ.....	68
§ 3. ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐ.....	70
§ 4. ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	74
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ.....	74
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.....	74
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ.....	75
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈՓՈԽԵԼԸ և ԱՅՆ ԼՈՒԾԱՐԵԼԸ.....	75
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕՐՅԵԿՏՆԵՐԸ.....	77
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ.....	77
ԳՈՒՅՔԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՅՈՒՄԸ.....	77
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ.....	83
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ.....	83
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ և ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	83
ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ.....	84
ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ՄԱՍՆԱՎՈՐԵՅՈՒՄԸ (ԱՊԱՊԵՏԱԿԱՆԱՅՈՒՄԸ).....	85
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼԸ.....	90
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ.....	90
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՎ ԳՈՒՅՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐՈՂԻ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԾԱԳՄԱՆ ՊԱՀԸ.....	91
ՏԻՐԱԶՈՒՐԿ ԳՈՒՅՔ.....	92
ՁԵՌՔԲԵՐՄԱՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ.....	93

<i>ԻնքնԱԿԱՄ ԿԱՌՈՒՅՑ.....</i>	<i>104</i>
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	109
<i>ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ ԲԱԺԻՆՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵԼԸ.....</i>	<i>109</i>
<i>ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ և</i> <i>ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼԸ.....</i>	<i>110</i>
<i>ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՏՆՕՐԻՆԵԼԸ.....</i>	<i>110</i>
<i>ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԾԱԽՍԵՐԸ.....</i>	<i>111</i>
<i>ԳՆԵԼՈՒ ՆԱԽԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ.....</i>	<i>113</i>
<i>ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ԲԱԺԱՆԵԼԸ և ԴՐԱՆԻՅ ԲԱԺԻՆ</i> <i>ԱՌԱՆՁՆԱՅՆԵԼԸ.....</i>	<i>114</i>
<i>ՀԱՄԱՏԵՂ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ, ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼԸ</i> <i>ԵՎ ՏՆՕՐԻՆԵԼԸ.....</i>	<i>117</i>
<i>ՀԱՄԱՏԵՂ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ԲԱԺԱՆԵԼԸ և ԴՐԱՆԻՅ ԲԱԺԻՆ</i> <i>ԱՌԱՆՁՆԱՅՆԵԼԸ.....</i>	<i>122</i>
<i>ԱՍՈՒՍԻՆՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....</i>	<i>123</i>
ՀՈՂԻ ՆԿԱՏԱՄԱՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ.....	133
<i>ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ.....</i>	<i>133</i>
<i>ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԻՐՈՋ՝ ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ.....</i>	<i>133</i>
<i>ՈՒՐԻՇԻ ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՕԳՏՎԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ (ՍԵՐՎԻՏՈՒՅ).....</i>	<i>137</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕՏԱՐՈՒՄԸ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ և ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ.....</i>	<i>140</i>
ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ.....	144
<i>ԲԱԶՄԱԲՆԱԿԱՐԱՆ ՇԵՆՔԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ և ՈՉ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՔԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱև</i> <i>ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՎԱԾ ՇԵՆՔԻ ՈՉ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՔԻ ՆԿԱՏԱՄԱՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ</i> <i>ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.....</i>	<i>144</i>
<i>ԲԱԶՄԱԲՆԱԿԱՐԱՆ ԿԱՄ ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՎԱԾ ՇԵՆՔԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ և (ԿԱՄ) ՈՉ</i> <i>ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԵՐԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՒՅՔԸ.....</i>	<i>144</i>
<i>ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅԱՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ.....</i>	<i>156</i>
ԳՐԱՎԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ	160
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԳՐԱՎԻ ՄԱՍԻՆ.....	160
<i>ԳՐԱՎԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ.....</i>	<i>160</i>
<i>ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՊՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԳՐԱՎԸ.....</i>	<i>162</i>
<i>ԳՐԱՎ ԴՐՎԱԾ ԳՈՒՅՔԻ ՎՐԱ ԱՌԱՆՅ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՍԵԼՈՒ ԲՈՒՆԱԳԱՆՁՈՒՄ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ</i> <i>ԿԱՐԳԸ.....</i>	<i>166</i>

<i>ԳՐԱՎԻ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՎՐԱ ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՆԱԳԱՆՁՈՒՄ ՏԱՐԱԾԵԼԸ.....</i>	<i>181</i>
<i>ԳՐԱՎ ԴՐՎԱԾ ԳՈՒՅՔԻ ԻՐԱՅՈՒՄԻՑ ՍՏԱՅՎԱԾ ԳՈՒՄԱՐԸ ԲԱՇԽԵԼԸ.....</i>	<i>183</i>
§ 2. <i>ՀԻՓՈԹԵՔ</i>	<i>185</i>
<i>ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՄԱՍԻՆ</i>	<i>185</i>
<i>ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ.....</i>	<i>185</i>
<i>ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՁԵՎԸ.....</i>	<i>187</i>
<i>ՀԻՓՈԹԵՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄԸ.....</i>	<i>187</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....</i>	<i>189</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՃԱՆԱՉԵԼԸ.....</i>	<i>189</i>
<i>ՈՒՐԻՇԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒՄԻՑ ԻՐ ԳՈՒՅՔԸ ՀԵՏ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ</i>	<i>192</i>
<i>ԲԱՐԵԽԻՂՃ ՁԵՌՔ ԲԵՐՈՂԻՑ ԻՐ ԳՈՒՅՔԸ ՀԵՏ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ</i>	<i>194</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԻՐՈՋ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒՄԻՑ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԵՏ ՉԿԱՊՎԱԾ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻՑ.....</i>	<i>209</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ</i>	<i>211</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ և ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.....</i>	<i>211</i>
<i>ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼԸ.....</i>	<i>212</i>
<i>ԱՆՁԻ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ԴԱԴԱՐԵԼՆ ԱՅՆ ԳՈՒՅՔԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ, ՈՐԸ ՉԻ ԿԱՐՈՂ ՆՐԱՆ ՊԱՏԿԱՆԵԼ</i>	<i>214</i>
ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ, ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	216
§1. <i>ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ՁԵՎԵՐԸ</i>	<i>216</i>
<i>ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ.....</i>	<i>216</i>
<i>ԳՐԱՎՈՐ ԳՈՐԾԱՐՔ.....</i>	<i>216</i>
<i>ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՀԱՍՏԱՐԱԿ ԳՐԱՎՈՐ ՁԵՎԸ ՉՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ.....</i>	<i>217</i>
<i>ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՆՈՏԱՐԱԿԱՆ ՁԵՎԸ ՉՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ.....</i>	<i>221</i>
<i>ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄԸ.....</i>	<i>225</i>
<i>ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ՉՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ.....</i>	<i>225</i>
§ 2. <i>ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....</i>	<i>232</i>
<i>ՎԻՃԱՀԱՐՈՒՅՑ և ԱՌՈՉԻՆՉ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ.....</i>	<i>232</i>
<i>ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԽԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.....</i>	<i>232</i>

Օրենքի ԿԱՄ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻՆ ՉՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՂ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	237
ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	237
ԱՆԳՈՐԾՈՒՆԱԿ ՃԱՆԱՉՎԱԾ ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ԿՆՔԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	246
ԻՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՍԿԱՆԱԼՈՒ ԿԱՄ ԴՐԱՆՔ ՂԵԿԱՎԱՐԵԼՈՒ ԱՆԸՆԴՈՒՆԱԿ ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ԿՆՔԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	247
ԷԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՅՈՂ ՄՈԼՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿ ԿՆՔՎԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	250
ԽԱԲԵՈՒԹՅԱՆ, ԲՈՒՈՒԹՅԱՆ, ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ, ՄԵԿ ԿՈՂՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅՉԻ ՄՅՈՒՍ ԿՈՂՄԻ ՀԵՏ ՉԱՐԱՄԻՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՄԲ ԿԱՄ ԾԱՆՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ ԲԵՐՈՒՄՈՎ ԿՆՔՎԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	253
ԱՆՎԱՎԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐՈՎ ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ.....	256
§ 3. ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅՉՈՒԹՅՈՒՆ259	259
ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅՉՈՒԹՅՈՒՆ.....	259
ԼԻԱԶՈՐԱԳԻՐ.....	265
ԼԻԱԶՈՐԱԳՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ.....	267
§ 4. ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ272	272
ԺԱՄԿԵՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ.....	272
§ 5. ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ275	275
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	275
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺԱՄԿԵՏ.....	275
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ.....	275
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԻՐԱՌԵԼԸ.....	275
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԻ ՀԱՇՎԱՐԿԸ.....	277
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՆՁԱՆՅ ՓՈՓՈԽՎԵԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ.....	282
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԻ ԸՆԹԱՅՔԻ ԸՆԴՀԱՏՎԵԼԸ.....	284
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼԸ.....	284
ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ԼՐԱՆԱԼՈՒՅ ՀԵՏՈ.....	293
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.....	295
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԿՈՂՄԵՐԸ.....	295
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ և ԾԱԳՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.....	295

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼԸ.....	295
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՑ ՄԻԱԿՈՂՄ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼՈՒ ԱՆԹՈՒՅԼ ԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	295
ՀԱՄԱՊԱՐՏ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ և ՀԱՄԻՐԱՎ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ.....	298
ՊԱՐՏԱՏԻՐՈՋ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՄԱՊԱՐՏ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ.....	300
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՆԴԻՊԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ.....	302
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ.....	304
ՏՈՒԺԱՆՔ	304
ՏՈՒԺԱՆՔԻ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	304
ՏՈՒԺԱՆՔԸ ՊԱԿԱՍԵՅՆԵԼԸ.....	306
ՆԱԽԱՎՃԱՐ	308
ՆԱԽԱՎՃԱՐԻ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ: ՆԱԽԱՎՃԱՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵԸ.....	308
ՆԱԽԱՎՃԱՐՈՎ ԱՊԱՀՈՎՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱԴԱՐԵԼՈՒ և ԱՅՆ ԶԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԵՏԵԱՆՔՆԵՐԸ.....	308
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ	315
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԽԱԽՏՄԱՆ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	315
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԽԱԽՏՄԱՄԲ ԱՌԱՋԱՅԱԾ ՎՆԱՄՆԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ.....	319
ՎՆԱՄՆԵՐ և ՏՈՒԺԱՆՔ.....	320
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ	320
ՍՈՒԲՍԻԴԻԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	327
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.....	329
ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ.....	332
ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐԻ ՄԵՂՔՈՎ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ՀԵՏԵԱՆՔՆԵՐԸ.....	332
ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ԿԵՏԱՆՑԸ	335
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԱԴԱՐԵԼԸ.....	336
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԱԴԱՐԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ.....	336
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐԵԼԸ ԿԱՏԱՐՄԱՄԲ.....	336
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐԵԼԸ ՀԱՇՎԱՆՑՈՎ.....	338
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐԵԼԸ ՆՈՐԱՅՄԱՄԲ.....	339
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	343

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ	343
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ	343
<i>ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ</i>	<i>343</i>
<i>ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԵՎ ՕՐԵՆՔ</i>	<i>345</i>
<i>ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐ</i>	<i>349</i>
<i>ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐ</i>	<i>352</i>
<i>ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄԸ</i>	<i>356</i>
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿՆՔԵԼԸ	368
<i>ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ ԿՆՔԵԼՈՒ ՊԱՀԸ</i>	<i>368</i>
<i>ՕՖԵՐՏԱ</i>	<i>374</i>
<i>ԱԿՅԵՊՏԻ ՀԱՄԱՐ ԺԱՄԿԵՏ ՉՄԱՀՄԱՆՈՂ ՕՖԵՐՏԱՅԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿՆՔԵԼԸ</i>	<i>375</i>
<i>ԿՈՂՄԻ ԽՈՒՄԱՓԵԼԸ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿՆՔԵԼՈՒՅ</i>	<i>377</i>
<i>ՄԱԿԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԱՆՅԿԱՅՆԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ՀԵՏԿԱՆՔՆԵՐԸ</i>	<i>382</i>
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՓՈՓՈԽԵԼԸ ԵՎ ԼՈՒԾԵԼԸ	384
<i>ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ և ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ</i>	<i>384</i>
<i>ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ և ԼՈՒԾԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ</i>	<i>384</i>
ԳՈՒՅՔԻ ՕՏԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ	388
ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ	388
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՄԱՍԻՆ	388
<i>ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐ</i>	<i>388</i>
<i>ՎԱՃԱՌՈՂԻ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՀՊԱՆՎԵԼԸ</i>	<i>388</i>
§ 2. ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ	392
<i>ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐ</i>	<i>392</i>
<i>ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՁևԸ</i>	<i>392</i>
<i>ԳՆՈՐԴԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՆՐԱՆ ԱՆՊԱՏՇԱՃ ՈՐԱԿԻ ԱՊՐԱՆՔ ՎԱՃԱՌԵԼԻՄ</i>	<i>392</i>
§ 3. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ	396
<i>ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ</i>	<i>396</i>
<i>ԳՆՈՐԴԻ ԿՈՂՄԻՅ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ</i>	<i>396</i>
<i>ԳՆՈՐԴԻ ԿՈՂՄԻՅ ՉԸՆԴՈՒՆՎԱԾ ԱՊՐԱՆՔԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ</i>	<i>398</i>

§ 4. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ (§ 6).....	400
<i>ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ</i>	400
ՌԵՆՏԱ	402
<i>ՌԵՆՏԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ</i>	402
<i>ՅՄԱՀ ՌԵՆՏԱ ՍՏԱՅՈՂԸ</i>	402
ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ.....	403
<i>ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ</i>	403
ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ.....	407
<i>ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ</i>	407
<i>ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐԸ</i>	410
<i>ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՅ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼԸ</i>	412
<i>ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԵՐԱՅՆԵԼԸ</i>	413
ԳՈՒՅՔԸ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՅՆ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ	417
<i>ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ</i>	417
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ	417
<i>ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ</i>	417
<i>ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԺԱՄԿԵՏԸ</i>	423
<i>ԵՆԹԱՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ</i>	424
<i>ԵՆԹԱՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ԴԱԴԱՐԵԼԻՄ</i>	424
<i>ՆՈՐ ԺԱՄԿԵՏՈՎ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿՆՔԵԼԸ</i>	429
<i>ՎԱՐՁԱԿԱԼԱԾ ԳՈՒՅՔԸ ԳՆԵԼԸ</i>	431
§ 2. ՎԱՐՁՈՒՅԹ	434
<i>ՎԱՐՁՈՒՅԹԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ</i>	434
§ 3. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ.....	436
<i>ԱՌԱՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑԻ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ</i>	436
<i>ՎԱՐՁԱԿԱԼԻ՝ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ</i>	436
<i>ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ</i>	438
ԿԱՊԱԼ	438
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԿԱՊԱԼԻ ՄԱՍԻՆ.....	438

ԿԱՊԱԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	438
ԿԱՊԱԼԱՌՈՒԻ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ ՊԱՏՎԻՐԱՏՈՒԻ ԿՈՂՄԻՅ	439
§ 2. ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱՊԱԼ (§ 3)	442
ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ և ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ	442
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՏՈՒՑԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ	445
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ	445
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	445
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՎՃԱՐԵԼԸ	445
ԿՈՄԻՍԻԱ	455
ԿՈՄԻՍԻՈՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՄԻՏԵՆՏԻ ԳՈՒՅՔԻ ԿՈՐՄՏԻ, ՊԱԿԱՍՈՐԴԻ ԿԱՄ ՎՆԱՍՎԱԾՔԻ ՀԱՄԱՐ	455
ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ	457
ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	457
ՓՈԽԱԴՐՈՒՄ	459
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ	459
ԲԵՌԻ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	459
ՖՐԱԽՏԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	460
ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԱՌԱՔՈՒՄ	463
ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԱՌԱՔՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	463
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆ	465
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	465
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՁԵՎԸ	468
ՓՈԽԱՌՈՒԻ՝ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	473
ՓՈԽԱՌՈՒԻ ԿՈՂՄԻՅ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ՀԵՏԽԱՆՔՆԵՐԸ	475
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԸ ՎԻՃԱԿԵԼԸ	477
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՐՏՔԻ ՆՈՐԱՑՈՒՄԸ	480
ՎԱՐԿ	484
ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	484
ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԱՎԱՆԴ	489
ԱՎԱՆԴԻ ԳՈՒՄԱՐԻ ՏՈԿՈՍՆԵՐԸ	489

ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ	490
<i>ԿԱՆԽԻԿ ԵՎ ԱՆԿԱՆԽԻԿ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ</i>	<i>490</i>
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	492
<i>ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԴՐԱ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ.....</i>	<i>492</i>
<i>ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ.....</i>	<i>492</i>
<i>ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ՈՐՈՇԵԼԸ.....</i>	<i>492</i>
<i>ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՅՄԱՆ ՆՎԱՋԵՑՈՒՄԸ և ՀԱՏՈՒՅՄԱՆ ՄԵՐԺՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.....</i>	<i>502</i>
<i>ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՅՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԻՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՂԻՆ ԱՆՅՆԵԼԸ (ՍՈՒՐՈՂՈՒՄՆԵՐ).....</i>	<i>503</i>
ԱՌԱՆՅ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁ ԿԱԶՄԱՎՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	505
<i>ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ.....</i>	<i>505</i>
<i>ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ.....</i>	<i>505</i>
<i>ՄԱՍՆԱԿԻՅՆԵՐԻ ԱՎԱՆԴՆԵՐԸ.....</i>	<i>506</i>
<i>ՄԱՍՆԱԿԻՅՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՒՅՔԸ.....</i>	<i>506</i>
<i>ՄԱՍՆԱԿԻՅՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԾԱԽՄԵՐԸ և ՎՆԱՍՆԵՐԸ.....</i>	<i>507</i>
<i>ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ.....</i>	<i>508</i>
ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԱՆՑԿԱՅՆԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ	510
<i>ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՆ ՈՒ ԱՆՑԿԱՅՆԵԼԸ</i>	<i>510</i>
<i>ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՈՒ ԴՐԱՆՅՈՒՄ ՄԱՍՆԱԿՅԵԼՈՒ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.....</i>	<i>510</i>
<i>ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՅ ԿԱՄ ՆՐԱՆՅ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԵՐ, ՏՈՏԱԼԻԶԱՏՈՐՆԵՐ և ԱՅԼ ԽԱՂԵՐ ԱՆՑԿԱՅՆԵԼԸ.....</i>	<i>510</i>
ՄԻԱԿՈՂՄԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՅ ԾԱԳՈՂ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	513
<i>ԱՌԱՆՅ ՀԱՆՁՆԱԴԱՐՈՒԹՅԱՆ, Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....</i>	<i>513</i>
<i>ԱՌԱՆՅ ՀԱՆՁՆԱԴԱՐՈՒԹՅԱՆ, Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.....</i>	<i>513</i>
<i>Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾԱԾ ԱՆՁԻ ԿՐԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԸ ՀԱՏՈՒՅԵԼԸ.....</i>	<i>513</i>
ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԾԱԳԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	515
<i>§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՅՄԱՆ ՄԱՍԻՆ</i>	<i>515</i>
<i>ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՄՔԵՐԸ.....</i>	<i>515</i>
<i>ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼԸ ԿԱՆԽԵԼԸ.....</i>	<i>518</i>

Ֆիրմաների մեկնումը օգտագործողները.....	584
§ 2. Աղբյուրների նշան	587
Աղբյուրների նշանի (սղակաբանության նշանի) հրապարակումը ղեկավարության ղեկավարությանը.....	587
Աղբյուրների նշանի նկատմամբ բացառիկ հրապարակումը և Աղբյուրների նշանի օգտագործողները.....	591
Աղբյուրների նշանի նկատմամբ հրապարակումը ժողովրդական.....	598
ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ	602
Ընդհանուր դրույթներ ժԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ	602
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	602
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.....	603
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԶԱՆԳՎԱԾ.....	606
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅՈՒՄԸ.....	617
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ	617
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԿՏԱԿԻ.....	621
ԿՏԱԿԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	621
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԲԱԺԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ.....	621
ԿՏԱԿԸ ՎԵՐԱՅՆԵԼԸ, ՓՈՓՈԽԵԼԸ և ԼՐԱՅՆԵԼԸ.....	622
ԿՏԱԿԻ ՁԵՎԸ.....	624
ԱՆՁԱՄԲ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ ԿՏԱԿԻՆ ՀԱՎԱՍՏԱՐԵՅՎԱԾ ԿՏԱԿԸ.....	624
ԿՏԱԿԻ ՆՈՏԱՐԱԿԱՆ ՎԱՎԵՐԱՅՈՒՄԸ.....	624
ԿՏԱԿԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	626
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՕՐԵՆՔԻ	629
Ընդհանուր դրույթներ.....	629
Առաջին շրջանի ժԱՌԱՆԳՆԵՐ.....	629
Երկրորդ շրջանի ժԱՌԱՆԳՆԵՐ.....	631
Չորրորդ շրջանի ժԱՌԱՆԳՆԵՐ.....	633
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ.....	634
ԱՍՈՒՍՆՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ.....	635
Անժամանակ գործի ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ.....	637
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ.....	638

<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ.....</i>	<i>638</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ.....</i>	<i>639</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏԸ.....</i>	<i>650</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ԺԱՄԿԵՏԻ ԱՎԱՐՏԻՅ ՀԵՏՈ.....</i>	<i>653</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՓՈԽԱՆՅԵԼԸ (ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՆՍՄԻՄԻԱ).....</i>	<i>658</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆԻՅ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼԸ.....</i>	<i>661</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆԻՅ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ.....</i>	<i>661</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱԺԱՆԵԼԸ.....</i>	<i>664</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԱՆԵԼԸ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐԻ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹՅԱՄԲ.....</i>	<i>664</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԾԱԽՍԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ.....</i>	<i>667</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇՎԻՆ ՀԱՏՈՒՑՎՈՂ ԾԱԽՍԵՐԸ.....</i>	<i>667</i>
<i>ՊԱՐՏԱՏԵՐԵՐԻ ԿՈՂՄԻՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՅՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ.....</i>	<i>667</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ.....</i>	<i>672</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ՁԵՎԱԿԵՐՊԵԼԸ.....</i>	<i>677</i>
<i>ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԿԱՅԱԳԻՐԸ.....</i>	<i>677</i>
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔ.....	679
§ 1. ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ (§ 2.)	679
<i>ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԸ.....</i>	<i>679</i>
§ 2. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ (§ 6.).....	681
<i>ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԿՈՂՄԵՐԻ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎԵԼԻՔ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ....</i>	<i>681</i>
ՎՃՌԱԲԵԿ, ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ.....	683

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ըստ հոդվածների

- ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐՄԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԸ
- Հոդված 1. Քաղաքացիական օրենսդրությամբ և քաղաքացիական իրավունքի նորմեր պարունակող այլ իրավական ակտերով կարգավորվող հարաբերությունները
- Հոդված 2. Ձեռնարկատիրական գործունեություն
- Հոդված 3. Քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքները
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ:
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ
- Հոդված 10. Քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերը
- Հոդված 11. Քաղաքացիական իրավունքների իրականացումը
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
- Հոդված 13. Ընդհանուր դրույթներ
- Հոդված 17. Վնասների հատուցում
ԱՆՁԻՆՔ (ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐ)
ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐ
- Հոդված 24. Քաղաքացիների գործունակություն
- Հոդված 26. Քաղաքացու ձեռնարկատիրական գործունեությունը
- Հոդված 28. Քաղաքացու սնանկությունը
- Հոդված 31. Քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելը
- Հոդված 39. Խնամարկյալի գույքը տնօրինելը
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻՆՔ
§ 1. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ
- Հոդված 50. Իրավաբանական անձի հասկացությունը
- Հոդված 57. Իրավաբանական անձի մարմինները
- Հոդված 60. Իրավաբանական անձի պատասխանատվությունը
- Հոդված 67. Իրավաբանական անձի լուծարում (սնանկություն)
§ 2. ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՄԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 95. Հիմնական դրույթներ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասին
- Հոդված 101. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կանոնադրական կապիտալում բաժնեմասը փոխանցելը
- Հոդված 103. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցի դուրս գալը ընկերությունից
ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 115. Բաժնետիրական ընկերության կառավարումը
§ 3. ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐ
- Հոդված 118. Կոոպերատիվի գույքը
§ 4. ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
- Հոդված 122. Հիմնական դրույթներ հասարակական միավորումների մասին
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ
- Հոդված 124. Հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելը և այն լուծարելը
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐԸ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ
- Հոդված 135. Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումը
ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ
- Հոդված 163. Սեփականության իրավունքի հասկացությունը և բովանդակությունը
- Հոդված 168. Պետական սեփականության իրավունք
- Հոդված 171. Պետական գույքի մասնավորեցումը (ապապետականացումը)
ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼԸ
- Հոդված 172. Սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հիմքերը
- Հոդված 176. Պայմանագրով գույք ձեռք բերողի սեփականության իրավունքի ծագման պահը

- Հոդված 178. Տիրագործի գույք
- Հոդված 187. Ձեռքբերման վաղեմություն
- Հոդված 188. Ինքնակամ կառույց
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 190. Ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքում բաժինները որոշելը
- Հոդված 191. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետելը և օգտագործելը
- Հոդված 192. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինելը
- Հոդված 194. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը պահպանելու ծախսերը
- Հոդված 195. Գնելու նախապատվության իրավունքը
- Հոդված 197. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելը և դրանից բաժին առանձնացնելը
- Հոդված 198. Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետելը, օգտագործելը և տնօրինելը
- Հոդված 199. Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելը և դրանից բաժին առանձնացնելը
- Հոդված 201. Ամուսինների ընդհանուր սեփականությունը
ՀՈՂԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ
- Հոդված 205. Հողամասի օգտագործման իրավունք ձեռք բերելու հիմքերը
- Հոդված 207. Անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ հողամասն օգտագործելու իրավունքը
- Հոդված 210. Ուրիշի հողամասից սահմանափակ օգտվելու իրավունք (սերվիտուտ)
- Հոդված 218. Սեփականության օտարումը հասարակության և պետության կարիքների համար
ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ
- Հոդված 222. Բազմաբնակարան շենքի բնակարանի և ոչ բնակելի տարածքի, ինչպես նաև ստորաբաժանված շենքի ոչ բնակելի տարածքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի առանձնահատկությունները
- Հոդված 224. Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի բնակարանների և (կամ) ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի ընդհանուր գույքը
- Հոդված 225. Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը
ԳՐԱՎԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԳՐԱՎԻ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 226. Գրավի իրավունքի հասկացությունը
- Հոդված 231. Ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքի գրավը
- Հոդված 249. Գրավ դրված գույքի վրա առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածելու կարգը..
- Հոդված 249¹. Գրավի առարկայի վրա դատական կարգով բռնագանձում տարածելը..
- Հոդված 251. Գրավ դրված գույքի իրացումից ստացված գումարը բաշխելը..
§ 2. ՀԻՓՈԹԵՔ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 261. Հիփոթեքի պայմանագիր
- Հոդված 263. Հիփոթեքի պայմանագրի ձևը
- Հոդված 264. Հիփոթեքի իրավունքի պետական գրանցումը
ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
- Հոդված 273. Սեփականության իրավունքը ճանաչելը
- Հոդված 274. Ուրիշի ապօրինի տիրապետումից իր գույքը հետ պահանջելու իրավունքը
- Հոդված 275. Բարեխիղճ ձեռք բերողից իր գույքը հետ պահանջելու իրավունքը
- Հոդված 277. Սեփականատիրոջ իրավունքների պաշտպանությունը տիրապետումից զրկելու հետ չկապված խախտումներից
ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ
- Հոդված 279. Սեփականության իրավունքի և այլ գույքային իրավունքների դադարման հիմքերը..
- Հոդված 280. Սեփականության իրավունքից հրաժարվելը
- Հոդված 282. Անձի սեփականության իրավունքը դադարելն այն գույքի նկատմամբ, որը չի կարող նրան պատկանել
ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ, ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅՈՒՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ, ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ,
ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ

- §1. ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ՁԵՎԵՐԸ
- Հոդված 289. Գործարքի հասկացությունը
- Հոդված 296. Գրավոր գործարք
- Հոդված 298. Գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելու հետևանքները
- Հոդված 300. Գործարքի նոտարական ձևը չպահպանելու հետևանքները
- Հոդված 301. Գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցումը
- Հոդված 302. Գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջները չպահպանելու հետևանքները
- § 2. ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎՈՒՄԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
- Հոդված 303. Վիճահարույց և առոչինչ գործարքներ
- Հոդված 304. Ընդհանուր դրույթներ գործարքի անվավերության հետևանքների մասին
- Հոդված 305. Օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի պահանջներին չհամապատասխանող գործարքի անվավերությունը
- Հոդված. 306. Կեղծ և շինծու գործարքների անվավերությունը
- Հոդված 307. Անգործունակ ճանաչված քաղաքացու կնքած գործարքի անվավերությունը
- Հոդված 311. Իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակ քաղաքացու կնքած գործարքի անվավերությունը
- Հոդված 312. Էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքի անվավերությունը
- Հոդված 313. Խաբեության, բռնության, սպառնալիքի ազդեցության ներքո, մեկ կողմի ներկայացուցչի մյուս կողմի հետ չարամիտ համաձայնությամբ կամ ծանր հանգամանքների բերումով կնքված գործարքի անվավերությունը
- Հոդված 317. Անվավեր գործարքներով հայցային վաղեմության ժամկետները
- ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅՉՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 318. Ներկայացուցչություն
- Հոդված 321. Լիազորագիր
- Հոդված 324. Լիազորագրի դադարելը
- ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ
- Հոդված 330. Ժամկետի վերջին օրը գործողություններ կատարելու կարգը
- ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 331. Հայցային վաղեմություն հասկացությունը
- Հոդված 332. Հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետ
- Հոդված 333. Հայցային վաղեմության հատուկ ժամկետներ
- Հոդված 335. Հայցային վաղեմությունը կիրառելը
- Հոդված 337. Հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը
- Հոդված 338. Հայցային վաղեմության ժամկետը պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելու դեպքում
- Հոդված 340. Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի ընդհատվելը
- Հոդված 342. Հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելը
- Հոդված 343. Պարտականության կատարումը հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո
- ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
- ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԿՈՂՄԵՐԸ
- Հոդված 345. Պարտավորության հասկացությունը և ծագման հիմքերը
- ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼԸ
- Հոդված 347. Ընդհանուր դրույթներ
- Հոդված 348. Պարտավորությունը կատարելուց միակողմ հրաժարվելու անթույլատրելիությունը..
- Հոդված 361. Համապարտ պարտականություններ և համիրավ պահանջներ
- Հոդված 362. Պարտատիրոջ իրավունքները համապարտ պարտականության դեպքում
- Հոդված 367. Պարտավորությունների հանդիպական կատարումը
- ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ
- §1. ՏՈՒԺԱՆՔ (§2.)
- Հոդված 369. Տուժանքի հասկացությունը
- Հոդված 372. Տուժանքը պակասեցնելը
- §2. ՆԱԽԱՎՃԱՐ (§6.)
- Հոդված 395. Նախավճարի հասկացությունը: Նախավճարի մասին համաձայնության ձևը.
- Հոդված 396. Նախավճարով ապահովված պարտավորությունը դադարելու և այն չկատարելու հետևանքները
- ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

- Հոդված 408. Պարտավորության խախտման հասկացությունը
- Հոդված 409. Պարտավորության խախտմամբ առաջացած վնասները հատուցելը
- Հոդված 410. Վնասներ և տուժանք
- Հոդված 411. Պատասխանատվությունը դրամական պարտավորությունը չկատարելու համար.
- Հոդված 415. Սուբսիդիար պատասխանատվություն
- Հոդված 417. Պարտավորությունը խախտելու համար պատասխանատվության հիմքերը
- Հոդված 418. Պարտապանի պատասխանատվությունն իր աշխատողների գործողությունների համար.
- Հոդված 420. Երկու կողմերի մեղքով պարտավորությունը խախտելու հետևանքները..
- Հոդված 421. Պարտապանի կետանցը
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԱԴԱՐԵԼԸ
- Հոդված 423. Պարտավորությունները դադարելու հիմքերը
- Հոդված 424. Պարտավորության դադարելը կատարմամբ
- Հոդված 426. Պարտավորության դադարելը հաշվանցով
- Հոդված 430. Պարտավորության դադարելը նորացմամբ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ
- Հոդված 437. Պայմանագրի ազատություն
- Հոդված 438. Պայմանագիր և օրենք
- Հոդված 442. Հրապարակային պայմանագիր
- Հոդված 445. Նախնական պայմանագիր
- Հոդված 447. Պայմանագրի մեկնաբանումը
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԿՆՔԵԼԸ
- Հոդված 449. Պայմանագիրը կնքելու պահը
- Հոդված 451. Օֆերտա
- Հոդված 457. Ակցեպտի համար ժամկետ չսահմանող օֆերտայի հիման վրա պայմանագիր կնքելը.
- Հոդված 461. Կողմի խուսափելը պայմանագիր կնքելուց
- Հոդված 465. Սակարկություններ անցկացնելու կանոնները խախտելու հետևանքները.
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՓՈՓՈԽԵԼԸ ԵՎ ԼՈՒԾԵԼԸ
- Հոդված 466. Պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու հիմքերը
- Հոդված 468. Պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու կարգը
ԳՈՒՅՔԻ ՕՏԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ
ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 470. Առուվաճառքի պայմանագիր
- Հոդված 507. Վաճառողի սեփականության իրավունքի պահպանվելը
§ 2. ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ
- Հոդված 508. Մանրածախ առուվաճառքի պայմանագիր Հոդված 509. Մանրածախ առուվաճառքի պայմանագրի ձևը
- Հոդված 518. Գնորդի իրավունքները նրան անպատշաճ որակի ապրանք վաճառելիս
§ 3. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ
- Հոդված 521. Մատակարարման պայմանագիրը
- Հոդված 528. Գնորդի կողմից ապրանքներն ընդունելը
- Հոդված 529. Գնորդի կողմից չընդունված ապրանքի պատասխանատու պահպանությունը
§ 4. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ (§ 6.)
- Հոդված 561. Անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիր
ՌԵՆՏԱ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՌԵՆՏԱՅԻ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 571. Ռենտայի պայմանագիր
§ 2. ՑՄԱՀ ՌԵՆՏԱ (§ 3.)
- Հոդված 585. Ցմահ ռենտա ստացողը
ՓՈԽՆԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 589. Փոխանակության պայմանագիր
ՆՎԻԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 594. Նվիրատվության պայմանագիր
- Հոդված 599. Նվիրատվության սահմանափակումները
- Հոդված 600. Նվիրատվության պայմանագիրը կատարելուց հրաժարվելը

- Հոդված 601. Նվիրատվությունը վերացնելը
ԳՈՒՅՔԸ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՅՆ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ
ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 606. Վարձակալության պայմանագիր
- Հոդված 612. Վարձակալության պայմանագրի ժամկետը
- Հոդված 620. Ենթավարձակալության պայմանագիրը
- Հոդված 621. Ենթավարձակալության պայմանագրի դադարելը վարձակալության պայմանագիրը
վաղաժամկետ դադարելիս
- Հոդված 624. Նոր ժամկետով վարձակալության պայմանագիր կնքելը
- Հոդված 627. Վարձակալած գույքը գնելը
§ 2. ՎԱՐՁՈՒՅԹ
- Հոդված 629. Վարձույթի պայմանագիրը
§ 3. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ
2. ԱՌԱՆՑ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ
- Հոդված 645. Առանց անձնակազմի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագիր
- Հոդված 647. Վարձակալի՝ տրանսպորտային միջոցը պահպանելու պարտականությունը..
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ
ԿԱՊԱԼ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԿԱՊԱԼԻ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 700. Կապալի պայմանագիր
- Հոդված 718. Կապալառուի կատարած աշխատանքի ընդունումը պատվիրատուի կողմից.
§ 2. ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱՊԱԼ (§ 3.)
- Հոդված 741. Նախագծային փաստաթղթեր և նախահաշիվ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՏՈՒՑԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ
- Հոդված 777. Ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագիր
- Հոդված 779. Ծառայությունների համար վճարելը
ԿՈՄԻՍԻԱ
- Հոդված 799. Կոմիսիոների պատասխանատվությունը կոմիտենտի գույքի կորստի, պակասորդի կամ
վնասվածքի համար
ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 806. Գործակալության պայմանագիր
ՓՈԽԱԴՐՈՒՄ
- Հոդված 854. Ընդհանուր դրույթներ փոխադրման մասին
- Հոդված 855. Բեռի փոխադրման պայմանագիր
- Հոդված 857. Ֆրախտի պայմանագիր
ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԱՌԱՔՈՒՄ
- Հոդված 871. Տրանսպորտային առաքման պայմանագիր
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 877. Փոխառության պայմանագիր
- Հոդված 878. Փոխառության պայմանագրի ձևը
- Հոդված 880. Փոխառուի՝ փոխառության գումարը վերադարձնելու պարտականությունը
- Հոդված 881. Փոխառուի կողմից փոխառության պայմանագիրը խախտելու հետևանքները
- Հոդված 882. Փոխառության պայմանագիրը վիճարկելը
- Հոդված 886. Փոխառության պարտավորությամբ պարտքի նորացումը
ՎԱՐԿ
- Հոդված 887. Վարկային պայմանագիր
ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԱՎԱՆԴ
- Հոդված 906. Ավանդի գումարի տոկոսները
ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 929. Կանխիկ և անկանխիկ հաշվարկներ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 983. Ապահովագրությունը, դրա դասակարգումը

- Հոդված 996. Ապահովագրության պայմանագիրը
- Հոդված 999. Ապահովագրության պայմանագրի պայմաններն ապահովագրության ընդհանուր պայմաններով որոշելը
- Հոդված 1003¹. Ապահովագրական հատուցման նվազեցումը և հատուցման մերժման հիմքերը
- Հոդված 1021. Վնասի հատուցման պահանջի իրավունքն ապահովադրից ապահովագրողին անցնելը (սուբրոգացիա)
ԱՌԱՆՑ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁ ԿԱԶՄԱՎՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ
ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ
- Հոդված 1026. Համատեղ գործունեության պայմանագիր
- Հոդված 1027. Մասնակիցների ավանդները
- Հոդված 1028. Մասնակիցների ընդհանուր գույքը
- Հոդված 1031. Մասնակիցների ընդհանուր ծախսերը և վնասները
- Հոդված 1033. Շահույթի բաշխումը
ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ
ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՆ ՈՒ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼԸ
- Հոդված 1039. Խաղեր և գրազ կազմակերպելու ու դրանցում մասնակցելու հետ կապված պահանջները
- Հոդված 1040. Պետության և համայնքների կողմից կամ նրանց թույլտվությամբ վիճակախաղեր, տոտալիզատորներ և այլ խաղեր անցկացնելը
ՄԻԱԿՈՂՄԱՆԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԱՌԱՆՑ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ, Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
- Հոդված 1048. Առանց հանձնարարության, ի շահ ուրիշի գործողությունների պայմանները
- Հոդված 1052. Ի շահ ուրիշի գործած անձի կրած վնասները հատուցելը
ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼՈՒ ԵՎ ԱՆՀԻՄՆ ՀԱՐՍՏԱՑՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԾԱԳԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.
ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԾԱԳԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 1058. Վնասի հատուցման համար պատասխանատվության ընդհանուր հիմքերը
- Հոդված 1059. Վնաս պատճառելը կանխելը
- Հոդված 1062. Իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու պատասխանատվությունն իր աշխատողի պատճառած վնասի համար
- Հոդված 1063. Պատասխանատվությունը պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու դրանց պաշտոնատար անձանց պատճառած վնասի համար: Վնաս պատճառելիս ՀՀ կամ համայնքի անունից հանդես եկող մարմինները և անձինք
- Հոդված 1064. Պատասխանատվությունը հետաքննության, նախաքննության մարմինների, դատախազության և դատարանի ապօրինի գործողություններով պատճառված վնասի համար
- Հոդված 1065. Վնասը հատուցելիս Հայաստանի Հանրապետության կամ համայնքի անունից հանդես եկող մարմինները և անձինք
- Հոդված 1071¹. Անշարժ գույքի սեփականատիրոջ պատասխանատվությունը
- Հոդված 1072. Պատասխանատվությունը շրջապատի համար առավել վտանգ ստեղծող գործունեությամբ պատճառած վնասի համար
- Հոդված 1074. Վնասը հատուցած անձանց հետադարձ պահանջի (ռեգրեսի) իրավունքը
- Հոդված 1076. Տուժողի մեղքի և վնաս պատճառած անձի գույքային դրությունը հաշվի առնելը
§ 2. ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ԿՅԱՆՔԻՆ ԿԱՄ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆԸ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ
- Հոդված 1078. Առողջության քայքայմամբ պատճառված վնասը հատուցելու ծավալը և բնույթը
- Հոդված 1085. Վնաս հատուցելու վճարները
§ 3. ՊԱՏՎԻՆ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆԸ ԵՎ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՀԱՄԲԱՎԻՆ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ (§ 2.1.)
- Հոդված 1087.1. Պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման կարգը և պայմանները
- Հոդված 17. Վնասների հոսուցում
ԱՆՀԻՄՆ ՀԱՐՍՏԱՑՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԾԱԳԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
- Հոդված 1092. Անհիմն հարստացումը վերադարձնելու պարտականությունը
- Հոդված 1099. Չվերադարձվող անհիմն հարստացումը
ՄՏԱՎՈՐ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

- p>Հոդված 1111. Հեղինակային իրավունքի օբյեկտները
- Հոդված 1124. Ստեղծագործությունն օգտագործելու հեղինակի իրավունքը
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԵՎ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
§ 1. ՖԻՐՄԱՅԻՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄ
- Հոդված 1168. Ֆիրմային անվանման օգտագործումը
§ 2. ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆ
- Հոդված 1171. Ապրանքային նշանի (սպասարկման նշանի) իրավական պահպանության պայմանները
- Հոդված 1175. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելը
- Հոդված 1177. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելու կամ լիցենզիա տրամադրելու
մասին պայմանագրերի ձևը և դրանցից բխող իրավունքների փոխանցման գրանցումը
- Հոդված 1124. Ստեղծագործությունն օգտագործելու հեղինակի իրավունքը
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԵՎ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
§ 1. ՖԻՐՄԱՅԻՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄ
- Հոդված 1168. Ֆիրմային անվանման օգտագործումը
§ 2. ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆ
- Հոդված 1171. Ապրանքային նշանի (սպասարկման նշանի) իրավական պահպանության պայմանները
- Հոդված 1172. Ապրանքային նշանի նկատմամբ բացառիկ իրավունքը և ապրանքային նշանի
օգտագործումը
- Հոդված 1175. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելը
- Հոդված 1177. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելու կամ լիցենզիա տրամադրելու
մասին պայմանագրերի ձևը և դրանցից բխող իրավունքների փոխանցման գրանցումը
ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
- Հոդված 1184. Ժառանգության հասկացությունը
- Հոդված 1185. Ժառանգության հիմքերը
- Հոդված 1186. Ժառանգության զանգված
- Հոդված 1187. Ժառանգության բացումը
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԿՏԱԿԻ
- Հոդված 1193. Կտակի ազատությունը
- Հոդված 1194. Ժառանգության պարտադիր բաժնի իրավունք
- Հոդված 1202. Կտակը վերացնելը, փոփոխելը և լրացնելը
- Հոդված 1203. Կտակի ձևը
- Հոդված 1204. Անձամբ ստորագրված կտակին հավասարեցված կտակը
- Հոդված 1205. Կտակի նոտարական վավերացումը
- Հոդված 1211. Կտակի անվավերությունը
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՕՐԵՆՔԻ
- Հոդված 1215. Ընդհանուր դրույթներ
- Հոդված 1216. Առաջին հերթի ժառանգներ
- Հոդված 1217. Երկրորդ հերթի ժառանգներ
- Հոդված 1219. Չորրորդ հերթի ժառանգներ
- Հոդված 1221. Ժառանգությունը ներկայացման իրավունքով
- Հոդված 1222. Ամուսնու իրավունքները ժառանգության դեպքում
- Հոդված 1224. Անժառանգ զույքի տնօրինումը
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ
- Հոդված 1225. Ժառանգությունն ընդունելու կարգը
- Հոդված 1226. Ժառանգությունն ընդունելու եղանակները
- Հոդված 1227. Ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը
- Հոդված 1228. Ժառանգությունն ընդունելը սահմանված ժամկետի ավարտից հետո
- Հոդված 1229. Ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը փոխանցելը (ժառանգության տրանսմիսիա)
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼԸ
- Հոդված 1230. Ժառանգությունից հրաժարվելու իրավունք
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԲԱԺԱՆԵԼԸ
- Հոդված 1236. Ժառանգության բաժանելը ժառանգների համաձայնությամբ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԾԱԽՍԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ
- Հոդված 1242. Ժառանգության հաշվին հատուցվող ծախսերը
- Հոդված 1243. Պարտատերերի կողմից պահանջներ ներկայացնելու կարգը

- Հոդված 1244. Ժառանգների պատասխանատվությունը
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ՁԵՎԱԿԵՐՊԵԼԸ
- Հոդված 1245. Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔ
ԿՈԼԻԶԻՈՆ ՆՈՐՄԵՐ
§ 1. ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ (§ 2.)
- Հոդված 1272. Օտարերկրյա իրավաբանական անձանց անձնական օրենքը
§ 2. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ (§ 6.)
- Հոդված 1285. Իրավունքի ընտրության վերաբերյալ կողմերի համաձայնության բացակայության
դեպքում պայմանագրի նկատմամբ կիրառվելիք իրավունքը

ԽՄԲԱԳՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Գույքային և անձնական, ոչ գույքային բնույթ կրող մասնավոր հարաբերությունների աճող բազմազանությունը, բարդացումը և փոխազդեցության համալիր կառուցվածքային որակներ ձեռք բերելը պետականության զարգացման յուրաքանչյուր ժամանակահատվածում այդ հարաբերությունները և դրանց բազմազանությունը կարգավորող իրավական նորմերի առջև դնում են նորանոր խնդիրներ:

Եվ դրանք, միայն օրենսդրական ակտերում ամրագրված լինելով, չեն կարողանում լիրարժեքորեն կենսագործվել հասարակական հարաբերություններում, այլ գործոնների հետ զուգահեռ, նաև ամբողջական, համալիր տեսագործական բովանդակությամբ թե՛ իրավակիրառողների կողմից և թե՛ այլ անձանց կողմից ընկալված չլինելու պատճառով:

Կապիտալիստական հարաբերությունների զարգացման արդի միտումները ցույց են տալիս, որ ապրանքաշրջանառության, ծառայությունների մատուցման, գործարարության և այլ մասնավոր հարաբերությունների միայն օրենսդրական կարգավորումը բավարար չէ պարբերաբար ձևափոխվող համալիր հարաբերությունները ամբողջությամբ և սահուն կարգավորելու համար:

Ինչպես դեռևս 18-20-րդ դարերում Ընդհանուր (Անգլոսաքսոնական) իրավական ընտանիքի երկրներում կարիք էր զգացնում, արդեն իսկ կայուն արմատներ ունեցող, հիմնարար ձևով ձևավորված նախադեպային իրավունքից զատ, զարգացնել ստատուտային իրավունքը, այնպես էլ Ռոմանագերմանական իրավական ընտանիքի երկրներում, այդ թվում՝ Հայաստանում, այժմ կարիք է զգացնում, արդեն բավականին մեծ քանակությամբ օրենսդրական ակտեր ընդունելուց զատ, զարգացնել նաև նախադեպային իրավունքի ռոմանագերմանական տարբերակը, որը չի ստեղծում, սակայն իրավական նորմերի խորը, համակողմանի մեկնաբանության միջոցով ձգտում է ապահովել իրավական նորմի միատեսակ կիրառումը և հնարավորության դեպքերում՝ նաև օրենսդրական բացերի լրացումը:

Հայկական իրականությունում իր տեսակի մեջ աննախադեպ այս աշխատանքը նվիրված է հայկական պետականության համար ամենից կարևոր արժեքներից մեկի զարգացմանը՝ մասնավոր իրավահարաբերությունների օրենսդրական կարգավորման, դրա շուրջ ձևավորված ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային բնույթ ունեցող որոշումների վերլուծությանը և հետևաբար՝ մասնավոր հարաբերությունները կարգավորող իրավական առանձին դրույթների կարգադրագրի առավել հստակ պատկերացմանը:

Քաղաքացիական հարաբերությունների կարգավորման համակարգակազմող և համալիր այս հետազոտությունը կատարվել է հեղինակի կողմից յոթ տարիների ընթացքում, որի ընթացքում նա աշխատել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանում և անմիջականորեն ներգրավված է եղել Վճռաբեկ դատարանի վերլուծական աշխատանքներում, ինչպես նաև Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետում զբաղվել է գիտակրթական աշխատանքներով: Սա ավելի է ընդգծում և բարձրացնում աշխատանքի թե՛ տեսական, թե՛ գործնական արժեքը:

Եվ իրականում. այսօր դժվար թե գտնվի մեկ հաջողակ փաստաբան, ով իր դատական ներկայացուցչությունները իրականացնելիս, գործի փաստական և իրավական հիմքերը ներկայացնելիս կամ դատավորը գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ ընդունելիս չփորձի հիմնվել նախկինում ընդունված դատական ակտերի եզրահանգումների վրա՝ դրանով իսկ նպաստելով միատեսակ հարաբերությունների միևնույն եղանակով կարգավորման ապահովմանը: Մինչև հեղինակի հոդմից այս աշխատանքի կատարումը հայկական իրականությունում բացակայում էր որևէ ամբողջական հետազոտություն, որ կփորձեր մեկտեղել ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումները և դրանք օգտագործել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի հիմնական դրույթների տեսագործնական մեկնաբանությունը իրականացնելու համար:

Տարիների հետևողական և համառ աշխատանքը, միահյուսվելով հեղինակի բարձր գիտական ներուժի հետ, տվել է իր արդյունքը այս հետազոտության տեսքով, ինչն իրենում պարունակում է և՛ որակյալ գիտականություն, և՛ գործնական անգնահատելի կարևորություն, և՛ ապագա իրավաբանների գործնական իրավաբանությունից չկտրված կրթության ապահովում, ինչպես նաև հետազայում հետազոտության շրջանակը ընդլայնելու խոստում:

Վստահ եմ, որ այս հետազոտությունը յուրաքանչյուր փաստաբանի, դատավորի և առհասարակ՝ իրավաբանի գրադարանի անբաժան և ամենից շատ օգտագործվող մասն է կազմելու:

Տարոն Վարդանի Միմոնյան

*իրավաբանական գիտությունների թեկնածու,
փաստաբան, ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ,
«Ի ԷԼ ԷԼ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ» ՄՊԸ իրավաբանական
գրասենյակի հիմնադիր, Գլխավոր տնօրեն
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի, Եվրոպական հետազոտությունների կենտրոնի,
Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի դասախոս,
Հայաստանի Հանրապետության իրավաբանների ասոցիացիայի Գործադիր տնօրեն
Միջազգային և համեմատական իրավունքի կենտրոնի համահիմնադիր, Տնօրեն*

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն (այսուհետ՝ նաև Վճռաբեկ դատարան) 2006 թվականի ընթացքում քաղաքացիական և վարչական գործերով կայացրել է գործն ըստ էության լուծող 131 որոշում, 2007 թվականի ընթացքում 407 որոշում, 2008 թվականի ընթացքում 216 որոշում, 2009 թվականի ընթացքում 366 որոշում, 2010 թվականի ընթացքում 297 որոշում, 2011 թվականի ընթացքում 229 որոշում, 2012 թվականի ընթացքում 88 որոշում:

Իր նախադեպային գործունեության ընթացքում Վճռաբեկ դատարանը կայացրել է 1734 գործն ըստ էության լուծող որոշում:

Բացի այդ, միջանկյալ դատական ակտերի դեմ բերված բողոքների քննության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը 2007-2012 թվականների ընթացքում մոտ 200 դատական ակտ է կայացրել, որոնցում նույնպես արտահայտվել են տարբեր իրավական դիրքորոշումներ:

Այսինքն՝ մոտ 2000 դատական ակտերով Վճռաբեկ դատարանը փորձել է պատասխանել իրավակիրառ պրակտիկայում առաջացած բազմաթիվ հարցերի և ապահովել դատարանների կողմից օրենսդրության միատեսակ կիրառումը: Համեմատության համար նշենք, որ օրինակ Եվրոպական դատարանի կողմից 1959-2011 թվականների ընթացքում կայացվել է մոտ 10589 դատական ակտ, որով վերջինս մեկնաբանել է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան: Իր գործունեության առաջին 6 տարիների ընթացքում Եվրոպական դատարանը կայացրել է մոտ 4000 որոշում:¹ Վճռաբեկ դատարանի գործունեությունը դրական է, սակայն նախադեպային գործունեության ընթացքում կարծում ենք կավելանան այն որոշումները, որոնցով վերջինս արդարադատության իր հիմնական գործառույթն իրականացնելու հետ մեկտեղ կապահովի նաև իր սահմանադրական մեկ այլ առաքելություն՝ օրենքի միատեսակ կիրառությունը:

Հատկապես 2012 թվականին Վճռաբեկ դատարանը փորձ կատարեց բոլոր որոշումներում բացի բուն գործի ըստ էության լուծումից արտահայտել նաև նախադեպային դիրքորոշումներ և այդ միտումը շարունակվում է: Դրան կնպաստեն նաև հասարակական հարաբերությունների զարգացումը, որոնց արդյունքում կկիրառվեն բազմաթիվ այլ իրավական ակտեր, բերված բողոքների որակի բարձրացումը, որտեղ Վճռաբեկ դատարանի առջև կբարձրացվեն տարբեր իրավական հարցեր որոշմամբ պատասխանելու համար:

Վճռաբեկ դատարանի որոշումները տարբեր կերպ են ընկալվել իրավաբանական հանրության կողմից: Առկա են թե դրական գնահատականներ, թե քննադատություններ: Այդ փաստը Վճռաբեկ դատարանի գործունեության նկատմամբ հասարակական և պետական ուշադրության մեծացման վառ ապացույց է: Դրական է նաև այն հանգամանքը, որ թե հասարակության, թե իրավաբանական հանրության կողմից մեծացել են Վճռաբեկ դատարանի հանդեպ պահանջները և սպասելիքները, ինչը վկայում է նաև մեր բարձրագույն դատական ատյանի՝ որպես իրավունքի զարգացմանը նպաստող մարմնի կայացման և դերի բարձրացման մասին:

¹ <http://european-court.ru/statistika-evropejskogo-suda/>

Վճռաբեկ դատարանի որոշումների նկատմամբ հանրության հետաքրքրության մեծացման պայմաններում էական նշանակություն ունի նրանց իրազեկվածության աստիճանի բարձրացումը: Այդ նպատակով Վճռաբեկ դատարանի քրեական, ինչպես նաև քաղաքացիական և վարչական պալատները գրեթե ամեն տարի հրատարակում են Վճռաբեկ դատարանի որոշումների ժողովածուներ և ընտրանիներ: Բացի այդ, առկա են բազմաթիվ այլ եղանակներ դրանց ծանոթանալու համար:

Սակայն Վճռաբեկ դատարանի որոշումներին ծանոթանալու համար կարևոր է նաև դրանց համախմբումը և որոշակի մեկնաբանությունները դրանցում արտահայտված դիրքորոշումներն առավել մատչելի դարձնելու համար:

Այս առումով որոշ քայլեր արդեն ձեռնարկվում են:²

Սույն աշխատանքն այդ նպատակի կենսագործմանն ուղղված փորձ է: Աշխատանքում հնարավորինս մանրամասն դասակարգված են Վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական գործերով որոշումները ՀՀ քաղաքացիական և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի մեկնաբանությունների վերաբերյալ: Կառուցվածքը համապատասխանում է ՀՀ քաղաքացիական և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի կառուցվածքին դրա կիրառումն ավելի դյուրին դարձնելու համար: Այն միաժամանակ օրենսդրության հետ մեկտեղ առավել արդյունավետ աշխատելու հնարավորություն կընձեռի:

Աշխատանքում Վճռաբեկ դատարանի որոշումներից համապատասխան մեջբերումներ են, որոնք կօգնեն իրավակիրառողներին իրենց գործունեության ընթացքում: Միաժամանակ այնտեղ որոշակի մեկնաբանություններ են Վճռաբեկ դատարանի որոշումների վերաբերյալ, ինչպես նաև կոնկրետ որոշումների վերլուծության արդյունքում կատարված ընդհանուր եզրահանգումներ, որոնք նույնպես օգտակար կլինեն պրակտիկ գործունեության ժամանակ:

² Բավականին հաջողված է 2011 թվականին ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումների գիտագործնական մեկնաբանությունների հրատարակումը, որում մեկնաբանված են քրեական իրավունքի և դատավարության հետ կապված բազմաթիվ հարցերի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի որոշումները:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք - օրենսգիրք, քաղաքացիական օրենսգիրք

ՀՀ վճռաբեկ դատարան - Վճռաբեկ դատարան

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարան - Վերաքննիչ դատարան

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարան - Վերքննիչ դատարան

ՀՀ ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարաններ - Դատարան

ՀՀ վարչական դատարան - Դատարան

Դատարանների նախագահների խորհուրդ - ԴՆԽ

ՀՀ Կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե -
Կադաստր

ՀՀ Կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտե - ՊԵԿ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐՄԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԸ

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ և ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐՄԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐՈՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՎՈՂ ՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1.

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսդրությունը կազմված է սույն օրենսգրքից և քաղաքացիական իրավունքի նորմեր պարունակող այլ օրենքներից:

Այլ օրենքներում պարունակվող քաղաքացիական իրավունքի նորմերը պետք է համապատասխանեն սույն օրենսգրքին:

2. Քաղաքացիական օրենսդրությունը, ինչպես նաև քաղաքացիական իրավունքի նորմեր պարունակող՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերը և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշումները (այսուհետ՝ այլ իրավական ակտեր) սահմանում են քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների իրավական վիճակը, սեփականության իրավունքի և այլ գույքային իրավունքների, մտավոր գործունեության արդյունքների նկատմամբ բացառիկ իրավունքների (մտավոր սեփականություն) ծագման հիմքերն ու իրականացման կարգը, կարգավորում են պայմանագրային և այլ պարտավորություններ, ինչպես նաև այլ գույքային ու դրանց հետ կապված անձնական ոչ գույքային հարաբերություններ:

Քաղաքացիական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցները՝ ֆիզիկական անձինք՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները, օտարերկրյա պետությունների քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք (այսուհետ՝ քաղաքացիներ) ու իրավաբանական անձինք են, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունը և համայնքներն են (հոդված 128):

Քաղաքացիական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով սահմանված կանոնները կիրառվում են օտարերկրյա իրավաբանական անձանց մասնակցությամբ հարաբերությունների նկատմամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով:

3. Քաղաքացիական օրենսդրությունը և այլ իրավական ակտերը կարգավորում են ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող անձանց միջև կամ նրանց մասնակցությամբ հարաբերությունները:

4. Ընտանեկան, աշխատանքային, բնական պաշարների օգտագործման ու շրջակա միջավայրի պահպանության հարաբերությունները կարգավորվում են քաղաքացիական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով, եթե այլ բան նախատեսված չէ ընտանեկան, աշխատանքային, հողային, բնապահպան և այլ հատուկ օրենսդրությամբ:

5. Մարդու անօտարելի իրավունքների ու ազատությունների և մյուս ոչ նյութական բարիքների իրականացման ու պաշտպանության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են քաղաքացիական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով, եթե այլ բան չի բխում այդ հարաբերությունների էությունից:

6. Մեկ կողմի՝ մյուսի վարչական կամ այլ իշխանական ենթակայության վրա հիմնված գույքային՝ ներառյալ հարկային, ֆինանսական ու վարչական հարաբերությունների նկատմամբ քաղաքացիական օրենսդրությունը և այլ իրավական ակտերը չեն կիրառվում, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենսդրությամբ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի կիրառման հետ կապված խնդիրներն առաջանում են ՀՀ-ում օրենսդրության զարգացման, օրենսդրության նոր ճյուղերի ձևավորման և քաղաքացիական օրենսգրքի և օրենսդրության նոր ճյուղերի հարաբերակցության հետ կապված: Առաջին հերթին այդ հարաբերակցությունը դրսևորվում է վարչական իրավունքի նորմերի հետ քաղաքացիական օրենսգրքի հարաբերակցության առումով: Չնայած օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 6-րդ մասն այդ հարցը հստակ կարգավորում է, այնուամենայնիվ, պրակտիկայում կոնկրետ իրավիճակներում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակություն մտցնել օրենսգրքի կիրառման շրջանակների մեջ:

Նմանատիպ հարց բարձրացվեց վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման իրավահարաբերությունների նկատմամբ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերի կիրառման կապակցությամբ:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցի վերաբերյալ նշեց.

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի³ 7-րդ բաժնի 95-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական մարմինների կողմից իրականացվող վարչարարության հետևանքով անձանց պատճառված վնասը ենթակա է հատուցման՝ նույն բաժնի դրույթներին համապատասխան:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ վարչական մարմնի իրականացրած վարչարարության հետևանքով անձին պատճառված վնասի հատուցման հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորվում են բացառապես «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ բաժնի նորմերով:

Սույն գործով Դատարանը վնասը հատուցելու պահանջի մասով պատճառաբանել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի կարգավորում է վնասների հատուցման հարցերը քաղաքացիական իրավահարաբերություններում: Մինչդեռ տվյալ դեպքում առկա է հանրային իրավահարաբերություններից ծագած վեճ, որը կարգավորվում է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ բաժնով: Հետևաբար նաև վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման պահանջի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված հայցային վաղեմության ժամկետները կիրառելի չեն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի նշված պատճառաբանությունը հիմնավոր է, քանի որ սույն գործով Ընկերության ներկայացրած վնասի հատուցման պահանջը վերաբերում է բացառապես վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասին, որը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 6-րդ կետի և «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ բաժնի ուժով չի կարող նույնացվել քաղաքացիական իրավական հարաբերությունների ընթացքում առաջացող վնասին: ԵԲԴ/0736/02/08 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

Վճռաբեկ դատարանը վերը նշված որոշմամբ հստակություն մտցրեց քաղաքացիական օրենսդրության կիրառման շրջանակների հարցում: Մասնավորապես վարչական օրենսդրության ձևավորման պայմաններում իրավակիրառ պրակտիկայում դեռևս պահպանվում էր շատ հարցեր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթներով կարգավորելու պրակտիկան, քանի որ վարչական օրենսդրության ձևավորման պայմաններում աստիճանաբար շատ հարցեր սկսեցին կարգավորվել հատուկ իրավական ակտերով: Նույն խնդիրն առկա է նույն վարչական օրենսդրության կիրառման շրջանակների առումով, որտեղ նույնպես Վճռաբեկ դատարանը փորձեց հստակ տարանջատել կոնկրետ հարաբերությունները կարգավորող իրավական ակտերի կիրառման շրջանակները և դրանց հարաբերակցությունն այլ իրավական ակտերի հետ (օրինակ թիվ ՎԴ/1604/05/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ի որոշումը, ՎԴ/0216/05/08, 2010 թվականի ապրիլի 02 կամ ՎԴ/4129/05/08 2009 թվականի փետրվարի 13-ի որոշումները, որը լուրջ խնդիրներ առաջացրեց նաև դրա սահմանադրականության տեսանկյունից (տես ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 27.10.2009 թվականի թիվ ՍԴՈ-836 որոշումը)):

Հետևաբար, կարող ենք արձանագրել, որ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման համաձայն՝ վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասը չի կարող նույնացվել քաղաքացիական իրավական հարաբերությունների ընթացքում առաջացող վնասի հետ, և այդ դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ հայցային վաղեմության վերաբերյալ նորմերը կիրառելի չեն:

Այնուամենայնիվ, դեռևս դատական պրակտիկայում հստակեցված չեն հայցային վաղեմության նկատմամբ քաղաքացիական կամ վարչական օրենսդրության նորմերի կիրառման շրջանակները: Մասնավորապես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 344-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ հայցային վաղեմությունը չի տարածվում սեփականատիրոջ՝ պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ դրանց պաշտոնատար անձանց ակտը, որով խախտվել են սեփականատիրոջ գույքի տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման իրավունքները, անվավեր

³ Ընդունվել է 2004 թվականի փետրվարի 18-ին, ՀՀՊՏ 2004.03.31/18(317)

ճանաչելու մասին պահանջների վրա: Իսկ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածը վիճարկման հայցի համար նախատեսում է երկամսյա ժամկետ: Այս դեպքում խնդիր է առաջանում սեփականության իրավունքի պաշտպանությանն ուղղված վիճարկման հայցի ներկայացման դեպքում նշված երկամսյա ժամկետի հաշվարկման հետ կապված: Կարծում ենք, որ այն դեպքերում, երբ պետական մարմնի ակտը վիճարկվում է որպես սեփականության իրավունքի պաշտպանության ածանցյալ պահանջ, այս դեպքում երկամսյա ժամկետի վերաբերյալ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի նորմերը չեն կարող կիրառվել:

2. Մեկ այլ բավականին կարևոր հարց վերաբերում էր աշխատանքային իրավահարաբերություններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների կիրառմանը: Խոսքն աշխատանքային իրավահարաբերություններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ գործարքին վերաբերող նորմերի կիրառման մասին է:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցը լուծեց՝ նշելով, որ *աշխատանքային պայմանագրի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա կիրառելի են գործարքի ձևին վերաբերող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթները*: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 23.12.2005 թվականին Բաբկեն Սահրադյանի և պատասխանողի միջև կնքված թիվ 55 պայմանագրի ձևը պահպանված չէ, քանի որ այն չի ստորագրվել պատասխանողի կողմից, ինչը ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 85-րդ հոդվածի ուղղակի պահանջն է: Սակայն միևնույն ժամանակ ի հավաստումն այդ պայմանագրի և դրա պայմանների գոյության դատավարության մասնակիցները կարող են ներկայացնել ցանկացած ապացույցներ, որոնք վկայի ցուցմունք չեն: Սույն քաղաքացիական գործում նման ապացույցներ են (գրավոր ապացույցներ) վկայակոչված համաձայնագրերը, աշխատանքային գրքույկը, ինչպես նաև Ընկերության աշխատանքային պայմանագրերի գրանցամատյանը: Գրավոր ապացույց պետք է դիտել նաև 23.12.2005 թվականին կազմված, Բաբկեն Սահրադյանի կողմից ստորագրված և պատասխանողի կնիքով կնքված փաստաթուղթը: Հիմք ընդունելով վերոնշյալը, Վճռաբեկ դատարանը հաստատված է համարում Ընկերության և Բաբկեն Սահրադյանի միջև կնքված 23.12.2005 թվականի թիվ 55 աշխատանքային պայմանագրի առկայությունը: 3-1848(ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

Այդ հանգամանքն ընդգծվեց նաև ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2012 թվականի հուլիսի 18-ի ՍԴՈ-1038 որոշմամբ:

3. Պրակտիկ մեծ նշանակություն ունի նաև հարկային իրավահարաբերությունների նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների կիրառման հարցը: Պրակտիկայում քիչ չեն դեպքերը, երբ հարկային բնույթ ունեցող իրավահարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են քաղաքացիական օրենսգրքի տարբեր դրույթներ կամ հայցը ներկայացվում է քաղաքացիական դատավարության կարգով:

Վճռաբեկ դատարանը հստակեցրեց նաև այդ հարցի պատասխանը՝ նշելով.

քաղաքացիական օրենսդրությունը մեկ կողմի՝ մյուսի վարչական կամ այլ իշխանական ենթակայության վրա հիմնված գույքային՝ ներառյալ հարկային, ֆինանսական ու վարչական հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի չէ, իսկ հարկային պարտավորություններից ավել բյուջե վճարված գումարները (գերավճարները) հարկ վճարողին վերադարձնելու հետ կապված հարաբերություններն իրենց բնույթով հարկային (վարչական) հարաբերություններ են, որոնք կարգավորվում են հարկային օրենսդրությամբ:

Տվյալ դեպքում Ընկերության պահանջը վերաբերում է ավելացված արժեքի հարկի և շահութահարկի գծով ավել վճարված գումարների բռնագանձմանը, որպիսի հարաբերությունները կարգավորվում են «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքով և դուրս են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի կարգավորման շրջանակներից: ԵԿԴ/2028/02/10 2012 թվականի մարտի 23

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐԱԴ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 2

ձեռնարկատիրական է համարվում անձի ինքնություն, իր ռիսկով իրականացվող գործունեությունը, որի հիմնական նպատակը գույք օգտագործելուց, ապրանքներ վաճառելուց, աշխատանքներ կատարելուց կամ ծառայություններ մատուցելուց շահույթ ստանալն է:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում նշված բնորոշումը բավարար չէր կոնկրետ իրավիճակներում անձի գործունեությունը ձեռնարկատիրական որակելու և դրան համապատասխան իրավական հետևանքներ կիրառելու համար: Նշված բացը լրացնելու համար Վճռաբեկ դատարանը տվեց որոշակի չափանիշներ, որոնց հիման վրա գործունեությունը կարելի է որակել որպես ձեռնարկատիրական:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նախ նշեց, որ *բաժնետեր քաղաքացու կողմից իր բաժնետոմսերի օտարումն ինքնին չի կարող մեկնաբանվել որպես ձեռնարկատիրական գործունեություն: Քաղաքացու կողմից իրականացվող գործունեության բնույթը (այդ թվում նաև՝ ձեռնարկատիրական լինելը) որոշելիս, անհրաժեշտ է օրենքով սահմանված պարտադիր հատկանիշները առկայությունը որոշել մասնավորապես հետևյալ հանգամանքները բացահայտելուց հետո.*

1. *արդյո՞ք գործունեությունն իրականացվել է անձի նախաձեռնությամբ և կամքով,*
2. *արդյո՞ք գործունեությունը կրում է պարբերական բնույթ,*
3. *արդյո՞ք գործունեությունն ի սկզբանե իրականացվել է հատկապես շահույթ (եկամուտ) ստանալու նպատակով,*
4. *արդյո՞ք գործունեությունն իրականացվում է որպես մասնագիտություն (արհեստ), որի արտաքին դրսևորումներից կարելի համարել առևտրի իրականացման կամ ծառայությունների մատուցման հատուկ տարածքի (խանութ, սրահ, արհեստանոց, այլ արտադրական տարածք, հատուկ հարմարեցված տրանսպորտային միջոց), տեղեկատվական-գովազդային բնույթի միջոցառումների, ապրանքի մեծ քանակության և տեսականու առկայությունը,*
5. *արդյո՞ք քաղաքացու տնտեսական գործունեությունը (քաղաքացիաիրավական գործարքը) վերաբերում է նրա անձնական գույքին,*
6. *այլ առանձնահատուկ հատկանիշներ: 3-1161(ՏԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1*

2. Անհրաժեշտ է շեշտել, որ նշված չափանիշների սահմանումից հետո, երբ Վճռաբեկ դատարանը սկսեց կոնկրետ գործերով կիրառել դրանք, ակնհայտ դարձավ, որ բոլոր գործերով վերոնշյալ 5 չափանիշների միաժամանակյա առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը պարտադիր չի համարում, կամ ուշադրություն է դարձնում դրանցից մի քանիսին:

Մասնավորապես, թիվ ՎԴ3/0207/05/08 գործով անձի գործունեությունը ձեռնարկատիրական համարելու ժամանակ Վճռաբեկ դատարանը պատճառաբանեց.

Ժորա Դանիելովի գործունեությունն իրականացվել է ինքնություն, իր ռիսկով և հետապնդել է շահույթ ստանալու նպատակ: Այդ հանքամանքները հաստատվում են վերջինիս կողմից ընդունված այն փաստերով, որ 14.000 կգ չորացրած արքայախնձորներ ներմուծվել է Ժորա Դանիելովի անունից և վաճառվել շուկայում: Իրավական առումով ապրանքները ներմուծել է Ժորա Դանիելովը, իսկ շուկայում վաճառելն ուղղակիորեն վկայում է շահույթ ստանալու նպատակի մասին: Այն հանգամանքը, որ ապրանքները ներմուծվել են այլ անձանց կողմից, անձի կողմից իրականացված գործունեությունը ձեռնարկատիրական չդիտելու համար բավարար չի կարող համարվել հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի համաձայն՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ներկայացուցչության ինստիտուտի միջոցով քաղաքացիական իրավահարաբերությունների մասնակիցները կատարում են իրավաբանական գործողություններ՝

առանց անմիջականորեն դրանց մասնակցելու: Սակայն, այդ գործողություններն ուղղված են հենց ներկայացվողի համար իրավունքներ և պարտականություններ ստեղծելուն:

Հետևաբար, սույն գործով ժորա Դանիելովի անունից կնքված բոլոր գործարքները՝ ապրանքների ներկրումը, դրանց վաճառքը, իրավունքներ և պարտականություններ են առաջացնում միայն ժորա Դանիելովի համար: ՎՂ3/0207/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը հատուկ շեշտեց այդ դիրքորոշումը: Հղում կատարելով 3-1161(ՏԴ) գործով որոշմանը՝ Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ նշված իրավական դիրքորոշումից ուղղակիորեն հետևում է, որ անձի կողմից մեծ քանակությամբ ապրանքների ներմուծումն այլ հատկանիշների առկայության հետ մեկտեղ նույնպես կարող է վկայել նրա գործունեության ձեռնարկատիրական բնույթի մասին:

Անդրանիկ Խաչատրյանի գործունեությունն իրականացվել է ինքնուրույն, իր ռիսկով և հետապնդել է շահույթ ստանալու նպատակ: Այդ հանքամանքները հաստատվում են վերջինիս կողմից ընդունված այն փաստով, որ 19.800 կգ մանդարինը ներմուծվել է իր անունից և վաճառվել շուկայում: Իրավական առումով ապրանքները ներմուծել է Անդրանիկ Խաչատրյանը, իսկ դրանց վաճառքն ուղղակիորեն վկայում է շահույթ ստանալու նպատակի մասին: Այն հանգամանքը, որ ապրանքները ներմուծվել են այլ անձանց կողմից, անձի կողմից իրականացված գործունեությունը ձեռնարկատիրական չդիտելու համար բավարար չի կարող համարվել հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի համաձայն՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ներկայացուցչության ինստիտուտի միջոցով քաղաքացիական իրավահարաբերությունների մասնակիցները կատարում են իրավաբանական գործողություններ՝ առանց անմիջականորեն դրանց մասնակցելու: Սակայն այդ գործողություններն ուղղված են հենց ներկայացվողի համար իրավունքներ և պարտականություններ ստեղծելուն:

Հետևաբար սույն գործով Անդրանիկ Խաչատրյանի անունից կնքված բոլոր գործարքները՝ ապրանքների ներկրումը, դրանց վաճառքը, իրավունքներ և պարտականություններ են առաջացնում միայն Անդրանիկ Խաչատրյանի համար: ՎՂ/0253/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

Ձեռնարկատիրական գործունեության սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2008 թվականի նոյեմբերի 25-ի ՍԴՈ-780 որոշմամբ:

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումները ցույց են տալիս, որ նախադեպային իրավունքն ավելի մանրամասնեց ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածով նախատեսված այն հատկանիշները, որոնք կարող են դատարաններին օգնել պարզելու իրականացված գործունեության ձեռնարկատիրական բնույթը: Դրանք օգնեցին հետագայում նույն Վճռաբեկ դատարանին գործունեության ձեռնարկատիրական բնույթը բացահայտելու համար: Սակայն անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ այդ հատկանիշները կողմնորոշիչներ են դատարանների համար: Վերոնշյալ երկու որոշումներում Վճռաբեկ դատարանն ուշադրությունը կենտրոնացրեց, օրինակ, անձի կողմից մեծ քանակությամբ ապրանքների ներմուծման հանգամանքի վրա, չնայած այն **պարբերական** բնույթ չէր կրել:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումները ցույց են տալիս, որ ձեռնարկատիրական գործունեության համար որոշ դեպքերում էական նշանակություն չունի անձի կողմից անմիջականորեն այդ գործունեությունն իրականացնելը: Եթե գործունեությունն իրականացվում է ներկայացուցիչների միջոցով, իրավական հետևանքներ առաջանում են ներկայացվողի, տվյալ դեպքում ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող անձանց համար:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 3.

1. Քաղաքացիական օրենսդրությունը հիմնվում է իր կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների հավասարության, կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության, սեփականության անձեռնմխելիության, պայմանագրի ազատության, մասնավոր գործերին որևէ մեկի կամայական միջամտության անթույլատրելիության, քաղաքացիական իրավունքների անարգել իրականացման անհրաժեշտության, խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման, դրանց դատական պաշտպանության սկզբունքների վրա:

2. Քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք քաղաքացիական իրավունքները ձեռք են բերում ու իրականացնում իրենց կամքով և ի շահ իրենց: Նրանք ազատ են պայմանագրի հիման վրա սահմանելու իրենց իրավունքները և պարտականությունները, որոշելու պայմանագրի՝ օրենսդրությանը չհակասող ցանկացած պայման:

Քաղաքացիական իրավունքները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

3. Ապրանքները, ծառայությունները և ֆինանսական միջոցները Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում տեղաշարժվում են ազատորեն:

Ապրանքների և ծառայությունների տեղաշարժման սահմանափակումներ կարող են մտցվել օրենքին համապատասխան, եթե դրանք անհրաժեշտ են մարդկանց անվտանգության ապահովման, կյանքի և առողջության պաշտպանության, բնության ու մշակութային արժեքների պահպանության համար:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պայմանագրի ազատությունը՝ որպես քաղաքացիաիրավական սկզբունք, նախատեսված է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում, իսկ 437-րդ հոդվածում մանրամասնեցվում են պայմանագրի ազատության դրսևորման եղանակները: Այդ պատճառով Վճռաբեկ դատարանի կողմից պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու վերաբերյալ պահանջները քննարկվում են և օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի, և 437-րդ հոդվածի համատեքստում: Հատկանշական է, որ Վճռաբեկ դատարանը պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու պահանջը դիտարկելով պայմանագրի ազատության սկզբունքի սահմանափակման շրջանակներում, այն դիտարկում է նաև օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված քաղաքացիական իրավունքների սահմանափակման համաչափության տեսանկյունից:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին նշեց.

ՀՀ Սահմանադրության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրականացման երաշխիքները դրսևորվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքներում:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիական օրենսդրությունը հիմնվում է իր կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների հավասարության, կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության, **սեփականության անձեռնմխելիության, պայմանագրի ազատության**, մասնավոր գործերին որևէ մեկի կամայական միջամտության անթույլատրելիության, քաղաքացիական իրավունքների անարգել իրականացման անհրաժեշտության, խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման, դրանց դատական պաշտպանության սկզբունքների վրա:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքն իր մեջ ներառում է նաև պայմանագիր կնքելու կամ չկնքելու ազատությունը, որը գույքի սեփականատիրոջ դեպքում լրացնում է վերջինիս՝ իր հայեցողությամբ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու սահմանադրական իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ քաղաքացիական օրենսդրության ցանկացած սկզբունքից բացառություն նախատեսվելու կամ բացառություն նախատեսող օրենսդրության մեկնաբանության ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, որի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքները կարող են

սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքից բացառությունը

1. պետք է նախատեսված լինի օրենքով

2. անհրաժեշտ լինի պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար: ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Այնուամենայնիվ, օրենսդիրը հստակ չի սահմանել, թե արդյոք պայմանագրի ազատությունը ենթադրում է նաև պայմանագրի լուծման կարգը կողմերի միջև սահմանելու ազատություն, այսինքն՝ մինչև դատարան դիմելը արտադատական կարգով պայմանագրի լուծման հարցը կարգավորելու իրավական հնարավորություն: Բացի այդ, այստեղ որոշակի խնդիրներ էին առաջանում անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի և կողմերի միջև պայմանագրից բխող իրավունքների պաշտպանության ազատության հարաբերակցության առումով: Հաճախ դատարաններն ուղղակիորեն հիմնվելով ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի վրա, նշում էին, որ անձի ցանկացած իրավունքի (այդ թվում պայմանագրից բխող) խախտման համար Սահմանադրությունը երաշխավորում է անմիջականորեն դատարան դիմելու իրավունք: Այլ կերպ ասած՝ դատական պրակտիկայում երբեմն չէր ընդունվում պայմանագրի ազատության սկզբունքների կիրառումն այս իրավիճակներում:

Վճռաբեկ դատարանը լուծեց օրենսդրության կիրառման ընթացքում առաջացած այդ խնդիրը՝ նշելով.

օրենսդրության վերոնշյալ դրույթների գործողությունն ապահովելու և անձի՝ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի ապահովման հարաբերակցության նպատակով դատարանները պայմանագրային վեճեր քննելիս պետք է պարզեն նաև հետևյալ հարցը՝ արդյոք տվյալ պայմանագրի հետ կապված վեճի լուծման այլ կարգ է սահմանված և արդյոք այն պահպանվել է: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հանգամանքը չի խախտում անձի՝ իր իրավունքների դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը, քանի որ տվյալ դեպքն անձին ընդհանրապես չի զրկում իր՝ պայմանագրից ծագած իրավունքների խախտման համար դատարան դիմելու իրավունքից, այլ ուղղակի նախատեսում է դրա իրականացման որոշակի կարգ, որը, ելնելով պայմանագրային հարաբերությունների իմաստից, լիովին համաչափ է անձի սահմանադրական իրավունքների համատեքստում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետով կողմերի համար նախատեսված իրավական հնարավորությունը, այն է՝ պայմանագրից բխող վեճերի կարգավորման կարգ սահմանելը, գնահատելով որպես սնանկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման սահմանափակում, սխալ է մեկնաբանել այն: Մասնավորապես, հիմք ընդունելով վերոնշյալ իրավական հարցի վերաբերյալ վերնում ներկայացված մեկնաբանությունները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով այդ հնարավորությունն ամենևին չի սահմանափակում պարտապանի՝ սնանկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման իրավունքը և այն չի ստորադասում գումարի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելու իրավունքին: Այսինքն՝ նշված դեպքերից յուրաքանչյուրում կողմն ազատված չէ պայմանագրով նախատեսված պարտականությունը կատարելուց: ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ պայմանագրային հարաբերություններն ունենալով գործընկերային բնույթ, կարող են ունենալ նաև դրա ընթացքում առաջացած վեճերի լուծման որոշակի այլ կարգ, որը կսահմանեն կողմերը: Պայմանագրի ազատության սկզբունքի նման դրսևորումը չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի մեկ այլ սկզբունքին՝ դատական պաշտպանության սկզբունքին, որը նաև անձի սահմանադրական իրավունքն է: Հակասությունն առկա չէ, քանի որ այն անձին չի զրկում դատարան դիմելու իրավունքից: Դա բխում է պայմանագրային հարաբերությունների փիլիսոփայությունից, քանի որ կողմերը պայմանագրային հարաբերությունների միջոցով քաղաքացիական շրջանառությունում

հաստատում են գործընկերային հարաբերություններ, հետևաբար նրանց արտադատական կարգով վեճերի լուծման սկզբնական տարբերակը կարող է առավել արդյունավետ լուծել առաջացած խնդիրը:

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքներից են նաև կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության սկզբունքները: Այս սկզբունքների կիրառումը դատական պրակտիկայում բարձրացվում էր ընդհանուր սեփականությունում համասեփականատիրոջ բաժնի առանձնացման պահանջների քննության ժամանակ:⁴

*Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ 199-րդ հոդվածները նշեց, որ բաժնային սեփականության մասնակիցն իրավունք ունի պահանջել ընդհանուր գույքից բնեղենով առանձնացնել իր բաժինը միայն այն դեպքում, երբ բաժնային սեփականության մասնակիցների միջև **բացակայում է** ընդհանուր գույքը բաժանելու կամ դրանից նրանցից մեկի բաժինն առանձնացնելու եղանակի և պայմանների մասին **համաձայնություն**:*

*Միաժամանակ, այն դեպքում, երբ բաժնային սեփականության մասնակցի բաժինը բնեղենով առանձնացնելը չի թույլատրվում օրենքով կամ այդպիսի առանձնացումն անհնար է առանց ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքին անհամաչափ վնաս պատճառելու, առանձնացող սեփականատերը բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից կարող է պահանջել վճարել իր բաժնի արժեքը միայն նրանց **համաձայնությամբ**, քանի որ այդպիսի համաձայնության բացակայությունը կհանգեցնի **կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության** սկզբունքի խախտման, հետևաբար նաև անձի սեփականության իրավունքի խախտման: Արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով այն հանգամանքները, որ վիճելի բնակարանի բաժնային սեփականության մասնակիցների միջև բացակայում է բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելու վերաբերյալ համաձայնություն, ինչպես նաև վիճելի բնակարանից տեխնիկապես հնարավոր չէ առանձնացնել Դավիթ Ասատրյանին հասանելիք 1/2 բաժնեմասը Սվետլանա Ասատրյանին և Արթուր Գասիսյանին հասանելիք 1/5 բաժնեմասերից, անտեսել է այն հանգամանքը, որ նման պայմաններում Դատարանն իրավասու չէր Սվետլանա Ասատրյանին և Արթուր Գասիսյանին պարտավորեցնել փոխհատուցում տրամադրել Դավիթ Ասատրյանին, քանի որ այն դեպքում, երբ բաժնային սեփականության մասնակցի բաժինը բնեղենով առանձնացնելը չի թույլատրվում օրենքով կամ այդպիսի առանձնացումն անհնար է առանց ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքին անհամաչափ վնաս պատճառելու, առանձնացող սեփականատերը բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից կարող է պահանջել վճարել իր բաժնի արժեքը միայն նրանց համաձայնությամբ, ինչը տվյալ դեպքում առկա չէ: ԵՄԴ/0199/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29*

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ քաղաքացիական օրենսդրությամբ նախատեսված կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության սկզբունքները դատարանները պետք է կիրառեն նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի կիրառման ժամանակ: Մասնավորապես, ընդհանուր գույքից բնեղենով առանձնացնելու դրույթները կարող են կիրառվել առաջին հերթին այդ հարցի վերաբերյալ համասեփականատերերի միջև համաձայնության բացակայության դեպքում, իսկ առանձնացող սեփականատիրոջ կողմից բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից իր բաժնի արժեքը վճարելու պահանջը կարող է բավարարվել միայն մյուս համասեփականատերերի համաձայնությամբ:

⁴ Տես նաև 197-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ և ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾԱԳՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 10.

Քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են օրենքով ու այլ իրավական ակտերով նախատեսված հիմքերից, ինչպես նաև քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողություններից, որոնք թեն օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված չեն, սակայն, ըստ քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքների՝ առաջացնում են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ:

ՄԵԿԱՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2011 թվականի մարտի 4-ի ՍԴՈ-944 որոշմամբ անդրադարձել է նշված հոդվածի սահմանադրականությանը, «քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմք և պահ» հասկացությունների սահմանադրաիրավական բովանդակությանը: Ավելի վաղ Սահմանադրական դատարանն այդ հարցին անդրադարձել էր 2007 թվականի մայիսի 15-ի ՍԴՈ-702 որոշմամբ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 11.

1. Քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ:
2. Քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց հրաժարվելն իրենց իրավունքներն իրականացնելուց չի հանգեցնում այդ իրավունքների դադարման, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

ՄԵԿԱՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2011 թվականի հունիսի 21-ի ՍԴՈ-980 որոշմամբ անդրադարձել է քաղաքացիական իրավունքները սեփական հայեցողության իրականացնելու իրավական հնարավորության սահմանադրաիրավական բովանդակությանը և սահմաններին: Միաժամանակ Սահմանադրական դատարանը քննարկել է նշված հոդվածի հարաբերակցությանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1230-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հետ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

Հոդված 13.

1. Քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունը, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված գործերի ենթակայությանը համապատասխան, իրականացնում է դատարանը:

2. Պայմանագրով կարող է նախատեսվել կողմերի միջև վեճի կարգավորում՝ մինչև դատարան դիմելը:

3. Վարչական կարգով քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունն իրականացվում է միայն օրենքով նախատեսված դեպքերում: Վարչական կարգով ընդունված որոշումը կարող է բողոքարկվել դատարան:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Չնայած օրենսդիրը սահմանում է, որ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնում է դատարանը, այնուամենայնիվ, 13-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պայմանագրային հարաբերություններում կողմերին հնարավորություն է ընձեռում նախատեսել մինչև դատարան դիմելը կողմերի միջև վեճերի կարգավորման այլ մեխանիզմ: Պրակտիկայում օրենսդրությամբ նախատեսված նման մեխանիզմը միանշանակ չէր ընդունվում՝ կապված անձի իրավունքների դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի խախտման հետ: Սակայն Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա դարձրեց վերը նշված հարցը՝ միաժամանակ այն դիտարկելով անձի սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության լույսի ներքո:⁵

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք ազատ են պայմանագիր կնքելիս: Պայմանագիր կնքելուն հարկադրել չի թույլատրվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ պայմանագիր կնքելու պարտականությունը նախատեսված է սույն օրենսգրքով, օրենքով կամ կամովին ստանձնած պարտավորությամբ: Նույն հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները որոշվում են կողմերի հայեցողությամբ, բացի այն դեպքերից, երբ համապատասխան պայմանի բովանդակությունը սահմանված է օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով (հոդված 438):

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության համար օրենսդիրը, ի ապահովումն անձի իրավունքների դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի, նախատեսում է դատարան դիմելու հնարավորություն: Միաժամանակ, պայմանագրային հարաբերությունների դեպքում կողմերը որոշակի ազատություն ունեն ոչ միայն պայմանագիր կնքելու, պայմանագրի տեսակները, պայմանագրի պայմանները որոշելու, այլև պայմանագրի հետ կապված վեճերի լուծման կարգը սահմանելու առումով: Դա բխում է գործարարական հարաբերություններում պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների գործընկերային բնույթից, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին կետից, որի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ **դրանց պաշտպանության իրավունքը**, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ: Այդ նպատակով օրենսդիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի 2-րդ կետով կողմերի համար նախատեսել է իրավական հնարավորություն պայմանագրով նախատեսել ծագած վեճերի կարգավորման կարգ սահմանելու հնարավորություն, մինչև դատարան դիմելը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենսդրության վերոնշյալ դրույթների գործողությունն ապահովվելու և անձի՝ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի ապահովման հարաբերակցության նպատակով դատարանները պայմանագրային վեճեր քննելիս պետք է պարզեն նաև հետևյալ հարցը՝ արդյոք տվյալ պայմանագրի հետ կապված

⁵ Տես նաև 3-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

վեճի լուծման այլ կարգ է սահմանված և արդյոք այն պահպանվել է: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հանգամանքը չի խախտում անձի՝ իր իրավունքների դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը, քանի որ տվյալ դեպքն անձին ընդհանրապես չի զրկում իր՝ պայմանագրից ծագած իրավունքների խախտման համար դատարան դիմելու իրավունքից, այլ ուղղակի նախատեսում է դրա իրականացման որոշակի կարգ, որը, ելնելով պայմանագրային հարաբերությունների իմաստից, լիովին համաչափ է անձի սահմանադրական իրավունքների համատեքստում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետով կոդմերի համար նախատեսված իրավական հնարավորությունը, այն է՝ պայմանագրից բխող վեճերի կարգավորման կարգ սահմանելը, գնահատելով որպես սնանկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման սահմանափակում, սխալ է մեկնաբանել այն: Մասնավորապես, հիմք ընդունելով վերոնշյալ իրավական հարցի վերաբերյալ վերնում ներկայացված մեկնաբանությունները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով այդ հնարավորությունն ամեննին չի սահմանափակում պարտապանի՝ սնանկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման իրավունքը և այն չի ստորադասում գումարի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելու իրավունքին: Այսինքն՝ նշված դեպքերից յուրաքանչյուրում կոդմն ազատված չէ պայմանագրով նախատեսված պարտականությունը կատարելուց: ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27⁶

ՎՆԱՍՆԵՐԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 17.

1. Անձը, ում իրավունքը խախտվել է, կարող է պահանջել իրեն պատճառված վնասների լրիվ հատուցում, եթե վնասների հատուցման ավելի պակաս չափ նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

2. Վնասներ են՝ իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

3. Եթե իրավունքը խախտած անձը դրա հետևանքով ստացել է եկամուտներ, ապա անձը, ում իրավունքը խախտվել է, մյուս վնասների հետ միասին բաց թողնված օգուտի հատուցման պահանջի իրավունք ունի՝ այդ եկամուտներից ոչ պակաս չափով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում նշված հոդվածի մեկնաբանությունը հիմնականում կապված է բաց թողնված օգուտի որոշման կանոնների հետ, որոնց մանրամասն անդրադարձ է կատարվել սույն աշխատանքի Բաց թողնված օգուտը մասում:

⁶ Տես նախորդ մասի մեկնաբանությունները

ԱՆՁԻՆՔ (ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐ)

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 24.

1. Իր գործողություններով քաղաքացիական իրավունքներ ձեռք բերելու և իրականացնելու, իր համար քաղաքացիական պարտականություններ ստեղծելու ու դրանք կատարելու քաղաքացու ունակությունը (քաղաքացիական գործունակություն) լրիվ ծավալով ծագում է չափահաս, այսինքն՝ տասնութ տարեկան դառնալու պահից:

2. Տասնվեց տարին լրացած անչափահասը կարող է լրիվ գործունակ ճանաչվել, եթե նա աշխատում է աշխատանքային պայմանագրով կամ ծնողների, որդեգրողների կամ հոգաբարձուի համաձայնությամբ զբաղվում է ձեռնարկատիրական գործունեությամբ:

Անչափահասին լրիվ գործունակ ճանաչելը (եմանսիպացիա) կատարվում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի որոշման հիման վրա՝ ծնողների, որդեգրողների կամ հոգաբարձուի համաձայնությամբ, իսկ նման համաձայնության բացակայության դեպքում՝ դատարանի վճռով:

Ծնողները, որդեգրողները և հոգաբարձուն պատասխանատվություն չեն կրում լրիվ գործունակ ճանաչված անչափահասի պարտավորությունների, մասնավորապես նրա կողմից պատճառված վնասի հետևանքով առաջացած պարտավորությունների համար:

3. Այն դեպքում, երբ օրենքով թույլատրվում է ամուսնանալ մինչև տասնութ տարեկան դառնալը, քաղաքացին լրիվ ծավալով գործունակություն է ձեռք բերում ամուսնանալու պահից:

Ամուսնության հետևանքով ձեռք բերված գործունակությունը լրիվ ծավալով պահպանվում է նաև մինչև տասնութ տարեկան դառնալն ամուսնալուծվելուց հետո:

Ամուսնությունն անվավեր ճանաչելիս՝ դատարանը կարող է վճիռ կայացնել դատարանի կողմից որոշված պահից անչափահաս ամուսնու գործունակության լրիվ կորստյան մասին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Միաժամանակ օրենսգիրքը 31-րդ հոդվածով նախատեսում է քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելու իրավական հնարավորություն: Մասնավորապես նշված հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քաղաքացին, որը հոգեկան խանգարման հետևանքով չի կարող հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարել դրանք, կարող է դատարանով անգործունակ ճանաչվել՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով: Նրա նկատմամբ սահմանվում է խնամակալություն:

Դատական պրակտիկայում երբեմն հանդիպում էին դեպքեր, երբ քաղաքացու ժառանգները կամ այլ շահագրգիռ անձինք նրա մահից հետո դիմում էին դատարան՝ նրան անգործունակ ճանաչելու պահանջով: Այդ քայլը, արպես կանոն, նպատակ է հետապնդում անձին անգործունակ ճանաչելուց հետո նրա կնքած գործարքների կամ այլ գործողությունների անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջ ներկայացնել դատարան:

Վճռաբեկ դատարանը հիմք ընդունելով վերոնշյալ նորմերը, ինչպես նաև քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ գլխով նախատեսված ընթացակարգային նորմերը, գտավ, որ քաղաքացուն անգործունակ կարելի է ճանաչել միայն նրա կենդանության ժամանակ: Արդյունքում Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ սույն գործով Ռոզա Ղազարյանին 13.04.2006 թվականից մինչև 04.09.2006 թվականն ընկած ժամանակահատվածում անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ հայցը դատարանում քննության ենթակա չէ: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին կետի համաձայն՝ դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության: Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ Ռոզա Ղազարյանին 13.04.2006 թվականից մինչև 04.09.2006 թվականն ընկած ժամանակահատվածում անգործունակ

Ճանաչելու վերաբերյալ հայցը դատարանում քննության ենթակա չէ: ԵՇԴ/0101/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը բխում էր քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելու ինստիտուտի և դրա քննության կազմի վերաբերյալ օրենսդրության տրամաբանությունից: Մասնավորապես ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 170-րդ, 171-րդ հոդվածները նախատեսում են դատահոգեբուժական փորձաքննություն նշանակելու և անգործունակ ճանաչվող քաղաքացու առողջական վիճակը թույլ տալու դեպքում նրա՝ դատական նիստին ներկա գտնվելու հնարավորություն: Հետևաբար քաղաքացու անգործունակության հարցը քննելիս վերջինիս անձը, նրա ֆիզիկական ներկայությունը պարտադիր պայման է, որի առկայության դեպքում միայն դատարանը կարող է որոշել՝ այդ անձն անգործունակ է, թե ոչ:

ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 26.

1. *ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու համար քաղաքացին իրավունք ունի ստեղծել տնտեսական ընկերություններ կամ լինել դրանց մասնակիցը:*

2. *Քաղաքացին, որպես անհատ ձեռնարկատեր հաշվառվելու պահից, իրավունք ունի, առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու, զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ: Քաղաքացիներն առանց պետական գրանցման կամ հաշվառման (առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու կամ անհատ ձեռնարկատեր հաշվառվելու) իրավունք ունեն զբաղվելու ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, եթե հանդիսանում են արտոնագրային վճար վճարողներ կամ գյուղատնտեսական արտադրանք արտադրելու նպատակով կնքել են համատեղ գործունեության պայմանագիր: Գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվող քաղաքացիները ձեռնարկատիրական գործունեության սուբյեկտ են հանդիսանում միայն տվյալ համատեղ գործունեության պայմանագրի սահմաններում:*

3. *Քաղաքացիների՝ առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու իրականացվող ձեռնարկատիրական գործունեության նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքով առևտրային կազմակերպություններ համարվող իրավաբանական անձանց գործունեությունը կարգավորող կանոնները, եթե այլ բան չի բխում օրենքից, այլ իրավական ակտերից կամ իրավահարաբերության էությունից:*

4. *Սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի պահանջների խախտմամբ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող քաղաքացու գործարքների նկատմամբ դատարանը կարող է կիրառել սույն օրենսգրքի՝ ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման հետ կապված պարտավորությունների մասին կանոնները:*

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում բավական հետաքրքիր հարց էր բարձրացվել՝ կապված քաղաքացու կողմից որպես անհատ ձեռնարկատեր ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու դեպքում «քաղաքացի, ֆիզիկական անձ» և «անհատ ձեռնարկատեր» օրենսդրական հասկացությունների տարանջատման հետ: Մասնավորապես խնդիրը նրանում էր, թե որ դեպքերում է անձը հանդես գալիս որպես ֆիզիկական անձ և որ դեպքերում որպես անհատ ձեռնարկատեր:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկում ՀՀ տնտեսական դատարանը մերժել էր քաղաքացուց հարկեր և պետական տուրքեր բռնագանձելու պահանջը, քանի որ ըստ ՀՀ տնտեսական դատարանի իրավական դիրքորոշման, ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության 19.04.2002 թվականի թիվ ՔՂԼ 6920 լիցենզիան տրվել էր քաղաքացի Գոհարիկ Հովհաննիսյանին, իսկ դրանից բխող հարկային և պետական տուրքի հետ կապված գումարների բռնագանձման պահանջը ներկայացվել էր անհատ ձեռնարկատեր Գոհարիկ Հովհաննիսյանին:

Վճռաբեկ դատարանը, սակայն չհամաձայնեց նշված դիրքորոշման հետ՝ նշելով, որ քաղաքացին և անհատ ձեռնարկատերը պարտավորաբար իրավական հարաբերություններում հանդես են գալիս որպես նույն սուբյեկտը: Անհատ ձեռնարկատեր գրանցվելու պահից փոփոխվում է ֆիզիկական անձի իրավունակության բովանդակությունը: Այսինքն՝ այդ պահից ֆիզիկական անձը հնարավորություն է ստանում ունենալու այնպիսի իրավունքներ և կրելու այնպիսի

պարտականություններ, որոնք ոչ անհատ ձեռնարկատեր քաղաքացին չի կարող ունենալ կամ կրել: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ 19.04.2002 թվականի թիվ ՔՊԼ 6920 լիցենզիան քաղաքացի Գոհարիկ Հովհաննիսյանին տրված լինելու հանգամանքը չի կարող հիմք հանդիսանալ այդ լիցենզիայի համար նախատեսված պետական տուրքի գումարը անհատ ձեռնարկատեր Գոհարիկ Հովհաննիսյանից գանձելու մասին հայցապահանջը մերժելու համար: 3-34(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը հստակ դարձրեց, որ քաղաքացու կողմից առանց իրավաբանական անձ ստեղծելու ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու օրենդրական մեխանիզմի տրամաբանությունը դրսևորվում է վերջինիս՝ որպես ֆիզիկական անձի և որպես գործարարական հարաբերությունների սուբյեկտի միասնական կարգավիճակի մեջ: Այս դեպքում չպետք է տարանջատում մտցնել ֆիզիկական անձի և անհատ ձեռնարկատիրոջ միջև, քանի որ անհատ ձեռնարկատեր գրանցվելու պահից փոփոխվում է ֆիզիկական անձի իրավունակության բովանդակությունը, սակայն նա մնում է որպես ֆիզիկական անձ իրավունակության ավելի մեծ սահմաններով:

ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 28.

1. Քաղաքացին, այդ թվում՝ անհատ ձեռնարկատերը, դատարանի վճռով կարող է սնանկ ճանաչվել, եթե նա ի վիճակի չէ բավարարել պարտատերերի պահանջները:

2. Քաղաքացուն դատարանով սնանկ ճանաչելու հիմքերը և կարգը սահմանվում են օրենքով:

3. Քաղաքացուն դատարանով սնանկ ճանաչելու դեպքում պարտատերերի պահանջների բավարարման կարգը և դադարման հիմքերը, ինչպես նաև պարտատերերի պահանջների բավարարման առանձնահատկությունները սահմանվում են սնանկության հարաբերությունները կարգավորող օրենքով:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքացու սնանկության վերաբերյալ հարցերը բացի օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածից կարգավորվում են «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքով:⁷

Քաղաքացիներին սնանկ ճանաչելու հարցը պրակտիկայում հիմնականում բարձրացվում է վարկային պարտավորությունների հետ կապված գործերով: Հաճախ քաղաքացիները կնքում են վարկային պայմանագիր, գրավադրում գույք, սակայն վարկային պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունները չկատարելու դեպքում վարկատուն ոչ միայն դիմում է դատարան՝ գումարի բռնագանձման պահանջով, այլև հետագայում բարձրացվում է քաղաքացուն սնանկ ճանաչելու հարցը: Նման դեպքերում հաճախ գումարի բռնագանձման հայցերի դեպքում վիճարկվում է պայմանագիրը կամ դրա որոշ կետեր: Մյուս կողմից հարկադրված սնանկության դեպքում հաճախ քաղաքացիների կողմից սնանկ ճանաչելու պահանջի դեմ բերվում է այն փաստարկը, որ գրավ դրված գույքի արժեքը բավարար է պարտավորությունը կատարելու համար, հետևաբար բացակայում են սնանկ ճանաչելու հիմքերը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին՝ նշելով.

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտապանը կարող է սնանկ ճանաչվել դատարանի վճռով՝ սեփական նախաձեռնությամբ (կամավոր սնանկության դիմում) կամ պարտատիրոջ պահանջով (հարկադրված սնանկության դիմում), եթե պարտապանն անվճարունակ է:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտապանը դատարանի վճռով կարող է սնանկ ճանաչվել՝ հարկադրված սնանկության դիմումի հիման վրա, եթե թույլ է տվել օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող անվիճելի վճարային պարտավորությունների 60-օրյա կամ ավելի ժամկետով կետանց, և վճռի կայացման պահին նշված

⁷ Քաղաքացու սնանկության վերաբերյալ կարող են կիրառվել նաև իրավաբանական անձի սնանկության վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները: Տես 67-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

կետանցը շարունակվում է (փաստացի անվճարունակություն): Վճարային պարտավորությունն անվիճելի է, եթե պարտապանը չի առարկում դրա դեմ կամ եթե առարկում է հիշյալ պարտավորության դեմ, սակայն () պահանջի չվիճարկվող մասը գերազանցում է օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը:

Նշված դրույթի միատեսակ մեկնաբանման անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ Վճարեկ դատարանն արձանագրում է, որ հարկադրված սնանկության դեպքում վճարային պարտավորության անվիճելիությունը, այդպիսի պարտավորության առնվազն 60-օրյա ժամկետով կետանցը և վճռի կայացման պահին այդպիսի կետանցի շարունակվելն այն երեք պայմաններն են, որոնցից յուրաքանչյուրի առկայությունն անհրաժեշտ է, իսկ բոլորինը միասին բավարար անձին սնանկ ճանաչելու համար: Վճարային պարտավորության անվիճելիությունը առկա է այն դեպքում, երբ պարտապանը չի առարկում սնանկ ճանաչելու պահանջի դեմ: Այդուհանդերձ, օրենքի վերոնշյալ դրույթը կարգավորում է նաև այն դեպքերը, երբ պարտապանը վիճարկում է պարտավորության անվիճելի լինելու փաստը, այլ կերպ ասած՝ առարկում է իրեն սնանկ ճանաչելու պահանջի դեմ, և այդ առարկությունները վերաբերում է վճարային պարտավորությանը (այլ ոչ թե կետանցին կամ կետանցի շարունակվելուն): Նման պայմաններում վերը հիշատակված հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի «անվիճելի վճարային պարտավորություն» եզրույթի բովանդակությունը բացահայելու համար անհրաժեշտ է այն դիտարկել նույն կետի «դ» ենթակետի համատեքստում: Մասնավորապես՝ այն պարտավորությունը, որը վիճարկվում է պարտապանի կողմից կամ որի դեմ պարտապանը ներկայացրել է առարկություն, անվիճելի է, եթե այդպիսի առարկությունն ուղղված է պահանջի մի մասի դեմ, իսկ մնացած մասը չի վիճարկվում: Այլ կերպ՝ չվիճարկվող մասը, եթե այն գերազանցում է օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը, անվիճելի է դարձնում պարտավորությունն առնվազն այդ մասով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Բանկի «Աբովյան» մասնաճյուղի և Գևորգ Հարոյանի միջև 14.06.2007 թվականին կնքված թիվ 20/Հ վարկային պայմանագրի համաձայն Գևորգ Հարոյանին տրամադրվել է 61.200.000 ՀՀ դրամի վարկ՝ տարեկան 14% տոկոսադրույքով, վարկի և դրա նկատմամբ հաշվարկված տոկոսագումարները մինչև 14.06.2022 թվականը մարման ժամկետով: Վերջինս պարտավորվել է վարկի և դրա նկատմամբ հաշվարկված տոկոսագումարների մարումները կատարել յուրաքանչյուր ամիս՝ սկսած 14.07.2007 թվականից: Գևորգ Հարոյանը պատշաճ կարգով չի կատարել իր վարկային պարտավորությունները և վարկի մայր գումարի մասով կետանցը կազմում է 1.157 օր: Գևորգ Հարոյանի պարտքը Բանկի հանդեպ 15.02.2012 թվականի դրությամբ կազմում է 106.926.540,50 ՀՀ դրամ, որից 42.160.000 ՀՀ դրամը՝ որպես ժամկետային վարկի գումար, 16.170,90 ՀՀ դրամը՝ որպես ժամկետային վարկի տոկոսագումար, 13.214.240 ՀՀ դրամը՝ որպես ժամկետանց վարկի գումար, 4.099.007,90 ՀՀ դրամը՝ որպես ժամկետանց վարկի տույժի գումար, 21.769.965,90 ՀՀ դրամը՝ որպես ժամկետանց տոկոսագումարի տույժ:

27.10.2012 թվականին Բանկը դիմել է դատարան ընդդեմ Գևորգ Հարոյանի՝ պարտավորությունները վաղաժամկետ կատարելու և գումարի բռնագանձման պահանջով: Գևորգ Հարոյանը ներկայացրել է հակընդդեմ հայցադիմում՝ վիճարկելով վարկային պայմանագրի 2-րդ գլուխը, որը վերաբերում է տոկոսների և տույժերի հաշվարկմանը:

Դատարանը դիմումի բավարարման հիմքում դրել է «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի «բ» և «դ» ենթակետերը՝ հաստատված համարելով, որ Գևորգ Հարոյանը թույլ է տվել օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող անվիճելի վճարային պարտավորությունների 60-օրյա և ավելի ժամկետով կետանց, և վճռի կայացման պահին նշված կետանցը շարունակվել է: Բացի այդ, նշել է, որ պահանջը հիմնված է գրավոր գործարքի վրա, և Գևորգ Հարոյանը, վիճարկելով վարկային պայմանագրի 2-րդ գլուխը, որը վերաբերում է տոկոսների և տույժերի հաշվարկմանը, ըստ էության չի վիճարկել վարկային պայմանագիրը 13.214.240 ՀՀ դրամ ժամկետանց վարկի մասով:

Վերաքննիչ դատարանը վճիռը բեկանելիս և դիմումը մերժելիս պատճառաբանել է, որ Գևորգ Հարոյանը, վիճարկելով դիմումում նշված չափով պարտավորության առկայությունը և իր առարկությունների հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ իր կողմից գրավադրված գույքի արժեքը բավարար է իր պարտավորությունների մարման համար, եկել է այն եզրահանգման, որ «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «բ» կետի հիման վրա դիմումը ենթակա

է մերժման, քանի որ պարտապանն ապացուցում է, որ տվյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի:

Վճռաբեկ դատարանը, վճարային պարտավորության անվիճելիության հատկանիշի վերաբերյալ վերը նշված մեկնաբանության լույսի ներքո անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությանը, արձանագրում է, որ «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի «բ» և «դ» ենթակետերում ամրագրված հատկանիշներից մեկի բացակայությունը չի բացառում մյուսի առկայությունը: Մասնավորապես, եթե պարտապանն ապացուցում է, որ տվյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի, սակայն այդպիսի առարկությունը վերաբերում է պարտավորության միայն մի մասին, ապա առկա է «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի «դ» ենթակետով նախատեսված հատկանիշը: Վերը նշվածի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունը: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Գևորգ Հարոյանը, վիճարկելով իր սնանկությունը, Դատարանին ներկայացրել է Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի «Հակընդդեմ հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին» որոշումը, որով վերջինս վիճարկում է իր և Բանկի միջև 14.06.2007 թվականին կնքված վարկային պայմանագրի 2-րդ գլուխը, որը վերաբերում է տոկոսների և տույժերի հաշվարկմանը: Մինչդեռ պարտավորության չվիճարկվող մասն ավելին է, քան նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը:

Միաժամանակ անդրադառնալով Գևորգ Հարոյանի՝ ստորադաս դատարաններում ներկայացրած փաստարկին առ այն, որ իր կողմից գրավադրված գույքի արժեքը բավարար է իր պարտավորությունների մարման համար, ուստի ինքը չի կարող սնանկ ճանաչվել՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն անհիմն է, քանի որ նշված փաստը օրենսդիրը կարևորում է միայն կամավոր սնանկության, այլ ոչ թե հարկադրված սնանկության դեպքում: ԵՇԴ/0009/04/12 2013 թվականի ապրիլի 05

ՔԱՂԱՔԱՑՈՒՆ ԱՆԳՈՐԾՈՒՆԱԿ ԸԱՆԱՉԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 31.

1. Քաղաքացին, որը հոգեկան խանգարման հետևանքով չի կարող հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը կամ դեկավարել դրանք, կարող է դատարանով անգործունակ ճանաչվել՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով: Նրա նկատմամբ սահմանվում է խնամակալություն:

2. Անգործունակ ճանաչված քաղաքացու անունից գործարքներ է կնքում նրա խնամակալը:

3. Եթե վերացել են այն հիմքերը, որոնց ուժով քաղաքացին անգործունակ է ճանաչվել, դատարանը նրան գործունակ է ճանաչում: Դատարանի վճռի հիման վրա վերացվում է նրա նկատմամբ սահմանված խնամակալությունը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելու հարցը խնդրահարույց է լինում այն դեպքերում, երբ նման պահանջ ներկայացվում է նրա մահից հետո: Նման դեպքերում դատարանների առջև բարձրացվում է այն հիմնական հարցը, թե արդյոք քաղաքացուն կարելի է անգործունակ ճանաչել նրա մահից հետո:⁸

Վճռաբեկ դատարանը հիմք ընդունելով վերոնշյալ նորմերը, ինչպես նաև քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ գլխով նախատեսված ընթացակարգային նորմերը, գտավ, որ քաղաքացուն անգործունակ կարելի է ճանաչել միայն նրա կենդանության ժամանակ: Արդյունքում Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ սույն գործով Ռոզա Ղազարյանին 13.04.2006 թվականից մինչև

⁸ Տես նաև 24-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

04.09.2006 թվականն ընկած ժամանակահատվածում անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ հայցը դատարանում քննության ենթակա չէ: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին կետի համաձայն՝ դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության: Ճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ Ռոզա Ղազարյանին 13.04.2006 թվականից մինչև 04.09.2006 թվականն ընկած ժամանակահատվածում անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ հայցը դատարանում քննության ենթակա չէ: ԵՇԴ/0101/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ԽԱՄԱՐԿՅԱԼԻ ԳՈՒՅՔԸ ՏՆՕՐԻՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 39.

1. Խնամարկյալ քաղաքացու եկամուտները՝ ներառյալ խնամարկյալին իր գույքի կառավարումից հասանելիք եկամուտները, բացառությամբ այն եկամուտների, որոնք խնամարկյալը կարող է տնօրինել ինքնուրույն, խնամակալը կամ հոգաբարձուն ծախսում են միայն ի շահ խնամարկյալի՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի նախնական թույլտվությամբ:

Առանց խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի նախնական թույլտվության՝ խնամակալը կամ հոգաբարձուն խնամարկյալի եկամուտների հաշվին իրավունք ունի անհրաժեշտ ծախսեր կատարել խնամարկյալի ապրուստի համար:

2. Առանց խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի թույլտվության՝ խնամակալն իրավունք չունի կնքել, իսկ հոգաբարձուն՝ համաձայնություն տալ կնքելու խնամարկյալի գույքի օտարման՝ ներառյալ փոխանակության կամ նվիրատվության, վարձակալության, այդ գույքն անհատույց օգտագործման հանձնելու կամ գրավ դնելու գործարքներ, որոնք հանգեցնում են խնամարկյալին պատկանող իրավունքներից հրաժարվելուն, բաժանել նրա գույքը կամ դրանից բաժիններ առանձնացնել, ինչպես նաև խնամարկյալի գույքի նվազեցմանը հանգեցնող ցանկացած այլ գործարք:

Խնամարկյալի գույքի կառավարման կարգը սահմանվում է օրենքով:

3. Խնամակալը, հոգաբարձուն, նրանց ամուսինները և մերձավոր ազգականներն իրավունք չունեն գործարքներ կնքել խնամարկյալի հետ, բացառությամբ խնամարկյալին որպես նվեր կամ անհատույց օգտագործման գույք հանձնելը, ինչպես նաև խնամարկյալին ներկայացնել նրա ու խնամակալի կամ հոգաբարձուի ամուսնու և նրանց մերձավոր ազգականների միջև գործարքներ կնքելիս կամ դատական գործեր վարելիս:

ՍԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում նշված նորմի կիրառման ժամանակ հաճախ էր անհրաժեշտություն առաջանում կոնկրետ գործերով գնահատել խնամակալի կամ հոգաբարձուի կողմից ի շահ խնամակալի գույքի կառավարումից ստացված եկամուտները ծախսելու հանգամանքը: Բացի այդ, պրակտիկայում հաճախ ծնողները վաճառում են իրենց երեխաներին պատկանող գույքը՝ հիմնականում անշարժ և այդ գումարով ձեռք բերում այլ անշարժ գույք: Նման դեպքերում բարձրացվում է մի քանի հարց՝

1. արդյոք խնամակալին պատկանող գույքի վաճառքից ստացված միջոցներով այլ անշարժ գույքի ձեռքբերումը համարվում է ամուսինների համատեղ կյանքի ընթացքում ձեռք բերված գույք

2. արդյոք նման դեպքերում անշարժ գույքի վաճառքը և այլ անշարժ գույքի ձեռքբերումը համարվում է ի շահ խնամակալի:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց վերոնշյալ հարցերին՝ միաժամանակ մեկնաբանելով օրենսգրքի 39-րդ հոդվածի ընդհանուր տրամաբանությունը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ինչ վերաբերում է Երևան քաղաքի Ավան 6-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 22/1 հասցեում գտնվող 30 քմ բնակելի տանն ու 0,03982 հա հողամասին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված գույքի նկատմամբ ամուսինների համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման հարցն անհրաժեշտ է դիտարկել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 39-րդ հոդվածի 1-ին կետի համատեքստում, որի համաձայն՝ խնամարկյալ քաղաքացու եկամուտները՝ ներառյալ

խնամարկյալին իր գույքի կառավարումից հասանելիք եկամուտները, բացառությամբ այն եկամուտների, որոնք խնամարկյալը կարող է տնօրինել ինքնուրույն, խնամակալը կամ հոգաբարձուն ծախսում են միայն ի շահ խնամարկյալի՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի նախնական թույլտվությամբ: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ առանց խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի թույլտվության՝ խնամակալն իրավունք չունի կնքել, իսկ հոգաբարձուն՝ համաձայնություն տալ կնքելու խնամարկյալի գույքի օտարման՝ ներառյալ փոխանակության կամ նվիրատվության, վարձակալության, այդ գույքն անհատույց օգտագործման հանձնելու կամ գրավ դնելու գործարքներ, որոնք հանգեցնում են խնամարկյալին պատկանող իրավունքներից հրաժարվելուն, բաժանել նրա գույքը կամ դրանից բաժիններ առանձնացնել, ինչպես նաև խնամարկյալի գույքի նվազեցմանը հանգեցնող ցանկացած այլ գործարք:

Նշված իրավադրույթն ըստ էության ամրագրում է խնամարկյալ քաղաքացու՝ անձամբ տնօրինման ոչ ենթակա գույքն ի շահ այլ անձի օտարելու արգելք: Ունենալով համապարտադիր (իմպերատիվ) ուժ՝ նշված դրույթը, որպես երաշխիք, ապահովում է խնամարկյալների գույքի նկատմամբ վերջիններիս իրավունքների պահպանումը՝ նախատեսելով երկու պայման՝ գույքի օտարումը բացառապես ի շահ խնամարկյալի և գույքի օտարման վերաբերյալ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի նախնական թույլտվությունը: Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ նշված հոդվածում օգտագործված «ի շահ» եզրույթը ենթադրում է գույքի օտարումից խնամարկյալի համար որոշակի բարիքների ստեղծում, որպիսին կարող է դրսևորվել ստացված դրամը խնամարկյալի կարիքների համար օգտագործելով, մեկ այլ համարժեք գույք ձեռք բերելով և այլն:

Համադրելով նշված մեկնաբանությունը գործի փաստերի հետ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևան քաղաքի Ավան 6-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 22/1 հասցեում գտնվող անշարժ գույքը թեև Լյովա Նավասարդյանը ձեռք է բերել Միլվա Մարգարյանի հետ համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում, սակայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիմքով չի կարող դիտվել որպես ամուսիններին համատեղ սեփականությամբ պատկանող գույք, քանի որ այն ձեռք չի բերվել ամուսիններից որևէ մեկի միջոցներով, ուստի բացակայում է այն նախապայմաններից մեկը, որն անհրաժեշտ է գույքի նկատմամբ ամուսինների համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման փաստը հաստատելու համար: Նշված գույքը Լյովա Նավասարդյանը գնել է Նոր Նորքի թաղապետարանի խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովի նախագահի 24.03.2006 թվականի թույլտվությունից հետո՝ իր խնամարկյալներ Ռուզաննա և Գարեգին Նավասարդյաններին սեփականության իրավունքով պատկանող Երևան քաղաքի Գայի պողոտա 26-րդ շենքի թիվ 35 բնակարանի առուվաճառքի գումարով 30.10.2006 թվականին:

Այլ կերպ՝ 13.10.2006 թվականին վաճառելով Երևան քաղաքի Գայի պողոտա 26-րդ շենքի թիվ 35 բնակարանը և ձեռք բերելով Երևան քաղաքի Ավան 6-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 22/1 հասցեում գտնվող անշարժ գույքը, Լյովա Նավասարդյանը գործել է ի շահ իր խնամարկյալների՝ ունենալով նաև գույքն օտարելու և նոր անշարժ գույք ձեռք բերելու վերաբերյալ Նոր Նորքի թաղապետարանի խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովի թույլտվությունը:

Վերոնշյալ պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ինչպես Դատարանը, այնպես էլ Վերաքննիչ դատարանը հանգել են ճիշտ հետևության և գտել, որ Երևան քաղաքի Ավան 6-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 22/1 հասցեում Լյովա Նավասարդյանի անվամբ սեփականության իրավունքով գրանցված անշարժ գույքը չի կարող համարվել ամուսինների համատեղ սեփականություն և Միլվա Մարգարյանի մահվան պահին չէր կարող հանդիսանալ նրա ժառանգական զանգվածի մեջ մտնող գույք, քանի որ Լյովա Նավասարդյանի կողմից վերջինիս խնամարկյալներին սեփականության իրավունքով պատկանող՝ Երևան քաղաքի Գայի պողոտա 26-րդ շենքի թիվ 35 բնակարանը վաճառելուց հետո խնամակալի՝ Լյովա Նավասարդյանի գործողություններն ուղղված են եղել խնամարկյալների համար անշարժ գույք ձեռք բերելուն: ԵԱԴԴ/1229/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻՆՔ

§ 1. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 50.

1. Իրավաբանական անձ է համարվում այն կազմակերպությունը, որը, որպես սեփականություն, ունի առանձնացված գույք և իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է այդ գույքով, կարող է իր անունից ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ, դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող:

Իրավաբանական անձը պետք է ունենա ինքնուրույն հաշվեկշիռ:

2. Իրավաբանական անձի գույքի կազմավորմանը մասնակցելու կապակցությամբ՝ նրա հիմնադիրները (մասնակիցները) այդ իրավաբանական անձի նկատմամբ ունեն կամ չունեն պարտավորական իրավունքներ:

3. Իրավաբանական անձանց թվին, որոնց նկատմամբ նրանց հիմնադիրները (մասնակիցները) ունեն պարտավորական իրավունքներ, պատկանում են տնտեսական ընկերակցությունները և ընկերությունները:

4. Իրավաբանական անձանց թվին, որոնց նկատմամբ նրանց հիմնադիրները չունեն պարտավորական իրավունքներ, պատկանում են հասարակական միավորումները, հիմնադրամները և իրավաբանական անձանց միությունները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի որոշ դրույթներ պարզաբանվել են Դատարաններ նախագահների խորհրդի 2000 թվականի հունիսի 02-ի թիվ 27 որոշմամբ: Մասնավորապես, նշված որոշմամբ սահմանվել է, որ իրավաբանական անձի գույքն առանձնացված է իրավաբանական անձի հիմնադիրների (մասնակիցների) գույքից և սեփականության իրավունքով պատկանում է իրավաբանական անձին: Մասնավորապես, առևտրային կազմակերպություն հանդիսացող իրավաբանական անձի հիմնադիրները (մասնակիցները) իրենց գույքը ի սեփականություն հանձնելով իրավաբանական անձին, դրա փոխարեն ձեռք են բերում պարտավորական իրավունք (պահանջի իրավունք), այսինքն՝ մասնակցել իրավաբանական անձի կառավարմանը և շահույթի բաշխմանը, տեղեկատվություն ստանալ գործունեության մասին, իրավաբանական անձի լուծարման դեպքում ստանալ պարտատերերի հետ կատարված հաշվարկներից հետո մնացած գույքի մասը կամ դրա քրժեքը և այլն:

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 57.

1. Իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ է ձեռք բերում և քաղաքացիական պարտականություններ է ստանձնում իր մարմինների միջոցով, որոնք գործում են օրենքին, այլ իրավական ակտերին ու նրա կանոնադրությանը համապատասխան:

Իրավաբանական անձի մարմինների ընտրության կամ նշանակման կարգը սահմանվում է սույն օրենսգրքով, օրենքով և (կամ) իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ:

2. Օրենքով նախատեսված դեպքերում իրավաբանական անձն իր մասնակիցների, ինչպես նաև ներկայացուցիչների միջոցով կարող է ձեռք բերել քաղաքացիական իրավունքներ և ստանձնել քաղաքացիական պարտականություններ:

3. Անձը, որն օրենքի կամ իրավաբանական անձի կանոնադրության ուժով հանդես է գալիս նրա անունից, պետք է գործի բարեխղճորեն և ողջամիտ՝ ի շահ իր կողմից ներկայացվող իրավաբանական անձի: Նա պարտավոր է իրավաբանական անձի հիմնադիրների (մասնակիցների) պահանջով հատուցել իր կողմից իրավաբանական անձին պատճառած վնասները, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում երբեմն քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցները նույնացնում են իրավաբանական անձի մարմիններին իրավաբանական անձի հետ: Այսինքն՝ ցանկանալով պահանջ ներկայացնել իրավաբանական անձի դեմ, վերջիններս դիմում են ընդդեմ իրավաբանական անձի մարմնի՝ օրինակ տնօրենի՝ ֆիզիկական անձին նույնացնելով իրավաբանական անձի հետ: Տվյալ դեպքում հարց է առաջանում՝ արդյոք այդ պահանջը պետք է դիտարկել որպես իրավաբանական անձի դեմ ուղղված, արդյոք այն իրավական հետևանքներ է առաջացնում իրավաբանական անձի համար:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով համատիրությունը դիմել էր դատարան ընդդեմ ընկերության տնօրենի՝ պահանջելով վերջինիս վտարել ապօրինի տնօրինության տակ գտնվող նկուղից:

Վճռաբեկ դատարանը, տիրապետման ապօրինությունը որոշելուց հետո քննարկման առարկա դարձրեց նաև ընկերության տնօրենին վտարելու իրավական հետևանքները ընկերության համար:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերին ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանում են շենքը կրող կառույցները, շենքի միջհարկային ծածկերը (առաստաղները, հատակները), նկուղները, ձեղնահարկը, տեխնիկական հարկերը, տանիքը, ինչպես նաև մեկից ավելի շինություններ սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակները, վերելակները, վերելակային և այլ հորերը, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումներն ու տարածքները, որոնք օրենքով նախատեսված կարգով չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն:

Ընկերությունը, հանդիսանալով Երևանի Գուսան Շերամի փողոցի թիվ 93 շենքում շինության՝ խանութի սեփականատեր, վերոհիշյալ հոդվածում թվարկված անշարժ գույքի, այդ թվում՝ նկուղի, նկատմամբ ունի ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ է ձեռք բերում և քաղաքացիական պարտականություններ է ստանձնում իր մարմինների միջոցով, որոնք գործում են օրենքին, այլ իրավական ակտերին ու նրա կանոնադրությանը համապատասխան, իսկ Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընկերության գործադիր մարմինն առանց լիազորագրի գործում է ընկերության անունից, այդ թվում՝ ներկայացնում է նրա շահերը և կնքում գործարքներ:

Այսպիսով, Ընկերության գործադիր մարմինը, տվյալ դեպքում՝ տնօրեն Հայաստան Եղիազարյանն, իրավունք ունի բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող նկուղի նկատմամբ իրականացնել իրավունքների ողջ ծավալը, որն ունի Ընկերությունը, այդ թվում՝ տիրապետել այն և իրականացնել ընդհանուր բաժնային սեփականությունից բխող բոլոր իրավունքներն ու պարտականությունները՝ օրենքով չարգելված ծավալով:

Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը վճռել է Ընկերության տնօրենին վտարել (ըստ էության արգելել վերջինիս մուտքը նկուղ) վիճելի նկուղից, ինչը հանդիսանում է Ընկերության՝ վեճի առարկա անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի խախտում:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Վերաքննիչ դատարանի վճիռը՝ Ընկերության տնօրենին վտարելու մասին առարկայազուրկ է, քանի որ վեճի առարկա նկուղը գտնվում է Ընկերության ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո, իսկ Ընկերության տնօրենին վտարելն որևէ իրավական հետևանքներ չի կարող առաջացնել Ընկերության համար: 3-1746 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 60.

1. իրավաբանական անձն իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է իրեն պատկանող ամբողջ գույքով, բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի: Իրավաբանական անձի հիմնադիրը (մասնակիցը) պատասխանատու չէ իրավաբանական անձի, իսկ իրավաբանական անձը՝ իր հիմնադրի (մասնակցի) պարտավորությունների համար, բացառությամբ սույն օրենսգրքով կամ իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ նախատեսված դեպքերի:

2. Իրավաբանական անձի հիմնադիրը (մասնակիցը) պատասխանատու չէ իրավաբանական անձի, իսկ իրավաբանական անձը՝ իր հիմնադրի (մասնակցի) պարտավորությունների համար, բացառությամբ սույն օրենսգրքով կամ իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ նախատեսված դեպքերի:

ՄԵԿԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերոնշյալ նորմը երբեմն հարցեր է առաջացնում իրավաբանական անձանց միջև պարտավորության դեպքում իրավաբանական անձի մասնակիցների ներգրավվածության հետ կապված: Դա հատկապես վառ դրսևորվում է այն դեպքերում, երբ իրավաբանական անձի մասնակիցը որոշակի խնդիրներ է ունենում մյուս մասնակիցների կամ իրավաբանական անձի տնօրենի հետ: Նման դեպքերում փոխադարձ անվստահության մթնոլորտում իրավաբանական անձի մասնակիցը ցանկանում է ներգավիլ բոլոր այն գործընթացների մեջ, որտեղ ինչ-որ ձևով շոշափվում են իրավաբանական անձի շահերը կամ երբ այդ հարցերը պետք է լուծում ստանան տնօրենի կողմից:

Դրա դրսևորումներից մեկը դատավարական գործընթացներն են, որտեղ, բնականաբար, հանդես է գալիս վերջինիս գործադիր մարմինը կամ նրա կողմից լիազորված այլ անձ: Հաճախ այդ դեպքերում առաջին ատյանի դատարանի կայացրած վճիռների դեմ վերաքննիչ բողոք են ներկայացնում իրավաբանական անձի մասնակիցները՝ որպես գործին մասնակից չդարձված անձ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց, որ *իրավաբանական անձանց միջև վեճի դեպքում իրավաբանական անձի մասնակիցներին գործին որպես երրորդ անձ չներգրավելը հիմք չէ դատական ակտի բեկանման համար, քանի որ իրավաբանական անձի մասնակիցը պատասխանատու չէ անձի գործունեության համար: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ երկու իրավաբանական անձանց միջև վնաս պատճառելու և անհիմն հարստացման հետևանքով ծագած պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ կայացված վճիռը որևէ կերպ չի վերաբերում ընկերության մասնակցի՝ Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 12-13-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքներին և պարտականություններին, հետևաբար Ընկերության մասնակից (20 տոկոս բաժնեմասով) Վարդան Մարգարյանին գործին մասնակից դարձնելու դատավարական պարտականություն Դատարանը չունի: Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգմանն առ այն, որ Ընկերության մասնակից Վարդան Մարգարյանը Ընկերության ակտիվների նվազեցման արդյունքում կրում է գույքային վնաս, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հանգամանքը չի կարող հիմք հանդիսանալ իրավաբանական անձանց մասնակցությամբ վեճին Ընկերության մասնակցին մասնակից դարձնելու համար, քանի որ նշված հարցի քննարկումը դուրս է սույն գործով քննարկվող հարցի շրջանակներից: Ավելին, գործադիր մարմնի կողմից ընկերությանը պատճառած վնասների հատուցման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածով: ԵԲԴ/0571/02/08 2009 թվականի հունիսի 26*

Նման դիրքորոշումը հետագայում Վճռաբեկ դատարանը հաստատեց երկու իրավաբանական անձանց միջև պայմանագրային հարաբերությունների վերաբերյալ վեճով իրավաբանական անձի մասնակցին ներգրավելու դեպքի հետ կապված:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ *վեճը վերաբերում է երկու իրավաբանական անձանց միջև կնքված երաշխավորության պայմանագրով ծագած պարտավորություններին: Հետևաբար Ընկերությունը երաշխավորության պայմանագիրը կնքել է և այդ պայմանագրով ծագած*

հարաբերություններում հանդես է եկել որպես ինքնուրույն սուբյեկտ: Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները չեն ազդում Ընկերության մասնակիցների իրավունքների և պարտականությունների վրա: Օրենսդրական նման կանոնակարգումից էլ բխում է, որ միայն Ընկերությունն է կրում երաշխավորության պայմանագրով սահմանված պարտավորությունը պատշաճ չկատարելու ռիսկը, որպես քաղաքացիաիրավական հարաբերության ինքնուրույն սուբյեկտ:

Դատարանը Բանկի հայցը բավարարելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Բանկի և Ընկերության միջև 15.05.2008 թվականին կնքված թիվ 506-Ա երաշխավորության պայմանագրով Ընկերությունն ամբողջ ծավալով երաշխավորել է 15.05.2008 թվականի թիվ 506 վարկային պայմանագրով Մարինե Բաղրամյանի ստացած 8.000.000 ՀՀ դրամ վարկի վերադարձը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը՝ Ընկերությունից համապարտության կարգով գումար բռնագանձելու մասով բեկանելիս պատճառաբանել է, որ Դատարանն ըստ էության վճիռ է կայացրել Ընկերության մասնակից Արամայիս Ղուկասյանի իրավունքների վերաբերյալ՝ առանց նրան մասնակից դարձնելու գործի քննությանը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով երկու իրավաբանական անձանց միջև երաշխավորության պայմանագրով ծագած պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ կայացված վճիռը որևէ կերպ չի վերաբերում Ընկերության մասնակցի՝ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 12-13-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքներին և պարտականություններին, հետևաբար Ընկերության մասնակից Արամայիս Ղուկասյանին գործին մասնակից դարձնելու դատավարական պարտականություն Դատարանը չունի:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգմանն առ այն, որ երաշխավորության պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը գերազանցում է Ընկերության կանոնադրական կապիտալի 25 տոկոսը, հետևաբար այդ գործարքը կարող էր կատարվել միայն Ընկերության ընդհանուր ժողովի որոշմամբ, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հանգամանքը չի կարող հիմք հանդիսանալ իրավաբանական անձանց մասնակցությամբ վեճին Ընկերության մասնակցին մասնակից դարձնելու համար, քանի որ նշված հարցի քննարկումը դուրս է սույն գործով քննարկվող հարցի շրջանակներից, քանի որ Բանկի և Ընկերության միջև կնքված երաշխավորության պայմանագիրը չի վիճարկվում: Նշված պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը սույն գործի նկատմամբ կիրառելի չի համարում «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածը:

Վերը նշված պատճառաբանություններից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածը, կիրառել է «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածը, որը չպետք է կիրառեր և Ընկերության մասնակից Արամայիս Ղուկասյանին սույն գործի քննությանը մասնակից դարձնելու անհրաժեշտության վերաբերյալ հանգել է սխալ եզրահանգման: ԼՂ4/0201/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ԼՈՒԾԱՐՈՒՄ (ՄԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ)

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 67.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի 1-ին մասի նախատեսում է, որ իրավաբանական անձի լուծարմամբ նրա գործունեությունը դադարում է՝ առանց իրավունքները և պարտականություններն իրավահաջորդության կարգով այլ անձանց անցնելու: Նույն հոդվածի 4-րդ և 5-րդ մասերը նախատեսում են, որ իրավաբանական անձը լուծարվում է նաև սնանկության հետևանքով: Եթե լուծարվող իրավաբանական անձի գույքի արժեքն անբավարար է պարտատերերի պահանջները բավարարելու համար, ապա այն կարող է լուծարվել միայն սնանկության հետևանքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավաբանական անձը դատարանի վճռով կարող է սնանկ ճանաչվել, եթե նա ի վիճակի չէ բավարարել պարտատերերի պահանջները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Իրավաբանական անձին դատարանով սնանկ ճանաչելու հիմքերը, կարգը, ինչպես նաև սնանկ ճանաչված իրավաբանական անձի պարտատերերի պահանջների բավարարման առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքով:

Սնանկության միջոցով իրավաբանական անձի լուծարման կարգը սահմանվում է «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքով:⁹ Նշված օրենքի տարբեր հոդվածների սահմանադրականությունը վիճարկվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանում: Սահմանադրական դատարանը 2008 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴՈ-735, 2011 թվականի հունվարի 11-ի ՍԴՈ-932, 2011 թվականի ապրիլի 12 ՍԴՈ-954, 2011 թվականի նոյեմբերի 22-ի ՍԴՈ-998 որոշումներով բավականին կարևոր վերլուծություններ կատարեց ինչպես սնանկության վարույթի առանձնահատկությունների, դրա նպատակների, այնպես էլ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի տարբեր դրույթների հետ կապված: Այդ որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հետագայում զարգացվեցին նաև Վճռաբեկ դատարանի կողմից կոնկրետ գործերի քննության ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին նշեց, որ *իրավաբանական անձը կարող է լուծարվել ինչպես նրա հիմնադիրների, այնպես էլ կանոնադրությամբ դրա համար լիազորված մարմնի որոշմամբ: Նշվածից բացառություն է այն դեպքը, երբ լուծարվող իրավաբանական անձի գույքի արժեքն անբավարար է պարտատերերի պահանջները բավարարելու համար: Այս դեպքում իրավաբանական անձը կարող է լուծարվել միայն սնանկության հետևանքով, որի առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքով: Այսինքն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսվում է իրավաբանական անձի լուծարում միայն այն դեպքում, երբ պարտապանի ակտիվները բավարարում են պարտատերերի պահանջները, կամ լուծարվող իրավաբանական անձը պարտավորություններ չունի:*

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտապանը կարող է սնանկ ճանաչվել դատարանի վճռով՝ սեփական նախաձեռնությամբ (կամավոր սնանկության դիմում) կամ պարտատիրոջ պահանջով (հարկադրված սնանկության դիմում), եթե պարտապանն անվճարունակ է:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից պարտապանի մոտ ստուգում կամ ուսումնասիրություն կարող է իրականացվել միայն դատարանի որոշմամբ: Պարտապանի ֆինանսական առողջացման ծրագրի գործողության և լուծարման վարույթում գտնվող պարտապանի գործունեության վերսկսման ժամանակահատվածում, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում ստուգման կամ ուսումնասիրության իրականացման համար դատարանի որոշում չի պահանջվում:

Ստուգման կամ ուսումնասիրության իրականացումը թույլատրելու կամ մերժելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել վերաքննության կարգով:

Պարտապանի լուծարման գործընթացը սկսվելուց հետո ստուգում կամ ուսումնասիրություն իրականացնելն արգելվում է, բացառությամբ հարկերի և պարտադիր վճարների գերավճարների առկայությունը պարզելուն ուղղված ուսումնասիրությունների:

*«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 70-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սույն օրենքով սահմանված ժամկետում ֆինանսական առողջացման ծրագիր չներկայացվելու, ներկայացված ծրագրի հաստատումը մերժվելու, ֆինանսական առողջացման ծրագիրը վաղաժամկետ դադարեցվելու, ֆինանսական առողջացման ծրագրի կատարման մասին կառավարչի հաշվետվության հաստատումը մերժվելու դեպքում դատարանը **որոշում է կայացնում** պարտապան **իրավաբանական անձի լուծարման** կամ պարտապան անհատ ձեռնարկատիրոջ գործունեության դադարեցման **վարույթ սկսելու մասին** (այսուհետ՝ պարտապանի լուծարում):*

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ պարտապանի մոտ ստուգում կամ ուսումնասիրություն իրականացնելն արգելվելն օրենսդիրը պայմանավորել է պարտապանի լուծարման գործընթացը սկսելու հետ: Այսինքն՝ լուծարման գործընթացում գտնվող պարտապանի

⁹ Ընդունվել է 2006 թվականի դեկտեմբերի 25-ին, ՀՀՊՏ 2007.01.31/7(531)

մոտ ստուգում կամ ուսումնասիրություն չի թույլատրվում իրականացել, բացառությամբ հարկերի և պարտադիր վճարների գերավճարների ատկայությունը պարզելուն ուղղված ուսումնասիրությունների, ընդ որում, պարտապանի լուծարման գործընթաց սկսելու մասին դատարանն ընդունում է որոշում: ԵԿԴ/0018/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

2. Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև այն հարցին, թե հարկադրված սնանկությունն արդյոք ենթադրում է, որ անձը կարող է սնանկ ճանաչվել միայն պարտավորությունների կատարման անհնարինության դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ *պարտապանը կարող է պարտատիրոջ պահանջով հարկադրված սնանկության դիմումի հիման վրա դատարանի վճռով սնանկ ճանաչվել, եթե անվճարունակ է, ինչպես նաև այն դեպքում, երբ առկա է օրենքով նախատեսված չափով անվիճելի վճարային պարտավորությունների 30-օրյա կամ ավելի ժամկետով կետանց:*

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անհիմն է բողոք բերած անձի փաստարկն այն մասին, որ պատասխանողը կարող է սնանկ ճանաչվել միայն իր պարտավորությունների կատարման անհնարինության դեպքում:

Վերոնշյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սնանկության գործերով, երբ վճարային պարտավորությունների համար հիմք են պայմանագրերը, էական նշանակություն ունի նաև պայմանագրային պարտավորությունների և դրանց հետ կապված վեճերի լուծման կարգի ուսումնասիրությունը: Այդ հանգամանքը կարևոր է նրանով, որ պայմանագրային պարտավորությունների չկատարումը, կետանցն անձին սնանկ ճանաչելու հիմք են: ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

3. Դատական պրակտիկայում բավականին հաճախ խնդիր էր առաջանում նաև սնանկության կառավարչի կողմից սնանկ ճանաչված անձի կատարած անհատույց փոխանցումները հետ ստանալու հետ կապված: Մեկնաբանության հիմնական օբյեկտն այն էր, թե «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի իմաստով ինչ պետք է հասկանալ անհատույց փոխանցումներ ասելով:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկում Վերաքննիչ դատարանը վճիռը բեկանելիս և հայցը մերժելիս պատճառաբանել էր, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի մեկնաբանության համաձայն՝ օրենսդիրը տվյալ նորմով սնանկության գործով կառավարչին իրավունք է վերապահել որոշակի ժամանակահատվածում (սնանկության վերաբերյալ դիմում ներկայացնելուց հետո ոչ ուշ, քան մեկ տարվա ընթացքում) հետ ստանալ պարտապանի կատարած անհատույց փոխանցումները: Սակայն նշված նորմով օրենսդիրը չի մանրամասնել, թե ինչպիսի գույքի մասին է խոսքը՝ շարժական, թե՝ անշարժ: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը եկել էր այն եզրահանգման, որ հայցի բավարարման առումով Դատարանի դիրքորոշումն իրավաչափ համարվել չի կարող, քանի որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված անհատույց փոխանցումների վերադարձման լիազորությունը չի կարող վերաբերվել անշարժ գույքին, իսկ տվյալ պարագայում հայցվորի կողմից պահանջվող անհատույց փոխանցումը 28.12.2006 թվականին կնքված նվիրատվության պայմանագրի հիման վրա Գայանե և Ռուբեն Զուլումյանների անվամբ սեփականության իրավունքով գրանցված անշարժ գույքն է: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 279-րդ հոդվածով սահմանված են սեփականության իրավունքի դադարման հիմքերը: Տվյալ նորմի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը դադարում է սեփականատիրոջ կողմից իր գույքն օտարելու, սեփականության իրավունքից հրաժարվելու, գույքը ոչնչացնելու և գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի կորստի՝ օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն պարագայում հայցի բավարարման հիմքում դրված «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածը սեփականության իրավունքի դադարման հիմք չի սահմանում, այլ պարզապես սնանկության գործով կառավարչին տվյալ նորմով իրավունք է վերապահում հետ ստանալ սնանկ ճանաչված անձի կողմից կատարված անհատույց փոխանցումները, որոնք կատարվել են սնանկության մասին դիմումը ներկայացնելուց մեկ տարվա ընթացքում, իսկ պարտապանի հետ

փոխկապակցված անձանց պարագայում 5 տարվա ընթացքում կատարված անհատույց փոխանցումներն են ենթակա հետ վերադարձման:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետը նախատեսում է սնանկության վերաբերյալ գործով կառավարչի դատարան դիմելու իրավունքը՝ պարտապանի կողմից իրեն փոխկապակցված անձանց կատարված փոխանցումները հետ ստանալու պահանջով: Ընդ որում, կատարված փոխանցումները հետ ստանալու հիմքում դրված է այն հանգամանքը, որ դրանք պետք է փոխանցված լինեն պարտապանին սնանկ ճանաչելուն նախորդող հինգ տարվա ընթացքում և անհատույց: Այդ փոխանցումները կարող են լինել նաև ոչ դրամային, այսինքն՝ այլ գույքային փոխանցումներ, այդ թվում՝ ապրանքներ, արժեթղթեր, շարժական և անշարժ գույք: Կառավարիչն այդ իրավունքը դատական կարգով կարող է իրականացնել պարտապանին սնանկ ճանաչելուց հետո, բայց ոչ ուշ քան մեկ տարվա ընթացքում, ինչն էլ սույն գործով արել է Հարություն Զուլումյանի սնանկության գործով կառավարիչ Ադասի Արսենյանը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետով չի սահմանափակվում այն գույքի շրջանակը, որի վերաբերյալ կատարված փոխանցումները կառավարչի հայցով կարող են հետ ստացվել, հետևաբար անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի պնդումն այն մասին, որ վերոնշյալ հոդվածը չի կարող կիրառվել անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների փոխանցումների դեպքի համար:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն փաստարկին, համաձայն որի՝ հայցի բավարարման հիմքում դրված «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածը սեփականության իրավունքի դադարման հիմք չի սահմանում, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 279-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը դադարում է սեփականատիրոջ կողմից իր գույքն օտարելու, սեփականության իրավունքից հրաժարվելու, գույքը ոչնչացնելու և գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի կորստի՝ օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում:

Նույն օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ քաղաքացուն դատարանով սնանկ ճանաչելու դեպքում պարտատերերի պահանջների բավարարման կարգը և դադարման հիմքերը, ինչպես նաև պարտատերերի պահանջների բավարարման առանձնահատկությունները սահմանվում են սնանկության հարաբերությունները կարգավորող օրենքով:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի համաձայն՝ կառավարիչը կարող է սնանկության վերաբերյալ դիմում ներկայացնելուց հետո ոչ ուշ, քան մեկ տարվա ընթացքում դիմել դատական կարգով հետ ստանալու պարտապանի կատարած անհատույց փոխանցումները (այդ թվում՝ ոչ դրամային) պարտապանի հետ փոխկապակցված անձանց, որոնք կատարվել են պարտապանին սնանկ ճանաչելուն նախորդող հինգ տարվա ընթացքում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետը նախատեսում է սնանկության վերաբերյալ գործով կառավարչի դատարան դիմելու իրավունքը՝ պարտապանի կողմից իրեն փոխկապակցված անձանց կատարված փոխանցումները հետ ստանալու պահանջով, որի նպատակը պարտապանի գույքի հավաքագրումն է՝ սնանկության վարույթի ընթացքում պարտատերերի պահանջների բավարարման նպատակով: Այսինքն՝ նշված նորմը սահմանում է սեփականության իրավունքի դադարման ինքնուրույն հիմք: ԵԿԴ/2304/02/10 2012 թվականի մարտի 23

Վճռաբեկ դատարանի կողմից վերոնշյալ իրավական դիրքորոշման արտահայտումից հետո խնդիրը վերջնական լուծում չստացավ: Չնայած արդեն հստակեցվել էր, որ սնանկության կառավարչի կողմից անհատույց փոխանցումները հետ պահանջելու իրավունքը ներառում է նաև անշարժ գույքը և այն սեփականության իրավունքի դադարման ինքնուրույն հիմք է, այնուամենայնիվ դեռևս հստակ չէր ձևաբանված գույքի վերաբերյալ կնքված գործարքի ճակատագրի հարցը: Բնականաբար սնանկ ճանաչված անձի կողմից անհատույց փոխանցումները կատարվում են գործարքի միջոցով: Սակայն սնանկության կառավարչի կողմից հետագայում այն

հետ պահանջելու դեպքում բաց էր մնում այն հարցը, թե արդյոք գործարքը նույնպես պետք է վիճարկվի գույքը հետ պահանջելու համար: Դատարանների կողմից այս հարցի վերաբերյալ տարբեր մեկնաբանություններ էին տրվում:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած վճռի հիման վրա սնանկ ճանաչված անձի սնանկության կառավարիչը դիմել էր դատարան սնանկ ճանաչված անձի կողմից 22.09.2006 թվականին կնքված անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագրի համաձայն երրորդ անձին փոխանցված բնակարանը հետ պահանջելու հայցով:

Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել էր «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ, 29-րդ և 54-րդ հոդվածները՝ հաստատված համարելով, որ կառավարիչն իրավունք ունի դիմելու դատարան՝ պարտապանի կողմից իրեն փոխկապակցված անձանց կատարված փոխանցումները հետ ստանալու պահանջով:

Վերաքննիչ դատարանը վճիռը բեկանելիս և հայցը մերժելիս պատճառաբանել էր, որ սույն գործի փաստերից ալկնայտ է, որ «Բնակարանի՝ որպես անշարժ գույքի նվիրատվության վիճարկվող Պայմանագիրը կնքվել է ՀՀ քաղ. օր.-ի 595-րդ և 596-րդ հոդվածներին համապատասխան, իսկ այդ Պայմանագրի վիճարկման իրավական հիմքում դրվել է միայն «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետը, որը, սնանկության գործով կառավարչին պարտապանին սնանկ ճանաչելուն նախորդող հինգ տարվա ընթացքում պարտապանի կողմից նրան փոխկապակցված անձանց կատարած անհատույց փոխանցումները դատական կարգով հետ ստանալու նպատակով դատարան դիմելու իրավունք վերապահելով հանդերձ, չի սահմանում ո՛չ այդ փոխանցումները հետ ստանալու այլ իրավական եղանակներ, քան դրանց հիմքում ընկած գործարքներն անվավեր ճանաչելը և (կամ) այդ գործարքների անվավերության հետևանքները կիրառելը, ո՛չ էլ այդ գործարքների անվավերության այլ հիմքեր, քան ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանվածները», և եկել է այն եզրահանգման, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի վկայակոչմամբ դատարան դիմած կառավարիչը պետք է.

ա) վկայակոչի նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված այն հիմքերը, որոնք դատարանին թույլ են տալիս վիճարկվող գործարքը ճանաչել անվավեր կամ գնահատել որպես առոչինչ՝ կիրառելով դրա անվավերության հետևանքները.

բ) ներկայացնի վիճարկվող գործարքի անվավերության հիմքերի առկայությունը հաստատող թույլատրելի և վերաբերելի ապացույցներ: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը եզրակացրել է, որ տվյալ դեպքում Լիզա Գրիգորյանի սնանկության գործով կառավարչի կողմից Դատարանին չեն ներկայացվել ո՛չ վիճարկվող Պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու կամ առոչինչ համարելու իրավական հիմքերը, ո՛չ էլ, առավել ևս, այդպիսիք հաստատող ապացույցներ, ուստի վիճարկվող Պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու և դրա անվավերության հետևանքները կիրառելու մասին պահանջը հիմնավորված համարվել ու բավարարվել չէր կարող, մինչդեռ Դատարանը կայացրել է հայցը բավարարելու մասին վճիռ՝ այն պատճառաբանելով սույն «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետում նշված պայմանների առկայությամբ, որպիսիք գործարքի անվավերության հետ որևէ առնչություն չունեն:

Անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պատճառաբանություններին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ հիմնավոր է մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ *պարտապանի կատարած անհատույց փոխանցումները հետ ստանալու լիազորությունն իրականացնելիս կառավարիչը պարտապանի գույքը վերադարձնելու նպատակով պետք է գործարքն անվավեր ճանաչելու հայցապահանջով դիմի դատարան հետևյալ պատճառաբանությամբ.*

*ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ քաղաքացուն դատարանով սնանկ ճանաչելու դեպքում պարտատերերի պահանջների բավարարման կարգը և դադարման հիմքերը, ինչպես նաև **պարտատերերի պահանջների բավարարման առանձնահատկությունները** սահմանվում են սնանկության հարաբերությունները կարգավորող օրենքով:*

*«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի համաձայն՝ կառավարիչը կարող է սնանկության վերաբերյալ դիմում ներկայացնելուց հետո ոչ ուշ, քան մեկ տարվա ընթացքում դիմել **դատական կարգով հետ ստանալու պարտապանի կատարած***

անհատույց փոխանցումները (այդ թվում՝ ոչ դրամային) պարտապանի հետ փոխկապակցված անձանց, որոնք կատարվել են պարտապանին սնանկ ճանաչելուն նախորդող հինգ տարվա ընթացքում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են պետական գրանցման:

Գրանցման ենթակա են՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված դեպքերում՝ այլ իրավունքները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործարքն անվավեր է սույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ նման ճանաչումից (առոչինչ գործարք):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

Վերոնշյալից հետևում է, որ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագումը և դադարումը ենթակա է պետական գրանցման: Այսինքն՝ սեփականատեր ունեցող գույքը իր նախկին սեփականատիրոջը **վերադարձնելու** համար անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել իրավունքի փոխանցման վերաբերյալ պայմանագիրը և դրա հիման վրա կատարված իրավունքի պետական գրանցումը, իսկ վերոնշյալը կարող է իրականանալ միայն համապատասխան **անվավերության հիմքի** առկայության դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում հավելել նաև, որ «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի վերլուծությունից հետևում է, որ այն նախատեսում է սնանկության վերաբերյալ գործով կառավարչի դատարանի դիմելու իրավունքը՝ պարտապանի կողմից իրեն փոխկապակցված անձանց կատարված փոխանցումները հետ ստանալու պահանջով: Վերոնշյալ հոդվածով առանձնացվել են այնպիսի փոխանցումների տեսակներ, որոնք ակնհայտորեն վկայում են պարտատերերի նկատմամբ ունեցած պարտավորության կատարումից խուսափելու պարտապանի մտադրության մասին:

Այսինքն՝ վերոնշյալ օրենքով սահմանվել են փոխանցված անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների հետ ստանալու իրավունքը, սակայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ փոխանցումների անվավերության հիմք չի նախատեսում:

Վերոնշյալից հետևում է, որ առկա է օրենսդրական բաց, քանի որ ստացվում է մի իրավիճակ, երբ օրենքով նախատեսվում է որոշակի փաստերի վրա հասնելու ուժով անշարժ գույքի վերաբերյալ կատարված փոխանցումները հետ ստանալու իրավունքը, սակայն այդ իրավունքի իրականացման մեխանիզմները բացակայում են:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անշարժ գույքը հետ ստանալը դրա վերաբերյալ կնքված գործարքի անվավերության հետևանք է, հետևաբար «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված անշարժ գույքը հետ ստանալու իրավունքը կարող է իրականացվել անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագիրը և դրա հիման վրա կատարված պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու միջոցով: ԵՔՂ/1165/02/08 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

4. Մնանկության վարույթի շրջանակներում պրակտիկ կարևոր հարց է նաև պարտատերերի կողմից պահանջներն օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետում ներկայացնելու, իսկ սահմանված ժամկետից հետո ներկայացվելու դեպքում ժամկետի բացթողնման պատճառները հարգելի ճանաչելու մեխանիզմների հստակեցումը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցերին և նշեց.

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են դատարան սնանկության մասին հայտարարությունից հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 82-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ չապահովված պարտատերերի պահանջները, ներառյալ՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի և համայնքների բյուջեների նկատմամբ առաջացած՝ հարկային, պարտադիր այլ վճարների, վարչարարությունից ծագած տուգանքների գծով պարտավորությունները, բացառությամբ ստորադաս չապահովված պարտատերերի պահանջների, բավարարվում են «է» հերթում, իսկ ստորադաս չապահովված պարտատերերի պահանջները, համաձայն նույն օրենքի 83-րդ հոդվածի, բավարարվում են «ը» հերթում:

Նույն օրենքի 85-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սույն օրենքի 46-րդ հոդվածի առաջին մասով սահմանված ժամկետում դատարան չներկայացված չապահովված պահանջները համարվում են ստորադաս չապահովված պահանջներ: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պահանջները սահմանված ժամկետներում հարգելի պատճառներով չներկայացրած պարտատերերի պահանջները կարող են ընդգրկվել տվյալ պահանջին համապատասխանող հերթում: Պահանջը սահմանված ժամկետներում չներկայացնելու պատճառների հարգելիությունը և պահանջների հիմնավորվածությունը որոշելու համար դատավորը հրավիրում է դատական նիստ, որի ժամանակի և վայրի մասին կառավարչին, պարտապանին, պարտատերերին ծանուցում է պատշաճ կարգով: Ծանուցվող անձանց թիվը 10-ից ավելի լինելու դեպքում պատշաճ ծանուցում է համարվում իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում հրապարակված հայտարարությունը: Պատճառների հարգելիության և պահանջների հիմնավորվածության քննարկման արդյունքում դատարանը կայացնում է որոշում, որը կարող է բողոքարկվել:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ սնանկության մասին հայտարարությունից հետո մեկամսյա ժամկետում դատարան չներկայացված պահանջները համարվում են ստորադաս չապահովված պահանջներ և կարող են բավարարվել օրենքի 82-րդ հոդվածի «ը» ենթակետում՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դատարանը դրանք սահմանված ժամկետում չներկայացնելու պատճառները համարում է հարգելի: Միայն այս դեպքում սահմանված ժամկետում դատարան չներկայացված չապահովված պահանջները կարող են ընդգրկվել տվյալ պահանջին համապատասխանող հերթում: Ընդ որում օրենսդիրն ուղղակիորեն նախատեսել է գործը քննող դատարանի՝ պահանջը սահմանված ժամկետներում չներկայացնելու պատճառների հարգելիությունը որոշելու համար դատական նիստ հրավիրելու և պատճառների հարգելիության քննարկման արդյունքում որոշում կայացնելու պարտականությունը:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը 28.07.2010 թվականին Յուրի Ապրեսյանի կողմից ներկայացված 38.000.000 ՀՀ դրամի չափով պահանջը ևս ընդգրկել է Արայիկ Բաղդասարյանի սնանկության գործով պահանջների վերջնական ցուցակի չապահովված «է» հերթում:

Մինչդեռ, սույն գործում առկա փաստերի ուսումնասիրության արդյունքում պարզ է դառնում, որ գործում առկա չէ 28.07.2010 թվականին Յուրի Ապրեսյանի կողմից Արայիկ Բաղդասարյանի նկատմամբ 38.000.000 ՀՀ դրամի չափով ներկայացված պահանջի համար սահմանված ժամկետը բաց թողնելը հարգելի համարելու վերաբերյալ որևէ միջնորդություն: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանն այդ մասով բողոքը բավարարելիս չի պատճառաբանել, թե ինչ փաստեր են հիմք հանդիսացել բաց թողնված ժամկետը այդ պահանջի մասով ևս հարգելի համարելու և այն պահանջների վերջնական ցուցակի չապահովված «է» հերթ ընդգրկելու համար: ԵՄԴ/0006/04/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

5. Մյուս կարևոր հարցը սնանկության ոլորտում պարտատերերի վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշման և սնանկ ճանաչված անձի իրավունքների հարաբերակցության հարցն էր: Մասնավորապես դատական պրակտիկայում առկա էր դիրքորոշում, որ պարտապանի՝ սնանկ ճանաչված ընկերության առարկությունների հաշվառմամբ պարտատերերի վերջնական

ցուցակը հաստատվելու պայմաններում սնանկ ճանաչված ընկերության իրավունքի խախտման մասին հետազայում խոսքի լինել չի կարող և վերջինս չի կարող բողոքարկել այդ որոշումը:¹⁰

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ պահանջների ներկայացման համար սահմանված ժամկետից հետո՝ եռօրյա ժամկետում, պահանջների նախնական ցուցակը կառավարիչը ներկայացնում է դատարան, պարտապանին, առավել մեծ պահանջներ ունեցող 5 պարտատերերին և հրապարակում է իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում: Եթե հրապարակումից հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, կառավարիչը, պարտապանը և պարտատերերը նախնական ցուցակի դեմ գրավոր առարկություններ չեն ներկայացնում դատարան, ապա դատավորը եռօրյա ժամկետում առանց նիստ հրավիրելու որոշում է կայացնում պահանջների ցուցակը հաստատելու մասին (վերջնական ցուցակ):

Նույն օրենքի 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ եթե իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում հրապարակումից հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, կառավարիչը, պարտապանը և պարտատերերը գրավոր առարկություն են ներկայացնում պահանջների նախնական ցուցակի առաջնահերթության կամ որևէ պարտատիրոջ պահանջի վերաբերյալ, ապա դատավորը, առարկությունն ստանալուց հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, հրավիրում է դատական նիստ, որի տեղի և ժամանակի մասին կառավարչին, պարտապանին և պարտատերերին ծանուցում է իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում՝ նիստից առնվազն երեք օր առաջ տրվող հայտարարությամբ կամ ծանուցագիր ուղարկելու միջոցով:

Նույն հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն՝ առարկությունների քննարկման արդյունքում դատարանը որոշում է պահանջի օրինականությունը, չափը, առաջնահերթությունը, ապահովվածությունը և որոշում է կայացնում պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին:

Պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել:

Սույն գործով Դատարանը պարտատերերի պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատել է պահանջների մի մասով, քանի որ պահանջների մյուս մասի դեմ ներկայացվել էին առարկություններ, որոնք դեռևս քննարկման փուլում էին: Ընկերությունը բողոքարկել է Դատարանի 21.06.2010 թվականի «Ջեներալ Տրանսուորլդ» Մ.Ք. ՓԲԸ-ի սնանկության գործով պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին» որոշումն այն հիմքով, որ Դատարանն իրավասու չէր մասնակի հաստատելու պարտատերերի վերջնական ցուցակն այն դեպքում, երբ մյուս պահանջները դեռևս քննարկման փուլում էին:

Վերաքննիչ դատարանը մերժել է Ընկերության վերաքննիչ բողոքը՝ պատճառաբանելով, որ բողոքարկվող որոշմամբ չեն խախտվել Ընկերության իրավունքները, քանի որ Դատարանը պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատել է՝ հիմք ընդունելով նաև վերջինիս ներկայացրած առարկությունները, որպիսի պայմաններում բացակայում է նրա որևէ սուբյեկտիվ իրավունքի խախտում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշումը չի կարող չառնչվել պարտապանի՝ տվյալ դեպքում Ընկերության իրավունքներին, քանի որ այն պարունակում է հենց Ընկերության գույքից բավարարում ստանալու իրավունք ունեցող անձանց ցանկը, ուստի Ընկերությունը համարվում է շահագրգիռ անձ, հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի հիմքով օժտված է դատարան դիմելու իրավունքով: Բացի այդ, Ընկերության այդ իրավունքն ուղղակիորեն ամրագրված է նաև «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 8-րդ մասում, որը որևէ բացառություն չի անում պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշումը բողոքարկելու համար:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքում բարձրացված այն հարցին, որ Դատարանն իրավասու չէր մասնակի հաստատելու պարտատերերի վերջնական ցուցակն այն դեպքում, երբ մյուս պահանջները դեռևս քննարկման փուլում էին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն

¹⁰ Նշված հարցի վերաբերյալ տես նաև ԵԿԴ/0103/04/11 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2013 թվականի ապրիլի 05-ի որոշումը:

հիմնավոր է և բխում է սնանկության ոլորտը կարգավորող ՀՀ օրենսդրության իմաստից: Մասնավորապես, «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ գլուխը կարգավորում է պարտատերերի պահանջների հետ կապված հարցերը, իսկ նույն օրենքի 46-րդ հոդվածը կարգավորում է այդ պահանջների հաստատման կարգը: Նշված հոդվածի վերլուծությունից բխում է, որ պահանջների նախնական ցուցակը մամուլում հրապարակելուց հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, կառավարչի, պարտապանի և պարտատերերի նախնական ցուցակի դեմ գրավոր առարկություններ չներկայացնելու դեպքում դատարանը եռօրյա ժամկետում առանց նիստ հրավիրելու է որոշում կայացնում պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին՝ իսկ նման առարկությունների ներկայացման դեպքում՝ այդ առարկությունների քննարկման արդյունքում է դատարանը որոշում կայացնում պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին: Այսինքն՝ բոլոր դեպքերում դատարանը պարտավոր է կայացնել որոշում նախնական ցուցակում ընդգրկված բոլոր պարտատերերի մասով, և օրենքը չի նախատեսում պարտատերերի վերջնական ցուցակը մասնակի հաստատելու հնարավորություն:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշումը պետք է կայացվի ներկայացված բոլոր առարկությունների քննարկման արդյունքում, որով պետք է անդրադառնալ նախնական ցուցակում ընդգրկված բոլոր պարտատերերի պահանջների հաստատման կամ մերժման հարցերին: ԵՇԴ/0045/04/09 2011 թվականի մարտի 4

§ 2. ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ

ՍԱՍԻՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 95.

1. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն է համարվում մեկ կամ մի քանի անձանց հիմնադրած ընկերությունը, որի կանոնադրական կապիտալը բաժանված է կանոնադրությամբ սահմանված չափերով բաժնեմասերի: Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակիցները պատասխանատու չեն նրա պարտավորությունների համար և իրենց ներդրած ավանդների արժեքի սահմաններում կրում են ընկերության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկը:

2. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության ֆիրմային անվանումը պետք է պարունակի տարբերակող նշանակության հատուկ, հասարակ և (կամ) այլ անուն, ինչպես նաև՝ «սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն» բառերը:

3. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության իրավական վիճակը, ինչպես նաև նրա մասնակիցների իրավունքները և պարտականությունները սահմանվում են սույն օրենսգրքով ու սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին օրենքով: Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն հանդիսացող բանկերի առանձնահատկությունները սահմանվում են «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, ներդրումային ֆոնդի կառավարիչների առանձնահատկությունները՝ «Ներդրումային ֆոնդերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, ներդրումային ընկերությունների առանձնահատկությունները՝ «Արժեթղթերի շուկայի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, իսկ ապահովագրողների առանձնահատկությունները՝ «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բացի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթներից, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների գործունեությունը կարգավորվում է նաև «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով¹¹:

Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին փորձեց հստակ տարբերակում դնել ՍՊԸ-ի և մասնակիցների պատասխանատվության սահմանների միջև ընկերությունների միջև պայմանագրային հարաբերություններում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը որպես սեփականություն ունի առանձնացված գույք և իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է այդ գույքով, կարող է իր անունից ձեռք բերել և իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ, դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող:

Նույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ընկերությունն իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է իրեն պատկանող ամբողջ գույքով, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն՝ ընկերությունը պատասխանատու չէ իր մասնակիցների պարտավորությունների համար, իսկ ընկերության մասնակիցները պատասխանատու չեն ընկերության պարտավորությունների համար և իրենց ներդրած ավանդների արժեքի սահմաններում կրում են ընկերության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկը:

¹¹ Ընդունվել է 2001 թվականի հոկտեմբերի 24-ին, ՀՀՊՏ 2001.12.07/38(170)

Սույն գործով վեճը վերաբերում է երկու իրավաբանական անձանց միջև կնքված երաշխավորության պայմանագրով ծագած պարտավորություններին: Հետևաբար Հնկերությունը երաշխավորության պայմանագիրը կնքել է և այդ պայմանագրով ծագած հարաբերություններում հանդես է եկել որպես ինքնուրույն սուբյեկտ: Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները չեն ազդում Հնկերության մասնակիցների իրավունքների և պարտականությունների վրա: Օրենսդրական նման կանոնակարգումից էլ բխում է, որ միայն Հնկերությունն է կրում երաշխավորության պայմանագրով սահմանված պարտավորությունը պատշաճ չկատարելու ռիսկը, որպես քաղաքացիաիրավական հարաբերության ինքնուրույն սուբյեկտ:

Դատարանը Բանկի հայցը բավարարելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Բանկի և Հնկերության միջև 15.05.2008 թվականին կնքված թիվ 506-Ա երաշխավորության պայմանագրով Հնկերությունն ամբողջ ծավալով երաշխավորել է 15.05.2008 թվականի թիվ 506 վարկային պայմանագրով Մարինե Բադրամյանի ստացած 8.000.000 ՀՀ դրամ վարկի վերադարձը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը՝ Հնկերությունից համապարտության կարգով գումար բռնագանձելու մասով բեկանելիս պատճառաբանել է, որ Դատարանն ըստ էության վճիռ է կայացրել Հնկերության մասնակից Արամայիս Ղուկասյանի իրավունքների վերաբերյալ՝ առանց նրան մասնակից դարձնելու գործի քննությանը:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածը սահմանում է ընկերության մասնակիցների իրավունքները, համաձայն որի՝ նրանք իրավունք ունեն՝ ա) նույն օրենքով կամ ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով մասնակցել ընկերության կառավարմանը, բ) ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով տեղեկություններ ստանալ ընկերության գործունեության վերաբերյալ, գ) ստանալ ընկերության գործունեությունից ստացվող՝ օրենքով սահմանված շահույթի մասը, դ) օրենքով և ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով իր բաժնեմասը (դրա մասը) օտարել ընկերության մեկ կամ մի քանի մասնակիցների կամ երրորդ անձանց, ե) անկախ մյուս մասնակիցների համաձայնությունից, ցանկացած պահի դուրս գալ ընկերությունից, զ) ընկերության լուծարման դեպքում օրենքով կամ ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով բաժին ստանալ ընկերության մնացած գույքից: Հնկերության մասնակիցներն ունեն նաև օրենքով և ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված այլ իրավունքներ:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը սահմանում է ընկերության մասնակիցների պարտականությունները, համաձայն որի՝ նրանք պարտավոր են՝ ա) ներդրումներ կատարել ընկերության կանոնադրական կապիտալում ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով, բ) չհրապարակել ընկերության գործունեության վերաբերյալ գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, բացի օրենքով սահմանված դեպքերից: Հնկերության մասնակիցները կրում են նաև օրենքով և ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված այլ պարտականություններ:

Վերը նշված նորմերն ամրագրվել են նաև Հնկերության կանոնադրության 4-րդ գլխում:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով երկու իրավաբանական անձանց միջև երաշխավորության պայմանագրով ծագած պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ կայացված վճիռը որևէ կերպ չի վերաբերում Հնկերության մասնակցի՝ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 12-13-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքներին և պարտականություններին, հետևաբար Հնկերության մասնակից Արամայիս Ղուկասյանին գործին մասնակից դարձնելու դատավարական պարտականություն Դատարանը չունի:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգմանն առ այն, որ երաշխավորության պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը գերազանցում է Հնկերության կանոնադրական կապիտալի 25 տոկոսը, հետևաբար այդ գործարքը կարող էր կատարվել միայն Հնկերության ընդհանուր ժողովի որոշմամբ, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հանգամանքը չի կարող հիմք հանդիսանալ իրավաբանական անձանց մասնակցությամբ վեճին Հնկերության մասնակցին մասնակից դարձնելու համար, քանի որ նշված հարցի քննարկումը դուրս է սույն գործով քննարկվող հարցի շրջանակներից, քանի որ Բանկի և Հնկերության միջև կնքված երաշխավորության պայմանագիրը չի վիճարկվում: Նշված պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ

դատարանը սույն գործի նկատմամբ կիրառելի չի համարում «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածը:

Վերը նշված պատճառաբանություններից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածը, կիրառել է «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածը, որը չպետք է կիրառեր և Ընկերության մասնակից Արամայիս Ղուկասյանին սույն գործի քննությանը մասնակից դարձնելու անհրաժեշտության վերաբերյալ հանգել է սխալ եզրահանգման: ԼՂԴ/0201/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐԱԿԱՆ

ԿԱՊԻՏԱԼՈՒՄ ԲԱԺՆԵՄԱՍԸ ՓՈԽԱՆՑԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 101.

1. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակիցն իրավունք ունի ընկերության կանոնադրական կապիտալում իր բաժնեմասը կամ դրա մասը վաճառել կամ այլ ձևով զիջել տվյալ ընկերության մեկ կամ մի քանի մասնակիցներին:

2. Ընկերության մասնակցի կողմից իր բաժնեմասը (դրա մասը) երրորդ անձանց օտարել թույլատրվում է, եթե այլ բան նախատեսված չէ ընկերության կանոնադրությամբ:

3. Ընկերության մասնակիցներն իրենց բաժնեմասերին համամասնորեն օգտվում են մասնակցի բաժնեմասը (դրա մասը) գնելու նախապատվության իրավունքից (բացառությամբ «Բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ներդրումային ընկերությունների և ապահովագրական ընկերությունների սնանկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված դեպքի), եթե այդ իրավունքի իրականացման այլ կարգ նախատեսված չէ ընկերության կանոնադրությամբ կամ նրա մասնակիցների համաձայնությամբ: Այն դեպքում, երբ ընկերության մասնակիցները տեղեկացվելու օրվանից մեկ ամսվա ընթացքում կամ ընկերության կանոնադրությամբ կամ նրա մասնակիցների համաձայնությամբ նախատեսված այլ ժամկետում չեն օգտվում գնելու նախապատվության իրավունքից (բացառությամբ «Բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ներդրումային ընկերությունների և ապահովագրական ընկերությունների սնանկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված դեպքի), մասնակցի բաժնեմասը կարող է օտարվել երրորդ անձի:

4. Եթե, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կանոնադրությանը համապատասխան, մասնակցի բաժնեմասի (դրա մասի) օտարումը երրորդ անձանց հնարավոր չէ, իսկ ընկերության մյուս մասնակիցները հրաժարվում են այն գնելուց, ընկերությունը պարտավոր է ձեռք բերել մասնակցի բաժնեմասը:

5. Մասնակցի բաժնեմասը (դրա մասը) սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կողմից ձեռք բերվելու դեպքում, ընկերությունը պարտավոր է այն իրացնել այլ մասնակիցների կամ երրորդ անձանց՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին օրենքով և ընկերության կանոնադրությամբ նախատեսված ժամկետներում ու կարգով կամ նվազեցնել իր կանոնադրական կապիտալը՝ սույն օրենսգրքի 98 հոդվածի 4-րդ և 5-րդ կետերին համապատասխան:

6. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կանոնադրական կապիտալի բաժնեմասերն անցնում են ընկերության մասնակից քաղաքացիների ժառանգներին և իրավաբանական անձանց իրավահաջորդներին, եթե ընկերության կանոնադրությամբ նախատեսված չէ, որ նման անցումը թույլատրվում է միայն ընկերության մնացած մասնակիցների համաձայնությամբ: Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին օրենքով և ընկերության կանոնադրությամբ նախատեսված կարգով ու պայմաններով՝ բաժնեմասն անցնելու համար համաձայնություն չտալը հանգեցնում է մասնակցի ժառանգներին (իրավահաջորդներին) դա վճարելու կամ դրա իրական արժեքը բնեղենով հատուցելու՝ ընկերության պարտականությանը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հաճախ էին լինում դեպքեր, երբ վիճարկվում էին իրավաբանական անձի մասնակցի, բաժնեմասի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումներ նախապատվության իրավունքի խախտման հիմքով:

«Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ ընկերության մասնակից են համարվում ընկերության պետական գրանցման պահից ընկերության բաժնեմասի նկատմամբ սեփականության իրավունք ունեցող անձինք:

Նույն օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ընկերության մասնակիցն իրավունք ունի ընկերության կանոնադրական կապիտալում իր բաժնեմասը (դրա մասը) վաճառել կամ այլ ձևով օտարել տվյալ ընկերության մեկ կամ մի քանի մասնակիցների, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ ընկերության մասնակիցներն իրենց բաժնեմասերին համամասնորեն օգտվում են մասնակցի բաժնեմասը (դրա մասը) գնելու նախապատվության իրավունքից այն գնով, որն առաջարկվել է երրորդ անձանց: Ընկերության մասնակիցը, որը ցանկանում է վաճառել իր բաժնեմասը (դրա մասը) երրորդ անձին, պարտավոր է այդ մասին գրավոր տեղյակ պահել ընկերությանը՝ նշելով գինը և վաճառքի մյուս պայմանները: Ընկերությունն այդ մասին ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով հայտնում է ընկերության մասնակիցներին:

«Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ սույն օրենքով նախատեսված՝ գնելու նախապատվության իրավունքի խախտմամբ բաժնեմասի վաճառքի դեպքում ընկերության ցանկացած մասնակից և (կամ) ընկերությունը, եթե ընկերության կանոնադրությամբ նախատեսված է ընկերության նախապատվության իրավունքը, իրավունք ունի 6 ամսվա ընթացքում դատական կարգով պահանջել անվավեր ճանաչելու այդ գործարքը սկսած այն պահից, երբ նրանք իմացել են կամ պարտավոր էին իմանալ խախտման մասին:

Նշված նորմերի մեկնաբանության ժամանակ հարց էր առաջանում ընկերության՝ բաժնեմասը ձեռք բերելու իրավունքի դեպքերի հետ կապված: Օրենսդիրը հստակ չի նախատեսում, թե արդյոք միակ մասնակցի դեպքում այդ կանոնը գործում է, թե ոչ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ *ընկերության մասնակցին է պատկանում մասնակցի բաժնեմասը (դրա մասը) գնելու նախապատվության իրավունքը: Ընդ որում գնելու նախապատվության իրավունքի խախտմամբ բաժնեմասի վաճառքի դեպքում օրենսդիրը դատական կարգով դրանք անվավեր ճանաչելու պահանջը վերապահել է ընկերությանը կամ ընկերության մասնակցին:*

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց նաև, որ վիճարկվող վարչական ակտերի ընդունման համար հիմք հանդիսացող պայմանագիրն անվավեր ճանաչված չլինելու պայմաններում վարչական ակտերը չեն կարող անվավեր ճանաչվել պայմանագրի վիճարկման համար նախատեսված հիմքով, այն է՝ նախապատվության իրավունքի խախտման հիմքով: Օրենսդիրն ընկերությանն իրավունք է վերապահել օգտվելու ընկերության մասնակցի բաժնեմասը գնելու իր նախապատվության իրավունքից միայն այն դեպքում, երբ ընկերության մյուս մասնակիցները չեն օգտագործել բաժնեմասը գնելու իրենց նախապատվության իրավունքը: Այսինքն՝ ընկերության մասնակցի բաժնեմասը գնելու ընկերության նախապատվության իրավունքն իրականացվում է այն դեպքում, երբ ընկերությունն ունի մեկից ավելի մասնակից: Հետևաբար, եթե ընկերության մասնակիցը մեկն է, ապա ընկերությանը պատկանող ընկերության մասնակցի բաժնեմասը «Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով հնարավոր չի լինի բաշխել ընկերության բոլոր մասնակիցների միջև Ընկերության այլ մասնակից չունենալու պատճառով: Նման պայմաններում ընկերության մասնակցի բաժնեմասի գնման նախապատվության իրավունքն օրենսդրի կողմից սահմանելն ինքնանպատակ չէ, այլ այն կոչված է ապահովելու և նպաստելու ընկերության մյուս մասնակիցների իրավունքների պաշտպանությանը: ՎՊ/4342/05/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

ՄԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼԸ

ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 103.

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակիցը, անկախ մյուս մասնակիցների համաձայնությունից, իրավունք ունի ցանկացած ժամանակ դուրս գալ ընկերությունից:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ընկերությունից դուրս գալու հարաբերությունները բացի քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ նորմից կարգավորվում են նաև «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով:

Մասնավորապես, «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընկերության մասնակիցն իրավունք ունի ցանկացած ժամանակ դուրս գալ ընկերությունից՝ անկախ ընկերության կամ նրա մասնակիցների համաձայնությունից: Ընկերության մասնակցի՝ ընկերությունից դուրս գալու հետ կապված հաշվարկները կատարվում են նույն օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կարգով:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին պարբերության համաձայն՝ ընկերության մասնակցի՝ ընկերությունից դուրս գալու դիմումը ներկայացնելու պահից նրա բաժնեմասը փոխանցվում է ընկերությանը: Ընկերությունը պարտավոր է ընկերությունից դուրս գալու դիմումը ներկայացնելու պահից՝ 6 ամսվա ընթացքում, մասնակցին վճարել բաժնեմասի (կանոնադրական կապիտալում նրա ավանդի ոչ լրիվ վճարման դեպքում՝ վճարված մասին համապատասխան բաժնեմասի) արժեքը...: Ընդհանուր ժողովի որոշմամբ ընկերությունից դուրս եկող մասնակցին նրա համաձայնությամբ կարող է տրվել նրա բաժնեմասի արժեքին համապատասխան գույք:

Վերը նշված նորմերի իրավակիրառական պրակտիկան որոշակի հարցեր առաջացրեց ընկերության մասնակցի դուրս գալու իրավական հետևանքների հետ կապված: Մասնավորապես հաճախ պրակտիկայում ընկերության մասնակիցների միջև վեճ առաջանալու դեպքում մասնակիցները դիմում էին ընկերության տնօրենին դուրս գալու և ընկերության հանդեպ որոշակի այլ պահանջներով: Իր բնույթով տարբեր իրավական հետևանքներ առաջացնող այդ գործողությունը երբեմն դատական վեճերի առիթ էր հանդիսանում: Հիմնական խնդիրը կապված էր այն հարցի հետ, թե արդյոք պետք է քննարկվեն և լուծում ստանան ընկերության մասնակցի իրավական կարգավիճակից բխող մյուս հարցերը, եթե անձի ներկայացրած դիմումն արդեն ընկերությունից դուրս գալու կամահայտնություն է պարունակում:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ նորմերի հիման վրա սահմանեց, որ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակիցը ցանկացած ժամանակ կարող է դուրս գալ ընկերությունից՝ այդ մասին դիմում ներկայացնելով ընկերությանը: Դիմումի ներկայացման պահից վերջինիս բաժնեմասը փոխանցվում է ընկերությանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց նաև, որ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 45-րդ հոդվածներից հետևում է, որ ընդհանուր ժողովի որոշումները կարող են դատական կարգով անվավեր ճանաչվել ընկերության մասնակցի դիմումի հիման վրա, իսկ ընկերության մասնակիցն ընկերության բաժնեմասի նկատմամբ սեփականության իրավունք ունեցող անձն է: Հետևաբար այն պահից, երբ ընկերության մասնակիցը դիմում է ընկերությունից դուրս գալու համար, նրա բաժնեմասերն անցնում են ընկերությանը, իսկ այդ պահից սկսած վերջինս չի կարող ընկերության ընդհանուր ժողովի որոշումներն անվավեր ճանաչելու պահանջով դիմել դատարան, քանի որ վերջինս, այդ բաժնեմասերի նկատմամբ արդեն չունենալով սեփականության իրավունք, չի համարվում ընկերության մասնակից: Միաժամանակ, օրենսդիրը պաշտպանում է ընկերությունից դուրս եկող անձի իրավունքը՝ պահանջելու վճարել իր բաժնեմասի արժեքը՝ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածով սահմանված կարգով: Արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով հայցվորների՝

12.09.2007 թվականին Հնկերությունից դուրս գալու դիմում ներկայացնելու փաստը, միաժամանակ նշել է, որ չի կարող հիմնավորված համարվել հայցվորների՝ Հնկերությունից դուրս գալու հանգամանքը, հետևաբար հայցվորների 12.09.2007 թվականին Հնկերությունից դուրս գալու մասին դիմում ներկայացված լինելու պայմաններում վերջիններս համարվում են Հնկերությունից դուրս եկած և ընդհանուր ժողովի որոշումները վիճարկելու իրավունք չունեն: ԼԴ/0891/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

2. Վերոնշյալ դիրքորոշման համատեքստում կարևոր է մեկ այլ հարց՝ ընկերության մասնակցի՝ ընկերությունից դուրս գալու ընթացակարգի հստակեցումը: Հիմնական պրակտիկ խնդիրը կապված է այն հարցի հետ, թե արդյոք ընկերության մասնակիցը կարող է միանգամից դիմել դատարան՝ ընկերությունից դուրս գալու պահանջով:

Վճռաբեկ դատարանը, զարգացնելով վերոնշյալ որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումը, նշեց.

Հնկերության մասնակցի՝ ընկերությունից դուրս գալու իրավունքի իրացման համար որևէ նախապայման չի պահանջվում, և դա կախված է բացարձակապես մասնակցի կամահայտնությունից: Սա նշանակում է, որ մասնակցի (սույն գործով հայցվորի) նշված իրավունքի իրացման հիմքում ընկած չէ այս կամ այն սուբյեկտի (սույն գործով պատասխանողների) պարտականությունը՝ դրսևորելու որոշակի վարքագիծ (գործողություն, անգործություն), որի կատարումն անհրաժեշտ կլինի մասնակցի այդ իրավունքի իրացման համար: Եթե գործում առկա չէ ապացույց այն մասին, որ Հնկերությունից դուրս գալու վերաբերյալ մասնակցի կամքն արտահայտող դիմումը ներկայացվել և Հնկերության կողմից ստացվել է, ուրեմն մասնակցի կողմից չի պահպանվել վեճի լուծման, այն է՝ Հնկերությունից դուրս եկած համարելու հայցապահանջի արտադատարանական կարգը, որպիսի պայմաններում վեճն այդ մասով ենթակա չէ դատարանում քննության: ԵԱԴԴ/0832/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

3. Դատական պրակտիկայում հանդիպում են նաև դեպքեր սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին հեռացնելու հետ կապված:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ ընկերության մասնակիցը (մասնակիցները), որը (որոնք) գումարային առումով տնօրինում է (են) ընկերության առնվազն 10 տոկոս բաժնեմասը, իրավունք ունի (ունեն) դատական կարգով պահանջել ընկերության այլ մասնակցի հեռացումն ընկերությունից, եթե նա իր գործողություններով կամ անգործությամբ դժվարացնում կամ անհնարին է դարձնում ընկերության բնականոն գործունեությունը: Հնկերությունից հեռացված մասնակցի բաժնեմասն անցնում է ընկերությանը: Հնկերությունը պարտավոր է մասնակցին վճարել բաժնեմասի արժեքը, որը որոշվում է սույն օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված կարգով:

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ընկերության մասնակիցներից մեկը, ով միաժամանակ ընկերության տնօրենն է լինում, դիմում է դատարան՝ ընկերության մյուս մասնակցին հեռացնելու պահանջով:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով Հնկերության տնօրեն Մայիս Մեհրաբյանը (ով միաժամանակ ընկերության մասնակիցն էր), դիմելով դատարան, պահանջել էր Հնկերության մասնակից Մարիետա Պետրոսյանին հեռացնել Հնկերությունից:

Վերաքննիչ դատարանը, հայցը բավարարելու մասին դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, հիմք էր ընդունել 07.08.2009 թվականի թիվ 2307392 ստուգման ակտը (որի համաձայն՝ Պայքար Գևորգյանը 01.07.2009 թվականից մինչև 05.08.2009 թվականը Բաբաջանյան 50 հասցեում առանց պետական գրացման իրականացրել է ավտոկանգառի կազմակերպման գործունեություն՝ ստանալով միջին օրական 4000 դրամ համախառն եկամուտ: Ակտով առաջադրվել է 80.000 ՀՀ դրամ հարկային պարտավորություն), Պայքար Գևորգյանի, Սահակ Մանուկյանի, Ռոբերտ Մեպերջյանի կողմից տրված հայտարարությունները, 24.08.2009 թվականի էներգավճարի գծով 27.300 ՀՀ դրամի, 31.08.2009 թվականի հողի վարձավճարի 19.400 ՀՀ դրամի, 21.08.2009 թվականի 200.500 ՀՀ դրամի հողի վարձավճարի, 24.08.2009 թվականի հեռախոսավարձի գծով 4.750 ՀՀ դրամի Հնկերության կողմից կատարված վճարումների կտրոնները, Հնկերության տնօրեն Մայիս Մեհրաբյանի կողմից կազմված 05.10.2009 թվականի թիվ 2 արձանագրությունը (որի համաձայն՝

2003-2009 թվականների ընթացքում Մարիետա Պետրոսյանն օրենքի խախտմամբ Հնկերության ազատ տարածքը վեր է ածել անօրինական ավտոկայանատեղիի և հաշվետու չլինելով հարկային մարմիններին՝ ստացել է ստվերային լրացուցիչ շահույթ: Ավելին, արդյունքում որևէ ներդրում չկատարելով և անխնա շահագործելով ընկերության գույքն ու տարածքը՝ Մարիետա Պետրոսյանը փչացրել է այն՝ վերածելով ամբողջ տարածքը ավերակի, որտեղ տիրում է հակասանիտարական վիճակ: Բացի այդ, արձանագրությամբ նշվել է, որ ակվարիումների ապակիները կոտրված են, ներսի սալիկները պոկված, վնասված, քանդված և ավերված են դրսի կենդանի ձուկ պահելու 6 ռեզերվուարներից 4-ը՝ իրենց ջրամատակարարման համակարգով, քանդված է նաև ռեզերվուարների վրա կառուցած ծածկը, առևտրի սրահի տանիքն ամբողջովին անմխիթար վիճակում է, իսկ սրահի պատերը ճաքճքված, սրահի լուսավորության համակարգը փչացրած է, հոսանքալարերը՝ կիսաայրված: Միաժամանակ արձանագրությամբ արձանագրվել է, որ վերջին մեկ ամսվա ընթացքում Մայիս Մեհրաբյանի կողմից մարվել են պետությանը պարտք մնացած Հնկերության բոլոր պարտքերը և օրինականացվել է ավտոկանգառի գործունեությունը) և հաստատված համարել, որ Մարիետա Պետրոսյանը թաքցրել է Հնկերության իրական եկամուտները, ստացել գերշահույթ և անխնա վերաբերվելով Հնկերության գույքին՝ այն փչացրել է: Արդյունքում, Վերաքննիչ դատարանը հանգել է այն հետևության, որ Մարիետա Պետրոսյանն իր գործողություններով և անգործությամբ դժվարացրել ու անհնարին է դարձրել ընկերության բնականոն գործունեությունը:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածը, նշեց.

սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունի Մարիետա Պետրոսյանի գործողությունների կամ անգործության հետևանքով Հնկերության բնականոն գործունեության դժվարեցման կամ անհնարինության փաստի առկայությունը, որի ապացուցման դատավարական բեռը կրում է Հնկերության 50 % բաժնեմասի մասնակից և հայցվոր Մայիս Մեհրաբյանը:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 07.08.2009 թվականի թիվ 2307392 ստուգման ակտով քաղաքացի Պայքար Գևորգյանը 01.07.2009 թվականից մինչև 05.08.2009 թվականը Բարաջանյան 50 հասցեում առանց պետական գրացման իրականացրել է ավտոկանգառի կազմակերպման գործունեություն՝ ստանալով միջին օրական 4.000 ՀՀ դրամ համախառն եկամուտ, 24.08.2009 թվականի վճարման անդորրագրով Հնկերությունը վճարել է 27.300 ՀՀ դրամի էներգավճար, 24.08.2009 թվականի վճարման անդորրագրով՝ 4.750 ՀՀ դրամի հեռախոսավարձ (ցումունքն առ 01.08.2009 թվականը), 21.08.2009 թվականի վճարման անդորրագրով՝ 200.500 ՀՀ դրամի հողի վարձավճարի տույժ, 31.08.2009 թվականի վճարման անդորրագրով՝ 25.100 ՀՀ դրամի հողի վարձավճարի տույժ, 31.08.2009 թվականի վճարման անդորրագրով՝ 19.400 ՀՀ դրամի հողի վարձավճար:

Բացի այդ, սույն գործում առկա հողի վարձավճարի վճարման ենթակա գումարի հաշվարկի վերծանման և հողի վարձավճարի անդորրագրերով Մարիետա Պետրոսյանը վճարել է հողի վարձավճար 30.06.2003 թվականին, 25.12.2003 թվականին, 18.01.2005 թվականին, 29.04.2005 թվականին, 14.12.2005 թվականին, 22.02.2006 թվականին, 25.04.2006 թվականին, 14.07.2006 թվականին, 08.12.2006 թվականին, 29.01.2007 թվականին, 17.01.2008 թվականին, 25.03.2008 թվականին, 30.05.2008 թվականին, 01.07.2008 թվականին, 30.10.2008 թվականին, 27.11.2008 թվականին, 03.03.2009 թվականին, 25.06.2009 թվականին: Ընդհանուր վճարված գումարից վարձավճարի պարտքը կազմել է 19.280 ՀՀ դրամ, իսկ տույժ՝ 294.802 ՀՀ դրամ, որից 70.000 ՀՀ դրամ վճարվել է Մարիետա Պետրոսյանի կողմից:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հնկերության տնօրենի կողմից 24.08.2009 թվականի էներգավճարի և հեռախոսավարձի, 21.08.2009 թվականի և 31.08.2009 թվականի հողի վարձավճարի վճարման անդորրագրերով կատարված վճարումներով չի հաստատվում Հնկերության բնականոն գործունեության դժվարեցումը կամ անհնարինությունը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի կողմից վկայակոչված 07.08.2009 թվականի թիվ 2307392 ստուգման ակտին, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այդ ակտով քաղաքացի Պայքար Գևորգյանին է առաջադրվել հարկային պարտավորության կատարում՝

01.07.2009 թվականից մինչև 05.08.2009 թվականը Բաբաջանյան 50 հասցեում առանց պետական գրացման ավտոկանգառի կազմակերպման գործունեություն իրականացնելու համար:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 07.08.2009 թվականի թիվ 2307392 ստուգման ակտի առկայության պայմաններում Վերաքննիչ դատարանի կողմից վկայակոչված Պալքար Գևորգյանի, Սահակ Մանուկյանի, Ռոբերտ Սեպերջյանի կողմից տրված հայտարարությունները բավարար չեն հաստատված համարելու, որ Մարիետա Պետրոսյանը թաքցրել է Ընկերության իրական եկամուտները, ստացել գերշահույթ՝ դրանով իսկ դժվարացնելով կամ անհնարին դարձնելով Ընկերության բնականոն գործունեությունը:

Ինչ վերաբերում է Ընկերության տնօրեն Մայիս Մեհրաբյանի կողմից 05.10.2009 թվականին կազմված թիվ 2 արձանագրությանը, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ միայն Մայիս Մեհրաբյանի կողմից 05.10.2009 թվականին կազմված թիվ 2 արձանագրությունը բավարար չէ հաստատված համարելու համար դրանց իրական լինելը և այն, որ արձանագրության մեջ արտացոլված տեղեկությունները կատարվել են Մարիետա Պետրոսյանի գործողությունների կամ անգործության հետևանքով: Ավելին, հենց նույն արձանագրությամբ հերքվում են Ընկերության բնականոն գործունեության դժվարացման վերաբերյալ ներկայացված փաստաթղթերի մեծամասնությունը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով ապացուցված չէ Ընկերության մասնակից Մարիետա Պետրոսյանի գործողություններով կամ անգործությամբ Ընկերության բնականոն գործունեությունը դժվարացնելու կամ անհնարին դարձնելու փաստը, ուստի առկա չէ նրան «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով Ընկերությունից հեռացնելու իրավական հիմքը: ԵՄԴ/1174/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

Մեկ այլ գործով, որտեղ նույնպես բարձրացվել էր ընկերության մասնակցին հեռացնելու հարցը և որտեղ ՀՀ տնտեսական դատարանը բավարարել էր այն, Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ և 39-րդ հոդվածների համաձայն՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության հերթական ընդհանուր ժողովն անց է կացվում ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված ժամկետներում, բայց ոչ պակաս, քան տարին մեկ անգամ: Հերթական ընդհանուր ժողովը հրավիրվում է գործադիր մարմնի կողմից:

Ընդհանուր ժողով հրավիրող մարմինը կամ անձինք պարտավոր են ժողովի անցկացման օրվանից ամենաուշը քսան օր առաջ այդ մասին ծանուցել ընկերության մասնակիցներին՝ պատվիրված նամակն ուղարկելով ընկերության մասնակիցների ցանկում նշված հասցեով: Ծանուցման մեջ պետք է նշված լինեն ընդհանուր ժողովի անցկացման ժամը և տեղը, ինչպես նաև առաջարկվող օրակարգը:

Նշված հոդվածներով օրենսդիրը ամրագրել է տարվա ընթացքում առնվազն մեկ անգամ տարեկան ընդհանուր ժողով հրավիրելու և ժողովի (ժողովների) անցկացման տեղի, ժամի և նախատեսվող օրակարգի հարցերի վերաբերյալ ընկերության մասնակցին առնվազն պատվիրված նամակով ծանուցելու ընկերության գործադիր մարմնի պարտականությունը: Այս նորմը սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցի՝ ընկերության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքի իրականացման երաշխիք է հանդիսանում:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցի կողմից ընկերության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքի բովանդակությունը և իրականացման ձևերը ամրագրված են Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ ընկերության բարձրագույն մարմին է հանդիսանում ընդհանուր ժողովը, որին վերապահված են ընկերության գործունեության հետ կապված բոլոր կարևորագույն որոշումների կայացման բացառիկ իրավասությունները:

Ընկերության մասնակիցներն իրավունք ունեն ներկա գտնվել ընդհանուր ժողովին, մասնակցել օրակարգի հարցերի քննարկմանը և քվեարկել՝ որոշումներ ընդունելիս: Ընկերության յուրաքանչյուր մասնակից ընդհանուր ժողովում ունի ընկերության կանոնադրական կապիտալում իր բաժնեմասին համապատասխան ձայների քանակ:

Ընկերության հիմնադրման մասին պայմանագրով կամ կանոնադրությամբ կամ ընկերության մարմինների կողմից մասնակիցների սույն կետով սահմանված իրավունքները սահմանափակող դրույթներն անվավեր են, այսինքն՝ այդ իրավունքը բացարձակ է, և որևէ հանգամանք չի կարող այն սահմանափակելու հիմք հանդիսանալ: Իսկ այդ բացարձակ իրավունքի իրականացման հնարավորությունը օրենսդիրը պայմանավորել է ընդհանուր ժողովի աշխատանքներին ընկերության մասնակցի մասնակցությամբ:

Մասնափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընկերության մասնակիցը, որը գումարային առումով տնօրինում է ընկերության առնվազն 10% բաժնեմասը, իրավունք ունի դատական կարգով պահանջել ընկերության այլ մասնակցի հեռացումն ընկերությունից, եթե նա իր գործողություններով կամ անգործությամբ դժվարացնում կամ անհնարին է դարձնում ընկերության բնականոն գործունեությունը:

Սույն գործի փաստերի ուսումնասիրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը պարզեց, որ հայցվորը ընկերության ընդհանուր ժողովների անցկացման ժամի և տեղի մասին պատշաճ ծանուցված չի եղել: Հետևաբար հիմնավոր է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկը, որ պատասխանողի՝ անձամբ կամ ներկայացուցչի միջոցով ընկերության ընդհանուր ժողովներին չմասնակցելու պատճառը դրանց վերաբերյալ պատշաճ կերպով ծանուցված չլինելն է հանդիսացել:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխանում նշված հայցվորի փաստարկն այն մասին, թե ընկերության գործունեությանը խոչընդոտելու պատճառը պատասխանողի՝ հանրապետությունից բացակայությունն է և վերջինիս փաստացի բնակության վայրը հայտնի չլինելու հանգամանքը, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում այն պատճառաբանությամբ, որ Մասնափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածը նախատեսում է մասնակցի պատշաճ ծանուցում (պատվիրված նամակով)՝ մասնակիցների ցանկում նշված հասցեով, ինչը ընկերության կողմից չի կատարվել:

Հայցվորի այն փաստարկը, թե ընկերությունը պատասխանողին մասնակիցների ցուցակում նշված հասցեով չի ծանուցել, քանի որ պատասխանողը, համատիրության կողմից տրված տեղեկանքի և ուստիկանությունից ստացված գործության համաձայն, նշված հասցեում չի բնակվում, Վճռաբեկ դատարանը անհիմն է համարում նաև այն պատճառաբանությամբ, որ ՀՀ Սահմանադրության 25-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս գալու իրավունք: Յուրաքանչյուր քաղաքացի և Հայաստանի Հանրապետությունում բնակվելու իրավունք ունեցող յուրաքանչյուր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետություն վերադառնալու իրավունք: Այդ իրավունքների իրականացումը չի կարող քաղաքացու այլ իրավունքների խախտման կամ դրանց սահմանափակման հիմք հանդիսանալ: Իսկ քաղաքացու նշված հասցեում ժամանակավորապես չբնակվելու հանգամանքը ընկերության կողմից մասնակցին ընդհանուր ժողովի անցկացման մասին ծանուցելու օրենքով սահմանված պարտականությունը չկատարելու հիմք չի կարող հանդիսանալ, քանի որ քաղաքացու բացակայելը մշտական բնակության վայրից չի բացառում օրենքով սահմանված կարգով պատվիրված նամակի միջոցով մասնակիցների ցանկում նշված հասցեով ծանուցման դեպքում ընկերության մասնակցի՝ անձամբ կամ ներկայացուցչի միջոցով ընդհանուր ժողովին ներկայանալու և դրա աշխատանքներին մասնակցելու հնարավորությունը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պատասխանողի՝ ընկերության ընդհանուր ժողովի անցկացման տեղի և ժամանակի մասին պատվիրված նամակով ծանուցված չլինելու պայմաններում, ընկերության ընդհանուր ժողովին չմասնակցելու և դրանով ընկերության գործունեությանը խոչընդոտելու հիմքով ընկերության մասնակիցների կազմից վերջինիս հեռացումը խախտում է Մասնափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածով սահմանված, ընկերության մասնակցի՝ ընկերության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը: 3-12(ՏԴ) 2007 թվականի հունվարի 26

ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բացի քաղաքացիական օրենսգրքից, բաժնետիրական ընկերությունների գործունեությունը կարգավորվում է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին»¹² ՀՀ օրենքով:

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի սահմանադրականությանը, կոտորակային բաժնետոմսերի՝ օրենքով նախատեսված պարտադիր հետգնման ինստիտուտին, «սեփականությունից զրկում» հասկացությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2010 թվականի հուլիսի 13-ի ՍԴՈ-903 որոշմամբ:

ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 115.

1. Բաժնետիրական ընկերության կառավարման բարձրագույն մարմինը բաժնետերերի ընդհանուր ժողովն է:

Բաժնետիրական ընկերության ընդհանուր ժողովի բացառիկ իրավասությանն են պատկանում՝

- 1) ընկերության կանոնադրությունը և նրա կանոնադրական կապիտալի չափը փոփոխելը.
 - 2) ընկերության տնօրենների խորհրդի (դիտորդ խորհրդի) և վերստուգող հանձնաժողովի (վերստուգողի) անդամների ընտրությունն ու նրանց լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելը.
 - 3) ընկերության գործադիր մարմիններ կազմավորելը և նրանց լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելը, եթե ընկերության կանոնադրությամբ այդ հարցերի լուծումը վերապահված չէ տնօրենների խորհրդի (դիտորդ խորհրդի) իրավասությանը.
 - 4) ընկերության տարեկան հաշվետվությունները, հաշվապահական հաշվեկշիռները, շահույթների և վնասների հաշիվները հաստատելը ու նրա շահույթները և վնասները բաշխելը.
 - 5) ընկերությունը վերակազմակերպելու կամ լուծարելու մասին որոշում ընդունելը:
- «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի բացառիկ իրավասությանը կարող է վերապահվել նաև այլ հարցերի լուծում:
- Բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի բացառիկ իրավասությանն օրենքով վերապահված հարցերը չեն կարող նրա կողմից փոխանցվել ընկերության գործադիր մարմինների իրավասությանը:

2. Հիսունից ավելի բաժնետեր ունեցող ընկերությունում ստեղծվում է տնօրենների խորհուրդ (դիտորդ խորհուրդ):

Տնօրենների խորհուրդ (դիտորդ խորհուրդ) ստեղծելու դեպքում, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքին համապատասխան, ընկերության կանոնադրությամբ պետք է սահմանվի նրա բացառիկ իրավասությունը: Տնօրենների խորհրդի (դիտորդ խորհրդի) բացառիկ իրավասությանը կանոնադրությամբ վերապահված հարցերը չեն կարող նրա կողմից փոխանցվել ընկերության գործադիր մարմինների իրավասությանը:

3. Ընկերության գործադիր մարմինը կարող է լինել կոլեգիալ (վարչություն, տնօրինություն) և (կամ) միանձնյա (տնօրեն, գլխավոր տնօրեն): Գործադիր մարմինը ղեկավարում է ընկերության ընթացիկ գործունեությունը և հաշվետու է տնօրենների խորհրդին (դիտորդ խորհրդին) ու բաժնետերերի ընդհանուր ժողովին:

Ընկերության գործադիր մարմնի իրավասությանն է պատկանում օրենքով կամ ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված՝ ընկերության կառավարման մյուս մարմինների բացառիկ իրավասության մեջ չմտնող բոլոր հարցերի լուծումը:

Բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի որոշմամբ ընկերության գործադիր մարմնի լիազորությունները պայմանագրով կարող են տրվել այլ առևտրային կազմակերպության կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ (կառավարչի):

4. Բաժնետիրական ընկերության կառավարման մարմինների իրավասությունը, ինչպես նաև նրանց որոշումների ընդունման և ընկերության անունից հանդես գալու կարգը սահմանվում է սույն օրենսգրքին, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքին և ընկերության կանոնադրությանը համապատասխան:

5. Սույն օրենսգրքի 107 հոդվածում նշված փաստաթղթերը հրապարակելիս բաժնետիրական ընկերությունը պարտավոր է ամենամյա ֆինանսական հաշվետվության վերստուգման համար ներգրավել արհեստավարժ վերստուգիչի, որը գույքային շահերով կապված չէ ընկերության կամ նրա մասնակիցների հետ:

¹² Ընդունվել է 2001 թվականի սեպտեմբերի 25, ՀՀՊՏ 2001.11.06/34(166)

Բաժնետիրական ընկերության գործունեության վերստուգումն այն բաժնետերերի պահանջով, որոնց հանրագումար բաժինը կանոնադրական կապիտալում կազմում է տասը և ավելի տոկոս, պետք է անցկացվի ցանկացած ժամանակ:

Բաժնետիրական ընկերության գործունեության վերստուգումներ անցկացնելու կարգը սահմանվում է օրենքով և ընկերության կանոնադրությամբ:

ՄԵԿԼԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բաժնետիրական ընկերությունների գործունեության ընթացքում հաճախ էին հանդիպում դեպքեր, երբ ընկերության մարմնի որոշմամբ որոշվում էր գույքի շուկայական արժեքը և դրա հիման վրա որոշակի գործողություններ էին կատարվում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 115-րդ հոդվածը, սահմանելով ընդհանուր ժողովի բացառիկ իրավասությունը, նախատեսում է, որ հիսունից ավելի բաժնետեր ունեցող ընկերությունում ստեղծվում է տնօրենների խորհուրդ (ղիտորդ խորհուրդ): Տնօրենների խորհուրդ (ղիտորդ խորհուրդ) ստեղծելու դեպքում, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքին համապատասխան, ընկերության կանոնադրությամբ պետք է սահմանվի նրա բացառիկ իրավասությունը:

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 84-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ը» կետի համաձայն՝ խորհրդի բացառիկ իրավասությանն է պատկանում գույքի շուկայական արժեքի որոշումը՝ սույն օրենքի 59-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

Դատական պրակտիկայում հաճախ վեճեր էին առաջանում ընկերության մասնակիցների միջև՝ խորհրդի՝ գույքի շուկայական արժեքը որոշելու հարցում: Այս դեպքում Վճռաբեկ դատարանի հիմնական խնդիրն էր մեկնաբանել այն սահմանները և նախատեսել այն չափանիշները, որոնց հիման վրա խորհուրդը պետք է որոշի գույքի շուկայական արժեքը:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտի բեկանման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Ընկերության խորհրդի բացառիկ իրավասությանն է պատկանում գույքի շուկայական արժեքի որոշումը, հետևաբար անկախ գնահատողի կողմից տրված եզրակացությունը հիմք չէ շուկայական արժեքի որոշման համար:

Անդրադառնալով այդ հարցին, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գույքի շուկայական արժեք է համարվում, ներառյալ՝ ընկերության բաժնետոմսերի և այլ արժեթղթերի արժեքը, այն գինը, որով գույքի արժեքի մասին բոլոր անհրաժեշտ տեղեկություններ ունեցող և այն վաճառելու պարտավորություն չունեցող վաճառողը կհամաձայնեք վաճառել այդ գույքը, իսկ գույքի արժեքի մասին բոլոր անհրաժեշտ տեղեկություններ ունեցող և այն ձեռք բերելու պարտավորություն չունեցող գնորդը կհամաձայնեք այդ գույքը ձեռք բերել:

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 90-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ խորհրդի անդամները, Ընկերության տնօրենը (գլխավոր տնօրենը), վարչության ու տնօրինության անդամները, ինչպես նաև կառավարիչ կազմակերպությունը և կառավարիչ իրենց պարտականությունների կատարման ընթացքում պետք է գործեն՝ ելնելով Ընկերության շահերից, իրականացնեն իրենց իրավունքները և Ընկերության նկատմամբ իրենց պարտականությունները կատարեն բարեխիղճ ու ողջամիտ կերպով:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ բաժնետիրական ընկերության սեփականության իրավունքով պատկանող անշարժ գույքի շուկայական արժեքը որոշվում է Ընկերության խորհրդի կողմից՝ ելնելով Ընկերության շահերից: Ընդ որում այն որոշելիս պետք է հիմք ընդունվեն մի շարք չափանիշներ, մասնավորապես՝ որքան է վաճառքի պահին տվյալ անշարժ գույքի շուկայական արժեքը և արդյո՞ք այդ պայմաններում տվյալ գույքը վաճառելու պարտավորություն չունեցող անձը կհամաձայնվեր այն վաճառել, իսկ գնելու պարտավորություն չունեցող անձը կհամաձայնվեր այն ձեռք բերել:

Արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ Ընկերության խորհրդի կողմից 10.06.2008 թվականին որոշված Կոտայքի մարզ գյուղ Աղավնաձոր հասցեում գտնվող 1,01 հա՝ մակերեսով հողատարածքի՝ 1 քմ հողամասի համար սահմանված շուկայական արժեքը, այն է՝ 1.400 ՀՀ դրամ վաճառքի գինը, **էականորեն տարբերվում է** ոչ միայն գործում առկա «Արթին

Էներգիայ» ՄՊԸ-ի գնահատման գործակալության 26.01.2009 թվականի հաշվետվությամբ սահմանված՝ հողամասի շուկայական արժեքից, այն է՝ (առանց կադաստրային արժեքի) 2008 թվականի հունիս ամսվա դրությամբ՝ 62 460 000 դրամ, այլ նույնիսկ Արամ և Վահագն Միմոնյանների կողմից 11.06.2009 թվականին «Բ հավելումն վերաքննիչ բողոքին» կից ներկայացված՝ Ընկերության խորհրդի նախագահ՝ Վ. Միմոնյանին հասցեագրված ՀՀ կառավարությանն առնթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի նախագահի տեղակալի 06.04.2009 թվականի թիվ ՀՀ-4/1321 գրությամբ նշված 30.164.000 ՀՀ դրամ արժեքից:

Վերը նշված գործով մեկ այլ կարևոր հարց էր խորհրդի որոշումը չվիճարկելու պարագայում ընկերությանը պատճառված վնասի հատուցման պահանջ ներկայացնելու հարցը: Վերաքննիչ դատարանը գտել էր, որ Ընկերության խորհրդի 10.06.2008 թվականի որոշումը չի վիճարկվել, հետևաբար այդ որոշումն առաջացրել է իրավական հետևանքներ:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանն այն անհիմն համարեց հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ խորհրդի 10.06.2008 թվականի որոշման վիճարկված լինելու կամ չլինելու հանգամանքը սույն գործի համար էական նշանակություն չունի հետևյալ պատճառաբանությամբ՝

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 90-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ խորհրդի անդամները, Ընկերության տնօրենը (գլխավոր տնօրենը), վարչության ու տնօրինության անդամները, ինչպես նաև կառավարիչ-կազմակերպությունը և կառավարիչն ու օրենքով սահմանված այլ անձինք Ընկերության առջև պատասխանատվություն են կրում իրենց գործողությունների (անգործության) հետևանքով Ընկերությանը պատճառած վնասի համար՝ Օրենսգրքով, սույն օրենքով, «Արժեթղթերի շուկայի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և այլ օրենքներով սահմանված կարգով:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ Ընկերությունը կամ Ընկերության այն բաժնետերերը (բաժնետերերը), որը (որոնք համատեղ) տնօրինում է (են) Ընկերության տեղաբաշխված հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի մեկ և ավելի տոկոսին, իրավունք ունի (ունեն) խորհրդի անդամների, տնօրենի (գլխավոր տնօրենի), վարչության ու տնօրինության անդամների, ինչպես նաև կառավարիչ-կազմակերպության և կառավարչի դեմ հայցով դիմել դատարան՝ Ընկերությանը պատճառված վնասների փոխհատուցման պահանջով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ սույն գործով Ընկերությանը պատճառված վնասի բռնագանձման պահանջի մասին հայցի առկայության պայմաններում, Ընկերության խորհրդի 10.06.2008 թվականի որոշման վիճարկված լինելու հանգամանքը էական չէ: ՀՅԲԴ-4/0139/02/08 2010 թվականի մարտի 12

§ 3. ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐ

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԳՈՒՅՔԸ **ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ**

Հոդված 118.

1. Կոոպերատիվի սեփականության ներքո գտնվող գույքը, կոոպերատիվի կանոնադրությանը համապատասխան, բաժանվում է նրա անդամների փայերի:

2. Կոոպերատիվի անդամը պարտավոր է մինչև կոոպերատիվի գրանցումն ամբողջությամբ մուծել փայավճարը, եթե այլ բան նախատեսված չէ կոոպերատիվի կանոնադրությամբ:

3. Կոոպերատիվի կանոնադրությամբ կարող է սահմանվել, որ կոոպերատիվին պատկանող գույքի որոշակի մասը կանոնադրությամբ սահմանված նպատակներով օգտագործվող անբաժանելի ֆոնդ է:

Անբաժանելի ֆոնդերն օգտագործվում մասին որոշումը կոոպերատիվի անդամներն ընդունում են միաձայն, եթե այլ բան նախատեսված չէ կոոպերատիվի կանոնադրությամբ:

4. Կոոպերատիվի անդամները պարտավոր են տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո՝ երկու ամսվա ընթացքում, լրացուցիչ վճարների միջոցով փակել առաջացած վնասները: Այս պարտականությունը չկատարելու դեպքում կոոպերատիվը, պարտատերերի պահանջով, կարող է լուծարվել դատական կարգով:

Կոոպերատիվի անդամները նրա պարտավորությունների համար համապարտ սուբսիդիար պատասխանատվություն են կրում կոոպերատիվի յուրաքանչյուր անդամի լրացուցիչ վճարի չմուծված մասի սահմաններում:

5. Կոոպերատիվի լուծարումից հետո մնացած գույքը բաշխվում է նրա անդամների միջև՝ կոոպերատիվի կանոնադրությանը համապատասխան:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բացի վերոնշյալ հոդվածներից, կոոպերատիվների գործունեությունը կարգավորվում է «Սպառողական կոոպերացիաների մասին» ՀՀ օրենքով¹³, ինչպես նաև «Անվավեր հիմնադիր փաստաթղթեր ունեցող բնակարանային կոոպերատիվների անդամների սեփականության մասին» ՀՀ օրենքով¹⁴:

Կոոպերատիվների գործունեության հետ կապված իրավակիրառ պրակտիկայում հիմնականում կապված է եղել կոոպերատիվի անդամների համապարտ սուբսիդիար պատասխանատվության հետ: Այդ իրավիճակը հատկապես կապված է լինում կոոպերատիվների լուծարման՝ սնանկության վարույթի շրջանակներում կոոպերատիվի անդամների նկատմամբ պահանջներ ներկայացնելիս:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

սահմանված ժամկետում (տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո՝ երկու ամսվա ընթացքում) լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու օրենքով սահմանված իրենց պարտավորությունը չկատարելը չի ազատում կոոպերատիվի անդամներին կոոպերատիվի պարտավորությունների համար օրենքով սահմանված պատասխանատվությունից: Այն պայմաններում, երբ սահմանված ժամկետում (տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո՝ երկու ամսվա ընթացքում) լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու օրենքով սահմանված իրենց պարտավորությունը չկատարելու հետևանքով անհնար է որոշել կոոպերատիվի յուրաքանչյուր անդամի լրացուցիչ վճարի չմուծված մասը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետով ամրագրված՝ լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու Կոոպերատիվի անդամների պարտականությունը ներառում է մինչև Կոոպերատիվի անվճարունակ ճանաչվելը գոյացած բոլոր պարտավորությունները: Հակառակ պարագայում կարող է խախտվել Կոոպերատիվի պարտատերերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 8-րդ հոդվածով և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածով երաշխավորված սեփականության իրավունքը: 3-1555(ՏՀ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28

Վճռաբեկ դատարանը հետագայում զարգացրեց վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը՝ սահմանելով, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետի տրամաբանությունից բխում է, որ կոոպերատիվի անդամների՝ առաջացած վնասները լրացուցիչ վճարների միջոցով փակելու պարտավորությունը պետք է կապված լինի կոոպերատիվի գործունեության հետ, քանի որ այն վնասները, որոնք կոոպերատիվի անդամը պետք է փակի, որոշվում են տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո, որը չի վերաբերում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով նախատեսված լուծարման հաշվեկշռին: Նշված տրամաբանությամբ պետք է մեկնաբանվի նաև նշված հոդվածի դրույթն այն մասին, որ կոոպերատիվի անդամները նրա պարտավորությունների համար համապարտ սուբսիդիար պատասխանատվություն են կրում կոոպերատիվի յուրաքանչյուր անդամի լրացուցիչ վճարի չմուծված մասի սահմաններում: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կոոպերատիվի անդամների լրացուցիչ պատասխանատվությունը սահմանափակվում է կոոպերատիվի գործունեության ընթացքում

¹³ Ընդունվել է 1993 թվականի սեպտեմբերի 13-ին, ՀՀԳԽՏ 1993/24

¹⁴ Ընդունվել է 2008 թվականի հունիսի 10-ին, ՀՀՊՏ 2008.07.09/42(632)

առաջացած վնասներով, իսկ կոռուպցիայի լուծարման՝ այդ թվում սնանկության եղանակով լուծարման հետ կապված ծախսերը չեն ներառվում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված լրացուցիչ պատասխանատվության շրջանակներում:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կոռուպցիայի լուծարման 19.07.2004 թվականի վճռով իր պարտավորությունները չկատարելու համար ճանաչվել է սնանկ, իսկ հետագայում 04.10.2004 թվականի որոշմամբ լուծարվել է, ինչը վկայում է այն մասին, որ Կոռուպցիայի հիմնադիր անդամը չի կատարել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետով ամրագրված՝ լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու իր պարտականությունը: Այդ պայմաններում Կոռուպցիայի լուծարման գործով կառավարիչ Գագիկ Թումանյանը հայց է ներկայացրել ՀՀ Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան, որի 14.04.2010 թվականի թիվ ԱՎԴ 3/0081/02/10 վճռով վճռվել է Կարմեն Բախշյանից հոգուտ Կոռուպցիայի լուծարման 1.253.100 ՀՀ դրամ՝ որպես ՀՀ տնտեսական դատարանի 02.11.2004 թվականի թիվ SU6-289 որոշմամբ ՀՀ ԿԱ ՀՀԾ Եղեգնաձորի ՏՀՏ-ի բավարարված պահանջի գումար և վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ: Սնանկ ճանաչված Կոռուպցիայի լուծարման պարտավորությունների ժողովի 19.09.2011 թվականի արձանագրության համաձայն՝ քննարկվել են Կոռուպցիայի լուծարման փայտեր անդամից գանձել առաջացած այն պարտավորությունները, որոնք չեն ընդգրկվել 14.04.2009 թվականի թիվ ԱՎԴ 3/0081/02/10 վճռում:

Դատարանը հայցը մերժելիս պատճառաբանել է, որ հաստատված է, որ բռնագանձման ենթակա գումարների վերաբերյալ պահանջը հաստատող պատշաճ ապացույցներ հայցվորի կողմից դատարան չեն ներկայացվել:

Վերաքննիչ դատարանը վճիռը բեկանելիս և գործը նոր քննության ուղարկելիս պատճառաբանել է, որ «Ընդհանուր իրավասության դատարանը վիճարկվող վճռով չի անդրադարձել որպես պետական տուրք օրենքով սահմանված և ամրագրված գումարի բռնագանձմանը: Ընդհանուր իրավասության դատարանը չի անդրադարձել նաև 14.04.2010թ. թիվ ԱՎԴ 3/0081/02/10 վճռում չընդգրկված մնացած պահանջների մասով բողոքաբերի ներկայացված փաստարկներին և հիմնավորումներին: Այն է՝ կայացված դատական ակտով չի պարզվել, թե երբ և ինչ հանգամանքներում են գոյացել Ա. Ելիսյանի կողմից ներկայացված լրացուցիչ պահանջների գումարները, արդյոք ներկայացված պահանջները, մասնավորապես «Հայգազարդ» ԲԲ ընկերության նկատմամբ ունեցած պարտքը, ինչպես նաև նախկին կառավարչի համար սահմանված վարձատրությունն ընդգրկված չի եղել պահանջների ցուցակում, և եթե այո, ապա ինչն է հիմք հանդիսացել հայցապահանջի մերժման համար»:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված փաստական հանգամանքների առկայությամբ չեն հիմնավորվում պարտապանի՝ տվյալ դեպքում Կոռուպցիայի հիմնադիր Կարմեն Բախշյանի նկատմամբ Ա. Ելիսյանի կողմից ներկայացված լրացուցիչ պահանջների գումարները, քանի որ Կոռուպցիայի լուծարման 19.07.2004 թվականի վճռով իր պարտավորությունները չկատարելու համար ճանաչվել է սնանկ, 04.10.2004 թվականի որոշմամբ լուծարվել է և Կոռուպցիայի լուծարման պատկանող գույքը, փաստաթղթերը, կնիքը և շտամպը, հանձնման ընդունման մասին 18.08.2004 թվականի թիվ 1 և թիվ 2 ակտերով հանձնվել են սնանկության գործով կառավարչին, իրացվել է գույքը, Կոռուպցիայի լուծարման գործունեություն չի իրականացրել, իսկ տվյալ պարագայում դատարանի կողմից իրավաբանական անձի լուծարումից հետո առաջացած պարտքերը և պարտավորությունները չեն կարող դիտվել որպես Կոռուպցիայի լուծարման գործունեության հետ կապված ծախսեր:

Ինչ վերաբերում է 748.940 ՀՀ դրամը որպես «Հայգազարդ» ՓԲԸ-ի նկատմամբ ունեցած պարտք գանձելու պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանն իրավացիորեն պատճառաբանել է, որ դրանք հիմնավորող պատշաճ ապացույցներ Կոռուպցիայի լուծարման գործով կառավարիչ Անդրանիկ Ելիսյանի կողմից չեն ներկայացվել, հետևաբար դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը՝ Անդրանիկ Ելիսյանը: Անդրադառնալով «Հայգազարդ» ՓԲԸ գլխավոր տնօրենի 29.11.2004 թվականի թիվ 01-04/1534 գրությանը, որի համաձայն՝ Կոռուպցիայի լուծարման էլեկտրոնային գծով պարտքը «Հայաստանի էլ. Ցանցեր» ՓԲԸ-ի նկատմամբ կազմել է 40.500 դրամ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ նշված գրությամբ չի հիմնավորվում, որ դրանում նշված պարտքն առաջացել է մինչև Կոռուպցիայի լուծարման գործընթացը, այսինքն՝ վերջինիս գործունեության ընթացքում:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հայցապահանջը վերոնշյալ մասով անհիմն է նաև այն պատճառաբանությամբ, որ այդ պահանջն օրենքով սահմանված կարգով չի ներկայացվել սնանկության վարույթում, և այն չի ընդգրկվել պարտատերերի պահանջների ցուցակում, որպիսի օրենսդրական պահանջն էլ բխում էր սնանկության վարույթի ընթացքում գործող «Անվճարունակության (սնանկության) մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ և 46-րդ հոդվածներից: Մասնավորապես նշված օրենքի 42-րդ հոդվածի համաձայն՝ կառավարիչը սույն օրենքով սահմանված կարգով իր կողմից վարվող գրանցամատյանում հաշվառում և հաշվարկում է պարտապանի նկատմամբ ներկայացված բոլոր պահանջների չափերը և առաջնահերթությունը: Նույն օրենքի 46-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են դատարան սնանկության մասին հայտարարությունից հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 500.000 ՀՀ դրամը՝ որպես դատական ծախսի, 890.000 ՀՀ դրամը՝ որպես նախկին կառավարչի աշխատավարձի, իսկ 425.000 ՀՀ դրամը՝ որպես կառավարչի աշխատավարձի և վարչական ծախսերի գումարները չեն կարող համարվել կոռուպցիայի գործունեության հետ կապված պարտավորություններ, հետևաբար դրանց համար Կոռուպցիայի հիմնադիր Կարմեն Բախշյանը պարտավոր չէ կրել լրացուցիչ պատասխանատվություն: ԱՎԴ3/0332/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

§ 4. ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 122.

1. Հասարակական միավորումներ են համարվում քաղաքացիների կամավոր միավորումները, որոնք օրենքով սահմանված կարգով միավորվել են իրենց շահերի ընդհանրության հիման վրա՝ հոգևոր կամ ոչ նյութական այլ պահանջմունքները բավարարելու համար:

2. Հիմնադիրների (մասնակիցների)՝ հասարակական միավորմանը հանձնած գույքը հասարակական միավորման սեփականությունն է: Հասարակական միավորումն այդ գույքն օգտագործում է իր կանոնադրությամբ սահմանված նպատակների համար:

3. Հասարակական միավորումների մասնակիցներն այդ կազմակերպություններին որպես սեփականություն հանձնած գույքի՝ ներառյալ անդամավճարների նկատմամբ իրավունքներ չեն պահպանում: Նրանք պատասխանատու չեն հասարակական միավորումների պարտավորությունների, իսկ նշված կազմակերպությունները՝ իրենց մասնակիցների պարտավորությունների համար:

4. Հասարակական միավորումը լուծարվելու դեպքում նրա գույքը ուղղվում է հասարակական միավորման կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներին, իսկ եթե դա անհնար է, ապա փոխանցվում է պետական բյուջե:

5. Հասարակական միավորումների առանձին տեսակների առանձնահատկությունները և իրավական վիճակը սահմանվում են սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2001 թվականի դեկտեմբերի 4-ին ընդունվել է «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք¹⁵, որն առավել մանրամասն է կարգավորում հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությունը քաղաքացիաիրավական հարաբերություններին: Բացի այդ, կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը սահմանվում է «Խղճի ազատության և կրոնական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքով¹⁶:

Պրակտիկայում հասարակական կազմակերպությունների մասնակցության հետ կապված խնդիրները վերաբերում են կազմակերպության և կազմակերպության մարմինների պատասխանատվության հարցերին, որոնք իրենց հերթին վերաբերում են հարցի դատավական կողմին:

Հաճախ կազմակերպության պարտավորությունների վերաբերյալ հայցեր ներկայացվում էին կազմակերպության նախագահի, տնօրենի դեմ և վերջինիս՝ որպես ֆիզիկական անձի դեմ կայացվում էին դատական ակտեր որոշակի գործողություններ կատարելու կամ գումար բռնագանձելու վերաբերյալ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 346-րդ հոդվածի երրորդ մասի համաձայն՝ պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց (երրորդ անձանց) համար:

«Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ կազմակերպության հիմնադիրներն ու անդամները կազմակերպությանը որպես սեփականություն հանձնած գույքի (ներառյալ՝ անդամավճարները) նկատմամբ իրավունքներ

¹⁵ Ընդունվել է 2001 թվականի դեկտեմբերի 4, ՀՀՊՏ 2001.12.27/42(174)

¹⁶ Ընդունվել է 1991 հունիսի 17-ին, ՀՀԳԽՏ 1991/12

չունեն: Նրանք պատասխանատու չեն կազմակերպության պարտավորությունների, իսկ կազմակերպությունը՝ իր հիմնադիրների և անդամների պարտավորությունների համար:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագրի կողմ (վարձակալ) է հասարակական կազմակերպությունը, ուստի սույն գործարքով հասարակական կազմակերպության նախագահ Արմինե Թևոսյան ֆիզիկական անձի համար (որն ի դեպ, պարտավորության կողմ չէ) պարտականություններ չեն կարող առաջանալ: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ և 346-րդ հոդվածների, «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի երկրորդ մասի կիրառելիության վերաբերյալ սույն բողոքի հիմքը Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում: 3-1373 (ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈՓՈԽԵԼԸ և ԱՅՆ ԼՈՒԾԱՐԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 124.

1. Հիմնադրամի կանոնադրությունը կարող են փոփոխել հիմնադրամի մարմինները, եթե կանոնադրությամբ նման կարգով այն փոփոխելու հնարավորություն է նախատեսված:

Եթե կանոնադրությունն անփոփոխ պահելը հանգեցնում է այնպիսի հետևանքների, որոնք հնարավոր չէր կանխատեսել հիմնադրամի ստեղծելիս, իսկ կանոնադրությամբ նախատեսված չէ այն փոփոխելու հնարավորություն, կամ կանոնադրությունը չեն փոփոխում լիազորված անձինք, ապա փոփոխություններ կատարելու իրավունքը իրականացնում է դատարանը՝ հիմնադրամի մարմինների կամ հիմնադրամի կանոնադրությամբ նրա գործունեության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու լիազորությամբ օժտված մարմնի դիմումի հիման վրա:

2. Հիմնադրամը լուծարելու մասին որոշում կարող է ընդունել միայն դատարանը՝ շահագրգիռ անձանց դիմումով:

Հիմնադրամը կարող է լուծարվել՝

1) եթե հիմնադրամի գույքը բավարար չէ նրա գործունեության իրականացման համար և անհրաժեշտ գույք ստանալու հնարավորությունն իրական չէ:

2) եթե հնարավոր չէ հասնել հիմնադրամի նպատակներին և հնարավոր չէ կատարել այդ նպատակների անհրաժեշտ փոփոխություններ:

3) հիմնադրամի կողմից իր կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներից շեղվելու դեպքում:

4) օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում:

3. Հիմնադրամի լուծարման դեպքում նրա գույքն ուղղվում է հիմնադրամի կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներին, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ փոխանցվում է պետական բյուջե, բացառությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հիմնադրամների կազմակերպման և գործունեության հետ կապված հարաբերությունները բացի քաղաքացիական օրենսգրքից կարգավորվում են նաև «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքով¹⁷, ՀՀ Կառավարության «Ինվեստիցիոն հիմնադրամների մասին» N 469 որոշմամբ¹⁸, Հայաստանի սեյիալական ներդրումների հիմնադրամ ստեղծելու մասին N 162 որոշմամբ¹⁹ և այլ իրավական ակտերով:

¹⁷ Ընդունված է 2002 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, ՀՀՊՏ 2003.02.12/9(244)

¹⁸ Ընդունվել է 1994 թվականի սեպտեմբերի 30-ին

¹⁹ Ընդունվել է 2000 թվականի ապրիլի 11-ին, ՀՀՊՏ 2000.04.17/7(105)

Օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հետ կապված որոշ դրույթներ պարզաբանվել են ԴՆԽ 2005 թվականի սեպտեմբերի 20-ի թիվ 62 որոշմամբ, որտեղ սահմանվել է, որ հիմնադրամների լուծարման պահանջների գործերով դատաքննությունն իրականացնել Հիմնադրամների մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերով սահմանված կարգով, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի կանոնների կիրառմամբ առաջնորդվել Անվճարունակության /սնանկության/ մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ լուծարման գործընթացը կարգավորող կիրառելի դատավարական նորմերով: Ներկայումս գործող Սնանկության մասին ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվում է, որ օրենքով կարող են սահմանվել ապահովագրական ընկերությունների, բարեգործական հիմնադրամների, ներդրումային և կենսաթոշակային ֆոնդերի, արժեթղթավորման հիմնադրամների ներդրումային ընկերությունների, կարգավորվող շուկայի օպերատորի, Կենտրոնական դեպոզիտարիայի, գրավատների, բնական մենաշնորհի և շուկայում գերիշխող դիրք ունեցող սուբյեկտների, հասարակական կազմակերպությունների անվճարունակության և որպես պարտապան դրանց մասնակցությամբ սնանկության վարույթի այլ կանոններ, քան սահմանված են սույն օրենքով:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԳՈՒՅՔԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 135.

1. Անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են պետական գրանցման:

Գրանցման ենթակա են՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված դեպքերում՝ այլ իրավունքները:

2. Շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման միայն օրենքով նախատեսված դեպքերում:

3. Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման կարգը և դրանց գրանցումը մերժելու հիմքերը սահմանվում են օրենքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նշված հոդվածի հիման վրա 1999 թվականի ապրիլի 14-ին ընդունվել է «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքը²⁰, որով սահմանվում են գույքի նկատմամբ իրավունքների, իրավունքների սահմանափակումների պետական գրանցման, գույքի, դրա նկատմամբ իրավունքների, սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման, գրանցում իրականացնող մարմնի իրավունքների և պարտականությունների իրավական հիմքերը, գույքի նկատմամբ իրավունքների և սահմանափակումների պետական գրանցման վարույթի առանձնահատկությունները, ինչպես նաև շարժական գույքի գրավի իրավունքի, լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքի պետական գրանցման հետ կապված իրավահարաբերությունները:

Բացի վերոնշյալ ակտերից, շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքների մասով գործում է ՀՀ Կառավարության «Շարժական գույքի կադաստրի վարման, շարժական գույքի գրավի իրավունքի, լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքի գրանցման լիազորություններ սահմանելու մասին» N 1678-Ն որոշումը²¹ և «Հայաստանի Հանրապետության շարժական գույքի կադաստրի և շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման միասնական տեղեկատվական բանկի ստեղծման ու վարման կարգը հաստատելու մասին» N 1948-Ն որոշումը²², «Գույքի նկատմամբ իրավունքների ու սահմանափակումների պետական գրանցման դիմումները եվ փաստաթղթերն էլեկտրոնային եղանակով ներկայացնելու կարգը հաստատելու մասին» N 165-Ն որոշումը²³, ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի «Պետական սեփականություն հանդիսացող, ինչպես նաև քաղաքային կամ գյուղական համայնքներին հի հողային օրենսգրքի 56 հոդվածի պահանջների համաձայն անհատույց՝ սեփականության իրավունքով փոխանցվող հողերի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման հրահանգը հաստատելու մասին» N 4-Ն հրամանը²⁴, Կադաստրի «Ինքնակամ կառուցված շենքերի, շինությունների եվ ինքնակամ զբաղեցված հողամասերի առկայությամբ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման

²⁰ ՀՀՊՏ 1999.05.06/11(77)

²¹ Ընդունվել է 2004 թվականի հոկտեմբերի 29-ին, ՀՀՊՏ 2004.12.27/71(370)

²² Ընդունվել է 2004 թվականի դեկտեմբերի 30-ին, ՀՀՊՏ 2005.02.23/14(386)

²³ Ընդունվել է 2012 թվականի փետրվարի 9-ին, ՀՀՊՏ 2012.02.29/11(885)

²⁴ Ընդունվել է 2005 թվականի հունվարի 19-ին, ՀՀԳՏ 2005.02.15/4(181) Հոդ.57

հրահանգը հաստատելու մասին» N 207-Ն հրամանը²⁵, Կադաստրի «Պետական սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի նկատմամբ գույքային իրավունքների պետական գրանցման առանձնահատկությունների մասին» N 294-Ն հրամանը²⁶, Կադաստրի «Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման վկայականի ձևը և նորմերում տվյալների լրացման առանձնահատկությունները հաստատելու մասին» N 320-Ն հրամանը²⁷, Կադաստրի նախագահի «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական մատյանից և կադաստրային գործից անշարժ գույքի միավորի վերաբերյալ տեղեկությունների միասնական քաղվածքի (միասնական տեղեկանքի) ձևը հաստատելու մասին» N 317-Ն հրամանը²⁸, «Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների և սահմանափակումների պետական գրանցման դիմումների հաշվառման մատյանի ձևը և վարման կարգը, դիմողին տրամադրվող (փաստաթղթերի ընդունման վերաբերյալ) ստացականի ձևաթուղթը հաստատելու մասին» N 319-Ն հրամանը²⁹, «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական մատյանի ձևը և դրանում տեղեկությունների լրացման առանձնահատկությունները հաստատելու մասին» N 318-Ն հրամանը³⁰:

2. Գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման գործընթացը որոշակի փոփոխությունների է ենթարկվել, որը որոշակիորեն պայմանավորված է նաև Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումներով:

Վճռաբեկ դատարանն այս հարցով իրավական դիրքորոշումներ արտահայտեց դեռևս 2006 թվականից: Դա պայմանավորված էր նաև վարչարարության վերաբերյալ նոր իրավական ակտերի ընդունմամբ, որոնք տարածվում էին նաև գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման վրա՝ որպես վարչարարության առանձին տեսակի՝ իհարկե որոշակի առանձնահատկություններով:

Առաջին հիմնական հարցը ՀՀ Կառավարությանն առնթեր անշարժ գույքի կադաստրի օրենսդրական կարգավիճակի հստակեցումն էր, որի առաքելությունն առաջինն իր վրա վերցրեց նաև Վճռաբեկ դատարանը:

Հաճախ կադաստրի կողմից մերժվում էին իրավունքների գրանցման դիմումները, քանի որ կադաստրը գրանցումից բացի քննարկում էր այդ փաստաթղթերի համապատասխանությունն օրենսդրության պահանջներին: Ուստի անհրաժեշտ էր հստակեցնել օրենսդրության պահանջներին համապատասխանությունն ստուգելու սահմանները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են օրենքով ու այլ իրավական ակտերով նախատեսված հիմքերից, մասնավորապես՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ակտերից, որոնք օրենքով նախատեսված են որպես քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմք:

Ինքնակամ կառուցված շենքերի, շինությունների և ինքնակամ զբաղեցված հողամասերի իրավական կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի և Երևանի քաղաքապետի որոշման հիման վրա (պետական մարմնի ակտով) ծագել են Լևոն Ղազարյանի սեփականության իրավունքը Երևան քաղաքի Նոր Նորքի 9-րդ միկրոշրջանի 14-րդ շենքի մոտ տեղակայված՝ 51,9 քմ շինության նկատմամբ և վարձակալության իրավունքը այդ շինությանը զբաղեցրած 51,9 քմ հողատարածքի նկատմամբ 5 տարի ժամկետով:

Հետևաբար, ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի ուժով՝ Հայաստանի Հանրապետությունը սահմանափակված է Լևոն Ղազարյանի վերը նշված իրավունքներով (այդ թվում նաև՝ սեփականության)՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք:

²⁵ Ընդունվել է 2005 թվականի հուլիսի 19-ին, ՀՀԳՏ 2005.08.15/20(197)

²⁶ Ընդունվել է 2008 թվականի սեպտեմբերի 25-ին, ՀՀԳՏ 2008.11.07/38(312)

²⁷ Ընդունվել է 2011 թվականի նոյեմբերի 17-ին, ՀՀԳՏ 2011.12.26/29(412).1

²⁸ Ընդունվել է 2011 թվականի նոյեմբերի 17-ին, ՀՀԳՏ 2011.12.26/29(412).1

²⁹ Ընդունվել է 2011 թվականի նոյեմբերի 17-ին, ՀՀԳՏ 2011.12.26/29(412).1

³⁰ Ընդունվել է 2011 թվականի նոյեմբերի 17-ին, ՀՀԳՏ 2011.12.26/29(412).1

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են պետական գրանցման:

Երևանի քաղաքապետարանի որոշումից ծագած Լևոն Ղազարյանի գույքի նկատմամբ իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման:

Փույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ օրենքի դրույթները տարածվում են պետական գրանցման ենթակա գույքի նկատմամբ իրավունքների և սահմանափակումների վրա՝ անկախ սեփականության ձևից:

Փույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետական գրանցումը մերժվում է, եթե գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերը չեն համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին, այսինքն՝

ա) չեն համապատասխանում օրենսդրությանը, կամ դրանցով խախտվել են օրենսդրության պահանջները, կազմված են օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան,

բ) բացակայում է պետական գրանցման վճարի անդորրագիրը,

գ) ներկայացվել են մատիտով գրված, ջնջումներով, ուղղումներով, ինչպես նաև ոչ պատշաճ ձևակերպված փաստաթղթեր:

Արգելվում է այլ պատճառներով գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մերժումը, այդ թվում՝ աննպատակահարմարության պատճառաբանությամբ:

Տվյալ դեպքում Կադաստրը միայն ծագած իրավունքները գրանցող պետական մարմին է և ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի համաձայն՝ չի կարող անձանց համար սահմանել Փույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքով, ինչպես նաև այլ օրենքներով չնախատեսված պարտականություններ:

Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները: Իրավական ակտի մեկնաբանությամբ չպետք է փոփոխվի դրա իմաստը:

Փույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածով սահմանված պետական գրանցման մերժման հիմքը, այն է՝ գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերն օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան կազմված լինելը, պետք է մեկնաբանվի արտահայտության և դրանում պարունակվող բառերի տառացի նշանակությամբ՝ չփոփոխելով դրա իմաստը, չնեղացնելով կամ չընդլայնելով այն: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերի՝ օրենքով սահմանված կարգին համապատասխան կազմված լինելու հանգամանքի ստուգումը պետք է հանգի փաստաթղթերի կազմի, դրանցից յուրաքանչյուրի ձևի և բովանդակության խնդիրներին, այլ ոչ թե այդ փաստաթղթերի հետ չառնչվող այլ փաստաթղթերի ուսումնասիրությանը, այդ փաստաթղթերից զատ այլ փաստաթղթեր ներկայացնելու պահանջին, որն է սուբյեկտի՝ օրենքով չնախատեսված կարծիքին կամ եզրակացությանը հղելուն կամ որևէ սուբյեկտի (այդ թվում նաև՝ այլ վարչական մարմնի) իրավասության խնդիրներին:

Սույն գործով Լևոն Ղազարյանի՝ ավտոտնակի նկատմամբ սեփականության իրավունքի և հողամասի վարձակալության պայմանագրից ծագող իրավունքի գրանցման մերժման համար, հիմք ընդունելով Փույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի ա) կետը, Կադաստրն իր մերժումը հիմնավորել է գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերն օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան կազմված լինելու հանգամանքով: Որպես նշված փաստաթղթերի՝ օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան կազմված լինելու փաստարկ Կադաստրը նշել է, որ Երևանի քաղաքապետի որոշումը կայացվել է օրենքով սահմանված ժամկետից ուշ:

Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Նոր Նորքի տարածքային ստորաբաժանման կողմից կայացվել է վարչական ակտ, որը որևէ կապ չունի Լևոն Ղազարյանի իրավունքների կամ պարտականությունների հետ:

Վոյքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ արգելվում է այլ պատճառներով զույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մերժումը, քան նրանց, որոնք սահմանված են այդ օրենքով, այդ թվում՝ աննպատակահարմարության պատճառաբանությամբ: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ մերժումը պետք է լինի օրենքի կամ նորմատիվային ակտի խախտման պարտադիր նշումներով:

Տվյալ դեպքում օրենսդիրն ի նկատի ունի դիմողի կողմից օրենքի կամ նորմատիվային ակտի խախտումը, և որևէ ձևով այն չի կարող այլ կերպ մեկնաբանվել: Ավելին, Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի համաձայն (վարչական ակտի որոշակիությունը)՝ վարչական ակտը պետք է ձևակերպվի հստակ և հասկանալի: Վարչական ակտի բովանդակությունը պետք է շարադրվի այնպես, որ դրա հասցեատիրոջ համար ակնառու լինի, թե իրեն ինչ իրավունք է տրամադրվում, իր որ իրավունքն է սահմանափակվում, իրեն ինչ իրավունքից են զրկում, կամ իր վրա ինչ պարտականություն է դրվում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լևոն Ղազարյանի կողմից որևէ օրենք կամ նորմատիվ ակտ չի խախտվել:

Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 62-րդ հոդվածի 1-ին մասի գ) և դ) կետերի համաձայն՝ առոչինչ է այն վարչական ակտը, որում առկա են, մասնավորապես՝ հետևյալ ակնառու կոպիտ սխալները. ակտից հայտնի չէ, թե ինչ հարց է կարգավորում, և ակտով դրա հասցեատիրոջ վրա դրվում է ակնհայտ ոչ իրավաչափ պարտականություն:

Տվյալ դեպքում անձը, ստանալով իրեն վերագրվող վարչական ակտը, որպես հիմնավորում տեսել է այլ պետական մարմնի կողմից օրենքի հնարավոր խախտման մասին պատճառաբանություններ:

Կադաստրի կողմից կայացված վարչական ակտից հայտնի չէ, թե ինչ հարց է կարգավորում այն: Միաժամանակ, ակտով դրա հասցեատիրոջ վրա դրվում է ակնհայտ ոչ իրավաչափ պարտականություն: Հետևաբար, Լևոն Ղազարյանի զույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման մերժման մասին Կադաստրի կողմից կայացված վարչական ակտն առոչինչ է:

ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ վավերացված միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են կազմում: Եթե նրանցում սահմանված են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են պայմանագրի նորմերը: Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր զույքից անարգել օգտվելու իրավունք:

Սույն գործով Վոյքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի սխալ կիրառման արդյունքում Կադաստրը խախտել է Լևոն Ղազարյանի՝ ՀՀ Սահմանադրության և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածով երաշխավորված իրավունքը: 3-1640(ՎԴ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28, 3-2440 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21

Վճռաբեկ դատարանը հետագայում նույնպես վերահաստատեց իր դիրքորոշումը այլ կոնկրետ գործերով:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վոյքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե պետությունը կամ որևէ այլ անձ, համաձայն օրենքի, դատարանի որոշման, վճռի, դատավճռի կամ անշարժ զույքի ձեռքբերման այլ փաստաթղթի, անշարժ զույքի միավորի նկատմամբ սեփականության կամ օգտագործման իրավունք են ձեռք բերում, ապա շահագրգիռ անձանց դիմումի հիման վրա, անհրաժեշտ փաստաթղթերի առկայության դեպքում, պետությունը կամ կոնկրետ անձն անշարժ զույքի պետական գրանցման միասնական մատյանի տվյալ անշարժ զույքի միավորի գրանցման թերթիկում գրանցվում է որպես սեփականատեր կամ օգտագործող:

Նույն օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» ենթակետի համաձայն՝ պետական գրանցումը մերժվում է, եթե գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերը չեն համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին, այսինքն՝ չեն համապատասխանում օրենսդրությանը, կամ դրանցով խախտվել են օրենսդրության պահանջները, կազմված են օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան, իսկ վերոնշյալ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ արգելվում է այլ պատճառներով գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մերժումը, այդ թվում՝ աննպատակահարմարության պատճառաբանությամբ:

Վերոգրյալ նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ տվյալ դեպքում Կադաստրը միայն ծագած իրավունքների պետական գրանցում իրականացնող պետական մարմին է, որը ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասով իրավասու է կատարել միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված է ՀՀ Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով և ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի ուժով չի կարող անձանց ծանրաբեռնել այնպիսի պարտականություններով, որոնք սահմանված չեն օրենքով:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընդհանուր համատեղ և բաժնային սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի օբյեկտի առանձին միավորների նկատմամբ իրավունքները գրանցվում են դատարանի որոշման, վճռի, դատավճռի կամ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կնքված պայմանագրի հիման վրա:

Սույն գործով Դատարանը հայցը մերժելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ գործի քննության ընթացքում բողոք բերած անձինք չեն ներկայացրել Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածով նախատեսված որևէ փաստաթուղթ, հետևաբար իրավաչափ է վեճի առարկա անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցման մերժումը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի նշված պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ բողոք բերած անձինք իրենց սեփականության իրավունքը գրանցելու համար Կադաստրին ներկայացրել են Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքով պահանջվող փաստաթուղթը, այն է՝ 17.04.2006 թվականին տրված ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը:

Բնչ վերաբերում է Կադաստրի 22.08.2008 թվականի թիվ ԿԴ-4998 գրությանը, որով մերժվել է վեճի առարկա գույքի նկատմամբ իրավունքի գրանցումն այն հիմքով, որ անհրաժեշտ է ներկայացնել ընդհանուր սեփականություն հանդիսացող հողամասում կառուցված ինքնակամ շինությունների, ինչպես նաև կից օգտագործվող պետական սեփականություն հանդիսացող 26.9քմ և 20.8քմ կարգավիճակը չորոշված հողատարածքների իրավահաստատող փաստաթղթեր, ապա այն նույնպես անհիմն է, քանի որ սույն գործով, ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրի հիմքով, հայցվում է միայն Ռաֆիկ Պետրոսյանին սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցումը: ՎԴ/5904/05/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

3. Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները չեն նշանակում, որ կադաստրը պարտավոր է գրանցել ցանկացած գույքի նկատմամբ իրավունք: Դատական պրակտիկայում երբեմն վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները բավականին լայն էին մեկնաբանվում և հանգեցնում գրեթե բոլոր դեպքերում կադաստրի կողմից իրավունքը գրանցելուն պարտավորեցնելուն:

Այս հարցը որոշակիորեն նույնպես կարգավորվեց Վճռաբեկ դատարանի կողմից: Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Կադաստրը պարտավոր է գրանցել այն անշարժ գույքի նկատմամբ անձի իրավունքները, որոնց նկատմամբ ներկայացվել են օրենքով նախատեսված իրավահաստատող փաստաթղթերը:

Սույն գործով Դատարանը, հաստատված համարելով, որ վիճելի հասցեում գտնվող անշարժ գույքը նույն կարգավիճակով պատկանել է Կարեն Մանուկյանին, որն այն վաճառել է Սիրանուշ Հովհաննիսյանին, իսկ Սիրանուշ Հովհաննիսյանը, 29.01.2003 թվականին կատարելով պետական գրանցում, վիճելի անշարժ գույքի նկատմամբ ձեռք է բերել սեփականության իրավունք, հանգել է այն հետևության, որ վիճելի անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի

վկայականները Կադաստրի կողմից երկու անգամ տրվել են, հետևաբար, վարչական մարմինը անհավասար մոտեցում է ցուցաբերել միատեսակ փաստական հանգամանքի նկատմամբ:

Մինչդեռ Դատարանը պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել Կադաստրի 10.10.2008 թվականի Անշարժ գույքի և դրա նկատմամբ գրանցված իրավունքների սահմանափակումների» միասնական տեղեկանքը, որի Լրացուցիչ տեղեկություններ» մասի համաձայն՝ առկա է հողագավթում՝ 7,4քմ, հողը պակաս է 52,8քմ-ով: Բնակելի տան ներքին մակերեսը կազմում է 78, 2քմ: Զավթած հողի վրա առկա է 4,8քմ ինքնակամ կառույց, այն օգտագործում են մյուս համասեփականատերերը: Բացի այդ, 16.10.2008 թվականի անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի 1-ին կետի համաձայն՝ Միրանուշ Հովհաննիսյանը վաճառել է, իսկ Սուսաննա Հարությունյանը ձեռք է բերել Երևանի Նորք-Մարաշ համայնքի Նորքի թիվ 137/2 հասցեում գտնվող անշարժ գույքը՝ բաղկացած բնակելի տնից 80,1քմ, 0,0648հա ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող հողամասից: Առկա է հողագավթում՝ 7,4 քմ, հողը պակաս է 52,8 քմ-ով: Բնակելի տան ներքին մակերեսը կազմում է 78, 2քմ: Զավթած հողի վրա առկա է 4,8 քմ ինքնակամ կառույց, այն օգտագործում են մյուս համասեփականատերերը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր է Սուսաննա Հարությունյանի իրավունքների պետական գրանցման մերժումը 7,4 քմ և 52,8քմ հողամասերի նկատմամբ, քանի որ դրանց վերաբերյալ իրավահաստատող փաստաթղթեր Կադաստրին չեն ներկայացվել: Մասնավորապես, 7,4 քմ հողամասը զավթված է, իսկ վաճառքի պահին 0,0648հա հողամասը պակասել է 52,8քմ-ով, որի մասին նշվել է նաև պայմանագրում:

Ինչ վերաբերում է նույն հասցեում գտնվող ինքնակամ կառույցի պետական գրանցման վերաբերյալ բողոք բերած անձի փաստարկին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն նույնպես հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ՝

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է ինքնակամ կառույցի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչման հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավական վերլուծությանը, նշել է, որ ինքնակամ կառույցի նկատմամբ սեփականության իրավունք կարող է ճանաչվել միայն, երբ այն օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ դառնում է օրինական (տես Արթուր Դամբարյանի հայցն ընդդեմ Երևանի քաղաքապետարանի՝ հողամասի մասի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու, այգեգործական նպատակով հատկացված հողամասի նկատմամբ անհատույց սեփականության իրավունքի ճանաչման, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով կառուցված բնակելի տան նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջների մասին Վճռաբեկ դատարանի 27.05.2009 թվականի թիվ ԵԿԴ/1862/02/08 որոշումը):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 16.10.2008 թվականի անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի 1-ին կետում նշված 4,8քմ մակերեսով ինքնակամ կառույցն անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրով առուվաճառքի օբյեկտ չէ, ավելին, գործի փաստերի համաձայն՝ այն օգտագործվում է մյուս համասեփականատերերի կողմից:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սուսաննա Հարությունյանի պահանջը Երևանի Նորքի 137/2 հասցեում գտնվող անշարժ գույքն ամբողջությամբ գրանցելուն Կադաստրին պարտավորեցնելը իրավաչափ չէ: ՎԴ/6995/05/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ և ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 163.

1. Սեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված ու պահպանվող իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը:

Տիրապետման իրավունքը գույքը փաստացի տիրապետելու իրավաբանորեն ապահովված հնարավորությունն է:

Օգտագործման իրավունքը գույքից դրա օգտակար բնական հատկությունները քաղելու, ինչպես նաև դրանից օգուտ ստանալու իրավաբանորեն ապահովված հնարավորությունն է: Օգուտը կարող է լինել եկամտի, պտուղների, աճի, ծնաճի և այլ ձևերով:

Տնօրինման իրավունքը գույքի ճակատագիրը որոշելու իրավաբանորեն ապահովված հնարավորությունն է:

2. Սեփականատերն իրավունք ունի իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ, իր հայեցողությամբ, կատարել օրենքին չհակասող և այլ անձանց իրավունքներն ու օրենքով պահպանվող շահերը չխախտող ցանկացած գործողություն, այդ թվում՝ իր գույքը որպես սեփականություն օտարել այլ անձանց, նրանց փոխանցել այդ գույքի օգտագործման, տիրապետման և տնօրինման իրավունքները, գույքը գրավ դնել կամ տնօրինել այլ եղանակով:

3. Սեփականատերը կարող է իր գույքը հանձնել այլ անձի հավատարմագրային կառավարման: Գույքը հավատարմագրային կառավարման հանձնելը չի հանգեցնում սեփականության իրավունքի փոխանցման: Հավատարմագրային կառավարիչը պարտավոր է գույքը կառավարել ի շահ սեփականատիրոջ կամ նրա կողմից նշված երրորդ անձի:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սեփականության իրավունքի հասկացությունը, թույլատրելի սահմանափակումներին, գույքի տնօրինման իրավագործություններին ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2006 թվականի ապրիլի 18-ի ՍԴՈ-630 և 2012 թվականի փետրվարի 24-ի ՍԴՈ-1009 որոշումներով:

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ սեփականության իրավունքի բովանդակությանը և սահմանափակման համաչափությանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքաչյուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով սեփականության իրավունքը, այն բնորոշում է որպես բացարձակ իրավունք, որն իր բնույթով ամրապնդում է նյութական բարիքների պատկանելիությունը իրավունքը կրողին, հանդիսանում է ամենալայն գույքային իրավունքը, որը դրանով օժտված անձին՝ սեփականատիրոջը, հնարավորություն է տալիս անձնական շահերից բխող իրավունքները բավարարել անսահմանափակ տնօրինմամբ: Այսինքն՝ իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ կատարել օրենքին չհակասող ցանկացած գործողություն, այդ թվում այլ անձանց փոխանցել գույքի նկատմամբ տիրապետման, օգտագործման իրավունքը, այն գրավ դնել կամ տնօրինել այլ կերպ:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ ՀՀ Սահմանադրության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրականացման երաշխիքները դրսևորվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքներում:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիական օրենսդրությունը հիմնվում է իր կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների հավասարության, կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության, սեփականության անձեռնմխելիության, պայմանագրի ազատության, մասնավոր գործերին որևէ մեկի կամայական միջամտության անթույլատրելիության, քաղաքացիական իրավունքների անարգել իրականացման անհրաժեշտության, խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման, դրանց դատական պաշտպանության սկզբունքների վրա:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքն իր մեջ ներառում է նաև պայմանագրի կնքելու կամ չկնքելու ազատությունը, որը գույքի սեփականատիրոջ դեպքում լրացնում է վերջինիս՝ իր հայեցողությամբ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու սահմանադրական իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ քաղաքացիական օրենսդրության ցանկացած սկզբունքից բացառություն նախատեսվելու կամ բացառություն նախատեսող օրենսդրության մեկնաբանության ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, որի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքից բացառությունը

3. պետք է նախատեսված լինի օրենքով

4. անհրաժեշտ լինի պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար: ԼՅ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 168.

1. Հայաստանի Հանրապետությանը սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը պետական սեփականություն է:

2. Քաղաքացիներին, իրավաբանական անձանց կամ համայնքներին չպատկանող հողը և բնական այլ պաշարները պետական սեփականություն են:

3. Պետական բյուջեի միջոցները Հայաստանի Հանրապետության սեփականությունն են:

4. Հայաստանի Հանրապետության անուից սեփականատիրոջ իրավունքներն իրականացնում են սույն օրենսգրքի 129 հոդվածում նշված մարմինները և անձինք:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հոդվածի հիման վրա մշակեց կարևոր մի կանոն, որը կարող ենք անվանել պետական սեփականության կանխավարկած: Դա կապված է հողի նկատմամբ սեփականության իրավունքի հետ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ հողի նկատմամբ պետական սեփականության կանխավարկածի սկզբունքի բովանդակությունը կայանում է նրանում, որ սեփականատեր չունեցող բոլոր հողերը համարվում են պետության սեփականությունը: Նշված սկզբունքն իր արտացոլումն է ստացել ՀՀ հողային օրենսգրքի 55-րդ և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 168-րդ հոդվածներում, որոնց համաձայն՝ քաղաքացիներին, իրավաբանական անձանց կամ համայնքներին չպատկանող հողերը պետության սեփականությունն են:

Այսինքն՝ եթե գործում բացակայում են ապացույցներ հողի՝ քաղաքացու, իրավաբանական անձի կամ համայնքի սեփականություն լինելու վերաբերյալ, ապա այն համարվում է պետական սեփականություն: Այս դեպքում ապացուցման բեռն ընկնում է մասնավոր սուբյեկտի վրա: 3-410(ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18, 3-1835(Ա) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

Վերոնշյալ կանոնների հիման վրա կարող ենք արձանագրել, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից սահմանված կանխավարկածն ունի և նյութաիրավական, և դատավարական նշանակություն: Հետևաբար, նշված կանոնից բխեցվում է նաև մեկ այլ կանոն, որի համաձայն՝ պետական սեփականություն համարվող հողը տիրագործի ճանաչելու ինստիտուտ գոյություն չունի:³¹ Դատավարական առումով այս կանխավարկածը նշանակում է, որ հողը քաղաքացիներին, իրավաբանական անձանց կամ համայնքին պատկանելու վերաբերյալ ապացույցներ պետք է ներկայացնեն վերոնշյալ սուբյեկտները, այլապես դատարանները պետք է ելնեն և հաստատեն, որ այն պետական սեփականության հող է:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՑՔԻ ՄԱՍՆԱՎՈՐԵՑՈՒՄԸ (ԱՊԱՊԵՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ)

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 171.

Պետությունը կարող է իր սեփականության ներքո գտնվող գույքը հանձնել քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց սեփականությանը՝ պետական գույքի մասնավորեցման (ապապետականացման) մասին օրենքներով սահմանված կարգով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ դրույթի կիրառման դեպքերը հիմնականում կապված են լինում պետական կամ հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման գործընթացի հետ: Դրանք կարգավորվում են նաև 29.06.1993 թվականին ընդունված և 01.09.1993 թվականին ուժի մեջ մտած «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքով³²:

Չնայած ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր 2009 թվականի մարտի 24-ի ՄԴՈ-24 որոշման եզրափակիչ մասում որոշեց, որ «Հայաստանի Հանրապետության պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքը և դրա 13-րդ հոդվածն օրենսդրի կողմից ընդունվելու, ուժի մեջ մտնելու և գործողության ընթացքում սահմանադրականության խնդիր չեն հարուցել և իրավաբանական ուժը կորցնելուց հետո չէին կարող կիրառվել դատարանների կողմից, այնուամենայնիվ, դատարանները գործեր քննելիս կիրառում են վերոնշյալ օրենքը՝ հաշվի առնելով, որ իրավահարաբերությունները ծագել են նշված օրենքի գործողության ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանը դեռևս 2007 թվականից անդրադարձավ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման վերաբերյալ պետական մոտեցման ընդհանուր տրամաբանությանը և նշեց.

Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի և Արհեստակցական միությունների հայկական հանրապետական խորհրդի «Պետական ու հանրային բնակարանային ֆոնդի տներում բնակարանները որպես անձնական սեփականություն քաղաքացիներին վաճառելու մասին» 13.06.1989 թվականի թիվ 272 որոշմամբ հաստատված կանոնադրության 20-րդ կետի համաձայն՝ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տներում բնակարանները որպես անձնական սեփականություն վաճառվում են տվյալ բնակարանը զբաղեցնող վարձակալին կամ Հայկական ԽՍՀ բնակարանային օրենսգրքի 54-րդ հոդվածում նշված նրանց ընտանիքի անդամներին՝

³¹ Տես 178-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

³² ՀՀԳԽՏ 1993/12: Ուժը կորցրել է 2007 թվականի հունվարի 4-ին

ընտանիքի բոլոր չափահաս անդամների գրավոր համաձայնության առկայության դեպքում: Նրանց համաձայնությամբ բնակարանը կարող է վաճառվել որպես նրանց ընդհանուր սեփականություն:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ իրավական ակտի հիշատակված դրույթը պետք է մեկնաբանել սեփականաշնորհման ողջ հայեցակարգի լույսի ներքո: Տվյալ դեպքում պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տների սեփականաշնորհման համար ընտրվել էր վաճառքի ձևը, որի հիմնական նպատակը պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդից յուրաքանչյուր քաղաքացու որոշակի սեփականության բաժնի հատկացումն էր: Այսինքն՝ չէր կարող ողջ ընտանիքին բնակվելու համար հատկացված բնակարանը վաճառվել ընտանիքի մեկ անդամին՝ մյուսներին զրկելով բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքից: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ վերը նշված տրամաբանությունից է ելնում նաև հետագայում՝ 29.06.1993 թվականին ընդունված և 01.09.1993 թվականին ուժի մեջ մտած «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքը (տես՝ ըստ հայցի Գարիկ Կուրդիյանի ընդդեմ Թագուհի Կուրդիյանի, Հովհաննես և Տիրան Այվազյանների՝ ժառանգությունն ընդունած համարելու և ընդհանուր սեփականության իրավունքում բաժինները որոշելու պահանջների մասին թիվ 3-506 (ՎԴ) քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 30.03.2007 թվականի որոշումը):

Հետագայում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև այն վավերապայմաններին, որոնց առկայության դեպքում անձը կարող է մասնակցել սեփականաշնորհման գործընթացին և որոնց դեպքում «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքը կարող է կիրառվել:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ բնակարանի վարձակալ չհանդիսացող անձը սեփականաշնորհման արդյունքում կարող է ձեռք բերել սեփականության իրավունք պարտադիր վավերապայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում: Այդպիսիք են **Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելը, տվյալ բնակտարածությունում գրանցում ունենալը** (տես Ռուբեն Միրաքյանն ընդդեմ Եվա Գևորգյանի, Երևանի քաղաքապետարանի, ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի «Կենտրոն» տարածքային ստորաբաժանման՝ Երևանի քաղաքապետի 09.11.2005 թվականի թիվ 2391-Ա որոշումը և սեփականության իրավունքի գրանցումը մասնակի անվավեր ճանաչելու և տան 1/2 մասի սեփականատեր ճանաչելու պահանջների մասին Վճռաբեկ դատարանի 25.06.2010 թվականի թիվ ՎԴ/0476/05/08 որոշումը):

Վճռաբեկ դատարանի հետագա որոշումներում վերահաստատվեց այդ դիրքորոշումը:

Անհրաժեշտ է ընդգծել այն հանգամանքը, որ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումներում նույն վերաբերմունքն է առկա Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի և Արհեստակցական միությունների հայկական հանրապետական խորհրդի «Պետական ու հանրային բնակարանային ֆոնդի տներում բնակարանները որպես անձնական սեփականություն քաղաքացիներին վաճառելու մասին» 13.06.1989 թվականի թիվ 272 որոշման և «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքի իրավակարգավորման տրամաբանության նկատմամբ:

Դա դրսևորվում է հետևյալ գործում:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ ժողովրդական դեպուտատների Արտաշատի քաղաքային սովետի գործադիր կոմիտեի 14.02.1992 թվականի որոշման հիման վրա տրված օրդերի (դուբլիկատ 12) համաձայն՝ Մարգո Ասատրյանին իր ընտանիքի 4 անձի հետ հատկացվել է Արտաշատի Դուրյան փողոցի 12-րդ շենքի 5-րդ մուտքի 4-րդ հարկի թիվ 47 բնակարանը: Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք են ունեցել Մարգո, Աշոտ, Իրինա և Նարինե Ասատրյանները, իսկ ՀՀ ժողովրդական պատգամավորների Արտաշատի քաղաքային խորհրդի գործադիր կոմիտեի 21.05.1991 թվականի նիստի թիվ 11 արձանագրությամբ թույլատրվել է Արտաշատի Դուրյան փողոցի 12-րդ շենքի թիվ 47 բնակարանն անհատույց սեփականացնելու Մարգո Ասատրյանի անվամբ: Սեփականաշնորհմանը մասնակցել են, ինչպես նաև սեփականաշնորհման պահին բնակարանում բնակվել են և հաշվառված են եղել Մարգո, Աշոտ, Նարինե Ասատրյանները:

Դատարանը, կիրառելով Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի և Արհեստակցական միությունների հայկական հանրապետական խորհրդի «Պետական ու հանրային բնակարանային

Ֆոնդի տներում բնակարանները որպես անձնական սեփականություն քաղաքացիներին վաճառելու մասին» 13.06.1989 թվականի թիվ 272 որոշման 20-րդ կետը և Վճռաբեկ դատարանի 30.03.2007 թվականի թիվ 3-506 (ՎԴ) որոշումը, պատճառաբանել է, որ վեճի առարկա բնակարանը ՀՀ ժողովրդական պատգամավորների Արտաշատի քաղաքային խորհրդի գործադիր կոմիտեի 21.05.1991 թվականի նիստի թիվ 11 արձանագրությամբ Մարգո Ասատրյանի անվամբ անհատույց սեփականացնելիս տվյալ բնակարանի նկատմամբ ծագել է ոչ միայն Մարգո Ասատրյանի, այլև նրա ընտանիքի անդամների՝ Աշոտ Ասատրյանի, Նարինե Աշոտի Ասատրյանի (ամուսնությունից հետո՝ Օթարյան) սեփականության իրավունքը, քանի որ սեփականաշնորհման ժամանակվանից մինչ օրս վերջիններս գրանցված են վիճելի բնակարանում և մշտապես բնակվել են Հայաստանի Հանրապետությունում, իսկ Իրինա Ասատրյանը վիճելի բնակարանում գրանցում չի ունեցել:

Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է, որ Դատարանն Աշոտ և Նարինե Ասատրյաններին որպես սեփականաշնորհման սուբյեկտներ դիտել է «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի ուժով: Մինչդեռ, սույն օրենքն ընդունվել է 29.06.1993 թվականին և ուժի մեջ մտել 01.09.1993 թվականին, իսկ գործում առկա փաստերի համաձայն, վիճելի բնակարանի սեփականացման գործընթացն իրականացվել է 1991-1992 թվականներին, հետևաբար հիշատակված օրենքի վկայակոչումը հիմք չէ տվյալ օրենքի ուժով Աշոտ և Նարինե Ասատրյաններին սեփականաշնորհման սուբյեկտ դիտելու և նրանց սեփականության իրավունքն Արտաշատի Դուրյան փողոցի 12-րդ շենքի թիվ 47 բնակարանի նկատմամբ ճանաչելու համար:

Մինչդեռ, հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տների սեփականաշնորհմանը վերաբերող դրույթները Վճռաբեկ դատարանի կողմից արդեն իսկ մեկնաբանվել են: Նախկինում կայացված վերոհիշյալ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի և Արհեստակցական միությունների հայկական հանրապետական խորհրդի «Պետական ու հանրային բնակարանային ֆոնդի տներում բնակարանները որպես անձնական սեփականություն քաղաքացիներին վաճառելու մասին» 13.06.1989 թվականի թիվ 272 որոշմամբ հաստատված կանոնադրության 20-րդ կետը պետք է մեկնաբանել սեփականաշնորհման ողջ հայեցակարգի լույսի ներքո և գտել, որ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տների սեփականաշնորհման համար ընտրվել էր վաճառքի ձևը, որի հիմնական նպատակը պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդից յուրաքանչյուր քաղաքացու որոշակի սեփականության բաժնի հատկացումն էր: Այսինքն՝ չէր կարող ողջ ընտանիքին բնակվելու համար հատկացված բնակարանը վաճառվել ընտանիքի մեկ անդամին՝ մյուսներին զրկելով բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքից: Վերը նշված տրամաբանությունից է ելնում նաև հետագայում՝ 29.06.1993 թվականին ընդունված և 01.09.1993 թվականին ուժի մեջ մտած «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքը: Այսինքն՝ նշված իրավական դիրքորոշման համար բավարար իրավական հիմքն արդեն իսկ առկա էր Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի և Արհեստակցական միությունների հայկական հանրապետական խորհրդի «Պետական ու հանրային բնակարանային ֆոնդի տներում բնակարանները որպես անձնական սեփականություն քաղաքացիներին վաճառելու մասին» 13.06.1989 թվականի թիվ 272 որոշմամբ, իսկ հետագայում ավելի մանրամասնվել է «Պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքով:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արտաշատի Դուրյան փողոցի 12-րդ շենքի թիվ 47 բնակարանը Մարգո Ասատրյանին վաճառելիս տվյալ բնակարանի նկատմամբ ծագել է նրա և նրա ընտանիքի անդամներ Աշոտ Ասատրյանի և Նարինե Օթարյանի սեփականության իրավունքը: ԱՎԴ/0957/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ վերոնշյալ մեխանիզմով անձի մոտ սեփականության իրավունքը ծագում է օրենքի ուժով՝ անկախ այդ գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցումից և անցնում է իրավահաջորդությամբ: Այդ պատճառով Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով եզրակացրեց, որ Գայանե Դուրյանը (Հակոբյան) «Հայաստանի Հանրապետության պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի ուժով Երևանի Մ. Խորենացու փողոցի թիվ 47 շենքի թիվ 106 բնակարանի նկատմամբ ձեռք է բերել

սեփականության իրավունք և դարձել է այդ բնակարանի համասեփականատեր՝ անկախ իրավունքի պետական գրանցումից: ՎՂ/4957/05/09 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

2. Որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում վերը նշված իրավիճակներում ամուսինների ձեռք բերած գույքի բաժանման իրավական ռեժիմը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

«ՀՀ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տների բնակարանների սեփականաշնորհումը՝ կամավորության սկզբունքով քաղաքացիներին բնակարանների (բնակելի տարածությունների) անհատույց հատկացումն է:

Նույն օրենքի 3-րդ հոդվածը սահմանում է սեփականաշնորհման սուբյեկտների ցանկը, որով սեփականաշնորհման սուբյեկտ են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվող, տվյալ բնակտարածությունում գրանցում ունեցող քաղաքացիները:

Նույն օրենքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ բնակարանային ֆոնդի բնակարանների սեփականաշնորհումը ընտանիքի չափահաս անդամների համաձայնության դեպքում ձևակերպվում է կամ տվյալ բնակարանի վարձակալի անունով՝ որպես ընտանիքի բոլոր անդամների ընդհանուր համատեղ, կամ ընդհանուր բաժնեմասային սեփականություն:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վճռաբեկ դատարանը հաստատված է համարում այն հանգամանքը, որ վիճելի բնակարանը սեփականաշնորհվել է Արտուշ, Հասմիկ և Ռաֆայել Աբաղյաններին: Բնակարանը ձևակերպվել է որպես վերջիններիս ընդհանուր համատեղ սեփականություն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է: Դա նշանակում է, որ նրանց միջև կնքված համապատասխան պայմանագրի բացակայության դեպքում, ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից, թե այն որ ամուսինն է ձեռք բերել, ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե ամուսիններից մեկին պատկանող միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել երկուսի, թե մեկի կողմից, ում անունով է ձևակերպված, միննույն է, հանդիսանում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը՝ բացի ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքի:

Սույն գործի փաստերից ելնելով, մասնավորապես հաշվի առնելով վիճելի բնակարանը Ռաֆայել, Արտուշ և Հասմիկ Աբաղյանների կողմից անհատույց կերպով սեփականաշնորհված լինելու հանգամանքը՝ Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով այն դիտում է որպես ամուսիններից յուրաքանչյուրին տրված նվեր: Հետևաբար, սույն վճռաբեկ բողոքի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի սխալ մեկնաբանության վերաբերյալ հիմքը Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1222-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսնուն պատկանող ժառանգության իրավունքը չի վերաբերում գույքի այն մասի նկատմամբ նրա իրավունքին, որը համատեղ ձեռք է բերվել ժառանգատուի հետ ամուսնության ընթացքում և ամուսինների համատեղ սեփականությունն է: Մահացած ամուսնու բաժինն այդ գույքում որոշվում է նույն օրենսգրքի 201-րդ հոդվածին համապատասխան և մտնում է ժառանգության զանգվածի մեջ:

Նույն օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի: Ժառանգությունը պայմանով կամ վերապահումներով ընդունել չի թույլատրվում: Ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

Նույն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

Եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝

Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1222-րդ, 1225-րդ և 1226-րդ հոդվածների սխալ մեկնաբանության վերաբերյալ սույն բողոքի հիմքը Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում: Յ-415(ՎԴ) 2007 թվականի հունիսի 1

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԶԵՈՔ ԲԵՐԵԼԸ

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԶԵՈՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 172.

1. Օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ՝ անձի կողմից իր համար պատրաստած կամ ստեղծած նոր գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք է բերում այդ անձը:

Գույքի օգտագործման հետևանքով ստացված պտուղների, արտադրանքի և եկամուտների նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք է բերվում սույն օրենսգրքի 144 հոդվածով նախատեսված հիմքերով:

2. Սեփականատեր ունեցող գույքի նկատմամբ դրա առուվաճառքի, փոխանակության, նվիրատվության պայմանագրի կամ գույքի օտարման այլ գործարքի հիման վրա սեփականության իրավունք կարող է ձեռք բերել այլ անձը:

3. Քաղաքացու մահվան դեպքում նրան պատկանող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ժառանգաբար՝ կտակին կամ օրենքին համապատասխան, անցնում է այլ անձանց:

4. Իրավաբանական անձի վերակազմակերպման դեպքում նրան պատկանող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքն անցնում է վերակազմակերպված իրավաբանական անձի իրավահաջորդ իրավաբանական անձին (իրավաբանական անձանց):

5. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում և կարգով՝ անձը կարող է սեփականության իրավունք ձեռք բերել սեփականատեր չունեցող գույքի նկատմամբ, ինչպես նաև այն գույքի, որի սեփականատերն անհայտ է, կամ որից սեփականատերը հրաժարվել է, կամ որի նկատմամբ սեփականության իրավունքը նա կորցրել է օրենքով նախատեսված այլ հիմքերով:

6. Բնակարանային, ամառանոցային, ավտոտնակային կամ այլ կոոպերատիվի անդամը և փայակոտակման իրավունք ունեցող այլ անձինք, որոնք լրիվ մուծել են իրենց փայավճարը կոոպերատիվի կողմից իրենց տրամադրված բնակարանի, ամառանոցի, ավտոտնակի կամ այլ շինության համար այդ գույքի նկատմամբ ձեռք են բերում սեփականության իրավունք:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում 172-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ կապված հարցերը բարձրացվում էին հիմնականում նախկինում (ԽՍՀՄ ժամանակաշրջանում կամ դրանից հետո) տեղադրված տարբեր տաղավարների նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչման հետ կապված: Հաճախ հայցվորները պահանջում են դրանք ճանաչել որպես նոր ստեղծված գույք, քանի որ դրա ստեղծումը կատարվել է համապատասխան թույլտվությամբ:

Վճռաբեկ դատարանն, մեկնաբանելով վերոնշյալ նորմը, նշեց.

*օրենսդիրը, հաշվի առնելով գույքի տարբեր տեսակների ստեղծման առանձնահատկությունները, վերոնշյալ հոդվածի 1-ին կետով որպես նոր ստեղծված գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ձեռքբերման պարտադիր պայման է նախատեսել **օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ դրա պատրաստումը կամ ստեղծումը**:*

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ըստ ՀՀ Երևան քաղաքի Ժողովրդական պատգամավորների Արաբկիրի Շրջանային խորհրդի գործադիր կողմիտեի 26.09.1991 թվականի թիվ 15/17 արձանագրության քաղվածքի՝ գործադիր կոմիտեն որոշել է հարգել Կոոպերատիվի խնդրանքը և թույլատրել Բաղրամյան պողոտայի վերջնամասում՝ մետրոյի վարչության շենքի մոտ, տեղադրել 4 մ և 2,5 մ չափերի առևտրազնման տաղավար՝ միաժամանակ սահմանելով առաջին իսկ պահանջի դեպքում տաղավարի տեղափոխության պայման:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով հայցվորը պարտավոր էր ապացուցել վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այն փաստը, որ կրպակը **իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ** կառուցված անշարժ գույք է, որի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիմքով ծագել է իր սեփականության իրավունքը:

Դատարանը, գործում եղած բոլոր ապացույցները գնահատելով բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտությամբ, իրավացիորեն հանգել է այն հետևության, որ Հայցվորի կողմից չի ներկայացվել որևէ ապացույց **օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ իր**

համար պատրաստած կամ ստեղծած նոր գույքի վերաբերյալ, հետևաբար այդ փաստի չապացուցման բացասական հետևանքները կրում է փաստի ապացուցման պարտականությունը կրողը, տվյալ դեպքում՝ Կոռպերատիվը: Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունն այն մասին, որ դատաքննության ընթացքում չեն պարզվել գործով ապացուցման ենթակա փաստերը, որի հետևանքով խախտվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 149-րդ հոդվածի պահանջները, անհիմն են:

Բացի այդ, գործի փաստական հանգամանքների համադրումից հետևում է, որ Կոռպերատիվի կողմից կրպակի տեղադրումը և օգտագործումը կրել են ժամանակավոր բնույթ, և տեղադրման իրավական հիմք հանդիսացած թույլտվություններով վերջինիս համար ծագել է կրպակը ժամանակավոր տեղադրելու և օգտագործելու, այլ ոչ թե նոր գույք ստեղծելու իրավունք: ԵԱԲԴ/0541/02/11 2012 թվականի հունիսի 29

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի 6-րդ մասը նախատեսում է, որ բնակարանային, ամառանոցային, ավտոտնակային կամ այլ կոռպերատիվի անդամը և փայակուտակման իրավունք ունեցող այլ անձինք, որոնք լրիվ մուծել են իրենց փայավճարը կոռպերատիվի կողմից իրենց տրամադրված բնակարանի, ամառանոցի, ավտոտնակի կամ այլ շինության համար այդ գույքի նկատմամբ ձեռք են բերում սեփականության իրավունք:

Վերոնշյալ նորմի կիրառումը երբեմն կապված է լինում ամուսինների կողմից այդ հիմքով ստեղծված գույքի նկատմամբ համատեղ սեփականության իրավունք ձևաչելու պահանջի հետ: Այդ դեպքում որոշակի նշանակություն է ստանում նաև դրա ապացուցման բեռը և այն փաստերը, որոնք անհրաժեշտ է ապացուցել վերոնշյալ նորմի կիրառման համար:

Վճառքեկ դատարանն, անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց, որ վերը նշված նորմի կիրառման դեպքում, երբ անձը պնդում է, որ դրա նկատմամբ պետք է ծագի ամուսինների համատեղ սեփականության իրավունք, էական նշանակություն ունի այն հանգամանքի պարզումը, թե երբ են կատարվել կոռպերատիվի փայավճարները: Տվյալ հանգամանքի ապացուցման պարտականությունը, ըստ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ ապացուցման բեռի բաշխման վերոնշյալ կանոնի պետք է կրեր հայցվորը, քանի որ վերջինս է պնդում վիճելի բնակարանի՝ ամուսնության ընթացքում ձեռքբերված լինելը: Այսինքն՝ հենց նա էլ պետք է ապացուցեր այն հանգամանքը, որ վիճելի բնակարանի համար վճարումները կատարվել են 18.09.1965 թվականից՝ այսինքն՝ ամուսնության գրանցման պահից մինչև 04.02.1982 թվականը՝ ամուսնալուծության գրանցման պահն ընկած ժամանակահատվածում: ԵԱԲԴ/2094/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՎ ԳՈՒՅՔ ԶԵՌՔ ԲԵՐՈՂԻ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԾԱԳՄԱՆ ՊԱՀԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 176.

1. Պայմանագրով գույքը ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է գույքը հանձնելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

2. Այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման, ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է դրա գրանցման պահից:

ՄԵԿԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածի կիրառական հիմնախնդիրները կապված են գործարքներից ծագող իրավունքների գրանցման ենթարկելու կարգի հետ, որոնց մանրամասն անդրադարձ է կատարվել սույն աշխատանքի՝ օրենսգրքի 135-րդ (Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումը), 301-րդ (Գործարքներից ծագող իրավունքների պետական

գրանցումը) և 302-րդ (Գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջները չպահպանելու հետևանքները) հոդվածների մեկնաբանության ժամանակ:³³

ՏԻՐԱԳՈՐԿ ԳՈՒՅՔ **ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ**

Հոդված 178.

1. Տիրագուրկ է համարվում այն գույքը, որը չունի սեփականատեր, կամ որի սեփականատերն անհայտ է կամ հրաժարվել է դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքից:

2. Տիրագուրկ շարժական գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը կարող է ձեռք բերվել սույն օրենսգրքի 179-186 հոդվածների կանոններով:

3. Տիրագուրկ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը կարող է ձեռք բերվել ձեռքբերման վաղեմության ուժով (հոդված 187): Սույն նորմը չի կիրառվում ինքնակամ կառույց հանդիսացող անշարժ գույքի նկատմամբ:

4. Տիրագուրկ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու հիմքերն ու կարգը սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Տիրագուրկ գույքի հետ կապված հարցերը բացի օրենսգրքի 178-րդ հոդվածից, կարգավորվում են նաև ՀՀ Կառավարության «Բռնագրավված, հոգուտ պետության տիրագուրկ ճանաչված և ժառանգության իրավունքով պետությանն անցած նյութական ու դրամական արժեքներն օգտագործելու եվ դրանք հանձնելու, հաշվառելու եվ ոչնչացնելու կարգը հաստատելու մասին» N 146-Ն որոշմամբ:³⁴

Իրավակիրառ պրակտիկայում հաճախ առաջանում էր պետական սեփականության հողի տիրագուրկ ճանաչման իրավական հարցադրում: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը կիրառվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածի հետ միաժամանակ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քաղաքացին կամ իրավաբանական անձը կարող է հրաժարվել իրեն պատկանող գույքի սեփականության իրավունքից՝ այդ մասին գրավոր հայտարարելով կամ այնպիսի գործողություններ կատարելով, որոնք ակնհայտ վկայում են գույքի տիրապետումից, օգտագործումից և տնօրինումից նրա մեկուսացման մասին՝ առանց այդ գույքի նկատմամբ որևէ իրավունք պահպանելու մտադրության:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ նշվածի բովանդակությունից հստակ երևում է, որ այն վերաբերում է քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց կողմից իրենց սեփականության իրավունքից հրաժարվելուն և իր մեջ չի ներառում պետության կողմից իրեն պատկանող գույքից հրաժարվելու հնարավորություն:

Բացի այդ, պետական հողը տիրագուրկ ճանաչելու ինստիտուտ գոյություն չունի: Ավելին, գործում է մեկ այլ՝ հողի նկատմամբ պետական սեփականության կանխավարկածի սկզբունք, որի բովանդակությունը կայանում է նրանում, որ սեփականատեր չունեցող բոլոր հողերը համարվում են պետության սեփականությունը: Նշված սկզբունքն իր արտացոլումն է ստացել ՀՀ հողային օրենսգրքի 55-րդ և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 168-րդ հոդվածներում, որոնց համաձայն՝ քաղաքացիներին, իրավաբանական անձանց կամ համայնքներին չպատկանող հողերը պետության սեփականությունն են: 3-410 (ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18

2. Մեկ այլ բավականին հետաքրքիր իրավական խնդիր Վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում առաջացել էր ՀՀ դատախազության կողմից գույքը տիրագուրկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման հետ: Նախորդ դիրքորոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց

³³ Տես 135-րդ, 301-րդ և 302-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

³⁴ Ընդունվել է 2010 թվականի փետրվարի 18-ին, ՀՀՊՏ 2010.03.03/9(743)

պետական սեփականության հողի տիրազուրկ ճանաչման ինստիտուտի բացակայության կանոնը: Ստորև ներկայացվող գործում իրավիճակը գրեթե հակառակն է: Այս դեպքում արդեն պետությունը՝ հանձինս դատախազության պահանջում էր ֆիզիկական անձի գույքը ճանաչել տիրազուրկ և հանձնել Հայաստանի Հանրապետությանը:

Խնդիրն ավելի բարդ էր նաև այն պատճառով, որ դատարանները հայցը մերժել էին դատախազության մոտ նման պահանջ ներկայացնելու լիազորության բացակայության հիմքով: Հետևաբար այդ երկու խնդիրներն էլ պետք է լուծվեին Վճռաբեկ դատարանի կողմից:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ եթե դատախազությունը պետական շահերի պաշտպանության հիման վրա հայց է ներկայացրել ֆիզիկական անձին պատկանող գույքը տիրազուրկ ճանաչելու և այն պետությանը հանձնելու պահանջով, ապա այս դեպքում հիմնավոր չէ դատարանների այն դիրքորոշումը, որ դատախազությունը լիազորված չէ տիրազուրկ ճանաչելու պահանջ ներկայացնել դատարան, քանի որ գույքը տիրազուրկ ճանաչելու պահանջ ներկայացնելը քաղաքացիական իրավունքի յուրաքանչյուր սուբյեկտի իրավունքն է, իսկ դրա իրականացման շրջանակները կարող են տարբեր լինել կախված համապատասխան սուբյեկտի լիազորությունների շրջանակից: Հիմք ընդունելով դատախազության սահմանադրական կարգավիճակը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ դատախազությունը լիազորված է ներկայացնելու գույքը տիրազուրկ ճանաչելու պահանջ բոլոր այն դեպքերում, երբ դրանով խախտվում են կամ կարող են խախտվել պետության գույքային շահերը:

Անդրադառնալով գույքի տիրազուրկ լիելու հանգամանքին, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

շարժական գույքը տիրազուրկ ճանաչելու համար դատարանում պետք է հիմնավորվի սեփականատիրոջ կողմից այդ գույքը դեն նետելը: Մինչդեռ, բոլոր բերած անձր չի հիմնավորել վեճի առարկա գույքը սեփականատիրոջ կողմից դեն նետված լինելու հանգամանքը:

Դեռ ավելին, սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Ա.Համբարձումյանը վեճի առարկա գույքը ստացել է պարտքի դիմաց, որպիսի հանգամանքը Դատախազության կողմից չի վիճարկվել: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործով բացակայում են վեճի առարկա հանդիսացող ավտոմեքենան տիրազուրկ ճանաչելու հիմքերը: 3-361(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

ՁԵՈՔԲԵՐՄԱՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 187.

1. Քաղաքացին կամ իրավաբանական անձը, որն անշարժ գույքի սեփականատեր չէ, սակայն այն տասը տարվա ընթացքում բարեխղճորեն, բացահայտ և անընդմեջ տիրապետում է որպես սեփական գույք, այդ գույքի նկատմամբ ձեռք է բերում սեփականության իրավունք (ձեռքբերման վաղեմություն):

2. Տիրապետման վաղեմությունը վկայակոչող անձը կարող է իր տիրապետման ժամկետին միացնել այն ժամանակը, որի ընթացքում այդ գույքին տիրապետել է այն անձը, որի իրավահաջորդն է ինքը:

3. Մինչև ձեռքբերման վաղեմության ուժով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելը գույքը որպես սեփականություն տիրապետող անձն իրավունք ունի պաշտպանել այն երրորդ անձանցից, որոնք գույքի սեփականատերը չեն և օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ հիմքով դրա նկատմամբ չունեն տիրապետման իրավունք:

4. Անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ձեռքբերման վաղեմության ուժով գույքը ձեռք բերած անձի մոտ ծագում է այդ իրավունքի պետական գրանցման պահից:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ձեռքբերման վաղեմությանը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ և 280-րդ հոդվածների սահմանադրականությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2006 թվականի նոյեմբերի 21-ի ՍԴՈ-667 որոշմամբ:

Ձեռքբերման վաղեմությունն իրենից ներկայացնում է օրենքով նախատեսված որոշակի ժամկետի լրանալու և որոշակի պայմանների վրա հասնելու ուժով մեկ անձի կողմից սեփականության իրավունքի ձեռքբերման, իսկ մյուսի կողմից այդ իրավունքի դադարման միջոց:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի 1-ին մասի վերլուծությունից հետևում է, որ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ձեռքբերման համար անհրաժեշտ է մի շարք վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը: Մասնավորապես, դրանք են՝

1. տիրապետումը պետք է լինի բարեխիղճ: Տիրապետման բարեխղճությունը գնահատվում է գույքը անձի փաստացի տիրապետմանն անցնելիս: Գույքն անձի փաստացի տիրապետմանը պետք է անցնի առանց որևէ բռնության գործադրման: Տիրապետողի մոտ պետք է առկա լինի այն համոզմունքը, որ նա գույքը ձեռք է բերում օրինական հիմքերով: Տիրապետումը պետք է հիմնված լինի այնպիսի փաստի հիման վրա, որը տիրապետողին կարող է տալ բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ նա այդ գույքը տիրապետելու է որպես սեփականություն,

2. փաստացի տիրապետողը գույքը պետք է տիրապետի որպես սեփականը, այսինքն՝ գույքը փաստացի տիրապետողը պետք է մասնակցի գույքի կառավարմանը, հոգ տանի դրա պահպանման համար, ինչպես իր սեփական գույքի դեպքում: Անձը պետք է գույքը տիրապետի ինչպես սեփականը նաև երրորդ անձանց հետ հարաբերություններում,

3. տիրապետումը պետք է լինի 10 տարի և անընդմեջ: Այսինքն՝ 10 տարվա ընթացքում գույքի տիրապետումը չպետք է ընդհատվի: Տիրապետումը կարող է ընդհատվել կամ տիրապետողի կամքով, երբ նա հրաժարվում է գույքի հետագա տիրապետումից (գույքը դուրս է գալիս նրա տիրապետումից), կամ գույքի սեփականատիրոջ կամ այլ անձանց գործողություններով, որոնք ուղղված են գույքը վերադարձնելուն,

4. տիրապետումը պետք է լինի բացահայտ, այսինքն՝ փաստացի տիրապետողը գույքը չպետք է տիրապետի երրորդ անձանցից գաղտնի եղանակով: ԵԿԴ/1221/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17, ԵԱԲԴ/1272/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24

Գույքի տիրապետումը կարող է իրականացվել ոչ միայն այնտեղ բնակվելով, այլ դրա խնամքի, որպես սեփական գույքի տիրապետելու այլ ձևերով: ԱՎԴ1/0090/02/08) 2009 թվականի հուլիսի 24

2. Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքն այս հարցում բավականին բազմազան է, ուստի կոնկրետ օրինակներն առավել հստակ կդարձնեն վերջինին դիրքորոշումը և հարցերի այն շրջանակը, որոնց դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն նմանատիպ գործեր քննելիս:

Ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ճանաչումը սեփականության իրավունքի ձեռքբերման սկզբնական եղանակներից է: Օրենսդիրն ուղղակիորեն հնարավորություն է տալիս որոշակի պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում անշարժ գույքի նկատմամբ ձեռք բերել սեփականության իրավունք առանց դրա նախկին սեփականատիրոջ կամքի:

Միաժամանակ հարկ է նկատի ունենալ, որ ձեռքբերման վաղեմության վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական և հողային օրենսգրքերի համապատասխան հոդվածները բավականին ընդհանուր ձևակերպումներ ունեն: Ուստի դրանց մեկնամանության անհրաժեշտությունն անխուսափելի էր: ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը իր սահմանադրական առաքելության շրջանակներում ձևավորեց ձեռքբերման վաղեմության իր նախադեպային իրավունքը և վերոնշյալ վավերապայմանները կիրառեց կոնկրետ գործերով: Մասնավորապես, ըստ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշման, յուրաքանչյուր գործով դատարանները պետք է պարզեն բոլոր վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը: Օրինակ, գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով, որ Երևանի Բաֆոն փողոցի բնակիչներ Ավետիք և Էմմա Աղամիրյանների, Արաքսյա Հակոբյանի, Վոլոդյա Սեյրանյանի, Ադվան Գրիգորյանի և Զիրավարդ Զազյանի 29.11.2006թ. հայտարարության համաձայն՝ 1964թ. Բաբկեն Նիկողոսյանը Սարիբեկ Սարիբեկյանին գյուղից տեղափոխվելու նպատակով Երևանի Բաֆոն 51 հասցեի հողամասի որոշ հատված հատկացրել է նրան բնակելի տուն կառուցելու և բնակություն հաստատելու համար, իսկ «Շենքերի, շինությունների պահպանում և սպասարկում» ՓԲԸ-ի սեփական տնատիրությունը սպասարկող թիվ 12 տեղամասի 21.11.2006թ. տեղեկանքի համաձայն՝ Մանվել Միրաբեկյանը 1964 թվականից բնակվում է Երևանի Բաֆոն 51 հասցեում և Սարիբեկ Սարիբեկյանի կողմից կատարվել է 1994-1997թվականների, 1999 և 2004 թվականների համար Երևանի Բաֆոն 51 հողի հարկի վճարումները, արձանագրեց, որ գույքի փաստացի տիրապետող՝ Մանվել Միրաբեկյանը 10 տարվա ընթացքում բարեխղճորեն, բացահայտ, անընդմեջ և որպես սեփական գույք տիրապետել է

վեճի առարկա հողատարածքը, ինչի ուժով դրա նկատմամբ ձեռք է բերել սեփականության իրավունք:

Վճռաբեկ դատարանը տվյալ գործով առանձին անդրադարձավ ձեռքբերման վաղեմության պայմաններին առանձին-առանձին և նշեց, որ Մարիբեկյանի՝ Աղազարյանի կողմից զբաղեցված հողատարածքի՝ 10 տարի անընդմեջ տիրապետումը ուղղակիորեն հիմնավորվում է Երևանի Բաժնու փողոցի բնակիչների և «Շենքերի, շինությունների պահպանում և սպասարկում» ՓԲԸ-ի սեփական տնտեսության հայտարարությամբ, որոնցում նշվում է Մանվել Միրաբեկյանի կողմից 1964 թվականից գույքի տիրապետման փաստը, բացահայտությունը հիմնավորվում է տիրապետման մասին իրենց իրազեկվածությամբ (հողատարածքի սեփականատիրոջ և նույն փողոցի բնակիչների), այսինքն, տիրապետումը չի եղել հողատարածքի սեփականատիրոջ և այլ անձանցից գաղտնի եղանակով, իսկ բարեխղճությունը հիմնավորվում է այն հանգամանքով, որ հողամասի սեփականատեր Բաբկեն Նիկողոսյանը անձամբ է հրավիրել Մանվել Միրաբեկյանին և հատկացնելով առանձին հողատարածք՝ թույլատրել այդ հողամասի վրա կառուցել բնակելի տուն: Այսինքն՝ հողատարածքի սեփականատիրոջ կողմից Մանվել Մարիբեկյանին տուն կառուցելու նպատակով հողամաս տրամադրելը, վերջինիս բավարար հիմք է տվել ենթադրելու, որ նա այդ հողատարածքը տիրապետելու է որպես սեփական գույք, իսկ Բաբկեն Նիկողոսյանը, թույլատրելով կառուցել տուն և 1991 թվականից սկսած (այն պահից երբ նա դարձել է հողատարածքի սեփականատեր) այն հետ չպահանջելով, փաստացի կատարել է այնպիսի գործողություններ որոնք վկայում են իր կողմից այդ հողամասից հրաժարվելու մասին:

Ինչ վերաբերում է վեճի առարկա հողատարածքը որպես սեփական գույք տիրապետելուն, ապա դա հիմնավորվում է այն հանգամանքով, որ Մանվել Միրաբեկյանը մասնակցել է գույքի կառավարմանը՝ կառուցել է տուն, հոգ է տարել դրա պահպանման համար՝ վճարելով հողի հարկի գումարները: 3-1435 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

Վճռաբեկ դատարանը ձեռքբերման վաղեմության վավերապայմաններին անդրադառնում է այդպիսի յուրաքանչյուր դեպքում՝ նշելով, որ ձեռքբերման վաղեմության ուժով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելիս էական նշանակություն ունեն ոչ թե գույքի նկատմամբ այլ անձի իրավունքների վերաբերյալ ապացույցները, այլ դրա նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերողի կողմից տասը տարի և ավելի բարեխղճորեն, անընդմեջ ու բացահայտ օգտագործելու և տիրապետելու հանգամանքները: 3-1229 (ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1, 3-537 (ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

3. Դատական պրակտիկայում հիմնական խնդիրները կապված են լինում ձեռքբերման վաղեմության վավերապայմաններից մեկի՝ բարեխղճության հետ: Ուստի Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված բողոքներում ձեռքբերման վաղեմության վավերապայմաններից առավել վիճահարույցը բարեխղճությունն է: Մի կողմից դա անձին պետք է հիմք տա ենթադրելու, որ նա այդ գույքը տիրապետելու է որպես սեփականություն: Բացի այդ կարևոր նշանակություն ունի նաև անձի կողմից գույքը որպես սեփականը տիրապետելը:

Վճռաբեկ դատարանն իր մի քանի որոշումներում մերժեց ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունքի պահանջը՝ հիմք ընդունելով բարեխղճության բացակայությունը: Օրինակ, գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանն ուշադրություն դարձրեց այն հանգամանքին, որ Երևան քաղաքի Օրջոնիկիձեի շրջանի ժողդատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 02.03.1987 թվականի վճռով վեճի առարկա գույքի նկատմամբ ճանաչվել է Ռիմա Վարդանյանի օգտագործման իրավունքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Ռիմա Վարդանյանի կողմից վեճի առարկա գույքի տիրապետումը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի իմաստով չի կարող դիտվել բարեխիղճ, քանի որ Երևան քաղաքի Օրջոնիկիձեի շրջանի ժողդատարանի վճռի հիման վրա Ռիմա Վարդանյանը ձեռք է բերել վեճի առարկա գույքի օգտագործման իրավունք և բավարար հիմքեր չէր կարող ունենալ ենթադրելու, որ նա այդ գույքը իր տիրապետմանն անցնելու պահից տիրապետելու է որպես սեփականը: Հետևաբար Ռիմա Վարդանյանը բարեխղճորեն չի տիրապետել վեճի առարկա անշարժ գույքը:

Հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ սույն քաղաքացիական գործով բացակայում է ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ձեռք բերման հիմքերից մեկը՝

բարեխղճությունը, Վճռաբեկ դատարանն այն դիտեց բավարար հիմք արձանագրելու համար, որ Ռիմա Վարդանյանը վեճի առարկա գույքի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի ուժով ձեռք չի բերել սեփականության իրավունք: 3-184 (ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանի կողմից կարևորվեց այն փաստը, որ Քնքուշ Գալստյանի և Կարինե Գալստյանի միջև կնքված և նոտարական կարգով վավերացված անշարժ գույքի նվիրատվության 01.08.1996 թվականի պայմանագրով Քնքուշ Գալստյանն իր սեփականության ներքո գտնվող Երևանի, Նոր Նորքի 2-րդ միկրոշրջանի թիվ 5 շենքի (ներկայումս՝ Մոլդովական փողոց, թիվ 60 շենք) թիվ 56 բնակարանը նվիրել է Կարինե Գալստյանին, իսկ նշված բնակարանում Քնքուշ Գալստյանը բնակվել է Կարինե Գալստյանի համաձայնությամբ: Այսինքն՝ նվիրատվության հիման վրա Քնքուշ Գալստյանի սեփականության իրավունքը վեճի առարկա բնակարանի նկատմամբ դադարել է, հետևաբար բնակարանի հետագա տիրապետման ընթացքում վերջինս գիտակցել է, որ օգտագործում է Կարինե Գալստյանի սեփականության ներքո գտնվող գույքը: Այսինքն՝ բնակարանի տիրապետումը Քնքուշ Գալստյանին չէր կարող բավարար հիմքեր տալ ենթադրելու, որ նա այդ գույքը տիրապետելու է որպես սեփականություն:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Քնքուշ Գալստյանի կողմից վեճի առարկա գույքի տիրապետումը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի իմաստով չի կարող դիտվել բարեխիղճ, քանի որ վեճի առարկա գույքն այլ անձի սեփականությանը հանձնելուց հետո բնակարանում բնակվելով Քնքուշ Գալստյանը բավարար հիմքեր չէր կարող ունենալ ենթադրելու, որ նա այդ գույքը իր տիրապետմանն անցնելու պահից տիրապետելու է որպես սեփականը: Հետևաբար Քնքուշ Գալստյանը բարեխղճորեն չի տիրապետել վեճի առարկա անշարժ գույքը: 3-433 (ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը վեճի առարկա շենքում գյուղապետի թույլտվությամբ 12 տարի բնակվելը չհամարեց գույքի բարեխիղճ տիրապետում, քանի որ միայն թույլտվությունն ինքնին բավարար չէր ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ճանաչման համար: 3-47 (ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

4. Ձեռքբերման վաղեմության բարեխղճության հետ սերտորեն կապված է այն հարցը, թե արդյոք սեփականատերը հրաժարվել է իր գույքից, որի նկատմամբ էլ պետք է ծագի այլ անձի սեփականության իրավունքը:

Նախ նշենք, որ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշման համաձայն՝ առաջին հերթին պետք է պարզվի՝ արդյոք անձը, որն, ըստ հայցվորի հրաժարվել է իր սեփականությունից, հանդիսացել է դրա սեփականատերը: Այդ հարցին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ թիվ 3-84 (ՎԴ) գործում և նշեց.

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը վճռի հիմքում դնելով 1970 թվականին Ավետիք Մարտիրոսյանի, Վարդիթեր Ավոյանի և Գալուստ Հովհաննիսյանի միջև կնքված պայմանագիրը հաստատված է համարել, որ Գալուստ Հովհաննիսյանը 1970 թվականին գրավոր հրաժարվել է իր սեփականությունից, իսկ հայցվորը շուրջ 37 տարի բարեխղճորեն, բացահայտ և անընդմեջ տիրապետում է այն որպես սեփական գույք:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը վճռի հիմքում դնելով վերոնշյալ պայմանագիրը, պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել այն և չի պարզել, թե արդյոք պայմանագրի կնքման պահին (1970 թվականին) վեճի առարկա գույքի սեփականատերը հանդիսացել է պայմանագիրը ստորագրած Գալուստ Հովհաննիսյանը:

Այսինքն, Վերաքննիչ դատարանը չի անդրադարձել և գնահատման առարկա չի դարձրել այն հարցը, թե արդյոք վեճի առարկա գույքը հայցվորի փաստացի տիրապետման անցնելու պահին նա ուներ բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ այդ գույքը ձեռք է բերում և այդ պահից սկսած տիրապետելու է որպես սեփականություն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործով պայմանագրի կնքման պահին վեճի առարկա գույքը Գալուստ Հովհաննիսյանին սեփականության իրավունքով չպատկանելու դեպքում պայմանագրի կողմ հանդիսացող Ավետիք Մարտիրոսյանը և Վարդիթեր Ավոյանը չէին կարող բավարար հիմքեր ունենալ ենթադրելու, որ այդ գույքը տիրապետելու են որպես սեփականը: Վերոնշյալ հարցադրումը կարևորվում է նաև այն տեսանկյունից, որ նման

հանգամանքը կբացառի վեճի առարկա գույքի իրական սեփականատիրոջ կողմից գույքից հրաժարվելու փաստը: 3-84(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 1

Վճռաբեկ դատարանն իր մի շարք որոշումներում անդրադարձել է սեփականատիրոջ կողմից իր սեփականությունից հրաժարվելու կոնկրետ դրսևորումներին:

Մասնավորապես, հիմք ընդունելով այն փաստերը, որ Երևանի Գուլակյան փողոցի թիվ 71 տան հասցեում գտնվող վեճի առարկա անշարժ գույքը Լենա Աբգարյանի տիրապետմանն անցման հիմք է 24.11.1971 թվականի նոտարական կարգով չվավերացված առուվաճառքի պայմանագիրը, որի համաձայն՝ Հակոբ Այվազյանը՝ կնոջ և տղայի համաձայնությամբ, սեփական տան նկուղային հարկի երկու սենյակներն իրենց նախասենյակով վաճառել է Լենա Աբգարյանի ամուսնուն՝ Ստեփան Գևորգյանին, չորս հազար հինգ հարյուր ռուբլով, իսկ նույն պայմանագրի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ Հակոբ Այվազյանը թույլատրել է Ստեփան Գևորգյանին իր գնած նկուղային հարկի դիմաց, բակի մեջ կառուցել խոհանոց ջրի ծորակով և այլ օժանդակ հարմարություններով, բացի այդ, Լենա Աբգարյանը 1973 թվականից հաշվառված է և 1973 թվականից ամբողջական բնակվում է Երևանի Գուլակյան փողոցի թիվ 71 հասցեում գտնվող տանը և օգտագործում է Երևանի Գուլակյան փողոցի թիվ 71 հասցեում գտնվող տան 49.7 քմ նկուղային հարկը և 14.4 քմ օժանդակ կառույցները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Հակոբ Այվազյանն Երևանի Գուլակյան փողոցի թիվ 71 հասցեում գտնվող վեճի առարկա անշարժ գույքը վաճառելով Ստեփան Գևորգյանին հրաժարվել է իրեն պատկանող վեճի առարկա գույքի սեփականության իրավունքից: Հետևաբար, Լենա Աբգարյանի կողմից վեճի առարկա անշարժ գույքի տիրապետումը հիմնված է այնպիսի փաստի վրա, որը տիրապետողին կարող էր տալ բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ նա այդ գույքն իր տիրապետմանն անցնելու պահից տիրապետել է որպես սեփականը, այսինքն՝ գույքի փաստացի տիրապետող Լենա Աբգարյանը 10 տարի բարեխղճորեն, բացահայտ, անընդմեջ, որպես սեփական գույք տիրապետելով վեճի առարկա անշարժ գույքը, դրա նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի ուժով ձեռք է բերել սեփականության իրավունք: 3-342(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

Բավականին հետաքրքիր է թիվ 3-1229(ՎԴ) գործով Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումը, որով վերջինս անդրադարձավ այն հարցին, թե արդյոք անձը կարող է պահանջ ներկայացնել ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ճանաչման մասին այն հիմքով, որ վերջինս մինչև պատասխանողի սեփականության իրավունքի գրանցումը՝ այսինքն՝ դեռևս վերջինիս իրավանախորդի ժամանակ արդեն ունեցել է ձեռքբերման վաղեմությամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հիմքեր: Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործի փաստաթղթերով հիմնավորված է, որ վեճի առարկա գույքի նկատմամբ պատասխանող Անուշ Պետրոսյանի սեփականության իրավունքը գրանցված է 2003 թվականից սկսած, սակայն դատարանը մերժելով ձեռքբերման վաղեմության ուժով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու հայցվորների պահանջը, բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտությամբ չի գնահատել գործում առկա հայտարարությունները, ինչպես նաև հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ դեռևս Անուշ Պետրոսյանի մոր՝ Սևաստյա Պետրոսյանի կողմից 1991 թվականին ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալն արդեն իսկ հայցվորների կողմից 10 և ավելի տարի անընդմեջ, բարեխիղճ և բացահայտ տիրապետվել է գույքը:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր համարեց վճռաբեկ բողոքի պատճառաբանությունն այն մասին, որ դեռևս Աբրահամ և Սևաստյա Պետրոսյանների՝ Արտուշ Պետրոսյանին բնակության համար վիճելի հասցեում 14 քմ մակերեսով սենյակ հատկացնելը, բնակմակերեսի ավելացման աշխատանքներ ձեռնարկելը թույլատրելն ու չխոչընդոտելը, հեռախոսակապի և գազի առանձին բաժանորդ դառնալը, շարունակաբար վիճելի հասցեում բնակվելն ու գույքը տիրապետելը, ապացուցում են սեփականության իրավունքից հրաժարվելու փաստը: Իսկ գույքը փաստացի տիրապետելու հանգամանքը ևս մեկ անգամ հաստատվում է ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Զեյթուն տարածքային ստորաբաժանման 13.02.2007 թվականի թիվ ԵԼ-148ա գրությամբ: 3-1229(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

5. Հարկ է նկատի ունենալ, որ դատական պրակտիկայում երբեմն տարակարծությունների տեղիք է տալիս այն հարցը, թե ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունք կարող է ճանաչվել միայն տիրազուրկ գույքի նկատմամբ, թե դա հնարավոր է նաև սեփականատեր

ունեցող գույքի նկատմամբ: Վճռաբեկ դատարանն իր թիվ 1451(ՎԴ) նախադեպային որոշմամբ հստակ պատասխանեց այդ հարցերին՝ նշելով՝

ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի պատասխանում նշված այն պատճառաբանությանը, որ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունք կարող է ձեռք բերվել միայն տիրագուրկ գույքի նկատմամբ, ապա այն անհիմն է, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համադրումից հետևում է, որ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ձեռքբերման ինստիտուտի կիրառությունը սահմանափակված չէ միայն տիրագուրկ գույքով: Այսինքն, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չի կարող մեկնաբանվել որպես ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ձեռքբերման ինստիտուտի կիրառությունը սահմանափակող դրույթ: Այն հանգամանքը, որ տիրագուրկ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը կարող է ձեռք բերվել ձեռքբերման վաղեմության ուժով, ինքնին չի ենթադրում, որ նույն եղանակով սեփականության իրավունք չի կարող ձեռք բերվել այլ անշարժ գույքի նկատմամբ:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ երկու հոդվածները, Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունք կարող է ձեռք բերվել այն գույքի նկատմամբ, որը տիրագուրկ է (օրենքով սահմանված կարգով ճանաչվել է տիրագուրկ) կամ որը տիրագուրկ չէ, բայց դրա սեփականատերը օրենքով սահմանված ժամկետում անտարբեր վերաբերմունք է ցուցաբերել դրա նկատմամբ: 1451(ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

Վերոնշյալ նախադեպը բավականին կարևոր էր և տարբեր մեկնաբանությունների առիթ հանդիսացավ: Սակայն կարծում ենք՝ նշված գործով արտահայտված իրավական դիրքորոշումը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի տրամաբանությունից և պետք է մեկնաբանվի հետևյալ կերպ. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածը տիրագուրկ է համարում այն գույքը, որը չունի սեփականատեր, որի սեփականատերն անհայտ է, հրաժարվել է դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքից: Այսինքն, եթե նույնիսկ գույքի սեփականատերը հայտնի է, սակայն հրաժարվել է դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքից, այն համարվում է տիրագուրկ: Չնայած վերոնշյալ որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունք կարող է ծագել նաև այն գույքի նկատմամբ, որի սեփականատերը օրենքով սահմանված ժամկետում անտարբեր վերաբերմունք է ցուցաբերել դրա նկատմամբ, վերոնշյալ միտքը որոշակի հստակեման կարիք ունի՝ թերություններից խուսափելու և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի բնորոշման հետ հակասության մեջ չմտնելու առումով: Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշմամբ նկատի է ունեցվում դատական պրակտիկայում հաճախ հանդիպող այն դեպքը, երբ անձն իր գույքից հրաժարվում է հոգուտ ձեռքբերողի: Մինչդեռ երբ անձն ընդհանրապես հրաժարվում է իրեն պատկանող գույքից, ապա այդ գույքը պետք է ճանաչվի տիրագուրկ դրա նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունք ճանաչելու համար:

6. Արդեն նշել ենք, որ ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունք կարող է ճանաչվել ինչպես տիրագուրկ, այնպես էլ այնպիսի գույքի նկատմամբ, որի սեփականատերը հայտնի է: Սակայն հնարավոր են դեպքեր, երբ գույքը տիրագուրկ ճանաչելու և ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջ ներկայացվելու դեպքում վեճ ծագի այդ գույքի նկատմամբ իրավունքի հետ կապված: Նմանատիպ դեպքերում, երբ օրինակ առկա է վեճ սեփականության իրավունքով նշված հողամասը ձեռք բերելու նախապատվության իրավունքի հետ կապված, առկա է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 103-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված հայցն առանց քննության թողնելու հիմքը: 3-317 (ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

7. Հարկ է նկատի ունենալ, որ անժարժ գույքի, մասնավորապես շենքի կամ շինության նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջ ներկայացվելու դեպքում դատարանները պետք է առաջին հերթին պարզեն դրանց կարգավիճակը: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանը չէր կարող ճանաչել Վարդիթեր Ավոյանի սեփականության իրավունքը իր կողմից օգտագործվող մակերեսների նկատմամբ առանց պարզելու դրանց կարգավիճակը: Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրելու, որ անհայտ

կարգավիակ ունեցող կառույցների (ինքնակամ կառույցի) նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունք չի կարող ձանաչվել: 3-84(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 1

8. Որոշակի առանձնահատկություններ ունի ձեռքբերման վաղեմության ուժով հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագումը: Այս հարցը հիմնականում կապված է ՀՀ հողային օրենսգրքի³⁵ 72-րդ հոդվածի և 29.01.1991 թվականի ՀՀ հողային օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի կիրառելիության հետ:

Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ *այն դեպքում, երբ դեռևս ՀԽՍՀ Ն.Շենգավիթ Կալինինի կոլտնտեսության ընդհանուր ժողովի 29.04.1980 թվականի թիվ 3 որոշմամբ վեճի առարկա տնամերձ հողամասը հատկացվել էր Ալթուն Թամոյանին, որը 29.01.1991 թվականի ՀՀ հողային օրենսգրքի ուժով դադարել է պետական սեփականություն լինելուց, ՀՀ հողային օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի առաջին մասը կիրառելի չէ: 3-153(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 27*

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է նաև ՀՀ հողային օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի կիրառելիության առանձնահատկություններին և նշել, որ *ՀՀ հողային օրենսգրքի 72-րդ հոդվածում նշված տիրապետման վաղեմության ուժով ձեռքբերման նախապատվության իրավունք տվող ժամկետի մեջ պետք է հաշվել այն ողջ ժամանակաշրջանը, որի ընթացքում տվյալ գույքը տիրապետվել է տվյալ անձի կողմից, այդ թվում՝ մինչև գործող ՀՀ հողային օրենսգրքի ուժի մեջ մտնելն ընկած ժամանակաշրջանը հետևյալ պատճառաբանությամբ.*

Հետևաբար, հողի անընդմեջ, բարեխիղճ, բացահայտ տիրապետման ժամկետի մեջ պետք է հաշվարկել նաև 1999 թվականի հունվարի 1-ից առաջ սկսված և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելուց հետո շարունակվող հողի տիրապետման ժամկետը:

Վճռաբեկ դատարանը, նշելով, որ ՀՀ հողային օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի կիրառման դեպքում խոսք կարող է գնալ միայն ձեռքբերման վաղեմության նախապատվության իրավունքի մասին, նշեց, որ *վեճի առարկա գույքն ավելի քան տասը տարի տիրապետելու հիմքով հայցվորները ձեռք են բերել սեփականության իրավունքով տվյալ հողամասը ձեռք բերելու նախապատվության իրավունք: Օրենքով նախատեսված ժամկետում անշարժ գույքն անընդմեջ, բացահայտ, բարեխիղճ տիրապետման հիմքով անձի մոտ ծագում է տվյալ տիրապետումից բխող իրավունքների ձանաչման պահանջ ներկայացնելու իրավունք ցանկացած անձի՝ այդ թվում նաև տվյալ գույքի սեփականատիրոջ դեմ: 3-537(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30)*³⁶

9. Ամփոփելով ձեռքբերման վաղեմության վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը, կարող ենք առանձնացնել նաև դատավարական իրավունքի նորմերի խախտման դրսևորումները նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից կայացված բազմաթիվ որոշումներում վերջինս նշել է այն ապացույցները, որոնք կարող են վկայել տիրապետման վավերապայմանների առկայության կամ բացակայության մասին: Հարկ է նկատի ունենալ մի նրբություն. այդ ապացույցներով պետք է հիմնավորվեն բոլոր վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը: Դրանցով պայմաններից մեկի կամ մի քանիսի հիմնավորումը հիմք չէ ձեռքբերման վաղեմության ուժով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ձանաչման համար:

Սեփականատիրոջ կողմից գույքի նկատմամբ իրավունքից հրաժարվելու ապացույց կարող է հանդիսանալ դրա մասին վկայող գրավոր որևէ փաստաթուղթ: Դրա տարածված դրսևորումը դատական պրակտիկայում նոտարական կարգով չվավերացված առուվաճառքի պայմանագիրն է: Այդ մասին կարող է վկայել նաև սեփականատիրոջ կողմից անձին հրավիրելը, տուն կառուցելու համար նրան հողամաս հատկացնելը (թիվ 3-1435 (ՎԴ)):

Եթե գործում առկա է հավաստի ապացույց, որ անձին գույքը հատկացվել է օգտագործման նպատակով, ապա դրանով հերքվում է անձի կողմից գույքը բարեխիղճ տիրապետելու փաստը: Օրինակ 3-184 (ՎԴ) գործով Երևան քաղաքի Օրջոնիկիձեի շրջանի ժողդատարանի օրինական ուժի

³⁵ Ընդունվել է 2001 թվականի մայիսի 2-ին, ՀՀՊՏ 2001.06.15/17(149)

³⁶ Այդ հանգամանքն ընդգծվել է նաև ԴՆԽ 2005 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 72 պարզաբանող որոշմամբ

մեջ մտած 02.03.1987 թվականի վճռով վեճի առարկա գույքի նկատմամբ ճանաչվել էր Ռիմա Վարդանյանի օգտագործման իրավունքը, որով հերքվեց տիրապետման բարեխղճությունը:

3-47(ՎԴ) գործով Վճռաբեկ դատարանը մերժեց սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջն այն պատճառաբանությամբ, որ Վենետրա Ավետիսյանը վեչի առարկա շենքում բնակվել է գյուղապետի թույլտվությամբ, իսկ դրանից բացի հակառակի մասին վկայող այլ ապացույցներ գործում չկան:

Տիրապետման բարեխղճությունը կարող է հիմնավորվել նրանով, որ գույքը բաժանվել է կողմերի համաձայնությամբ, իսկ սեփականատերը դրանից հետո իր գույքի օգտագործման սահմանափակումների վերաբերյալ պահանջ չի ներկայացրել (3-1451(ՎԴ)):

Գույքի բացահայտ և անընդմեջ տիրապետումը կարող է հիմնավորվել պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից տրված փաստաթղթերով, հարևանների բացատրություններով:

Գույքը որպես սեփականը տիրապետելը հաստատող ապացույց կարող է հանդիսանալ գույքի հետ կապված ծախսերը հոգալը, հարկերը վճարելը (3-1435 (ՎԴ)), եներգամատակարարման, ջրամատակարարման առանձին բաժանորդ լինելը: Օրինակ, 3-1229(ՎԴ) գործով եներգամատակարարման, ջրամատակարարման առանձին բաժանորդ լինելը դիտվեց որպես սեփականատիրոջ կողմից սեփականության իրավունքից հրաժարման ապացույց:

Թիվ 3-367(ՎԴ) գործով Վճռաբեկ դատարանը ընդգծեց այն կարևոր մոտեցումը, որը այսօր հաճախ հաշվի չի առնվում նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ: Մասնավորապես այդ գործով Վերաքննիչ դատարանը, վճռի հիմքում դրել էր հայցվորի բացատրությունները, Երևանի Այգեստան 11-րդ փողոցի բնակիչների հայտարարությունը և հաստատված համարել, որ Սարգիս Մենենթյանը Երևանի Այգեստան 11-րդ փողոցի թիվ 231 տան 53,5 քմ մակերեսով հողամասը բարեխղճորեն և անընդմեջ օգտագործում է շուրջ 15 տարի, բացահայտ և անընդմեջ տիրապետում է այն որպես սեփական գույք: Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ գործում բացակայում են բավարար ապացույցներ, որով կարող էր հաստատվել Սարգիս Մենենթյանի կողմից վեճի առարկա գույքի տիրապետման բարեխղճությունը: Գործով հիմնավորված չէ, որ այդ գույքի տիրապետումը հիմնված է այնպիսի փաստի վրա, որը տիրապետողին կարող էր տալ բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ նա այդ գույքը իր տիրապետմանն անցնելու պահից տիրապետել է որպես սեփականը:

Եթե անձի կողմից տվյալ գույքը 10 տարի անընդմեջ տիրապետելու հանգամանքի վերաբերյալ ներկայացվում են հակասական ապացույցներ (հարևանների հայտարարություններ), ապա նման պայմաններում չի կարող հիմնավոր հարվել այդ վավերապայմանի առկայությունը: 3-1195(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

Թիվ 3-342(ՎԴ) գործով Վճռաբեկ դատարանը Մկտիչ Համբարձումյանի կողմից հողի հարկի վճարման փաստը չդիտեց որպես սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջը մերժելու հիմք, քանի որ մինչև գույքը Մկտիչ Համբարձումյանին կտակելը այն նոտարական կարգով չվավերացված առուվաճառքի պայմանագրով վաճառվել էր Լենա Աբգարյանին, ուստի դա ժառանգական զանգվածի մեջ չէր մտել:

10. Վճռաբեկ դատարանն իր հետագա որոշումներում վերահաստատեց վերը նշված իրավական դիրքորոշումները, հետևաբար կարող ենք նշել, որ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը ձեռքբերման վաղեմության վերաբերյալ գրեթե ձևավորվել է:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով վերահաստատեց վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ նշելով.

մինչդեռ, հիմք ընդունելով սույն գործի փաստերը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործում բացակայում է Արծրունի Մանուչարյանի կողմից սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող հողամասի սեփականության իրավունքից հրաժարումը, ինչպես նաև Ջանիբեկ Մանուչարյանի կողմից դրա բարեխղճ տիրապետումը հիմնավորող որևէ ապացույց: Դեռ ավելին, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է այն հանգամանքը, որ վիճելի հողամասի վրա գտնվում է Արծրունի Մանուչարյանին պատկանող կաթսայատունը: Ընդ որում, Արծրունի Մանուչարյանը նշված հողամասով է մուտք ու ելք կատարում կաթսայատուն, այսինքն՝ այն տիրապետվում և օգտագործվում է Արծրունի Մանուչարյանի կողմից: Ավելին, Արծրունի Մանուչարյանն

իրականացրել է նշված հողամասի պահպանման ծախսերը, կատարել է հողի հարկի վճարումները:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի որոշման՝ վեճի առարկա գույքը Ջանիբեկ Մանուչարյանի կողմից բարեխիղճ տիրապետելու հանգամանքը հաստատված համարելու հիմքում դրված այն հանգամանքին, որ Արծրունի Մանուչարյանը չի խոչընդոտել ինքնակամ շինության կառուցապատման հանգամանքին, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով այն բավարար չէ Արծրունի Մանուչարյանի կողմից սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող հողամասի սեփականության իրավունքից հրաժարումը, ինչպես նաև Ջանիբեկ Մանուչարյանի կողմից դրա բարեխիղճ տիրապետումը հիմնավորելու համար: ԼԴ/1832/02/08 2011 թվականի մարտի 4

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործով հայցը մերժելիս Դատարանը պատճառաբանել է, որ անշարժ գույքի դիմաց Տիգրան Գասոյանի կողմից անշարժ գույքի սեփականատերեր Մարգար, Հրանիկ, Հակոբ, Վարդան, Լիլիթ և Շուշան Դավթյաններին 400 ԱՄՆ դոլար վճարելու վերաբերյալ գրավոր պատշաճ ապացույց Դատարանին չի ներկայացվել, ուստի անշարժ գույքի տիրապետման բարեխղճության վավերապայմանը սույն դեպքում բացակայում է:

Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով Դատարանի վճիռը, նշել է, որ Մարգար, Հրանիկ, Հակոբ, Լիլիթ և Շուշան Դավթյանների կողմից Անժիկ Մաթևոսյանին ՀՀ Արարատի մարզի Նոր Խարբերդ գյուղում գտնվող իրենց սեփականաշնորհված հողամասը վաճառելու համար լիազորելը, ինչպես նաև այդ լիազորագրի բնօրինակները Տիգրան Գասոյանի մոտ գտնվելու հանգամանքներն ինքնին բավարար հիմք էին գնահատման ենթարկելու գույքը ձեռքբերողի համոզումը, որ նա այդ գույքը ձեռք է բերում կամ ձեռք է բերելու օրինական հիմքով: Ընդ որում, գործով ներկայացված բազմաթիվ ապացույցների, այն է՝ վերը նշված լիազորագրի, Լիլիթ Վարդանյանի կողմից արված հայտարարության, դրանց բնօրինակները հայցվորի մոտ լինելու փաստը, ինչպես նաև Գյուղապետարանի տեղեկանքները, վկաների ցուցմունքները, համագյուղացիների հայտարարություններն ու վճարման անդորրագրերն ինքնին բավարար են արձանագրելու փաստն այն մասին, որ հայցվորն ունեցել է բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ նա այդ գույքը տիրապետելու է որպես սեփականություն:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 09.02.2001 թվականի լիազորագրով Մարգար, Հրանիկ, Հակոբ, Լիլիթ և Շուշան Դավթյաններն ընդամենը լիազորել են Անժիկ Մաթևոսյանին վաճառել վիճելի հողամասը, ինչը որևէ կերպ չէր կարող նշված անշարժ գույքն իր փաստացի տիրապետմանն անցնելու ժամանակ հայցվորին բավարար հիմքեր տալ ենթադրելու, որ ինքն այն ձեռք է բերում օրինական հիմքերով և տիրապետելու է որպես սեփականություն, առավել ևս այն դեպքում, երբ լիազորագրի ստիճակ է ոչ թե հայցվորին, այլ նրա մորը, իսկ վիճելի հողամասի սեփականատերերից Վարդան Դավթյանն ընդհանրապես լիազորագիր չի տվել:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված լիազորագրի, Լիլիթ Վարդանյանի կողմից արված հայտարարության և դրանց բնօրինակները հայցվորի մոտ լինելու փաստը ևս չի կարող հիմնավորել հայցվորի տիրապետման բարեխղճությունը, քանի որ նշված փաստաթղթերը ստիճակ են վիճելի հողամասը վաճառելու կապակցությամբ և առանց որևէ խոչընդոտի հայցվորի մոր կողմից կարող էին փոխանցվել նրան: Ընդ որում, վիճելի անշարժ գույքի տիրապետման բարեխղճությունը հիմնավորող ապացույցներ չեն կարող հանդիսանալ նաև Վերաքննիչ դատարանի կարևորած մյուս ապացույցները՝ Գյուղապետարանի տեղեկանքները, վկաների ցուցմունքները, համագյուղացիների հայտարարություններն ու վճարման անդորրագրերը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը վեճի առարկա հողամասը հայցվորի կողմից բարեխիղճ և որպես սեփականը տիրապետելու վավերապայմանի առկայությունը հաստատված է համարել առանց համապատասխան ապացույցների, որպիսի պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունքի ճանաչումը մերժելու վերաբերյալ Դատարանի պատճառաբանությունները: ԱՎԴ2/0443/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Այլ գործով Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին և վերահաստատեց իր նախկին մոտեցումները՝ նշելով.

Վերաքննիչ դատարանը Եմա Խաչատուրովայի վերաքննիչ բողոքը մերժելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Վանյա Խաչատրյանը չի հրաժարվել իրեն սեփականության իրավունքով պատկանող գույքից, քանի որ Երևանի Արաբկիրի շրջանի դատարանի՝ 23.09.1993 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած թիվ 2-631 վճռով հաստատվում է, որ Վանյա Խաչատրյանը միջոցներ է ձեռնարկել իր գույքը հետ վերադարձնելու համար: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ հայցվորի կողմից գույքի տիրապետումը չի եղել բարեխիղճ, տիրապետողի մոտ չի եղել այն համոզմունքը, որ նա գույքը ձեռք է բերում օրինական հիմքերով, ինչպես նաև տիրապետումը հիմնված չէ այնպիսի փաստի վրա, որը տիրապետողին տար բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ նա այդ գույքը տիրապետելու է որպես սեփականություն:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում առկա փաստերով հաստատվում է Եմա Խաչատուրովայի՝ վիճելի հասցեում իր զբաղեցրած մասը բարեխղճորեն, բացահայտ և 10 տարուց ավելի անընդմեջ որպես սեփականը տիրապետելու և օգտագործելու փաստը: Ձեռքբերման վաղեմությամբ վիճելի գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչման վերոնշյալ վավերապայմանների առկայությունը հաստատվում է, մասնավորապես, հետևյալ փաստերով.

Երևանի Արաբկիր շրջանի ժողդատարանը, քննելով քաղաքացիական գործն ըստ հայցի Վանյա Խաչատրյանի ընդդեմ Եմա Խաչատուրովայի և Միկիչ Խաչատրյանի՝ Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տան բնակավայրերից վտարելու պահանջի մասին, 23.09.1993 թվականի թիվ 2-631 վճռով հայցը մերժել է: Նշված օրինական ուժի մեջ մտած վճռով դատարանը հաստատված է համարել, որ «Միկիչ Խաչատրյանի ընտանիքն Ադրբեջանի Ղազախ քաղաքում ունեցել է սեփական տուն, որը վաճառել են, և գնել են Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տունը, և այն գնելուց հետո ամբողջ ընտանիքով տեղափոխվել և բնակություն են հաստատել գնված տանը: 1993 թվականին Վանյա Խաչատրյանը վիճելի տան 3/5-րդ մասը նվիրել է եղբորը՝ Ալբերտ Խաչատրյանին, որտեղ մշտական գրանցված ապրում են եղբայրը, մայրը և քույրը, իսկ հայրը և մյուս քույրը՝ Եմա Խաչատուրովան զբաղեցնում են հիշատակված տան նկուղային մասի երկու սենյակները»: Միաժամանակ հաստատվել է այն փաստը, որ «վիճելի տունը գնվել է Միկիչ Խաչատրյանի կողմից, որի արժեքի մի մասն էլ տրամադրել է հայցվորը, սակայն նրանք հանդիսացել են մեկ ընտանիք, կողմերի միջև որևէ պայմանավորվածություն չի եղել, պատասխանողները շուրջ 20 տարի է, ինչ զբաղեցնում են նկուղի մի մասը»:

06.08.2005 թվականի թիվ ԱԱ 029877 մահվան վկայականի համաձայն՝ Միկիչ Խաչատրյանը մահացել է 05.08.2005 թվականին, որից հետո Եմա Խաչատուրովան շարունակել է բնակվել և զբաղեցնել Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տան կիսանկուղային հարկի երկու սենյակները և հանդիսանում է գազի, հեռախոսի, էլեկտրական ցանցի ինքնուրույն բաժանորդ:

Բացի այդ Վերաքննիչ դատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ չհետազոտելով և չգնահատելով գործի հանգամանքները, հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Երևանի Արաբկիր շրջանի ժողդատարանի՝ 23.09.1993 թվականի թիվ 2-631 վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո Եմա Խաչատուրովան իր հոր՝ Միկիչ Խաչատրյանի հետ միասին շարունակել է անընդմեջ, բացահայտ և բարեխղճորեն տիրապետել և տնօրինել Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տան կիսանկուղային հարկի երկու սենյակները, ինչը շարունակվել է նաև Միկիչ Խաչատրյանի մահից հետո: Այսինքն՝ Եմա Խաչատուրովան վերը նշված վճռից հետո մոտ 15 տարի անընդմեջ, բացահայտ և բարեխղճորեն տիրապետել և տնօրինել է Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տան կիսանկուղային հարկի երկու սենյակները:

Այսպիսով՝ վերոգրյալ փաստերը Վճռաբեկ դատարանին հիմք են տալիս եզրահանգելու, որ սույն գործով առկա է վիճելի գույքի նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ծագման համար անհրաժեշտ չորս վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը, ինչը բավարար էր ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքը ճանաչելու համար, քանի որ Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տունը ձեռք է բերվել Միկիչ Խաչատրյանի ընտանիքի համար, և նրա ընտանիքի յուրաքանչյուր անդամ, մասնավորապես Եմա Խաչատուրովան իրավունք է ունեցել ենթադրելու, որ այդ տան նկատմամբ ունի սեփականության իրավունք:

Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով, որ ձեռքբերման վաղեմության ուժով Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տան նկուղային հարկի Եմա Խաչատուրովայի կողմից փաստացի զբաղեցված մասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջը ենթակա էր

բավարարման, գտնում է, որ որպես հետևանք բավարարման էր ենթակա նաև նույն մասով Երևանի Արաբկիր 43-րդ փողոցի թիվ 6 տան նկուղային հարկի նկատմամբ Վանյա Խաչատրյանի սեփականության իրավունքի պետական գրացումն անվավեր ճանաչելու Եմա Խաչատուրովայի պահանջը:

Ինչ վերաբերում է Եմա Խաչատուրովայից 72.000 ՀՀ դրամ՝ որպես իրավաբանական ծառայությունների մատուցման վճար, բռնագանձելու Վանյա Խաչատրյանի հակընդդեմ հայցով ներկայացված պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում սկզբնական հայցը բավարարելու պայմաններում վերը նշված պահանջը ենթակա է մերժման, քանի որ չի բխում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 68-րդ, 73-րդ հոդվածների պահանջներից: ԵԱԲԴ/0054/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

11. Չնայած ձեռքբերման վաղեմության վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը գրեթե կայացել է, այնուամենայնիվ, դատական պրակտիկայում բարձրացվում են նորանոր հարցեր, իսկ որոշ հարցերի վերաբերյալ բարձրացվում է Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները զարգացնելու անհրաժեշտություն:

Վերևում նշվեց, որ ձեռքբերման վաղեմության հիմնական և դատական պրակտիկայում դժվար ապացուցվող վավերապայմաններից մեկը գույքի բարեխիղճ ձեռքբերման փաստն է: Այսինքն՝ Վճռաբեկ դատարանը կարևորում է ոչ միայն գույքի բարեխիղճ տիրապետումը, այլև ձեռքբերման բարեխղճությունը՝ որպես քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի կիրառման վավերապայման: Սակայն պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ անձի մոտ ձեռքբերման բարեխղճությունը ձևավորվում է ոչ թե գույքն այդ անձին անցնելու պահից, այլ հետագայում՝ գույքի բարեխիղճ տիրապետման ընթացքում: Նման դեպքերում անձը գույքը տիրապետելով որպես սեփականը, ստեղծում է նաև ձեռքբերման բարեխղճության հիմքեր:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ տրամաբանությամբ իր վերջին որոշումներով նորից մեկնաբանեց քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածը: Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վերահաստատելով իր դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ ձեռքբերման վաղեմության ուժով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման համար անհրաժեշտ պայմաններից բարեխղճության պայմանի գնահատման առանձնահատկություններին:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նման իրավահարաբերություններում առավել կարևորվում է ինչպես անշարժ գույքի փաստացի տիրապետողի վերաբերմունքը տիրապետվող գույքի նկատմամբ, այնպես էլ գրանցված սեփականատիրոջ վարքագիծը և վերաբերմունքն այլ անձի կողմից իր սեփականության տիրապետման նկատմամբ:

Ըստ էության օրենքով նախատեսված տասը տարվա ժամանակահատվածն այն սահմանափակ ժամանակահատվածն է, որի ընթացքում անշարժ գույքի սեփականատիրոջ գործողությունները կարող են ազդել գույքի փաստացի տիրապետողի կողմից նրա՝ գույքը որպես սեփական տիրապետելու բարեխղճության վրա, քանի որ այս իրավահարաբերության համար էական է անշարժ գույքի սեփականատիրոջ վերաբերմունքը նման տիրապետման վերաբերյալ, որովհետև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի կիրառման առումով սեփականատիրոջ կողմից գույքի տիրապետման իրավագործության իրականացումն ինքնին բացառում է ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ճանաչում որևէ սուբյեկտի համար: Նման մեկնաբանությունը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի 3-րդ կետի բովանդակությունից:

Անշարժ գույքի գրանցված սեփականության իրավունք ունեցող անձի վարքագիծը և վերաբերմունքն առանց օրենքի և պայմանագրի հիման վրա գույքը փաստացի տիրապետող անձի տիրապետման նկատմամբ էական է դառնում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածի բովանդակության առումով գնահատական տալու համար, քանի որ հիշատակված հոդվածը որպես սեփականությունից հրաժարվելու հիմք կարևորում է ոչ միայն գրավոր փաստաթղթի առկայությունը, այլ նաև սեփականատիրոջ գործողությունները (անգործությունը):

Անշարժ գույքի սեփականատիրոջ կողմից գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի պաշտպանությանն ուղղված գործողությունները պետք է իրականացվեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածով նախատեսված ժամկետի ընթացքում՝ մինչև գույքի փաստացի

տիրապետողի կողմից ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջ ներկայացնելը: Այս առումով պետք է նշել, որ ժառանգման կարգով իրականացված իրավահաջորդության դեպքում գույքի նկատմամբ ժառանգների սեփականության իրավունքի ծագումը ինքնրատիվորեն չի վերացնում անշարժ գույքի փաստացի տիրապետողի մոտ առկա տիրապետման բարեխղճությունը:

Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ ձեռքբերման վաղեմության հիմքով սեփականության իրավունքի ծագման համար գույքն այլ անձի անցնելու ձևերը, որոնք էլ պայմանավորում են ձեռք բերողի մոտ բարեխղճության առկայությունը կամ բացակայությունը, տարբեր են: Ինչպես կամահայտնության գրավոր կամ բանավոր ձևերը, այնպես էլ անձի գործողությունները և հավասարապես անգործությունը կարող են վկայել տիրապետման բարեխղճության մասին:

Բարեխղճության ծագումը, ինչպես և մյուս պայմանները կարևորվում են գույքի փաստացի տիրապետման անցնելու պահին: Այդուհանդերձ, առանձին դեպքերում բարեխղճությունը ժամանակագրական առումով կարող է չհամընկնել գույքի փաստացի տիրապետման անցնելու պահի հետ: Այլ կերպ՝ գույքը փաստացի տիրապետման անցնելու պահին այն ձեռք բերողի մոտ կարող է բացակայել բարեխղճությունը և ծագել ավելի ուշ: Նման դեպքերում ինքնին չպետք է բացառել ձեռքբերման վաղեմության առկայությունը: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նման դեպքերում տասը տարվա ժամկետի հաշվարկի հոսքը սկսվում է ոչ թե գույքի փաստացի տիրապետման անցնելու պահից, այլ տիրապետման ընթացքում բարեխիղճ դառնալու պահից: Վերջինս էլ ըստ էության նշանակում է, որ գույքն այդ պահից է անցել անձի տիրապետմանը և անցման պահին անձը եղել է բարեխիղճ: ԱՐԱԴ/0084/02/12 2013 թվականի ապրիլի 05: Նմանատիպ դիրքորոշում Վճռաբեկ դատարանը հայտնեց նաև թիվ ԵՇԴ/0987/02/09 գործով 2013 թվականի ապրիլի 05-ի որոշմամբ:

ԻՆՔՆԱԿԱՍ ԿԱՌՈՒՅՑ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 188.

1. Ինքնակամ կառույց է համարվում օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով այդ նպատակի համար չհատկացված հողամասում կամ առանց թույլտվության կամ թույլտվությամբ սահմանված պայմանների կամ քաղաքաշինական նորմերի և կանոնների էական խախտումներով կառուցված կամ վերակառուցված շենքեր, շինություններ կամ այլ կառույցներ:

2. Պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասում գտնվող ինքնակամ կառույցի նկատմամբ ճանաչվում է պետության կամ համայնքի սեփականությունը, անկախ նրանից, թե ով է այն կառուցել:

Ինքնակամ կառույցի նկատմամբ ճանաչվում է այն անձի սեփականության իրավունքը, որին սեփականության իրավունքով պատկանում է այն հողամասը, որի վրա գտնվում է կառույցը:

Ինքնակամ կառույցի նկատմամբ հողամասի սեփականատիրոջ սեփականության իրավունքի ճանաչումը հիմք չէ ինքնակամ կառույցն օրինական ճանաչելու, ինչպես նաև արգելք չէ սույն հոդվածի 3-րդ կետի երկրորդ պարբերությամբ նշված հայցի բավարարման համար:

Հողամասի սեփականատերեր, այդ թվում՝ ինքնակամ կառույցի առկայությամբ հողամասը ձեռք բերողը, կրում է դրա վրա գտնվող ինքնակամ կառույցի օգտագործման ու ինքնակամ կառույցի քանդման հետ կապված ռիսկերը:

3. Հողամասի սեփականատերն իրավունք ունի քանդելու իր հողամասում գտնվող ինքնակամ կառույցը:

Չօրինականացված ինքնակամ կառույցը պետության, համայնքի կամ այլ շահագրգիռ անձի հայցով, որի իրավունքները և օրենքով պահպանվող շահերը խախտվել են, ենթակա է քանդման, իսկ հողամասը՝ նախկին վիճակի վերականգնման՝ հողամասի սեփականատիրոջ հաշվին:

Ուրիշի հողամասում ինքնակամ կառույց իրականացրած անձը պարտավոր է հատուցել հողամասի սեփականատիրոջը հասցրած վնասը, ներառյալ՝ ինքնակամ կառույցի քանդման և հողամասի նախկին վիճակի վերականգնման ծախսերը:

4. Ինքնակամ կառույցները կարող են ճանաչվել օրինական՝ համայնքների ղեկավարների, համայնքի վարչական տարածքներից դուրս՝ մարզպետների կողմից, կառավարության սահմանած կարգով:

Ինքնակամ կառույցը կարող է ճանաչվել օրինական միայն այն անձի դիմումով, որին սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասում գտնվում է այդ կառույցը:

5. Ինքնակամ կառույցը չի կարող ճանաչվել օրինական, եթե կառույցը պահպանելը խախտում է այլ անձանց իրավունքները և օրենքով պահպանվող շահերը կամ վտանգ է սպառնում քաղաքացիների կյանքին ու առողջությանը:

Ինքնակամ կառույցները չեն կարող ճանաչվել օրինական, և դրանք ենթակա են քանդման, եթե կառուցված են Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքի 60 հոդվածով սահմանված հողամասերի վրա, ինչպես նաև ինժեներատրանսպորտային օբյեկտների օտարման կամ անվտանգության գոտիներում կամ կառուցված են քաղաքաշինական նորմերի և կանոնների էական խախտումներով և առաջացնում են հարկադիր սերվիտուտ պահանջելու իրավունք:

6. Ինքնակամ կառույցների առկայությամբ անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքի գրանցման առանձնահատկությունները կարգավորվում են գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին օրենքով և դրա հիման վրա ընդունված այլ իրավական ակտերով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բացի վերոնշյալ հոդվածից, ինքնակամ կառույցի շուրջ ծագող իրավահարաբերությունները կարգավորվում են նաև ՀՀ Կառավարության «Ինքնակամ կառույցների օրինականացման եվ տնօրինման կարգը հաստատելու մասին» N 912-Ն որոշմամբ³⁷, ինչպես նաև Կադաստրի «Ինքնակամ կառուցված շենքերի, շինությունների եվ ինքնակամ զբաղեցված հողամասերի առկայությամբ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման հրահանգը հաստատելու մասին» N 207-Ն հրամանով³⁸:

2. Վերոնշյալ կանոնի մեկնաբանությունը Վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում հաճախ կապված է լինում թե անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու, թե իրավունքների պետական գրանցման, թե տարբեր քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում վեճերի լուծման հետ:

Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին մեկնաբանեց ինքնակամ կառույցի հասկացությունը: Մասնավորապես, պրակտիկայում հաճախ իրականացված շինարարությունը դիտվում էր որպես վերակառուցում, որի համար շինարարական թույլտվություն, ըստ դատարանների, անհրաժեշտ չէր:

Մասնավորապես, գործերից մեկում անձն իր շինությունը քանդել և նրա փոխարեն կառուցել էր նույն շինությունը: Երբ որ անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը քննվեց դատարանում, ՀՀ վարչական դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրեց այն հանգամանքը, որ Արտակ Ոսկանյանի կողմից իրականացվել է վերակառուցում, որի համար շինարարության թույլտվություն չի պահանջվում, հետևաբար Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 154-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառման հիմքերը բացակայում են:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Կառույցը համարվում է ինքնակամ, եթե

1.այն կառուցվել է օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով այդ նպատակի համար չհատկացված հողամասում,

2.կառուցվել կամ վերակառուցվել է առանց թույլտվության,

3.կառուցվել կամ վերակառուցվել է թույլտվությամբ սահմանված պայմանների կամ քաղաքաշինական կանոնների էական խախտումներով: Հետևաբար, հիմք ընդունելով նաև «Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը, հին շինության քանդման և դրա փոխարեն նորի կառուցման (թեկուզ նույն մակերեսով) համար անհրաժեշտ է համապատասխան թույլտվություն: ՎԴ/0377/05/08 2008 թվականի նոյեմբերի 28

Վճռաբեկ դատարանը կառույցն ինքնակամ ճանաչելու համար անհրաժեշտ պայմաններին անդրադարձավ այլ գործով, նշելով.

ՀՀ կառավարության 18.05.2006 թվականի թիվ 912-Ն որոշմամբ հաստատված «Ինքնակամ կառույցների օրինականացման և տնօրինման» կարգի 2-րդ կետի համաձայն՝ քաղաքացիներին կամ իրավաբանական անձանց սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասերում գտնվող այն ինքնակամ կառույցները, որոնց մի մասը կառուցված է սեփականության իրավունքով

³⁷ Ընդունվել է 2006 թվականի մայիսի 18-ին, ՀՀՊՏ 2006.07.19/39(494)

³⁸ Ընդունվել է 2005 թվականի հուլիսի 25-ին, ՀՀԳՏ 2005.08.15/20(197)

պատկանող հողամասին կից՝ պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասի վրա, օրինականացվում և տնօրինվում են նույն կարգի IV բաժնի պահանջներին համապատասխան, ընդ որում, հողամասին կից ինքնակամ կառույցով զբաղեցված պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասն օրինականացվում և տնօրինվում է ինքնակամ կառույցով զբաղեցված հողամասի մասով կամ կառույցի սպասարկման և պահպանման համար անհրաժեշտ հողամասով: Սույն կետով սահմանված՝ օրինական ճանաչված կառույցները կարող են օտարվել, իսկ դրանց նկատմամբ իրավունքները՝ գրանցվել, կառույցով զբաղեցված կամ կառույցի սպասարկման և պահպանման համար անհրաժեշտ հողամասը կադաստրային արժեքով ձեռք բերելու դեպքում:

Նույն կարգի 33-րդ կետի համաձայն՝ համայնքի ղեկավարը սեփական նախաձեռնությամբ ընդունում է որոշում պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերում գտնվող ինքնակամ կառույցներն օրինականացնելու կամ քանդելու մասին:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ կառուցապատման նպատակով չհատկացված հողամասում կամ առանց թույլտվության կամ թույլտվությամբ նախատեսված պայմանների կամ քաղաքաշինական նորմերի խախտումներով իրականացված կառույցը համարվում է ինքնակամ կառույց, որի նկատմամբ կարող է ճանաչվել միայն այն անձի սեփականության իրավունքը, որին սեփականության իրավունքով պատկանում է հողամասը: Երևան քաղաքում ինքնակամ կառույցն օրինական կարող է ճանաչվել Երևանի քաղաքապետի որոշմամբ: Ընդ որում, այն ինքնակամ կառույցները, որոնց մի մասը կառուցված է սեփականության իրավունքով ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձին պատկանող հողամասին կից՝ պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասի վրա, օրինականացվում և տնօրինվում է ինքնակամ կառույցով զբաղեցված հողամասի մասով կամ կառույցի սպասարկման և պահպանման համար անհրաժեշտ հողամասով:

Վերոգրյալից ելնելով և սույն գործի փաստերի համադրմամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևանի Եր. Քոչար փողոցի թիվ 6/3 (6/4) հասցեի 0,0055 հա մակերեսով հողամասի նկատմամբ դեռևս 24.05.2005 թվականին Կադաստրի՝ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական 4Կ-9 մատյանի թիվ 000084 համարի տակ կատարված գրանցման փաստով Ելենա Թովմասյանը ձեռք է բերել վարձակալության, իսկ «ՀՀ հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ 04.10.2005 թվականի թիվ 199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի ուժով՝ սեփականության իրավունք, անկախ նման իրավունքի պետական գրանցումից:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 0,0055 հա մակերեսով հողամասի մասով Քաղաքապետի 16.06.2008 թվականի թիվ 2741-Ս որոշումն ընդունվել է «ՀՀ հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ 04.10.2005 թվականի թիվ 199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի խախտմամբ, ուստի առկա է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետով նախատեսված վարչական ակտն անվավեր ճանաչելու հիմքը: Նշվածի հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 0,0055 հա հողամասի մասով անվավեր է նաև 30.12.2008 թվականին Կադաստրի գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական 1Կ-1 մատյանի թիվ 000048 համարի տակ Երևանի Եր. Քոչար փողոցի թիվ 6/4 հասցեի 0,01235 հա մակերեսով հողամասի նկատմամբ Քաղաքապետարանի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը:

Ինչ վերաբերում է Քաղաքապետի 16.06.2008 թվականի թիվ 2741-Ս որոշումը 168,1 քմ մակերեսով շինության մասով անվավեր ճանաչելու պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի կարգավորումից հետևում է, որ ինքնակամ կառույցի նկատմամբ ճանաչվում է այն անձի սեփականության իրավունքը, որին սեփականության իրավունքով պատկանում է այն հողամասը, որի վրա գտնվում է կառույցը: Հետևաբար, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ «ՀՀ հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ 04.10.2005 թվականի թիվ 199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի ուժով վեճի առարկա հողամասի նկատմամբ Ելենա Թովմասյանը ձեռք է բերել սեփականության իրավունք, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ դրա վրա գտնվող կառույցների նկատմամբ (եթե դրանք ինքնակամ են) չէր կարող ճանաչվել

Քաղաքապետարանի սեփականության իրավունքը, հետևաբար Քաղաքապետի 16.06.2008 թվականի թիվ 2741-Ա որոշումը 168,1 քմ մակերեսով շինության մասով անվավեր է:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով Քաղաքապետի և Ելենա Թովմասյանի լիազորված անձ Ռիմիկ Հովակիմյանի միջև 08.08.2008 թվականին կնքված «Պայմանագիրը լուծելու մասին» համաձայնագիրը որպես Քաղաքապետի 16.06.2008 թվականի թիվ 2741-Ա որոշման անվավերության հետևանք վերացնելու պահանջին, գտնում է, որ «ՀՀ հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ 04.10.2005 թվականի թիվ 199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի ուժով սեփականության իրավունքի ծագման հիմքով հողամասի նկատմամբ ծագած վարձակալության քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները դադարել են, հետևաբար նման համաձայնագիրն առոչինչ լինելու հիմքով չէր կարող որևէ իրավական հետևանք առաջացնել, ուստի նշված գործարքը վերացնելու վերաբերյալ հայցապահանջը ենթակա է մերժման: ՎԴ/4677/05/09 2012 թվականի մարտի 23

3. Մեկ այլ հետաքրքիր գործ Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննվեց ուրիշի հողամասում տեղադրված ավտոտնակը որպես ինքնակամ կառույց դիտարկելու և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածի հիման վրա ապամոնտաժելու հետ կապված: Մասնավորապես, այդ գործով խնդիրը նրանում էր, որ ավտոտնակը տեղադրվել էր դեռևս այն ժամանակ, երբ հողի նկատմամբ գործում էր պետական բացառիկ սեփականությունը, իսկ ավտոտնակը տեղադրվել էր ՀՍՄՀ աշխատավորների դեպուտատների Երևանի Լենինյան շրջսովետի գործադիր կոմիտեի 1975 թվականի որոշմամբ սահմանված թույլտվությամբ:

Երբ հետագայում հողամասը սեփականաշնորհվել էր, և հողամասի սեփականատերերը դիմեցին դատարան՝ այնտեղ տեղադրված ավտոտնակն ապամոնտաժելու պահանջով, դատարանները հայցը բավարարեցին: Մասնավորապես նշված գործով Վերաքննիչ դատարանը, օրինական ուժի մեջ թողնելով հայցը բավարարելու վերաբերյալ Դատարանի վճիռը, պատճառաբանել էր, որ «կողմերի միջև բացակայում են պայմանագրից բխող հարաբերություններ, գույքի սեփականատեր հանդիսանում են հայցվորները, վիճելի գույքը տիրապետում են պատասխանողները, որպիսի պայմաններում Դատարանը միանգամայն իրավացիորեն կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածի կանոնները»:

Վճռաբեկ դատարանը պարզելով այն հարցը, թե արդյոք ավտոտնակը համարվում է ինքնակամ կառույց, և հետևաբար արդյոք տվյալ գործով կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածը, նշեց.

վիճելի ավտոտնակը չի համարվում ինքնակամ կառույց և դրա վրա չեն տարածվում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի դրույթներն այն պատճառով, որ սույն գործով ավտոտնակը տեղադրվել է օրինական կարգով, առկա է վիճելի ավտոտնակը հիշյալ հողամասում տեղադրելու իրավական հիմք, այն է՝ ՀՍՄՀ աշխատավորների դեպուտատների Երևանի Լենինյան շրջսովետի գործադիր կոմիտեի 1975 թվականի որոշում, որով թույլատրվել է Երևանի Չեխովի փողոցի 16-րդ շենքի թիվ 42 բնակարանի բնակիչ Մայսկի Մացակյանին տեղադրելու շարժական ավտոտնակ անձնական օգտագործվող «ժիգուլի» մակնիշի ավտոմեքենայի համար՝ Երևանի Չեխովի փողոցի 1-ին փակուղու թիվ 19 տան բակում, որի սեփականատերն էր Անուշավան Պետրոսյանը: Այսինքն՝ հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնության առկայության պայմաններում տիրապետումը չի կարող դիտվել ապօրինի: ԵՇԴ/0498/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

4. Դատական պրակտիկայում բարձրացվում էր նաև ինքնակամ կառույցը տիրապետողի կողմից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 277-րդ հոդվածի հիման վրա նեգատոր հայցով դատարան դիմելու իրավական հնարավորության հարցը :

Գործերից մեկում ինքնակամ համարվող որոշակի շինություններ թողնվել էին նույն հասցեի բնակիչ Սարգիս Գևորգյանի և նրա ընտանիքի տնօրինմանը, սակայն նշված հասցեում գտնվող վերը նշված ինքնակամ կառույցում բնակվում և առանձին տնտեսություն էր վարում Արմենուհի Հովհաննիսյանն իր երկու անչափահաս որդիների հետ : Սարգիս Գևորգյանը դիմել էր դատարան՝ Արմենուհի Հովհաննիսյանն իր երկու անչափահաս որդիներին ինքնակամ կառույցից վտարելու պահանջով :

Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր հստակեցնել՝ արդյոք հայցվորները կարող են օգտվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 277-րդ հոդվածը և պահանջել պատասխանողներին վտարել ինքնակամ կառույցից:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ վերոնշյալ իրավանորմերը կիրառելի են միայն այն դեպքում, երբ վեճի առարկա գույքն ունի սեփականատեր, քանի որ այդ նորմերն ուղղված են պաշտպանելու և սեփականատիրոջ իրավունքները, և այն անձանց իրավունքները, որոնք նշված գույքը տիրապետում են պայմանագրի կամ օրենքի հիման վրա:

Մինչդեռ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը կիրառել է վերոնշյալ դրույթները՝ անտեսելով այն հանգամանքը, որ սույն գործով վեճի առարկան ինքնակամ կառույցն է, որը չունի սեփականատեր, իսկ ինքնակամ կառույցով զբաղեցված և սպասարկման համար անհրաժեշտ հողամասը պետության սեփականություն է:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ վերոնշյալ հոդվածները սույն գործով կիրառելի չեն, հետևաբար Սարգիս և Ռոզա Գևորգյանների հայցը՝ Արմենուհի Հովհաննիսյանին և նրա ընտանիքին Երևանի Չարենց փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 17 տանից վտարելու վերաբերյալ, ենթակա է մերժման: ԵԿԴ/1572/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺԱՅԻՆ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ ԲԱԺԻՆՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 190.

1. Բաժինները համարվում են հավասար, եթե բաժնային սեփականության մասնակիցների բաժինները չեն կարող որոշվել օրենքի հիման վրա կամ սահմանված չեն բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ:

2. Բաժնային սեփականության բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ կարող է սահմանվել նրանց բաժինները որոշելու և փոփոխելու կարգ՝ ընդհանուր գույքի կազմավորման ու աճի մեջ նրանց ներդրմանը համապատասխան:

3. Բաժնային սեփականության մասնակիցը, որն ընդհանուր գույքի օգտագործման սահմանված կարգի պահպանմամբ իր հաշվին իրականացրել է այդ գույքից անբաժանելի բարելավումներ, կարող է պահանջել դրանց համապատասխան մեծացնելու ընդհանուր սեփականության իրավունքում իր բաժինը:

4. Ընդհանուր գույքից բաժանելի բարելավումներն անցնում են այն մասնակցի սեփականությանը, ով դրանք կատարել է, եթե այլ բան նախատեսված չէ բաժնային սեփականության մասնակիցների համաձայնությամբ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված հոդվածի կիրառական հիմնական խնդիրն այն էր, որ պրակտիկայում հաճախ համասեփականատերերը փաստացի բաժանում են գույքը և օգտագործում ըստ փաստացի բաժանման կարգի: Հետագայում սեփականատերերի բաժինները որոշելիս կողմերը բարձրացնում են այդ փաստարկը՝ նշելով, որ ընդհանուր սեփականության մեջ բաժիններն արդեն որոշված են ըստ փաստացի բաժանված մասերի, հետևաբար ըստ դրա էլ պետք է կատարվի բաժնի առանձնացումը:

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածն այդ հարցին հստակ չի պատասխանում, ավելին 191-րդ հոդվածը թույլ է տալիս մասնակիցների համաձայնությամբ օգտագործել ընդհանուր գույքը:

Նման պայմաններում հարցը մնում է հստակ լուծում չստացած:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ իրավիճակին և արձանագրեց.

եթե բաժնային սեփականության մասնակիցների բաժինները չեն կարող որոշվել օրենքի հիման վրա կամ սահմանված չեն բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, հետևաբար դրանք համարվում են հավասար:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը վեճի առարկա տարածքը հավասար բաժիններով առանձնացնելու հայցապահանջը մերժելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ վեճի առարկա գույքում սեփականատերերի բաժիններն արդեն իսկ որոշվել են նրանց համաձայնությամբ: Նման եզրահանգման համար Վերաքննիչ դատարանը հիմք է ընդունել ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող տարածքից օգտվելու կարգ սահմանելու վերաբերյալ սեփականատերի համաձայնությունը:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող տարածքից օգտվելու կարգ սահմանելու վերաբերյալ սեփականատերերի համաձայնությունը չի կարող որակվել որպես բաժինները որոշելու համաձայնություն, քանի որ այդ համաձայնությամբ կողմերը որոշել են վեճի առարկա գույքի օգտագործման և ոչ թե բաժինները որոշելու (փոփոխելու) կարգ, որը պետք է դրսևորվի սեփականատիրոջ կողմից անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի հրաժարման և այլ անձի կողմից այդ իրավունքի ձեռք բերման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված կանոններով: 3-174(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՉՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ և ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 191.

1. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետվում և օգտագործվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում՝ դատարանի սահմանած կարգով:

2. Բաժնային սեփականության մասնակիցն իրավունք ունի պահանջել, որ իր տիրապետմանը և օգտագործմանը տրամադրվի ընդհանուր գույքի մեջ իր բաժնին համաչափ մաս, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ գույքը տիրապետող և օգտագործող մյուս մասնակիցներից պահանջել վնասների հատուցում:

ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՉՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՏՆՕՐԻՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 192.

1. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ:

2. Բաժնային սեփականության մասնակիցն իրավունք ունի իր բաժինը վաճառել, նվիրել, կտակել, գրավ դնել կամ այլ կերպ տնօրինել՝ դրա հատուցելի օտարման դեպքում պահպանելով սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածում նախատեսված կանոնները:

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկան հարուստ է վերոնշյալ հոդվածների կիրառման հետ կապված տարբեր խնդիրներով: Մասնավորապես, հաճախ են վեճեր առաջանում այն դեպքում, երբ համասեփականատերերից մեկը կամ մի քանիսը գույքը վաճառում են մյուս համասեփականատիրոջ համաձայնության բացակայության պայմաններում: Հատկապես ժառանգման հիմքով ստացված գույքը հաճախ գրանցվում է միայն ժառանգներից մի քանիսի անունով, իսկ մյուս ժառանգները տվյալ գույքի նկատմամբ իրավունքը ձեռք են բերում փաստացի տիրապետման հիմքով: Նման իրավիճակներում խնդիրը կապված է լինում ոչ միայն ժառանգությունն ընդունելու³⁹, այլև համասեփականության իրավունքով պատկանող գույքը տնօրինելու, բարեխիղճ ձեռքբերողի շահերի պաշտպանության⁴⁰ և գործարքի անվավերության⁴¹ հիմնահարցերի հետ:

Վճռաբեկ դատարանը նմանատիպ գերծորի քննության ժամանակ անդրադառնում է վերը նշված բոլոր հարցերին: Սակայն վեճի ըստ էության լուծման հիմնական հարցը կապված է լինում բաժնային սեփականություն համարվող գույքը տնօրինելու վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերի մեկնաբանության և կիրառման հետ:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով իրավիճակը նման էր վերոնշյալ իրավիճակին: Մասնավորապես, ժառանգման հիմքով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք էին ձեռք բերել մի քանի սեփականատերեր, սակայն նրանցից մեկը այդ իրավունքը ձեռք էր բերել փաստացի տիրապետման հիմքով: Բնականաբար, նրա իրավունքը չէր գրանցվել, իսկ իրավունքը գրանցած մյուս համասեփականատերերը գույքը վաճառել էին երրորդ անձի:

Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր որոշել՝ արդյոք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 191-րդ և 192-րդ հոդվածների տրամաբանության լույսի ներքո համասեփականատերերն իրավունք ունեին առանց մյուս համասեփականատիրոջ համաձայնության վաճառել գույքը:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով վերը նշված հոդվածները նշեց.

նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ բաժնային սեփականության իրավունքով, երբ սեփականության իրավունքում բաժինները որոշված են, մի քանի անձանց պատկանող գույքի տիրապետումը, օգտագործումն ու տնօրինումը պետք է իրականացվի բոլոր մասնակիցների՝

³⁹ Տես սույն աշխատանքի Ժառանգական իրավունք մասը

⁴⁰ Տես սույն աշխատանքի Բարեխիղճ ձեռքբերող մասը

⁴¹ Տես սույն աշխատանքի Գործարքներ մասը

սեփականատերերի կողմից: Առանձին մասնակցի կամ մասնակիցների կողմից գույքի տնօրինման գործարք կնքելու իրավունքը պայմանավորված է բոլոր սեփականատերերի համաձայնության առկայությամբ: Ի տարբերություն ընդհանուր համատեղ սեփականության, որտեղ **բաժինները որոշված չեն**, բաժնային սեփականության դեպքում սեփականատերերից յուրաքանչյուրը կարող է **տնօրինել սեփականության իրավունքի իր բաժինը** առանձին, անկախ մյուս սեփականատերերի համաձայնության առկայությունից:

Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ բաժնային սեփականության մասնակիցների կողմից տրվող համաձայնությունը ենթադրում է գույքի, ներառյալ **սեփականության իրավունքում իր բաժնի** տնօրինմանը հավանություն տալու կամքի արտահայտություն և միաժամանակ մեկ կամ մի քանի սեփականատերերին գույքի տնօրինման պայմանագիր կնքելու լիազորության տրամադրում: Նման կերպ բաժնային սեփականության մասնակիցները ստեղծում են փոխադարձ իրավունքներ և պարտականություններ: Հետևաբար բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքի նկատմամբ պայմանագիր կնքելու լիազորության տրամադրումը պետք է տրվի օրենքով սահմանված կարգով (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 321-րդ հոդված):

Արդյունքում, անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Լիանա Դոքմանյանն իմացել է բնակարանը վաճառելու ցանկության մասին և տվել է իր համաձայնությունը, Վճռաբեկ դատարանը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 192-րդ հոդվածի վերաբերյալ վերը նշված պատճառաբանությունները հիմք ընդունելով, գտավ, որ Վերաքննիչ դատարանի նման դիրքորոշումն անհիմն է, քանի որ բնակարանը վաճառելու ցանկության մասին տեղեկացված լինելու հանգամանքը դեռևս չի փաստում, որ Լիանա Դոքմանյանը տվել է բնակարանի, ներառյալ՝ սեփականության իրավունքում իր բաժինը **օտարելու լիազորություն**: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ոչ Վարուժան Ղահրամանյանը և ոչ էլ Էմմա Ալեքսանյանը լիազորված չեն եղել վիճելի բնակարանի՝ Լիանա Դոքմանյանին սեփականության իրավունքով պատկանող 1/4 մասն օտարելու համար:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով, որ Երևանի Ալան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 29.03.2010 թվականի վճռի 2.1 կետով Վարուժան Ղահրամանյանի մասով անվավեր է ճանաչվել Երևանի Նորքի 4-րդ միկրոշրջան, 2-րդ հատված, 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի վերաբերյալ 14.05.2009 թվականին Էմմա Ալեքսանյանին և Վարուժան Ղահրամանյանին տրված ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը, և այդ մասով Լիանա Դոքմանյանը ճանաչվել է 03.10.2004 թվականին մահացած Լևոն Ղահրամանյանի գույքի ժառանգ, ինչպես նաև հաշվի առնելով, որ նշված մասը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 09.07.2010 թվականի որոշմամբ թողնվել է օրինական ուժի մեջ, գտնում է, որ Էմմա Ալեքսանյանի, Վարուժան Ղահրամանյանի և Սուսաննա Տարակալի միջև 23.06.2009 թվականին կնքված բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիրը Վարուժան Ղահրամանյանի մասով կնքվել է օրենքի պահանջների խախտմամբ և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի ուժով մասնակիորեն անվավեր է, ուստի մասնակիորեն անվավեր է նաև տվյալ պայմանագրից ծագած՝ Երևանի Նորքի 4-րդ միկրոշրջան, 2-րդ հատված, 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի նկատմամբ Սուսաննա Տարակալի անվամբ Կադաստրի գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական թիվ 01-08-4-119 մատյանի թիվ 122 համարի տակ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը:

Նշված եզրահանգման հիմքով Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ Դատարանն իրավացիորեն կիրառել է Վարուժան Ղահրամանյանի մասով անվավեր ճանաչված գործարքի անվավերության հետևանքներ: ԵԱՆԴ/1402/02/09 2012 թվականի ապրիլի 27

ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏԼՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԾԱԽՍԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 194.

1. Բաժնային սեփականության յուրաքանչյուր մասնակից պարտավոր է իր բաժնին համաչափ մասնակցել ընդհանուր գույքից գանձվող հարկերին, տուրքերին և մյուս վճարներին, ինչպես նաև գույքի պահպանման այլ ծախսերին:

2. Սեփականատերերից մեկի կողմից, առանց մյուսների համաձայնության, կատարած անհարկի ծախսերը մնացած սեփականատերերի կողմից չեն հատուցվում: Այդ կապակցությամբ ծագող վեճերը լուծվում են դատական կարգով:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերոնշյալ հոդվածը սահմանում բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքի պահպանման ծախսերը հոգալու կարգը: Նշված հոդվածով սահմանված կարգը գործում է առանց խնդիրների, եթե խոսքն այնպիսի գույքի մասին է, որի նկատմամբ օրենսքով սահմանված կարգով ճանաչվել է այդ անձանց ընդհանուր սեփականության իրավունքը:

Սակայն պրակտիկայում վերը նշված հոդվածի կիրառման շրջանակները հստակ չեն լինում, երբ քննվում է ինքնակամ կառույցի հետ կապված հարց: Հաճախ ընդհանուր սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասում առկա են լինում ինքնակամ կառույցներ և առաջանում է դրանց քանդելու հետ կապված ծախսերի բաշխման անհրաժեշտություն: Սակայն քաղաքացիական օրենսգրքի 194-րդ հոդվածից հստակ չէ, թե արդյոք այն կիրառելի է նաև ինքնակամ կառույցի վերաբերյալ առաջացած հարաբերությունների նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին: Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 194-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ բաժնային սեփականության յուրաքանչյուր մասնակից պարտավոր է իր բաժնին համաչափ մասնակցել ընդհանուր գույքից գանձվող հարկերին, տուրքերին և մյուս վճարներին, ինչպես նաև գույքի պահպանման այլ ծախսերին:

Վերը նշված դրույթներից հետևում է, որ ինքնակամ կառույցով ծանրաբեռնված հողամասի սեփականատերը կրում է որոշակի ռիսկեր, որոնք կապված են հողամասի վրա գտնվող շինության ինքնակամ լինելու կարգավիճակի հետ: Եվ եթե նման ռիսկը կրում է հողամասի միակ սեփականատերը, ապա մեկից ավելի ժառանգների կողմից ժառանգությունը, այդ թվում ժառանգական գանգվածում ներառված հողամասը ընդունելու դեպքում, վերջիններիս հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի են ընդհանուր սեփականության իրավունքի կանոնակարգումները: Այլ կերպ՝ համասեփականատերերը կրում են ընդհանուր սեփականության իրավունքով իրենց պատկանող գույքի պահպանման և այլ ծախսերը հոգալու պարտականություն: Այդ պարտականությունը բաժնային սեփականության իրավունքի դեպքում համասեփականատերերից յուրաքանչյուրը կրում է իր բաժնին համաչափ: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված սկզբունքով է անհրաժեշտ առաջնորդվել նաև ինքնակամ կառույցի նկատմամբ համասեփականատերերի պարտականությունների բաշխման դեպքում:

Վերոգրյալ պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ստորադաս դատարանները, բավարարելով հայցապահանջը և Արտակ, Արուսյակ և Միրիկ Ամիրյաններից բռնագանձելով կիսաքանդ շինությունը քանդելու և դրա հետևանքով 95 քմ մակերեսով շինության վերակառուցման ծախսերը, ինչպես նաև ջրագծի կառուցման համար կատարված ծախսերը, չեն պարզել՝ նախ նշված ինքնակամ շինությունը սեփականության իրավունքով պատկանող ում հողամասում է կառուցված, վերակառուցված շինությունն արդյոք օրինական է, ջրագիծը սեփականության իրավունքով պատկանող ում հողամասում է անցնում և արդյոք այդ ջրագծից օգտվում են Արտակ, Արուսյակ և Միրիկ Ամիրյանները: Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ և 53-րդ հոդվածներով սահմանված կանոնների պահպանմամբ ապացուցման առարկան որոշելու և դրանում ներառված փաստերը հաստատելու պարագայում միայն հնարավոր կլինի կատարել եզրահանգում կատարված ծախսերի բաշխման վերաբերյալ: Մասնավորապես, եթե ինքնակամ կառույցը գտնվում է նաև Արտակ, Արուսյակ և Միրիկ Ամիրյաններին սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասում, ապա ինքնակամ կառույցի քանդման ծախսերի ռիսկը կրում են նաև վերջիններս: Այդուհանդերձ քանդված շինության փոխարեն նոր շինություն կառուցելը, որն իր կարգավիճակով դարձյալ ինքնակամ է, չի պարտավորեցնում Արտակ, Արուսյակ և Միրիկ Ամիրյաններին:

վերականգնման ծախսերի հատուցմանը: Նույն կանոններով անհրաժեշտ է առաջնորդվել նաև անցկացված ջրագծի ծախսերի բաշխման հարցը լուծելիս:

Վերոգրյալ պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կիսաքանդ շինությունը քանդելու և դրա հետևանքով 95 քմ մակերեսով շինության վերականգնման և ջրագիծ անցկացնելու հետ կապված ծախսերի վերաբերյալ բողոքի փաստարկները հիմնավոր են և սույն որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումների լույսի ներքո գործն անհրաժեշտ է ուղարկել ստորադաս դատարան՝ նոր քննության: ԿԴՅ/0041/02/11 2013 թվականի ապրիլի 05

ԳՆԵԼՈՒ ՆԱԽԱԳԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 195.

1. Ընդհանուր սեփականության իրավունքում բաժինը երրորդ անձի վաճառելիս բաժնային սեփականության մնացած մասնակիցները, վաճառքի գնով և այլ հավասար պայմաններով, վաճառվող բաժինը գնելու նախապատվության իրավունք ունեն, բացառությամբ հրապարակային սակարկություններով վաճառքի դեպքի:

2. Բաժինը վաճառողը պարտավոր է իր բաժինը երրորդ անձի վաճառելու մտադրության մասին գրավոր տեղեկացնել բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներին՝ նշելով գինը և վաճառքի մյուս պայմանները: Եթե բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցները հրաժարվում են վաճառվող բաժինը գնելուց կամ անշարժ գույքի սեփականության իրավունքում բաժինը ձեռք չեն բերում ծանուցումը ստանալու օրվանից մեկ ամսվա, իսկ շարժական գույքի սեփականության իրավունքում՝ տասն օրվա ընթացքում, վաճառողն իրավունք ունի իր բաժինը վաճառել ցանկացած անձի:

3. Գնելու նախապատվության իրավունքի խախտմամբ բաժնի վաճառքի դեպքում բաժնային սեփականության ցանկացած մասնակից իրավունք ունի երեք ամսվա ընթացքում դատական կարգով պահանջել իրեն փոխանցելու գնորդի իրավունքները և պարտականությունները:

4. Բաժինը գնելու նախապատվության իրավունքը չի կարող զիջվել:

5. Սույն հոդվածի կանոնները կիրառվում են նաև բաժինը փոխանակության պայմանագրով օտարելիս:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը, սահմանելով ընդհանուր սեփականությունում գնելու նախապատվության իրավունքը, չի սահմանում, թե արդյոք այն վերաբերում է նաև համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի բաժինը որոշելու և վաճառելու դեպքերին: Այդ պատճառով պրակտիկայում այդ հարցը հաճախ էր բարձրացվում:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

նշված հոդվածներից հետևում է, որ բաժնային սեփականության մասնակիցները բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինելու, այդ թվում բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելու և դրանից բաժին առանձնացնելու իրավունք ունեն: Ընդ որում, եթե բաժնային սեփականության մասնակիցն իր բաժինը վաճառում է երրորդ անձի, ապա բաժնային սեփականության մնացած մասնակիցները, վաճառքի գնով և այլ հավասար պայմաններով, վաճառվող բաժինը գնելու նախապատվության իրավունք ունեն:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ վեճի առարկա բնակարանը ընդհանուր համատեղ սեփականություն է: Հետևաբար համատեղ սեփականության վաճառքի հետ կապված հարաբերություններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 195-րդ հոդվով նախատեսված ընդհանուր սեփականության իրավունքում վաճառվող բաժինը գնելու նախապատվության իրավունքի նորմերը կիրառելի չեն: ԵԱՆԴ/0758/02/08 2009 թվականի դեկտեմբերի 04

Հոդված 197.

1. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է դրա մասնակիցների միջև բաժանվել նրանց համաձայնությամբ:

2. Բաժնային սեփականության մասնակիցն իրավունք ունի պահանջել առանձնացնելու իր բաժինն ընդհանուր գույքից:

3. Բաժնային սեփականության մասնակիցների միջև ընդհանուր գույքը բաժանելու կամ դրանից նրանցից մեկի բաժինն առանձնացնելու եղանակի և պայմանների մասին համաձայնության բացակայության դեպքում՝ Բաժնային սեփականության մասնակիցն իրավունք ունի դատական կարգով պահանջել ընդհանուր գույքից բնեղենով առանձնացնելու իր բաժինը:

Եթե բաժինը բնեղենով առանձնացնելը չի թույլատրվում օրենքով կամ դա անհնար է առանց ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքին անհամաչափ վնաս պատճառելու, առանձնացող սեփականատերը Բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից կարող է պահանջել վճարելու իր բաժնի արժեքը:

4. Սույն հոդվածի համաձայն, Բաժնային սեփականության մասնակցին բնեղենով առանձնացվող գույքի անհամաչափությունը Բաժնային սեփականության իրավունքում նրա բաժնին վերացվում է նրան համապատասխան դրամական գումար վճարելով կամ այլ փոխհատուցումով:

Բաժնային սեփականության մասնակցի բաժինը բնեղենով առանձնացնելու փոխարեն մյուս սեփականատերերը կարող են այդ մասնակցի համաձայնությամբ նրան փոխհատուցում վճարել: Այն դեպքերում, երբ սեփականատիրոջ բաժինն աննշան է, չի կարող իրապես առանձնացվել և ընդհանուր գույքի օգտագործման մեջ այդ սեփականատերն էական շահ չունի, դատարանը կարող է նաև այդ սեփականատիրոջ համաձայնության բացակայության դեպքում Բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներին թույլատրել վճարելու փոխհատուցում:

5. Սույն հոդվածին համապատասխան՝ փոխհատուցումն ստանալու պահից սեփականատերը կորցնում է ընդհանուր գույքում բաժնի նկատմամբ իրավունքը:

6. Ընդհանուր գույքը բաժանելու կամ դրանից սույն հոդվածի 3-5-րդ կետերում սահմանված կանոններով բաժին առանձնացնելու ակնհայտ աննպատակահարմարության դեպքում դատարանն իրավունք ունի վճիռ կայացնել գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու մասին՝ ստացված գումարը հետագայում բաշխելով ընդհանուր սեփականության մասնակիցների միջև՝ նրանց բաժիններին համաչափ:

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նշված հոդվածի կիրառումը դատական պրակտիկայում դեռևս 2007 թվականից որոշակի հարցեր առաջադրեց, որոնց պատասխանը օրենսգրքում հստակ տրված չէր:

Վճարելի դատարանը փորձեց միասնականացնել վերոնշյալ հոդվածի կիրառական պրակտիկան և ամրագրել այն տրամաբանությունը, որն օրենսդիրը դրել էր նշված հոդվածի մեջ:

Առաջին հիմնական խնդիրը կապված է նշված հոդվածի 3-րդ մասի հետ: Օրենսդիրը սահմանելով, որ եթե բաժինը բնեղենով առանձնացնելը չի թույլատրվում օրենքով կամ դա անհնար է առանց ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքին անհամաչափ վնաս պատճառելու, առանձնացող սեփականատերը Բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից կարող է պահանջել վճարելու իր բաժնի արժեքը, չի պատասխանել այն հարցին, թե նման դեպքերում, երբ առանձնացող սեփականատերը պահանջում է վճարելու իր բաժնի արժեքը, արդյոք մյուս համասեփականատերերը պարտավոր են վերջինիս վճարել բաժնի արժեքը: Այս հարցի լուծումը կարևոր նշանակություն ունի նորմի ճիշտ կիրառման համար, քանի որ հաճախ դատարանները պահանջի առկայության դեպքում միանշանակ բավարարում էին հայցը՝ քննարկման առարկա չդարձնելով մյուս համասեփականատերերի ցանկությունը և համաձայնությունը:

Վճարելի դատարանը պատասխանեց այդ հարցին՝ նշելով.

նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ Բաժնային սեփականության մասնակիցն իրավունք ունի պահանջել ընդհանուր գույքից բնեղենով առանձնացնել իր բաժինը միայն այն դեպքում, երբ Բաժնային սեփականության մասնակիցների միջև բացակայում է ընդհանուր գույքը բաժանելու կամ դրանից նրանցից մեկի բաժինն առանձնացնելու եղանակի և պայմանների մասին համաձայնություն:

Միաժամանակ, այն դեպքում, երբ Բաժնային սեփականության մասնակցի բաժինը բնեղենով առանձնացնելը չի թույլատրվում օրենքով կամ այդպիսի առանձնացումն անհնար է առանց

ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքին անհամաչափ վնաս պատճառելու, առանձնացող սեփականատերեր բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից կարող է պահանջել վճարել իր բաժնի արժեքը միայն նրանց **համաձայնությամբ**, քանի որ այդպիսի համաձայնության բացակայությունը կհանգեցնի **կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության** սկզբունքի խախտման, հետևաբար նաև անձի սեփականության իրավունքի խախտման:

Վերոգրյալ համաձայնության պարտադիր լինելը հաստատվում է նաև այն հանգամանքով, որ բաժնային սեփականության մասնակցի բաժինը բնեղենով առանձնացնելու փոխարեն մյուս սեփականատերերը նրան փոխհատուցում վճարելու իրավունք ունեն նույնպես միայն նրա **համաձայնությամբ**, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ սեփականատիրոջ բաժինն աննշան է, չի կարող իրապես առանձնացվել և ընդհանուր գույքի օգտագործման մեջ այդ սեփականատերն էական շահ չունի:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով այն հանգամանքները, որ վիճելի բնակարանի բաժնային սեփականության մասնակիցների միջև բացակայում է բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելու վերաբերյալ համաձայնություն, ինչպես նաև վիճելի բնակարանից տեխնիկապես հնարավոր չէ առանձնացնել Դավիթ Ասատրյանին հասանելիք 1/2 բաժնեմասը Սվետլանա Ասատրյանին և Արթուր Գասիայանին հասանելիք 1/5 բաժնեմասերից, անտեսել է այն հանգամանքը, որ նման պայմաններում Դատարանն իրավասու չէր Սվետլանա Ասատրյանին և Արթուր Գասիայանին պարտավորեցնել փոխհատուցում տրամադրել Դավիթ Ասատրյանին, քանի որ այն դեպքում, երբ բաժնային սեփականության մասնակցի բաժինը բնեղենով առանձնացնելը չի թույլատրվում օրենքով կամ այդպիսի առանձնացումն անհնար է առանց ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքին անհամաչափ վնաս պատճառելու, առանձնացող սեփականատերեր բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներից կարող է պահանջել վճարել իր բաժնի արժեքը միայն նրանց համաձայնությամբ, ինչը տվյալ դեպքում առկա չէ: ԵՄԴ/0199/02/10 2011 թվականի հունիսի 29

2. Երկրորդ խնդիրը կապված է 197-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հետ: Այն, ըստ էության, սեփականատիրոջ կամքին հակառակ նրա սեփականության իրավունքի դադարեցման մեխանիզմ է նախատեսում, ինչն ուղղակիորեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքների և սահմանադրականության հարց է բարձրացնում: Հետևաբար նշված նորմը պետք է մեկնաբանվեր այնպես, որ սահմանադրականության հարց չբարձրացվեր:

Այդ խնդիրը նույնպես Վճռաբեկ դատարանը փորձ կատարեց լուծել:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

առանց սեփականատիրոջ համաձայնության դատարանի կողմից բաժնային սեփականության մյուս մասնակիցներին փոխհատուցում վճարելը թույլատրելու համար անհրաժեշտ է մի շարք նախապայմանների պարտադիր և միաժամանակյա առկայությունը:

Այդպիսիք են՝

1. սեփականատիրոջ բաժնի աննշան լինելը,
2. դրա իրապես առանձնացվելու անհնարիությունը,
3. ընդհանուր գույքի օգտագործման մեջ այդ սեփականատիրոջ էական շահի բացակայությունը:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, մերժելով Դոնարա Խաչատրյանի սեփականության իրավունքը փոխհատուցմամբ դադարեցրելու մասին Մուրադ Խաչատրյանի հայցը, վճռի հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ ամբողջ տնատիրության և հողամասի 1/4 մասը չի դիտում ընդհանուր սեփականությունում աննշան բաժին, և որ Դոնարա Խաչատրյանը էապես շահագրգռված է ընդհանուր գույքի օգտագործման մեջ:

Մինչդեռ սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը մանրակրկիտ քննարկման առարկա չի դարձրել և պատշաճ կերպով չի հիմնավորել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված նախապայմանների առկայությունը:

Մասնավորապես, հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի առաջին հոդվածում ամրագրված՝ սեփականության անձեռնմխելիության սկզբունքը, և որ ՀՀ քաղաքացիական

օրենսգրքի 197-րդ հոդվածով նախատեսված՝ բաժնային սեփականության իրավունքի ոչ մեծ բաժնի դրամական փոխհատուցման հարկադրական վճարման այս կանոնը որոշակիորեն սահմանափակում է սեփականության անձեռնմխելիության սկզբունքի գործողությունը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 4-րդ մասը կիրառելիս, դատարանը յուրաքանչյուր գործի հանգամանքների հաշվառմամբ պետք է մանրակրկիտ քննարկման առարկա դարձնի դրանով սահմանված երեք նախապայմաններից յուրաքանչյուրի առկայությունը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ընդհանուր գույքի օգտագործման մեջ սեփականատիրոջ էական շահի առկայության կամ բացակայության հարցին անդրադառնալիս, դատարանը պետք է հաշվի առնի սեփականատիրոջ շահագրգռվածության համաչափությունը բաժնային սեփականության իրավահարաբերություններում մյուս սեփականատերերին պատճառված անհարմարություններին, սեփականության իրավունքով համանման այլ ունեցվածք ունենալը (սույն քաղաքացիական գործով այդպիսին կարող է լինել Դոնարա Խաչատրյանի մոտ փաստացի բնակվելու համար պիտանի այլ բնակտարածության առկայությունը), այդ բաժնի նկատմամբ սեփականատիրոջ շահագրգռվածության առկայությունը և այլն: 3-249(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

3. Վերոնշյալ կանոնների սահմանումից հետո ի վերջո, անհրաժեշտ էր սահմանել այն ընդհանուր տրամաբանությունը, որը դրված է ամբողջ հոդվածի հիմքում: Խոսքը, մասնավորապես հոդվածի 6-րդ մասում սահմանված կանոնի կիրառման մասին է: Նշված մասը դատարանները հաճախ կիրառում էին հոդվածի մյուս մասերից անջատ, առանց նույն հոդվածի 3-5-րդ մասերի կանոնների կիրառման որոշում էին կայացնում գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու մասին:

Խնդիրն ուներ նաև դատավարական կողմ: Օրենսգրքը հստակ չէր կարգավորում այն հարցը, թե առանց գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու հայցապահանջի արդյոք դատարանն իրավունք ունի իր նախաձեռնությամբ այդպիսի որոշում կայացնել: Բացի այդ, հստակեցման կարիք ուներ նաև հոդվածի այդ մասում նշված «դատարանն իրավունք ունի» օրենսդրական եզրույթը:

Վերը նշված հարցերն իրենց պատասխաններն ստացան Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումներում: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ բաժնային սեփականության մասնակիցները փոխհատուցմամբ կարող են դադարեցնել անձի սեփականության իրավունքը, եթե նա համաձայն չէ, կարող է դատարանի թույլտվությամբ դադարեցվել, եթե նրա բաժինն աննշան է: Դատարանն իրավունք չունի գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու մասին որոշում կայացնել, եթե 197-րդ հոդվածի 3-5-րդ կետերում սահմանված կանոններով բաժինն առանձնացնելու ակնհայտ աննպատակահարմարության փաստն ապացուցված չէ և այդպիսի պահանջ չի ներկայացվել: Վերոնշյալ հոդվածով ընդհանուր գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու համար սահմանվել են պարտադիր նախապայմաններ, այն է՝ ընդհանուր գույքը բաժանելու, կամ նույն հոդվածի 3-5-րդ կետերում սահմանված կանոններով բաժինն առանձնացնելու ակնհայտ աննպատակահարմարությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 6-րդ կետով սահմանված գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու դատարանի իրավունքը կարող է կիրառվել միայն բացառիկ, այսինքն՝ վերը նշված պարտադիր պայմանների առկայության դեպքում:

Եթե դատարանության ընթացքում չի հիմնավորվել վեճի առարկա բնակարանից բաժինը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 3-5-րդ կետերում սահմանված կանոններով առանձնացնելու ակնհայտ աննպատակահարմարությունը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 6-րդ կետը կիրառելի չէ: 3-183(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Անդրադառնալով հոդվածի 6-րդ մասում նշված «իրավունք ունի» ձևակերպմանը՝ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 6-րդ կետով սահմանված կանոնը, համաձայն որի՝ «ընդհանուր գույքը բաժանելու կամ դրանից նույն հոդվածի 3-5-րդ կետերում սահմանված կանոններով բաժին առանձնացնելու ակնհայտ աննպատակահարմարության դեպքում դատարանն **իրավունք ունի** վճիռ կայացնել գույքը հրապարակային

սակարկություններով վաճառելու մասին՝ ստացված գումարը հետագայում բաշխելով ընդհանուր սեփականության մասնակիցների միջև՝ նրանց բաժիններին համաչափ» չպետք է մեկնաբանել որպես նշված պայմանների առկայության դեպքում դատարանի՝ տվյալ գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու հայեցողական լիազորություն: Հիշյալ նորմում «իրավունք ունի» ձևակերպումը անհրաժեշտ է մեկնաբանել միայն որպես մինչ նույն հոդվածի 3-5-րդ կետերում նախատեսված հանգամանքներն ապացուցված լինելը գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու արգելք, իսկ հիշյալ 3-5-րդ կետերում նախատեսված հանգամանքների ապացուցված լինելու դեպքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանի համար ծագում է պարտականություն գույքը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու մասին վճիռ կայացնելու համար: ԵԿԴ/3249/02/09 2011 թվականի մարտի 04

ՀԱՄԱՏԵՂ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՁՏԵՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ, ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼԸ ԵՎ ՏՆՕՐԻՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 198.

1. Համատեղ սեփականության մասնակիցները միասին տիրապետում և օգտագործում են ընդհանուր գույքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ:

2. Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, անկախ այն բանից, թե մասնակիցներից ով է կնքում գույքը տնօրինելու գործարքը:

3. Համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքը կարող է անվավեր ճանաչվել մնացած մասնակիցների պահանջով՝ գործարք կնքող մասնակցի մոտ անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության դեպքում, եթե ապացուցվի, որ գործարքի մյուս կողմն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար այդ մասին:

ՄԵԿԱՐԳԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2012 թվականի փետրվարի 24-ի ՍԴՈ-1009 որոշմամբ: Այդ որոշումը որոշակիորեն փոխեց Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը, սակայն ոչ բոլոր դեպքերի համար: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները Սահմանադրական դատարանի նշված որոշման լույսի ներքո դեռևս կիրառելի են:

Դեռևս 2007 թվականին Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց կարևոր կանոն համատեղ սեփականության գույքը համասեփականատերերի կողմից տնօրինելու հետ կապված: Այն կարող ենք անվավել համատեղ սեփականության համասեփականատերերի գույքը տնօրինելու համաձայնության առկայության կանխավարկած: Այդ կանխավարկածը սահմանվեց իրավակիրառ պրակտիկայում առաջացած խնդիրների պատճառով: Հաճախ էին հանդիպում վեճեր, երբ համատեղ սեփականության համասեփականատերերից մեկը կնքում էր գույքը տնօրինելու գործարք, հետագայում այն վիճարկվում էր մյուս համասեփականատիրոջ կողմից: Դատական պրակտիկայում վեճերն առաջանում էին հիմնականում ամուսինների միջև: Նման իրավիճակում Վճռաբեկ դատարանը չէր կարող միակողմանի մոտեցում ցուցաբերել հարցին և հաշվի առնելով միայն համասեփականատերերի շահերը՝ անտեսել գույքը բարեխիղճ ձեռք բերող գնորդի շահերը և գործարքները ճանաչել անվավեր: Չէին բացառվում դեպքեր, երբ նման հայցերը հարուցվում էին հայցվորի և պատասխանողի համաձայնությամբ և իրականում ուղղված էին լինում երրորդ կողմի՝ գնորդի դեմ: Նման պրակտիկան ըստ էության կարող էր լրջորեն խաթարել բնականոն քաղաքացիական շրջանառությունը:

Նշված պատճառներից ելնելով էլ Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ համատեղ սեփականության գույքի օտարման դեպքում մյուս մասնակիցների համաձայնության

առկայությունը ենթադրվում է՝ համաձայնության առկայության կանխավարկած: Եթե անձը տեղյակ է, որ գույքը պատկանում է ամուսիններին, նույնիսկ գիտի ամուսնուն, ապա գույքը գնելու դեպքում նա չի կարող համարվել ոչ բարեխիղճ ձեռքբերող, քանի որ մյուս ամուսնու համաձայնությունը ենթադրվում է:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց նաև.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի հիման վրա բաժնետոմսերը դիտարկելով որպես ամուսինների համատեղ սեփականություն, և ապացուցված համարելով այն հանգամանքը, որ ժաննա Ղազարյանը իմացել է Թագուշ Պետրոսյանի և Յուլյա Միլիտոսյանի ամուսիններ հանդիսանալու հանգամանքի մասին, տնտեսական դատարանը այդ հանգամանքը բավարար է համարել եզրակացնելու համար, որ ժ.Ղազարյանը իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար բաժնետոմսերի՝ Թ.Պետրոսյանի և Յ.Միլիտոսյանի համատեղ սեփականությունն հանդիսանալու և Թ.Պետրոսյանի մոտ բաժնետոմսերի առուվաճառքի գործարքի կնքման համար անհրաժեշտ լիազորության բացակայության մասին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթն այն մասին, որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Մույն գործի փաստերի համաձայն՝ ամուսիններ Թ.Պետրոսյանի և Յ.Միլիտոսյանի միջև այլ բան նախատեսող համաձայնություն չի եղել: Այսինքն, Թ.Պետրոսյանը՝ որպես համատեղ սեփականության մասնակից, ունեցել է համատեղ սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերը տնօրինելու իրավունք: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Յ.Միլիտոսյանի կողմից բաժնետոմսերի առուվաճառքի գործարքը անվավեր ճանաչելու պահանջը դատարանի կողմից կարող էր բավարարվել միայն Թ.Պետրոսյանի մոտ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և դրա մասին գործարքի մյուս կողմի՝ գնորդ ժ.Ղազարյանի կողմից իմանալու կամ դրա մասին ողջամտորեն ենթադրելու ակնհայտ հնարավորության առկայության փաստը ապացուցված համարելու դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքն անվավեր ճանաչելու համար բավարար չէ համատեղ սեփականության մասնակիցների (Թ.Պետրոսյանի և Յ.Միլիտոսյանի) ամուսիններ հանդիսանալու մասին գնորդի (ժ.Ղազարյանի) տեղեկացված լինելը: Թ.Պետրոսյանի և Յ.Միլիտոսյանի իմանալը և այդ հիմքով բաժնետոմսերի՝ ամուսինների համատեղ սեփականություն հանդիսանալու մասին ժ.Ղազարյանի կողմից իմանալու հնարավորությունը բավարար համարելով, տնտեսական դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջները՝ հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Դատարանը հաստատված է համարել այն հանգամանքը, որ ժ.Ղազարյանն իմացել է կամ պետք է իմանար այն մասին, որ Թ.Պետրոսյանը բաժնետոմսերը օտարելու լիազորություն չի ունեցել, հետևաբար կնքված վիճելի գործարքը հակասում է օրենքի պահանջներին: Մինչդեռ ՀՀ տնտեսական դատարանի վճռում վկայակոչված փաստերով կարելի էր միայն հիմնավորված համարել, որ ժ.Ղազարյանն իմացել է կամ պարտավոր էր իմանալ, որ Յ.Միլիտոսյանը և Թ.Պետրոսյանն ամուսիններն են: Սակայն, Վճռաբեկ դատարանը հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վերը նշված կարգավորումը, գտնում է, որ միայն այդ փաստի հաստատումը բավարար հիմք չէ ենթադրելու, որ Թ.Պետրոսյանը համատեղ գույքը տնօրինելու լիազորություն չի ունեցել, քանի որ համասեփականատերերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի տնօրինելու համատեղ գույքը, եթե համասեփականատերերից ոչ մեկը չի առարկում նրա նման գործողությունների դեմ, ընդ որում ընդհանուր սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքը մնացած մասնակիցների պահանջով կարող է անվավեր ճանաչվել միայն այն դեպքում, եթե ապացուցվի, որ գործարքի մյուս կողմն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար այդ մասին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի դատաքննությամբ չի ապացուցվել այն հանգամանքը, որ ժ.Ղազարյանը իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար համասեփականատերերի միջև համաձայնության բացակայության մասին: 3-459(ՏՂ) 2007 թվականի մարտի 30

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ մոտեցումը կրկնեց նաև հետագա գործերում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ամուսիններ Կարեն Խաչատրյանի և Լուսինե Բսրաբյանի միջև այլ բան նախատեսող համաձայնություն չի եղել: Այսինքն՝ Կարեն Խաչատրյանը, որպես համատեղ սեփականության մասնակից, ունեցել է համատեղ սեփականություն հանդիսացող բաժնեմասերի տնօրինման գործարք կնքելու իրավունք: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լուսինե Բսրաբյանի կողմից բաժնեմասերի առուվաճառքի գործարքն անվավեր ճանաչելու պահանջը դատարանի կողմից կարող էր բավարարվել միայն Կարեն Խաչատրյանի մոտ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և դրա մասին գործարքի մյուս կողմի՝ գնորդ Արմենուհի Մալխասյանի կողմից իմանալու կամ դրա մասին ողջամտորեն ենթադրելու ակնհայտ հնարավորության առկայության փաստը ապացուցված համարելու դեպքում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ կետի երկրորդ նախադասության վերը նշված կարգավորումը, գտնում է, որ միայն Կարեն Խաչատրյանի և Լուսինե Բսրաբյանի՝ ամուսիններ լինելու փաստի հաստատումը բավարար հիմք չէ ենթադրելու, որ Կարեն Խաչատրյանը համատեղ գույքը տնօրինելու լիազորություն չի ունեցել, քանի որ ընդհանուր սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքը մնացած մասնակիցների պահանջով կարող է անվավեր ճանաչվել միայն այն դեպքում, եթե ապացուցվի, որ գործարքի մյուս կողմն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար այդ մասին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի դատաքննությամբ չի ապացուցվել այն հանգամանքը, որ Արմենուհի Մալխասյանն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար համասեփականատերերի միջև համաձայնության բացակայության մասին: ԵԿԴ/3430/02/09 2012 թվականի մարտի 23

2. Դատական պրակտիկայում Վճռաբեկ դատարանի թիվ 3-459 (ՏԴ) գործով որոշման ընդունումից հետո խնդիրները չսպառվեցին: Չնայած Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշմամբ ընդհանուր կանոններն արդեն սահմանվել էին, դեռևս հստակ չէր, թե արդյոք այդ կանոնները կիրառելի են նաև գույզի անհատույց օգտագործման ժամանակ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածն օգտագործում էր ընդհանուր՝ տնօրինում հասկացությունը: Եթե միայն այդ հոդվածով առաջնորդվենք, ապա Վճռաբեկ դատարանի սահմանած կանոնները պետք է վերաբերեին նաև անհատույց օտարմանը:

Սակայն Վճռաբեկ դատարանն այլ կանոն սահմանեց, որը բխում էր ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածից, այլև գույքի անհատույց օտարման՝ նվիրատվության վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերից:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը, հաշվի առնելով, ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման հիմքը՝ ամուսնական հարաբերությունները և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերը, ըստ էության ամրագրել է ընդհանուր գույքը տնօրինելու ժամանակ մյուս համասեփականատերերի համաձայնության և դրա տնօրինման գործարք կնքելու իրավունքի առկայության կանխավարկածը:

Սույն գործի փաստերի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածով նախատեսված ընդհանուր համատեղ սեփականության գույքը տնօրինելու ժամանակ մասնակիցների համաձայնության առկայության կանխավարկածը սույն գործի նկատմամբ կիրառելի չէ, քանի որ համատեղ սեփականության գույքի նվիրատվության դեպքում օրենսդիրը նախատեսել է սահմանափակումներ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 599-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի նվիրատվությունը թույլատրվում է համատեղ սեփականության բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ՝ նույն օրենսգրքի 198-րդ հոդվածով նախատեսված կանոնների պահպանմամբ:

Վերը նշված նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի՝ նվիրատվության ձևով տնօրինման համար պարտադիր կերպով անհրաժեշտ է բոլոր համասեփականատերերի համաձայնությունը և չի սահմանվել բացառություն: ԵՔՂ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

3. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածով նախատեսված համատեղ սեփականության գույքի օգտագործման և տնօրինման դեպքերը չեն սահմանափակվում միայն գույքի վաճառքով կամ նվիրատվությամբ: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ ամուսիններից մեկի վարկային պարտավորությունների դիմաց գրավ է դրվում նրանց ընդհանուր գույքը: Հետագայում վեճի դեպքում, բնականաբար, նույնպես բարձրացվում էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի և դրա վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումների կիրառման հարցը: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 231-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է գրավ դրվել միայն բոլոր սեփականատերերի գրավոր համաձայնությամբ:

Այնուամենայնիվ, առանց համաձայնության գրավ դրված գույքի գրավի պայմանագրի վիճարկման դեպքում Վճռաբեկ դատարանի առջև նույն խնդիրը բարձրացվեց արդեն գրավի դեպքում:

Մասնավորապես, գործերից մեկով Սարգիս Թերզյանի և Հասմիկ Ղազարյանի ամուսնությունը գրանցվել էր 15.08.1996 թվականին, վիճելի անշարժ գույքի նկատմամբ Սարգիս Թերզյանի սեփականության իրավունքը գրանցվել էր 13.12.2004 թվականին, 16.10.2007 թվականին Սարգիս Թերզյանի և Հասմիկ Ղազարյանի ամուսնությունը լուծվել էր, իսկ 29.01.2009 թվականի հիփոթեքի պայմանագրով Սարգիս Թերզյանը վիճելի գույքը գրավադրել էր:

Կինը՝ Հասմիկ Ղազարյանը պահանջել էր անվավեր ճանաչել Երևանի Դավթաշեն 4-րդ թաղամասի 15-րդ շենքի հարևանությամբ թիվ 10/1 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի վերաբերյալ Ընկերության, Սարգիս Թերզյանի և Խորեն Սարգսյանի միջև 29.01.2009 թվականին կնքված հիփոթեքի պայմանագիրը, քանի որ վերջինս չէր տվել գույքը գրավադրելու համաձայնություն:

Վերոնշյալ փաստերը հիմք ընդունելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Վերաքննիչ դատարանն ըստ էության հաստատված է համարել այն հանգամանքը, որ Ընկերությունն իմացել է կամ պետք է իմանար այն մասին, որ Սարգիս Թերզյանը վիճելի անշարժ գույքը գրավ դնելու լիազորություն չի ունեցել, հետևաբար հիփոթեքի պայմանագիրը հակասում է օրենքի պահանջներին, մինչդեռ Սարգիս Թերզյանի անձնագրի և անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի ուսումնասիրմամբ Ընկերությունը կարող էր ենթադրել կամ առավելագույնը՝ իմանալ, որ գրավի առարկան համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույք է, իսկ Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության մասին Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայության փաստը նշված ապացույցներով որևէ կերպ չի կարող հաստատվել:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ կետի մեկնաբանման առումով նախկինում արտահայտած իրավական դիրքորոշումը, գտնում է, որ սոսկ գրավի առարկան համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույք հանդիսանալու փաստի հաստատումը բավարար հիմք չէ ենթադրելու, որ Սարգիս Թերզյանը համատեղ գույքը տնօրինելու լիազորություն չի ունեցել, ավելին, այդ հանգամանքը չի նշանակում, որ Հասմիկ Ղազարյանն առարկել է Սարգիս Թերզյանի կողմից վիճելի անշարժ գույքը գրավ դնելու դեմ, քանի որ համասեփականատերերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի տնօրինելու համատեղ գույքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Այսինքն՝ ընդհանուր գույքի տնօրինման գործարքը կնքող համասեփականատիրոջ գործողությունների դեմ համասեփականատերերից որևէ մեկի անհամաձայնության բացակայությունը վկայում է վերջինիս համաձայնության և գործարքը կնքող համասեփականատիրոջ մոտ գործարք կնքելու իրավունքի առկայության մասին:

Տվյալ դեպքում Հասմիկ Ղազարյանը Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և այդ մասին գործարքի մյուս կողմի՝ գրավառու Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը

հիմնավորող որևէ ապացույց չի ներկայացրել: Սույն գործում առկա է միայն Հասմիկ Ղազարյանի կողմից 20.11.2007 թվականին Սարգիս Թերզյանին տրված համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում ձեռք բերված գույքը վաճառելու վերաբերյալ գրավոր համաձայնությունը, որն *Ընկերությանը չի ներկայացվել: Այսինքն՝ նշված համաձայնությունը չի կարող Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և այդ մասին գործարքի մյուս կողմի՝ Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը հիմնավորող ապացույց հանդիսանալ:*

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ գույքի գրավադրման վերաբերյալ հայցվորն առարկություն կարող էր ներկայացնել միայն տվյալ գործարքի մասին տեղեկացված լինելու պարագայում, քանի որ Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և այդ մասին Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը հիմնավորող ապացույցի բացակայության պայմաններում Հասմիկ Ղազարյանի՝ վիճելի գործարքի մասին տեղեկացված չլինելու հանգամանքը սույն գործի լուծման համար որևէ նշանակություն չունի:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն փաստարկին, որ համաձայնության բացակայությունը սույն պարագայում, ըստ էության, գույքի գրավադրման վերաբերյալ համասեփականատիրոջ առարկությունն է, որի հիմքով հայցվորը դիմել է Դատարան, ապա Վճռաբեկ դատարանը այն ևս հիմնավոր չի համարում, քանի որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքն անվավեր ճանաչելու համար էական է գործարքի կնքման պահին առկա անհամաձայնությունը, իսկ գործարքի կնքումից հետո արտահայտված առարկությունը որևէ իրավական նշանակություն չունի: ԵԱԲԴ/1023/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

4. Ընդհանուր համատեղ սեփականության գույքը տնօրինելու հարցի հետ սերտորեն կապված է նաև դրա պաշտպանության իրավունքը: Այս խնդիրը բավականին մեծ պրակտիկ նշանակություն ունի, քանի որ հաճախ գույքի նկատմամբ իրավունքների ոչ միայն տնօրինման, այլև պաշտպանության հարցու համասեփականատերերը համաձայնության չեն գալիս: Օրինակ, եթե համասեփականատերերից մեկը ցանկանում է ընդհանուր սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը հետ պահանջել ուրիշի ապօրինի տիրապետումից, իսկ մյուս համասեփականատերերը համաձայն չեն: Անհրաժեշտ է նշել, որ այս հարցը տարբեր դրսևորումներով հաճախ է հանդիպում դատական պրակտիկայում:

Վճռաբեկ դատարանը իր դիրքորոշմամբ ոչ ամբողջությամբ, բայց որոշակի մոտեցումներ սահմանեց այդ հարցի վերաբերյալ:

Վերոնշյալ իրավիճակների վերաբերյալ գործերից մեկով համասեփականատերերից Ռաֆիկ Մուրադյանը, դիմելով դատարան պահանջել էր Էմմա Խառատյանին, Արմեն Քարտաշյանին, Անահիտ Աբաջյանին պարտավորեցնել վերացնելու հողօգտագործման խոչընդոտները, Երևանի Պողոտյան 31 հասցեում գտնվող 65 քմ մակերեսով հողամասը բերել նախկին տեսքի և ճանաչել սեփականության իրավունքն այդ հողամասի նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող Երևանի Պողոտյան 31 հասցեում գտնվող 800 քմ մակերեսով հողամասի մի մասը համասեփականատերերի միջև փաստացի բաժանված լինելու պայմաններում այդ հողամասի մաս կազմող վիճելի 65 քմ մակերեսով չառանձնացված հողամասը դեռևս գտնվում է նրանց ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վիճելի հողամասի համասեփականատերեր Միրուշ Գրիգորյանը, Աստղիկ Սահակյանը, Արմենուհի Սարգսյանը որևէ առարկություն չեն ունեցել հայցապահանջի դեմ, վիճելի 65 քմ մակերեսով հողամասը Ռաֆիկ Մուրադյանի կողմից օգտագործվող հողամասի շարունակությունն է, իսկ բողոք բերած անձինք էլ դրա նկատմամբ որևէ իրավունք չունեն՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ռաֆիկ Մուրադյանն իրավունք ունի վիճելի հողամասը հետ պահանջել պատասխանողների ապօրինի տիրապետումից և պահանջել դրա նկատմամբ ճանաչելու սեփականության իրավունքը:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 09.06.2004 թվականի վճռով Պռոշյան 31 հասցեում գտնվող ընդհանուր սեփականություն համարվող 800 քմ մակերեսով հողամասից առանձնացվել և Ռաֆիկ Մուրադյանին է հատկացվել միայն նրա կողմից փաստացի օգտագործվող հատվածը, ինչի հետևանքով դադարեցվել է վերջինիս ընդհանուր սեփականության իրավունքը 800 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն անհիմն է համարում, քանի որ նշված վճռով Կադաստրի 25.02.2004 թվականի գրության հիման վրա վիճելի 65 քմ մակերեսով հողամասը համասեփականատերերի միջև չի բաժանվել բողոք բերած անձանց կողմից օգտագործվելու պատճառով: Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այլ անձանց կողմից առանց իրավական հիմքի հողամասն օգտագործելը չի կարող հանգեցնել սեփականատիրոջ սեփականության իրավունքի դադարեցման:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի մյուս փաստարկին այն մասին, որ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.12.2008 թվականի վճռով Ռաֆիկ Մուրադյանի հայցը՝ 274 քմ մակերեսով հողամաս հատկացնելու պահանջի մասին, մերժվել է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 09.06.2004 թվականի վճռով նրա բաժինն արդեն իսկ առանձնացված լինելու պատճառաբանությամբ, ինչից հետևում է, որ Ռաֆիկ Մուրադյանը 65 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ պահանջ ներկայացնելու իրավունք չունի, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն հիմնավոր չի համարում, քանի որ նշված գործով վեճը եղել է համասեփականատերերի միջև, իսկ սույն գործով այն վերաբերում է ուրիշի ապօրինի տիրապետումից գույքը հետ վերադարձնելուն: ԵԿԴ/2481/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Հետևաբար կարող ենք գալ այն ընդհանուր եզրահանգման, որ ընդհանուր սեփականության մասնակիցը, մյուս մասնակիցների համաձայնությամբ, իրավունք ունի համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը հետ պահանջել ուրիշի ապօրինի տիրապետումից և պահանջել դրա նկատմամբ ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը:

ՀԱՄԱՏԵՂ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՉՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԸ ԲԱԺԱՆԵԼԸ և ԴԲԱՆԻՑ ԲԱԺԻՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՑՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 199.

1. Համատեղ սեփականության մասնակիցների միջև ընդհանուր գույքը բաժանվում կամ նրանցից մեկի բաժինն առանձնացվում է ընդհանուր գույքի նկատմամբ իրավունքում մասնակիցներից յուրաքանչյուրի բաժինը նախապես որոշելուց հետո:

2. Ընդհանուր գույքը բաժանելիս և դրանից բաժին առանձնացնելիս համատեղ սեփականության մասնակիցների բաժինները համարվում են հավասար, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ մասնակիցների համաձայնությամբ:

3. Ընդհանուր գույքը բաժանելու և դրանից բաժին առանձնացնելու հիմքերը և կարգը սահմանվում են սույն օրենսգրքի 197 հոդվածի կանոններով:

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը, սահմանելով ընդհանուր համատեղ սեփականությունում բաժինը որոշելու և առանձնացնելու կարգը, չի սահմանում համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի բաժինը որոշելուց և առանձնացնելուց հետո վաճառելու դեպքում գնելու նախապատվության իրավունքին:⁴² Այդ պատճառով պրակտիկայում այդ հարցը հաճախ էր բարձրացվում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ համատեղ սեփականության վաճառքի հետ կապված հարաբերություններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածով նախատեսված ընդհանուր սեփականության իրավունքում վաճառվող բաժինը գնելու նախապատվության իրավունքի նորմերը կիրառելի չեն: ԵԿԴ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

⁴² Տես սույն աշխատանքում 195-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 201.

1. Ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

2. Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է:

3. Անհատական օգտագործման գույքը (հագուստը, կոշիկը և այլն), բացառությամբ թանկարժեք իրերի և պերճանքի առարկաների, եթե նույնիսկ այն ձեռք է բերվել ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր միջոցների հաշվին, համարվում է այն ամուսնու սեփականությունը, որն այդ գույքն օգտագործել է:

4. Ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը կարող է ճանաչվել նրանց համատեղ սեփականություն, եթե պարզվի, որ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր գույքի կամ մյուս ամուսնու անձնական գույքի հաշվին կատարվել են ներդրումներ, որոնք նշանակալի չափով ավելացրել են այդ գույքի արժեքը (հիմնական վերանորոգում, վերակառուցում, վերասարքավորում և այլն), եթե այլ բան նախատեսված չէ ամուսինների միջև կնքված պայմանագրով:

5. Ամուսիններից մեկի պարտավորությունների համար կարող է բռնագանձում տարածվել նրա սեփականության ներքո գտնվող գույքի, ինչպես նաև ամուսինների ընդհանուր գույքում նրա բաժնի վրա:⁴³

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը սահմանում է ամուսինների գույքային ընդհանուր ռեժիմը: Սակայն հոդվածը չի բացառում ամուսինների միջև այլ համաձայնություն կայացվելու դեպքում գույքային այլ ռեժիմի նախատեսում:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 26-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են քաղաքացիական օրենսգրքով, ինչպես նաև ամուսինների միջև կնքված ամուսնական պայմանագրով:

Պրակտիկ առաջին խնդիրը այլ երկրներում կնքված ամուսնական պայմանագրի վավերությունն է Հայաստանի Հանրապետությունում: Այդ խնդիրն առաջանում է նաև այն դեպքում, երբ ամուսնական պայմանագիրը կնքված է լինում մինչև ՀՀ քաղաքացիական և ընտանեկան օրենսգրքերով ամուսնական պայմանագրի ինստիտուտի նախատեսումը: Այս դեպքում կողմերի միջև վեճը երկու ասպեկտ է ունենում՝ 1. Այլ պետությունում կնքված ամուսնական պայմանագիրը ՀՀ-ում չի կարող վավեր լինել⁴⁴, 2. Մինչև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի ընդունումը կնքված ամուսնական պայմանագիրը չի կարող իրավական հետևանքներ առաջացնել ՀՀ-ում ամուսինների միջև ծագած գույքային հարաբերությունների համար:

Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին պատասխանեց այդ հարցերին՝ նշելով, որ ամուսնական պայմանագրով ամուսինները կարող են սահմանել գույքի առանձին ռեժիմը: Այլ երկրում այդ երկրի օրենսդրության պահանջներին համապատասխան կնքված ամուսնական պայմանագիրը ՀՀ-ում վավեր է: Եթե ամուսնական պայմանագիրը կնքվել է մինչ քաղաքացիական օրենսգրքին ուժի մեջ մտնելը, ապա ամուսնական պայմանագիրը կիրառվում է քաղաքացիական օրենսգրքին ուժի մեջ մտնելուց հետո ծագած իրավունքների նկատմամբ: 3-699(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան

⁴³Համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում ձեռք բերված գույքի գրավադրման առանձնահատկությունների մասին տես սույն աշխատանքի Գրավի իրավունք մասը

⁴⁴ Տես սույն աշխատանքի Միջազգային մասնավոր իրավունք մասը

նախատեսված չէ օրենքով կամ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 7-րդ գլխով էլ կարգավորված են ամուսնական պայմանագրի հետ կապված հարցերը:

Այնուամենայնիվ, նշված կանոնակարգումներից հստակ չէ, թե արդյոք 201-րդ հոդվածով նախատեսված ամուսինների միջև կնքված պայմանագրով հասկացությունը նույնանում է ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով նախատեսված պայմանագրի հետ: Պրակտիկայում հաճախ ամուսինները միմյանց միջև գույքային հարաբերությունները կարգավորում են ոչ թե ընդհանուր՝ ամուսնական պայմանագրով, այլ կոնկրետ քաղաքացիաիրավական պայմանագրերով: Նման իրավիճակներում անհրաժեշտ է հստակեցնել այդ պայմանագրերի իրավական հետևանքները և հարաբերակցությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի հետ: Այն դեպքում, երբ բարձրացվում է նաև 201-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառման խնդիր, այս հարցի պատասխանն ավելի անորոշ է լինում:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց այդ հարցին՝ նշելով.

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով ընդհանուր սեփականության իրավունքը, այն տարանջատել է երկու տարբեր իրավական ռեժիմներով: Առաջինը՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության, երբ ընդհանուր սեփականությունում սեփականատերերի բաժինները որոշված են, և ընդհանուր համատեղ սեփականության՝ առանց այդ բաժինները որոշելու: Ընդ որում ամուսինների միջև այլ բան նախատեսող պայմանագրի բացակայության պայմաններում ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը դիտվում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը և ամուսիններից մեկի պարտավորությունների համար բռնագանձումը տարածվում է ամուսինների ընդհանուր գույքում նրա բաժնի վրա:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքի նկատմամբ ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ կանոնները կիրառվում են, եթե ընդհանուր սեփականության իրավունքի այլ իրավական ռեժիմ (տվյալ դեպքում՝ ընդհանուր բաժնային սեփականություն) պայմանագրով սահմանված չէ:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, առաջին աստիճանի դատարանի դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, հանգել է այն հետևության, որ վճիռ կայացնելիս Դատարանն ամբողջ ծավալով պարզել է գործի ճիշտ լուծման համար նշանակություն ունեցող բոլոր փաստական հանգամանքները՝ պահպանելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի պահանջները:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Քնարիկ Հարությունյանը, Աշոտ Հովհաննիսյանը և Սաղաթել Էլոյանը 1999 թվականին հիմնադրել են Երաշխիք» ապահովագրական ՍՊԸ-ն՝ համապատասխանաբար 30%, 30% և 40% բաժնեմասերով, իսկ 28.06.2003 թվականի պայմանագրով Աշոտ Հովհաննիսյանը Երաշխիք» ՍՊԸ-ի՝ իրեն պատկանող 30% բաժնեմասը վաճառել է Մամիկոն Միմոնյանին:

Գործակալության 04.05.2006 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ Երաշխիք» ՍՊԸ-ի բաժնետերերը երեքն են հետևյալ բաժնեմասերով. Քնարիկ Հարությունյան-30%, Սաղաթել Էլոյան-40%, Մամիկոն Միմոնյան-30%:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում Քնարիկ Հարությունյանը, Աշոտ Հովհաննիսյանը և Սաղաթել Էլոյանը Երաշխիք» ՍՊԸ-ն հիմնադրելիս կնքել են հիմնադիր պայմանագիր, որով որոշել են Ընկերությունում իրենց բաժնեմասերը դրանով իսկ որոշելով ընդհանուր սեփականության՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավական ռեժիմը, հետևաբար, Ընկերությունում առկա 30% բաժնեմասի սեփականատերը Քնարիկ Հարությունյանն է, մեկ այլ՝ 30% բաժնեմասի սեփականատերը՝ Աշոտ Հովհաննիսյանը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերությունում 30% բաժնեմասը սեփականության իրավունքով պատկանում է միայն Քնարիկ Հարությունյանին, ուստի Աշոտ Հովհաննիսյանի պարտավորությունների համար այդ գույքի վրա բռնագանձում չի կարող տարածվել:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի պատասխանում բերված այն փաստարկին, որ Ընկերությունում Քնարիկ Հարությունյանի ունեցած 30% բաժնեմասի վրա արգելանքը դրվել է օրինական ուժի մեջ մտած 09.10.2006 թվականի դատավճռով, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում

է, որ այն հիմնավոր չէ, քանի որ նշված դատավճռում առկա 'ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված նրա կնոջ' Քնարիկ Արշալույսի Հարությունյանի անվամբ եղած սեփականության Աշոտ Հովհաննիսյանին օրենքով պատկանող մասի» եզրույթից հետևում է, որ բռնագանձումը պետք է տարածվի ամուսիններին ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի վրա: 3-58 (ՎԴ) 2009 թվականի մայիսի 27

Մեկնաբանելով վերոնշյալ որոշումը՝ կարող ենք արձանագրել, որ ամուսինները ոչ միայն ամուսնական պայմանագրով, մինչ ամուսնությունը, այլև ցանկացած այլ պայմանագրով ամուսնության ընթացքում կարող են բաժանել կոնկրետ գույք: Այդ պայմանագիրը վավեր է, քանի որ 201-րդ հոդվածը նշում է ընդհանրապես պայմանագրի մասին:

3. Օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր ստացած գույքը համարում է այդ ամուսնու սեփականությունը: Պրակտիկայում հաճախ էր բարձրացվում այն հարցը, թե արդյոք սեփականաշնորհման արդյունքում ամուսիններից մեկի ստացած գույքը կարող է համարվել ամուսինների ընդհանուր գույք, թե այն ներառվում է հոդվածի նշված մասով ամրագրված նվեր ստացած գույքի կազմի մեջ:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անդրադարձավ դեռևս 2007 թվականին՝ նշելով, որ սեփականաշնորհմամբ ձեռք բերված գույքի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածով սահմանված՝ ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականության կարգավիճակը չի գործում: Սեփականաշնորհման ընթացքում ամուսինների ստացած գույքը հանդիսանում է նրանցից յուրաքանչյուրի սեփականությունը: 3-506 (ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

Հետագայում Վճռաբեկ դատարանը վերահաստատեց իր դիրքորոշումն այլ գործերով:

Գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանը հաստատված էր համարել, որ վիճելի բնակարանում Գևորգ Թաթոսյանի ունեցած բաժնի նկատմամբ Ռուզաննա Ծատուրյանի համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման փաստը Դատարանի կողմից ճիշտ է հաստատվել: Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը բեկանելով, պատճառաբանել էր, որ հայցվորի իրավունքը ծագել է օրենքի ուժով և ենթակա է ճանաչման և պաշտպանության՝ անկախ գրանցված լինելու հանգամանքից:

Գործի փաստերի համաձայն՝ Գևորգ Թաթոսյանի և Ռուզաննա Ծատուրյանի ամուսնությունը գրանցվել էր 1995 թվականի մարտի 17-ին Երևանի Խորհրդային շրջանի ԶԱԳՍ-ի բաժնում, իսկ Երևանի քաղաքապետի 09.03.1997 թվականի բնակարանի սեփականաշնորհման մասին թիվ 1028 որոշման, նոտարի 13.08.2008 թվականի ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի թիվ 6710 վկայագրի հիման վրա Երևանի Լեփսիոսի 21 շենքի թիվ 24 բնակարանի նկատմամբ գրանցվել է Գևորգ, Սասուն, Նարինե Թաթոսյանների, Սվետլինա Սաղումյանի ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքը՝ յուրաքանչյուրին 1/4 բաժնով: 07.11.2008 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 2596601 վկայականի համաձայն՝ Ռուզաննա Ծատուրյանը վիճելի բնակարանի նկատմամբ գրանցված սեփականության իրավունք չունի:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնավ, որ վիճելի բնակարանը թեև ձեռք է բերվել Գևորգ Թաթոսյանի և Ռուզաննա Ծատուրյանի համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում, սակայն Գևորգ Թաթոսյանի կողմից՝ անհատույց սեփականաշնորհման հիմքով, հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի ուժով նրանց ընդհանուր համատեղ սեփականությունը չէ:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վիճելի բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունք չունենալու պայմաններում այնտեղ բնակեցնելու մասին Ռուզաննա Ծատուրյանի պահանջն անհիմն է: ԵԱԲԴ/2304/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

Արդյունքում կարող ենք եզրակացնել, որ սեփականաշնորհման ընթացքում ամուսնու ձեռք բերած գույքը երկու ամուսինների համատեղ սեփականությունը չէ, քանի որ այն պետությունից ստացվել է անհատույց:

4. Պրակտիկ մեծ նշանակություն ունի նաև օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 2-րդ և 1-ին մասերի հարաբերակցության հարցը: Մասնավորապես, հաճախ ամուսիններից մեկի սեփականությունը համարվող գույքի օտարման արդյունքում ձեռք բերված գումարով ամուսնության ընթացքում ձեռք է բերվում գույք: Նման դեպքերում վիճելի է մնում, թե այդոք այն համարվում է ամուսինների

համատեղ սեփականությունը: Նման խնդիր բարձրացվում է այն պատճառով, որ եթե տվյալ գույքը համարվում է ամուսիններից մեկի անձնական սեփականությունը, ապա դրա տնօրինման արդյունքում ձեռք բերված գույքը նույնպես պետք է համարվի վերջինիս անձնական սեփականությունը:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց բարձրացված հարցին՝ փորձելով միասնականացնել դատական պրակտիկայում առաջացող տարբեր մոտեցումները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է: Ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը կարող է ճանաչվել նրանց համատեղ սեփականություն, եթե պարզվի, որ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր գույքի կամ մյուս ամուսնու անձնական գույքի հաշվին կատարվել են ներդրումներ, որոնք նշանակալի չափով ավելացրել են այդ գույքի արժեքը (հիմնական վերանորոգում, վերակառուցում, վերասարքավորում և այլն), եթե այլ բան նախատեսված չէ ամուսինների միջև կնքված պայմանագրով:

Տվյալ դեպքում ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից՝ որ ամուսինն է ձեռք բերել, ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե ամուսիններից մեկին պատկանող միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել է երկուսի, թե մեկի կողմից, ում անունով է ձևակերպված, միննույն է, հանդիսանում է ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականությունը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ վիճելի այգետնակը ձեռք է բերվել ամուսիններ Ելենա և Սամվել Տայանների համատեղ կյանքի ընթացքում, հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հանդիսանում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը: 3-1193 (ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

5. Վերոնշյալ իրավիճակի հետ սերտորեն կապված է պրակտիկայում տարածված մեկ այլ դեպք, երբ ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի հայցով գույքի նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության հիմքով ճանաչվում է այդ ամուսնու սեփականության իրավունքը: Նման իրավիճակներում հաճախ միասնական դիրքորոշում չի արտահայտվում այն հարցի վերաբերյալ, թե արդյոք այն համարվում է ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույք: Խնդիրն ավելի է բարդանում այն պատճառով, որ նման դեպքում ամուսինը գույքը ձեռք չի բերում հաստցմամբ, հետևաբար հաճախ դատարաններն այդն դիտարկելով օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համատեքստում այն դիտարկում են որպես ամուսնու կողմից նվեր ստացված գույք, որը չի կարող համարվել ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականությունը: Երբեմն դատարանները պատճառաբանում են նաև, որ տվյալ գույքի նկատմամբ պետք է ճանաչվի միայն այն ամուսնու սեփականության իրավունքը, ով դիմել է դատարան՝ սեփականության իրավունքի ճանաչման հայցով, քանի որ նման դեպքերում հաստատվում է միայն տվյալ ամուսնու կողմից գույքի բացահայտ, բարեխաղճ և անընդմեջ տիրապետումը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցերին և նշեց.

10.03.1967 թվականից 05.02.2010 թվականն ընկած ժամանակահատվածում ամուսիններ Լյովա Նավասարդյանի և Միլվա Մարգարյանի ձեռք բերած գույքը, ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանել է նրանց, անկախ նրանից ամուսիններից որ մեկի միջոցների հաշվին է ձեռք բերվել գույքը կամ ում անվամբ է այն ձևակերպվել:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով յուրաքանչյուր անշարժ գույքի նկատմամբ ամուսինների համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման փաստը գնահատելու համար անհրաժեշտ է առաջնորդվել վերը նշված կանոնակարգմամբ:

Այսպես՝ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 24.09.2002 թվականի թիվ 2-1325 վճռով Երևան քաղաքի Լալայանց թիվ 4 հասցեում գտնվող, Լյովա Նավասարդյանի կողմից փաստացի օգտագործվող 80,3 քմ մակերեսով կառույցի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 187-րդ հոդվածի հիմքով ճանաչվել է վերջինիս սեփականության իրավունքը, իսկ 179,1 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ՝ օգտագործման իրավունքը:

Համաձայն ՀՀ «Երևանի կառուցապատման ներդրումային ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՀՈԱԿ-ի 14.01.2011 թվականի թիվ 38/01-1210 գրության՝ հիմք ընդունելով ՀՀ կառավարության 05.10.2001 թվականի թիվ 950-Ն որոշման պահանջները՝ Լալայանց 4 հասցեի իրացման կապակցությամբ Հայաստանի Հանրապետության, ի դեմս Երևանի քաղաքապետի, որի անունից հանդես է եկել «Հյուսիսային պողոտա և կասկադ» ԾԻԳ ՊՈԱԿ-ը և նշված հասցեում գտնվող անշարժ գույքի սեփականատեր Լյովա Նավասարդյանի և վերջինիս կնոջ՝ Սիլվա Մարգարյանի միջև 26.03.2004 թվականին կնքվել է անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիր, որով Լալայանց 4 հասցեում սեփականության իրավունքով պատկանող 80,3 քմ մակերեսով շինության և 179,1 քմ մակերեսով օգտագործման իրավունքով պատկանող հողամասի դիմաց տրամադրվել է 51.173,79 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ փոխհատուցում:

04.05.2004 թվականին նոտարական կարգով վավերացված առուվաճառքի պայմանագրով Լյովա Նավասարդյանը գնել է Երևան քաղաքի Մարգարյան 2-րդ նրբանցքի 5-րդ շենքի թիվ 43 բնակարանը, և վերջինիս անվամբ 12.05.2004 թվականին տրվել է անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1130416 վկայականը:

Վերաքննիչ դատարանը հիմնավոր է համարել Դատարանի կողմից նշված անշարժ գույքի մասով հայցի բավարարման հիմքում դրված այն պատճառաբանությունը, որ Երևանի Լալայանց 4 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության ուժով ամուսինների՝ Լյովա Նավասարդյանի և Սիլվա Մարգարյանի սեփականության իրավունքի ճանաչման համար անհրաժեշտ էր, որպեսզի ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջ ներկայացված լիներ նաև Սիլվա Մարգարյանի կողմից, և դատական ակտով դատարանը հաստատված համարեր, որ Սիլվա Մարգարյանը նույնպես տաս տարի անընդմեջ, բացահայտ, բարեխիղճ և որպես սեփական գույք տիրապետել է վիճելի անշարժ գույքը: Դատարանը նշել է նաև, որ Երևանի Լալայանց 4 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի փոխհատուցման դիմաց ստացված գումարով Լյովա Նավասարդյանը Վիկտոր և Ամալյա Ալեքյաններից 04.05.2004 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի հիման վրա ձեռք է բերել Երևանի Մարգարյան 2-րդ նրբանցքի 5-րդ շենքի 2 սենյականոց թիվ 43 բնակարանը: Ներկայացված հայցադիմումի պատասխանով Նաիրա և Վարդուհի Նավասարդյաններն ընդունել և հաստատել են, որ Երևանի Մարգարյան 2-րդ նրբանցքի 5-րդ շենքի թիվ 43 բնակարանը ձեռք է բերվել Երևանի Լալայանց 4 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի դիմաց Լյովա Նավասարդյանին տրամադրված փոխհատուցման գումարով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևան քաղաքի Լալայանց թիվ 4 հասցեում գտնվող 80,3 քմ մակերեսով կառույցի նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմության հիմքով Լյովա Նավասարդյանը սեփականության իրավունք է ձեռք բերել 24.09.2002 թվականի թիվ 2-1325 օրինական ուժի մեջ մտած վճռի հիման վրա, այսինքն՝ Սիլվա Մարգարյանի հետ ամուսնության ընթացքում, և այն չի հանդիսանում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույք: Բացի այդ, Երևան քաղաքի Լալայանց թիվ 4 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրում որպես վաճառողներ, այսինքն՝ գույքի սեփականատերեր, հանդես են եկել Լյովա Նավասարդյանը և Սիլվա Մարգարյանը:

Հետևաբար, անկախ այն հանգամանքից, թե Երևան քաղաքի Մարգարյան 2-րդ նրբանցքի 5-րդ շենքի թիվ 43 բնակարանը գնվել է Երևան քաղաքի Լալայանց թիվ 4 հասցեի անշարժ գույքի վաճառքից ստացված գումարով, թե ամուսինների այլ միջոցներով, բոլոր դեպքերում այն համարվում է համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույք: ԵԱԴԴ/1229/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

6. Օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 4-րդ մասը նախատեսում է, որ ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը կարող է ճանաչվել նրանց համատեղ սեփականություն, եթե պարզվի, որ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր գույքի կամ մյուս ամուսնու անձնական գույքի հաշվին կատարվել են ներդրումներ, որոնք նշանակալի չափով ավելացրել են այդ գույքի արժեքը (հիմնական վերանորոգում, վերակառուցում, վերասարքավորում և այլն), եթե այլ բան նախատեսված չէ ամուսինների միջև կնքված պայմանագրով:

Դատական պրակտիկայում ամուսինների միջև վերը նշված հոդվածի կիրառման հետ կապված վեճերը բազմաթիվ են: Հաճախ ամուսիններից մեկը գումար է տրամադրում մյուս

ամուսնուն պատկանող գույքի վերանորոգման համար: Հետագայում կողմերի միջև վեճ ծագելիս ներկայացվում է վերանորոգված գույքն ընդհանուր համատեղ սեփականություն ճանաչելու պահանջ:

Նմանատիպ գործերի քննության պրակտիկան ցույց է տալիս, որ ապացուցման գործընթացն այն հիմնական խնդիրն է, որն առաջանում է նման հայցերի քննության ժամանակ: Բացի այդ, անհրաժեշտ է հստակեցնել այն էական փաստերը, որոնք պետք է հաստատվեն նմանատիպ գործերով հայցը բավարարելու համար:

Գործերից մեկով կինը դիմել էր դատարան՝ պահանջելով ճանաչել Երևանի, Բաղրամյան պողոտայի, 2-րդ փակուղի, 10-րդ շենքի, թիվ 10 բնակարանի համատեղ սեփականատեր: Բնակարանը սեփականության իրավունքով գրացված էր ամուսնու՝ Անդրե Զելոյանի անվամբ: Բնակարանը վերանորոգվել էր 2005 թվականին և ըստ հայցվորի՝ վերջինիս միջոցներով: Արդյունքում բնակարանի արժեքն էապես ավելացել էր, հետևաբար կինը գտնում էր, որ դրա նկատմամբ պետք է ճանաչվի նաև իր համատեղ սեփականության իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 4-րդ մասը նշեց.

ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկին սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի նկատմամբ կարող է ճանաչվել ամուսինների համատեղ սեփականության իրավունքը հետևյալ վավերապայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում՝

ա) ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր գույքի կամ մյուս ամուսնու անձնական գույքի հաշվին ներդրումներ կատարելը,

բ) գույքի արժեքի նշանակալի չափով ավելանալը,

գ) կատարված ներդրման և արժեքի ավելացման միջև պատճառահետևանքային կապի առկայությունը

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործի լուծման համար անհրաժեշտ է անդրադառնալ և գնահատման առարկա դարձնել հետևյալ հարցերը.

- բնակարանի վերանորոգման պահին՝ 2005 թվականին ինչ արժեք ուներ բնակարանը:*
- արդյոք բնակարանի վերանորոգման հետևանքով դրա արժեքը ավելացել է նշանակալի չափով:*
- առկա է արդյոք կատարված վերանորոգման և արժեքի նշանակալի չափով ավելացման միջև պատճառահետևանքային կապ: 3-422/ՎԴ 2008 թվականի հունիսի 20*

Նույն գործը հետագայում կրկին քննվեց Վճռաբեկ դատարանի կողմից, որտեղ վերջինս արդեն կոնկրետ փաստական հանգամանքները գնահատելով լուծեց առաքցացած վեճը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

այսպես, ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր գույքի կամ մյուս ամուսնու անձնական գույքի հաշվին ներդրումների կատարման անդրադառնալով՝ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ վիճելի է մնում այն փաստը, թե ներդրումները կատարվել են համատեղ գույքի, թե մյուս ամուսնու՝ հայցվորի միջոցների հաշվին: Նկատի ունենալով, որ տվյալ փաստի դեմ առարկելով, պատասխանողը որևէ վերաբերելի կամ թույլատրելի ապացույց չի ներկայացրել, Վերաքննիչ դատարանը հիմնավոր է համարում Դատարանի այն հետևությունը, որ ներդրումը կատարվել է ամուսիններից մեկի՝ Ռուզաննա Խաչիկյանի միջոցների հաշվին: Ավելին, տվյալ դեպքում վիճելի այս փաստի մասին Ռուզաննա Խաչիկյանի փաստարկներն առավել հավաստի են համարվում, քանի որ գումարները ծախսվել են նրա կողմից, իսկ հակառակն ապացուցված չէ:

Վճռաբեկ դատարանը Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ հետևությունը հիմնավոր չի համարում, քանի որ ինչպես նշել է հենց Վերաքննիչ դատարանը բողոքարկվող որոշման մեջ. «Բրետանյը-Պեի դե Լուար» խնայողամարկդի կողմից 10.07.2008 թվականին և 21.01.2009 թվականին տրված տեղեկանքներով հաստատվում է այն փաստը, որ Ռուզաննա Խաչիկյանի անվամբ 11.06.2004 թվականին բացված երկու գրքույկներին Անդրե Զելոյանի կողմից փոխանցվել է 21 300 եվրո գումար: Նշված գումարը փոխանցվել է (ներդրվել է) Ռուզաննա Խաչիկյանի հաշիվներին վերջինիս և Անդրե Զելոյանի ամուսնության գրանցումից հետո, ուստի ՀՀ

քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով այդ գումարը ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականությունն է:

Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ Սույն գործով հաստատված է այն փաստը, որ «Բրետանյը-Պեի դե Լուար» բանկից Անդրե Զելոյանը Ռուզաննա Խաչիկյանի՝ HSBC բանկ Հայաստան» բանկում բացված հաշվեհամարին 23.03.2005 թվականից 31.07.2005 թվականն ընկած ժամանակահատվածում փոխանցել է ընդհանուր՝ 10 700 եվրո գումար: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ նշված գումարները ամուսիններին են պատկանել ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքով՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի շրջանակներում որևէ իրավական նշանակություն չի կարող ունենալ ամուսիններից մեկի կողմից այդ գումարը մյուսին փոխանցելու փաստը:

Փաստորեն, Վերաքննիչ դատարանը, ապացուցված համարելով այն հանգամանքը, որ ներդրումներն ընդհանուր գույքում կատարվել են միայն Ռուզաննա Խաչիկյանի կողմից (ըստ էության, միայն վերջինիս անձնական միջոցների հաշվին)՝ որպես հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ գումարները ծախսվել են Ռուզաննա Խաչիկյանի կողմից՝ անտեսելով իր իսկ կողմից հաստատված այն հանգամանքը, որ Անդրե Զելոյանի կողմից Ռուզաննա Խաչիկյանին է ուղարկվել շուրջ 32 000 եվրո, որը ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականությունն է:

Անդրադառնալով բնակարանի արժեքի նշանակալի չափով ավելացմանը՝ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ սույն գործով վիճելի բնակարանի նշանակալի ավելացման հարցը գնահատելիս հաշվի է առնում նյութական ներդրման արդյունքը՝ 8.900.000 ՀՀ դրամ (շուրջ 60%), ինչպես նաև ներդրման աշխատանքները միայն Ռուզաննա Խաչիկյանի կողմից կատարելու փաստը: Տվյալ դեպքում, ինչպես վերը նշվեց, Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր չի համարում Վերաքննիչ դատարանի այն պնդումը, որ գույքում կատարված ներդրումները կատարվել են Ռուզաննա Խաչիկյանի կողմից միայն վերջինիս անձնական միջոցների հաշվին: Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանի այն պնդումը, որ տվյալ դեպքում Ռուզաննա Խաչիկյանի կողմից կատարված ներդրման արդյունքով է վիճելի Բնակարանի արժեքը 2005 թվականի մարտ-օգոստոս ամիսներին ավելացել շուրջ 60 տոկոսով, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գույքի գնահատված աճում պետք է հաշվարկել նաև մյուս ամուսնու ներդրումը, ինչպես նաև գույքի շուկայական գնի աճը, որը ըստ Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 05.12.2008 թվականի թիվ 08-1074 եզրակացության կազմել է 2.114.000 ՀՀ դրամ:

Բնչ վերաբերում է կատարված վերանորոգման և արժեքի նշանակալի չափով ավելացման միջև պատճառահետևանքային կապին, ապա Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ փորձագիտական եզրակացությամբ ուղղակիորեն նշված է, որ վիճելի բնակարանի շուկայական արժեքը վերանորոգման աշխատանքների հետևանքով ավելացել է 8.900.000 ՀՀ դրամով: Նշվածի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը ուղղակի պատճառահետևանքային կապ է տեսել կատարված ներդրման և վիճելի բնակարանի գնի՝ այդ չափով ավելացման միջև:

Վճռաբեկ դատարանը նշված պնդումը նույնպես անհիմն է համարում, քանի որ Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 05.12.2008 թվականի թիվ 08-1074 եզրակացության համաձայն՝ Երևանի Արաբկիր համայնքի Բաղրամյան պողոտայի 2-րդ փակուղու 10-րդ շենքի թիվ 10 բնակարան հասցեում գտնվող Անդրե Զելոյանին սեփականության իրավունքով պատկանող 66.7քմ մակերեսով բնակարանի հավանական շուկայական արժեքը մինչև բնակարանում շինվերանորոգման աշխատանքների կատարումը՝ 2005 թվականի մարտ ամսվա դրությամբ, կազմել է 14.500.000 ՀՀ դրամ: Նշված բնակարանում 2005 թվականի մարտ-օգոստոս ամիսների ընթացքում կատարված շինվերանորոգման աշխատանքների արժեքը կազմել է 6.372.279 ՀՀ դրամ: Բնակարանի հավանական շուկայական արժեքը բնակարանում շինվերանորոգման աշխատանքների կատարման հետևանքով 2005 թվականի օգոստոս ամսվա դրությամբ կազմել է կլորացված 23.400.000 ՀՀ դրամ: Նշված բնակարանի շուկայական արժեքը վերանորոգման աշխատանքների կատարման հետևանքով ավելացել է 8.900.000 (23.400.000-14.500.000) ՀՀ դրամով, ինչը ներառում է վերանորոգման ծախսերը՝ 6.786.000 ՀՀ դրամ և մարտ-օգոստոս ամիսների ընթացքում ՀՀ անշարժ գույքի շուկայում տեղի ունեցած գնաճը՝ 2.114.000 ՀՀ դրամ:

Այսինքն՝ վերանորոգման գումարը կազմել է 6.786.000 ՀՀ դրամ, որն այլ բան ապացուցված չլինելու պայմաններում համարվում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը: Ոստի, յուրաքանչյուր ամուսնու ներդրումը կազմում է 3.393.000 ՀՀ դրամ: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վիճելի բնակարանում Ռուզաննա Խաչիկյանի անձնական գումարի հաշվին կատարված վերանորոգման և դրա արժեքի նշանակալի չափով ավելացման միջև առկա չէ պատճառահետևանքային կապ:

Բացի այդ, սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով «Հողշինմոնիթորինգ» ՊՈԱԿ-ի 19.10.2007 թվականի գրությանը, պատճառաբանել է, որ նշված գրությունը, գնահատելով գործում առկա մյուս ապացույցների, մասնավորապես, փորձագիտական եզրակացության և անշարժ գույքի գնահատման հաշվետվության հետ համակցության մեջ, չունի ապացուցողական նշանակություն: Գրությունը վերաբերում է Երևանի Բաղրամյան պողոտայի ետնամասում գտնվող անշարժ գույքի 1քմ արժեքին (միջին արժեքին), չկա եզրակացություն, թե շուկայական արժեքի բարձրացումը ինչով է պայմանավորված և ինչպիսի մեթոդներ են կիրառվել նման եզրակացություն կազմելիս:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի նշված պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է Վճռաբեկ դատարանի 20.06.2008 թվականի որոշմամբ նշված պատճառաբանությունն այն մասին, որ «Հողշինմոնիթորինգ» ՊՈԱԿ-ի 19.10.2007 թվականի գրությամբ հիմնավորվում է այն հանգամանքը, որ վեճի առարկա գույքի արժեքը բարձրացել է ոչ միայն վերանորոգման, այլ նաև շուկայական գների բարձրացման հետևանքով, որպիսի պատճառաբանությունը պարտադիր էր Վերաքննիչ դատարանի համար: ԵԲԴ/1449/02/08 2010 թվականի մարտի 12

7. Պրակտիկայում բավականին հաճախ են հանդիպում վեճեր՝ կապված ամուսիններից մեկի պարտավորությունների համար ընդհանուր գույքի վրա բռնագանձում տարածելու հետ: Նման հայցերի դեպքում հիմնական փաստարկն այն է, որ ամուսիններից մեկի պարտավորության շրջանակում ստացվածը օգտագործվել է հոգուտ ընտանիքի շահերի:

Նախկին՝ Ամուսնության և ընտանիքի օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նախատեսում է, որ ամուսիններից մեկի պարտավորության դիմաց ամուսինները պատասխանատու են իրենց ընդհանուր համատեղ սեփականությունը հանդիսացող գույքով, եթե դատարանը կպարզի, որ պարտավորությամբ ստացվածը օգտագործվել է հոգուտ ամբողջ ընտանիքի շահերի:

Գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 5-րդ մասը նախատեսում է, որ ամուսիններից մեկի պարտավորությունների համար կարող է բռնագանձում տարածվել նրա սեփականության ներքո գտնվող գույքի, ինչպես նաև ամուսինների ընդհանուր գույքում նրա բաժնի վրա:

Ընտանեկան օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը սահմանում են, որ ամուսիններից մեկի պարտավորություններով բռնագանձում կարող է տարածվել միայն այդ ամուսնու գույքի նկատմամբ: Այդ գույքն անբավարար լինելու դեպքում պարտատերն իրավունք ունի պահանջելու ամուսինների ընդհանուր սեփականության մեջ պարտապան ամուսնու հասանելիք բաժնի առանձնացումը՝ դրա նկատմամբ բռնագանձում տարածելու համար: Ամուսինների ընդհանուր գույքի նկատմամբ բռնագանձումը տարածվում է ամուսինների ընդհանուր պարտավորություններով: Եթե դատավճռով հաստատվել է, որ ամուսինների ընդհանուր գույքը ձեռք է բերվել կամ ավելացել է ամուսիններից մեկի կողմից հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված միջոցների հաշվին, ապա բռնագանձումը կարող է տարածվել համապատասխանաբար ամուսինների ընդհանուր համատեղ գույքի կամ դրա մի մասի վրա:

Այուամենայնիվ, խնդիրը պրակտիկայում հաճախ է հանդիպում:

Դեռևս 2006 թվականին գործերից մեկով, անդրադառնալով նպատակային փոխառության գումարի վերադարձի ժամանակ այս հարցին, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

կողմերի միջև նպատակային փոխառության պայմանագրի կնքման պահին գործող ՀՀ ամուսնության և ընտանիքի օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ամուսիններից մեկի պարտավորության դիմաց ամուսինները պատասխանատու են իրենց ընդհանուր համատեղ սեփականությունը հանդիսացող գույքով, եթե դատարանը կպարզի, որ պարտավորությամբ ստացվածը օգտագործվել է հոգուտ ամբողջ ընտանիքի շահերի:

Սույն գործով առաջին աստիճանի կարգով և վերաքննության կարգով իրականացված դատաքննությամբ հաստատվել է, որ 05.10.2003 թվականին Տիգրան Սամվելյանի և Հասմիկ Մինանյանի համատեղ սեփականություն հանդիսացող՝ Երևանի Մոսկովյան անցուղի թիվ 5 շենքի թիվ 19 բնակարանը գնվել է Արման Հովհաննիսյանի և Տիգրան Սամվելյանի միջև 05.10.2003 թվականին կնքված նպատակային փոխառության պայմանագրի հիման վրա տրամադրված գումարով և օգտագործվել է հոգուտ ամբողջ ընտանիքի շահերի, քանի որ այդ բնակարանում երկու ամուսինները բնակվել են համատեղ: Հետևաբար Տիգրան Սամվելյանի ստանձնած պարտավորությամբ Տիգրան Սամվելյանը և Հասմիկ Մինանյանը պատասխանատու են իրենց ընդհանուր համատեղ սեփականությունը հանդիսացող գույքով:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հ.Մինանյանը գործարքի արդյունքում ձեռք է բերել որոշակի իրավունքներ, հետևաբար իր մասով կրում է նաև այդ գործարքով ձեռք բերված բնակարանի դիմաց վճարելու պարտավորությունը: 3-2044 (ՎԴ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

Այլ գործերով Վճռաբեկ դատարանը պահպանեց իր նախկին դիրքորոշումը՝ հաշվի առնելով գործի փաստերը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Իգոր Հակոբջանյանի կողմից տրված ստացականով Իգոր Հակոբջանյանը 2001 թվականին Հրաչիկ Խաչատրյանից փոխառությամբ ստացել է 37.000 ԱՄՆ դոլար գումար՝ Երևանի Նոր Նորքի 2-րդ զանգվածի Ն. Ստեփանյան փողոցի 6-րդ շենքի թիվ 15 բնակարանը գնելու համար և պարտավորվել է այն վերադարձնել մինչև 2006 թվականի դեկտեմբերը, 08.06.2001 թվականի բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրով Սոֆյա և Դիանա Աղաջանյանները վաճառել են, իսկ Իգոր Հակոբջանյանը գնել է Երևանի Ն. Ստեփանյանի փողոցի 6-րդ շենքի թիվ 15 բնակարանը, որի համար վճարել է 1.700.000 ՀՀ դրամ: Երևանի Ն. Ստեփանյանի փողոցի 6-րդ շենքի թիվ 15 բնակարանի 12.06.2001 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 409385 վկայականով Երևանի Ն. Ստեփանյանի փողոցի 6-րդ շենքի թիվ 15 բնակարանն ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանում է Գարինե և Իգոր Հակոբջանյաններին: Սույն գործում առկա չէ որևէ ապացույց, որ նպատակային փոխառությամբ ստացված 37.000 ԱՄՆ դոլար գումարն ամբողջությամբ օգտագործվել է հոգուտ ամբողջ ընտանիքի շահերի:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով հիմնավորվում է Երևանի Նոր Նորքի 2-րդ զանգվածի Ն. Ստեփանյան փողոցի 6-րդ շենքի թիվ 15 բնակարանը գնելու համար նպատակային փոխառությամբ ստացված 37.000 ԱՄՆ դոլար գումարից միայն 1.700.000 ՀՀ դրամ գումարի օգտագործումը՝ հոգուտ ամբողջ ընտանիքի շահերի:

Անդրադառնալով վերոնշյալ որոշումը կիրառելու հարցին՝ Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ Մինչդեռ սույն գործի փաստերով հիմնավորվում է, որ Իգոր Հակոբջանյանը Հրաչիկ Խաչատրյանից փոխառությամբ ստացված 37.000 ԱՄՆ դոլար գումարից միայն 1.700.000 ՀՀ դրամ գումարն է ծախսել Երևանի Նոր Նորքի 2-րդ զանգվածի Ն. Ստեփանյան փողոցի 6-րդ շենքի թիվ 15 բնակարանը գնելու համար: Ավելին, գործում առկա չէ որևէ ապացույց, որ նպատակային փոխառությամբ ստացված 37.000 ԱՄՆ դոլար գումարն ամբողջությամբ օգտագործվել է հոգուտ ամբողջ ընտանիքի շահերի:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի և Վճռաբեկ դատարանի 26.10.2006 թվականի թիվ 3-2044(ՎԴ) գործի համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները նույնական չեն, հետևաբար նաև Վճռաբեկ դատարանի 26.10.2006 թվականի թիվ 3-2044(ՎԴ) որոշման հիմնավորումները պարտադիր և կիրառելի չէին Վերաքննիչ դատարանի համար: ԵԱՆԴ/0820/02/09 2011 թվականի հուլիսի 29

8. Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև նախկին Ամուսնության և ընտանիքի օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի մեկնաբանությանը, նշելով.

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող «Հայաստանի Հանրապետությունում՝ սեփականության մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ բնակարանային, բնակարանաշինարարական, ավտոտնակային և այլ կոոպերատիվի այն անդամը,

որը լրիվ մուծել է իր փայլը բնակարանի, ամառանոցի, ավտոտնակի, իր օգտագործմանը տրված այլ շինության կամ տեղի համար, ձեռք է բերում այդ գույքի սեփականության իրավունք:

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ ամուսնության և ընտանիքի օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների վաստակած գույքը նրանց ընդհանուր սեփականությունն է: Ամուսիններն այդ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու հավասար իրավունքներ ունեն: Ամուսինները գույքի նկատմամբ հավասար իրավունքներ ունեն նաև այն դեպքում, երբ նրանցից մեկը զբաղված է եղել տնային տնտեսությամբ, երեխաների խնամքով կամ այլ հարգելի պատճառով ինքնուրույն վաստակ չի ունեցել: Ամուսինները կարող են օրենքով թույլատրելի ամեն տեսակի գույքային գործարքներ կնքել միմյանց հետ: Ամուսինների միջև կայացած այն համաձայնությունները, որոնք նպատակ ունեն նվազեցնելու նրանցից որևէ մեկի գույքային իրավունքները, անվավեր են:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ ամուսինների կողմից ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից, թե այն ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե ամուսիններից մեկի միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել է երկուսի, թե մեկի կողմից, ում անունով է կատարված իրավունքի պետական գրանցումը, միևնույն է, հանդիսանում է ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականությունը: ՎԴ/0195/05/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

9. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի կիրառման ընթացքում բավականին հաճախ են հանդիպում նաև դատավարական խնդիրներ: Մասնավորապես խոսքը վերաբերում է ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքների ճանաչման գործերին: Ամուսնալուծությունից հետո հաճախ է ամուսիններից մեկը պահանջում ճանաչել սեփականության իրավունքը ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված շարժական գույքի նկատմամբ: Եթե անշարժ կամ գրանցման ենթակա իրավունքի մասով խնդրի դատավարական կողմն այդքան էլ բարդ չէ, ապա պրակտիկ դժվարություններ են առաջանում շարժական գույքը համատեղ կյանքի ընթացքում ձեռք բերված լինելու հետ կապված:

Վճռաբեկ դատարանը հստակ չանդրադարձավ այդ հարցին, սակայն գործերից մեկով ընդգծեց այն հանգամանքը, որ նմանատիպ դեպքերում պետք է ապացուցվի, որ շարժական գույքը ձեռք է բերվել համատեղ կյանքի ընթացքում:

Մասնավորապես գործերից մեկով, որտեղ պահանջ էր ներկայացվել ճանաչել սեփականության իրավունքը կողմերի համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքի (ոսկեդեն, կահույք, կենցաղային իրեր և տեխնիկա, Նիվա ՎԱԶ 2121, Մերսեդես-600 մակնիշի ավտոմեքենայի, ավտոտնակ թիթեղյա) 1/2-րդ մասի նկատմամբ, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Ինչ վերաբերում է շարժական գույքի՝ համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված լինելու մասին վճռաբեկ բողոքի փաստարկին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն անհիմն է: Այսպես՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

Մինչդեռ Թելլի Ստեփանյանը վիճարկվող շարժական գույքը համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում ձեռք բերելու վերաբերյալ որևէ գրավոր ապացույց չի ներկայացրել Դատարան: ԵԱԴԴ/0197/02/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

**ՀՈՂԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ**

ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 205.

1. Սեփականատերն իրեն պատկանող հողամասը կարող է տրամադրել այլ անձանց օգտագործման՝ ներառյալ վարձակալության:

2. Պետության կամ համայնքի սեփականության ներքո գտնվող հողամասի օգտագործման իրավունքը տրվում է քաղաքացիներին և իրավաբանական անձանց՝ հողամասերն օգտագործման տրամադրելու լիազորություն ունեցող պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի որոշման հիման վրա՝ օրենքով սահմանված կարգով:

3. Սույն օրենսգրքի 207 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք կարող է ձեռք բերել նաև շենքի, շինության և այլ անշարժ գույքի սեփականատերը:

4. Իրավաբանական անձի վերակազմակերպման դեպքում նրան պատկանող հողամասի օգտագործման իրավունքը փոխանցվում է իրավահաջորդին:

Դատական պրակտիկայում վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը պայամանավորված է հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի հարաբերակցության հետ: Մասնավորապես, խնդիրը վերաբերում է այն հարցին, թե արդյոք հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված սեփականատիրոջ իրավունքը սահմանափակվում է 3-րդ մասով նախատեսված շենքի, շինության և այլ անշարժ գույքի սեփականատիրոջ իրավունքով:

Այդ խնդրի լուծումը սերտորեն կապված է նաև օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի մեկնաբանության հետ:⁴⁵

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

205-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է հողամասի սեփականատիրոջ իրավունքը՝ իրեն պատկանող հողամասը տրամադրել այլ անձանց օգտագործման՝ ներառյալ վարձակալության: Այսինքն՝ նշված նորմով օրենսդիրը կարգավորել է սեփականատիրոջ հայեցողությամբ իր իրավունքների իրականացման կարգը՝ իր գույքն օգտագործման տրամադրելու առումով: Միաժամանակ նույն հոդվածի 3-րդ կետը նախատեսում է, որ նույն օրենսգրքի 207 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք կարող է ձեռք բերել նաև շենքի, շինության և այլ անշարժ գույքի սեփականատերը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածով օրենսդիրը տարբերակել է սեփականատիրոջ կողմից իր հայեցողությամբ իրեն պատկանող հողամասն օգտագործման տրամադրելու իրավունքն անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ գույքով զբաղեցված և իրեն չպատկանող հողամասի օգտագործման իրավունքից:

Այսպիսով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն դեպքերում, երբ շենքի կամ շինության սեփականատերը միաժամանակ դրանով զբաղեցված հողամասի սեփականատերը չէ, վերջինս անկախ հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնությունից, օրենքի ուժով դրա նկատմամբ ձեռք է բերում օգտագործման իրավունք: ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԱՆՇԱՐՇ ԳՈՒՅՔԻ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԻՐՈՋ՝ ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 207.

⁴⁵ Տես սույն աշխատանքի Անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ հողամասն օգտագործելու իրավունքը մասը:

1. Այլ անձի պատկանող հողամասում գտնվող անշարժ գույքի սեփականատերն իրավունք ունի օգտագործել այդ հողամասի այն մասը, որում ամրակայված է անշարժ գույքը:

2. Ուրիշի հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականության իրավունքն այլ անձի անցնելիս, վերջինս հողամասի համապատասխան մասի օգտագործման իրավունք է ձեռք բերում նույն պայմաններով և ծավալով, ինչ անշարժ գույքի նախկին սեփականատերը:

Հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքն այլ անձի փոխանցելը հիմք չէ այդ հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ հողամասի օգտագործման իրավունքը փոփոխելու կամ դադարելու համար:

3. Ուրիշի հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականատերն իրավունք ունի տիրապետել, օգտագործել և տնօրինել իր գույքը՝ ներառյալ քանդել համապատասխան շենքերն ու շինությունները, եթե դա չի հակասում տվյալ հողամասի օգտագործման՝ օրենքով կամ պայմանագրով սահմանված պայմաններին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի ընդհանուր տրամաբանությամբ՝ հողամասը պետք է հետևի դրա վրա գտնվող գույքի ճակատագրին: Մասնավորապես օրենսգրքի 202-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ հողամասի սեփականատերը ձեռք է բերում իրեն պատկանող հողամասի վրա կառուցված շենքերի, շինությունների և այլ անշարժ գույքի սեփականության իրավունք: Բացի այդ, օրենսգրքի 209-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սեփականատիրոջը պատկանող հողամասի վրա գտնվող շենքի կամ շինության նկատմամբ սեփականության իրավունքը փոխանցելիս օտարվում են նաև շենքի, շինության զբաղեցրած հողամասի մասը, ինչպես նաև հողամասի նկատմամբ այն իրավունքները, որոնք անհրաժեշտ են շենքի, շինության օգտագործման և սպասարկման համար:

Սակայն չեն բացառվում դեպքեր, երբ հողամասի և դրա վրա գտնվող շենքի կամ շինության նկատմամբ սեփականության իրավունքի սուբյեկտները չհամընկնեն: Այդ դեպքում կարող է որոշակի խնդիր առաջանալ հողամասի և դրա վրա գտնվող շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ շահերի միջև: Այդ հարցը կարգավորվում է օրենսգրքի 207-րդ հոդվածով, որի հետ միաժամանակ կիրառելի է նաև 205-րդ հոդվածը:

Առաջին պրակտիկ հարցը հետևյալն է, արդյոք 207-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքը շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ մոտ ծագում է օրենքի ուժով, թե օգտագործման իրավունքի գոյությունը հնարավոր է միայն հողամասի սեփականատիրոջ հետ համապատասխան պայմանագիր կնքելու միջոցով: Երկրորդ հարց. արդյոք շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ կողմից պայմանագիր կնքելուց հրաժարվելու դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք չի ծագում:

Պրակտիկայում հաճախ նման դեպքերում կնքվում են վարձակալության, երբեմն նաև ենթավարձակալության պայմանագրեր շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ հետ:⁴⁶ Հողամասի սեփականատիրոջ փոփոխության դեպքում երբեմն վեճեր են առաջանում նոր սեփականատիրոջ և շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ միջև վարձակալության կամ ենթավարձակալության պայմանների վերաբերյալ: Հողամասի նոր սեփականատերը, բնականաբար, ցանկանում է իր համար առավել ձեռնտու նոր պայմաններով կնքել պայմանագիր, որին դեմ է լինում շենքի կամ շինության սեփականատերը: Նման վեճեր հանդիպում են նաև այն դեպքում, երբ հողամասի վարձակալը դառնում է հողամասի սեփականատեր:

Նման հարցերի պատասխանը պահանջում է վերոնշյալ հոդվածի համակարգային վերլուծություն և դրա համադրում ինչպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքների, այնպես էլ օրենսգրքի այլ հոդվածների հետ:

Վերը նշված տրամաբանությամբ փորձեց խնդիրը լուծել նաև Վճռաբեկ դատարանը:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով ՀՀ Լոռու մարզի առաջին ատյանի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 12.09.2002 թվականի վճռով ճանաչվել էր Ընկերության օգտագործման իրավունքը վարձակալության հիմքով Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ 99 տարի ժամկետով: Միաժամանակ, ճանաչվել էր Կազմակերպության օգտագործման իրավունքը նույն տարածքի նկատմամբ

⁴⁶ Տես նաև սույն աշխատանքի Վարձակալություն մասը

ենթավարձակալության հիմքով 30 տարի ժամկետով: 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրով Ընկերությունը Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասը 30 տարի ժամկետով ենթավարձակալության էր տրամադրել Կազմակերպությանը: Հետագայում՝ 12.09.2007 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1920002 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 3.443,8 քմ մակերեսով հանրախանութի և 0,8608 հա մակերեսով հողամասի, այդ թվում նաև՝ Կազմակերպությանը ենթավարձակալության իրավունքով տրամադրված 1.250 քմ մակերեսով հողամասի, սեփականատերն էր դարձել Ընկերությունը, որն էլ 16.10.2010 թվականին Կազմակերպությանն առաջարկել էր կնքել 1.250 քմ մակերեսով հողամասի վարձակալության պայմանագիր և ներկայացրել է վարձակալության պայմանագրի նախագիծը:

Բնականաբար կողմերի միջև համաձայնություն չկայացվելու հետևանքով Ընկերությունը, դիմելով դատարան, պահանջել էր պարտադրել Կազմակերպությանը կնքել Ընկերությանը սեփականության իրավունքով պատկանող 1.250 քմ մակերեսով հողամասի վարձակալության պայմանագիր՝ համաձայն կից ներկայացված պայմանագրի նախագծի, իսկ Կազմակերպությունը հակընդդեմ հայցով պահանջել էր պարտավորեցնել Ընկերությանը 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքելու վարձակալության պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի կիրառման շրջանակները, նշեց.

Վերոնշյալ հոդվածը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ հողամասի և դրա վրա ամրակայված անշարժ գույքի սեփականատերերը չեն համընկնում միևնույն անձի մեջ: Այս դեպքում անշարժ գույքի սեփականատերն օրենքի ուժով իրավունք է ստանում օգտագործել հողամասի այն մասը, որն զբաղեցված է անշարժ գույքով: Ընդ որում, օրենսդիրը կարգավորել է նաև հողամասի սեփականատիրոջ փոփոխության հարցը՝ սահմանելով, որ վերջինիս փոփոխությունը որևէ պարագայում չի հանգեցնում անշարժ գույքի սեփականատիրոջ օգտագործման իրավունքի դադարեցմանը կամ փոփոխմանը:

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը հիմնվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի իրավակարգավորման ուսումնասիրության վրա: Մասնավորապես, նշված հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է հողամասի սեփականատիրոջ իրավունքը՝ իրեն պատկանող հողամասը տրամադրել այլ անձանց օգտագործման՝ ներառյալ վարձակալության: Այսինքն՝ նշված նորմով օրենսդիրը կարգավորել է սեփականատիրոջ հայեցողությամբ իր իրավունքների իրականացման կարգը՝ իր գույքն օգտագործման տրամադրելու առումով: Միաժամանակ նույն հոդվածի 3-րդ կետը նախատեսում է, որ նույն օրենսգրքի 207 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք կարող է ձեռք բերել նաև շենքի, շինության և այլ անշարժ գույքի սեփականատերը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածով օրենսդիրը տարբերակել է սեփականատիրոջ կողմից իր հայեցողությամբ իրեն պատկանող հողամասն օգտագործման տրամադրելու իրավունքն անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ գույքով զբաղեցված և իրեն չպատկանող հողամասի օգտագործման իրավունքից:

Այսպիսով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն դեպքերում, երբ շենքի կամ շինության սեփականատերը միաժամանակ դրանով զբաղեցված հողամասի սեփականատերը չէ, վերջինս անկախ հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնությունից, օրենքի ուժով դրա նկատմամբ ձեռք է բերում օգտագործման իրավունք:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ Լոռու մարզի առաջին աստիճանի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 12.09.2002 թվականի վճռով ճանաչվել է Ընկերության օգտագործման իրավունքը վարձակալության հիմքով Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ 99 տարի ժամկետով: Միաժամանակ, ճանաչվել է Կազմակերպության օգտագործման իրավունքը նույն տարածքի նկատմամբ ենթավարձակալության հիմքով 30 տարի ժամկետով, 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրով Ընկերությունը Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով

հողամասը 30 տարի ժամկետով ենթավարձակալության է տրամադրել Կազմակերպությանը: 12.09.2007 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1920002 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 3.443,8 քմ մակերեսով հանրախանութի և 0,8608 հա մակերեսով հողամասի, այդ թվում նաև Կազմակերպությանը ենթավարձակալության իրավունքով տրամադրված 1.250 քմ մակերեսով հողամասի սեփականատերն Ընկերությունն է, իսկ 07.04.2005 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1263716 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1ա հասցեում գտնվող 126,75 քմ մակերեսով խանութի սեփականատերը, իսկ դրա սպասարկման նպատակով առկա 0,125 հա մակերեսով հողամասի ենթավարձակալը Կազմակերպությունն է:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետը, Կազմակերպության վերաքննիչ բողոքը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ «ենթավարձակալության պայմանագրից բխող իրավունքներով ծանրաբեռնված գույքի նոր սեփականատիրոջ՝ գույքն իր հայեցողությամբ տնօրինելու իրավունքը որոշակիորեն սահմանափակվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով, և նոր սեփականատերը, հանդիսանալով տվյալ գույքի վարձատու, իրավասու չէ իր հայեցողությամբ վարձակալության այլ պայմաններ առաջարկել նախկինում գույքի ենթավարձակալ հանդիսացած սուբյեկտին, այլ պետք է վերջինիս հետ կնքի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան պայմաններով»: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ տվյալ դեպքում հողամասի սեփականատիրոջ հետ գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքելը Կազմակերպության ոչ միայն պարտականությունն է, այլ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածից բխող իրավունքը, որի իրացումն անմիջականորեն կապված է նույն օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով սահմանված կարգին համապատասխան պայմանագիր կնքելու վարձատուի պարտավորությամբ: Վերոնշյալի հիման վրա, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ թեև գույքի սեփականատիրոջ փոփոխությամբ կողմերի միջև 14.06.2004 թվականին կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրն օրենքի ուժով դադարել է, սակայն Կազմակերպությունը՝ որպես ուրիշի հողամասի վրա տեղակայված գույքի սեփականատեր, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի ուժով պահպանել է հողամասն օգտագործելու իրավունքը, և հիմք ընդունելով, որ հակընդդեմ հայցով հայցվորը պահանջել է իր հետ պայմանագիր կնքել 14.06.2004 թվականին կնքված ենթավարձակալության պայմաններին համապատասխան, ինչը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով սահմանված դիրքորոշումից, Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ սկզբնական հայցը ենթակա է մերժման, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ բավարարման:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կազմակերպությունն իր կողմից ենթավարձակալած Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1ա հասցեում գտնվող 1.250 քմ հողամասից 126,75 քմ նկատմամբ օգտագործման իրավունք ունի օրենքի ուժով, որը տվյալ հողամասի սեփականատիրոջ՝ Ընկերության կողմից դադարեցվել կամ փոփոխվել չի կարող վարձակալության իրավունքի դադարման հիմքով: Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանի որոշումն այդ մասով հիմնավոր է:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 461-րդ հոդվածի 1-ին կետը, սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետը, քանի որ նշված դրույթով իմպերատիվ կարգով սահմանված է **վարձատուի իրավունքը**, այլ ոչ թե **պարտականությունը** վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելու պայմաններում ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վերաբերյալ ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքել վարձակալության պայմանագիր: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին կետը, հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Կազմակերպության՝ անշարժ գույքով զբաղեցրած մակերեսը կազմում է 126,75 քմ, այլ ոչ թե 1.250 քմ, որով Վերաքննիչ դատարանը պարտավորեցրել է Ընկերությանը կնքել վարձակալության պայմանագիր:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ սույն գործով Ընկերությունը պարտավոր չէ ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքել վարձակալության պայմանագիր, այլ իրավունք ունի պահանջել Կազմակերպությունից վարձակալության

պայմանագիր կնքել նրա հետ 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան: Մինևույն ժամանակ Ընկերության՝ վարձակալության պայմանագիր կնքելու պահանջի իրավունքը սահմանափակված է նախկին ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններով, ուստի Ընկերությունն իրավունք չունի պահանջել կնքելու նոր վարձակալության պայմանագիր՝ իր կողմից առաջարկված պայմաններով:

Ինչ վերաբերում է 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան վարձակալության պայմանագիր կնքելուն պարտավորեցնելու Կազմակերպության պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածը ենթավարձակալին իրավունք չի տալիս հողամասի սեփականատիրոջից պահանջելու կնքել նոր վարձակալության պայմանագիր, ինչը կհակասեր սեփականատիրոջ՝ գույքն իր հայեցողությամբ օգտագործելու և օգտագործման հանձնելու իրավունքին: ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՈՒՐԻՇԻ ՀՈՂԱՄԱՍԻՑ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՕԳՏՎԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ (ՍԵՐՎԻՏՈՒՏ)

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 210.

1. Հողամասի սեփականատերերը կամ օգտագործողներն իրավունք ունեն հարևան հողամասի սեփականատիրոջից, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև այլ հողամասի սեփականատիրոջից պահանջել իրենց տրամադրելու այդ հողամասի սահմանափակ օգտագործման իրավունք (սերվիտուտ):

2. Սերվիտուտ կարող է սահմանվել հարևան կամ այլ հողամասով անցնելու և երթևեկելու, էլեկտրահաղորդման, կապի գծերի և խողովակաշարերի անցկացման ու շահագործման, ջրամատակարարման և հողաբարելավման, ինչպես նաև անշարժ գույքի սեփականատիրոջ այլ կարիքների համար, որոնք չեն կարող ապահովվել առանց սերվիտուտի սահմանման:

3. Հողամասը սերվիտուտով ծանրաբեռնելը հողամասի սեփականատիրոջը չի գրկում այդ հողամասի տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման իրավունքներից:

4. Սերվիտուտը չի կարող լինել առուվաճառքի, գրավի և վարձակալության ինքնուրույն առարկա:

5. Սերվիտուտը կարող է լինել կամավոր և հարկադիր:

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-217-րդ հոդվածները կարգավորում են սերվիտուտի տեսակները, սահմանման կարգը, վճարը, դադարելը:

Սերվիտուտի ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի հունիսի 29-ի ՍԴՈ-901 որոշմամբ:

Բացի Սահմանադրական դատարանի որոշումից, սերվիտուտի բովանդակությանն անդրադարձավ նաև Վճռաբեկ դատարանը:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա դարձրեց սերվիտուտի սահմանման անհրաժեշտության վերաբերյալ իրար հակասող ապացույցների դեպքում խնդրի լուծման դատավական կարգը, քանի որ պրակտիկայում հաճախ ներկայացվում էին իրար հակասող ապացույցներ՝ տեղեկանքներ, գրություններ և այլն: Նման դեպքերում դատարանները հաճախ տարբեր դիրքորոշումներ էին հայտնում հարցի վերաբերյալ:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով օրենսգրքի 210-212-րդ հոդվածները, նշեց.

ուրիշի հողամասից սահմանափակ օգտվելու իրավունքը (սերվիտուտ) ենթադրում է անշարժ գույքի օգտագործում այդ գույքի սեփականատեր չհանդիսացող անձի կողմից: Սերվիտուտը կիրառվում է այն դեպքերում, երբ դրա կիրառումը անհրաժեշտ է ոչ սեփականատեր հանդիսացող անձի՝ օրենսգրքով սահմանված կարիքները (այն է՝ հարևան կամ այլ հողամասով անցնելու և երթևեկելու, էլեկտրահաղորդման, կապի գծերի և խողովակաշարերի անցկացման ու շահագործման, ջրամատակարարման և հողաբարելավման, ինչպես նաև անշարժ գույքի սեփականատիրոջ այլ կարիքների համար) հոգալու համար, և երբ դրանք չեն կարող ապահովվել

առանց սերվիտուտի սահմանման: Ընդ որում, սերվիտուտը կարող է սահմանվել ինչպես հողամասի սեփականատիրոջ հետ փոխադարձ համաձայնությամբ, այնպես էլ վերջինիս կամքին հակառակ՝ դատական կարգով:

Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ գույքերն՝ ըստ նպատակային նշանակության բնակելի՝ մարդկանց բնակության համար նախատեսված, ավտոտնակ՝ ավտոտրանսպորտային միջոցների կայանման համար նախատեսված, սեփականության իրավունքով Հասմիկ Օհանյանին պատկանող շինություններ են, որոնցից անարգել օգտվելն անհնար է՝ առանց Օֆիկ Օհանյանին սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասից սահմանափակ օգտվելու հնարավորության: Նույն եզրահանգումն է պարունակում ներկայացված «Կառուցագետ» ՍՊԸ-ի 07.07.2009 թվականի թիվ Կ-043/09-01 գրությունը:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Օֆիկ Օհանյանի կողմից հիշատակված՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզի Կարբիի գյուղապետարանի կողմից 18.03.2009 թվականին տրված թիվ 306 տեղեկանքը պարունակում է տեղեկություն միայն «մեկ մետրանոց դռնակով նշված ճանապարհից դեպի հողամաս մեքենայի մուտքը կազմակերպելու հնարավորության մասին», մինչդեռ նման հնարավորության իրական լինելու հանգամանքը հիմնավորող որևէ ապացույց Դատարան չի ներկայացվել:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի առաջին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց հետազոտում է նախ՝ գործին դրա վերաբերելիության, օրենքով նման ապացույցի թույլատրելիության, արժանահավատության, իսկ վերաբերելի բոլոր ապացույցները միասին՝ որոշակի փաստ (փաստեր) հաստատելու համար բավարարության տեսանկյունից:

Դատարանը յուրաքանչյուր ապացույցի վերաբերելիությունը և թույլատրելիությունը ստուգելուց հետո պարտավոր է ստուգել նաև տվյալ ապացույցի արժանահավատությունը և՛ ապացույցների միջև հակասության դեպքում մերժել իր կարծիքով ոչ արժանահավատ ապացույցը՝ հիմնավորելով տվյալ մերժումը, իսկ փաստը հաստատել արժանահավատ ապացույցի հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Արագածոտնի մարզի Կարբիի գյուղապետարանի կողմից 18.03.2009 թվականին տրված թիվ 306 տեղեկանքի համաձայն՝ Օֆիկ Օհանյանի՝ իր տուն և ավտոտնակ մուտք գործելու իրավունքը հնարավոր է ապահովել առանց սերվիտուտ սահմանելու և Հասմիկ Օհանյանի սեփականության իրավունքը սահմանափակելու, որպիսի ապացույցը, սակայն, ստորադաս դատարանների կողմից մյուս ապացույցների հետ միասին չի հետազոտվել և գնահատվել:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործում երկու իրարամերժ գրությունների առկայության պայմաններում գործի համար էական նշանակություն ունեցող այն փաստական հանգամանքի պարզումը, թե առանց սերվիտուտի սահմանման տեխնիկապես հնարավոր է սերվիտուտ հայցող անձի կողմից ավտոտնակի օգտագործումը, թե ոչ, հատուկ գիտելիքներ պահանջող հարց է և կարող է պարզվել միայն համապատասխան գիտելիքներ ունեցող մասնագետի կողմից տրված եզրակացությամբ:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործն անհրաժեշտ է ուղարկել նոր քննության՝ վերը նշված հանգամանքների պարզման ուղղությամբ դատավարական գործողություններ կատարելու համար, իսկ հարկադիր սերվիտուտի սահմանման անհրաժեշտության դեպքում՝ լուծելով սերվիտուտի պայմանների, գործողության ժամկետի և վճարի չափի հարցը, քանի որ հարկադիր սերվիտուտի դեպքում դատարանն իր վճռով պարտավոր է անդրադառնալ նաև վերոնշյալ հարցերին: ԱՐԱԴ/0364/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

2. Պրակտիկայում երբեմն սերվիտուտ սահմանելու անհրաժեշտություն է առաջանում այն դեպքում, երբ մասնավորացվում են պետական կամ համայնքային սեփականության հողամասերը:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 62-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ *հողամասերի մասնավորեցումը պետության և համայնքների սեփականության ներքո գտնվող հողերից սեփականության իրավունքով հողամասերի տրամադրումն է քաղաքացիներին և իրավաբանական անձանց: Նույն հոդվածի 7-րդ մասը հստակ նախատեսում է, որ մասնավորեցվող հողամասի տարածքները պետք է այնպես ճշգրտվեն, որպեսզի առավելագույնս բացառվի սերվիտուտներ սահմանելու անհրաժեշտությունը:*

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև նշված հոդվածների հիման վրա սերվիտուտը բացառելու իրավական նշանակությանը և հողամասը մասնավորեցնելու համայնքի իրավունքի իրականացման սահմաններին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ հողային օրենսգրքը համայնքին իրավունք է վերապահում սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող հողամասերն օտարել քաղաքացիներին և իրավաբանական անձանց, սակայն համայնքի այդ իրավունքն անսահմանափակ չէ, այն չի կարող վնաս պատճառել շրջակա միջավայրին, խախտել այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը: Անձի իրավունքների պաշտպանությունը երաշխավորվում է այնպիսի դրույթի սահմանմամբ, որը համայնքին պարտավորեցնում է մասնավորեցվող հողամասի տարածքները ճշգրտել այնպես, որպեսզի առավելագույնս բացառվի սերվիտուտներ սահմանելու անհրաժեշտությունը, իսկ նշված պահանջների չպահպանման դեպքում անձի իրավունքները ենթակա են պաշտպանության ՀՀ Սահմանադրության ուժով:

Սույն գործով հայցի մերժման հիմքում *Դատարանը դրել է այն հանգամանքը, որ դաշտամիջյան ճանապարհը չորս մետր լայնքով պահպանվում է, և բողոք բերած անձը կարող է դրանով անցնել և երկաթգծին հարող ազատ տարածքով մուտք գործել իր հողամաս: Բողոք բերած անձն իր հողամաս կարող է մուտք գործել նաև՝ դաշտամիջյան ճանապարհից անմիջականորեն մտնելով Հարազատ Ղարաբեկյանին և Գուրգեն Առաքելյանին հատկացված վիճելի հողամաս:*

Սինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ *Դատարանի նշված պատճառաբանություններն անհիմն են, քանի որ Դատարանն անտեսել է այն հանգամանքը, որ Հարազատ Ղարաբեկյանին և Գուրգեն Առաքելյանին հատկացված վիճելի հողամասով իր հողամաս մուտք գործելու պայմաններում բողոք բերած անձի նկատմամբ սահմանվում է սերվիտուտ, որը և Համայնքը, հողամասը օտարելիս, պարտավոր էր առավելագույնս բացառել:*

Նշված փաստը հաստատվում է գործում առկա հատկազոտով, որի համաձայն՝ *վիճարկվող որոշմամբ հաստատված աճուրդով Հարազատ Ղարաբեկյանին օտարված 748 քմ հողատարածքի սահմաններն ամբողջ երկայնքով սահմանակցում են բողոք բերած անձի հողամասին, ինչի հետևանքով վերջինս զրկված է մայրուղուց եկող դաշտամիջյան ճանապարհից ազատորեն մուտք գործել իր հողամաս:*

Բացի այդ, *Հարազատ Ղարաբեկյանը, սերվիտուտի բացառման նպատակով Համայնքի ղեկավարին ուղղված դիմումով խնդրելով իրեն պատկանող հողամասից անհատույց ընդհանուր օգտագործման ճանապարհի հատկացնել, նույնպես ընդունել է սերվիտուտ առաջանալու հանգամանքը, որը Դատարանն անտեսել է:*

Բողոք բերած անձի հողամասը մյուս երկու կողմերից սահմանակցում է այլ անձանց հողամասերին, ինչը ևս բացառում է այդ հատվածներից ազատորեն հողամաս մտնելու հնարավորությունը: Փաստորեն բողոք բերած անձի հողամաս ազատ մուտք գործելու համար միակ ազատ հատվածը երկաթուղու գոտին է:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ *տրանսպորտի օբյեկտների կառուցման և սպասարկման համար հողամասեր տրամադրելիս սահմանվում են պաշտպանական գոտիներ, որոնցում սահմանվում է հողերի օգտագործման ու դրա նկատմամբ սահմանափակումների կիրառման հատուկ ռեժիմ:*

Սինչդեռ *Դատարանը, հաստատված համարելով, որ բողոք բերած անձը դաշտամիջյան ճանապարհով կարող է անցնել և երկաթգծին հարող ազատ տարածքով մուտք գործել իր հողամաս, որն էլ երաշխիք անդրադարձել և չի գնահատել նշված հատվածից հողամաս ազատորեն և*

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕՏԱՐՈՒՄԸ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ և ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 218.

Սեփականության օտարումը հասարակության և պետության կարիքների համար կարող է կատարվել միայն բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերի դեպքերում, օրենքով սահմանված կարգով, նախնական համարժեք փոխհատուցմամբ:

ՄԵԿԱՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 218-րդ հոդվածով նախատեսված հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման վերաբերյալ հոդվածի սահմանադրականությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է դեռևս 2006 թվականի ապրիլի 18-ի ՄԴՈ-630 որոշմամբ, իսկ «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի⁴⁷ 3-րդ, 4-րդ, 6-րդ, 7-րդ հոդվածների սահմանադրականությանն անդրադարձել է 2009 թվականի հուլիսի 14-ի ՄԴՈ-815 որոշմամբ, իսկ այս գործընթացին ավելի վաղ անդրադարձել էր 2006 թվականի ապրիլի 18-ի ՄԴՈ-630 որոշմամբ, որի հիման վրա էլ ընդունվեց վերը նշված օրենքը:

Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարումը հողի նկատմամբ սեփականության իրավունքի դադարման դեպքերից է: Այն իր մեջ ներառում է և մասնավոր, և հանրային շահեր, որտեղ չեն կարող ընդհանրապես անտեսվել մասնավոր շահերը:

Այդ պատճառով դատական պրակտիկայում երբեմն վերոնշյալ հարցերը կոնկրետ իրավիճակներում որոշակի խնդիրներ են առաջացնում և Վճռաբեկ դատարանը փորձ կատարեց հավասարակշռել այդ շահերը սեփականության հարկադիր օտարման այդ դեպքերում:

Պրակտիկ առաջին խնդիրը կապված է սեփականության օտարման այս դեպքում հարկային պարտավորությունների հաշվարկման հետ: Սեփականատերը իր գույքն օտարելիս, բնականաբար, պետության առջև ստանձնում է նաև որոշակի հարկային պարտավորություններ: Սակայն այդ կանոնն ամբողջ ծավալով կարող է գործել, եթե սեփականության օտարումը տեղի է ունենում քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքներին համաձայն: Սակայն 218-րդ հոդվածով նախատեսված օտարումը սեփականատիրոջ շահերից միշտ չէ, որ բխում է: Հետևաբար նման իրավիճակներում, հողամասի օտարման այդ դեպքերում այդ առանձնահատկությունները պետք է հաշվի առնվեն:

Դատական պրակտիկայում առաջին դեպքը կապված էր շահութահարկի հաշվարկման հետ, որտեղ բացահայտվեց նաև սեփականության օտարման այս դեպքի առանձնահատկությունը: Բնականաբար, սեփականության օտարման արդյունքում տրված փոխհատուցումը տնտեսագիտական տեսանկյունից սեփականատիրոջ համար եկամուտ է, որից պետք է առաջանան հարկային պարտավորություններ: Սակայն օրենսգրքի 218-րդ հոդվածի և «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի տրամաբանության համադրումը հարկային օրենսդրության հետ հարցի այլ լուծում է առաջարկում:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկում ՀՀ կառավարության 2007 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ 1607-Ն որոշմամբ սահմանվել էր Երևանի վարչական սահմաններում գտնվող որոշ տարածքներում բացառիկ՝ գերակա հանրային շահ ճանաչվող տարածքների ցանկը, որում ընդգրկվել է նաև Նալբանդյան 130 շենքի դիմաց գտնվող Ընկերության շինությունը և հողամասը: Անշարժ գույքի պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» 05.05.2008 թվականի պայմանագրի համաձայն՝ Ընկերությունը

⁴⁷ Ընդունվել է 2006 թվականի նոյեմբերի 27-ին, ՀՀՊՏ 2006.12.20/64(519)

Հայաստանի Հանրապետությանը՝ ի դեմս Երևանի քաղաքապետի, որի անունից հանդես է եկել «Երևանի կառուցապատման ներդրումային ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՈԱԿ-ը, փոխանցել էր սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող Նալբանդյան 130 շենքի դիմաց գտնվող շինությունները և վարձակալության իրավունքով հողատարածքը, որի շուկայական արժեքը կազմել է 200.113.800 ՀՀ դրամ, ներառյալ՝ ավելացված արժեքի հարկը: Հարկային տեսչությունը պահանջել է բռնագանձել Ընկերությունից 22.454.300 ՀՀ դրամ շահութահարկ, իսկ հայցապահանջի հիմքում ընկած և հաշվարկված շահութահարկի գումարն առաջացել էր «Անշարժ գույքի պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» 05.05.2008 թվականի պայմանագրի հետևանքով:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով նման հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման արդյունքում սեփականատիրոջ ստացած եկամտի բնույթը, նշեց.

ՀՀ հողային օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետության կամ համայնքների կարիքների համար քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց հողամասերը կարող են վերցվել Քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված կարգով՝ նախնական համարժեք փոխհատուցմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 218-րդ հոդվածի համաձայն՝ սեփականության օտարումը հասարակության և պետության կարիքների համար կարող է կատարվել միայն բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերի դեպքերում, օրենքով սահմանված կարգով, նախնական համարժեք փոխհատուցմամբ:

«Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ օտարվող սեփականության դիմաց սեփականատիրոջը վճարվում է համարժեք փոխհատուցում: Համարժեք է համարվում օտարվող գույքի շուկայական արժեքից տասնհինգ տոկոս ավելի գումարը: Սեփականության օտարման հետ կապված օտարվող սեփականության սեփականատիրոջ համար պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից այդ կապակցությամբ առաջացող ֆինանսական պարտավորությունները /հարկեր, տուրքեր, պարտադիր վճարներ/ հատուցում է ձեռք բերողը:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց սեփականության օտարումը հասարակության և պետության կարիքների համար կատարվում է միայն բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերի դեպքերում, օրենքով սահմանված կարգով: Ընդ որում, օտարվող սեփականության դիմաց սեփականատիրոջը վճարվում է համարժեք փոխհատուցում:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ սույն գործի փաստերի համաձայն սեփականատիրոջ գույքը ոչ թե վաճառվում է նրա ձեռնարկատիրական գործունեության շրջանակներում՝ անձնական շահերից ելնելով, այլ իրացվում է պետության և հասարակության կարիքների դիմաց, վճարվելով փոխհատուցում, որը ոչ թե սեփականատիրոջ եկամուտն է, այլ գույքի նկատմամբ ունեցած սեփականության իրավունքի դադարեցման դիմաց տրվող համարժեք փոխարինում:

Բացի այդ, սույն գործով Դատարանը հայցը մերժելու հիմքում իրավացիորեն դրել է այն հանգամանքը, որ «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով հստակ սահմանված է, որ սեփականության օտարման հետ կապված առաջացող ֆինանսական պարտավորությունները, մասնավորապես՝ հարկերը հատուցում է ձեռքբերողը, հետևաբար, «Օթյակ» ՓԲԸ-ն փոխհատուցման գումարից շահութահարկ չպետք է վճարի: Բացի այդ, նշված օրենքով սահմանված սկզբունքներից է նաև, որ գերակա հանրային շահից ելնելով սեփականության օտարումը չպետք է չհիմնավորված վնաս պատճառի սեփականատիրոջը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Անշարժ գույքի պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» 05.05.2008 թվականի պայմանագրի հիման վրա Ընկերության կողմից ստացված 200.113.800 ՀՀ դրամ գումարը շահութահարկով հարկման ենթակա չէ: ՎԴ/2575/05/09 2010 թվականի մայիսի 27

2. Դրանով պրակտիկայում ծագած խնդիրն ամբողջությամբ չլուծվեց:

Նույն խնդիրը բարձրացվեց նաև ավելացված արժեքի հարկի հետ կապված:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարումը կատարվում է ձեռքբերողի և օտարման ենթակա սեփականության սեփականատիրոջ միջև կնքվող պայմանագրի հիման վրա, որն իր բնույթով քաղաքացիաիրավական է, քանի որ օտարվող սեփականության դիմաց տրվող համարժեք փոխհատուցման չափը, ձևը, կարգը, ժամկետները, պայմաններն ու կողմերի պատասխանատվությունը որոշվում են բացառապես նրանց համաձայնությամբ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կազմակերպության և Ընկերության միջև 05.05.2008 թվականին կնքված «Անշարժ գույքը պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» պայմանագրի 1.1-րդ կետով Ընկերությանը պատկանող Երևանի Նալբանդյան փողոցի 130-րդ շենքի դիմաց (Գետառ գետի վրա) գտնվող 98,8քմ, 71,3քմ ընդհանուր մակերեսներով շինությունների, 54,8քմ ընդհանուր մակերեսով շվաքարանի և 446քմ մակերեսով վարձակալության իրավունքով պատկանող հողատարածքի շուկայական արժեքը կողմերի միջև որոշվել է 174.012.000 ՀՀ դրամ, որին «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված շուկայական արժեքին ավելացվող 15 տոկոս գումարը կազմել է 26.101.800 ՀՀ դրամ, ընդամենը՝ 200.113.800 ՀՀ դրամ (փոխհատուցման գումար), այդ թվում՝ ավելացված արժեքի հարկը:

Վերոգրյալից հետևում է, որ 200.113.800 ՀՀ դրամ գումարն օտարվող սեփականության դիմաց սեփականատիրոջը վճարվող համարժեք փոխհատուցման գումարն է: Հետևաբար, անհիմն է Նախարարության պատճառաբանությունն այն մասին, որ կողմերի միջև 05.05.2008 թվականին կնքված «Անշարժ գույքը պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» պայմանագրի 1.1-րդ կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ 200.113.800 ՀՀ դրամ գումարի մեջ ներառվել է նաև հարկման ենթակա ավելացված արժեքի հարկը:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը, քննելով թիվ ՎԴ/2575/05/09 վարչական գործով Տեսչության վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական դատարանի 11.12.2009 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ Տեսչության հայցի ընդդեմ Ընկերության՝ 22.454.300 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասին, 27.05.2010 թվականի որոշմամբ գտել է, որ 05.05.2008 թվականի «Անշարժ գույքը պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» պայմանագրի հիման վրա Ընկերության կողմից ստացված 200.113.800 ՀՀ դրամը շահութահարկով հարկման ենթակա չէ: Նույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ գործի փաստերի համաձայն՝ սեփականատիրոջ գույքը ոչ թե վաճառվում է նրա ձեռնարկատիրական գործունեության շրջանակներում՝ անձնական շահերից ելնելով, այլ իրացվում է պետության և հասարակության կարիքների դիմաց՝ վճարվելով փոխհատուցում, որը ոչ թե սեփականատիրոջ եկամուտն է, այլ գույքի նկատմամբ ունեցած սեփականության իրավունքի դադարեցման դիմաց տրվող համարժեք փոխարինում:

Ավելին, նշված գործով Վճռաբեկ դատարանը նշել է նաև, որ «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով հստակ սահմանված է, որ սեփականության օտարման հետ կապված առաջացող ֆինանսական պարտավորությունները, մասնավորապես՝ հարկերը, հատուցում է ձեռքբերողը, հետևաբար Ընկերությունը փոխհատուցման գումարից շահութահարկ չպետք է վճարի: Բացի այդ, վերոգրյալ օրենքով սահմանված սկզբունքներից է նաև, որ գերակա հանրային շահից ելնելով՝ սեփականության օտարումը չպետք է չհիմնավորված վնաս պատճառի սեփականատիրոջը:

Ինչ վերաբերում է «Անշարժ գույքը պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» պայմանագրի առոչինչ լինելու վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի հիմնավորումներին, ապա այդ մասով վճռաբեկ բողոքը հիմնավոր է, քանի որ «Անշարժ գույքը պետության և հասարակության կարիքների համար վերցնելու և դրա դիմաց փոխհատուցում վճարելու մասին» պայմանագրի առոչնչության հետ կապված պահանջ չի ներկայացվել, և հետևաբար, նշված պայմանագրի իրավաչափության հետ կապված իրավական հարցերը դուրս են սույն գործի քննության շրջանակներից: ԵԿԴ/2028/02/10 2012 թվականի մարտի 23

3. Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման գործընթացի ժամանակ Հայաստանի Հանրապետությունը ՀՀ կառավարության որոշմամբ նախատեսեց որոշակի ֆինանսական խրախուսումներ անշարժ գույքի իրացման աշխատանքները սեղմ ժամկետներում կատարելու նպատակով: Այդ կարգը նախատեսված է ՀՀ կառավարության 19.05.2005 թվականի թիվ 759 որոշման հավելվածով սահմանված՝ Երևան քաղաքի օտարման գոտիներում գտնվող հողամասերն ու անշարժ գույքը վերցնելու, փոխհատուցելու, գնային առաջարկը ձևավորելու և իրացնելու կարգի 7-րդ կետի 2-րդ պարբերությամբ, որի համաձայն՝ անշարժ գույքի իրացման աշխատանքները սեղմ ժամկետներում կատարելու նպատակով կիրառվում են ֆինանսական խրախուսումներ՝ պայմանով, որ սեփականատերերը գնային առաջարկ ստանալուց հետո 10 աշխատանքային օրվա ընթացքում կտան համաձայնություն մեկամսյա ժամկետում կնքելու պայմանագիր և պայմանագրով սահմանված ժամկետում քանդման նպատակով տարածքն ազատելու մասին:

Պրակտիկայում մեկնաբանության անհրաժեշտություն առաջացավ տարածքն ազատելու մեջ ներառվող գործողությունների հետ կապված: Մեկնաբանության էր ենթակա այն հարցը, թե ինչ պետք է հասկանալ տարածքն ազատել ձևակերպման տակ:

Գործերից մեկով 09.08.2005 թվականին Հայաստանի Հանրապետության, ի դեմս Երևանի քաղաքապետի, Ընկերության և Անահիտ Բաղդյանի միջև կնքվել էր պայմանագիր, որի 2.1-րդ կետի համաձայն՝ սեփականատերը պարտավորվել է պայմանագիրն ուժի մեջ մտնելուց հետո 10 օրվա ընթացքում շինությունն ազատել երրորդ անձանց իրավաբանորեն և փաստացի տնօրինումից, տիրապետումից, օգտագործումից, բնակեցումից և հաշվառումից և գույքից ազատ վիճակում, առանց դրանում փոփոխություններ կատարելու Ընկերությանը հանձնել՝ կողմերի կազմած, նրանց ստորագրություններով ու կնիքներով վավերացված հանձնման-ընդունման ակտին համապատասխան:

Օտարվող շինությունում հաշվառված էր նաև այլ անձ, ով դիմել էր դատարան՝ պահանջելով բռնագանձել 6.753.000,42 ՀՀ դրամ, որից 4.500.000 ՀՀ դրամ՝ որպես բնակտարածությունը պետության կարիքների համար վերցնելու կապակցությամբ անհիմն խնայած 2.000.000 ՀՀ դրամ աջակցության և 2.500.000 ՀՀ դրամ խրախուսման գումարների հանրագումար, 1.203.042 ՀՀ դրամ որպես անհիմն խնայած գումարի վրա հաշվեգրված տոկոսներ՝ տոկոսների հաշվարկը շարունակելով մինչև մայր գումարի փաստացի վճարման օրը, և 1.050.000 ՀՀ դրամ՝ պատճառված վնասի հատուցում:

Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր որոշել՝ արդյոք վերը նշված պայմանագրով սահմանված ժամկետից հետո հաշվառումից դուրս գալու դեպքում անձը կարող է օգտվել խրախուսման մեխանիզմից, թե ոչ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վերոնշյալից հետևում է, որ ՀՀ կառավարության թիվ 759 որոշմամբ հաստատված կարգի 7-րդ կետով նախատեսված խրախուսումները կիրառելի են այն դեպքում, եթե համապատասխան շինության սեփականատերը Հայաստանի Հանրապետության հետ կնքված պայմանագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո 10 օրվա ընթացքում ազատի շինությունը երրորդ անձանց իրավաբանորեն և փաստացի տնօրինումից, տիրապետումից, օգտագործումից, բնակեցումից և հաշվառումից և այն սահմանված կարգով հանձնի Ընկերությանը:

Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործում առկա ՀՀ ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության կենտրոնական բաժնի կողմից տրված 19.10.2007 թվականի գրության համաձայն՝ Լիլիա Գրիգորյանը տարածքն իրացնելու կապակցությամբ դուրս է գրվել Արամի փողոցի 76-րդ տուն հասցեից 17.05.2006 թվականին՝ Պայմանագրի 2.1-րդ կետով սահմանված 10-օրյա ժամկետի ավարտից հետո: 3-594 (ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

**ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ**

**ԲԱԶՄԱԲՆԱԿԱՐԱՆ ՇԵՆՔԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ և ՈՉ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՔԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԽ
ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՎԱԾ ՇԵՆՔԻ ՈՉ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՔԻ ՆԿԱՏԱՐԿԻՄԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՌԱՋԱՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 222.

1. Բնակարանը բնակության համար նախատեսված և իրավունքների պետական գրանցումն իրականացնող լիազորված մարմնում առանձին ծածկագրով գրանցված կամ համարակալված տարածքն (շինությունն) է:

2. Ոչ բնակելի տարածքը շենքում կամ շինությունում բնակության համար չնախատեսված և իրավունքների պետական գրանցումն իրականացնող լիազորված մարմնում առանձին ծածկագրով գրանցված կամ համարակալված տարածքն (շինությունն) է:

3. Բազմաբնակարան շենքն այն շենքն է, որում մեկից ավելի սեփականատերերին սեփականության իրավունքով պատկանում է բնակարան և (կամ) ոչ բնակելի տարածք, և որի կառուցման ու սպասարկման համար հատկացված հողամասը կամ շենքի ընդհանուր գույքը չի կարող առանձնացվել բնակարանների կամ ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի միջև:

Ստորաբաժանված շենքն այն շենքն է, որում մեկից ավելի սեփականատերերին սեփականության իրավունքով պատկանում է ոչ բնակելի տարածքը, և որի կառուցման ու սպասարկման համար հատկացված հողամասը կամ շենքի ընդհանուր գույքը չի առանձնացվել ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի միջև:

4. Բնակարանը պետք է օգտագործվի միայն դրա գործառնական նշանակությանը համապատասխան:

5. Բնակարանների գործառնական նշանակության փոփոխումը արտադրական, հասարակական կամ այլ գործառնական նշանակության իրականացվում է օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով:

**ԲԱԶՄԱԲՆԱԿԱՐԱՆ ԿԱՄ ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՎԱԾ ՇԵՆՔԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ և (ԿԱՄ) ՈՉ
ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԵՐԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՒՅՔԸ**

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 224.

1. Բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերին ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանում են շենքը կրող կառուցվածքները, շենքի միջհարկային ծածկերը (առաստաղները, հատակները), նկուղը, ձեղնահարկը, տեխնիկական հարկերը, տանիքը, ինչպես նաև մեկից ավելի շինություններ սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակները, աստիճանները, վերելակները, վերելակային և այլ հորերը, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումներն ու տարածքները, շենքի պահպանման և սպասարկման համար անհրաժեշտ հողամասերը, որոնք չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն:

Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության հողամասի նկատմամբ յուրաքանչյուր բնակարանի կամ ոչ բնակելի տարածքի սեփականատիրոջ բաժինը որոշվում է տվյալ սեփականատիրոջը պատկանող բնակարանի կամ ոչ բնակելի տարածքի մակերեսի հարաբերությամբ այդ շենքի բոլոր բնակարանների ու ոչ բնակելի տարածքների մակերեսներին և արտահայտվում է կոտորակով:

Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության գույքի նկատմամբ յուրաքանչյուր բնակարանի կամ ոչ բնակելի տարածքի սեփականատիրոջ բաժինը հավասար է իրեն պատկանող՝ ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող հողամասում բաժնին և արտահայտվում է կոտորակով:

Բնակարանի կամ ոչ բնակելի տարածքների սեփականատիրոջ ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող հողամասի բաժինները սահմանվում և գրանցվում են շենքի կառուցման ու սպասարկման համար նախատեսված հողամասի գրանցման հետ միասին և կարող են փոփոխվել միայն

շենքի բոլոր սեփականատերերի համաձայնությամբ շենքում բնակարան կամ ոչ բնակելի տարածք ավելացնելու կամ պակասեցնելու կամ շենքի առկա բնակարանների կամ ոչ բնակելի տարածքների չափերը փոփոխելու դեպքում: Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքում բնակարան կամ ոչ բնակելի տարածք կամ առկա բնակարանների կամ ոչ բնակելի տարածքների չափերն ավելացնելու կամ պակասեցնելու կամ շենքի առկա բնակարանների կամ ոչ բնակելի տարածքների չափերը փոփոխելու՝ սեփականատիրոջ համաձայնությունը համարվում է նաև տվյալ սեփականատիրոջը պատկանող հողամասի և ընդհանուր գույքի չափի ավելացման կամ պակասեցման համաձայնություն:

Կառուցվող բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքում բնակարան կամ ոչ բնակելի տարածք կամ առկա բնակարանների կամ ոչ բնակելի տարածքների չափերը չեն փոփոխվում շինարարական աշխատանքների ընթացքում շինարարական ոչ էական շեղումների հետևանքով բնակարանի կամ ոչ բնակելի տարածքների չափերի փոփոխությունների դեպքում:

2. Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի բնակարանի և (կամ) ոչ բնակելի տարածքի սեփականատերն իրավունք չունի ընդհանուր սեփականություն հանդիսացող հողամասից կամ գույքից առանձին օտարելու, գրավադրելու, օգտագործման հանձնելու բնակարանը և (կամ) ոչ բնակելի տարածքը կամ կատարելու բնակարանի և (կամ) ոչ բնակելի տարածքի նկատմամբ սեփականության իրավունքն առանձին այլ անձի հանձնելու այլ գործողություններ:

3. Բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների և (կամ) ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի վրա չեն տարածվում սույն օրենսգրքի 195 հոդվածի և 197 հոդվածի 2-6-րդ կետերում նախատեսված կանոնները:

4. Կառուցվող բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքերում բնակարան կամ ոչ բնակելի տարածք ձեռք բերելիս սեփականության իրավունքով ձեռք է բերվում հողամասի համապատասխան բաժնային մասը:

5. Կառուցվող բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքերում բնակարանի, ոչ բնակելի տարածքների և ընդհանուր օգտագործման տարածքների նկատմամբ սեփականության իրավունքը ձեռք է բերվում շենքի, շինության շահագործման ակտը սահմանված կարգով ձևակերպելուց հետո:

6. Կառուցվող բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքերում հողամասի, բնակարանի և ընդհանուր օգտագործման տարածքների նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցման կարգը սահմանվում է գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին օրենքով:

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 222-րդ և 224-րդ հոդվածները կանոնակարգում են բազմաբնակարան շենքի բնակարանի և ոչ բնակելի տարածքի, ինչպես նաև ստորաբաժանված շենքի ոչ բնակելի տարածքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի առանձնահատկությունները, ինչպես նաև բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի բնակարանների և (կամ) ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի ընդհանուր գույքի ռեժիմը:

Նշված նորմերի հիման վրա ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2002 թվականի մայիսի 7-ին ընդունվել է «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին»⁴⁸ և «Համատիրության մասին»⁴⁹ ՀՀ օրենքը, որն առավել մանրամասն է կարգավորում վերոնշյալ հարցերը:

«Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ, 13-րդ հոդվածների սահմանադրականությանը, «հեռակա կարգով քվեարկություն» հասկացության սահմանադրաիրավական բովանդակությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2011 թվականի հոկտեմբերի 4-ի ՍԴՈ-990 որոշմամբ, իսկ նշված օրենքի 10-րդ հոդվածի սահմանադրականությանը, դրանով սահմանված պարտադիր նորմերի կատարմանն ուղղված վճարի իրավական բովանդակությանն անդրադարձել է 2009 թվականի մայիսի 26-ի ՍԴՈ-804 որոշմամբ:

2. Դատական պրակտիկայի առաջին հարցը վերաբերում է վերոնշյալ նորմերով սահմանված բազմաբնակարան շենք և ստորաբաժանված շենք հասկացությունների մեկնաբանությանը: Չնայած 222-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է այն հատկանիշները, որոնք բնութագրական են բազմաբնակարան և ստորաբաժանված շենքերին, այնուամենայնիվ, պրակտիկայում երբեմն անհրաժեշտություն է առաջանում մեկնաբանել նաև այդ հասկացությունները:

⁴⁸ ՀՀՊՏ 2002.06.20/20(195)

⁴⁹ ՀՀՊՏ 2002.06.20/20(195)

Դատական պրակտիկային խորթ չեն այն դեպքերը, երբ ընդհանուր որոշակի մասեր ունեցող մի քանի շինությունների հետ կապված վեճերի դեպքում բարձրացվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 222-րդ և 224-րդ հոդվածների և «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի կիրառման հարցը: Մասնավորապես, այն դեպքերում, երբ իրար կողքի կառուցված առանձնատներն ունենում են ընդհանուր տանիք, կամ առկա է լինում որոշակի ընդհանուր օգտագործման տարածք, այդ խնդիրը հաճախ է բարձրացվում:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով այդ խնդիրը նույնպես բարձրացվեց: Մասնավորապես, այդ գործով Համեստ Վիրաբյանը պահանջել էր ձեռքբերման վաղեմության ուժով ճանաչել սեփականության իրավունքը Երևանի Սոսեի 26 տան ամբողջ տանիքի նկատմամբ, անվավեր ճանաչել տանիքում շինարարություն իրականացնելու վերաբերյալ Արաբկիրի թաղապետարանի 10.10.2007 թվականի թիվ 16 թույլտվությունը, ինչպես նաև պարտավորեցնել Լիլիա Սահրադյանին վերականգնել մինչև իրավունքի խախտումը եղած դրությունը:

Գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Սոսեի փողոցի թիվ 26 տան սեփականատերն էր Համեստ Վիրաբյանը, իսկ 24-26 տան սեփականատերը՝ Լիլիա Սահրադյանը:

Քննարկվող հիմնական փաստարկներից մեկն այն էր, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ և «Բազմաբնակարան շենքերի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածներից բխում է, որ Երևանի Սոսեի փողոցի 26-րդ տունը բազմաբնակարան շենք է և դրա տանիքը Համեստ Վիրաբյանի և Լիլիա Սահրադյանի ընդհանուր բաժնային սեփականությունն է: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 191-րդ և 192-րդ հոդվածների համաձայն՝ այն պետք է տնօրինվեր միայն սեփականատերերի ընդհանուր համաձայնությամբ:

Վճռաբեկ դատարանը պետք է պարզաբաներ, թե արդյոք նման իրավիճակներում կարելի է խոսել բազմաբնակարան շենքի առկայության մասին և հետևաբար արդյոք նման դեպքերի համար կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի համապատասխան նորմերը:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 222-րդ և 224-րդ հոդվածները, նշեց.

բազմաբնակարան շենքի պարտադիր վավերապայմաններն են.

1. մեկից ավելի սեփականատերերին սեփականության իրավունքով բնակարան և (կամ) ոչ բնակելի տարածք պատկանելը,

2. շենքի կառուցման և սպասարկման համար հատկացված հողամասը կամ շենքի ընդհանուր գույքը սեփականատերերի միջև բնակարանների կամ ոչ բնակելի տարածքների առանձնացնելու անհնարինությունը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն գործով կողմերին սեփականության իրավունքով պատկանող շինությունը առանձնատուն է, որի մոտ բացակայում է բազմաբնակարան շենքի համար օրենքով նախատեսված պարտադիր վավերապայմանները, այն է՝ առանձնացման ոչ ենթակա ընդհանուր գույքը (մասնավորապես բացակայում է բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված տարածքը), հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 222-րդ և 224-րդ հոդվածները սույն գործով կիրառելի չեն: 3-595(ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

3. Օրենսդիրը նախատեսել է բազմաբնակարան շենքի գույքի որոշակի տեսակներ, որոնց նկատմամբ օրենքի ուժով ճանաչվում է շենքի բազմաբնակարան շենքի բանակարանների և /կամ/ ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի բաժնային սեփականության իրավունքը: Նշված ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի մի մասի առանձնացման, դրա օտարման, գրավադրման մասին որոշումների ընդունման բացառիկ իրավունքը պատկանում է շենքի սեփականատերերի ընդհանուր ժողովին: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ շենքի սեփականատերերից մեկը, ստանալով մի քանի այլ սեփականատերերի համաձայնությունը, ընդհանուր բաժնային սեփականության մի մասն առանձնացնում է և դարձնում իր անհատական սեփականությունը, կամ այդ տարածքներում իրականացնում է որոշակի շինարարական աշխատանքներ:

Մյուս համասեփականատերերի հետ վեճի դեպքում որպես կանոն դատավարությանը ներգրավվում են համատիրությունները՝ որպես բազմաբնակարան շենքի կառավարման իրականացնող մարմիններ: Նման դեպքերում առաջանում է նաև դատավարական խնդիր՝ համատիրության պատշաճ հայցվոր լինելու հետ կապված, ինչպես նաև շենքի բոլոր սեփականատերերին պատասխանող ճանաչելու հետ կապված:

Նշված բոլոր հարցերին փորձեց պատասխանել Վճռաբեկ դատարանը՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ, Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածներն ամրագրում են բազմաբնակարան շենքի բանակարանների և /կամ/ ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի՝ շենքը կրող կառուցվածքների, շենքի միջհարկային ծածկերի, նկուղների, ձեղնահարկի, տեխնիկական հարկերի, տանիքի, ինչպես նաև մեկից ավելի շինություններ սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերի, աստիճանավանդակների, աստիճանների, վերելակների, վերելակային և այլ հորերի, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումների ու տարածքների նկատմամբ բաժնային սեփականության իրավունքը:

Բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերին ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով կարող է պատկանել նաև տվյալ կամ այլ շենքում բնակարան կամ ոչ բնակելի տարածք, ինչպես նաև հողամաս, շարժական, անշարժ կամ ցանկացած այլ գույք:

Նշված օրենքի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ շինության սեփականատերերն ընդհանուր բաժնային սեփականությունը տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում են Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով:

Դատարանը, բավարարելով հայցը, վճռում հղում է կատարել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածին՝ նշելով, որ հայցը հիմնավորված է և ենթակա է բավարարման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածով:

Դատարանի կողմից վկայակոչված՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածը, ամրագրելով բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերի բաժնային սեփականության իրավունքը, չի նախատեսում բազմաբնակարան շենքի համասեփականատերերի մի մասի համաձայնությամբ, չունենալով մյուս բնակիչների համաձայնությունը, նրանց բաժնային սեփականությունից առանձնացնել բաժին և այն սեփականության իրավունքով փոխանցել նույն շենքի բնակիչներից մեկին, հետևաբար դատարանը սխալ է մեկնաբանել նշված հոդվածի պահանջները, ինչը հանգեցրել է դատական սխալի:

Այսպես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի և Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգին համապատասխան, բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի բնակարանի և (կամ) ոչ բնակելի տարածքի սեփականատերն իրավունք չունի ընդհանուր սեփականություն հանդիսացող հողամասից կամ գույքից առանձին օտարելու, գրավադրելու, օգտագործման հանձնելու բնակարանը և (կամ) ոչ բնակելի տարածքը կամ կատարելու բնակարանի և (կամ) ոչ բնակելի տարածքի նկատմամբ սեփականության իրավունքն առանձին այլ անձի հանձնելու այլ գործողություններ: Բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների և (կամ) ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի վրա չեն տարածվում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի և 197-րդ հոդվածի 2-6-րդ կետերում նախատեսված կանոնները:

Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմինը շինությունների սեփականատերերի ժողովն է (այսուհետ՝ ժողով), որին պատկանում է բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բնագավառում ցանկացած հարցի լուծման իրավունքը, այդ թվում նաև՝ ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի մի մասի առանձնացման, դրա օտարման, գրավադրման մասին որոշումների ընդունումը, որպիսիք պետք է ընդունվեն բոլոր սեփականատերերի կողմից միաձայն:

Սույն գործի փաստերի ուսումնասիրությամբ Վճռաբեկ դատարանը պարզեց, որ սույն գործով դատարանը որպես պատասխանող ներգրավել է վիճելի հասցեն սպասարկող՝ Բազրատունյաց-13» համատիրությանը, որը սույն գործով որպես պատշաճ պատասխանող հանդես գալ չի կարող, քանի որ հայցապահանջի առարկան է բազմաբնակարան

շենքի բնակարանների և ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի ընդհանուր բաժնային սեփականությունը հանդիսացող նկուղի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչումը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարանը թույլ է տվել դատավարական իրավունքի նորմերի խախտում: Մասնավորապես, դատարանը դատական նիստին մասնակից չի դարձրել Բագրատունյաց փողոցի 15-րդ բազմաբնակարան շենքի բոլոր սեփականատերերին, որոնք վերը շարադրված հիմնավորումներով հանդիսանում են նշված տարածքի նկատմամբ համասեփականատերեր:

Վիճելի նկուղի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու մասին վճիռ կայացնելով, փաստորեն, դատարանը վճիռ է կայացրել Երևան քաղաքի Բագրատունյաց փողոցի 15-րդ շենքի բնակիչների իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ: 3-9 (Ա) 2007 թվականի հունվարի 26

4. Վերոնշյալ որոշմամբ լուծված պրակտիկ խնդիրն ունենում է նաև այլ դրսևորումներ: Երբեմն բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերը, առանց թեկուզ մեկ սեփականատիրոջ համաձայնության են իրականացնում որոշակի շինարարական աշխատանքներ: Այդպիսի օրինակ կարող է լինել նկուղային հարկերում երկրորդ մուտքի բացումը՝ սեփականատիրոջն անհրաժեշտ այլ նպատակներով այդ հարկը ծառայեցնելու համար:

Նշված իրավիճակը օրենսդրության պահանջների հետ կապված խնդիրներ է առաջացնում, քանի որ այդ դեպքում նույնպես ընդհանուր բաժնային սեփականությունը պետք է տիրապետվի, օգտագործվի և տնօրինվի բոլոր համասեփականատերերի համաձայնությամբ՝ օրենքով սահմանված կարգով: Բացի այդ, պրակտիկ մյուս խնդիրն այն է, թե արդյոք մուտքի նոր դուռ բացելը ընդհանուր սեփականության տնօրինում է, թե օգտագործում:

Նման դեպքերում մյուս համասեփականատերերը դիմում են դատարան՝ սեփականության իրավունքի խախտումները վերցնելու պահանջով:

Վճռաբեկ դատարանը, իր կողմից քննած գործերից մեկով դեռևս 2007 թվականին փորձեց պատասխանել վերոնշյալ իրավական հարցերին:

Վճռաբեկ դատարանը, մասնավորապես, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի և Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերին ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանում են շենքը կրող կառուցվածքները, շենքի միջհարկային ծածկերը (առաստաղները, հատակները), նկուղները, ձեղնահարկը, տեխնիկական հարկերը, տանիքը, ինչպես նաև մեկից ավելի շինություններ սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակները, աստիճանները, վերելակները, վերելակային և այլ հորերը, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումներն ու տարածքները, որոնք օրենքով նախատեսված կարգով չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն:

Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության գույքի նկատմամբ յուրաքանչյուր բնակարանի կամ ոչ բնակելի տարածքի սեփականատիրոջ բաժինը հավասար է իրեն պատկանող ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող հողամասում բաժինն և արտահայտվում է կոտորակով:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների և (կամ) ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի վրա չեն տարածվում սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի և 197-րդ հոդվածի 2-6-րդ կետերում նախատեսված կանոնները, որոնք սահմանում են ընդհանուր սեփականության իրավունքում բաժինը երրորդ անձի վաճառելիս բաժնային սեփականության մասնակիցների գնման նախապատվության իրավունքը և բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելու և դրանից բաժինն առանձնացնելու կանոնները:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 191-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետվում և օգտագործվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում՝ դատարանի կողմից սահմանված կարգով:

Նույն օրենսգրքի 192-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ:

Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ շինության սեփականատերերն ընդհանուր բաժնային սեփականությունը տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում են նույն օրենքով սահմանված կարգով, որի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմինը շինությունների սեփականատերերի ժողովն է, որին պատկանում է բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բնագավառում ցանկացած հարցի լուծման իրավունքը, բացառությամբ այն հարցերի, որոնք նույն օրենքի համաձայն համարվում են կառավարման մարմնի բացառիկ լիազորությունը:

Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքում օգտագործվում են հետևյալ հիմնական հասկացությունները՝ բազմաբնակարան շենքի շինության սեփականատիրոջ սեփականություն՝ շինության ամբողջ ներքին տարածքը, դռները, պատուհանները, կրող կառույց չհանդիսացող ներքին կոնստրուկցիաները, միայն տվյալ շինության սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակները, աստիճանները, վերելակները, վերելակային և այլ հորերը, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումները, ինչպես նաև շինության այլ պատերի, հատակի ու առաստաղի ներքին մակերեսները՝ հարդարման նյութերի հաստության ներառմամբ:

Սույն գործի փաստերից ելնելով Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վճռաբեկ բողոքը ենթակա է բավարարման մասնակիորեն՝ հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Վերը հիշատակված նորմերի վերլուծության հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործին մասնակցող անձինք, լինելով վիճելի բազմաբնակարան շենքի սեփականատերեր, շենքը կրող կառուցվածքները, նկուղները, մեկից ավելի շինություններ (բնակարաններ, շինություններ) սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակներն ու տարածքները, որոնք օրենքով նախատեսված կարգով չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն՝ տիրապետում են ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով: Հետևաբար, բազմաբնակարան շենքի շինությունների (բնակարաններ, ոչ բնակելի տարածքներ) սեփականատերերը շենքի վերը նշված գույքի նկատմամբ ունեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով ընդհանուր բաժնային սեփականության մասնակիցների համար սահմանված բոլոր իրավունքները և կրում են բոլոր պարտականությունները՝ բացառությամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածով և 197-րդ հոդվածի 2-6-րդ կետով սահմանվածների: Մասնավորապես, բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերն ունեն ընդհանուր համաձայնությամբ ընդհանուր գույքը տիրապետելու, օգտագործելու և կառավարելու իրավունք, որն իրականացվում է ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմնի՝ շինությունների սեփականատերերի ժողովի միջոցով, որին պատկանում է բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բնագավառում ցանկացած հարցի լուծման իրավունքը, բացառությամբ այն հարցերի, որոնք սույն օրենքի համաձայն համարվում են կառավարման մարմնի բացառիկ լիազորությունը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ պատասխանողն ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող տարածքում ինքնակամ կերպով քանդել է բազմաբնակարան շենքի կրող պատը և իրականացրել նկուղի 2-րդ մուտքի բացման աշխատանքներ:

Սկզբնական հայցով հայցվորները, հանդիսանալով բազմաբնակարան շենքի բնակարանների սեփականատերեր, պատասխանողի կողմից վերը նշված գործողությունների կատարման վերաբերյալ համաձայնություն չեն տվել, նշված աշխատանքների իրականացման հարցը չի քննարկվել բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերի ընդհանուր ժողովում և այդ ժողովը՝ որպես ընդհանուր բաժնային սեփականության կամ դրա մի մասի կառուցապատման կամ փոփոխման, գույքային իրավունքների (օգտագործման, վարձակալության և այլն) ձեռքբերման վերաբերյալ գործարքների, ընդհանուր բաժնային սեփականությունն առևտրային նպատակներով օգտագործելու համար նախատեսված տեղի սահմանման հարցերի լուծման բացառիկ լիազորությամբ օժտված օրենքով սահմանված մարմին՝ համապատասխան որոշում չի կայացրել: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործով պատասխանող Անահիտ Կոտիկյանի

կողմից խախտվել են բազմաբնակարան շենքի սեփականատերեր հանդիսացող հայցվորների՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հայցվորների նշված իրավունքի խախտումն առկա է՝ անկախ պատասխանողի կողմից իրականացված շինարարական (կառուցապատման) աշխատանքների պատճառով բազմաբնակարան շենքի սեյսմիկ անվտանգությանը կամ կրող պատի ամրությանը հասցված վնասի առկայության կամ բացակայության հանգամանքից: Հետևաբար, սկզբնական հայցը՝ առանց հայցվորների համաձայնության անօրինական կերպով բացված դուռը փակելուն պատասխանողին պարտավորեցնելու պահանջի մասով ենթակա է բավարարման:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը ճիշտ չի որոշել և գնահատել սույն վեճի հիմքում ընկած իրավական խնդիրը և սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին պարբերությունը և Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին պարբերությունը, ինչպես նաև չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 191-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 192-րդ հոդվածի 1-ին մասի և Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 11-րդ հոդվածի պահանջները, ինչը հանգեցրել է գործի սխալ լուծման:

Ինչ վերաբերվում է սկզբնական հայցի՝ բակի կողմից շենք մտնող 2-րդ մուտքը բացելու մասին պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն ենթակա է մերժման հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Ինչպես նշվեց վերը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի և «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերին ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանում են շենքը կրող կառուցվածքները, շենքի միջհարկային ծածկերը (առաստաղները, հատակները), նկուղները, ձեղնահարկը, տեխնիկական հարկերը, տանիքը, ինչպես նաև մեկից ավելի շինություններ սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակները, աստիճանները, վերելակները, վերելակային և այլ հորերը, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումներն ու տարածքները, որոնք օրենքով նախատեսված կարգով չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Կենտրոն թաղապետարանի և Անահիտ Կոտիկյանի միջև 14.01.2002 թ. կնքված գույքի օտարման պայմանագրով Անահիտ Կոտիկյանին վաճառվել են Երևանի Աբովյան փողոցի 48-րդ շենքի առաջին հարկում գտնվող 8,3 քմ և նկուղային 17,6 քմ ոչ բնակելի տարածքները, որոնք ներառել են նաև նույն մուտքից դեպի բակ բացվող ընդհանուր օգտագործման երկրորդ ելքի դուռը: Նշված պայմանագրից ծագող՝ Անահիտ Կոտիկյանի սեփականության իրավունքը նշված տարածքների նկատմամբ ստացել է պետական գրանցում: Այսինքն, նշված տարածքները (ներառյալ դեպի բակ տանող վիճելի դուռը) բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերի (այդ թվում սկզբնական հայցվորների) ընդհանուր բաժնային սեփականությունը չեն կարող համարվել:

Սույն բողոքի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 192-րդ հոդվածի 1-ին մասը չկիրառելու վերաբերյալ փաստարկը Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում այն պատճառաբանությամբ, որ սույն վեճը բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքի տնօրինմանը չի վերաբերվում, այլ վերաբերվում է դրա տիրապետմանը և օգտագործմանը: 3-1577(ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

5. Պրակտիկայում բազմաբնակարան շենքի սեփականատերեր երբեմն իրականացնում է շինարարական աշխատանքներ: Դրանք հաճախ իրականացվում են նկուղային հարկերում, երբեմն առևտրային նպատակներով: Նշված իրավահարաբերությունները երկկողմանի դրսևորում են ունենում: 1. քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ, որոնք առաջանում են բազմաբնակարան շենքի մյուս սեփականատերերի և շինարարություն իրականացնող սուբյեկտի միջև, 2. վարչաիրավական հարաբերություններ, որոնք առաջանում են շինարարություն

իրականացնող սուբյեկտի և պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև և որոնք, իրենց հերթին, շոշափում են մյուս համասեփականատերերի իրավունքները և օրինական շահերը:

Նման օրինակ է բազմաբնակարան շենքի բնակարաններից մեկի վերակառուցման և մուտքի կազմակերպման շինարարական աշխատանքների իրականացումը:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով բարձրացվեցին վերոնշյալ իրավական հարցադրումները, երբ հարևան բնակարանի սեփականատերը վիճարկեց տրված ճարտարապետահատակագծային առաջադրանքը, համաձայնեցված նախագիծը և շինարարության թույլտվությունը:

Ոչ առևտրային նպատակներով շինարարական գործունեության իրականացման ժամանակ բազմաբնակարան շենքի մյուս սեփականատերերի շահերի պաշտպանությունն իրականացվում է «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի դրույթներով:

Մասնավորապես, նշված օրենքի օրենքի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ շինության սեփականատերն իրավունք ունի առանց մյուս սեփականատերերի համաձայնության, ոչ առևտրային նպատակներով, իր շինության պատերից բացել կամ փակել պատուհաններ, դռներ, մուտքեր, ծխնելույզներ, պատերի այլ բացվածքներ, աստիճանավանդակներ, աստիճաններ, իր շինության ներքին կամ արտաքին պատերի վրա կամ դրանց կից իրականացնել այլ քաղաքաշինական գործունեություն (ներառյալ այն դեպքերը, երբ այդ պատերն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն հանդիսանում են ընդհանուր բաժնային սեփականություն):

Նույն հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ սույն հոդվածի 1-4-րդ կետերում նշված գործողությունները շինության սեփականատերն իրավունք ունի իրականացնել միայն օրենսդրությամբ սահմանված նորմերի ու կանոնների պահպանմամբ՝ նախօրոք տեղեկացնելով շենքի կառավարման մարմնին:

Նույն հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ եթե սույն հոդվածով նշված գործողություններն իրականացնելու հետևանքով խախտվելու են շինությունների սեփականատերերի՝ իրենց շինությունները տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու, ինչպես նաև ընդհանուր բաժնային սեփականությունից օգտվելու իրավունքները, ապա համապատասխան գործողություններ իրականացնել ցանկացող շինության սեփականատերը կարող է այդ գործողություններն իրականացնել վերջիններիս համաձայնությամբ՝ հատուցելով շինությունների սեփականատերերին պատճառվող վնասները:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով վերոնշյալ նորմերը, նշեց.

նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ սեփականության իրավունքի իրականացումը չպետք է խախտի այլ անձանց իրավունքները և օրինական շահերը: Մասնավորապես՝ օրենքով շինության սեփականատիրոջը վերապահված՝ առանց մյուս սեփականատերերի համաձայնության ոչ առևտրային նպատակով քաղաքաշինական գործունեության իրավունքը պետք է իրականացվի բացառապես օրենսդրությամբ սահմանված նորմերի և կանոնների պահպանմամբ՝ նախօրոք տեղեկացնելով շենքի կառավարման մարմնին: Միաժամանակ, այն դեպքում, երբ նման քաղաքաշինական գործունեության հետևանքով խախտվելու են մյուս սեփականատերերի՝ իրենց շինությունները տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավունքները, ապա շինության սեփականատերը կարող է այդպիսի քաղաքաշինական գործունեություն իրականացնել միայն մյուս սեփականատերերի համաձայնությամբ՝ հատուցելով նրանց պատճառվող վնասները: Այսինքն՝ ոչ առևտրային նպատակով իրականացվող քաղաքաշինական գործունեության հետևանքով մյուս սեփականատերերի իրավունքների խախտումների, ինչպես նաև անկախ նման խախտումներից առևտրային նպատակով իրականացվող քաղաքաշինական գործունեության դեպքերում մյուս սեփականատերերի համաձայնությունը պարտադիր է:

Հիմք ընդունելով գործի այն փաստերը, որ Տեսչության պետի 19.05.2010 թվականի թիվ 02/25.1/1750-10 գրությամբ հաստատվում է, որ Երևանի Կիկյան փողոցի 14^ա-րդ շենքի թիվ 6 հասցեի բնակելի տարածքը հասարակական սպասարկման տարածքի վերակառուցման և փողոցի կողմից մուտքի կազմակերպման նախագծի մշակման համար համաձայնեցված նախագծով նախատեսված քաղաքաշինական գործունեությունն իրականացվելու դեպքում զգալիորեն կնվազի նույն շենքի թիվ 9 կիսանկողային բնակարանի բնական լուսավորությունն ու արևահարումը, Կենտրոնի պետի

07.07.2010 թվականի թիվ 04/12-S-02ա-1319 գրությամբ հաստատվում է, որ 28.06.2010 թվականին Ավետիք Կարապետյանի բնակարանում կատարված գործիքային չափման արդյունքում պարզվել է, որ բնական լուսավորվածության գործակիցը սենյակներից մեկում եղել է 0,1 տոկոս, իսկ մյուս սենյակում՝ 0,03 տոկոս (Համաձայն ՀՀ ՇՆ թիվ II-8.03-96-ի աղյուսակ Թ 1-ի, 61-րդ կետի՝ բնական լուսավորվածության գործակցի թույլատրելի նորմը 0,5 տոկոս է), և բացի այն, որ բնակարանը գտնվում է կիսանկուսային հարկում, բնական լուսավորվածության ներթափանցմանը խանգարում է նաև պատուհանների վերևում կառուցված հարթակը, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց, որ նշված ապացույցներով անմիջականորեն հաստատվում է այն փաստական հանգամանքը, որ Լեյլի Գասպարյանի իրականացրած քաղաքաշինական գործունեության հետևանքով նվազել է Ավետիք Կարապետյանի բնակարանի բնական լուսավորությունը և արևահարումը, իսկ բնական լուսավորվածության ներթափանցմանը խանգարում է նաև պատուհանների վերևում կառուցված հարթակը, ինչից հետևում է, որ տվյալ դեպքում Լեյլի Գասպարյանը քաղաքաշինական գործունեություն կարող էր իրականացնել բացառապես Ավետիք Կարապետյանի համաձայնությամբ՝ դրա վերաբերյալ նախօրոք տեղեկացնելով նաև շենքի կառավարման մարմինին: ՎԳ/2058/05/10 2012 թվականի մարտի 23

6. Պրակտիկ որոշակի հետաքրքրություն ներկայացնող խնդիր է բազմաբնակարան շենքում իրավաբանական անձի ունեցած սեփականության տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման իրավունքի իրականացման ձևաչափերի հարցը: Տվյալ դեպքում խնդիրը հետևյալն է. արդյոք իրավաբանական անձի մարմինը՝ օրինակ տնօրենն իրավունք ունի իրավաբանական անձի անունից իրականացնել բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր սեփականության իրավունքից բխող իրավունքների ամբողջ ծավալը:⁵⁰

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով համատիրությունը դիմել էր դատարան ընդդեմ ընկերության տնօրենի՝ պահանջելով վերջինիս վտարել ապօրինի տնօրինության տակ գտնվող նկուղից:

Վճռաբեկ դատարանը, տիրապետման ապօրինությունը որոշելուց հետո քննարկման առարկա դարձրեց նաև ընկերության տնօրենին վտարելու իրավական հետևանքները ընկերության համար:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բազմաբնակարան շենքի շինությունների սեփականատերերին ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանում են շենքը կրող կառույցները, շենքի միջհարկային ծածկերը (առաստաղները, հատակները), նկուղները, ձեղնահարկը, տեխնիկական հարկերը, տանիքը, ինչպես նաև մեկից ավելի շինություններ սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակները, վերելակները, վերելակային և այլ հորերը, մեխանիկական, էլեկտրական, սանիտարատեխնիկական և այլ սարքավորումներն ու տարածքները, որոնք օրենքով նախատեսված կարգով չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն:

Ընկերությունը, հանդիսանալով Երևանի Գուսան Շերամի փողոցի թիվ 93 շենքում շինության՝ խանութի սեփականատեր, վերոհիշյալ հոդվածում թվարկված անշարժ գույքի, այդ թվում՝ նկուղի, նկատմամբ ունի ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ է ձեռք բերում և քաղաքացիական պարտականություններ է ստանձնում իր մարմինների միջոցով, որոնք գործում են օրենքին, այլ իրավական ակտերին ու նրա կանոնադրությանը համապատասխան, իսկ Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընկերության գործադիր մարմինն առանց լիազորագրի գործում է ընկերության անունից, այդ թվում՝ ներկայացնում է նրա շահերը և կնքում գործարքներ:

Այսպիսով, Ընկերության գործադիր մարմինը, տվյալ դեպքում՝ տնօրեն Հայաստան Եղիազարյանն, իրավունք ունի բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականություն

⁵⁰ Տես նաև սույն աշխատանքի Իրավաբանական անձի մարմինները մասը

հանդիսացող նկուղի նկատմամբ իրականացնել իրավունքների ողջ ծավալը, որն ունի Ընկերությունը, այդ թվում՝ տիրապետել այն և իրականացնել ընդհանուր բաժնային սեփականությունից բխող բոլոր իրավունքներն ու պարտականությունները՝ օրենքով չարգելված ծավալով:

Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը վճռել է Ընկերության տնօրենին վտարել (ըստ էության արգելել վերջինիս մուտքը նկուղ) վիճելի նկուղից, ինչը հանդիսանում է Ընկերության՝ վեճի առարկա անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի խախտում:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Վերաքննիչ դատարանի վճիռը՝ Ընկերության տնօրենին վտարելու մասին առարկայագուրկ է, քանի որ վեճի առարկա նկուղը գտնվում է Ընկերության ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո, իսկ Ընկերության տնօրենին վտարելն որևէ իրավական հետևանքներ չի կարող առաջացնել Ընկերության համար: 3-1746 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

7. Նախորդ դատական գործերով Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները ցույց տվեցին, որ բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականությունը տիրապետվում, օգտագործվում է տնօրինվում է բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ՝ օրենքով սահմանված կարգով:

«Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ շինության սեփականատերերն ընդհանուր բաժնային սեփականությունը տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում են նույն օրենքով սահմանված կարգով, իսկ նույն օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմինը շինությունների սեփականատերերի ժողովն է, որին պատկանում է բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բնագավառում ցանկացած հարցի լուծման իրավունքը, բացառությամբ այն հարցերի, որոնք նույն օրենքի համաձայն համարվում են կառավարման մարմնի բացառիկ լիազորությունը:

Այսինքն՝ բազմաբնակարան շենքում ընդհանուր բաժնային սեփականության տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման հարցերը կարգավորվում են կառավարման բարձրագույն մարմնի՝ շինությունների սեփականատերերի ժողովի կողմից: Մակայն պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ սեփականատերերի ընդհանուր ժողովը համապատասխան որոշմամբ չի սահմանում ընդհանուր սեփականության օգտագործման կարգը, իսկ համասեփականատերերի մեջ վեճ է առաջանում ընդհանուր սեփականության կոնկրետ տարածքի օգտագործման վերաբերյալ: Երբեմն սեփականատերերից մեկը խոչընդոտում է մյուսին օգտագործել այդ տարածքները:

Նման իրավիճակներում խնդիր է առաջանում որոշել այն կարգը, որով պետք է օգտագործվի ընդհանուր գույքը: Այդ կարգը սահմանված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 191-րդ հոդվածի 1-ին մասով, որի համաձայն՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետվում և օգտագործվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում՝ դատարանի կողմից սահմանված կարգով, իսկ նույն օրենսգրքի 192-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ:

Այնուամենայնիվ, վերոնշյալ նորմերի հիման վրա պրակտիկայում խնդիրն ամբողջությամբ լուծում չէր ստանում, քանի որ բազմաբնակարան շենքի կառավարումն ունի որոշ առանձնահատկություններ՝ հանձինս շինությունների սեփականատերերի կողմից այդ կարգի սահմանումը:

Այդ պատճառով դատարանները կարճում էին նման գործերով վարույթները, քանի որ գտնում էին, որ վեճը ենթակա է լուծման արտադատական կարգով՝ ժողովի որոշմամբ, իսկ անմիջականորեն դատական կարգով վեճը լուծման ենթակա չէ:

Վճռաբեկ դատարանը պետք է լուծեր մասնակիցների իրավունքների անմիջական դատական պաշտպանության, ինչպես նաև դրանով ժողովի իրավասությունը չխախտելու հարցը: Վճռաբեկ դատարանը պետք է նաև ողջամիտ հավասարակշռություն գտներ այդ երկու իրավունքների պաշտպանության միջև:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով Իգարբելլա Թամանովան և Հեղինե Միմոնյանը պահանջել էին Արա Հովհաննիսյանին պարտավորեցնել անհապաղ իրենց տրամադրել տանիքի դռան փոփոխված փականի բանալին և դրանից հետո, առանց Իգարբելլա Թամանովայի և Հեղինե Միմոնյանի համատեղ համաձայնության, տանիքի հատվածում որևէ փոփոխում (աշխատանքներ) չկատարել:

Իգարբելլա Թամանովան և Հեղինե Միմոնյանը Երևանի Ամիրյան 3-րդ շենքի թիվ 1 և թիվ 6 բնակարանների սեփականատերերն էին, ՀՀ Երևանի «Կենտրոն» վարչական շրջանի «Կենտրոն» համատիրության 05.11.2010 թվականի Կ-72 գրության համաձայն՝ համատիրության կողմից տեղադրվել էր տանիքի փակված լինելու հանգամանքը, և նախագգուշացվել էր բնակչին (Արա Հովհաննիսյանին)՝ հանելու փականը, իսկ Ա. Հովհաննիսյանին ուղղված ՀՀ Երևանի «Կենտրոն» վարչական շրջանի «Կենտրոն» համատիրության 05.11.2010 թվականի Կ-72 գրությամբ վերջինիս առաջարկվել է սեղմ ժամկետում հանել տանիքի դռան փականը:

Դատարանը գործի վարույթը կարճելու հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Իգարբելլա Թամանովայի և Հեղինե Միմոնյանի պահանջների լուծումը վերապահված է ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմնին՝ շինությունների սեփականատերերի ժողովին, որն էլ իրավասու է խնդրո առարկա հարցերի վերաբերյալ կայացնել համապատասխան որոշումներ:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ վեճը ենթակա չէ դատարանի քննությանը, քանի որ այն ենթակա է լուծման արտադատարանական կարգով, այսինքն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 14-րդ հոդվածի 13-րդ կետով նախատեսված կարգով՝ իրավունքի պաշտպանության օրենքով նախատեսված այլ եղանակներով: Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել էր, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 224-րդ և «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածների հիման վրա հայցվորներն ու պատասխանողը միևնույն բազմաբնակարան շենքի բնակիչներ են, հետևաբար վերջիններս օրենքով ունեն շենքի ընդհանուր օգտագործման տարածքների նկատմամբ համատեղ սեփականության իրավունք, և ոչ մի սեփականատեր չպետք է խոչընդոտի մյուս համասեփականատերերի իրավունքների անարգել իրականացմանը: Մինչդեռ տվյալ դեպքում վեճը ենթակա չէ դատարանի քննությանը, այլ ենթակա է լուծման ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմնի կողմից, որպիսին հանդիսանում է շինությունների սեփականատերերի ժողովը:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործին մասնակցող անձանց՝ որպես վիճելի բազմաբնակարան շենքի, շինությունների սեփականատերերի, ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանում են շենքը կրող կառուցվածքները, նկուղները, տանիքը, մեկից ավելի շինություններ (բնակարաններ, շինություններ) սպասարկող և բազմաբնակարան շենքի միասնական ամբողջական սպասարկման համար նախատեսված մուտքերը, աստիճանավանդակներն ու տարածքները, որոնք օրենքով նախատեսված կարգով չեն հանդիսանում այլ անձանց սեփականություն, և որոնք բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերը տիրապետում են ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքով: Հետևաբար, բազմաբնակարան շենքի շինությունների (բնակարաններ, ոչ բնակելի տարածքներ) սեփականատերերը շենքի վերը նշված գույքի (տարածքների) նկատմամբ ունեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով ընդհանուր բաժնային սեփականության մասնակիցների համար սահմանված բոլոր իրավունքները և կրում են բոլոր պարտականությունները՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածով և 197-րդ հոդվածի 2-6-րդ կետով սահմանված բացառություններով:

Սահմանվորապես, բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերն ունեն ընդհանուր համաձայնությամբ ընդհանուր գույքը տիրապետելու, օգտագործելու և կառավարելու իրավունք, մինչդեռ Արա Հովհաննիսյանը ընդհանուր բաժնային սեփականություն հանդիսացող տարածքում ինքնակամ կերպով փոխել է շենքի տանիքի դռան փականը, որի բանալին չի տրամադրել այդ տարածքի նկատմամբ ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունք ունեցող անձանց՝ տվյալ դեպքում Իգարբելլա Թամանովային և Հեղինե Միմոնյանին՝ դրանով իսկ խախտելով ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով սահմանված սեփականատիրոջ իրավագործություններից օգտվելու վերջիններիս իրավունքը:

Վերագրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Իզաբելլա Թամանովան և Հեղինե Միմոնյանը Վերաքննիչ դատարանի կողմից կայացված որոշմամբ զրկվել են ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ, 19-րդ հոդվածներով և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված դատական պաշտպանության իրավունքից:

Անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ վեճը ենթակա չէ դատարանի քննությանը, այլ ենթակա է լուծման ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմնի կողմից, որպիսին հանդիսանում է շինությունների սեփականատերերի ժողովը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 191-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետվում և օգտագործվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում՝ դատարանի սահմանած կարգով:

«Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բարձրագույն մարմինը շինությունների սեփականատերերի ժողովն է (այսուհետ՝ ժողով), որին պատկանում է բազմաբնակարան շենքի ընդհանուր բաժնային սեփականության կառավարման բնագավառում ցանկացած հարցի լուծման իրավունքը, բացառությամբ այն հարցերի, որոնք սույն օրենքի համաձայն համարվում են կառավարման մարմնի բացառիկ լիազորությունը:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը նախատեսել է բազմաբնակարան շենքի կառավարման՝ այդ թվում ընդհանուր բաժնային սեփականության օգտագործման և տնօրինման առանձին կարգ: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ կարգն ամենին չի վերացնում բաժնային սեփականության մասնակիցների իրավունքները, այդ թվում դրանց պաշտպանության իրավունքը, որոնք նախատեսված են ՀՀ Սահմանադրությամբ և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով: Հետևաբար բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերի իրավունքների և դրանց իրականացման առանձնահատուկ կարգի (ընդհանուր ժողովի կողմից կառավարման հարցերի լուծում) միջև պետք է գտնվի ողջամիտ հավասարակշռվածություն՝ օրենսդրության տրամաբանությունը չխախտելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հավասարակշռվածությունը դրսևորվում է հետևյալ կանոնի պահպանմամբ՝ քանի դեռ սեփականատերերի ընդհանուր ժողովի կողմից վերջինիս իրավասությանը վերապահված հարցը որոշմամբ լուծում չի ստացել, մյուս բաժնային սեփականության մասնակիցներն իրավունք ունեն պաշտպանելու ընդհանուր բաժնային սեփականության իրենց իրավունքի ցանկացած խախտում: Նշված դիրքորոշումը բխում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 277-րդ հոդվածից, որի համաձայն՝ սեփականատերն իրավունք ունի պահանջել վերացնելու իր իրավունքների ամեն մի խախտում, թեկուզև այդ խախտումները գուցե չեն եղել տիրապետումից զրկելու հետ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Իզաբելլա Թամանովան և Հեղինե Միմոնյանն իրավունք ունեն դիմելու դատարան իրենց իրավունքների խախտումը վերացնելու պահանջով, իսկ սեփականատերերի ընդհանուր ժողովի իրավասությունը տվյալ դեպքում չի խախտվում, քանի որ վերջինս իրավունք ունի տվյալ հարցի վերաբերյալ կայացնել որոշում, և «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ օրենքով նախատեսված՝ իր լիազորությունների սահմաններում և համապատասխան ձայների առկայությամբ ժողովի ընդունված որոշումը պարտադիր կլինի բազմաբնակարան շենքի շինությունների բոլոր սեփականատերերի համար, այդ թվում և նրանց, ովքեր անկախ պատճառներից չեն մասնակցել քվեարկությանը կամ դեմ են քվեարկել որոշմանը: ԵԿԴ/0389/02/11 2012 թվականի ապրիլի 27

8. Չնայած բազմաբնակարան շենքում ընդհանուր բաժնային սեփականությունն օրենքով սահմանված կարգով մասնակիցների ընդհանուր համաձայնությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու կարգին, օրենսդիրն այնուամենայնիվ, նախատեսում է դեպքեր, երբ

սեփականատերը կարող է որոշակի գործողություններ կատարել առանց մյուս համասեփականատերերի համաձայնության:

Մասնավորապես, «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ շինության սեփականատերն իրավունք ունի առանց մյուս սեփականատերերի համաձայնության, ոչ առևտրային նպատակներով, իր շինության պատերից բացել կամ փակել պատուհաններ, դռներ, մուտքեր, ծխնելույզներ, պատերի այլ բացվածքներ, աստիճանավանդակներ, աստիճաններ, իր շինության ներքին կամ արտաքին պատերի վրա կամ դրանց կից իրականացնել այլ քաղաքաշինական գործունեություն (ներառյալ այն դեպքերը, երբ այդ պատերն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն հանդիսանում են ընդհանուր բաժնային սեփականություն):

Գործերից մեկով, որտեղ բազմաբնակարան շենքի սեփականատերերից մեկը դիմել էր դատարան ընդդեմ հարևանի՝ պահանջելով քանդել Երևանի Գարեգին Նժդեհի 19 շենքի թիվ 74 բնակարանի արտաքին պատին կառուցված ծածկը, Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով վերոնշյալ նորմը, նշեց.

Շինության սեփականատերերն ընդհանուր բաժնային սեփականությունը տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում են օրենքով սահմանված կարգով, այսպես՝ «Բազմաբնակարան շենքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետը նախատեսում է այն դեպքերը, երբ շինության սեփականատերն իրավունք ունի առանց մյուս սեփականատերերի համաձայնության ներքին կամ արտաքին պատերի վրա կամ դրանց կից իրականացնել որոշակի տեսակի քաղաքաշինական գործունեություն, մասնավորապես՝ օրենքով առանց մյուս սեփականատերերի համաձայնության թույլատրվում է միայն սեփականատիրոջ շինության ներքին կամ արտաքին պատերի վրա կամ դրանց կից քաղաքաշինական գործունեության իրականացումը: Այսինքն՝ այլ սեփականատիրոջ շինության արտաքին պատին կամ դրան կից քաղաքաշինական գործունեություն իրականացնելիս անհրաժեշտ է մյուս սեփականատերերի համաձայնությունը:

Սույն գործով Դատարանը և Վերաքննիչ դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել են այն հանգամանքը, որ Էվրիտա Եղիազարյանի կողմից չեն ներկայացվել ապացույցներ, որոնցով կհիմնավորվեր վերջինիս իրավունքի խախտման փաստը:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ապացույցների պատշաճ գնահատում չի կատարվել սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այն հանգամանքի պարզման տեսանկյունից, թե վեճի առարկա ծածկը կառուցվել է միայն Վրույր Հովհաննիսյանի պատին կից, թե նաև տարածվում է Էվրիտա Եղիազարյանին սեփականության իրավունքով պատկանող շինության արտաքին պատի վրա: ԵՇԴ/0748/02/10 2011 թվականի մարտի 04

ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅԱՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 225.

1. Անձի բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը ուրիշի սեփականություն հանդիսացող բնակելի տարածությունում բնակվելու իրավունքն է: Անձի բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքն անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունք է, որը չի կարող օտարվել, լինել գրավի, վարձակալության կամ անհատույց օգտագործման ինքնուրույն առարկա, ինչպես նաև չի կարող փոխանցվել այլ անձի ժառանգաբար կամ իրավահաջորդության կարգով:

Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք ունեցող անձի հետ առանց սեփականատիրոջ համաձայնության կարող են բնակվել նաև իր ընտանիքի անդամները (ամուսինը, անչափահաս երեխաները):

2. Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքի ծագումը, իրականացման պայմանները և դադարումը սահմանվում են սեփականատիրոջ հետ նոտարական կարգով վավերացված գրավոր պայմանագրով: Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը ծագում է գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին օրենքով սահմանված կարգով այդ իրավունքի գրանցման պահից:

3. Բնակելի տարածության նկատմամբ գրանցված անհատույց օգտագործման իրավունքը դադարելու վերաբերյալ համաձայնության բացակայության դեպքում այդ իրավունքը կարող է սեփականատիրոջ

պահանջով դադարեցվել դատական կարգով՝ սեփականատիրոջ կողմից փոխհատուցում տրամադրելու միջոցով:

4. Փոխհատուցման չափը մեկ ամսվա համար սահմանվում է իրավունքի դադարեցման պահին տվյալ բնակելի տարածության համար կիրառելի վարձավճարի չափից՝ հաշվարկված հետևյալ կերպ. յուրաքանչյուր բնակության իրավունք գրանցած անձի համար՝ բնակելի մակերեսի չափը բնակելի տարածության անհատույց օգտագործման իրավունք ունեցող անձանց և սեփականատերերի ընդհանուր թվի վրա բաժանելու միջոցով ստացված մակերեսը, սակայն ոչ պակաս 5 քառակուսի մետրից և ոչ ավելի 9 քառակուսի մետրից:

Փոխհատուցումը հաշվարկվում է երեք տարվա համար և տրամադրվում է միանգամից, եթե կողմերի համաձայնությամբ այլ բան նախատեսված չէ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի գործող խմբագրությամբ տարբերակը թույլատրում է նակելի տարածության նկատմամբ գրանցված անհատույց օգտագործման իրավունքը դադարելու վերաբերյալ համաձայնության բացակայության դեպքում այդ իրավունքը կարող է սեփականատիրոջ պահանջով դադարեցնել դատական կարգով՝ սեփականատիրոջ կողմից փոխհատուցում տրամադրելու միջոցով: Սակայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի նախկին ձևակերպումը նախատեսում էր, որ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքի ծագումը, իրականացման պայմանները և դրա դադարումը սահմանվում են սեփականատիրոջ հետ նոտարական կարգով վավերացված գրավոր համաձայնությամբ: Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը դադարելու վերաբերյալ համաձայնության բացակայության դեպքում այդ իրավունքը կարող է սեփականատիրոջ պահանջով դադարեցվել դատական կարգով՝ սեփականատիրոջ կողմից շուկայական գնով փոխհատուցելու միջոցով:

Այսինքն գործող ձևակերպմամբ նախատեսվում է բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքի պարտադիր գրանցման պահանջ: Դատական պրակտիկայում երբեմն խնդիրներ էին առաջանում այն դեպքում, երբ վեճը ծագում էր 225-րդ հոդվածի փոփոխություններից հետո, սակայն անձի իրավունքն առկա էր լինում մինչ փոփոխությունները:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նման իրավիճակներին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ բնակելի տարածության նկատմամբ գրանցված անհատույց օգտագործման իրավունքը դադարելու վերաբերյալ համաձայնության բացակայության դեպքում այդ իրավունքը կարող է սեփականատիրոջ պահանջով դադարեցվել դատական կարգով՝ սեփականատիրոջ կողմից փոխհատուցում տրամադրելու միջոցով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ 04.10.2005 թվականի օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե սեփականատիրոջ կողմից բնակության իրավունքը դադարեցնելու հայցադիմումը ներկայացվում է դատարան 01.01.2007 թվականից հետո, ապա սույն կետով սահմանված պաշտպանությունից օգտվում են միայն այն անձինք, որոնց բնակելի տարածության նկատմամբ օգտագործման իրավունքը գրանցված է սահմանված կարգով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Իդա Էրզիմյանի բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը Երևանի Նոր-Արեշի 42 փողոցի թիվ 22 տան նկատմամբ պետական գրանցում չի ստացել: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նրա բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը սեփականատիրոջ պահանջով ենթակա է դադարեցման առանց փոխհատուցման: 3-1778 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

2. Վերևում նշվեց, որ օրենսդիրը սեփականատիրոջն է հնարավորություն տալիս փոխհատուցմամբ դադարեցնել բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը:

Սակայն պրակտիկայում երբեմն իրավիճակը հակառակ դրսևորումն է ստանում, այսինքն՝ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք ունեցող անձնա է պահանջում փոխհատուցմամբ դադարեցնել իր իրավունքը կամ հատուցել պատճառված վնասները: Նման իրավիճակներ հանդիպում են հատկապես այն դեպքում, երբ բնակարանի սեփականատերը վաճառում է գույքն այլ անձի:

Նման դեպքերում խնդիր է առաջանում որոշել՝ արդյոք օրենսգրքի 225-րդ հոդվածը տրամաբանորեն ենթադրում է ոչ միայն սեփականատիրոջ, այլև բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք ունեցող անձի իրավունքը՝ պահանջել փոխհատուցմամբ դադարեցնել իր իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով հայցվորները Չարենցավան քաղաքի 2-1-8-12 հասցեի բնակարանի նկատմամբ ունեին միայն բնակտարածության օգտագործման իրավունք: Նշված բնակարանը պատկանել էր Չարենցավանի քաղաքապետարանին, որն էլ այն օտարել էր երրորդ անձի:

Անդրադառնալով վերոնշյալ իրավական խնդրին՝ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի (նախկին ձևակերպմամբ) համաձայն՝ բնակելի շենքի կամ բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքն այլ անձի փոխանցելը հիմք չէ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքի դադարման համար:

Այսինքն՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պատասխանողը օտարելով իր սեփականությունը հանդիսացող վիճելի բնակարանը, օգտվել է ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով ամրագրված սեփականատիրոջ՝ իր գույքն իր հայեցողությամբ տնօրինելու, տիրապետելու իրավունքից և այդ իրավունքի իրականացմամբ հայցվորների որևէ իրավունք չի խախտել՝ չի զրկել բնակօգտագործման իրավունքից: Հետևաբար, նման գործողությամբ հայցվորներին չէր կարող վնաս հասցվել, քանի որ նրանց բնակօգտագործման իրավունքը չի խախտվել:

Օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի տրամաբանությունից հետևում է, որ բնակտարածության օգտագործման իրավունքը ենթակա է սեփականատիրոջ կողմից փոխհատուցման միայն իր ցանկությամբ այդ իրավունքը դադարեցնելու պահանջի դեպքում: Հետևաբար, բնակտարածության օգտագործման իրավունք ունեցող անձը չի կարող այդ իրավունքն ինքնուրույն դադարեցնելու դիմաց սեփականատիրոջից պահանջել փոխհատուցում:

Այսպիսով, պատասխանողի բողոքում նշված հիմքերի առկայությունը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի համաձայն, Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի վճիռը մասնակիորեն բեկանելու հիմք են հանդիսանում, քանի որ դատական ակտը բողոքարկված է մասով: 3-744(Ա) 2007 թվականի մայիսի 18

3. Օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք ունեցող անձի հետ առանց սեփականատիրոջ համաձայնության կարող են բնակվել նաև իր ընտանիքի անդամները (ամուսինը, անչափահաս երեխաները):

Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ ամուսնալուծությունից հետո գույքի սեփականատերը դիմում է դատարան՝ նախկին ամուսնուն և երեխաներին բնակարանից վտարելու կամ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք դադարեցնելու պահանջով:

Նման իրավիճակները կապված են ոչ միայն 225-րդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակների հետ, այլև ներառում են երեխաների շահերի պաշտպանության խնդիրներ:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր լուծել երեխայի՝ ծնողների հետ բնակվելու իրավունքի և օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի հարաբերակցության հարցը, ինչպես նաև անդրադառնալ նման դեպքերում սեփականատիրոջ իրավունքների իրականացման սահմաններին:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով վերոնշյալ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված ու պահպանվող իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը: Տնօրինման իրավունքը գույքի ճակատագիրը որոշելու իրավաբանորեն ապահովված հնարավորությունն է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի համաձայն՝ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը ուրիշի սեփականություն հանդիսացող բնակելի տարածությունում բնակվելու իրավունքն է: Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքի ծագումը, իրականացման պայմանները և դադարումը սահմանվում են սեփականատիրոջ հետ նոտարական կարգով վավերացված գրավոր պայմանագրով: Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը ծագում է գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին օրենքով սահմանված կարգով այդ իրավունքի գրանցման պահից:

Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ յուրաքանչյուր երեխա ունի ծնողների հետ համատեղ ապրելու իրավունք՝ բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված այն դեպքերի, երբ դատարանի որոշմամբ ծնողներից կամ ծնողից երեխայի բաժանումը համարվում է անհրաժեշտություն՝ էլնելով երեխայի շահերից:

Նույն օրենքի 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ բնակելի տարածության վարձակալի կամ սեփականատիրոջ ընտանիքի անդամ հանդիսացող երեխան ունի այդ վարձակալի կամ սեփականատիրոջ զբաղեցրած բնակելի տարածությունում ապրելու իրավունք՝ անկախ իր բնակության վայրից:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընտանիքի անդամներ են նաև երեխաները: Նույն օրենսգրքի 49-րդ հոդվածի համաձայն՝ ծնողներն ունեն հավասար իրավունքներ և կրում են հավասար պարտականություններ իրենց երեխաների նկատմամբ (ծնողական իրավունքներ):

Վերոգրյալ հոդվածներից հետևում է, որ երեխան ունի ծնողներից յուրաքանչյուրի հետ ապրելու իրավունք:

Ծնողների զբաղեցրած բնակարանում երեխայի ապրելու իրավունքի ապահովումը միաժամանակ ծնողների պարտականությունն է, նրանք հավասարապես պարտավոր են երեխային ապահովել բնակելի տարածությունում ապրելու իրավունքով:

Ծնողի հետ ապրելու երեխայի իրավունքը չի կարող նույնացվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածով նախատեսված բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքի հետ, քանի որ ապրելու իրավունքը անմիջականորեն կապված է ծնողի անձի հետ, այլ ոչ թե ծնողի սեփականության կամ վարձակալության իրավունքով պատկանող գույքի հետ: Ծնողի զբաղեցրած բնակարանում երեխայի ապրելու իրավունքը ծագում է օրենքի ուժով և պահպանվում է մինչև երեխայի 18 տարին լրանալը: Այսինքն՝ ծնողի հետ ապրելու իրավունքը երեխայի մոտ ծագում է ծնող-երեխա ազգակցական կապի ուժով:

Ավելին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ծնողներից յուրաքանչյուրի հետ ապրելու երեխայի իրավունքը պահպանվում է նույնիսկ այն դեպքում, երբ նրա խնամքը հանձնված է ծնողներից մեկին, այսինքն՝ անգամ ամուսնալուծված ծնողը պարտավոր է թույլատրել երեխային բնակվել իր կողմից զբաղեցրած բնակարանում:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Նիկողոս Դաբաղյանը վիճելի բնակարանի սեփականատերն է, իսկ անչափահաս Տաթևիկ Դաբաղյանը՝ նրա դուստրը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անչափահաս Տաթևիկ Դաբաղյանն օրենքի ուժով ապրելու իրավունք ունի Նիկողոս Դաբաղյանի սեփականության ներքո գտնվող բնակարանում: 3-222(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Հետևաբար կարող ենք եզրակացնել, որ բնակելի տարածության օգտագործման իրավունք ունեցող անձի հետ առանց սեփականատիրոջ համաձայնության կարող են բնակվել նաև իր ընտանիքի անդամները (ամուսինը, անչափահաս երեխաները):

ԳՐԱՎԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԳՐԱՎԻ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԱՎԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 226.

1. Գրավի իրավունքը (այսուհետ՝ գրավը) գրավատուի գույքի նկատմամբ գրավատուի գույքային իրավունքն է, որը միաժամանակ միջոց է գրավատուի հանդեպ պարտապանի ունեցած դրամական կամ այլ պարտավորության կատարման ապահովման համար:

2. Գրավը լրացուցիչ (ակցեսոր) պարտավորություն է գրավատուի (պարտատիրոջ) հանդեպ գրավատուի (պարտապանի) հիմնական պարտավորության կատարման ապահովման համար:

3. Գրավով ապահովված պարտավորության պարտատերը (գրավատուն) պարտապանի կողմից այդ պարտավորությունը չկատարելու դեպքում գույքի տիրոջ (գրավատուի) մյուս պարտատերերի հանդեպ գրավ դրված գույքի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք ունի: Գրավի պայմանագրից ծագող իրավունքը լիազորված մարմնի կողմից վարվող գրավի գրանցման մատյանում առավել վաղ գրանցած գրավատուն, մյուս՝ գրավի պայմանագրերից ծագող իրենց իրավունքներն առավել ուշ գրանցած կամ չգրանցած գրավատուների հանդեպ գրավ դրված գույքի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք ունի:

4. Գրավատուն իրավունք ունի, սույն հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված սկզբունքով, բավարարում ստանալ գրավ դրված գույքի կորստի կամ վնասվածքների ապահովագրական հատուցումից, անկախ այն բանից, թե այն ում օգտին է ապահովագրված, եթե նման կորուստը կամ վնասվածքը չեն ծագել այնպիսի պատճառներից, որոնց համար պատասխանատու է գրավատուն:

5. Սույն պարագրաֆում պարունակվող գրավի մասին ընդհանուր կանոնները կիրառվում են հիփոթեքի նկատմամբ, եթե այլ կանոններ չեն սահմանված սույն գլխի հիփոթեքին վերաբերող պարագրաֆում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գրավի հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորվում են նաև «Գրավատների և գրավատնային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով⁵¹:

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ընդհանուր սեփականություն համարվող գույքի գրավադրման դեպքում գրավի պայմանագրում ներառվում է դրույթ այն մասին, որ գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և գրավի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, թեկուզ դրանք տեղի են ունեցել իր/իրենց կամքից անկախ պատճառներով (մեղքի բացակայություն): Հետագայում վարկային պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքում վարկատուն հայց է ներկայացնում ոչ միայն ընդդեմ վարկատուի, այլև գրավատուների, որոնք, վարկատուի կարծիքով կրում են համապարտ պատասխանատվություն վարկային պարտավորությունների կատարման համար:

Նմանատիպ դեպքերում հայցերը երբեմն բավարարվում էին՝ հիմք ընդունելով գրավի պայմանագրի վերոնշյալ ձևակերպման տառացի մեկնաբանությունը:

Նմանատիպ դեպքերի համար կիրառական պրակտիկայի միասնականացումը խսիտ անհրաժեշտ էր, քանի որ ստացվում էր իրավիճակ, որ գրավատուները, բացի այլ անձի պարտավորության համար իրենց գույքը կամ գույքի իրենց բաժինը գրավադրելուց, պետք է նաև համապարտ պատասխանատվություն կրեին այլ անձի պարտավորությունների համար:

⁵¹ Ընդունվել է 2003 թվականի դեկտեմբերի 3-ին, ՀՀՊՏ 2003.12.30/64(299)

Վճռաբեկ դատարանի գործերից մեկով Ընկերությունը, վերոնշյալ հիմնավորումներով պահանջել էր Արամայիս, Արմեն և Ալվինա Մինասյաններից համապարտության կարգով բռնագանձել 1.269.845,30 ՀՀ դրամ:

Գումարը համապարտության կարգով բռնագանձելու վերաբերյալ դատարանի վճիռը օրինական ուժի մեջ թողնելիս Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանել էր, որ Ընկերության և Արամայիս, Արմեն և Ալվինա Մինասյանների միջև 10.04.2008 թվականին կնքվել է ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագիրը և ըստ այդ պայմանագրի՝ Վանաձորի Չուխաջյան փողոցի 60-րդ շենքի թիվ 23 հասցեի անշարժ գույքի համասեփականատերեր Արամայիս, Արմեն և Ալվինա Մինասյաններն ի ապահովումն Արամայիս Մինասյանի ստանձնած պարտավորության գրավադրել են ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը: Ընդ որում, 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի 14-րդ կետով գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, թեկուզ դրանք տեղի են ունեցել իր/իրենց կամքից անկախ պատճառներով (մեղքի բացակայություն): Այսպիսով, բողոք բերած անձինք՝ Արմեն և Ալվինա Մինասյանները, պարտավորվել են համապարտության կարգով կատարել Ընկերության հանդեպ Արամայիս Մինասյանի ստանձնած պարտավորությունը, հետևաբար, Դատարանը 10.04.2008 թվականին կնքված ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի պահպանմամբ մեկնաբանել է տառացի և վճիռը կայացնելիս իրավամբ կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 360-րդ հոդվածը:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտավ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գրավի իրավունքը (այսուհետ՝ գրավը) գրավատուի գույքի նկատմամբ գրավատուի գույքային իրավունքն է, որը միաժամանակ միջոց է գրավատուի հանդեպ պարտապանի ունեցած դրամական կամ այլ պարտավորության կատարման ապահովման համար: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գրավը լրացուցիչ (ակցեսոր) պարտավորություն է գրավատուի (պարտատիրոջ) հանդեպ գրավատուի (պարտապանի) հիմնական պարտավորության կատարման ապահովման համար: Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ գրավով ապահովված պարտավորության պարտատերը (գրավատուն) պարտապանի կողմից այդ պարտավորությունը չկատարելու դեպքում գույքի տիրոջ (գրավատուի) մյուս պարտատերերի հանդեպ գրավ դրված գույքի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք ունի: Գրավի պայմանագրից ծագող իրավունքը լիազորված մարմնի կողմից վարվող գրավի գրանցման մատյանում առավել վաղ գրանցած գրավատուն, մյուս՝ գրավի պայմանագրերից ծագող իրենց իրավունքներն առավել ուշ գրանցած կամ չգրանցած գրավատուների հանդեպ գրավ դրված գույքի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք ունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 261-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիփոթեքի պայմանագրով մի կողմը՝ գրավատուն, որը հիփոթեքով ապահովված վարկային պայմանագրով կամ այլ պարտավորությամբ (հիմնական պարտավորությամբ) պարտատերն է, այդ պարտավորությամբ գրավ դրված գույքի արժեքից գրավատուի մյուս պարտատերերի հանդեպ իր դրամական պահանջները բավարարելու նախապատվության իրավունք ունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հիփոթեքի պայմանագրում պետք է նշված լինեն կողմերի անունները (անվանումները) և բնակության վայրերը (գտնվելու վայրերը), հիփոթեքի առարկան, հիփոթեքով ապահովված պարտավորության էությունը, չափը և կատարման ժամկետը: Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ հիփոթեքի պայմանագրում պետք է նշվեն հիփոթեքով ապահովված պարտավորությունը, դրա գումարը, ծագման հիմքերը և դրա կատարման ժամկետը: Եթե պարտավորությունը հիմնված է որևէ պայմանագրի վրա, ապա պետք է նշվեն պայմանագրի կողմերը, կնքելու տարին, ամիսը, ամսաթիվը և վայրը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 346-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց (երրորդ անձանց) համար:

Վերոգրյալ նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ գրավը հիմնական պարտավորության կատարման ապահովման միջոց է, որը համարվում է լրացուցիչ (ակցեսոր) պարտավորություն: Ընդ որում, պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց համար: Տվյալ դեպքում գրավատուն գրավով ապահովված հիմնական պայմանագրով պարտապան չէ, հետևաբար, նրա մոտ բացակայում է նաև հիմնական պարտավորությունը կատարելու պարտականությունը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի ներածական մասում նշվել է, որ Կողմերը, ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, կնքեցին սույն պայմանագիրը, այսուհետ՝ «Պայմանագիր», իսկ 14-րդ կետով սահմանվել է, որ գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և Պայմանագրով ստանձնված պարտավորությունների խախտման համար:

Տվյալ դեպքում «Պայմանագիր» արտահայտությունը վերաբերում է գրավի պայմանագրին, այսինքն՝ գրավի պայմանագրով են Արմեն և Ալվինա Մինասյաններն Արամայիս Մինասյանի հետ ստանձնել համապարտ պատասխանատվություն՝ գրավի պայմանագրով ստանձնված պարտավորությունների խախտման համար:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածը, սխալ է մեկնաբանել 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի պայմանները, որի արդյունքում 10.04.2008 թվականի թիվ 141 վարկային պայմանագրով կողմ չմասնակցող անձանց՝ Արմեն և Ալվինա Մինասյանների համար սահմանել է պարտավորություններ: ԼՅ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 4

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ ընդհանուր սեփականության գույքը գրավ դնելիս հիմնական պարտավորության կողմ չհանդիսացող գրավատուները չեն կարող միաժամանակ ստանձնել նաև հիմնական պարտավորության կատարում: Պայմանագրերի նման ձևակերպումն ընդամենը նշանակում է, որ համասեփականատերերը գրավադրված գույքի շրջանակներում ապահովում են հիմնական պարտավորությամբ պարտապանի կատարումը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԳՐԱՎԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 231.

1. Ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է գրավ դրվել միայն բոլոր սեփականատերերի գրավոր համաձայնությամբ:

2. Ընդհանուր բաժնային սեփականության մասնակիցը կարող է ընդհանուր գույքի նկատմամբ իրավունքում իր բաժինը գրավ դնել առանց մյուս սեփականատերերի համաձայնության:

Գրավատուի պահանջով այդ բաժնի վրա բռնագանձում տարածելու դեպքում այն վաճառելիս կիրառվում են սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածով սահմանված՝ գնելու նախապատվության իրավունքի մասին կանոնները:

ՄԵԿԱՄԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքի գրավի հետ կապված դատական վեճերն առաջանում են այն դեպքում, երբ համասեփականատերերից մեկը հետագայում դիմում է դատարան՝ պահանջելով անվավեր ճանաչել գրավի պայմանագիրը, կամ ճանաչել իր սեփականության իրավունքը գույքի համապատասխան մասի նկատմամբ՝ նշելով, որ չի տվել համաձայնություն գույքի գրավադրման ժամանակ: Նմանատիպ իրավիճակներում Վճռաբեկ դատարանն արդեն որոշակի դիրքորոշում արտահայտել է ընդհանուր սեփականության ներքո

գտնվող գույքի տնօրինման ժամանակ:⁵² Սակայն գրավադրման դեպքում Վճռաբեկ դատարանի խնդիրը նորից նույնն էր՝ հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 231-րդ հոդվածի պահանջները:

Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքն այս հարցում միանշանակ չէ: Մասնավորապես, դեռևս 2007 թվականին Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին և 5-րդ կետերի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված ու պահպանվող իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը: Նույն օրենսգրքի 273-րդ հոդվածի համաձայն՝ սեփականատերն իրավունք ունի պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Անահիտ Գևորգյանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի ուժով հանդիսանում է Վարուժան Ազիզբեկյանի անվամբ գրանցված՝ վիճելի տան համասեփականատեր, հետևաբար վերջինս իրավունք ունի պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը, վերացնել սեփականության իրավունքի իրականացման խոչընդոտները, բացառել այդ գույքի նկատմամբ այլ անձանց պահանջները և լիարժեք իրականացնել սեփականատիրոջ իր իրավագործությունները:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, ինչպես նաև ամուսինների միջև կնքված ամուսնական պայմանագրով:

Տվյալ դեպքում Անահիտ Գևորգյանի և Վարուժան Ազիզբեկյանի միջև ամուսնական պայմանագիր չի կնքվել, որի բացակայության պարագայում նրանց ընդհանուր համատեղ սեփականության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 231-րդ հոդվածի համաձայն ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է գրավ դրվել միայն բոլոր սեփականատերերի գրավոր համաձայնությամբ: Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ամուսինների համատեղ սեփականություն հանդիսացող բնակելի տունը ամուսնու կողմից գրավադրվել է առանց մյուս ամուսնու՝ Անահիտ Գևորգյանի համաձայնության: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 231-րդ հոդվածը չկիրառելու վերաբերյալ բողոքի հիմքը Վճռաբեկ դատարանը նույնպես հիմնավոր է համարում: 3-601(ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18

2. Վերոնշյալ որոշման կայացման ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն իր 3-459(ՏԴ) 2007 թվականի մարտի 30-ի որոշմամբ արդեն դիրքորոշում հայտնել էր ընդհանուր համատեղ սեփականություն համարվող գույքի տնօրինման հետ կապված և ձևավորել համաձայնության առկայության կանխավարկածը: Սակայն գրավի դեպքում այդ մոտեցումը չորդեգրվեց:

Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը հետագայում որոշակիորեն փոխեց իր դիրքորոշումն այդ հարցի հետ կապված: Նույն խնդրին Վճռաբեկ դատարանը մոտեցավ համաձայնության առկայության կանխավարկածի լույսի ներքո:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

⁵² Տես սույն աշխատանքի Ընդհանուր սեփականություն մասը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, անկախ այն բանից, թե մասնակիցներից ով է կնքում գույքը տնօրինելու գործարքը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքը կարող է անվավեր ճանաչվել մնացած մասնակիցների պահանջով՝ գործարք կնքող մասնակցի մոտ անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության դեպքում, եթե ապացուցվի, որ գործարքի մյուս կողմն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար այդ մասին:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, հաշվի առնելով ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման հիմքերը՝ ամուսնական հարաբերությունները և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերը, ըստ էության ամրագրել է ընդհանուր գույքը տնօրինելիս մյուս համասեփականատերերի համաձայնության և դրա տնօրինման գործարք կնքող անձի մոտ գործարքը կնքելու իրավունքի առկայության կանխավարկածը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 231-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է գրավ դրվել միայն բոլոր սեփականատերերի գրավոր համաձայնությամբ:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած իր որոշումներում անդրադարձել է ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքն անվավեր ճանաչելու պայմաններին՝ նշելով, որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքն անվավեր ճանաչելու համար բավարար չէ համատեղ սեփականության մասնակիցների ամուսիններ հանդիսանալու մասին գործարքի մյուս կողմի, մասնավորապես, գնորդի տեղեկացված լինելու փաստը: Նման պահանջը դատարանի կողմից կարող է բավարարվել, եթե միաժամանակ առկա են երկու պայմաններ՝

1. Համատեղ սեփականության մասնակցի մոտ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայությունը:

2. Գործարքի մյուս կողմի այդ մասին իմանալը կամ դրա մասին ողջամտորեն ենթադրելու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը (տե՛ս ըստ հայցի Թագուշ Պետրոսյանի ընդդեմ Ժաննա Ղազարյանի՝ 16.08.2004 թվականի բաժնետոմսերի առուվաճառքի պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու և անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջի մասին, և վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձ Յուլիա Միլիտոսյանի հայցի ընդդեմ Թագուշ Պետրոսյանի և Ժաննա Ղազարյանի՝ 16.08.2004 թվականի բաժնետոմսերի առուվաճառքի պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատի 30.03.2007 թվականի թիվ 3-459 (ՏԴ) որոշումը):

Սույն գործով Դատարանը, պատճառաբանելով, որ Ընկերությունը չի իմացել ինչպես գույքը համատեղ սեփականություն հանդիսանալու, այնպես էլ համատեղ սեփականության մասնակցի՝ Սարգիս Թերզյանի կողմից այն գրավ դնելու անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության մասին, գտել է, որ վիճարկվող հիփոթեքի պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու օրենքով սահմանված հիմքերը բացակայում են:

Վերաքննիչ դատարանը, Դատարանի վճռի բեկանման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Ընկերությունն ունեցել է ողջամիտ հնարավորություն պարզելու գրավադրվող գույքը համատեղ ամուսնական կյանքում ձեռք բերված լինելու և այն միանձնյա Սարգիս Թերզյանի կողմից տնօրինվելն օրենսդրորեն անթույլատրելի լինելու հանգամանքները, սակայն չկատարելով փաստաթղթերի, մասնավորապես՝ Սարգիս Թերզյանի անձնագրի և անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի պատշաճ ուսումնասիրություն՝ չի պարզել, որ գրավի առարկա է դառնում մի գույք, որի համատեղ սեփականատիրոջ համաձայնությունն առկա չէ, իսկ համաձայնության բացակայությունը սույն պարագայում, ըստ էության, գույքի գրավադրման վերաբերյալ համասեփականատիրոջ սույն հայցադիմումով արտահայտված առարկությունն է առ այն, որ վիճարկվող գործարքը հակասում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 231-րդ հոդվածին, ուստի այն նույն օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի ուժով անվավեր է:

Վերաքննիչ դատարանը միաժամանակ նշել է, որ գույքի գրավադրման վերաբերյալ հայցվորն առարկություն կարող էր ներկայացնել միայն տվյալ գործարքի մասին տեղեկացված լինելու պարագայում, մինչդեռ գործում առկա որևէ ապացույցով այդ հանգամանքը չի հիմնավորվում, ուստի նման պայմաններում խոսել հայցվորի առարկությունների բացակայության մասին, ողջամիտ չէ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Սարգիս Թերզյանի և Հասմիկ Ղազարյանի ամուսնությունը գրանցվել է 15.08.1996 թվականին, վիճելի անշարժ գույքի նկատմամբ Սարգիս Թերզյանի սեփականության իրավունքը գրանցվել է 13.12.2004 թվականին, 16.10.2007 թվականին Սարգիս Թերզյանի և Հասմիկ Ղազարյանի ամուսնությունը լուծվել է, իսկ 29.01.2009 թվականի հիփոթեքի պայմանագրով Սարգիս Թերզյանը վիճելի գույքը գրավադրել է:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանն ըստ էության հաստատված է համարել այն հանգամանքը, որ Ընկերությունն իմացել է կամ պետք է իմանար այն մասին, որ Սարգիս Թերզյանը վիճելի անշարժ գույքը գրավ դնելու լիազորություն չի ունեցել, հետևաբար հիփոթեքի պայմանագիրը հակասում է օրենքի պահանջներին, մինչդեռ Սարգիս Թերզյանի անձնագրի և անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի ուսումնասիրմամբ Ընկերությունը կարող էր ենթադրել կամ առավելագույնը՝ իմանալ, որ գրավի առարկան համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույք է, իսկ Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության մասին Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայության փաստը նշված ապացույցներով որևէ կերպ չի կարող հաստատվել:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ կետի մեկնաբանման առումով նախկինում արտահայտած իրավական դիրքորոշումը, գտնում է, որ սոսկ գրավի առարկան համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույք հանդիսանալու փաստի հաստատումը բավարար հիմք չէ ենթադրելու, որ Սարգիս Թերզյանը համատեղ գույքը տնօրինելու լիազորություն չի ունեցել, ավելին, այդ հանգամանքը չի նշանակում, որ Հասմիկ Ղազարյանն առարկել է Սարգիս Թերզյանի կողմից վիճելի անշարժ գույքը գրավ դնելու դեմ, քանի որ համասեփականատերերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի տնօրինելու համատեղ գույքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Այսինքն՝ ընդհանուր գույքի տնօրինման գործարքը կնքող համասեփականատիրոջ գործողությունների դեմ համասեփականատերերից որևէ մեկի անհամաձայնության բացակայությունը վկայում է վերջինիս համաձայնության և գործարքը կնքող համասեփականատիրոջ մոտ գործարք կնքելու իրավունքի առկայության մասին:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

Տվյալ դեպքում Հասմիկ Ղազարյանը Սարգիս Թերզյանի վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և այդ մասին գործարքի մյուս կողմի՝ գրավառու Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը հիմնավորող որևէ ապացույց չի ներկայացրել: Սույն գործում առկա է միայն Հասմիկ Ղազարյանի կողմից 20.11.2007 թվականին Սարգիս Թերզյանին տրված համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում ձեռք բերված գույքը վաճառելու վերաբերյալ գրավոր համաձայնությունը, որն Ընկերությանը չի ներկայացվել: Այսինքն՝ նշված համաձայնությունը չի կարող Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և այդ մասին գործարքի մյուս կողմի՝ Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը հիմնավորող ապացույց հանդիսանալ:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ գույքի գրավադրման վերաբերյալ հայցվորն առարկություն կարող էր ներկայացնել միայն տվյալ գործարքի մասին տեղեկացված լինելու պարագայում, քանի որ Սարգիս Թերզյանի՝ վիճելի գործարքը կնքելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության և այդ մասին Ընկերության կողմից իմանալու կամ իմանալու ակնհայտ հնարավորության առկայությունը հիմնավորող ապացույցի բացակայության պայմաններում Հասմիկ Ղազարյանի՝ վիճելի գործարքի մասին տեղեկացված չլինելու հանգամանքը սույն գործի լուծման համար որևէ նշանակություն չունի:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն փաստարկին, որ համաձայնության բացակայությունը սույն պարագայում, ըստ էության, գույքի գրավադրման վերաբերյալ համասեփականատիրոջ առարկությունն է, որի հիմքով հայցվորը դիմել է Դատարան, ապա Վճռաբեկ դատարանը այն ևս հիմնավոր չի համարում, քանի որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքն անվավեր ճանաչելու համար էական է գործարքի կնքման պահին առկա անհամաձայնությունը, իսկ գործարքի կնքումից հետո արտահայտված առարկությունը որևէ իրավական նշանակություն չունի: ԵԱԲԴ/1023/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԳՐԱՎ ԴՐՎԱԾ ԳՈՒՅՔԻ ՎՐԱ ԱՌԱՆՑ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՄԵԼՈՒ ԲՈՆԱԳԱՆՁՈՒՄ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ

ԿԱՐԳԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 249.

1. Գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու այն, այդ թվում՝ գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավառուին կամ գրավառուի նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու, եթե՝

1) դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով, կամ՝

2) առկա է գրավառուի և գրավատուի միջև կնքված գրավոր համաձայնություն, իսկ եթե գրավի պայմանագիր կնքելու համար պահանջվել է երրորդ անձի համաձայնություն կամ թույլտվություն, ապա նաև վերջինիս գրավոր համաձայնությունը՝ առանց դատարանի վճռի գրավ դրված գույքի իրացման մասին:

2. Գրավով ապահովված պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում գրավառուն գրավոր՝ պատշաճ ձևով ծանուցում է գրավատուին առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի բռնագանձման մասին (բռնագանձման ծանուցում): Գրավառուն իրավունք ունի դատական կարգով վիճարկելու սույն հոդվածի համաձայն գրավի առարկայի բռնագանձման օրինականությունը, որի պարագայում դատարանը կարող է կասեցնել գրավի առարկայի բռնագանձման ընթացքը: Դատարանը կարող է կասեցնել գրավի առարկայի բռնագանձման ընթացքը, եթե գրավառուն կտրամադրի գրավի առարկայի արժեքին համարժեք ապահովում՝ գրավառուի հնարավոր վնասները հատուցելու համար:

Բռնագանձման ծանուցումը պարտապանին պատշաճ ձևով հանձնելուց հետո գրավառուն իրավունք ունի գրավի առարկան վերցնելու իր տիրապետման տակ (եթե շարժական գույք է), ինչպես նաև խելամիտ քայլեր ձեռնարկելու գրավի առարկան պահպանելու, սպասարկելու և դրա անվտանգությունն ապահովելու համար:

Բռնագանձման ծանուցումը պարտապանին հանձնելուց երկու ամիս հետո գրավառուն սույն օրենսգրքի ուժով իրավունք ունի սույն օրենսգրքի 195 հոդվածի պահպանմամբ գրավատուի անունից իրացնելու գրավի առարկան ուղղակի վաճառքի կամ հրապարակային սակարկությունների միջոցով, եթե գրավատուն և գրավառուն գրավի առարկայի իրացման այլ կարգ չեն նախատեսել: Գրավառուն պարտավոր է գրավի առարկան իրացնել տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը գրավատուի կողմից առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու կարգ է սահմանում: Այսինքն՝ այն միաժամանակ գրավառուի համար նոր րավական մեխանիզմ է ստեղծում, որի միջոցով առանց դատական վերահսկողության վերջինս հնարավորություն է ստանում իրականացնել գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու իր իրավունքը:

Սակայն օրենսդիրը հստակ չի սահմանում, թե արդյոք նման կարգի նախատեսումը բացառում է դատարան դիմելու միջոցով գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու իրավական հնարավորությունը:

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ, չնայած գրավի պայմանագրով առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու հնարավորության վերաբերյալ դրույթի, գրավառուները դիմում են դատարան՝ բռնագանձում տարածելու պահանջով:

Դատարանները հաճախ օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը մեկնաբանում են որպես գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու արտադատական մեխանիզմ և մերժում ներկայացված հայցերը:

Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխաներ օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի և անձի՝ դատական պաշտպանության իրավունքի փոխհարաբերակցության հարցին: Նման տրամաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով վերոնշյալ խնդրի հետ կապված օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի համաձայն՝ գրավառում իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու այն, այդ թվում՝ գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավառուին կամ գրավառուի նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու, եթե դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով:

Սույն գործով կողմերի միջև կնքված գրավի պայմանագրի 8.3 կետի համաձայն՝ գրավառում իրավունք ունի պարտապանի կողմից վարկային պարտավորության ցանկացած խախտման դեպքում պայմանագրով նախատեսված կարգով առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածել և իրացնել գրավի առարկան, եթե պարտապանը և/կամ գրավատուն վարկային պարտավորությունը վաղաժամկետ չկատարեն:

Դատարանի կողմից հայցի մերժման հիմքում դրվել է այն հանգամանքը, որ Ընկերությունն իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածել գրավի առարկայի վրա և իրացնել այն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հայցը վերոնշյալ հիմքով մերժելով, Դատարանը խախտել է անձի՝ արդար դատաքննության իրավունքի տարր հանդիսացող՝ դատարանի մատչելիության իրավունքը, հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ շահագրգիռ անձն իրավունք ունի սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով դիմել դատարան՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կամ պայմանագրով նախատեսված իր իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության համար:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի առաջին մասը յուրաքանչյուր անձի համար սահմանում է արդար դատաքննության իրավունք, որի բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում անձի դատական պաշտպանության իրավունքը:

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի առաջին մասը յուրաքանչյուր անձի համար երաշխավորում է իր քաղաքացիական իրավունքներին և պարտականություններին առնչվող հայցով դատարան դիմելու իրավունք (Տես Կրեուզն ընդդեմ Լեհաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 19.06.2001 թվականի վճիռը, կետ 52):

Քաղաքացիական հայցով դատարան դիմելու իրավունքն իրենից ներկայացնում է դատական պաշտպանության իրավունքի բաղկացուցիչ մասը (Տես Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի գործով Եվրոպական դատարանի 18.12.1996 թվականի վճիռը, կետ 92, Մուրբեկեդեցիններն» ընդդեմ Հունաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 09.12.1994 թվականի վճիռը, կետ 80):

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի առաջին մասը յուրաքանչյուրի համար ապահովում է իր քաղաքացիական իրավունքներին և պարտականություններին վերաբերող ցանկացած վեճը դատարանին ներկայացնելու իրավունք, (Տես Գոլդերն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի գործով Եվրոպական դատարանի 21.02.1975 թվականի վճիռը, կետեր 34-36):

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից խախտվել է անձի՝ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ և Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածներով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի տարր հանդիսացող դատարանի մատչելիության իրավունքը:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը սխալ մեկնաբանելու մասին բողոքի փաստաթղթերին, ապա Վճռաբեկ դատարանը դրանք հիմնավոր է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված գործերի ենթակայությանը համապատասխան, իրականացնում է դատարանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի համաձայն՝ գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու այն, այդ թվում՝ գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավատուին կամ գրավառուի նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու, եթե դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ նույնիսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածով Ընկերությանն իր իրավունքների պաշտպանության լրացուցիչ եղանակ ընձեռելու պայմաններում վերջինս իր հայեցողությամբ է իրականացնում իր իրավունքների պաշտպանությունը: Ուստի նյութական իրավունքի որևէ նորմ (այդ թվում՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը) չի կարող մեկնաբանվել որպես ՀՀ Սահմանադրությամբ, իրավական այլ ակտերով և միջազգային պայմանագրերով երաշխավորված դատական պաշտպանության իրավունքը սահմանափակող դրույթ: 3-678(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

2. Օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու այն, այդ թվում՝ գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավատուին կամ գրավառուի նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու:

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ գրավառուն, անկախ վարկային պարտավորության չափից, գրավի առարկան ամբողջությամբ դարձնում է իր կամ երրորդ անձի սեփականությունը: Անշարժ գույքի դեպքում դա դրսևորվում է առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի նկատմամբ գրավառուի սեփականության իրավունքը գրանցելով:

Հետագա վեճերի դեպքում հաճախ հարց է բարձրացվում՝ արդյոք Կադաստրն իրավասու է նման դեպքերում ամբողջ գույքի նկատմամբ գրանցել գրավառուի իրավունքը, թե պետք է գրավառուի իրավունքը գրանցի միայն հիմնական պարտավորության չափին համապատասխան:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով նման իրավիճակներում գրավառուի և Կադաստրի գործողությունների իրավաչափությունը, նշեց.

պարտապանի կողմից գրավով ապահովված պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում գրավադրված գույքի վրա կարող է բռնագանձում տարածվել՝ գրավառուի պահանջները բավարարելու համար: Ընդ որում, գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով՝ առանց դատարան դիմելու, իրավունք ունի գրավի վրա բռնագանձում տարածելու, եթե դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության՝ որպես Գրավառու-Վարկատուի, Կազմակերպության՝ որպես Գրավատուի և Գոռպերատիվի՝ որպես Վարկառուի միջև 05.04.2007 թվականին և 14.03.2008 թվականին կնքված անշարժ գույքի հաջորդող գրավի պայմանագրերի 2.2 կետերի համաձայն՝ Ընկերության և Գոռպերատիվի միջև 09.04.2007 թվականին կնքված թիվ TV2215 և 14.03.2008 թվականին կնքված թիվ TV3481 վարկային պայմանագրի ապահովման նպատակով Կազմակերպությունը գրավադրել է Երևանի Բսակովի պողոտայի թիվ 48 հասցեի անշարժ գույքը: Նույն պայմանագրերի 5.1 կետերի համաձայն՝ Գրավատուն, Վարկառուն տալիս են իրենց համաձայնությունն այն մասին, որ Վարկառուի և «Պրոմեթեյ Բանկ» ՍՊԸ-ի միջև կնքված թիվ TV2215 և թիվ TV3481 վարկային պայմանագրերով սահմանված պարտավորությունները Վարկառուի կողմից չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում բանկում Գրավատուին

սեփականության իրավունքով պատկանող՝ սույն պայմանագրերով գրավադրված Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի Բսակովի պողոտա թիվ 48 հասցեում գտնվող արտադրական շենքի և հողամասի սեփականության իրավունքն առանց դատարանի վճռի հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց (վարկ, տոկոսներ), ինչպես նաև պարտավորության չմարված մնացորդի չափով անցնի «Պրոմթեյ Բանկ» ՍՊԸ-ին կամ բանկի կողմից նշված երրորդ անձին, իսկ 5.2 կետերի համաձայն՝ սույն պայմանագրերի 5.1 կետերով սահմանված պարտավորությունները Վարկառուի կողմից չկատարելուց կամ ոչ պատշաճ կատարելուց հետո Գրավատուին գրավոր կարգով զգուշացնելուց երկու ամիս անց Գրավառու իրավունք ունի սույն պայմանագիրը ներկայացնել անշարժ գույքի կադաստրի համապատասխան ստորաբաժանում՝ գրանցելու գրավադրված գույքի նկատմամբ իր սեփականության իրավունքը: 06.05.2009 թվականի զգուշացման ծանուցագրերով Ընկերությունը Կոոպերատիվին և Կազմակերպությանը հայտնել է, որ TV2215 և TV3481 վարկային պայմանագրերով սահմանված պարտավորությունները խախտվում են և ժամանակին չեն կատարվում: Նույն գրությամբ Ընկերությունը նախազգուշացրել է, որ հաջորդ գրությունը կլինի բռնագանձման և գրավադրված գույքի իրացման մասին: 20.05.2009 թվականի բռնագանձման ծանուցագրերով Ընկերությունը Կոոպերատիվին և Կազմակերպությանը հայտնել է, որ գրավադրված՝ Երևանի Բսակովի պողոտայի թիվ 48 հասցեի արտադրական շենքը և հողամասը բռնագանձվում է, և այն կիրացվի ՀՀ օրենսդրության և գրավի պայմանագրի հիման վրա, որպես բռնագանձման հիմք նշելով TV2215 և TV3481 վարկային պայմանագրերով սահմանված պարտավորությունները ժամանակին չկատարելը, իսկ որպես իրացման կարգ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը, 05.04.2007 թվականի և 14.03.2008 թվականի անշարժ գույքի հաջորդող գրավի պայմանագրերը: Այնուհետև 14.08.2009 թվականի դիմումով, Երևանի Բսակովի պողոտայի թիվ 48 հասցեի արտադրական շենքի և հողամասի նկատմամբ, 19.08.2009 թվականին գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական 01-007-3-2 մատյանի 180 համարի տակ ՀՀ հողային օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի, 14.03.2008 թվականի թիվ 2119 հաջորդող գրավի պայմանագրի և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի հիմքով կատարվել է Ընկերության սեփականության իրավունքի պետական գրանցում:

Վերոգրյալից ելնելով և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերը նշված փաստական հանգամանքների պայմաններում Կադաստրը՝ որպես ծագած իրավունքները գրանցող պետական մարմին, օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով կատարել է նշված փաստաթղթերից ծագող իրավունքի պետական գրանցում: Հետևաբար վիճարկվող գրանցումը՝ որպես վարչական ակտ, անվավեր ճանաչելու համար «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի «ա» ենթակետով նախատեսված հիմքի առկայության մասին Դատարանի եզրահանգումը հիմնավոր չէ: ՎՊ/4150/05/09 2011 թվականի մայիսի 27

3. Դատական պրակտիկան հաճախ է հանդիպում գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելիս բռնագանձման ծանուցման ընթացակարգային խնդիրների: Հաճախ բռնագանձման ծանուցումը գրավատուն չի ստանում, դրանից բխող անբարենպաստ հետևանքներով:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց որոշակիացնել բռնագանձման ծանուցման ձևը և սահմանել օրենսդրական նման պահանջի նպատակները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Գրավառուի կողմից գրավատուին պատշաճ ձևով ծանուցելու (բռնագանձման ծանուցում) օրենսդրական պահանջն ինքնանպատակ չէ և հետապնդում է գրավատուի այլ իրավունքների իրականացման ապահովման նպատակ: Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը սահմանում է, որ գրավատուն իրավունք ունի դատական կարգով վիճարկելու նույն հոդվածի համաձայն գրավի առարկայի բռնագանձման օրինականությունը, որի պարագայում դատարանը կարող է կասեցնել գրավի առարկայի բռնագանձման ընթացքը: Դատարանը կարող է կասեցնել գրավի առարկայի բռնագանձման ընթացքը, եթե գրավատուն կտրամադրի գրավի առարկայի արժեքին համարժեք ապահովում՝ գրավառուի հնարավոր վնասները հատուցելու համար: Ծանուցման վերոնշյալ պահանջը կոչված է ապահովելու գրավատուի մեկ այլ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 252-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքը: Մասնավորապես, նշված

հողվածի համաձայն՝ պարտապանը կամ երրորդ անձ հանդիսացող գրավատունը իրավունք ունի, մինչև գրավի առարկան վաճառելը, ցանկացած ժամանակ դադարեցնել դրա վրա բռնագանձումը և դրա իրացումը՝ կատարելով գրավով ապահովված պարտավորությունը կամ դրա այն մասը, որի կատարումը կետանցվել է: Այդ իրավունքը սահմանափակող համաձայնությունն առոչինչ է: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետը պետք է կիրառվի՝ վերոնշյալ նորմերով նախատեսված գրավատուի իրավունքների ապահովման համատեքստում, հակառակ դեպքում օրենսդրությամբ գրավատուին ընձեռված բռնագանձման օրինականությունը վիճարկելու կամ բռնագանձումը դադարեցնելու իրավունքների իրականացումն արդյունավետ չի լինի: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 1-ին պարբերությամբ նախատեսված՝ առանց դատարանի որոշման գրավի առարկայի բռնագանձման մասին գրավատուի տեղեկանալու իրավունքը և գրավատուի տեղեկացնելու պարտականությունն ուղղակիորեն կապված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված գրավատուի իրավունքների ապահովման հետ: Այդ իրավունքներն ամբողջ ծավալով կարող են իրականացվել միայն այն դեպքում, երբ գրավատուին ընձեռված է առանց դատարանի որոշման գրավատուի կողմից գրավի առարկայի բռնագանձման մասին տեղեկանալու հնարավորություն: Այդ իսկ պատճառով գրավի առարկայի բռնագանձման մասին գրավատուի իրազեկումը գրավատուի պարտականությունն է, որի չպահպանման դեպքում վերջինս չի կարող իրականացնել առանց դատարանի որոշման գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու իր իրավունքը: ՎՂ3 /0092/05/10 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

Նշված որոշման մեկնաբանությունը ցույց է տալիս, որ գրավի դեպքում բռնագանձման ծանուցման ձևը Վճռաբեկ դատարանը հավասարեցրեց դատական ծանուցման ձևին, և նման ձևով չճանուցման համար նախատեսեց նյութաիրավական այն անբարենպաստ հետևանքները, որոնք առաջանում են դատավարության ժամանակ կողմին ոչ պատշաճ ձևով ծանուցելիս:

4. Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումն ամբողջությամբ չլուծեց բռնագանձման ծանուցման վերաբերյալ պրակտիկ բոլոր խնդիրները: Նախ, օրենսգրքի 249-րդ հոդվածից հստակ չէր բռնագանձում եզրույթի բովանդակային կողմը, երկրորդ՝ օրենսդիրը հստակ չէր պատասխանել այն հարցին, թե արդյոք բռնագանձման ծանուցումը ենթադրում է բռնագանձման գործընթացի և դրան հաջորդող գործողությունների վերաբերյալ միայն մեկանգամյա ծանուցում գրավատուին:

Պրակտիկայում հաճախ գրավատուները միայն մեկ անգամ են ծանուցվում գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու մասին, իսկ հետագա գործողությունների մասին վերջիններիս ծանուցումներ չեն ուղարկվում:

Հետևաբար վերոնշյալ հարցերին պատասխանելու միջոցով Վճռաբեկ դատարանը փորձեց նաև հստակեցնել 249-րդ հոդվածի բռնագանձման ծանուցման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով, երբ գույքի իրացման արդյունքում այն ձեռք բերած գնորդը դիմել էր դատարան՝ նախկին գրավատուներին վտարելու պահանջով, վերջիններիս հակընդդեմ հայցով պահանջել էին անվավեր ճանաչել Երևանի Արցախի փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 բնակարանի աճուրդային վաճառքի արձանագրությունը, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը և պայմանագրի հիմքով կատարված իրավունքի պետական գրանցման գրառումը: Հակընդդեմ հայցի հիմքում դրված էր նաև աճուրդային վաճառքը ժամանակավորապես դադարեցնելուց հետո հետագայում չճանուցվելու փատարկը:

Դատարանը հայցը մերժելու և հակընդդեմ հայցը բավարարելու հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Բանկը և Բորսան անշարժ գույքի աճուրդային վաճառքը ժամանակավորապես դադարեցնելուց հետո պարտավոր էին նոր պատշաճ ծանուցում ուղարկել անշարժ գույքի աճուրդային վաճառքը վերսկսելու մասին, Բանկը և Բորսան՝ առանց պատշաճ ծանուցման և չպահպանելով աճուրդի անցկացման կարգը, գրավի առարկան իրացրել են տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնին անհամապատասխան, որի հետևանքով էլ Դատարանն անվավեր է ճանաչել աճուրդային վաճառքի արձանագրությունը, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը և պայմանագրի հիմքով կատարված իրավունքի պետական գրանցման գրառումը:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքների մերժման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Բանկը չի կատարել վարկառուին ծանուցելու իր պարտականությունը՝

պատշաճ ծանուցման ապահովումը, ինչը հանգեցրել է վարկառուի իրավունքների սահմանափակմանը: Բանկի գործողությունները որակվել են որպես ոչ իրավաչափ, օրինականության, համաչափության և իրավունքների չարաշահման արգելման սկզբունքներից չբխող գործողություններ, որոնց արդյունքում սահմանափակվել են Արփինե Քանքանյանի և Անահիտ Գոհարյանի սահմանադրական իրավունքները, և նրանք զրկվել են սեփականության իրավունքից:

Վճռաբեկ դատարանը չհամաձայնեց դատարանների վերոնշյալ դիրքորոշումների հետ՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 1-ին կետի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա կարող է բռնագանձում տարածվել, և այն կարող է իրացվել երկու դեպքերում՝ երբ դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով, և երբ առկա է գրավառուի և գրավատուի միջև կնքված գրավոր համաձայնություն: Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Բանկի և Արփինե Քանքանյանի ու Անահիտ Գոհարյանի միջև 20.06.2008 թվականին կնքված անշարժ գույքի հիփոթեքի թիվ 947 պայմանագրի «Գրավառուի երաշխիքները, իրավունքները և պարտավորությունները» վերտառությամբ 2-րդ հոդվածի 2.5.2 կետի համաձայն՝ պայմանագրի 1.1 կետում նշված վարկային պայմանագրով նախատեսված ժամկետներում պարտապանի կողմից պարտավորությունների չկատարման դեպքում գրավառուն պայմանագրով նախատեսված կարգով իրացնում է գրավի առարկան և մարում է դրանով ապահովված պարտավորությունները: Պայմանագրի 8.1 կետի համաձայն՝ պարտապանի կողմից պայմանագրի 1.1 կետում նշված վարկային պայմանագրով ստանձնված պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքում գրավատուն գրավառուին իրավունք է վերապահում և տալիս իր համաձայնությունը իրականացնելու գրավի առարկայի իրացում առանց դատարան դիմելու՝ ուղղակի վաճառքի միջոցով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված կարգով և գրավի առարկայի իրացման գումարի հաշվին բավարարել իր պահանջները: Այսինքն՝ առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու հնարավորությունը նախատեսված էր Բանկի և Արփինե Քանքանյանի ու Անահիտ Գոհարյանի միջև կնքված պայմանագրով: Գործի նյութերի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ վարկառուն՝ Արփինե Քանքանյանը, պարբերաբար խախտել է իր և Բանկի միջև կնքված վարկային պայմանագիրը, որի արդյունքում վարկը և տոկոսները դարձել են ժամկետանց 18.05.2009 թվականին: Նման պայմաններում Բանկն իր և հաճախորդի միջև կնքված պայմանագրի 2.5.2-րդ և 8.1-րդ կետերին համապատասխան սկսել է առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի բռնագանձման և իրացման գործընթացը: Այն է՝

■ Բանկի կառավարչի 01.06.2009 թվականի թիվ 325 ծանուցումները՝ ամբողջությամբ Բանկի նկատմամբ պարտքը չմարելու դեպքում առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի իրացման վերաբերյալ, 01.06.2009 թվականին առձեռն հանձնվել են Անահիտ Գոհարյանին և Արփինե Քանքանյանին, ինչի մասին են վկայում ծանուցումների վերջնամասում առկա գրառումները՝ հաստատված Անահիտ Գոհարյանի և Արփինե Քանքանյանի ստորագրություններով՝ առ այն, որ իրենք ստացել են ծանուցումները 01.06.2009 թվականին: Այդ մասին է վկայում նաև Անահիտ Գոհարյանի և Արփինե Քանքանյանի ներկայացուցիչ Լուսինե Ավագյանի միջնորդությամբ կատարված փորձաքննության եզրակացությունը, որը հաստատել է, որ նշված գրառումները կատարվել են Անահիտ Գոհարյանի և Արփինե Քանքանյանի կողմից 21.03.2008 թվականից մինչև 21.03.2010 թվականն ընկած ժամանակահատվածում, բայց ոչ երբեք 01.06.2010 թվականին, ինչպես պնդում էին Անահիտ Գոհարյանը և Արփինե Քանքանյանը (հատոր 2-րդ, գ.թ. 2, 3):

■ Բանկի գլխավոր տնօրեն, տնօրինության նախագահի ժամանակավոր պաշտոնակատար Մ. Գրիգորյանի 24.09.2009 թվականի թիվ Ե22-3204 գրությանը կից թիվ 59 հավելվածով աճուրդային վաճառքի է ներկայացվել Երևանի Արցախի փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 բնակարանը, այսինքն՝ աճուրդային գործընթացը սկսվել է դեռևս 24.09.2009 թվականին (հատոր 1-ին, գ.թ. 46-49):

■ Բորսայի կառավարիչ Կ. Եղիազարյանի կողմից Արփինե Քանքանյանին և Անահիտ Գոհարյանին 25.09.2009 թվականին ուղարկվել է ծանուցում, որի համաձայն՝ 27.10.2009 թվականից Բորսայի հարթակում իրականացվելու է Բանկում գրավադրված Երևանի Արցախի

փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 հասցեում գտնվող 83,6 քմ ընդհանուր մակերեսով բնակարանի աճուրդային վաճառքը հոլանդական եղանակով՝ 20.000.000 ՀՀ դրամ մեկնարկային գնից (հատոր 1-ին, գ.թ. 42):

- 11.12.2009 թվականին «Ֆլորես» աճուրդի տուն ՍՊԸ-ի կողմից Լուսինե Խաչատրյանին տրվել է գործարքի վկայական առ այն, որ նա 11.12.2009 թվականին կայացած աճուրդում 3.550.000 ՀՀ դրամ գումարով գնել է Երևանի Արցախի փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 հասցեում գտնվող բնակարանը (հատոր 1-ին, գ.թ. 52):

- Բանկի գլխավոր տնօրեն, տնօրինության նախագահ Վ. Օվսյաննիկովի 21.01.2010 թվականի թիվ Ե22-124 գրությամբ ժամանակավորապես դադարեցվել է Երևանի Արցախի փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 բնակարանի աճուրդային վաճառքը, քանի որ գնորդը՝ Լուսինե Խաչատրյանը, իր դիմումով խնդրել է չեղյալ համարել Երևանի Արցախի փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 բնակարանի 11.12.2009 թվականին կատարված գործարքը և վերադարձնել գործարքի համար վճարված գումարը (հատոր 1-ին, գ.թ. 53, 54):

- Բանկի գլխավոր տնօրեն, տնօրինության նախագահի ժամանակավոր պաշտոնակատար Մ. Գրիգորյանի 02.06.2010 թվականի թիվ Ե22-1513 գրությամբ նշված անշարժ գույքի աճուրդային վաճառքը կրկին վերսկսվել է, 03.06.2010 թվականի «Ազգ» օրաթերթում տրվել է հայտարարություն այն մասին, որ «Ֆլորես» աճուրդի տուն ՍՊԸ-ն Բորսայի հարթակում շարունակում է Երևանի Արցախի փողոցի 8/3 շենքի թիվ 23 բնակարանի աճուրդային վաճառքը (հատոր 1-ին, գ.թ. 55, 56):

- 16.06.2010 թվականի անշարժ գույքի աճուրդային վաճառքի արձանագրության համաձայն՝ գնորդ է արձանագրվել Արման Մադաթյանը, որի հետ էլ կնքվել է բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիր (հատոր 1-ին, գ.թ. 9-12):

Վերոգրյալից հետևում է, որ Բանկը և Բորսան, իրականացնելով գրավի առարկայի իրացումը, թույլ չեն տվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի, «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի որևէ խախտում, պատշաճ կերպով ծանուցել են գրավատուներին գրավի առարկայի իրացման մտադրության վերաբերյալ, աճուրդի անցկացման մասին հրապարակային ծանուցում է կատարվել «Ազգ» օրաթերթում և ի վերջո, 16.06.2010 թվականի անշարժ գույքի աճուրդային վաճառքի արձանագրության համաձայն՝ գնորդ արձանագրված Արման Մադաթյանի հետ առուծախի պայմանագիրը կնքվել է 30.06.2010 թվականին, այսինքն՝ բռնագանձման ծանուցումը հանձնելուց մոտ մեկ տարի հետո:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ օրենսդրությունը որևէ նորմ չի պարունակում կրկնակի անգամ գրավատուին գրավի առարկայի իրացման վերաբերյալ ծանուցելու գրավառուի պարտավորության վերաբերյալ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ գրավառուի՝ գրավատուին ծանուցելու պարտականությունը կրում է մեկանգամյա բնույթ և հետագայում՝ բռնագանձման գործընթացի կասեցման պարագայում, լրացուցիչ բռնագանձման ծանուցում ուղարկելու պարտականություն նախատեսված չէ: Ինչ վերաբերում է աճուրդի մասին ծանուցմանը, ապա այն օրենքով սահմանված կարգով կատարվել է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավական նորմերը պետք է մեկնաբանվեն դրանցում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ պետք է նշվեն գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը, ինչպես նաև այն օրենքը, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում պարզ չէ, թե որ օրենքով կամ իրավական ակտով են ղեկավարվել ստորադաս դատարանները՝ հակընդդեմ հայցը բավարարելու վերաբերյալ դիրքորոշում արտահայտելիս, քանի որ ՀՀ գործող օրենսդրությունը

գրավառուին չի պարտավորեցնում կրկնակի անգամ գրավատուին ծանուցելու գույքի իրացման գործընթացի վերսկսման վերաբերյալ, իսկ հրապարակային սակարկություններով գրավի առարկայի վաճառքի մասին գրավատուներին ծանուցելուց բացի օրենքով սահմանված կարգով հրապարակվել է հայտարարություն: Ուստի Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավորված չէ Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ Բանկը չի կատարել վարկառուին ծանուցելու իր պարտականությունը: ԵԷԴ/1167/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

5. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ մասի օրենսդրական պահանջներից մեկն այն է, որ գրավառու պարտավոր է գրավի առարկան իրացնել տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով:

Շուկայում գործող ողջամիտ գինն ինքնին բավականին գնահատողական օրենսդրական եզրույթ է, հետևաբար պրակտիկան չէր կարող գերծ մնալ այդ ձևակերպման հետ կապված խնդիրներից: Հաճախ գրավի պայմանագրերում սահմանված գրավի առարկայի շուկայական գինը չի համապատասխանում գրավի առարկայի իրացման ժամանակ գործող գնին: Գրավի առարկայի իրացումը կազմակերպվում է աճուրդի միջոցով, որտեղ հաճախ գույքի իրացման արժեքը կարող է էապես տարբեր լինել գույքի գնահատված շուկայական արժեքից:

Նման խնդիրները հաճախ կողմերի միջև շուկայական արժեք հասկացության տարաբնույթ մեկնաբանությունների տեղիք են տալիս, իսկ դատարանները դժվար են կողմնորոշվում այդ հասկացության մեկնաբանության հարցում:

Օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի մեկնաբանության համար պրակտիկայում պայմանագրերում օգտագործվում է գույքի լիկվիդացիոն արժեք հասկացությունը:

ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարության (ստանդարտացման ազգային մարմնի) 29.06.2006 թվականի թիվ 146-Ա հրամանով գործողության մեջ դրված Հայաստանի Հանրապետությունում անշարժ գույքի գնահատման թիվ ՀՍՏ 252-2006 ստանդարտի համաձայն՝ լիկվիդացիոն արժեքն անշարժ գույքի արժեքն է, երբ այն պետք է վաճառվի նմանատիպ անշարժ գույքի վաճառքի համար շուկայում ներկայացման նախատեսված ժամկետից ավելի կարճ ժամանակահատվածում:

Պայմանագրերում նմանատիպ դեպքերի հետ կապված վեճեր լուծելիս դատարանները խնդիր էին ունենում լուծելու այն հարցը, թե արդյոք գույքի շուկայական կամ լիկվիդացիոն գինը (արժեքը) պետք է որոշվի պայմանագրով գնահատված գնով կամ արժեքով, թե գույքի իրացման ժամանակ գործող գնով կամ արժեքով:

Այդ հարցերին պատասխանեց Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով, որտեղ հակընդդեմ հայցով գրավատու պահանջել էր Ընկերությունից բռնագանձել Երևանի Ավանի 7-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 38/3 բնակելի տան լիկվիդացիոն արժեքի և Ընկերության հանդեպ ունեցած վարկային պարտավորության տարբերությունը կազմող 6.267.978 ՀՀ դրամը այն հիմնավորմամբ, որ գրավի պայմանագրով գույքի լիկվիդացիոն արժեքը կողմերի համաձայնությամբ գնահատվել է 70.000.000, իսկ Ընկերության հանդեպ վարկառուի ունեցած վարկային պարտավորության ընդհանուր գումարը 29.01.2009 թվականի դրությամբ կազմել է 63.732.022,20 ՀՀ դրամ:

Դատարանը, պատճառաբանելով, որ «Յունի Օգենկա» ՓԲԸ-ի 08.07.2009 թվականի գնահատման եզրակացության համաձայն՝ 2009 թվականի հունվարի դրությամբ Երևանի Ավանի 7-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 38/3 հասցեում գտնվող բնակելի տան լիկվիդացիոն արժեքը կազմել է 63.000.000 ՀՀ դրամ, իսկ Ընկերության 29.05.2009 թվականի թիվ 31 տեղեկանքի համաձայն՝ Ընկերության հանդեպ Գևորգ Նիկոլյանի ունեցած վարկային պարտավորության ընդհանուր գումարը կազմել է 63.732.022,20 ՀՀ դրամ, գտել էր, որ Ընկերությունը Գևորգ Նիկոլյանին գումար վերադարձնելու պարտավորություն չի կարող կրել:

Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով դատական ակտը, պատճառաբանել էր, որ Դատարանը հակընդդեմ հայցը մերժելու մասին վճիռը կայացրել է ապացույցների, մասնավորապես՝ կողմերի միջև 22.07.2008 թվականին կնքված թիվ 529 վարկային, 22.07.2008 թվականին կնքված թիվ 529/ԱՀ առուվաճառքի և հիփոթեքի պայմանագրերի, 16.03.2009 թվականին Գևորգ Նիկոլյանին ուղղված բնակելի տարածքն ազատելու վերաբերյալ ծանուցման, 29.05.2009 թվականին Գևորգ Նիկոլյանին ուղղված պարտքի վերաբերյալ տեղեկանքի, «Յունի Օգենկա» ՓԲԸ-ի կողմից տրված հաշվետվության սխալ գնահատման արդյունքում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի գրավ դրված գույքը տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնի հաշվարկով հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց դարձնել իր սեփականությունը կամ հանձնել երրորդ անձին ի սեփականություն:

Վերը նշվածից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գրավադրված անշարժ գույքն իրացնելիս տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գինը կարող է լինել միայն դրա արագ վաճառքի գինը, այսինքն՝ լիկվիդացիոն արժեքը, քանի որ միայն նման ձևով է հնարավոր ապահովել գրավի առարկայի արագ իրացումն ու գրավառուի պահանջների բավարարումը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 22.07.2008 թվականի թիվ 529/ԱՀ առուվաճառքի և հիփոթեքի պայմանագրով Գևորգ Նիկոլյանը գնել և որպես վարկային պարտավորության ապահովման միջոց՝ գրավադրել է Երևանի Ավանի 7-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 38/3 հասցեում գտնվող բնակելի տունը: Պայմանագրի 2.3 կետի համաձայն՝ անշարժ գույքի ընդհանուր շուկայական լիկվիդացիոն արժեքը կողմերի համաձայնությամբ գնահատվել է 70.000.000 ՀՀ դրամ, 6.4 կետի համաձայն՝ գրավով ապահովվում է գրավառուի պահանջն այն ծավալով, որն առկա է փաստացի բավարարման պահին, իսկ 7.2 կետի համաձայն՝ նույն պայմանագրի 1.1 կետում նշված վարկային պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում Գևորգ Նիկոլյանը տալիս է իր համաձայնությունը իր կողմից չկատարված պարտավորության համապատասխան մասի դիմաց անշարժ գույքն արտադատարանական կարգով Ընկերությանն ի սեփականություն հանձնելու վերաբերյալ: Գևորգ Նիկոլյանի կողմից վարկային պարտավորությունները ոչ պատշաճ կատարելու համար նշված բնակելի տան նկատմամբ 26.01.2009 թվականին գրանցվել է Ընկերության սեփականության իրավունքը: Ընկերության 29.05.2009 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ Ընկերության հանդեպ Գևորգ Նիկոլյանի ունեցած վարկային պարտավորության ընդհանուր գումարը 29.01.2009 թվականի դրությամբ կազմել է 63.732.022,20 ՀՀ դրամ: «Յունի Օգենկա» ՓԲԸ-ի 08.07.2009 թվականի գնահատման եզրակացության համաձայն՝ 2009 թվականի հունվարի դրությամբ Երևանի Ավանի 7-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 38/3 հասցեում գտնվող բնակելի տան շուկայական արժեքը կազմել է 79.000.000 ՀՀ դրամ, իսկ լիկվիդացիոն արժեքը՝ 63.000.000 ՀՀ դրամ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևանի Ավանի 7-րդ փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 38/3 հասցեում գտնվող բնակելի տան նկատմամբ Ընկերության սեփականության իրավունքը գրանցելու պահին Ընկերության հանդեպ Գևորգ Նիկոլյանի ունեցած վարկային պարտավորության ընդհանուր գումարը տվյալ պահին նշված տան լիկվիդացիոն արժեքից ավելի էր: Այսինքն՝ Ընկերությունը տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնի հաշվարկով Գևորգ Նիկոլյանի պարտավորության չափի դիմաց գրավադրված գույքը դարձրել է իր սեփականությունը, իսկ 22.07.2008 թվականի թիվ 529/ԱՀ առուվաճառքի և հիփոթեքի պայմանագրով գնահատված անշարժ գույքի շուկայական լիկվիդացիոն արժեքը չի կարող գույքն իրացնելու պահին դրա արժեքը որոշելու հիմք հանդիսանալ: Հետևաբար, Ընկերությունը Գևորգ Նիկոլյանին գումար վերադարձնելու պարտավորություն չունի: ԵԱՆԴ/0399/02/09 2011 թվականի ապրիլի 01

6. Վերը նշվեց, որ գրավի պայմանագրով գույքի շուկայական արժեքի և իրացման ժամանակ գույքի արժեքի միջև հաճախ տարբերություններ են լինում: Գրավի առարկան աճուրդով իրացնելու դեպքում, կախված աճուրդային վաճառքի եղանակներից, գույքի մեկնարկային գինը կարող է նվազեցվել, իսկ իրացման գինն էապես տարբերվել պայմանագրով գնահատված շուկայական արժեքից:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց նաև նմանատիպ դեպքերում գրավի առարկան շուկայում գործող ողջամիտ գնով իրացնելու օրենսդրական պահանջի պահպանվածությանը: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը փորձեց տարբերակում դնել գրավի առարկան ուղղակի վաճառքի և հրապարակային սակարկությունների ձևով իրացնելու միջև՝ ընդգծելով հրապարակային սակարկությունների դեպքում 249-րդ հոդվածով նախատեսված շուկայում գործող ողջամիտ գնի օրենսդրական պահանջի պահպանվածության շրջանակները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 3-րդ պարբերության համաձայն՝ բռնագանձման ծանուցումը պարտապանին հանձնելուց երկու ամիս հետո գրավառուն սույն օրենսգրքի ուժով իրավունք ունի սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի պահպանմամբ գրավատուի անունից իրացնելու գրավի առարկան ուղղակի վաճառքի կամ հրապարակային սակարկությունների միջոցով, եթե գրավատուն և գրավառուն գրավի առարկայի իրացման այլ կարգ չեն նախատեսել: Գրավառուն պարտավոր է գրավի առարկան իրացնել տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով:

Վերոհիշյալ նորմի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը գրավատուի և գրավառուի կողմից գրավի առարկայի իրացման այլ կարգ նախատեսված չլինելու դեպքում գրավառուին իրավունք է վերապահել տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով իրացնելու գրավի առարկան ուղղակի վաճառքի կամ հրապարակային սակարկությունների միջոցով: Ընդ որում, գրավի առարկան ողջամիտ գնով իրացնելու պահանջն անմիջականորեն վերաբերում է գրավի առարկան ուղղակի վաճառքի միջոցով իրացնելու դեպքին, իսկ հրապարակային սակարկությունների միջոցով գույքն իրացնելիս էական է այն հանգամանքը, որ գույքն աճուրդի դրվի այդ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով: Հետևաբար հրապարակային սակարկությունների արդյունքում գրավի առարկայի գնի հնարավոր նվազումը և աճուրդի դրված գնից ցածր գնով իրացումը, սակարկություններն օրենքին համապատասխան անցկացվելու պայմաններում (աճուրդի անցկացման ընթացակարգի օրինականությունը սույն գործով չի վիճարկվում) չի կարող համարվել գրավի առարկայի ոչ ողջամիտ գնով իրացում:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Բանկի և Անահիտ Գոհարյանի ու Արփինե Քանքանյանի միջև 20.06.2008 թվականին կնքված թիվ 947 անշարժ գույքի հիփոթեքի պայմանագրի 1.4-րդ կետով կողմերի համաձայնությամբ գրավի առարկան գնահատվել է 20.000.000 ՀՀ դրամ: Բորսայի կառավարիչ Կ. Եղիազարյանի 12.11.2010 թվականի թիվ Կ-3904/2 գրության (հատոր 1-ին, գ.թ. 78-80) համաձայն՝ բնակարանի հայտարարված մեկնարկային գինը՝ 20.000.000 ՀՀ դրամը, եղել է հենակետային, իսկ սահմանված հատման՝ նվազագույն գինը՝ 3.405.633 ՀՀ դրամ, բնակարանի աճուրդային վաճառքն իրականացվել է աճուրդի համար սահմանված հոլանդական եղանակով, որի դեպքում, ըստ Բանկի և Բորսայի միջև 12.02.2008 թվականի թիվ 01/08 անշարժ գույքի աճուրդային վաճառքի կազմակերպման մասին պայմանագրի 3.3-րդ կետի (հատոր 1-ին, գ.թ. 82), կայացվող յուրաքանչյուր հերթական փուլում պատվիրատուն կարող է սահմանել ստորին հատման գինն իջեցված որոշակի տոկոսով (տվյալ դեպքում՝ 10 տոկոս), հաշվարկված նախորդ կայացած փուլի հատման գնից, իսկ նախորդ փուլի հատման գինը համարվում է տվյալ աճուրդի համար մեկնարկային գին: Բորսայի կառավարիչ Կ. Եղիազարյանի թիվ ԴԴ16/Ե12556/10 գրության (հատոր 2-րդ, գ.թ. 42-43) համաձայն՝ երկու անգամ դասական եղանակով բնակարանը չվաճառվելուց հետո 19 անգամ աճուրդն իրականացվել է հոլանդական եղանակով, որի արդյունքում միայն բնակարանը վաճառվել է: Ընդ որում, ըստ «Ֆլորեն» աճուրդի տուն ՍՊԸ-ի կողմից Արման Մադաթյանին 16.06.2010 թվականին տրված գործարքի վկայականի՝ վերջինս 16.06.2010 թվականին կայացած աճուրդում գրավի առարկան գնել է 3.550.000 ՀՀ դրամով (հատոր 1-ին, գ.թ. 112):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում վիճելի բնակարանի աճուրդային վաճառքն սկսվել է 20.000.000 ՀՀ դրամ մեկնարկային գնից, այսինքն՝ գրավի առարկան աճուրդի է դրվել այդ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով, աճուրդն անցկացվել է «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան, իսկ աճուրդի արդյունքում գրավի առարկայի գնի նվազումը որևէ առնչություն չունի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված գրավի առարկայի ողջամիտ գնով իրացնելու պարտականության հետ: ԵԷԴ/1167/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ողջամիտ, շուկայական գին, շուկայում գործող ողջամիտ գին օրենսդրական եզրույթները բավականին գնահատողական են: Սակայն Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ որոշումներում չսովեց այն ընդհանուր չափանիշները, որոնք կարող են կողմնորոշիչ նշանակություն ունենալ դատարանների համար ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի մեկնաբանության, այլև քաղաքացիական օրենսդրության մեջ ողջամտության բովանդակության բավահայտման համար:

Այդ բացը որոշակիորեն լրացնելու համար անհրաժեշտ ենք համարում ներկայացնել որոշակի վերլուծություններ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում ողջամտության եզրույթի և դրա բովանդակության վերաբերյալ, որոնք կարող են օժանդակել իրավակիրառողներին Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումների հիման վրա կոնկրետ գործերով ողջամիտ հասկացության հատկանիշներին առավել բազմակողմանի բացահայտելու համար:⁵³

Ողջամտություն եզրույթը բավականին հաճախ է հանդիպում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում (քաղաքացիական օրենսգրքի 77 հոդվածներում օգտագործվում են ողջամիտ գին, ողջամիտ ժամկետ, ողջամիտ միջոց և այլ արտահայտություններ): Հետևաբար այդ հասկացությունն իրավակիրառ պրակտիկայում կարող է տարբեր մեկնաբանությունների տեղիք տալ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը ողջամտության հասկացությունն օգտագործում է տարբեր իրավահարաբերությունների կարգավորման ժամանակ, ինչպիսիք են իրավաբանական անձի անունից գործելիս (հոդված 57), գրավի հետ կապված իրավահարաբերություններում (հոդված 240, 249, 251), պարտավորությունների կատարման հետ կապված ընդհանուր դրույթներում (հոդված 352, 390, 413, 415, 420), առանձին տեսակի պայմանագրային պարտավորությունների հետ կապված նորմերում (հոդված 480, 482, 484, 486, 491, 493, 496, 613, 719, 862 և այլն), առանց հանձնարարության ի շահ ուրիշի գործողությունների կատարման ժամանակ (հոդված 1049), պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման ժամանակ (հոդված 1087.1): Առավել հաճախ ողջամտությունն օրենսդիրը կապում է ժամկետների հետ:

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում օգտագործվում են ողջամիտ տերմինին փոխարինող այլ բառեր և բառակապակցություններ նույնպես, որոնք, ըստ էության, ունեն միևնույն նշանակությունը, օրինակ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 457-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ երբ գրավոր օֆերտայում ակցեպտի համար ժամանակ սահմանված չէ, պայմանագիրը կնքված է համարվում, եթե օֆերտա ուղարկված անձն ակցեպտ ստացել է մինչև օրենքով կամ իրավական ակտերով սահմանված ժամկետի ավարտը, իսկ եթե նման ժամկետ սահմանված չէ, ապա դրա համար **անհրաժեշտ ժամկետում: Անհրաժեշտ ժամկետը** տվյալ դեպքում պետք է հասկանալ ոչ այլ ինչ, քան **ողջամիտ ժամկետ:**

Հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում ողջամտությունը կողմերի անձնական և գույքային հարաբերությունների կարգավորման ժամանակ կարևոր տեղ է զբաղեցնում, ինչն էլ պայմանավորում է օրենսդրի կողմից տարբեր իրավահարաբերությունների կարգավորման ժամանակ այդ հասկացության հաճախակի օգտագործումը: Ընդ որում «ողջամիտ» տերմինը նորմատիվ իրավական ակտերում հաճախ օգտագործվում է այն դեպքում, երբ հստակ որոշված չէ սուբյեկտիվ իրավունքների իրականացման կամ պարտականությունների կատարման սահմանը, այսինքն՝ պայմանագրում գործողության, ժամկետի կամ գնի ոչ հստակ սահմանված լինելը առավել հաճախ է առաջացնում ողջամիտ տերմինի կիրառման անհրաժեշտությունը:

Քաղաքացիական իրավունքում ողջամտությունը սերտորեն կապված է բարեխղճության հետ, քանի որ ողջամիտ գործողություններ կարող է կատարել միայն բարեխղճ անձը:

Ողջամտության սկզբունքը, որը քաղաքացիական իրավունքների իրականացման և պարտականությունների կատարման կարևորագույն տարրերից է, ի հայտ է գալիս քաղաքացիական իրավունքների ծագման, փոփոխման և դադարման ժամանակ, ինչպես նաև պայմանագրերի և քաղաքացիական իրավունքի նորմերի մեկնաբանության ժամանակ:

Այն հանգամանքը, որ բարեխղճությունը սերտորեն կապված է ողջամտության հետ, բխում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի 3-րդ կետից, որի համաձայն՝ անձը, որն օրենքի կամ իրավաբանական անձի կանոնադրության ուժով հանդես է գալիս նրա անունից, պետք է գործի **բարեխղճորեն և ողջամիտ՝** ի շահ իր կողմից ներկայացվող իրավաբանական անձի: Նման դրույթ պարունակվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 968.7-րդ հոդվածի 3-րդ կետի 1-ին ենթակետում, որի համաձայն՝ ֆոնդի կառավարիչը պարտավոր է ֆոնդի կառավարման իր պարտականությունների կատարման ընթացքում գործել՝ ելնելով ֆոնդի մասնակիցների շահերից, իրականացնել իր իրավունքները և կատարել իր պարտականությունները **բարեխղճորեն և**

⁵³ Ողջամտության վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանը որոշակի վերլուծություններ է կատարել նաև դատավարական հարցերի լուծման ժամանակ: Տես թիվ ԵԿԴ/1587/02/10 քաղաքացիական գործով 2012 թվականի հունիսի 29-ի որոշումը և թիվ ԵԱԲԴ/1401/02/11 գործով 2012 թվականի հունիսի 29-ի որոշումը:

ողջամիտ կերպով, պատշաճ մասնագիտական մակարդակով (ֆիդուցիար պարտականություն): Այսինքն՝ օրենսդիրը բարեխիղջ գործելու համար անհրաժեշտ է համարում նաև ողջամիտ գործելը:

Բարեխղճությունը և ողջամտությունը դասվում են իրավունքի ընդհանուր սկզբունքների շարքը: Այդ սկզբունքներն ունեն բարոյական բովանդակություն, ուստի դրանց բովանդակության մեկնաբանման ժամանակ էական նշանակություն ունի նաև այդ սկզբունքը կիրառողի իրավագիտակցությունը և բարոյական արժեհամակարգը:

Բարեխղճությունը և ողջամտությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում երբեմն արտացոլվում է այլ եղանակներով: Այս հասկացությունները սերտորեն կապված են քաղաքացիական իրավունքների իրականացման հետ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողությունները, որոնք իրականացվում են բացառապես այլ անձի վնաս պատճառելու մտադրությամբ, ինչպես նաև իրավունքն այլ ձևով չարաշահելը չի թույլատրվում:

Նշված հոդվածից հետևում է բարեխղճության, ողջամտության և քաղաքացիական իրավունքների չարաշահման կապը:⁵⁴ Մի դեպքում օրենսդիրը անձին հնարավորություն է տալիս իր իրավունքները, այդ թվում դրանց դատական պաշտպանության իրավունքն իրականացնել իր հայեցողությամբ, մեկ այլ դեպքում արգելում է դրանց իրականացումը բացառապես այլ անձի վնաս պատճառելու մտադրությամբ: Այսինքն՝ բարեխղճությունը այլ անձին վնաս պատճառելու մտադրություն չունենալը, այլ կերպ ասած՝ այլ անձի իրավունքները և օրինական շահերը հաշվի առնելն է:

Ժամանակակից հասարակության մեջ քաղաքացիական շրջանառության յուրաքանչյուր մասնակից պետք է իր իրավունքներն ու օրինական շահերը համադրի քաղաքացիական շրջանառության այլ մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի հետ, որպեսզի վերջիններս նույնպես դրսևորեն նման մոտեցում իր իրավունքների նկատմամբ:

Ողջամտությունը և բարեխղճությունը, հետևաբար, քաղաքացիական իրավունքների իրականացման անհրաժեշտ ընդհանուր չափանիշներն են:

Բարեխղճությունը դրսևորվում է նաև տեղեկացված կամ չտեղեկացված լինելու մեջ: Այս դեպքում օրենսդիրն օգտագործում է գիտեր կամ պարտավոր էր իմանալ հասկացությունները:

Հետևաբար վերոնշյալ երկու սկզբունք-հասկացությունները կիրառվում են քաղաքացիական իրավունքների ծագման, փոփոխման դադարման, պայմանագրերի և քաղաքացիական իրավունքի նորմերի մեկնաբանության ժամանակ:

Հարկ է նշել, որ նշված երկու ինստիտուտների փոխկապակցվածության և դերի բարձրացման մասին են վկայում դրանց միջազգային իրավական զարգացումները:

Մասնավորապես, միջազգային առևտրային հարաբերություններում նույնպես օգտագործվում է ողջամտություն տերմինը քաղաքացիական իրավահարաբերությունների կարգավորման ժամանակ: Ապրանքների միջազգային առուվաճառքի մասին 11.04.1980 թվականի ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածում բարեխղճությունը և ողջամտությունը նույնպես կապված են միմյանց հետ: Նշված հոդվածի համաձայն՝

1. Սույն Կոնվենցիայի նպատակների համար կողմի հայտարարությունները և այլ վարքագիծը մեկնաբանվում են նրա մտադրություններին համապատասխան, եթե մյուս կողմը գիտեր կամ չէր կարող չիմանալ, թե որն էր այդ մտադրությունը:

2. Եթե նախորդ կետը կիրառելի չէ, ապա կողմի հայտարարությունները և այլ վարքագիծը մեկնաբանվում են ըստ այն ըմբռնման, որը կունենար այն նույն որակով գործող ողջամիտ անձը, ինչ մյուս կողմը՝ համանման հանգամանքներում:

3. Կողմի մտադրությունը կամ ողջամիտ անձի ըմբռնումը որոշելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել բոլոր համապատասխան հանգամանքները, ներառյալ բանակցությունները, ցանկացած

⁵⁴ Այս մասին տեսության մեջ բավականին հաջող վերլուծություններ են կատարվել Յեմելյանովի կողմից: Տե՛ս **Емельянов В.И.** Разумность, добросовестность, незлоупотребление гражданскими правами. - М.: "Лекс-Книга", 2002

պրակտիկան, որը կողմերը հաստատել են իրենց փոխհարաբերություններում, սովորույթները և կողմերի ցանկացած հետագա վարքագիծը:

Բարեխղճությունը և ողջամտության իրավական զարգացումներն ընդհանուր առմամբ հանգում են հետևյալին.

Եվրոպական մի շարք երկրներում բարեխղճությունը բնութագրվում է որպես վարքագծային նորմ, որը հիմնված է բարոյական սկզբունքի վրա, որի համաձայն՝ կողմը պետք է հաշվի առնի մյուս կողմից արդարացված շահը քննարկվող պայմանագրի հետ կապված:⁵⁵ Դա նշանակում է, որ բարեխղճությունն օգտագործվում է ինչպես պայմանագրի մեկնաբանության, այնպես էլ դրա լրացման կամ սահմանափակման ժամանակ: Այն որոշ դեպքերում բացառում է պայմանագրի դրույթների կատարումը, որի վերաբերյալ կողմերը համաձայնության են եկել:

Այն պայմանագրային հարաբերություններում ոչ միայն բացառող, այլև որոշ դեպքերում կապող բնույթ ունի, որը կողմերին պարտավորեցնում է համագործակցել կամ տեղեկացնել:

Եվրոպական մի շարք երկրներում (Դանիա, Գերմանիա, Ֆրանսիա) հիմնականում ընդունվում է բարեխղճության և ողջամտության սպասարկող և մեկնաբանող բնույթը:

Մի խումբ այլ երկրներում, օրինակ անգլիական իրավունքում ընդհանուր առմամբ չի ճանաչվում բարեխղճության դերը պայմանագրային հարաբերություններում: Այս իրավական համակարգում պայմանագրային պարտավորությունների կատարումից հրաժարումը հնարավոր է առավելապես հանգամանքների էական փոփոխության պատճառով, որը տեղի է ունեցել կնքումից հետո: Սակայն այն կիրառվում է հազվադեպ, քանի որ անգլիական դոկտրինայի համաձայն՝ պայմանագրի կնքումից մինչ կատարումն ընկած ժամանակահատվածում հանգամանքները նման արմատական կերպով դժվար կարող են փոփոխվել: Հետևաբար անգլիական իրավունքում այս հարցը քննարկվում է միայն ակնհայտորեն անողջամիտ պայմանագրերի դեպքում: Անգլիական իրավունքում պայմանագրային արդարության դոկտրինայի պայմաններում քննարկվում են նաև այն պայմանները, որոնցում կնքվել է պայմանագիրը: Այս դեպքում պայմանագրի միջամտությունը կատարվում է ակնհայտ թույլ կողմին պաշտպանելու նպատակով:⁵⁶

Փաստորեն առաջին խումբ իրավական համակարգերում բարեխղճության սահմանափակող բնույթն ավելի ընդունված է, քան երկրորդ խումբ երկրների իրավունքում, որտեղ այն առավել թաքնված ձևով է օգտագործվում, կամ այն չի օգտագործվում այդ անվամբ:

Խառը իրավական համակարգ ունեցող երկրներում, ինչպիսին Հարավաֆրիկյան հանրապետությունն է, այն որոշ դեպքերում օգտագործվում է հանրային քաղաքականության փաստարկի ներքո, և պայմանագրային հարաբերություններին պետությունը կարողանում է միջամտել, եթե այն հակասում է հանրային քաղաքականությանը: Այս դեպքում հաճախ այն օգտագործվում է ոչ միայն պայմանագրի անվավերության, այլ դրա մեկնաբանության համար, որի նպատակը կարող է լինել պայմանագրի ակնհայտ թույլ կողմին պաշտպանելը: Օրենսդրությունը թույլ է տալիս անվավեր ճանաչել կամ լուծել պայմանագիրը, եթե այն կնքվել է ոչ ողջամիտ, անբարեխիղճ եղանակով:

Բարեխղճության եվրոպական ընդհանուր չափանիշների զարգացումը նույնպես տանում է նրան, որ այն պահանջում է հաշվի առնել մյուս կողմի արդարացված շահը:

Վերոնշյալ իրավական զարգացումները ցույց են տալիս, որ այսօր տարբեր իրավական համակարգերում, միջազգային իրավական կարգավորումներում ընդունվում է բարեխղճության և ողջամտության դերը քաղաքացիական շրջանառության մեջ: Ընդ որում, վերջինիս դերակատությունն աստիճանաբար մեծանում է ոչ միայն կողմերի միջև վեճի առկայության, այլև քաղաքացիական իրավահարաբերությունների ընթացիկ գործողությունների ժամանակ: Նշված երկու սկզբունքները միջազգային և եվրոպական իրավունքում ստանում են ընթացիկ, սպասարկող մեծ բնույթ, ինչը ոչ միայն պայմանագրային պարտավորություններից որոշ դեպքերում ազատելու, այլև կողմերին իրավահարաբերություններում սերտորեն համագործակցելու և տեղեկացնելու բովանդակություն է ստանում:

⁵⁵ Stu Jan, Smits, The making of European Private Law, Toward a Ius Commune Europaenum as a mixed Legal System, p. 189-198

⁵⁶ Stu Jan, Smits, The making of European Private Law, Toward a Ius Commune Europaenum as a mixed Legal System, p. 189-198

Հետևաբար վերոնշյալ իրավական զարգացումները պետք է հաշվի առնվեն նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ բարեխղճության և ողջամտության բովանդակության բացահայտման ժամանակ:

Վերոնշյալ հարցերի ուսումնասիրությունից հետո անհրաժեշտ է անդրադառնալ ողջամտության բովանդակությունը և այն հանգամանքներին, որոնք կարող են հաշվի առնվել դատարանների կողմից ողջամտության բովանդակությունը բացահայտելիս:

Ընդհանուր առմամբ ողջամիտ գործողությունների տակ պետք է հասկանալ սովորական գործունակ անձի գործողությունները, որը եթե նույնիսկ չունի բարձր, ապա գոնե միջին մակարդակի մտավոր կարողություններ, որը վերջինիս թույլ է տալիս գործել այնպես, ինչպես տվյալ իրավիճակում կգործեին հասարակության անդամների մեծամասնությունը: Մակայն կախված ողջամտության օգտագործման ոլորտներից, առանձին դեպքերում տվյալ իրավիճակը կարող է իրավահարաբերության մասնակցից պահանջել ունենալու համապատասխան գիտելիքներ կամ լրացուցիչ մտավոր կարողություններ, որոնք անհրաժեշտ են ողջամիտ գործելու համար: Առանձին դեպքերում այս հանգամանքները նույնպես պետք է հաշվի առնվեն դատարանների կողմից:

Ողջամտության բնութագրման ժամանակ պետք է հաշվի առնել, որ ողջամտության տեսանկյունից գնահատվում է մարդկային գործունեության օբյեկտիվ կողմը, քանի որ գնահատելով գործողությունների ողջամտությունը, մենք դրանք չենք դիտում որպես կոնկրետ սուբյեկտի կամային կամ մտավոր գործունեություն, այլ գնահատում ենք որոշակի գործողությունների կատարման հնարավորությունը մարդկանց անորոշ շրջանակում: Այնուամենայնիվ, ողջամտության ժամանակ սուբյեկտիվ գործոնները նույնպես հաշվի են առնվում օբյեկտիվ կողմի (գործողությունների) գնահատման ժամանակ:

Հետևաբար ողջամտության սկզբունքը պետք է բնութագրվի հաշվի առնելով սուբյեկտիվ (անձի մտավոր կարողություններ, իմացաբանական ունակություններ) և օբյեկտիվ (նպատակահարմարություն և հավասարակշռվածություն) չափանիշները: Այս ընդհանուր չափանիշները կոնկրետացվում են մասնավոր առանձնահատկություններով (կրթություն, տարիք, մասնագիտություն, գույքային դրություն և այլն):

Այսինքն՝ դատարանը ողջամտությունը գնահատելիս կարող է հաշվի առնել իրավահարաբերության սուբյեկտների մտավոր կարողությունները, գիտելիքները, աշխարհայացքը և այլ սուբյեկտիվ հատկանիշներ, որոնց ամբողջությունը անձի համար ներքին համոզմունք է ձևավորել այդ կերպ գործելու համար:

Միաժամանակ անհրաժեշտ է նշել, որ միայն վերոնշյալ սուբյեկտիվ չափանիշները բավարար չեն ողջամտության բովանդակությունն ամբողջությամբ բացահայտելու համար: Կան որոշակի օբյեկտիվ չափանիշներ, որոնք նույնպես կարևոր նշանակություն ունեն այս հասկացության իմաստը վեր հանելու համար: Այդ չափանիշները կառուցվում են քաղաքացիաիրավական, ինչպես նաև իրավունքի ընդհանուր սկզբունքների վրա:

Օբյեկտիվ չափանիշներից առաջինը նպատակահարմարությունն է: Այս դեպքում դատարանը պետք է գնահատի՝ արդյոք նպատակահարմար էին տվյալ միջոցները քաղաքացիական իրավունքների տվյալ ձևով իրականացման համար: Ընդ որում, նպատակահարմարությունը գնահատվում է ոչ միայն կոնկրետ այդ անձի տեսանկյունից, այլ հասարակական ընկալման առումով, այսինքն՝ սուբյեկտիվ չափանիշներով օժտված սուբյեկտի տեսանկյունից (ընդհանրապես) անհրաժեշտ և նպատակահարմար է տվյալ միջոցների օգտագործումը տվյալ նպատակին հասնելու համար: Այդ մասին է վկայում նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 457-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

Մյուս չափանիշը կապված է հավասարակշռվածության հետ: Այս դեպքում ողջամտությունը գնահատվում է նաև բարեխղճության հետ, որի հատկանիշներից մեկը այլ անձի իրավունքները և օրինական շահերը հաշվի առնելն է: Ողջամտության գնահատման ժամանակ հաշվի են առնվում քաղաքացիական իրավունքների սահմանափակման հավասարակշռվածությունը, որում հավասարակշռված են քաղաքացիաիրավական հարաբերության բոլոր մասնակիցների իրավունքները և օրինական շահերը (ողջամիտ հավասարակշռվածություն):

Վերոնշյալ ընդհանուր չափանիշներից բացի առանձին դեպքերում դատարանները կարող են ուսումնասիրել նաև կրթություն, տարիք, մասնագիտություն, գույքային դրություն,

կարգավորվող հարաբերության առանձնահատկությունները, գործարար շրջանառության սովորույթները և այլն, որոնք ընդհանուր չափանիշների հետ համադրմամբ թույլ կտան որոշել կոնկրետ գործով ողջամտության սահմանները: Այնուամենայնիվ, նշված չափանիշներն ամբողջությամբ չեն սահմանափակում դատական հայեցողությունն ընդհանրապես, հետևաբար կոնկրետ գործով ողջամտության սահմանների հստակեցումը կախված է նաև այն կիրառող է մեկնաբանող սուբյեկտի ներքին համոզմունքից, բարոյական հատկանիշներից և այլ առանձնահատկություններից:

Հարկ է համարում հավելել, որ այն դեպքում, երբ սովորաբար օրենքում խոսվում է ողջամտության մասին, ապա նկատի է առնվում ոչ թե ապրանքի, միջոցների կամ ժամկետի՝ ողջամտությամբ օժտված լինելու հանգամանքը, այլ այն թե ինչ գործողություններ և ինչ ժամկետներում կկատարվեն ողջամիտ անձր: Ողջամիտ ապրանքի, ողջամիտ ծախսերի մասին խոսելիս նկատի ենք ունենում այն գինն ու ծախսերը, որոնք բարեխիղճ անձը սովորաբար պատրաստ է կրել կամ վճարել, ողջամիտ ժամկետը այն ժամանակահատվածն է, որն անհրաժեշտ է անձին կոնկրետ դեպքում գործողություններ (իրավունքի իրականացում կամ պարտավորության կատարում) կատարելու համար:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոնշյալ վերլուծությունները, կարող ենք եզրակացնել, որ ողջամտության բովանդակության բացահայտման համար դատարանները կարող են հաշվի առնել, որ

1. Ողջամտությունը գնահատողական հասկացություն է: Դրա կոնկրետ սահմանները որոշվում են յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով՝ հաշվի առնելով բազմաթիվ հանգամանքներ ամբողջության մեջ վերցրած: Ողջամտության սահմանները այն գործողություններն են, որոնցով արդարացիորեն հաշվի է առնվում երկու կողմերի շահն ու պահանջները, իսկ ողջամիտ գործողությունը՝ իրավունքի սուբյեկտի կամային ակտ է, որը չի անցնում այն սահմանը, որտեղ սկսվում է մյուս կողմի իրավունքը:

2. Ողջամտությունը սերտորեն կապված է քաղաքացիաիրավական այնպիսի ինստիտուտի հետ, ինչպիսին բարեխիղճությունն է: Ողջամիտ վարքագիծ կարող է դրսևորել քաղաքացիական շրջանառության բարեխիղճ սուբյեկտը

3. Ողջամտությունը սերտորեն կապված է քաղաքացիաիրավական այնպիսի ինստիտուտի հետ, ինչպիսին բարեխիղճությունն է: Ողջամիտ վարքագիծ կարող է դրսևորվել գործողությունը՝ իրավունքի սուբյեկտի կամային ակտ է, տվյալ իրավիճակում կգործեն հասարակության անդամների մեծամասնությունը: Սակայն կախված ողջամտության օգտագործման ոլորտներից, առանձին դեպքերում տվյալ իրավիճակը կարող է իրավահարաբերության մասնակցից պահանջել ունենալու համապատասխան գիտելիքներ կամ լրացուցիչ մտավոր կարողություններ, որոնք անհրաժեշտ են ողջամիտ գործելու համար:

4. Ողջամտության գնահատման համար հաշվի են առնվում ինչպես ընդհանուր մի շարք չափանիշներ (սուբյեկտիվ՝ անձի մտավոր կարողություններ, իմացաբանական ունակություններ և օբյեկտիվ՝ նպատակահարմարություն և հավասարակշռվածություն), այնպես էլ կոնկրետ գործով առանձնահատուկ գործոններ կրթություն, տարիք, մասնագիտություն, գույքային դրությունը, կարգավորվող հարաբերության առանձնահատկությունները, գործարար շրջանառության սովորույթները և այլն)

5. Ողջամտությունը որոշակի բարոյական նկարագիր ունի: Հետևաբար հասարակական հարաբերությունների փոփոխման պայմաններում դրա դրսևորումները կամ սահմանները կարող են փոփոխության ենթարկվել՝ հասարակության բարոյական արժեհամակարգի փոփոխության հետ զուգընթաց

Ողջամտության ընդհանուր իրավակարգավորման ուսումնասիրությունից հետո անհրաժեշտ է ուսումնասիրության առարկա դարձնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետի իրավական կարգավորումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գրավառուն պարտավոր է գրավի առարկան իրացնել տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնով:

«Շուկայում գործող ողջամիտ գին» օրենսդրական եզրույթի պարզաբանման հիմքում պետք է դրվի նաև գույքի շուկայական արժեք հասկացությունը: Այդ հասկացության բնորոշումը տրված է

«Անշարժ գույքի գնահատման գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ նույն օրենքում օգտագործվում են հետևյալ հիմնական հասկացությունները՝

անշարժ գույքի շուկայական արժեք՝ բաց և մրցակցային շուկայում, սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի վաճառողի և գնորդի գիտակցաբար, արդարացի առևտրի բոլոր պայմանների պահպանմամբ և օրինական գործողությունների արդյունքում ձևավորվող, անշարժ գույքի վաճառքի առավել հավանական գինն է, որը անշարժ գույքի գնահատման օբյեկտների համար կարող է որոշվել գնահատողի կողմից՝ անշարժ գույքի գնահատմամբ:

Նման պայմաններում գրավի առարկայի՝ առանց դատարան դիմելու իրացման ցանկացած դեպքում (այդ թվում՝ հրապարակային սակարկությունների միջոցով) ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի վերոնշյալ պահանջը պետք է պահպանվի՝ անկախ աճուրդի իրականացման եղանակից, որի ընտրության հայեցողությունը թողնված է տվյալ անձին:

ԳՐԱՎԻ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՎՐԱ ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՒՍԳԱՆՁՈՒՄ ՏԱՐԱԾԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 249՝

1. Սույն օրենսգրքի 249 հոդվածի 1-ին կետում նշված համաձայնության բացակայության դեպքում գրավ դրված գույքի հաշվին գրավառուի (պարտատիրոջ) պահանջները բավարարվում են դատարանի վճռով:

2. Գրավի առարկայի վրա բռնագանձում կարող է տարածվել միայն դատարանի վճռով, եթե գրավի առարկան օրենքով կամ այլ իրավական ակտով ճանաչված է հանրության համար նշանակալից պատմական, գեղարվեստական կամ մշակութային արժեք ունեցող գույք:

Եթե գրավի առարկան հանրության համար նշանակալից պատմական, գեղարվեստական կամ մշակութային արժեք ունեցող գույք է, ապա առանց դատարան դիմելու՝ գրավ դրված գույքի իրացման գումարի հաշվին գրավառուի պահանջները բավարարելու, ինչպես նաև գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավառուին կամ գրավառուի նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու վերաբերյալ թույլտվությունը կամ համաձայնությունն առոչինչ է:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ, չնայած գրավի պայմանագրով առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու հնարավորության վերաբերյալ դրույթի, գրավառուները դիմում են դատարան՝ գրավի առարկայի վրա դատական կարգով բռնագանձում տարածելու պահանջով: Դատարանները հաճախ օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը մեկնաբանում են որպես գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու արտադատական մեխանիզմ և մերժում ներկայացված հայցերը:⁵⁷

Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխաներ օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի և անձի՝ դատական պաշտպանության իրավունքի փոխհարաբերակցության հարցին: Նման տրամաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով վերոնշյալ խնդրի հետ կապված օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի համաձայն՝ գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու այն, այդ թվում՝ գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավառուին կամ գրավառուի նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու, եթե դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով:

⁵⁷ Տես նաև սույն աշխատանքի Գրավ դրված գույքի վրա առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածելու կարգը մասը

Սույն գործով կողմերի միջև կնքված գրավի պայմանագրի 8.3 կետի համաձայն՝ գրավառուն իրավունք ունի պարտապանի կողմից վարկային պարտավորության ցանկացած խախտման դեպքում պայմանագրով նախատեսված կարգով առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածել և իրացնել գրավի առարկան, եթե պարտապանը և/կամ գրավատուն վարկային պարտավորությունը վաղաժամկետ չկատարեն:

Դատարանի կողմից հայցի մերժման հիմքում դրվել է այն հանգամանքը, որ Հնկերությունն իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածել գրավի առարկայի վրա և իրացնել այն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հայցը վերոնշյալ հիմքով մերժելով, Դատարանը խախտել է անձի՝ արդար դատաքննության իրավունքի տարր հանդիսացող՝ դատարանի մատչելիության իրավունքը, հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ շահագրգիռ անձն իրավունք ունի սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով դիմել դատարան՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կամ պայմանագրով նախատեսված իր իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության համար:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի առաջին մասը յուրաքանչյուր անձի համար սահմանում է արդար դատաքննության իրավունք, որի բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում անձի դատական պաշտպանության իրավունքը:

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի առաջին մասը յուրաքանչյուր անձի համար երաշխավորում է իր քաղաքացիական իրավունքներին և պարտականություններին առնչվող հայցով դատարան դիմելու իրավունք (Տե՛ս Գրեուզն ընդդեմ Լեհաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 19.06.2001 թվականի վճիռը, կետ 52):

Քաղաքացիական հայցով դատարան դիմելու իրավունքն իրենից ներկայացնում է դատական պաշտպանության իրավունքի բաղկացուցիչ մասը (Տե՛ս Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի գործով Եվրոպական դատարանի 18.12.1996 թվականի վճիռը, կետ 92, Մուրբեկեդեցիներն» ընդդեմ Հունաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 09.12.1994 թվականի վճիռը, կետ 80):

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի առաջին մասը յուրաքանչյուրի համար ապահովում է իր քաղաքացիական իրավունքներին և պարտականություններին վերաբերող ցանկացած վեճը դատարանին ներկայացնելու իրավունք, (Տե՛ս Գոլդերն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի գործով Եվրոպական դատարանի 21.02.1975 թվականի վճիռը, կետեր 34-36):

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից խախտվել է անձի՝ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ և Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածներով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի տարր հանդիսացող դատարանի մատչելիության իրավունքը:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը սխալ մեկնաբանելու մասին բողոքի փաստարկներին, ապա Վճռաբեկ դատարանը դրանք հիմնավոր է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված գործերի ենթակայությանը համապատասխան, իրականացնում է դատարանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի համաձայն՝ գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու այն, այդ թվում՝ գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավատուին կամ գրավառուի

նշած երրորդ անձին ի սեփականություն հանձնելու, եթե դա նախատեսված է գրավի պայմանագրով:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ նույնիսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածով Ընկերությանն իր իրավունքների պաշտպանության լրացուցիչ եղանակ ընձեռելու պայմաններում վերջինս իր հայեցողությամբ է իրականացնում իր իրավունքների պաշտպանությունը: Ուստի նյութական իրավունքի որևէ նորմ (այդ թվում՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը) չի կարող մեկնաբանվել որպես ՀՀ Սահմանադրությամբ, իրավական այլ ակտերով և միջազգային պայմանագրերով երաշխավորված դատական պաշտպանության իրավունքը սահմանափակող դրույթ: 3-678(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

ԳՐԱՎ ԴՐՎԱԾ ԳՈՒՅՔԻ ԻՐԱՅՈՒՄԻՑ ՍՏԱՅՎԱԾ ԳՈՒՄԱՐԸ ԲԱՇԽԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 251.

1. Գրավ դրված գույքի իրացումից ստացված գումարից կամ գրավառուին կամ նրա նշած անձին ի սեփականություն անցած գույքի արժեքից այդ գույքի վրա բռնագանձում տարածելու և իրացնելու համար ծախսերը վճարելու համար անհրաժեշտ գումարներ պահելուց հետո բավարարվում են գրավառուի՝ գրավով ապահովված պահանջները, իսկ մնացած գումարը տրվում է գրավատուին: Գրավառուի՝ գրավով չապահովված պահանջները սույն կետով նախատեսված գումարից (արժեքից) բավարարվում են սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով սահմանված ընդհանուր կարգով:

2. Եթե գրավ դրված գույքն իրացնելուց ստացված գումարը կամ գրավառուին կամ նրա նշած անձին ի սեփականություն անցած գույքի արժեքը բավարար չէ գրավառուի պահանջները բավարարելու համար, նա իրավունք ունի պակաս գումարն ստանալու պարտապանի այլ գույքից, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով: Ընդ որում, այդ գույքի նկատմամբ գրավառուն չի օգտվում գրավի վրա հիմնված նախապատվության իրավունքից:

3. Այն դեպքում, երբ քաղաքացուն պատկանող գրավ դրված գույքն ի սեփականություն անցել է գրավառու բանկին (վարկային կազմակերպությանը), գրավ դրված գույքը սույն հոդվածի իմաստով համարվում է իրացված՝

1) բանկի (վարկային կազմակերպության) կողմից այդ գույքի հետագա օտարման օրը՝ օտարման գնով, եթե նման օտարումը տեղի է ունեցել գույքն ի սեփականություն վերցնելուց հետո՝ 6 ամսվա ընթացքում, ընդ որում, եթե գույքն օտարվել է օտարման օրվա դրությամբ այդ գույքի շուկայական գնից ողջամիտ չհամարվող ցածր գնով, ապա գույքը համարվում է իրացված օտարման օրվա դրությամբ այդ գույքի շուկայական գնով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այդ գույքն ի սեփականություն վերցնելուց հետո՝ 6 ամսվա ընթացքում, օտարվել է այդ գույքի նախկին սեփականատիրոջը (որի գույքի վրա տարածվել է բռնագանձումը) կամ նրա իրավահաջորդին, կամ

2) գույքն ի սեփականություն վերցնելուն հաջորդող վեցամսյա ժամկետի վերջին օրը՝ այդ օրվա դրությամբ գույքի շուկայական գնով, եթե այդ վեցամսյա ժամկետում գույքը չի օտարվել, ընդ որում՝ բանկը (վարկային կազմակերպությունը) պարտավոր է իր հաշվին ապահովել գույքի շուկայական գնի որոշումն անկախ գնահատողի կողմից:

4. Քաղաքացի գրավատուի (բռնագանձված գույքի նախկին սեփականատիրոջ) կամ նրա իրավահաջորդի մասնակցությամբ քաղաքացիական, քրեական, սնանկության կամ վարչական գործի շրջանակներում բանկին (վարկային կազմակերպությանը) ի սեփականություն անցած համապատասխան գույքի վրա արգելանք դրվելու դեպքում սույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված վեցամսյա ժամկետի ընթացքը կասեցվում է արգելանքի տակ գտնվելու ամբողջ ժամկետով:

5. Բանկը (վարկային կազմակերպությունը) և քաղաքացի գրավատուն կարող են համաձայնվել, որ սույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված գրավ դրված գույքը սույն հոդվածի իմաստով իրացված համարվի այն բանկին (վարկային կազմակերպությանը) ի սեփականություն անցնելու օրը՝ այդ օրվա դրությամբ անկախ գնահատողի կողմից որոշված շուկայական գնով: Սույն կետով նախատեսված համաձայնությունը կնքվում է հասարակ գրավոր ձևով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ընդհանուր տրամաբանությունը հանգում է նրան, որ գրավառուն իրավունք ունի պակաս գումարն ստանալու պարտապանի այլ գույքից միայն այն դեպքում, երբ գրավ դրված գույքն իրացնելուց ստացված գումարը կամ գրավառուին կամ նրա նշած

անձին ի սեփականություն անցած գույքի արժեքը բավարար չէ գրավառուի պահանջները բավարարելու համար: Մակայն օրենսդիրը չի հստակեցրել, թե արդյոք այն ենթադրում է գրավ դրված ամբողջ գույքի իրացումից հետո միայն պարտապանի այլ գույքից պակաս գումարն ստանալու հնարավորություն:

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ գրավառուն պահանջում է բռնագանձում տարածել գրավի առարկայի մի մասի, ինչպես նաև պարտապանի այլ գույքի վրա հիմնական պարտավորությունը կատարելու համար: Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք նման պահանջը բխում է օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի տրամաբանությունից:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով Հնկերության և Արթուր Մինասյանի միջև 22.02.2007 թվականին կնքված թիվ 702-010Վ սպառողական վարկի պայմանագրով Արթուր Մինասյանին տարեկան 26 տոկոս տոկոսադրույքով տրամադրվել էր 23.500.000 ՀՀ դրամ վարկ 12 ամիս մարման ժամկետով: Ի ապահովումն նշված վարկային պայմանագրով Արթուր Մինասյանի ստանձնած պարտավորության կատարման՝ 22.02.2007 թվականի թիվ 702-010Գ բաժնեմասի և դրանով հաստատված իրավունքների գրավի պայմանագրով Էդուարդ Արաբխանյանը և Միլենա Աղամալյանը գրավադրել են գրավի առարկան: Գրավի պայմանագրի 1-ին կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ վարկային պարտավորությունը խախտելու դեպքում գրավառուն իր պահանջները նախապատվության իրավունքով բավարարում է գրավի պայմանագրի 2-րդ կետում նշված գրավի առարկայի արժեքից: Նույն պայմանագրի 12-րդ կետի համաձայն՝ գրավատուները և պարտապանը համապարտ պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ, վարկային պարտավորությամբ և պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, իսկ 25-րդ կետի համաձայն՝ եթե գրավի առարկան իրացնելուց հետո ստացված գումարը բավարար չէ գրավառուի պահանջները բավարարելու համար, ապա գրավառուն իրավունք ունի պակաս գումարն ստանալ գրավատուների և/կամ պարտապանի այլ գույքից:

Հետագայում Հնկերությունը դիմելով դատարան պահանջել էր 22.02.2007 թվականի թիվ 702-010Վ սպառողական վարկի ու թիվ 702-010Գ բաժնեմասի և դրանով հաստատված իրավունքների գրավի պայմանագրերի պահանջների խախտման հիմքով Արթուր Մինասյանից և Միլենա Աղամալյանից համապարտության կարգով բռնագանձել 49.976.142,02 ՀՀ դրամ՝ որպես վարկի մնացորդ, ժամկետանց տոկոսագումար, ժամկետանց վարկի տոկոսագումար և տույժ, 23.500.000 ՀՀ դրամ վարկի մնացորդ գումարին հաշվեգրել և բռնագանձել տոկոսներ թիվ 702-010Վ սպառողական վարկի պայմանագրի 18-րդ կետով նախատեսված տարեկան 42 տոկոս դրույքով, ինչպես նաև գրավի առարկա «Ռասկո» ԱՄՊԸ-ի կանոնադրական կապիտալում Էդուարդ Արաբխանյանին և Միլենա Աղամալյանին համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող 10 տոկոս բաժնեմասից առանձնացնել և բռնագանձումը տարածել Միլենա Աղամալյանի՝ 25.000.000 ՀՀ դրամ անվանական արժեքով 5 տոկոս բաժնեմասի, դրանով հաստատված իրավունքների, ինչպես նաև Արթուր Մինասյանին և Միլենա Աղամալյանին սեփականության իրավունքով պատկանող այլ գույքի վրա:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով գրավի առարկայի մի մասի վրա բռնագանձում տարածվելու դեպքում պարտապանի այլ գույքից պահանջի բավարարում պահանջելու հարցին, նշեց.

գրավադրված գույքը բաժանելի լինելու պայմաններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գրավառու-պարտատիրոջ կողմից գրավի առարկայի մի մասի վրա բռնագանձում տարածելու վերաբերյալ պահանջ ներկայացնելու որևէ արգելք չի նախատեսել: Այսինքն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով գրավառու-պարտատերն իրեն պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում է իր հայեցողությամբ: Ավելին, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 1-ին կետը պարտատիրոջն իրավունք է վերապահել համապարտ պարտապաններից յուրաքանչյուրից պահանջել լրիվ կամ մասնակիորեն կատարել պարտավորությունը, իսկ ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը գրավ դնելիս ընդհանուր սեփականության մասնակիցներն օրենքի և գրավի պայմանագրի ուժով պարտատիրոջ առջև կրում են համապարտ պատասխանատվություն:

Տվյալ դեպքում Հնկերությունը դատարան ներկայացրած հայցադիմումով այլ պահանջների հետ միասին պահանջել է ընդհանուր սեփականություն հանդիսացող գրավի առարկայից

առանձնացնելու սեփականության մասնակիցներից մեկի բաժինը և բռնագանձումը տարածել դրա վրա:

Հիմք ընդունելով օրենսդրի կարգավորումները և կողմերի միջև կնքված գրավի պայմանագրի պայմանները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերությունն իր պահանջները պետք է բավարարի նախ գրավի առարկայի արժեքից, որի անբավարարության դեպքում նոր միայն կարող է պակաս գումարն ստանալ պարտապանների այլ գույքից: Դրանից հետևում է, որ քանի դեռ չի լուծվել գրավի ամբողջ առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու հարցը և պարզ չէ, թե գրավի առարկայի իրացումից ստացված գումարն արդյոք բավարար չէ պարտատիրոջ պահանջները բավարարելու համար, պարտապանի այլ գույքի վրա բռնագանձում չի կարող տարածվել: Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը գրավի ամբողջ առարկայի իրացման հարցը լուծված չլինելու պայմաններում օրինական ուժի մեջ է թողել Դատարանի վճռի՝ Միլենա Աղամալյանի այլ գույքի վրա բռնագանձում տարածելու մասը, ինչի հետևանքով խախտվել է վերջինիս՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավունքի նորմերով երաշխավորված սեփականության իրավունքը: ԵԿԴ/0704/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

§ 2. ՀԻՓՈԹԵՔ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 261.

Հիփոթեքի պայմանագրով մի կողմը՝ գրավառուն, որը հիփոթեքով ապահովված վարկային պայմանագրով կամ այլ պարտավորությամբ (հիմնական պարտավորությամբ) պարտատերն է, այդ պարտավորությամբ գրավ դրված գույքի արժեքից գրավատուի մյուս պարտատերերի հանդեպ իր դրամական պահանջները բավարարելու նախապատվության իրավունք ունի:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ընդհանուր սեփականություն համարվող գույքի գրավադրման դեպքում գրավի պայմանագրում ներառվում է դրույթ այն մասին, որ գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և գրավի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, թեկուզ դրանք տեղի են ունեցել իր/իրենց կամքից անկախ պատճառներով (մեղքի բացակայություն): Հետագայում վարկային պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքում վարկատուն հայց է ներկայացնում ոչ միայն ընդդեմ վարկառուի, այլև գրավատուների, որոնք, վարկատուի կարծիքով կրում են համապարտ պատասխանատվություն վարկային պարտավորությունների կատարման համար:

Նմանատիպ դեպքերում հայցերը երբեմն բավարարվում էին՝ հիմք ընդունելով գրավի պայմանագրի վերոնշյալ ձևակերպման տառացի մեկնաբանությունը:

Նմանատիպ դեպքերի համար կիրառական պրակտիկայի միասնականացումը խսիտ անհրաժեշտ էր, քանի որ ստացվում էր իրավիճակ, որ գրավատուները, բացի այլ անձի պարտավորության համար իրենց գույքը կամ գույքի իրենց բաժինը գրավադրելուց, պետք է նաև համապարտ պատասխանատվություն կրեին այլ անձի պարտավորությունների համար:

Վճռաբեկ դատարանը հստակեցրեց այդ հարցը հիփոթեքի պայմանագրի օրինակով:⁵⁸

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

⁵⁸ Տես նաև սույն աշխատանքի Գրավի իրավունքի հասկացությունը մասը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գրավի իրավունքը (այսուհետ՝ գրավը) գրավատուի գույքի նկատմամբ գրավատուի գույքային իրավունքն է, որը միաժամանակ միջոց է գրավատուի հանդեպ պարտապանի ունեցած դրամական կամ այլ պարտավորության կատարման ապահովման համար: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գրավը լրացուցիչ (ակցեսոր) պարտավորություն է գրավատուի (պարտատիրոջ) հանդեպ գրավատուի (պարտապանի) հիմնական պարտավորության կատարման ապահովման համար: Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ գրավով ապահովված պարտավորության պարտատերը (գրավատուն) պարտապանի կողմից այդ պարտավորությունը չկատարելու դեպքում գույքի տիրոջ (գրավատուի) մյուս պարտատերերի հանդեպ գրավ դրված գույքի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք ունի: Գրավի պայմանագրից ծագող իրավունքը լիազորված մարմնի կողմից վարվող գրավի գրանցման մատյանում առավել վաղ գրանցած գրավատուն, մյուս՝ գրավի պայմանագրերից ծագող իրենց իրավունքներն առավել ուշ գրանցած կամ չգրանցած գրավատուների հանդեպ գրավ դրված գույքի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք ունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 261-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիփոթեքի պայմանագրով մի կողմը՝ գրավատուն, որը հիփոթեքով ապահովված վարկային պայմանագրով կամ այլ պարտավորությամբ (հիմնական պարտավորությամբ) պարտատերն է, այդ պարտավորությամբ գրավ դրված գույքի արժեքից գրավատուի մյուս պարտատերերի հանդեպ իր դրամական պահանջները բավարարելու նախապատվության իրավունք ունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հիփոթեքի պայմանագրում պետք է նշված լինեն կողմերի անունները (անվանումները) և բնակության վայրերը (գտնվելու վայրերը), հիփոթեքի առարկան, հիփոթեքով ապահովված պարտավորության էությունը, չափը և կատարման ժամկետը: Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ հիփոթեքի պայմանագրում պետք է նշվեն հիփոթեքով ապահովված պարտավորությունը, դրա գումարը, ծագման հիմքերը և դրա կատարման ժամկետը: Եթե պարտավորությունը հիմնված է որևէ պայմանագրի վրա, ապա պետք է նշվեն պայմանագրի կողմերը, կնքելու տարին, ամիսը, ամսաթիվը և վայրը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 346-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց (երրորդ անձանց) համար:

Վերոգրյալ նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ գրավը հիմնական պարտավորության կատարման ապահովման միջոց է, որը համարվում է լրացուցիչ (ակցեսոր) պարտավորություն: Ընդ որում, պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց համար: Տվյալ դեպքում գրավատուն գրավով ապահովված հիմնական պայմանագրով պարտապան չէ, հետևաբար, նրա մոտ բացակայում է նաև հիմնական պարտավորությունը կատարելու պարտականությունը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի ներածական մասում նշվել է, որ Կողմերը, ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, կնքեցին սույն պայմանագիրը, այսուհետ՝ «Պայմանագիր», իսկ 14-րդ կետով սահմանվել է, որ գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար:

Տվյալ դեպքում «Պայմանագիր» արտահայտությունը վերաբերում է գրավի պայմանագրին, այսինքն՝ գրավի պայմանագրով են Արմեն և Ալվինա Մինասյաններն Արամայիս Մինասյանի հետ ստանձնել համապարտ պատասխանատվություն՝ գրավի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածը, սխալ է մեկնաբանել 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի պայմանները, որի արդյունքում 10.04.2008 թվականի թիվ 141 վարկային պայմանագրով կողմ չմասնակցող անձանց՝ Արմեն և Ալվինա Մինասյանների համար սահմանվել է պարտավորություններ: ԼՂ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 4

ՀԻՓՈԹԵՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՁԵՎԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 263.

1. Հիփոթեքի պայմանագիրը կարող է լինել ինչպես երկկողմ, այնպես էլ բազմակողմ:
2. Կողմերը կարող են կնքել մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող հիփոթեքի պայմանագիր: Նման պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են հիփոթեքի պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ հիփոթեքի պայմանագրի էությունից:
3. Հիփոթեքի պայմանագիրը պետք է կնքվի գրավոր՝ գրավատուի և գրավառուի, ինչպես նաև պարտապանի, եթե գրավատուն պարտապանը չէ, իսկ եթե նման պայմանագրի կնքման համար անհրաժեշտ է երեք և ավելի կողմերի համաձայնեցված կամքի արտահայտությունը, ապա մյուս կողմերի ստորագրությամբ՝ մեկ փաստաթուղթ կազմելու միջոցով:
4. Հիփոթեքի պայմանագիրը պետք է վավերացվի նոտարական կարգով:

ՀԻՓՈԹԵՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 264.

1. Հիփոթեքի պայմանագրով գրավի իրավունքը ենթակա է գրանցման:
2. Հիփոթեքի պայմանագրի պետական գրանցման կարգը սահմանվում է գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին օրենքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դեռևս թիվ ԵԱԲԴ/1023/02/10 գործով 2011 թվականի դեկտեմբերի 27-ի որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը համաձայնության առկայության կանխավարկածը կիրառեց նաև գույքի գրավադրման դեպքերի նկատմամբ:⁵⁹

Օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պահանջում է Հիփոթեքի պայմանագիրը պետք է կնքել գրավոր՝ գրավատուի և գրավառուի, ինչպես նաև պարտապանի, եթե գրավատուն պարտապանը չէ, իսկ եթե նման պայմանագրի կնքման համար անհրաժեշտ է երեք և ավելի կողմերի համաձայնեցված կամքի արտահայտությունը, ապա մյուս կողմերի ստորագրությամբ՝ մեկ փաստաթուղթ կազմելու միջոցով:

Սակայն ամուսինների համատեղ սեփականություն համարվող անշարժ գույքի գույքի գրավադրման (հիփոթեքի) դեպքում որպես իրավունքը գրանցած սեփականատեր և նաև գրավատու հանդես է գալիս այն ամուսինը, ում իրավունքը ենթարկվել է պետական գրանցման:

Պրակտիկայում, սակայն, մյուս ամուսինը վիճարկում է պայմանագիրը հիփոթեքի պայմանագրի կնքման ժամանակ իր համաձայնությունը տրված չլինելու հիմքով:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց պատասխանել այն հարցին, թե արդյոք իրավունքը չգրանցած սեփականատերը կարող է լինել հիփոթեքի պայմանագրի կողմ և իրացնել անշարժ գույքի սեփականատիրոջ իր իրավագործությունները:⁶⁰

⁵⁹ Տես նաև սույն աշխատանքի Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետելը, օգտագործելը և տնօրինելը մասը

⁶⁰ Տես նաև Ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքի գրավը մասը, որտեղ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումներն այս հարցում նույնպես միանշանակ չեն

Գործերից մեկավ, երբ կինը վիճարկում էր Բանկի և ամուսնու միջև կնքված հիփոթեքի պայմանագիրն իր համաձայնությունն առկա չլինելու հիմքով, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Բանկի և Լևոն Ավագյանի միջև կնքված 20.05.2008 թվականի թիվ 0271Ա «Հիփոթեքի պայմանագիրը» կնքվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ գրավի (հիփոթեքի) պայմանագրի կնքմանն առաջադրվող վերոհիշյալ նորմերի պահպանմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գույքի նկատմամբ պետական գրանցման ենթակա իրավունքները **ծագում են դրանց գրանցման պահից:**

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ **անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը** և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են **պետական գրանցման:**

Գրանցման ենթակա են անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված դեպքերում՝ այլ իրավունքները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գույքի գրավատու կարող է լինել միայն դրա **սեփականատերը:**

Վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ անշարժ գույքը կարող է տնօրինել, այդ թվում նաև գրավի առարկա դարձնել այն անձը, ով այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ենթարկել է պետական գրանցման:

«Հիփոթեքի պայմանագիրը» կնքելիս Լևոն Ավագյանը հանդիսացել է գրավի առարկայի՝ Երևանի Մուրացան փողոցի 192-րդ շենքի թիվ 17 բնակարանի միակ սեփականատերը (հիմք՝ սեփականության իրավունքի գրանցման վկայական թիվ 2259630՝ տրված 06.05.2008 թվականին), ինչը հիմք է տվել Բանկին, փստահելով վարչական ակտի գոյությանը, ի ապահովումն էդուարդ Բորդանյանի վարկային պարտավորության կատարման, օրենքով սահմանված կարգով կնքելու հիշյալ պայմանագիրը: Անախդա Ավագյանը հիշյալ գույքի տնօրինման իրավագործությունը կարող էր իրականացնել բացառապես այդ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման պահից, ուստի նա չէր կարող լինել «Հիփոթեքի պայմանագրի» կողմ: Նշված պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ «Հիփոթեքի պայմանագրի» կնքումը չի կարող դիտվել որպես Անախդա Ավագյանի սեփականության իրավունքի խախտում:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է նաև, որ «Հիփոթեքի պայմանագրի» կնքման ժամանակ Բանկը չգիտեր և պարտավոր էլ չէր իմանալ գրավի առարկայի նկատմամբ այլ անձանց հավակնությունների մասին: ԵԷԴ /0431/02/09 2011 թվականի հունիսի 01

**ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՃԱՆԱՉԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 273.

Սեփականատերն իրավունք ունի պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը սեփականատիրոջը հնարավորություն է տալիս պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը: Պրակտիկայում նշված նորմի կիրառման շրջանակները դեռևս չեն հստակեցվել Վճռաբեկ դատարանի կողմից, սակայն կոնկրետ օրինակներով ընդգծվում են այն իրավիճակները, որոնց դեպքում կարող է կիրառվել վերը նշված հոդվածը:

Առաջին հիմնական դեպքը կապված է օրենքի ուժով սեփականության իրավունքի դեպքում 273-րդ հոդվածի կիրառման հետ: Երբեմն օրենսդիրն ուղղակիերեն անձին տալիս է սեփականության իրավունք՝ առանց այն որևէ մարմնի կողմից գրանցելու կամ ճանաչելու նախապայմանի: Այնուամենայնիվ, նման դեպքերում նույնպես անհրաժեշտ է, որպեսզի անձի սեփականության իրավունքի գոյության փաստն արձանագրվի դատարանի կողմից: Չնայած անձը սեփականատեր է օրենքի ուղղակի ուժով, այնուամենայնիվ, նման ճանաչումն անհրաժեշտ է սեփականատիրոջ կողմից իր այլ իրավունքների, այդ թվում՝ սեփականության իրավունքի պաշտպանության իրավունքի իրականացման համար, քանի որ սեփականատիրոջ կողմից այլ իրավագործությունների իրականացման համար անհրաժեշտ է վերջինիս սեփականատեր լինելու փաստի առկայություն:

Դատական պրակտիկայում այդ դեպքի քննությունը կապված էր 1991 թվականի հոդային օրենսգրքի ուժով անձի մոտ հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչման հետ, որին անդրադարձավ նաև Վճռաբեկ դատարանը՝ նշելով.

ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը, իսկ 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Սույն իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի 29.01.1991 թվականի ՀՀ հոդային օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ տնամերձ հողամասերը, ինչպես նաև այգեգործական (ամառանոցի) և բնակելի տան շինարարության ու դրա սպասարկման համար Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների ունեցած հողամասերը անհատույց կարգով թողնվում են նրանց որպես սեփականություն:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը, անմիջականորեն գնահատելով գործում եղած բոլոր ապացույցները, որոշում է փաստի հաստատված լինելու հարցը՝ բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Դատարանը վճռի մեջ պետք է պատճառաբանի նման համոզմունքի ձևավորումը:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Արձիսի խորհտնտեսության տնօրենի 08.08.1990 թվականի թիվ 53 հրամանով Անժելա Քոչինյանին հատկացվել է 1200 քմ տնամերձ հողամաս բնակարան կառուցելու համար:

Վճռաբեկ դատարանն արդեն անդրադարձել է նույնանման փաստական հանգամանքներում օրենքի ուժով սեփականության իրավունքի ծագման հարցերին (տես՝ Մկրտիչ և Գյուլխանում Գասպարյաններն ընդդեմ Երևանի քաղաքապետարանի, երրորդ անձ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Էրեբունու տարածքային ստորաբաժանման՝ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին թիվ 3-106(ՎԴ)

գործով Վճռաբեկ դատարանի 26.01.2007 թվականի որոշումը): Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ 1991 թվականի ՀՀ հողային օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի ուժով տնամերձ հողամասերի նկատմամբ ծագում է այն անձանց սեփականության իրավունքը, ում դրանք հատկացվել են: Տվյալ դեպքում Անժելա Քոչինյանի սեփականության իրավունքը վեճի առարկա հողամասի նկատմամբ ծագել է օրենքի ուժով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 273-րդ հոդվածի համաձայն՝ սեփականատերն իրավունք ունի պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը:

Վիճելի հողամասի սեփականատեր օրենքի ուժով հանդիսանում է Անժելա Քոչինյանը: Հետևաբար, վերջինս իրավունք ունի պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վարչական դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ ՀՀ հողային օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի ուժով Անժելա Քոչինյանի սեփականատեր դառնալու վերաբերյալ հայցվորի պնդումը հիմնավոր չէ, քանի որ սեփականության իրավունքը հաստատող միակ փաստաթուղթը իրավասու մարմնի կողմից տրվող վկայականն է, որը հայցվորը չունի: Այսինքն Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն քաղաքացիական գործով վեճի առարկա հողամասի նկատմամբ Անժելա Քոչինյանի սեփականության իրավունքը ծագել է օրենքի ուժով, անկախ դրա պետական գրանցման փաստից:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վեճի առարկա հողամասը սեփականության իրավունքով Արճիս համայնքին օտարելով խախտվել է Անժելա Քոչինյանի սեփականության իրավունքը այդ հողամասի նկատմամբ: ՎՃ/0051/05/08 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

2. Երկրորդ դեպքը վերաբերում է սեփականության իրավունքի խախտումների դեպքում սեփականության իրավունքի ճանաչմանը: Պրակտիկայում նման դեպքերը կապված են լինում ընդհանուր սեփականության իրավունքի դեպքում համասեփականատերերից մեկի սեփականության իրավունքի պաշտպանության հետ:⁶¹

Վճռաբեկ դատարանն այդ դեպքերի հետ կապված նշեց.

Նույն օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համատեղ սեփականության մասնակիցները միասին տիրապետում և օգտագործում են ընդհանուր գույքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ:

Նույն օրենսգրքի 273-րդ հոդվածի համաձայն՝ սեփականատերն իրավունք ունի պահանջել ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը, իսկ 274-րդ հոդվածի համաձայն՝ սեփականատերն իրավունք ունի իր գույքը հետ պահանջել ուրիշի ապօրինի տիրապետումից:

Նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ ընդհանուր սեփականության մասնակիցը, մյուս մասնակիցների համաձայնությամբ, իրավունք ունի համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը հետ պահանջել ուրիշի ապօրինի տիրապետումից և պահանջել դրա նկատմամբ ճանաչելու իր սեփականության իրավունքը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Պողոտյան 31 հասցեում գտնվող 800 քմ մակերեսով հողամասը համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանել է Ռաֆիկ Մուրադյանին, Մարի Սահակյանին, Արմենուհի Սարգսյանին և Սիրուշ Գրիգորյանին: Նշված հասցեում գտնվող հողամասի վերջնամասում Պողոտյան փակուղի 70 հասցեի բնակիչների կողմից օգտագործվող 65 քմ մակերեսով հողատարածքը, որի վրա գտնվում է նշված հասցեի բնակիչների կողմից օգտագործվող բնակելի տան անբաժանելի մասը կազմող պատշգամբը, բախում օգտագործվող օժանդակ շինությունը և ծածկը, Ռաֆիկ Մուրադյանի կողմից օգտագործվող հողամասի շարունակությունն է և կազմում է 800 քմ մակերեսով համատեղ սեփականություն հանդիսացող հողամասի մասը: ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 09.06.2004 թվականի վճռով Երևանի Պողոտյան 31 հասցեում գտնվող 800 քմ մակերեսով հողամասից Ռաֆիկ Մուրադյանի և Արմենուհի Սարգսյանի բաժիններն առանձնացվել են և նրանց կողմից փաստացի զբաղեցված և օգտագործվող հողատարածքը թողնվել է որպես սեփականություն: Կողմերի բաժիններն առանձնացնելիս 09.06.2004 թվականի վճռի հիմքում դրվել է Կադաստրի 25.02.2004 թվականի գրությունը, որի համաձայն՝ կողմերի միջև հողամասն առանձնացնելու տարբերակ հնարավոր չէ առաջարկել՝ 65

⁶¹ Տես սույն աշխատանքում 198-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

քմ մակերեսով հողամասն այլ անձանց կողմից օգտագործվելու պատճառով: ՀՀ վարչական դատարանի՝ 19.08.2008 թվականի վճռով մերժվել է Երևանի քաղաքապետի 28.09.2006 թվականի N 1550-Ս որոշումը չեղյալ ճանաչելու մասին Երևանի քաղաքապետի 15.12.2006 թվականի N 2186-Ս որոշման 1-ին կետն անվավեր ճանաչելու պահանջի վերաբերյալ Էմմա Խառատյանի հայցն այն պատճառաբանությամբ, որ Պռոշյան 1-ին նրբանցք 70 և Պռոշյան 31 հասցեների հողամասերը 65 քմ մակերեսով համադրվում են միմյանց հետ: Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.12.2008 թվականի վճռով առանձնացվել են Պռոշյան 31 հասցեում գտնվող 800 քմ մակերեսով հողամասի համասեփականատերեր Սիրուշ Գրիգորյանի և Աստղիկ Սահակյանի (Մարի Սահակյանի դստեր) բաժինները, և դրանց նկատմամբ ճանաչվել է նրանց սեփականության իրավունքը: Սույն գործով երրորդ անձինք Սիրուշ Գրիգորյանը, Աստղիկ Սահակյանը չեն առարկել հայցապահանջի դեմ, Արմենուհի Սարգսյանը ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 09.06.2004 թվականի վճռով իրեն հատկացված բաժնի նկատմամբ արդեն իսկ կատարել է պետական գրանցում, իսկ Ռաֆիկ Մուրադյանը, 1980 թվականից սկսած, կատարել է Պռոշյան 31 հասցեում գտնվող հողի հարկի վճարումները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը վերլուծելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող Երևանի Պռոշյան 31 հասցեում գտնվող 800 քմ մակերեսով հողամասի մի մասը համասեփականատերերի միջև փաստացի բաժանված լինելու պայմաններում այդ հողամասի մաս կազմող վիճելի 65 քմ մակերեսով չառանձնացված հողամասը դեռևս գտնվում է նրանց ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող Երևանի Պռոշյան 31 հասցեում գտնվող 800 քմ մակերեսով հողամասի մի մասը համասեփականատերերի միջև փաստացի բաժանված լինելու պայմաններում այդ հողամասի մաս կազմող վիճելի 65 քմ մակերեսով չառանձնացված հողամասը դեռևս գտնվում է նրանց ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վիճելի հողամասի համասեփականատերեր Սիրուշ Գրիգորյանը, Աստղիկ Սահակյանը, Արմենուհի Սարգսյանը որևէ առարկություն չեն ունեցել հայցապահանջի դեմ, վիճելի 65 քմ մակերեսով հողամասը Ռաֆիկ Մուրադյանի կողմից օգտագործվող հողամասի շարունակությունն է, իսկ բողոք բերած անձինք էլ դրա նկատմամբ որևէ իրավունք չունեն՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ռաֆիկ Մուրադյանն իրավունք ունի վիճելի հողամասը հետ պահանջել պատասխանողների ապօրինի տիրապետումից և պահանջել դրա նկատմամբ ճանաչելու սեփականության իրավունքը:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 09.06.2004 թվականի վճռով Պռոշյան 31 հասցեում գտնվող ընդհանուր սեփականություն համարվող 800 քմ մակերեսով հողամասից առանձնացվել և Ռաֆիկ Մուրադյանին է հատկացվել միայն նրա կողմից փաստացի օգտագործվող հատվածը, ինչի հետևանքով դադարեցվել է վերջինիս ընդհանուր սեփականության իրավունքը 800 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն անհիմն է համարում, քանի որ նշված վճռով Կադաստրի 25.02.2004 թվականի գրության հիման վրա վիճելի 65 քմ մակերեսով հողամասը համասեփականատերերի միջև չի բաժանվել բողոք բերած անձանց կողմից օգտագործվելու պատճառով: Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այլ անձանց կողմից առանց իրավական հիմքի հողամասն օգտագործելը չի կարող հանգեցնել սեփականատիրոջ սեփականության իրավունքի դադարեցման:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի մյուս փաստարկին այն մասին, որ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.12.2008 թվականի վճռով Ռաֆիկ Մուրադյանի հայցը՝ 274 քմ մակերեսով հողամաս հատկացնելու պահանջի մասին, մերժվել է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 09.06.2004 թվականի վճռով նրա բաժինն արդեն իսկ առանձնացված լինելու պատճառաբանությամբ, ինչից հետևում է, որ Ռաֆիկ Մուրադյանը 65 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ պահանջ ներկայացնելու իրավունք չունի, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն հիմնավոր չի համարում, քանի որ նշված գործով վեճը եղել է համասեփականատերերի միջև, իսկ սույն գործով այն վերաբերում է ուրիշի ապօրինի տիրապետումից գույքը հետ վերադարձնելուն: ԵԿԴ/2481/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ՈՒՐԻՇԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒՄԻՑ ԻՐ ԳՈՒՅՔԸ ՀԵՏ ՊԱՀԱՆՁԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 274.

Սեփականատերն իրավունք ունի իր գույքը հետ պահանջել ուրիշի ապօրինի տիրապետումից:

ՄԵԿԱՏԱՐԱՆԻ ԹՅՈՒՆ

1. Վերը նշված նորմի կիրառումը դատական պրակտիկայում որոշակի հարցեր է առաջացնում դատավարական տեսանկյունից: Մասնավորապես, շարժական գույքի ապօրինի տիրապետման ժամանակ պրակտիկայում որոշակի դժվարություններ է առաջացնում պատասխանողի ապօրինի տիրապետման տակ տվյալ գույքը գտնվելու հարցը: Անշարժ գույքի դեպքում այդպիսի խնդիր չի առաջանում, քանի որ նման դեպքերում դժվար չէ ապացուցել գույքի գտնվելու վայրը և պատասխանողի կողմից դրա ապօրինի տիրապետումը: Սակայն այդ խնդիրը դրսևորվում է շարժական գույքի գտնվելու հարցը ճշգրտելու առումով:

Վճռաբեկ դատարանն իր հերթին նույնպես անդրադարձավ այդ հարցին և ապացուցման բեռի բաշխման կանոններին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ ուրիշի ապօրինի տիրապետումից գույքը հետ պահանջելու գործերի քննության ժամանակ գործով ապացուցման առարկան է պատասխանողի կողմից վեճի առարկա գույքը տիրապետելու փաստը: Այսինքն՝ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ հայցվորը պետք է ապացուցի, որ վեճի առարկա գույքը գտնվում է պատասխանողի տիրապետման տակ: Հետևաբար եթե գործով այդ փաստը չի հիմնավորվում, ավելին՝ գործում առկա է ապացույց (օրինակ ՀՀ արդարադատության նախարարության դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության Կոտայքի բաժնի Արտվանի բաժանմունքի 23.12.2008 թվականի որոշում, որով արձանագրվել է, որ ավտոմեքենան այդ անձի մոտ չի գտնվում), հայցը բավարարվել չի կարող: ԿԴ1/0811/02/08 2010 թվականի մարտի 12

2. Դատական պրակտիկայում բավականին հաճախ են հանդիպում վեճեր ամուսինների միջև գույքի վերաբերյալ: Մասնավորապես ամուսնալուծության դեպքում մուսիսներից մեկը պահանջում է մյուսից վերցնել և իրեն հանձնել իր սեփականությունը համարվող գույքը: Այս դեպքում նույնպես առաջանում է վերոնշյալ խնդիրը՝ ապացուցման գործընթացի հետ կապված:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ նաև այդ հանգամանքին և փորձեց որոշակիորեն հստակեցնել, թե ինչ ապացույցներով կարող են հիմնավորվել ուրիշի ապօրինի տիրապետման տակ գույքը գտնվելու փաստերը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ բողոքի սույն հիմքի բավարարման կամ մերժման համար Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխանի հետևյալ իրավական հարցին. ապացուցված է արդյոք ոսկյա զարդերը պատասխանողի կողմից ապօրինի տիրապետելու փաստը.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած հանգամանքները:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում վճռաբեկ բողոքում նշված պատճառաբանությունն այն մասին, որ գործում առկա չէ որևէ ապացույց՝ վիճելի ոսկյա զարդերը պատասխանողի մոտ գտնվելու վերաբերյալ:

Դատարանն ապացուցված է համարել այն հանգամանքը, որ վիճելի զարդերը 2002 թվականի դեկտեմբերի 17-ին գրավ են դրվել «Նոէկսիմբանկ» փակ բաժնետիրական ընկերության Տիգրան Մեծ» մասնաձյուղում և թիվ 2848 վարկային պայմանագրի համաձայն Ն.Գևորգյանին 3 ամիս մարման ժամկետով տրամադրվել է 445 ԱՄՆ դոլար վարկ: Վարկը մարվել է 07.02.2003 թվականին, սակայն նույն օրը նույն զարդերը բացառությամբ ոսկյա խաչի, դարձյալ գրավադրվել է

Ա.Եղիազարյանի քրոջ՝ Ալինա Եղիազարյանի անվամբ և վերջինիս տրամադրվել է 210 ԱՄՆ դոլար վարկ 6 ամիս մարման ժամկետով: 27.03.2003 թվականին գրավը վերադարձվել է Ալինա Եղիազարյանին, սակայն պատասխանողը դատարանին չներկայացրեց գրավոր ապացույց այն մասին, որ հայցվորին պատկանող ոսկյա զարդերը վերադարձվել են սեփականատիրոջը:

Դատարանը հայցը բավարարելիս հիմնվել է հայցվորի տված բացատրությունների վրա, որոնք տվյալ պարագայում բավարար չեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածը կոչված է ապահովելու նույն օրենսգրքի 6-րդ հոդվածով սահմանված երաշխիքները՝ կողմերի մրցակցությունն ու իրավահավասարությունը:

Միաժամանակ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածով սահմանված է, որ գործի հանգամանքները, որոնք օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ գրավոր ապացույցներ են գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների մասին տեղեկություններ պարունակող ակտերը, պայմանագրերը, տեղեկանքները, գործարար թղթակցությունը, այլ փաստաթղթերը և նյութերը, այդ թվում՝ էլեկտրոնային կամ կապի այլ միջոցով կամ փաստաթղթերի իսկությունը հաստատելու հնարավորություն ընձեռող այլ եղանակով ստացված ապացույցները:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վիճելի զարդերը հայցվորին պատկանելու և դրանք պատասխանողի մոտ գտնվելու փաստերը չէին կարող ապացուցված համարվել միայն հայցվորի տրված բացատրություններով: Այդպիսի փաստերը պետք է ապացուցվեին համապատասխան գրավոր ապացույցներով, որոնք տվյալ գործով չեն ներկայացվել հայցվորի կողմից:

Գործում առկա «Առեկսիմբանկ» փակ բաժնետիրական ընկերության «Տիգրան Մեծ» մասնաձյուղի կառավարչի ժամանակավոր պաշտոնակատար Ա.Գալստյանի 09.03.2004 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ Ալինա Եղիազարյանը և Նարա Գևորգյանը բանկի հետ քաղաքացիաիրավական գործարքներ են կնքել որպես առանձին հաճախորդներ և բանկը չի կարողացել հաստատել, որ Ա.Եղիազարյանի կողմից գրավադրվել են նախկինում Ն.Գևորգյանի կողմից գրավադրված զարդերը:

Սույն գործով հաստատված փաստերի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը, գտնում է, որ պայմանագրում թվարկված զարդերի նույնական անվանում ունենալու հանգամանքը բավարար չէ ապացուցված համարելու նույն զարդերը գրավ դնելու և դրանք պատասխանողի մոտ գտնվելու փաստը:

Նշված մեկնաբանության համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում նաև այն հանգամանքը, որ զարդերը գրավ են դրվել և ստացվել պատասխանողի քրոջ կողմից, մինչդեռ դատարանը հաստատված է համարել, որ դրանք գտնվում են պատասխանողի մոտ: 3-511 (ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 2

3. Մեկ այլ հետաքրքիր գործ Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննվեց ուրիշի հողամասում տեղադրված ավտոտնակը որպես ինքնակամ կառույց դիտարկելու և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածի հիման վրա ապամոնտաժելու հետ կապված: Մասնավորապես, այդ գործով խնդիրը նրանում էր, որ ավտոտնակը տեղադրվել էր դեռևս այն ժամանակ, երբ հողի նկատմամբ գործում էր պետական բացառիկ սեփականությունը, իսկ ավտոտնակը տեղադրվել էր ՀՍՄՀ աշխատավորների դեպուտատների Երևանի Լենինյան շրջսովետի գործադիր կոմիտեի 1975 թվականի որոշմամբ սահմանված թույլտվությամբ:

Երբ հետազայում հողամասը սեփականաշնորհվել էր, և հողամասի սեփականատերերը դիմեցին դատարան՝ այնտեղ տեղադրված ավտոտնակն ապամոնտաժելու պահանջով, դատարանները հայցը բավարարեցին: Մասնավորապես նշված գործով Վերաքննիչ դատարանը, օրինական ուժի մեջ թողնելով հայցը բավարարելու վերաբերյալ Դատարանի վճիռը, պատճառաբանել էր, որ «կողմերի միջև բացակայում են պայմանագրից բխող հարաբերություններ, գույքի սեփականատեր հանդիսանում են հայցվորները, վիճելի գույքը տիրապետում են

պատասխանողները, որպիսի պայմաններում Դատարանը միանգամայն իրավացիորեն կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածի կանոնները».⁶²

Վճռաբեկ դատարանը պարզելով այն հարցը, թե արդյոք ավտոտնակը համարվում է ինքնակամ կառույց, և հետևաբար արդյոք տվյալ գործով կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածը, նշեց.

վիճելի ավտոտնակը չի համարվում ինքնակամ կառույց և դրա վրա չեն տարածվում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի դրույթներն այն պատճառով, որ սույն գործով ավտոտնակը տեղադրվել է օրինական կարգով, առկա է վիճելի ավտոտնակը հիշյալ հողամասում տեղադրելու իրավական հիմք, այն է՝ ՀՄՄՀ աշխատավորների դեպուտատների Երևանի Լենինյան շրջսովետի գործադիր կոմիտեի 1975 թվականի որոշում, որով թույլատրվել է Երևանի Չեխովի փողոցի 16-րդ շենքի թիվ 42 բնակարանի բնակիչ Մայսկի Մացակյանին տեղադրելու շարժական ավտոտնակ անձնական օգտագործվող «ժիգուլի» մակնիշի ավտոմեքենայի համար՝ Երևանի Չեխովի փողոցի 1-ին փակուղու թիվ 19 տան բակում, որի սեփականատերն էր Անուշավան Պետրոսյանը: Այսինքն՝ հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնության առկայության պայմաններում տիրապետումը չի կարող դիտվել ապօրինի: ԵՇԴ/0498/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԲԱՐԵՒԽԴԱԶ ԶԵՌՔ ԲԵՐՈՂԻՑ ԻՐ ԳՈՒՅՔԸ ՆԵՏ ՊԱՀԱՆՁԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 275.

1. Եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

2. Եթե գույքն անհատույց է ձեռք բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, ապա սեփականատերը բոլոր դեպքերում իրավունք ունի հետ պահանջել այդ գույքը:

3. Դրամական միջոցները, ինչպես նաև ըստ ներկայացնողի արժեթղթերը չեն կարող հետ պահանջվել բարեխիղճ ձեռք բերողից:

4. Սեփականատերը հետախուզման մեջ գտնվող, ինչպես նաև շարժիչի կամ նույնացման համարի վերադառված կամ ջնջված համարներով կամ հափշտակության այլ հատկանիշների առկայությամբ արտաքին տնտեսական գործունեության ապրանքային անվանացանկի 8702, 8703, 8704, 8705 ապրանքային դիրքերին դասվող ապրանքները և (կամ) տրանսպորտային միջոցներն իրավունք ունի հետ պահանջելու բարեխիղճ ձեռք բերողից օրենսդրությամբ սահմանված կարգով սեփականատիրոջը պատշաճ ծանուցելու իրավասություն ունեցող Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից լիազորված պետական մարմնին իրազեկելու պահից մեկ տարվա ընթացքում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում գույքի բարեխիղճ ձեռքբերողի ինստիտուտի կիրառումը որոշակի հարցեր առաջացրեց դեռևս 2007 թվականից, երբ Վճռաբեկ դատարանն սկսեց իրավական դիրքորոշումներ արտահայտել օրենքի միատեսակ կիրառումն ապահովելու իր գործառնության շրջանակներում:⁶³

Մասնավորապես, հաճախ երբ դատական կարգով վիճարկվում էին գործարքները, գույքը ձեռք բերողը բարձրացնում էր իր բարեխիղճ ձեռքբերող լինելու փաստը և ամբողջ դատավարությունն ընթանում էր այդ հարցի շուրջ: Դատարանները, գրեթե քննություն

⁶² Տես նաև սույն աշխատանքի Ինքնակամ կառույց մասը

⁶³ Բարեխիղճության մասին տես նաև սույն աշխատանքի Գրավ դրված գույքի վրա առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածելու կարգը

չիրականացնելով գործարքի վավերության ուղղությամբ, կենտրոնանում էին բարեխիղճ ձեռքբերող լինելու փաստի շուրջ և այդ փաստը հաստատվելու դեպքում մերժում էին գործարքներն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ պահանջները:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց հստակ տարբերակում դնել գործարքների անվավերության և բարեխիղճ ձեռքբերողի ինստիտուտների միջև և ցույց տալ դրանց կապը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող հանդիսանալու հանգամանքն ինքնին հիմք չէ օրենքի պահանջներին հակասող գործարքն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջը մերժելու համար, քանի որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերողն օրենքով պաշտպանված չէ սեփականատիրոջ՝ գույքը վերադարձնելու պահանջից, եթե գույքը վերջինիս տիրապետումից դուրս է եկել անկախ նրա կամքից: 3-1311(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածը դատարանները հաճախ կիրառում են այն դեպքում, երբ հայցով դատարան է դիմում հենց գույքը ձեռք բերողը: Մասնավորապես, հաճախ անձինք դիմում են դատարան՝ սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջով, որի հիմքերից մեկը լինում է գույքի բարեխիղճ ձեռքբերումը: Այսինքն՝ անձինք պահանջում են իրենց ճանաչել գույքի բարեխիղճ ձեռքբերող:⁶⁴

Նման իրավիճակներում հարց է առաջանում, թե արդյոք անձը կարող է դիմել դատարան՝ իրեն բարեխիղճ ձեռքբերող ճանաչելու պահանջով:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցերին և ցույց տվեց այն դեպքերը, երբ անձը կարող է վկայակոչել գույքը բարեխիղճ ձեռքբերելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց ընդհանուր կանոն, որի համաձայն՝ դատարանը գույքի բարեխիղճ ձեռքբերող լինելու հարցին անդրադառնում է, եթե կողմը՝ որպես սեփականատեր առարկության կամ պահանջի ձևով անդրադարձել է գույքը պահանջելու հարցին: 3-459(ՏԴ) 2007 թվականի մարտի 30

Մեկ այլ գործով առավել մանրամասն անդրադառնալով այդ հարցին, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածից հետևում է, որ այն առաջին հերթին.

1) սահմանում է բարեխիղճ ձեռք բերողից գույքը հետ պահանջելու սեփականատիրոջ իրավունքի իրականացման շրջանակները, իսկ այնուհետև,

2) նախատեսում մի շարք նախապայմանների պարտադիր և միաժամանակյա առկայությունը, որոնց դեպքում անձը կարող է համարվել բարեխիղճ ձեռք բերող:

Այսինքն՝ բողոք բերած անձի բարեխիղճ ձեռք բերող լինելու կամ չլինելու հարցը Վերաքննիչ դատարանը պետք է գնահատման առարկա դարձնի և դրա արդյունքում կարող էր մերժել բողոք բերած անձի սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջը միայն գույքի սեփականատիրոջ կողմից հայցի դեմ առարկելու և գույքը հետ պահանջելու պահանջ ներկայացնելու դեպքում, ինչը սույն քաղաքացիական գործով չի կատարվել:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն քաղաքացիական գործով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածը կիրառելի չէ: 3-438(ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18

3. Դատական պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ գործարքների վիարկման հետ միաժամանակ անձը գույքը հետ վերադարձնելու պահանջ է ներկայացնում: Այդ իրավիճակներում նույնպես քննարկման առարկա է դարձվում բարեխիղճ ձեռքբերողի շահերի պաշտպանությունը: Մասնավորապես, հաճախ պայմանագրերի հիման վրա գույքը ձեռք բերած անձինք այն վաճառում են այլ անձի, որն իր հերթին իրեն պատկանող գույքի վերաբերյալ կնքում է

⁶⁴ Հարկ է նշել, որ ի տարբերություն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի, ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 5-րդ մասը նախատեսում է հայցի նման տեսակ՝ նշելով, որ Սույն հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների համար մաքսային հայտարարագիրը մաքսային մարմին է ներկայացվում նշված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների նկատմամբ բարեխիղճ ձեռք բերողի սեփականությունը ճանաչելու մասին դատական ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

տարբեր գործարքներ: Օրինակ, հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ փոխառության պայմանագիրը քողարկվում է առուվաճառքի պայմանագրով:⁶⁵ Երբեմն գույքի սկզբնական սեփականատերերը վիճարկում են գույքի առաջին օտարման գործարքը և գույքը ձեռքբերողից պահանջում հետ վերադարձնել այն: Նման դեպքերում բարձրացվում է օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի կիրառման հարց, որը հնարավոր է որոշել անձի բարեխիղճ լինելու կամ չլինելու հարցը պարզելուց հետո:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով վերոնշյալ իրավիճակի հետ կապված Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Գառնիկ Փանոսյանը (երկրորդ օտարման արդյունքում գույքը ձեռք բերած անձը) բնակվել է մի քանի մուտք հեռու և պետք է իմանար շինծու գործարքի մասին, գտավ, որ այդ փաստարկը հիմնավոր չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

այսպես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Դատարանը բազմակողմանիորեն չի գնահատել գործում առկա ապացույցները, որոնք բավարար են հաստատված համարելու փաստերն այն մասին, որ Գառնիկ Փանոսյանը բնակարանը ձեռք է բերել այն օտարելու իրավունք ունեցող անձից՝ բնակարանի սեփականատեր Վահե Այվազյանից, նախապես համոզվելով, որ բնակարանը երրորդ անձանց իրավունքով ծանրաբեռնված չէ, կալանքի, արգելանքի տակ չի գտնվում, հաշվառվածներ չկան, գործարքի կնքման պահին (11.09.2000 թվականին) առկա է եղել դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած վճիռ (03.05.2000 թվական)՝ Հասմիկ Անուշավանի Բուրգյանին, Տիգրան, Հասմիկ և Արամ Թերզյաններին Երևան քաղաքի Գոմիտասի փողոցի թիվ 30 շենքի, 127 բնակարանից փտարելու մասին:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով առկա են բավարար փաստեր, եզրակացնելու, որ Գառնիկ Փանոսյանը հանդիսանում է տվյալ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող: 3-793 (ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18.

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը կոնկրետ օրինակով ցույց տվեց, թե որ դեպքում անձը չի կարող համրվել գույքի բարեխիղճ ձեռքբերող: Նման դեպքեր հաճախ են հանդիպում դատական պրակտիկայում, երբ գույքը փաստաթղթերի կեղծման հետևանքով հափշտակվում է սեփականատիրոջից:

Գործերից մեկով Արմեն Հայրապետյանը հոր՝ Արսեն Հայրապետյանի մահվանից հետո, նախկին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 549-րդ հոդվածին համապատասխան ընդունել էր ժառանգությունը: Արսեն Հայրապետյանի եղբայր Ռուբեն Հայրապետյանը նախկին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 549-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ժամկետում չէր ընդունել ժառանգությունը: Արդյունքում Արմեն Հայրապետյանին 28.09.1998 թվականին տրված ժառանգության իրավունքի վկայագրում Երևանի Լեփսիուսի փողոցի 14 շենքի 22-րդ բնակարանի միակ ժառանգ էր ճանաչվել Արմեն Հայրապետյանը:

Միևնույն ժամանակ սույն գործում առկա՝ ՀՀ քրեական վերաքննիչ դատարանի 20.10.2005 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատվել էր այն հանգամանքը, որ Երևանի Լեփսիուսի փողոցի 14 շենքի թիվ 22 բնակարանը Արմեն Հայրապետյանից հափշտակել է Ռուբեն Հայրապետյանը: Նույն դատավճռով հաստատված է համարվել այն, որ Արմեն ճուղուրյանը ծանոթ է եղել Ռուբեն Հայրապետյանի հետ մինչև վիճելի բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրի կնքումը, նրան մատուցել է իրավաբանական ծառայություններ, աջակցել է կեղծ փաստաթուղթ կազմելու գործում:

Վերոնշյալը հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի ուժով Երևանի Լեփսիուսի փողոցի 14 շենքի 22-րդ բնակարանի նկատմամբ պետք է ճանաչվի Արմեն Հայրապետյանի սեփականության իրավունքը, քանի որ այդ բնակարանը

⁶⁵ Տես սույն աշխատանքի Գործարքներ մասը

նրանից հափշտակել են, և բացի այդ, Արմեն Ճուղուրյանը չի կարող բարեխիղճ ձեռք բերող համարվել, քանի որ պատշաճ հոգածություն չի ցուցաբերել Ռուբեն Հայրապետյանի՝ նշված բնակարանն օտարելու լիազորությունները պարզելու համար:

Նշված պատճառաբանությունների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը սույն վճռաբեկ բողոքի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի սխալ մեկնաբանության վերաբերյալ հիմքը հիմնավոր է համարում: 3-1179(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

4. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի կիրառման հարց բարձրացվում է նաև այն դեպքերում, երբ ձեռք բերված գույքը մի քանի անգամ վաճառվում է այլ անձանց և գույքի սկզբնական սեփականատերը, գործարքները վիճարկելու հետ միաժամանակ, պահանջում է նաև հետ վերադարձնել վաճառված գույքը:

Մասնավորապես գործերից մեկով նոտարական կարգով վավերացված առուվաճառքի 01.09.2004 թվականի պայմանագրով Միեր Բաղդասարյանը, որը գործել էր Անահիդա Բաղդասարյանի կողմից տրված 25.08.2004 թվականի թիվ 15531 լիազորագրով, վաճառել էր Գուրգեն Կիտուրյանին Երևանի Ղ.Փարպեցու փողոցի 26 շենքի թիվ 17 բնակարանը: 17.12.2004 թվականին Գուրգեն Կիտուրյանին տրվել է սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1479972 վկայականը: Նոտարական կարգով վավերացված առուվաճառքի 30.12.2004 թվականի պայմանագրով Գուրգեն Կիտուրյանը նշված բնակարանը վաճառել էր Գարեգին Վարդանյանին: Նշված պայմանագրից ծագող իրավունքները գրանցվել են և Գարեգին Վարդանյանին 07.01.2005 թվականին տրվել է սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1481595 վկայականը: Նոտարական կարգով վավերացված առուվաճառքի 23.03.2005 թվականի պայմանագրով Գարեգին Վարդանյանը նշված բնակարանը վաճառել էր Զեփյուռ Շուլուկյանին: Նշված պայմանագրից ծագող իրավունքները գրանցվել էին և 25.03.2005 թվականին Զեփյուռ Շուլուկյանին տրվել էր սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1491751 վկայականը: 22.03.2005 թվականի պատվերի թիվ 23 պայմանագրով կատարող «Կարմա-կոմ» ՍՊ ընկերությունը պարտավորվել էր պատվիրատու Վ.Ղարիբյանի հանձնարարությամբ որոնել (ընտրել) բնակարան: 26.03.2005 թվականի միջնորդական պայմանագրով «Կարմա-կոմ» ՍՊ ընկերության միջնորդությամբ Զեփյուռ Շուլուկյանը նշված բնակարանը վաճառել էր Վազգեն Ղարիբյանին: Նոտարական կարգով վավերացված առուվաճառքի 29.03.2005 թվականի պայմանագրով Զեփյուռ Շուլուկյանը նշված բնակարանը վաճառել էր Վազգեն Ղարիբյանին: Երևանի Կենտրոնի քննչական բաժանմունքի ավագ քննիչի 02.07.2005 թվականի որոշմամբ Սարգիս Վարդանյանին առաջադրվել էր մեղադրանք՝ խարդախությամբ Երևանի Ղ.Փարպեցու փողոցի 26 շենքի թիվ 17 բնակարանին տիրանալու և վաշխառություն կատարելու համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով (Խարդախություն) և 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով (Վաշխառություն): Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 11.01.2006 թվականի դատավճռով Սարգիս Վարդանյանը մեղավոր էր ճանաչվել վաշխառության համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով և դատապարտվել տուգանքի՝ նվազագույն աշխատավարձի երեք հարյուրապատիկի՝ 300.000 ՀՀ դրամի չափով: Նշված դատավճռով հաստատվել էր, որ ամբաստանյալ Սարգիս Վարդանյանի կողմից առանձնապես խոշոր չափերով հափշտակություն կատարելը հիմնավորված չէ, նրա արարքը ճիշտ չի որակված և ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված հանցագործության հատկանիշներին չի համապատասխանում: ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 07.04.2006 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով Սարգիս Վարդանյանի վերաբերյալ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 11.01.2006 թվականի դատավճռի եզրափակիչ մասը փոփոխվել էր: Սարգիս Վարդանյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով արդարացվել էր, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղավոր էր ճանաչվել և դատապարտվել տուգանքի՝ նվազագույն աշխատավարձի երեք հարյուրապատիկի՝ 300.000 ՀՀ դրամի չափով: Նշված դատավճռով հաստատվել էր, որ ամբաստանյալ Սարգիս Վարդանյանի գործողություններում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով (Խարդախություն) նախատեսված հանցագործության հատկանիշների բացակայությունը հիմնավորվում է հետևյալ պատճառաբանությամբ: Խարդախության հանցակազմի առկայության համար անհրաժեշտ է,

որպեսզի գույքը տիրապետողը մոլորության մեջ գտնվելով այն հանձնի հանցավորին միաժամանակ նրան փոխանցելով գույքի նկատմամբ սեփականության բոլոր լիազորությունները՝ տիրապետում, օգտագործում, տնօրինում կամ դրանցից թեկուզ մեկը: Սույն գործով Մհեր Բաղդասարյանը Սարգիս Վարդանյանին չի հանձնել Երևանի Փարպեցու փող. 26/17 բնակարանը և ոչ էլ նրան է փոխանցել բնակարանի սեփականության որևէ լիազորություն: Բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիրը կնքվել է Մհեր Բաղդասարյանի ու Գուրգեն Կիտուրյանի միջև և ինչպես նշված է Սարգիս Վարդանյանին մեղադրանք առաջադրելու որոշման մեջ, վերջինս 01.09.2004թ-ին ոչ մի կերպ չէր կարող այդ բնակարանը խարդախությամբ հափշտակել: 01.09.2004թ-ի առուվաճառքի պայմանագիրը կնքելուց հետո Կիտուրյանին անցել են վիճարկվող բնակարանի սեփականության բոլոր լիազորությունները և նա ազատ է եղել այն ինքնուրույն կերպով տնօրինելու: Եթե վերջինս ժամանակին Մհեր Բաղդասարյանից ստանար իր տված գումարները, ապա ըստ պայմանավորվածության առուվաճառքի պայմանագիրը պետք է մնար անհետևանք, սակայն իր տված գումարը չստանալով՝ Կիտուրյանը տնօրինել է բնակարանը, այն լիազորագրով ըստ էության հանձնել Սարգիս Վարդանյանին: Ինչ վերաբերում է Կիտուրյանին գումարը վերադարձնելուց և բնակարանի տնօրինման իրավունք տվող լիազորագիրը ստանալուց հետո Սարգիս Վարդանյանի կողմից այն իր հարազատներին 2004թ. դեկտեմբերին և դրանից հետո վաճառելուն, ապա դա նույնպես խարդախության հանցակազմ չի կարող առաջացնել և ենթակա է գնահատման քաղաքացիաիրավական առումով:

Երբ հետագայում գույքի սկզբնական սեփականատերերը վիճարկեցին վերը նշված բոլոր գործարքները և պահանջեցին վերադարձնել նշված բնակարանը, բարձրացվեց վերջին ձեռքբերողի բարեխիղճ լինելու հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը, վերոնշյալ փաստերի հիման վրա նշեց.

օրենսդիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածով նախ սահմանել է այն պայմանը, թե ով է հանդիսանում բարեխիղճ ձեռք բերող, այն է՝

- գույքը հատուցմամբ ձեռք բերելիս ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ, որ գույքն օտարոդն իրավունք չուներ այդ գույքն օտարելու:

Տվյալ դեպքում նշված բնակարանը Վ.Ղարիբյանը ձեռք է բերել հատուցմամբ՝ վճարելով բնակարանի գինը:

Բնակարանի սեփականատերը՝ Զ. Շուլուկյանը (հիմք՝ սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականը), օգտվելով ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված սեփականատիրոջ իրավազորությունից, վաճառել է այն: Հետևաբար Վ. Ղարիբյանը չգիտեր և չէր կարող իմանալ, թե նշված բնակարանի նախկին սեփականատերերը ովքեր են եղել, ինչպես են ձեռք բերել և Զ. Շուլուկյանը, որը բնակարանի սեփականատերն է, այն օտարելու իրավունք ունեցել է, թե՛ ոչ: Ավելին, նշված բնակարանը Վ.Ղարիբյանը փնտրել է «Կարմա-կոմ» ՍՊ ընկերության միջոցով, որի վերաբերյալ գործում առկա են պայմանագրեր:

Օրենսդիրը, նշված դրույթով ամրագրելով բարեխիղճ ձեռք բերողի ինստիտուտը, սեփականատիրոջը հնարավորություն է ընձեռել գույքը հետ պահանջել բարեխիղճ ձեռք բերողից հետևյալ դեպքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում՝

1. երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման,

2. երբ գույքը հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից,

3. երբ գույքը նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Սույն գործի փաստական հանգամանքներով, այդ թվում նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատվել է, որ նշված գույքն Անահիդա Բաղդասարյանի տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքով, այն է՝ Անահիդա Բաղդասարյանը Մհեր Բաղդասարյանին նշված բնակարանի նկատմամբ գործարք կատարելու կապակցությամբ 25.08.2004 թվականին տրամադրել է թիվ 15531 լիազորագիրը: Նշված բնակարանի նախկին սեփականատերերից, հատկապես Անահիդա Բաղդասարյանից գույքը չի հափշտակվել, ընդհակառակը բոլոր գործարքները սեփականատերերի միջև վավերացվել է նոտարական կարգով:

Սույն գործի փաստերից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վ.Ղարիբյանը նշված բնակարանը սեփականատիրոջից ձեռք է բերել հատուցմամբ և հատկանշական է, որ վիճելի

բնակարանն Անահիդա Բաղդասարյանի տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքով, Վ. Ղարիբյանը գույքը ձեռք է բերել Բարեխիղճոթեն և տիրապետում է:

Տվյալ պարագայում դատարանը, անտեսելով գործում առկա վերը նշված փաստական հանգամանքները, խախտել է ինչպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածով ամրագրված բարեխիղճ ձեռք բերողին վերաբերող պայմանը, այնպես էլ բարեխիղճ ձեռք բերողից գույքը հետ պահանջելու դեպքերը, որպիսի պայմաններում չի կիրառել նշված դրույթը, որը պետք է կիրառվեր: 3-1098(ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 06.

5. Օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Դատական պրակտիկայում տարաբնույթ մեկնաբանություններ են տրվում օրենսգրքի նշված հոդվածում տրված «այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից» ձևակերպմանը:

Հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ ժառանգման իրավահարաբերություններում ժառանգներից մեկը ժառանգությունն ընդունում է փաստացի տիրապետման հիմքով՝ առանց դրա նկատմամբ իրավունքը գրանցելու: Այն ժառանգները, ովքեր գրանցում են իրենց իրավունքը գույքի նկատմամբ, հետագայում իրականացնում են սեփականատիրոջ իրավագործություններն ամբողջ գույքի նկատմամբ: Մասնավորապես, հաճախ իրավունքը գրանցած սեփականատերը օտարում կամ գրավ է դնում ամբողջ գույքը՝ առանց մյուս՝ փաստացի տիրապետմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ-սեփականատիրոջ համաձայնության:

Հետագայում, երբ ժառանգությունը փաստացի տիրապետմամբ ընդունած ժառանգը վիճարկում է այդ գործարքները և գույքը հետ պահանջում ձեռքբերողից կամ գրավառուից, առաջանում է ձեռքբերողի բարեխիղճ լինելու հարցի քննարկման անհրաժեշտություն: Այս դեպքում բարձրացվում է նաև այն փաստարկը, որ փաստացի տիրապետմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգի տիրապետումից գույքը դուրս է եկել անկախ նրա կամքից, քանի որ վերջինս, գրանցած չլինելով իր իրավունքը անշարժ գույքի նկատմամբ, անկախ իր կամքից (առանց իր համաձայնության) իր տիրապետումից դուրս է թողել գույքը, հետևաբար այն ենթակա է վերաարձման:

Վճռաբեկ դատարանը, պրամտիկայում առաջացած վերոնշյալ հարցի միասնական կիրառական պրակտիկա ապահովելու համար իր մի շարք որոշումներում անդրադարձավ այդ հարցին:

Մասնավորապես, դեռևս 2007 թվականի որոշմամբ, անդրադառնալով վճռաբեկ բողոքի պատասխանում նշված այն փաստարկին, թե Վիլեն Գաբրիելյանը հանդիսանում է վիճելի գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող, գտավ, որ այդ հանգամանքը քննվող քաղաքացիական գործով որևէ էական նշանակություն չունի հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Նշված հոդվածից հետևում է, որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող հանդիսանալու հանգամանքն ինքնին հիմք չէ օրենքի պահանջներին հակասող գործարքն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջը մերժելու համար, քանի որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերողն օրենքով պաշտպանված չէ սեփականատիրոջ՝ գույքը վերադարձնելու պահանջից, եթե գույքը վերջինիս տիրապետումից դուրս է եկել անկախ նրա կամքից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող,

անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Եղիսաբեթ Ծերունի Ալավերդյանը ճանաչվել է Թամարա և Շամամ Պողոսյանների՝ Երևանի Մյասնիկյան պողոտայի թիվ 57/1 և 57/2 հասցեներում գտնվող գույքի նկատմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ: Փաստորեն, Լաուրա Ամիրյանի կողմից վիճելի գույքի օտարմամբ, Եղիսաբեթ Ալավերդյանի տիրապետությունից այդ գույքը դուրս է եկել իր կամքից անկախ պատճառներով: 3-1311(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

Վճռաբեկ դատարանը հետագայում նույնպես վերահաստատեց իր դիրքորոշումը՝ հղում կատարելով նաև 3-1311(ՎԴ) գործով 2007 թվականի սեպտեմբերի 5-ի որոշմանը:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր կամ չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ սեփականատերն իրավունք ունի գույքը բարեխիղճ ձեռք բերողից հետ պահանջել հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության պարագայում՝

1. գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից,
2. ձեռք բերողը չի իմացել կամ չէր կարող իմանալ դրա մասին,
3. սեփականատերը կամ գույքը տիրապետողը կորցրել են գույքը, կամ այն նրանցից հափշտակվել է, կամ դուրս է եկել նրանց տիրապետումից այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Վճռաբեկ դատարանն իր՝ նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է գույքը բարեխիղճ ձեռք բերողից հետ պահանջելու իրավական հարցին: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող հանդիսանալու հանգամանքն ինքնին հիմք չէ օրենքի պահանջներին հակասող գործարքն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջը մերժելու համար, քանի որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերողն օրենքով պաշտպանված չէ սեփականատիրոջ՝ գույքը վերադարձնելու պահանջից, եթե գույքը վերջինիս տիրապետումից դուրս է եկել անկախ նրա կամքից (իրավական հիմնավորումները տես՝ ըստ հայցի Լաուրա Ամիրյանի ընդդեմ Եղիսաբեթ Ալավերդյանի, Գոհար Պողոսյանի՝ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ-սեփականատեր ճանաչելու պահանջի մասին, ըստ հայցի Վիլեն Գաբրիելյանի ընդդեմ Եղիսաբեթ Ալավերդյանի և Գոհար Պողոսյանի՝ սեփականատիրոջ իրավունքի խախտումը վերացնելու պահանջի մասին, ըստ հայցի Եղիսաբեթ Ալավերդյանի ընդդեմ Լաուրա Ամիրյանի, Վիլեն Գաբրիելյանի, Լիլիթ Սևոյանի և ՀՀ կառավարությանն առնչվող գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Ջեյթուն տարածքային ստորաբաժանման՝ սեփականության իրավունքի գրանցումն անվավեր ճանաչելու, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, դրա հիման վրա կադաստրի միասնական մատյանում կատարված գրանցումը և սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականն անվավեր ճանաչելու, գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջների մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի թիվ 3-1311 (ՎԴ) որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 24.07.2008 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած որոշմամբ օրինական ուժի մեջ է թողնվել Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 26.11.2007 թվականի վճիռը, որի համաձայն՝ անվավեր է ճանաչվել Անժելա Ամալյանի անվամբ 05.04.1981 թվականին կազմված կտակը:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, հիմք ընդունելով Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 24.07.2008 թվականի որոշումը, որպես անվավեր ճանաչված կտակի հետևանք՝ անվավեր է ճանաչել նաև դրա հիման վրա տրված 04.12.1997 թվականի ըստ օրենքի

ժառանգության իրավունքի» վկայագիրը, սակայն չի կիրառել հայցապահանջի հիմքում ընկած անվավերության այլ հետևանքները, այն է՝ անվավեր չի ճանաչել առուվաճառքի պայմանագրերը և դրանցից բխող իրավունքների պետական գրանցումները: Վերաքննիչ դատարանն իր այս դիրքորոշումը պատճառաբանել է նրանով, որ վերոնշյալ գործարքները կնքվել են պայմանագրերի կնքման պահին գործող օրենսդրության պահանջների պահպանմամբ և որ գույքը հատուցմամբ ձեռքբերողները պայմանագրերի կնքման ժամանակ համոզված են եղել, որ այն ձեռք են բերել այդ գույքն օտարելու իրավունք ունեցող անձից, հետևաբար, նրանք համարվում են բարեխիղճ ձեռքբերողներ, ուստի սույն իրավահարաբերության նկատմամբ վերը նշված առուվաճառքի պայմանագրերն անվավեր ճանաչելու հիմքերը բացակայում են:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Անժելա Ամալյանը թեև վիճելի գույքն օտարելիս դրա նկատմամբ ունեցել է գրանցված իրավունք, սակայն վիճելի գույքը փաստացի տիրապետելու ուժով դրա նկատմամբ Սվետլանա Բալյանը ձեռք է բերել սեփականության իրավունք: Հետևաբար, Սվետլանա Բալյանի գույքը նրա տիրապետումից դուրս է եկել իր կամքից անկախ պատճառներով, ուստի վերջինս, որպես գույքը փաստացի տիրապետող ժառանգ, իրավունք ունի այն հետ պահանջելու ցանկացած բարեխիղճ տիրապետողից: 3-93(ՎԴ) 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ և 1226-րդ հոդվածները⁶⁶, նշեց.

վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ փաստացի տիրապետման հիմքով ժառանգը կարող է ժառանգությունն ընդունել միայն այն դեպքում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը:

Տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ջիվան Սեդրակյանի մահից հետո նրա դուստրը՝ Արուսյակ Սեդրակյանը, փաստացի տիրապետել է ժառանգական գույքը վիճելի բնակարանում իր դստեր՝ Հայկանուշ Կարապետյանի հետ բնակվելով: Հետևաբար, փաստացի տիրապետման եղանակով ընդունել է իր հոր՝ Ջիվան Սեդրակյանի ժառանգական գույքը: Այսինքն՝ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից:

Հիմնավոր է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտման փաստարկը: Այսպես՝ ըստ վերոհիշյալ նորմի՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր կամ չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ սեփականատերն իրավունք ունի գույքը բարեխիղճ ձեռք բերողից հետ պահանջել հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության պարագայում՝

1. գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից,
2. ձեռք բերողը չի իմացել կամ չէր կարող իմանալ դրա մասին,
3. սեփականատերը կամ գույքը տիրապետողը կորցրել են գույքը, կամ այն նրանցից հափշտակվել է, կամ դուրս է եկել նրանց տիրապետումից այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է գույքը բարեխիղճ ձեռք բերողից հետ պահանջելու իրավական հարցին: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող հանդիսանալու հանգամանքն ինքնին հիմք չէ օրենքի պահանջներին հակասող գործարքն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջը մերժելու համար, քանի որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերողն օրենքով պաշտպանված չէ սեփականատիրոջ՝ գույքը վերադարձնելու պահանջից, եթե գույքը վերջինիս տիրապետումից դուրս է եկել անկախ նրա կամքից (իրավական

⁶⁶ Տես նաև սույն աշխատանքի Ժառանգական իրավունք մասը

հիմնավորումները տես՝ ըստ հայցի Լաուրա Ամիրյանի ընդդեմ Եղիսաբեթ Ալավերդյանի, Գոհար Պողոսյանի՝ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ-սեփականատեր ճանաչելու պահանջի մասին, ըստ հայցի Վիլեն Գաբրիելյանի ընդդեմ Եղիսաբեթ Ալավերդյանի և Գոհար Պողոսյանի՝ սեփականատիրոջ իրավունքի խախտումը վերացնելու պահանջի մասին, ըստ հայցի Եղիսաբեթ Ալավերդյանի ընդդեմ Լաուրա Ամիրյանի, Վիլեն Գաբրիելյանի, Լիլիթ Սևոյանի և ՀՀ կառավարությանն առնթրել անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Զեյթուն տարածքային ստորաբաժանման՝ սեփականության իրավունքի գրանցումն անվավեր ճանաչելու, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, դրա հիման վրա կադաստրի միասնական մատյանում կատարված գրանցումը և սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականն անվավեր ճանաչելու, գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջների մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի թիվ 3-1311 (ՎԴ) որոշումը):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արփենիկ Դուկասյանը թեև վիճելի գույքն օտարելիս դրա նկատմամբ ունեցել է գրանցված իրավունք, սակայն վիճելի գույքը փաստացի տիրապետելու ուժով դրա նկատմամբ Արուսյակ Մեղրակյանը ձեռք է բերել սեփականության իրավունք: Հետևաբար, Արուսյակ Մեղրակյանի գույքը նրա տիրապետումից դուրս է եկել իր կամքից անկախ պատճառներով, ուստի վերջինս՝ որպես գույքը փաստացի տիրապետող ժառանգ, իրավունք ունի այն հետ պահանջելու ցանկացած բարեխիղճ ձևով: ԵԱԴԴ/0024/02/08 2009 թվականի նոյեմբերի 06

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ դիրքորոշումները հաստատեց նաև 2012 թվականի որոշմամբ, նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին կետի վերլուծությունից հետևում է, որ սեփականատերն իրավունք ունի գույքը բարեխիղճ ձևով բերողից հետ պահանջել հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության պարագայում՝

1. գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից,

2. ձեռք բերողը չի իմացել կամ չէր կարող իմանալ դրա մասին,

3. սեփականատերը կամ գույքը տիրապետողը կորցրել են գույքը, կամ այն նրանցից հափշտակվել է, կամ դուրս է եկել նրանց տիրապետումից այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Վճռաբեկ դատարանն իր՝ նախկինում կայացրած որոշումներում անդարադարձել է գույքը բարեխիղճ ձևով բերողից հետ պահանջելու իրավական հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ գույքի բարեխիղճ ձևով բերող հանդիսանալու հանգամանքն ինքնին հիմք չէ օրենքի պահանջներին հակասող գործարքն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջը մերժելու, համար, քանի որ գույքի բարեխիղճ ձևով բերողն օրենքով պաշտպանված չէ սեփականատիրոջ՝ գույքը վերադարձնելու պահանջից, եթե գույքը վերջինիս տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքից անկախ պատճառներով (տես՝ Լաուրա Ամիրյանի հայցն ընդդեմ Եղիսաբեթ Ալավերդյանի, Գոհար Պողոսյանի՝ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ-սեփականատեր ճանաչելու պահանջի մասին, ըստ հայցի Վիլեն Գաբրիելյանի ընդդեմ Եղիսաբեթ Ալավերդյանի և Գոհար Պողոսյանի՝ սեփականատիրոջ իրավունքի խախտումը վերացնելու պահանջի մասին, ըստ հայցի Եղիսաբեթ Ալավերդյանի ընդդեմ Լաուրա Ամիրյանի, Վիլեն Գաբրիելյանի, Լիլիթ Սևոյանի և ՀՀ կառավարությանն առնթրել անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Զեյթուն տարածքային ստորաբաժանման՝ սեփականության իրավունքի գրանցումն անվավեր ճանաչելու, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, դրա հիման վրա կադաստրի միասնական մատյանում կատարված գրանցումը և սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականն անվավեր ճանաչելու, գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջների մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի թիվ 3-1311 (ՎԴ) որոշումը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործարքն անվավեր է՝ նույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ նման ճանաչումից (առոչինչ գործարք):

Նույն օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անվավեր գործարքը չի հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների, բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքն անվավեր է կնքելու պահից:

Նույն օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի պահանջներին չհամապատասխանող գործարքն անվավեր է, եթե օրենքը չի սահմանում, որ նման գործարքն առոչինչ է կամ չի նախատեսում խախտման այլ հետևանքներ: Բսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամրոջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

Սույն գործով Դատարանը Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի (ներկայումս՝ Ա. Հովհաննիսյան փողոց 26 շենք) թիվ 7 բնակարանի 1/4-րդ մասի նկատմամբ Վարուժան Ղահրամանյանի անվամբ 26.05.2009 թվականին կատարված իրավունքի պետական գրանցումը, Վարուժան Ղահրամանյանի մասով Էմմա Ալեքսանյանի, Վարուժան Ղահրամանյանի և Սուսաննա Տարանայի միջև 23.06.2009 թվականին կնքված բնակարանի առուվաճառքի թիվ 2773 պայմանագիրը, Սուսաննա Տարանայի անվամբ նույն բնակարանի նկատմամբ 24.06.2009 թվականին կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու հակընդդեմ հայցի պահանջները բավարարելիս և անվավերության հետևանքներ կիրառելիս, ինչպես նաև Սուսաննա Տարանայի հայցը մերժելիս պատճառաբանել է, որ «Երևանի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 29.03.2010 թվականի թիվ ԵԱՆԴ/1402/02/09 վճռով մասնակիորեն՝ Վարուժան Ղահրամանյանի մասով, անվավեր է ճանաչվել վիճելի բնակարանի վերաբերյալ 2009 թվականի մայիսի 14-ին Էմմա Ալեքսանյանին և Վարուժան Ղահրամանյանին տրված ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը, և այդ մասով Լիանա Դոքմանյանը ճանաչվել է 2004 թվականի հոկտեմբերի 03-ին մահացած Լևոն Ղահրամանյանի գույքի ժառանգ: Այդ մասով վճիռը չի բողոքարկվել և ստացել է օրինական ուժ: Նշվածից հետևում է, որ Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի 1/4 բաժինը սեփականության իրավունքով պատկանել է Լիանա Դոքմանյանին, այլ ոչ թե Վարուժան Ղահրամանյանին: Մինչդեռ Սուսաննա Տարանան 23.06.2009 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրով վիճելի բնակարանն ամբողջությամբ, 9.000.000 ՀՀ դրամի հատուցմամբ ձեռք է բերել Էմմա Ալեքսանյանից և Վարուժան Ղահրամանյանից: Այսինքն՝ Սուսաննա Տարանան բնակարանի 1/4 բաժինը հատուցմամբ ձեռք է բերել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից՝ Վարուժան Ղահրամանյանից», «Լիանա Դոքմանյանը չի լիազորել կամ որևէ գրավոր համաձայնություն չի տվել եղբորը՝ Վարուժան Ղահրամանյանին, որպեսզի վերջինս վաճառի սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող՝ Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի 1/4 բաժինը, ուստի Վարուժան Ղահրամանյանի կողմից նշված բնակարանի 1/4 բաժնի օտարմամբ այդ գույքը դուրս է եկել Լիանա Դոքմանյանի տիրապետումից վերջինիս կամքից անկախ պատճառներով», «Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի 3/4 բաժինը բաժնային սեփականության իրավունքով պատկանել է Էմմա Ալեքսանյանին և նա՝ որպես բաժնային սեփականության մասնակից, իրավունք է ունեցել իր բաժինը վաճառել: Նման պայմաններում Էմմա Ալեքսանյանի, Վարուժան Ղահրամանյանի և Սուսաննա Տարանայի միջև 23.06.2009 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը պետք է անվավեր ճանաչվի միայն Վարուժան Ղահրամանյանի մասով»: Միաժամանակ Դատարանը պատճառաբանել է, որ «որպես գործարքի անվավերության հետևանք՝ անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել մասնակիորեն անվավեր ճանաչված 14.05.2009 թվականին տրված ըստ օրենքի ժառանգության վկայագրի հիման վրա Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի, 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի նկատմամբ Վարուժան Ղահրամանյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, մասնակիորեն՝ Վարուժան Ղահրամանյանի մասով անվավեր ճանաչել Էմմա Ալեքսանյանի, Վարուժան Ղահրամանյանի և Սուսաննա Տարանայի միջև 23.06.2009 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, ինչպես նաև պետք է անվավեր ճանաչել Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի, 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանի

նկատմամբ Սուսաննա Տարանայի անվամբ 24.06.2009 թվականին կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը: Ինչ վերաբերում է մասնակիորեն անվավեր ճանաչված 14.05.2009 թվականի ըստ օրենքի ժառանգության վկայագրի հիման վրա Էմմա Ալեքսանյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, Էմմա Ալեքսանյանի, Վարուժան Ղահրամանյանի և Սուսաննա Տարանայի միջև 23.06.2009 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրն ամբողջությամբ, նաև՝ Էմմա Ալեքսանյանի մասով անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ հակընդդեմ հայցվորների պահանջին, ապա այդ մասով նրանց պահանջն անհիմն է և ենթակա է մերժման, քանի որ 14.05.2009 թվականի ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրի մասնակիորեն՝ Վարուժան Ղահրամանյանի մասով անվավեր ճանաչումը նման իրավաբանական հետևանքների չի հանգեցնում», «Անդրադառնալով հայցվոր Սուսաննա Տարանայի՝ Կարապետ և Լիանա Դոքմանյաններին Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ միկրոշրջանի, 2-րդ հատվածի 9-րդ շենքի թիվ 7 բնակարանից փտարելու վերաբերյալ պահանջին, ապա այն անհիմն է և ենթակա է մերժման, քանի որ նշված բնակարանի 1/4 բաժինը սեփականության իրավունքով պատկանում է Լիանա Դոքմանյանին, և վերջինս հանդիսանում է այդ բնակարանի բաժնային սեփականատեր»:

Վերաքննիչ դատարանը Սուսաննա Տարանայի վերաքննիչ բողոքը մասնակիորեն բավարարելիս, իսկ Լիանա և Կարապետ Դոքմանյանների վերաքննիչ բողոքը մերժելիս և դատական ակտը փոփոխելիս պատճառաբանել է՝ «Լիանա Դոքմանյանի բնակարանը Սուսաննա Տարանայից՝ որպես բարեխիղճ ձեռք բերողից հետո պահանջելու իրավունքը չի կարող իրացվել, քանի որ բացակայում է այդ իրավունքի իրացման բոլոր պայմանների միաժամանակյա առկայությունը: Բնակարանը Լիանա Դոքմանյանի տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքին համապատասխան: Նման դիրքորոշման հիմնավոր լինելը հավաստվում է Լիանա Դոքմանյանի՝ սույն գործի քննության ընթացքում տրված ցուցմունքներով, որոնցով վերջինս ընդունել է այն փաստական հանգամանքները, որ ինքն իմացել է Էմմա Ալեքսանյանի՝ վիճելի բնակարանը վաճառելու ցանկության մասին: Լիանա Դոքմանյանը, չառարկելով բնակարանի վաճառքին, այլ նաև նպաստելով դրա շուտ վաճառվելուն, դրանով իսկ հայտնել է իր համաձայնությունը բնակարանն օտարելու հարցում», «Լիանա Դոքմանյանի՝ բնակարանն օտարելու վերաբերյալ համաձայնության առկայության փաստը հավաստվում է սույն գործով տրված ցուցմունքներով, որոնք ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի տրամաբանությամբ ևս համարվում են ապացույցներ: Լիանա Դոքմանյանի և Էմմա Ալեքսանյանի բաժնային սեփականությունը հանդիսացող բնակարանը Սուսաննա Տարանային օտարվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 192-րդ հոդվածով սահմանված կարգով, ինչը նշանակում է, որ այդ գործարքի անվավերության հիմքերը բացակայում են: Բացի այդ, Լիանա Դոքմանյանի իրավունքը ժառանգական զանգվածի նկատմամբ ճանաչվել է ժառանգությունն ընդունած այլ ժառանգների կողմից օրենքով սահմանված կարգով գույքը բարեխիղճ ձեռքբերողին օտարելուց հետո, ինչից հետևում է, որ վերջինս չի կարող պահանջել ժառանգական զանգվածը բնեղենով: Այսպիսով, նշվածից բխում է, որ համապատասխանաբար չի կարող անվավեր ճանաչվել նաև Սուսաննա Տարանայի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, և նման պայմաններում վերջինիս պահանջը՝ Կարապետ և Լիանա Դոքմանյաններին փտարելու մասով ենթակա է բավարարման»: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ «Սուսաննա Տարանայի հանդիսանում է վիճելի գույքի սեփականատեր /հիմք՝ 24.06.2009 թվականին տրված սեփականության իրավունքի գրանցման վկայական/, և հակընդդեմ հայցվորների կողմից այն տիրապետվում է ապօրինի, և վերջիններիս կողմից չի ներկայացվել այլ ապացույց դրա՝ օրինական հիմքերով տիրապետելու վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է Լիանա Դոքմանյանի ժառանգ հանդիսանալուն, ապա Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես նշվել է սույն որոշման վերոգրյալ պատճառաբանություններում, այն իր տիրապետումից դուրս է եկել իր իսկ կամահայտությամբ», «Սուսաննա Տարանայի հանդիսանում է վիճելի անշարժ գույքի բարեխիղճ ձեռքբերող, ինչպիսի հիմքի առկայությամբ դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքի ձեռքբերման հիմք հանդիսացող անշարժ գույքի օտարման գործարքը և դրա հիման վրա կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը չեն կարող անվավեր ճանաչվել, հետևաբար հակընդդեմ հայցապահանջն առուվաճառքի պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու մասով ենթակա է մերժման ամբողջությամբ»:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Լիանա Դոքմանյանը վիճելի բնակարանի 1/4 մասի նկատմամբ սեփականության իրավունք է ձեռք բերել ժառանգական գույքի նշված մասը փաստացի տիրապետելու եղանակով՝ անկախ իրավունքի պետական գրանցումից, հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ չնայած այն հանգամանքին, որ Վարուժան Ղահրամանյանը վիճելի գույքն օտարելիս դրա նկատմամբ ունեցել է գրանցված սեփականության իրավունք, սակայն գույքի օտարմամբ Լիանա Դոքմանյանի գույքը նրա տիրապետումից դուրս է եկել իր **կամքից անկախ պատճառներով**։ Այսինքն՝ գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից։ ԵԱՆԴ/1402/02/09 2012 թվականի ապրիլի 27

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ այս հարցում Վճռաբեկ դատարանը որդեգրել է հստակ նախադեպային դիրքորոշում, որի համաձայն՝ եթե գույքն օտարելու ժամանակ անձն ունեցել է դրա նկատմամբ գրանցված իրավունք, սակայն այլ անձ փաստացի տիրապետմամբ այդ գույքի նկատմամբ ձեռք է բերել սեփականության իրավունք՝ որպես ժառանգ, ապա իրավունք ունի պահանջել գույքը, քանի որ այն նրա տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքից անկախ։

6. Դատական պրակտիկայում երբեմն շփոթմունք է առաջանում պայմանագրային պարտավորությունների ոչ պատշաճ կատարման և սեփականատիրոջ իրավունքների պաշտպանության քաղաքացիաիրավական ինստիտուտների միջև։ Երբեմն, երբ պայմանագրային պարտավորությունները չեն կատարվում կամ կատարվում են ոչ պատշաճ, գույքը նախկին սեփականատերը պահանջում է վերադարձնել հանձնված գույքը՝ պատճառաբանելով, որ այն իր տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքից անկախ պատճառներով։⁶⁷ Նման իրավիճակ երբեմն հանդիպում է այն դեպքերում, երբ գույքը ձեռքբերողը չի վճարում դրա դիմաց։

Այդ հարցերին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանը պետք է հստակեցնեք նաև նման իրավիճակներում օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի կիրառման հարցը։

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր կամ չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից։

Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտն անփոփոխ թողնելու հիմքում դրել է նաև այն հիմնավորումը, որ «Սպարտակ Կարապետյանը չի կարող հանդիսանալ բարեխիղճ ձեռք բերող, քանզի «Պորշ-Կայեն» մականիշի 41 ԼԼ 777 պետական համարանիշի ավտոմեքենան սեփականատիրոջ՝ Ներսես Պողոսյանի տիրապետումից դուրս է եկել վերջինիս կամքից անկախ, այն է՝ Արամ Միլիտոսյանի կողմից առանց Ներսես Պողոսյանին ավտոմեքենայի գինը վճարելու, որն էլ այն վաճառել է երրորդ անձանց»։

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ առուվաճառքի պայմանագրի կնքման դեպքում օտարված գույքի համար ձեռք բերողի կողմից չվճարելը չի կարող վկայել տվյալ գույքի՝ սեփականատիրոջ տիրապետումից նրա կամքից անկախ դուրս գալու մասին։

Սույն քաղաքացիական գործով Ներսես Պողոսյանը, 09.12.2008 թվականին կնքված նոտարական վավերացում ստացած առուվաճառքի պայմանագրով «Պորշ-Կայեն» մականիշի 41 ԼԼ 777 պետական համարանիշի ավտոմեքենան վաճառելով Արամ Միլիտոսյանին, իր կամքով փոխանցել է այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը։ Հետևաբար, այն հանգամանքը, որ Արամ Միլիտոսյանը չի կատարել իր պայմանագրային պարտավորությունը, այն է՝ չի վճարել «Պորշ-Կայեն» մականիշի 41 ԼԼ 777 պետական համարանիշի ավտոմեքենայի ամբողջ արժեքը, չի կարող հիմք

⁶⁷ Նման պրակտիկ խնդիր առաջանում է նաև այդ դեպքերում գործարքների վիճարկման ժամանակ, երբ գույքը հանձնողը վիճարկում է գործարքը՝ գտնելով, որ այն կնքվել է էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ։ Տես սույն աշխատանքի Գործարքներ մասը

հանդիսանալ գույքը Ներսես Պողոսյանի տիրապետումից իր կամքից անկախ դուրս գալու փաստը հաստատված համարելու համար:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով նախատեսված դեպքերի: «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփական գույքից՝ բացառությամբ հանրային շահերի պաշտպանության համար և օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով նախատեսված պայմաններով:

Եվրոպական դատարանն իր նախադեպերից մեկում նշել է. «Պետությունը կարող է (...) կրել պատասխանատվություն, առաջին հոդվածի տեսանկյունից, մասնավոր անձանց միջև կնքված գործարքներից բխող սեփականության իրավունքի իրականացմանը միջամտելու համար» (տե՛ս Գուստաֆսոնն ընդդեմ Շվեդիայի գործով 25.04.1996 թվականի վճռի կետ 60):

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը վճիռ կայացնելիս խախտել է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածով սահմանված սեփականության անձեռնմխելիության իրավունքը: ԱԼԴ/0647/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ առուվաճառքի պայմանագրի կնքման դեպքում օտարված գույքի համար ձեռք բերողի կողմից չվճարելը չի կարող վկայել տվյալ գույքի՝ սեփականատիրոջ տիրապետումից նրա կամքից անկախ դուրս գալու մասին: Հետևաբար, եթե անձը կնքված նոտարական վավերացում ստացած առուվաճառքի պայմանագրով ավտոմեքենան վաճառելով այլ անձի, իր կամքով փոխանցել է այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, այն հանգամանքը, որ գնորդը չի կատարել իր պայմանագրային պարտավորությունը, այն է՝ չի վճարել ավտոմեքենայի ամբողջ արժեքը, չի կարող հիմք հանդիսանալ գույքը վաճառողի տիրապետումից իր կամքից անկախ դուրս գալու փաստը հաստատված համարելու համար:

7. Օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 4-րդ մասը նախատեսում է, որ սեփականատերը հետախուզման մեջ գտնվող, ինչպես նաև շարժիչի կամ նույնացման համարի վերադառված կամ ջնջված համարներով կամ հափշտակության այլ հատկանիշների առկայությամբ արտաքին տնտեսական գործունեության ապրանքային անվանացանկի 8702, 8703, 8704, 8705 ապրանքային դիրքերին դասվող ապրանքները⁶⁸ և (կամ) տրանսպորտային միջոցներն իրավունք ունի հետ պահանջելու բարեխիղճ ձեռք բերողից օրենսդրությամբ սահմանված կարգով սեփականատիրոջը պատշաճ ծանուցելու իրավասություն ունեցող Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից լիազորված պետական մարմնին իրազեկելու պահից մեկ տարվա ընթացքում:

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածի հետ միաժամանակ որոշակի փոփոխություններ կատարվեցին նաև ՀՀ մաքսային օրենսգրքում: Մասնավորապես մաքսային օրենսգրքի 4-րդ և 5-րդ մասերով նախատեսվեց, որ Հետախուզման մեջ գտնվող, ինչպես նաև շարժիչի կամ նույնացման համարի վերադառված կամ ջնջված համարներով կամ հափշտակության այլ հատկանիշների առկայությամբ արտաքին տնտեսական գործունեության ապրանքային անվանացանկի 8702, 8703, 8704, 8705 ապրանքային դիրքերին դասվող ապրանքներ և (կամ) տրանսպորտային միջոցներ Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծելու դեպքում տեղափոխողը կամ նրա լիազորած անձը ներմուծմանը հաջորդող տասնօրյա ժամկետում մաքսային մարմին է ներկայացնում ժամանակավոր հայտարարագիր՝ վճարելով մաքսային վճարները, ինչը հիմք է այդ ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների ժամանակին չհայտարարագրման համար օրենքով սահմանված տույժերից և վարչական պատասխանատվությունից ազատելու համար: Սույն հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների համար մաքսային հայտարարագիրը մաքսային մարմին է ներկայացվում նշված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների նկատմամբ բարեխիղճ ձեռք բերողի սեփականությունը ճանաչելու մասին դատական ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

⁶⁸ Այդ ապրանքները սահմանված են ՀՀ մաքսային օրենսգրքում

Դատական պրակտիկայում վերոնշյալ օրենսդրական կարգավորումները միանշանակ չընկալվեցին: Մասնավորապես, հայցերում և բողոքներում բարձրացվում էր դրա անհամապատասխանությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի և բարեխիղճ ձեռքբերողի ինստիտուտի ընդհանուր տրամաբանությանը, որը սահմանվել էր նաև Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքով:⁶⁹

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց լուծել ծագած իրավակիրառական խնդիրները:

Դրանք ունեցան և դատավարական, և նյութական ասպեկտներ:

Առաջին հարցը կապված էր նման հայցերի քննության ժամանակ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ մաքային ծառայության ներգրավման հետ:

Գործերից մեկով դատարանը քննելով ավտոմեքենայի նկատմամբ որպես բարեխիղճ ձեռք բերողի սեփականությունը ճանաչելու պահանջը, Դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 4-րդ կետը, հայցը բավարարել էր և որպես բարեխիղճ ձեռքբերող ճանաչել էր Վահրամ Մարգարյանի սեփականության իրավունքը SSANG-YONG MUSSO մակնիշի ավտոմեքենայի նկատմամբ:

Վերաքննիչ դատարանը ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի բողոքի բավարարման և որոշման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ բարեխիղճ ձեռքբերողի սեփականությունը ճանաչելու մասին դատական ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում, Կոմիտե ներկայացվելու դեպքում Կոմիտեի համար ծագում է պարտավորություն: Կոմիտեն չի մասնակցել գործի քննությանը, ուստի հնարավորություն չի ունեցել նաև ծանոթանալ հայցվորի պահանջի հիմնավորման նպատակով ներկայացված ապացույցներին և իր դիրքորոշումն արտահայտել դրանց վերաբերյալ: Նշված փաստերն ինքնին բավարար են արձանագրելու համար, որ Դատարանի վճիռը վերաբերում է նաև բողոքաբերի իրավունքներին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Կոմիտեն մաքսային ձևակերպում իրականացնող մարմին է, որն իրականացնում է հայտարարագրի գրանցման եղանակով, իսկ սույն գործով քննվում է ավտոմեքենայի նկատմամբ որպես բարեխիղճ ձեռք բերողի սեփականությունը ճանաչելու մասին հայցը, որի բավարարումը գուտ կարող է հիմք հանդիսանալ տվյալ անձի մոտ դատական ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում, հայտարարագիր ներկայացնելու իրավունքի ծագման համար: Այսինքն՝ սույն գործի քննությունը չի առնչվում Կոմիտեի իրավունքներին և պարտականություններին, այլև գուտ կարող է հիմք հանդիսանալ անձի կողմից հայտարարագիր ներկայացնելու համար, որի դեպքում առաջանում է Կոմիտեի՝ որպես մաքսային ձևակերպումների կազմակերպում իրականացնող հանրապետական գործադիր մարմնի, օրենքով և կանոնադրությամբ վերապահված գործառնություններն իրականացնելու պարտականություն:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով Դատարանի վճռով Կոմիտեի որևէ իրավունք չի խախտվել, և վերջինս չի ծանրաբեռնվել լրացուցիչ պարտականություններով: ԵԿԴ/0710/02/10 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը, չնայած իր վերոնշյալ դիրքորոշմանը, անդրադարձավ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ բերված բողոքի նյութաիրավական փաստարկներին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ Կոմիտեն սույն գործով դատարանի կողմից արդեն իսկ ներգրավվել է որպես երրորդ անձ, հետևաբար և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի առաջին կետի 7-րդ ենթակետի ուժով օժտված է դատական ակտը բողոքարկելու իրավունքով, ուստի Վճռաբեկ դատարանը սույն բողոքը քննելիս չի կարող հաշվի չառնել Կոմիտեի դատավարական կարգավիճակից բխող հետևանքները, ուստիև քննարկման առարկա է դարձնում վճռաբեկ բողոքում առկա փաստարկները:

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ մասերի համաձայն՝ հետախուզման մեջ գտնվող, ինչպես նաև շարժիչի կամ նույնացման համարի վերադառված կամ ջնջված համարներով կամ հափշտակության այլ հատկանիշների առկայությամբ արտաքին տնտեսական գործունեության ապրանքային անվանացանկի 8702, 8703, 8704, 8705 ապրանքային դիրքերին

⁶⁹ Տես սույն աշխատանքի 3-438(ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18, 3-459(ՏԴ) 2007 թվականի մարտի 30-ի որոշումների վերլուծությունները

դասվող ապրանքներ և (կամ) տրանսպորտային միջոցներ Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծելու դեպքում տեղափոխողը կամ նրա լիազորած անձը ներմուծմանը հաջորդող տասնօրյա ժամկետում մաքսային մարմին է ներկայացնում ժամանակավոր հայտարարագիր՝ վճարելով մաքսային վճարները, ինչը հիմք է այդ ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների ժամանակին չհայտարարագրման համար օրենքով սահմանված տույժերից և վարչական պատասխանատվությունից ազատելու համար: Նույն հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների համար մաքսային հայտարարագիրը մաքսային մարմին է ներկայացվում նշված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների նկատմամբ բարեխիղճ ձեռք բերողի սեփականությունը ճանաչելու մասին դատական ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

«Բրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող **բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ**՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները: Բրավական ակտի մեկնաբանությամբ չպետք է փոփոխվի դրա **իմաստը**:

Վերոնշյալ նորմերի՝ «Բրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին մասի կանոններով մեկնաբանությունից հետևում է, որ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառելիության համար անհրաժեշտ են, որպեսզի արտաքին տնտեսական գործունեության ապրանքային անվանացանկի 8702, 8703, 8704, 8705 ապրանքային դիրքերին դասվող ապրանքները և (կամ) տրանսպորտային միջոցները

1. գտնվեն հետախուզման մեջ

2. առկա լինեն շարժիչի կամ նույնացման համարի վերադառնում կամ համարների ջնջում կամ **հափշտակության այլ հատկանիշներ**:

Վճռաբեկ դատարանը նշված վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ շարժիչի կամ նույնացման համարի վերադառնումը կամ համարների ջնջումը հափշտակության հատկանիշներ են, որոնք պետք է առկա լինեն ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված կանոնները կիրառելու համար: Այսինքն՝ օրենսդիրը նշված կանոնների կիրառելիությունն ամեն դեպքում կապում է հափշտակության հատկանիշների հետ, որոնց առկայության դեպքում միայն կարող է կիրառվել ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կանոնը, այսինքն՝ տրանսպորտային միջոցների նկատմամբ բարեխիղճ ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը կարող է ճանաչվել դատական կարգով, իսկ մաքսային հայտարարագիրը մաքսային մարմին ներկայացվի, եթե առկա է համապատասխան դատական ակտը, և այն մտել է օրինական ուժի մեջ: ԵԱՆՂ/0862/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

8. Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածից բխող համաձայնության առկայության կանխավարկածը չի վերաբերում գույքի անհատույց օտարման դեպքերին:⁷⁰ Հետևաբար նման դեպքերում անձն իրավունք ունի գույքը հետ պահանջել նույնիսկ բարեխիղճ ձեռքբերողից:

Այդ դիրքորոշումը հաստատվեց նաև Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ, որում վերջինս նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե գույքն անհատույց է ձեռք բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, ապա սեփականատերը բոլոր դեպքերում իրավունք ունի հետ պահանջելու այդ գույքը:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանել է բարեխիղճ ձեռք բերողից գույքը հետ պահանջելու անվերապահ պայման այն դեպքում, երբ բարեխիղճ ձեռք բերողը գույքը ձեռք է բերել անհատույց և այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից:

⁷⁰ Տես սույն աշխատանքի Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետելը, օգտագործելը և տնօրինելը մասը

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Նարինե Նալբանդյանը և Արագած Ախոյանը 04.05.1985 թվականից ամուսիններ են, Ընկերության 20 հատ (20 %) բաժնետոմսերը Նարինե Նալբանդյանի և Արագած Ախոյանի ընդհանուր համատեղ սեփականությունն է, 13.06.2005 թվականի նվիրատվության պայմանագրի համաձայն՝ Արագած Ախոյանը Ընկերության 20 հատ (20 %) բաժնետոմսերը նվիրել է Հրաչ-Ներսես Կապրիելյանին, իսկ Հրաչ-Ներսես Կապրիելյանը ընդունել է այն, գործում առկա չէ 13.06.2005 թվականի նվիրատվության պայմանագիրը կնքելու համար Նարինե Նալբանդյանի համաձայնություն տալու փաստը հավաստող որևէ ապացույց:

Վերը նշվածը հիմք ընդունելով և համադրելով սույն գործի փաստերը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Նարինե Նալբանդյանի համաձայնության բացակայության պայմաններում Արագած Ախոյանն իրավունք չի ունեցել նվիրելու Ընկերության 20 հատ (20 %) բաժնետոմսերը Հրաչ-Ներսես Կապրիելյանին, իսկ Հրաչ Կապրիելյանի՝ բաժնետոմսերի նկատմամբ համասեփականատիրոջ համաձայնության բացակայության մասին չիմանալու հանգամանքը սույն գործի համար էական նշանակություն չունի:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հրաչ-Ներսես Կապրիելյանն Ընկերության 20 հատ 20 % բաժնետոմսերը Արագած Ախոյանից ձեռք է բերել անհատույց՝ օրենքի պահանջների խախտմամբ կնքված 13.06.2005 թվականի նվիրատվության պայմանագրի հիման վրա և այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, ուստի այն ենթակա է վերադարձման: ԵՔԴ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԻՐՈՋ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒՄԻՑ ԶԲԿԵԼՈՒ ՇԵՏ

ՉԿԱՊԱԾ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻՑ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 277.

Սեփականատերն իրավունք ունի պահանջել վերացնելու իր իրավունքների ամեն մի խախտում, թեկուզև այդ խախտումները զուգորդված չեն եղել տիրապետումից զրկելու հետ:

Դատական պրակտիկայում բարձրացվում էր նաև ինքնակամ կառույցը տիրապետողի կողմից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 277-րդ հոդվածի հիման վրա նեգատոր հայցով դատարան դիմելու իրավական հնարավորության հարցը:

Գործերից մեկում ինքնակամ համարվող որոշակի շինություններ թողնվել էին նույն հասցեի բնակիչ Սարգիս Գևորգյանի և նրա ընտանիքի տնօրինմանը, սակայն նշված հասցեում գտնվող վերը նշված ինքնակամ կառույցում բնակվում և առանձին տնտեսություն էր վարում Արմենուհի Հովհաննիսյանն իր երկու անչափահաս որդիների հետ: Սարգիս Գևորգյանը դիմել էր դատարան՝ Արմենուհի Հովհաննիսյանն իր երկու անչափահաս որդիներին ինքնակամ կառույցից վտարելու պահանջով:

Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր հստակեցնել՝ արդյոք հայցվորները կարող են օգտվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 277-րդ հոդվածը և պահանջել պատասխանողներին վտարել ինքնակամ կառույցից:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ վերոնշյալ իրավանքները կիրառելի են միայն այն դեպքում, երբ վեճի առարկա գույքն ունի սեփականատեր, քանի որ այդ նորմերն ուղղված են պաշտպանելու և սեփականատիրոջ իրավունքները, և այն անձանց իրավունքները, որոնք նշված գույքը տիրապետում են պայմանագրի կամ օրենքի հիման վրա:

Մինչդեռ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը կիրառել է վերոնշյալ դրույթները՝ անտեսելով այն հանգամանքը, որ սույն գործով վեճի առարկան ինքնակամ կառույցն է, որը չունի սեփականատեր, իսկ ինքնակամ կառույցով զբաղեցված և սպասարկման համար անհրաժեշտ հողամասը պետության սեփականությունն է:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ վերոնշյալ հոդվածները սույն գործով կիրառելի չեն, հետևաբար Սարգիս և Ռոզա Գևորգյանների հայցը՝ Արմենուհի Հովհաննիսյանին և

նրա ընտանիքին Երևանի Չարենց փողոցի 2-րդ նրբանցքի թիվ 17 տանից վտարելու վերաբերյալ,
ենթակա է մերժման: ԵԿԴ/1572/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ և ԱՅԼ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 279.

Սեփականության իրավունքը դադարում է սեփականատիրոջ կողմից իր գույքն օտարելու, սեփականության իրավունքից հրաժարվելու, գույքը ոչնչացնելու և գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի կորստի՝ օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում:

ՄԵԿԼԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում սեփականության իրավունքի դադարման հետ կապված հիմնական խնդիրը վերաբերում է անշարժ գույքի ոչնչացման դեպքում սեփականության իրավունքի դադարման առանձնահատկություններին: Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է կարգավորվի գրանցված սեփականության իրավունքի հարցը կամ արդյոք մինչև սեփականության իրավունքի դադարման գրանցումը գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը համարվում է չդադարած: Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածը կարգավորում է իրավունքի դադարման պետական գրանցման կարգը, իսկ նույն օրենքի 45-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ շինության ոչնչացման հիմքով դրա նկատմամբ գրանցված սեփականության իրավունքի դադարման պետական գրանցումն իրականացվում է հողամասի սեփականատիրոջ կամ շինության նկատմամբ գրանցված սեփականության իրավունքի սուբյեկտի դիմումի հիման վրա: Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դիմումի հետ դիմումատուս պետք է ներկայացնի նաև չափագրում (հաշվառում) իրականացրած անձի եզրակացությունը շինությունը քանդված (ոչնչացված) լինելու վերաբերյալ կամ շինության քանդման (ոչնչացման) փաստը հաստատող իրավասու մարմնի կողմից տրված այլ փաստաթուղթ, իսկ շինությունը մասնակի քանդված լինելու դեպքում՝ նաև փաստացի գոյություն ունեցող մասի հատակագիծը:

Վերոնշյալ իրավական կարգավարումները ցույց են տալիս, որ անշարժ գույքի քանդման հետևանքով իրավունքի դադարումը նույնպես ենթակա է պետական գրանցման: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են պետական գրանցման:

Այնուամենայնիվ, օրենսդիրը հստակ չի նախատեսում, թե մինչ իրավունքի դադարումը ինչպիսի իրավական ռեժիմ է նախատեսվում քանդված անշարժ գույքի մասով:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց պատասխանել այդ հարցին:

Հիմք ընդունելով օրենսգրքի 279-րդ հոդվածը, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը դադարում է նաև այն դեպքում, երբ այդ գույքի սեփականատերը ոչնչացնում է այն:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գոհար Արամյանը քանդելու միջոցով ամբողջությամբ ոչնչացրել է սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող՝ 14.09.2004 թվականին իրեն տրված անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականում նշված 75,4 քմ հարթակը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նշված գույքը ոչնչացվելու հետևանքով դրա նկատմամբ դադարել է Գոհար Արամյանի սեփականության իրավունքը:

Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը, անտեսելով նշված հանգամանքը, Գոհար Արամյանի կողմից իր գույքի ոչնչացումը դիտել է որպես կապիտալ շինարարության հետ կապված աշխատանքների իրականացում՝ նշելով, որ «վարձակալն օգտվել է հողամասի վարձակալության պայմանագրով նախատեսված իր իրավունքներից՝ իրականացնելով կապիտալ շինարարություն և չի խախտել պայմանագրի պայմանները, քանի որ պայմանագրով կոդները չեն սահմանել

*հողամասի օգտագործման նկատմամբ սահմանափակումներ: Նշված հանգամանքը հաստատվում է նաև սույն գործում առկա առևտրի սրահի էսքիզային առաջարկով, որը փաստում է, որ **Գոհար Արամյանը ոչ թե ոչնչացրել է իր սեփականությունը, այլ ձեռնարկել է կապիտալ շինարարական աշխատանքներ**»: ԵԿԴ/3032/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14*

Չնայած Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը հստակ չպատասխանեց վերևում բարձրացված հարցին, այնուամենայնիվ, վերոնշյալ որոշումը անուղղակիորեն ցույց է տալիս, որ անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքը դադարում է դրա ոչնչացման (քանդման) պահից, և այդ պահից էլ առաջանում են այն հետևանքները, որոնք վրա են հասնում գույքի ոչնչացման պահին:

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 280.

1. Քաղաքացին կամ իրավաբանական անձը կարող է հրաժարվել իրեն պատկանող գույքի սեփականության իրավունքից՝ այդ մասին գրավոր հայտարարելով կամ այնպիսի գործողություններ կատարելով, որոնք ակնհայտ վկայում են գույքի տիրապետումից, օգտագործումից և տնօրինումից նրա մեկուսացման մասին՝ առանց այդ գույքի նկատմամբ որևէ իրավունք պահպանելու մտադրության, իսկ սույն օրենսգրքի 275 հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված դեպքում՝ գույքը հետ չպահանջելով: Սույն օրենսգրքի 275 հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ապրանքների և (կամ) տրանսպորտային միջոցների սեփականատերը հայտնի չլինելու դեպքում դրանք ներմուծելու պահից մեկ տարի լրանալը հիմք է սեփականության իրավունքից հրաժարվելու փաստը ճանաչելու համար:

2. Սեփականության իրավունքից հրաժարվելը հիմք չէ գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ իրավունքները և պարտականությունները դադարելու համար, մինչև այլ անձի կողմից այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելը:

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Սեփականության իրավունքից հրաժարվելու վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2006 թվականի հոկտեմբերի 10-ի ՄԴՈ-650 որոշմամբ:

Դատական պրակտիկայում օրենսգրքի 280-րդ հոդվածը կիրառվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի օրենսգրքի 178-րդ և 187-րդ հոդվածների կիրառման ժամանակ, որոնց վերլուծությանը և Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքին մանրամասն անդրադարձ է կատարվել սույն աշխատանքի համապատասխան մասերում:

Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ օրենսգրքի 280-րդ հոդվածը կիրառվում է առանձին:

Մասնավորապես, նման դեպքերում Վճռաբեկ դատարանի գործի կոնկրետ փաստերով ցույց է տալիս, թե ինչպես է դրսևորվել գույքի սեփականատիրոջ կողմից դրա նկատմամբ իրավունքից հրաժարումը:

Մասնավորապես, գործերից մեկով, Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով օրենսգրքի 280-րդ հոդվածը, նշեց.

օրենսդիրը սույն դրույթով նախատեսել է սեփականատիրոջ կողմից իրեն պատկանող գույքի սեփականության իրավունքից հրաժարվելու երկու դեպք: Այն է՝ այդ մասին գրավոր հայտարարելը, կամ այնպիսի գործողություններ կատարելը, որոնք ակնհայտ վկայում են գույքի տիրապետումից, օգտագործումից և տնօրինումից նրա մեկուսացման մասին՝ առանց այդ գույքի նկատմամբ որևէ իրավունք պահպանելու մտադրության:

Սույն գործի փաստերի համաձայն առկա է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածի հատկանիշները: Այն է՝ 22.03.2000 թվականին Կադաստրին հասցեագրված հայտարարությամբ Գ.Բաբախանյանն ընդունել է, որ սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող հողամասի չափը

կազմում է 497,2քմ՝ սկսած 1968 թվականից, կապված Բաղրամյան պողոտայի թիվ 31ա շենքի կառուցման հետ և խնդրել է կատարել պետական գրանցում՝ ըստ փաստացի տիրապետվող չափերի: Ընդ որում, Գ.Բաբախանյանին սեփականության իրավունքով պատկանող 497,2 քմ փաստացի չափերով տիրապետվող հողամասը գտնվում է ցանկապատված վիճակում: Ավելին, Երևանի քաղաքապետի 28.06.2000 թվականի որոշմամբ Գ.Բաբախանյանին թույլատրվել է կառուցել ավտոտնակ, իսկ 20.07.2000 թվականին տրվել է ավտոտնակը կառուցելու համար ճարտարապետահատակագծային առաջադրանք, որում որպես Գ.Բաբախանյանին սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասի չափ նշվել է 497,2քմ, իսկ Գ.Բաբախանյանը մինչև սույն վեճը երբևէ չի առարկել և վիճարկել նշված փաստը:

Փաստորեն, Գ.Բաբախանյանն ինչպես գրավոր հայտարարությամբ, այնպես էլ ավտոտնակի հետ կապված վերը նշված գործողություններով հրաժարվել է մնացած հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 279-րդ հոդվածի հիմքով սեփականության իրավունքը դադարում է սեփականատիրոջ կողմից իր սեփականության իրավունքից հրաժարվելու դեպքում, իսկ ՀՀ հողային օրենսգրքի 55-րդ հոդվածի հիմքով քաղաքացիներին, իրավաբանական անձանց կամ համայնքներին չպատկանող հողերը պետության սեփականությունն են:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Գ.Բաբախանյանի կողմից ցանկապատված վիճակում 497,2քմ փաստացի չափերով տիրապետվող հողամասից դուրս գտնվող հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարվելու պայմաններում նշված հողամասի նկատմամբ ծագել է Հայաստանի Հանրապետության սեփականության իրավունքը: Հետևաբար, Երևանի քաղաքապետը, օգտվելով օրենքով իրեն վերապահված իրավունքներից, Երևանի Բաղրամյան պողոտայի թիվ 33ա շենքի բակում գտնվող 20,5քմ մակերեսով ավտոտնակի նկատմամբ ճանաչել է Ռ.Պապանյանի սեփականության իրավունքը, իսկ դրանով զբաղեցված հողամասի նկատմամբ՝ վարձակալության իրավունքը, որպիսի իրավունքներն ենթարկվել են պետական գրանցման:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածը կիրառելի չէ, քանի որ նշված դրույթի համաձայն ուրիշի ապօրինի տիրապետումից գույքը հետ պահանջելու իրավունք ունի սեփականատերը, մինչդեռ, ինչպես նշվեց, Գ.Բաբախանյանը ցանկապատված վիճակում 497,2 քմ փաստացի չափերով տիրապետվող հողամասից դուրս գտնվող հողամասի նկատմամբ որևէ իրավունք չունի: 3-1730 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

2. Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ինքնակամ կառույցի օրինականացումից հետո վեճ է առաջանում դրա նկատմամբ իրավունքների հետ կապված: Նման դեպքերում հաճախ քննարկման առարկա է դառնում այն հարցը, որ մինչ ինքնակամ կառույցի օրինականացումը անձը հրաժարվել է դրանից, և բարձրացվում է օրենսգրքի 280-րդ հոդվածի կիրառման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը հստակեցրեց նման իրավիճակներում 280-րդ հոդվածի կիրառման հնարավորությունը և մեխանիզմները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածը կարգավորում է սեփականության իրավունքի ձեռքբերման (դադարեցման) հիմքերից մեկի հետ կապված հարաբերությունները: Քննարկվող հոդվածի ուժով սեփականության իրավունքի ձեռքբերման առանձնահատկություններից է այն, որ գույքը ունի սեփականատեր, որն էլ հրաժարվում է այդ գույքի նկատմամբ ունեցած սուբյեկտիվ իրավունքից:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կոմիտասի փողոցի թիվ 60 հասցեում գտնվող առևտրի սրահը մինչև 27.10.1998 թվականը, այսինքն՝ մինչև օրինականացումը, ինքնակամ կառույց էր: Հետևաբար ոչ ոք այդ գույքի նկատմամբ ունեցած սեփականության իրավունքից չէր կարող հրաժարվել, քանի որ դրա նկատմամբ սեփականության իրավունք չէր ծագել: Նշված հետևությունը հիմնված է ինչպես նախկին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 110-րդ հոդվածի, այնպես էլ գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի վրա: 3-1375 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ԱՆՁԻ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ԴԱԴԱՐԵԼՆ ԱՅՆ ԳՈՒՅՔԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ, ՈՐԸ ՉԻ

ԿԱՐՈՂ ՆՐԱՆ ՊԱՏԿԱՆԵԼ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 282.

1. Եթե օրենքով թույլատրվող հիմքերով անձին որպես սեփականություն անցել է այնպիսի գույք, որն օրենքի ուժով չի կարող նրան պատկանել, սեփականատերն այդ գույքը պետք է օտարի դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահից մեկ տարվա ընթացքում, եթե այլ ժամկետ նախատեսված չէ օրենքով:

2. Այն դեպքերում, երբ սեփականատերը սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ժամկետում գույքը չի օտարում, նման գույքը՝ դրա բնույթի և նշանակության հաշվառմամբ, պետական մարմնի դիմումի հիման վրա կայացված դատարանի վճռով, վաճառվում է հարկադիր կարգով և ստացված գումարը հանձնվում է նախկին սեփականատիրոջը կամ վերածվում է պետական սեփականության, իսկ նախկին սեփականատիրոջը հատուցվում է գույքի արժեքը: Այդ դեպքում հանվում են գույքն օտարելու ծախսերը:

3. Եթե օրենքով թույլատրվող հիմքերով քաղաքացու կամ իրավաբանական անձի մոտ հայտնվել է այնպիսի գույք, որը ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ է հատուկ թույլտվություն, և որն ստանալու համար սեփականատիրոջ խնդրանքը մերժվել է, այդ գույքն օտարվում է այն գույքի համար սահմանված կարգով, որը չի կարող պատկանել տվյալ սեփականատիրոջը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը որոշակի հարցեր է առաջացնում օտարերկրյա քաղաքացիների կողմից հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելու ժամանակ: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ օտարերկրյա քաղաքացին ժառանգման հիմքով սեփականության իրավունք է ձեռք բերում ժառանգական գույքի նկատմամբ, որի կազմի մեջ ներառվում է նաև հողամասը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ հողի սեփականության իրավունքից չեն օգտվում օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Սահմանադրության վերոնշյալ նորմի հիման վրա քաղաքացիական օրենսգրքի 282-րդ հոդվածը նախատեսում է նման դեպքերում անձի մոտ սեփականության իրավունքի դադարման հատուկ հիմք և դրա իրականացման կարգը:

Սակայն պրակտիկայում վերոնշյալ նորմերի, ինչպես նաև ժառանգման իրավահարաբերությունները կարգավորող քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների հիման վրա հստակ պատասխան չի տրվում այն հարցին, թե արդյոք նման դեպքերում անձը զրկվում է նաև ժառանգման իրավունքից: Այսինքն՝ եթե օտարերկրյա քաղաքացին պետք է ժառանգի հողամաս և դրա նկատմամբ պետք է օրենքի ուժով ծագի վերջինիս սեփականության իրավունքը, արդյոք նման դեպքերում անձն ունի ժառանգման իրավունք հողի նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց վերոնշյալ հարցին՝ անդրադառնալով բողոքի այն փաստարկին, որ Դատարանը, Աննա Մարտիրոսյանի՝ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացի լինելու հանգամանքն արձանագրելով հանդերձ, նրան ճանաչել է ժառանգությունն ընդունած ժառանգ, ինչպես նաև ճանաչել է նրա սեփականության իրավունքը Երևանի Սիլիկյան թաղամասի 5-րդ փողոցի 14 հասցեի օրինական հողամասի 1/4 մասի նկատմամբ՝ անտեսելով այն հանգամանքը, որ այլ պետության քաղաքացին հողի նկատմամբ ժառանգություն ընդունել և հողի սեփականատեր դառնալ չի կարող:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ հողի սեփականության իրավունքից չեն օգտվում օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 282-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե օրենքով թույլատրվող հիմքերով անձին որպես սեփականություն անցել է այնպիսի գույք, որն օրենքի ուժով չի կարող նրան պատկանել, սեփականատերն այդ գույքը պետք է օտարի դրա նկատմամբ

սեփականության իրավունքի ծագման պահից մեկ տարվա ընթացքում, եթե այլ ժամկետ նախատեսված չէ օրենքով:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենքով թույլատրվող հիմքերով, տվյալ դեպքում՝ ժառանգական իրավունքով, հողը՝ որպես սեփականություն, կարող է անցնել օտարերկրյա քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց, սակայն մեկ տարվա ընթացքում օտարելու պայմանով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1221-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մինչև ժառանգության բացումը մահացած ըստ օրենքի ժառանգի բաժինն անցնում է նրա երեխաներին (ներկայացման իրավունքով ժառանգություն) և նրանց միջև բաշխվում է հավասարապես:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոք բերած անձանց պնդումն այն մասին, որ Աննա Մարտիրոսյանը, լինելով Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացի, չի կարող ճանաչվել ժառանգությունն ընդունած ժառանգ և դառնալ հողի նկատմամբ սեփականատեր, անհիմն է: ԵԱԴԴ/0638/02/08 2010 թվականի մարտի 12

**ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅՉՈՒԹՅՈՒՆ, ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ, ՀԱՅՑԱՅԻՆ
ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ**

§1. ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ՁԵՎԵՐԸ

ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 289.

Գործարքները քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողություններն են, որոնք ուղղված են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարեցնելուն:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածը պարզաբանվել է ԴՆՆ 2001 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 43 որոշմամբ: Մասնավորապես, նշված որոշմամբ սահմանվում է, որ յուրաքանչյուր պետության տնտեսական կյանքի հիմքը բնականոն գույքային (քաղաքացիական) շրջանառությունն է, որը կարելի է կարճ սահմանել որպես պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ ձևով: Քաղաքացիական օրենսդրության տեսանկյունից իրավական հետևանքների հանգեցնող գործողությունները իրենցից ներկայացնում են տարբեր բնույթի գործարքներ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289 հոդվածում տրված է գործարքի հասկացությունը, համաձայն որի գործարքները քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողություններն են, որոնք ուղղված են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարեցնելուն: Հատկանշական է, որ քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերին նվիրված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10 հոդվածում որպես առաջին հիմք նշված են հենց գործարքները:

Գործարքները կամային գործողություններ են և ինչպես ամեն մի կամային գործողություն, գործարքներն իրենցից ներկայացնում են կամքի և դրա արտահայտության (դրսևորման) համատեղում: Որպես ընդհանուր կանոն կամքի արտահայտությունը ձեռք է բերում որոշակի գործողության ձև՝ պայմանագիր ստորագրելը, գույքը հանձնելը և այլն:

ԳՐԱՎՈՐ ԳՈՐԾԱՐՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 296.

Գրավոր գործարքը պետք է կնքվի փաստաթուղթ կազմելու միջոցով, որն արտահայտում է գործարքի բովանդակությունը և ստորագրված է գործարք կնքող անձի կամ անձանց կամ նրանց կողմից պատշաճ ձևով լիազորված անձանց կողմից: Երկկողմ (բազմակողմ) գործարքները կարող են կնքվել սույն օրենսգրքի 450-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերով նախատեսված եղանակներով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հաճախ գործարքները կնքվում են ոչ թե մեկ փաստաթուղթ կազմելու միջոցով, այլ տարբեր փաստաթղթերի միջոցով: Օրինակ՝ գույքի օտարման պայմանագրերի դեպքում հաճախ այն դրսևորվում է տարբեր ստացականներ ստորագրելու միջոցով: Գրավոր գործարքներին ներկայացվող օրենսդրի հիմնական պահանջն այն է, որ գրավոր գործարքը պետք է արտահայտի գործարքի բովանդակությունը: Հետևաբար՝ մեկնաբանության ենթակա հիմնական հարցը գործարքի բովանդակություն եզրույթն է:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անուղղակիորեն անդրադարձավ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 298-րդ⁷¹ և 300-րդ⁷² հոդվածների մեկնաբանության ժամանակ:

Մասնավորապես Վճռաբեկ դատարանը, ուսումնասիրելով գործում առկա ստացականները, նշեց, որ քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել «Ստացական» վերնագրված երկու գրավոր փաստաթղթերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ այդ փաստաթղթերը ստորագրելուց հետո Ռիմա Կարապետյանը և Վալերի Հովսեփյանը 03.05.2007 թվականին մարել են «Արֆին» վարկային կազմակերպության հանդեպ ունեցած 4.213.811 ՀՀ դրամ գումարի պարտքը:

Մասնավորապես, «Ստացական» վերնագրված երկու գրավոր փաստաթղթերում նշված են գործարքի առարկան՝ բնակարանը, կողմերը, գործարքի գինը և վճարման կարգը: Բացի այդ վաճառողները նույն օրը գործողություններ են կատարել բնակարանը գրավից հանելու համար, սակայն հետագայում խուսափել են առուվաճառքի գործարքն ավարտին հասցնելուց, այն դեպքում, երբ գնորդը իր կողմից կատարել է մինչ այդ պահը գործարքն ավարտին հասցնելու բոլոր հնարավոր գործողությունները: 3-417(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման ուսումնասիրության արդյունքում կարող ենք նշել, որ գործարքի բովանդակությունն ըստ էության պայմանագրի էական պայմաններն են, որոնց առկայության դեպքում միայն կարող են տարբեր փաստաթղթերը հիմնավորել կողմերի միջև գրավոր գործարքի կնքվածության փաստը:

ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՀԱՍԱՐԱԿ ԳՐԱՎՈՐ ՁԵՎԸ ԶՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 298.

1. *գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելը վեճի դեպքում կողմերին զրկում է ի հաստատումն գործարքի ու նրա պայմանների՝ վկաների ցուցմունքներ վկայակոչելու, սակայն նրանց չի զրկում գրավոր և այլ ապացույցներ ներկայացնելու իրավունքից:*

2. *Օրենքում կամ կողմերի համաձայնությունում ուղղակի նշված դեպքերում գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության:*

3. *Արտաքին տնտեսական գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության:*

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում հաճախ աշխատանքային իրավահարաբերություններում չեն պահպանվում պայմանագրի գրավոր ձևի վերաբերյալ օրենսդրական պահանջները:

Հետագայում վեճերի դեպքում կողմը փորձում է այլ գրավոր ապացույցներով հիմնավորել գործարքի առկայությունը, ինչը օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի տրամաբանության շրջանակներում է:

Սակայն նման դեպքերում բարձրացվում է նաև աշխատանքային պայմանագրի նկատմամբ օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի կիրառման հարցը:⁷³ Խոսքն աշխատանքային իրավահարաբերություններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ գործարքին վերաբերող նորմերի կիրառման մասին է:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ *աշխատանքային պայմանագրի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա կիրառելի են գործարքի ձևին վերաբերող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթները:*

⁷¹ Տես սույն աշխատանքի Գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելու հետևանքները մասը

⁷² Տես սույն աշխատանքի Գործարքի նոտարական ձևը չպահպանելու հետևանքները մասը

⁷³ Տես նաև սույն աշխատանքի Քաղաքացիական օրենսդրությամբ կարգավորվող հարաբերությունները մասը

Վճռաբեկ դատարանը նշեց նաև.

23.12.2005 թվականին Բաբկեն Սահրադյանի և պատասխանողի միջև կնքված թիվ 55 պայմանագրի ձևը պահպանված չէ, քանի որ այն չի ստորագրվել պատասխանողի կողմից, ինչը ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 85-րդ հոդվածի ուղղակի պահանջն է: Սակայն միննույն ժամանակ ի հավաստումն այդ պայմանագրի և դրա պայմանների գոյության դատավարության մասնակիցները կարող են ներկայացնել ցանկացած ապացույցներ, որոնք վկայի ցուցմունք չեն: Սույն քաղաքացիական գործում նման ապացույցներ են (գրավոր ապացույցներ) վկայակոչված համաձայնագրերը, աշխատանքային գրքույկը, ինչպես նաև Ընկերության աշխատանքային պայմանագրերի գրանցամատյանը: Գրավոր ապացույց պետք է դիտել նաև 23.12.2005 թվականին կազմված, Բաբկեն Սահրադյանի կողմից ստորագրված և պատասխանողի կնիքով կնքված փաստաթուղթը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը, Վճռաբեկ դատարանը հաստատված է համարում Ընկերության և Բաբկեն Սահրադյանի միջև կնքված 23.12.2005 թվականի թիվ 55 աշխատանքային պայմանագրի առկայությունը: 3-1848(ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

2. Դատական պրակտիկայում դեռևս հստակեցման կարիք ունի օրենսգրքի 298-րդ հոդվածում նշված գրավոր և այլ ապացույցներ հասկացության բացահայտումը:

Այդ հասկացության իմաստը Վճռաբեկ դատարանի կողմից որոշակիորեն բացահայտվեց օրենսգրքի 296-րդ հոդվածի մեկնաբանության հետ միաժամանակ: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումը ցույց է տալիս, որ գրավոր և այլ ապացույցները պետք է պարունակեն պայմանագրի էական պայմանները, որոնց առկայության դեպքում միայն այն կարող է կնքվել և վավեր ճանաչվել: Եթե տարբեր գրավոր և այլ ապացույցներով (բացի վկաների ցուցմունքներից) դրանք պարզել հնարավոր չէ, օրենսգրքի 298-րդ և 300-րդ հոդվածները կիրառելի չեն:⁷⁴

Սակայն դրանց առկայության դեպքում դատարանները պարտավոր են պատշաճ կերպով հետազոտել այդ ապացույցները:

Այդ պատճառով Վճռաբեկ դատարանը, բեկանելով դատական ակտը, նշեց.

քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել «Ստացական» վերնագրված երկու գրավոր փաստաթղթերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ այդ փաստաթղթերը ստորագրելուց հետո Ռիմա Կարապետյանը և Վալերի Հովսեփյանը 03.05.2007 թվականին մարել են «Արֆին» վարկային կազմակերպության հանդեպ ունեցած 4.213.811 ՀՀ դրամ գումարի պարտքը:

Մասնավորապես, «Ստացական» վերնագրված երկու գրավոր փաստաթղթերում նշված են գործարքի առարկան՝ բնակարանը, կողմերը, գործարքի գինը և վճարման կարգը: Բացի այդ վաճառողները նույն օրը գործողություններ են կատարել բնակարանը գրավից հանելու համար, սակայն հետագայում խուսափել են առուվաճառքի գործարքն ավարտին հասցնելուց, այն դեպքում երբ գնորդը իր կողմից կատարել է մինչ այդ պահը գործարքն ավարտին հասցնելու բոլոր հնարավոր գործողությունները: 3-417(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

3. Դատական պրակտիկայի ամենատարածված խնդիրներից մեկը կապված է օրենսգրքի 298-րդ հոդվածով նախատեսված վկաների ցուցմունքներով գործարքի գոյության ապացուցման արգելքին: Նման կանոնակարգում նախատեսված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, սակայն այն առավելապես դատավարական կողմ ունի: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ քաղաքացիական դատավարության կարգով հայց հարուցվելու հետ միասին, դրանից առաջ կամ դրանից հետո հարուցվում է նաև քրեական գործ կամ նյութեր են նախապատրաստվում քրեական գործ հարուցելու հարցը լուծելու համար: Այդ ընթացքում կողմերից վերցվում են բացատրություններ, տրվում են պարտավորագրեր, որոնցով անձն ընդունում է գործարքի և դրա հիման վրա պարտավորության առկայությունը մյուս կողմի հանդեպ: Նման իրավիճակներում հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է գնահատվեն քրեական դատավարության շրջանակներում տրված բացատրությունները կամ պարտավորագրերը հետագայում քաղաքացիական դատավարության կարգով հայց հարուցելու ժամանակ:

⁷⁴ Տես նաև սույն աշխատանքի 296-րդ և 300-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

Նման իրավիճակներում պրակտիկայում բարձրացվում է երկու հիմնական հարց.

- Քրեական դատավարության շրջանակներում տրված բացատրություններն ըստ էության ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 298-րդ հոդվածով նախատեսված վկայի ցուցմունքներն են, որոնցով գործարքի գոյության փաստը չի կարող ապացուցվել
- Քանի դեռ չկա օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռ, որով կհաստատվի գործարքի գոյության փաստը, քրեական դատավարության շրջանակներում ձեռք բերված բոլոր այլ ապացույցները չեն կարող թույլատրելի համարվել քաղաքացիական դատավարության ժամանակ:

Վերոնշյալ հարցերը երկար ժամանակ դատական պրակտիկայում միասնական լուծում չէին ստանում, մինչև Վճռաբեկ դատարանը պաստասխանեց դրանց և իր որոշումներով հստակեցրեց այդ հարցերի պատասխանները:

Առաջին անգամ այդ հարցը բարձրացվեց գործարքների վիճարկման հետ կապված, որով որպես գործարքի շինծու լինելու փաստը հիմնավորող ապացույց ներկայացվեցին նաև քրեական գործի հարուցման համար նյութերի նախապատրաստման ժամանակ տրված բացատրությունները և պարտավորագիրը:

Մասնավորապես, նշված գործով Մարիետա Բադյանի և Սերյոժա Մազմանյանի միջև 18.01.2005 թվականին նոտարական վավերացմամբ կնքված առուվաճառքի պայմանագրով Սերյոժա Մազմանյանը գնել էր Երևանի Քանաքեռ 16 փողոցի թիվ 11 հասցեում գտնվող բնակելի տները, 21.01.2005 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1848207 վկայականի համաձայն՝ Երևանի Քանաքեռ 16 փողոցի թիվ 11 հասցեում գտնվող բնակելի տների նկատմամբ գրանցվել էր Սերյոժա Մազմանյանի և Հասմիկ Հովսեփյանի ընդհանուր սեփականության իրավունքը, 12.02.1986 թվականի V-ը A թիվ 274742 ծննդյան վկայականի, 10.03.2007 թվականի I-ը A թիվ 665985 ամուսնության վկայականի համաձայն՝ Կարինա Յուպրունը և Սոֆյա Մազմանյանը Մարտիկ Մազմանյանի դուստրերն են, 29.11.2006 թվականի I-ը A թիվ 624516 մահվան վկայականի համաձայն՝ Մարտիկ Մազմանյանը մահացել է: Այնուհետ, ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Երևան քաղաքի քննչական վարչության Քանաքեռ-Զեյթուն քննչական բաժնի 14.12.2007 թվականի որոշմամբ Նունե Մազմանյանի հաղորդման հիման վրա նախապատրաստված նյութերով քրեական գործի հարուցումը մերժվել էր, և Սերյոժա Մազմանյանի նկատմամբ քրեական հետապնդում չէր իրականացվել՝ նրա արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ: Նյութերի նախապատրաստման ընթացքում Սերյոժա Մազմանյանը բացատրություն և պարտավորագիր էր տվել՝ ընդունելով, որ Երևանի Քանաքեռ 16 փողոցի թիվ 11 հասցեում գտնվող անշարժ գույքն իրենը չէ, այլ այն գնել է Մարտիկ Մազմանյանի հանձնարարությամբ և միջոցներով, սակայն Մարտիկ Մազմանյանի՝ ՌԴ քաղաքացի լինելու և կնոջից ամուսնալուծված չլինելու պատճառներով նշված անշարժ գույքի նկատմամբ գրանցվել է իր և կնոջ սեփականության իրավունքը՝ հետագայում այն Մարտիկ Մազմանյանի երկու դուստրերին փոխանցելու պայմանով: Սերյոժա Մազմանյանն ու Հասմիկ Հովսեփյանը պարտավորվել էին վիճելի անշարժ գույքը ձևակերպել Մարտիկ Մազմանյանի դուստրերի՝ Կարինա Յուպրունի և Սոֆյա Մազմանյանի անուններով:

Հետագայում, երբ Մարտիկ Մազմանյանի դուստրերի՝ Կարինա Յուպրունի և Սոֆյա Մազմանյանի կողմից վիճարկվեց գործարքը, և վերջիններս պահանջեցին Երևանի Քանաքեռ 16 փողոցի թիվ 11 տան և կից հողամասի նկատմամբ դադարեցնել Սերյոժա Մազմանյանի և Հասմիկ Հովսեփյանի սեփականության իրավունքը և նշված բնակելի տան ու հողամասի նկատմամբ ճանաչել Կարինա Յուպրունի և Սոֆյա Մազմանյանի ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքը, բարձրացվեց նյութերի նախապատրաստման ժամանակ տրված բացատրությունների և պարտավորագրի՝ որպես ապացույցի թույլատրելիությունը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի արգելքի տեսանկյունից:

Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով Դատարանի՝ հայցը բավարարելու վերաբերյալ դատական ակտը, հանգել էր այն հետևության, որ Դատարանը չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պահանջները և վկաների ցուցմունքների վկայակոչմամբ հաստատված է համարել, որ պատասխանողների մոտ հայցվորների հանդեպ

առաջացել է գործարքից բխող պարտավորություն այն դեպքում, երբ կողմերի միջև որևէ գործարքի առկայության փաստը հիմնավորող, սույն գործով վերաբերելի ապացույց հայցվոր կողմը դատարանին չի ներկայացրել:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

քրեական դատավարության կարգով նյութերի նախապատրաստման ընթացքում Սերյոժա Մազմանյանը բացատրություն և պարտավորագիր է տվել՝ ընդունելով, որ Երևանի Քանաքեռ 16 փողոցի թիվ 11 հասցեում գտնվող անշարժ գույքն իրենը չէ, այլ այն գնել է Մարտիկ Մազմանյանի հանձնարարությամբ և միջոցներով, սակայն Մարտիկ Մազմանյանի՝ ՌԴ քաղաքացի լինելու և կնոջից ամուսնալուծված չլինելու պատճառներով նշված անշարժ գույքի նկատմամբ գրանցվել է իր և կնոջ սեփականության իրավունքը: Սերյոժա Մազմանյանն ու Հասմիկ Հովսեփյանը պարտավորվել են նաև վիճելի անշարժ գույքը ձևակերպել Մարտիկ Մազմանյանի դուստրերի՝ Կարինա Յուպրունի և Սոֆյա Մազմանյանի անվամբ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սերյոժա Մազմանյանի և Մարտիկ Մազմանյանի միջև կնքվել է ծառայության մատուցման պայմանագիր, ըստ որի՝ Սերյոժա Մազմանյանը գործել է իր անունից, բայց Մարտիկ Մազմանյանի հաշվին, որպիսի հանգամանքը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով հաստատվել է գրավոր ապացույցներով՝ Սերյոժա Մազմանյանի կողմից քրեական դատավարության կարգով նյութերի նախապատրաստման ընթացքում տրված բացատրություններով և պարտավորագրով:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 18.01.2005 թվականի առուվաճառքի պայմանագիրը կնքելիս Սերյոժա Մազմանյանն իրավունքներ և պարտականություններ է ձեռք բերել իր համար՝ պարտավորվելով պայմանագրով ձեռք բերված գույքը հանձնել պատվիրատու Մարտիկ Մազմանյանի դուստրերի սեփականությանը: ԵԱՔԴ/1341/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ կողմը չի կարող հիմնվել վկաների ցուցմունքների վրա, սակայն քրեական դատավարության շրջանակներում նյութերի նախապատրաստման ժամանակ տրված պարտավորագիրը և բացատրությունները կարող են համարվել պայմանագրի կնքման ապացույցներ:

4. Վերոնշյալ խնդիրները, ինչպես նաև դատավճռի բացակայության պայմաններում նշված փաստերի չհաստատված լինելու հարցը հետազայում նորից բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի առջև պարտավորական հարաբերությունների հետ կապված, որտեղ գումարի բռնագանձման հայցը բավարարելու կամ մերժելու համար պետք է որոշվեր պարտավորության համապատասխան չափը, որը նորից կարող էր հաստատվել միայն քրեական դատավարության շրջանակներում ձեռք բերված ապացույցների շրջանակներում:

Նշված գործով Վերաքննիչ դատարանը գտել էր, որ 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումները և ՀՀ ոստիկանության Կենտրոնական բաժնում Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրությունը՝ նախապես հաստատված ապացույցի ուժ չունեն:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

թեև քրեական գործերով հետաքննության և նախաքննության մարմինների կողմից ընդունված որոշումներով, այդ ընթացքում անձանց տված բացատրություններով հաստատված հանգամանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի իմաստով չունեն նախապես հաստատված ապացույցի ուժ, այդուհանդերձ դրանք դիտվում են որպես ինքնուրույն գրավոր ապացույցներ, որոնք կարող են պարունակել տեղեկություններ և գործում առկա այլ ապացույցների հետ համադրության արդյունքում հնարավորություն տան դատարանին պարզելու գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, հետևաբար դատարանը տվյալ գործի շրջանակներում պարտավոր է տալ նաև այդ ապացույցների իրավական գնահատականը:

Այսպես՝ Վճռաբեկ դատարանը, վերլուծելով սույն գործում առկա ապացույցները ողջ համակցության մեջ, գտնում է, որ սույն գործով հաստատվում է Անահիտ Հակոբջանյանի՝

Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների ոչ պատշաճ կատարման, այն է՝ Պայմանագրի առարկայի գինը 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամով պակաս վճարելու փաստը:

Սասնավորապես, սույն գործով ՀՀ ոստիկանության Կենտրոնական բաժնում 22.07.2008 թվականին Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրությամբ, 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումներով հաստատված հանգամանքները համադրելով գործում առկա պարտավորագրերի բովանդակության հետ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վարթյեկ Նազոփյանը Ալեքսանդր Դուրգարյանին փոխառությամբ գումար չի տվել: Գործում առկա պարտավորագրերը Ալեքսանդր Դուրգարյանի կողմից Վարթյեկ Նազոփյանին տրվել է Պայմանագրի կատարման հետ կապված Անահիտ Հակոբջանյանի կողմից տրված լիազորագրի շրջանակներում, իսկ 13.01.2009 թվականի պարտավորագրում նշված 25.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը Պայմանագրով նախատեսված պարտավորության չկատարված մասն է:

Սիաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Ալեքսանդր Դուրգարյանը պատշաճ պատասխանող չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտապանը պատասխանատու է երրորդ անձանց կողմից, որոնց վրա դրված է եղել կատարումը, պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար, եթե օրենքով սահմանված չէ, որ պատասխանատվությունը կրում է պարտավորությունն անմիջական կատարող երրորդ անձը:

Սույն գործի փաստերի համադրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Անահիտ Հակոբջանյանի ստանձնած պարտավորության կատարումը 25.08.2007 թվականի լիազորագրով դրվել է Ալեքսանդր Դուրգարյանի վրա, որը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով Անահիտ Հակոբջանյանի անունից կնքել է Պայմանագիրը և Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները կատարել է Անահիտ Հակոբջանյանի ներկայացուցիչը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ալեքսանդր Դուրգարյանը սույն գործով պարտավորության կողմ չէ, քանի որ նշված գործարքով քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ են առաջացել անմիջականորեն Անահիտ Հակոբջանյանի համար, ուստի Ալեքսանդր Դուրգարյանը չի կրում համապարտ պատասխանատվություն այդ գործարքներով Անահիտ Հակոբջանյանի ստանձնած պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար: ԱՐԱԴ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՆՈՏԱՐԱԿԱՆ ՁԵՎԸ ԶՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 300.

1. Գործարքի նոտարական ձևը չպահպանելը հանգեցնում է գործարքի անվավերության: Նման գործարքն առոչինչ է:

2. Եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գործարքի նոտարական վավերացումից, դատարանն իրավունք ունի, գործարքը կատարած կողմի պահանջով, այն վավեր ճանաչել: Այդ դեպքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

3. Գործարքի նոտարական վավերացումից անհիմն խուսափող կողմը պետք է մյուս կողմին հատուցի գործարքը կնքելու ուշացման հետ կապված վնասները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի սահմանադրականությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2007 թվականի մայիսի 15-ի ՍԴՈ-702 որոշմամբ:

Դատական պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ տարբեր գործարքների համար կողմերից մեկը որոշակի գումար է փախանցում մյուսին, սակայն հետագայում մյուս կողմը հրաժարվում է տվյալ պայմանագրի վավերացումից: Որպես կանոն գումարի փոխանցումը ձևակերպվում է ստացականի ձևով, որտեղ երբեմն նշվում է, թե ինչի համար է կողմը ստացել գումարը, այլ դեպքերում ձևակերպվում է ուղղակի որոշակի գումարի ստացում:

Նման իրավիճակներում հարց է բարձրացվում, թե արդյոք միայն ստացականի առկայությունը կարող է բավարար լինել պայմանագիրը վավեր ճանաչելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով օրենսգրքի 300-րդ հոդվածը, նշեց.

էլնելով սույն նորմի բովանդակությունից՝ գործարքը վավերական ճանաչելու համար անհրաժեշտ է հաստատել հետևյալ 2 փաստերի միաժամանակյա առկայությունը՝

1. *գործարքը լրիվ կամ մասնակի կատարված լինելը,*
2. *կողմի խուսափելը գործարքի վավերացումից:*

Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով, Վերաքննիչ դատարանը գործարքը վավեր ճանաչելու հիմքում դնելով Նինա Դավթյանի և Հենրիկ Ավետիսյանի կողմից ստորագրված «ստացական» վերնագրված փաստաթուղթը հաշվի չի առել, որ նրանում ոչ մի խոսք չկա անշարժ գույքի առուվաճառքի վերաբերյալ: Բնչ վերաբերում է Անահիտ Գևորգյանի՝ վիճելի բնակարանում հաշվառված լինելուն, ինչպես նաև՝ իր անվամբ վեճի առարկա բնակարանի մի մասի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վկայական ձեռք բերելուն, ապա նշված հանգամանքները չեն կարող վկայել ամբողջ բնակարանի առուվաճառքի գործարքի գոյության մասին: 3-560(ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման մեկնաբանությունը ցույց է տալիս, որ գործարքի վավեր ճանաչման համար անհրաժեշտ է, որ նշված գործարքի մասին վկայող ստացականում առկա լինեն տվյալներ, որոնք որոշակիացնում են այն գործարքը, որը պահանջվում է վավեր ճանաչել: Եթե կողմը մյուսին տվել է ստացական, սակայն այն չի վերաբերում այն կոնկրետ պայմանագրին, որը պահանջվում է վավեր ճանաչել, ապա այն չի կարող հիմք հանդիսանալ պայմանագիրը վավեր ճանաչելու համար:

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումը դրսևորվեց նաև մեկ այլ որոշմամբ:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 02.05.2007 թվականին Ռիմա Կարապետյանը ստորագրել էր «Ստացական» վերնագրված փաստաթուղթ, հետևյալ բովանդակությամբ. «Ես՝ Ռիմա Հակոբի Կարապետյանս անձնագիր AF0244875 տրված 019 կողմից, բնակվող Սարկավազի փողոց 147/1 բն. 12 տուն վաճառելու համար ստացա կանխավճար 1 000 \$ (հազար ԱՄՆ դոլար): Ստացա Ավետիս Պետրոսի Սորսումատյանից, որի համար ստորագրում եմ»: 03.05.2007 թվականին Ռիմա Կարապետյանը ստորագրել էր «Ստացական» վերնագրված փաստաթուղթ, հետևյալ բովանդակությամբ. «Ես՝ Ռիմա Հակոբի Կարապետյանս անձնագիր AF0244875 տրված 019 կողմից, բնակվող Սարկավազի փողոց 147/1 բն. 12, տուն վաճառելու համար ստացա կանխավճար 22 000 \$ (քսան երկու հազար ԱՄՆ դոլար): Ստացա Ավետիս Պետրոսի Սորսումատյանից, որի համար ստորագրում եմ: Ընդհանուր Ավետիս Սորսումատյանից ստացա 23 000 ԱՄՆ դոլար \$ (քսան երեք հազար ԱՄՆ դոլար): Մնացած 17 000 \$ (տասնյոթ հազար ԱՄՆ դոլարը) առք ու վաճառքից հետո: Ստորագրություն, Կարապետյան»: Ռիմա Կարապետյանը և Վալերի Հովսեփյանը 03.05.2007 թվականին մարել էին «Արֆին» վարկային կազմակերպության հանդեպ ունեցած 4.213.811 ՀՀ դրամ գումարի պարտքը և նույն օրը ք.Երևան, Սարկավազի փողոց 147/1 բնակարան համար 12 (այսուհետ՝ Բնակարան) գրավից հանելու մասին վերցրել թիվ 184 տեղեկանքը:

Հետագայում, սակայն, գումարն ստացած և վարկային կազմակերպության հանդեպ պարտավորությունները մարած Ռիմա Կարապետյանը և Վալերի Հովսեփյանը հրաժարվել էին գործարքի վավերացումից:

Հրաժարվելու պաճառով հայցվոր Ավետիս Պետրոսի Սորսումատյանը դիմել էր դատարան՝ պահանջելով վավեր ճանաչել իր և Ռիմա Կարապետյանի ու Վալերի Հովսեփյանի միջև կնքված՝ Սարկավագի 147/1 փողոցի թիվ 12 բնակարանի առուվաճառքի գործարքը:

Վճռաբեկ դատարանը, նշված գործով, անդրադառնալով վերոնշյալ իրավական խնդիրներին, նշեց.

սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել «Ստացական» վերնագրված երկու գրավոր փաստաթղթերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ այդ փաստաթղթերը ստորագրելուց հետո Ռիմա Կարապետյանը և Վալերի Հովսեփյանը 03.05.2007 թվականին մարել են «Արֆին» վարկային կազմակերպության հանդեպ ունեցած 4.213.811 ՀՀ դրամ գումարի պարտքը:

Մասնավորապես, «Ստացական» վերնագրված երկու գրավոր փաստաթղթերում նշված են գործարքի առարկան՝ բնակարանը, կողմերը, գործարքի գինը և վճարման կարգը: Բացի այդ վաճառողները նույն օրը գործողություններ են կատարել բնակարանը գրավից հանելու համար, սակայն հետագայում խուսափել են առուվաճառքի գործարքն ավարտին հասցնելուց, այն դեպքում երբ գնորդը իր կողմից կատարել է մինչ այդ պահը գործարքն ավարտին հասցնելու բոլոր հնարավոր գործողությունները:

Հիմք ընդունելով վերոգյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ավետիս Սորսումատյանի կողմից լրիվ կատարվել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ վաճառողները՝ սույն գործով պատասխանողները խուսափել են գործարքի նոտարական վավերացումից, հետևաբար, առուվաճառքի գործարքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան, ենթակա է վավեր ճանաչման: 3-417(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Մեկ այլ օրինակով կողմերի միջև կնքված գրավոր պայմանագիրը, որը նոտարական կարգով չէր վավերացվել փոխառությամբ գումար տրված լինելու փաստի հետ միասին հիմք հանդիսացավ դրա վավերացման վերաբերյալ պահանջը բավարարելու համար:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 23.05.2006 թվականին հասարակ գրավոր ձևով կնքված պայմանագրի համաձայն՝ Անահիտ Հակոբյանը պարտավորվել էր վաճառել, իսկ Շողիկ Ղարիբյանը պարտավորվել էր 20.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամով գնել Բայդուկով փողոցի թիվ 17 հասցեի տունը: Շողիկ Ղարիբյանի և Անահիտ Հակոբյանի միջև 24.05.2006 թվականին կնքվել է փոխառության պայմանագիր, որով Անահիտ Հակոբյանին տրվել է 13.500 ԱՄՆ դոլար: 24.07.2006 թվականին Անահիտ Հակոբյանի և Թամարա Վարդանյանի միջև կնքվել է Բայդուկովի փողոցի թիվ 17 բնակելի տան և հողամասի առուվաճառքի պայմանագիր:

Հետագայում, երբ գումար վճարած կողմը դիմեց դատարան՝ պահանջեց վավեր ճանաչել նշված պայմանագիրը, Վերաքննիչ դատարանը հայցը մերժեց:

Մինչդեռ, նշված փաստական հանգամանքների առկայության պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն այլ դիրքորոշում ցուցաբերեց, նշելով.

սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը մերժելով գործարքը վավեր ճանաչելու մասին հայցապահանջը, պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել Անահիտ Հակոբյանի և Շողիկ Ղարիբյանի միջև 23.05.2006 թվականին հասարակ գրավոր ձևով կնքված պայմանագիրը, ինչպես նաև Շողիկ Ղարիբյանի և Անահիտ Հակոբյանի միջև 24.05.2006 թվականին կնքված փոխառության պայմանագիրը, որով Անահիտ Հակոբյանին տրվել է 13.500 ԱՄՆ դոլար:

Մասնավորապես՝ վերոնշյալ պայմանագրերը վկայում են կողմերի միջև տան առուվաճառքի վերաբերյալ գործարքի առկայության, ինչպես նաև այն մասամբ կատարված լինելու՝ որոշակի գումար վճարված լինելու մասին: Մինչդեռ, հետագայում Անահիտ Հակոբյանը խուսափել է առուվաճառքի գործարքն ավարտին հասցնելուց:

Հիմք ընդունելով վերոգյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Շողիկ Ղարիբյանի կողմից մասամբ կատարվել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ Անահիտ Հակոբյանը խուսափել է գործարքի նոտարական վավերացումից, հետևաբար, առուվաճառքի գործարքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան, ենթակա է վավեր ճանաչման: 3-558(ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

2. Օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նախատեսում է, որ դատարանն իրավունք ունի գործարքը կատարած կողմի պահանջով այն վավեր ճանաչել, եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գործարքի նոտարական վավերացումից:

Վերոնշյալ դրույթը որոշակի մեկնաբանության կարիք ունի այն դեպքերում, երբ գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջով դիմած անձը պատշաճ կերպով չի կատարել գործարքից բխող իր պարտավորությունները:

Մասնավորապես, պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ կողմերը գրավոր փաստաթուղթ կազմելու ժամանակ պայմանավորվում են, որ գործարքից բխող որոշակի գործողություններ պետք է կատարվեն որոշակի ժամանակահատված հետո կամ կողմերից մեկի կողմից որոշակի գործողություններ կատարելուց հետո: Նման դեպքերում հաճախ կողմերից մեկը, չկատարելով իր պարտավորությունները կամ ոչ պատշաճ կատարելով, դիմում է դատարան՝ գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջով:

Այդ դեպքում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել նման իրավիճակներում օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կիրառելիության հարցը:

Նմանատիպ իրավիճակ հանդիպեց նաև Վճռաբեկ դատարանի գործունեության ընթացքում:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 30.01.2009 թվականին Առլեն Պետրոսյանի և Լուսինե Մարտոյանի միջև կնքվել էր «Հողամասի առուվաճառքի պայմանագիր», որի 1-ին կետի համաձայն՝ Պայմանագրի առարկան է ՀՀ Կոտայքի մարզի Քասախ գյուղում գտնվող 680 քմ մակերեսով հողամասը և դրա վրա գտնվող 153 քմ մակերեսով տունը, Պայմանագրի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն՝ Պայմանագրի առարկայի գինը սահմանվել էր 230.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ, որից որպես կանխավճար վճարվել է 45.000 ԱՄՆ դոլար: Պայմանագրով կողմերը սահմանել էին նաև մնացած գումարի վճարման հետևյալ կարգը. 75.000 ԱՄՆ դոլար վճարվելու է 30.04.2009 թվականին, 30.000 ԱՄՆ դոլարը վճարվելու է տան վերջնական ավարտից և փաստաթղթերը գնորդի անունով գրանցելուց հետո՝ 30.06.2009 թվականին, իսկ 80.000 ԱՄՆ դոլարը՝ երկու տարվա ընթացքում՝ սկսած նոտարական գրանցման օրվանից: Պայմանագրի 5-րդ կետի համաձայն՝ Պայմանագրի նոտարական վավերացման ժամկետ էր սահմանվել 30.04.2009 թվականը:

Հետագայում Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Առլեն Պետրոսյանը պահանջել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի կարգով վավեր ճանաչել իր և Լուսինե Մարտոյանի միջև կնքված պայմանագիրը և վերջինից բռնագանձել 10.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ՝ որպես գործարքը կնքելուց միակողմ հրաժարվելու դեպքում պայմանագրով նախատեսված տուժանք:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով նման իրավիճակներում օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի կիրառելիության իրավական հնարավորության հարցը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ առուվաճառքի պայմանագրով կողմերից մեկը (վաճառողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (գնորդին) որպես սեփականություն հանձնել (գույք) ապրանք, իսկ գնորդը պարտավորվում է ընդունել այդ ապրանքը և դրա համար վճարել որոշակի գումար (գինը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 561-րդ հոդվածի համաձայն՝ վաճառողը, անշարժ գույքի առուվաճառքի (այսուհետ՝ անշարժ գույքի վաճառքի) պայմանագրով պարտավորվում է գնորդի սեփականությանը հանձնել հողամաս, շենք, շինություն, բնակարան կամ այլ անշարժ գույք:

Վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրով վաճառողի պարտականությունն անշարժ գույքը գնորդին հանձնելն է, իսկ գնորդի պարտականությունը՝ այն ընդունելն է և դրա համար պայմանավորված գինը վճարելը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գործարքի նոտարական վավերացումից, դատարանն իրավունք ունի, գործարքը կատարած կողմի պահանջով, այն վավեր ճանաչել: Այդ դեպքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

Վերոնշյալից հետևում է, որ սույն գործով վաճառողը ստանալով կանխավճար, կարող է պահանջել գնորդից ընդունելու անշարժ գույքը և վճարել գույքի արժեքը, եթե այլ բան չի բխում օրենքից կամ պայմանագրից:

Սակայն, սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Լուսինե Մարտոյանը մասնակի կատարել է գնորդի պարտականությունը և 45.000 ԱՄՆ դոլարի չափով կանխավճար է վճարել Առլեն Պետրոսյանին, մինչդեռ վերջինս, ունենալով մինչև գործարքի կնքումը որոշակի շինարարական աշխատանքներ կատարելու պարտավորություն, չի կատարել այն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 367-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հանդիպական է ճանաչվում կողմերից մեկի պարտավորության կատարումը, որը պայմանագրին համապատասխան, պայմանավորված է մյուս կողմի պարտավորության կատարմամբ:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն կողմը, որի վրա դրված է հանդիպական կատարումը, պարտավոր կողմի՝ պայմանագրով պայմանավորված պարտավորությունը սահմանված ժամկետում չկատարելու մասին ակնհայտորեն վկայող հանգամանքների առկայության դեպքում, իրավունք ունի կասեցնել իր պարտավորության կատարումը կամ հրաժարվել այն կատարելուց և պահանջել հատուցելու վնասները:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Առլեն Պետրոսյանը չի հիմնավորել, որ իր մոտ ծագել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջի իրավունքը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Առլեն Պետրոսյանը, գնորդից ստանալով կանխավճար, չի կատարել շինարարական աշխատանքներ կատարելու իր պարտականությունը, հետևաբար գնորդի կողմից գործարք չկնքելը իրավաչափ է, և կողմերի միջև գրավոր կնքված տուժանքի մասին համաձայնությամբ նախատեսված տուժանքը չպետք է կիրառվի: ԿԴ 3/0099/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 01

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ եթե կողմն ստացել է կանխավճար, մինչդեռ վերջինս, ունենալով մինչև գործարքի կնքումը որոշակի գործողություններ կատարելու պարտավորություն, չի կատարել այն, նրա մոտ չի ծագում 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջի իրավունքը: Այսինքն՝ միայն կողմի խուսափելը դեռևս բավարար չէ 300-րդ հոդվածի կիրառման համար: Պահանջ ներկայացրած կողմն իր հերթին պետք է բարեխղճորեն ամբողջությամբ կամ մասնակի կատարած լինի գործարքը:

ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 301.

1. Անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման:

2. Շարժական գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման՝ սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված դեպքերում:

3. Պետական գրանցման կարգը և գրանցումից հրաժարվելու հիմքերը սահմանվում են օրենքով:

ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ԶՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 302.

1. Գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության: Նման գործարքն առոչինչ է:

2. Եթե գործարքը կնքվել է պատշաճ ձևով, իսկ կողմերից մեկը հրաժարվում է գործարքից ծագող իրավունքների գրանցումից, դատարանն իրավունք ունի մյուս կողմի պահանջով վճիռ կայացնել այդ իրավունքների գրանցման մասին: Այդ դեպքում գործարքից ծագող իրավունքները գրանցվում են դատարանի վճռի հիման վրա:

3. Գործարքից ծագող իրավունքների պետական գրանցումից անհիմն խուսափող կողմը պետք է մյուս կողմին հատուցի գրանցման ուշացման հետ կապված վնասները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի մարտի 4-ի ՍԴՈ-944 որոշմամբ, իսկ որոշ դրույթներ պարզաբանվել են ԴՆԽ 2001 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 43 որոշմամբ:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման կարգին, դրա հետ կապված ԱԱ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի օրենսդրական կարգավիճակին Վճռաբեկ դատարանն անդադարձել է ՎԴ/5904/05/08 գործով 2009 թվականի հոկտեմբերի 16-ի, 3-1640 (ՎԴ) գործով 2006 թվականի սեպտեմբերի 28-ի, 3-2440 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21-ի և մի շարք այլ որոշումներով:⁷⁵ Սակայն դրանով գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման հիմնախնդիրները չեն սպառվում: Պրակտիկ մեկ այլ խնդիր նույնպես բավականին կարևոր էր գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման կարգի հստակեցման առումով: Այդ հարցերը բացի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքից կարգավորվում են նաև «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքով:

Մասնավորապես, նշված օրենքի նախկին խմբագրությամբ 23-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում էր, որ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները՝ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, գրավը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, այլ սահմանափակումները, շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքները, ինչպես նաև, օրենքով նախատեսված դեպքերում, այլ իրավունքները ենթակա են (պետք է ներկայացվեն) պետական գրանցման՝ գործարքների կնքման օրվանից սկսած 30-օրյա ժամկետում՝ անշարժ գույքի պետական ռեգիստրի տարածքային ստորաբաժանումներում՝ ըստ անշարժ գույքի գտնվելու վայրի:

Իսկ նախկին խմբագրությամբ 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա) կետը սահմանում էր, որ պետական գրանցումը մերժվում է, եթե գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերը չեն համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին, այսինքն չեն համապատասխանում օրենսդրությանը, կամ դրանցով խախտվել են օրենսդրության պահանջները, կազմված են օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան:

Վերոնշյալ նորմերի կիրառման արդյունքում ձևավորվել էր իրավակիրառական պրակտիկա, երբ գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցումները մերժվում էին միայն այն պատճառով, որ դրանք նոտարական կարգով վավերացումից 30 օր հետո էին ներկայացվում պետական գրանցման:

Վճռաբեկ դատարանը դեռևս 2007 թվականին փորձեց իր որոշմամբ հստակեցնել 30-օրյա ժամկետի խախտմամբ գործարքից ծագող իրավունքը պետական գրանցման ներկայացնելու իրավական հետևանքները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ, 301-րդ և 563-րդ հոդվածների համաձայն՝ անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման:

Նույն օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ այն պայմանագիրը, որից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման, կնքված է համարվում այդ իրավունքի գրանցման պահից:

⁷⁵ Տես սույն աշխատանքի Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումը մասը:

Նույն օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման, ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է դրա գրանցման պահից:

Վերոհիշյալ նորմերի տրամաբանական վերլուծությունից հետևում է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը նշված նորմերի իմաստով կնքված համարելու համար բավարար չէ կողմերի ստորագրությամբ դրա բոլոր էական պայմաններին համաձայնվելը և նոտարական վավերացման ենթարկելը:

Պայմանագիրը կնքված է համարվում պայմանագրից ծագող իրավունքները՝ տվյալ դեպքում անշարժ գույքի սեփականության իրավունքը, գրանցելու պահից: Այսինքն, նման իրավիճակներում պայմանագրի կնքման և դրանից ծագող իրավունքի պետական գրանցման պահերը համընկնում են:

«Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները՝ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, գրավը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, այլ սահմանափակումները, շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքները, ինչպես նաև, օրենքով նախատեսված դեպքերում, այլ իրավունքները ենթակա են (պետք է ներկայացվեն) պետական գրանցման՝ գործարքների կնքման օրվանից սկսած 30-օրյա ժամկետում՝ անշարժ գույքի պետական ռեգիստրի տարածքային ստորաբաժանումներում՝ ըստ անշարժ գույքի գտնվելու վայրի:

Տվյալ իրավիճակում անորոշ է, թե ինչ է նկատի ունեցել օրենսդիրը «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածում «գործարքների կնքման օր» արտահայտությունն օգտագործելիս և ինչ բովանդակային-իրավական ծանրաբեռնվածություն ունի այդ արտահայտությունը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ քաղաքացիական օրենսգրքի վերը հիշատակված նորմերով տրված կարգավորման և «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածով տրված կարգավորման միջև առկա է տրամաբանական հակասություն:

Համաձայն «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 6-րդ կետի՝ օրենսգրքի կարգավորման իրավահարաբերությունների ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության մյուս բոլոր օրենքները պետք է համապատասխանեն օրենսգրքերին:

Ըստ էության, նույն սկզբունքը ամրագրվել է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 2-րդ պարբերությունում, համաձայն որի՝ այլ օրենքներում պարունակող քաղաքացիական իրավունքի նորմերը պետք է համապատասխանեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքին:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե իրավական ակտն ընդունվել է ի կատարումն կամ համաձայն նույն կամ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող իրավական ակտի, ապա այդ ակտը մեկնաբանվում է՝ առաջին հերթին հիմք ընդունելով ավելի բարձր իրավական ուժ ունեցող ակտի դրույթներն ու սկզբունքները, իսկ նույն հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները և չփոփոխելով դրա իմաստը:

Հետևաբար, «գործարքի (պայմանագրի) կնքման օր (պահ)» արտահայտության տառացի նշանակության հարցում «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքը ստորադաս է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նկատմամբ և պետք է համապատասխանի վերջինիս, իսկ նշված օրենքի 23-րդ հոդվածում նշված՝ «գործարքների կնքման օրվանից սկսած 30-օրյա ժամկետում» արտահայտությունը կարող է մեկնաբանվել միայն դրանում պարունակվող բառերի տառացի նշանակությամբ՝ հիմք ընդունելով ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող քաղաքացիական օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված դրույթը: Հետևաբար, գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները պետական գրանցման ներկայացնելու 30-օրյա ժամկետը սույն գործի փաստերից ելնելով Վճռաբեկ դատարանը համարում է իրավական հետևանքներ չառաջացնող:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով արձանագրված օրենսդրական հակասությունը դատարանի և պետական մարմնի կողմից որևէ պարագայում չպետք է մեկնաբանվի ի վնաս մասնավոր անձի:

Բացի վերը շարադրված պատճառաբանություններից, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արդարադատնալ նաև հետևյալ իրավական խնդրին:

«Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածը սահմանում է պետական գրանցման մերժման հիմքերը, այն է՝ պետական գրանցումը մերժվում է, եթե գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերը չեն համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին, այսինքն՝

ա) կազմված են օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան.

բ) բացակայում է պետական գրանցման վճարի անդորրագիրը.

գ) ներկայացվել են մատիտով գրված, ջնջումներով, ուղղումներով ինչպես նաև ոչ պատշաճ ձևակերպված փաստաթղթեր:

Վերը նշված հիմքերի ցանկը սպառնիչ է, ինչի մասին է վկայում այն, որ նույն հոդվածով օրենսդիրը արգելել է այլ պատճառներով գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մերժումը, այդ թվում՝ աննպատակահարմարության պատճառաբանությամբ:

Այսպիսով, ստորաբաժանումը 30-օրյա ժամկետը բաց թողած լինելու հիմքով մերժելով Արմեն Շահբազյանի սեփականության իրավունքը գրանցելու մասին դիմումը, սխալ է մեկնաբանել «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում մերժել է անձի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը այնպիսի հիմքով, որպիսին նախատեսված չէ նույն օրենքի 43-րդ հոդվածով: 3-65(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 02

2. 2008 թվականի ապրիլի 10-ին ընդունված «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին ՀՀ օրենքով «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածում «կնքման» բառը փոխարինվեց «նոտարական վավերացման» բառերով:⁷⁶

Քանի որ Վճռաբեկ դատարանի նախկին դիրքորոշումն արտահայտվել էր օրենքի նախկին խմբագրության հիման վրա, Կադաստրի կողմից նորից սկսվեցին մերժվել իրավունքների գրանցման վերաբերյալ դիմումները՝ հղում կատարելով արդեն փոփոխված օրենքի 23-րդ հոդվածին: Հիմնական փաստարկներից մեկն այն էր, որ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները օրենքի նախկին ձևակերպման մեկնաբանություններն են, իսկ նոր խմբագրության պայմաններում դրանք կիրառման ենթակա չեն:

Մակայն Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ դիրքորոշումը վերահաստատեց նաև հետագա որոշումներում՝ փորձելով դրանով ուղղորդել նաև իրավակիրառ պրակտիկան օրենքի փոփոխման պայմաններում:

Մասնավորապես, 2009 թվականի որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը նույնպես կրկնեց իր նախկին դիրքորոշումը վերոնշյալ խնդրի հետ կապված:

Վճռաբեկ դատարանը, հղում կատարելով 3-65(ՎԴ) գործով որոշմանը, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը մի շարք օրենքների և իրավական ակտերի մեկնաբանման արդյունքում հանգել է այն եզրակացության, որ անշարժ գույքի վերաբերյալ կնքված գործարքներից ծագող իրավունքները պետական գրանցման ներկայացնելու 30-օրյա ժամկետը իրավական հետևանքներ չառաջացնող է, հետևաբար Կադաստրը, 30-օրյա ժամկետը բաց թողած լինելու հիմքով մերժելով անձի սեփականության իրավունքը գրանցելու մասին դիմումը, սխալ է մեկնաբանել «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում մերժել է անձի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը այնպիսի հիմքով, որպիսին նախատեսված չէ նույն օրենքի 43-րդ հոդվածով: ՀՅԲԴ4/0002/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

2011 թվականի հունիսի 23-ին «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքում կատարվեցին էական փոփոխություններ: Մասնավորապես, վերը նշված օրենքը շարադրվեց նոր խմբագրությամբ :⁷⁷

⁷⁶ Տես «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին 2008 թվականի ապրիլի 10-ի ՀՀ օրենքը ՀՀՊՏ 2008.05.21/29(619)

⁷⁷ Տես «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին 2011 թվականի հունիսի 23-ի ՀՀ օրենքը: ՀՀՊՏ 2011.07.27/45(848)

Խմբագրված օրենքի 24-րդ հոդվածի 6-րդ մասը նախատեսեց, որ անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների ծագմանը, փոփոխմանը, փոխանցմանն ուղղված գործարքներից (բացառությամբ միակողմ գործարքների) ծագող իրավունքները պետք է պետական գրանցման ներկայացվեն ոչ ուշ, քան այդ գործարքների նոտարական վավերացման օրվանից սկսած՝ 30 աշխատանքային օրվա ընթացքում: Սույն մասի պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է գործարքի անվավերության: Նման գործարքն առոչինչ է:

Օրենքի նոր խմբագրությամբ 1-ին մասի 4-րդ կետը սահմանեց, որ Պետական գրանցումն իրականացնող լիազոր մարմինը պարտավոր է մերժել իրավունքի պետական գրանցումը, եթե նոտարական վավերացում ստացած գործարքի հիման վրա պետական գրանցման համար դիմումը ներկայացվել է սույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված 30-օրյա ժամկետի խախտմամբ:

Փաստորեն օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում սահմանվեց անշարժ գույքի գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման հետ կապված գրեթե նույն իրավակարգավորումը: Միաժամանակ, քանի որ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները մինչ օրենքի փոփոխություններն էին արտահայտվել, նորից բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի որոշումների՝ որպես օրենքի միատեսակ կիրառումն ապահովող մեկնաբանության գործիքների կիրառման իրավական հնարավորության հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն ամփոփիչ անդրադարձ կատարեց ոչ միայն իրավունքների պետական գրանցման կարգի, այլև օրենքի փոփոխման պայմաններում իր իրավական դիրքորոշումների կիրառման իրավական հնարավորության հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման հարցին անդրադարձել է ոչ միայն Արմեն Շահբազյանը և Քրիստինա Տոնոյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առնիթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Շենգավիթի տարածքային ստորաբաժանման՝ պետական մարմնի գործողությունը վիճարկելու պահանջի մասին, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ 3-65(ՎԳ) քաղաքացիական գործով 02.03.2007 թվականի որոշմամբ, այլ նաև «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ընդունված որոշումներով: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը մի շարք օրենքների և իրավական ակտերի մեկնաբանման արդյունքում հանգել է այն եզրակացության, որ անշարժ գույքի վերաբերյալ կնքված գործարքներից ծագող իրավունքները պետական գրանցման ներկայացնելու 30-օրյա ժամկետը իրավական հետևանքներ չառաջացնող է, հետևաբար Կադաստրը, 30-օրյա ժամկետը բաց թողած լինելու հիմքով մերժելով անձի սեփականության իրավունքը գրանցելու մասին դիմումը, սխալ է մեկնաբանել «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում մերժել է անձի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը այնպիսի հիմքով, որպիսին նախատեսված չէ նույն օրենքի 43-րդ հոդվածով (տե՛ս Աշոտ Սարգսյանն ընդդեմ Վարդան Հայրապետյանի, Լուսինե և Սոնա Մխիթարյանների՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքից բաժինն առանձնացնելու, ինչպես նաև Վահագն Ղազարյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առնիթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Աբովյանի տարածքային ստորաբաժանման՝ պետական մարմնի գործողությունը վիճարկելու և անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրից ծագող սեփականության իրավունքի պետական գրանցում կատարելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 18.09.2009 թվականի որոշում, քաղաքացիական գործ թիվ ՀՅՔԴ4/0002/02/08):

Ի հավելումն վերոգրյալի՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել նաև հետևյալը.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 302-րդ հոդվածը սահմանում է իրավունքների պետական գրանցում պահանջող գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջները չպահպանելու հետևանքները: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 302-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական կարգավորումները զարգացվել են նույն օրենսգրքի 449-րդ հոդվածով, որոնց համակարգային վերլուծության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի

բովանդակության համադրման արդյունքում վճռաբեկ դատարանը հանգեց հետևյալ եզրակացության.

Անշարժ գույքի հետ կապված գործարքների համար օրենսդիրը սահմանել է հետևյալ հատուկ պահանջները նոտարական կարգով վավերացող պայմանագիր և դրանից բխող իրավունքների պետական գրանցում Բացառապես այս պայմանների կատարման արդյունքում են պայմանագրի կողմերի համար առաջանում քաղաքացիաիրավական իրավունքներ և պարտականություններ

Ընդ որում, ի տարբերություն այլ պայմանագրերի, այն պայմանագրերի համար, որոնցից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման, օրենսդիրը տվել է պայմանագրի կնքման պահը որոշելու այլ կարգավորում որը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի րդ հոդվածի կարգավորումից այսինքն պայմանագիրը կնքված է համարվում իսկ գործարքը վավեր իրավունքի պետական գրանցման պահից

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի րդ հոդվածի ին կետի համաձայն գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության Նման գործարքն առոչինչ է

Միննույն ժամանակ նույն հոդվածի րդ կետը կարգավորում է այն դեպքը երբ գործարքի կողմերից մեկը հրաժարվում է պատշաճ ձևով կնքված գործարքից ծագող իրավունքների պետական գրանցումից Այս դեպքի համար օրենսդիրը սահմանել է որ դատարանն իրավունք ունի մյուս կողմի պահանջով վճիռ կայացնել այդ իրավունքների գրանցման մասին Այդ դեպքում գործարքից ծագող իրավունքները գրանցվում են դատարանի վճռի հիման վրա

Վերոգրյալից բխում է որ անշարժ գույքի հետ կապված գործարքները վավեր են, իսկ անշարժ գույքին առնչվող պայմանագրերը կնքված են համարվում իրավունքների պետական գրանցման պահից Այսինքն մինչև իրավունքների պետական գրանցումը չի կարող լինել վավեր գործարք և կնքված պայմանագիր

Այս առումով էլ սույն գործով քննարկման առարկա հանդիսացող «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի րդ և րդ հոդվածներում նշված ժամկետների խախտումը չի կարող հանգեցնել գործարքի անվավերության առոչինչության և հետևաբար դառնալ գործարքից ծագող իրավունքների պետական գրանցման մերժման հիմք, քանի որ գործարքն առոչինչ, իսկ պայմանագիրը չկնքված է համարվում մինչև դրանից ծագող իրավունքների պետական գրանցումը, այլ ոչ թե «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասով պետական գրանցման համար նախատեսված 30-օրյա ժամկետն անցնելու արդյունքում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված իրավական դիրքորոշումը կիրառելի է նաև «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածում կատարված փոփոխությունից հետո, քանի որ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշման հիմքում ընկած իրավական վերլուծությունները վերաբերում են անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքների՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով կարգավորվող առանձնահատկություններին, որի էությունը կայանում է նրանում, որ գործարքը վավեր է, եթե կնքված է պայմանագրի ձևով, իսկ պայմանագիրը կնքված է համարվում դրանից բխող իրավունքների պետական գրանցման պահից:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժել է՝ հիմք ընդունելով «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետն այն պատճառաբանությամբ, որ սույն գործով նվիրատվության պայմանագրին կից ներկայացված դիմումը 30-օրյա ժամկետի խախտմամբ ներկայացնելու հետևանքով այդ դիմումը չի համապատասխանում ՀՀ օրենսդրության պահանջներին:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ այդ փաստաթղթերի շարքին դիմումը չի դասվում այն պարզ տրամաբանությամբ, որ նշված հոդվածը վերաբերում է Բացառապես այն փաստաթղթերին, որոնցից ծագող իրավունքները ենթակա են գրանցման՝ տվյալ դեպքում նվիրատվության պայմանագրից ծագող իրավունքներին, իսկ դիմումն ընդամենն այն փաստաթուղթն է, որի միջոցով սկսվում է նշված իրավունքների գրանցման գործընթացը:

Այսպիսով՝ սույն գործի փաստերի և համապատասխան իրավական նորմերի ուսումնասիրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ սույն գործով

նվիրատվության պայմանագրից ծագող իրավունքների գրանցումը մերժվել է մի հիմքով, որը նախատեսված չէ «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին մասում, քանի որ վերջինս է սպառիչ նշում պետական գրանցումը մերժելու երեք հիմքերը: Ընդ որում, մերժման այս հիմքերը բխում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ անշարժ գույքին առնչվող իրավահարաբերությունների կարգավորումից: ՎԴ3/0150/05/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

§ 2. ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԻՃԱՀԱՐՈՒՅՑ և ԱՌՈՉԻՆՉ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 303.

1. Գործարքն անվավեր է սույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ նման ճանաչումից (առոչինչ գործարք):

2. Վիճահարույց գործարքն անվավեր ճանաչելու պահանջը կարող են ներկայացնել սույն օրենսգրքում նշված անձինք:

3. Առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման մասին պահանջ կարող է ներկայացնել ցանկացած շահագրգիռ անձ: Դատարանն իրավունք ունի այդպիսի հետևանքներ կիրառել սեփական նախաձեռնությամբ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի որոշ դրույթներ պարզաբանվել են ԴՆԽ 2001 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 43 որոշմամբ: Մասնավորապես, նշված որոշմամբ սահմանվում է, որ Գործարքի վավերությունը՝ կախված է գործարքը կազմող բաղկացուցիչ մասերի վավերությունից: Դրան համապատասխան գործարքները կարող են անվավեր ճանաչվել տարբեր, մասնավորապես, կապված գործարքի սուբյեկտների կազմի, կամքի արտահայտության, բովանդակության, ձևի, ինչպես նաև այլ պարտադիր վավերապայմանների խախտման հիմքերով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303 հոդվածը անվավեր գործարքներն ավանդաբար բաժանում է վիճահարույցների և առոչինչների: Անվավեր գործարքները տարբերվում են կախված այն բանից, թե գործարքն անվավեր ճանաչելու համար արդյոք պետք է դատարանի վճիռ, թե այն անվավեր է անկախ նման ճանաչումից: Դրան համապատասխան դատարանի վճռի ուժով անվավեր ճանաչված գործարքը համարվում է վիճահարույց, իսկ այն գործարքը, որն անվավեր է ինքնին, այսինքն՝ օրենքի ուժով, անկախ դատարանի վճռից՝ առոչինչ է:

Գործարքի անվավերության դեպքում, մասնավորապես, երբ օրենքը գործարքը ճանաչում է առոչինչ, դատարանի դերը սովորաբար հանգում է սոսկ դրա նկատմամբ օրենքով նախատեսված հետևանքների կիրառմանը, այսինքն՝ կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով:

Սակայն մի շարք դեպքերում օրենքով նախատեսված է նշված գործարքների անվավերությունից (առոչինչությունից) խուսափելու հնարավորություն, այսինքն՝ օրենքը նախատեսում է առոչինչ գործարքը վավեր ճանաչելու (վերակենդանացնելու, ռեանիմացիայի) հնարավորություն: Այդ դեպքերը կոչվում են վերակենդանացում (ռեանիմացիա), քանի որ անվավեր գործարքը չի առաջացնում որևէ իրավունքներ և պարտականություններ, չի հանգեցնում իրավական հետևանքների, այսինքն՝ իրավաբանորեն այդ գործողությունը առկա չէ: Մինչդեռ, առոչինչ գործարքը վավեր ճանաչելու մասին դատարանի վճիռը առաջացնում է գործարքի օրինական հետևանքներ այն կատարելու պահից: Խոսքը գնում է այն դեպքերի մասին, երբ առոչինչ գործարքը լիովին կամ մասնակիորեն կատարվել է կամ առկա է օրենքով նախատեսված այլ հիմքեր:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԵԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 304.

1. Անվավեր գործարքը չի հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների, բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքն անվավեր է կնքելու պահից:

2. Գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

3. Եթե վիճահարույց գործարքի բովանդակությունից բխում է, որ այն կարող է դադարել միայն ապագայում, ապա դատարանը, գործարքը ճանաչելով անվավեր, դադարեցնում է դրա գործողությունն ապագայում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում անշարժ գույքի գործարքն անվավեր ճանաչելու հետևանքների կիրառման հարցը: Մասնավորապես, հաճախ անշարժ գույքի գործարքներն անվավեր ճանաչելիս հարց է առաջանում՝ արդյոք միայն իրավունքի գրանցումն անվավեր ճանաչելը և նախկին գրանցումը վերականգնելը համարվում են օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջների բավարարում: Քիչ չեն դեպքերը, երբ գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջի ժամանակ կողմը դատարանին խնդրում է նաև պարտավորեցնել մյուս կողմին անշարժ գույքը հանձնել կամ վերադարձնել իրեն՝ հիմք ընդունելով օրենսդրի այն պահանջը, որ գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, այսինքն՝ տվյալ դեպքում անշարժ գույքը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ խնդրին իր քննած գործերից մեկով :

Մասնավորապես, նշված գործով դիմելով դատարան՝ Էլմիրա Ձոհրաբյանը պահանջել էր Ռադիկ Հակոբյանի և Հասմիկ Ավետիսյանի միջև 13.05.1999 թվականին կնքված առաջին և անվավեր ճանաչված գործարքի նկատմամբ կիրառել անվավերության հետևանքներ, այն է՝ անվավեր ճանաչել վիճելի բնակարանի նկատմամբ Հասմիկ Ավետիսյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի գրանցումը և Երևան քաղաքի Տիգրան Մեծի պողոտայի թիվ 36 շենքի 118 բնակարանի նկատմամբ վերականգնել Ռադիկ, Վիրաբ, Արտակ, Արմեն Հակոբյանների և Էլմիրա Ձոհրաբյանի սեփականության իրավունքը:

Նշված գործով քննված հարցերից մեկն այն էր, թե ինչպես պետք է կիրառվի գործարքի անվավերության հետևանքը անշարժ գույքի դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Հասմիկ Ավետիսյանի և Ռադիկ Հակոբյանի միջև 13.05.1999 թվականին կնքված գրավի պայմանագիրը 27.06.2007 թվականի վճռով առաջին և անվավեր է ճանաչվել, իսկ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը որպես առաջին գործարքի անվավերության հետևանք, անվավեր ճանաչելով Երևանի Տիգրան Մեծ պողոտայի թիվ 36 շենքի 118 բնակարանի նկատմամբ Հասմիկ Ավետիսյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի գրանցումը, վերականգնել է Ռադիկ, Վիրաբ, Արտակ, Արմեն Հակոբյանների և Էլմիրա Ձոհրաբյանի սեփականության իրավունքը այդ բնակարանի նկատմամբ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևանի Տիգրան Մեծի պողոտայի թիվ 36 շենքի 118 բնակարանի նկատմամբ Ռադիկ, Վիրաբ, Արտակ, Արմեն Հակոբյանների և Էլմիրա Ձոհրաբյանի սեփականության իրավունքի վերականգման պայմաններում նրանք ձեռք են բերել տվյալ բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունք:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր չէ բողոք բերած անձի այն փաստարկը, որ որպես առաջին գործարքի անվավերության հետևանք դատարանը նաև պետք է լուծեր վիճելի անշարժ գույքը բողոք բերած անձին վերադարձնելու հարցը: 3-103(ՎԴ) 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ անշարժ գույքի գործարքի անվավերության հետևանքներն ունեն որոշ առանձնահատկություններ՝ անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի վերականգնումը համարվում է անվավերության հետևանքի

կիրառում, և գույքը վերադարձնելու մասին նշում պետք չէ: Այսինքն՝ դա արդեն իսկ նշանակում է գույքը վերադարձնելու պահանջի բավարարում, իսկ գույքը փաստացի ազատելու պահանջը կարող է բավարարվել սեփականատիրոջ իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմների շրջանակներում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 274-րդ հոդվածի հիման վրա:

2. Որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև սնանկության վարույթի դեպքում գույքը անհատույց հետ պահանջելու օրենսդրական մեխանիզմի և գործարքների անվավերության հետևանքներ կիրառելու՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հարաբերակցության հարցը: Չնայած Վճռաբեկ դատարանն արդեն հստակեցրել էր, որ սնանկության կառավարչի կողմից անհատույց փոխանցումները հետ պահանջելու իրավունքը ներառում է նաև անշարժ գույքը և այն սեփականության իրավունքի դադարման ինքնուրույն հիմք է, այնուամենայնիվ դեռևս հստակ չէր ձեռք բերված գույքի վերաբերյալ կնքված գործարքի ճակատագրի հարցը: Բնականաբար սնանկ ճանաչված անձի կողմից անհատույց փոխանցումները կատարվում են գործարքի միջոցով: Սակայն սնանկության կառավարչի կողմից հետագայում այն հետ պահանջելու դեպքում բաց էր մնում այն հարցը, թե արդյոք գործարքը նույնպես պետք է վիճարկվի գույքը հետ պահանջելու համար: Դատարանների կողմից այս հարցի վերաբերյալ տարբեր մեկնաբանություններ էին տրվում:⁷⁸

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած վճռի հիման վրա սնանկ ճանաչված անձի սնանկության կառավարիչը դիմել էր դատարան սնանկ ճանաչված անձի կողմից 22.09.2006 թվականին կնքված անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագրի համաձայն երրորդ անձին փոխանցված բնակարանը հետ պահանջելու հայցով:

Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել էր «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ, 29-րդ և 54-րդ հոդվածները՝ հաստատված համաբերելով, որ կառավարիչն իրավունք ունի դիմելու դատարան՝ պարտապանի կողմից իրեն փոխկապակցված անձանց կատարված փոխանցումները հետ ստանալու պահանջով:

Վերաքննիչ դատարանը վճիռը բեկանելիս և հայցը մերժելիս պատճառաբանել էր, որ սույն գործի փաստերից ակնհայտ է, որ «Բնակարանի՝ որպես անշարժ գույքի նվիրատվության վիճարկվող Պայմանագիրը կնքվել է ՀՀ քաղ. օր.-ի 595-րդ և 596-րդ հոդվածներին համապատասխան, իսկ այդ Պայմանագրի վիճարկման իրավական հիմքում դրվել է միայն «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետը, որը, սնանկության գործով կառավարչին պարտապանին սնանկ ճանաչելուն նախորդող հինգ տարիների ընթացքում պարտապանի կողմից նրան փոխկապակցված անձանց կատարած անհատույց փոխանցումները դատական կարգով հետ ստանալու նպատակով դատարան դիմելու իրավունք վերապահելով հանդերձ, չի սահմանում ո՛չ այդ փոխանցումները հետ ստանալու այլ իրավական եղանակներ, քան դրանց հիմքում ընկած գործարքներն անվավեր ճանաչելը և (կամ) այդ գործարքների անվավերության հետևանքները կիրառելը, ո՛չ էլ այդ գործարքների անվավերության այլ հիմքեր, քան ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանվածները», և եկել է այն եզրահանգման, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի վկայակոչմամբ դատարան դիմած կառավարիչը պետք է.

ա) վկայակոչի նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված այն հիմքերը, որոնք դատարանին թույլ են տալիս վիճարկվող գործարքը ճանաչել անվավեր կամ գնահատել որպես առոչինչ՝ կիրառելով դրա անվավերության հետևանքները.

բ) ներկայացնի վիճարկվող գործարքի անվավերության հիմքերի առկայությունը հաստատող թույլատրելի և վերաբերելի ապացույցներ:

Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը եզրակացրել է, որ տվյալ դեպքում Լիզա Գրիգորյանի սնանկության գործով կառավարչի կողմից Դատարանին չեն ներկայացվել ո՛չ վիճարկվող Պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու կամ առոչինչ համարելու իրավական հիմքերը, ո՛չ էլ, առավել ևս, այդպիսիք հաստատող ապացույցներ, ուստի վիճարկվող Պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու և դրա անվավերության հետևանքները կիրառելու մասին պահանջը հիմնավորված համարվել ու բավարարվել չէր կարող, մինչդեռ Դատարանը կայացրել է հայցը բավարարելու մասին վճիռ՝ այն

⁷⁸ Տես սույն աշխատանքի Իրավաբանական անձի լուծարում (սնանկություն) մասը

պատճառաբանելով սոսկ «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետում նշված պայմանների առկայությամբ, որպիսիք գործարքի անվավերության հետ որևէ առնչություն չունեն:

Անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պատճառաբանություններին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ հիմնավոր է մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պարտապանի կատարած անհատույց փոխանցումները հետ ստանալու լիազորությունն իրականացնելիս կառավարիչը պարտապանի գույքը վերադարձնելու նպատակով պետք է գործարքն անվավեր ճանաչելու հայցապահանջով դիմի դատարան հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ քաղաքացուն դատարանով սնանկ ճանաչելու դեպքում պարտատերերի պահանջների բավարարման կարգը և դադարման հիմքերը, ինչպես նաև պարտատերերի պահանջների բավարարման առանձնահատկությունները սահմանվում են սնանկության հարաբերությունները կարգավորող օրենքով:

«Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի համաձայն՝ կառավարիչը կարող է սնանկության վերաբերյալ դիմում ներկայացնելուց հետո ոչ ուշ, քան մեկ տարվա ընթացքում դիմել դատական կարգով հետ ստանալու պարտապանի կատարած անհատույց փոխանցումները (այդ թվում՝ ոչ դրամային) պարտապանի հետ փոխկապակցված անձանց, որոնք կատարվել են պարտապանին սնանկ ճանաչելուն նախորդող հինգ տարվա ընթացքում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են պետական գրանցման:

Գրանցման ենթակա են՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված դեպքերում՝ այլ իրավունքները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործարքն անվավեր է սույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ նման ճանաչումից (առոչինչ գործարք):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

Վերոնշյալից հետևում է, որ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագումը և դադարումը ենթակա է պետական գրանցման: Այսինքն՝ սեփականատեր ունեցող գույքը իր նախկին սեփականատիրոջը վերադարձնելու համար անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել իրավունքի փոխանցման վերաբերյալ պայմանագիրը և դրա հիման վրա կատարված իրավունքի պետական գրանցումը, իսկ վերոնշյալը կարող է իրականանալ միայն համապատասխան անվավերության հիմքի առկայության դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում հավելել նաև, որ «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի վերլուծությունից հետևում է, որ այն նախատեսում է սնանկության վերաբերյալ գործով կառավարչի դատարան դիմելու իրավունքը՝ պարտապանի կողմից իրեն փոխկապակցված անձանց կատարված փոխանցումները հետ ստանալու պահանջով: Վերոնշյալ հոդվածով առանձնացվել են այնպիսի փոխանցումների տեսակներ, որոնք ակնհայտորեն վկայում են պարտատերերի նկատմամբ ունեցած պարտավորության կատարումից խուսափելու պարտապանի մտադրության մասին:

Այսինքն՝ վերոնշյալ օրենքով սահմանվել են փոխանցված անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների հետ ստանալու իրավունքը, սակայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը վերոնշյալ փոխանցումների անվավերության հիմք չի նախատեսում:

Վերոնշյալից հետևում է, որ առկա է օրենսդրական բաց, քանի որ ստացվում է մի իրավիճակ, երբ օրենքով նախատեսվում է որոշակի փաստերի վրա հասնելու ուժով անշարժ գույքի վերաբերյալ կատարված փոխանցումները հետ ստանալու իրավունքը, սակայն այդ իրավունքի իրականացման մեխանիզմները բացակայում են:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անշարժ գույքը հետ ստանալը դրա վերաբերյալ կնքված գործարքի անվավերության հետևանք է, հետևաբար «Մասնկության մասին» ՀՀ օրենքի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված անշարժ գույքը հետ ստանալու իրավունքը կարող է իրականացվել անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագիրը և դրա հիման վրա կատարված պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու միջոցով: ԵՔԴ/1165/02/08 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

3. Վճռաբեկ դատարանի կողմից դեռևս չի հստակեցվել օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մասի այն ձևակերպումը, որի համաձայն՝ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ գործարքն անվավեր ճանաչելիս կողմը պարտավոր է հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

Կարծում ենք, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից նշված խնդրի լուծումը տալիս կարող են հաշվի առնվել ներքոնշյալ վերլուծությունները, օրինակ վարձակալության պայմանագրի անվավերության հետևանքներ կիրառելիս.

մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ անվավեր գործարքը չի հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների, բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքն անվավեր է կնքելու պահից: Գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ ցանկացած դեպքում գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելիս դատարանը պետք է պարզի կողմերի գործարքով ստացածը:

Վարձակալության պայմանագրով վարձատուն պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը հանձնել գույք:

Հետևաբար անվավերության հետևանքների կիրառման ժամանակ մի կողմը պետք է վերադարձնի վճարված գումարը (վարձավճարը), իսկ մյուս կողմը՝ վարձակալության հանձնված գույքը: Միաժամանակ հարկ է նշել, որ օրենսդիրը նախատեսում է լրացուցիչ կանոն այն դեպքերի համար, երբ գործարքով ստացածը բնեղենով վերադարձնելն անհնար է: Այդպիսի դեպքերի մեջ է մտնում այն իրավիճակը, երբ գործարքով ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու մեջ:

Հետևաբար վարձակալության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու դեպքում գույքն օգտագործողի կողմից գործարքով ստացածը վերադարձնելն անհնարին է, քանի որ վարձակալության դեպքում գույքը հանձնվում է օգտագործման, ուստի գործարքով ստացածը դրսևորվում է գույքից օգտվելով: Այսինքն, վարձակալության պայմանագրի դեպքում վարձակալը փաստացի օգտվում է պայմանագրի առարկա գույքից, և հետևաբար, անվավերության հետևանքներ կիրառելիս, վերջինս պարտավոր է սեփականատիրոջը հատուցել այդ գույքի օգտագործման արժեքը: Գույքից օգտվելու արժեքը կարող է ներառել համապատասխան գույքի օգտագործման համար շուկայում գործող գինը:

Նման պայմաններում առոչինչ վարձակալության պայմանագրի անվավերության հետևանքների կիրառումն ունի հետևյալ առանձնահատկությունները՝

1. Վարձակալության պայմանագրով վարձակալի ստացածը դրսևորվում է գույքի օգտագործմամբ, հետևաբար այն բնեղենով վերադարձնելն անհնարին է.

2. Առոչինչ վարձակալության պայմանագրով վարձակալը պարտավոր է սեփականատիրոջը հատուցել գույքից օգտվելու արժեքը: Գույքից օգտվելու արժեքը կարող է ներառել համապատասխան գույքի օգտագործման համար շուկայում գործող գինը.

3. Առոչինչ վարձակալության պայմանագրով վարձատուի՝ գործարքով ստացածը դրսևորվում է վարձավճարի տեսքով, որի նկատմամբ կիրառելի են անհիմն հարստացման վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթները:

ՕՐԵՆՔԻ ԿԱՄ ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻՆ ՉՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՂ ԳՈՐԾԱՐՔԻ
ԱՆՎԱԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 305.

Օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի պահանջներին չհամապատասխանող գործարքն անվավեր է, եթե օրենքը չի սահմանում, որ նման գործարքն առոչինչ է կամ չի նախատեսում խախտման այլ հետևանքներ:

ՄԵԿԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի⁷⁹ հետ կապված ցույց տվեց այն դեպքը, երբ օրենքը, գործարքի առոչնչությունը չնախատեսելով օրենքի կամ այլ իրավական ակտի խախտման դեպքում գործարք կնքելիս, օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի ուժով այն պետք է դիտարկվի որպես անվավեր:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ներկայացուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ:

Սույն գործով Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հ.Միմոնյանը Ընկերության պահանջի իրավունքը 2005 թվականի սեպտեմբերի 20-ի պայմանագրով զիջել է Ընկերության բաժնետեր Հ.Միմոնյանին, որը նույն ֆիզիկական անձն է:

Հետևաբար, սույն գործով առկա է դեպք, երբ ներկայացուցիչը ներկայացվողի անունից գործարք է կնքել անձամբ իր նկատմամբ, ինչը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքին հակասող գործարքները անվավեր են, եթե օրենքը չի սահմանում, որ նման գործարքն առոչինչ է, կամ չի նախատեսում խախտման այլ հետևանքներ: Օրենքը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտմամբ կնքված գործարքը չի գնահատել որպես առոչինչ գործարք և չի նախատեսել նման խախտման այլ առանձնահատուկ հետևանքներ: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով նման գործարքը վիճահարույց է և կարող է անվավեր ճանաչվել դատարանի կողմից:

Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հ.Միմոնյանի՝ Ընկերության պահանջի իրավունքը Ընկերության բաժնետեր Հ.Միմոնյանին զիջելու մասին պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու մասին օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտ դատարանին չի ներկայացվել: Յ-2091/ՏԴ 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված. 306.

1. Կեղծ գործարքը, այսինքն՝ առերևույթ, առանց համապատասխան իրավական հետևանքներ առաջացնելու մտադրության կնքված գործարքը, առոչինչ է:

⁷⁹ Տես սույն աշխատանքի Ներկայացուցչություն մասը

2. Շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքը, առոչինչ է: Այդ գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում երբեմն հանդիպում են դեպքեր, երբ կողմերի միջև կնքված գործարքների առոչնչության հետևանքների կիրառման պահանջ է ներկայացվում դատարան:

Նման իրավիճակներ հաճախ հաղիպում են այն դեպքերում, երբ կողմերից մեկի հանդեպ ունեցած պարտավորության դիմաց գույքի վրա բռնագանձում տարածելու մտավախությունից ելնելով անձինք գործարքով գույքն օտարում են այլ անձանց՝ իրավական հիմքեր ստեղծելով այդ գույքը բռնագանձվող գույքի շրջանակից դուրս բերելու համար: Նման դեպքերում էլ հաճախ այն անձինք, ում հանդեպ գույքն օտարողն ունի որոշակի պարտավորություններ, դիմում են դատարան՝ գտնելով, որ գույքի օտարման գործարքը կնքվել է առանց իրավական հետևանքների առաջացնելու մտադրության՝ այդ անձի հանդեպ պարտավորության կատարումից խուսափելու նպատակով:

Նման իրավիճակներում դատարանների առջև միշտ բարձրացվում է գործարքը որպես կեղծ որակելու իրավական խնդիր, որն ունի նաև պրակտիկ դժվարություններ դատավարական տեսանկյունից:

Նմանատիպ գործ քննվեց Վճռաբեկ դատարանի կողմից, որի փաստերը հանգում էին հետևյալին.

ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության գյուղատնտեսական տեխնիկայի պետական տեսչության 05.11.2009 թվականի թիվ 13-4799 գրության համաձայն՝ HYUNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշի էքսկավատորը հաշվառվել է Արշակ Զարգարյանի անվամբ /հիմք՝ Երևանի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 29.07.2009 թվականի վճիռը/, 03.09.2009 թվականի էքսկավատորի առուվաճառքի պայմանագրով Գայանե Բարսեղյանն Արշակ Զարգարյանից գնել է HYUNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշով էքսկավատորը, 17.09.2009 թվականի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագրով Գայանե Բարսեղյանը վարձավճարի դիմաց «Հովնանյան Ինտերնեյշնլ» ՍՊԸ-ին է հանձնել HYUNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշով էքսկավատորը, 08.10.2009 թվականի էքսկավատորի առուվաճառքի պայմանագրով Արթուր Հարությունյանը Գայանե Բարսեղյանից գնել է HYUNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշով էքսկավատորը, 14.01.2010 թվականի մեխանիզմի վարձակալության պայմանագրով Արթուր Հարությունյանը վարձավճարի դիմաց «ՇՄՇ-23» ԲԲԸ-ին է հանձնել HYUNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշով էքսկավատորը:

Յուրի և Սիլվա Զարգարյանները, ում հանդեպ Արշակ Զարգարյանն ուներ որոշակի պարտավորություններ, դիմել էին դատարան՝ պահանջելով անվավեր ճանաչել Արշակ Զարգարյանի և Գայանե Բարսեղյանի միջև 03.09.2009 թվականին և Գայանե Բարսեղյանի ու Արթուր Հարությունյանի միջև 08.10.2009 թվականին կնքված էքսկավատորի առուվաճառքի պայմանագրերը:

Հայցը դատարանների կողմից բավարարվել էր՝ գործարքները որակելով որպես կեղծ, հետևաբար նաև առոչինչ:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով օրենսգրքի 306-րդ հոդվածը, նշեց.

գործարքի կեղծ լինելը փաստելու համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ այն կնքվել է առանց իրավական հետևանքներ առաջացնելու մտադրության, այսինքն՝ նպատակ չի հետապնդել կողմերի համար առաջացնել իրավունքներ և պարտականություններ:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Արշակ Զարգարյանի և Գայանե Բարսեղյանի միջև կնքված 03.09.2009 թվականի էքսկավատորի առուվաճառքի պայմանագիրը և Գայանե Բարսեղյանի ու Արթուր Հարությունյանի միջև կնքված 08.10.2009 թվականի էքսկավատորի առուվաճառքի պայմանագիրը կեղծ գործարքներ են, որոնցով իրականում Արշակ Զարգարյանը նպատակ է ունեցել խուսափել Յուրի և Սիլվա Զարգարյանների հանդեպ ունեցած պարտավորությունների կատարումից:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործում առկա չէ որևէ ապացույց, որով հաստատվում է այն փաստը, որ վերոնշյալ գործարքները կնքվել են առանց իրավական հետևանքներ առաջացնելու մտադրության:

Ավելին, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է 17.09.2009 թվականի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագիրը, համաձայն որի՝ Գայանե Բարսեղյանը վարձավճարի դիմաց «Հովնանյան Ինտերնեյշնլ» ՍՊԸ-ին է հանձնել HYNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշով էքսկավատորը, ինչպես նաև 14.01.2010 թվականի մեխանիզմի վարձակալության պայմանագիրը, համաձայն որի՝ Արթուր Հարությունյանը վարձավճարի դիմաց «ՇՄՇ-23» ԲԲԸ-ին է հանձնել HYNDAI R-170 W-7 մակնիշի 10-86SL պետհամարանիշով էքսկավատորը, որոնք վկայում են կողմերի՝ իրավական հետևանքներ առաջացնելու մտադրության մասին:

Ինչ վերաբերում է Արշակ Ջարգարյանի՝ Յուրի և Միլվա Ջարգարյանների հանդեպ ունեցած պարտավորությունների առկայությանը, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ փաստը բավարար չէ՝ պատասխանողների միջև կնքված գործարքները կեղծ լինելու, այսինքն՝ առերևույթ, առանց համապատասխան իրավական հետևանքներ առաջացնելու մտադրության բացակայությունը հաստատված համարելու համար: ԵԱԲԴ/2506/02/09 2011 թվականի մարտի 04

2. Շինծու գործարքների վերաբերյալ խնդիրներ առավել հաճախ են հանդիպում դատական պրակտիկայում: Այդ հարցերին Վճռաբեկ դատարանն սկսեց անդրադառնալ դեռևս 2008 թվականին:

Հաճախ կողմերի միջև կնքվում էին նույն առարկայի վերաբերյալ նույն ժամկետով պայմանագրեր, իսկ հետագայում բարձրացվում էր դրանցից մեկի շինծու լինելու և դրանով մյուս գործարքը քողարկելու նպատակ հետապնդելու հարցը:

Գործերից մեկով Երևանի, Կոմիտաս 22 հասցեում գտնվող խանութի սեփականատեր Ընկերության՝ ի դեմս Վիլեն Առաքելյանի և Սերգեյ Գաբրիելյանի միջև 03.03.2005 թվականին կնքվել էր անշարժ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիր: Պայմանագիրը վավերացվել էր Կենտրոն տարածքի նոտարական գրասենյակում, դրանից ծագած իրավունքները գրանցվել են ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Արաբկիրի տարածքային ստորաբաժանման կողմից, 15.03.2005 թվականին Վիլեն Առաքելյանի և Սերգեյ Գաբրիելյանի միջև կնքվել էր վարձակալության պայմանագիր, ըստ որի՝ Վիլեն Առաքելյանը 5 տարի ժամկետով Սերգեյ Գաբրիելյանի վարձակալությանն է հանձնել իր խանութի տարածքը, որը կազմում է 75 քմ, նշված պայմանագիրը չէր ենթարկվել նոտարական վավերացման, և պայմանագրից ծագող իրավունքները չէին ստացել պետական գրանցում: 10.04.2007 թվականին Վիլեն Առաքելյանը գրությամբ Սերգեյ Գաբրիելյանից պահանջել էր մինչև 15.04.2007 թվականը ազատել խանութի տարածքը:

Երբ կողմերի միջև վեճ առաջացավ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիրը լուծելու վերաբերյալ, մյուս կողմը՝ Սերգեյ Գաբրիելյանը, հակընդդեմ հայցով պահանջեց գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիրը ճանաչել շինծու գործարք և հիմք ընդունելով Սերգեյ Գաբրիելյանի, Վիլենտա Գաբրիելյանի ու Ընկերության միջև 15.03.2005 թվականին կնքված տարածքի վարձակալության ներքին պայմանագիրը (այսուհետ՝ Վարձակալության պայմանագիր) և կիրառելով այդ գործարքի նկատմամբ ոչ բնակելի տարածքի վարձակալության պայմանագրին վերաբերող կանոնները՝ համարել, որ կողմերի միջև իրականում կնքվել է վարձակալության պայմանագիր, ինչպես նաև մերժել Ընկերության հայցը:

Վճռաբեկ դատարանը, սահմանելով գործարքը շինծու որակելու համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստերը, միաժամանակ վերջը նշված երկու պայմանագրերի ուսումնասիրության արդյունքում որոշեց, թե արդյո՞ք գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիրը շինծու է, թե՞ ոչ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին: Այսինքն, շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց:

Սույն գործի փաստերի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով պարզման ենթակա է այն իրավական հարցադրումը, թե արդյո՞ք Վիլեն Առաքելյանի և Սերգեյ Գաբրիելյանի միջև կնքված գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիրն նպատակ է հետապնդել քողարկել վարձակալության պայմանագրի առկայությունը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ այս կամ այն հանգամանքի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի եզրակացությունը պետք է լինի գործով ձեռք բերված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման տրամաբանական հետևությունը՝ հաշվի առնելով դրանց համակցությունը և փոխադարձ կապը, կիրառման ենթակա իրավունքը և ներքին համոզմունքը:

Սույն քաղաքացիական գործով անհատույց օգտագործման և վարձակալության պայմանագրերի համեմատական վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրականում կողմերի միջև կնքվել է գույքի վարձակալության պայմանագիր և անհատույց օգտագործման պայմանագրով քողարկվել է կողմերի միջև իրականում ծագած վարձակալական իրավահարաբերությունը:

Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում հետևյալ հանգամանքները.

1. Ընկերության՝ ի դեմս Վիլեն Առաքելյանի և Սերգեյ Գաբրիելյանի միջև 03.03.2005 թվականին կնքվել է անշարժ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիր: 15.03.2005 թվականին Վիլեն Առաքելյանի և Սերգեյ Գաբրիելյանի միջև կնքվել է վարձակալության պայմանագիր, որը սակայն չի ենթարկվել նոտարական վավերացման, և պայմանագրից ծագող իրավունքները չեն ստացել պետական գրանցում:

Այսինքն՝ Վարձակալության պայմանագիրը առոչինչ է, սակայն այդ պայմանագրի վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս փաստելու, որ իրականում կողմերը ցանկացել են, որպեսզի իրենց միջև առաջանան վարձակալական հարաբերություններ: Մինչդեռ, Տնտեսական դատարանը, առոչինչ համարելով կողմերի միջև կնքված վարձակալության պայմանագիրը, այն բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ չի ուսումնասիրել որպես կողմերի իրական կամքի արտահայտման ապացույց:

2. Թե՛ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիրը և թե՛ վարձակալության պայմանագիրը կնքվել են նույն անձանց միջև, պայմանագրերում հիշատակվող անշարժ գույքի մակերեսը նույնն է՝ 75 քմ:

3. Անշարժ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագրով վեճի առարկա գույքը անհատույց օգտագործման է հանձնվել Ընկերության կողմից, որը սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն է և հետապնդում է շահույթ ստանալու նպատակ: Այսինքն, այն հանգամանքը, որ Ընկերությունը, որի գործունեության նպատակը շահույթ ստանալն է, իրեն սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը հանձնում է անհատույց օգտագործման, Վճռաբեկ դատարանը համարում է անիրատեսական և փաստում այդ պայմանագրով մեկ այլ պայմանագրի քողարկման հանգամանքը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ հանգամանքները, Վճռաբեկ դատարանը դրանք դիտում է բավարար փաստելու համար, որ անշարժ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագիրը ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին և նպատակ է հետապնդել քողարկելու վարձակալության պայմանագրի առկայությունը:

Հետևաբար, 03.03.2005 թվականի անշարժ գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագրի նկատմամբ անհրաժեշտ է կիրառել անշարժ գույքի վարձակալության ժամկետային պայմանագրին վերաբերող կանոններ՝ 15.03.2005 թվականին Վիլեն Առաքելյանի և Սերգեյ Գաբրիելյանի միջև

կնքված վարձակալության պայմանագրով սահմանված պայմաններով: 3-89(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 01

3. Նմանատիպ հարցեր բարձրացվում են նաև նվիրատվության գործարքով առուվաճառքի պայմանագիրը քողարկելու վերաբերյալ վեճերի քննության ժամանակ:

Նմանատիպ գործերից մեկով Երևանի Նոր-Նորքի 4-րդ զանգվածի 2-րդ հատվածի 33ա շենքի թիվ 25 բնակարանն ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանել էր Արփենիկ Մուխայեյանին, Նաիրա և Գոհար Անտոնյաններին, Գաբեգին և Տաթևիկ Ավետիսյաններին, Վերոնիկա և Արմեն Շահինյաններին: 25.04.2003 թվականին Արփենիկ Մուխայեյանը, Գոհար Անտոնյանը և Վերոնիկա Շահինյանը նոտարական կարգով վավերացված լիազորագրով լիազորել էին Շիրակ Գևորգյանին Երևանի Նոր-Նորքի 4-րդ զանգվածի 2-րդ հատվածի 33ա շենքի թիվ 25 բնակարանի իրենց պատկանող բաժինները նվիրել Նաիրա Անտոնյանին: 28.04.2003 թվականին Շիրակ Գևորգյանի՝ որպես Արփենիկ Մուխայեյանի, Գոհար Անտոնյանի և Վերոնիկա Շահինյանի լիազորված ներկայացուցչի, Արմեն Շահինյանի և Նաիրա Անտոնյանի միջև կնքվել էր բնակարանի բաժինների նվիրատվության պայմանագիր: Պայմանագիրը վավերացվել է նոտարական կարգով և դրա հիման վրա կատարվել է Նաիրա Անտոնյանի սեփականության իրավունքի պետական գրանցում: 29.09.2003 թվականի ստացականի համաձայն՝ Արմեն Շահինյանը Երևանի Նոր-Նորքի 4-րդ զանգվածի 2-րդ հատվածի 33ա շենքի թիվ 25 բնակարանի իր մասնաբաժինը նվիրել էր Նաիրա Անտոնյանին, որի դիմաց ստացել է 830 (ութ հարյուր երեսուն) ԱՄՆ դոլար: Նաիրա Անտոնյանի 07.08.2007 թվականին տրված բացատրության համաձայն՝ ինքը Արփենիկ Մուխայեյանի ու Գոհար Մուխայեյանի հետ պայմանավորվել է, որ իրենց բաժինները նվիրատվության պայմանագրով նվիրեն իրեն, որպեսզի կարողանա այն վաճառել և ստացված գումարը բաժանել:

Վճռաբեկ դատարանը, գնահատելով վերոնշյալ փաստերը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 594-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նվիրատվության պայմանագրով մի կողմը (նվիրատուն) մյուս կողմի (նվիրառուի) սեփականությանն անհատույց հանձնում է կամ պարտավորվում է հանձնել գույք կամ իրեն կամ երրորդ անձին ուղղված գույքային իրավունք (պահանջ), կամ ազատում է կամ պարտավորվում է նրան ազատել իր կամ երրորդ անձի հանդեպ ունեցած գույքային պարտավորությունից: Գույքի կամ իրավունքի հանդիպական հանձնման կամ հանդիպական պարտավորության առկայության դեպքում պայմանագիրը նվիրատվություն չի համարվում: Այդպիսի պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում են նույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված կանոնները:

Նույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքը, առոչինչ է:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին: Այսինքն, շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց (տե՛ս օրինակ՝ «ԱՎԱ» ՍՊԸ ընդդեմ Սերգեյ Գաբրիելյան և Վիոլետա Գաբրիելյան՝ պայմանագիրը վաղաժամկետ լուծելու, Սերգեյ և Վիոլետա Գաբրիելյաններին տարածքից փտարելու պահանջների մասին թիվ 3-89(ՏԴ) քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.02.2008 թվականի որոշումը):

Սույն գործի փաստերի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով պարզաբանման է ենթակա այն իրավական հարցադրումը, թե արդյո՞ք վեճի առարկա բնակարանի բաժինների նվիրատվության պայմանագիրը նպատակ է հետապնդել քողարկել առուվաճառքի պայմանագրի առկայությունը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր

ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ այս կամ այն հանգամանքի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի եզրակացությունը պետք է լինի գործով ձեռք բերված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման տրամաբանական հետևությունը՝ հաշվի առնելով դրանց համակցությունը և փոխադարձ կապը, կիրառման ենթակա իրավունքը և ներքին համոզմունքը:

Սույն քաղաքացիական գործում առկա Նաիրա Անտոնյանի 07.08.2007 թվականի բացատրության, ինչպես նաև Երևանի Նոր Նորքի 4-րդ զանգվածի 2-րդ հատվածի 33ա շենքի թիվ 25 բնակարանի համասեփականատեր Արմեն Շահինյանի կողմից իր բաժնի նվիրատվության դիմաց դրամական փոխհատուցում ստացած լինելու փաստի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրականում կողմերի միջև կնքվել է բաժնի առուվաճառքի պայմանագիր, իսկ նվիրատվության պայմանագրով քողարկվել է կողմերի միջև իրականում ծագած առուվաճառքի իրավահարաբերությունը:

Այդ ապացույցները վկայում են նվիրատվության պայմանագրի հատուցելի լինելու, գույքի հանդիպական հանձնման մասին, որի պայմաններում Վերաքննիչ դատարանը պետք է կիրառեր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 594-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությունը: 3-425(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

4. Վճռաբեկ դատարանի կողմից որոշակիորեն լուծում ստացավ նաև պրակտիկայում հաճախ հանդիպող մեկ այլ դեպք: Երբեմն կողմերի միջև փոխառության պայմանագիր կնքելուց հետո փոխառուն պահանջում է որոշակիորեն ապահովել փոխառուի կողմից պարտավորության կատարումը: Նման դեպքերում կողմերը փոխառուի կողմից պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով կնքում են փոխառուի գույքի առուվաճառքի պայմանագիր, որով փոխառուն իր գույքը վաճառում է փոխառուին, սակայն պայմանով, որ փոխառության գումարը վերադարձնելուց հետո վաճառված գույքը պետք է վերաձևակերպվի փոխառուի անվամբ:

Կողմերի միջև վեճի դեպքում բարձրացվում է նշված գործարքների շինծու լինելու հարցը: Հաճախ են կողմերը փաստարկ բերում այն մասին, որ նշված առուվաճառքի գործարքով իրականում քաղարկվել է փոխառության պայմանագրի կատարումն ապահովող գրացի պայմանագիրը:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց նաև այդ հարցին՝ փորձելով միասնականացնել պրակտիկ այդ խնդրի լուծումը բոլոր դատարանների կողմից:

Վճռաբեկ դատարանը, գնահատելով գործում առկա այն փաստերը, որոնց համաձայն՝ Ռոբերտ Ամիրյանի և Ավետիք Ամիրյանի միջև 19.06.2003 թվականին կնքվել էր Երևանի Նորք-Մարաշի թիվ 115 տան վերաբերյալ առուվաճառքի պայմանագիր, իսկ պարտավորագրով Ավետիք Ամիրյանը պարտավորվել էր վեց ամսվա ընթացքում Նորք-Մարաշի 115 տան հետ ոչ մի գործարք չկատարել, Ավետիք Ամիրյանի կողմից տրված պարտքը մարելուց հետո բնակարանը անվանափոխել Ռոբերտ Ամիրյանի անունով, նշեց.

գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առաջին գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին: Այսինքն՝ շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց: Շինծու գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս:

Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, հայցի բավարարման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ չկան հիմքեր Ռոբերտ Ամիրյանի և Ավետիք Ամիրյանի միջև 19.06.2003 թվականին կնքված առուվաճառքի պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու համար, պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել Ավետիք Ամիրյանի կողմից 20.06.2003 թվականի տրված գրավոր պարտավորագիրը: Մասնավորապես, պարտավորագրով Ավետիք Ամիրյանը

պարտավորվում է վեց ամսվա ընթացքում Նորք-Մարաշի 115 տան հետ ոչ մի գործարք չկատարել, իսկ Ավետիք Ամիրյանի կողմից տրված պարտքը մարելուց հետո բնակարանը անվանափոխել Ռոբերտ Ամիրյանի անունով:

Վերոնշյալ պարտավորագրից հետևում է, որ Ռոբերտ Ամիրյանի և Ավետիք Ամիրյանի միջև կնքված առուվաճառքի պայմանագրով նրանց միջև իրականում ծագել են այլ իրավահարաբերություններ, քան այն հարաբերությունները, որոնք կողմերը երրորդ անձանց ներկայացրել են առուվաճառքի պայմանագիրը կնքելիս: Մասնավորապես, առուվաճառքի պայմանագիրը Ավետիք Ամիրյանի համար հանդիսացել է երաշխիք հետագայում Ռոբերտ Ամիրյանին փոխառությամբ տրված գումարը հետ ստանալու համար, իսկ պարտավորագիրը վերջինիս համար հանդիսացել է երաշխիք հետագայում իրեն պատկանող տունը հետ վերադարձնելու համար: 3-439(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

5. Դատական պրակտիկայում հաճախ հարց էր բարձրացվում, թե շինծու գործարքով արդյոք կարող են քողարկվել կողմերը:

Գործերից մեկով Մարգարիտ Թերզյանի՝ որպես գնորդի և Գառնիկ Կարապետյանի՝ որպես վաճառողի միջև 05.10.2004 թվականին կնքվել էր 1992 թվականի արտադրության Մերսեդես 280 Ե մակնիշի 03 LS 502 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագիր: «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության Երևանի թիվ 2 հաշվառման քննչական բաժանմունքի պետի գրության համաձայն՝ Մերսեդես 280 Ե մակնիշի 03 LS 915 պետհամարանիշի ավտոմեքենան 20.08.2004 թվականին հաշվառված է եղել 03 LS 502 պետհամարանիշով: 25.08.2004 թվականի ստացականի համաձայն՝ Գառնիկ Կարապետյանը Նարինե Խաչատրյանից ստացել էր 4.000 ԱՄՆ դոլար կանխավճար, իսկ մնացած 7.000 ԱՄՆ դոլարը Նարինե Խաչատրյանը պարտավորվել էր վճարել 2004 թվականի հոկտեմբերի 25-30-ը՝ բանկից վարկ ստանալու պայմանով, որից հետո Գառնիկ Կարապետյանը պարտավորվել էր ավտոմեքենան վերագրանցել և հանձնել Նարինե Խաչատրյանին: Գառնիկ Կարապետյանի կողմից 16.02.2009 թվականին տրված, նոտարական կարգով վավերացված հայտարարության համաձայն՝ Գառնիկ Կարապետյանը հայտնել էր, որ 2004 թվականի օգոստոսին 4.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ կանխավճարով Նարինե Խաչատրյանին վաճառել է Մերսեդես 280 Ե մակնիշի 03 LS 502 պետհամարանիշի ավտոմեքենան, իսկ մնացած 3.500.000 ՀՀ դրամը Նարինե Խաչատրյանը վճարել է 27.10.2004 թվականին: Ավտոմեքենայի առուվաճառքի 05.10.2004 թվականի պայմանագրում Նարինե Խաչատրյանի խնդրանքով որպես գնորդ հանդես է եկել նրա սկեսուրը՝ Մարգարիտ Թերզյանը:

Հետագայում դատարանի առջև բարձրացվեց այն հարցը, որ 05.10.2004 թվականի առուվաճառքի պայմանագրով քողարկվել են կողմերը, այսինքն՝ Նարինե Խաչատրյանի փոխարեն նշվել է Մարգարիտ Թերզյանը, իսկ գործարքն իրականում կնքվել է Նարինե Խաչատրյանի և Գառնիկ Կարապետյանի միջև:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ առուվաճառքի պայմանագրով կողմերից մեկը (վաճառողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (գնորդին) որպես սեփականություն հանձնել ապրանք (գույք), իսկ գնորդը պարտավորվում է ընդունել ապրանքը և դրա համար վճարել որոշակի գումար (գինը): Նույն օրենսգրքի 501-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է, որ գնորդը պարտավոր է ապրանքի համար վճարել առուվաճառքի պայմանագրով նախատեսված գինը, իսկ 502-րդ հոդվածի համաձայն՝ գնորդը պարտավոր է վճարել ապրանքի համար այն վաճառողից ստանալուց անմիջապես առաջ կամ հետո, եթե այլ բան նախատեսված չէ նույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով, իրավական ակտերով կամ առուվաճառքի պայմանագրով և չի բխում պարտավորության էությունից:

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ առուվաճառքի պայմանագրով կողմերի, այն է՝ վաճառողի և գնորդի իրական կամաարտահայտությունն ուղղված պետք է լինի վաճառողի համար՝ առուվաճառքի առարկան ի սեփականություն գնորդին հանձնելու պարտականության և գնորդից առուվաճառքի գինը ստանալու իրավունքի, իսկ գնորդի համար՝ առուվաճառքի առարկան իրեն ի սեփականություն հանձնելու պահանջի իրավունքի, ինչպես նաև հանձնված գույքի ընդունման պարտականության և առուվաճառքի գինը վաճառողին վճարելու պարտականության սահմանմանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործարքն անվավեր է նույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ նման ճանաչումից (առոչինչ գործարք): Ընդ որում, վիճահարույց գործարքն անվավեր ճանաչելու պահանջ կարող են ներկայացնել նույն օրենսգրքում նշված անձինք, իսկ առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման մասին պահանջ կարող է ներկայացնել ցանկացած շահագրգիռ անձ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքը, առոչինչ է:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում միայն, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց: Հետևաբար, գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝ 1) գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ 2) այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գառնիկ Կարապետյանի կողմից տրված 25.08.2004 թվականի ստացականով և 16.02.2009 թվականին նոտարական կարգով հաստատված հայտարարությամբ հաստատվում է, որ իրականում ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրով գնորդ է Նարինե Խաչատրյանը, առուվաճառքի գումարը վճարվել է նրա կողմից և հենց նրա խնդրանքով է պայմանագրում որպես գնորդ նշվել Մարգարիտ Թերզյանը:

Վերոնշյալ փաստերի և նշված իրավական նորմերի համադրումից հետևում է, որ առուվաճառքի պայմանագրով և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի 1-ին կետով գնորդին վերագրվող գործողությունները Մարգարիտ Թերզյանի կողմից չեն կատարվել, այլ վաճառողի հետ առուվաճառքի մասին բանակցությունները վարվել, առուվաճառքի գումարը վճարվել է Նարինե Խաչատրյանի կողմից, հետևաբար քննարկվող պարագայում կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված առոչինչ գործարքի հետևանքները, ըստ որի՝ շինծու գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս: Բսկ սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Մարգարիտ Թերզյանի՝ որպես գնորդի և Գառնիկ Կարապետյանի՝ որպես վաճառողի միջև կնքված գործարքով իրականում քողարկվել է Նարինե Խաչատրյանի՝ որպես գնորդի և Գառնիկ Կարապետյանի՝ որպես վաճառողի միջև կնքված գործարքը: ԵՔԴ/0738/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24

6. Դատական պրակտիկայում բավականին տարածված է օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի հիմքով նվիրատվության պայմանագրերի վիճարկումը:

Կողմերի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագրերը երբեմն զուգորդվում են նվիրատուին խնամելու վերաբերյալ կողմերի միջև կայացված բանավոր համաձայնությամբ: Երբեմն դրա մասին կողմերն ուղղակի լռելյայն են համաձայնվում: Հետագայում, երբ նվիրատուն դադարում է նվիրատուին խնամել, վերջինս դիմում է դատարան՝ պահանջելով նվիրատվության պայմանագիրը ճանաչել անվավեր՝ այն որպես շինծու գործարք կնքված լինելու հիմքով՝ նպատակ ունենալով քաղարկել կողմերի միջև իրականում կնքված ցմահ ռենտայի պայմանագիրը:⁸⁰

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ խնդրին՝ ուշադրություն դարձնելով նաև հարցի դատավարական (ապացուցման) կողմին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

⁸⁰ Անհրաժեշտ է նշել, որ գործարքները նման փաստական հանգամանքներով վիճարկվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի հիմքով՝ որպես էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքներ: Տես սույն աշխատանքի էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքների անվավերությունը մասը, ինչպես նաև Նվիրատվություն և Ռենտա մասերը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքը, առոչինչ է։ Այդ գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս։

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին։ Այսինքն, շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց (տե՛ս՝ «Մինկրիստալ» ՍՊԸ-ն (այսուհետ՝ Ընկերություն) ընդդեմ Գագիկ Բղդոյանի, Եվգինյա Բղդոյանի, երրորդ անձ ՀՀ կենտրոնական դեպոզիտարիա ԻԿԳ-ի՝ Ընկերության լիազորված անձ Ռոստոմ Կուրդինյանի և Գագիկ Բղդոյանի միջև 23.07.2002 թվականին կնքված «Մինկրիստալ-ԱՌ» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Կազմակերպություն) բաժնետոմսերի առուվաճառքի, որպես առոչինչ պայմանագրի, անվավերության հետևանքները կիրառելու և Գագիկ Բղդոյանի և Եվգինյա Բղդոյանի միջև 22.07.2005 թվականին կնքված Կազմակերպության բաժնետոմսերի նվիրատվության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին, **թիվ 3-623(ՎԴ) քաղաքացիական գործը**)։

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ պայմանագիրը նվիրատվություն չհամարելու և դրա նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված կանոնները կիրառելու համար օրենսդիրն անհրաժեշտ է համարել գործի քննության ժամանակ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված հիմքերով ծագած գույքի կամ իրավունքի հանդիպական հանձնման կամ հանդիպական պարտավորության առկայության հաստատումը։

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ։

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա։

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում անդրադարձել է դատական ակտերի իրավական հիմնավորվածության հարցին (տե՛ս, Ալվարդ Խաչատրյանի օրինական ներկայացուցիչ Թեհմինե Խաչատրյանն ընդդեմ Արմեն, Անահիտ Խաչատրյանների, Քանաքեռավանի գյուղապետարանի, ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Եղվարդի տարածքային ստորաբաժանման՝ Քանաքեռավանի շրջխորհրդի գործկոմի 31.01.1995 թվականի թիվ 1 որոշումը, սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, գրանցման վկայականը մասնակիորեն անվավեր ճանաչելու և համասեփականատեր ճանաչելու պահանջների մասին, և Արմեն Խաչատրյանի հակընդդեմ հայցն ընդդեմ Թեհմինե Խաչատրյանի՝ բնակության իրավունքը դադարեցնելու և բնակելի տարածությունից փտարելու պահանջների մասին ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 26.12.2008 թվականի որոշում, քաղաքացիական գործ թիվ ԿԴ03/0026/02/08)։

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը պարտավոր է տալ որոշման իրավական հիմնավորումը։

Որոշման իրավական հիմնավորումը կայանում է հաստատված փաստերի և իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքի համապատասխան նորմի կամ նորմերի ընտրության և կիրառման մեջ, այն նորմի (նորմերի), որի հիման վրա դատարանը եզրակացություն է անում վիճելի իրավահարաբերության առկայության կամ բացակայության մասին։

Որոշման մեջ ոչ միայն պետք է ցույց տալ նորմատիվ ակտի այս կամ այն հոդվածը, որում ամրագրված է կիրառման ենթակա նորմը, այլ պետք է պատճառաբանվի, թե հատկապես ինչու պետք է կիրառվի հենց այդ նորմը։

Որոշման իրավական հիմնավորումը բնութագրում է ինչպես դատարանի, այնպես էլ նրա որոշման իրավակիրատ գործառնությունը, ընդգծում դատական գործունեության և դատական որոշման օրինականությունը:

Դատարանը պետք է նշի ոչ միայն այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնվել է վճիռ կայացնելիս, այլև պետք է պատճառաբանի, թե ինչու է կողմի ներկայացրած այս կամ այն ապացույցը մերժվում: Միայն նման հիմնավորումը կարող է վկայել գործի բազմակողմանի հետազոտության մասին:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ իրականում կողմերի միջև կնքվել է ցմահ ռենտայի պայմանագիր, իսկ նվիրատվության պայմանագրով քողարկվել է կողմերի միջև իրականում ծագած ցմահ ռենտայի իրավահարաբերությունը:

Վերաքննիչ դատարանի նման եզրահանգման համար հիմք են հանդիսացել գլխավորապես սույն գործով վկաների ցուցմունքներն այն մասին, որ Մարինե Գալստյանն իր ընտանքով մշտապես հոգացել է Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և ֆինանսական ծախսերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ Լուսիկ Գալուստյանը միայնակ, թոշակառու և հաշմանդամ կին է, ինչը հիմք է տվել ենթադրելու, որ վերջինս բնակարանը նվիրել է կարիքից դրդված: Նշվածը Վերաքննիչ դատարանը դիտել է բավարար՝ հաստատված համարելու համար հանդիպական պարտավորության առկայության փաստը, մասնավորապես այն հանգամանքը, որ նվիրատվության պայմանագիրը կնքելու ժամանակ Մարինե Գալստյանը պարտավորվել է ցմահ հոգալ Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և կենցաղային կարիքները: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը հիշյալ գործարքը որակել է որպես շինծու գործարք՝ գտնելով, որ կողմերի միջև ծագած իրավահարաբերություններն իրենց բնույթով իրականում ցմահ ռենտայի հարաբերություններ են:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով չի հիմնավորվել Մարինե Գալստյանի կողմից հանդիպական պարտավորության ստանձնման փաստը, ուստիև ապացուցված չէ կնքված գործարքի շինծու լինելու հանգամանքը հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Սույն գործով վկաներ Սաթենիկ Ոսկանյանի, Ալինա Ներսիսյանի, Արման Աշուղաթոյանի, Նվեր Ներսիսյանի, Նաիրա Մխեյանի, Մարգարիտա Գևորգյանի և Վոլոդյա Գալստյանի ցուցմունքների համաձայն՝ Մարինե Գալստյանն իր ընտանիքով մշտապես հոգացել է Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և ֆինանսական ծախսերը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ վկաների ցուցմունքներով չի հաստատվում նվիրատվությունը կատարելու ժամանակ նվիրատուի մասին ցմահ հոգալու՝ Մարինե Գալստյանի պարտավորության ստանձնման փաստը, քանի որ նվիրատուի մասին կարող է հոգ տարվել ոչ միայն նման պարտավորության ստանձնումով, այլ նաև բարեկամական-հարազատական հարաբերություններից, երախտագիտությունց և այլ հանգամանքներից ելնելով, և որ վերջինիս հանդեպ փաստացի խնամքի իրականացումը դեռևս հիմք չէ նվիրատվության պայմանագիրը ցմահ հոգալու պայմանով կնքված լինելու փաստը հաստատելու համար: Ինչ վերաբերում է նվիրատուի միայնակ, թոշակառու և հաշմանդամ լինելու հանգամանքներին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դրանք սույն գործով էական նշանակություն ունեցող հանդիպական պարտավորության առկայությունը հավաստելու հիմք չեն:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործում բացակայում է որևէ ապացույց, որով հաստատվում է սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այն փաստը, համաձայն որի՝ վեճի առարկա բնակարանի նվիրատվության պայմանագրով գույքը հանձնելու դիմաց Մարինե Գալստյանը պարտավորվել է ցմահ հոգալ Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և կենցաղային կարիքները: ԵԲԴ/0504/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

ԱՆԳՈՐԾՈՒՆԱԿ ՃԱՆԱԶՎԱԾ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ԿՆՔԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 307.

1. Հոգեկան խանգարման հետևանքով անգործունակ ճանաչված քաղաքացու կնքած գործարքն առոչինչ է:

Այդպիսի գործարքի կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին բնեղենով վերադարձնել ամբողջ ստացածը, իսկ բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում՝ դրամով հատուցել դրա արժեքը:

Գործունակ կողմը, բացի դրանից, պարտավոր է մյուս կողմին հատուցել նրա կրած իրական վնասը, եթե գիտեր կամ պետք է իմանար մյուս կողմի անգործունակության մասին:

2. Հոգեկան խանգարման հետևանքով անգործունակ ճանաչված քաղաքացու շահերից ելնելով՝ նրա կնքած գործարքը խնամակալի պահանջով դատարանը կարող է վավեր ճանաչել, եթե այն կնքվել է ի շահ այդ քաղաքացու:

ԻՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՍԿԱՆԱԼՈՒ ԿԱՍ ԴՐԱՆՔ
ՂԵԿԱՎԱՐԵԼՈՒ ԱՆԸՆԴՈՒՆԱԿ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ԿՆՔԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 311.

1. Գործունակ, սակայն գործարքի կնքման պահին այնպիսի վիճակում գտնվող քաղաքացու կնքած գործարքը, երբ նա ընդունակ չի եղել հասկանալու իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարելու դրանք, դատարանով կարող է անվավեր ճանաչվել այդ քաղաքացու կամ այն անձանց հայցով, որոնց իրավունքները և օրենքով պաշտպանվող շահերը խախտվել են այդ գործարքը կնքելու հետևանքով:

2. Հետագայում անգործունակ ճանաչված քաղաքացու կնքած գործարքը դատարանով կարող է անվավեր ճանաչվել նրա խնամակալի հայցով, եթե ապացուցված է, որ գործարքը կնքելու պահին քաղաքացին ընդունակ չի եղել հասկանալու իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարելու դրանք:

3. Եթե գործարքն անվավեր է ճանաչվել սույն հոդվածի հիման վրա, համապատասխանաբար կիրառվում են սույն օրենսգրքի 307 հոդվածի 1-ին կետի երկրորդ և երրորդ պարբերություններով նախատեսված կանոնները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի կիրառման ժամանակ դատարան է ներկայացվում փորձագետի եզրակացություն, որում նշված է լինում անձի որոշակի հիվանդություններով տառապելու հանգամանքը, կամ նշվում է անձի կողմից իր գործողությունների նշանակությունը չհասկանալու ընդհանուր հնարավորության մասին: Միայն այդ ապացույցի առկայությամբ դատարանները հաճախ են 311-րդ հոդվածի հիման վրա գործարքները ճանաչում անվավեր:

Վճռաբեկ դատարանը իր որոշմամբ փորձեց հստակեցնել այդ հարցը և սահմանել նման ապացույցի բավարար լինելու շրջանակները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործունակ, սակայն գործարքի կնքման պահին այնպիսի վիճակում գտնվող քաղաքացու կնքած գործարքը, երբ նա ընդունակ չի եղել հասկանալու իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարելու դրանք, դատարանով կարող է անվավեր ճանաչվել այդ քաղաքացու կամ այն անձանց հայցով, որոնց իրավունքները և օրենքով պաշտպանվող շահերը խախտվել են այդ գործարքը կնքելու հետևանքով:

Վերը նշված հոդվածի հիմքով գործարքը կարող է անվավեր ճանաչվել այն դեպքում, երբ ապացուցվում է գործարքը կնքած քաղաքացու՝ գործարքի կնքման պահին իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակ լինելու հանգամանքը:

Սույն գործով վերաքննիչ դատարանը գործարքի կնքման պահին Ծ.Լոփոյանի գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակ լինելու հանգամանքն ապացուցված է համարել 27.12.2006 թվականի ՀՀ ԳԱԱ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի փորձագետի եզրակացության հիման վրա, որով հաստատվել է.

1. «Աթերոսկլերոզ», «Աթերոսկլերոտիկ կարդիոսկլերոզ», «Դեֆորմացվող օսթեոարթրոզ» հիվանդություններով տառապող հիվանդների, այդ թվում նաև Ծ.Լոփոյանի մոտ իմացական գործընթացների՝ ընկալման, իրողություններն ադեկվատ ընկալելու, գնահատելու ունակության

փոփոխությունների, ինչպես նաև հիշողության մասնակի կորստի, գործողությունների և դրանց հետևանքների ու նշանակության մասնակի գիտակցման հնարավորությունը,

2. տարիքային առանձնահատկությունների և միկրոսոցիալական իրավիճակի (խնամքի տակ գտնվելու փաստը, կախվածությունը, սեփական կարիքները ինքնուրույն հոգալ չկարողանալը, հիվանդությունների հետևանքները) պատճառով վիճելի պայմանագիրը կնքելու ժամանակ Օ.Լուփոյանի՝ սեփական գործողությունների իրական բովանդակությունը և նշանակությունը ամբողջովին գիտակցելու և կառավարելու անկարողության հնարավոր առկայությունը:

3. 03.02.2005 թվականին Օ.Լուփոյանի հոգեբանական առումով անօգնական վիճակում գտնվելը:

Այսպիսով, նշված եզրակացության մեջ խոսքը գնում է իմացական գործընթացների խաթարման հնարավորության, տարիքային առանձնահատկությունների և հիվանդությունների ենթադրյալ հետևանքների և հոգեբանական առումով անօգնական վիճակի մասին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված հանգամանքները բավարար հիմք չեն կարող հանդիսանալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով վիճելի նվիրատվության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու համար հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի ուժով գործարքն անվավեր ճանաչելու համար պարտադիր պայման է գործարքը կնքած անձի՝ իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու, կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակ լինելու փաստը՝ հենց գործարքի կնքման պահին:

Սույն գործում առկա՝ 22.05.2006 թվականի փորձաքննության եզրակացության համաձայն՝ Օ.Լուփոյանը ինչպես նախկինում, այնպես էլ 03.02.2005 թվականին որևէ հոգեկան հիվանդությամբ չի տառապել, նա կարող էր իրեն հաշիվ տալ իր գործողությունների համար և ղեկավարել դրանք:

Վերը նշված փորձագիտական եզրակացության մեջ խոսք է գնում Օ.Լուփոյանի կողմից իր սեփական գործողությունների իրական բովանդակությունը և նշանակությունը ամբողջովին գիտակցելու և կառավարելու անկարողության հնարավորության մասին՝ պայմանավորված տարիքային առանձնահատկություններով և միկրոսոցիալական վիճակով:

Սույն գործով, գործարք կնքած գործունակ քաղաքացու՝ տարիքային առանձնահատկությունները և միկրոսոցիալական վիճակով պայմանավորված՝ հոգեբանական առումով անօգնական վիճակը, տարբեր (ոչ հոգեկան) հիվանդությունների առկայությունը փորձագետին հիմք են տվել ենթադրելու, որ քաղաքացին չէր կարող իր բոլոր գործողությունների իրական բովանդակությունը և նշանակությունը գիտակցել և կառավարել:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված կարգով գործարք կնքող գործունակ քաղաքացու՝ իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակության հանգամանքը կարող է ապացուցվել միմիայն կոնկրետ, անառարկելի ապացույցներով, որոնցով հնարավոր կլինի հաստատել գործարք կնքող անձի՝ վիճելի գործարքի կնքման գործողության նշանակությունը հասկանալու կամ դա ղեկավարելու անընդունակության առկայությունը և ոչ թե՝ այդ հանգամանքի առկայության տեսական հնարավորությունը:

Սույն գործի փաստերից ելնելով Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործարք կնքած գործունակ քաղաքացու՝ ամբողջությամբ իր գործողությունների բովանդակությունը և նշանակությունը գիտակցելու և դրանք ղեկավարելու անկարողության հնարավորությունը չի նշանակում անձի կողմից իր բոլոր գործողությունների բովանդակությունը և նշանակությունը գիտակցելու և դրանք ղեկավարելու բացարձակ անընդունակության առկայություն, հետևաբար փորձագետի եզրակացությունը չի կարող բացառել կոնկրետ գործարքի կնքման պահին այդ գործարքի կնքման գործողության նշանակությունը գիտակցելու և այն ղեկավարելու հնարավորության առկայությունը: Վճռաբեկ դատարանն այս եզրահանգման եկավ սույն գործի փաստերի հիման վրա, մասնավորապես՝ հաշվի առնելով փորձագիտական եզրակացություններում նշված՝ Օ.Լուփոյանի մոտ ախտորոշված հիվանդությունների դրսևորումները:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործով ապացուցված չէ այն փաստը, որ Ծ.Լ.Ռոփոյանը գործարքի կնքման պահին ընդունակ չի եղել հասկանալու վիճելի գործարքի կնքմանն ուղղված իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարելու դրանք:

Հետևաբար, սույն բողոքի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի խախտման, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ և 311-րդ հոդվածների կիրառման ենթակա չլինելու վերաբերյալ հիմքերը Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում: 3-743(ՎՂ) 2007 թվականի հուլիսի 1

2. Հետագա գործերում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ օրենսգրքի 307-րդ և 311-րդ հոդվածների կիրառման շրջանակներին և այդ հոդվածների հարաբերակցությանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործում առկա ՀՀ առողջապահության նախարարությանը կից ամբուլատոր դատահոգեբուժական փորձագիտական հանձնաժողովի 21.07.2008 թվականի թիվ 206/08 բժշկական եզրակացության համաձայն՝ «Արմեն Մինասյանը տառապում է սակավամտություն, դեբիլություն հոգեկան հիվանդությամբ: Մակավամտությունը արտահայտված է փորձաքննվողի մոտ այն աստիճան, որ զրկում է նրան իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու և դրանք ղեկավարելու հնարավորությունից: Ուստի Արմեն Մինասյանին հարկ է ճանաչել անգործունակ»: Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճռով (օրինական ուժի մեջ է մտել 21.10.2008 թվականին) Արմեն Մինասյանը ճանաչվել է անգործունակ: ՀՀ առողջապահության նախարարությանը կից ամբուլատոր դատահոգեբուժական փորձագիտական հանձնաժողովի 13.10.2009 թվականի թիվ 253-10-09 գրության համաձայն՝ Արմեն Մինասյանը չէր կարող փորձաքննությունից 2-3 ամիս անց նոտարական գրասենյակում գործարք կնքել, քանի որ նա չէր կարող հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը և ղեկավարել դրանք:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ Արմեն Մինասյանը 01.10.2008 թվականին լիազորագիր տալու պահին անգործունակ ճանաչված չէր: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ գործում առկա ապացույցներով չի հիմնավորվել այն փաստը, որ լիազորագիր տալու պահին Արմեն Մինասյանը չի հասկացել իր գործողությունների նշանակությունը և չի կարողացել դրանք ղեկավարել:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ և քննարկման առարկա դարձնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 307-րդ և 311-րդ հոդվածներով նախատեսված գործարքի անվավերության հիմքերին և դրանց առանձնահատկություններին: Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 307-րդ հոդվածով նախատեսվում է հոգեկան խանգարման հետևանքով արդեն իսկ անգործունակ ճանաչված քաղաքացու կնքած գործարքի առոչինչ լինելը, իսկ նույն օրենսգրքի 311-րդ հոդվածով՝ գործունակ, սակայն գործարքի կնքման պահին այնպիսի վիճակում գտնվող քաղաքացու կնքած գործարքի անվավերությունը, երբ նա ընդունակ չի եղել հասկանալու իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարելու դրանք: Ընդ որում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածում նշված գործարքներն օրենսդիրը դասել է վիճահարույց գործարքների շարքին: Այսինքն՝ վերոնշյալ հոդվածներով նախատեսված կարգավորումները տարբերվում են ոչ միայն գործարք կնքելու պահին անձանց կարգավիճակով, այլ նաև կնքված գործարքի իրավական հետևանքներով, այն է՝ օրենքի ուժով առոչինչ համարվելու (անկախ դատարանի կողմից նման ճանաչումից) կամ վիճահարույց լինելու (դատարանի կողմից այդպիսին ճանաչվելու ուժով) հանգամանքով:

Սույն գործով ներկայացվել է լիազորագիրն անվավեր ճանաչելու հայցապահանջ՝ հայցի հիմքում դնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածը, որի համաձայն՝ գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք է նաև քաղաքացու (դեռևս անգործունակ չճանաչված)՝ գործարքի կնքման պահին իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակ լինելը: Հետևաբար, անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ լիազորագիրը չի կարող անվավեր ճանաչվել այն պատճառաբանությամբ, որ Արմեն Մինասյանը լիազորագիր տալու պահին անգործունակ ճանաչված չէր, քանի որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից վկայակոչված հիմքը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 307-րդ հոդվածով նախատեսվում է որպես գործարքի առոչնչության, այլ ոչ թե անվավերության հիմք:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ Դատարանը կատարել է գործում առկա բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտություն և գնահատում, անտեսել է Դատարանի կողմից ՀՀ առողջապահության նախարարությանը կից ամբուլատոր դատահոգեբուժական փորձագիտական հանձնաժողովի 13.10.2009 թվականի թիվ 253-10-09 գրությունը, ՀՀ առողջապահության նախարարությանը կից ամբուլատոր դատահոգեբուժական փորձագիտական հանձնաժողովի 21.07.2008 թվականի թիվ 206/08 բժշկական եզրակացությունը, ինչպես նաև Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճիռը համակցության մեջ վերոնշյալ պահանջների պահպանմամբ չգնահատելու հանգամանքը: ԵԱԲԴ/2566/02/09, 2011 թվականի ապրիլի 01

ԷԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ՄՈԼՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿ ԿՆՔՎԱԾ
ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդված 312.

1. Էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքը դատարանով կարող է անվավեր ճանաչվել մոլորության ազդեցության ներքո գործած կողմի հայցով:

Էական նշանակություն ունի գործարքի բնույթի կամ դրա առարկայի այնպիսի հատկանիշների վերաբերյալ մոլորությունը, որոնք զգալիորեն պակասեցնում են այն ըստ նշանակության օգտագործելու հնարավորությունները:

Գործարքի շարժառիթների վերաբերյալ մոլորությունն էական նշանակություն չունի:

2. Եթե գործարքն անվավեր է ճանաչվել որպես էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված, համապատասխանաբար կիրառվում են սույն օրենսգրքի 304 հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված կանոնները:

Բացի դրանից, կողմը, որի հայցով գործարքն անվավեր է ճանաչվել, իրավունք ունի մյուս կողմից պահանջել իրեն պատճառված իրական վնասի հատուցում, եթե ապացուցի, որ մոլորությունն առաջացել է մյուս կողմի մեղքով: Եթե դա ապացուցված չէ, կողմը, որի հայցով գործարքն անվավեր է ճանաչվել, պարտավոր է մյուս կողմի պահանջով հատուցել նրան պատճառված իրական վնասը, եթե անգամ մոլորությունը ծագել է մոլորված կողմից անկախ հանգամանքներում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում հաճախ օրենսգրքի 312-րդ հոդվածը կիրառվում է այն դեպքերում, երբ կողմերից մեկը, չստանալով գործարքով ակնկալվածը, դիմում է դատարան՝ պահանջելով անվավեր ճանաչել կնքված գործարքն այն էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված լինելու պատճառաբանությամբ:

Նման դեպքերում դատարանները հաճախ են այդ իրավիճակը գնահատում որպես էական նշանակություն ունեցող մոլորություն և գործարքը ճանաչում անվավեր:

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ այդ հարցին և փորձեց հստակ տարանջատում մտցնել էական նշանակություն ունեցող մոլորության հատկանիշների և պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման միջև:

Գործերից մեկով Գևորգ Զուրունյանի և Վարազդատ Եղոյանի միջև 27.12.2007 թվականին կնքված, նոտարական կարգով վավերացված ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի համաձայն՝ Գևորգ Զուրունյանը վաճառել, իսկ Վարազդատ Եղոյանը գնել էր «ԲՄՎ-318» մակնիշի 06 ՍՕ 675 պետհամարանիշի ավտոմեքենան: Պայմանագրի 4-րդ կետի համաձայն՝ նշված ավտոմեքենան վաճառվել էր երկու միլիոն ՀՀ դրամով, որը վաճառողն ամբողջությամբ ստացել է գնորդից, 20.12.2007 թվականի ստացականի համաձայն՝ Դավիթ Քիթապսզյանը, հանդիսանալով միջնորդ, ԲՄՎ մակնիշի ավտոմեքենայի ձեռքբերման համար Վարազդատ Եղոյանից ստացել էր 6.200 ԱՄՆ դոլար, իսկ նշված գումարի դիմաց Վարազդատ Եղոյանին տվել էր «ԲՄՎ-318» մակնիշի կանաչ մետաղիկ մեքենան: 28.12.2007 թվականի ստացականի համաձայն՝

Դավիթ Քիթապսզյանը պարտավորվել էր մինչև 2007 թվականի դեկտեմբերի 29-ը Գևորգ Ջուրունյանին վերադարձնել վերջինիս ավտոմեքենան գնելու համար պարտք 6.200 ԱՄՆ դոլարից 1.000 ԱՄՆ դոլարը, իսկ 5.200 ԱՄՆ դոլարը պարտավորվել էր վերադարձնել մինչև 2008 թվականի հունվարի 20-ը: Գևորգ Ջուրունյանի 17.07.2008 թվականի հայցադիմումի համաձայն՝ Դավիթ Քիթապսզյանն առաջարկել էր ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագիր կնքել, որի կապակցությամբ խոստացել էր տալ ստացական, որով կպարտավորվի 1.000 ԱՄՆ դոլարը տալ մինչև 2007 թվականի դեկտեմբերի 29-ը, մնացած գումարը՝ մինչև 2008 թվականի հունվարի 20-ը: Դավիթ Քիթապսզյանը հավաստիացրել է, որ հետագայում ֆինանսական որևէ խնդիր չի ծագելու, և գումարը տալու են ըստ պայմանավորվածության՝ ստացականի համաձայն:

Վճռաբեկ դատարանը գնահատելով վերոնշյալը, նշեց.

Վերը նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ էական նշանակություն ունեցող մոլորությունն առկա է, երբ կնքված գործարքը չի արտահայտում կողմերի իրական կամքը, չի կարող հանգեցնել այն իրավական հետևանքներին, որոնք նրանք ի նկատի են ունեցել գործարքի կնքման պահին: Էական նշանակություն ունի գործարքի բնույթի, մասնավորապես՝ գործարքի էության, դրա հետևանքների, կողմերի հարաբերությունների բովանդակության վերաբերյալ մոլորությունը: Գործարքի առարկայի հատկանիշների վերաբերյալ մոլորությունը նշանակում է, որ կողմերը կամ նրանցից մեկը նկատի է ունեցել ոչ այն առարկան, որին վերաբերում է կնքված գործարքը, այլ իր հատկանիշներով տարբերվող մեկ այլ առարկա:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, Դատարանի դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, հանգել է այն հետևության, որ Գևորգ Ջուրունյանը գտնվել է էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ՝ կապված գործարքի բնույթի հետ, քանի որ ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրով ընդունել է գնորդից պայմանագրով նախատեսված գումարն ստանալու հանգամանքը, սակայն դատարան ներկայացված ստացականներով նախատեսվել է գումարը վճարել մինչև 20.01.2008 թվականը:

Մինչդեռ հայցադիմումով Գևորգ Ջուրունյանն ընդունել է, որ Դավիթ Քիթապսզյանն իրեն առաջարկել է ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագիր կնքել, որի կապակցությամբ խոստացել է տալ ստացական, որով կպարտավորվի 1.000 ԱՄՆ դոլարը տալ մինչև 2007 թվականի դեկտեմբերի 29-ը, իսկ մնացած գումարը՝ մինչև 2008 թվականի հունվարի 20-ը: Դավիթ Քիթապսզյանը հավաստիացրել է, որ գումարը տրվելու է ըստ պայմանավորվածության՝ ստացականի համաձայն, իսկ նշված բովանդակությամբ 28.12.2007 թվագրված ստացականն առկա է սույն գործում:

Այսպիսով, սույն գործի փաստերի համադրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ թեև Գևորգ Ջուրունյանի և Վարազդատ Եղոյանի միջև 27.12.2007 թվականին կնքված ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի 4-րդ կետով սահմանվել է, որ վաճառողը գնորդից ամբողջությամբ ստացել է պայմանագրի գնի գումարը, սակայն իրականում նախատեսվել է պայմանագրի գնի տարածամկետ վճարում:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 27.12.2007 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին Գևորգ Ջուրունյանը գործարքի բնույթի կամ դրա առարկայի հատկանիշների վերաբերյալ էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ չի գտնվել, քանի որ հստակ գիտակցել է, որ կնքում է տարածամկետ վճարմամբ ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագիր: Այսինքն՝ կնքված գործարքն արտահայտել է Գևորգ Ջուրունյանի իրական կամքը, հանգեցրել է այն իրավական հետևանքներին, որոնք նա ի նկատի է ունեցել գործարքի կնքման պահին: ԵԲԴ/0724/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Եթե վերլուծենք Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը, ապա կարող ենք նշել, որ էական նշանակություն ունեցող մոլորությունն առկա է, երբ կնքված գործարքը չի արտահայտում կողմերի իրական կամքը, չի կարող հանգեցնել այն իրավական հետևանքներին, որոնք նրանք նկատի են ունեցել գործարքի կնքման պահին: Էական նշանակություն ունի գործարքի բնույթի, մասնավորապես՝ գործարքի էության, դրա հետևանքների, կողմերի հարաբերությունների բովանդակության վերաբերյալ մոլորությունը: Գործարքի առարկայի հատկանիշների վերաբերյալ մոլորությունը նշանակում է, որ կողմերը կամ նրանցից մեկը նկատի է ունեցել ոչ այն առարկան, որին վերաբերում է կնքված գործարքը, այլ իր հատկանիշներով տարբերվող մեկ այլ առարկա, եթե

կողմերը կնքել են պայմանագիր տարածամկետ վճարման պայմանով, սակայն կողմը չի վճարել գումարը, դա չի կարող համարվել էական նշանակություն ունեցող մոլորություն:

2. Հետագայում Վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ գործով ցույց տվեց այն դեպքը, երբ գործարքը կարող է քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի հիման վրա անվավեր ճանաչվել որպես էական նշանակության մոլորության ազդեցության տակ կնքված:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքը դատարանով կարող է անվավեր ճանաչվել մոլորության ազդեցության ներքո գործած կողմի հայցով:

Էական նշանակություն ունի գործարքի բնույթի կամ դրա առարկայի այնպիսի հատկանիշների վերաբերյալ մոլորությունը, որոնք զգալիորեն պակասեցնում են այն ըստ նշանակության օգտագործելու հնարավորությունները: Գործարքի շարժառիթների վերաբերյալ մոլորությունն էական նշանակություն չունի:

Վերը նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ էական նշանակություն ունեցող մոլորությունն առկա է, երբ կնքված գործարքը չի արտահայտում կողմերի իրական կամքը, չի կարող հանգեցնել այն իրավական հետևանքներին, որոնք նրանք ի նկատի են ունեցել գործարքի կնքման պահին: Էական նշանակություն ունի գործարքի բնույթի, մասնավորապես՝ գործարքի էության, դրա հետևանքների, կողմերի հարաբերությունների բովանդակության վերաբերյալ մոլորությունը (տես՝ Գևորգ Զուրուկյանի հայցն ընդդեմ Դավիթ Քիթապսզյանի, Վարազդատ Եղոյանի՝ էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 18.09.2009 թվականի թիվ ԵՔԴ/0724/02/08 որոշումը):

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում Յուրի Մկրտչյանի կողմից պարտավորագրի առարկան հանդիսացել է Արսեն Մկրտչյանին պատկանող «Միցուբիշի Պաջեռո» մակնիշի ավտոմեքենան վթարի ենթարկելու հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցումը: Մինչդեռ Յուրի Մկրտչյանը, տեղյակ չլինելով ավտոմեքենային պատճառված վնասի իրական չափի և դրա որոշակի մասի փոխհատուցման վերաբերյալ, պարտավորվել է որպես ավտոմեքենային պատճառված վնաս փոխհատուցել 3.000.000 ՀՀ դրամ:

Մինչդեռ, Ընկերության կողմից 29.01.2008 թվականին տրված թիվ Ե-08-009 եզրակացության համաձայն՝ «Միցուբիշի Պաջեռո» մակնիշի 08 ՕՕ 328 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի վնասվածքների հետևանքով պատճառված վնասի չափն արժեքային արտահայտությամբ կազմում է 2.400.000 ՀՀ դրամ, որից Արսեն Մկրտչյանին ենթակա է վճարման 1.306.302 ՀՀ դրամ: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ պարտավորագիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով մասնակիորեն՝ 2.400.000 ՀՀ դրամը գերազանցող մասով, անվավեր է: ԵՇԴ/0323/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

3. Դատական պրակտիկայում բավականին տարածված է օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի հիմքով նվիրատվության պայմանագրերի վիճարկումը:

Կողմերի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագրերը երբեմն զուգարդվում են նվիրատուին խնամելու վերաբերյալ կողմերի միջև կայացված բանավոր համաձայնությամբ: Երբեմն դրա մասին կողմերն ուղղակի լռելյայն են համաձայնվում: Հետագայում, երբ նվիրատուն դադարում է նվիրատուն խնամել, վերջինս դիմում է դատարան՝ պահանջելով նվիրատվության պայմանագիրը ճանաչել անվավեր՝ այն էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված լինելու հիմքով:⁸¹

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ խնդրին՝ ուշադրություն դարձնելով նաև հարցի դատավարական (ապացուցման) կողմին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

⁸¹ Անհրաժեշտ է նշել, որ գործարքները նման փաստական հանգամանքներով վիճարկվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի հիմքով՝ որպես շինծու գործարքներ: Տես սույն աշխատանքի Կեղծ և շինծու գործարքների անվավերությունը մասը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 594-րդ հոդվածի համաձայն՝ նվիրատվության պայմանագրով մի կողմը (նվիրատուն) մյուս կողմի (նվիրատուի) սեփականությանն անհատույց հանձնում կամ պարտավորվում է հանձնել գույք կամ իրեն կամ երրորդ անձին ուղղված գույքային իրավունք (պահանջ), կամ ազատում է կամ պարտավորվում է նրան ազատել իր կամ երրորդ անձի հանդեպ ունեցած գույքային պարտավորությունից: Նույն օրենսգրքի 595-րդ հոդվածի համաձայն՝ նվիրատվության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր: Անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագիրը ենթակա է նոտարական վավերացման, իսկ 596-րդ հոդվածի համաձայն՝ անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագրով սեփականության իրավունքի փոխանցումը ենթակա է պետական գրանցման:

Սույն քաղաքացիական գործով Միխայիլ Հարությունյանի և Նոնա Հարությունյանի միջև բնակարանի նվիրատվության 08.10.2004 թվականի պայմանագիրը կնքվել է օրենսդրության պահանջներին համապատասխան՝ գրավոր, վավերացվել է նոտարական կարգով, նշված պայմանագրով Նոնա Հարությունյանի սեփականության իրավունքը գրանցվել է պետական մարմնում:

Վերաքննիչ դատարանը, արժանահավատ համարելով Միխայիլ Հարությունյանի փաստարկն այն մասին, որ Նոնա Հարությունյանը պարտավորվել է մինչև Միխայիլ Հարությունյանի կյանքի վերջը հոգ տանել նրա մասին, որի համար էլ նվիրատվության պայմանագրով Երևանի Ավան համայնքի Աճառյան փողոցի 15 շենքի թիվ 10 բնակարանը նվիրել է նրան, հաստատված է համարել, որ Նոնա Հարությունյանի կողմից Միխայիլ Հարությունյանի նկատմամբ ցմահ հոգ տանելու հանգամանքն առկա է եղել նվիրատվության գործարքը կատարելու պահին, որը ազդեցություն է ունեցել Միխայիլ Հարությունյանի վրա և գործարք կնքելու ժամանակ էական նշանակություն ունեցող մոլորության մեջ է զգել նրան և գտել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի հիմքով նվիրատվության պայմանագիրը պետք է անվավեր ճանաչել:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի համաձայն՝ էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքը դատարանով կարող է անվավեր ճանաչվել մոլորության ազդեցության ներքո գործած կողմի հայցով:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած հանգամանքները:

Սույն քաղաքացիական գործում առկա փաստերից ելնելով, Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ վեճի առարկա նվիրատվության պայմանագրում բացակայում է Նոնա Հարությունյանի կողմից Միխայիլ Հարությունյանին խնամելու վերաբերյալ պայմանը: Բացի այդ, սույն գործի նյութերում բացակայում է որևէ ապացույց, որը կհաստատեր Միխայիլ Հարությունյանի փաստարկն այն մասին, որ նվիրատվության պայմանագիրը կնքվել է մոլորության ազդեցության տակ:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում բացակայում են Միխայիլ Հարությունյանի և Նոնա Հարությունյանի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագրի անվավերության հիմքերը: 3-1666 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ եթե կողմերը կնքել են նվիրատվության պայմանագիր, սակայն հետագայում վիճարկվում է, կողմը նշում է, որ պայմանավորվել են խնամքի մասին, սակայն ոչ պայմանագրում, ոչ գործի ապացույցներում չկա ապացույց, այն չի կարող համարվել էական նշանակության մոլորություն:

**ԽԱԲԵՈՒԹՅԱՆ, ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ, ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ, ՄԵԿ ԿՈՂՄԻ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅՉԻ ՄՅՈՒՍ ԿՈՂՄԻ ՀԵՏ ՉԱՐԱՄԻՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՄԲ ԿԱՍ ԾԱՆԸ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ ԲԵՐՈՒՄՈՎ ԿՆՔԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 313.

1. Խաբեության, բռնության, սպառնալիքի ազդեցության ներքո, մեկ կողմի ներկայացուցչի մյուս կողմի հետ չարամիտ համաձայնությամբ կնքված գործարքը, ինչպես նաև այն գործարքը, որն անձն ստիպված է եղել կնքելու ծանր հանգամանքների բերումով իր համար ծայրահեղ ոչ ձեռնտու պայմաններով, որից օգտվել է մյուս կողմը (ստրկացուցիչ գործարք), տուժողի հայցով դատարանը կարող է ճանաչել անվավեր:

2. Եթե գործարքն անվավեր է ճանաչվել սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված հիմքերից մեկով, ապա մյուս կողմը տուժողին վերադարձնում է գործարքով իր ամբողջ ստացածը, իսկ բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում դրա արժեքը հատուցում է դրամով: Գործարքով մյուս կողմից տուժողի ստացած գույքը, ինչպես նաև մյուս կողմից նրան հասանելիք բռնագանձվում է հոգուտ Հայաստանի Հանրապետության: Գույքը բնեղենով պետությանը հանձնելու անհնարինության դեպքում դրա արժեքը բռնագանձվում է դրամով: Բացի դրանից, մյուս կողմը տուժողին հատուցում է նրան պատճառած իրական վնասը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 313-րդ հոդվածի սահմանադրականությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2007 թվականի հուլիսի 3-ի ՍԴՈ-705 որոշմամբ:

Դատական պրակտիկայում ոչ հաճախ, սակայն գործարքները վիճարկվում են նաև խաբեության ազդեցության տակ կնքված լինելու հիմքով: Որպես այդպիսի գործարքներ առավել հաճախ հանդես են գալիս նվիրատվության պայմանագրերը, մանսվանդ այն դեպքում, երբ անձը լիազորում է այլ անձի կնքելու նվիրատվության պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ խնդիրներին՝ միաժամանակ տալով խաբեության հասկացությունը:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանի քննած գործով Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմքում դրել էր Մարինա Առուշանյանի, Աննա Սահակյանի, Նորա Աքուլյանի ցուցմունքները, Արաքսյա Գրիգորյանի հիվանդությունների փաստաթղթերը, սակայն չէր անդրադարձել բողոք բերողի կողմից ներկայացված փաստերին՝ նշելով, որ Ռոզա Թովմասյանի կողմից ներկայացրած ապացույցները վերաբերում են Վլադիմիր Գրիգորյանի հիվանդությանը և վերջինիս ու Արաքսյա Գրիգորյանի փոխհարաբերություններին, այն էլ 2004 թվականին վերաբերող, որոնք սույն վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունենալ չեն կարող: Այսինքն՝ Վերաքննիչ դատարանը, Դատարանի վճիռը թողնելով օրինական ուժի մեջ, ըստ որի՝ Արաքսյա Գրիգորյանի և Ռոզա Թովմասյանի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագիրը կնքվել է խաբեության ազդեցության ներքո, գտել է, որ Դատարանը, «կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ, 304-րդ, 312-րդ հոդվածների դրույթները, հանգել է տրամաբանական եզրակացության՝ բավարարելով հայցը»: Վերաքննիչ դատարանը, հիմք ընդունելով միայն վկաների ցուցմունքները, հաստատված է համարել այն փաստը, որ վեճի առարկա բնակարանի նվիրատվության պայմանագիրը կնքվել է խաբեության ազդեցության ներքո:

Վճռաբեկ դատարանը, սակայն, նշեց.

Խաբեությունն անձին գիտակցաբար մոլորության մեջ գցելն է՝ նրա հետ գործարք կնքելու նպատակով: Գործարքը, լինելով կամային ակտ, ենթադրում է, որ կողմերից ոչ մեկը չպետք է այնպիսի միջոցներ գործադրի, որպեսզի մյուս կողմը չիմանա կամ սխալ պատկերացնի այն հանգամանքները, որոնք նրա համար վճռական նշանակություն կարող են ունենալ գործարքը կնքելիս: Խաբեությամբ կնքված գործարքներում մեկ կողմի անբարեխղճությունն անպայման ենթադրվում է:

Սույն գործով Դատարանը, հիմք ընդունելով միայն հայցվոր կողմի ներկայացրած ապացույցները, վերլուծության և գնահատման արդյունքում եզրակացություն է արել վիճելի փաստի առկայության մասին, չանդրադառնալով պատասխանողների կողմից ներկայացված փաստարկներին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ըստ էության չի գնահատվել ոչ միայն նոտարական կարգով 22.04.2009 թվականին Արաքսյա Գրիգորյանի կողմից տրված լիազորագիրը, որի մեջ լիազորողն իր ձեռագրով ավելացրել է «Բնակարանս նվիրում եմ Ռոզա Թովմասյանին», այլև «Շենգավիթ» նոտարական տարածքի նոտար Անահիտ Մինասյանի առարկությունները, ըստ որի՝ նվիրատվության գործարքն Արաքսյա Գրիգորյանի կամքի արտահայտությունն է և խաբեության ազդեցության տակ չի կնքվել:

Բացի այդ, չնայած այն հանգամանքին, որ ինչպես Դատարանը, այնպես էլ Վերաքննիչ դատարանը եզրակացրել են, որ նվիրատվության գործարքը կնքվել է խաբեության ազդեցության տակ, սակայն կիրառել են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածը: Նշված հոդվածը վերաբերում է էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքի անվավերությանը, իսկ խաբեության ազդեցության ներքո կնքված գործարքի անվավերությունը կարգավորվում է նույն օրենսգրքի 313-րդ հոդվածով: ԵՇԴ/1671/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

2. Օրենսգրքի 313-րդ հոդվածը անվավեր է համարում նաև ծանր հանգամանքների բերումով իր համար ծայրահեղ ոչ ձեռնտու պայմաններով կնքված գործարքը (ստրկացուցիչ գործարք):

Պրակտիկայում ստրկացուցիչ գործարքի կնքման դեպքերը կարող են հանդիպել քրեական գործի շրջանակներում տուժողի կողմից իր դատավարական իրավունքների շրջանակներում որոշակի գործողություններ կատարելու դիմաց մեղադրյալի կամ նրա հարազատի կողմից գործարք կնքելու պայմանավորվածությամբ:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 2006 թվականի հունվարի 22-ի Անահիտ Գևորգի Ումրոյանի գրավոր պարտավորագրում նշված էր. «Ես Անահիտ Գևորգի Ումրոյանս պարտավորվում եմ իմ որդու Աշոտ Էդվարդի Վահրադյանի կողմից պարտքով վերցրած գումարի, որը նա վերցրել է Արշալույս Հակոբյանից մի մասը 6000 (վեց հազար) ԱՄՆ դոլլարի չափով վերցնել իմ վրա, որը ես պարտավորվում եմ վճարել Ա.Խաչատրյան 20-43 հասցեում ինձ պատկանող բնակարանի վաճառքից անմիջապես հետո: Տվյալ պահին բնակարանը հանձնված է վաճառքի և այդ գործընթացը ընթացքի մեջ է: Որպես նշված գումարի վերադարձը ապահովող առարկա հանդիսանում է ինձ պատկանող նշված հասցեում գտնվող անշարժ գույքը: Որի համար ստորագրում եմ»: 2006 թվականի հունվարի 22-ի Արշալույս Հակոբյանի գրավոր հայտարարությունում նշված էր. «Ես՝ Արշալույս Հակոբյանս, բն. Արաբկիր 41 փ., 1 տ. անձն. AC 0369204 տրվ. 05.08.98 004 հայտնում եմ այն մասին, որ Անահիտ Ումրոյանի կողմից նրա որդու Աշոտ Վահրադյանի կողմից ինձանից պարտքով վերցրած գումարի մի մասը 6000 (վեց հազար) ԱՄՆ դոլլարը, որը նա որպես պարտք համաձայն իր կողմից տրված պարտավորագրի վերցրել է իր վրա, պարտավորվելով պարտքը վերադարձնել Ա.Խաչատրյան 20, բն. 43 հասցեում իրեն պատկանող անշարժ գույքի վաճառքից անմիջապես հետո, համաձայն եմ վերոնշվածը իրականանալու պարագայում սպասել պարտքի մնացած մասի վերադարձնելուն Աշոտ Վահրադյանի կողմից և միաժամանակ համարելով այս բոլորը հաշտեցման եզրեր գտնելու և պարտքի վերադարձմանը և տուժողների վնասը փոխհատուցելուն նպաստող քայլ, միջոցառել դատարանի առջև մեղմել Ա.Վահրադյանի պատիժը»: Անահիտ Ումրոյանը ծնվել էր 1928 թվականին: ՀՀ սոցիալական ապահովության նախարարության 2001 թվականի նոյեմբերի 22-ի թիվ 039405 անժամկետ գործող տեղեկանքի համաձայն՝ Անահիտ Ումրոյանը երկրորդ խմբի հաշմանդամ է: Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի՝ 2006 թվականի հունվարի 24-ի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով Աշոտ Վահրադյանը մեղավոր էր ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ և 3-րդ կետերով, դատապարտվել է ազատազրկման 4 տարի ժամանակով և տուգանքի՝ 30.000 ՀՀ դրամի չափով: Նշված քրեական գործով Արշալույս Հակոբյանը հանդես էր եկել որպես տուժող:

Այսինքն՝ քրեական գործով տուժողի կողմից դատավարության շրջանակներում ամբաստանյալի պատիժը մեղմելու համար պարտավորագրի ստորագրումը տվյալ գործով դիտարկվում էր որպես ստրկացուցիչ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ իրավիճակին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 313-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ խաբեության, բռնության, սպառնալիքի ազդեցության ներքո, մեկ կողմի ներկայացուցչի մյուս կողմի հետ չարամիտ համաձայնությամբ կնքված գործարքը, ինչպես նաև այն գործարքը, որն անձն ստիպված է եղել կնքելու ծանր հանգամանքների բերումով իր համար ծայրահեղ ոչ ձեռնտու պայմաններով, որից օգտվել է մյուս կողմը (ստրկացուցիչ գործարք), տուժողի հայցով դատարանը կարող է ճանաչել անվավեր:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը, մասնավորապես՝

1. 2006 թվականի հունվարի 22-ին կազմված պարտավորագիրը և հայտարարությունը,

2. Անահիտ Ումրոյանի որդու նկատմամբ քրեական հետապնդման փաստի առկայությունը,
3. Անահիտ Ումրոյանի զառամյալ տարիքը և 2-րդ խմբի հաշմանդամ լինելու հանգամանքը ապացուցում են, որ Անահիտ Ումրոյանի կողմից 22.01.2006 թվականի հունվարի 22-ին տրված պարտավորագիրը կազմվել է ծանր հանգամանքների բերումով վերջինիս համար ծայրահեղ ոչ ձեռնտու պայմաններով:

Վճռաբեկ դատարանի այս եզրահանգումը հիմնված է հետևյալ հանգամանքների վրա՝

1. Արշալույս Հակոբյանի՝ 22.01.2006 թվականին տված գրավոր հայտարարության համաձայն վերջինս որոշակի պայմանների դիմաց պարտավորվել է միջնորդել դատարանի առջև մեղմել Ա. Վահրադյանի (Անահիտ Ումրոյանի որդու) պատիժը,

2. Անահիտ Ումրոյանը հայցվորի հետ ոչ նախկինում (մինչև պարտավորագիր տալը), ոչ էլ դրանից հետո չի կնքել գործարքներ, չի եղել քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների մեջ:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 2006 թվականի հունվարի 22-ի պարտավորագիրը Անահիտ Ումրոյանի կողմից կազմվել է ստրկացուցիչ պայմաններով, և այն ենթակա է անվավեր ճանաչման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 313-րդ հոդվածի ուժով: 3-1989 (ՎԴ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

ԱՆՎԱՎԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐՈՎ ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 317.

1. Առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման մասին հայցը կարող է ներկայացվել դրա կատարման օրվանից տասը տարվա ընթացքում:

2. Վիճահարույց գործարքի անվավեր ճանաչման և դրա անվավերության հետևանքների կիրառման մասին հայցը կարող է ներկայացվել, եթե գործարքը կնքվել է բռնության կամ սպառնալիքի ազդեցության տակ, դրա դադարման օրվանից (313 հոդվածի 1-ին կետ) կամ այն օրվանից հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, երբ հայցվորն իմացել էր կամ պարտավոր էր իմանալ գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք ծառայող հանգամանքների մասին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հաճախ գործարքների անվավերության հարցեր բարձրացնելիս կողմերից մեկը միջնորդում է կիրառել հայցային վաղեմություն: Սակայն մյուս կողմը բարձրացնում է այլ հարցեր, որի հետևանքով դատարանները հայցային վաղեմության փոխարեն անդրադառնում են այդ հարցերին: Օրինակ բարձրացվում է գործարք կնքելու լիազորություն չունենալու հարցը, որը դատարաններն ավելի կարևորելով քննարկման առարկա են դարձնում՝ չանդրադառնալով հայցային վաղեմություն կիրառելու վերաբերյալ կողմի միջնադրությանը:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց հստակեցնել գործարքների անվավերության պահանջի ժամանակ հայցային վաղեմություն կիրառելու միջնորդությունների դատավարական հետևանքները և այն փաստերը, որոնք էական նշանակություն ունեն նման դեպքերի համար:⁸²

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վիճահարույց գործարքի անվավեր ճանաչման և դրա անվավերության հետևանքների մասին հայցը կարող է ներկայացվել այն օրվանից հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, երբ հայցվորն իմացել էր կամ պարտավոր էր իմանալ գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք ծառայող հանգամանքների մասին: Համաձայն նույն օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

⁸² Տես նաև սույն աշխատանքի Հայցային վաղեմություն մասը

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ հայցվորն արտերկրից Հայաստանի Հանրապետություն է վերադարձել 2002 թվականին, որից հետո նրան հայտնի է դարձել վիճելի նվիրատվության պայմանագրի կնքման մասին: Հայցվորը նվիրատվության գործարքի անվավեր ճանաչման և դրա անվավերության հետևանքների կիրառման մասին դատարան հայց է ներկայացրել 27.08.2006 թվականին:

Պատասխանողը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված կարգով դիմում է ներկայացրել հայցային վաղեմություն կիրառելու և այդ հիմքով հայցը մերժելու վերաբերյալ, որպիսի հանգամանքը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 2-րդ մասի համաձայն հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

Հետևաբար, հայցվորը բաց է թողել 14.02.2006 թվականի պայմանագրի անվավեր ճանաչման և դրա անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջներով դատական պաշտպանության համար սահմանված հայցային վաղեմության ժամկետը, քանի որ 14.02.1996 թվականին կնքված նվիրատվության պայմանագրի՝ որպես գործարքի, անվավեր ճանաչման և դրա անվավերության հետևանքների կիրառման նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված է մեկ տարի ժամկետ՝ այն օրվանից հետո, երբ հայցվորն իմացել էր կամ պարտավոր էր իմանալ գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք ծառայող հանգամանքների մասին: Հետևաբար, հայցվորը դատական պաշտպանության կարող էր դիմել 2003 թվականի ընթացքում՝ վիճելի գործարքի մասին իմանալուց հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում: 3-156(ՎԴ) 2007 թվականի մաիտքի 2

Նման կերպ գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել էր, որ հիմնավոր է Դատարանի կողմից միջնորդության մերժումը, որի հիմքում դրվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 1-ին կետը, ըստ որի՝ իրավունքի պաշտպանության մասին պահանջը դատարանը քննության է ընդունում հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց անկախ, իսկ սույն գործի փաստական տվյալների համաձայն՝ վիճելի գույքի նկատմամբ հայցվորի անվամբ կատարված հատկացումը բավարար հիմք է արձանագրելու, որ վերջինս հանդիսացել է ինչպես գույքի օգտագործման և տիրապետման իրավունք ունեցող, այնպես էլ վիճելի գույքը նվիրատվության պայմանագրով ձեռք բերելու իրավունք ունեցող սուբյեկտ:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով օրենսգրքի 317-րդ և 335-րդ հոդվածները, նշեց.

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ժամկետը, միաժամանակ սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը: Այն է՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին (տե՛ս Ռազմիկ Դարբինյանն ընդդեմ Դանիել Ղասաբողյանի՝ 95.000 ԱՄՆ դոլարի բռնագանձման պահանջի մասին, թիվ ԵԷԴ/0723/02/09 գործով 02.04.2010 թվականի որոշումը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 1-րդ կետի համաձայն՝ իրավունքի պաշտպանության մասին պահանջը դատարանը քննության է ընդունում հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց անկախ, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է միայն վիճող կողմի դիմումով, որը պետք է տրվի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը՝ հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետն այն ժամանակահատվածն է, որն անձին հնարավորություն է տալիս դիմելու դատարան իր իրավունքների պաշտպանության հայցով: Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն դեպքում, երբ վիճող կողմը դիմում է ներկայացրել հայցային վաղեմություն կիրառելու վերաբերյալ, դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, պետք է քննարկման առարկա դարձնի հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալու հարցը: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրացած լինելը հայցը մերժելու հիմք է, անկախ այն հանգամանքից, թե հայցը հիմնավոր է, թե՛ ոչ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արմեն Ազատյանը **02.06.2008 թվականին** հայցադիմում է ներկայացրել Երևանի քաղաքացիական դատարան, պահանջելով անվավեր ճանաչել Արփենիկ

Ներսիսյանի և Հիմնադրամի միջև **13.03.2006 թվականին** կնքված, Երևանի Կենտրոն նոտարական տարածքի նոտար Ալվարդ Մելքոնյանի՝ 13.03.2006 թվականին հաստատած թիվ 7113 և թիվ 7114 անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագրերը և դրանց հիման վրա 13.04.2006 թվականին կատարված թիվ 2233255 և թիվ 2181810 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումները, ինչպես նաև պարտավորեցնել Հիմնադրամին Արմեն Ազատյանի հետ կնքել նվիրատվության պայմանագիր՝ Երևանի Բաբաջանյան փողոցի 38 և 39 շենքի 2-րդ մասնաշենքի թիվ 100 բնակարանը (28,9 քմ մակերես) և նույն հասցեի նկուղային մասի թիվ 7 տարածքը (33,88քմ մակերես) նրան օտարելու վերաբերյալ: **11.12.2008 թվականին** դատարան հասցեագրված դիմումով Արփենիկ Ներսիսյանի ներկայացուցիչը միջնորդել է կիրառել հայցային վաղեմություն և կայացնել հայցը մերժելու մասին վճիռ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արփենիկ Ներսիսյանի ներկայացուցչի կողմից հայցային վաղեմություն կիրառելու միջնորդության առկայության դեպքում Դատարանը և Վերաքննիչ դատարանը պետք է անդրադառնային հայցային վաղեմության հարցին, իսկ վիճելի գույքը նվիրատվության պայմանագրով ձեռք բերելու իրավունք ունեցող սուբյեկտ լինելու հանգամանքը որևէ իրավական նշանակություն չունի հայցային վաղեմության հարցի լուծման համար:

Մասնավորապես, ստորադաս դատարանների կողմից պետք է քննարկման առարկա դարձվեր այն հարցադրումը, թե երբ է Արմեն Ազատյանն իմացել կամ պարտավոր էր իմանալ գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք ծառայող հանգամանքների մասին, և ըստ այդմ պետք է որոշվեր հայցային վաղեմության ժամկետի լրացած լինելու հարցը: ԵՔԴ/0085/02/08, ԵՔԴ/1222/02/08 2011 թվականի հունիսի 29

§ 3. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 318.

1. Մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում է անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Լիազորությունը կարող է ակնհայտորեն բխել նաև այն իրավիճակից, որում գործում է ներկայացուցիչը (մանրածախ առևտրում՝ վաճառողը, գանձապահը և այլն):

2. Ներկայացուցիչներ չեն այն անձինք, ովքեր թեև գործում են ի շահ ուրիշի, սակայն իրենց անունից (առևտրային միջոցները, սնանկության ժամանակ՝ մրցութային կառավարիչները, ժառանգության ժամանակ՝ կտակակատարները և այլն), ինչպես նաև ապագայում հնարավոր գործարքների վերաբերյալ բանակցություններ վարելու լիազորությամբ օժտված անձինք:

3. Ներկայացուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ: Նա չի կարող գործարք կնքել նաև մեկ այլ անձի նկատմամբ, որի ներկայացուցիչն է միաժամանակ, բացառությամբ առևտրային ներկայացուցչության դեպքի:

4. Չի թույլատրվում ներկայացուցչի միջոցով կնքել այնպիսի գործարք, որն իր բնույթով կարող է կնքվել միայն անձամբ, ինչպես նաև՝ օրենքում նշված այլ գործարքներ:

ՄԵԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է ներկայացուցչության ինստիտուտի ընդհանուր տրամաբանությունը, որի համաձայն՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում է անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Պրակտիկայում, երբ ներկայացուցիչը ներկայացվողի անունից կնքում է գործարքներ կամ կամատարում դրանք, երբեմն դրանից բխող պահանջները ներկայցվում են անմիջականորեն ներկայացուցչին: Հաճախ դատարանները ներկայացուցչի՝ ներկայացուցչությունից հետո կատարած գործողությունները որակում են որպես առանձին իրավահարաբերություն, առանձին գործարք և որպես այդ պարտավորության կողմ դիտարկում են անմիջականորեն ներկայացուցչին: Քիչ չեն դեպքերը, երբ նման իրավիճակների նկատմամբ կիրառվում են համապարտ պարտավորության վերաբերյալ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերը:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով 25.08.2007 թվականին Անահիտ Հակոբջանյանը Ալեքսանդր Դուրգարյանին լիազորել էր ՀՀ-ում գնել անշարժ գույք և այդ գործարքի հետ կապված կատարել բոլոր անհրաժեշտ գործողությունները, այդ թվում նաև իր անունից վճարել գումարներ: 19.12.2007 թվականին Վարթկես Հագոփյանի (վաճառող) և Անահիտ Հակոբջանյանի (գնորդ) միջև, որի անունից հանդես է եկել նրա ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Դուրգարյանը, կնքվել էր Արագածոտնի մարզի Աղձք համայնքի Աշտարակ-Գյումրի մայրուղու վրա գտնվող ռեստորանային համալիրի առուվաճառքի պայմանագիր, որի 3-րդ կետի համաձայն՝ վաճառքի գինը սահմանվել է 30.500.000 ՀՀ դրամ: 24.12.2007 թվականին Անահիտ Հակոբջանյանին տրվել էր Պայմանագրի առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վկայական: ՀՀ ռստիկանության Երևանի Կենտրոնական բաժնում Վարթկես Հագոփյանի հայտարարության առթիվ նախապատրաստված նյութերի վերանայման արդյունքում 24.08.2008 թվականի Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշմամբ արձանագրվել էր, որ Վարթկես Հագոփյանը Արագածոտնի մարզի Աղձք համայնքում գտնվող իրեն պատկանող ռեստորանային համալիրը 140.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամով վաճառել է Անահիտ Հակոբջանյանի ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Դուրգարյանին: Վերջինս Վարթկես Հագոփյանին վճարել է Անահիտ Հակոբջանյանի կողմից տրված 100.000 ԱՄՆ դոլարը և պարտք է մնացել 40.000 ԱՄՆ դոլար: ՀՀ ռստիկանության

Կենտրոնական բաժնում 22.07.2008 թվականին Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրության համաձայն՝ վերջինս Պայմանագրի առարկայի համար Վարթկես Հագոփյանի նկատմամբ ունեցած 40.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ պարտքի դիմաց տվել է 16.000 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ իր սեփական Lexus RX 300 2000 թվականի արտադրության ավտոմեքենան, իսկ մնացած գումարը պարտավորվել է վճարել մինչև 21.08.2008 թվականը: Վարթկես Հագոփյանի անվամբ Ալեքսանդր Դուրգարյանի կողմից տրված 21.07.2008 թվականի պարտավորագրի համաձայն՝ Ալեքսանդր Դուրգարյանը պարտավորվել է Վարթկես Հագոփյանի նկատմամբ ունեցած 40.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ պարտքը վճարել մինչև 21.08.2008 թվականը: Նշված պարտքի դիմաց Վարթկես Հագոփյանին է հանձնել 16.000 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ իր սեփական մեքենան: ՀՀ ոստիկանության Կենտրոնական բաժնում Վարթկես Հագոփյանի հայտարարության առթիվ նախապատրաստված նյութերի վերանայման արդյունքում 14.05.2009 թվականի Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշմամբ արձանագրվել է, որ Ալեքսանդր Դուրգարյանը Պայմանագրի առարկայի համար դեռևս պետք է վճարի 25.500 ԱՄՆ դոլար, իսկ քրեական գործի հարուցումը մերժվել է հանցակազմի բացակայության և նույն փաստի վերաբերյալ հետաքննության մարմնի կողմից կայացված չվերացված որոշման առկայության հիմքերով: Վարթկես Հագոփյանի անվամբ Ալեքսանդր Դուրգարյանի կողմից տրված մեկ այլ՝ 13.01.2009 թվականի պարտավորագրի համաձայն՝ վերջինս պարտավորվել է Վարթկես Հագոփյանի նկատմամբ ունեցած 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ պարտքը վճարել մինչև 01.02.2009 թվականը:

Կողմերի միջև վեճ էր առաջացել, որի պատճառով դիմելով դատարան՝ Վարթկես Հագոփյանը պահանջել է Անահիտ Հակոբջանյանին և նրա ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Դուրգարյանին պարտավորեցնել 7-օրյա ժամկետում վճարելու Պայմանագրով պակաս վճարված 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը, այլապես գումարը 7-օրյա ժամկետում չվճարելու դեպքում Պայմանագիրը համարել լուծված և անվավեր ճանաչել Անահիտ Հակոբջանյանի անվամբ 21.12.2007 թվականի գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման միասնական 02.002-4-7 մատյանի 190 համարի գրանցումը: Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Ալեքսանդր Դուրգարյանը պահանջել է Վարթկես Հագոփյանին տրված 25.500 ԱՄՆ դոլարի պարտավորագիրը ճանաչել անվավեր, ինչպես նաև նվազեցնել Վարթկես Հագոփյանի նկատմամբ իր պարտքը՝ սահմանելով այն 7000 ԱՄՆ դոլար:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով նման իրավիճակներում հիմնական պարտավորության համար ներկայացուցչին պահանջ ներկայացնելու նյութաիրավական և դատավարական կողմերին, նշեց.

*ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանի համար որևէ ապացույց **նախապես հաստատվածի** ուժ չունի, բացառությամբ սույն օրենսգրքի 52 հոդվածով նախատեսված դեպքերի:*

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 346-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց (երրորդ անձանց) համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 502-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գնորդը պարտավոր է վճարել ապրանքի համար այն վաճառողից ստանալուց անմիջապես առաջ կամ հետո, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով, իրավական ակտերով կամ առուվաճառքի

պայմանագրով և չի բխում պարտավորության էությունից: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գնորդը պարտավոր է հանձնված ապրանքի գինը վճարել ամբողջությամբ, եթե առուվաճառքի պայմանագրով նախատեսված չէ ապրանքի համար վճարել տարածամկետ (մաս առ մաս):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում է անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Վերոնշյալ իրավանորմերից հետևում է, որ լիազորագրի հիման վրա ներկայացվողի անունից կնքված գործարքներով ներկայացուցչը պարտավորության կողմ չէ և չի կրում պատասխանատվություն այդ գործարքներով ստանձնած պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Անահիտ Հակոբջանյանը 25.08.2007 թվականին Ալեքսանդր Դուրգարյանին տված լիազորագրով վերջինիս լիազորել է ՀՀ-ում գնել անշարժ գույք և այդ գործարքի հետ կապված կատարել բոլոր անհրաժեշտ գործողությունները, այդ թվում նաև իր անունից վճարել գումարներ: Այնուհետև 19.12.2007 թվականին Վարթկես Հագովյանի և մյուս կողմից Անահիտ Հակոբջանյանի ներկայացուցչի Ալեքսանդր Դուրգարյանի միջև կնքվել է Արագածոտնի մարզի Աղձք համայնքի Աշտարակ-Գյումրի մայրուղու վրա գտնվող ռեստորանային համալիրի առուվաճառքի պայմանագիր, որով պայմանագրի առարկայի գինը սահմանվել է այդ պահին 140.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք 30.500.000 ՀՀ դրամ: Համաձայն Վարթկես Հագովյանի պնդման՝ Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը գնորդի ներկայացուցչի կողմից ոչ պատշաճ են կատարվել, այն է՝ Պայմանագրի առարկայի դիմաց Անահիտ Հակոբջանյանի անունից Ալեքսանդր Դուրգարյանը վճարել է մասամբ՝ պարտք մնալով 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամի չափով: Վարթկես Հագովյանի կողմից որպես նշված պարտքի առկայությունը հիմնավորող ապացույցներ՝ մատնանշվել են 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումներում արձանագրվել է Պայմանագրի ոչ պատշաճ կատարման, այսինքն՝ Վարթկես Հագովյանին Պայմանագրով սահմանված գումարը ամբողջությամբ չվճարելու փաստը, իսկ ՀՀ ռստիկանության Կենտրոնական բաժնում 22.07.2008 թվականին տված բացատրությամբ Ալեքսանդր Դուրգարյանն ընդունել է, որ Պայմանագրի առարկայի համար Վարթկես Հագովյանի նկատմամբ ունեցած 40.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ պարտքի դիմաց տվել է 16.000 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ իր սեփական Lexus RX 300 2000 թվականի արտադրության ավտոմեքենան, իսկ մնացած գումարը պարտավորվել է վճարել մինչև 21.08.2008 թվականը:

Բացի այդ, Վարթկես Հագովյանի անվամբ Ալեքսանդր Դուրգարյանի կողմից տրված 21.07.2008 թվականի պարտավորագրով Ալեքսանդր Դուրգարյանը պարտավորվել է Վարթկես Հագովյանի նկատմամբ ունեցած 40.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ պարտքը վճարել մինչև 21.08.2008 թվականը, իսկ նշված պարտքի դիմաց հանձնել է 16.000 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ իր սեփական Lexus RX 300 2000 թվականի արտադրության ավտոմեքենան, իսկ մեկ այլ՝ 13.01.2009 պարտավորագրով՝ պարտավորվել է Վարթկես Հագովյանի նկատմամբ ունեցած արդեն 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ պարտքը վճարել մինչև 01.02.2009 թվականը:

Վերաքննիչ դատարանը հաստատված համարելով, որ Վարթկես Հագովյանը պարտավորագրերը վերցրել է Ալեքսանդր Դուրգարյանից՝ որպես Անահիտ Հակոբջանյանի ներկայացուցչի և ի հավաստումն Անահիտ Հակոբջանյանի՝ Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարման, հանգել է այն հետևության, որ Վարթկես Հագովյանը չի ապացուցել Անահիտ Հակոբջանյանի կողմից գնված գույքի գինը մասնակի՝ 25.500 ԱՄՆ դոլարի չափով չվճարելու փաստը, քանի որ պարտավորագրերը տրվել են Ալեքսանդր Դուրգարյանի անունից, որոնցով հիմնավորվում է, որ վերջինիս և Վարթկես Հագովյանի միջև առկա են փոխառության պայմանագրից բխող ինքնուրույն պարտավորական հարաբերություններ:

Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումները և ՀՀ ռստիկանության Կենտրոնական

բաժնում Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրությունը՝ նախապես հաստատված ապացույցի ուժ չունեն:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ թեև քրեական գործերով հետաքննության և նախաքննության մարմինների կողմից ընդունված որոշումներով, այդ ընթացքում անձանց տված բացատրություններով հաստատված հանգամանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի իմաստով չունեն նախապես հաստատված ապացույցի ուժ, այդուհանդերձ դրանք դիտվում են որպես ինքնուրույն գրավոր ապացույցներ, որոնք կարող են պարունակել տեղեկություններ և գործում առկա այլ ապացույցների հետ համադրության արդյունքում հնարավորություն տան դատարանին պարզելու գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, հետևաբար դատարանը տվյալ գործի շրջանակներում պարտավոր է տալ նաև այդ ապացույցների իրավական գնահատականը:

Այսպես՝ Վճռաբեկ դատարանը, վերլուծելով սույն գործում առկա ապացույցները ողջ համակցության մեջ, գտնում է, որ սույն գործով հաստատվում է Անահիտ Հակոբջանյանի՝ Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների ոչ պատշաճ կատարման, այն է՝ Պայմանագրի առարկայի գինը 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամով պակաս վճարելու փաստը:

Մասնավորապես, սույն գործով ՀՀ ռստիկանության Կենտրոնական բաժնում 22.07.2008 թվականին Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրությամբ, 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումներով հաստատված հանգամանքները համադրելով գործում առկա պարտավորագրերի բովանդակության հետ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վարթկես Հագովյանը Ալեքսանդր Դուրգարյանին փոխառությամբ գումար չի տվել: Գործում առկա պարտավորագրերը Ալեքսանդր Դուրգարյանի կողմից Վարթկես Հագովյանին տրվել է Պայմանագրի կատարման հետ կապված Անահիտ Հակոբջանյանի կողմից տրված լիազորագրի շրջանակներում, իսկ 13.01.2009 թվականի պարտավորագրում նշված 25.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը Պայմանագրով նախատեսված պարտավորության չկատարված մասն է:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Ալեքսանդր Դուրգարյանը պատշաճ պատասխանող չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտապանը պատասխանատու է երրորդ անձանց կողմից, որոնց վրա դրված է եղել կատարումը, պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար, եթե օրենքով սահմանված չէ, որ պատասխանատվությունը կրում է պարտավորությունն անմիջական կատարող երրորդ անձը:

Սույն գործի փաստերի համադրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Անահիտ Հակոբջանյանի ստանձնած պարտավորության կատարումը 25.08.2007 թվականի լիազորագրով դրվել է Ալեքսանդր Դուրգարյանի վրա, որը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով Անահիտ Հակոբջանյանի անունից կնքել է Պայմանագիրը և Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները կատարել է Անահիտ Հակոբջանյանի ներկայացուցիչը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ալեքսանդր Դուրգարյանը սույն գործով պարտավորության կողմ չէ, քանի որ նշված գործարքով քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ են առաջացել անմիջականորեն Անահիտ Հակոբջանյանի համար, ուստի Ալեքսանդր Դուրգարյանը չի կրում համապարտ պատասխանատվություն այդ գործարքներով Անահիտ Հակոբջանյանի ստանձնած պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի պատասխանում բերված այն փաստարկին, որ Անահիտ Հակոբջանյանը Պայմանագրով նախատեսված ամբողջ գումարը Վարթկես Հագովյանին վճարելու

համար հանձնել է իր ներկայացուցչին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում առկա ապացույցներով այդ փաստը չի հաստատվում: Ավելին, սույն գործով պարտավորության կողմ հանդես են գալիս միայն Անահիտ Հակոբջանյանը և Վարթկես Հագովյանը, հետևաբար վերջինս իրավունք ունի պակաս վճարված գումարը պահանջել միայն Անահիտ Հակոբջանյանից: ԱՐԱԴ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

2. Դատական պրակտիկայում ներկայացուցչության ինստիտուտի հետ կապված խնդիրներ առաջանում են նաև անձի կողմից ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեության զբաղվելու իրավախախտումների վերաբերյալ գործերի քննության ժամանակ:⁸³

Նման դեպքերում հաճախ է լինում, որ ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ ներառվող գործողություններն անմիջականորեն կատարում են այլ անձինք՝ ապօրինի ձեռնարկատիրությամբ զբաղվող անձի կողմից տրված լիազորագրի հիման վրա: Նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ միշտ հարց է բարձրացվում ոչ միայն ներկայացվողի, այլ ներկայացուցիչների կողմից իրականացված գործունեությունն ապօրինի ձեռնարկատիրություն որակելու և ներկայացուցիչներին նույնպես պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ: Հաճախ ներկայացվողը նույնիսկ փաստակ է բերում այն մասին, որ ինքն անմիջականորեն ձեռնարկատիրական գործունեությամբ չի զբաղվել, այլ ուղղակի ձևական առումով տվել է լիազորագիր:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ նաև այդ հարցին: Քննարկելով նման իրավիճակներում ներկայացվողի գործողությունները ապօրինի ձեռնարկատիրություն արակելու հարցերը, միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը նշեց, թե ինչպես պետք է գնահատվեն ներկայացուցիչների գործողությունները:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի համաձայն՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ներկայացուցչության ինստիտուտի միջոցով քաղաքացիական իրավահարաբերությունների մասնակիցները կատարում են իրավաբանական գործողություններ՝ առանց անմիջականորեն դրանց մասնակցելու: Սակայն, այդ գործողություններն ուղղված են հենց ներկայացվողի համար իրավունքներ և պարտականություններ ստեղծելուն:

Հետևաբար, սույն գործով Ժորա Դանիելովի անունից կնքված բոլոր գործարքները՝ ապրանքների ներկրումը, դրանց վաճառքը, իրավունքներ և պարտականություններ են առաջացնում միայն Ժորա Դանիելովի համար: ՎՃ/0207/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը հատուկ շեշտեց այդ դիրքորոշումը՝ սահմանելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի համաձայն՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ներկայացուցչության ինստիտուտի միջոցով քաղաքացիական իրավահարաբերությունների մասնակիցները կատարում են իրավաբանական գործողություններ՝ առանց անմիջականորեն դրանց մասնակցելու: Սակայն այդ գործողություններն ուղղված են հենց ներկայացվողի համար իրավունքներ և պարտականություններ ստեղծելուն:

Հետևաբար սույն գործով Անդրանիկ Խաչատրյանի անունից կնքված բոլոր գործարքները՝ ապրանքների ներկրումը, դրանց վաճառքը, իրավունքներ և պարտականություններ են

⁸³ Տես սույն աշխատանքի Ձեռնարկատիրական գործունեություն մասը

3. Օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ ներկայացուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ: Նա չի կարող գործարք կնքել նաև մեկ այլ անձի նկատմամբ, որի ներկայացուցիչն է միաժամանակ, բացառությամբ առևտրային ներկայացուցչության դեպքի: Դատական պրակտիկան գուրկ չէ խնդիրներից, երբ անհրաժեշտ է որոշել գործարքները անձամբ ներկայացուցչի նկատմամբ կնքված լինելու հանգամանքը:

Վճռաբեկ դատարանը այդ խնդրին անդրադարձավ դեռևս 2006 թվականի իր որոշմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով օրենսգրքի 318-րդ հոդվածը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ներկայացուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ:

Սույն գործով Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հ.Միմոնյանը Ընկերության պահանջի իրավունքը 2005 թվականի սեպտեմբերի 20-ի պայմանագրով զիջել է Ընկերության բաժնետեր Հ.Միմոնյանին, որը նույն ֆիզիկական անձն է:

Հետևաբար, սույն գործով առկա է դեպք, երբ ներկայացուցիչը ներկայացվողի անունից գործարք է կնքել անձամբ իր նկատմամբ, ինչը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքին հակասող գործարքները անվավեր են, եթե օրենքը չի սահմանում, որ նման գործարքն առոչինչ է, կամ չի նախատեսում խախտման այլ հետևանքներ: Օրենքը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտմամբ կնքված գործարքը չի գնահատել որպես առոչինչ գործարք և չի նախատեսել նման խախտման այլ առանձնահատուկ հետևանքներ: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով նման գործարքը վիճահարույց է և կարող է անվավեր ճանաչվել դատարանի կողմից:

Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հ.Միմոնյանի՝ Ընկերության պահանջի իրավունքը Ընկերության բաժնետեր Հ.Միմոնյանին զիջելու մասին պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու մասին օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտ դատարանին չի ներկայացվել: Յ-2091/ՏԴ 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

Հետագայում նույն խնդիրը նորից բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի առջև: Վերջինս վերահաստատեց իր նախկին դիրքորոշումը՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318 հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ներկայացուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացված իր որոշմամբ անդրադարձել է Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հենրիկ Միմոնյանի և Ընկերության բաժնետեր Հենրիկ Միմոնյանի միջև 20.09.2005 թվականին կնքված պայմանագրին (տես՝ Հենրիկ Միմոնյան ընդդեմ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության, ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության Հիդրոտեխնիկական կառույցներ» պետական հիմնարկ՝ 5.215.000 ՀՀ դրամ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ 3-2091/ՏԴ քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 26.10.2006 թվականի որոշումը):

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հ.Միմոնյանը Ընկերության պահանջի իրավունքը 20.09.2005 թվականի պայմանագրով զիջել է Ընկերության բաժնետեր Հ.Միմոնյանին, որը նույն անձն է, գտել է, որ տվյալ դեպքում առկա է դեպք, երբ ներկայացուցիչը ներկայացվողի անունից գործարք է կնքել անձամբ իր նկատմամբ, ինչը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքին հակասող գործարքներն անվավեր են, եթե օրենքը չի սահմանում, որ նման գործարքն առոչինչ է, կամ չի նախատեսում խախտման այլ հետևանքներ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերության լուծարային հանձնաժողովի և Ընկերության բաժնետեր Հենրիկ Միմոնյանի միջև 20.09.2005 թվականին կնքված պահանջի իրավունքի գիշման պայմանագիրը անվավեր է: 3-192(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Ներկայացուցչության արդյունքում իրավունքներ և պարտականություններ առաջանում են անմիջականորեն ներկայացվողի համար: Սակայն ներկայացուցչի և ներկայացվողի միջև նույնպես առաջանում են իրավահարաբերություններ, հետևաբար ներկայացուցչի կողմից իր պարտավորությունների խախտման դեպքում ներկայացվողն իրավունք ունի պահանջ ներկայացնել նաև ներկայացուցչի դեմ:

Գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածին, նշեց.

նշված նորմից հետևում է, որ անձին իրավունք է վերապահված գործարք կնքել նաև ներկայացուցչի միջոցով, որպիսի պայմաններում քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ են ստեղծվում, փոփոխվում ու դադարեցվում ոչ թե ներկայացուցչի, այլ անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ հատուկ քննչական ծառայության հասկապես կարևոր գործերի քննիչի 28.09.2011 թվականի «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշմամբ հաստատվում է, որ Հայկ Գրիգորյանը հայտնել է, որ Վարդան Պապիկյանից առուվաճառքի պայմանագրով ձեռք է բերել Երևանի Նար-Դոսի փողոցի թիվ 29 հասցեում տեղակայված անշարժ գույքը, և թեև Վարդան Պապիկյանի ու իր միջև 10.02.2011 թվականին ստորագրվել է նշված անշարժ գույքը 10.800.000 ՀՀ դրամով ձեռք բերելու պայմանագիր, սակայն ինքը որևէ գումար Վարդան Պապիկյանին դեռևս չի տվել և պայմանավորվել է, որ վերոգրյալ պայմանագրում նշված գումարը կվճարի մեկ տարվա ընթացքում: Նույն որոշմամբ հաստատվել է, որ Վարդան Պապիկյանն անշարժ գույքն իրացրել է Հայկ Գրիգորյանին, իսկ վերջինս ձեռք բերված գույքի դիմաց Վարդան Պապիկյանին որևէ գումար չի վճարել: Բացի այդ, Հայկ Գրիգորյանի կողմից 10.02.2011 թվականին տրված պարտավորագրով ևս հաստատվում է, որ վերջինս պարտավորվել է Երևանի Նար-Դոսի փողոցի թիվ 29 տան դիմաց 30.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք 10.800.000 ՀՀ դրամը վճարել Վարդան Պապիկյանին կամ Հենրիկ Պապիկյանին տան սեփականության վկայականը ստանալուց հետո մեկ տարվա ընթացքում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործում առկա վերոնշյալ ապացույցներով հերքվում է Վերաքննիչ դատարանի վկայակոչած պատճառաբանությունն այն մասին, որ Վարդան Պապիկյանը, հանդես գալով Մարիամ Պետրոսյանի կողմից տրված լիազորագրի հիման վրա և կնքելով նրան սեփականության իրավունքով պատկանող բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիր, ստացել է այդ պայմանագրով սահմանված բնակարանի գինը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Մարիամ Պետրոսյանի հայցն անհիմն է և ենթակա է մերժման: ԵՇԴ/0448/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ԼԻԱԶՈՐԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 321.

1. Լիազորագիր է համարվում գրավոր լիազորությունը, որն անձը տալիս է այլ անձի՝ երրորդ անձանց առջև ներկայացվելու համար:

Ներկայացվողը ներկայացուցչի կողմից գործարքներ կնքելու համար գրավոր լիազորություն կարող է անմիջականորեն տալ համապատասխան երրորդ անձին:

2. Նոտարական ձև պահանջող գործարքներ կնքելու համար լիազորագիրը պետք է վավերացնի նոտարը, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

3. Նոտարի վավերացրած լիազորագրերին հավասարեցվում են՝

1) հոսպիտալներում, առողջարաններում և զինվորական այլ բուժական հաստատություններում բուժման մեջ գտնվող զինծառայողների ու մյուս անձանց լիազորագրերը՝ վավերացված այդ հաստատության պետի, բուժական մասի գծով նրա տեղակալի, ավագ կամ հերթապահ բժշկի կողմից:

2) զինծառայողների լիազորագրերը, իսկ զորամասերի, զորամիավորումների, զինվորական հաստատությունների և ռազմաուսումնական հաստատությունների տեղաբաշխման այն վայրերում, որտեղ չկան նոտարական գրասենյակներ ու նոտարական գործողություններ կատարող այլ մարմիններ, ինչպես նաև բանվորների և ծառայողների, նրանց ընտանիքների անդամների ու զինծառայողների ընտանիքների անդամների լիազորագրերը՝ վավերացված այդ զորամասերի, զորամիավորումների, զինվորական հիմնարկների կամ հաստատությունների հրամանատարի (պետի) կողմից:

3) ազատագրված վայրերում գտնվող անձանց լիազորագրերը՝ վավերացված ազատագրված համապատասխան հաստատության պետի կողմից:

4) բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում գտնվող չափահաս գործունակ քաղաքացիների լիազորագրերը՝ վավերացված նման հաստատության տնօրինության կամ բնակչության սոցիալական պաշտպանության համապատասխան մարմնի ղեկավարի (նրա տեղակալի) կողմից:

4. Աշխատավարձ և աշխատանքային հարաբերությունների հետ կապված այլ վճարներ ստանալու, հեղինակների ու գյուտարարների վարձատրություն, կենսաթոշակներ, նպաստներ և կրթաթոշակներ, քաղաքացիների՝ բանկային ավանդներ ու փոստային առաքումներ, այդ թվում՝ դրամական և ծանրոցային, ստանալու լիազորագիրը կարող է հաստատել նաև այն կազմակերպությունը, որտեղ լիազորագիր ստացողն աշխատում կամ սովորում է, նրա բնակության վայրի տեղական ինքնակառավարման մարմինը և այն ստացիոնար բուժական հաստատության տնօրինությունը, որտեղ նա գտնվում է բուժման մեջ:

5. Իրավաբանական անձի անունից լիազորագիրը տրվում է նրա ղեկավարի կամ դրա համար նրա կանոնադրությամբ լիազորված մեկ այլ անձի ստորագրությամբ:

6. Հեռագրով, ինչպես նաև կապի այլ միջոցներով ուղարկված լիազորագիրը, եթե փաստաթղթի առաքումն իրականացնում է կապի աշխատակիցը, հաստատվում է կապի մարմնի կողմից:

Երրորդ անձինք իրավունք ունեն իսկական համարել իրենց նկատմամբ գործողություններ կատարելու համար տրված լիազորագիրը, որը լիազորողը լիազորվածին ուղարկել է առանց կապի պաշտոնական մարմինների՝ ֆաքսիմիլ կամ այլ կապի միջոցով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում լիազորագրի հիման վրա ներկայացուցիչը կատարում է որոշակի գործողություններ: Սակայն հետագայում ներկայացվողի և ներկայացուցչի միջև վեճ առաջանալու դեպքում առաջանում են ներկայացուցչության հետ կապված բազմաթիվ հարցեր, որոնցից մեկն էլ ներկայացուցչի կողմից լիազորագրով նախատեսված գործողությունները կատարելու փաստի ապացուցման հարցն է: Մասնավորապես, հաճախ նման դեպքերում ապացուցման բեռը դրվում է ներկայացվողի վրա, քանի որ վերջինս է դիմում դատարան համապատասխան պահանջով: Որպես օրինակ կարող է հանդիսանալ ներկայացուցչի կողմից ներկայացվողի անունից որոշակի գումար ստանալու և այն ներկայացվողին հանձնելու հանձնարարությունը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նման դեպքերում լիազորագրի՝ որպես գործարքի էությանը և ապացուցման բեռի բաշխման կանոններին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 321-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ լիազորագիր է համարվում գրավոր լիազորությունը, որն անձը տալիս է այլ անձի՝ երրորդ անձանց առջև ներկայացվելու համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտավորությունը: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և նույն օրենսգրքով նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պատշաճ կատարումը դադարեցնում է պարտավորությունը:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ լիազորագիրն ըստ էության լինելով միակողմանի գործարք լիազորվողի (պարտապանի) մոտ առաջացնում է միայն որոշակի

պարտավորություններ, նախ՝ լիազորողի անունից հանդես գալ երրորդ անձանց առջև, երկրորդ՝ կատարել լիազորագրով սահմանված հանձնարարությունը, իսկ լիազորողի (պարտատիրոջ) համար սահմանում է միայն որոշակի իրավունք՝ լիազորվողից պահանջել կատարելու լիազորագրով ստանձնած հանձնարարությունը (պարտավորությունը): Ընդ որում, միայն լիազորագրով ստանձնած հանձնարարությունը կատարված լինելու դեպքում է պարտավորությունը դիտվում պատշաճ կատարված, իսկ պարտավորությունը դադարած:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա, իսկ նույն հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ եթե բոլոր ապացույցների հետազոտումից հետո վիճելի է մնում փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը, ապա դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը:

Վերը նշված հոդվածից հետևում է, որ յուրաքանչյուր գործով կողմերի միջև ապացուցման պարտականությունը ճիշտ բաշխելու համար դատարանն առաջին հերթին պետք է պարզի յուրաքանչյուր գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը՝ ելնելով գործին մասնակցող անձանց պահանջներից և առարկություններից: Ընդ որում, գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը վիճելի լինելու դեպքում դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 28.02.2005 թվականի լիազորագրով Վարդուշ Ղազարյանը լիազորել է Գևորգ Ղազարյանին ստանալու ապահովագրության դիմաց հասանելիք գումարները և այն վերադարձնել Վարդուշ Ղազարյանին: 04.12.2007 թվականին Գևորգ Ղազարյանը «Էյ-Էս-Բի-Սի Բանկ Հայաստան» ՓԲԸ-ից ստացել է Վարդուշ Ղազարյանի անձնական հաշվին փոխանցված գումարը:

Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ դատաքննության արդյունքում վիճելի է մնացել բանկից ստացված գումարը Վարդուշ Ղազարյանին հանձնված լինելու փաստը, նշված գումարը չստանալու փաստի ապացուցման պարտականությունը դրել է Վարդուշ Ղազարյանի վրա:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է Գևորգ Ղազարյանը, այսինքն՝ այն կողմը, որի վրա լիազորագրի ուժով դրված է փոխանցված գումարը ստանալու և այն Վարդուշ Ղազարյանին հանձնելու պարտականությունը և միայն այդ փաստի առկայության դեպքում լիազորագրով ստանձնած պարտավորության կատարումը կարող է համարվել պատշաճ:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ առաջին ատյանի դատարանն իրավացիորեն գումարը հանձնելու ապացուցման պարտականությունը դրել է Գևորգ Ղազարյանի վրա, իսկ Վերաքննիչ դատարանը սխալ է բաշխել ապացուցման բեռը: ԼԴ/0423/02/08/370/ 2009 թվականի մարտի 13

ԼԻԱԶՈՐԱԳՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅՑ

Հոդված 324.

1. Լիազորագրի գործողությունը դադարում է, եթե՝
 - 1) լիազորագրի ժամկետը լրացել է.
 - 2) իրականացվել են լիազորագրով նախատեսված գործողությունները.
 - 3) լիազորագրողը վերացրել է այն.
 - 4) անձը, ում տրված է լիազորագիրը, հրաժարվել է.
 - 5) դադարել է այն իրավաբանական անձը, որի անունից տրվել է լիազորագիրը.

6) դադարել է այն իրավաբանական անձը, որի անունով տրվել է լիազորագիրը:

7) մահացել է կամ անգործունակ, սահմանափակ գործունակ կամ անհայտ բացակայող է ճանաչվել այն անձը, ով տրվել է լիազորագիրը:

8) մահացել է կամ անգործունակ, սահմանափակ գործունակ կամ անհայտ բացակայող է ճանաչվել այն անձը, ում տրվել է լիազորագիրը:

2. Լիազորագիր տվող անձը կարող է ցանկացած ժամանակ վերացնել լիազորագիրը կամ վերալիազորումը, իսկ անձը, ում տրված է լիազորագիրը, հրաժարվել դրանից: Այդ իրավունքներից հրաժարվելու մասին համաձայնությունն առոչինչ է:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 324-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը նախատեսում է, որ լիազորագրի գործողությունը դադարում է, եթե լիազորագրի ժամկետը լրացել է: Դատական պրակտիկայում լիազորագրի գործողության ժամկետի ավարտով լիազորությունների դադարումը որոշակի խնդիրներ է առաջացնում դատական ներկայացուցչության ժամանակ: Երբեմն դատական ներկայացուցչի լիազորությունների դադարման պայմաններում դատական նիստի մասին ծանուցվում է ներկայացուցիչը: Նման դեպքերում բարձրացվում է դատավարության կողմի պատշաճ ծանուցված լինելու հարցը:

Գործերից մեկով Դատարանի 04.03.2010 թվականի «Գործը դատաքննության նշանակելու մասին» որոշումն ուղարկվել էր Կարեն Մեժլումյանին՝ որպես Ընկերության ներկայացուցչի, «Ք. Երևան, Արշակունյաց 17» հասցեով, մինչդեռ այդ պահին Կարեն Մեժլումյանին մեկ տարի ժամկետով տրված լիազորագրի գործողության ժամկետը լրացել էր, իսկ նշված լիազորագրից բացի Կարեն Մեժլումյանի կողմից Ընկերության անունից հանդես գալու իրավասությունը հավաստող որևէ այլ լիազորագիր գործում առկա չէր:

Գործում առկա չէր նաև Դատարանի վերոնշյալ որոշումը, ինչպես նաև դատաքննության ժամանակի և վայրի մասին ծանուցագիրն Ընկերության գտնվելու վայրի հասցեով կամ իրավաբանական (փոստային) հասցեով՝ «Ք. Երևան, Ծիծեռնակաբերդի պուրակ», ուղարկելու փաստը հավաստող որևէ ապացույց:

Նշվածի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը եզրակացրեց.

այսինքն՝ Կարեն Մեժլումյանին դատաքննության ժամանակի և վայրի մասին ծանուցելը չի կարող դիտվել որպես Ընկերությանը պատշաճ ծանուցում, քանի որ դատաքննությունը նշանակելու պահին Կարեն Մեժլումյանն Ընկերության անունից հանդես գալու լիազորություն այլևս չի ունեցել:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանը, Ընկերությանը դատաքննության ժամանակի և վայրի մասին պատշաճ չծանուցելով, վերջինիս զրկել է գործի վերաբերյալ դիրքորոշում ներկայացնելու հնարավորությունից, ինչի հետևանքով խախտվել է Ընկերության՝ ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածով և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության հիմնարար իրավունքը: ՎԴ/0676/05/08 2011 թվականի մարտի 04

2. Անհրաժեշտ է նշել, որ չնայած Վճռաբեկ դատարանի կողմից լուծվել են ներկայացուցչության ինստիտուտի վերաբերյալ պրակտիկա բազմաթիվ խնդիրներ, սակայն Վճռաբեկ դատարանի հետագա գործունեության ժամանակ կարող են հաշվի առնվել այդ ինստիտուտի վերաբերյալ ներքոնշյալ վերլուծությունները.

1. Ներկայացուցչություն

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ մեկ անձի կողմից ուրիշ անձի անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում անմիջականորեն ներկայացվողի համար:

Նշված հոդվածի վերլուծությունը վկայում է, որ ներկայացուցչությունն իրավահարաբերություն է, որն առաջանում է ներկայացուցչի և ներկայացվողի, ինչպես նաև երրորդ անձանց միջև՝ անմիջականորեն իրավունքներ և պարտականություններ ստեղծելով

ներկայացվողի համար; Որպես կանոն, օրենքն առանձնացնում է ներկայացուցչության երկու տեսակ՝ պարտադիր ներկայացուցչություն, որն առաջանում է օրենքի ուղղակի ցուցումով կամ վարչական ակտի հիման վրա և կամավոր ներկայացուցչություն, որի առաջացման պայման է հանդիսանում ներկայացուցչի և ներկայացվողի միջև կնքված պայմանագիրը կամ լիազորագիրը: Ընդ որում ներկայացուցչի իրավական վիճակը առանձնահատուկ է նրանով, որ վերջինս ոչ միայն գործում է ի շահ ուրիշի, այլ նաև նրա անունից: Այդ պատճառով ներկայացուցիչներ չեն այն անձինք, որոնք թեև գործում են ի շահ ուրիշի, բայց իրենց անունից՝ օրինակ կոմիսիայի պայմանագրի դեպքում, որով կոմիսիոները հանդես է գալիս իր անունից, իրավունքներ և պարտականություններ առաջացնում իր համար, սակայն կոմիտենտի հաշվին:

Նման պայմաններում քաղաքացիական իրավահարաբերություններում ներկայացուցչության ինստիտուտն ունի հետևյալ հատկանիշները

- Ներկայացուցչությունն ունի ներքին և արտաքին կողմեր: Ներքին կողմն արտահայտվում է ներկայացուցչի և ներկայացվողի վստահության վրա հիմնված իրավահարաբերություններում, իսկ արտաքին կողմը՝ ներկայացուցչի և երրորդ անձանց իրավահարաբերություններում:

- Օրենքը նախատեսում է ներկայացուցչության երկու հիմնական տեսակ՝ պարտադիր և կամավոր:

- Ներկայացուցչության դեպքում ներկայացուցչի իրավական կարգավիճակի առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ վերջինս երրորդ անձանց հետ հարաբերություններում միշտ հանդես է գալիս ի շահ ներկայացվողի և նրա անունից: Այսինքն՝ ներկայացուցիչն այլ անձանց հետ հարաբերություններում արտահայտում է իր կամքը, սակայն ներկայացվողի շահը:

- Ներկայացուցչության արտաքին իրավահարաբերություններում, որը կարող է դրսևորվել որոշակի գործողություններ կատարելով, գործարքներ կնքելով և այլն, չի կարող որևէ կերպ արտահայտվել ներկայացուցչի շահը: Այն դեպքում, երբ ներկայացուցչության ինստիտուտի միջոցով ծագած իրավահարաբերություններում առկա է ներկայացուցչի շահը, վերջինս չի կարող դիտարկվել որպես ներկայացուցչություն դրանից բխող համապատասխան հետևանքներով:

2. Լիազորագիր

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 321-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ լիազորագիր է համարվում այն գրավոր լիազորությունը, որը անձը տալիս է այլ անձի՝ երրորդ անձանց առջև ներկայացվելու համար:

Ներկայացվողը ներկայացուցչի կողմից գործարք կնքելու համար գրավոր լիազորություն կարող է անմիջականորեն տալ համապատասխան երրորդ անձին:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նոտարական ձև պահանջող գործարքներ կնքելու համար լիազորագիրը պետք է վավերացնի նոտարը, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ լիազորագիրն այն գրավոր փաստաթուղթն է, որը սահմանում է ներկայացուցչի իրավունքների ամբողջ ծավալը, այն բոլոր գործողությունները, որոնք վերջինս իրավասու է կատարել երրորդ անձանց հետ իրավահարաբերություններում, այն բոլոր պետական և ոչ պետական մարմինները, որտեղ լիազորված է հանդես գալ և որը, որպես միակողմ գործարք, իրավունքներ և պարտականություններ է առաջացնում բացառապես ներկայացվողի համար: Որպես ընդհանուր կանոն, օրենքն առանձնացնում է լիազորագրի երեք տեսակ՝ ընդհանուր, հատուկ և մեկանգամյա: Ընդհանուր լիազորագրով սահմանվում են տարաբնույթ գործողություններ, որոնք ներկայացուցիչը կարող է իրականացնել ներկայացվողի անունից՝ օրինակ, բնակարանի սեփականատերը լիազորել է բնակարանը հանձնել վարձակալության, գրավ դնել, վաճառել և այլն, հատուկ լիազորագրի պարագայում հստակ կերպով նախատեսվում են այն կոնկրետ գործողությունները, որոնք որոշակի ժամանակահատվածում պետք է կատարվեն՝ օրինակ, երեք ամսվա ընթացքում ստանալ կրթաթոշակ և այլն, մեկանգամյա լիազորագրով գործարքը կնքվում է ընդամենը մեկ անգամ՝ օրինակ կենսաթոշակ ստանալու լիազորագիրը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ լիազորագիրը, որով դրսևորվում է ներկայացուցչության արտաքին կողմը, պետք է ձևակերպվի և մեկնաբանվի ներկայացուցչության ինստիտուտի տրամաբանությանը համահունչ:

3.Օրենքով սահմանված արգելքները ներկայացուցչության դեպքում

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ ներկայացուցիչը չի կարող գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ: Նա չի կարող գործարք կնքել նաև այն անձի նկատմամբ, որի ներկայացուցիչն է միաժամանակ, բացառությամբ առևտրային ներկայացուցչության դեպքերի:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնել, որ նույնիսկ պատշաճ կերպով վավերացված լիազորագրի առկայությունը, սակայն, չի բացառում ներկայացուցչի մոտ ոչ իրավաչափ վարքագծի դրսևորման հնարավորությունը, որի հետևանքով էլ օրենսդիրը ներկայացուցչի գործունեության նկատմամբ սահմանում է արգելք, որը միաժամանակ հանդիսանում է ներկայացվողի շահերի պաշտպանության միջոց, քանի որ ներկայացուցիչը գործելով այլ անձի անունից, ինչ որ չափով արտահայտում է նաև իր կամքը և առանձնակի հետաքրքրություն ցուցաբերելով կնքվող գործարքի նկատմամբ, սեփական շահերից ելնելով կարող է կնքել այն իր նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ օրենքով նախատեսված անձամբ իր նկատմամբ գործարք կնքելու արգելքը կարող է դրսևորվել այն դեպքում, երբ ներկայացուցիչը հանդես է գալիս պայմանագրի կողմ և, միաժամանակ, մյուս կողմի ներկայացուցիչ: Տվյալ դեպքում ներկայացուցիչը գործարք է կնքում անձամբ իր նկատմամբ, որպես պայմանագրի մյուս կողմի (տես օրինակ Հենրիկ Սիմոնյանն ընդդեմ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության, ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության «Հիդրոտեխնիկական կառույցներ» պետական հիմնարկի՝ Հայաստանի Հանրապետությունից 5.215.000 ՀՀ դրամ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին, թիվ 3-2091 (ՏԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 26.10.2006 թվականի որոշումը): Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «օրենքով նախատեսված անձամբ իր նկատմամբ օրենսդրական եզրույթը չի սահմանափակվում միայն վերոնշյալ իրավիճակով:

Հետևաբար անհրաժեշտ է անդրադառնալ վարկային և գրավի հետ կապված իրավահարաբերությունների նկատմամբ վերոնշյալ արգելքների կիրառմանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 887-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարկային պայմանագրով բանկը կամ այլ վարկային կազմակերպությունը պարտավորվում է պայմանագրով նախատեսված չափերով և պայմաններով դրամական միջոցներ տրամադրել փոխառուին, իսկ փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել ստացված գումարը և տոկոսներ վճարել դրանից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 226-րդ հոդվածը սահմանում է, որ գրավի իրավունքը գրավատուի գույքի նկատմամբ գրավառուի գույքային իրավունքն է, որը միաժամանակ միջոց է գրավառուի հանդեպ պարտապանի ունեցած դրամական կամ այլ պարտավորության կատարման ապահովման համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 261-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիպոթեքի պայմանագրով մի կողմը՝ գրավառուն, որը հիպոթեքով ապահովված վարկային պայմանագրով կամ այլ պարտավորությամբ պարտատերն է, այդ պարտավորությամբ գրավ դրված գույքի արժեքից գրավատուի մյուս պարտատերերի հանդեպ իր դրամական պահանջները բավարարելու նախապատվության իրավունք ունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հիպոթեքի պայմանագիրը կարող է լինել ինչպես երկկողմ, այնպես էլ բազմակողմ:

Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ հիպոթեքի պայմանագիրը պետք է կնքվի գրավոր՝ գրավատուի և գրավառուի, ինչպես նաև պարտապանի, եթե գրավատուն պարտապանը չէ, իսկ եթե նման պայմանագրի կնքման համար անհրաժեշտ է երեք և ավելի կողմերի համաձայնեցված կամքի արտահայտությունը, ապա մյուս կողմերի ստորագրությամբ՝ մեկ փաստաթուղթ կազմելու միջոցով:

Վերոգրյալ նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ գրավը հիմնական պարտավորության կատարման ապահովման միջոց է, որը համարվում է լրացուցիչ (ակցեսոր) պարտավորություն (տես «Արդշինինվեստբանկե ՓԲԸ-ն ընդդեմ Արամայիս, Արմեն և Ալվինա Մինասյանների» վարկային պայմանագրով պարտքն ամբողջությամբ բռնագանձելու, բռնագանձումը գրավի

առարկայի և այլ գույքի վրա տարածելու, վարկային պայմանագրով նախատեսված տոկոսները հաշվեգրելու պահանջների մասին, թիվ ԼԴ/0777/02/09 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 04.03.2011 թվականի որոշումը):

Վարկային և դրա կատարումն ապահովող գրավի պարտավորությունների դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված արգելքը նույնպես կարող է գործել, մասնավորապես այն դեպքում, երբ գրավատուն վարկային իրավահարաբերություններում պարտապանը չէ, այլ երրորդ անձ: Այն դեպքում, երբ վարկառուն միաժամանակ նաև գրավատուի ներկայացուցիչն է, վարկառուի համար առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում կնքվող գրավի (հիփոթեքի) գործարքը, քանի որ այն առավելապես արտահայտում է վարկառուի, այլ ոչ թե գրավատու երրորդ անձի շահերը, որին միաժամանակ ներկայացնում է վարկառուն: Հետևաբար տվյալ դեպքում հիփոթեքի պայմանագրով վարկառուն միաժամանակ հանդես է գալիս իր անունից և որպես գրավատուի ներկայացուցիչ, այսինքն՝ գործարքը կնքում է անձամբ իր նկատմամբ:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 3-րդ կետը պետք է մեկնաբանվի ներկայացուցչության ինստիտուտի, հիփոթեքի առանձնահատկությունների և դրանց վերաբերյալ վերը կատարված վերլուծությունների լույսի ներքո: Մասնավորապես, ներկայացուցչի միջոցով հիփոթեքի պայմանագիր կնքելիս չի կարող արտահայտվել ներկայացուցչի շահը, մինչդեռ այն դեպքում, երբ վարկառուն իր պարտավորությունների կատարումն ապահովելու համար որպես գրավատուի ներկայացուցիչ գրավ է դնում (կնքում է հիփոթեքի պայմանագիր) երրորդ անձին պատկանող գույքը, այս դեպքում միանշանակ արտահայտվում է վարկառուի (գրավատուի ներկայացուցչի) շահը, հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ տվյալ դեպքում ներկայացուցիչը սեփական շահերից ելնելով հիփոթեքի պայմանագիրը կնքում է իր նկատմամբ:

§ 4. ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ

ԺԱՄԿԵՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 330.

1. Եթե ժամկետը սահմանվել է որևէ գործողություն կատարելու համար, ապա այդ գործողությունը կարող է կատարվել մինչև ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը:

Սակայն, եթե այդ գործողությունը պետք է կատարվի կազմակերպությունում, ապա ժամկետը լրանում է այն ժամին, երբ սահմանված կանոններով այդ կազմակերպությունում դադարեցվում են համապատասխան գործառնությունները:

2. Կապի կազմակերպությանը մինչև ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը տրված գրավոր դիմումները և ծանուցումները համարվում են ժամկետին տրված:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում օրենսգրքի 330-րդ հոդվածը կիրառվում է դատավարական հարաբերություններում ժամկետների հաշվարկման ժամանակ: Հաճախ դատավարական ժամկետների վերջին օրը կապի կազմակերպությանը հանձնված դատավարական փաստաթղթերը համարվում են ժամկետանց: Օրենսգրքի 330-րդ հոդվածի կիրառումը նման դեպքերի նկատմամբ կարելի է բացատրել նաև այն հանգամանքով, որ կապի կազմակերպությանը հանձնված փաստաթղթերի ժամկետների վերաբերյալ հարցերը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը չի կարգավորում:

Վճռաբեկ դատարանն այդ խնդիրներին հիմնականում անդրադարձել է դատավարական ժամկետների քննարկման ժամանակ⁸⁴, սակայն մի քանի դեպքերում կիրառվել է նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 330-րդ հոդվածը:

Դեպքերից մեկով Վճռաբեկ դատարանն, անդրադառնալով վճռաբեկ բողոքը օրենքով նախատեսված ժամկետի ավարտմամբ բերելու վերաբերյալ իրավական հարցադրմանը, նշեց.

ինչ վերաբերում է Կոռուպցիայի վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի պատասխանի փաստարկին, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վճռաբեկ դատարանի՝ վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու որոշումները ուժի մեջ են մտնում կայացման պահից և բողոքարկման ենթակա չեն: Հետևաբար, վճռաբեկ բողոքի պատասխանի վերոնշյալ փաստարկը ենթակա չէ քննարկման:

Չնայած վերոնշյալ հանգամանքին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կոռուպցիայի վճռաբեկ բողոքը ներկայացվել է օրենքով սահմանված ժամկետում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռի կայացման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 229-րդ հոդվածի համաձայն՝ վճռաբեկ բողոքը կարող է բերվել ստորադաս դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից եռամսյա ժամկետում:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 74-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ամիսներով հաշվվող դատավարական ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն ամսվա հաջորդող օրվանից, որով որոշված է դրա սկիզբը:

Նույն օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամիսներով հաշվվող ժամկետը լրանում է սահմանված ժամկետի վերջին ամսվա համապատասխան ամսաթվին:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 330-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ կապի կազմակերպությանը մինչև ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը տրված գրավոր դիմումները և ծանուցումները համարվում են ժամկետին տրված:

⁸⁴ Տե՛ս, օրինակ, Վճռաբեկ դատարանի թիվ 3-1888 (ՏԴ) գործով 28.09.2006 թվականի սեպտեմբերի 28-ի և թիվ ԵՇԴ/0053/02/09 գործով 2009 թվականի հունիսի 17 (միջանկյալ դատական ակտ) որոշումները

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է Կոմիտեի վճռաբեկ բողոքի պատասխանով բերված փաստարկն այն մասին, որ Կոռուպցիայի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վճռաբեկ դատարանում մուտքագրվել է 16.04.2009 թվականին, հետևաբար, վճռաբեկ բողոքը ներկայացվել է վճռի կայացման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 229-րդ հոդվածով նախատեսված եռամսյա ժամկետի խախտմամբ, քանի որ Կոռուպցիայի սույն վճռաբեկ բողոքը մինչ բողոքարկման եռամսյա ժամկետի լրանալը՝ 14.04.2009 թվականը, մուտքագրել է փոստային ծառայություն, ինչը հաստատվում է գործում առկա ծրարի վրա դրված դրոշմակնիքով: ՎՃ/3668/05/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

Դատական պրակտիկայում օրենսգրքի 330-րդ հոդվածի կիրառման անհրաժեշտություն ունեցավ նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 4-րդ և 8-րդ մասերի կիրառման հետ կապված:

Մասնավորապես ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ **մինչև դատաքննությունը** պարտավոր է գործին մասնակցող անձանց առջև բացահայտել տվյալ պահին իրեն հայտնի այն ապացույցները, որոնց վրա նա հղում է կատարում որպես իր պահանջների և առարկությունների ապացուցման հիմք, եթե այլ բան նախատեսված չէ նույն օրենսգրքով:

Նույն հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն՝ դատաքննությունն սկսվելուց հետո գործին մասնակցող անձի ներկայացրած լրացուցիչ ապացույցներն ընդունում է դատարանը, եթե դրանք ներկայացնողը հիմնավորում է մինչև դատաքննությունը սկսվելը նման ապացույցի ներկայացման անհնարիությունը՝ իրենից անկախ պատճառներով:

Գործերից մեկով Ընկերության և Գազիկ Մեյքոնյանի միջև կազմված «Նյութական պատասխանատու անձի պարտք ու պահանջի մասին» փոխադարձ հաշվարկների 26.09.2006 թվականի ակտը, Ընկերությունը Դատարանին էր ներկայացրել 16.12.2009 թվականին, գործը դատաքննության նախապատրաստելու վերջին դատական նիստը տեղի էր ունեցել 16.12.2009 թվականին, իսկ դատաքննությունը սկսվել էր 19.01.2010 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի կողմից Ընկերության և Գազիկ Մեյքոնյանի միջև 26.09.2006 թվականին կազմված փոխադարձ հաշվարկների ակտը չգնահատելու գործողությունը որակել էր իրավաչափ՝ այն գործի նախապատրաստության փուլում ներկայացված չլինելու պատճառաբանությամբ:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը չհամաձայնվեց Վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշման հետ՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 74-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատավարական գործողություններ կատարելու համար ժամկետները որոշվում են օրացուցային ստույգ տարով, ամսով, ամսաթվով կամ որոշակի ժամանակահատվածով, որի ընթացքում գործողությունը կարող է կատարվել:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատավարական գործողությունը կարող է կատարվել մինչև սահմանված ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 84-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե ժամկետը սահմանվել է որևէ գործողություն կատարելու համար, ապա այդ գործողությունը կարող է կատարվել մինչև ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը: Մակայն, եթե այդ գործողությունը պետք է կատարվի հիմնարկում կամ կազմակերպությունում, ապա ժամկետը լրանում է այն ժամին, երբ այդ կազմակերպությունում կամ հիմնարկում սահմանված կանոններով դադարեցվում են համապատասխան գործողությունները: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մինչև ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը կապի կազմակերպությանը տրված փաստաթղթերը համարվում են ժամկետին տրված:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 330-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ կապի կազմակերպությանը մինչև ժամկետի վերջին օրվա ժամը քսանչորսը տրված գրավոր դիմումները և ծանուցումները համարվում են ժամկետին տրված:

Վերոգրյալ նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ սահմանված փաստաթղթերը կապի կազմակերպությանը հանձնելու իրավական հետևանքները հավասարեցվում են դրանք

համապատասխան հասցեատիրոջը տալուն (տես՝ «ԱրմենՏել» ՓԲԸ-ն ընդդեմ Տիգրան Հարությունյանի՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ 3-1614(Ա) գործով Վճռաբեկ դատարանի 09.11.2007 թվականի որոշումը):

Վերը նշված նորմերի վերլուծության և փաստական հանգամանքների համադրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով գրավոր ապացույց հանդիսացող՝ Ընկերության և Գազիկ Մելքոնյանի միջև կազմված «Նյութական պատասխանատու անձի պարտք ու պահանջի մասին» փոխադարձ հաշվարկների 26.09.2006 թվականի ակտը Դատարան ներկայացնելու պահ պետք է որակվեր 16.12.2009 թվականը, այսինքն՝ այն կապի կազմակերպությանը հանձնելու օրը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերության և Գազիկ Մելքոնյանի միջև կազմված «Նյութական պատասխանատու անձի պարտք ու պահանջի մասին» փոխադարձ հաշվարկների 26.09.2006 թվականի ակտն Ընկերության կողմից Դատարան է ներկայացվել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերի պահանջների պահպանմամբ, որը, սակայն, անտեսվել է ստորադաս դատարանների կողմից, որի արդյունքում էլ վերջիններիս կողմից թույլ են տրվել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի առաջին կետի խախտում՝ նշված ապացույցը որևէ կերպ չգնահատելու եղանակով: ԵԱԲԴ/0874/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 1

§ 5. ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 331.

Հայցային վաղեմություն է համարվում իրավունքը խախտված անձի հայցով իրավունքի պաշտպանության ժամանակահատվածը:

ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺԱՄԿԵՏ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 332.

Հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է:

ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 333.

Պահանջների որոշ տեսակների համար օրենքով կարող են սահմանվել հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետի համեմատությամբ կրճատ կամ ավելի երկար հատուկ ժամկետներ:

ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԻՐԱՌԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 335.

1. Իրավունքի պաշտպանության մասին պահանջը դատարանը քննության է ընդունում հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց անկախ:

2. Դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է միայն վիճող կողմի դիմումով, որը պետք է տրվի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը:

Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում հաճախ գործարքների անվավերության հարցեր բարձրացնելիս կողմերից մեկը միջնորդում է կիրառել հայցային վաղեմություն: Սակայն մյուս կողմը բարձրացնում է այլ հարցեր, որի հետևանքով դատարանները հայցային վաղեմության փոխարեն անդրադառնում են այդ հարցերին: Օրինակ բարձրացվում է գործարք կնքելու լիազորություն չունենալու հարցը, որը դատարաններն ավելի կարևորելով քննարկման առարկա են դարձնում՝ չանդրադառնալով հայցային վաղեմություն կիրառելու վերաբերյալ կողմի միջնորդությանը:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց հստակեցնել գործարքների անվավերության պահանջի ժամանակ հայցային վաղեմություն կիրառելու միջնորդությունների դատավարական հետևանքները և այն փաստերը, որոնք էական նշանակություն ունեն նման դեպքերի համար:⁸⁵

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

⁸⁵ Տես նաև սույն աշխատանքի Հայցային վաղեմություն մասը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 331-րդ հոդվածի համաձայն՝ հայցային վաղեմություն է համարվում իրավունքը խախտված անձի հայցով իրավունքի պաշտպանության ժամանակահատվածը: Նույն օրենսգրքի 332-րդ հոդվածի համաձայն՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է: Նույն օրենսգրքի 333-րդ հոդվածը նախատեսում է հայցային վաղեմության հատուկ ժամկետներ՝ ընդհանուր ժամկետի համեմատությամբ կրճատ կամ ավելի երկար հատուկ ժամկետներ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վիճահարույց գործարքի անվավեր ճանաչման և դրա անվավերության հետևանքների կիրառման մասին հայցը կարող է ներկայացվել, եթե գործարքը կնքվել է բռնության կամ սպառնալիքի ազդեցության տակ, դրա դատարան օրվանից կամ այն օրվանից հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, երբ հայցվորն իմացել էր կամ պարտավոր էր իմանալ գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք ծառայող հանգամանքների մասին:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ժամկետը, միաժամանակ սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը: Այն է՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լինեի իր իրավունքի խախտման մասին (տե՛ս Ռազմիկ Դարբինյանի ընդդեմ Դանիել Դասաբողյանի՝ 95.000 ԱՄՆ դոլարի բռնագանձման պահանջի մասին, թիվ ԵԷԴ/0723/02/09 գործով 02.04.2010 թվականի որոշումը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 1-րդ կետի համաձայն՝ իրավունքի պաշտպանության մասին պահանջը դատարանը քննության է ընդունում հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց անկախ, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է միայն վիճող կողմի դիմումով, որը պետք է տրվի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը՝ հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետն այն ժամանակահատվածն է, որն անձին հնարավորություն է տալիս դիմելու դատարան իր իրավունքների պաշտպանության հայցով: Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն դեպքում, երբ վիճող կողմը դիմում է ներկայացրել հայցային վաղեմություն կիրառելու վերաբերյալ, դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, պետք է քննարկման առարկա դարձնի հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալու հարցը: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրացած լինելը հայցը մերժելու հիմք է, անկախ այն հանգամանքից, թե հայցը հիմնավոր է, թե՛ ոչ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արմեն Ազատյանը **02.06.2008 թվականին** հայցադիմում է ներկայացրել Երևանի քաղաքացիական դատարան, պահանջելով անվավեր ճանաչել Արփենիկ Ներսիսյանի և Հիմնադրամի միջև **13.03.2006 թվականին** կնքված, Երևանի Կենտրոն նոտարական տարածքի նոտար Ալվարդ Մելքոնյանի՝ 13.03.2006 թվականին հաստատած թիվ 7113 և թիվ 7114 անշարժ գույքի նվիրատվության պայմանագրերը և դրանց հիման վրա 13.04.2006 թվականին կատարված թիվ 2233255 և թիվ 2181810 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումները, ինչպես նաև պարտավորեցնել Հիմնադրամին Արմեն Ազատյանի հետ կնքել նվիրատվության պայմանագիր՝ Երևանի Բաբաջանյան փողոցի 38 և 39 շենքի 2-րդ մասնաշենքի թիվ 100 բնակարանը (28,9 քմ մակերես) և նույն հասցեի նկուղային մասի թիվ 7 տարածքը (33,88քմ մակերես) նրան օտարելու վերաբերյալ: **11.12.2008 թվականին** դատարան հասցեագրված դիմումով Արփենիկ Ներսիսյանի ներկայացուցիչը միջնորդել է կիրառել հայցային վաղեմություն և կայացնել հայցը մերժելու մասին վճիռ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արփենիկ Ներսիսյանի ներկայացուցչի կողմից հայցային վաղեմություն կիրառելու միջնորդության առկայության դեպքում Դատարանը և Վերաքննիչ դատարանը պետք է անդրադառնային հայցային վաղեմության հարցին, իսկ վիճելի գույքը նվիրատվության պայմանագրով ձեռք բերելու իրավունք ունեցող սուբյեկտ լինելու հանգամանքը որևէ իրավական նշանակություն չունի հայցային վաղեմության հարցի լուծման համար:

Մասնավորապես, ստորադաս դատարանների կողմից պետք է քննարկման առարկա դարձվեր այն հարցադրումը, թե երբ է Արմեն Ազատյանն իմացել կամ պարտավոր էր իմանալ

գործարքն անվավեր ճանաչելու համար հիմք ծառայող հանգամանքների մասին, և ըստ այդմ պետք է որոշվեր հայցային վաղեմության ժամկետի լրացած լինելու հարցը: ԵՔԴ/0085/02/08, ԵՔԴ/1222/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29

2. Դատական պրակտիկայում որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև այն հարցը, թե արդյոք ոչ պատճառ հայցվորի պահանջի դեմ կարող է ներկայացվել հայցային վաղեմություն կիրառելու միջնորդություն: Խնդիրը բարձրացվում է այն պատճառով, որ ոչ պատշաճ հայցվորին չի պատկանում այն իրավունքը, որի պաշտպանության հայցով վերջինս նյութաիրավական պահանջ է ներկայացնում մյուս կողմին:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադառնալով կողմի այն փաստարկին, որ դատարանը քննության է առել ավելի քան 12 տարի վաղեմության ժամկետ ունեցող գործարքի հետ կապված հակընդդեմ հայցը, որը ներկայացվել է նման հայց ներկայացնելու իրավունք չունեցող անձի կողմից, վերջինս դատարանի կողմից գործի նախապատրաստման կամ քննության ընթացքում չի փոխարինվել պատշաճ կողմով, ինչն էլ զրկել է սկզբնական հայցվորին հայցային վաղեմության հիմքով նաև պատշաճ առարկություններ ներկայացնելու հնարավորությունից, նշեց.

ինչ վերաբերում է հայցային վաղեմության հիմքով առարկություններ ներկայացնելու հնարավորությունից զրկված լինելու բողոքի փաստարկին, ապա ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է միայն վիճող կողմի դիմումով, որը պետք է տրվի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը: Անկախ հակընդդեմ հայցով հայցվորների անպատշաճ լինելու հանգամանքից, պատասխանողը զրկված չի եղել հայցային վաղեմության ժամկետը լրացած լինելու հիմքով հայցը մերժելու միջնորդություն ներկայացնելու հնարավորությունից: Մինչդեռ, գործում այդպիսի միջնորդություն առկա չէ: 3-844(ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԻ ՀԱՇՎԱՐԿԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 337.

1. Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լինե՛ր իր իրավունքի խախտման մասին: Այդ կանոնից բացառությունները սահմանվում են սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

2. Այն պարտավորությունների համար, որոնք կատարելու համար որոշված է որոշակի ժամկետ, հայցային վաղեմության ընթացքն սկսվում է այդ ժամկետի ավարտմամբ:

3. Այն պարտավորությունների համար, որոնց կատարման ժամկետը որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ, հայցային վաղեմության ընթացքն սկսվում է այն պահից, երբ պարտատիրոջ մոտ առաջանում է պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունք, իսկ եթե պարտապանին արտոնյալ ժամկետ է տրամադրվել պահանջը կատարելու համար, հայցային վաղեմության հաշվարկն սկսվում է այդ ժամկետի ավարտից հետո:

4. Հետադարձ պարտավորությունների համար հայցային վաղեմության ընթացքն սկսվում է հիմնական պարտավորությունը կատարելու պահից:

ՄԵԿԼԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում երբեմն որոշակի հարցեր են առաջանում ժամկատը չորոշված կամ ցպահանջ պարտավորությունների հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկների վերաբերյալ: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 338-րդ հոդվածը սահմանում է, որ պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելը չի հանգեցնում հայցային վաղեմության ժամկետի և դրա հաշվարկման կարգի փոփոխման: Սակայն նման դեպքերում երբեմն հստակ չէ, թե արդյոք պարտավորության մեջ անձանց փոփոխությունից հետո կարելի է հաշվարկել հայցային վաղեմության ժամկետն այն դեպքում, երբ պարտքը նոր պարտատիրոջը փոխանցելու պահին արդեն ներկայացվում է պահանջ պարտավորությունը կատարելու վերաբերյալ :

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով՝ Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ի և Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ի միջև 06.05.2003 թվականին կնքված ատուվաճառքի պայմանագրի համաձայն՝ Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ն պարտավորվել էր պայմանագրով սահմանված ժամկետում Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ին մատակարարել իր կողմից արտադրվող արտադրանքը, 30.09.2004 թվականի փոխադարձ հաշվարկների ստուգման ակտի համաձայն՝ 30.09.2004 թվականի դրությամբ Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ի պարտքը Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ի նկատմամբ կազմել էր 1.776.170.348,50 ՀՀ դրամ: Պահանջի իրավունքը զիջելու մասին՝ 08.11.2004 թվականի թիվ 1 պայմանագրի համաձայն՝ Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ն Բեյջ՝ ՍՊԸ-ին զիջել է Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ի նկատմամբ 1.109.486.640 ՀՀ դրամի պահանջի իրավունքը: 08.11.2004 թվականի պահանջի իրավունքը զիջելու մասին ծանուցման համաձայն՝ Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ն տեղեկացրել էր Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ին 1.109.486.640 ՀՀ դրամը «Բեյջ՝ ՍՊԸ-ին զիջելու և պարտավորությունը կատարելու մասին:

Երբ գործով բարձրացվեց պահանջի նկատմամբ հայցային վաղեմություն կիրառելու հարցը, Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր ցպահանջ պարտավորությունների պահանջների մասով հստակեցնել հայցային վաղեմության ժամկետների հաշվարկի կարգը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը ամրագրելով հայցային վաղեմության ընդհանուր երեք տարվա ժամկետը, միաժամանակ սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը այն պարտավորությունների համար, որոնց կատարման ժամկետը որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ: Նշված պարտավորությունների համար հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն պահից՝ երբ՝ պարտատիրոջ մոտ առաջանում է պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունք, իսկ եթե պարտապանին արտոնյալ ժամկետ է տրամադրվել պահանջը կատարելու համար, ապա՝ այդ ժամկետի ավարտից հետո: Ընդ որում, անձանց փոփոխվելը պարտավորության մեջ չի հանգեցնում հայցային վաղեմության ժամկետի և դրա հաշվարկման կարգի փոփոխման:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 30.09.2004 թվականի դրությամբ Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ի պարտքը Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ի նկատմամբ կազմել է 1.776.170.348,50 ՀՀ դրամ, 08.11.2004 թվականին Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ն Նաիրիտ Գործարան» ՓԲԸ-ի նկատմամբ 1.109.486.640 ՀՀ դրամ գումար պահանջի իրավունքը զիջել է Բեյջ՝ ՍՊԸ-ին, ՀՀ տնտեսական դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 28.12.2007 թվականի վճռով հաստատվել 1.109.486.640 դրամ գումարի պահանջի իրավունքը Նաիրիտ Տրաստ» ՓԲԸ-ին հետ զիջելու փաստը ապացուցված չլինելու հանգամանքը, իսկ 30.03.2005 թվականի թիվ 1 պայմանագրով Բեյջ՝ ՍՊԸ-ին 853.574.283 ՀՀ դրամ գումարի պահանջի իրավունքով զիջված պարտավորությունը կատարվել է փոխադարձ պարտավորությունների հաշվանցով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Բեյջ՝ ՍՊԸ-ի մոտ 853.574.283 ՀՀ դրամ պահանջի իրավունքով զիջված պարտավորությունը արդեն իսկ կատարվել է, իսկ 1.109.486.640 ՀՀ դրամ պահանջի իրավունքը ծագել է 08.11.2004 թվականին: Մինչդեռ, իրավունքի պաշտպանության պահանջը ներկայացվել է դատարան 08.04.2008 թվականին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ առաջին ատյանի դատարանն իրավացիորեն ապացուցված է համարել Բեյջ՝ ՍՊԸ-ի կողմից իրավունքի պաշտպանության՝ հայցային վաղեմության ժամկետը բաց թողնելու փաստը: ԵՔԴ/0075/02/08 2009 թվականի մարտի 13

2. Պրակտիկայում երբեմն հարցեր են բարձրացվում որոշակի պարտավորություններ ցպահանջ դիտարկելու վերաբերյալ: Մասնավորապես, այն դեպքերում, երբ անձը վճարում է որոշակի գումար դրա դիմաց մյուս կողմի պարտավորությունը կատարելու պայմանով, իսկ մյուս կողմը չի կատարում այդ պարտավորությունը, հարց է բարձրացվում, թե որ պահից պետք է հաշվարկել հայցային վաղեմության ժամկետը: Երբեմն դատարանները հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը կատարում են գումար վճարելու և մյուս կողմի պարտավորությունն ստանձնելու պահից:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց նմանատիպ իրավիճակների համար սահմանել հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկի որոշակի կարգ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ընդհանուր երեք տարվա ժամկետը, միաժամանակ սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը, այն է՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին (տես Ռազմիկ Դարբինյանի հայցի ընդդեմ Դանիել Ղասաբողյանի՝ 95.000 ԱՄՆ դոլարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵԷԴ/0723/02/09 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 02.04.2010 թվականի որոշումը): Բսկ այն պարտավորությունների համար, որոնց կատարման ժամկետը որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն պահից, երբ պարտատիրոջ մոտ ծագում է պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունքը (տես ԱրմենՏել» ՓԲԸ-ն ընդդեմ Գայանե Նազարեթյանի՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ԵԱՔԴ/0164/02/09 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 04.12.2009 թվականի որոշումը):

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ օրենսդիրը սահմանել է նաև հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկման կարգը այն պարտավորությունների համար, որոնց կատարման ժամկետը որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ: Նշված պարտավորությունների համար հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն պահից՝ երբ՝ պարտատիրոջ մոտ առաջանում է պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունք, իսկ եթե պարտապանին արտոնյալ ժամկետ է տրամադրվել պահանջը կատարելու համար, ապա՝ այդ ժամկետի ավարտից հետո (տես Բեյց» ՄՊԸ-ն ընդդեմ Նաիրիտ գործարան» ՓԲԸ-ի, երրորդ անձանց Նաիրիտ Տրաստ» ՄՊԸ-ի, Յուլիե Ինվեստ» ՄՊԸ-ի՝ գումարի բռնագանձման և 31.03.2005 թվականի ակտը չկնքված ճանաչելու պահանջների մասին թիվ ԵՔԴ/0075/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009 թվականի որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 13.02.2004 թվականին Հայկազ Մկրտչյանը գրավոր հայտարարություն է տվել այն մասին, որ Սուրեն Վարդանյանից կանխիկ ստացել է 6.000 ԱՄՆ դոլար գումար որպես ՀՀ Վարդենիս քաղաքի Երևանյան փողոցի 1-ին հասցեում գտնվող անշարժ գույքից՝ Գենցաղի տնից իրեն հասանելիք առուվաճառքի գումար: Նշված հայտարարությունը տալուց հետո Հայկազ Մկրտչյանի և Սուրեն Վարդանյանի միջև այդ գույքի վերաբերյալ առուվաճառքի պայմանագիր չի կնքվել:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը Հայկազ Մկրտչյանի տված հայտարարությունը գնահատում է որպես վերջինիս կողմից Սուրեն Վարդանյանի օգտին որոշակի գործողություն կատարելու, այն է՝ գույք հանձնելու վերաբերյալ ստանձնած պարտավորություն: Ընդ որում, այդ պարտավորությունը չի նախատեսում դրա կատարման ժամկետ և չի պարունակում ժամկետի որոշման պայմաններ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն, այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը, ընդ որում՝ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և նույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը նախատեսում է կամ հնարավորություն է ընձեռում որոշել դրա օրը կամ ժամանակահատվածը, ապա պարտավորությունը պետք է կատարվի այդ օրը կամ այդ ժամանակահատվածի ցանկացած պահին: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ պարտավորությունը կատարման ժամկետ չի նախատեսում և ժամկետի որոշման պայմաններ չի պարունակում, այն պետք է կատարվի պարտավորության ծագումից հետո՝ ողջամիտ ժամկետում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 13.02.2004 թվականի Հայկազ Մկրտչյանի գրավոր հայտարարության հիման վրա Սուրեն Վարդանյանը սույն գործով Հայկազ Մկրտչյանից 11.000.000 ՀՀ դրամ գումար բռնագանձելու վերաբերյալ հայցը Պատարան է ներկայացրել 02.04.2007 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը բողոքը մերժելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ որպես հայցային վաղեմության ժամկետի սկիզբ պետք է դիտարկել հենց գումարը ստանալու պահը, որովհետև հայցվորը գիտեր կամ պետք է գիտենար, որ պատասխանողը, ստանալով 6.000 ԱՄՆ դոլար գումար և չկնքելով պայմանագիր, խախտում է իր իրավունքը, ըստ էության անհիմն հարստանում է:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ, ինչպես արդեն իսկ նշվեց, Հայկազ Մկրտչյանի ստանձնած պարտավորությունը չի նախատեսել դրա կատարման ժամկետ և չի պարունակել ժամկետի որոշման պայմաններ, որոնց բացակայության պայմաններում Հայկազ Մկրտչյանն իրավունք ուներ այդ պարտավորությունը կատարել ինչպես հայտարարությունը տալու օրը, այնպես էլ դրանից հետո՝ ողջամիտ ժամկետում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը չի կարող սկսվել 13.02.2004 թվականին Հայկազ Մկրտչյանի կողմից գրավոր հայտարարությունը տալու օրվանից, քանի որ Սուրեն Վարդանյանի մոտ իր իրավունքների պաշտպանության համար դատարան դիմելու հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը պետք է սկսվեր Հայկազ Մկրտչյանի մոտ պարտավորության կատարման՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածով նախատեսված ժամկետների ավարտից հետո, երբ հայցվորի մոտ կծագեր պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունք: ԳԴ1/0205/02/09 2011 թվականի մարտի 4

3. Պրակտիկայում քիչ չեն դեպքերը, երբ պարտավորության կատարման ժամկետը լրանալուց հետո կողմերը կազմում են նոր փաստաթուղթ, որով երկարաձգվում է պարտավորության կատարման ժամկետը: Հետագայում կողմերի միջև վեճ առաջանալիս հարց է բարձրացվում, թե որ պահից պետք է կատարվի հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը՝ պարտավորությունն ստանձնելու սկզբնական պահից, թե հետագա փաստաթուղթ կազմելու պահից: Բացի այդ, երբեմն կողմերից մեկը վիճարկում է երկրորդ փաստաթուղթը՝ այն իր կողմից ստորագրված չլինելու հիմքով:

Նմանատիպ գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը փորձեց պատասխանել վերոնշյալ հարցերին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ընդհանուր երեք տարվա ժամկետը, սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը, այն է՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լինել իր իրավունքի խախտման մասին: Միաժամանակ, օրենսդրի կողմից ամրագրվել են նաև այն դեպքերը, որոնց առկայության պայմաններում հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատվում է: Ընդ որում, հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման հիմք կարող է հանդիսանալ սահմանված կարգով հայցի հարուցումը, ինչպես նաև պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողություններ կատարելը:

Մինչդեռ, սույն գործում առկա՝ Արտավազդ Խաչատրյանին հասցեագրված 15.10.2004 թվականի «Առաջարկություն 12.05.2004 թվականին կնքված համաձայնության վերաբերյալ» վերնագրված փաստաթղթի համաձայն՝ «Համաձայն մեր միջև ձեռք բերված պայմանավորվածության Դուք սույն թվականի սեպտեմբերի 13-ին մեր վստահված անձ Գենադի Սվիրիդովից ստացել եք թվով 10 «Ատրոնիկ» տեսակի խաղային ապարատներ, յուրաքանչյուրը 6.990 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ, որը պետք է հանձնեիք «Մելլի Տեխնոլոջի» ՄՊԸ-ին վաճառքի

համար, սակայն, նկատի ունենալով, որ Դուք պարտավորություն եք վերցրել անձամբ իրացնել և վերադարձնել նշված գումարը և Ձեր կողմից անցած մեկ ամսվա ընթացքում որևէ վճարում չի կատարվել, ուստի առաջարկում եմ Ձեզ սույն նամակը ստանալու պահից մեկ տարվա ընթացքում ամբողջությամբ մարել 69.900 ԱՄՆ դոլար պարտքը», 14.10.2006 թվականի «Համաձայնագիր» վերնագրված փաստաթղթի համաձայն՝ «Մենք, ներքոստորագրյալներս՝ Արտավազդ Խաչատրյանս և Արմեն Ավագյանս կազմել ենք սույն համաձայնագիրը հետևյալի մասին. Կողմերը համաձայն են երկարացնել վճարման ժամկետ 69.000 ԱՄՆ դոլարի, որը գոյացել է Արտավազդ Խաչատրյանի պարտականությունների չկատարման հետևանքով, ըստ պայմանագրի 12.05.2004 թվականից մինչև 14.10.2007 թվականը»։ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 12.09.2009 թվականի թիվ 09-1387 եզրակացության «Հետևություններ» բաժնի համաձայն՝ «ա. Արտավազդ Խաչատրյանի, թե մեկ այլ անձի կողմից է կատարվել 14.10.2006 թվականի «Համաձայնագիր» խորագիրը կրող փաստաթղթի ստորին ձախ մասում «Խաչատրյան Արտավազդ Ալբերտի» բառերի տակ տեղավորված ստորագրությունը պարզել հնարավոր չէ՝ հետազոտելի ստորագրության ինֆորմատիվ գրաֆիկական նյութի սակավության պատճառով։ բ. Ներկայացված «Համաձայնագիր» գրառմամբ փաստաթղթում առկա կապտամանուշակագույն ներկանյութով կատարված ստորագրությունների կատարման վաղեմությունը կազմում է 2 տարի (հետազոտության պահից)»։ ՀՀ ոստիկանության փորձաքննազիտական վարչության 02.07.2010 թվականի թիվ 691 եզրակացության «Հետևություններ» բաժնի համաձայն՝ «1. 14.10.2006 թվականի «Համաձայնագիր» խորագիրը կրող փաստաթղթում «Խաչատրյան Արտավազդ Ալբերտի» բառերի տակ եղած ստորագրությունը հավանաբար կատարված չէ Ալբերտ Խաչատրյանի, այլ կատարված է մեկ ուրիշ անձի կողմից։ 2. Փորձաքննությանը ներկայացված «Համաձայնագիր» խորագիրը կրող փաստաթղթում առկա Խաչատրյան Արտավազդ Ալբերտի բառերի տակ, ինչպես նաև Ավագյան Արմեն Սերգեյի բառերի տակ կապտամանուշակագույն ներկանյութով կատարված ստորագրությունները, եթե դրանք պահվել են նորմալ ջերմային, լուսային և խոնավության պայմաններում, ունեն 2-ից մինչև 3 տարվա վաղեմություն՝ հաշվարկված հետազոտությունը սկսելու պահից»։

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ չի հետազոտել և գնահատել գործով որպես ապացույցներ ձեռք բերված «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 12.09.2009 թվականի թիվ 09-1387 և ՀՀ ոստիկանության փորձաքննազիտական վարչության 02.07.2010 թվականի թիվ 691 եզրակացությունները։

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ հայցային վաղեմության ժամկետի հոսքը սկսվել է 14.10.2007 թվականից (14.10.2006 թվականի «Համաձայնագիր» վերնագրված փաստաթղթում նշված պարտավորությունների կատարման վերջնաժամկետից), հետևաբար Արմեն Ավագյանը հայցային վաղեմության եռամյա ժամկետը բաց չի թողել։

Տվյալ դեպքում, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արմեն Ավագյանն իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման մասին իմացել է 15.10.2004 թվականին (որը «Առաջարկություն 12.05.2004 թվականին կնքված համաձայնության վերաբերյալ» փաստաթղթի կազմման օրն է), հետևաբար, հայցային վաղեմության ժամկետն ավարտվել է 16.10.2007 թվականին, այնինչ իր իրավունքների պաշտպանության համար Արմեն Ավագյանը դատարան է դիմել միայն 17.03.2008 թվականին։

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Դատարանը ոչ իրավաչափորեն սահմանափակել է հայցվորի իրավունքները, քանի որ հաշվի չի առել, որ օրենսդիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի ուժով բացառիկ դեպք սահմանել է բացառապես ֆիզիկական անձի համար՝ ելնելով այն նկատառումից, որ տվյալ դեպքում հայցվորը ոչ թե անփութության կամ անտարբերության պատճառով ժամանակին չի դիմել դատական պաշտպանության, այլ առողջական ծանր վիճակի պատճառով, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն գնահատում է անհիմն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի համաձայն՝ բացառիկ դեպքերում, երբ դատարանը հայցվորի անձի հետ կապված հանգամանքների (ծանր հիվանդության, անօգնական վիճակի, անգրագիտության և այլն) հաշվառմամբ հարգելի է ճանաչում հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության։

Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե դրանք տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսում, իսկ եթե այդ ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից՝ վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

Վճռաբեկ դատարանն իր՝ նախկինում ընդունած որոշումներում անդրադարձել է նշված նորմի վերլուծությանը և արձանագրել է, որ օրենսդիրը սույն դրույթով դատարանին հնարավորություն է ընձեռել հարգելի ճանաչել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը բացառիկ դեպքերում: Ընդ որում, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության միայն այն հանգամանքների պայմաններում, երբ բացառիկ դեպքը կապված է հայցվորի անձի հետ, այն է՝ հայցվորի ծանր հիվանդությունը, անօգնական վիճակը, անգրագիտությունը և այլն: Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե բացթողման պատճառները տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսվա ընթացքում, իսկ եթե հայցային վաղեմության ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից, ապա վաղեմության ժամկետի ընթացքում (տես Ռազմիկ Դարբինյանի հայցն ընդդեմ Դանիել Ղասաբողյանի՝ 95.000 ԱՄՆ դոլարի բռնագանձման պահանջի մասին գործով Վճռաբեկ դատարանի 02.04.2010 թվականի թիվ ԵԷԴ/0723/02/09 որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արմեն Ավագյանի կողմից 03.12.2010 թվականին ներկայացված՝ բաց թողնված հայցային վաղեմության ժամկետը հարգելի ճանաչելու և վերականգնելու մասին միջնորդությանը կից ներկայացվել է Ռոջեր Ուիլյամս բժշկական հիվանդանոցի կողմից տրված գրությունն այն մասին, որ Արմեն Ավագյանն ընդունվել է Ռոջեր Ուիլյամս բժշկական կենտրոնի շտապօգնության բաժանմունք 2007 թվականի սեպտեմբերի 10-ին և բուժումից հետո հիվանդանոցից դուրս է գրվել 2007 թվականի սեպտեմբերի 18-ին:

Վերը նշվածը հաշվի առնելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը չի գնահատել այն փաստը, որ Արմեն Ավագյանը բժշկական հաստատությունում բուժվել է ընդամենը 8 օր՝ 2007 թվականի սեպտեմբերի 10-ից մինչև 2007 թվականի սեպտեմբերի 18-ը: Ու թեև Արմեն Ավագյանին խորհուրդ է տրվել խուսափել ինտենսիվ ֆիզիկական գործողություններից և ճամփորդությունից, տվյալ դեպքում առկա չէ օրենքով նախատեսված այն բացառիկ դեպքը, այն է՝ **հայցվորի ծանր հիվանդությունը, անօգնական վիճակը, անգրագիտությունը և այլն**, որը բավարար հիմք կհանդիսանար հայցային վաղեմության բաց թողնված ժամկետը հարգելի ճանաչելու և վերականգնելու մասին միջնորդությունը բավարարելու համար, քանի որ Արմեն Ավագյանը գրկված չէր իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման հիմքով դիմելու դատարան:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Արմեն Ավագյանը, իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման մասին իմացել է 15.10.2004 թվականին (որը «Առաջարկություն 12.05.2004 թվականին կնքված համաձայնության վերաբերյալ» փաստաթղթի կազմման օրն է), իսկ հայցային վաղեմության ժամկետն ավարտվել է 16.10.2007 թվականին, այնինչ իր իրավունքների պաշտպանության համար դատարան է դիմել միայն 17.03.2008 թվականին: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիմքով Արմեն Ավագյանի հայցը ենթակա է մերժման: ԵՔԴ/0365/02/08 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՆՁԱՆՑ ՓՈՓՈԽՎԵԼՈՒ ԴԵՊՐՈՒՄ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 338.

Պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելը չի հանգեցնում հայցային վաղեմության ժամկետի և դրա հաշվարկման կարգի փոփոխման:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ գործով պարտավորության կատարման պահը հստակ որոշված չլինելու պայմաններում դատարանները հայցային վաղեմության ժամկետի սկիզբ են համարում պահանջի զիջման պահը:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց նման պրակտիկան համապատասխանեցնել օրենսգրքի 338-րդ հոդվածի և հայցային վաղեմության ժամկետների հաշվարկի ընդհանուր կարգին :

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 331-333-րդ հոդվածների համաձայն՝ իրավունքը խախտված անձի հայցով իրավունքի պաշտպանության ժամանակահատվածը, այն է՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ օրենքով սահմանվել են հատուկ ժամկետներ: Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին: Նույն օրենսգրքի 338-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելը չի հանգեցնում հայցային վաղեմության ժամկետի և դրա հաշվարկման կարգի փոփոխման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածը սահմանում է, որ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է վիճող կողմի դիմումի հիման վրա, և հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Կազմակերպությունը 07.05.2008 թվականին Դատարան է ներկայացրել հայցային վաղեմություն կիրառելու մասին դիմում: Նշված դիմումը ստորադաս դատարանի կողմից մերժվել է այն պատճառաբանությամբ, որ Կազմակերպության վճարման պարտավորությունը ծագել է 17.10.2002 թվականին, սակայն 11.10.2005 թվականին վերջինս 100.000 ՀՀ դրամի չափով պարտքը վճարել է, որով և հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվել է:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ տվյալ դեպքում պարտքի վճարման պարտավորությունը ծագել է 17.10.2002 թվականին, պատշաճ գնահատականի չի արժանացրել այն հանգամանքները, որ Կազմակերպության պարտքը Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲ ընկերության նկատմամբ առաջացել է մինչև 2002 թվականի փետրվար ամիսը կատարված էլեկտրաէներգիայի սպառումից ու այդ պարտքի վճարման պարտավորությունը ծագել է մինչև ՀՀ կառավարության 22.08.2002 թվականի թիվ 1318-Մ որոշման կայացումը, քանի որ պարտավորության կատարման ժամկետի մասին Ընկերության կողմից այլ բան ապացուցված չլինելու պարագայում պահանջի զիջման պայմանագրի առարկա կարող էր լինել գոնե ՀՀ կառավարության նշված որոշման ընդունման պահին (22.08.2002թ.-ին) առկա, եթե ոչ ավելի շուտ ծագած պարտքը: Այսինքն՝ հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը կատարելու համար ստորադաս դատարանը պարտավոր էր հաշվի առնել Կազմակերպության պարտավորության խախտման պահը՝ պարտավորության ծագման փաստի հիման վրա, այլ ոչ թե՝ դրանից հետո տեղի ունեցած պահանջի իրավունքի փոխանցման գործարքի օրը :

Նշված փաստերի հաշվառմամբ ստորադաս դատարանը պարտավոր էր արձանագրել, որ Ընկերությունը բաց է թողել հայցային վաղեմության ժամկետն այն լրանալու պատճառով, քանի որ այդ ժամկետը սկսել է հոսել 22.08.2002 թվականից ոչ ուշ և լրացել է 22.08.2005 թվականից ոչ ուշ, այնինչ Ընկերության կողմից հայցադիմում ներկայացվել է 14.04.2008 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանի այն հիմնավորումը, թե Կազմակերպության կողմից 11.10.2005 թվականին էլեկտրոնային վճարային թիվ 004-64-64 հանձնարարագրով Ընկերությանը 100.000 ՀՀ դրամ փոխանցելու ուժով կատարվել է պարտքը ճանաչող գործողություն, որն էլ հիմք է հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման համար, անհիմն է, քանի որ վերոնշյալ փաստական հանգամանքներից բխում է, որ Կազմակերպության կողմից վճարումը կատարվել է հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո, ուստի նման վճարումը չի կարող դիտվել որպես հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի ընդհատման հիմք, քանի որ արդեն իսկ ավարտված հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը չի կարող ընդհատվել: Վճռաբեկ դատարանի նման դիրքորոշումը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի բովանդակությունից: ԿԴ/0197/02/08 2009 թվականի մարտի 13

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման մեկնաբանությունից խարզ է, որ ժամկետի հաշվարկը չի կարող փոփոխվել պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելու դեպքում, հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը կատարելու համար ստորադաս դատարանը պարտավոր է հաշվի առնել պարտավորության խախտման պահը՝ պարտավորության ծագման փաստի հիման վրա, այլ ոչ թե՝ դրանից հետո տեղի ունեցած պահանջի իրավունքի փոխանցման գործարքի օրը:

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԻ ԸՆԹԱՑՔԻ ԸՆԴՀԱՏՎԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 340.

1. Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվում է սահմանված կարգով հայցը հարուցելով, ինչպես նաև պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողությունները կատարելով:
2. Ընդհատումից հետո հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը նորից է սկսվում: Մինչև ընդհատումն անցած ժամանակը չի հաշվվում նոր ժամկետի մեջ:

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 342.

Բացառիկ դեպքերում, երբ դատարանը հայցվորի անձի հետ կապված հանգամանքների (ծանր հիվանդության, անօգնական վիճակի, անգրագիտության և այլն) հաշվառմամբ հարգելի է ճանաչում հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության: Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե դրանք տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսում, իսկ եթե այդ ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից՝ վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվում է սահմանված կարգով հայցը հարուցելով: Պրակտիկայում հաճախ է անհրաժեշտություն առաջանում մեկնաբանել սահմանված կարգով հայցի հարուցում օրենսդրական եզրույթը, քանի որ խնդիրը բացի նյութափրավական կողմից առավելապես նաև դատավարական կողմեր ունի: Հայցի հարուցման կարգը նախատեսվում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանի առջև դրված էր այդ երկու օրենսգրքերի համապատասխան նորմերի հիման վրա մեկնաբանել սահմանված կարգով հայցի հարուցում հասկացությունը: Դա վերաբերում է հատկապես այն դեպքերին, երբ հայցադիմումը վերադարձվում կամ հայադիմումի ընդունումը մերժվում է:

Վճռաբեկ դատարանն այլ հարցերի հետ միասին քննարկման առարկա դարձրեց նաև այդ խնդիրը՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 332-րդ հոդվածի համաձայն՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 337-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ընդհանուր երեք տարվա ժամկետը, միաժամանակ սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը: Այն է՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանն իրավացիորեն գտել է, որ 26.05.2005 թվականի ստացականով տրամադրված գումարը Դանիել Ղասաբողյանը Ռազմիկ Դարբինյանին պետք է վերադարձներ մեկ տարվա ընթացքում, այսինքն՝ հայցային վաղեմության

ժամկետի ընթացքը սկսվել է 26.05.2006 թվականից և այդ պահից Ռազմիկ Դարբինյանն իմացել է իր իրավունքի խախտման փաստի մասին, սակայն դատարան է դիմել 02.07.2009 թվականին: Ինչ վերաբերում է Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան 23.01.2008 թվականին դիմում ներկայացնելու փաստը որպես հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատում դիտելուն, ապա Վերաքննիչ դատարանը ևս իրավացիորեն գտել է, որ նշված դիմումը օրենքով սահմանված կարգով չի համապատասխանել հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանը, այն վերադարձվել է դատարանի կողմից, հետևաբար, նշված դիմումը չէր կարող համարվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի կանոններին համապատասխան հայց հարուցելու միջոցով հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատում:

Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածը, վերաքննիչ բողոքը մերժելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Ռազմիկ Դարբինյանի կողմից հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան 23.01.2008 թվականին դիմում ներկայացնելը դասվում է օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերի թվին, այն իմաստով, որ Ռազմիկ Դարբինյանի մոտ ներքին համոզմունք է ձևավորվել, որ ինքն այդ գործողությամբ ընդհատել է հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ տվյալ դեպքում առկա է Ռազմիկ Դարբինյանի իրական իրավունքը (պահանջի իրավունք), որն ապացուցվում է գործում առկա ստացականով: Բացի այդ, հայցային վաղեմության ժամկետը խախտվել է ընդամենը մոտ մեկ ամսով, որպիսի պայմաններում չի կարող ի չիք դարձվել անձի իրավունքի պաշտպանությունը:

Մինչդեռ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է միայն վիճող կողմի դիմումով, որը պետք է տրվի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի համաձայն՝ բացառիկ դեպքերում, երբ դատարանը հայցվորի անձի հետ կապված հանգամանքների (ծանր հիվանդության, անօգնական վիճակի, անգրագիտության և այլն) հաշվառմամբ հարգելի է ճանաչում հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության: Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե դրանք տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսում, իսկ եթե այդ ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից՝ վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

Օրենսդիրը սույն դրույթով դատարանին հնարավորություն է ընձեռել հարգելի ճանաչել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը բացառիկ դեպքերում: Ընդ որում քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության միայն այն հանգամանքների պայմաններում, երբ բացառիկ դեպքը կապված է հայցվորի անձի հետ, այն է՝ հայցվորի ծանր հիվանդությունը, անօգնական վիճակը, անգրագիտությունը և այլն: Ավելին, հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե բացթողման պատճառները տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսվա ընթացքում, իսկ եթե հայցային վաղեմության ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից, ապա վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

Տվյալ պարագայում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ առկա չէ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածով սահմանված բացառիկ դեպքը, որը հիմք է հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու համար:

Այսինքն՝ առկա չէ հայցվորի անձի հետ կապված այն հանգամանքը, որի պայմաններում խախտված իրավունքը ենթակա լինի պաշտպանության:

Ավելին, Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան 23.01.2008 թվականին դիմում ներկայացնելու փաստը հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու հիմք չէ, քանի որ, ինչպես նշվեց, օրենքի պահանջներին համապատասխան հայց չի հարուցվել, հետևաբար դրա հետևանքները չի կարող համարվել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառ: ԵԷԴ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

2. Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ անձի կողմից հայցի հարուցումը, սակայն դատարանի կողմից ներկայացված հայցադիմումի վերադարձը չեն կարող դիտվել հայցային վաղեմության ընդհատում: Դատարան դիմում ներկայացնելու փաստը հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու հիմք չէ, եթե օրենքի պահանջներին համապատասխան հայց չի հարուցվել, հետևաբար դրա հետևանքները չի կարող համարվել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառ:

Վերոնշյալ որոշումից հետո նմանատիպ խնդիր նորից բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի առջև: Մասնավորապես, դեռևս հստակ չէր սահմանված կարգով հայց հարուցել արտահայտությունը, քանի որ այդ հարցերը կարգավորվում են ոչ միայն բացառապես ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, այլ միջ շարք այլ իրավական ակտերով, որոնք ամրագրում են դատարանների գործավարության կանոնները:⁸⁶

Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ նաև նմանատիպ դեպքերում հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատվելու հարցին և նշեց.

սույն գործի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցը՝ որն է համարվում օրենքի պահանջներին համապատասխան հայցի հարուցում և, հետևաբար, հիմք հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման համար.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 87-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հայցադիմումը ներկայացվում է գրավոր: Նույն հոդվածը սահմանում է նաև հայցադիմումին ներկայացվող պահանջները:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 90-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատավորը պարտավոր է վարույթ ընդունել նույն օրենսգրքով նախատեսված պահանջների պահպանմամբ ներկայացված հայցադիմումը:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը հայցի հարուցման համար էական է համարում հայցադիմում ներկայացնելը: Ընդ որում, օրենսդիրը հայցի հարուցման համար ներկայացնում է մի շարք պահանջներ, որոնց առկայության դեպքում այն համարվում է հարուցված: Այդ պահանջների չպահպանման դեպքում դատավորը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 91-րդ կամ 92-րդ հոդվածների հիման վրա, համապատասխանաբար, մերժում է հայցադիմումի ընդունումը կամ վերադարձնում այն: Հետևաբար, եթե հայցադիմումը վերոնշյալ հոդվածների հիման վրա չի վերադարձվել կամ դրա ընդունումը չի մերժվել, ապա հայցը համարվում է օրենքով սահմանված կարգով հարուցված:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ հայցադիմումի ներկայացումը կարող է կատարվել ինչպես կապի կազմակերպությանը համապատասխան փաստաթուղթը հանձնելու, այնպես էլ անմիջականորեն դատարան հայցադիմումը մուտքագրելու ձևով:

Այդ նպատակից ելնելով՝ դատարաններում դատավարական փաստաթղթերի ընդունման համար ՀՀ դատարանների նախագահների խորհուրդը ՀՀ դատական օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետի հիման վրա սահմանել է Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնները:

*ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 21.12.2007 թվականի թիվ 23Լ որոշման 1-ին կետով հաստատված Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնների 1-ին բաժնի 5-րդ կետի համաձայն՝ **Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնները պարտադիր են դատավորների և աշխատողների համար:***

*Նույն կանոնների 3-րդ բաժնի 11-րդ կետի համաձայն՝ դատարան ստացված փաստաթղթի վրա դրվում է գրանցման դրոշմը, նշվում է ստացման ամսաթիվը և **մուտքի հերթական համարը:***

Վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ դատարանների գործավարության կանոններով կանոնակարգված են այն գործողությունները, որոնք պետք է կատարվեն դատարանների կողմից հայցադիմումի ընդունման ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ հայցային վաղեմություն կիրառելու հարցը լուծելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ անձի՝ օրենքով սահմանված ժամկետում դատարան

⁸⁶ Տես օրինակ ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 21.12.2007 թվականի թիվ 23Լ որոշման 1-ին կետով հաստատված Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնները:

դիմելու հանգամանքը պարզելու համար էական է, թե երբ է հայցադիմումը մուտք արվել դատարան, որը հնարավոր է պարզել դատարան ստացված փաստաթղթի վրա գրանցման դրոշմի, ինչպես նաև ստացման ամսաթվի ուսումնասիրությամբ: Այդ հանգամանքը պայմանավորված է նրանով, որ օրենսդիրը հայցային վաղեմության ընդհանուր համար էական է համարում օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետում հայցադիմումի ներկայացումը դատարան:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Սամվել Պողոսյանի և Թորոս Սակերյանի միջև 01.11.2006 թվականին կնքվել է «փողի փոխառության պայմանագիր», որի համաձայն՝ Սամվել Պողոսյանը Թորոս Սակերյանի սեփականությանն է հանձնում 37.845.680 ՀՀ դրամ գումար, իսկ Թորոս Սակերյանը պարտավորվել է մինչև 25.12.2006 թվականը նշված գումարը վերադարձնել Սամվել Պողոսյանին, Սամվել Պողոսյանը հայցադիմում է ներկայացրել Երևանի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարան՝ վերջին նշված փոխառության գումարը, այդ գումարի նկատմամբ հաշվարկված տույժի գումարը, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսագումարը բռնագանձելու պահանջների մասին, որի վրա առկա է այն 25.12.2009 թվականին դատարանում ստացվելու վերաբերյալ դրոշմակնիք, ինչպես նաև հայցադիմումը դատարանի դատավոր Ա. Բաբայանին հանձնելու վերաբերյալ դատարանի նախագահի 21.01.2010 թվականի մակագրությունը: Datalex.am ինտերնետային կայքում որպես վերջին նշված հայցադիմումը Երևանի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանում ստացված լինելու ամսաթիվ նշված է 21.01.2010 թվականը: 22.01.2010 թվականի որոշմամբ հայցադիմումը վերադարձվել է, 23.02.2010 թվականի որոշմամբ վերադարձվել է կրկին ներկայացված հայցադիմումը, իսկ նույն դատարանի դատավոր Ա. Բաբայանը, որոշելով վարույթ ընդունել կրկին ներկայացրած հայցադիմումը, որպես այն դատարանում ընդունված համարելու ամսաթիվ նշել է 22.01.2010 թվականը:

Սույն գործով Դատարանը, հաստատված համարելով, որ Սամվել Պողոսյանը հայցադիմումը դատարան է ներկայացրել 25.12.2009 թվականին, մերժել է հայցային վաղեմություն կիրառելու մասին դիմումը՝ արձանագրելով, որ հայցադիմումը ներկայացվել է հայցային վաղեմության եռամյա ժամկետի պահպանմամբ: Ընդ որում, հայցադիմումը նշված օրը դատարան ներկայացված լինելու հանգամանքը հաստատված է համարել հայցադիմումի վրա դատարանի գրասենյակի դրոշմակնիքի և դրա վրա համապատասխան ամսաթվի առկայության փաստերով:

Վերաքննիչ դատարանն իր հերթին, նշելով, որ «գործին է կցված Սամվել Պողոսյանի՝ Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան մուտք արված հայցադիմումը, որի վրա առկա է դատարանի համապատասխան դատական ծառայողի կողմից դրված շտամպ և ամսաթիվ՝ 25.12.2009թ.», «փաստաթղթի ընդունված և գրանցված լինելու հանգամանքը հավաստվում է համապատասխան պատասխանատու դատական ծառայողի կողմից մուտք եղած փաստաթղթի վրա ստացման դրոշմակնիքը, ամսաթիվը դնելով, ինչը տվյալ պարագայում առկա է սույն գործով հայցվորի կողմից ներկայացված հայցադիմումի վրա», արձանագրել է, որ սույն իրավահարաբերության նկատմամբ հայցային վաղեմության ինստիտուտը կիրառելի չէ, ինչը իրավացիորեն կատարվել է դատարանի կողմից:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ինչպես Դատարանը, այնպես էլ Վերաքննիչ դատարանը լրիվ չեն հետազոտել Սամվել Պողոսյանի կողմից ներկայացված հայցադիմումի վրա առկա փաստաթղթերի ստացման դրոշմակնիքը՝ անտեսելով, որ այն չի հանդիսանում հայցադիմումը 25.12.2009 թվականին դատարանում ստացված լինելու փաստը հաստատող թույլատրելի ապացույց հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

ՀՀ դատական օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ Դատարանների նախագահների խորհուրդը հաստատում է դատարանների գործավարության կանոնները:

ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 21.12.2007 թվականի թիվ 23I, որոշման 1-ին կետով հաստատված Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնների 1-ին բաժնի 5-րդ կետի համաձայն՝ **Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնները պարտադիր են դատավորների և աշխատողների համար:**

Նույն կանոնների 3-րդ բաժնի 11-րդ կետի համաձայն՝ դատարան ստացված փաստաթղթի վրա դրվում է գրանցման դրոշմը, նշվում է ստացման ամսաթիվը և **մուտքի հերթական համարը**:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Սամվել Պողոսյանի կողմից ներկայացված հայցադիմումի վրա առկա է միայն ամսաթիվ, իսկ հայցադիմումի ստացման դրոշմակնիքը նշում չի պարունակում փաստաթղթի մուտքի հերթական համարի մասին:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերը նշված դրոշմակնիքը չի կարող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով հանդիսանալ հայցադիմումը 25.12.2009 թվականին դատարանում ստացված լինելու մասին տեղեկություն պարունակող (փաստը հաստատող) թույլատրելի գրավոր ապացույց, վերը նշված կանոնների 1-ին բաժնի 5-րդ կետի իմաստով պարտադիր լինել դատավորի համար և դատական ակտ կայացնելիս դրվել դատարանի հետևությունների հիմքում:

Փաստորեն, Դատարանը հայցային վաղեմություն կիրառելու մասին դիմումը մերժելիս, իսկ Վերաքննիչ դատարանն այդ մերժումը համարելով իրավացի, որպես միակ հիմք ընդունել են վերը նշված պատճառաբանությամբ ոչ թույլատրելի հանդիսացող ապացույցը:

Միաժամանակ, ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 21.12.2007 թվականի թիվ 23Լ որոշման 1-ին կետով հաստատված Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնների 3-րդ բաժնի 3-րդ կետի համաձայն՝ փաստաթղթերն առձեռն ստանալիս գրասենյակի պատասխանատու դատական ծառայողն ստուգում է փաստաթղթի ամբողջականությունը՝ կից փաստաթղթերի ցանկի կամ որևէ փաստաթղթի, փաստաթղթի հավելվածի հետ: Ներկայացված փաստաթղթի ամբողջականությունն ստուգելուց հետո գրասենյակի պատասխանատու դատական ծառայողը **փաստաթղթի պատճենի կամ երկրորդ օրինակի վրա** դնում է փաստաթղթերի ստացման դրոշմակնիքը, նախատեսված մասում լրացնում ամսաթիվը (անհրաժեշտության դեպքում ժամը) և փաստաթղթի ստացումը հավաստում է իր ստորագրությամբ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ գործով չի պարզվել՝ արդյոք առկա է Սամվել Պողոսյանի կողմից առձեռն ներկայացված հայցադիմումի պատճենը կամ դրա երկրորդ օրինակը, ինչպես նաև չի հետազոտվել նշված փաստաթուղթը՝ պարզելու համար, թե արդյոք դրա վրա գրասենյակի պատասխանատու դատական ծառայողի կողմից դրված է այն ստանալու վերաբերյալ դրոշմակնիքը, նախատեսված մասում լրացված է այն ստանալու ամսաթիվը և փաստաթղթի ստացումը հավաստված է ստորագրությամբ, թե ոչ: ԵԱՆՆ/0052/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

Վերոնշյալ որոշման մեկնաբանությունների ժամանակ կարծում ենք, որ անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև հետևյալ վերլուծությունները.

ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 21.12.2007 թվականի թիվ 23Լ որոշման 1-ին կետով հաստատված Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնների 1-ին բաժնի 5-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնները պարտադիր են դատավորների և աշխատողների համար:

Նույն կանոնների 3-րդ բաժնի 11-րդ կետի համաձայն՝ դատարան ստացված փաստաթղթի վրա դրվում է գրանցման դրոշմը, նշվում է ստացման ամսաթիվը և մուտքի հերթական համարը:

Վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ դատարանների գործավարության կանոններով կանոնակարգված են այն իրավաբանական գործողությունները, որոնք պետք է կատարվեն դատարանների կողմից հայցադիմումի ընդունման ժամանակ:

Միաժամանակ վերոնշյալ կանոնները պետք է կիրառվեն դրանց կիրառման շրջանակների, ինչպես նաև անձի՝ դատարան դիմելու իրավունքի իրականացման համատեքստում:

Հարկ է համարում նշել, որ հայցային վաղեմության կիրառման հարցը լուծելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ անձի՝ օրենքով սահմանված ժամկետում դատարան դիմելու հանգամանքը պարզելու համար էական են ոչ այնքան դատարան ստացված փաստաթղթի վրա համապատասխան գրառումների կատարումը և գործավարության կանոնների պահպանումը, որքան օրենքով սահմանված ժամկետում դատարան հայցադիմումը մուտք արվելու հանգամանքը, որը հնարավոր է պարզել դատարան ստացված փաստաթղթի վրա գրանցման դրոշմի, ինչպես նաև ստացման ամսաթվի ուսումնասիրությամբ: Այդ հանգամանքը պայմանավորված է նրանով, որ օրենսդիրը հայցային վաղեմության ընդհատման համար էական է համարում օրենքով սահմանված

կարգով (հայցադիմումի ձևական և բովանդակային կողմեր, ինչպես նաև հայցադիմումը վերադարձնելու կամ դրա ընդունումը մերժելու հիմքերի բացակայություն) և ժամկետում (այն օրվանիցսկսած երեք տարվա ընթացքում, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լինե՞ր իր իրավունքի խախտման մասին) հայցադիմումի ներկայացումը դատարան: Դատարան մուտքագրված հայցադիմումի վրա գործավարության կանոններով սահմանված այլ գրառումների առկայությունը կամ բացակայությունը հայցային վաղեմության հաշվարկի համար էական նշանակություն չունեն, քանի որ Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնների 1-ին բաժնի 5-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության դատարանների գործավարության կանոնները պարտադիր են դատավորների և աշխատողների համար: Այսինքն՝ այդ կանոններն ուղղված են դատարանների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և դատարաններում կազմակերպչական խնդիրների լուծմանը:

3. Օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվում է պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողությունները կատարելով: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողությունները կատարվում են այն ժամանակ, երբ արդեն լրացած է լինում հայցային վաղեմության ժամկետը: Նման դեպքերում հայցային վաղեմության ժամկետը կիրառվելու հարցին օրենսդիրը հստակ չի պատասխանում⁸⁷, հետևաբար այդ հարցին պետք է պատասխաներ Վճռաբեկ դատարանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 331-333-րդ հոդվածների համաձայն՝ իրավունքը խախտված անձի հայցով իրավունքի պաշտպանության ժամանակահատվածը, այն է՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ օրենքով սահմանվել են հատուկ ժամկետներ: Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լինե՞ր իր իրավունքի խախտման մասին: Նույն օրենսգրքի 338-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելը չի հանգեցնում հայցային վաղեմության ժամկետի և դրա հաշվարկման կարգի փոփոխման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածը սահմանում է, որ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է վիճող կողմի դիմումի հիման վրա, և հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Կազմակերպությունը 07.05.2008 թվականին Դատարան է ներկայացրել հայցային վաղեմություն կիրառելու մասին դիմում: Նշված դիմումը ստորադաս դատարանի կողմից մերժվել է այն պատճառաբանությամբ, որ Կազմակերպության վճարման պարտավորությունը ծագել է 17.10.2002 թվականին, սակայն 11.10.2005 թվականին վերջինս 100.000 ՀՀ դրամի չափով պարտքը վճարել է, որով և հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվել է:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ տվյալ դեպքում պարտքի վճարման պարտավորությունը ծագել է 17.10.2002 թվականին, պատշաճ գնահատականի չի արժանացրել այն հանգամանքները, որ Կազմակերպության պարտքը Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲ ընկերության նկատմամբ առաջացել է մինչև 2002 թվականի փետրվար ամիսը կատարված էլեկտրաէներգիայի սպառումից ու այդ պարտքի վճարման պարտավորությունը ծագել է մինչև ՀՀ կառավարության 22.08.2002 թվականի թիվ 1318-Ա որոշման կայացումը, քանի որ պարտավորության կատարման ժամկետի մասին Ընկերության կողմից այլ բան ապացուցված չլինելու պարագայում պահանջի զիջման պայմանագրի առարկա կարող էր լինել գոնե ՀՀ կառավարության նշված որոշման ընդունման պահին (22.08.2002թ.-ին) առկա, եթե ոչ ավելի շուտ ծագած պարտքը: Այսինքն՝ հայցային

⁸⁷ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 343-րդ հոդվածն ընդամենը նախատեսում է, որ պարտապանը կամ այլ պարտավոր անձը, ով պարտականությունը կատարել է հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո, իրավունք չունի կատարածը հետ պահանջել, թեկուզև կատարելու պահին նա չի իմացել վաղեմության ժամկետը լրանալու մասին:

վաղեմության ժամկետի հաշվարկը կատարելու համար ստորադաս դատարանը պարտավոր էր հաշվի առնել Կազմակերպության պարտավորության խախտման պահը՝ պարտավորության ծագման փաստի հիման վրա, այլ ոչ թե՝ դրանից հետո տեղի ունեցած պահանջի իրավունքի փոխանցման գործարքի օրը:

Նշված փաստերի հաշվառմամբ ստորադաս դատարանը պարտավոր էր արձանագրել, որ Ընկերությունը բաց է թողել հայցային վաղեմության ժամկետն այն լրանալու պատճառով, քանի որ այդ ժամկետը սկսել է հոսել 22.08.2002 թվականից ոչ ուշ և լրացել է 22.08.2005 թվականից ոչ ուշ, այնինչ Ընկերության կողմից հայցադիմում ներկայացվել է 14.04.2008 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանի այն հիմնավորումը, թե Կազմակերպության կողմից 11.10.2005 թվականին էլեկտրոնային վճարային թիվ 004-64-64 հանձնարարագրով Ընկերությանը 100.000 ՀՀ դրամ փոխանցելու ուժով կատարվել է պարտքը ճանաչող գործողություն, որն էլ հիմք է հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման համար, անհիմն է, քանի որ վերոնշյալ փաստական հանգամանքներից բխում է, որ Կազմակերպության կողմից վճարումը կատարվել է հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո, ուստի նման վճարումը չի կարող դիտվել որպես հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի ընդհատման հիմք, քանի որ արդեն իսկ ավարտված հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը չի կարող ընդհատվել: Վճռաբեկ դատարանի նման դիրքորոշումը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի բովանդակությունից: ԿԴ/0197/02/08 2009 թվականի մարտի 13

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ դիրքորոշումը վերահաստատեց նաև այլ գործերով:

Մասնավորապես, գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը կարևորեց այդ փաստի պարզումը հայցային վաղեմություն կիրառելու հարցը պարզելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 331-րդ հոդվածի համաձայն՝ հայցային վաղեմություն է համարվում իրավունքը խախտված անձի հայցով իրավունքի պաշտպանության ժամանակահատվածը:

Նույն օրենսգրքի 332-333-րդ հոդվածների համաձայն՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ օրենքով սահմանված են հատուկ ժամկետներ:

Նույն օրենսգրքի 337-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին: Այդ կանոնից բացառությունները սահմանվում են սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է վիճող կողմի դիմումի հիման վրա: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվում է սահմանված կարգով հայցը հարուցելով, ինչպես նաև **պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողություններ կատարելով:**

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ընդհանուր երեք տարվա ժամկետը, սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը: Միաժամանակ, օրենսդրի կողմից ամրագրվել են նաև այն դեպքերը, որոնց առկայության պայմաններում հայցային վաղեմության ժամկետը ենթակա է ընդհատման:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման հիմք կարող է հանդիսանալ պարտավոր անձի այն գործողությունը, որը կատարվել է հայցային վաղեմության ժամկետում: Այսինքն՝ պարտավոր անձի այն գործողությունը, որը կատարվել է հայցային վաղեմության ժամկետի ավարտից հետո, չի կարող բնորոշվել որպես պարտքի ճանաչմանն ուղղված գործողություն, հետևաբար և չի կարող հիմք հանդիսանալ արդեն իսկ ավարտված հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման համար:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Աիդա Աղազարյանի պարտքի վերաբերյալ Ընկերության կողմից Դատարան ներկայացրած հաշվարկի համաձայն՝ 01.12.2007 թվականի դրությամբ Աիդա

Աղագարյանի պարտքը կազմել է 75.905 ՀՀ դրամ, այդ թվում՝ 1999 թվականի դրությամբ պարտքը կազմել է 26.830 ՀՀ դրամ, 2000 թվականի համար պարտքը կազմել է 8.844 ՀՀ դրամ, 2001 թվականի համար՝ 6.924 ՀՀ դրամ, 2002 թվականի համար՝ 5.964 ՀՀ դրամ, 2003 թվականի համար՝ 5.964 ՀՀ դրամ, որից **վճարվել է 980 ՀՀ դրամ**, 2004 թվականի համար՝ 5.964 ՀՀ դրամ, 2005 թվականի համար՝ 5.964 ՀՀ դրամ, 2006 թվականի համար՝ 5.964 ՀՀ դրամ, որից **վճարվել է 1.000 ՀՀ դրամ** և 2007 թվականի 11 ամիսների համար՝ 5.467 ՀՀ դրամ: Նույն հաշվարկից պարզ չէ, թե Աիդա Աղագարյանը 2003 թվականի և 2006 թվականի ո՞ր ամսվա ո՞ր օրն է կատարել 980 ՀՀ դրամ և 1.000 ՀՀ դրամ վճարումներ: Իսկ Հնկերության հայցադիմումը Դատարան մուտքագրվել է 24.12.2009 թվականին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի քննությամբ չի պարզվել փաստական հանգամանքն այն մասին, թե Աիդա Աղագարյանի կողմից 2003 և 2006 թվականների վճարումները կոնկրետ, ո՞ր ամիսներին և ո՞ր օրերին են կատարվել, որպիսի փաստական հանգամանքի պարզումը միայն հնարավորություն կտար պարզելու և հաստատված համարելու, որ կատարված վճարումներով ընդհատվել է հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը: Հետևաբար, վճարումների վերաբերյալ համապատասխան ապացույցների բացակայության պայմաններում պարտավոր անձի որևէ գործողություն չի կարող դիտվել որպես պարտքը ճանաչելուն ուղղված գործողություն, հաշվի առնելով նաև այն հանգամանքը, որ պարզ չէ, թե կատարված վճարումները կատարվել են արդյոք հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում, թե՛ ոչ: ԱՎԴ1/0982/02/09 2011 թվականի հուլիսի 29

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումները ցույց են տալիս, որ եթե հայցային վաղեմության ժամկետն արդեն ավարտվել է, դրանից հետո անձը որոշակի չափով կատարել է պարտավորությունը, այնուամենայնիվ, այն հիմք չէ հայցային վաղեմություն չկիրառելու համար, քանի որ արդեն իսկ ավարտված հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը չի կարող ընդհատվել:

4. Վճռաբեկ դատարանը իր նախադեպային որոշմամբ սահմանեց, որ անձի կողմից հայցի հարուցումը, սակայն դատարանի կողմից ներկայացված հայցադիմումի վերադարձը չեն կարող դիտվել հայցային վաղեմության ընդհատում: Դրա հետ միասին նույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց նման իրավիճակներում քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի հիման վրա հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու իրավական հնարավորությանը:

Մասնավորապես, նշված գործով Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածը, վերաքննիչ բողոքը մերժելիս հիմք էր ընդունել այն հանգամանքը, որ Ռազմիկ Դարբինյանի կողմից հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան 23.01.2008 թվականին դիմում ներկայացնելը դասվում է օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերի թվին, այն իմաստով, որ Ռազմիկ Դարբինյանի մոտ ներքին համոզմունք է ձևավորվել, որ ինքն այդ գործողությամբ ընդհատել է հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ տվյալ դեպքում առկա է Ռազմիկ Դարբինյանի իրական իրավունքը (պահանջի իրավունք), որն ապացուցվում է գործում առկա ստացականով: Բացի այդ, հայցային վաղեմության ժամկետը խախտվել է ընդամենը մոտ մեկ ամսով, որպիսի պայմաններում չի կարող ի չիք դարձվել անձի իրավունքի պաշտպանությունը:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է միայն վիճող կողմի դիմումով, որը պետք է տրվի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը: Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի համաձայն՝ բացառիկ դեպքերում, երբ դատարանը հայցվորի անձի հետ կապված հանգամանքների (ծանր հիվանդության, անօգնական վիճակի, անգրագիտության և այլն) հաշվառմամբ հարգելի է ճանաչում հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության: Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե

դրանք տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսում, իսկ եթե այդ ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից՝ վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

Օրենսդիրը սույն դրույթով դատարանին հնարավորություն է ընձեռել հարգելի ճանաչել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը բացառիկ դեպքերում: Ընդ որում քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության միայն այն հանգամանքների պայմաններում, երբ բացառիկ դեպքը կապված է հայցվորի անձի հետ, այն է՝ հայցվորի ծանր հիվանդությունը, անօգնական վիճակը, անգրագիտությունը և այլն: Ավելին, հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե բացթողման պատճառները տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսվա ընթացքում, իսկ եթե հայցային վաղեմության ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից, ապա վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

Տվյալ պարագայում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ առկա չէ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածով սահմանված բացառիկ դեպքը, որը հիմք է հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու համար:

Այսինքն՝ առկա չէ հայցվորի անձի հետ կապված այն հանգամանքը, որի պայմաններում խախտված իրավունքը ենթակա լինի պաշտպանության:

Ավելին, Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան 23.01.2008 թվականին դիմում ներկայացնելու փաստը հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու հիմք չէ, քանի որ, ինչպես նշվեց, օրենքի պահանջներին համապատասխան հայց չի հարուցվել, հետևաբար դրա հետևանքները չի կարող համարվել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառ: ԵԷԴ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

5. Հետագա գործերում Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ այն բացառիկ դեպքերին, որի հիման վրա կարող է վերականգնվել հայցային վաղեմության բաց թողնված ժամկետը: Մասնավորապես, պրակտիկայում հաճախ կողմերից մեկը ներկայացնում է հիվանդության վերաբերյալ համապատասխան ապացույց՝ փորձելով դրանով հիմնավորել հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Դատարանը ոչ իրավաչափորեն սահմանափակել է հայցվորի իրավունքները, քանի որ հաշվի չի առել, որ օրենսդիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի ուժով բացառիկ դեպք սահմանել է բացառապես ֆիզիկական անձի համար՝ ելնելով այն նկատառումից, որ տվյալ դեպքում հայցվորը ոչ թե անփութության կամ անտարբերության պատճառով ժամանակին չի դիմել դատական պաշտպանության, այլ առողջական ծանր վիճակի պատճառով, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն գնահատում է անհիմն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածի համաձայն՝ բացառիկ դեպքերում, երբ դատարանը հայցվորի անձի հետ կապված հանգամանքների (ծանր հիվանդության, անօգնական վիճակի, անգրագիտության և այլն) հաշվառմամբ հարգելի է ճանաչում հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության: Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե դրանք տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսում, իսկ եթե այդ ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից՝ վաղեմության ժամկետի ընթացքում:

Վճռաբեկ դատարանն իր՝ նախկինում ընդունած որոշումներում անդրադարձել է նշված նորմի վերլուծությանը և արձանագրել է, որ օրենսդիրը սույն դրույթով դատարանին հնարավորություն է ընձեռել հարգելի ճանաչել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը բացառիկ դեպքերում: Ընդ որում, քաղաքացու խախտված իրավունքը ենթակա է պաշտպանության միայն այն հանգամանքների պայմաններում, երբ բացառիկ դեպքը կապված է հայցվորի անձի հետ, այն է՝ հայցվորի ծանր հիվանդությունը, անօգնական վիճակը, անգրագիտությունը և այլն: Հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողման պատճառները կարող են ճանաչվել հարգելի, եթե բացթողման պատճառները տեղի են ունեցել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսվա ընթացքում, իսկ եթե հայցային վաղեմության ժամկետը հավասար է վեց ամսվա կամ պակաս է վեց ամսից, ապա վաղեմության ժամկետի ընթացքում (տես Ռազմիկ Դարբինյանի հայցն ընդդեմ

Դանիել Ղասաբողյանի՝ 95.000 ԱՄՆ դոլարի բռնագանձման պահանջի մասին գործով Վճռաբեկ դատարանի 02.04.2010 թվականի թիվ ԵԷԴ/0723/02/09 որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արմեն Ավագյանի կողմից 03.12.2010 թվականին ներկայացված՝ բաց թողնված հայցային վաղեմության ժամկետը հարգելի ճանաչելու և վերականգնելու մասին միջնորդությունը կից ներկայացվել է Ռոջեր Ուիլյամս բժշկական հիվանդանոցի կողմից տրված գրությունն այն մասին, որ Արմեն Ավագյանն ընդունվել է Ռոջեր Ուիլյամս բժշկական կենտրոնի շտապօգնության բաժանմունք 2007 թվականի սեպտեմբերի 10-ին և բուժումից հետո հիվանդանոցից դուրս է գրվել 2007 թվականի սեպտեմբերի 18-ին:

Վերը նշվածը հաշվի առնելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը չի գնահատել այն փաստը, որ Արմեն Ավագյանը բժշկական հաստատությունում բուժվել է ընդամենը 8 օր՝ 2007 թվականի սեպտեմբերի 10-ից մինչև 2007 թվականի սեպտեմբերի 18-ը: Ու թեև Արմեն Ավագյանին խորհուրդ է տրվել խուսափել ինտենսիվ ֆիզիկական գործողություններից և ճամփորդությունից, տվյալ դեպքում առկա չէ օրենքով նախատեսված այն բացառիկ դեպքը, այն է՝ **հայցվորի ծանր հիվանդությունը, անօգնական վիճակը, անգրագիտությունը և այլն**, որը բավարար հիմք կհանդիսանար հայցային վաղեմության բաց թողնված ժամկետը հարգելի ճանաչելու և վերականգնելու մասին միջնորդությունը բավարարելու համար, քանի որ Արմեն Ավագյանը զրկված չէր իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման հիմքով դիմելու դատարան:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Արմեն Ավագյանը, իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման մասին իմացել է 15.10.2004 թվականին (որը «Առաջարկություն 12.05.2004 թվականին կնքված համաձայնության վերաբերյալ» փաստաթղթի կազմման օրն է), իսկ հայցային վաղեմության ժամկետն ավարտվել է 16.10.2007 թվականին, այնինչ իր իրավունքների պաշտպանության համար դատարան է դիմել միայն 17.03.2008 թվականին: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիմքով Արմեն Ավագյանի հայցը ենթակա է մերժման: ԵԲԴ/0365/02/08 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ԼՐԱՆԱԼՈՒՑ ՀԵՏՈ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 343.

Պարտապանը կամ այլ պարտավոր անձը, ով պարտականությունը կատարել է հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո, իրավունք չունի կատարածը հետ պահանջել, թեկուզև կատարելու պահին նա չի իմացել վաղեմության ժամկետը լրանալու մասին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվում է պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողությունները կատարելով: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողություններ կատարվում են այն ժամանակ, երբ արդեն լրացած է լինում հայցային վաղեմության ժամկետը: Նման դեպքերում հայցային վաղեմության ժամկետը կիրառվելու հարցին օրենսդիրը հստակ չի պատասխանում⁸⁸, հետևաբար այդ հարցին պետք է պատասխաներ Վճռաբեկ դատարանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 331-333-րդ հոդվածների համաձայն՝ իրավունքը խախտված անձի հայցով իրավունքի պաշտպանության ժամանակահատվածը, այն է՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը երեք տարի է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ օրենքով սահմանվել են

⁸⁸ Տես սույն աշխատանքի Հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատվելը մասը

հատուկ ժամկետներ: Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լինել իր իրավունքի խախտման մասին: Նույն օրենսգրքի 338-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելը չի հանգեցնում հայցային վաղեմության ժամկետի և դրա հաշվարկման կարգի փոփոխման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածը սահմանում է, որ դատարանը հայցային վաղեմությունը կիրառում է վիճող կողմի դիմումի հիման վրա, և հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը, որի կիրառման մասին դիմել է վիճող կողմը, հիմք է դատարանի կողմից հայցը մերժելու մասին վճիռ կայացնելու համար:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Կազմակերպությունը 07.05.2008 թվականին Դատարան է ներկայացրել հայցային վաղեմություն կիրառելու մասին դիմում: Նշված դիմումը ստորադաս դատարանի կողմից մերժվել է այն պատճառաբանությամբ, որ Կազմակերպության վճարման պարտավորությունը ծագել է 17.10.2002 թվականին, սակայն 11.10.2005 թվականին վերջինս 100.000 ՀՀ դրամի չափով պարտքը վճարել է, որով և հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն ընդհատվել է:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ տվյալ դեպքում պարտքի վճարման պարտավորությունը ծագել է 17.10.2002 թվականին, պատշաճ գնահատականի չի արժանացրել այն հանգամանքները, որ Կազմակերպության պարտքը «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲ ընկերության նկատմամբ առաջացել է մինչև 2002 թվականի փետրվար ամիսը կատարված էլեկտրաէներգիայի սպառումից ու այդ պարտքի վճարման պարտավորությունը ծագել է մինչև ՀՀ կառավարության 22.08.2002 թվականի թիվ 1318-Ա որոշման կայացումը, քանի որ պարտավորության կատարման ժամկետի մասին Ընկերության կողմից այլ բան ապացուցված չլինելու պարագայում պահանջի զիջման պայմանագրի առարկա կարող էր լինել գոնե ՀՀ կառավարության նշված որոշման ընդունման պահին (22.08.2002թ.-ին) առկա, եթե ոչ ավելի շուտ ծագած պարտքը: Այսինքն՝ հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը կատարելու համար ստորադաս դատարանը պարտավոր էր հաշվի առնել Կազմակերպության պարտավորության խախտման պահը՝ պարտավորության ծագման փաստի հիման վրա, այլ ոչ թե՝ դրանից հետո տեղի ունեցած պահանջի իրավունքի փոխանցման գործարքի օրը:

Նշված փաստերի հաշվառմամբ ստորադաս դատարանը պարտավոր էր արձանագրել, որ Ընկերությունը բաց է թողել հայցային վաղեմության ժամկետն այն լրանալու պատճառով, քանի որ այդ ժամկետը սկսել է հոսել 22.08.2002 թվականից ոչ ուշ և լրացել է 22.08.2005 թվականից ոչ ուշ, այնինչ Ընկերության կողմից հայցադիմում ներկայացվել է 14.04.2008 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանի այն հիմնավորումը, թե Կազմակերպության կողմից 11.10.2005 թվականին էլեկտրոնային վճարային թիվ 004-64-64 հանձնարարագրով Ընկերությանը 100.000 ՀՀ դրամ փոխանցելու ուժով կատարվել է պարտքը ճանաչող գործողություն, որն էլ հիմք է հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատման համար, անհիմն է, քանի որ վերոնշյալ փաստական հանգամանքներից բխում է, որ Կազմակերպության կողմից վճարումը կատարվել է հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո, ուստի նման վճարումը չի կարող դիտվել որպես հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի ընդհատման հիմք, քանի որ արդեն իսկ ավարտված հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը չի կարող ընդհատվել: Վճռաբեկ դատարանի նման դիրքորոշումը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի բովանդակությունից: ԿԴ/0197/02/08 2009 թվականի մարտի 13

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԿՈՂՄԵՐԸ

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ և ԾԱԳՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 345.

1. Պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

2. Պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը Վճռաբեկ դատարանը կիրառում է պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ հարցեր քննարկելիս՝ օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի հիման վրա, իսկ այդ հոդվածի մեկնաբանություններին անդրադարձ կատարվել է սույն աշխատանքի 347-րդ հոդվածի մեկնաբանության մասում:

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 347.

Պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՑ ՄԻԱԿՈՂՄ ՀՐԱԺԱՐԿԵԼՈՒ

ԱՆՔՈՒՑԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 348.

1. Պարտավորությունը կատարելուց միակողմ հրաժարվել և դրա պայմանները միակողմ փոփոխել չի թույլատրվում, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

2. Պարտավորությունը կատարելուց միակողմ հրաժարվելը՝ կապված դրա կողմերի ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման հետ, և նման պարտավորության պայմանների միակողմ փոփոխելը թույլատրվում է նաև պայմանագրով նախատեսված դեպքերում, եթե այլ բան չի բխում օրենքից կամ պարտավորության էությունից:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում երբեմն պարտավորությունների չկատարումը կամ ոչ պատշաճ կատարումը կողմը բացատրում է մյուս կողմի պարտավորության չկատարմամբ կամ ոչ պատշաճ կատարմամբ: Հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ նման դեպքերում կողմը միակողմ հրաժարվում է

պարտավորությունը կատարելուց՝ առանց պայմանագիրը լուծելու կամ մյուս կողմի հանդեպ պահանջ ներկայացնելու:

Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք կողմն իրավունք ունի միակողմ հրաժարվել պարտավորության կատարումից, եթե պարտավորությունը հանդիպական չէ:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներից մեկով փորձեց անդրադառնալ այդ հարցին, սակայն ամբողջությամբ հարցին պատասխան չտրվեց:

Մասնավորապես, նշված գործով ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության՝ ի դեմս վարչության պետ Կ. Կիրակոսյանի և Ընկերության աշխատավորական կոլեկտիվի՝ ի դեմս Հ. Պողոսյանի միջև 02.08.2004 թվականին կնքվել էր Ընկերության բաժնետոմսերի առուվաճառքի (մասնավորեցման) պայմանագիր (այսուհետ՝ Պայմանագիր), որի 5.7.2 և 5.7.3 կետերով գնորդը պարտավորվել էր.

ա) երկու տարվա ընթացքում կատարել՝ 450.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամի ներդրում. առաջին տարում՝ 200.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ, իսկ երկրորդ տարում 250.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ.

բ) երկու տարվա ընթացքում ապահովել 270 նոր աշխատատեղ՝ 35.000 ՀՀ դրամ միջին աշխատավարձով. առաջին տարում ապահովել 100 աշխատատեղ, իսկ երկրորդ տարում՝ 170 աշխատատեղ:

Գնորդը չէր կատարել պայմանագրի 5.7.2., 5.7.3. և 5.7.4. կետերով նախատեսված իր պարտավորությունները, որի հետևանքով նրա կողմից առաջացած տուգանքի գումարը կազմում է 30.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ և 10.500.000 ՀՀ դրամ: Պայմանագրի 4.1 կետով նախատեսված կարգի համաձայն՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը պարտավորվել էր բաժնետոմսերը կամ դրանց հավաստագրերը գնորդին փոխանցել պայմանագրի կնքման պահից 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում, որը պետք է իրականացվեր հանձման-ընդունման ակտի ստորագրման ճանապարհով, ինչի վերաբերյալ համապատասխան գրառումը կատարվում է Ընկերության բաժնետերերի ռեեստրում: Իսկ 4.2 կետի համաձայն՝ «Կողմերը սույնով պայմանավորվեցին, որ Գնորդը ձեռք է բերում բաժնետոմսերի սեփականության իրավունքը, սույն Պայմանագրի ստորագրման պահից»: Կողմերի միջև 12.06.2006 թվականին ստորագրվել էր «Բաժնետոմսերի հանձման-ընդունման ակտը», ըստ որի՝ Վաճառողը հանձնել է Գնորդին և Գնորդն ընդունել է Ընկերության 19.000 հատ, 1.000 ՀՀ դրամ անվանական արժեքով, սովորական անվանական, ոչ փաստաթղթային բաժնետոմսերի հանդեպ սեփականության իրավունքը:

Երբ վարչությունը պահանջ ներկայացրեց Ընկերության դեմ, վերջինիս փաստարկներից մեկն այն էր, որ պարտավորության կատարումից Ընկերությունը հրաժարվել է վարչության կողմից բաժնետոմսերը կամ դրանց հավաստագրերը գնորդին փոխանցելու պարտավորությունը պայմանագրով սահմանված ժամկետիվ ուշ փոխանցելու պատճառով:

Վճռաբեկ դատարանը վերլուծելով նման իրավիճակը, հստակեցրեց, թե արդյոք նման դեպքերում բաժնետոմսերը պայմանագրով սահմանված ժամկետից ուշ փոխանցելը կարող էր խոչընդոտել Ընկերության կողմից պայմանագրով ստանձնած իր պարտավորությունների կատարմանը և, հետևաբար, արդյոք Ընկերության կողմից պարտավորության չկատարումը բխում է օրենսգրքի 347-րդ և 348-րդ հոդվածների պահանջներից:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան: Իսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 348-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը կատարելուց միակողմ հրաժարվել և դրա պայմանները միակողմ փոփոխել չի թույլատրվում, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Սույն գործի փաստական հանգամանքների համաձայն՝

Վարչության և Ընկերության աշխատավորական կոլեկտիվի միջև 02.08.2004 թվականին կնքվել է Ընկերության բաժնետոմսերի առուվաճառքի (մասնավորեցման) պայմանագիր, որի 5.7.2 և 5.7.3 կետերով գնորդը պարտավորվել է.

ա) երկու տարվա ընթացքում կատարել 450.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամի ներդրում. առաջին տարում՝ 200.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ, իսկ երկրորդ տարում՝ 250.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ.

բ) երկու տարվա ընթացքում ապահովել 270 նոր աշխատատեղ՝ 35.000 ՀՀ դրամ միջին աշխատավարձով. առաջին տարում ապահովել 100 աշխատատեղ, իսկ երկրորդ տարում՝ 170 աշխատատեղ:

Գնորդը չի կատարել պայմանագրի 5.7.2., 5.7.3. կետերով նախատեսված իր պարտավորությունները, որի հիմքով հաշվարկվել է պայմանագրային տուգանք՝ 30.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամի և 10.500.000 ՀՀ դրամի չափով: Պայմանագրի 4.1 կետով նախատեսված կարգի համաձայն՝ հայցվորը պարտավորվել է բաժնետոմսերը կամ դրանց հավաստագրերը գնորդին փոխանցել պայմանագրի կնքման պահից 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում, որը պետք է իրականացվեր հանձման-ընդունման ակտի ստորագրման ճանապարհով: Կողմերի միջև պայմանագիրը ստորագրվել է 02.08.2004 թվականին, իսկ բաժնետոմսերը հայցվորի կողմից հանձման-ընդունման ակտով գնորդին են փոխանցվել 12.06.2006 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը, Դատարանի վճիռը թողնելով անփոփոխ, պատճառաբանել է, որ «Վարչությունը պարտավոր էր պատշաճ կատարել իր կողմից ստանձնած պայմանագրային պարտավորությունները և բաժնետոմսերը գնորդին հանձնել պայմանագիրը կնքելուց հետո 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում: Վարչության կողմից պայմանագրային պարտավորությունները ոչ պատշաճ կատարելու հետևանքով բաժնետոմսերը 12.06.2006թ. փոխանցելու պայմաններում Ընկերությունը զրկվել է ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու, ներդրումներ կատարելու համար համապատասխան կազմակերպությունների առջև որպես սեփականատեր հանդես գալու հնարավորություններից: Վերոհիշյալ փաստերի հիմքով Ընկերությունն օբյեկտիվ պատճառներով չի կարողացել կատարել իր պայմանագրային պարտավորությունները»:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, արձանագրել է, որ բաժնետոմսերի մասնավորեցման թիվ 701-ՈԻ պայմանագիրը կնքված է համարվում բաժնետոմսերը հանձնելու պահից՝ 12.06.2006 թվականից, իսկ 2006 թվականի ընթացքում Ընկերությունը ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության կողմից ներկայացված հայցերով ներգրավված էր տարբեր դատավարություններում, մինչև մասնավորեցումը ծագած պարտավորությունների համար և 18.05.2007 թվականին ՀՀ տնտեսական դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով ճանաչվել է սնանկ, ինչը ևս խոչընդոտ է հանդիսացել պայմանագրային պարտավորությունների կատարման համար:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Պայմանագրի 4.2 կետի համաձայն՝ «Գնորդը ձեռք է բերում բաժնետոմսերի սեփականության իրավունքը՝ սույն Պայմանագրի ստորագրման պահից»: Իսկ նույն Պայմանագրի 7.1 կետի համաձայն «Սույն պայմանագիրը կարող է անվավեր ճանաչվել «Պետական գույքի մասնավորեցման (սեփականաշնորհման) մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածով սահմանված կարգով»:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բաժնետոմսերի սեփականության իրավունքը պայմանագրի կնքման ուժով արդեն իսկ փոխանցվել էր գնորդին, ավելին, պայմանագրի նշված դրույթը չի վիճարկվել և անվավեր չի ճանաչվել:

Բացի այդ, Պայմանագրի 4.1 կետի բովանդակությունից հետևում է, որ գնորդն էր պարտավոր կատարելու համապատասխան գրառում Ընկերության բաժնետերերի ռեեստրում:

Այսինքն՝ Գնորդը որևէ կերպ կաշկանդված չէր կատարել պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, քանի որ և Ընկերության գույքը, և Ընկերության բնականոն գործունեության համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը գտնվել են գնորդի մոտ: Այսինքն՝ գնորդը զրկված չէր կատարելու պայմանագրով ստանձնած ինչպես ներդրումային, այնպես էլ նոր աշխատատեղեր ստեղծելու պարտավորությունները: ՀՅԲԴ/0035/02/08 2011 թվականի հուլիսի 01

ՀԱՍՏԱՊԱՐՏ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ Ե ՀԱՄԻՐԱՎ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 361.

1. Համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

2. Ձեռնարկատիրական գործունեության հետ կապված պարտավորությամբ մի քանի պարտապանների պարտականությունները համապարտ են, իսկ պարտատերերի պահանջները՝ համիրավ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պարտավորության պայմաններով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասի ընդհանուր տրամաբանությամբ պարտականության (պատասխանատվությունը) համապարտությունը կարող է ծագել միայն պայմանագրի կամ օրենքի հիման վրա: Օրենսդիրը հստակ չի պատասխանում այն հարցին, թե այլ գրավոր ապացույցների առկայության դեպքում արդյոք կարող է ծագել պարտականության համապարտություն:⁸⁹

Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ պայմանագրի բացակայության պայմաններում կամ վնասի հատուցման իրավահարաբերություններում պարտականության կատարումը ստանձնում է ոչ միայն մյուս կողմը (վնաս պատճառողը), այլև այլ անձ: Հաճախ դրանք արտացոլվում են քրեական դատավարության շրջանակներում ձեռք բերված ապացույցներում կամ այդ ժամանակ տրված պարտավորագրերում:

Նման դեպքերում առաջանում է այդ ապացույցները որպես պայմանագիր դիտարկելու խնդիր: Հարցն ունի նաև դատավարական կողմ, քանի որ դատարանները հաճախ են այդ ապացույցները համարում անթույլատրելի:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշմամբ պատասխանեց վերը նշված երկու հարցերին՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

Նույն օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ գործարքի գրավոր ձևը չպահպանելը վեճի դեպքում կողմերին զրկում է ի հաստատումն գործարքի ու նրա պայմանների՝ վկաների ցուցումները վկայակոչելու, սակայն նրանց չի զրկում գրավոր և այլ ապացույցներ ներկայացնելու իրավունքից:

Դատարանը հայցը բավարարելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ ոստիկանությունում Ռոման և Վաչագան Գևորգյանները բացատրություններ են տվել՝ նշելով, որ իրենք չեն հրաժարվում Ղևոնդ Հակոբյանի ավտոմեքենայի արժեքը վճարելուց:

Վերաքննիչ դատարանը, Վաչագան Գևորգյանի վերաքննիչ բողոքը բավարարելով, պատճառաբանել է, որ Ինչ վերաբերում է Դատարանի կողմից որպես հիմք ընդունված 26.04.2006 թվականի քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումից բերված մեջբերմանն, առ այն, որ Ռոման Գևորգյանը և վերջինիս հայրը՝ Վաչագան Գևորգյանը, բացատրություններ են տվել, որոնցում նշել են, որ իրենք չեն հրաժարվում Ղևոնդ Հակոբյանի ավտոմեքենայի արժեքը վճարելուց և մոտակա ժամանակաշրջանում պարտավորվում են վերջինիս ավտոմեքենայի գումարը վերադարձնել Ղևոնդ Հակոբյանին, ապա Վերաքննիչ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ այն թույլատրելի ապացույց չի համարվում, որով կհավաստվի Վաչագան Գևորգյանի կողմից վնասի պատճառման փաստը, Տվյալ պարագայում հայցվորի և բողոքաբերի միջև բացակայում է որևէ պայմանագիր, և ինչպես արդեն նշվեց, բացառվում է բողոքաբերի կողմից վնասի պատճառումը, հետևաբար և անհիմն է վերջինիս համար գումարային պարտավորություններ սահմանելը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 09.03.2006 թվականի և 25.04.2006 թվականի բացատրություններով Ռոման և Վաչագան Գևորգյանները պարտավորվել են վճարել Ղևոնդ

⁸⁹ Տես նաև սույն աշխատանքի 298-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Հակոբյանին պատճառված վնասը: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վաչագան Գևորգյանը համապարտ պատասխանատվություն է կրում Ռոման Գևորգյանի կողմից Ղևոնդ Հակոբյանի գույքին վնաս պատճառելու համար:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, համաձայն որի՝ Ռոման և Վաչագան Գևորգյանների բացատրությունները թույլատրելի ապացույցներ չեն համարվում, անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության 47-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ապացույցներ են նույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված կարգով ձեռք բերված տեղեկությունները, որոնք հաստատվում են՝ գրավոր և իրեղեն ապացույցներով, վկաների և գործին մասնակցող անձանց ցուցմունքներով:

Մինչդեռ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, որոշման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ Ռոման և Վաչագան Գևորգյանների բացատրությունները թույլատրելի ապացույցներ չեն, չի հիմնավորել իր այդ պնդումը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումն անհիմն է: ԵՄԴ/0744/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Վերոնշյալ որոշման մեկնաբանությունից հետևում է, որ պարտականության համապարտությունը կարող է հիմնավորվել քրեական գործի շրջանակներում տրված բացատրություններով: Այդպիսի բացատրությունների անթույլատրելի լինելու վերաբերյալ փաստարկն անհիմն է, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության 47-րդ հոդվածը այն համարում է ապացույցներից մեկը:

2. Վերոնշյալ խնդիրները, ինչպես նաև դատավճռի բացակայության պայմաններում նշված փաստերի չհաստատված լինելու հարցը հետագայում նորից բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի առջև պարտավորական հարաբերությունների հետ կապված, որտեղ գումարի բռնագանձման հայցը բավարարելու կամ մերժելու համար պետք է որոշվեր պարտավորության համապատասխան չափը, որը նորից կարող էր հաստատվել միայն քրեական դատավարության շրջանակներում ձեռք բերված ապացույցների շրջանակներում:

Գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանը գտել էր, որ 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումները և ՀՀ ոստիկանության Կենտրոնական բաժնում Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրությունը՝ նախապես հաստատված ապացույցի ուժ չունեն:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

թեև քրեական գործերով հետաքննության և նախաքննության մարմինների կողմից ընդունված որոշումներով, այդ ընթացքում անձանց տված բացատրություններով հաստատված հանգամանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի իմաստով չունեն նախապես հաստատված ապացույցի ուժ, այդուհանդերձ դրանք դիտվում են որպես ինքնուրույն գրավոր ապացույցներ, որոնք կարող են պարունակել տեղեկություններ և գործում առկա այլ ապացույցների հետ համադրության արդյունքում հնարավորություն տան դատարանին պարզելու գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, հետևաբար դատարանը տվյալ գործի շրջանակներում պարտավոր է տալ նաև այդ ապացույցների իրավական գնահատականը:

Այսպես՝ Վճռաբեկ դատարանը, վերլուծելով սույն գործում առկա ապացույցները ողջ համակցության մեջ, գտնում է, որ սույն գործով հաստատվում է Անահիտ Հակոբջանյանի՝ Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների ոչ պատշաճ կատարման, այն է՝ Պայմանագրի առարկայի գինը 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամով պակաս վճարելու փաստը:

Մասնավորապես, սույն գործով ՀՀ ոստիկանության Կենտրոնական բաժնում 22.07.2008 թվականին Ալեքսանդր Դուրգարյանի տված բացատրությամբ, 24.08.2008 թվականի և 14.05.2009 թվականի Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» որոշումներով հաստատված հանգամանքները համադրելով գործում առկա պարտավորագրերի բովանդակության հետ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վարթյես Հագոփյանը Ալեքսանդր Դուրգարյանին փոխառությամբ գումար չի տվել: Գործում առկա պարտավորագրերը Ալեքսանդր Դուրգարյանի

կողմից Վարթկես Հագոփյանին տրվել է Պայմանագրի կատարման հետ կապված Անահիտ Հակոբջանյանի կողմից տրված լիազորագրի շրջանակներում, իսկ 13.01.2009 թվականի պարտավորագրում նշված 25.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը Պայմանագրով նախատեսված պարտավորության չկատարված մասն է:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Ալեքսանդր Դուրգարյանը պատշաճ պատասխանող չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտապանը պատասխանատու է երրորդ անձանց կողմից, որոնց վրա դրված է եղել կատարումը, պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար, եթե օրենքով սահմանված չէ, որ պատասխանատվությունը կրում է պարտավորությունն անմիջական կատարող երրորդ անձը:

Սույն գործի փաստերի համադրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Անահիտ Հակոբջանյանի ստանձնած պարտավորության կատարումը 25.08.2007 թվականի լիազորագրով դրվել է Ալեքսանդր Դուրգարյանի վրա, որը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 318-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով Անահիտ Հակոբջանյանի անունից կնքել է Պայմանագիրը և Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները կատարել է Անահիտ Հակոբջանյանի ներկայացուցիչը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ալեքսանդր Դուրգարյանը սույն գործով պարտավորության կողմ չէ, քանի որ նշված գործարքով քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ են առաջացել անմիջականորեն Անահիտ Հակոբջանյանի համար, ուստի Ալեքսանդր Դուրգարյանը չի կրում համապարտ պատասխանատվություն այդ գործարքներով Անահիտ Հակոբջանյանի ստանձնած պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար: ԱՐԱԴ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

ՊԱՐՏԱՏԻՐՈՋ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՄԱՊԱՐՏ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 362

1. Պարտապանների համապարտ պարտականության դեպքում պարտատերն իրավունք ունի, ինչպես բոլոր պարտապաններից համատեղ, այնպես էլ յուրաքանչյուրից պահանջել կատարելու պարտավորությունն ինչպես լրիվ, այնպես էլ պարտքի մի մասով:

2. Համապարտ պարտապաններից մեկից լրիվ բավարարում չստացած պարտատերն իրավունք ունի չստացած մասը պահանջել մյուս համապարտ պարտապաններից:

3. Համապարտ պարտապանները պարտական են մնում այնքան ժամանակ, քանի դեռ պարտավորությունը լրիվ չի կատարվել:

ՄԵԿԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ընդհանուր տրամաբանությունը հանգում է նրան, որ գրավառուն իրավունք ունի պակաս գումարն ստանալու պարտապանի այլ գույքից միայն այն դեպքում, երբ գրավ դրված գույքն իրացնելուց ստացված գումարը կամ գրավառուին կամ նրա նշած անձին ի սեփականություն անցած գույքի արժեքը բավարար չէ գրավառուի պահանջները բավարարելու համար: Սակայն օրենսդիրը չի հստակեցրել, թե արդյոք այն ենթադրում է գրավ

դրված ամբողջ գույքի իրացումից հետո միայն պարտապանի այլ գույքից պակաս գումարն ստանալու հնարավորությունը:⁹⁰

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ գրավառուն պահանջում է բռնագանձում տարածել գրավի առարկայի մի մասի, ինչպես նաև պարտապանի այլ գույքի վրա հիմնական պարտավորությունը կատարելու համար: Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք նման պահանջը բխում է օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի տրամաբանությունից:

Նշված խնդիրը վերաբերում է նաև համապարտ պարտապաններին կամ նրանցից յուրաքանչյուրին պահանջ ներկայացնելու պարտատիրոջ իրավունքի հետ: Օրենսդիրը, պարտատիրոջը նման իրավունք ընձեռելով, չի հստակեցրել, թե արդյոք պարտատերը նման դեպքերում իրավունք ունի պարտապաններից միայն մեկի կամ մի քանիսի գույքի վրա բռնագանձում տարածելու միջոցով իրացնել իր իրավունքները:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով Ընկերության և Արթուր Մինասյանի միջև 22.02.2007 թվականին կնքված թիվ 702-010Վ սպառողական վարկի պայմանագրով Արթուր Մինասյանին տարեկան 26 տոկոս տոկոսադրույքով տրամադրվել էր 23.500.000 ՀՀ դրամ վարկ 12 ամիս մարման ժամկետով: Ի ապահովումն նշված վարկային պայմանագրով Արթուր Մինասյանի ստանձնած պարտավորության կատարման՝ 22.02.2007 թվականի թիվ 702-010Գ բաժնեմասի և դրանով հաստատված իրավունքների գրավի պայմանագրով Էդուարդ Արաբխանյանը և Միլենա Աղամալյանը գրավադրել են գրավի առարկան: Գրավի պայմանագրի 1-ին կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ վարկային պարտավորությունը խախտելու դեպքում գրավառուն իր պահանջները նախապատվության իրավունքով բավարարում է գրավի պայմանագրի 2-րդ կետում նշված գրավի առարկայի արժեքից: Նույն պայմանագրի 12-րդ կետի համաձայն՝ գրավատուները և պարտապանը համապարտ պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ, վարկային պարտավորությամբ և պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, իսկ 25-րդ կետի համաձայն՝ եթե գրավի առարկան իրացնելուց հետո ստացված գումարը բավարար չէ գրավառուի պահանջները բավարարելու համար, ապա գրավառուն իրավունք ունի պակաս գումարն ստանալ գրավատուների և/կամ պարտապանի այլ գույքից:

Հետագայում Ընկերությունը դիմելով դատարան պահանջել էր 22.02.2007 թվականի թիվ 702-010Վ սպառողական վարկի ու թիվ 702-010Գ բաժնեմասի և դրանով հաստատված իրավունքների գրավի պայմանագրերի պահանջների խախտման հիմքով Արթուր Մինասյանից և Միլենա Աղամալյանից համապարտության կարգով բռնագանձել 49.976.142,02 ՀՀ դրամ՝ որպես վարկի մնացորդ, ժամկետանց տոկոսագումար, ժամկետանց վարկի տոկոսագումար և տույժ, 23.500.000 ՀՀ դրամ վարկի մնացորդ գումարին հաշվեգրել և բռնագանձել տոկոսներ թիվ 702-010Վ սպառողական վարկի պայմանագրի 18-րդ կետով նախատեսված տարեկան 42 տոկոս դրույքով, ինչպես նաև գրավի առարկա «Ռասկո» ԱՄՊԸ-ի կանոնադրական կապիտալում Էդուարդ Արաբխանյանին և Միլենա Աղամալյանին համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող 10 տոկոս բաժնեմասից առանձնացնել և բռնագանձումը տարածել Միլենա Աղամալյանի՝ 25.000.000 ՀՀ դրամ անվանական արժեքով 5 տոկոս բաժնեմասի, դրանով հաստատված իրավունքների, ինչպես նաև Արթուր Մինասյանին և Միլենա Աղամալյանին սեփականության իրավունքով պատկանող այլ գույքի վրա:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով գրավի առարկայի մի մասի վրա բռնագանձում տարածվելու դեպքում պարտապանի այլ գույքից պահանջի բավարարում պահանջելու հարցին, նշեց.

գրավադրված գույքը բաժանելի լինելու պայմաններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գրավառու-պարտատիրոջ կողմից գրավի առարկայի մի մասի վրա բռնագանձում տարածելու վերաբերյալ պահանջ ներկայացնելու որևէ արգելք չի նախատեսել: Այսինքն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով գրավառու-պարտատերն իրեն պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում է իր հայեցողությամբ: Ավելին, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 1-ին կետը պարտատիրոջն իրավունք է վերապահել համապարտ պարտապաններից յուրաքանչյուրից պահանջել լրիվ կամ մասնակիորեն կատարել պարտավորությունը, իսկ ընդհանուր համատեղ

⁹⁰ Տես նաև սույն աշխատանքի 251-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

սեփականության ներքո գտնվող գույքը գրավ դնելիս ընդհանուր սեփականության մասնակիցներն օրենքի և գրավի պայմանագրի ուժով պարտատիրոջ առջև կրում են համապարտ պատասխանատվություն:

Տվյալ դեպքում Հնկերությունը դատարան ներկայացրած հայցադիմումով այլ պահանջների հետ միասին պահանջել է ընդհանուր սեփականություն հանդիսացող գրավի առարկայից առանձնացնելու սեփականության մասնակիցներից մեկի բաժինը և բռնագանձումը տարածել դրա վրա:

Հիմք ընդունելով օրենսդրի կարգավորումները և կողմերի միջև կնքված գրավի պայմանագրի պայմանները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հնկերությունն իր պահանջները պետք է բավարարի նախ գրավի առարկայի արժեքից, որի անբավարարության դեպքում նոր միայն կարող է պակաս գումարն ստանալ պարտապանների այլ գույքից: Դրանից հետևում է, որ քանի դեռ չի լուծվել գրավի ամբողջ առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու հարցը և պարզ չէ, թե գրավի առարկայի իրացումից ստացված գումարն արդյոք բավարար չէ պարտատիրոջ պահանջները բավարարելու համար, պարտապանի այլ գույքի վրա բռնագանձում չի կարող տարածվել: Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը գրավի ամբողջ առարկայի իրացման հարցը լուծված չլինելու պայմաններում օրինական ուժի մեջ է թողել Դատարանի վճռի՝ Միլենա Աղամալյանի այլ գույքի վրա բռնագանձում տարածելու մասը, ինչի հետևանքով խախտվել է վերջինիս՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավունքի նորմերով երաշխավորված սեփականության իրավունքը: ԵԿԴ/0704/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՆԴԻՊԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 367.

1. Հանդիպական է ճանաչվում կողմերից մեկի պարտավորության կատարումը, որը պայմանագրին համապատասխան, պայմանավորված է մյուս կողմի պարտավորության կատարմամբ:

2. Այն կողմը, որի վրա դրված է հանդիպական կատարումը, պարտավոր կողմի՝ պայմանագրով պայմանավորված պարտավորությունը սահմանված ժամկետում չկատարելու մասին ակնհայտորեն վկայող հանգամանքների առկայության դեպքում, իրավունք ունի կասեցնել իր պարտավորության կատարումը կամ հրաժարվել այն կատարելուց և պահանջել հատուցելու վնասները:

3. Եթե պայմանագրով պայմանավորված պարտավորությունը կատարվել է ոչ լրիվ ծավալով, այն կողմը, որի վրա դրված է հանդիպական կատարումը, իրավունք ունի կասեցնել իր պարտավորության կատարումը կամ հրաժարվել այն կատարելուց՝ մյուս կողմի պարտավորության չկատարված մասին համապատասխան չափով:

4. Եթե հանդիպական պարտավորությունը կատարվել է, չնայած, որ մյուս կողմը չի կատարել պայմանագրով պայմանավորված իր պարտավորությունը, ապա վերջինս պարտավոր է կատարել այն:

5. Սույն հոդվածի 2-4-րդ կետերով նախատեսված կանոնները կիրառվում են, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով կամ օրենքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պարտավորությունների հանդիպական կատարման խնդիրը Վճռաբեկ դատարանի կողմից մեկնաբանվել է օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի շրջանակներում, որտեղ որոշ դեպքերում գործարքի նոտարական վավերացման պահանջը կարող է մերժվել, քանի որ կողմերի միջև հարաբերությունները դիտարկվում են որպես հանդիպական պարտավորություններ:⁹¹

Մասնավորապես, գործերից մեկով 30.01.2009 թվականին Առլեն Պետրոսյանի և Լուսինե Մարտոյանի միջև կնքվել էր "Հողամասի առուվաճառքի պայմանագիր", որի 1-ին կետի համաձայն՝ Պայմանագրի առարկան է ՀՀ Կոտայքի մարզի Քասախ գյուղում գտնվող 680 քմ մակերեսով հողամասը և դրա վրա գտնվող 153 քմ մակերեսով տունը, Պայմանագրի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն՝ Պայմանագրի առարկայի գինը սահմանվել էր 230.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ

⁹¹ Տես սույն աշխատանքի 300-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

դրամ, որից որպես կանխավճար վճարվել է 45.000 ԱՄՆ դոլար: Պայմանագրով կողմերը սահմանել էին նաև մնացած գումարի վճարման հետևյալ կարգը. 75.000 ԱՄՆ դոլար վճարվելու է 30.04.2009 թվականին, 30.000 ԱՄՆ դոլարը վճարվելու է տան վերջնական ավարտից և փաստաթղթերը գնորդի անունով գրանցելուց հետո՝ 30.06.2009 թվականին, իսկ 80.000 ԱՄՆ դոլարը՝ երկու տարվա ընթացքում՝ սկսած նոտարական գրանցման օրվանից: Պայմանագրի 5-րդ կետի համաձայն՝ Պայմանագրի նոտարական վավերացման ժամկետ էր սահմանվել 30.04.2009 թվականը:

Հետագայում Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Առլեն Պետրոսյանը պահանջել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի կարգով վավեր ճանաչել իր և Լուսինե Մարտոյանի միջև կնքված պայմանագիրը և վերջինից բռնագանձել 10.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ՝ որպես գործարքը կնքելուց միակողմ հրաժարվելու դեպքում պայմանագրով նախատեսված տուժանք:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով նման իրավիճակներում օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի կիրառելիության իրավական հնարավորության հարցը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ առուվաճառքի պայմանագրով կողմերից մեկը (վաճառողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (գնորդին) որպես սեփականություն հանձնել (գույք) ապրանք, իսկ գնորդը պարտավորվում է ընդունել այդ ապրանքը և դրա համար վճարել որոշակի գումար (գինը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 561-րդ հոդվածի համաձայն՝ վաճառողը, անշարժ գույքի առուվաճառքի (այսուհետ՝ անշարժ գույքի վաճառքի) պայմանագրով պարտավորվում է գնորդի սեփականությանը հանձնել հողամաս, շենք, շինություն, բնակարան կամ այլ անշարժ գույք:

Վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրով վաճառողի պարտականությունն անշարժ գույքը գնորդին հանձնելն է, իսկ գնորդի պարտականությունը՝ այն ընդունելն է և դրա համար պայմանավորված գինը վճարելը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գործարքի նոտարական վավերացումից, դատարանն իրավունք ունի, գործարքը կատարած կողմի պահանջով, այն վավեր ճանաչել: Այդ դեպքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

Վերոնշյալից հետևում է, որ սույն գործով վաճառողը ստանալով կանխավճար, կարող է պահանջել գնորդից ընդունելու անշարժ գույքը և վճարել գույքի արժեքը, եթե այլ բան չի բխում օրենքից կամ պայմանագրից:

Սակայն, սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Լուսինե Մարտոյանը մասնակի կատարել է գնորդի պարտականությունը և 45.000 ԱՄՆ դոլարի չափով կանխավճար է վճարել Առլեն Պետրոսյանին, մինչդեռ վերջինս, ունենալով մինչև գործարքի կնքումը որոշակի շինարարական աշխատանքներ կատարելու պարտավորություն, չի կատարել այն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 367-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հանդիպական է ճանաչվում կողմերից մեկի պարտավորության կատարումը, որը պայմանագրին համապատասխան, պայմանավորված է մյուս կողմի պարտավորության կատարմամբ:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն կողմը, որի վրա դրված է հանդիպական կատարումը, պարտավոր կողմի՝ պայմանագրով պայմանավորված պարտավորությունը սահմանված ժամկետում չկատարելու մասին ակնհայտորեն վկայող հանգամանքների առկայության դեպքում, իրավունք ունի կասեցնել իր պարտավորության կատարումը կամ հրաժարվել այն կատարելուց և պահանջել հատուցելու վնասները:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Առլեն Պետրոսյանը չի հիմնավորել, որ իր մոտ ծագել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջի իրավունքը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Առլեն Պետրոսյանը, գնորդից ստանալով կանխավճար, չի կատարել շինարարական աշխատանքներ կատարելու իր պարտականությունը, հետևաբար գնորդի կողմից գործարք չկնքելը իրավաչափ է, և կողմերի միջև գրավոր կնքված տուժանքի մասին համաձայնությամբ նախատեսված տուժանքը չպետք է կիրառվի: ԳԴ 3/0099/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 01

ՏՈՒԺԱՆՔ

ՏՈՒԺԱՆՔԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 369.

1. Տուժանք (տուգանք, տույժ) է համարվում օրենքով կամ պայմանագրով որոշված այն դրամական գումարը, որը պարտապանը պարտավոր է վճարել պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու դեպքում՝ ներառյալ կատարման կետանցի դեպքում: Տուժանք վճարելու պահանջով պարտավորությունը պարտավոր չէ ապացուցել, որ իրեն վնաս է պատճառվել:

2. Տուժանքով ապահովվում է միայն իրական պահանջը:

3. Պարտատերն իրավունք չունի պահանջել վճարելու տուժանք, եթե պարտապանը պատասխանատվություն չի կրում պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար:

ՄԵԿԱՐԱՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանն իր որոշմամբ սահմանեց տուժանքի հասկացությունը՝ ընդգծելով գրականության մեջ ընդունված այն մոտեցումը, որ տուժանքը երկակի բնույթ ունի. այն մի կողմից հանդես է գալիս որպես պարտավորության կատարման ապահովման միջոց, մյուս դեպքում որպես պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար պատասխանատվության միջոց:⁹²

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 369-րդ հոդվածի համաձայն՝ տուժանք (տուգանք, տույժ) է համարվում օրենքով կամ պայմանագրով որոշված այն դրամական գումարը, որը պարտապանը պարտավոր է վճարել պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու դեպքում՝ ներառյալ կատարման կետանցի դեպքում: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 372-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե վճարման ենթակա տուժանքն ակնհայտորեն անհամաչափ է պարտավորության խախտման հետևանքներին, դատարանն իրավունք ունի պակասեցնել այն:

Վերոնշյալից հետևում է, որ տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակառոտ դրված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ՝ դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը: Տուժանքը պակասեցնելու դատարանի իրավունքը կոչված է կանխելու անձի կողմից իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման չարաշահումը:

Յուրաքանչյուր դեպքում տուժանքը պակասեցնելիս դատարանը առաջին հերթին պետք է գնահատման առարկա դարձնի այն հարցը, թե պայմանագրով նախատեսված տուժանքը որքանով է անհամաչափ պարտավորության խախտման հետևանքներին:

Մինչդեռ սույն քաղաքացիական գործով Դատարանը, հաստատված համարելով, որ պայմանագրով նախատեսված և հայցվորի կողմից պահանջվող գումարի չափը ակնհայտորեն անհամաչափ է պարտավորության չկատարման հետևանքներին, չի նշել այդ եզրահանգումը հիմնավորող որևէ հանգամանք:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նաև Դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ մատակարարը անբարեխիղճ ձևով է իրականացրել իր քաղաքացիական իրավունքները, քանի որ պարտապանից ավելի վաղ չէր պահանջել պարտավորության կատարումը:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին,

⁹² Տե՛ս Ս. Կ. Բարսեղյան, Գույքային պատասխանատվության ինստիտուտի էվոլյուցիան և արդիական հիմնահարցերը, Երևան, ԵՊՀ հարատարակչություն, 2006, էջ 182

օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Նույն օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ անձը ազատ է որոշելու իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման պահը, ինչը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս վերջինիս և գնահատվել որպես իր իրավունքների անբարեխիղջ իրականացում: Դեռ ավելին, կետանցող պարտապանն է խախտում պարտատիրոջ իրավունքները և կրում այդ խախտման բացասական հետևանքների ռիսկը: 3-27(S7) 2008 թվականի փետրվարի 29

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վերլուծությունից հետևում է, որ տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակաուղղված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսվել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ՝ դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը: Տուժանքը պակասեցնելու դատարանի իրավունքը կոչված է կանխելու անձի կողմից իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման չարաշահումը: Յուրաքանչյուր դեպքում տուժանքը պակասեցնելիս դատարանը առաջին հերթին պետք է գնահատման առարկա դարձնի այն հարցը, թե պայմանագրով նախատեսված տուժանքը որքանով է անհամաչափ պարտավորության խախտման հետևանքներին:

2. Օրենսգրքի 369-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է, որ պարտատերն իրավունք չունի պահանջել վճարելու տուժանք, եթե պարտապանը պատասխանատվություն չի կրում պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը, վերոնշյալ հոդվածը համադրելով քաղաքացիական օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի հետ, քննարկման առարկա դարձրեց այն դեպքերը, երբ պարտավորությունները չեն կատարվում անհաղթահարելու ուժի հետևանքով:⁹³ Նման տրամաբանությամբ քննարկման առարկա դարձվեց նաև անհաղթահարելի ուժի հետևանքով պատասխանատվության ենթարկվելու՝ տուժանք վճարելու հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտապանը պարտավորությունը չկատարելու և (կամ) անպատշաճ կատարելու համար պատասխանատու է մեղքի առկայության դեպքում, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

Պարտապանը ճանաչվում է անմեղ, եթե ապացուցում է, որ ինքը պարտավորությունը պատշաճ կատարելու համար ձեռնարկել է իրենից կախված բոլոր միջոցները:

Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը պատասխանատվություն է կրում, եթե չապացուցի, որ պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանը 17.04.2009 թվականի որոշմամբ արդեն իսկ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, որպես պարտավորությունը խախտելու համար պատասխանատվության պարտադիր պայման, սահմանել է պարտավորությունը խախտած անձի մեղքի առկայությունը: Նույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսվել է մեղքի բացակայության պարագայում պարտավորությունը խախտած անձի պատասխանատվությունը, եթե պարտավորությունը բխում է ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացումից: Ընդ որում, ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ

⁹³ Տես նաև սույն աշխատանքի 417-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

անպատշաճ կատարած անձը ենթակա չէ պատասխանատվության միայն այն դեպքում, եթե ապացուցի, որ պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով: Այդ կանոնը կիրառելի չէ, եթե օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսվել է նույնիսկ անհաղթահարելի ուժի առկայության պայմաններում պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձի պատասխանատվություն կրելու հանգամանքը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ «սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Բանկի և Ընկերության միջև կնքվել են վարկային պայմանագրեր, որոնցով սահմանվել է, որ «Վարկառուն պատասխանատվություն է կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և սույն պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, թեկուզև դրանք տեղի են ունեցել իր կամքից անկախ պատճառներով (մեղքի բացակայություն)», սակայն նշված պայմանագրերով կողմերը չեն սահմանել անհաղթահարելի ուժի պարագայում պատասխանատվություն չկրելու հանգամանքը բացառող դրույթներ»:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ «պայմանագրով այլ բան նախատեսված չլինելու իրավիճակում անհաղթահարելի ուժի առկայության դեպքում ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիմքով ենթակա չէ պատասխանատվության»:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ «սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության կողմից վարկային պարտավորությունների պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի հետևանքով, այն է՝ 2007 թվականի նոյեմբերին Հայաստանի Հանրապետությունում արձանագրված խոզերի աֆրիկյան ժանտախտ հիվանդության հետևանքով Ընկերության 3.000 գլուխ խոզերի ոչնչացման պատճառով: Վերոնշյալ հանգամանքները հաստատվում են ՀՀ Կառավարության 07.02.2008 թվականի թիվ 84-Ա որոշմամբ, Ընկերության տնօրեն Արթուր Հովհաննիսյանին հասցեագրված ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 10.07.2008 թվականի գրությամբ, Բանկին հասցեագրված Ընկերության 08.01.2008 թվականի գրությամբ»:

Արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ «Վերաքննիչ դատարանի կողմից պատշաճ գնահատման առարկա չեն դարձվել Բանկի և Ընկերության միջև 22.12.2004 թվականին, 24.12.2004 թվականին, 29.09.2006 թվականին և 28.03.2007 թվականին կնքված համապատասխանաբար թիվ 129, 131, 78-06, 11-07 և 11-07ա գյուղատնտեսական բարեփոխումների աջակցության ծրագրի շրջանակներում իրականացվող վարկային պայմանագրերը (մասնավորապես՝ դրանց 4-րդ բաժինները), ՀՀ Կառավարության 07.02.2008 թվականի թիվ 84-Ա որոշումը, Ընկերության տնօրեն Արթուր Հովհաննիսյանին հասցեագրված ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 10.07.2008 թվականի գրությունը, Բանկին հասցեագրված Ընկերության 08.01.2008 թվականի գրությունը, որոնց բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման դեպքում Վերաքննիչ դատարանը կհանգեցր հետևության այն մասին, որ Ընկերության կողմից վարկային պարտավորությունների պատշաճ կատարումն անհնարին է եղել անհաղթահարելի ուժի հետևանքով, որպիսի պարագայում Ընկերությունը չի կարող պատասխանատվություն կրել, ուստի և պարտատիրոջը վճարել վարկային պայմանագրի հիմքով հաշվարկված տուժանքները»: ԵԲԴ/0595/04/08 2011 թվականի մայիսի 27

ՏՈՒԺԱՆՔԸ ՊԱԿԱՍԵՑՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 372.

Եթե վճարման ենթակա տուժանքն ակնհայտորեն անհամաչափ է պարտավորության խախտման հետևանքներին, դատարանն իրավունք ունի պակասեցնել այն:

ՄԵԿԼԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հաճախ տուժանքը պակասեցնելու վերաբերյալ օրենսգրքի 372-րդ հոդվածը կիրառվում է՝ առանց հաշվի առնելու դրա կիրառման համար անհրաժեշտ պայմանների առկայությունը և առանց դրանք պարզելու:

Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ տուժանքի չափը պակասեցվում է միայն այն պատճառով, որ այն բավականին մեծ է հիմնական պարտավորության գումարի չափից: Դատարանները նման դեպքերում երբեմն գուտ հաշվարկային մոտեցում են ցուցաբերում և տեսնելով, որ տուժանքի չափը հիմնական պարտավորությամբ գումարի հետ համեմատած ավելի մեծ է կամ դրան հավասար, պակասեցնում են այն:

Վճռաբեկ դատարանը հստակեցրեց նման դեպքերում այն հիմնական փաստերը, որոնք դատարանները պետք է պարզեն օրենսգրքի 372-րդ հոդվածը կիրառելու համար: Դրանով փորձ արվեց նաև ուղղորդել ոչ ճիշտ ուղղությամբ զարգացող պրակտիկան:

Գործերից մեկով դիմելով դատարան՝ Կազմակերպությունը պահանջել էր Ընկերությունից բռնագաձել 22.533.430 ՀՀ դրամ, որից 9.557.614 ՀՀ դրամը՝ մատակարարված դիզելային վառելիքի և բենզինի դիմաց չվճարված գումար, 12.975.816 ՀՀ դրամը՝ մատակարարման պայմանագրով նախատեսված տուգանքի գումար, ինչպես նաև այդ գումարի նկատմամբ հաշվարկել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված տոկոսներ: ՀՀ տնտեսական դատարանի 09.11.2007 թվականի վճռով հայցը բավարարվել էր մասնակիորեն՝ 9.557.614 ՀՀ դրամ պարտավորության և 2.389.404 ՀՀ դրամ տուգանքի մասով, իսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի հիմքով տոկոսների բռնագանձման պահանջի մասով մերժվել էր:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով դատարանի կողմից տուգանքի չափը պակասեցնելու հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 369-րդ հոդվածի համաձայն՝ տուժանք (տուգանք, տույժ) է համարվում օրենքով կամ պայմանագրով որոշված այն դրամական գումարը, որը պարտապանը պարտավոր է վճարել պարտատիրոջը՝ պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու դեպքում՝ ներառյալ կատարման կետանցի դեպքում: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 372-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե վճարման ենթակա տուժանքն ակնհայտորեն անհամաչափ է պարտավորության խախտման հետևանքներին, դատարանն իրավունք ունի պակասեցնել այն:

Վերոնշյալից հետևում է, որ տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակաուղղված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ՝ դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը: Տուժանքը պակասեցնելու դատարանի իրավունքը կոչված է կանխելու անձի կողմից իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման չարաշահումը:

Յուրաքանչյուր դեպքում տուժանքը պակասեցնելիս դատարանը առաջին հերթին պետք է գնահատման առարկա դարձնի այն հարցը, թե պայմանագրով նախատեսված տուժանքը որքանով է անհամաչափ պարտավորության խախտման հետևանքներին:

Մինչդեռ սույն քաղաքացիական գործով Դատարանը, հաստատված համարելով, որ պայմանագրով նախատեսված և հայցվորի կողմից պահանջվող գումարի չափը ակնհայտորեն անհամաչափ է պարտավորության չկատարման հետևանքներին, չի նշել այդ եզրահանգումը հիմնավորող որևէ հանգամանք:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նաև Դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ մատակարարը անբարեխիղճ ձևով է իրականացրել իր քաղաքացիական իրավունքները, քանի որ պարտապանից ավելի վաղ չէր պահանջել պարտավորության կատարումը:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Նույն օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ անձը ազատ է որոշելու իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման պահը, ինչը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս վերջինիս և գնահատվել որպես իր իրավունքների անբարեխիղջ իրականացում: Դեռ ավելին, կետանցող պարտապանն է խախտում պարտատիրոջ իրավունքները և կրում այդ խախտման բացասական հետևանքների ռիսկը: 3-27(S7) 2008 թվականի փետրվարի 29

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վերլուծությունից հետևում է, որ տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակաուղղված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսվել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ՝ դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը: Տուժանքը պակասեցնելու դատարանի իրավունքը կոչված է կանխելու անձի կողմից իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման չարաշահումը: Յուրաքանչյուր դեպքում տուժանքը պակասեցնելիս դատարանը առաջին հերթին պետք է գնահատման առարկա դարձնի այն հարցը, թե պայմանագրով նախատեսված տուժանքը որքանով է անհամաչափ պարտավորության խախտման հետևանքներին:

ՆԱԽԱՎՃԱՐ

ՆԱԽԱՎՃԱՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ: ՆԱԽԱՎՃԱՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 395.

1. Նախավճար է համարվում այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում:

2. Նախավճարի մասին համաձայնությունը, անկախ նախավճարի գումարի չափից, պետք է կնքվի գրավոր:

3. Եթե կասկած կա պայմանագրով հասանելիքի հաշվին կողմի վճարած գումարի նախավճար լինելու հարցում՝ ներառյալ սույն հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված կանոնը չպահպանելու դեպքում, այդ գումարը համարվում է կանխավճար (ավանս), եթե այլ բան ապացուցված չէ:

ՆԱԽԱՎՃԱՐՈՎ ԱՊԱՀՈՎՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱԴԱՐԵԼՈՒ և ԱՅՆ ԶԿԱՏԱՐԵԼՈՒ

ՀԵՏԽԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 396.

1. Մինչև պարտավորության կատարումն սկսելը, կողմերի համաձայնությամբ կամ կատարման անհնարինության հետևանքով (հոդված 432) պարտավորությունը դադարելու դեպքում նախավճարը պետք է վերադարձվի:

2. Եթե պայմանագիրը չկատարելու համար պատասխանատու է նախավճար տված կողմը, այն մնում է մյուս կողմին: Եթե պայմանագիրը չկատարելու համար պատասխանատու է նախավճար ստացած կողմը, նա պարտավոր է մյուս կողմին վճարել նախավճարի գումարի կրկնապատիկը:

Պայմանագիրը չկատարելու համար պատասխանատու կողմը պարտավոր է նաև մյուս կողմին հատուցել վնասները՝ նախավճարի գումարի հաշվանցմամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նախավճարի վերաբերյալ իրավակիրառական հիմնախնդիրները հիմնականում կապված են լինում անշարժ գույքի գործարքների հետ : Մասնավորապես, պրակտիկայում բազմաթիվ են այն դեպքերը, երբ կողմերը կնքում են անշարժ գույքի նախնական կամ հիմնական պայմանագիր, որում ներառվում են նաև նախավճարի վերաբերյալ պայմաններ : Կողմերի միջև նախնական կամ հիմնական պայմանագրի վերաբերյալ վեճ առաջանալու դեպքում քննարկման առարկա է դառնում նաև նախավճարի վերադարձման հարցը :⁹⁴ Սակայն խնդիրը նրանում է, որ նման դեպքերում անշարժ գույքի վերաբերյալ նախնական պայմանագիրը կնքվում է հասարակ գրավոր ձևով՝ առանց նոտարական վավերացման : Հետևաբար այն առոչինչ է, և պետք է քննարկման առարկա դարձվի նաև նախավճարի վերաբերյալ համաձայնության վավերության հարցը :

Այս խնդիրը Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացվեց դեռ 2007 թվականին :

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը սխալ է գնահատել Հասմիկ Սահակյանի և Զոյա Բաղդասարյանի միջև 13.11.2005 թվականին կնքված Միջնորդական» պայմանագիրը, այն պատճառաբանությամբ, որ կողմերի միջև ըստ էության կնքվել է խառը պայմանագիր, որը պարունակում է նաև անշարժ գույքի առուծախի պայմանագրի տարրեր: Ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 562-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի միջև 13.11.2005 թվականին կնքված Միջնորդական» պայմանագիրը անշարժ գույքի առուծախի մասով առոչինչ է, քանի որ պայմանագիրը նոտարական վավերացում չի ստացել:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ անվավեր գործարքը չի հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների, բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքն անվավեր է կնքելու պահից: Հետևաբար Հասմիկ Սահակյանի և Զոյա Բաղդասարյանի միջև անշարժ գույքի առուծախի հետ կապված պարտավորական իրավահարաբերություններ չեն առաջացել: Ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված կողմերի միջև չէր կարող առաջանալ նաև նախավճարի հետ կապված լրացուցիչ իրավահարաբերություն, քանի որ բացակայում է հիմնական՝ առուծախի իրավահարաբերությունը:

Նշվածով է պայմանավորված նաև սույն գործով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կիրառման անթույլատրելիությունը: 3-1051(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ եթե կողմերը կնքել են առուվաճառքի պայմանագիր, որն առոչինչ է, ապա անշարժ գույքի առուծախի հետ կապված պարտավորական իրավահարաբերություններ չեն առաջացել: Ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ կողմերի միջև չի կարող առաջանալ նաև նախավճարի հետ կապված լրացուցիչ իրավահարաբերություն, քանի որ բացակայում է հիմնական՝ առուծախի իրավահարաբերությունը:

Վճռաբեկ դատարանը իր վերոնշյալ դիրքորոշումը վերահաստատեց նաև նախնական պայմանագրի հետ կապված վեճի դեպքում :

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 445-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախնական պայմանագրով կողմերը պարտավորվում են ապագայում կնքել գույք հանձնելու, աշխատանքներ

⁹⁴ Տես նաև սույն աշխատանքի 445-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը

կատարելու կամ ծառայություններ մատուցելու մասին պայմանագիր (հիմնական պայմանագիր)՝ նախնական պայմանագրով նախատեսված պայմաններով:

Նույն օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախավճար է համարվում այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին աստիճանի դատարանի 08.11.2007 թվականի վճիռը թողնելով օրինական ուժի մեջ, որոշման պատճառաբանական հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև իրականում կնքվել է երաշխավորության պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել Նշան Չուրիյանի և Ռուբիկ Թադևոսյանի միջև կնքված պայմանագիրը: Իրականում կողմերի միջև իրականում կնքվել է խառը պայմանագիր, որը պարունակում է անշարժ գույքի առուվաճառքի նախնական պայմանագրի և նախավճարի տարրեր:

Վճռաբեկ դատարանի նման եզրահանգման համար հիմք է հանդիսանում այն հանգամանքը, որ պայմանագրի 1.2. կետը պարունակում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 445-րդ հոդվածով նախատեսված նախնական պայմանագրի բոլոր պարտադիր վավերապայմանները: Ադալիսիք են՝ ապագայում հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքման վերաբերյալ համաձայնություն, հիմնական պայմանագրի առարկան (0,25 հա մակերեսով հողատարածքը), ինչպես նաև հիմնական պայմանագրով հանձնման ենթակա անշարժ գույքի գինը (1 (մեկ) քառակուսի մետրը՝ 72 ԱՄՆ դոլարին համարժեք հաշվարկով): Պայմանագրի 1.3. կետով նախատեսվել է այն ժամկետը, որի ընթացքում կողմերը պարտավորվել են կնքել հիմնական պայմանագիրը:

Բացի այդ, պայմանագրի 1.4-րդ կետով նախատեսվում է պայմանագրի կնքման ապահովում՝ նախավճարի տեսքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 445-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ նախնական պայմանագիրը կնքվում է հիմնական պայմանագրի համար սահմանված ձևով, իսկ եթե հիմնական պայմանագրի ձևը սահմանված չէ՝ գրավոր: Նախնական պայմանագրի ձևի մասին կանոնները չպահպանելն այն դարձնում է առոչինչ:

Նույն օրենսգրքի 562-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ անշարժ գույքի վաճառքի պայմանագիրը ենթակա է նոտարական վավերացման:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի միջև 15.01.2007 թվականին կնքված գործարքի առուվաճառքի նախնական պայմանագրի վերաբերյալ պայմանն առոչինչ է և չի կարող հանգեցնել իրավաբանական հետևանքների:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 338-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հիմնական պարտավորության անվավերությունը հանգեցնում է այն ապահովող պարտավորության անվավերության, եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքով:

Հիմնական պայմանագրի անվավերության դեպքում նախավճարի պայմանագրի անվավերության վերաբերյալ օրենքով այլ բան նախատեսված չլինելու պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անվավեր է նաև Պայմանագրի 1.4. կետով սահմանված հիմնական պայմանագրի պարտավորության կատարարումն ապահովված նախավճար վճարելու պարտավորության պայմանը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Նշան Չուրիյանի և Ռուբիկ Թադևոսյանի միջև կնքված պայմանագրի առոչինչ լինելու փաստով կողմերի միջև չեն կարող առաջանալ նաև տոկոսների և նախավճարի վճարման հետ կապված լրացուցիչ պարտավորական իրավահարաբերություններ: 3-338(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

Վերոնշյալ որոշումից ակնհայտ է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի դեպքում, երբ առկա է նախնական պայմանագիր, այն նոտարական կարգով վավերացված չէ, առոչինչ է, հետևաբար պայմանագրի առոչինչ լինելու փաստով կողմերի միջև չեն կարող առաջանալ նաև տոկոսների և նախավճարի վճարման հետ կապված լրացուցիչ պարտավորական իրավահարաբերություններ:

2. Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումները ամբողջությամբ չլուծեցին իրավակիրառ պրակտիկայում առաջացող խնդիրները: Անպատասխան էր մնացել նման դեպքերում քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի հիման վրա գործարքը վավեր ճանաչելու իրավական հնարավորության հարցը:⁹⁵ Հաճախ կողմերը կնքում էին անշարժ գույքի գործարքի վերաբերյալ նախավճարի համաձայնություն, որի հիման վրա փոխանցվում էր որոշակի գումար, հետագայում սակայն մյուս կողմը խուսափում էր գործարքն ավարտին հասցնելուց: Նման դեպքերում անձը դիմում է դատարան՝ գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջով: Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումներում արտահայտված դիրքորոշումների համատեքստում հստակ չէր դրա իրավական հնարավորության առկայության հարցը, սակայն Վճռաբեկ դատարանը անդրադառնալով այդ հարցին նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախավճար է համարվում այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նախավճարի մասին համաձայնությունը, անկախ նախավճարի գումարի չափից, պետք է կնքվի գրավոր:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ մինչև պարտավորության կատարումն սկսելը, կողմերի համաձայնությամբ կամ կատարման անհնարինության հետևանքով (հոդված 432) պարտավորությունը դադարելու դեպքում նախավճարը պետք է վերադարձվի:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանի որոշման հիմքում դրվել է այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև կնքված պայմանագիրը նախավճարի պայմանագիր է, հետևաբար, պայմանագրի չկատարման հետևանքը նախավճարի վերադարձն է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 562-րդ հոդվածի համաձայն՝ անշարժ գույքի վաճառքի պայմանագիրը կնքվում է գրավոր՝ կողմերի ստորագրությամբ մեկ փաստաթուղթ կազմելու միջոցով (450 հոդվածի 3-րդ կետ): Անշարժ գույքի վաճառքի պայմանագիրն ենթակա է նոտարական վավերացման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գործարքի նոտարական վավերացումից, դատարանն իրավունք ունի, գործարքը կատարած կողմի պահանջով, այն վավեր ճանաչել: Այդ դեպքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, մերժելով գործարքը վավեր ճանաչելու մասին պահանջը, պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել Լևոն Թոքմաջյանի և Լիլիթ Սարգսյանի միջև 23.12.2007 թվականին հասարակ գրավոր ձևով կնքված նախավճարի պայմանագիրը, ինչպես նաև 28.02.2008 թվականի թիվ 8022800335375 վճարման անդորրագիրը, որով Լևոն Թոքմաջյանին փոխանցվել է անշարժ գույքի արժեքի մնացած մասը՝ 25.000 ԱՄՆ դոլարը:

Մասնավորապես՝ վերոնշյալ պայմանագիրը վկայում է կողմերի միջև տան առուվաճառքի վերաբերյալ գործարքի առկայության, պայմանագրի կնքման պահին գործարքը մասամբ կատարված լինելու՝ որոշակի գումար վճարված լինելու մասին, իսկ վճարման անդորրագիրը վկայում է գնորդի կողմից գործարքն ամբողջությամբ կատարված լինելու մասին: Մինչդեռ, հետագայում Լևոն Թոքմաջյանը գործարքը կատարած լինելու պայմաններում խուսափել է առուվաճառքի գործարքն ավարտին հասցնելուց:

Հիմք ընդունելով վերոգյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լիլիթ Սարգսյանի կողմից ամբողջությամբ կատարվել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ Լևոն Թոքմաջյանը խուսափել է գործարքի նոտարական վավերացումից: Հետևաբար, առուվաճառքի գործարքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան, ենթակա է վավեր ճանաչման:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի կողմից պայմանագիրը վավեր ճանաչելու հայցապահանջի մերժման հիմքում դրված այն հանգամանքին, որ կողմերի միջև կնքվել է միայն

⁹⁵ Տես նաև սույն նաշխատանքի 300-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

նախավճարի պայմանագիր, անհիմն է, քանի Լիլիթ Սարգսյանը ոչ միայն կատարել է նախավճարի պարտավորությունը՝ վճարելով 5.000 ԱՄՆ դոլար, այլ հետագայում ամբողջությամբ կատարել է Լևոն Թոքմաջյանի հետ կնքված նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը՝ վճարելով պայմանագրի առարկա տան մասի համար նախատեսված ամբողջ գումարը: ԵԱՆԴ/1914/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ չնայած նախնական պայմանագրում նախավճարի վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է, չի կարող առաջացնել օրենսգրքի 396-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական հետևանքները, սակայն եթե կողմը կատարել է պայմանագրի մի մասը՝ վճարել է որոշակի գումար, ապա այն վավեր կարող է ճանաչվել, այսինքն՝ կարող է առաջանալ օրենսգրքի 300-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական հետևանքը:

3. Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումներից հետո նախավճարի համաձայնության առոչնչության հարցը նորից բազմաթիվ քննարկումների առարկա դարձավ դատական պրակտիկայում: Ստացվել էր մի իրավիճակ, որ անշարժ գույքի գործարքների դեպքում նախավճարի վերաբերյալ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերը դարձել էին կիրառման ոչ ենթակա, քանի որ, ըստ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի, դրանք, բացի անվավերության հետևանքներից, այլ, մասնավորապես օրենսգրքի 396-րդ հոդվածով նախատեսված հետևանքներ չէին առաջացնում: Դա մի փոքր դուրս էր նախավճարի վերաբերյալ օրենսգրքի իրավակարգավորման տրամաբանությունից, քանի որ նախավճարը, բացի պարտավորության կատարման ապահովումից, նաև պայմանագրի կնքման ապացույց էր: Այդ տրամաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը նման դեպքերի համար կիրառելի համարեց օրենսգրքի 300-րդ հոդվածը, սակայն օրենսգրքի 396-րդ հոդվածով նախատեսված հետևանքների կիրառման հարցը նորից դարձավ քննարկման առարկա:

Վճռաբեկ դատարանը, իր հետագա որոշմամբ վերջնական անդրադարձ կատարեց այդ հարցին՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել ինչպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված, այնպես էլ չնախատեսված պայմանագիր: Կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ նախավճար է համարվում այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում: Նախավճարի մասին համաձայնությունը, անկախ նախավճարի գումարի չափից, պետք է կնքվի գրավոր:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը բողոքը բավարարելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև առկա «նախավճարի պայմանագիր» վերառությամբ գործարքը կհամարվեր նախավճարի պայմանագիր միայն, եթե առկա լինեին հիմնական պարտավորությունը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, և քանի որ այն բացակայում է՝ չի կնքվել, հետևաբար «նախավճարի պայմանագիրը» ևս առոչինչ է, ուստի և Թեյմուր Նազարիի կողմից Հովհաննես Սարաֆյանին վճարված 85.000 ԱՄՆ դոլարը ենթակա է վերադարձման Թեյմուր Նազարիին:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նախավճարի ինստիտուտի նման մեկնաբանությունը հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածից հետևում է, որ նախավճարի պայմանագիր կնքելով հաստատվում է հիմնական պայմանագրի կնքված լինելու հանգամանքը՝ կատարելով նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառնություն:

Այլ է իրավիճակն անշարժ գույքի վերաբերյալ պայմանագրերի դեպքում: Մասնավորապես, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի դեպքում հիմնական պայմանագիրը կարող է կնքվել միայն օրենքով նախատեսված ձևով և պայմաններով, հետևաբար, նախավճարի պայմանագիրը չի կարող որակվել որպես հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքման ապացույց, բացի այդ, անիմաստ է դառնում նաև նախավճարի պայմանագրի կնքումը հիմնական պայմանագրի կնքումից հետո, քանի որ օրենքով նախատեսված ձևով և կարգով կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի առկայության դեպքում նախավճարի պայմանագրի կնքումն իմաստազրկվում է, քանի որ այն չի ծառայելու նախավճարի ինստիտուտի կարգավորման նպատակներին, այն է՝ ապացուցողական գործառնություն, քանի որ հիմնական պայմանագրի առկայությունն ինքնին դրա կնքման ապացույց է, ինչպես նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառնություն, քանի որ հենց հիմնական պայմանագիրը բավարար է դրա կատարումն ապահովելու համար: Այսինքն՝ այն բոլոր դեպքերում, երբ հիմնական պարտավորության ծագումը պայմանավորվում է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված պայմանագրի առկայությամբ, այդ դեպքում նախավճարի պայմանագիրն այլևս չի կատարում իր հիմնական գործառնությունները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ «կողմերի միջև առկա «նախավճարի պայմանագիր» վերտառությամբ գործարքը կհամարվեր նախավճարի պայմանագիր միայն, եթե առկա լիներ հիմնական պարտավորությունը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը»:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անշարժ գույքի դեպքում նախավճարի պայմանագրի տարրեր պարունակող պայմանագիր կարող է կնքվել այն դեպքերում, երբ այն ուղղված է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված նախնական պայմանագրի կատարման ապահովմանը՝ նախավճարի պայմանագրի համար օրենքով նախատեսված իրավական հետևանքները նախատեսելով որպես նախնական պայմանագրի չկատարման հետևանք:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և ուսումնասիրության առարկա դարձնելով սույն գործով կնքված 16.11.2007 թվականի պայմանագիրը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն իր մեջ պարունակում է առուվաճառքի նախնական պայմանագրի տարրեր, ինչպես նաև նախավճարի պայմանագրի որոշակի տարրեր, որոնք ուղղված են նախնական պայմանագրի կատարմանը, այն է՝ հիմնական պայմանագրի կնքմանը: Այսինքն՝ 16.11.2007 թվականի պայմանագիրն ուղղված էր հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքմանը, հետևաբար, հիմնական պայմանագրի բացակայությունը չի կարող հիմք հանդիսանալ կողմերի միջև կնքված պայմանագրի անվավերության համար: ԵԱԲԴ/1246/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Վերոնշյալ զարգացումներից հետևում է, որ Վճռաբեկ դատարանը սակայն փոխեց իր դիրքորոշումը՝ նշելով, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածից հետևում է, որ նախավճարի պայմանագիր կնքելով հաստատվում է հիմնական պայմանագրի կնքված լինելու հանգամանքը՝ կատարելով նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառնություն: Այլ է իրավիճակն անշարժ գույքի վերաբերյալ պայմանագրերի դեպքում: Մասնավորապես, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի դեպքում հիմնական պայմանագիրը կարող է կնքվել միայն օրենքով նախատեսված ձևով և պայմաններով, հետևաբար, նախավճարի պայմանագիրը չի կարող որակվել որպես հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքման ապացույց, բացի այդ, անիմաստ է դառնում նաև նախավճարի պայմանագրի կնքումը հիմնական պայմանագրի կնքումից հետո, քանի որ օրենքով նախատեսված ձևով և կարգով կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի առկայության դեպքում նախավճարի պայմանագրի կնքումն իմաստազրկվում է, քանի որ այն չի ծառայելու նախավճարի ինստիտուտի կարգավորման նպատակներին, այն է՝ ապացուցողական գործառնություն, քանի որ հիմնական պայմանագրի առկայությունն ինքնին դրա կնքման ապացույց է, ինչպես նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառնություն, քանի որ հենց հիմնական պայմանագիրը բավարար է դրա կատարումն ապահովելու համար: Այսինքն՝ այն բոլոր դեպքերում, երբ հիմնական պարտավորության ծագումը պայմանավորվում է օրենքով

նախատեսված կարգով կնքված պայմանագրի առկայությամբ, այդ դեպքում նախավճարի պայմանագիրն այլևս չի կատարում իր հիմնական գործառնությունները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ անհիմն է այն եզրահանգումը, որ «կողմերի միջև առկա «նախավճարի պայմանագիր» վերտառությամբ գործարքը կհամարվեր նախավճարի պայմանագիր միայն, եթե առկա լիներ հիմնական պարտավորությունը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը»:

Բացի այդ, անշարժ գույքի դեպքում նախավճարի պայմանագրի տարրեր պարունակող պայմանագիր կարող է կնքվել այն դեպքերում, երբ այն ուղղված է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված նախնական պայմանագրի կատարման ապահովմանը՝ նախավճարի պայմանագրի համար օրենքով նախատեսված իրավական հետևանքները նախատեսելով որպես նախնական պայմանագրի չկատարման հետևանք:

ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԽԱՔՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԽԱՔՏՄԱՆ ՀԱՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 408.

Պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածի կիրառվում է այլ հոդվածների հետ միասին՝ տարբեր հարցերի քննարկման ժամանակ: Նման դեպքերից է պարտավորության նորացման ժամանակ պարտավորության խախտման առկայության հարցի քննարկումը:⁹⁶

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործով Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ պատասխանողը խախտել է փոխառության պայմանագրով ստանձնած պարտավորության պայմանը, այն է՝ 12.000.000 ՀՀ դրամ գումարը վերադարձնելու մասով պարտավորությունը չի կատարել և սկսած 01.03.2009 թվականից՝ հայցվորի դրամական միջոցները պահում է ապօրինի և խուսափում է դրանք վերադարձնելուց:

Միաժամանակ, Դատարանը, անդրադառնալով հակընդդեմ հայցվորի այն փաստարկին, որ փոխառության պայմանագիրը կնքելիս փոխատուից իրականում գումար չի ստացել, այլ այն կնքել է հայրական տան՝ փոխատուին հասանելիք բաժնեմասի վերաբերյալ, որն ավելի է նշված, քան իրականում կազմել է, փաստել է, որ փոխառության պայմանագրում պատասխանողը նախ նշել է, որ այդ գումարը ստացել է, ինչը կողմերի հայրական տան հայցվորին հասանելիք բաժնեմասի գումարն է, և բացի այդ, այն կնքվում է ձեռնտու պայմաններով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը բեկանելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Դատարանը պատշաճ գնահատման չի արժանացրել բողոք բերած անձի վկայակոչած փաստարկները, այսինքն՝ չի նշել դրանք մերժելու հիմքերը: Մասնավորապես, Դատարանը գնահատման չի արժանացրել հայցվորի վկայակոչած այն փաստարկը, որ փոխառության գումարն իրենց հայրական տան վաճառքից Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք բաժինն է, որը պատասխանողն իրեն չի տվել՝ թողնելով անօթևան և առանց գոյության միջոցների:

⁹⁶ Տես սույն աշխատանքի 430-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն բողոքի հիմքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցադրումը.

Արդյո՞ք Վալերինա Գևորգյանի (փոխատու) և Գեղամ Գևորգյանի (փոխառու) միջև 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրով նորացվել է նրանց միջև նախկինում գոյություն ունեցող պարտավորությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 430-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը դադարում է կողմերի միջև գոյություն ունեցող սկզբնական պարտավորությունը նույն անձանց միջև մեկ այլ պարտավորությամբ փոխարինելու մասին համաձայնությամբ, որը նախատեսում է դրա այլ առարկա կամ կատարման այլ եղանակ (նորացում):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ կողմերի համաձայնությամբ առուվաճառքից, գույքի վարձակալությունից կամ **այլ հիմքերից ծագած պարտքը կարող է փոխարինվել փոխառության պարտավորությամբ**, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ փոխառության պարտավորությունում պարտքը փոխարինվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ (հոդված 430) և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով (հոդված 878):

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ պարտավորության դադարման ձև է նաև պարտավորության դադարումը նորացմամբ, որը կնքվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով: Նշվածից հետևում է, որ այն դեպքում երբ կողմերի միջև գոյություն ունեցող պարտավորությունը նորացվում է փոխառության պարտավորությամբ, ապա նորացումը կարգավորվում է ինչպես նորացման, այնպես էլ փոխառությանը վերաբերող նորմերով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միննույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

Նույն օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր: Ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վալերինա Գևորգյանի (փոխատու) և պատասխանող Գեղամ Գևորգյանի (փոխառու) միջև 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրով՝ փոխատուն փոխառուին փոխառության կարգով առանց տոկոսների տալիս է 12.150.000 ՀՀ դրամ՝ սկսած սույն պայմանագրի կնքման օրվանից մինչև 2009 թվականի մարտի 1-ը ժամկետով, որը փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել հետևյալ կերպ՝ 150.000 ՀՀ դրամը՝ վճարել 02.03.2008 թվականին, իսկ մնացած 12.000.000 ՀՀ դրամը՝ մինչև 2009 թվականի մարտի 1-ը:

Բացի այդ, սույն գործում առկա Վալերինա Գևորգյանի 11.06.2009 թվականի հայցադիմումի համաձայն՝ վիճելի փոխառության գումարը նրանց՝ իր և եղբոր՝ Գեղամ Գևորգյանի հայրական տան վաճառքից իրեն հասանելիք բաժինն է, որը պատասխանողն իրեն չի տվել՝ թողնելով անօթևան և առանց գոյության միջոցների, իսկ 18.09.2009 թվականի հակընդդեմ հայցով Գեղամ Գևորգյանն ընդունել է, որ իրականում կողմերի փոխհարաբերություններում գործել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի 1-ին կետը, այսինքն՝ կողմերը, նախկինում լինելով մեկ ընտանիք, վաճառել են Թումանյան փողոցի 30 հասցեում գտնվող իրենց երեքսենյականոց ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող տունը 40.420.000 ՀՀ դրամով: Միաժամանակ, վերջինս վիճարկել է միայն Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք գումարի չափը, այն է՝ 12.150.000 ՀՀ դրամի փոխարեն 5.770.000 ՀՀ դրամ վճարելու պարտավորության առկայությունը:

Հիմք ընդունելով վերը նշվածը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով կողմերն ընդունել և չեն վիճարկել այն փաստը, որ

01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրում առկա փոխառության գումարը կողմերի հայրական տան վաճառքից հետո Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք բաժինն է, որը նա չի ստացել: Այսինքն՝ ըստ էության, կողմերն ընդունել են, որ իրենց միջև նախկինում գոյություն ունեցող՝ գույքի իրացումից ստացված գումարի բաշխման պարտավորությունը փոխարինվել է (նորացվել) փոխառության պայմանագրով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով փոխառության պայմանագրի առկայության և դրանով նախատեսված գումար վճարելու պարտավորության կատարումը հիմնավորող որևէ ապացույցի բացակայության պայմաններում անհիմն է վճռաբեկ բողոքի պատասխանի այն փաստարկը, համաձայն որի՝ իրականում Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք գումարի չափը 12.150.000 ՀՀ դրամի փոխարեն 5.770.000 ՀՀ դրամ էր: ԵԿԴ/1179/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27

2. Պրակտիկայում երբեմն հարցեր են բարձրացվում որոշակի պարտավորություններ ցպահանջ դիտարկելու վերաբերյալ: Մասնավորապես, այն դեպքերում, երբ անձը վճարում է որոշակի գումար դրա դիմաց մյուս կողմի պարտավորությունը կատարելու պայմանով, իսկ մյուս կողմը չի կատարում այդ պարտավորությունը, հարց է բարձրացվում, թե որ պահից պետք է հաշվարկել հայցային վաղեմության ժամկետը: Երբեմն դատարանները հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը կատարում են գումար վճարելու և մյուս կողմի պարտավորությունն ստանձնելու պահից:⁹⁷ Նման դեպքերում քննարկվում է նաև պարտավորության խախտման առկայության կամ բացակայության հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց նմանատիպ իրավիճակների համար սահմանել հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկի որոշակի կարգ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը, ամրագրելով հայցային վաղեմության ընդհանուր երեք տարվա ժամկետը, միաժամանակ սահմանել է նաև այդ ժամկետի հաշվարկման կարգը, այն է՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն օրվանից, երբ անձն իմացել է կամ պետք է իմացած լիներ իր իրավունքի խախտման մասին (տես Ռազմիկ Դարբինյանի հայցի ընդդեմ Դանիել Ղասաբողյանի՝ 95.000 ԱՄՆ դոլարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵԿԴ/0723/02/09 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 02.04.2010 թվականի որոշումը): Իսկ այն պարտավորությունների համար, որոնց կատարման ժամկետը որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն պահից, երբ պարտատիրոջ մոտ ծագում է պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունքը (տես «ԱրմենՏեյ» ՓԲԸ-ն ընդդեմ Գայանե Նազարեթյանի՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ԵԱԲԴ/0164/02/09 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 04.12.2009 թվականի որոշումը):

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ օրենսդիրը սահմանել է նաև հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկման կարգը այն պարտավորությունների համար, որոնց կատարման ժամկետը որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ: Նշված պարտավորությունների համար հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքն սկսվում է այն պահից՝ երբ՝ պարտատիրոջ մոտ առաջանում է պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունք, իսկ եթե պարտապահին արտոնյալ ժամկետ է տրամադրվել պահանջը կատարելու համար, ապա՝ այդ ժամկետի ավարտից հետո (տես «Բեյց» ՍՊԸ-ն ընդդեմ «Նաիրիտ գործարան» ՓԲԸ-ի, երրորդ անձանց «Նաիրիտ Տրաստ» ՍՊԸ-ի, «Յուվե Բնվեստ» ՍՊԸ-ի՝ գումարի բռնագանձման և 31.03.2005 թվականի ակտը չկնքված ճանաչելու պահանջների մասին թիվ ԵԲԴ/0075/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009 թվականի որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 13.02.2004 թվականին Հայկազ Մկրտչյանը գրավոր հայտարարություն է տվել այն մասին, որ Սուրեն Վարդանյանից կանխիկ ստացել է 6.000 ԱՄՆ դոլար գումար որպես ՀՀ Վարդենիս քաղաքի Երևանյան փողոցի 1-ին հասցեում գտնվող անշարժ գույքից՝ Կենցաղի տնից իրեն հասանելիք առուվաճառքի գումար: Նշված հայտարարությունը տալուց հետո Հայկազ Մկրտչյանի և Սուրեն Վարդանյանի միջև այդ գույքի վերաբերյալ առուվաճառքի պայմանագիր չի կնքվել:

⁹⁷ Տես սույն աշխատանքի 337-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը Հայկազ Մկրտչյանի տված հայտարարությունը գնահատում է որպես վերջինիս կողմից Սուրեն Վարդանյանի օգտին որոշակի գործողություն կատարելու, այն է՝ գույք հանձնելու վերաբերյալ ստանձնած պարտավորություն: Ընդ որում, այդ պարտավորությունը չի նախատեսում դրա կատարման ժամկետ և չի պարունակում ժամկետի որոշման պայմաններ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն, այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն՝ իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը, ընդ որում՝ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և նույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը նախատեսում է կամ հնարավորություն է ընձեռում որոշել դրա օրը կամ ժամանակահատվածը, ապա պարտավորությունը պետք է կատարվի այդ օրը կամ այդ ժամանակահատվածի ցանկացած պահին: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ պարտավորությունը կատարման ժամկետ չի նախատեսում և ժամկետի որոշման պայմաններ չի պարունակում, այն պետք է կատարվի պարտավորության ծագումից հետո՝ ողջամիտ ժամկետում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 13.02.2004 թվականի Հայկազ Մկրտչյանի գրավոր հայտարարության հիման վրա Սուրեն Վարդանյանը սույն գործով Հայկազ Մկրտչյանից 11.000.000 ՀՀ դրամ գումար բռնագանձելու վերաբերյալ հայցը Դատարան է ներկայացրել 02.04.2007 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը բողոքը մերժելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ որպես հայցային վաղեմության ժամկետի սկիզբ պետք է դիտարկել հենց գումարը ստանալու պահը, որովհետև հայցվորը գիտեր կամ պետք է գիտենար, որ պատասխանողը, ստանալով 6.000 ԱՄՆ դոլար գումար և չկնքելով պայմանագիր, խախտում է իր իրավունքը, ըստ էության անհիմն հարստանում է:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ, ինչպես արդեն իսկ նշվեց, Հայկազ Մկրտչյանի ստանձնած պարտավորությունը չի նախատեսել դրա կատարման ժամկետ և չի պարունակել ժամկետի որոշման պայմաններ, որոնց բացակայության պայմաններում Հայկազ Մկրտչյանն իրավունք ուներ այդ պարտավորությունը կատարել ինչպես հայտարարությունը տալու օրը, այնպես էլ դրանից հետո՝ ողջամիտ ժամկետում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը չի կարող սկսվել 13.02.2004 թվականին Հայկազ Մկրտչյանի կողմից գրավոր հայտարարությունը տալու օրվանից, քանի որ Սուրեն Վարդանյանի մոտ իր իրավունքների պաշտպանության համար դատարան դիմելու հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը պետք է սկսվեր Հայկազ Մկրտչյանի մոտ պարտավորության կատարման՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածով նախատեսված ժամկետների ավարտից հետո, երբ հայցվորի մոտ կծագեր պարտավորության կատարում պահանջելու իրավունք: ԳԴ1/0205/02/09 2011 թվականի մարտի 4

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆՏԱՍՄԲ ԱՌԱՋԱՑԱԾ ՎՆԱՄՆԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 409.

1. Պարտավորությունը խախտած պարտապանը պարտավոր է հատուցել պարտատիրոջը պատճառած վնասները:

2. Վնասները որոշվում են սույն օրենսգրքի 17 հոդվածով նախատեսված կանոններին համապատասխան:

3. Վնասները որոշելիս նկատի են առնվում պարտապանի կողմից պարտատիրոջ պահանջը կամովին բավարարելու օրն այն վայրում գոյություն ունեցող գները, որտեղ պարտավորությունը պետք է կատարվեր, իսկ, եթե պահանջը կամովին չի բավարարվել, ապա՝ դատարանի վճռի կայացման օրը գոյություն ունեցող գները, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով:

4. Բաց թողնված օգուտը որոշելիս հաշվի են առնվում այն ստանալու համար պարտատիրոջ ձեռնարկած միջոցները և այդ նպատակով կատարված նախապատրաստությունները

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հոդվածի մեկնաբանությանն անդրադարձել է բաց թողնված օգուտի վերաբերյալ օրենսգրքի իրավակիրառական պրակտիկան միասնականացնելիս: Մասնավորապես, հարցը վերաբերում է բաց թողնված օգուտի ժամանակ անձի մոտ օգուտ ստանալու իրական հնարավորության և մտադրության առկայությունը հաստատելուն:⁹⁸

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային իրավունքում հաստատել է, որ բաց թողնված օգուտի որոշման ժամանակ իրական մտադրությունը պետք է գուգորդվի իրական հնարավորության հետ: Դա բխում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 4-րդ կետից, որի համաձայն՝ բաց թողնված օգուտը որոշելիս հաշվի են առնվում այն ստանալու համար պարտատիրոջ ձեռնարկած միջոցները և այդ նպատակով կատարված նախապատրաստությունները:

Ընկերության իրական մտադրությունը կարող է հաստատվել ընկերության գործունեության բնույթի ուսումնասիրությամբ (օրինակ՝ կանոնադրություն և այլ փաստաթղթեր): Դրանք կարող են հաստատվել նաև համապատասխան պայմանագրային հարաբերությունների բնույթը բացահայտելով, ընկերության բիզնես ծրագրերն ուսումնասիրելով: Բացի այդ, այդպիսիք կարող են լինել ընկերության գործունեության շրջանակների կամ ծավալների ավելացման վերաբերյալ ապացույցներ (պահեստի պատրաստում, ապրանք արտադրելու համար սարքավորումների ձեռքբերում կամ ծավալի ավելացում): Այս ամենը հիմնավորում է ընկերության իրական մտադրությունը:

Ընկերության իրական հնարավորությունը կարող է հաստատվել օգուտ ստանալու վերաբերյալ համապատասխան իրական կամ ողջամտորեն հավանական ապացույցներով: Օրինակ կարող են լինել ընկերության շրջանառության վերաբերյալ տվյալները, որոնք ցույց են տալիս նմանատիպ ապրանքներից կամ ծառայություններից ընկերության ստացած հասույթը, որպիսիք կարող են արտացոլված լինել ընկերության հաշվապահական կամ այլ փաստաթղթերում կամ պետական տարբեր մարմինների (հարկային, մաքսային և այլն) տվյալներում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ կազմակերպությունները տնտեսության մեջ գործարարական գործունեությամբ զբաղվում են ոչ միայնակ, այլ մյուս կազմակերպությունների հետ գործարարական հարաբերությունների միջոցով, ընկերության իրական շրջանառության վերաբերյալ ապացույցներ կարող են լինել ընկերության գործընկեր այլ կազմակերպությունների հետ առկա շրջանառության ծավալները հիմնավորող ապացույցները: ԵՇԿ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

⁹⁸ Տես սույն աշխատանքի 17-րդ հոդվածի և բաց թողնված օգուտի մեկնաբանությունները

ՎՆԱՍՆԵՐ և ՏՈՒԺԱՆՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 410.

1. Եթե պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար սահմանված է տուժանք, ապա վնասները հատուցվում են տուժանքով չծածկված մասով:

Օրենքով կամ պայմանագրով կարող են նախատեսվել դեպքեր, երբ՝

1) թույլատրվում է բռնագանձել միայն տուժանքը, սակայն ոչ՝ վնասները.

2) վնասները կարող են բռնագանձվել լրիվ գումարով՝ չհաշված տուժանքը.

3) պարտատիրոջ ընտրությամբ կարող են բռնագանձվել կա՛մ տուժանքը, կա՛մ վնասները:

2. Այն դեպքերում, երբ պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար սահմանված է սահմանափակ պատասխանատվություն (հոդված 416), տուժանքով չծածկված մասով կամ դրանից ավելի կամ դրա փոխարեն հատուցման ենթակա վնասները կարող են բռնագանձվել մինչև նման սահմանափակմամբ որոշված շրջանակներում:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը վնասների և տուժանքի հարաբերակցությանն անդրադարձավ բաց թողնված օգուտի հաշվարկման կանոնների շրջանակներում՝ դատարանների ուշադրությունը հրավիրելով նման դեպքերում վնասի և տուժանքի հարաբերակցության հստակեցմանը՝ հիմք ընդունելով օրենսգրքի 410-րդ հոդվածի իրավակարգավորումը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

պայմանագրային հարաբերություններում բաց թողնված օգուտի հատուցման վերաբերյալ դրույթների ամբողջական կիրառման նպատակով դատարանները պետք է հաշվի առնեն նաև պայմանագրով նախատեսված տուժանքը, ինչպես նաև տուժանքի և վնասների վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջները:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 410-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար սահմանված է տուժանք, ապա վնասները հատուցվում են տուժանքով չծածկված մասով:

Օրենքով կամ պայմանագրով կարող են նախատեսվել դեպքեր, երբ՝

1) թույլատրվում է բռնագանձել միայն տուժանքը, սակայն ոչ վնասները.

2) վնասները կարող են բռնագանձվել լրիվ գումարով՝ չհաշված տուժանքը.

3) պարտատիրոջ ընտրությամբ կարող են բռնագանձվել կա՛մ տուժանքը, կա՛մ վնասները:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագրային հարաբերություններում կողմերը կարող են նախատեսել տուժանք վճարելու պարտավորություն: Տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակաուղղված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ՝ դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը (տես՝ «Թամամ» արտադրական կոդպերատիվն ընդդեմ «ԱՄ-ԿԱ» ՍՊԸ-ի՝ 22.533.430 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ 3-27 (ՏԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.02.2008 թվականի որոշումը):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հատուցվող բաց թողնված օգուտի չափը որոշելիս դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն պայմանագրով սահմանված տուժանքին, տուժանքի և վնասների հատուցման հարաբերակցության վերաբերյալ պայմանագրի դրույթներին, որից հետո որոշեն հատուցվող օգուտի վերջնական չափը: ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՊԱՏԱՄԵԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 411.

1. Ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

Սույն կետով նախատեսված կարգը գործում է, եթե վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափի նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Եթե օրենքով կամ պայմանագրով վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափի նախատեսված է որոշակի ժամանակահատվածի համար, ապա սույն կետով նախատեսված կարգը չի գործում միայն տվյալ ժամանակահատվածում:

Սույն կետով նախատեսված տոկոսները չեն հաշվարկվում սույն օրենսգրքի 369-րդ հոդվածով հաշվարկված տուժանքի, 410-րդ հոդվածով հաշվարկված վնասների և տուժանքի և սույն հոդվածի 3-րդ կետով հաշվարկված տոկոսների նկատմամբ, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ:

2. Բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը Հայաստանի Հանրապետության դրամի և օտարերկրյա այն արժույթների համար, որոնցով Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը Հայաստանի Հանրապետությունում կատարում է գործառնություններ:

3. Եթե պարտավորող դրամական միջոցների անօրինաչափ օգտագործմամբ նրան պատճառված վնասները գերազանցում են սույն հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա նրան հասանելիք տոկոսների գումարը, նա իրավունք ունի պարտապանից պահանջել հատուցելու վնասները:

4. Ուրիշի միջոցներից օգտվելու համար տոկոսները գանձվում են մինչև այդ միջոցների գումարը պարտավորողը վճարելու օրը, եթե տոկոսների հաշվեգրման ավելի կարճ ժամկետ սահմանված չէ պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի վերաբերյալ պարզաբանող որոշումներ են ընդունվել ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 2000 թվականի հունիսի 02-ի թիվ 25

Օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի կիրառման առաջին հարցը, որը բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի առջև, կապված էր ապօրինի պահելու հասկացության հետ: Խնդիրը վերաբերում էր գործարքների անվավերության դեպքում 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների հաշվարկի սկզբնական պահի հետ: Հաճախ դատարանները, գործարքներն անվավեր ճանաչելու դեպքում 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների հաշվարկը կատարում էին գործարքի կնքման օրվանից՝ գտնելով, որ անվավերության դեպքում գործարքն անվավեր է կնքման պահից, հետևաբար այդ պահից էլ անձն ապօրինի պահել է համապատասխան գումարը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց, թե որ պահից պետք է կատարվի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների հաշվարկը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամրոջ ստացածը:

Հիմք ընդունելով սույն գործով հաստատված փաստերը և նախորդ հիմքի պատճառաբանությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ որպես գործարքի անվավերության հետևանք՝ գումար բռնագանձելու մասին հայցվորի պահանջը հիմնավոր է:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի չկիրառման մասին բողոք բերած անձի պատճառաբանությանը, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը:

Նշված օրինադրույթի համաձայն՝ տոկոսների բռնագանձում թույլատրելի է միայն ուրիշի դրամական միջոցները անօրինական հիմքերով պահելու դեպքում, մինչդեռ սույն քաղաքացիական գործով պատասխանող Միլվա Մկրտչյանի կողմից գումարը ստացվել և պահվել է 2000 թվականի

մայիսի 17-ին կնքված գործարքի ուժով, հետևաբար մինչ այդ գործարքն անվավեր ճանաչելու պահը Միլվա Մկրտչյանը գումարը պահել է օրինական հիմքերով:

Միլվա Մկրտչյանը գումարը անօրինական պահել է նշված գործարքն անվավեր ճանաչելու մասին Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 2005 թվականի ապրիլի 1-ի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից սկսած, և հետևաբար Միլվա Մկրտչյանի համար առաջացել է պարտավորության չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար օրենսդրությամբ նախատեսված պատասխանատվություն, այն է՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու համար այդ գումարի նկատմամբ հաշվեգրվող տոկոսներ վճարելու պարտավորություն:

Նման մեկնաբանության համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների վճարման պարտավորությունը ոչ թե գործարքի անվավերության հետևանք է, այլ անվավերության հետևանքի չկատարման, այսինքն՝ պայմանագրով վճարված գումարի չվերադարձման արդյունքում առաջացած պարտավորություն: Հետևաբար, բանկային տոկոսները պետք է հաշվարկվեն գումարի վերադարձման պարտավորության ծագման պահից:

Սույն քաղաքացիական գործով նման պահ է համարվում գործարքն անվավեր ճանաչելու մասին 2005 թվականի ապրիլի 1-ի Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու պահը՝ 2005 թվականի ապրիլի 16-ը: 3-33(ՎԴ) 2007 թվականի հունվարի 26

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ եթե անձը գումարը պահել է գործարքի ուժով, ապա այն հետագայում անվավեր ճանաչելու դեպքում այդ ընթացքում տոկոսներ չեն բռնագանձվում, քանի որ այն այդ ընթացքում պահվել է գործարքի ուժով:

2. Ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու պահի հստակեցումն առաջանում է նաև այն դեպքում, երբ հաշտության համաձայնության հիման վրա կողմերից մեկը որոշակի գումար է փոխանցում մյուս կողմին, սակայն դատարանը մերժում է հաշտության համաձայնությունը հաստատելու միջնորդությունը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրառնալով այդ հարցին նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

Վերև նշված հոդվածից հետևում է, որ դրամական պարտավորության չկատարման համար գումարին տոկոսներ վճարելու պարտավորության ծագման հիմք է ուրիշի դրամական միջոցները ապօրինի պահելը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 09.07.2007 թվականի հաշտության համաձայնությամբ Վիլեն և Լիլյա Հայրապետյանները պարտավորվել են Արամ Հայրապետյանին վճարել 9000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ գումար, որպես վիճելի բնակարանի Արամ Հայրապետյանի բաժնի դիմաց փոխհատուցում և 16.07.2007 թվականի ստացականի համաձայն՝ Արամ Հայրապետյանը Վիլեն Հայրապետյանից ստացել է 1.020.000 ՀՀ դրամ գումար, որպես 09.07.2007 թվականի հաշտության համաձայնագրով սահմանված գումարի առաջին վճարում: Մինչդեռ, Դատարանի կողմից հաշտության համաձայնության հաստատման միջնորդությունը մերժվել է:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հաշտության համաձայնության հաստատման միջնորդությունը մերժվելու պահից, Արամ Հայրապետյանը պետք է վերադարձներ Վիլեն Հայրապետյանին 1.020.000 ՀՀ դրամ գումարը, որի չկատարման պարագայում այն պահել է ապօրինի: 3-502(ՎԴ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

3. Օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների հաշվարկի անհրաժեշտությունն առաջանում է նաև այն դեպքում, երբ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի հիման վրա

դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության միջոցով կատարվում է դատական ակտեր: Նման իրավիճակներում հարց է առաջանում հարկադիր կատարման փուլի համար տոկոսներ գանձելու իրավաչափության վերաբերյալ: Հաճախ նման դեպքերում պատասխանողները փաստարկ են բերում այն մասին, որ այդ ժամանակահատվածի համար 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսներ բռնագանձվել չեն կարող, քանի որ այդ ընթացքում ակտը կատարվել է հարկադիր կարգով և պատասխանողն իրավական հնարավորություն չի ունեցել ակտը կատարելու, քանի որ գույքը և դրամական միջոցների վրա արգելանք է դրված եղել:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով նման իրավիճակներին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը պարտադիր է բոլոր պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, իրավաբանական անձանց և քաղաքացիների համար ու ենթակա է կատարման ՀՀ ամբողջ տարածքում:

Վերաքննիչ դատարանի կողմից սույն գործի քննության արդյունքում որպես վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմք դրվել է այն փաստարկը, որ գործով ապացուցված չէ Օնիկ Գրիգորյանի կողմից ուրիշի դրամական միջոցների ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի վերը նշված պատճառաբանությունը, քանի որ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը պարտադիր կարգով ենթակա է կատարման պարտապանի կողմից, իսկ դատական ակտի հարկադիր կատարման փուլում գտնվելը հիմք չէ ակտի պահանջների կատարման պարտականությունից պարտապանին ազատելու համար:

Վերոնշյալ եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ դատական ակտերի հարկադիր կատարումը դրա կամավոր չկատարման այլընտրանքային եղանակն է:

Այսինքն, Օնիկ Գրիգորյանի օրինական ուժի մեջ մտած Վերաքննիչ դատարանի 02.05.2007 թվականի վճռով բռնագանձման ենթակա 2.388.100 ՀՀ դրամի վճարման պարտավորությունները չկատարելով՝ ապօրինի կերպով պահել է այդ դրամական միջոցները: 3-690 (ՎԴ) 2008 թվականի նոյեմբերի 28

Վերոնշյալ որոշման մեկնաբանությունը ցույց է տալիս, որ եթե դատական ակտով գումարի բռնագանձում է սահմանվել, ակտը կամավոր չի կատարվել, կատարվել է հարկադիր կարգով, ապա հարկադիր կատարման փուլում գտնվելը հիմք չէ տոկոսներ չկիրառելու համար, քանի որ հարկադիր կատարումը դատական ակտի կատարման այլընտրանքային ձև է

4. Բավականին հետաքրքիր և պրակտիկայում խնդրահարույց է պատճառված վնասի դեպքում օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի կիրառման կարգը: Պրակտիկայում վնասի հատուցման պահանջ ներկայացնելիս հայցվորները պահանջում են նաև վնասի հատուցման գումարի նկատմամբ հաշվարկել 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսներ՝ սկսած վնաս պատճառվելու օրվանից: Սակայն նման իրավիճակներում 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսները հաշվարկվում են վնասի առկայության և այն հատուցելու վերաբերյալ դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից այն պատճառաբանությամբ, որ մինչ դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը վնասի առկայությունը դեռևս հաստատված չի եղել, հետևաբար այդ ժամանակահատվածում անձը գումարն ապօրինի չի պահել:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց նաև այդ հարցին՝ նշելով

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով

դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

Վերը նշված հոդվածից հետևում է, որ դրամական պարտավորության չկատարման համար գումարին տոկոսներ վճարելու պարտավորության ծագման հիմք է ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելը (տես Արամ Հայրապետյանն ընդդեմ Նորիկ Գզիրյանի, Լիլյա և Վիլեն Հայրապետյանների՝ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու և բնակարանը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու պահանջների մասին և Վիլեն Հայրապետյանն ընդդեմ Արամ Հայրապետյանի՝ գումարի բռնագանձելու պահանջի մասին, թիվ 3-502(ՎԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 26.09.2008 թվականի որոշումը):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումն այս մասով հիմնավոր է, քանի որ սույն գործով Վեներա Դավթյանին վերոհիշյալ դրամական միջոցները վճարելու պարտավորությունը Կազմակերպության մոտ ծագել է 01.01.2009 թվականից, ուստի Կազմակերպության կողմից մինչև 05.11.2010 թվականը նշված գումարը չվճարելու արդյունքում վերջինս ապօրինի պահել է Վեներա Դավթյանին վճարվելիք գումարը:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված հաշվեգրված տոկոսների բռնագանձման մասին պահանջն անհիմն է, քանի որ այդ գումարը 05.11.2010 թվականին օրինական ուժի մեջ մտած վճռի հիման վրա բռնագանձվել է, իսկ մինչ այդ գործը քննվում էր դատական կարգով, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում գործը դատական կարգով քննության մեջ գտնվելու հանգամանքը հիմք չէ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածը չկիրառելու համար, քանի որ Կազմակերպության գումար վճարելու պարտավորությունը ծագել է 01.01.2009 թվականին՝ այն պահից, երբ կողմերի միջև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1078-րդ հոդվածի հիման վրա և նույն օրենսգրքի 1079-րդ հոդվածով սահմանված չափով առաջացել են վնաս պատճառելուց բխող իրավահարաբերություններ: Հետևաբար գործի դատական կարգով քննությունն ընդամենը անձի՝ իր իրավունքների դատական պաշտպանության եղանակն էր, որի ընթացքում դատարանը քննել է նախկինում ծագած իրավահարաբերությունների հետևանքով վնասի հատուցման հարցը: ԵԱԲԴ/2447/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

5. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների: Սույն կետով նախատեսված կարգը գործում է, եթե վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափ նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Եթե օրենքով կամ պայմանագրով վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափ է նախատեսված որոշակի ժամանակահատվածի համար, ապա սույն կետով նախատեսված կարգը չի գործում միայն տվյալ ժամանակահատվածում:

Դատական պրակտիկայում տարածված են այն դեպքերը, երբ դատարանները տոկոսներ բռնագանձելու մասով հայցը մերժում են այն պատճառաբանությամբ, որ չի ներկայացվել համապատասխան ժամանակահատվածների համար սահմանված դրույքաչափի վերաբերյալ որևէ ապացույց:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ այդ հիմքով հայցը մերժելու օրինականությանը, ինչպես նաև քննարկման առարկա դարձրեց տոկոսների բռնագանձման այլ կարգ նախատեսված լինելու պարագայում 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսներ բռնագանձելու իրավաչափությանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն քաղաքացիական գործով դատարանը մերժել է հայցապահանջի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի հիմքով տոկոսների բռնագանձման պահանջը վճռի հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ հայցվորի կողմից չներկայացվեց ոչ պահանջվող բանկային տոկոսների

վերաբերյալ հաշվարկ և ոչ էլ տոկոսի՝ համապատասխան ժամանակահատվածների համար սահմանված դրույքաչափի վերաբերյալ որևէ ապացույց:

Դատարանի վճռի հիմքում դրված վերոնշյալ պատճառաբանությունը Վճռաբեկ դատարանը գտնում է անհիմն, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված բանկային տոկոսների դրույքաչափերը սահմանվում են ՀՀ կենտրոնական բանկի իրավական ակտերով և հրապարակվում են օրենքով սահմանված կարգով: Հետևաբար, դրանք հայցվորի կողմից ներկայացնելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Բսկ ինչ վերաբերում է բանկային տոկոսների վերաբերյալ հաշվարկ չներկայացնելու վերաբերյալ Դատարանի պատճառաբանությանը, ապա այն նույնպես անհիմն է, քանի որ դրա չափը կախվածության մեջ է դրվում պարտավորության դադարման օրվանից, այսինքն պարտավորության կատարման պահից: Հետևաբար դրանք հայցվորի կողմից ներկայացնելու անհրաժեշտությունը նույնպես բացակայում է:

Մինչդեռ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածից հետևում է, որ վնասի հատուցման կամ պայմանագրային պարտավորությունները չկատարելու կետանցի համար սահմանված պատասխանատվության այլ կարգի առկայության դեպքում կամ եթե տոկոսի (տուժանքի) այլ չափ նախատեսված է պայմանագրով, ապա նույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կարգը չի գործում: Օրենսդրության նման ձևակերպումը կոչված է ապահովելու կրկնակի պատասխանատվության անթույլատրելիության սկզբունքը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում ընդունված որոշումներով արդեն ընդգծել է, որ այդ սկզբունքը բխում է ՀՀ Սահմանադրությունից և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի դրույթներից և այն պետք է պահպանվի բոլոր պետական մարմինների կողմից (տես Աշխեն Ենգոյանն ընդդեմ Երևանի քաղաքապետի՝ Երևանի քաղաքապետի վարչական իրավախախտումների գործերով հանձնաժողովի 15.09.2006 թվականի որոշումն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 09.11.2007 թվականի որոշումը քաղաքացիական գործով թիվ 3-1670(ՎԴ)): Սույն գործով հաստատված է, որ Կազմակերպության և Ընկերության միջև 01.10.2005 թվականին կնքված թիվ 19 պայմանագրով ապրանքի դիմաց վճարումն ուշացնելու համար սահմանված է տուգանք 0,15 տոկոսի չափով: Հետևաբար Ընկերության կողմից դրամական պարտավորությունները պատշաճ չկատարելու համար պայմանագրով արդեն նախատեսված է պատասխանատվություն: Ուստի վերջինիցս պայմանագրով նախատեսված տոկոսով տուգանքից բացի պայմանագրային պարտավորությունների կետանցի համար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսներ գանձվել չեն կարող: 3-27(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Վերոնշյալ որոշման մեկնաբանությունից երևում է, որ եթե կողմը չի ներկայացրել պահանջվող բանկային տոկոսների վերաբերյալ հաշվարկ, ապա այն հայցը մերժելու հիմք չէ, քանի որ 411-րդ հոդվածով նախատեսված բանկային տոկոսների դրույքաչափերը սահմանվում են ՀՀ կենտրոնական բանկի իրավական ակտերով և հրապարակվում են օրենքով սահմանված կարգով: Հետևաբար, դրանք հայցվորի կողմից ներկայացնելու անհրաժեշտությունը բացակայում է: Բացի այդ, եթե պայմանագրով արդեն սահմանվել է տուգանք, ապա այս տոկոսները չեն կիրառվում, քանի որ օրենսդրության նման ձևակերպումը կոչված է ապահովելու կրկնակի պատասխանատվության անթույլատրելիության սկզբունքը:

6. Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ պարտապանի կողմից հիմնական պարտավորության և դրա խախտման համար տոկոսներ վճարելու պարտավորության վերաբերյալ տեղեկատվությունը տրամադրվում է պարտատիրոջ կողմից: Հատկապես փոխառության կամ վարկային պարտավորությունների դեպքում պրակտիկայում պարտատերերը տեղեկատվություն են տրամադրում հիմնական պարտավորության և կետանցված պարտավորությունների նկատմամբ հաշվարկված տոկոսների վերաբերյալ: Դրա հիման վրա պարտապանը կատարում է իր պարտավորությունները, սակայն հետագայում պարզվում է, որ պարտատիրոջ կողմից պարտքի չափը սխալ է հաշվարկվել, հետևաբար այդ ժամանակահատվածի համար հաշվերգվելու են 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսներ:

Նման դեպքերում վիճելի է մնում պարտավորությունը խախտելու համար պարտապանի մեղքի հարցը, քանի որ վերջինս պարտավորությունները կատարել է պարտատիրոջ կողմից տրված տեղեկատվության հիման վրա:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով նման իրավիճակներին, նշեց

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

Նույն օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ պարտապանը պարտավորությունը չկատարելու և (կամ) անպատշաճ կատարելու համար պատասխանատու է մեղքի առկայության դեպքում, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Պարտապանը ճանաչվում է անմեղ, եթե ապացուցում է, որ ինքը պարտավորությունը պատշաճ կատարելու համար ձեռնարկել է իրենից կախված բոլոր միջոցները:

Վճռաբեկ դատարանը վճռաբեկ բողոքի հիմքի հիմնավորվածությունը որոշելու համար բողոքի սահմաններում պետք է քննարկման առարկա դարձնի հետևյալ իրավական հարցը.

արդյոք Արմեն Գրիգորյանը կարող էր կամ պարտավոր էր գիտակցել փոխառության պայմանագրով նախատեսված պարտավորության կատարման կետանցի հետևանքով լրացուցիչ պարտավորություն առաջանալու հանգամանքը:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, հայցապահանջի մերժման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ համակարգչային ծրագրում տեղի ունեցած սխալի պատճառով Հիմնադրամի կողմից տուժանքի գումարն իրականում եղածից այլ է ցույց տրվել, եկել է այն եզրահանգման, որ տուժանքի պարտավորության առաջացման հարցում Արմեն Գրիգորյանի մեղքը բացակայում է:

Մինչդեռ տվյալ դեպքում վճռում չի հիմնավորվել այն հանգամանքը, որ Արմեն Գրիգորյանը չէր կարող և տվյալ պայմաններում պարտավոր չէր գիտակցել, որ իր կողմից կնքված փոխառության պայմանագրով նախատեսված գումարի վճարման կետանցի դեպքում իր նկատմամբ հաշվարկվելու է լրացուցիչ պարտավորություն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ համակարգչային ծրագրում տեղի ունեցած սխալը չի կարող Արմեն Գրիգորյանի մեղքը բացառող հանգամանք հանդիսանալ, քանի որ վերջինս կարող էր և պարտավոր էր գիտակցել, որ փոխառության պայմանագրով իր պարտավորությունների կետանցի դեպքում ապօրինի պահվող գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված կարգով ենթակա են հաշվեգրման տոկոսներ:

Ինչ վերաբերում է փոխառության պայմանագրի 5.2-րդ կետով նախատեսված տույժի բռնագանձման ենթակա լինելու վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի փաստարկներին, ապա Վճռաբեկ դատարանը դրանք անհիմն է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ եթե փոխառուն սահմանված ժամկետում չի վերադարձնում փոխառության գումարը, ապա փոխառության պայմանագրով նախատեսված տոկոսները դադարում են, իսկ այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն սույն օրենսգրքի 411 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ, սկսած այն օրվանից, երբ գումարը պետք է վերադարձվեր մինչև գումարը փոխատուին վերադարձնելու օրը:

Փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առաջինն է:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փոխառության պայմանագրի 5.2-րդ կետով նախատեսված տույժ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առաջինն է: Հետևաբար, Արմեն Գրիգորյանի կողմից փոխառության գումարի վճարման կետանցի դեպքում այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ: 3-241(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Վերոնշյալից հետևում է, որ եթե ընկերության համակարգչային ծրագրում տեղի է ունեցել սխալ, ուստի դրանում բացակայում է պարտավորությունը խախտած անձի մեղքը, ապա

դատարանը ոչ թե պետք է մերժի այդ մասով հայցը, այլ պարզի թե արդյո՞ք պարտավորությունը խախտած անձը կարող էր կամ պարտավոր էր գիտակցել փոխառության պայմանագրով նախատեսված պարտավորության կատարման կետանցի հետևանքով լրացուցիչ պարտավորություն առաջանալու հանգամանքը:⁹⁹

ՍՈՒԲՍԻԴԻԱԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 415.

1. Մինչև պահանջներն այն անձին ներկայացնելը, ով օրենքին, այլ իրավական ակտերին կամ պարտավորության պայմաններին համապատասխան կրում է հիմնական պարտապանի պատասխանատվությանը լրացուցիչ պատասխանատվություն (սուբսիդիար պատասխանատվություն), պարտատերը պետք է պահանջ ներկայացնի հիմնական պարտապանին:

2. Եթե հիմնական պարտապանը հրաժարվել է պարտատիրոջ պահանջը բավարարելուց, կամ պարտատերը ողջամիտ ժամկետում չի ստացել նրան ներկայացված պահանջի պատասխանը, ապա այդ պահանջը կարող է ներկայացվել սուբսիդիար պատասխանատվություն կրող անձին:

3. Պարտատերն իրավունք չունի հիմնական պարտապանին ուղղված իր պահանջի բավարարումը պահանջել սուբսիդիար պատասխանատվություն կրող անձից, եթե այն կարող է բավարարվել հիմնական պարտապանի դեմ ուղղված հակընդդեմ պահանջի հաշվանցով:

4. Սուբսիդիար պատասխանատվություն կրող անձը, մինչև պարտատիրոջ կողմից իրեն ներկայացված պահանջը բավարարելը, պետք է այդ մասին զգուշացնի հիմնական պարտապանին, իսկ եթե իր դեմ հայց է հարուցվել՝ վերջինիս մասնակից դարձնի գործին: Հակառակ դեպքում հիմնական պարտապանն իրավունք ունի սուբսիդիար պատասխանատվություն կրող անձի հետադարձ պահանջի դեմ անել այնպիսի առարկություններ, որոնք նա ունեցել է պարտատիրոջ պահանջների հանդեպ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սուբսիդիար պատասխանատվության հարց բարձրացվում է կոոպերատիվների գործունեության հետ կապված իրավակիրառ պրակտիկայում՝ կապված կոոպերատիվի անդամների համապարտ սուբսիդիար պատասխանատվության հետ: Այդ իրավիճակը հատկապես կապված է լինում կոոպերատիվների լուծարման՝ սնանկության վարույթի շրջանակներում կոոպերատիվի անդամների նկատմամբ պահանջներ ներկայացնելիս: ¹⁰⁰

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ կոոպերատիվի անդամները պարտավոր են տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո՝ երկու ամսվա ընթացքում, լրացուցիչ վճարների միջոցով փակել առաջացած վնասները: Այս պարտականությունը չկատարելու դեպքում կոոպերատիվը, պարտատերերի պահանջով, կարող է լուծարվել դատական կարգով: Կոոպերատիվի անդամները նրա պարտավորությունների համար համապարտ սուբսիդիար պատասխանատվություն են կրում կոոպերատիվի յուրաքանչյուր անդամի լրացուցիչ վճարի չնուծված մասի սահմաններում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձը լուծարվում է նաև սնանկության հետևանքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունները ծագում են նաև նույն օրենսգրքով նշված այլ հիմքերից:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սահմանված ժամկետում (տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո՝ երկու ամսվա ընթացքում) լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու օրենքով սահմանված իրենց պարտավորությունը չկատարելը չի ազատում կոոպերատիվի անդամներին կոոպերատիվի պարտավորությունների համար օրենքով սահմանված պատասխանատվությունից: Այն պայմաններում, երբ սահմանված ժամկետում

⁹⁹ Օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի հետ կապված տես նաև Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵՔԴ 0862/02/08 գործով 2009 թվականի ապրիլի 17-ի որոշումը

¹⁰⁰ Տես սույն աշխատանքի 118-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

(տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո՝ երկու ամսվա ընթացքում) լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու օրենքով սահմանված իրենց պարտավորությունը չկատարելու հետևանքով անհնար է որոշել կոռուպտիվի յուրաքանչյուր անդամի լրացուցիչ վճարի չմուծված մասը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետով ամրագրված՝ լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու Կոռուպտիվի անդամների պարտականությունը ներառում է մինչև Կոռուպտիվի անվճարունակ ճանաչվելը գոյացած բոլոր պարտավորությունները: Հակառակ պարագայում կարող է խախտվել Կոռուպտիվի պարտատերերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 8-րդ հոդվածով և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածով երաշխավորված սեփականության իրավունքը: թիվ 3-1555(ՏԴ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28

Վճռաբեկ դատարանը հետագայում զարգացրեց վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը՝ սահմանելով, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետի տրամաբանությունից բխում է, որ կոռուպտիվի անդամների՝ առաջացած վնասները լրացուցիչ վճարների միջոցով փակելու պարտավորությունը պետք է կապված լինի կոռուպտիվի գործունեության հետ, քանի որ այն վնասները, որոնք կոռուպտիվի անդամը պետք է փակի, որոշվում են տարեկան հաշվեկշռի հաստատումից հետո, որը չի վերաբերում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով նախատեսված լուծարման հաշվեկշռին: Նշված տրամաբանությամբ պետք է մեկնաբանվի նաև նշված հոդվածի դրույթն այն մասին, որ կոռուպտիվի անդամները նրա պարտավորությունների համար համապարտ սուբսիդիար պատասխանատվություն են կրում կոռուպտիվի յուրաքանչյուր անդամի լրացուցիչ վճարի չմուծված մասի սահմաններում: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կոռուպտիվի անդամների լրացուցիչ պատասխանատվությունը սահմանափակվում է կոռուպտիվի գործունեության ընթացքում առաջացած վնասներով, իսկ կոռուպտիվի լուծարման՝ այդ թվում սնանկության եղանակով լուծարման հետ կապված ծախսերը չեն ներառվում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված լրացուցիչ պատասխանատվության շրջանակներում:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կոռուպտիվը ՀՀ տնտեսական դատարանի 19.07.2004 թվականի վճռով իր պարտավորությունները չկատարելու համար ճանաչվել է սնանկ, իսկ հետագայում 04.10.2004 թվականի որոշմամբ լուծարվել է, ինչը վկայում է այն մասին, որ Կոռուպտիվի հիմնադիր անդամը չի կատարել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 4-րդ կետով ամրագրված՝ լրացուցիչ վճարների միջոցով առաջացած վնասները փակելու իր պարտականությունը: Այդ պայմաններում Կոռուպտիվի սնանկության գործով կառավարիչ Գագիկ Թումանյանը հայց է ներկայացրել ՀՀ Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան, որի 14.04.2010 թվականի թիվ ԱՎԴ 3/0081/02/10 վճռով վճռվել է Կարմեն Բախչյանից հոգուտ Կոռուպտիվի բռնագանձել 1.253.100 ՀՀ դրամ՝ որպես ՀՀ տնտեսական դատարանի 02.11.2004 թվականի թիվ SU6-289 որոշմամբ ՀՀ ԿԱ ՀՊԾ Եղեգնաձորի ՏՀՏ-ի բավարարված պահանջի գումար և վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ: Սնանկ ճանաչված Կոռուպտիվի պարտատերերի ժողովի 19.09.2011 թվականի արձանագրության համաձայն՝ քննարկվել են Կոռուպտիվի փայտտեր անդամից գանձել առաջացած այն պարտավորությունները, որոնք չեն ընդգրկվել 14.04.2009 թվականի թիվ ԱՎԴ 3/0081/02/10 վճռում:

Դատարանը հայցը մերժելիս պատճառաբանել է, որ հաստատված է, որ բռնագանձման ենթակա գումարների վերաբերյալ պահանջը հաստատող պատշաճ ապացույցներ հայցվորի կողմից դատարան չեն ներկայացվել:

Վերաքննիչ դատարանը վճիռը բեկանելիս և գործը նոր քննության ուղարկելիս պատճառաբանել է, որ «Ընդհանուր իրավասության դատարանը վիճարկվող վճռով չի անդրադարձել որպես պետական տուրք օրենքով սահմանված և ամրագրված գումարի բռնագանձմանը: Ընդհանուր իրավասության դատարանը չի անդրադարձել նաև 14.04.2010թ. թիվ ԱՎԴ 3/0081/02/10 վճռում չընդգրկված մնացած պահանջների մասով բողոքաբերի ներկայացված փաստարկներին և հիմնավորումներին: Այն է՝ կայացված դատական ակտով չի պարզվել, թե երբ և ինչ հանգամանքներում են գոյացել Ա. Ելինյանի կողմից ներկայացված լրացուցիչ պահանջների գումարները, արդյոք ներկայացված պահանջները, մասնավորապես «Հայգազարդ» ԲԲ ընկերության նկատմամբ ունեցած պարտքը, ինչպես նաև նախկին կառավարչի համար

սահմանված վարձատրությունն ընդգրկված չի եղել պահանջների ցուցակում, և եթե այո, ապա ինչն է հիմք հանդիսացել հայցապահանջի մերժման համար»:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված փաստական հանգամանքների առկայությամբ չեն հիմնավորվում պարտապանի՝ տվյալ դեպքում Կոռուպցիայի հիմնադիր Կարմեն Բախշյանի նկատմամբ Ա. Ելինյանի կողմից ներկայացված լրացուցիչ պահանջների գումարները, քանի որ Կոռուպցիայի վրա ՀՀ տնտեսական դատարանի 19.07.2004 թվականի վճռով իր պարտավորությունները չկատարելու համար ճանաչվել է սնանկ, 04.10.2004 թվականի որոշմամբ լուծարվել է և Կոռուպցիայի պատկանող գույքը, փաստաթղթերը, կնիքը և շտամպը, հանձնման ընդունման մասին 18.08.2004 թվականի թիվ 1 և թիվ 2 ակտերով հանձնվել են սնանկության գործով կառավարչին, իրացվել է գույքը, Կոռուպցիայի գործունեություն չի իրականացրել, իսկ տվյալ պարագայում դատարանի կողմից իրավաբանական անձի լուծարումից հետո առաջացած պարտքերը և պարտավորությունները չեն կարող դիտվել որպես Կոռուպցիայի գործունեության հետ կապված ծախսեր:

Ինչ վերաբերում է 748.940 ՀՀ դրամը որպես «Հայգազարդ» ՓԲԸ-ի նկատմամբ ունեցած պարտք գանձելու պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանն իրավացիորեն պատճառաբանել է, որ դրանք հիմնավորող պատշաճ ապացույցներ Կոռուպցիայի սնանկության գործով կառավարիչ Անդրանիկ Ելինյանի կողմից չեն ներկայացվել, հետևաբար դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը՝ Անդրանիկ Ելինյանը: Անդրադառնալով «Հայգազարդ» ՓԲԸ գլխավոր տնօրենի 29.11.2004 թվականի թիվ 01-04/1534 գրությանը, որի համաձայն՝ Կոռուպցիայի էլեկտրոնային գծով պարտքը «Հայաստանի էլ. Ցանցեր» ՓԲԸ-ի նկատմամբ կազմել է 40.500 դրամ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ նշված գրությամբ չի հիմնավորվում, որ դրանում նշված պարտքն առաջացել է մինչև Կոռուպցիայի լուծարման գործընթացը, այսինքն՝ վերջինիս գործունեության ընթացքում:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հայցապահանջը վերոնշյալ մասով անհիմն է նաև այն պատճառաբանությամբ, որ այդ պահանջն օրենքով սահմանված կարգով չի ներկայացվել սնանկության վարույթում, և այն չի ընդգրկվել պարտատերերի պահանջների ցուցակում, որպիսի օրենսդրական պահանջն էլ բխում էր սնանկության վարույթի ընթացքում գործող «Անվճարունակության (սնանկության) մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ և 46-րդ հոդվածներից: Մասնավորապես նշված օրենքի 42-րդ հոդվածի համաձայն՝ կառավարիչը սույն օրենքով սահմանված կարգով իր կողմից վարվող գրանցամատյանում հաշվառում և հաշվարկում է պարտապանի նկատմամբ ներկայացված բոլոր պահանջների չափերը և առաջնահերթությունը: Նույն օրենքի 46-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են դատարան սնանկության մասին հայտարարությունից հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 500.000 ՀՀ դրամը՝ որպես դատական ծախսի, 890.000 ՀՀ դրամը՝ որպես նախկին կառավարչի աշխատավարձի, իսկ 425.000 ՀՀ դրամը՝ որպես կառավարչի աշխատավարձի և վարչական ծախսերի գումարները չեն կարող համարվել կոռուպցիայի գործունեության հետ կապված պարտավորություններ, հետևաբար դրանց համար Կոռուպցիայի հիմնադիր Կարմեն Բախշյանը պարտավոր չէ կրել լրացուցիչ պատասխանատվություն: ԱՎԴՅ/0332/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԱՆՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՇԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 417.

1. Պարտապանը պարտավորությունը չկատարելու և (կամ) անպատշաճ կատարելու համար պատասխանատու է մեղքի առկայության դեպքում, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

Պարտապանը ճանաչվում է անմեղ, եթե ապացուցում է, որ ինքը պարտավորությունը պատշաճ կատարելու համար ձեռնարկել է իրենից կախված բոլոր միջոցները:

2. Մեղքի բացակայությունն ապացուցում է պարտավորությունը խախտած անձը:

3. Ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը պատասխանատվություն է կրում, եթե չապացուցի, որ պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Նման հանգամանքներ չեն, մասնավորապես, պարտականությունների խախտումը պարտապանի կոնտրագենտների կողմից, շուկայում անհրաժեշտ ապրանքների կամ պարտապանի մոտ անհրաժեշտ դրամական միջոցների բացակայությունը:

4. Պարտավորությունը դիտավորյալ խախտելու համար պատասխանատվությունը վերացնելու կամ սահմանափակելու մասին նախապես կնքված համաձայնությունն առոչինչ է:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով վերոնշյալ հոդվածը, կոնկրետ գործով սահմանեց այն դեպքը, երբ պարտավորության կատարելու համար անձը պատասխանատվությունից կարող է ազատվել մեղքի բացակայության դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը, որպես պարտավորությունը խախտելու համար պատասխանատվության պարտադիր պայման, սահմանել է պարտավորությունը խախտած անձի մեղքի առկայությունը՝ Նույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսվել է մեղքի բացակայության պարագայում պարտավորությունը խախտած անձի պատասխանատվությունը, եթե պարտավորությունը բխում է ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացումից: Ընդ որում, ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը ենթակա չէ պատասխանատվության միայն այն դեպքում, եթե ապացուցի, որ պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով: Այդ կանոնը կիրառելի չէ, եթե օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսվել է նույնիսկ անհաղթահարելի ուժի առկայության պայմաններում պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձի պատասխանատվություն կրելու հանգամանքը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Բանկի և Ընկերության միջև կնքվել են վարկային պայմանագրեր, որոնցով սահմանվել է, որ վարկառուն պատասխանատվություն է կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և սույն պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, թեկուզև դրանք տեղի են ունեցել իր կամքից անկախ պատճառներով (մեղքի բացակայություն),՝ սակայն նշված պայմանագրերով կոդները չեն սահմանել անհաղթահարելի ուժի պարագայում պատասխանատվություն չկրելու հանգամանքը բացառող դրույթներ:

Նման պարագայում, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրով այլ բան նախատեսված չլինելու իրավիճակում անհաղթահարելի ուժի առկայության դեպքում ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիմքով ենթակա չէ պատասխանատվության:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության կողմից վարկային պարտավորությունների պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի հետևանքով, այն է՝ 2007 թվականի նոյեմբերին Հայաստանի Հանրապետությունում արձանագրված խոզերի աֆրիկյան ժանտախտ հիվանդության հետևանքով Ընկերության 3.000 գլուխ խոզերի ոչնչացման պատճառով: Վերոնշյալ հանգամանքները հաստատվում են ՀՀ կառավարության 07.02.2008 թվականի թիվ 84-Ա որոշմամբ, Ընկերության տնօրեն Արթուր Հովհաննիսյանին հասցեագրված՝ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 10.07.2008 թվականի գրությամբ, Բանկին հասցեագրված Ընկերության 08.01.2008 թվականի գրությամբ:

Միաժամանակ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության հիման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից պատշաճ գնահատման առարկա չեն դարձվել Բանկի և Ընկերության միջև 22.12.2004 թվականին, 24.12.2004

թվականին, 29.09.2006 թվականին և 28.03.2007 թվականին կնքված համապատասխանաբար թիվ 129, 131, 78-06, 11-07 և 11-07ա գյուղատնտեսական բարեփոխումների աջակցության ծրագրի շրջանակներում իրականացվող վարկային պայմանագրերը (մասնավորապես, դրանց 4-րդ բաժինները), ՀՀ կառավարության 07.02.2008 թվականի թիվ 84-Ա որոշումը, Ընկերության տնօրեն Արթուր Հովհաննիսյանին հասցեագրված՝ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 10.07.2008 թվականի գրությունը, Բանկին հասցեագրված Ընկերության 08.01.2008 թվականի գրությունը, որոնց բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման դեպքում Վերաքննիչ դատարանը կհանգեր հետևության այն մասին, որ Ընկերության կողմից վարկային պարտավորությունների պատշաճ կատարումն անհնարին է եղել անհաղթահարելի ուժի հետևանքով, որպիսի պարագայում Ընկերությունը չի կարող պատասխանատվություն կրել, ուստի և պարտատիրոջը վճարել վարկային պայմանագրի հիմքով հաշվարկված տուժանքները: ԵԲԴ/0595/04/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը ենթակա չէ պատասխանատվության միայն այն դեպքում, եթե ապացուցի, որ պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով: Որպես անհաղթահարելի ուժ կարող է համարվել առանց Ընկերությանը նախագգուշացնելու նշված աշխատանքների իրականացումը պայմանավորված ջրամատակարարման և ջրահեռացման վերոնշյալ համակարգում վթարների վերացման անհետաձգելի տեխնիկական միջոցառումների իրականացման անհրաժեշտությամբ: Այսինքն՝ Երևան-Ջուր» ՓԲԸ-ի վարքագիծը թելադրված էր անհաղթահարելի ուժով, այն է՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքներով, հետևաբար վերջինս պատասխանատվություն չի կրում ջրամատակարարումը դադարեցնելու համար: ԵԿԴ/0883/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

2. Վճռաբեկ դատարանը օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի մեկնաբանությանն անդրադարձել է նաև պայմանագրային պարտավորությունները խախտելու հետևանքով վնասի հատուցման հարցերի քննարկման ժամանակ:¹⁰¹

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Պայմանագրային պարտավորությունները խախտելու հետևանքով բաց թողնված օգուտի փոխհատուցման համար հայցվորը պետք է ներկայացնի ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեն.

* պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունների խախտումը.

* օգուտ ստանալու իրական մտադրությունը և հնարավորությունը.

* վերջիններիս պատճառահետևանքային կապը.

* վնասների չափը.

* պարտավորությունների խախտման, օգուտ ստանալու իրական մտադրության և հնարավորության և վնասի չափի միջև պատճառահետևանքային կապը.

* իրավունքը խախտված անձի կողմից ձեռնարկվող միջոցները, որոնք ուղղված են վնասի նվազեցմանը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում հավելել, որ պայմանագրային հարաբերություններում վնասի հատուցման հարցը քննարկելիս պետք է հաշվի առնել, որ բաց թողնված օգուտի հատուցման արդյունքում պարտատիրոջ մոտ չպետք է առաջանա հարստացում, այսինքն՝ վնասների փոխհատուցման գումարի մեջ չեն կարող ընդգրկվել այնպիսի վնասներ, որոնք կողմն իրականում չի կրել: Այլ կերպ ասած՝ վնասի հատուցման վերաբերյալ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության հետևանքով տուժողի գույքային դրությունը պետք է բարելավվի այն աստիճան, որում նա կգտնվեր, եթե վերջինիս իրավունքները չխախտվեին: Պայմանագրային պարտավորությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կողմը չպետք է հատուցի այն վնասը, որը չի առաջացել կամ երբեք չէր կարող առաջանալ:

¹⁰¹ Տես սույն աշխատանքի 17-րդ հոդվածի և բաց թողնված օգուտի մեկնաբանությունները

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է նաև, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 420-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջը, որի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելը կամ այն անպատշաճ կատարելը տեղի է ունեցել երկու կողմերի մեղքով, ապա դատարանը համապատասխանաբար նվազեցնում է պարտապանի պատասխանատվության չափը: Դատարանն իրավունք ունի նաև նվազեցնել պարտապանի պատասխանատվության չափը, եթե պարտատերը դիտավորյալ կամ անզգույշ նպաստել է պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու հետևանքով պատճառված վնասների չափի ավելացմանը կամ ողջամիտ միջոցներ չի ձեռնարկել դրանց նվազեցման համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածը ցույց է տալիս, որ որոշակի դեպքերում գնորդը կարող է ողջամիտ միջոցներ ձեռնարկել վնասի նվազեցման համար: Բաց թողնված օգուտի դեպքում դա կարող է դրսևորվել նման օգուտ ստանալու համար պարտատիրոջ ձեռնարկած ողջամիտ միջոցներով՝ այլ եղանակներով նման ապրանք կամ ծառայություն ստանալով և այլն: Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հարցի պարզումը կախված է կոնկրետ գործի հանգամանքներից և չպետք է հանգեցնի բաց թողնված օգուտի հատուցման չափի անհարկի նվազեցման: ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 418.

Պարտավորության կատարմանն ուղղված պարտապանի աշխատողների գործողությունները համարվում են պարտապանի գործողություններ: Պարտապանը պատասխանատու է այդ գործողությունների համար, եթե դրանք հանգեցրել են պարտավորությունը չկատարելուն կամ դրա անպատշաճ կատարելուն:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անդրադարձել է քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի շրջանակներում իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու կողմից իր աշխատողի պատճառած վնասի համար պատասխանատվության շրջանակներում, որը որոշակիորեն կարող է օգտագործվել նաև 418-րդ հոդվածի մեկնաբանության ժամանակ:¹⁰²

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐԻ ՄԵՂՔՈՎ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՆՏԵԼՈՒ ՀԵՏՆԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 420.

1. Եթե պարտավորությունը չկատարելը կամ այն անպատշաճ կատարելը տեղի է ունեցել երկու կողմերի մեղքով, ապա դատարանը համապատասխանաբար նվազեցնում է պարտապանի պատասխանատվության չափը: Դատարանն իրավունք ունի նաև նվազեցնել պարտապանի պատասխանատվության չափը, եթե պարտատերը դիտավորյալ կամ անզգույշ նպաստել է պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու հետևանքով պատճառված վնասների չափի ավելացմանը կամ ողջամիտ միջոցներ չի ձեռնարկել դրանց նվազեցման համար:

2. Սույն հոդվածի 1-ին կետի կանոնները համապատասխանաբար կիրառվում են նաև այն դեպքերում, երբ պարտապանը, անկախ իր մեղքից, օրենքի կամ պայմանագրի ուժով պատասխանատվություն է կրում պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

¹⁰² Տես սույն աշխատանքի 1062-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները:

Պրակտիկայում նշված հոդվածի կիրառման հարց բարձրացվում է այն դեպքում, երբ պարտատերը պարտավորության խախտման պահից անմիջապես հետո չի դիմում դատարան, այլ դրա փոխարեն սպասում է բավականին երկար ժամանակ՝ դրանով մեծացնելով պարտապանի պատասխանատվության չափը: Նման դեպքերում հաճախ պատասխանողների կողմից փաստարկ է բերվում այն մասին, որ պարտատերը դիտավորյալ նպաստել է պատճառված վնասների չափի ավելացմանը:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում գնահատել հայցային վաղեմության ընթացքում դատարանի դիմելու և պարտատիրոջ կողմից պարտավորության խախտման հետևանքով վնասի չափի ավելացմանը նպաստելու հարաբերակցության հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անդրադարձավ դեռևս 2006 թվականին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

պարտատիրոջ կողմից պարտավորության ծագման պահին կամ անմիջապես դրանից հետո դատարան չդիմելը չի կարող հանդիսանալ պարտապանի կողմից պարտավորությունը չկատարելուն կամ անպատշաճ կատարելուն նպաստող հանգամանք, քանի որ պարտապանն ինքն է պարտավոր անհրաժեշտ հոգածություն և շրջահայացություն ցուցաբերել պարտավորության ժամանակին և պատշաճ կատարման համար: Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում դատարանի դիմելը պետք է դիտել որպես պարտավորությունների կատարումն ապահովելուն ուղղված ողջամիտ գործողություն, և դա չի կարող ինքնին որևէ բացասական հետևանքներ առաջացնել պարտատիրոջ համար: 3-2334 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21)

Վճռաբեկ դատարանն իր նշված դիրքորոշումը վերահաստատեց նաև այլ գործերով՝ նշելով.

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նաև Դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ մատակարարը անբարեխիղճ ձևով է իրականացրել իր քաղաքացիական իրավունքները, քանի որ պարտապանից ավելի վաղ չէր պահանջել պարտավորության կատարումը:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Նույն օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ անձը ազատ է որոշելու իր քաղաքացիական իրավունքների իրականացման պահը, ինչը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս վերջինիս և գնահատվել որպես իր իրավունքների անբարեխիղճ իրականացում: Դեռ ավելին, կետանցող պարտապանն է խախտում պարտատիրոջ իրավունքները և կրում այդ խախտման բացասական հետևանքների ռիսկը: 3-27(SԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Այլ գործով նույնպես Վճռաբեկ դատարանը նույն դիրքորոշումն արտահայտեց՝ հղում կատարելով վերը նշված որոշմանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Բողոքի սույն հիմքում փաստարկվում է պարտավորության խախտման հետևանքով վնասների չափի մեծացմանը պարտատիրոջ կողմից դիտավորյալ նպաստելը և դրանց նվազեցման համար ողջամիտ միջոցներ չձեռնարկելը՝ որպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ և 420-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերով սահմանված պահանջների կիրառման հիմք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողությունները, որոնք իրականացվում են բացառապես այլ անձի վնաս պատճառելու մտադրությամբ, ինչպես նաև իրավունքն այլ ձևով չարաշահելը չի թույլատրվում: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ 1-ին կետով նախատեսված պահանջները չպահպանելու դեպքում դատարանը կարող է մերժել անձին նրան պատկանող իրավունքի պաշտպանության հարցում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 420-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելը կամ այն անպատշաճ կատարելը տեղի է ունեցել երկու կողմերի մեղքով, ապա դատարանը համապատասխանաբար նվազեցնում է պարտապանի պատասխանատվության չափը: Դատարանն իրավունք ունի նաև նվազեցնել պարտապանի պատասխանատվության չափը, եթե պարտատերը դիտավորյալ կամ անզգույշ նպաստել է պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու հետևանքով պատճառված վնասների չափի ավելացմանը կամ ողջամիտ միջոցներ չի ձեռնարկել դրանց նվազեցման համար:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Ընկերությունը 08.01.2008 թվականին Բանկին է ուղարկել գրություն՝ տոկոսադրույքների հաշվարկումը դադարեցնելու խնդրանքով, և ի պատասխան դրա՝ Բանկը 16.01.2008 թվականի թիվ 08/1-0039 գրությամբ տեղեկացրել է, որ մտադիր է դատական կարգով լուծել վարկի և տոկոսների վերադարձի հետ կապված հարցերը: Այնուհետև, 08.02.2008 թվականին Բանկն Ընկերությանը ծանուցել է վարկային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար առանց դատարան դիմելու գրավի առարկաների բռնագանձման մասին՝ միաժամանակ տեղեկացնելով, որ դրանք ստանալու պահից սկսած՝ պարտապանն ունի երկու ամիս ժամանակ՝ վարկային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունները պատշաճ կատարելու համար, կամ գրավատուների կողմից գրավի առարկաներն այդ ժամկետից հետո պետք է ազատվեն և հանձնվեն Բանկին: Գործում առկա թիվ 2457-2465 փոստային անդորրագրից հետևում է, որ նշված ծանուցագրերը 08.02.2008 թվականին հանձնվել են փոստին, ուստի Բանկի՝ գրավադրված գույքի իրացման՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 3-րդ պարբերությամբ սահմանված իրավունքը չէր կարող 08.04.2008 թվականից առավել վաղ ծագել: Բանկն Ընկերությանը սնանկ ճանաչելու դիմում դատարանին ներկայացրել է 16.06.2008 թվականին:

Վերոշարադրյալ փաստերի հիմքով Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ իրավունքը չիրականացնելու հանգամանքը՝ որպես վնասների չափի մեծացման բավարար հիմք որակելու, ինչպես նաև Բանկի դիտավորության առկայությունը հիմնավորելու համար սույն գործում որևէ ապացույց առկա չէ:

Վերոգրյալից հետևում է, որ պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու հետևանքով պատճառված վնասների չափի ավելացմանը նպաստելու վերաբերյալ բողոք բերած անձի պնդումն անհիմն է, և տվյալ դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 420-րդ հոդվածը կիրառման ենթակա չէ:

Միաժամանակ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 249-րդ հոդվածը նախատեսում է գրավառուի՝ առանց դատարան դիմելու գրավի առարկայի վրա բռնագանձում տարածելու իրավունքը, այլ ոչ թե պարտականությունը, իսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ: Քննարկվող դեպքում առանց դատարան դիմելու գրավադրված գույքն իրացնելը Բանկի հայեցողական իրավունքն է, այլ ոչ պարտականությունը: Ուստի տվյալ դեպքում կիրառելի չեն նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի դրույթները, քանի որ բացի բողոք բերողի պնդումից, գործում առկա որևէ ապացույց չի վկայում Բանկի կողմից Ընկերությանը վնաս պատճառելու նպատակով իրավունքի չարաշահում թույլ տալու մասին:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում արտահայտել է իրավական դիրքորոշում այն մասին, որ դատական պաշտպանության դիմելն իրավունքները խախտված անձի իրավունքն է և ոչ թե պարտականությունը (տե՛ս Աշոտ Թորգոմյանն ընդդեմ Գազիկ Գրիգորյանի՝ պարտավորության մայր գումարն ու հաշվարկված տոկոսները բռնագանձելու պահանջի մասին, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ 3-2334 (ՎԴ) գործով 21.12.2006 թվականի որոշումը): Այսպես, ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ պարտատիրոջ կողմից պարտավորության ծագման պահին կամ անմիջապես հետո դատարան չդիմելը չի կարող որակվել որպես պարտապանի կողմից պարտավորությունը չկատարելուն կամ անպատշաճ կատարելուն նպաստող հանգամանք, քանի որ պարտապանն ինքն է պարտավոր անհրաժեշտ հոգաձություն և շրջահայացություն ցուցաբերել պարտավորության՝ ժամանակին և պատշաճ կատարելու համար: Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում դատարան դիմելը պետք է դիտել որպես պարտավորությունների կատարումն ապահովելուն ուղղված ողջամիտ գործողություն, և դա չի կարող ինքնին որևէ

բացասական հետևանքներ առաջացնել պարտատիրոջ համար: ԵՔԴ/0595/04/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ԿԵՏԱՆՑԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 421.

1. Կատարման կետանց թույլ տված պարտապանը պարտատիրոջ առաջ պատասխանատվություն է կրում կետանցով պատճառված վնասների և կետանցի ժամանակ պատահաբար առաջացած կատարման անհնարինության հետևանքների համար:

2. Եթե պարտապանի կետանցի հետևանքով կատարումը պարտատիրոջ համար կորցրել է իր հետաքրքրությունը, ապա նա կարող է հրաժարվել կատարումն ընդունելուց և պահանջել հատուցելու վնասները:

3. Պարտապանը կետանցող չի համարվում, քանի դեռ պարտավորությունը չի կարող կատարվել պարտատիրոջ կետանցի հետևանքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 421-րդ հոդվածի հետ կապված որոշ հարցեր պարզաբանվել են ԴՆԽ 2000 թվականի հունիսի 02-ի թիվ 26 որոշմամբ¹⁰³, որտեղ նշվում էր, որ դատական ակտի կատարման հետաձգումը կամ տարաժամկետումը պետք է կատարվի ողջամիտ ժամկետում, այնպես, որ չկորցնի պարտատիրոջ համար կատարման նշանակությունը, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 421 հոդվածով սահմանված հետաքրքրությունը:

¹⁰³ Ուժը կորցրել է ԴՆԽ 2013 թվականի հունվարի 29-ի թիվ 128 որոշմամբ

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԱԴԱՐԵԼԸ

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԱԴԱՐԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 423.

1. Պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով նախատեսված հիմքերով:

2. Կողմերից մեկի պահանջով թույլատրվում է դադարեցնել պարտավորությունը միայն օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված դեպքերում:

ՄԵԿԱՄԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը, 423-րդ հոդվածով սահմանելով պարտավորությունների դադարման հիմքերի ընդհանուր կարգը, 424-435-րդ հոդվածներով սահմանում է նաև պարտավորությունների դադարման հիմքերը: Սակայն պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ պարտավորությունների դադարման կոնկրետ դեպքերը չեն ներառվում վերոնշյալ հոդվածներում թվարկված հիմքերի մեջ: Նման դեպքում հարց է առաջանում, թե արդյոք կողմերն իրավունք ունեն օրենսգրքով չնախատեսված այլ հիմքով դադարեցնել պարտավորությունները:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 423-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով նախատեսված հիմքերով:

Վերոնշյալ դրույթի բովանդակության վերլուծությունից հետևում է, որ կողմերը, օգտվելով պայմանագրի ազատության սկզբունքից, կարող են չսահմանափակվել օրենքով նշված՝ պարտավորությունների դադարման հիմքերով և պայմանագրում նախատեսել օրենքով չսահմանված այլ հիմք:

Համադրելով վերոնշյալ դրույթը սույն գործի փաստերի հետ՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 03.12.2009 թվականի ստացականը կազմելուց հետո 09.12.2009 թվականին կնքված «Ընկերության կանոնադրական կապիտալում բաժնեմասի առուվաճառքի» թիվ 23 ԱԳ 787226 պայմանագրի ուժով (13-րդ կետ) կողմերը դադարեցրել են բոլոր այն բանավոր կամ գրավոր պարտավորությունները կամ ներկայացումները, որոնք կողմերը կարող էին ընդունել կամ անել մինչև այդ պայմանագրի կնքումը, որպիսի փաստական հանգամանքն անտեսվել և չի գնահատվել Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ առանց 09.12.2009 թվականի «Ընկերության կանոնադրական կապիտալում բաժնեմասի առուվաճառքի» թիվ 23 ԱԳ 787226 պայմանագիրը գնահատելու միայն 03.12.2009 թվականի ստացականի հիմքով հայցի բավարարումը չունի որևէ իրավական հիմք, և նման պայմաններում սույն գործն անհրաժեշտ է ուղարկել նոր քննության: ԵԿԴ/2499/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐԵԼԸ ԿԱՏԱՐՄԱՍԲ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 424.

1. Պատշաճ կատարումը դադարեցնում է պարտավորությունը:

2. Պարտատերը, ընդունելով կատարումը, պարտավոր է պարտապանի պահանջով նրան ստացական տալ՝ կատարումը լրիվ կամ համապատասխան մասով ստանալու մասին:

Եթե պարտապանն ի հավաստումն պարտավորության պարտքային փաստաթուղթ է տվել պարտատիրոջը, ապա պարտատերը, ընդունելով կատարումը, պետք է վերադարձնի այդ փաստաթուղթը, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ այդ մասին նշի իր տված ստացականում: Ստացականը կարող է փոխարինվել վերադարձվող պարտքային փաստաթղթի վրա արվող մակագրությամբ:

Պարտքային փաստաթուղթը պարտապանի մոտ գտնվելը հավաստում է պարտավորության դադարումը, քանի դեռ այլ բան չի ապացուցվել:

3. Պարտատիրոջ կողմից ստացական տալուց, պարտքային փաստաթուղթը վերադարձնելուց կամ այն վերադարձնելու անհնարինության մասին ստացականում նշելուց հրաժարվելու դեպքերում, պարտապանն իրավունք ունի կասեցնել կատարումը: Այդ դեպքերում պարտատերը համարվում է կետանցող:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը սահմանում է պարտավորությունների կատարման ժամանակ կողմերի միջև փոխանցվող փաստաթղթերը: Նշված նորմն ունի նաև դատավարական կողմ, քանի որ պարտքային փաստաթուղթը պարտատիրոջ կամ պարտապանի մոտ գտնվելն առաջացնում է համապատասխան դատավարական հետևանքներ պարտավորությունը կատարված կամ չկատարված լինելու փաստի ապացուցման ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես նշված տրամաբանությամբ մեկնաբանեց օրենսգրքի 424-րդ հոդվածը և կոնկրետ օրինակով ցույց տվեց այն դատավարական հետևանքները, որոնք առաջանում են վերոնշյալ հոդվածի կիրառման ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը պարտատիրոջ վրա պարտականություն է դրել պարտքի կատարումն ընդունելիս պարտապանի պահանջով կատարումը լրիվ կամ համապատասխան մասով ստանալու մասին նրան ստացական տալ, իսկ պարտապանի կողմից պարտատիրոջն ի հավաստումն պարտավորության պարտքային փաստաթուղթ տրված լինելու դեպքում՝ պարտապանին վերադարձնել այդ փաստաթուղթը, դրա անհնարինության դեպքում՝ այդ մասին նշել իր տված ստացականում: Ստացականը կարող է փոխարինվել վերադարձվող պարտքային փաստաթղթի վրա արվող մակագրությամբ: Ընդ որում, այլ բան ապացուցված չլինելու դեպքում նշված փաստաթուղթը պարտապանի մոտ գտնվելը հավաստում է պարտավորության դադարումը:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, օրինական ուժի մեջ թողնելով Դատարանի դատական ակտը, պատճառաբանել է, որ հայցվորը ներկայացրել է 27.07.2007 թվականի ստացականը, որի մեջ բացակայում է որևէ նշում այն մասին, որ հայցվորը պատասխանողին փոխառությամբ գումար է տվել, վերջինս այդ գումարի մի մասը վերադարձրել է և հայցվորին պարտք է մնացել 17.500.000 ՀՀ դրամ, քանի որ ներկայացված փաստաթղթում բացակայում են պարտավորության նկատմամբ որպես պահանջատեր հանդես եկող հայցվորի տվյալները, այսինքն՝ հայցվորը չի ապացուցել այն փաստը, որ պատասխանողը հայցվորի հանդեպ է դրամական պարտավորություն ստանձնել և ներկայիս վիճակում այդ պարտավորության չափը 17.500.000 ՀՀ դրամ է:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ռուսերեն լեզվով 27.07.2007 թվականին գրված «Долговая расписка» վերտառությամբ փաստաթղթով (ստացականով) Հարություն Պետրոսյանը պարտավորվել է վճարել 30.000.000 ՀՀ դրամի չափով **պարտքը** նույն թվականի երեք ամսվա ընթացքում մինչև հոկտեմբերի վերջը, իսկ հակընդդեմ հայցադիմումում նշել է, որ Ֆերդինանտ Առաքելյանի պահանջով նշված գումարը նրան վճարելու վերաբերյալ պարտավորագիրն ինքն է գրել: Ընդ որում, նշված ստացականը Դատարան է ներկայացրել Ֆերդինանտ Առաքելյանը, և դրանում առկա չէ մակագրություն պարտքի կատարումը լրիվ կամ համապատասխան մասով ստանալու մասին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հարություն Պետրոսյանն ընդունել է 27.07.2007 թվականի ստացականում նշված 30.000.000 ՀՀ դրամ պարտավորությունը Ֆերդինանտ Առաքելյանի հանդեպ ստանձնած լինելու հանգամանքը, իսկ այդ ստացականը պարտատիրոջ մոտ գտնվելու փաստը և դրանում պարտքի կատարումը լրիվ կամ համապատասխան մասով ստանալու մասին մակագրության բացակայությունը վկայում են ստացականում սահմանված պարտավորության առկայության (դադարած չլինելու) մասին: Այսինքն՝ ռուսերեն լեզվով գրված «Долговая расписка» վերտառությամբ ստացականը սույն գործով կողմերի միջև պարտավորական իրավահարաբերությունների առկայությունը հավաստող փաստաթուղթ է, քանի որ դրանով Հարություն Պետրոսյանը պարտավորվել է 30.000.000 ՀՀ դրամի չափով **պարտքը** որոշակի ժամկետում՝ երեք ամսվա ընթացքում՝ մինչև հոկտեմբերի վերջը, վերադարձնել Ֆերդինանտ Առաքելյանին:

Սույն գործով ներկայացված հայցադիմումով Ֆերդինանտ Առաքելյանն ընդունել է Հարություն Պետրոսյանի կողմից 30.000.000 ՀՀ դրամ պարտքի գումարից 12.500.000 ՀՀ դրամը վճարելու հանգամանքը, իսկ մնացած 17.500.000 ՀՀ դրամը վերադարձնելու վերաբերյալ գործում որևէ ապացույց առկա չէ: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ստացականով Հարություն Պետրոսյանի պարտավորության չափը Ֆերդինանտ Առաքելյանի հանդեպ կազմում է 17.500.000 ՀՀ դրամ, որն էլ ենթակա է բռնագանձման: ԵԿԴ/1587/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱՇՎԱՆՑՈՎ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 426.

Պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է միատեսակ հանդիպական այն պահանջի հաշվանցով, որի ժամկետը լրացել է կամ նշված չէ, կամ որոշված է պահանջի պահով: Հաշվանցի համար բավական է մեկ կողմի հայտարարությունը:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ գումարի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելու հայցի և հակընդդեմ հայցի առկայության պարագայում, երբ հայցը և հակընդդեմ հայցը իմնավոր են լինում, կիրառվում է օրենսգրքի 624-րդ հոդվածը և կատարվում է հաշվանց: Սակայն օրենսդիրը միայն միատեսակ հանդիպական պահանջների առկայությունը բավարար չի համարել վերոնշյալ հոդվածի կիրառման համար:

Հետևաբար, ելնելով վերոնշյալ տրամաբանությունից, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 426-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է միատեսակ հանդիպական այն պահանջի հաշվանցով, որի ժամկետը լրացել է կամ նշված չէ, կամ որոշված է պահանջի պահով: Հաշվանցի համար բավական է մեկ կողմի հայտարարությունը:

Սույն գործով Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է կողմերի միջև առկա պահանջի իրավունքը զիջելու մասին պայմանագիրը, ինչպես նաև պատասխանողի կողմից հաշվանց կատարելու հայտարարության բացակայության փաստը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճռի բեկանումը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ. Տվյալ դեպքում կողմը հրաժարվել է իր հայտարարությունից, սակայն գրավոր ներկայացված առարկություններում հայցը մերժելու հիմնավորումներ և ապացույցներ ներկայացվել են, որոնց դատարանը պարտավոր էր անդրադառնալ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի ուժով: Անդրադառնալով այդ փաստարկների և ապացույցների իրավական նշանակությանը՝ պարտավորության դադարման առումով Վերաքննիչ դատարանն անրաժեշտ է համարում նշել, որ դատարանը չանդրադառնալով դրանց՝ թույլ է տվել դատական սխալ, քանի որ դրանց անդրադառնալու պայմաններում հնարավոր է, որ ապացույցվեր հետևյալը.

Սույն գործով հաստատված փաստերի համաձայն՝ Աշոտ Հակոբյանը ստանձնել էր պարտավորությունը «Եվրո-Ֆինանս» ՍՊԸ-ի հանդեպ, իսկ վերջինս էլ ավելի վաղ պարտավորություն էր ձեռք բերել «Շենգավիթ Ա» ՍՊԸ-ի նկատմամբ»: «Նշված հանգամանքները պետք է քննարկվեին դատարանի կողմից և հնարավոր է, որ դատարանը հանգեր հետևության այն մասին, որ կողմերի միջև պահանջի իրավունքի զիջման պայմանագրի հիման վրա առկա է փոխադարձ պարտավորություն՝ մի դեպքում պարտատեր է հայցվորը, մյուս դեպքում՝ պատասխանողը, և հակառակը՝ մի դեպքում պարտապան է հայցվորը, մյուսում՝ պատասխանողը»:

Վերաքննիչ դատարանը, նշելով վերոնշյալ հանգամանքների պարզման անհրաժեշտությունը, հաշվի չի առել, որ տվյալ հանգամանքները կարող էին էական նշանակություն ունենալ գործի քննության համար, եթե առկա լինեին հաշվանց կատարելու հայտարարություն: Մինչդեռ տվյալ դեպքում նման հայտարարությունը դատաքննության ընթացքում չի պնդվել:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը սկզբնական պահանջի հաշվանցի վերաբերյալ պահանջի բացակայության պայմաններում դատական ակտի բեկանման հիմքում դրել է միատեսակ հանդիպական պահանջների հաշվանցի կատարման անհրաժեշտության վերաբերյալ ենթադրությունները: ԵՔԴ/0604/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վերլուծությունից հետևում է, որ պարտավորությունների դադարումը հաշվանցով: Եթե անձը գործով հաշվանց կատարելու հայտարարություն չի արել, ապա դատարանը հաշվանց չի կարող կատարել:

2. Օրենսդիրը հաշվանցի իրավական հնարավորություն նախատեսում է միայն միատեսակ հանդիպական պահանջի դեպքում: Միատեսակ հանդիպական պահանջ օրենսդրական ձևակերպումը որոշակի մեկնաբանությունների կարիք ունի, քանի որ պրակտիկ իրավիճակներում հաճախ հստակ չի լինում պահանջների միատեսակությունը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով կոնկրետ օրինակով անդրադարձավ այդ հարցին:

Մասնավորապես, նշված գործով քննարկման առարկա էր դարձվել բնակարանի նկատմամբ 1/2 մասով սեփականության իրավունքը ճանաչելու և գումարի բռնագանձման պահանջների միատեսակ լինելու հարցը:

Այդ խնդիրը բարձրացվել էր այն պատճառով, որ կողմերից մեկը պահանջում էր ճանաչել սեփականության իրավունքը համատեղ կյանքի ընթացքում ձեռք բերված անշարժ գույքի 1/2 մասի նկատմամբ, իսկ մյուս կողմը պահանջում էր վերադարձնել պարտքով վերցված գումարը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 426-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է միատեսակ հանդիպական այն պահանջի հաշվանցով, որի ժամկետը լրացել է կամ նշված չէ, կամ որոշված է պահանջի պահով: Հաշվանցի համար բավական է մեկ կողմի հայտարարությունը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 96-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ հակընդդեմ հայցն ընդունվում է, եթե հակընդդեմ պահանջն ուղղված է սկզբնական պահանջի հաշվանցմանը:

Նշված հոդվածներից հետևում է, որ հաշվանց կարող է կատարվել այն դեպքում, երբ առկա է միատեսակ հանդիպական պահանջ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Թելլի Ստեփանյանի պահանջը Երևանի Հասարակության փողոցի 10 շենքի թիվ 8 բնակարանի 1/2-րդ բաժնի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու մասին և Ավետիք Բադալյանի հակընդդեմ հայցը գումար բռնագանձելու պահանջի մասին իրենցից միատեսակ հանդիպական պահանջներ չեն ներկայացնում, իսկ հակընդդեմ հայցը կարող էր Դատարանի կողմից ընդունվել այն դեպքում, եթե հակընդդեմ պահանջն ուղղված է սկզբնական պահանջի հաշվանցմանը: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում հաշվանցն անհնար էր: ԵԱԴԴ/0197/02/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐՄԵԼ ԼՈՐԱՑՄԱՄԲ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 430.

1. Պարտավորությունը դադարում է կողմերի միջև գոյություն ունեցող սկզբնական պարտավորությունը նույն անձանց միջև մեկ այլ պարտավորությամբ փոխարինելու մասին համաձայնությամբ, որը նախատեսում է դրա այլ առարկա կամ կատարման այլ եղանակ (նորացում):

2. Կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասի հատուցման և ալիմենտի վճարման պարտավորությունների նկատմամբ նորացում չի թույլատրվում:

3. Նորացումը դադարեցնում է սկզբնական պարտավորության հետ կապված լրացուցիչ պարտավորությունները, եթե այլ բան նախատեսված չէ կողմերի համաձայնությամբ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում պարտավորությունները նորացվում են՝ փոխարինվելով փոխառության պարտավորությամբ: Պարտավորությունների դադարման նման ձևի իրավական հիմքը ոչ միայն օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածն է, այլ նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածը:¹⁰⁴

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով ոչ միայն մեկնաբանեց նորացված պարտավորությունները դադարելու հիմքերը, այլև կոնկրետ օրինակով ցույց տվեց ժառանգական զանգվածի մեջ մտնող գույքի վաճառքից ստացված ժառանգներին հասանելիք գումարը վճարելու վերաբերյալ պարտավորությունը փոխառությամբ նորացնելու իրավական մեխանիզմը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործով Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ պատասխանողը խախտել է փոխառության պայմանագրով ստանձնած պարտավորության պայմանը, այն է՝ 12.000.000 ՀՀ դրամ գումարը վերադարձնելու մասով պարտավորությունը չի կատարել և սկսած 01.03.2009 թվականից՝ հայցվորի դրամական միջոցները պահում է ապօրինի և խուսափում է դրանք վերադարձնելուց:

Միաժամանակ, Դատարանը, անդրադառնալով հակընդդեմ հայցվորի այն փաստարկին, որ փոխառության պայմանագիրը կնքելիս փոխատուից իրականում գումար չի ստացել, այլ այն կնքել է հայրական տան՝ փոխատուին հասանելիք բաժնեմասի վերաբերյալ, որն ավելի է նշված, քան իրականում կազմել է, փաստել է, որ փոխառության պայմանագրում պատասխանողը նախ նշել է, որ այդ գումարը ստացել է, ինչը կողմերի հայրական տան հայցվորին հասանելիք բաժնեմասի գումարն է, և բացի այդ, այն կնքվում է ձեռնոցով պայմաններով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը բեկանելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Դատարանը պատշաճ գնահատման չի արժանացրել բողոք բերած անձի վկայակոչած փաստարկները, այսինքն՝ չի նշել դրանք մերժելու հիմքերը: Մասնավորապես, Դատարանը գնահատման չի արժանացրել հայցվորի վկայակոչած այն փաստարկը, որ փոխառության գումարն իրենց հայրական տան վաճառքից Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք բաժինն է, որը պատասխանողն իրեն չի տվել թողնելով անօթևան և առանց գոյության միջոցների:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն բողոքի հիմքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցադրումը.

Արդյո՞ք Վալերինա Գևորգյանի (փոխատու) և Գեղամ Գևորգյանի (փոխառու) միջև 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրով նորացվել է նրանց միջև նախկինում գոյություն ունեցող պարտավորությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 430-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը դադարում է կողմերի միջև գոյություն ունեցող սկզբնական պարտավորությունը նույն անձանց միջև մեկ այլ պարտավորությամբ փոխարինելու մասին

¹⁰⁴ Տես նաև սույն աշխատանքի 886-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը

համաձայնությամբ, որը նախատեսում է դրա այլ առարկա կամ կատարման այլ եղանակ (նորացում):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ կողմերի համաձայնությամբ առուվաճառքից, գույքի վարձակալությունից կամ **այլ հիմքերից ծագած պարտքը կարող է փոխարինվել փոխառության պարտավորությամբ**, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ փոխառության պարտավորությունում պարտքը փոխարինվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ (հոդված 430) և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով (հոդված 878):

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ պարտավորության դադարման ձև է նաև պարտավորության դադարումը նորացմամբ, որը կնքվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով: Նշվածից հետևում է, որ այն դեպքում երբ կողմերի միջև գոյություն ունեցող պարտավորությունը նորացվում է փոխառության պարտավորությամբ, ապա նորացումը կարգավորվում է ինչպես նորացման, այնպես էլ փոխառությանը վերաբերող նորմերով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատու) մյուս կողմի (փոխառու) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միննույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

Նույն օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր: Ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վալերինա Գևորգյանի (փոխատու) և պատասխանող Գեղամ Գևորգյանի (փոխառու) միջև 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրով՝ փոխատուն փոխառուին փոխառության կարգով առանց տոկոսների տալիս է 12.150.000 ՀՀ դրամ՝ սկսած սույն պայմանագրի կնքման օրվանից մինչև 2009 թվականի մարտի 1-ը ժամկետով, որը փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել հետևյալ կերպ՝ 150.000 ՀՀ դրամը՝ վճարել 02.03.2008 թվականին, իսկ մնացած 12.000.000 ՀՀ դրամը՝ մինչև 2009 թվականի մարտի 1-ը:

Բացի այդ, սույն գործում առկա Վալերինա Գևորգյանի 11.06.2009 թվականի հայցադիմումի համաձայն՝ վիճելի փոխառության գումարը նրանց՝ իր և եղբոր՝ Գեղամ Գևորգյանի հայրական տան վաճառքից իրեն հասանելիք բաժինն է, որը պատասխանողն իրեն չի տվել՝ թողնելով անօթևան և առանց գոյության միջոցների, իսկ 18.09.2009 թվականի հակընդդեմ հայցով Գեղամ Գևորգյանն ընդունել է, որ իրականում կողմերի փոխհարաբերություններում գործել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի 1-ին կետը, այսինքն՝ կողմերը, նախկինում լինելով մեկ ընտանիք, վաճառել են Թումանյան փողոցի 30 հասցեում գտնվող իրենց երեքսենյականոց ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող տունը 40.420.000 ՀՀ դրամով: Միաժամանակ, վերջինս վիճարկել է միայն Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք գումարի չափը, այն է՝ 12.150.000 ՀՀ դրամի փոխարեն 5.770.000 ՀՀ դրամ վճարելու պարտավորության առկայությունը:

Հիմք ընդունելով վերը նշվածը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով կողմերն ընդունել և չեն վիճարկել այն փաստը, որ 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրում առկա փոխառության գումարը կողմերի հայրական տան վաճառքից հետո Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք բաժինն է, որը նա չի ստացել: Այսինքն՝ ըստ էության, կողմերն ընդունել են, որ իրենց միջև նախկինում գոյություն ունեցող՝ գույքի իրացումից ստացված գումարի բաշխման պարտավորությունը փոխարինվել է (նորացվել) փոխառության պայմանագրով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով փոխառության պայմանագրի առկայության և դրանով նախատեսված գումար վճարելու պարտավորության կատարումը հիմնավորող որևէ ապացույցի բացակայության պայմաններում անհիմն է վճռաբեկ բողոքի պատասխանի այն փաստարկը, համաձայն որի՝ իրականում Վալերինա Գևորգյանին

հասանելիք գումարի չափը 12.150.000 ՀՀ դրամի փոխարեն 5.770.000 ՀՀ դրամ էր: ԵԿԴ/1179/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27

Վերոնշյալ որոշման վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պարտավորության դադարումը նորացմամբ. պարտավորության դադարման ձև է նաև պարտավորության դադարումը նորացմամբ, որը կնքվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով: Նշվածից հետևում է, որ այն դեպքում երբ կողմերի միջև գոյություն ունեցող պարտավորությունը նորացվում է փոխառության պարտավորությամբ, ապա նորացումը կարգավորվում է ինչպես նորացման, այնպես էլ փոխառությանը վերաբերող նորմերով: Հետևաբար այն դեպքում, երբ փոխառության պայմանագրում առկա փոխառության գումարը կողմերի հայրական տան վաճառքից հետո ժառանգներից մեկի հասանելիք բաժինն է, որը նա չի ստացել և վաճառքից ստացված գումարի ստացման նպատակով գույքը վաճառող ժառանգը և մյուս ժառանգը, որը նույնպես ունի հասանելիք, կնքում են փոխառության պայմանագիր, կողմերն ընդունում են, որ իրենց միջև նախկինում գոյություն ունեցող՝ գույքի իրացումից ստացված գումարի բաշխման պարտավորությունը փոխարինվել է (նորացվել) փոխառության պայմանագրով:

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 437.

1. Քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք ազատ են պայմանագիր կնքելիս:

Պայմանագիր կնքելուն հարկադրել չի թույլատրվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ պայմանագիր կնքելու պարտականությունը նախատեսված է սույն օրենսգրքով, օրենքով կամ կամովին ստանձնած պարտավորությամբ:

2. Կողմերը կարող են կնքել ինչպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված, այնպես էլ չնախատեսված պայմանագիր:

3. Կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

4. Պայմանագրի պայմանները որոշվում են կողմերի հայեցողությամբ, բացի այն դեպքերից, երբ համապատասխան պայմանի բովանդակությունը սահմանված է օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով (հոդված 438):

5. Այն դեպքերում, երբ պայմանագրի պայմանը նախատեսված է նորմով, որը կիրառվում է, եթե այլ բան սահմանված չէ կողմերի համաձայնությամբ (դիսպոզիտիվ նորմ), կողմերը կարող են իրենց համաձայնությամբ բացառել այդ նորմի կիրառումը կամ սահմանել դրանում նախատեսվածից այլ պայման: Նման համաձայնության բացակայության դեպքում պայմանագրի պայմանը որոշվում է դիսպոզիտիվ նորմով:

6. Եթե պայմանագրի պայմանը սահմանված չէ կողմերի համաձայնությամբ կամ դիսպոզիտիվ նորմով, համապատասխան պայմանը որոշվում է կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվող գործարար շրջանառության սովորույթներով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պայմանագրի ազատությունը՝ որպես քաղաքացիաիրավական սկզբունք, նախատեսված է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում: 437-րդ հոդվածում մանրամասնեցվում են պայմանագրի ազատության դրսևորման եղանակները: Այդ պատճառով Վճռաբեկ դատարանի կողմից պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու վերաբերյալ պահանջները քննարկվում են և օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի, և 437-րդ հոդվածի համատեքստում: Հատկանշական է, որ Վճռաբեկ դատարանը պայմանագրի կնքելուն հարկադրելու պահանջը դիտարկելով պայմանագրի ազատության սկզբունքի սահմանափակման շրջանակներում, այն դիտարկում է նաև օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված քաղաքացիական իրավունքների սահմանափակման համաչափության տեսանկյունից:¹⁰⁵

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ ՀՀ Սահմանադրության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրականացման երաշխիքները դրսևորվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքներում:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիական օրենսդրությունը հիմնվում է իր կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների հավասարության, կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության,

¹⁰⁵ Տես նաև սույն աշխատանքի 3-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

սեփականության անձեռնմխելիության, պայմանագրի ազատության, մասնավոր գործերին որևէ մեկի կամայական միջամտության անթույլատրելիության, քաղաքացիական իրավունքների անարգել իրականացման անհրաժեշտության, խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման, դրանց դատական պաշտպանության սկզբունքների վրա:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքն իր մեջ ներառում է նաև պայմանագրի կնքելու կամ չկնքելու ազատությունը, որը գույքի սեփականատիրոջ դեպքում լրացնում է վերջինիս՝ իր հայեցողությամբ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու սահմանադրական իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ քաղաքացիական օրենսդրության ցանկացած սկզբունքից բացառություն նախատեսվելու կամ բացառություն նախատեսող օրենսդրության մեկնաբանության ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, որի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքից բացառությունը

5. պետք է նախատեսված լինի օրենքով

6. անհրաժեշտ լինի պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար: ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

2. Այնուամենայնիվ, օրենսդիրը հստակ չի սահմանել, թե արդյոք պայմանագրի ազատությունը ենթադրում է նաև պայմանագրի լուծման կարգը կողմերի միջև սահմանելու ազատություն: Բացի այդ, այստեղ որոշակի խնդիրներ էին առաջանում անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի և կողմերի միջև պայմանագրից բխող իրավունքների պաշտպանության ազատության հարաբերակցության առումով: Հաճախ դատարաններն ուղղակիորեն հիմնվելով ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի վրա, նշում էին, որ անձի ցանկացած իրավունքի (այդ թվում պայմանագրից բխող) խախտման համար Սահմանադրությունը երաշխավորում է անմիջականորեն դատարան դիմելու իրավունք: Այլ կերպ ասած՝ դատական պրակտիկայում չէր երբեմն չէր ընդունվում պայմանագրի ազատության սկզբունքների կիրառումն այս իրավիճակներում:

Վճռաբեկ դատարանը լուծեց օրենսդրության կիրառման ընթացքում առաջացած այդ խնդիրը՝ նշելով.

Օրենսդրության վերոնշյալ դրույթների գործողությունն ապահովելու և անձի՝ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի ապահովման հարաբերակցության նպատակով դատարանները պայմանագրային վեճեր քննելիս պետք է պարզեն նաև հետևյալ հարցը՝ արդյոք տվյալ պայմանագրի հետ կապված վեճի լուծման այլ կարգ է սահմանված և արդյոք այն պահպանվել է: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հանգամանքը չի խախտում անձի՝ իր իրավունքների դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը, քանի որ տվյալ դեպքն անձին ընդհանրապես չի զրկում իր՝ պայմանագրից ծագած իրավունքների խախտման համար դատարան դիմելու իրավունքից, այլ ուղղակի նախատեսում է դրա իրականացման որոշակի կարգ, որը, ելնելով պայմանագրային հարաբերությունների իմաստից, լիովին համաչափ է անձի սահմանադրական իրավունքների համատեքստում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետով կողմերի համար նախատեսված իրավական հնարավորությունը, այն է՝ պայմանագրից բխող վեճերի կարգավորման կարգ սահմանելը, գնահատելով որպես սնանկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման սահմանափակում, սխալ է մեկնաբանել այն: Մասնավորապես, հիմք ընդունելով վերոնշյալ իրավական հարցի վերաբերյալ վերնում ներկայացված մեկնաբանությունները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով այդ հնարավորությունն ամեննին չի սահմանափակում պարտապանի՝ սնանկ ճանաչելու պահանջի ներկայացման իրավունքը և այն չի ստորադասում

գումարի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելու իրավունքին: Այսինքն՝ նշված դեպքերից յուրաքանչյուրում կողմն ազատված չէ պայմանագրով նախատեսված պարտականությունը կատարելուց: ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ պայմանագրային հարաբերություններն ունենալով գործընկերային բնույթ, կարող են ունենալ նաև դրա ընթացքում առաջացած վեճերի լուծման որոշակի այլ կարգ, որը կսահմանեն կողմերը: Պայմանագրի ազատության սկզբունքի նման դրսևորումը չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի մեկ այլ սկզբունքին՝ դատական պաշտպանության սկզբունքին, որը նաև անձի սահմանադրական իրավունքն է: Հակասությունն առկա չէ, քանի որ այն անձին չի զրկում դատարան դիմելու իրավունքից: Դա բխում է պայմանագրային հարաբերությունների փիլիսոփայությունից, քանի որ կողմերը պայմանագրային հարաբերությունների միջոցով քաղաքացիական շրջանառությունում հաստատում են գործընկերային հարաբերություններ, հետևաբար նրանց արտադատական կարգով վեճերի լուծման սկզբնական տարբերակը կարող է առավել արդյունավետ լուծել առաջացած խնդիրը:

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԵՎ ՕՐԵՆՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 438.

1. Պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (իմպերատիվ նորմերին):

2. Եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո ընդունվել է օրենք, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ, քան պայմանագիրը կնքելիս գործող կանոնները, ապա կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, բացի այն դեպքերից, երբ օրենքում սահմանված է, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ պայմանագիրը, կնքված լինելով նախկին քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ժամանակ, վեճեր է առաջացնում նոր քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ժամանակ: Հաճախ պայմանագրային վեճն առաջանում է քաղաքացիական օրենսգրքի փոփոխություններից հետո:

Նման դեպքերում խնդիր է առաջանում քննարկման առարկա դարձնել նոր օրենքի գործողության շրջանակները մինչ դրա ուժի մեջ մտնելը կնքված պայմանագրի նկատմամբ:

Նմանատիպ դեպքերից է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածով նախատեսված նվիրատվությունը վերացնելու նվիրատուի իրավունքը, որը նախատեսված չէր նախկին քաղաքացիական օրենսգրքով:¹⁰⁶

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (իմպերատիվ նորմերին), իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո ընդունվել է օրենք, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ, քան պայմանագիրը կնքելիս գործող կանոնները, ապա կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, բացի այն դեպքերից, երբ օրենքում սահմանված է, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Տվյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո նոր օրենք ընդունվելու դեպքում կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, եթե ընդունված օրենքում ամրագրված չէ կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոնների անմիջական կիրառումը նախկինում կնքված պայմանագրերի վրա:

¹⁰⁶ Տես նաև սույն աշխատանքում 601-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Այսպիսով, օրենսդրի կողմից ըստ էության ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ նախկինում կնքված պայմանագիրն իր պայմաններով գերակա է նոր ընդունված այն օրենքի նկատմամբ, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ: Դա իր հերթին որոշակի երաշխիք է ստեղծում պայմանագրի կողմերի համար և բացառում նրանց կամքից անկախ՝ նոր ընդունված օրենքով, պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, որոնք գործել են պայմանագիրը կնքելու պահին և դրանց պահպանումը պարտադիր էր պայմանագիրը կնքող կողմերի համար:

Միաժամանակ, ընդհանուր կանոնից օրենսդիրը բացառություն է սահմանել, այն դեպքը, երբ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է դրա գործողության տարածումը նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված օրենսդրական եզրույթը սահմանում է նվիրատվության պայմանագիրը դատական կարգով վերացնելու նվիրատուի իրավունքը, հետևաբար, այն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով նոր օրենքով կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոն չէ, այլ միայն նվիրատուի՝ օրենքով երաշխավորված իրավունք:

Բացի այդ, սույն իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի 17.06.1998 թվականի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենսգիրքը կիրառվում է քաղաքացիական այն իրավահարաբերությունների նկատմամբ, որոնք ծագել են օրենսգիրքը գործողության մեջ դրվելուց հետո՝ բացառությամբ սույն օրենքով նախատեսված դեպքերի: Մինչև 1999 թվականի հունվարի 1-ը ծագած պայմանագրային և այլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների նկատմամբ օրենսգիրքը կիրառվում է այն իրավունքների և պարտականությունների մասով, որոնք կծագեն օրենսգիրքը գործողության մեջ դրվելուց հետո:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ մինչև 1999 թվականի հունվարի 1-ը ծագած պայմանագրային և այլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքների և պարտականությունների մասով 1999 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների կիրառվում են միայն այն իրավունքների և պարտականությունների մասով, որոնք ծագել են օրենսգիրքը ուժի մեջ դնելուց հետո:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բնակելի տան մասի 17.08.1992 թվականի նվիրատվության պայմանագրի հետ կապված նվիրատու՝ Մարիետա Ղազարյանի նվիրատվությունը վերացնելու իրավունքը ծագել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելուց հետո, հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-ր մասը սույն գործով կիրառելի է: ԵՔԴ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո նոր օրենք ընդունվելու դեպքում կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, եթե ընդունված օրենքում ամրագրված չէ կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոնների անմիջական կիրառումը նախկինում կնքված պայմանագրերի վրա: Այսինքն՝ օրենսդրի կողմից ըստ էության ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ նախկինում կնքված պայմանագիրն իր պայմաններով գերակա է նոր ընդունված այն օրենքի նկատմամբ, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ: Դա իր հերթին որոշակի երաշխիք է ստեղծում պայմանագրի կողմերի համար և բացառում նրանց կամքից անկախ՝ նոր ընդունված օրենքով, պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, որոնք գործել են պայմանագիրը կնքելու պահին և դրանց պահպանումը պարտադիր էր պայմանագիրը կնքող կողմերի համար:

2. Միաժամանակ, ընդհանուր կանոնից օրենսդիրը բացառություն է սահմանել, այն դեպքը, երբ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է դրա գործողության տարածումը նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված օրենսդրական եզրույթը սահմանում է նվիրատվության պայմանագիրը դատական կարգով վերացնելու նվիրատուի իրավունքը, հետևաբար, այն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով նոր օրենքով կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոն

չէ, այլ միայն նվիրատուի՝ օրենքով երաշխավորված իրավունք: Նվիրատվության պայմանագրի դեպքում եթե ծագում է նվիրատվությունը վերացնելու հարց, սակայն պայմանագիրը կնքվել է մինչ գործող քաղ օրքն ուժի մեջ մտնելը, այն կիրառելի է նաև ուժի մեջ մտնելուց հետո վեճի նկատմամբ, քանի որ նվիրատվությունը վերացնելու իրավունքը ծագել է օրքը ուժի մեջ մտնելուց հետո:

Նմանատիպ խնդիր Վճռաբեկ դատարանը պրակտիկայում առաջացավ ավտոմեքենայի վերաբերյալ պայմանագրի հետ կապված: Մինչև 01.07.2010 թվականն ուժի մեջ մտած «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքը նախկին օրենսդրությամբ ավտոմեքենայի վերաբերյալ գործարքներից ծագող իրավունքների գրանցման պահանջ օրենսդիրը չէր նախատեսել: Հետևաբար այն դեպքերում, երբ պայմանագիրը կնքվել էր մինչև օրենսդրության փոփոխությունները, իսկ վեճն առաջացել էր նոր օրենսդրության գործողության ժամանակ, խնդիր էր առաջանում նոր օրենսդրության և նախկին օրենսդրության գործողության ժամանակ կնքված ավտոմեքենայի պայմանագրի հարաբերակցության հետ կապված:¹⁰⁷

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրով գույքը ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է գույքը հանձնելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման, ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է դրա գրանցման պահից:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը պայմանագրի հիման վրա սեփականության իրավունքի ծագումը պայմանավորել է գույքը հանձնելու պահով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այլ բան է նախատեսված օրենքով կամ պայմանագրով, ինչպես նաև գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե օրենքին համապատասխան, պայմանագիր կնքելու համար անհրաժեշտ է նաև հանձնել գույք, պայմանագիրը կնքված է համարվում համապատասխան գույքը հանձնելու պահից (հոդված 177):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 507-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գնորդը դառնում է ապրանքի սեփականատեր ապրանքի համար վճարելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 02.07.2009 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով տրանսպորտային միջոցների հետ կատարվող գործարքներից ծագող սեփականության իրավունքի գրանցման պարտադիր պայման նախատեսված չի եղել: Այդ պահանջը և այն չպահպանելու հետևանքները նախատեսվել են միայն «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքով, որն ուժի մեջ է մտել 01.07.2010 թվականին: Մասնավորապես՝ նշված օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը շարադրվել է հետևյալ խմբագրությամբ.

1. Տրանսպորտային միջոցների սեփականության, գրավի և լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման: Պետական գրանցման ենթակա տրանսպորտային միջոցների տեսակների ցանկը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

3. Հայաստանի Հանրապետությունում տրանսպորտային միջոցի հետ կատարվող գործարքներից ծագող տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը ծագում է (պետությունը ձանաչում է) պետական գրանցման պահից:

5. Տրանսպորտային միջոցի հետ կատարվող գործարքներից ծագող սեփականության, գրավի կամ լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքի գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության (նման գործարքն առ ոչինչ է), բացառությամբ այլ երկրներում

¹⁰⁷ Տես նաև սույն աշխատանքում 176-րդ և 449-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

տվյալ երկրի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ծագած սեփականության իրավունքի, որի գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է օրենքով սահմանված պատասխանատվության:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (իմպերատիվ նորմերին): Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո ընդունվել է օրենք, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ, քան պայմանագիրը կնքելիս գործող կանոնները, ապա կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, բացի այն դեպքերից, երբ օրենքում սահմանված է, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Տվյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո **նոր օրենք** ընդունվելու դեպքում կնքված **պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը**, եթե ընդունված օրենքում ամրագրված չէ կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոնների անմիջական կիրառումը նախկինում կնքված պայմանագրերի նկատմամբ:

Այսպիսով, օրենսդրի կողմից ըստ էության ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ նախկինում կնքված պայմանագիրն իր պայմաններով **գերակա է** նոր ընդունված այն օրենքի նկատմամբ, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ: Դա իր հերթին որոշակի երաշխիք է ստեղծում պայմանագրի կողմերի համար և բացառում նրանց կամքից անկախ՝ նոր ընդունված օրենքով, պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, որոնք գործել են պայմանագիրը կնքելու պահին, և որոնց պահպանումը պարտադիր էր պայմանագիրը կնքող կողմերի համար:

Միաժամանակ, ընդհանուր կանոնից օրենսդիրը բացառություն է սահմանել այն դեպքը, երբ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է դրա գործողության տարածումը նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա (տե՛ս ըստ հայցի Մարիետա Ղուկասյանի ընդդեմ Նորայր Վարդանյանի՝ նվիրատվությունը վերացնելու պահանջի մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 17.04.2009 թվականի թիվ ԵՔԴ/0318/02/08 որոշումը):

Տվյալ դեպքում «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքում սահմանված չէ, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա, հետևաբար 02.07.2009 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը:

Սույն գործով Դատարանը հայցը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ կողմերի միջև առուվաճառքի գործարքի կնքման պահին գործող օրենսդրությամբ չի նախատեսվել այդ տեսակի գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցում, ուստի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիմքով 2009 թվականին պայմանագրով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը փոխանցվել է գնորդին, մինչդեռ ավտոմեքենաների նկատմամբ պետական գրանցման վերաբերյալ օրենքի լրացումները և փոփոխություններն ուժի մեջ են մտել 01.07.2010 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի դատական ակտի բեկանման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Գրիգոր Խաչատրյանն առուվաճառքի պայմանագրի կնքումից հետո չի կատարել գույքի նկատմամբ իր իրավունքների պետական գրանցում, հետևաբար նրա սեփականության իրավունքը ավտոմեքենայի նկատմամբ չի ծագել:

Վերաքննիչ դատարանը միաժամանակ նշել է, որ «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը պետական լիազոր մարմնի տրամադրած տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիրը համարվում է տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը հավաստող փաստաթուղթ, իսկ սույն գործով հայցվորը նման փաստաթուղթ չի ներկայացրել, ինչը Դատարանի կողմից անտեսվել է, մինչդեռ տվյալ նորմը կարգավորում է մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը հարաբերությունները և սույն գործով կիրառելի է:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 02.07.2009 թվականի առուվաճառքի պայմանագրով Վարդան Սաղաթելյանը «Մերսեդես Բենց CLS 350» մակնիշի 64 ՕՕ 005 պետհամարանիշի ավտոմեքենան վաճառել է Գրիգոր Խաչատրյանին, ով պայմանագրի առարկան փաստացի ընդունել է և ամբողջությամբ վճարել է պայմանագրի գինը: Նշված պայմանագրով դրա առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահի վերաբերյալ որևէ պայման նախատեսված

չէ: Հետագայում Վարդան Սաղաթելյանի պարտավորությունների կատարումն ապահովելու համար նշված ավտոմեքենայի վրա արգելանք է դրվել:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 02.07.2009 թվականի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին գործող օրենսդրությամբ, մասնավորապես՝ վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով տրանսպորտային միջոցի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցման պարտադիր պահանջ և նշված պայմանագրով դրա առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահի վերաբերյալ որևէ դրույթ նախատեսված չլինելու պայմաններում վիճելի ավտոմեքենայի դիմաց վճարում կատարելու պահից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 507-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով դրա նկատմամբ ծագել է Գրիգոր Խաչատրյանի սեփականության իրավունքը: Հետևաբար նշված պայմանագրի կնքումից հետո Վարդան Սաղաթելյանի պարտավորությունների համար նշված ավտոմեքենայի վրա արգելանք դնելն իրավաչափ չէ, քանի որ արգելանք կարող էր դրվել պարտապանին՝ Վարդան Սաղաթելյանին, պատկանող գույքի վրա, մինչդեռ այդ ժամանակ վեճի առարկա ավտոմեքենան վերջինիս չի պատկանել: ԵԷԴ/0231/02/11 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 442.

1. Հրապարակային է համարվում առևտրային կազմակերպության կնքած և ապրանքներ վաճառելու, աշխատանքներ կատարելու կամ ծառայություններ մատուցելու նրա պարտականությունները սահմանող պայմանագիրը, որոնք այդ կազմակերպությունն իր գործունեության բնույթով պետք է իրականացնի յուրաքանչյուրի նկատմամբ, ով կղիմի իրեն (մանրածախ առևտուր, ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտով փոխադրումներ, կապի ծառայություններ, էներգամատակարարում, բժշկական, հյուրանոցային սպասարկում և այլն):

2. Հրապարակային պայմանագիրը կնքելու դեպքում առևտրային կազմակերպությունն իրավունք չունի որևէ անձի նախապատվություն տալ այլ անձի հանդեպ:

3. Ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների գինը, ինչպես նաև հրապարակային պայմանագրի այլ պայմանները բոլոր սպառողների համար սահմանվում են միանման:

4. Սպառողին ապրանքներ տրամադրելու, նրա համար աշխատանքներ կատարելու և նրան ծառայություններ մատուցելու հնարավորության դեպքում առևտրային կազմակերպությունը չի կարող հրաժարվել հրապարակային պայմանագրի կնքելուց:

Առևտրային կազմակերպության կողմից հրապարակային պայմանագիրը կնքելուց անհիմն կերպով խուսափելու դեպքում կիրառվում են սույն օրենսգրքի 461 հոդվածով սահմանված կանոնները:

5. Օրենքով նախատեսված դեպքերում կառավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը կարող են հրատարակել հրապարակային պայմանագրի կնքելու և կատարելու վերաբերյալ կողմերի համար պարտադիր կանոններ (օրինակելի պայմանագրեր և այլն):

6. Հրապարակային պայմանագրի՝ սույն հոդվածի 3-րդ և 5-րդ կետերով սահմանված պահանջներին չհամապատասխանող պայմաններն առոչինչ են:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ նորմը ոչ միայն սահմանում է հրապարակային պայմանագրերի կնքման առանձնահատկությունները, այլև այդ պահմանագրերի բնույթը: Դրանք ուղղված են սպառողների համար որոշակի աշխատանքներ կատարելուն, նրանց ապրանքներ վաճառելուն կամ ծառայություններ մատուցելուն:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում նման պայմանագրերը մեկնաբանել ոչ միայն քաղաքացիական օրենսգրքի, այլև սպառողների իրավունքների պաշտպանության տեսանկյունից: Հատկապես այն դեպքերում, երբ օրենսգրքի նորմերի մեկնաբանության ժամանակ

որոշակի վիճելի հարցեր են առաջանում, հստակություն չի ձևավորվում, անհրաժեշտ է ընտրել այն իրավական միջավայրը, որտեղ պետք է մեկնաբանվեն հրապարակային պայմանագրերը:

Նման կերպ առաջնորդվեց նաև Վճռաբեկ դատարանը հրապարակային պայմանագրի շրջանակներում ծառայություն մատուցելիս պատճառված վնասի հարցը քննարկելիս: Մասնավորապես, խնդիրը վերաբերում էր աշխատանքային ժամանակից հետո ծառայություն մատուցած և վնաս պատճառած աշխատողի կողմից վնասի հատուցման հարցին: Վճռաբեկ դատարանը այդ հարցը քննարկելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի համատեքստում¹⁰⁸, անդրադարձավ նաև հրապարակային պայմանագրերում սպառողների իրավունքների պաշտպանությանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել նաև հրապարակային պայմանագրերի հիման վրա աշխատանք կատարելիս կամ ծառայություն մատուցելիս ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի կիրառման առանձնահատկությունները՝ դրանք դիտարկելով սպառողների իրավունքների պաշտպանության համատեքստում:

*ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 442-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հրապարակային է համարվում առևտրային կազմակերպության կնքած և ապրանքներ վաճառելու, աշխատանքներ կատարելու կամ **ծառայություններ մատուցելու** նրա պարտականությունները սահմանող պայմանագիրը, որոնք այդ կազմակերպությունն իր գործունեության բնույթով պետք է իրականացնի յուրաքանչյուրի նկատմամբ, ով կղիմի իրեն (մանրածախ առևտուր, ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտով փոխադրումներ, կապի ծառայություններ, էներգամատակարարում, բժշկական, հյուրանոցային սպասարկում և այլն):*

«Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արտադրողը (կատարողը, վաճառողը) պարտավոր է սպառողին հայտնել իր կազմակերպության անվանումը (ֆիրմային անվանումը), գտնվելու վայրն ու աշխատանքային ռեժիմը:

Նույն օրենքի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ առևտրի, սպառողների կենցաղային և սպասարկման այլ տեսակների ոլորտում գործունեություն իրականացնող կազմակերպությունների, ինչպես նաև անհատ ձեռնարկատերերի աշխատակարգը սահմանվում է նրանց կողմից ինքնուրույնաբար, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերի: Վաճառողի (կատարողի) աշխատակարգի մասին տեղյակ է պահվում սպառողին:

Վերոնշյալ իրավակարգավորման իմաստը կայանում է նրանում, որ հատկապես հրապարակային պայմանագրի դեպքում, երբ գործատուն որոշակի ապրանքներ է վաճառում, աշխատանքներ կատարում կամ ծառայություններ մատուցում, յուրաքանչյուրին ով իրեն կղիմի, ապա սպառողը առաջարկվող ծառայություններից օգտվելիս ամեննին պարտականություն չի կրում ստուգելու գործատուի աշխատանքների կազմակերպման տարածքում գտնվող և որպես աշխատող ներկայացող անձի՝ իրականում այդպիսին լինելու, աշխատողի աշխատաժամանակը ավարտված լինելու և այդ դեպքում արտաժամյա աշխատանքների իրականացումը աշխատողի և գործատուի կողմից համաձայնեցված լինելու հանգամանքները: Նման եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ գործատուն պարտավորվում է պատշաճ կերպով կազմակերպել իր գործունեությունը և բացառել ոչ միայն այլ անձանց մուտքը իր տարածք, այլ նաև վերահսկել իր աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների պատշաճ կատարումը, ինչպես նաև թույլ չտալ նրանց աշխատաժամանակից դուրս շարունակել ծառայություններ մատուցել, իսկ եթե այդպիսիք մատուցվում են, ապա դա պետք է որակվի որպես աշխատողի կողմից արտաժամյա աշխատանքի իրականացում, և դրա բացասական ռիսկը կրում է գործատուն: Ավելին, օրենսդիրը գործատուին է պարտավորեցնում իր կազմակերպության գործունեության մասին տեղեկատվություն տրամադրել սպառողին, հետևաբար այդ պարտականությունը չկատարելու դեպքում վերջինս պետք է կրի նաև դրանց բխող բացասական հետևանքների ռիսկը:

¹⁰⁸ Տես սույն աշխատանքում 1062-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ հրապարակային պայմանագրի դեպքում սպառողների կողմից աշխատանքի կատարման կամ ծառայությունների մատուցման դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը պետք է մեկնաբանվի նաև սպառողների իրավունքների պաշտպանության օրենսդրության տրամաբանության ներքո:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 01.10.2010 թվականին Ձեռնարկատիրոջ և Էմին Յավրյանի միջև անորոշ ժամկետով կնքվել է Պայմանագիր և Պայմանագրի 1.2 կետի համաձայն՝ Է. Յավրյանը աշխատանքի է ընդունվել որպես ավտովագող: Աշխատանքի կատարման վայր է հանդիսացել Գործատուի գտնվելու վայրը: Նշված պայմանագրով աշխատողին հանձնարարվող աշխատանքը ներառել է մեքենաների լվացումը:

11.10.2010 թվականին՝ առավոտյան ժամը 09⁰⁰-ի սահմաններում, քաղաքացի Վարդան Պողոսյանը, ով օգտագործել է Արմինե Աբելյանին սեփականության իրավունքով պատկանող «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենան, լվանալու նպատակով հանձնել է Ձեռնարկատիրոջը պատկանող ավտովագցման կետի աշխատակից Է. Յավրյանին: Վերջինս, հանդիսանալով որպես Ձեռնարկատիրոջ աշխատակից, ստանձնել է ավտոմեքենան լվանալու իր աշխատանքային պարտականությունը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը բեկանելիս պատճառաբանել է, որ ավտոմեքենան ավտովագողին հանձնվել է նրա աշխատանքային ժամն ավարտվելուց հետո կամ աշխատանքային ժամի ավարտին, ավտոմեքենային վնաս է պատճառվել Էմին Յավրյանի կողմից այն ավտովագցման կետի տարածքից դուրս, փողոցներում վարելու ընթացքում, որն աշխատանքային պայմանագրով վերջինիս աշխատանքային պարտավորությունների շրջանակներում չի գտնվել, Ձեռնարկատիրոջ, ղեկավար անձանց կողմից իրեն հանձնարարված չի եղել: Իսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի դրույթների վերլուծությունից հետևում է, որ իրավաբանական անձը կամ քաղաքացին պատասխանատվություն են կրում իր աշխատողի կողմից պատճառված վնասների համար միայն այն դեպքում, երբ վնաս հասցնելու պահին վերջինս գտնվել է աշխատանքի մեջ և կատարել է իր աշխատանքի գործառույթների շրջանակներում գտնվող աշխատանքային պարտականությունները, գործել է իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու առաջադրանքով և աշխատանքների անվտանգ կատարման նկատմամբ նրա վերահսկողության ներքո:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել սույն գործի առանձնահատկությունները, սպառողների իրավունքների պաշտպանության օրենսդրական պահանջը և այն հանգամանքը, որ սույն գործով Վարդան Պողոսյանը՝ որպես սպառող, «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենան հանձնել է Ձեռնարկատիրոջը պատկանող ավտովագցման կետի աշխատակից Է. Յավրյանին, այսինքն՝ վերջինս ավտոմեքենան հանձնել է ոչ թե անհատապես Է. Յավրյանին, այլ Ձեռնարկատիրոջը՝ որպես ծառայություն մատուցող և միաժամանակ որպես Է. Յավրյանի գործատուի: Հետևաբար, Վարդան Պողոսյանն առաջարկվող ծառայություններից օգտվելիս ամեննին պարտականություն չէր կրում ստուգելու Ձեռնարկատիրոջ աշխատանքների կազմակերպման տարածքում գտնվող և որպես աշխատող ներկայացող Է. Յավրյանի՝ իրականում այդպիսին լինելու, աշխատողի աշխատաժամանակն ավարտված լինելու և այդ դեպքում արտաժամյա աշխատանքների իրականացումն աշխատողի և գործատուի կողմից համաձայնեցված լինելու հանգամանքները: Ավելին, սույն գործով Ձեռնարկատերն է կրում Վարդան Պողոսյանին աշխատանքային ռեժիմի և աշխատակարգի մասին տեղեկատվություն տրամադրելու, ինչպես նաև իր աշխատող Է. Յավրյանի կողմից աշխատանքային օրենսդրության պահանջների և աշխատանքային ռեժիմի պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու պարտականությունը, որպիսիք պատշաճ չիրականացնելու արդյունքում աշխատակցի գործողությունների հետևանքով պատճառվել է վնաս: Հետևաբար սույն գործով «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենային վնաս պատճառվելու դեպքում ռիսկը կրում է ծառայություն մատուցողը՝ Ձեռնարկատերը, ուստի վերջինս էլ պետք է հատուցի ավտոմեքենային պատճառված վնասը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Էմին Յավրյանը «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենան լվացել է գործատուի գտնվելու վայրում՝ ավտովագցման կետում, հետևապես վերջինիս կողմից այդ ընթացքում պատճառված վնասը պետք է համարվի աշխատանքային

պարտականությունները կատարելու ընթացքում պատճառված վնաս, որը ենթակա է հատուցման Ձեռնարկատիրոջ կողմից: ԿԴ/0125/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 445.

1. Նախնական պայմանագրով կողմերը պարտավորվում են ապագայում կնքել գույք հանձնելու, աշխատանքներ կատարելու կամ ծառայություններ մատուցելու մասին պայմանագիր (հիմնական պայմանագիր)՝ նախնական պայմանագրով նախատեսված պայմաններով:

2. Նախնական պայմանագիրը կնքվում է հիմնական պայմանագրի համար սահմանված ձևով, իսկ եթե հիմնական պայմանագրի ձևը սահմանված չէ, ապա՝ գրավոր: Նախնական պայմանագրի ձևի մասին կանոնները չպահպանելն այն դարձնում է առոչինչ:

3. Նախնական պայմանագիրը պետք է պարունակի պայմաններ, որոնք թույլ են տալիս սահմանել հիմնական պայմանագրի առարկան, ինչպես նաև մյուս էական պայմանները:

4. Նախնական պայմանագրում նշվում է այն ժամկետը, որի ընթացքում կողմերը պարտավորվում են կնքել հիմնական պայմանագիր: Եթե նախնական պայմանագրում նման ժամկետ որոշված չէ, ապա հիմնական պայմանագիրը պետք է կնքվի նախնական պայմանագիրը կնքելու պահից՝ մեկ տարվա ընթացքում:

5. Այն դեպքերում, երբ նախնական պայմանագիր կնքած կողմը խուսափում է հիմնական պայմանագիր կնքելուց, կիրառվում են սույն օրենսգրքի 461 հոդվածով սահմանված կանոնները:

6. Նախնական պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունները դադարում են, եթե մինչև այն ժամկետի ավարտը, որում կողմերը պետք է կնքեն հիմնական պայմանագիրը, այն չի կնքվում, կամ կողմերից մեկը մյուսին առաջարկ չի ներկայացնում այդ պայմանագիրը կնքելու մասին:

7. Մտադրությունների մասին համաձայնությունը (մտադրությունների մասին արձանագրությունը և այլն), եթե դրանում ուղղակիորեն չի արտահայտված դրան նախնական պայմանագրի ուժ տալու մասին կողմերի կամքը, չի հանգեցնում քաղաքացիական իրավական հետևանքների:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նախնական պայմանագրի մեկնաբանության հետ կապված հարցերին Վճռաբեկ դատարանն անդադարձել է նախավճարի հետ կապված իրավականա խնդիրների շրջանակներում:¹⁰⁹

Նախավճարի վերաբերյալ իրավակիրառական հիմնախնդիրները հիմնականում կապված են լինում անշարժ գույքի գործարքների հետ: Մասնավորապես, պրակտիկայում բազմաթիվ են այն դեպքերը, երբ կողմերը կնքում են անշարժ գույքի նախնական կամ հիմնական պայմանագիր, որում ներառվում են նաև նախավճարի վերաբերյալ պայմաններ: Կողմերի միջև նախնական կամ հիմնական պայմանագրի վերաբերյալ վեճ առաջանալու դեպքում քննարկման առարկա է դառնում նաև նախավճարի վերադարձման հարցը: Սակայն խնդիրը նրանում է, որ նման դեպքերում անշարժ գույքի վերաբերյալ նախնական պայմանագիրը կնքվում է հասարակ գրավոր ձևով՝ առանց նոտարական վավերացման: Հետևաբար այն առոչինչ է, և պետք է քննարկման առարկա դարձվի նաև նախավճարի վերաբերյալ համաձայնության վավերության հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը նախավճարի շրջանակներում անդադառնալով նաև անշարժ գույքի նախնական պայմանագրի ձևի հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 445-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախնական պայմանագրով կողմերը պարտավորվում են ապագայում կնքել գույք հանձնելու, աշխատանքներ

¹⁰⁹ Տես սույն աշխատանքում 395-րդ և 396-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

կատարելու կամ ծառայություններ մատուցելու մասին պայմանագիր (հիմնական պայմանագիր)՝ նախնական պայմանագրով նախատեսված պայմաններով:

Նույն օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախավճար է համարվում այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին աստիճանի դատարանի 08.11.2007 թվականի վճիռը թողնելով օրինական ուժի մեջ, որոշման պատճառաբանական հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև իրականում կնքվել է երաշխավորության պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել Նշան Չուրիյանի և Ռուբիկ Թադևոսյանի միջև կնքված պայմանագիրը: Իրականում կողմերի միջև իրականում կնքվել է խառը պայմանագիր, որը պարունակում է անշարժ գույքի առուվաճառքի նախնական պայմանագրի և նախավճարի տարրեր:

Վճռաբեկ դատարանի նման եզրահանգման համար հիմք է հանդիսանում այն հանգամանքը, որ պայմանագրի 1.2. կետը պարունակում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 445-րդ հոդվածով նախատեսված նախնական պայմանագրի բոլոր պարտադիր վավերապայմանները: Ադալտիսը են՝ ապագայում հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքման վերաբերյալ համաձայնություն, հիմնական պայմանագրի առարկան (0,25 հա մակերեսով հողատարածք), ինչպես նաև հիմնական պայմանագրով հանձնման ենթակա անշարժ գույքի գինը (1 (մեկ) քառակուսի մետրը՝ 72 ԱՄՆ դոլարին համարժեք հաշվարկով): Պայմանագրի 1.3. կետով նախատեսվել է այն ժամկետը, որի ընթացքում կողմերը պարտավորվել են կնքել հիմնական պայմանագիրը:

Բացի այդ, պայմանագրի 1.4-րդ կետով նախատեսվում է պայմանագրի կնքման ապահովում՝ նախավճարի տեսքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 445-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ նախնական պայմանագիրը կնքվում է հիմնական պայմանագրի համար սահմանված ձևով, իսկ եթե հիմնական պայմանագրի ձևը սահմանված չէ՝ գրավոր: Նախնական պայմանագրի ձևի մասին կանոնները չպահպանելն այն դարձնում է առոչինչ:

Նույն օրենսգրքի 562-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ անշարժ գույքի վաճառքի պայմանագիրը ենթակա է նոտարական վավերացման:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի միջև 15.01.2007 թվականին կնքված գործարքի առուվաճառքի նախնական պայմանագրի վերաբերյալ պայմանն առոչինչ է և չի կարող հանգեցնել իրավաբանական հետևանքների:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 338-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հիմնական պարտավորության անվավերությունը հանգեցնում է այն ապահովող պարտավորության անվավերության, եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքով:

Հիմնական պայմանագրի անվավերության դեպքում նախավճարի պայմանագրի անվավերության վերաբերյալ օրենքով այլ բան նախատեսված չլինելու պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անվավեր է նաև Պայմանագրի 1.4. կետով սահմանված հիմնական պայմանագրի պարտավորության կատարարումն ապահովված նախավճար վճարելու պարտավորության պայմանը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Նշան Չուրիյանի և Ռուբիկ Թադևոսյանի միջև կնքված պայմանագրի առոչինչ լինելու փաստով կողմերի միջև չեն կարող առաջանալ նաև տոկոսների և նախավճարի վճարման հետ կապված լրացուցիչ պարտավորական իրավահարաբերություններ: 3-338(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի դեպքում, երբ առկա է նախնական պայմանագիր, այն նոտարական կարգով վավերացված չէ, առոչինչ է, հետևաբար պայմանագրի առոչինչ լինելու փաստով կողմերի միջև չեն կարող առաջանալ նաև տոկոսների և նախավճարի վճարման հետ կապված լրացուցիչ պարտավորական իրավահարաբերություններ:

Վճռաբեկ դատարանը հետագայում նույնպես կրկնեց վերոնշյալ որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումը՝ նշելով.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը սխալ է գնահատել Հասմիկ Սահակյանի և Ջոյա Բաղդասարյանի միջև 13.11.2005 թվականին կնքված «Միջնորդական» պայմանագիրը, այն պատճառաբանությամբ, որ կողմերի միջև ըստ էության կնքվել է խառը պայմանագիր, որը պարունակում է նաև անշարժ գույքի առուծախի պայմանագրի տարրեր: Ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 562-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի միջև 13.11.2005 թվականին կնքված «Միջնորդական» պայմանագիրը անշարժ գույքի առուծախի մասով առոչինչ է, քանի որ պայմանագիրը նոտարական վավերացում չի ստացել:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ անվավեր գործարքը չի հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների, բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքն անվավեր է կնքելու պահից: Հետևաբար Հասմիկ Սահակյանի և Ջոյա Բաղդասարյանի միջև անշարժ գույքի առուծախի հետ կապված պարտավորական իրավահարաբերություններ չեն առաջացել: Ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված կողմերի միջև չէր կարող առաջանալ նաև նախավճարի հետ կապված լրացուցիչ իրավահարաբերություն, քանի որ բացակայում է հիմնական՝ առուծախի իրավահարաբերությունը:

Նշվածով է պայմանավորված նաև սույն գործով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կիրառման անթույլատրելիությունը: 3-1051(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

Վերոնշյալ որոշումներից հետևում է, որ եթե կողմերը կնքել են առուվաճառքի պայմանագիր, որն առոչինչ է՝ չի գրանցվել, ապա անշարժ գույքի առուծախի հետ կապված պարտավորական իրավահարաբերություններ չեն առաջացել: Ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ կողմերի միջև չի կարող առաջանալ նաև նախավճարի հետ կապված լրացուցիչ իրավահարաբերություն, քանի որ բացակայում է հիմնական՝ առուծախի իրավահարաբերությունը:

2. Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում որոշակիորեն փոփոխեց նախավճարի համաձայնության վերաբերյալ իր վերը նշված որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, սակայն նախնական պայմանագրի հետ կապված դիրքորոշումը մնաց անփոփոխ:

Վերջին նախադեպով Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել ինչպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված, այնպես էլ չնախատեսված պայմանագիր: Կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ նախավճար է համարվում այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում: Նախավճարի մասին համաձայնությունը, անկախ նախավճարի գումարի չափից, պետք է կնքվի գրավոր:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը բողոքը բավարարելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև առկա «նախավճարի պայմանագիր» վերտառությամբ գործարքը կհամարվեր նախավճարի պայմանագիր միայն, եթե առկա լինեին հիմնական պարտավորությունը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, և քանի որ այն բացակայում է՝ չի կնքվել, հետևաբար «նախավճարի պայմանագիրը» ևս առոչինչ է, ուստի Թեյմուր Նազարիի կողմից Հովհաննես Սարաֆյանին վճարված 85.000 ԱՄՆ դոլարը ենթակա է վերադարձման Թեյմուր Նազարիին:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նախավճարի ինստիտուտի նման մեկնաբանությունը հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածից հետևում է, որ նախավճարի պայմանագիր կնքելով հաստատվում է հիմնական պայմանագրի կնքված լինելու հանգամանքը՝ կատարելով նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառույթ:

Այլ է իրավիճակն անշարժ գույքի վերաբերյալ պայմանագրերի դեպքում: Մասնավորապես, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի դեպքում հիմնական պայմանագիրը կարող է կնքվել միայն օրենքով նախատեսված ձևով և պայմաններով, հետևաբար, նախավճարի պայմանագիրը չի կարող որակվել որպես հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքման ապացույց, բացի այդ, անիմաստ է դառնում նաև նախավճարի պայմանագրի կնքումը հիմնական պայմանագրի կնքումից հետո, քանի որ օրենքով նախատեսված ձևով և կարգով կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի առկայության դեպքում նախավճարի պայմանագրի կնքումն իմաստազրկվում է, քանի որ այն չի ծառայելու նախավճարի ինստիտուտի կարգավորման նպատակներին, այն է՝ ապացուցողական գործառույթին, քանի որ հիմնական պայմանագրի առկայությունն ինքնին դրա կնքման ապացույց է, ինչպես նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառույթին, քանի որ հենց հիմնական պայմանագիրը բավարար է դրա կատարումն ապահովելու համար: Այսինքն՝ այն բոլոր դեպքերում, երբ հիմնական պարտավորության ծագումը պայմանավորվում է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված պայմանագրի առկայությամբ, այդ դեպքում նախավճարի պայմանագիրն այլևս չի կատարում իր հիմնական գործառույթները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ «կողմերի միջև առկա «նախավճարի պայմանագիր» վերտառությամբ գործարքը կհամարվեր նախավճարի պայմանագիր միայն, եթե առկա լինեին հիմնական պարտավորությունը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը»:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անշարժ գույքի դեպքում նախավճարի պայմանագրի տարրեր պարունակող պայմանագիր կարող է կնքվել այն դեպքերում, երբ այն ուղղված է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված նախնական պայմանագրի կատարման ապահովմանը՝ նախավճարի պայմանագրի համար օրենքով նախատեսված իրավական հետևանքները նախատեսելով որպես նախնական պայմանագրի չկատարման հետևանք:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և ուսումնասիրության առարկա դարձնելով սույն գործով կնքված 16.11.2007 թվականի պայմանագիրը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն իր մեջ պարունակում է առուվաճառքի նախնական պայմանագրի տարրեր, ինչպես նաև նախավճարի պայմանագրի որոշակի տարրեր, որոնք ուղղված են նախնական պայմանագրի կատարմանը, այն է՝ հիմնական պայմանագրի կնքմանը: Այսինքն՝ 16.11.2007 թվականի պայմանագիրն ուղղված էր հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքմանը, հետևաբար, հիմնական պայմանագրի բացակայությունը չի կարող հիմք հանդիսանալ կողմերի միջև կնքված պայմանագրի անվավերության համար: ԵԱԲԴ/1246/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ Վճռաբեկ դատարանը սակայն փոխեց իր դիրքորոշումը՝ նշելով, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 395-րդ հոդվածից հետևում է, որ նախավճարի պայմանագիր կնքելով հաստատվում է հիմնական պայմանագրի կնքված լինելու հանգամանքը՝ կատարելով նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառույթ: Այլ է իրավիճակն անշարժ գույքի վերաբերյալ պայմանագրերի դեպքում: Մասնավորապես, անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի դեպքում հիմնական պայմանագիրը կարող է կնքվել միայն օրենքով նախատեսված ձևով և պայմաններով, հետևաբար, նախավճարի պայմանագիրը չի կարող որակվել որպես հիմնական առուվաճառքի պայմանագրի կնքման ապացույց, բացի այդ, անիմաստ է դառնում նաև նախավճարի պայմանագրի կնքումը հիմնական պայմանագրի կնքումից հետո,

քանի որ օրենքով նախատեսված ձևով և կարգով կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի առկայության դեպքում նախավճարի պայմանագրի կնքումն իմաստագրվելու է, քանի որ այն չի ծառայելու նախավճարի ինստիտուտի կարգավորման նպատակներին, այն է՝ ապացուցողական գործառնություն, քանի որ հիմնական պայմանագրի առկայությունն ինքնին դրա կնքման ապացույց է, ինչպես նաև պայմանագրի կատարման ապահովման գործառնություն, քանի որ հենց հիմնական պայմանագիրը բավարար է դրա կատարումն ապահովելու համար: Այսինքն՝ այն բոլոր դեպքերում, երբ հիմնական պարտավորության ծագումը պայմանավորվում է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված պայմանագրի առկայությամբ, այդ դեպքում նախավճարի պայմանագիրն այլևս չի կատարում իր հիմնական գործառնությունը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ անհիմն է այն եզրահանգումը, որ «կողմերի միջև առկա «նախավճարի պայմանագիր» վերտառությամբ գործարքը կհամարվեր նախավճարի պայմանագիր միայն, եթե առկա լինեի հիմնական պարտավորությունը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը»:

Բացի այդ, անշարժ գույքի դեպքում նախավճարի պայմանագրի տարրեր պարունակող պայմանագիր կարող է կնքվել այն դեպքերում, երբ այն ուղղված է օրենքով նախատեսված կարգով կնքված նախնական պայմանագրի կատարման ապահովմանը՝ նախավճարի պայմանագրի համար օրենքով նախատեսված իրավական հետևանքները նախատեսելով որպես նախնական պայմանագրի չկատարման հետևանք:

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 447.

1. Պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս՝ դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից: Պայմանագրի պայմանի տառացի նշանակությունը պարզ չլինելու դեպքում այն սահմանվում է պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ համադրելու միջոցով:

2. Եթե սույն հոդվածի 1-ին կետում պարունակվող կանոնները հնարավորություն չեն տալիս որոշել պայմանագրի բովանդակությունը, ապա պետք է պարզվի կողմերի իրական ընդհանուր կամքը՝ հաշվի առնելով պայմանագրի նպատակը: Ընդ որում, նկատի են առնվում բոլոր համապատասխան հանգամանքները՝ ներառյալ պայմանագրին նախորդող բանակցությունները և թղթակցությունը, կողմերի փոխադարձ հարաբերություններում հաստատված գործելակերպը, գործարար շրջանառության սովորույթները, կողմերի հետագա վարքը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանի կողմից պայմանագրի մեկնաբանության կանոնները կիրառվել են տարբեր բնույթի գործերի քննության ժամանակ:

Առաջին հիմնական գործերը, որոնցով Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ օրենսգրքի 447-րդ հոդվածին, վերաբերում էին բնակելի տների և դրանցի կից հողամասերի առուվաճառքի պայմանագրերին: Նախկինում կնքվող նմանատիպ պայմանագրերում օգտագործվում էր «տնատիրություն» հասկացությունը, սակայն տնատիրության մեջ ներառվող գույքային միավորները հաճախ ամբողջությամբ չէին թվարկվում: Երբեմն նման պայմանագրերում նշվում էր, որ վաճառվում է տնատիրությունը, հետո թվարկվում էր դրա մեջ ներառվող հիմնական և օժանդակ շինությունները, սակայն ոչ բոլորը: Հետագայում վաճառողը դիմում էր դատարան՝ նշելով, որ պայմանագիրը պետք է անվավեր ճանաչվի այն մասով, որով վերջինս կոնկրետ գույքային միավորը (որը հստակ նշված չի եղել պայմանագրում) չի վաճառել գնորդին:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն էր առաջանում հստակ մեկնաբանել պայմանագիրը և նման պայմանագրերում օգտագործվող «տնատիրություն» եզրույթը, քանի որ դատարանները որպես կանոն բավարարում էին նման պահանջները՝ ելնելով օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված տառացի մեկնաբանության կանոնից:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով ուսումնասիրելով գործի փաստերը, որոնց համաձայն՝ 10.07.1996 թվականին կնքված նվիրատվության պայմանագրով Արմինե Աբրոյանը ՀՀ Մասիսի շրջանի Այնթափ գյուղի իրեն սեփականության իրավունքով պատկանող տնատիրությունը՝ 81,6 քմ բնակելի տարածությամբ, 32,7 քմ օժանդակ տարածքով 650 քմ տնամերձ հողամասի հետ միասին նվիրել էր Լյովիկ Սուքիասյանին, սակայն պայմանագրում հաստուկ չէր նշվել, որ վաճառվում է նաև չջեռուցվող մակերեսը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից:

Հիմք ընդունելով պայմանագրում պարունակող բառերի տառացի նշանակությունը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն պայմանագրի առարկա է ամբողջ բնակելի տունը (տնատիրությունը)՝ որպես մեկ ամբողջական միավոր: Չնայած պայմանագրում նշվել է միայն բնակելի մակերեսը և օժանդակ շինությունները, սակայն դա չի նշանակում, որ չջեռուցվող մակերեսը պայմանագրում հաստուկ նշված չլինելու պարագայում չի օտարվել: ՎՃ/3/0099/05/08 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ եթե պայմանագրում կոդմը մյուսին վաճառել է տնատիրություն, նշել է միայն որոշակի մասերը, ապա պայմանագրի առարկա է ամբողջ բնակելի տունը (տնատիրությունը)՝ որպես մեկ ամբողջական միավոր: Չնայած պայմանագրում նշվել է միայն բնակելի մակերեսը և օժանդակ շինությունները, սակայն դա չի նշանակում, որ չջեռուցվող մակերեսը պայմանագրում հաստուկ նշված չլինելու պարագայում չի օտարվել:

Վճռաբեկ դատարանը այդ դիրքորոշումն արտահայտել էր նաև այլ գործերով:

Մասնավորապես, նման գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը նորից նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործի լուծման համար կարևոր է Աշոտ Եղիազարյանի և Ռոզա Մխիթարյանի միջև կնքված առուվաճառքի պայմանագրի առարկան որոշելը: Առուվաճառքի պայմանագրի առարկան որոշելու համար Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ պայմանագրի մեկնաբանմանը:

Սույն քաղաքացիական գործով 26.09.2006 թվականի բնակելի տան և տնամերձ հողամասի առուվաճառքի պայմանագրում նշվել է, որ վաճառողը վաճառում է, իսկ գնորդը ձեռք է բերում բնակելի տուն իր տնամերձ հողամասով, որը կազմում է 0,20 հա: Ամբողջ տունն ունի 85,2 քմ բնակելի մակերես, 106,3 քմ մակերեսով օժանդակ շինություն:

Վերաքննիչ դատարանը վճիռ կայացնելիս եկել է այն եզրահանգման, որ իրականում առուվաճառքի պայմանագրի առարկա են հանդիսանում միայն այդ տարածքները, իսկ նույն տան կիսանկուղը և պատշգամբները պայմանագրի առարկան չեն կազմում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից:

Հիմք ընդունելով պայմանագրում պարունակող բառերի տառացի նշանակությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն պայմանագրի առարկա է հանդիսանում ամբողջ բնակելի տունը՝ որպես մեկ ամբողջական միավոր: Չնայած պայմանագրում նշվել է միայն բնակելի մակերեսը և օժանդակ շինությունները, սակայն դա չի նշանակում, որ կիսանկուղը և պատշգամբները, որոնք պայմանագրում հաստուկ նշված չեն, չեն վաճառվել: 3-506(ՎՂ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

Հետևաբար, վերոնշյալ կանոնը վերաբերում է նաև օրինակ այն դեպքերին, երբ վաճառվում է բնակելի տուն իր տնամերձ հողամասով, սակայն նույն տան կիսանկուղը և պատշգամբները առանձին չեն նշվում:

2. Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ համայնքի սեփականություն համարվող հողամասը հանձնվում է վարձակալության, որտեղ պայմանագրի հիման վրա անձն իրականացնում է կառուցապատման աշխատանքներ: Հետագայում, երբ պայմանագրի առարկա համարվող հողամասը փոխարինվում էր այլ հողամասով՝ նորից կառուցապատման նպատակով, կոդերի միջև վեճ էր առաջանում նոր հողամասի վերաբերյալ պայմանագրի իրավաբանական բնույթի վերաբերյալ: Վարձատուն գտնում էր, որ նոր պայմանագիրն արդեն ոչ թե նախկին

փոփոխություն է, այլ նոր՝ կառուցապատման պայմանագիր, իսկ վարձակալը պնդում էր, որ նոր պայմանագիր այստեղ առկա չէ, այլ խոսքը նախկին պայմանագրում առարկայի փոփոխության մասին է :

Նման իրավիճակը բավականին հետաքրքիր է, քանի որ պայմանագրի առարկան պայմանագրի էական պայման է, իսկ դրա փոփոխության վերաբերյալ նոր համաձայնության իրավաբանական բնույթը դժվար է միանշանակ գնահատել :

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխաներ այդ հարցին՝ նման դեպքերում գործ ունենք նոր՝ կառուցապատման պայմանագրի, թե կառուցապատման նպատակով կնքված վարձակալության պայմանագրի փոփոխության հետ :

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ հողային օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի համաձայն՝ հողամասը սեփականատերն օգտագործման է տրամադրում կառուցապատման, անհատույց (մշտական) օգտագործման կամ վարձակալության իրավունքով:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք, որոնց պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները վարձակալության պայմաններով հողամասեր են տրամադրել, կարող են այդ մարմինների համաձայնությամբ իրենց հողամասերը փոխանակել կամ կամովին հրաժարվել դրանցից:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ վարձակալության պայմաններով տրամադրված հողամասը կարող է փոխանակվել մեկ այլ հողամասի հետ:

Սույն գործով Անուշ Անտոնյանի հայցը բավարարելիս Դատարանը պատճառաբանել է, որ Երևանի քաղաքապետի 19.10.2006 թվականի թիվ 1659-Ա որոշման առաջին կետում նշվել է, որ հայցվոր Անուշ Անտոնյանին փոխանակության կարգով 31,0 քմ մակերեսով հողամասը տրամադրվում է կառուցապատման իրավունքով, որը հակասում է ինչպես գործի փաստական հանգամանքներին, այնպես էլ հողի վարձակալության մասին և հողի փոխանակման մասին նշված պայմանագրերին, ՀՀ Սահմանադրության և օրենքների թվարկված հոդվածների պահանջներին, խախտվել է առևտրի սրահի նկատմամբ հայցվոր Անուշ Անտոնյանի ունեցած սեփականության իրավունքը, իսկ հողամասի նկատմամբ՝ վարձակալությամբ օգտագործման իրավունքը, դրանով իսկ վատթարացվել է վերջինիս իրավական կարգավիճակը, հետևաբար Երևանի քաղաքապետի 19.10.2006 թվականի թիվ 1659-Ա որոշման մեջ եղած կառուցապատման իրավունքով» նշումն իրավաբանական ուժ չունի: Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 204.1 հոդվածի համաձայն՝ այլ անձի պատկանող հողամասում անձը կարող է պայմանագրով ձեռք բերել կառուցապատման իրավունք, մինչդեռ Երևանի քաղաքապետարանի և հայցվոր Անուշ Անտոնյանի միջև նման պայմանագիր չի կնքվել, այլ կնքվել է հողամասի փոխանակության պայմանագիր, որի բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում նախկինում՝ 17.09.2004 թվականին կնքված 31,0 քմ մակերեսով հողամասի վարձակալության մասին պայմանագիրը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը բեկանելիս պատճառաբանել է, որ Անուշ Անտոնյանը Երևանի քաղաքապետարանի հետ հողամասի փոխանակության պայմանագրի կնքումով ըստ էության իր ազատ կամահայտնությունն է հայտնել վարձակալության իրավունքով տրամադրված հողամասը փոխանակելու կառուցապատման իրավունքով հատկացվող հողամասի հետ:

Սույն գործի փաստերից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Անուշ Անտոնյանին ոչ թե նոր հողամաս է տրամադրվել կառուցապատման կամ վարձակալության իրավունքով, այլ ՀՀ հողային օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի ուժով կատարվել է 17.09.2004 թվականի վարձակալության պայմանագրի առարկա հանդիսացող 31,0 քմ մակերեսով հողամասի փոխանակություն: Այսպիսով, 20.11.2006 թվականի հողամասի փոխանակության պայմանագրով կողմերի միջև 17.09.2004 թվականի 31,0 քմ մակերեսով հողի վարձակալության պայմանագրի պայմանները չեն փոփոխվել, այլ միայն արդեն իսկ 17.09.2004 թվականի պայմանագրով, վարձակալությամբ տրված 31,0 քմ մակերեսով հողամասի տեղն է փոխվել 1,5 մետր չափով:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 17.09.2004 թվականի հողի վարձակալության պայմանագիրը պահպանել է իր ուժը, այսինքն՝ Անուշ Անտոնյանը փոխանակված հողամասի նկատմամբ ունի օգտագործման իրավունք վարձակալության պայմաններով:

Միաժամանակ, հիմք ընդունելով պայմանագրում պարունակող բառերի տառացի նշանակությունը Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն պայմանագրի առարկան է Երևանի Գ.Հասրաթյան փողոցի թիվ 10 և 8 շենքի դիմացի մասում գտնվող 31.0 քմ մակերեսով հողամասը, որը տրվել է վարձակալության իրավունքով: Պայմանագրում նշված կառուցապատման նպատակը՝ նույնական չէ կառուցապատման իրավունք» հասկացության հետ:

«Կառուցապատման նպատակով նշումը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պետք է մեկնաբանել տառացի նշանակությամբ, այսինքն՝ նրանով ոչ թե սահմանվել են գույքային իրավունքներ, այլ որոշվել է հողամասի նպատակային նշանակությունը:

Պայմանագրում առևտրի և սպասարկման օբյեկտի կառուցապատման նպատակի» նշումը պայմանավորված է ՀՀ հողային օրենսդրության պահանջներով (մասնավորապես, ՀՀ հողային օրենսգրքի 6-րդ հոդվածով Հայաստանի Հանրապետության հողային ֆոնդը դասակարգվում է ըստ նպատակային նշանակության). պարտադիր է հողամասի նպատակային նշանակության նշումը, քանի որ հողամասերի դասակարգումով է պայմանավորված, թե ինչ իրավական ռեժիմ է նրա վրա տարածվում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նույն սկզբունքով պետք է դեկլարվել նաև 21.11.2006 թվականի պայմանագիրը մեկնաբանելիս. կառուցապատման նպատակ» նշումը ցույց է տալիս, թե ինչ նպատակային նշանակությամբ կարող է օգտագործվել հողամասը: Այսպիսով՝ քննարկվող պայմանագրի առարկան վարձակալությունն է, իսկ նպատակը՝ կառուցապատումը:

Վերը նշված եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում նաև այն հանգամանքը, որ 20.11.2006 թվականի պայմանագրի 12-րդ կետում նշված է. Սույն պայմանագրի բաղկացուցիչ մաս է համարվում նաև հողի վարձակալության պայմանագիրը: Այսինքն՝ 17.09.2004 թվականի Երևանի քաղաքապետարանի և Անուշ Անտոնյանի միջև վարձակալության պայմանագրի դրույթները 20.11.2006 թվականի պայմանագրի հետ միասին շարունակում են կիրառվել: Հետևաբար՝ այս երկու պայմանագրերի գործողության ուժով Անուշ Անտոնյանին փոխանակության պայմանագրով տրամադրված 31.0 քմ մակերեսով հողամասը տրվել է օգտագործման՝ վարձակալության իրավունքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ՝ անձի կողմից իր համար պատրաստած կամ ստեղծած նոր գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք է բերում այդ անձը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության հիման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանի կողմից վերը նշված պատճառաբանություններից ելնելով պատշաճ գնահատականի չեն արժանացել Անուշ Անտոնյանի և Քաղաքապետարանի միջև կնքված 17.09.2004 թվականի թիվ 698/6-ՊԿ հողամասի վարձակալության պայմանագիրը, Անուշ Անտոնյանի և Քաղաքապետարանի միջև կնքված 20.11.2006 թվականի պետության սեփականությունը հանդիսացող հողամասի փոխանակության թիվ 26/7-ՊԿ պայմանագիրը, ինչպես նաև վարձակալած հողամասի վրա Անուշ Անտոնյանի կողմից սեփական գույք ստեղծելու տեսանկյունից ճարտարապետահատակագծային՝ 25.12.2006 թվականի առաջադրանքը, 14.02.2007 թվականի շինարարության թույլտվությունը, 20.02.2007 թվականի քանդման թույլտվությունը, շինարարության շահագործման փաստագրման 16.10.2007 թվականի ակտը, ինչպես նաև Երևանի քաղաքապետի 31.10.2007 թվականի թիվ 4527-Ա որոշումը (որով Անուշ Անտոնյանի կողմից կառուցված առևտրի սրահին տրամադրվել է Գ. Հասրաթյան փողոց թիվ 10/3 հասցեն): ԵԱԴԴ/0173/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Նույն դիրքորոշումը Վճռաբեկ դատարանն արտահայտեց նաև ԵԱԴԴ/0177/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17-ի որոշմամբ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ եթե սկզբում կնքվել է պայմանագիր, որում նշվել է հողամասի վարձակալության պայմանագիր, հետագայում առևտրի և սպասարկման օբյեկտի կառուցապատման նպատակով հողամասը փոխանակվել է նույն անձին վարձակալության իրավունքով պատկանող նույն մակերեսով առևտրի և սպասարկման օբյեկտի կառուցապատման նպատակով համարժեք հողամասի հետ, ապա նոր պայմանագիրը չի կարող համարվել կառուցապատման իրավունքով տրամադրված, այլ նախկին պայմանագրի առարկայի

փոփոխությունն է, իսկ կառուցապատման նպատակով նշումը ցույց է տալիս հողամասի նպատակային նշանակությունը:

3. Վերոնշյալ որոշումներից հետո դատական պրակտիկայում օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի կիրառման կանոնները դեռևս չհստակեցվեցին: Անհրաժեշտ էր բացահայտել նաև այն դեպքերը, երբ դատարանը պայմանագիրը մեկնաբանելիս պետք է կիրառի նաև օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի մյուս կանոնները:

Վճռաբեկ դատարան այդ հարցին անդրադարձավ մատակարարման պայմանագրի շրջանակներում:

Մասնավորապես, նշված գործով Ընկերության և Կազմակերպության միջև 20.02.2009 թվականին կնքվել էր թիվ 01/02-10 մատակարարման պայմանագիրը, որի համաձայն՝ Ընկերությունը պարտավորվել էր Պայմանագրով նախատեսված ժամկետներում Կազմակերպությանը հանձնել 16.000 մ³ գրանիտե խիճ (հետագայում՝ «Ապրանք»), իսկ Ընկերությունը պարտավորվել է ընդունել այդ «Ապրանքը» և վճարել դրա համար՝ Պայմանագրի 4-րդ գլխում նշված պայմանների համաձայն (հատոր 1-ին, գ.թ. 10-13): Ի կատարումն Պայմանագրի Ընկերությունը Կազմակերպությանն էր հանձնել 5.469,57 մ³ Ապրանք, որի վերաբերյալ Ընկերության և Կազմակերպության միջև կազմվել էին համապատասխան փաստաթղթեր: Պայմանագրի 4.3 կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունն իրեն մատակարարված «Ապրանքի» դիմաց պարտավորվել էր վճարել անկանխիկ՝ դրամական միջոցները Ընկերության հաշվարկային հաշվին փոխանցելու միջոցով: Դրամական միջոցների փոխանցումը կատարվում էր «Ապրանքը» Կազմակերպությանը հանձնելու պահից 20 բանկային օրվա ժամկետում: Կազմակերպությունը 5.469,57 մ³ Ապրանքի դիմաց Ընկերությանը վճարել էր մասնակի:

Նշված գործով հիմնական իրավականա հարցը կապված էր Պայմանագրում օգտագործվող «Ապրանք» հասկացության մեկնաբանության հետ:

Վճռաբեկ դատարանը նշված հասկացության բովանդակությունը բացահայտեց՝ կիրառելով ոչ միայն օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված պայմանագրում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից, այլև հաշվի առնելով նշված նորմով նախատեսված պայմանագրի մեկնաբանության այլ կանոնները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածն ամրագրում է պայմանագրի մեկնաբանության երեք կանոն՝ պայմանագրի մեկնաբանումը՝ ելնելով դրա բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից, պայմանագրի մեկնաբանումը՝ համադրելով այն պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ, և պայմանագրի մեկնաբանումը կողմերի իրական ընդհանուր կամքը պարզելու միջոցով: Ընդ որում, այդ կանոնները կիրառվում են հաջորդաբար: Կողմերի հետագա վարքի հիման վրա պայմանագրի մեկնաբանումը Վճռաբեկ դատարանի կողմից ակնհայտ էրևում է հետևյալ օրինակում՝

Սույն գործով բողոքի հիմքում բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու համար վճռաբեկ բողոքի շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ հարցադրումները՝

1. Արդյոք Պայմանագրի 1.1 կետում նշված «Ապրանք» եզրույթը պետք է մեկնաբանվի որպես 16.000 մ³ գրանիտե խիճ: 2. Արդյոք Կազմակերպության՝ գումար վճարելու պարտավորությունը ծագում է 16.000 մ³ գրանիտե խիճը մատակարարելուց հետո:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հարցադրումներին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է համարում կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի կանոնները:

Պայմանագրի 1.1 կետի համաձայն՝ Ընկերությունը պարտավորվել է Պայմանագրով նախատեսված ժամկետներում Կազմակերպությանը հանձնել 16.000 մ³ գրանիտե խիճ (հետագայում՝ «Ապրանք»), իսկ Ընկերությունը պարտավորվել է ընդունել այդ «Ապրանքը» և վճարել դրա համար Պայմանագրի 4-րդ գլխում նշված պայմանների համաձայն:

Նշված պայմանի՝ պայմանագրի առարկայի սահմանման վերաբերյալ կետի տառացի մեկնաբանության արդյունքում «Ապրանք» եզրույթն իր մեջ ներառում է 16.000 մ³ գրանիտե խիճը: Սակայն Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ամբողջ պայմանագրում պայմանագրի առարկայի տառացի մեկնաբանումը չի հիմնավորում «Ապրանք» եզրույթի նման նշանակությունը:

Մասնավորապես, Պայմանագրի 2.1 կետի համաձայն՝ «Մատակարարն» «Ապրանքը» մատակարարում է «Գնորդի» կողմից պատվերն ստանալու պահից 5 օրվա ընթացքում, **պատվերում նշված ծավալներով**: «Մատակարարը» պարտավորվում է մատակարարել «Ապրանքի» **առաջին խմբաքանակը** 2010 թվականի փետրվար ամսից: **Հաջորդ խմբաքանակներով** մատակարարվող «Ապրանքի» հանձնման ժամկետները որոշվում են ըստ «Գնորդի» պատվերի: Թե՛ առաջին, թե՛ մյուս **բոլոր մատակարարվող խմբաքանակների ծավալները** որոշվում են «Գնորդի» պատվերով: Պայմանագրի 4.3 կետի համաձայն՝ դրամական միջոցների փոխանցումը կատարվում է «Ապրանքը» «Գնորդին» հանձնելու պահից 20 բանկային օրվա ժամկետում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերը Պայմանագրով նախատեսել են առանձին խմբաքանակներով ապրանքների մատակարարում՝ ըստ «Գնորդի» պատվերի և դրանում նշված ծավալների: Այդ տրամաբանությամբ պայմանագրում օգտագործվում են «Ապրանքի» խմբաքանակ, հաջորդ խմբաքանակ, պատվերում նշված ծավալներ ձևակերպումները: Միաժամանակ Պայմանագրի 4.3 կետով նախատեսվում է մատակարարված «Ապրանքի» վճարման կարգը: Վերլուծելով պայմանագրի դրույթները, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ դրա մեկնաբանումը, համադրելով այն պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ, չի բացահայտում 4.3 կետով նախատեսված վճարումների կատարման կարգը (վճարումը պետք է կատարվի պայմանագրով նախատեսված ամբողջ ապրանքը մատակարարելուց, թե յուրաքանչյուր խմբաքանակ մատակարարելուց հետո): Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է կիրառել պայմանագրի մեկնաբանման երրորդ կանոնը, այն է՝ պետք է պարզվի կողմերի իրական ընդհանուր կամքը՝ հաշվի առնելով պայմանագրի նպատակը, նկատի առնելով նաև կողմերի հետագա վարքը «Ապրանք» եզրույթը սահմանելիս:

Մասնավորապես, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կազմակերպությունը մատակարարված որոշ խմբաքանակի ապրանքի դիմաց կատարել է վճարումներ: Այսինքն՝ Կազմակերպության հետագա վարքը դրսևորվել է մատակարարված ապրանքի խմբաքանակի դիմաց վճարելով: Հակառակ դեպքում Ընկերության կողմից մատակարարված ապրանքների դիմաց Կազմակերպության կողմից վճարումները կկատարվեին 16.000 մ³ գրանիտե խիճը մատակարարելուց հետո:

Նշվածից հետևում է, որ կողմերի իրական ընդհանուր կամքն ուղղված չէր 16.000 մ³ գրանիտե խիճը մատակարարելուց հետո գումարը վճարելու պայման սահմանելուն: ՇԴԼ/0303/02/10 2011 թվականի մայիսի 27

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ կանոնը կիրառեց նաև վարկային պայմանագրի շրջանակներում «վարկ» բառի մեկնաբանության ժամանակ:¹¹⁰

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից: Պայմանագրի պայմանի տառացի նշանակությունը պարզ չլինելու դեպքում այն սահմանվում է պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ համադրելու միջոցով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե սույն հոդվածի առաջին կետում պարունակվող կանոնները հնարավորություն չեն տալիս որոշել պայմանագրի բովանդակությունը, ապա պետք է պարզվի կողմերի իրական ընդհանուր կամքը՝ հաշվի առնելով պայմանագրի նպատակը:

Վերոնշյալ հոդվածով նախատեսված է պայմանագրի պայմանների մեկնաբանության երկու կանոն. նախ, պայմանագիրը մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից, իսկ դրա պարզ չլինելու դեպքում՝ պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ համադրելու միջոցով (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Այսինքն, առաջին կանոնի հիմքում ընկած է կողմերի կամահայտությունը: Իսկ կողմերի կամահայտությունը պարզելու անհնարինության դեպքում դատարանը պետք է կիրառի նույն հոդվածի 2-րդ մասով

¹¹⁰ Տե՛ս նաև սույն աշխատանքում 887-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

նախատեսված պայմանագրի պայմանների մեկնաբանման կանոնը՝ վերհանելով կողմերի ընդհանուր կամքը:

Սույն գործով Դատարանը կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածը՝ և գալով այն եզրահանգման, որ Համաձայնագրի 4.7 կետում պարունակվող «վարկ» բառը պետք է մեկնաբանել որպես կետանցված վարկ՝ չներառելով վարկի գումարի պատշաճ վերադարձված մասերը և այն մասերը, որոնց վերադարձման ժամկետը դեռևս չի լրացել, չի նշել թե ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված պայմանագրի մեկնաբանման կոնկրետ որ կանոնն է կիրառել, որի արդյունքում եկել է նման եզրահանգման:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Համաձայնագրի 4.7 կետի Դատարանի մեկնաբանությունը չի համապատասխանում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածին հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Համաձայնագրի 4.7 կետի համաձայն՝ նույն համաձայնագրով տրված վարկի մարումները սահմանված ժամկետում չկատարելու դեպքում վարկառուն վճարում է տուգանք՝ վարկի 20 տոկոսի չափով, և յուրաքանչյուր ուշացված օրվա համար տույժ՝ վճարման ենթակա գումարի 0,1 տոկոսի չափով:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «վարկ» բառի բովանդակությունը միանշանակ չի ընդունվում Բանկի և Ընկերության կողմից և դեկլարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված պայմանագրի պայմանների մեկնաբանման կանոններով և դրանց կիրառման հերթականությամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի 4.7 կետը պետք է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված կանոնով, այսինքն՝ համադրելով մեկնաբանվող համաձայնագրի այլ պայմանների հետ:

Այսպիսով, «Վարկ» բառը օգտագործվում է Համաձայնագրի մի շարք կետերում, այդ թվում՝ 1.2, 1.3, 2.1, 3.1.1, 3.1.2, 4.1 և այլ կետերում: Նշված կետերի վերլուծությունից հետևում է, որ «վարկ» բառի տակ Համաձայնագրում նկատի է ունեցվում 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամը: Մասնավորապես, քննարկվող համաձայնագրի 1.2 կետի համաձայն. «Սույն լրացուցիչ համաձայնագրով Բանկը «Վարկառուին» տրամադրում է 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամ վարկ: Վարկը տրամադրվում է կանխիկ»: Այսինքն՝ նշված կետում կողմերն առաջին անգամ «վարկ» բառն օգտագործելիս նշում են նրա չափը՝ քսան միլիոն ՀՀ դրամ: Նույն կետի երկրորդ նախադասության մեջ արդեն ուղղակի նշվում է «վարկ» բառն առանց դրա մեծությունը նշելու՝ նկատի ունենալով առաջին նախադասության մեջ նշված մեծությունը: Նույնը վերաբերում է նաև մնացած կետերին, որտեղ «վարկ» ասելիս կողմերը նկատի են ունենում 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամ:

Մինչև նույն ժամանակ Համաձայնագրի այն կետերում, որոնցում կողմերը ցանկանում են նշել տրամադրված վարկի միայն որոշակի մասը, վարկ բառի փոխարեն համաձայնագրում օգտագործվում է այլ ձևակերպում: Այսպես, Համաձայնագրի 4.7 կետում նախատեսված տույժի հաշվարկման բազան որոշելու համար օգտագործվում է հետևյալ ձևակերպումը. «... յուրաքանչյուր ուշացված օրվա համար տույժ վճարման ենթակա գումարի 0,1 տոկոսի չափով»: Այսինքն, տույժի հաշվարկման բազան վարկի այն մասն է, որն ըստ մարման ժամանակացույցի ենթակա էր վճարման, որը, սակայն, չի վճարվել:

Վերոնշյալ փաստերի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ համաձայնագրում օգտագործվող «վարկ» բառի տակ հասկացվում է ողջ վարկի գումարը՝ 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամը, իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ կողմերը նկատի են ունեցել կետանցված վարկի գումարը, համաձայնագրով «վարկ» բառի փոխարեն օգտագործվել է այլ ձևակերպում: 3-1489 (ՏԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

4. Դատական պրակտիկայում պայմանագրի մեկնաբանության անհրաժեշտության բավականին հաճախ է առաջանում պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգման ժամանակ: Երբեմն կողմերի միջև կնքվում է պայմանագիր, որի վերաբերյալ վեճ առաջանալիս քննարկման առարկա առաջին հարցը համարվում է այդ պայմանագրի իրավաբանական բնույթը: Հատկապես անշարժ գույքի վերաբերյալ պայմանագրերում այդ խնդիրը վերաբերում է ոչ միայն կիրառման ենթակա իրավունքի նորմերի ընտրությանը, այլև ուղղակիորեն անդրադառնում է պայմանագրի վավերությանը, քանի որ քիչ չեն դեպքերը, երբ նման պայմանագրերը կնքվում են հասարակ գրավոր ձևով: Նման դեպքերում, երբ կողմը պայմանագրի հիման վրա պահանջ է ներկայացնում

մյուս կողմին, մյուս կողմը բարձրացնում է պայմանագրի առաջին լինելու հարցը՝ հիմք ընդունելով այն փաստարկը, որ պայմանագիրը պետք է կնքվեր նոտարական վավերացմամբ, իսկ դրանից ծագող իրավունքը պետք է ենթարկվեր գրանցման: Նմանատիպ վեճեր լուծելիս դատարանների առաջին խնդիրը պայմանագրի բնույթը պարզելն է, որից հետո միայն վերջիններս կարող են անդրադառնալ պայմանագրի վավերությանը:

Նման իրավիճակ դատական պրակտիկայում հանդիպեց որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու թույլտվության պայմանագրերի հետո կապված, երբ հանձնվում էր տարածք՝ այդտեղ ապրանքների վաճառք իրականացնելու կամ ծառայություններ մատուցելու համար: Նման պայմանագրերը կնքվում են հասարակ գրավոր ձևով, քանի որ կողմերի կարծիքով այն վարձակալության պայմանագիր չէ, այլ ուղղակի գործունեության թույլտվության պայմանագիր, որի հասարակ գրավոր ձևը չի հանգեցնում դրա անվավերության:

Գործերից մեկով Ընկերության և Ռուսլան Բադալյանի միջև 01.10.2007 թվականին կազմվել էր թիվ 032 թույլտվությունը, որի համաձայն Ընկերությունը թույլատրել էր Ռուսլան Բադալյանին Երևանի թիվ 02 փոստային մասնաճյուղի տարածքում իրականացնել բջջային հեռախոսների վաճառք, իսկ թույլտվություն ստացողը պարտավորվել էր իրականացնել բացառապես նշված գործունեությունը, վճարել թույլտվության տարեկան վճարը և գործել Ընկերության ներքին իրավական ակտերի և նույն թույլտվությանը կից տրամադրված 31.07.2007 թվականի Ընկերության ներքին իրավական ակտերին համապատասխան: Պայմանագրի 5-րդ գլխի 15-րդ և 16-րդ կետերի համաձայն՝ թույլտվության տարեկան վճարը կազմում էր 1.560.000 ՀՀ դրամ, որը վճարվում էր ամսական համամասնություններով, իսկ 6-րդ գլխի 19-րդ կետի համաձայն՝ թույլտվություն ստացողի կողմից թույլտվության տարեկան վճարի ամսական համամասնությունը թույլտվությամբ սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքերում թույլտվություն ստացողն Ընկերությանը վճարում էր տուգանք՝ թույլտվության տարեկան վճարի 1 տոկոսի չափով: Ընկերության կողմից տրված դուրս գրված հաշիվների և ստացված վճարումների մասին տեղեկանքի համաձայն՝ Ռուսլան Բադալյանի պարտքը կազմում էր 1.162.903 ՀՀ դրամ, հետևաբար Ընկերությունը պահանջել էր Ռուսլան Բադալյանից հոգուտ Ընկերության բռնագանձել 1.162.903 ՀՀ դրամ պարտքի գումար, 156.000 ՀՀ դրամ պայմանագրային տուգանքի գումար, ինչպես նաև 248.086 ՀՀ դրամ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված բանկային տոկոսի գումար:

Գումարի բռնագանձման հայցը քննելիս Բարձրագվեց նաև նման պայմանագրի բնույթի հարցը, քանի որ կողմերից մեկը գտնում էր, որ այն իրականում վարձակալության պայմանագիր է, հետևաբար հասարակ գրավոր ձևն այն դարձնում է առաջին:

Պատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Ընկերության և Ռուսլան Բադալյանի միջև կնքված պայմանագիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով չնախատեսված պայմանագիր է, որը չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և այլ իրավական ակտերի պահանջներին և հստակորեն արտահայտում է այն համաձայնությունը և իրավահարաբերությունը, որն Ընկերությունն առաջարկել էր Ռուսլան Բադալյանին, իսկ վերջինս էլ ընդունել է այն:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի բավարարման և հայցի մերժման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ «կնքված «Թույլտվություն» վերտառությամբ փաստաթուղթն իր մեջ պարունակում է տարածքի վարձակալության պայմանագրին վերաբերող դրույթներ, և կողմերի կամքը եղել է տարածքի վարձակալության պայմանագիր կնքելը, որպեսզի Ռուսլան Բադալյանն այդ տարածքում իրականացնի ձեռնարկատիրական գործունեություն, այն է՝ բջջային հեռախոսների վաճառք», և հաշվի առնելով այդ հանգամանքը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ կողմերի միջև կնքված պայմանագիրը չի համապատասխանում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջներին, ուստի այն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի հիմքով անվավեր պայմանագիր է:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ *Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ Ընկերության կողմից ներկայացվել է գումարի բռնագանձման պահանջ, իսկ Ռուսլան Բադալյանը չի վիճարկել Ընկերության և իր միջև կնքված պայմանագիրը: Այսինքն՝ Վերաքննիչ դատարանը դուրս է եկել գործով ներկայացված հայցապահանջի շրջանակներից:*

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի

գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը, իսկ վերը հիշատակված հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ պարտապանը պարտավոր է ամբողջությամբ կատարել պարտավորության բովանդակությունից և օրենսդրությունից բխող բոլոր պարտավորությունները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 369-րդ հոդվածի համաձայն՝ տուժանք է համարվում օրենքով կամ պայմանագրով որոշված այն դրամական գումարը, որը պարտապանը պարտավոր է վճարել պարտատիրոջը պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու դեպքում:

Նույն օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործով Հնկերության և Ռուսլան Բադալյանի միջև 01.10.2007 թվականին կազմվել է թիվ 032 թույլտվությունը, որի համաձայն Հնկերությունը թույլատրել է Ռուսլան Բադալյանին իր Երևանի թիվ 02 փոստային մասնաճյուղի տարածքում իրականացնել բջջային հեռախոսների վաճառք, իսկ թույլտվություն ստացողը պարտավորվել է իրականացնել բացառապես նշված գործունեությունը, վճարել թույլտվության տարեկան վճարը և գործել Հնկերության ներքին իրավական ակտերի և նույն թույլտվությանը կից տրամադրված 31.07.2007 թվականի Հնկերության ներքին իրավական ակտերին համապատասխան: Պայմանագրի 5-րդ գլխի 15-րդ և 16-րդ կետերի համաձայն՝ թույլտվության տարեկան վճարը կազմել է 1.560.000 ՀՀ դրամ, որը պետք է վճարվեր ամսական համամասնություններով, իսկ 6-րդ գլխի 19-րդ կետի համաձայն՝ թույլտվություն ստացողի կողմից թույլտվության տարեկան վճարի ամսական համամասնությունը նույն թույլտվությամբ սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքերում թույլտվություն ստացողը Հնկերությանը պարտավորվել է վճարել տուգանք՝ թույլտվության տարեկան վճարի 1 տոկոսի չափով:

Ռուսլան Բադալյանը խախտել է պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, այն է՝ սահմանված ժամկետներում չի վճարել պարտավորության գումարը, որն Հնկերության կողմից տրված դուրս գրված հաշիվների և ստացված վճարումների մասին տեղեկանքի համաձայն կազմել է 1.162.903 ՀՀ դրամ:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ռուսլան Բադալյանը պատշաճ կարգով չի կատարել պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը, հետևաբար Հնկերության նկատմամբ ունեցած պարտավորության գումարը՝ ներառյալ տուգանքը, ենթակա է բռնագանձման: ԱՎԴ/0470/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

5. Վերոնշյալ որոշումից հետո, այնուամենայնիվ, հարցը վերջնական լուծում չստացավ: Նախորդ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը խնդրի լուծումը գտավ նաև դատավարական տեսանկյունից՝ գտնելով, որ Թույլտվություն կոչվող գործարքը վիճարկված չլինելու պայմաններում այդ հարցը քննարկման առարկա դառնալ չէր կարող: Հետագայում, սակայն, Վճռաբեկ դատարանում քննվեց նաև նմանատիպ գործ, որտեղ արդեն գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման հարց էր բարձրացվել:

Նշված գործով Վճռաբեկ դատարանը անդրադառնալով օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի հիման վրա պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգմանը, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգման կամ պայմանագրերում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված որոշակի

պայմանագրերի տարրերի առկայության բացահայտումը մի քանի փուլերից բաղկացած գործընթաց է, որն իրենից ներկայացնում է պայմանագրի մեկնաբանության բաղկացուցիչ մաս:

Մասնավորապես, պայմանագրի իրավաբանական դասակարգման համար պետք է՝

- պարզվեն տվյալ պայմանագրի պայմանները (առարկան, գինը, ձևը, կողմերի իրավունքների և պարտականությունների շրջանակը),

- դրանք համադրվեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ պայմանագրերի վերաբերյալ ընդհանուր և կոնկրետ պայմանագրի հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորող հատուկ նորմերի հետ պայմանագրի տեսակը որոշելու համար:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգման նկատմամբ կիրառելի են ինչպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ, այնպես էլ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված քաղաքացիական իրավունքի նորմերի և պայմանագրի մեկնաբանության վերաբերյալ հոդվածները:

Դատարանը հայցի բավարարման և հակընդդեմ հայցի մերժման հիմքում դրել է նաև այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև կնքված «Թույլտվություն» վերնագրով գրված պայմանագիրը կազմվել է Վաչագան Հովհաննիսյանի կողմից ներկայացված հայտի հիման վրա և նա չի առարկել այդ ձևով պայմանագիր կնքելուն, որում ամրագրվել են կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները: Կողմերի միջև պահանջվող ձևով համաձայնություն է ձեռք բերվել նաև պայմանագրի բոլոր էական պայմանների վերաբերյալ: Ուստի կողմերի միջև կնքված պայմանագրով Ընկերությունը տրամադրել է այդ տարածքը Վաչագան Հովհաննիսյանին՝ Ընկերության հաճախորդներին սպասարկելու նպատակով որոշակի առևտրային գործունեություն իրականացնելու համար:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի բավարարման և հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ «կնքված «Թույլտվություն» վերտառությամբ փաստաթուղթն իր մեջ պարունակում է տարածքի վարձակալության պայմանագրին վերաբերող դրույթներ և հաշվի առնելով այդ հանգամանքը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ կողմերը չեն պահպանել վարձակալության պայմանագրին առաջադրվող պայմանները, ինչն էլ հանգեցրել է պայմանագրի անվավերության:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության և Վաչագան Հովհաննիսյանի միջև 01.10.2007 թվականին կազմվել է թիվ 030 թույլտվությունը, որի համաձայն Ընկերությունը Երևանի թիվ 02 փոստային մասնաճյուղում թույլատրել է Վաչագան Հովհաննիսյանին՝ Ընկերության հաճախորդներին սպասարկելու նպատակով որոշակի առևտրային գործունեություն իրականացնելու համար, իսկ վերջինս էլ պարտավորվել է իրականացնել բացառապես նշված գործունեությունը, վճարել թույլտվության տարեկան վճարը և գործել՝ Ընկերության ներքին իրավական ակտերի և նույն թույլտվությանը կից տրամադրված 31.07.2007 թվականի Ընկերության ներքին իրավական ակտերին համապատասխան: Պայմանագրի 5-րդ գլխի 15-րդ և 16-րդ կետերի համաձայն՝ թույլտվության տարեկան վճարը կազմել է 1.560.000 ՀՀ դրամ, որը պետք է վճարվեր ամսական համամասնություններով, իսկ 6-րդ գլխի 19-րդ կետի համաձայն՝ թույլտվություն ստացողի կողմից թույլտվության տարեկան վճարի ամսական համամասնությունը նույն թույլտվությամբ սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքերում թույլտվություն ստացողը Ընկերությանը պարտավորվել է վճարել տուգանք՝ թույլտվության տարեկան վճարի 1 տոկոսի չափով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել ինչպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված, այնպես էլ չնախատեսված պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով կողմերի համաձայնությունը և կամահայտությունը պայմանագիրը կնքելիս ուղղված է եղել Ընկերության տարածքում հաճախորդներին սպասարկելու նպատակով որոշակի առևտրային գործունեություն իրականացնելու թույլտվություն ստանալուն, այլ ոչ թե անշարժ գույքի (կամ դրա մի մասի) վարձակալությանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել

ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը, իսկ վերը հիշատակված հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ պարտապանը պարտավոր է ամբողջությամբ կատարել պարտավորության բովանդակությունից և օրենսդրությունից բխող բոլոր պարտավորությունները:

Վերոգրյալ իրավական նորմերը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում առաջին ատյանի դատարանի պատճառաբանություններն այն մասին, որ սույն պայմանագիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով չնախատեսված պայմանագիր է, որը, սակայն, չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և այլ իրավական ակտերի պահանջներին և հստակորեն արտահայտում է այն համաձայնությունը, որն Ընկերությունն առաջարկել էր Վաչագան Հովհաննիսյանին, իսկ վերջինս էլ ընդունել էր այն:

Այսպիսով, սույն գործով հիմնավորված է, որ Վաչագան Հովհաննիսյանը խախտել է պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, այն է՝ սահմանված ժապետներում չի վճարել պարտավորության գումարը, որն Ընկերության կողմից տրված դուրս գրված հաշիվների և ստացված վճարումների մասին տեղեկանքի համաձայն կազմել է 864.000 ՀՀ դրամ: ԵՄԴ/0720/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

6. Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ընդհանուր սեփականություն համարվող գույքի գրավադրման դեպքում գրավի պայմանագրում ներառվում է դրույթ այն մասին, որ գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և գրավի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար, թեկուզ դրանք տեղի են ունեցել իր/իրենց կամքից անկախ պատճառներով (մեղքի բացակայություն): Հետագայում վարկային պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքում վարկատուն հայց է ներկայացնում ոչ միայն ընդդեմ վարկատուի, այլև գրավատուների, որոնք, վարկատուի կարծիքով կրում են համապարտ պատասխանատվություն վարկային պարտավորությունների կատարման համար:

Նմանատիպ դեպքերում հայցերը երբեմն բավարարվում էին՝ հիմք ընդունելով գրավի պայմանագրի վերոնշյալ ձևակերպման տառացի մեկնաբանությունը:

Նմանատիպ դեպքերի համար կիրառական պրակտիկայի միասնականացումը խսիտ անհրաժեշտ էր, քանի որ ստացվում էր իրավիճակ, որ գրավատուները, բացի այլ անձի պարտավորության համար իրենց գույքը կամ գույքի իրենց բաժինը գրավադրելուց, պետք է նաև համապարտ պատասխանատվություն կրեին այլ անձի պարտավորությունների համար:¹¹¹

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի ներածական մասում նշվել է, որ Կողմերը, ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, կնքեցին սույն պայմանագիրը, այսուհետ՝ «Պայմանագիր», իսկ 14-րդ կետով սահմանվել է, որ գրավատուն և/կամ պարտապանը համապարտության կարգով պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ և Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար:

Տվյալ դեպքում «Պայմանագիր» արտահայտությունը վերաբերում է գրավի պայմանագրին, այսինքն՝ գրավի պայմանագրով են Արամեն և Ալվինա Մինասյաններն Արամայիս Մինասյանի հետ ստանձնել համապարտ պատասխանատվություն՝ գրավի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար:

¹¹¹ Տես սույն աշխատանքում 226-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածը, սխալ է մեկնաբանել 10.04.2008 թվականի ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող անշարժ գույքի գրավի (հիփոթեքի) թիվ 141 պայմանագրի պայմանները, որի արդյունքում 10.04.2008 թվականի թիվ 141 վարկային պայմանագրով կողմ չմասնակցող անձանց՝ Արմեն և Ալվինա Մինասյանների համար սահմանել է պարտավորություններ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից սխալ է մեկնաբանվել պարտավորության ծագման հիմքերը:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքը Արմեն և Ալվինա Մինասյանների մասով վերաբերում է դատական ակտի՝ Արմեն և Ալվինա Մինասյաններից համապարտության կարգով հոգուտ Շնկերության 1.308.140,20 ՀՀ դրամ բռնագանձելու և գրավի առարկայի անբավարարության դեպքում բռնագանձումը Արմեն և Ալվինա Մինասյաններին սեփականության իրավունքով պատկանող այլ գույքի վրա տարածելու, ինչպես նաև Արմեն, Ալվինա և Նաիրա Մինասյաններից հոգուտ պետական բյուջեի որպես վերաքննիչ բողոքի համար սահմանված պետական տուրք 39.244 ՀՀ դրամ բռնագանձելու մասին, հետևաբար դատական ակտն այդ մասերով ենթակա է բեկանման: ԼԴ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 4

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԿՆՔԵԼԸ

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԿՆՔԵԼՈՒ ՊԱՀԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 449.

1. Պայմանագիրը կնքված է համարվում օֆերտա ուղարկած անձի կողմից դրա ակցեպտն ստանալու պահից:

2. Եթե օրենքին համապատասխան, պայմանագիր կնքելու համար անհրաժեշտ է նաև հանձնել գույք, պայմանագիրը կնքված է համարվում համապատասխան գույքը հանձնելու պահից (հոդված 177):

3. Այն պայմանագիրը, որից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման, կնքված է համարվում այդ իրավունքի գրանցման պահից:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ գույքը հանձնելու պահից պայմանագիրը կնքված լինելու հանգամանքին ավտոմեքենայի վերաբերյալ պայմանագրի հետ կապված: Մինչև 01.07.2010 թվականն ուժի մեջ մտած «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքը նախկին օրենսդրությամբ ավտոմեքենայի վերաբերյալ գործարքներից ծագող իրավունքների գրանցման պահանջ օրենսդիրը չէր նախատեսել: Հետևաբար այն դեպքերում, երբ պայմանագիրը կնքվել էր մինչև օրենսդրության փոփոխությունները, իսկ վեճն առաջացել էր նոր օրենսդրության գործողության ժամանակ, խնդիր էր առաջանում նոր օրենսդրության և նախկին օրենսդրության գործողության ժամանակ կնքված ավտոմեքենայի պայմանագրի հարաբերակցության հետ կապված:¹¹² Բացի այդ, նման դեպքերում անհրաժեշտություն էր առաջանում իրավական գնահատական տալ այն դեպքերին, թե որ դեպքում է պայմանագիրը համարվում կնքված, երբ նույն առարկայի վերաբերյալ նույն անձը մի քանի անձանց հետ կնքել է պայմանագիր: Այդ խնդիրը սերտորեն կապված է պայմանագրի կնքման պահի հետ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրով գույքը ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է գույքը հանձնելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման, ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է դրա գրանցման պահից:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը պայմանագրի հիման վրա սեփականության իրավունքի ծագումը պայմանավորել է գույքը հանձնելու պահով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այլ բան է նախատեսված օրենքով կամ պայմանագրով, ինչպես նաև գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե օրենքին համապատասխան, պայմանագիր կնքելու համար անհրաժեշտ է նաև հանձնել գույք, պայմանագիրը կնքված է համարվում համապատասխան գույքը հանձնելու պահից (հոդված 177):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 507-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գնորդը դառնում է ապրանքի սեփականատեր ապրանքի համար վճարելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 02.07.2009 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով տրանսպորտային միջոցների հետ կատարվող գործարքներից ծագող սեփականության իրավունքի գրանցման պարտադիր պայման նախատեսված չի եղել: Այդ պահանջը և այն չպահպանելու

¹¹² Տես նաև սույն աշխատանքում 176-րդ և 438-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

հետևանքները նախատեսվել են միայն «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքով, որն ուժի մեջ է մտել 01.07.2010 թվականին: Մասնավորապես՝ նշված օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը շարադրվել է հետևյալ խմբագրությամբ.

1. Տրանսպորտային միջոցների սեփականության, գրավի և լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման: Պետական գրանցման ենթակա տրանսպորտային միջոցների տեսակների ցանկը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

3. Հայաստանի Հանրապետությունում տրանսպորտային միջոցի հետ կատարվող գործարքներից ծագող տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը ծագում է (պետությունը ձանաչում է) պետական գրանցման պահից:

5. Տրանսպորտային միջոցի հետ կատարվող գործարքներից ծագող սեփականության, գրավի կամ լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքի գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության (նման գործարքն առ ոչինչ է), բացառությամբ այլ երկրներում տվյալ երկրի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ծագած սեփականության իրավունքի, որի գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է օրենքով սահմանված պատասխանատվության:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (իմպերատիվ նորմերին): Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո ընդունվել է օրենք, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ, քան պայմանագիրը կնքելիս գործող կանոնները, ապա կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, բացի այն դեպքերից, երբ օրենքում սահմանված է, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Տվյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո **նոր օրենք** ընդունվելու դեպքում կնքված **պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը**, եթե ընդունված օրենքում ամրագրված չէ կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոնների անմիջական կիրառումը նախկինում կնքված պայմանագրերի նկատմամբ:

Այսպիսով, օրենսդրի կողմից ըստ էության ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ նախկինում կնքված պայմանագիրն իր պայմաններով **գերակա է** նոր ընդունված այն օրենքի նկատմամբ, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ: Դա իր հերթին որոշակի երաշխիք է ստեղծում պայմանագրի կողմերի համար և բացառում նրանց կամքից անկախ՝ նոր ընդունված օրենքով, պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, որոնք գործել են պայմանագիրը կնքելու պահին, և որոնց պահպանումը պարտադիր էր պայմանագիրը կնքող կողմերի համար:

Միաժամանակ, ընդհանուր կանոնից օրենսդիրը բացառություն է սահմանել այն դեպքը, երբ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է դրա գործողության տարածումը նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա (տե՛ս ըստ հայցի Մարիետա Ղուկասյանի ընդդեմ Նորայր Վարդանյանի՝ նվիրատվությունը վերացնելու պահանջի մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 17.04.2009 թվականի թիվ ԵՔԴ/0318/02/08 որոշումը):

Տվյալ դեպքում «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքում սահմանված չէ, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա, հետևաբար 02.07.2009 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը:

Սույն գործով Դատարանը հայցը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ կողմերի միջև առուվաճառքի գործարքի կնքման պահին գործող օրենսդրությամբ չի նախատեսվել այդ տեսակի գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցում, ուստի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիմքով 2009 թվականին պայմանագրով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը փոխանցվել է գնորդին, մինչդեռ ավտոմեքենաների նկատմամբ պետական գրանցման վերաբերյալ օրենքի լրացումները և փոփոխություններն ուժի մեջ են մտել 01.07.2010 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի դատական ակտի բեկանման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Գրիգոր Խաչատրյանն առուվաճառքի պայմանագրի կնքումից հետո չի կատարել գույքի նկատմամբ իր իրավունքների պետական գրանցում, հետևաբար նրա սեփականության իրավունքը ավտոմեքենայի նկատմամբ չի ծագել:

Վերաքննիչ դատարանը միաժամանակ նշել է, որ «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը պետական լիազոր մարմնի տրամադրած տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիրը համարվում է տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը հավաստող փաստաթուղթ, իսկ սույն գործով հայցվորը նման փաստաթուղթ չի ներկայացրել, ինչը Դատարանի կողմից անտեսվել է, մինչդեռ տվյալ նորմը կարգավորում է մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը հարաբերությունները և սույն գործով կիրառելի է:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 02.07.2009 թվականի առուվաճառքի պայմանագրով Վարդան Սաղաթելյանը «Մերսեդես Բենց CLS 350» մակնիշի 64 ՕՕ 005 պետհամարանիշի ավտոմեքենան վաճառել է Գրիգոր Խաչատրյանին, ով պայմանագրի առարկան փաստացի ընդունել է և ամբողջությամբ վճարել է պայմանագրի գինը: Նշված պայմանագրով դրա առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահի վերաբերյալ որևէ պայման նախատեսված չէ: Հետագայում Վարդան Սաղաթելյանի պարտավորությունների կատարումն ապահովելու համար նշված ավտոմեքենայի վրա արգելանք է դրվել:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 02.07.2009 թվականի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին գործող օրենսդրությամբ, մասնավորապես՝ վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով տրանսպորտային միջոցի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցման պարտադիր պահանջ և նշված պայմանագրով դրա առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահի վերաբերյալ որևէ դրույթ նախատեսված չլինելու պայմաններում վիճելի ավտոմեքենայի դիմաց վճարում կատարելու պահից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 507-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով դրա նկատմամբ ծագել է Գրիգոր Խաչատրյանի սեփականության իրավունքը: Հետևաբար նշված պայմանագրի կնքումից հետո Վարդան Սաղաթելյանի պարտավորությունների համար նշված ավտոմեքենայի վրա արգելանք դնելն իրավաչափ չէ, քանի որ արգելանք կարող էր դրվել պարտապանին՝ Վարդան Սաղաթելյանին, պատկանող գույքի վրա, մինչդեռ այդ ժամանակ վեճի առարկա ավտոմեքենան վերջինիս չի պատկանել:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ սույն գործով «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 15-րդ կետով (լրացումը կատարվել է վերոհիշյալ 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն օրենքով) սահմանված տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիր չներկայացնելը սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն չունի, քանի որ նշված հոդվածով մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը պետական լիազոր մարմնի տրամադրած տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիրը տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը հավաստող փաստաթուղթ համարելու հանգամանքն ամենևին չի նշանակում, որ մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը կնքված տրանսպորտային միջոցի գործարքներից ծագող իրավունքները պարտադիր ենթակա են պետական գրանցման կամ այդ նորմը հետադարձ ուժ ունի, այսինքն՝ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Նշված եզրահանգումը հիմնավորվում է նաև սույն հոդվածի 16-րդ կետով, որի համաձայն՝ այն անձը, որ տրանսպորտային միջոցի **սեփականության իրավունք է ձեռք բերել մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը** և **չունի** այդ տրանսպորտային միջոցի համար **հաշվառման վկայագիր**, կարող է 2010 թվականի հուլիսի 1-ից հետո տրանսպորտային միջոցի գրանցման և հաշվառման փաստաթղթեր ստանալու համար սույն օրենքով սահմանված կարգով դիմում ներկայացնել պետական լիազոր մարմին: Այսինքն՝ օրենսդիրը տրանսպորտային միջոցի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հանգամանքը չի կապել տրանսպորտային միջոցի համար հաշվառման վկայագրի և հաշվառման փաստաթղթեր ունենալու հետ: ԵԵԴ/0231/02/11 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

2. Պրակտիկայում պայմանագրի կնքման պահը բավականին երկար ժամանակ վեճերի տեղիք տվեց օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 3-րդ մասի մեկնաբանության հետ կապված: Անշարժ գույքի պայմանագրերի դեպքում օրենսդրական կարգավորումները հստակ չէին, երբեմն էլ հակասության մեջ էին մտնում օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի և մի շարք այլ հոդվածների հետ:

Այդ խնդիրը հատկապես կապված էր գործարքից ծագող իրավունքները գրանցելու ժամկետների վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորումների հետ:¹¹³

Վճռաբեկ դատարանը դեռևս 2007 թվականին փորձեց իր որոշմամբ հստակեցնել 30-օրյա ժամկետի խախտմամբ գործարքից ծագող իրավունքը պետական գրանցման ներկայացնելու իրավական հետևանքները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ, 301-րդ և 563-րդ հոդվածների համաձայն՝ անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման:

Նույն օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ այն պայմանագիրը, որից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման, կնքված է համարվում այդ իրավունքի գրանցման պահից:

Նույն օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման, ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է դրա գրանցման պահից:

Վերոհիշյալ նորմերի տրամաբանական վերլուծությունից հետևում է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը նշված նորմերի իմաստով կնքված համարելու համար բավարար չէ կողմերի ստորագրությամբ դրա բոլոր էական պայմաններին համաձայնվելը և նոտարական վավերացման ենթարկելը:

Պայմանագիրը կնքված է համարվում պայմանագրից ծագող իրավունքները՝ տվյալ դեպքում անշարժ գույքի սեփականության իրավունքը, գրանցելու պահից: Այսինքն, նման իրավիճակներում պայմանագրի կնքման և դրանից ծագող իրավունքի պետական գրանցման պահերը համընկնում են:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները՝ սեփականության իրավունքը, օգտագործման իրավունքը, գրավը, հիփոթեքը, սերվիտուտները, այլ սահմանափակումները, շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքները, ինչպես նաև, օրենքով նախատեսված դեպքերում, այլ իրավունքները ենթակա են (պետք է ներկայացվեն) պետական գրանցման՝ գործարքների կնքման օրվանից սկսած 30-օրյա ժամկետում՝ անշարժ գույքի պետական ռեգիստրի տարածքային ստորաբաժանումներում՝ ըստ անշարժ գույքի գտնվելու վայրի:

Տվյալ իրավիճակում անորոշ է, թե ինչ է ի նկատի ունեցել օրենսդիրը՝ Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածում գործարքների կնքման օր» արտահայտությունն օգտագործելիս և ինչ բովանդակային-իրավական ծանրաբեռնվածություն ունի այդ արտահայտությունը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ քաղաքացիական օրենսգրքի վերը հիշատակված նորմերով տրված կարգավորման և Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածով տրված կարգավորման միջև առկա է տրամաբանական հակասություն:

Համաձայն Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 6-րդ կետի՝ օրենսգրքի կարգավորման իրավահարաբերությունների ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության մյուս բոլոր օրենքները պետք է համապատասխանեն օրենսգրքերին:

Ըստ էության, նույն սկզբունքը ամրագրվել է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 2-րդ պարբերությունում, համաձայն որի՝ այլ օրենքներում պարունակող քաղաքացիական իրավունքի նորմերը պետք է համապատասխանեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքին:

Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե իրավական ակտն ընդունվել է ի կատարումն կամ համաձայն նույն կամ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող իրավական ակտի, ապա այդ ակտը մեկնաբանվում է՝ առաջին հերթին հիմք ընդունելով

¹¹³ Տես նաև սույն աշխատանքում 301-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

ավելի բարձր իրավական ուժ ունեցող ակտի դրույթներն ու սկզբունքները, իսկ նույն հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները և չփոփոխելով դրա իմաստը:

Հետևաբար, գործարքի (պայմանագրի) կնքման օր (պահ)» արտահայտության տառացի նշանակության հարցում Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքը ստորադաս է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նկատմամբ և պետք է համապատասխանի վերջինիս, իսկ նշված օրենքի 23-րդ հոդվածում նշված՝ գործարքների կնքման օրվանից սկսած 30-օրյա ժամկետում» արտահայտությունը կարող է մեկնաբանվել միայն դրանում պարունակվող բառերի տառացի նշանակությամբ՝ հիմք ընդունելով ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող քաղաքացիական օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված դրույթը: Հետևաբար, գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքները պետական գրանցման ներկայացնելու 30-օրյա ժամկետը սույն գործի փաստերից էլնելով Վճռաբեկ դատարանը համարում է իրավական հետևանքներ չառաջացնող:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով արձանագրված օրենսդրական հակասությունը դատարանի և պետական մարմնի կողմից որևէ պարագայում չպետք է մեկնաբանվի ի վնաս մասնավոր անձի:

Բացի վերը շարադրված պատճառաբանություններից, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արդարադառնալ նաև հետևյալ իրավական խնդրին:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածը սահմանում է պետական գրանցման մերժման հիմքերը, այն է՝ պետական գրանցումը մերժվում է, եթե գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերը չեն համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին, այսինքն՝

ա) չ'ազմված են օրենքով սահմանված իարգին ուժի մեջ մտնող պայմանները:

բ) բացակայում է պետական գրանցման հիմնարկի անդորրագիրը:

գ) ներկայացվել են մատիտով գրված, ջնջումներով, ուղղումներով ինչպես նաև ոչ պստած ձևակերպված փաստաթղթեր:

Վերը նշված հիմքերի ցանկը սպառնիչ գ, ինչի մասին է վկայում այն, որ նույն օրենքով օրենսդրությունը արգելեց է այլ պատճառներով գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մերժումը, այդ թվում՝ աննպատակահարմարության պատճառաբանությամբ:

Այսպիսով, ստորաբաժանումը 30-օրյա ժամկետը բաց թողած լինելու հիմքով մերժելով Արմեն Շահբազյանի սեփականության իրավունքը գրանցելու մասին դիմումը, սխալ է մեկնաբանել Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում մերժել է անձի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը այնպիսի հիմքով, որպիսին նախատեսված չէ նույն օրենքի 43-րդ հոդվածով: 3-65(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 02

3. 2011 թվականի հունիսի 23-ին «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքում կատարվեցին էական փոփոխություններ: Մասնավորապես, վերը նշված օրենքը շարադրվեց նոր խմբագրությամբ:

Խմբագրված օրենքի 24-րդ հոդվածի 6-րդ մասը նախատեսեց, որ անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների ծագմանը, փոփոխմանը, փոխանցմանն ուղղված գործարքներից (բացառությամբ միակողմ գործարքների) ծագող իրավունքները պետք է պետական գրանցման ներկայացվեն ոչ ուշ, քան այդ գործարքների նոտարական վավերացման օրվանից սկսած՝ 30 աշխատանքային օրվա ընթացքում: Սույն մասի պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է գործարքի անվավերության: Նման գործարքն առոչինչ է:

Օրենքի նոր խմբագրությամբ 1-ին մասի 4-րդ կետը սահմանեց, որ Պետական գրանցումն իրականացնող լիազոր մարմինը պարտավոր է մերժել իրավունքի պետական գրանցումը, եթե նոտարական վավերացում ստացած գործարքի հիման վրա պետական գրանցման համար դիմումը ներկայացվել է սույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված 30-օրյա ժամկետի խախտմամբ:

Փաստորեն օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում սահմանվեց անշարժ գույքի գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման հետ կապված գրեթե նույն

իրավակարգավորումը: Միաժամանակ, քանի որ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները մինչ օրենքի փոփոխություններն էին արտահայտվել, նորից բարձրացվեց Վճռաբեկ դատարանի որոշումների՝ որպես օրենքի միատեսակ կիրառումն ապահովող մեկնաբանության գործիքների կիրառման իրավական հնարավորության հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն ամփոփոխ անդրադարձ կատարեց ոչ միայն իրավունքների պետական գրանցման կարգի, այլև օրենքի փոփոխման պայմաններում իր իրավական դիրքորոշումների կիրառման իրավական հնարավորության հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման հարցին անդրադարձել է ոչ միայն Արմեն Շահբաղյանը և Քրիստինա Տոնոյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Շենգավիթի տարածքային ստորաբաժանման՝ պետական մարմնի գործողությունը վիճարկելու պահանջի մասին, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ 3-65(ՎԴ) քաղաքացիական գործով 02.03.2007 թվականի որոշմամբ, այլ նաև «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ընդունված որոշումներով: Մասնավորապես Վճռաբեկ դատարանը մի շարք օրենքների և իրավական ակտերի մեկնաբանման արդյունքում հանգել է այն եզրակացության, որ անշարժ գույքի վերաբերյալ կնքված գործարքներից ծագող իրավունքները պետական գրանցման ներկայացնելու 30-օրյա ժամկետը իրավական հետևանքներ չառաջացնող է, հետևաբար Կադաստրը, 30-օրյա ժամկետը բաց թողած լինելու հիմքով մերժելով անձի սեփականության իրավունքը գրանցելու մասին դիմումը, սխալ է մեկնաբանել «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում մերժել է անձի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը այնպիսի հիմքով, որպիսին նախատեսված չէ նույն օրենքի 43-րդ հոդվածով (տե՛ս Աշոտ Սարգսյանն ընդդեմ Վարդան Հայրապետյանի, Լուսինե և Սոնա Մխիթարյանների՝ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքից բաժինն առանձնացնելու, ինչպես նաև Վահագն Ղազարյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Աբովյանի տարածքային ստորաբաժանման՝ պետական մարմնի գործողությունը վիճարկելու և անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրից ծագող սեփականության իրավունքի պետական գրանցում կատարելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 18.09.2009 թվականի որոշում, քաղաքացիական գործ թիվ ՀՅԲԴ4/0002/02/08):

Ի հավելումն վերոգրյալի՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել նաև հետևյալը.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 302-րդ հոդվածը սահմանում է իրավունքների պետական գրանցում պահանջող գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջները չպահպանելու հետևանքները: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 302-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական կարգավորումները զարգացվել են նույն օրենսգրքի 449-րդ հոդվածով, որոնց համակարգային վերլուծության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի բովանդակության համադրման արդյունքում վճռաբեկ դատարանը հանգեց հետևյալ եզրակացության.

Անշարժ գույքի հետ կապված գործարքների համար օրենսդիրը սահմանել է հետևյալ հատուկ պահանջները նոտարական կարգով վավերացող պայմանագիր և դրանից բխող իրավունքների պետական գրանցում Բացառապես այս պայմանների կատարման արդյունքում են պայմանագրի կողմերի համար առաջանում քաղաքացիաիրավական իրավունքներ և պարտականություններ

Ընդ որում, ի տարբերություն այլ պայմանագրերի, այն պայմանագրերի համար, որոնցից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման օրենսդիրը տվել է պայմանագրի կնքման պահը որոշելու այլ կարգավորում որը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի րդ հոդվածի կարգավորումից այսինքն պայմանագիրը կնքված է համարվում իսկ գործարքը վավեր իրավունքի պետական գրանցման պահից

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի ընդհանուր հոդվածի ին կետի համաձայն գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության Նման գործարքն առոչինչ է

Միննույն ժամանակ նույն հոդվածի ընդհանուր կարգավորում է այն դեպքը երբ գործարքի կողմերից մեկը հրաժարվում է պատշաճ ձևով կնքված գործարքից ծագող իրավունքների պետական գրանցումից Այս դեպքի համար օրենսդիրը սահմանել է որ դատարանն իրավունք ունի մյուս կողմի պահանջով վճիռ կայացնել այդ իրավունքների գրանցման մասին Այդ դեպքում գործարքից ծագող իրավունքները գրանցվում են դատարանի վճռի հիման վրա

Վերոգրյալից բխում է որ անշարժ գույքի հետ կապված գործարքները վավեր են, իսկ անշարժ գույքին առնչվող պայմանագրերը կնքված են համարվում իրավունքների պետական գրանցման պահից Այսինքն մինչև իրավունքների պետական գրանցումը չի կարող լինել վավեր գործարք և կնքված պայմանագիր

Այս առումով էլ սույն գործով քննարկման առարկա հանդիսացող «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի ընդհանուր հոդվածներում նշված ժամկետների խախտումը չի կարող հանգեցնել գործարքի անվավերության առոչինչության և հետևաբար դառնալ գործարքից ծագող իրավունքների պետական գրանցման մերժման հիմք, քանի որ գործարքն առոչինչ, իսկ պայմանագիրը չկնքված է համարվում մինչև դրանից ծագող իրավունքների պետական գրանցումը, այլ ոչ թե «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասով պետական գրանցման համար նախատեսված 30-օրյա ժամկետն անցնելու արդյունքում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված իրավական դիրքորոշումը կիրառելի է նաև «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածում կատարված փոփոխությունից հետո, քանի որ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշման հիմքում ընկած իրավական վերլուծությունները վերաբերում են անշարժ գույքի հետ կատարվող գործարքների՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով կարգավորվող առանձնահատկություններին, որի էությունը կայանում է նրանում, որ գործարքը վավեր է, եթե կնքված է պայմանագրի ձևով, իսկ պայմանագիրը կնքված է համարվում դրանից բխող իրավունքների պետական գրանցման պահից:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժել է՝ հիմք ընդունելով «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետն այն պատճառաբանությամբ, որ սույն գործով նվիրատվության պայմանագրին կից ներկայացված դիմումը 30-օրյա ժամկետի խախտմամբ ներկայացնելու հետևանքով այդ դիմումը չի համապատասխանում ՀՀ օրենսդրության պահանջներին:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ այդ փաստաթղթերի շարքին դիմումը չի դասվում այն պարզ տրամաբանությամբ, որ նշված հոդվածը վերաբերում է բացառապես այն փաստաթղթերին, որոնցից ծագող իրավունքները ենթակա են գրանցման՝ տվյալ դեպքում նվիրատվության պայմանագրից ծագող իրավունքներին, իսկ դիմումն ընդամենն այն փաստաթուղթն է, որի միջոցով սկսվում է նշված իրավունքների գրանցման գործընթացը:

Այսպիսով՝ սույն գործի փաստերի և համապատասխան իրավական նորմերի ուսումնասիրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ սույն գործով նվիրատվության պայմանագրից ծագող իրավունքների գրանցումը մերժվել է մի հիմքով, որը նախատեսված չէ «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին մասում, քանի որ վերջինս է սպառիչ նշում պետական գրանցումը մերժելու երեք հիմքերը: Ընդ որում, մերժման այս հիմքերը բխում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ անշարժ գույքին առնչվող իրավահարաբերությունների կարգավորումից: ՎՊՅ/0150/05/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ՕՖԵՐՏԱ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 451.

1. Օֆերտան մեկ կամ մի քանի կոնկրետ անձանց հասցեագրված առաջարկն է, որը որոշակիորեն արտահայտում է առաջարկողի մտադրությունը՝ պայմանագիրը կնքված համարել առաջարկն ընդունած հասցեատիրոջ հետ:

Օֆերտան պետք է պարունակի պայմանագրի էական պայմանները:

2. Օֆերտան կաշկանդում է ուղարկող անձին՝ այն հասցեատիրոջ կողմից ստանալու պահից:

Եթե օֆերտայի հետևանքի մասին ծանուցումն ստացվել է օֆերտան ստանալուց առաջ կամ դրա հետ միաժամանակ, ապա օֆերտան համարվում է չուղարկված:

ԱԿՑԵՊՏԻ ՀԱՄԱՐ ԺԱՄԿԵՏ ՉՍԱՀՄԱՆՈՂ ՕՖԵՐՏԱՅԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԿՆՔԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 457.

1. Երբ գրավոր օֆերտայում ակցեպտի համար ժամկետ սահմանված չէ, պայմանագիրը կնքված է համարվում, եթե օֆերտա ուղարկված անձն ակցեպտն ստացել է մինչև օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված ժամկետի ավարտը, իսկ եթե նման ժամկետ սահմանված չէ, ապա՝ դրա համար անհրաժեշտ ժամկետում:

2. Երբ օֆերտան արված է բանավոր՝ առանց ակցեպտի համար ժամկետ նշելու, պայմանագիրը համարվում է կնքված, եթե մյուս կողմն անհապաղ հայտարարել է դրա ակցեպտի մասին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ նորմերի մեկնաբանության անդրադարձավ համայնքի կողմից իրեն պատկանող գույքի օտարման պայմանագրի շրջանակներում: Մասնավորապես, գործերից մեկով համայնքին պատկանող բնակարանը աճուրդով վաճառվել էր Գայանե Սարիբեկյանին, սակայն այդ բնակարանում հաշվառված Լիանա Կազկոն վիճարկել էր ամբողջ գործընթացը՝ գտնելով, որ բնակարանը պետք է նվիրաբերվեր իրեն և իր ընտանիքի անդամներին, քանի որ վեճի առարկա Երևանի Բազրատունյաց փողոցի 26 շենքի թիվ 32 բնակարանում հաշվառված է եղել Լիանա Կազկոն՝ ընտանիքի անդամների հետ միասին, սակայն շուրջ 6 տարի չեն բնակվել այդտեղ, չեն վճարել կոմունալ վարձերը: Գործում առկա էր նաև ապացույց այն մասին, որ Շենգավիթ համայնքի ավագանու 17.05.2002 թվականի թիվ 56 որոշմամբ սահմանվել էր տալ համաձայնություն համայնքի սեփականություն հանդիսացող բոլոր բնակարանների նվիրաբերության մասին: Միաժամանակ, որոշվել է բնակարանի օտարումը կատարել բնակարանի վարձակալի կողմից Թադապետարան ուղղված դիմումի հիման վրա, այդ բնակարանի բնակիչ հանդիսացող լրիվ գործունակ անձանց գրավոր համաձայնությամբ:

Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր գնահատել՝ արդյոք ավագանու որոշումը կարող է դիտարկվել որպես օֆերտա և ինչ իրավական հետևանքներ է առաջացնում այդ որոշման հիման վրա արված օֆերտան իսկցեպտավորելու դեպքում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի 20-րդ կետի համաձայն՝ համայնքի ավագանին համայնքի ղեկավարի առաջարկությամբ որոշում է կայացնում համայնքի սեփականություն համարվող գույքն օգտագործման տրամադրելու և օտարելու մասին, հաստատում է դրանց վարձավճարների և օտարման գների չափերը և պայմանները, իսկ հրապարակային սակարկությունների դեպքում՝ մեկնարկային գները:

Երևանի Բազրատունյաց փողոցի 26 շենքի թիվ 32 բնակարանն աճուրդով իրացնելու ժամանակ բնակարանի սեփականատերը Թադապետարանն էր: Շենգավիթ համայնքի ավագանին, ղեկավարվելով «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով իրեն ընձեռնված իրավունքից, 07.07.2006 թվականի թիվ 77 որոշմամբ թույլատրել է համայնքի ղեկավարին աճուրդով օտարել նշված բնակարանը: Երևանի Բազրատունյաց փողոցի 26 շենքի թիվ 32 բնակարանի 23.08.2006 թվականի աճուրդում հաղթող է ձանաչվել Գայանե Սարիբեկյանը, որի հետ 05.09.2006 թվականին կնքվել է նոտարական կարգով վավերացված առուվաճառքի պայմանագիր, իսկ 07.09.2006 թվականին նշված բնակարանի նկատմամբ գրանցվել է Գայանե Սարիբեկյանի և Հովիկ Ալեքսանյանի սեփականության իրավունքը:

«Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ լոտի վերաբերյալ աճուրդն անվավեր կարող է ճանաչվել միայն դատական կարգով: Սույն օրենքի 3-5-րդ, 8-9-րդ և 14-րդ հոդվածներով նախատեսված կանոնների խախտմամբ անցկացված աճուրդը, շահագրգիռ անձի պահանջով, դատարանը կարող է անվավեր ճանաչել:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 159-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և դրանց պաշտոնատար անձանց՝ օրենքին հակասող ակտերն անվավեր ճանաչելու կամ նրանց գործողությունը (անգործությունը) վիճարկելու համար հիմք են նշված ակտն օրենքին հակասելը և դիմողի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ ու օրենքներով երաշխավորված իրավունքի և (կամ) ազատության խախտման փաստի առկայությունը:

Լիանա Կազկոյի հայցը բավարարելիս՝ Վերաքննիչ դատարանը հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ վիճելի բնակարանը համայնքի ավագանու որոշմամբ կարող էր օտարվել միայն այդ բնակարանի բնակիչ հանդիսացող լրիվ գործունակ անձանց գրավոր համաձայնությամբ: Վերաքննիչ դատարանի վճռի հիմքում դրված վերոնշյալ հանգամանքը, Վճռաբեկ դատարանը համարում է անհիմն, հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Շենգավիթ համայնքի ավագանու 17.05.2002 թվականի թիվ 56 որոշմամբ սահմանվել է տալ համաձայնություն համայնքի սեփականություն հանդիսացող բոլոր բնակարանների նվիրաբերության մասին: Միաժամանակ որոշվել է բնակարանի օտարումը կատարել բնակարանի վարձակալի կողմից Թաղապետարան ուղղված դիմումի հիման վրա, այդ բնակարանի բնակիչ հանդիսացող լրիվ գործունակ անձանց գրավոր համաձայնությամբ:

Բնակարանի օտարումը ձևակերպվում է թաղապետի որոշմամբ և կողմերի միջև կնքվող բնակարանի նվիրաբերության պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 451-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ օֆերտան մեկ կամ մի քանի կոնկրետ անձանց հասցեագրված առաջարկն է, որը որոշակիորեն արտահայտում է առաջարկողի մտադրությունը՝ պայմանագիրը կնքված համարել առաջարկն ընդունած հասցեատիրոջ հետ:

Նույն օրենսգրքի 457-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ եթե գրավոր օֆերտայում ակցեպտի համար ժամկետ սահմանված չէ, պայմանագիրը կնքված է համարվում, եթե օֆերտան ուղարկված անձն ակցեպտ ստացել է մինչև օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված ժամկետի ավարտը, իսկ եթե նման ժամկետ սահմանված չէ, ապա դրա համար անհրաժեշտ ժամկետում:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ օֆերտայում ժամկետի բացակայության դեպքում, ակցեպտը պետք է ստացվի ողջամիտ ժամկետում:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Շենգավիթ համայնքի ավագանու կողմից արվել է նվիրաբերության պայմանագիր կնքելու օֆերտա: Սակայն Լիանա Կազկոն ողջամիտ ժամկետում (մինչև 2006 թվականը) չի օգտվել նշված որոշմամբ իրեն ընձեռնված հնարավորությունից և Թաղապետարանին չի ներկայացրել նվիրաբերության պայմանագրի կնքման վերաբերյալ իր համաձայնությունը (ակցեպտ): Որպես վեճի առարկա բնակարանի սեփականատեր, Թաղապետարանը, 07.07.2006 թվականին օգտվելով սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող գույքը տնօրինելու իրավունքից, օտարել է այն:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում առկա չէ որևէ ապացույց այն մասին, որ նշված բնակարանի աճուրդն անց է կացվել «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նշված օրինադրույթների խախտմամբ, որոնք կարող էին հանգեցնել աճուրդի և դրա արդյունքում աճուրդում հաղթած անձի հետ կնքված պայմանագրի ու գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցման անվավերության, այսինքն աճուրդը տեղի է ունեցել սահմանված կարգով և այն անվավեր ճանաչելու հիմքը բացակայում է:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր են բողոքի պատճառաբանությունները «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 159-րդ հոդվածի պահանջները խախտելու մասին:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի կիրառման ենթակա լինելու վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի փաստարկը հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքը սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ բարեխիղճ ձեռք բերողից գույքը պահանջելու իրավունքը ծագում է սեփականատիրոջ մոտ և այն դեպքում, երբ գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Գայանե Սարիբեկյանը Երևանի Բազրատունյաց փողոցի 26 շենքի թիվ 32 բնակարանը ձեռք է բերել տվյալ պահին դրա սեփականատեր Թադապետարանից, իսկ գործով հիմնավորված չէ, որ այդ ժամանակ Թադապետարանն իրավունք չուներ օտարելու սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող գույքը, այսինքն՝ Գայանե Սարիբեկյանը վեճի առարկա բնակարանը սեփականության իրավունքով ձեռք է բերել օրենքով սահմանված կարգով:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածը սույն քաղաքացիական գործով կիրառելի չէ: 3-1581(ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

ԿՈՂՄԻ ԽՈՒՍԱՓԵԼԸ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԿՆՔԵԼՈՒՑ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 461.

1. Եթե կողմը, ում համար օրենքին համապատասխան պարտադիր է պայմանագիր կնքելը, խուսափում է այն կնքելուց, մյուս կողմն իրավունք ունի դատարան դիմել՝ պայմանագիրը կնքելուն հարկադրելու պահանջով:

2. Պայմանագիր կնքելուց անհիմն խուսափող կողմը պետք է մյուս կողմին հատուցի դրանով պատճառված վնասները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածի մեկնաբանությունը Վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում կապված է եղել 207-րդ հոդվածի մեկնաբանության հետ:¹¹⁴ Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ կողմից պայմանագիր կնքելը պարտադիր է և կարող է կիրառվել օրենսգրքի 461-րդ հոդվածը և արդյոք պայմանագիր կնքելուց հրաժարվելու դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք չի ծագում:

Պրակտիկայում հաճախ նման դեպքերում կնքվում են վարձակալության, երբեմն նաև ենթավարձակալության պայմանագրեր շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ հետ:¹¹⁵ Հողամասի սեփականատիրոջ փոփոխության դեպքում երբեմն վեճեր են առաջանում նոր սեփականատիրոջ և շենքի կամ շինության սեփականատիրոջ միջև վարձակալության կամ ենթավարձակալության պայմանների վերաբերյալ: Հողամասի նոր սեփականատերը, բնականաբար, ցանկանում է իր համար առավել ձեռնտու նոր պայմաններով կնքել պայմանագիր,

¹¹⁴ Տես սույն աշխատանքում 207-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

¹¹⁵ Տես նաև սույն աշխատանքի Վարձակալություն մասը

որին դեմ է լինում շենքի կամ շինության սեփականատերը: Նման վեճեր հանդիպում են նաև այն դեպքում, երբ հողամասի վարձակալը դառնում է հողամասի սեփականատեր:

Նման հարցերի պատասխանը պահանջում է վերոնշյալ հողվածի համակարգային վերլուծություն և դրա համադրում ինչպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքների, այնպես էլ օրենսգրքի այլ հոդվածների հետ:

Վերը նշված տրամաբանությամբ փորձեց խնդիրը լուծել նաև Վճռաբեկ դատարանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքայտուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով սեփականության իրավունքը, այն բնորոշում է որպես բացարձակ իրավունք, որն իր բնույթով ամրապնդում է նյութական բարիքների պատկանելիությունը իրավունքը կրողին, հանդիսանում է ամենալայն գույքային իրավունքը, որը դրանով օժտված անձին՝ սեփականատիրոջը, հնարավորություն է տալիս անձնական շահերից բխող իրավունքները բավարարել անսահմանափակ տնօրինմամբ: Այսինքն՝ իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ կատարել օրենքին չհակասող ցանկացած գործողություն, այդ թվում այլ անձանց փոխանցել գույքի նկատմամբ տիրապետման, օգտագործման իրավունքը, այն գրավ դնել կամ տնօրինել այլ կերպ:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ ՀՀ Սահմանադրության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրականացման երաշխիքները դրսևորվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքներում:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիական օրենսդրությունը հիմնվում է իր կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների հավասարության, կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության, **սեփականության անձեռնմխելիության, պայմանագրի ազատության**, մասնավոր գործերին որևէ մեկի կամայական միջամտության անթույլատրելիության, քաղաքացիական իրավունքների անարգել իրականացման անհրաժեշտության, խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման, դրանց դատական պաշտպանության սկզբունքների վրա:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքն իր մեջ ներառում է նաև պայմանագրի կնքելու կամ չկնքելու ազատությունը, որը գույքի սեփականատիրոջ դեպքում լրացնում է վերջինիս՝ իր հայեցողությամբ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու սահմանադրական իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ քաղաքացիական օրենսդրության ցանկացած սկզբունքից բացառություն նախատեսվելու կամ բացառություն նախատեսող օրենսդրության մեկնաբանության ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, որի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքից բացառությունը

7. պետք է նախատեսված լինի օրենքով

8. անհրաժեշտ լինի պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 606-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագրով վարձատուն պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը հանձնել գույք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 620-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարձակալն իրավունք ունի վարձակալած գույքը հանձնել ենթավարձակալության, վարձակալության պայմանագրով իր իրավունքներն ու պարտականությունները փոխանցել այլ անձի, վարձակալած գույքը հանձնել անհատույց օգտագործման, վարձակալության իրավունքը գրավ դնել, կամ որպես ավանդ ներդնել տնտեսական ընկերակցությունների և ընկերությունների կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալում միայն վարձատուի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով կամ այլ իրավական ակտերով: Նշված դեպքում, բացառությամբ ենթավարձակալության, վարձատուի առջև պայմանագրով պատասխանատվություն է կրում վարձակալը:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ ենթավարձակալության պայմանագիրը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագրի ժամկետը գերազանցող ժամկետում:

Վերոնշյալ հոդվածների համակարգային վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ վարձակալությունը և ենթավարձակալությունը միմյանց հետ սերտորեն կապված քաղաքացիաիրավական պայմանագրեր են և ենթավարձակալությունը ոչ մի պարագայում չի կարող գոյություն ունենալ վարձակալության պայմանագրից անկախ՝ որպես ինքնուրույն պայմանագրի տեսակ, ուստի, լինելով վարձակալության պայմանագրից ածանցյալ պայմանագիր՝ ենթավարձակալությունը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագիրը գերազանցող ժամկետում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելու հետ միասին դադարում է նաև դրան համապատասխան կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրը, եթե այլ բան նախատեսված չէ վարձակալության պայմանագրով: Այդ դեպքում **վարձատուն իրավունք ունի**, ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, **ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքել նրա հետ**, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ **դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան:**

Նշված դրույթների տրամաբանական վերլուծությունից հետևում է, որ վարձակալության պայմանագրով այլ պայման նախատեսված չլինելու պարագայում վարձակալության պայմանագրի վաղաժամկետ դադարումը միաժամանակ հանգեցնում է դրան համապատասխան կնքված ենթավարձակալության պայմանագրի դադարման: Ընդ որում, օրենսդիրը հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ենթավարձակալության պայմանագիրը կարող է կնքվել միայն վարձատուի համաձայնությամբ, ողղակիորեն սահմանել է վարձատուի իրավունքը վարձակալության պայմանագրի վաղաժամկետ դադարելու դեպքում ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վերաբերյալ վերջինիս հետ կնքելու վարձակալության պայմանագիր, այսինքն՝ տվյալ պարագայում օրենսդիրը, հաշվի առնելով վարձատուի իրավունքը և միաժամանակ ապահովելով երաշխիք ենթավարձակալի շահերի պաշտպանության համար, վարձատուին իրավունք է վերապահում պահանջել կնքելու գույքի վարձակալության պայմանագիր **միայն նախկինում կնքված ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան**, որն իր հերթին ենթավարձակալի համար ուղղակիորեն ստեղծում է պարտականություն՝ վարձատուի կողմից նախկին պայմաններով պայմանագիր կնքելու առաջարկ ստանալու դեպքում այն կնքելու վարձատուի հետ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 461-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե կողմը, ում համար օրենքին համապատասխան պարտադիր է պայմանագիր կնքելը, խուսափում է այն կնքելուց, մյուս կողմն իրավունք ունի դատարան դիմել՝ պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու պահանջով:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ օրենքը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդված) բացառություն է նախատեսում պայմանագրի ազատության սկզբունքից՝ հիմք ընդունելով վարձատուի և ենթավարձակալի շահերի համակողմանի պաշտպանության անհրաժեշտությունը: Հետևաբար վարձատուն իրավունք ունի պահանջել, իսկ ենթավարձակալը պարտավոր է կնքել գույքի վարձակալության պայմանագիր միայն նախկինում կնքված ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ այլ անձի պատկանող հողամասում գտնվող անշարժ գույքի սեփականատերն **իրավունք ունի օգտագործել** այդ հողամասի այն մասը, **որում ամրակայված է անշարժ գույքը**։

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ուրիշի հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականության իրավունքն այլ անձի անցնելիս, վերջինս հողամասի համապատասխան մասի օգտագործման իրավունք է ձեռք բերում նույն պայմաններով և ծավալով, ինչ անշարժ գույքի նախկին սեփականատերը։ Հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքն այլ անձի փոխանցելը հիմք չէ այդ հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ հողամասի օգտագործման իրավունքը փոփոխելու կամ դադարելու համար։

Վերոնշյալ հոդվածները վերաբերում են այն դեպքերին, երբ հողամասի և դրա վրա ամրակայված անշարժ գույքի սեփականատերերը չեն համընկնում միննույն անձի մեջ։ Այս դեպքում անշարժ գույքի սեփականատերն **օրենքի ուժով** իրավունք է ստանում օգտագործել հողամասի այն մասը, որն զբաղեցված է անշարժ գույքով։ Ընդ որում, օրենսդիրը կարգավորել է նաև հողամասի սեփականատիրոջ փոփոխության հարցը՝ սահմանելով, որ վերջինիս փոփոխությունը որևէ պարագայում չի հանգեցնում անշարժ գույքի սեփականատիրոջ օգտագործման իրավունքի դադարեցմանը կամ փոփոխմանը։

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը հիմնվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի իրավակարգավորման ուսումնասիրության վրա։ Մասնավորապես, նշված հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է հողամասի սեփականատիրոջ իրավունքը՝ իրեն պատկանող հողամասը տրամադրել այլ անձանց օգտագործման՝ ներառյալ վարձակալության։ Այսինքն՝ նշված նորմով օրենսդիրը կարգավորել է սեփականատիրոջ հայեցողությամբ իր իրավունքների իրականացման կարգը՝ իր գույքն օգտագործման տրամադրելու առումով։ Միաժամանակ նույն հոդվածի 3-րդ կետը նախատեսում է, որ նույն օրենսգրքի 207 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք կարող է ձեռք բերել նաև շենքի, շինության և այլ անշարժ գույքի սեփականատերը։

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածով օրենսդիրը տարբերակել է սեփականատիրոջ կողմից իր հայեցողությամբ իրեն պատկանող հողամասն օգտագործման տրամադրելու իրավունքն անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ գույքով զբաղեցված և իրեն չպատկանող հողամասի օգտագործման իրավունքից։

Այսպիսով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն դեպքերում, երբ շենքի կամ շինության սեփականատերը միաժամանակ դրանով զբաղեցված հողամասի սեփականատերը չէ, վերջինս անկախ հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնությունից, օրենքի ուժով դրա նկատմամբ ձեռք է բերում օգտագործման իրավունք։

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ Լոռու մարզի առաջին աստիճանի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 12.09.2002 թվականի վճռով ճանաչվել է Ընկերության օգտագործման իրավունքը վարձակալության հիմքով Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ 99 տարի ժամկետով։ Միաժամանակ, ճանաչվել է Կազմակերպության օգտագործման իրավունքը նույն տարածքի նկատմամբ ենթավարձակալության հիմքով 30 տարի ժամկետով, 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրով Ընկերությունը Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասը 30 տարի ժամկետով ենթավարձակալության է տրամադրել Կազմակերպությանը։ 12.09.2007 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1920002 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 3.443,8 քմ մակերեսով հանրախանութի և 0,8608 հա մակերեսով հողամասի, այդ թվում նաև Կազմակերպությանը ենթավարձակալության իրավունքով տրամադրված 1.250 քմ մակերեսով հողամասի սեփականատերն Ընկերությունն է, իսկ 07.04.2005 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1263716 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1ա հասցեում գտնվող 126,75 քմ մակերեսով խանութի սեփականատերը, իսկ դրա սպասարկման նպատակով առկա 0,125 հա մակերեսով հողամասի ենթավարձակալը Կազմակերպությունն է։

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետը, Կազմակերպության վերաքննիչ բողոքը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ

«ենթավարձակալության պայմանագրից բխող իրավունքներով ծանրաբեռնված գույքի նոր սեփականատիրոջ՝ գույքն իր հայեցողությամբ տնօրինելու իրավունքը որոշակիորեն սահմանափակվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով, և նոր սեփականատերը, հանդիսանալով տվյալ գույքի վարձատու, իրավասու չէ իր հայեցողությամբ վարձակալության այլ պայմաններ առաջարկել նախկինում գույքի ենթավարձակալ հանդիսացած սուբյեկտին, այլ պետք է վերջինիս հետ կնքի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան պայմաններով»։ Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ տվյալ դեպքում հողամասի սեփականատիրոջ հետ գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքելը Կազմակերպության ոչ միայն պարտականությունն է, այլ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածից բխող իրավունքը, որի իրացումն անմիջականորեն կապված է նույն օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով սահմանված կարգին համապատասխան պայմանագիր կնքելու վարձատուի պարտավորությամբ։ Վերոնշյալի հիման վրա, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ թեև գույքի սեփականատիրոջ փոփոխությամբ կողմերի միջև 14.06.2004 թվականին կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրն օրենքի ուժով դադարել է, սակայն Կազմակերպությունը՝ որպես ուրիշի հողամասի վրա տեղակայված գույքի սեփականատեր, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի ուժով պահպանել է հողամասն օգտագործելու իրավունքը, և հիմք ընդունելով, որ հակընդդեմ հայցով հայցվորը պահանջել է իր հետ պայմանագիր կնքել 14.06.2004 թվականին կնքված ենթավարձակալության պայմաններին համապատասխան, ինչը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով սահմանված դիրքորոշումից, Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ սկզբնական հայցը ենթակա է մերժման, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ բավարարման։

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կազմակերպությունն իր կողմից ենթավարձակալած Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 ա հասցեում գտնվող 1.250 քմ հողամասից 126,75 քմ նկատմամբ օգտագործման իրավունք ունի օրենքի ուժով, որը տվյալ հողամասի սեփականատիրոջ՝ Ընկերության կողմից դադարեցվել կամ փոփոխվել չի կարող վարձակալության իրավունքի դադարման հիմքով։ Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանի որոշումն այդ մասով հիմնավոր է։

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 461-րդ հոդվածի 1-ին կետը, սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետը, քանի որ նշված դրույթով իմպերատիվ կարգով սահմանված է **վարձատուի իրավունքը**, այլ ոչ թե **պարտականությունը** վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելու պայմաններում ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վերաբերյալ ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքել վարձակալության պայմանագիր։ Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին կետը, հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Կազմակերպության՝ անշարժ գույքով զբաղեցրած մակերեսը կազմում է 126,75 քմ, այլ ոչ թե 1.250 քմ, որով Վերաքննիչ դատարանը պարտավորեցրել է Ընկերությանը կնքել վարձակալության պայմանագիր։

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ սույն գործով Ընկերությունը պարտավոր չէ ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքել վարձակալության պայմանագիր, այլ իրավունք ունի պահանջել Կազմակերպությունից վարձակալության պայմանագիր կնքել նրա հետ 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան։ Մինչդեռ ժամանակ Ընկերության՝ վարձակալության պայմանագիր կնքելու պահանջի իրավունքը սահմանափակված է նախկին ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններով, ուստի Ընկերությունն իրավունք չունի պահանջել կնքելու նոր վարձակալության պայմանագիր՝ իր կողմից առաջարկված պայմաններով։

Ինչ վերաբերում է 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան վարձակալության պայմանագիր կնքելուն պարտավորեցնելու Կազմակերպության պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածը ենթավարձակալին իրավունք չի տալիս հողամասի սեփականատիրոջից պահանջելու կնքել նոր վարձակալության

պայմանագիր, ինչը կհակասեր սեփականատիրոջ՝ գույքն իր հայեցողությամբ օգտագործելու և օգտագործման հանձնելու իրավունքին: ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ ԽԱՒՏԵԼՈՒ ՀԵՏԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 465.

1. Օրենքով սահմանված կանոնների խախտմամբ անցկացված սակարկությունները շահագրգիռ անձի հայցով դատարանը կարող է ճանաչել անվավեր:

2. Սակարկություններն անվավեր ճանաչելը հանգեցնում է սակարկություններում հաղթած անձի հետ կնքված պայմանագրի անվավերության:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սակարկությունների անցկացման կարգը բացի քաղաքացիական օրենսգրքի 463-466-րդ հոդվածներից կարգավորվում է նաև «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքով:¹¹⁶

Ինչպես քաղաքացիական օրենսգրքի 465-րդ հոդվածով, այնպես էլ «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածը հնարավորություն է ընձեռում անվավեր ճանաչել օրենքով սահմանված կանոնների խախտմամբ անցկացված սակարկությունները շահագրգիռ անձի հայցով: Հետևաբար իրավակիրառ պրակտիկայում անհրաժեշտություն է առաջանում մեկնաբանել «շահագրգիռ անձ» օրենսդրական եզրույթը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ օրենսդրական այդ եզրույթի մեկնաբանությանը՝ նշելով.

անձի մոտ շահագրգռվածությունը պետք է առկա լինի աճուրդի հանված լոտի նկատմամբ: Ընդ որում, շահագրգռված լինելը կարող է պայմանավորված լինել ինչպես լոտի նկատմամբ սուբյեկտիվ իրավունքներ ունենալու փաստով, այնպես էլ հնարավոր իրավունքներ ձեռք բերելու համար բավարար նախադրյալներ առկա լինելու փաստով: Վերջին դեպքում անհրաժեշտ է իրավաբանական այնպիսի փաստերի ամբողջություն, որոնք իրենց համակցությամբ կարող են բավարար լինել նպաստելու անձի մոտ ապագայում լոտի նկատմամբ իրավունքներ ծագելուն: Կիրառելով վերոնշյալ մեկնաբանությունը՝ սույն գործի փաստերի նկատմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերության՝ շահագրգիռ անձ լինելու հանգամանքը պետք է գնահատվի վիճելի հոդամասի նկատմամբ իրականացված գործընթացների համատեքստում:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ, 48-րդ, 53-րդ հոդվածները, «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերը, վերաքննիչ բողոքը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ «թե՛ հայցվորի և թե՛ հակընդդեմ հայցվորի կողմից ներկայացվել են համապատասխանաբար յուրաքանչյուրի մասնակցությամբ տեղի ունեցած աճուրդներն անվավեր ճանաչելու պահանջներ», «փաստերի ժամանակագրական հերթականությունն էական նշանակություն ունի կողմերից յուրաքանչյուրի մյուսի մասնակցությամբ կայացած աճուրդի անվավեր ճանաչելու հարցում շահագրգռվածությունը պարզելու համար: Այսպես՝ Վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերից հետևում է, որ հակընդդեմ հայցվորը հոդամասի նկատմամբ սեփականության իրավունք է ձեռք բերել 2004 թվականին կազմակերպված աճուրդի հիմքով, իսկ հայցվորի մասնակցությամբ աճուրդը տեղի է ունեցել միայն 2007 թվականին»: Այսինքն՝ «վարձակալության պայմանագիր կնքելու իրավունքը հայցվորի համար ծագել է միայն 2007 թվականին, հետևաբար անհերքելի է 2004 թվականին վերջինիս մոտ վարձակալության պայմանագիր կնքելու իրավունքի բացակայությունը: Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ միայն աճուրդների ժամանակագրական փաստի հաշվառմամբ կարելի է արձանագրել, որ 2007 թվականի հողի վարձակալության աճուրդին հայցվորի հաղթող ճանաչվելու փաստով չի կարող հաստատվել

¹¹⁶ Ընդունվել է 2003 թվականի հոկտեմբերի 8-ին, ՀՀՊՏ 2003.11.12/56(291)

վերջինիս շահագրգռվածությունը 2004 թվականի մրցույթն անվավեր ճանաչելու հարցում: Ինչ վերաբերում է հակընդդեմ հայցվորի աճուրդն անվավեր ճանաչելու պահանջին, ապա հարկ է նշել, որ վերջինիս մոտ 2004 թվականի աճուրդին հաղթելու և երկու աճուրդների առարկա հողերի համադրման մասին գործում առկա փորձագիտական եզրակացության ուժով անհերքելիորեն առկա է հակընդդեմ հայցվորի շահագրգռվածությունը»:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ Արարատի մարզպետի 25.09.2001 թվականի թիվ 30/1746 գրությամբ մարզպետարանը չի առարկել Ընկերությանը կատարելու Դաշտաքար գյուղին հարող պետական ֆոնդի 40հա տարածքում երկրաբանահետախուզական աշխատանքներ: Ավելին, ՀՀ բնապահպանության նախարարության 16.10.2001 թվականի թիվ 192 թույլտվությամբ թույլատրվել է «Գալենիտ» ՍՊԸ-ին Ընկերության ֆինանսական միջոցներով ըստ Արարատի մարզպետի թիվ 30-176 գրության տվյալների՝ Արարատի մարզի Վեդու ենթաշրջանի 39⁰55 հյուսիսային լայնությամբ և 44⁰45 արևմտյան երկարությամբ 40հա հողամասում իրականացնել Դաշտաքարի տրավերտինի երևակում լեռնային փորվածքներ և հորատանցքեր պահանջող կամ հատուկ ցանկով սահմանված երկրաբանահետախուզական աշխատանքներ, որի արդյունքում 25.02.2002 թվականին «Գալենիտ» ՍՊԸ-ի և Ընկերության միջև հաստատվել է Արարատի մարզի Դաշտաքարի տրավերտինի հատվածի Ընկերության տեղամասի 40հա տարածքում հանքավայրի երկրաբանահետախուզական աշխատանքների արդյունքների մասին հաշվետվությունը: Հաստանշական է, որ ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարության կողմից 15.07.2002 թվականին Ընկերությանը 25 տարի ժամկետով տրվել է գործունեության թիվ ՀՎ-Շ-13/229 թույլտվությունը՝ Արարատի մարզի Դաշտաքարի տրավերտինի հանքավայրի շահագործման մասին, իսկ ՀՀ բնապահպանության նախարարության և Ընկերության միջև 08.01.2003 թվականին կնքված հանքավայրերից պինդ օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով ընդերքի տրամադրման և օգտագործման թիվ 306 պայմանագրով մինչև 06.08.2027 թվականն Ընկերության ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանն է հանձնվել Դաշտաքարի տրավերտինի հանքավայրը:

Համադրելով վերոնշյալ մեկնաբանությունները և փաստերը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերությունը 16.10.2001 թվականի թիվ 192 թույլտվությամբ, ապա նաև 15.07.2002 թվականի 25 տարի ժամկետով տրված թիվ ՀՎ-Շ-13/229 թույլտվությամբ և դրա հիման վրա 08.01.2003 թվականին կնքված թիվ 306 պայմանագրով սկսել է հանքային իրավունքի ձևավորմանն ուղղված գործընթացը: Միաժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն, որ նշված բոլոր փաստերն ուղղակիորեն կապված են եղել միևնույն հանքավայրի հետ (Դաշտաքարի տրավերտինի հանքավայր):

Նշված հիմնավորմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից սխալ է մեկնաբանվել «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված **շահագրգիռ անձի** հասկացությունը: ԱՎԴ1/0338/02/08 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ՓՈՓՈԽԵԼԸ ԵՎ ԼՈՒԾԵԼԸ

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ և ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 466.

1. Պայմանագրի փոփոխումը և լուծումը հնարավոր է կողմերի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

2. Պայմանագիրը, կողմերից մեկի պահանջով, կարող է փոփոխվել կամ լուծվել դատարանի վճռով միայն մյուս կողմի թույլ տված՝ պայմանագրի էական խախտման կամ օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ դեպքերում:

Հակառակ է ճանաչվում կողմերից մեկի թույլ տված պայմանագրի խախտումը, որը հանգեցնում է մյուս կողմի համար այնպիսի վնասի, որն զգալիորեն զրկում է վերջինիս այն բանից, ինչը նա իրավունք ունի ակնկալել պայմանագիրը կնքելիս:

3. Պայմանագիրը լրիվ կամ մասնակի կատարելուց միակողմանի հրաժարվելու դեպքում, երբ պայմանագրից հրաժարվելը թույլատրվում է օրենքով կամ կողմերի համաձայնությամբ, պայմանագիրը համապատասխանաբար համարվում է լուծված կամ փոփոխված:

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ և ԼՈՒԾԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 468.

1. Պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման համաձայնությունը կնքվում է այն ձևով, ինչով պայմանագիրը, եթե այլ բան չի բխում օրենքից, այլ իրավական ակտերից, պայմանագրից կամ գործարար շրջանառության սովորույթներից:

2. Կողմը կարող է պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման մասին պահանջը դատարան ներկայացնել միայն պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման առաջարկի վերաբերյալ մյուս կողմի մերժումն ստանալուց կամ այդ առաջարկում նշված ժամկետում պատասխանը չստանալուց հետո, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ երեսնորյա ժամկետում:

ՄԵԿԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանը պայմանագիրը լուծելու հիմքերին և կարգին անդրադարձավ տարաժամկետ վճարման պայմանով առուվաճառքի պայմանագրի հետ կապված վեճի շրջանակներում:

Մասնավորապես, գործերից մեկով Արմեն Տիշինյանի և Հմայակ Խաչատրյանի միջև 04.04.2011 թվականին կնքված տարաժամկետ առուվաճառքի պայմանագրով Հմայակ Խաչատրյանը սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող «Ford Tranzit 2.5» մակնիշի 23 US 977 պետհամարանիշի ավտոմեքենան 8.000 ԱՄՆ դոլարով վաճառել էր Արմեն Տիշինյանին: Պայմանագրի 2.1 կետի համաձայն՝ Արմեն Տիշինյանը Հմայակ Խաչատրյանից կանխիկ ստացել էր 2.000 ԱՄՆ դոլար, իսկ մնացած 6.000 ԱՄՆ դոլարը Արմեն Տիշինյանը պարտավորվել էր վճարել 3 ամիսը լրանալուց անմիջապես հետո, սկսած՝ 04.04.2011 թվականից: Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին 04.08.2011 թվականի որոշմամբ պարզվել էր, որ 2011 թվականի հուլիսի 15-ին ժամը 06.30-ի սահմաններում, Երևան քաղաքի Օրբելի փողոցում թիվ 67 շենքի դիմաց ավտովարորդ Յուրի Ռաֆիկի Ստեփանյանն իրեն ամրակցված «Ռենո» մակնիշի S 71-38 պ/հ ավտոմեքենայով ընդհարվել է մայրեզրի մոտ կայանված Արմեն Միշայի Տիշինյանին պատկանող «Ֆորդ» մակնիշի 23 US 977 պ/հ ավտոմեքենային: 04.04.2011 թվականին կնքված տարաժամկետ առուվաճառքի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունն Արմեն Տիշինյանի կողմից պատշաճ չկատարելու՝ ավտոմեքենայի վաճառքի գումարն ուշացնելու հետևանքով 01.08.2011 թվականից ավտոմեքենան գտնվում էր Հմայակ Խաչատրյանի մոտ:

Դիմելով դատարան՝ Արմեն Տիշինյանը պահանջել էր լուծել 04.04.2011 թվականի իր և Հմայակ Խաչատրյանի միջև կնքված ավտոմեքենայի տարաժամկետ առուվաճառքի պայմանագիրը, պարտավորեցնել Հմայակ Խաչատրյանին վերադարձնել ավտոմեքենայի համար վճարված 3.000 ԱՄՆ դոլարը:

Նշված փաստերի հիման վրա անհրաժեշտ էր քննարկման առարկա դարձնել կողմերի միջև պայմանագրի լուծման հիմքի՝ պայմանագրի էական խախտման, ինչպես նաև պայմանագրի լուծման կարգի առկայության հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ պայմանագրի փոփոխումը և լուծումը հնարավոր է կողմերի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

Պայմանագիրը, կողմերից մեկի պահանջով, կարող է փոփոխվել կամ լուծվել դատարանի վճռով միայն մյուս կողմի թույլ տված՝ պայմանագրի էական խախտման կամ օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ դեպքերում:

Էական է ճանաչվում կողմերից մեկի թույլ տված պայմանագրի խախտումը, որը հանգեցնում է մյուս կողմի համար այնպիսի վնասի, որն զգալիորեն զրկում է վերջինիս այն բանից, ինչը նա իրավունք ուներ ակնկալել պայմանագիրը կնքելիս:

Նույն օրենսգրքի 504-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ այն դեպքում, երբ առուվաճառքի պայմանագրով նախատեսված է ապրանքի համար վճարել այն գնորդին հանձնելուց որոշակի ժամանակ հետո (ապրանքի ապառիկ վաճառք), գնորդը պարտավոր է վճարել պայմանագրով նախատեսված ժամկետում, իսկ եթե նման ժամկետ նախատեսված չէ պայմանագրով՝ նույն օրենսգրքի 352 հոդվածին համապատասխան որոշվող ժամկետում:

Նույն հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ ապառիկ վաճառված ապրանքը գնորդին հանձնելու պահից մինչև դրա համար վճարելը համարվում է վաճառողի մոտ գրավ դրված՝ ի ապահովումն ապրանքի համար վճարելու գնորդի պարտավորության կատարման, եթե այլ բան նախատեսված չէ առուվաճառքի պայմանագրով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արմեն Տիշինյանի և Հմայակ Խաչատրյանի միջև 04.04.2011 թվականին կնքված տարաժամկետ առուվաճառքի պայմանագրով Հմայակ Խաչատրյանը սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող «Ford Transit 2.5» մակնիշի 23 US 977 պետհամարանիշի ավտոմեքենան 8.000 ԱՄՆ դոլարով վաճառել է Արմեն Տիշինյանին: Պայմանագրի 2.1 կետի համաձայն՝ Արմեն Տիշինյանը Հմայակ Խաչատրյանից կանխիկ ստացել է 2.000 ԱՄՆ դոլար, իսկ մնացած 6.000 ԱՄՆ դոլարը գնորդը պարտավորվել է վճարել 3 ամիսը լրանալուց անմիջապես հետո: 04.04.2011 թվականին կնքված տարաժամկետ առուվաճառքի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունն Արմեն Տիշինյանի կողմից պատշաճ չկատարելու՝ ավտոմեքենայի վաճառքի գումարն ուշացնելու հետևանքով 01.08.2011 թվականից ավտոմեքենան գտնվում է Հմայակ Խաչատրյանի մոտ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ Հմայակ Խաչատրյանը 04.04.2011 թվականին կնքված տարաժամկետ առուվաճառքի պայմանագրի որևէ խախտում չի կատարել, այլ օգտվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 504-րդ հոդվածով նախատեսված հնարավորությունից, ի ապահովումն ապրանքի համար վճարելու գնորդի պարտավորության կատարման՝ ավտոմեքենան պահել է իր մոտ:

Հետևաբար, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ պայմանագրի կողմի պահանջով այն կարող է լուծվել միայն մյուս կողմի թույլ տված՝ պայմանագրի էական խախտման կամ օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ դեպքերում, և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն գործով նման հիմքը բացակայում է, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է որ Արմեն Տիշինյանի հայցն անհիմն է:

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 468-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ կողմը կարող է պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման մասին պահանջը դատարան ներկայացնել միայն պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման առաջարկի վերաբերյալ մյուս կողմի մերժումն ստանալուց կամ այդ առաջարկում նշված ժամկետում պատասխանը չստանալուց հետո, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ երեսնօրյա ժամկետում:

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագրի փոփոխումը և **լուծումը հնարավոր է կողմերի համաձայնությամբ**, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ **պայմանագրով**: Ընդ որում, օրենսդիրը սույն դրույթով հնարավորություն է ընձեռել կողմին պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման մասին պահանջ ներկայացնել դատարան միայն հետևյալ դեպքերից հետո՝

- պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման առաջարկի վերաբերյալ մյուս կողմի մերժումն ստանալուց, կամ
- այդ առաջարկում նշված ժամկետում պատասխանը չստանալուց հետո, կամ
- ժամկետի բացակայության դեպքում՝ առաջարկը ստանալուց հետո երեսնօրյա ժամկետում:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ, 470-րդ հոդվածների 1-ին կետերը, 468-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, Հմայակ Խաչատրյանի վերաքննիչ բողոքի՝ պայմանագիրը լուծելու և գումարը բռնագանձելու մասերը մերժելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ «04.04.2011թ. Արմեն Տիշինյանի և Հմայակ Խաչատրյանի միջև կնքվել է ավտոմեքենայի տարածամկետ առուվաճառքի պայմանագիր: Պայմանագրի 1.1-րդ կետի համաձայն՝ ավտոմեքենան վաճառվել է 8.000 ԱՄՆ դոլարով, որից Արմեն Տիշինյանը վճարել է 2.000 ԱՄՆ դոլարը, իսկ մնացած 6.000 ՀՀ դրամը պարտավորվել է վճարել 3 ամիսը լրանալուց անմիջապես հետո: Գործի նյութերից հետևում է, որ Արմեն Տիշինյանը 6.000 ԱՄՆ դոլար գումարի վճարման՝ պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը չի կատարել, որի հետևանքով էլ Հմայակ Խաչատրյանը 01.08.2011թ.-ին գումարն ուշացնելու պատճառաբանությամբ Արմեն Տիշինյանից հետ է վերցրել մեքենան: Վերոգրյալի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ թեև Արմեն Տիշինյանը 6.000 ԱՄՆ դոլար գումարի վճարման՝ ավտոմեքենայի տարածամկետ առուվաճառքի պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը չի կատարել, այդուհանդերձ Հմայակ Խաչատրյանը փաստացի վերադարձրել է մեքենան, որը մինչև օրս գտնվում է նրա տիրապետության ներքո: Հետևում է, որ բողոքաբերի փաստարկները վերաքննիչ բողոքի սույն մասով հիմնավոր չեն և ենթակա են մերժման»:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 04.04.2011 թվականի տարածամկետ առուվաճառքի պայմանագրի 3.4-րդ կետի համաձայն՝ պայմանագրի բոլոր լրացումները և փոփոխությունները, ինչպես նաև **լուծումը կատարվում է կողմերի համաձայնությամբ**՝ նոտարական վավերացմամբ, իսկ 3.5-րդ կետի համաձայն՝ պայմանագրի կապակցությամբ **ծագած վեճերը լուծվում են բանակցությունների միջոցով**, համաձայնություն ձեռք չբերելու դեպքում վեճերի լուծումը հանձնվում է ՀՀ համապատասխան դատարանի քննությանը:

Տվյալ պարագայում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ առկա է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 468-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված պայմանագիրը փոփոխելու կամ լուծելու կարգը չպահպանելու դեպքը, այսինքն՝ Արմեն Տիշինյանը պայմանագիրը լուծելու սույն հայցային պահանջը ներկայացրել է դատարան պայմանագրի լուծման վերաբերյալ Հմայակ Խաչատրյանին առաջարկ չկատարելու պայմաններում:

Բացի այդ, 04.04.2011 թվականի տարածամկետ առուվաճառքի պայմանագրով արդեն իսկ կողմերը նախատեսել են պայմանագրի բոլոր լրացումների և փոփոխությունների, **լուծման կատարում կողմերի համաձայնությամբ**՝ նոտարական վավերացմամբ, ինչպես նաև **պայմանագրի կապակցությամբ ծագած վեճերի լուծում բանակցությունների միջոցով, և միայն համաձայնություն ձեռք չբերելու դեպքում վեճերի լուծման հանձնումը դատարանի քննությանը**:

Ավելին, 04.04.2011 թվականի տարածամկետ առուվաճառքի պայմանագրով ստանձնած պարտավորություններն Արմեն Տիշինյանի կողմից պատշաճ չկատարելու՝ ավտոմեքենայի արժեքի մնացած մասը չվճարելու, պայմանագրի առարկա ավտոմեքենան ավտովթարի ենթարկելու հետևանքով արժեքն ընկնելու պայմաններում Արմեն Տիշինյանը թույլ է տվել պայմանագրի էական խախտում, որը հանգեցրել է պատասխանող Հմայակ Խաչատրյանի համար այնպիսի վնասի, որն զգալիորեն զրկել է վերջինիս այն բանից, ինչը նա իրավունք ուներ ակնկալել պայմանագիրը կնքելիս, ինչի ուժով պատասխանող Հմայակ Խաչատրյանի մոտ կարող էր ծագել պայմանագիրը փոփոխելու կամ լուծելու պահանջ:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով

սահմանված՝ յուրաքանչյուր ապացույց գործում առկա բոլոր ապացույցների համակցության մեջ բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտությամբ գնահատելու պահանջը, կատարել է սխալ եզրահանգում 04.04.2011 թվականի տարածված և առուվաճառքի պայմանագրի պայմանների, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 468-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վերաբերյալ, անտեսել է այն հանգամանքը, որ Արմեն Տիշինյանի կողմից ստանձնած պարտավորությունները պատշաճ չկատարելու, պայմանագրի առարկա ավտոմեքենան ավտովթարի ենթարկելու հետևանքով արժեքը նվազելու պայմաններում ավտոմեքենան պատասխանող Հմայակ Խաչատրյանի մոտ գտնվելը հիմք չէ արձանագրելու, որ հայցվոր Արմեն Տիշինյանի կողմից մինչդատական կարգով պայմանագրի լուծման մասին հայց հարուցելը պահպանվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 468-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված պայմանագրի լուծման ընթացակարգը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես Դատարանի, այնպես էլ Վերաքննիչ դատարանի կողմից սխալ է մեկնաբանվել պայմանագրի լուծման կարգը: ԵՇԴ/1103/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

2. Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա դարձրեց նաև պայմանագրի լուծման և կողմերից մեկի կողմից պայմանագրի էական խախտման դեպքում գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի շրջանակը:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդվածը, նշեց.

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագիրը կողմերից մեկի պահանջով կարող է փոփոխվել կամ լուծվել դատարանի վճռով միայն հետևյալ երեք դեպքերում՝

1. մյուս կողմի թույլ տված՝ պայմանագրի էական խախտման առկայության դեպքում կամ
2. օրենքով նախատեսված դեպքում կամ
3. պայմանագրով նախատեսված դեպքում:

Վերոնշյալ երեք հիմքերից որևէ մեկով պահանջ ներկայացված լինելու դեպքում պայմանագրի փոփոխման կամ լուծման պահանջ ներկայացրած կողմը պետք է ապացուցի իր համար այնպիսի բացասական հետևանքի (վնասի) առաջացումը, որը զգալիորեն զրկում է վնաս կրած կողմին (պայմանագրի լուծման պահանջ ներկայացրած կողմին) ստանալ այն, ինչը նա իրավունք ուներ ակնկալել պայմանագիրը կնքելիս: Հետևաբար պայմանագրի լուծման համար հիմք հանդիսացած հանգամանքի ապացուցման բեռը կրում է այդպիսի պահանջ ներկայացնող կողմը:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ վերը նշված դրույթում վնաս եզրույթը ենթադրում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածում ամրագրված իրական վնաս, բաց թողնված օգուտ կամ խախտված իրավունքների համար կատարված ծախսեր: Հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի հիմքով հայցապահանջ ներկայացվելու դեպքում ապացուցման առարկան են կազմում պայմանագրի խախտման փաստը (կամ օրենքով նախատեսված դեպքը կամ պայմանագրով նախատեսված դեպքը), այդ խախտումը պայմանադիր կողմի կողմից կատարելը, խախտման արդյունքում վնասի առաջացումը: Նշված փաստերի հաստատումից բացի դատարանի կողմից ինքնուրույն գնահատման են ենթակա խախտման էական լինելը և վնասի այնպիսին լինելը, որը պահանջ ներկայացրած կողմին զրկել է պայմանագրով ստացվող ակնկալիքից: ԵԿԴ/0805/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

ԳՈՒՅՔԻ ՕՏԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ

ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ

§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 470.

1. Առուվաճառքի պայմանագրով կողմերից մեկը (վաճառողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (գնորդին) որպես սեփականություն հանձնել (գույք) ապրանք, իսկ գնորդը պարտավորվում է ընդունել այդ ապրանքը և դրա համար վճարել որոշակի գումար (գինը):

2. Սույն պարագրաֆով նախատեսված դրույթները կիրառվում են արժեթղթերի և արժույթային արժեքների առուվաճառքի նկատմամբ, եթե դրանց առուվաճառքի համար հատուկ կանոնները սահմանված չեն օրենքով:

3. Սույն օրենսգրքով կամ այլ օրենքով նախատեսված դեպքերում առանձին տեսակների ապրանքներ գնելու ու վաճառելու առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքներով և այլ իրավական ակտերով:

4. Սույն պարագրաֆում նախատեսված դրույթները կիրառվում են գույքային իրավունքների վաճառքի նկատմամբ, եթե այլ բան չի բխում այդ իրավունքների բովանդակությունից կամ բնույթից:

5. Սույն պարագրաֆով նախատեսված դրույթները կիրառվում են առուվաճառքի պայմանագրի առանձին տեսակների (մանրածախ առուվաճառք, ապրանքների մատակարարում, ապրանքների մատակարարում պետական կարիքների համար, էներգամատակարարում, անշարժ գույքի վաճառք) նկատմամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրի այդ տեսակների նկատմամբ սույն օրենսգրքի կանոններով:

Առուվաճառքի պայմանագրի հասկացությունը սահմանող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի սահմանադրականությանը ՀՀ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2006 թվականի սեպտեմբերի 26-ի ՍԴՈ-648 որոշմամբ:

ՎԱՃԱՌՈՂԻ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՀՊԱՆՎԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 507.

1. Գնորդը դառնում է ապրանքի սեփականատեր ապրանքի համար վճարելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

2. Եթե առուվաճառքի պայմանագրով նախատեսված է, որ գնորդին հանձնված ապրանքի նկատմամբ վաճառողի սեփականության իրավունքը պահպանվում է մինչև ապրանքի համար վճարելը, գնորդն իրավունք չունի մինչև սեփականության իրավունքն իրեն անցնելը օտարել ապրանքը կամ այլ կերպ տնօրինել այն, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով կամ չի բխում ապրանքի նշանակությունից և հատկություններից:

3. Այն դեպքում, երբ պայմանագրով նախատեսված ժամկետում հանձնված ապրանքի համար չի վճարվել, վաճառողն իրավունք ունի գնորդից պահանջել վերադարձնելու ապրանքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ նույն գույքի վերաբերյալ կնքվում են մի քանի պայմանագրեր: Հետագայում կողմերի միջև վեճ առաջանալիս անհրաժեշտություն է առաջանում ոչ միայն քննության առարկա դարձնել պայմանագրի կնքման պահը, այլև գնորդի մոտ սեփականության իրավունքի ծագման պահը: Այդ հարցի հստակեցումն անհրաժեշտ է, քանի որ միայն այդ դեպքում է հնարավոր որոշել՝ ում է վաճառվել գույքը և ով է գույքի նկատմամբ ձեռք բերել սեփականության իրավունք:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ գույքը հանձնելու պահից պայմանագիրը կնքված լինելու հանգամանքին ավտոմեքենայի վերաբերյալ պայմանագրի հետ կապված: Մինչև 01.07.2010 թվականն ուժի մեջ մտած «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքը նախկին օրենսդրությամբ ավտոմեքենայի վերաբերյալ գործարքներից ծագող իրավունքների գրանցման պահանջ օրենսդիրը չէր նախատեսել: Հետևաբար այն դեպքերում, երբ պայմանագիրը կնքվել էր մինչև օրենսդրության փոփոխությունները, իսկ վեճն առաջացել էր նոր օրենսդրության գործողության ժամանակ, խնդիր էր առաջանում նոր օրենսդրության և նախկին օրենսդրության գործողության ժամանակ կնքված ավտոմեքենայի պայմանագրի հարաբերակցության հետ կապված:¹¹⁷ Բացի այդ, նման դեպքերում անհրաժեշտություն էր առաջանում իրավական գնահատական տալ այն դեպքերին, թե որ դեպքում է պայմանագիրը համարվում կնքված, երբ նույն առարկայի վերաբերյալ նույն անձը մի քանի անձանց հետ կնքել է պայմանագիր: Այդ խնդիրը սերտորեն կապված է պայմանագրի կնքման պահի հետ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրով գույքը ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է գույքը հանձնելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման, ձեռք բերողի սեփականության իրավունքը ծագում է դրա գրանցման պահից:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը պայմանագրի հիման վրա սեփականության իրավունքի ծագումը պայմանավորել է գույքը հանձնելու պահով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այլ բան է նախատեսված օրենքով կամ պայմանագրով, ինչպես նաև գույքի նկատմամբ իրավունքը ենթակա է պետական գրանցման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 449-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե օրենքին համապատասխան, պայմանագիր կնքելու համար անհրաժեշտ է նաև հանձնել գույք, պայմանագիրը կնքված է համարվում համապատասխան գույքը հանձնելու պահից (հոդված 177):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 507-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գնորդը դառնում է ապրանքի սեփականատեր ապրանքի համար վճարելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 02.07.2009 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով տրանսպորտային միջոցների հետ կատարվող գործարքներից ծագող սեփականության իրավունքի գրանցման պարտադիր պայման նախատեսված չի եղել: Այդ պահանջը և այն չպահպանելու հետևանքները նախատեսվել են միայն «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքով, որն ուժի մեջ է մտել 01.07.2010 թվականին: Մասնավորապես՝ նշված օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը շարադրվել է հետևյալ խմբագրությամբ.

1. Տրանսպորտային միջոցների սեփականության, գրավի և լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման: Պետական գրանցման ենթակա տրանսպորտային միջոցների տեսակների ցանկը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

3. Հայաստանի Հանրապետությունում տրանսպորտային միջոցի հետ կատարվող գործարքներից ծագող տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը ծագում է (պետությունը ձանաչում է) պետական գրանցման պահից:

5. Տրանսպորտային միջոցի հետ կատարվող գործարքներից ծագող սեփականության, գրավի կամ լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքի գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է դրա անվավերության (նման գործարքն առ ոչինչ է), բացառությամբ այլ երկրներում

¹¹⁷ Տես նաև սույն աշխատանքում 176-րդ, 438-րդ և 449-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

տվյալ երկրի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ծագած սեփականության իրավունքի, որի գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցնում է օրենքով սահմանված պատասխանատվության:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (իմպերատիվ նորմերին): Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո ընդունվել է օրենք, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ, քան պայմանագիրը կնքելիս գործող կանոնները, ապա կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, բացի այն դեպքերից, երբ օրենքում սահմանված է, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Տվյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո **նոր օրենք** ընդունվելու դեպքում կնքված **պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը**, եթե ընդունված օրենքում ամրագրված չէ կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոնների անմիջական կիրառումը նախկինում կնքված պայմանագրերի նկատմամբ:

Այսպիսով, օրենսդրի կողմից ըստ էության ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ նախկինում կնքված պայմանագիրն իր պայմաններով **գերակա է** նոր ընդունված այն օրենքի նկատմամբ, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ: Դա իր հերթին որոշակի երաշխիք է ստեղծում պայմանագրի կողմերի համար և բացառում նրանց կամքից անկախ՝ նոր ընդունված օրենքով, պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, որոնք գործել են պայմանագիրը կնքելու պահին, և որոնց պահպանումը պարտադիր էր պայմանագիրը կնքող կողմերի համար:

Միաժամանակ, ընդհանուր կանոնից օրենսդիրը բացառություն է սահմանել այն դեպքը, երբ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է դրա գործողության տարածումը նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա (տե՛ս ըստ հայցի Մարիետա Ղուկասյանի ընդդեմ Նորայր Վարդանյանի՝ նվիրատվությունը վերացնելու պահանջի մասին քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 17.04.2009 թվականի թիվ ԵՔԴ/0318/02/08 որոշումը):

Տվյալ դեպքում «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն ՀՀ օրենքում սահմանված չէ, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա, հետևաբար 02.07.2009 թվականի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը:

Սույն գործով Դատարանը հայցը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ կողմերի միջև առուվաճառքի գործարքի կնքման պահին գործող օրենսդրությամբ չի նախատեսվել այդ տեսակի գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցում, ուստի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիմքով 2009 թվականին պայմանագրով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը փոխանցվել է գնորդին, մինչդեռ ավտոմեքենաների նկատմամբ պետական գրանցման վերաբերյալ օրենքի լրացումները և փոփոխություններն ուժի մեջ են մտել 01.07.2010 թվականին:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի դատական ակտի բեկանման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Գրիգոր Խաչատրյանն առուվաճառքի պայմանագրի կնքումից հետո չի կատարել գույքի նկատմամբ իր իրավունքների պետական գրանցում, հետևաբար նրա սեփականության իրավունքը ավտոմեքենայի նկատմամբ չի ծագել:

Վերաքննիչ դատարանը միաժամանակ նշել է, որ «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը պետական լիազոր մարմնի տրամադրած տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիրը համարվում է տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը հավաստող փաստաթուղթ, իսկ սույն գործով հայցվորը նման փաստաթուղթ չի ներկայացրել, ինչը Դատարանի կողմից անտեսվել է, մինչդեռ տվյալ նորմը կարգավորում է մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը հարաբերությունները և սույն գործով կիրառելի է:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 02.07.2009 թվականի առուվաճառքի պայմանագրով Վարդան Սաղաթելյանը «Մերսեդես Բենց CLS 350» մակնիշի 64 ՕՕ 005 պետհամարանիշի ավտոմեքենան վաճառել է Գրիգոր Խաչատրյանին, ով պայմանագրի առարկան փաստացի ընդունել է և ամբողջությամբ վճարել է պայմանագրի գինը: Նշված պայմանագրով դրա առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահի վերաբերյալ որևէ պայման նախատեսված

չէ: Հետագայում Վարդան Սաղաթելյանի պարտավորությունների կատարումն ապահովելու համար նշված ավտոմեքենայի վրա արգելանք է դրվել:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 02.07.2009 թվականի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման պահին գործող օրենսդրությամբ, մասնավորապես՝ վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով տրանսպորտային միջոցի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցման պարտադիր պահանջ և նշված պայմանագրով դրա առարկայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահի վերաբերյալ որևէ դրույթ նախատեսված չլինելու պայմաններում վիճելի ավտոմեքենայի դիմաց վճարում կատարելու պահից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 507-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով դրա նկատմամբ ծագել է Գրիգոր Խաչատրյանի սեփականության իրավունքը: Հետևաբար նշված պայմանագրի կնքումից հետո Վարդան Սաղաթելյանի պարտավորությունների համար նշված ավտոմեքենայի վրա արգելանք դնելն իրավաչափ չէ, քանի որ արգելանք կարող էր դրվել պարտապանին՝ Վարդան Սաղաթելյանին, պատկանող գույքի վրա, մինչդեռ այդ ժամանակ վեճի առարկա ավտոմեքենան վերջինիս չի պատկանել:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ սույն գործով «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 15-րդ կետով (լրացումը կատարվել է վերոհիշյալ 07.04.2010 թվականի թիվ ՀՕ-36-Ն օրենքով) սահմանված տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիր չներկայացնելը սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն չունի, քանի որ նշված հոդվածով մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը պետական լիազոր մարմնի տրամադրած տրանսպորտային միջոցի հաշվառման վկայագիրը տրանսպորտային միջոցի սեփականության իրավունքը հավաստող փաստաթուղթ համարելու հանգամանքն ամենևին չի նշանակում, որ մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը կնքված տրանսպորտային միջոցի գործարքներից ծագող իրավունքները պարտադիր ենթակա են պետական գրանցման կամ այդ նորմը հետադարձ ուժ ունի, այսինքն՝ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Նշված եզրահանգումը հիմնավորվում է նաև նույն հոդվածի 16-րդ կետով, որի համաձայն՝ այն անձը, որ տրանսպորտային միջոցի **սեփականության իրավունք է ձեռք բերել մինչև 2010 թվականի հուլիսի 1-ը և չունի** այդ տրանսպորտային միջոցի համար **հաշվառման վկայագիր**, կարող է 2010 թվականի հուլիսի 1-ից հետո տրանսպորտային միջոցի գրանցման և հաշվառման փաստաթղթեր ստանալու համար սույն օրենքով սահմանված կարգով դիմում ներկայացնել պետական լիազոր մարմին: Այսինքն՝ օրենսդիրը տրանսպորտային միջոցի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հանգամանքը չի կապել տրանսպորտային միջոցի համար հաշվառման վկայագիր և հաշվառման փաստաթղթեր ունենալու հետ: ԵԵԴ/0231/02/11 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

§ 2. ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ

ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 508.

1. Մանրածախ առուվաճառքի պայմանագրով ապրանքների մանրածախ վաճառքի ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող վաճառողը պարտավորվում է գնորդին հանձնել ձեռնարկատիրական գործունեության հետ չկապված անձնական, ընտանեկան, տնային կամ այլ օգտագործման համար նախատեսված ապրանք:

2. Մանրածախ առուվաճառքի պայմանագիրը հրապարակային պայմանագիր է (հոդված 442):

3. Սույն օրենսգրքով չկարգավորված՝ գնորդ-քաղաքացու մասնակցությամբ մանրածախ առուվաճառքի պայմանագրով հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին օրենքները և դրանց հիման վրա ընդունված այլ իրավական ակտերը:

ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՁևԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 509.

Մանրածախ առուվաճառքի պայմանագիրը համարվում է պատշաճ ձևով կնքված՝ վաճառողի կողմից գնորդին՝ դրամարկային, ապրանքային չեկ կամ ապրանքի վճարված լինելը հավաստող այլ փաստաթուղթ հանձնելու պահից, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ մանրածախ առուվաճառքի պայմանագրով՝ ներառյալ ստանդարտ ձևերի պայմաններով, որոնց միանում է գնորդը (հոդված 444):

ԳՆՈՐԴԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՆՐԱՆ ԱՆՊԱՏՇԱՃ ՈՐԱԿԻ ԱՊՐԱՆՔ ՎԱՃԱՌԵԼԻՍ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 518.

1. Գնորդը, ում վաճառվել է անպատշաճ որակի ապրանք, եթե դրա թերությունների մասին վաճառողը նախապայման չի սահմանել, իր ընտրությամբ իրավունք ունի պահանջել՝

1) անորակ ապրանքը փոխարինելու պատշաճ որակի ապրանքով.

2) համաչափորեն իջեցնելու ապրանքի գինը.

3) անհապաղ և անհատույց վերացնելու ապրանքի թերությունները.

4) հատուցելու ապրանքի թերությունները վերացնելու ծախսերը:

Գնորդն իրավունք ունի պահանջել՝ փոխարինելու տեխնիկապես բարդ կամ թանկարժեք ապրանքը միայն դրա որակին առաջադրվող պահանջների էական խախտման դեպքում (491 հոդվածի 2-րդ կետ):

2. Այն ապրանքի թերությունները հայտնաբերելու դեպքում, որի հատկությունները թույլ չեն տալիս վերացնել դրանք (պարենային ապրանք, կենցաղային քիմիայի ապրանք և այլն), գնորդը, իր ընտրությամբ, իրավունք ունի պահանջել փոխարինելու նման ապրանքը պատշաճ որակի ապրանքով կամ համաչափ իջեցնելու գինը:

3. Սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված պահանջները ներկայացնելու փոխարեն գնորդն իրավունք ունի հրաժարվել մանրածախ առուվաճառքի պայմանագիրը կատարելուց և պահանջել վերադարձնելու ապրանքի համար վճարված գումարը: Ընդ որում, գնորդն իր ստացած անպատշաճ որակի ապրանքը պետք է վերադարձնի վաճառողի պահանջով և նրա հաշվին:

4. Ապրանքի համար վճարված գումարը գնորդին վերադարձնելիս, վաճառողն իրավունք չունի դրանից պահելու այն գումարը, որի չափով նվազել է ապրանքի արժեքը՝ դրա լրիվ կամ մասնակի օգտագործման, ապրանքային տեսքի կորստի կամ այլ համանման հանգամանքների հետևանքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտիկայում մանրածախ առուվաճառքի պայմանագիր կնքելիս գնորդը ստորագրում է երաշխիքային կտրոն, որում նշվում է, որ հանձնված ապրանքը պատշաճ որակով է, գնորդը ծանոթացել է դրան և ընդունել այն: Սակայն հետագայում ապրանքի որակի վերաբերյալ թերություններ հայնաբերելիս կողմերի միջև վեճ է առաջանում ապրանքը պայմանագրով սահմանված որակով հանձնված լինելու վերաբերյալ: Նման դեպքերում հաճախ վաճառողները մերժում են ապրանքը պատշաճ որակով փոխարինելու կամ պայմանագիրը լուծելու գնորդների պահանջը՝ հիմք ընդունելով երաշխիքային կտրոնում նշված այն գրառումը, որ ապրանքը հանձնվել է պայմանագրով սահմանված որակին համապատասխան վիճակում: Հայց ներկայացվելու դեպքում խնդիրն ստանում է նաև դատավարական ասպեկտ, քանի որ ապրանքի որակի հետ կապված թերությունները պարզելու հարցը պահանջում է հատուկ գիտալիքների կիրառում՝ փորձաքննություն: Սակայն փորձագետները երբեմն չեն կարողանում հստակ պատասխանել այն հարցին, թե երբ է առաջացել ապրանքի թերությունը՝ ապրանքը հանձնելուց առաջ, թե հետո: Նման իրավիճակներում անրոշ է մնում հայցը բավարարելու հարցը: Հայցը մերժվելու դեպքում էլ որոշակիորեն խախտվում են սպառողների իրավունքները:

Չնայած պրակտիկայում նման դեպքեր բավականին հաճախ են հանդիպում, Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցերին անդրադարձավ միայն 2012 թվականին:

Գործերից մեկով 23.09.2010 թվականին Մխիթար Գրիգորյանն Ընկերությանը պատկանող «Տելեկոմ» խանութ-սրահից կանխիկ վճարումով ձեռք էր բերել Nokia C-5-00 մոդելի բջջային հեռախոս, որի համար գնորդին տրվել էր երաշխիքային սպասարկման քարտ մեկ տարի ժամկետով, որի վրա շարադրված են երաշխիքային սպասարկման պայմանները: Հաջորդ օրը՝ 24.09.2010 թվականին, պարզելով, որ նշված հեռախոսի մոնիտորը չի աշխատում, նույն խանութի աշխատակցին խնդրել էր ոչ պատշաճ ապրանքը փոխարինել նորով: 27.09.2010 թվականին Մխիթար Գրիգորյանը գրավոր դիմում էր ներկայացրել Ընկերության տնօրենին, որով պարզաբանել էր, որ մեխանիկական կամ այլ վնաս հեռախոսին պատճառված չէ, մոնիտորի անսարքությունն իր մեղքով չէ և խնդրել էր միջոցներ ձեռնարկել իրեն վաճառված անպատշաճ որակի ապրանքը փոխարինելու նմանօրինակ մեկ այլ հեռախոսով: «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 06.04.2011 թվականի եզրակացության համաձայն՝ Nokia C-5-00 մոդելի բջջային հեռախոսի վրա արտաքին ներգործության մեխանիկական վնասվածքներ չեն հայտնաբերվել: Էկրանի վրա առկա են միկրոձաքեր, որոնք էլ հանդիսանում են ապրանքի որակի խախտման պատճառը: Դրանց առաջացման մեխանիզմի և դրանից բխող որոշմամբ առաջադրված մյուս հարցերի պարզաբանումը հնարավոր չէ, քանի որ լրացուցիչ հետքեր չառաջացնելու նպատակով հեռախոսը չի ապամոնտաժվել և դրա դետալները չեն հետազոտվել, ինչի մասին տեղյակ են պահվել կողմերը:

Քանի որ Ընկերությունը մերժել էր սպառողի պահանջը, վերջինս դիմել էր դատարան՝ պահանջելով լուծել Nokia C-5-00 բջջային հեռախոսի առուվաճառքի պայմանագիրը և Ընկերությունից հոգուտ իրեն բռնագանձել բջջային հեռախոսի համար վճարված գումարը՝ 79.500 ՀՀ դրամը:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 508-րդ, 509-րդ և 518-րդ հոդվածները, նշեց.

«Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սպառողը, որին վաճառվել է ոչ պատշաճ որակի ապրանք, և եթե վաճառողը դրա թերությունների մասին նախապայման չի սահմանել, իրավունք ունի իր ընտրությամբ պահանջել՝

ա) ապրանքի թերությունների անհատույց վերացում կամ սպառողի կողմից դրանց վերացման ծախսերի հատուցում.

բ) գնման գնի համաչափ իջեցում.

գ) նմանօրինակ նմուշի (մոդելի, ապրանքատեսակի) ապրանքով փոխարինում.

դ) այլ նմուշի (մոդելի, ապրանքատեսակի) ապրանքով փոխարինում՝ գնման գնի համապատասխան վերահաշվարկով.

ե) առուվաճառքի պայմանագրի լուծում:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ օրենսդիրը, առանց որևէ բացառությունների, իրավունք է ընձեռում գնորդին ոչ պատշաճ որակի ապրանքի դեպքում իր իսկ ընտրությամբ վաճառողին ներկայացնել նույն հոդվածում նախատեսված պահանջներից որևէ

մեկը, այդ թվում անմիջականորեն պահանջելու լուծել առուվաճառքի պայմանագիրը, հրաժարվել մանրածախ առուվաճառքի պայմանագիրը կատարելուց և պահանջել վերադարձնելու ապրանքի համար վճարված գումարը:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ վաճառողը (արտադրողը) կամ կոմիսիոները պարտավոր է բավարարել սպառողի պահանջները, **եթե չապացուցի**, որ ապրանքի թերություններն առաջացել են այն սպառողին հանձնելուց հետո նրա կողմից ապրանքի օգտագործման, պահման կամ փոխադրման սահմանված կանոնները խախտելու, երրորդ անձի գործողությունների կամ անհաղթահարելի ուժի հետևանքով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 23.09.2010 թվականին Մխիթար Գրիգորյանը «Տելեկոմ» խանութ-սրահից կանխիկ վճարումով ձեռք է բերել Nokia C-5-00 մոդելի բջջային հեռախոս, որի համար գնորդին տրվել է երաշխիքային սպասարկման քարտ մեկ տարի ժամկետով, որի վրա շարադրված են երաշխիքային սպասարկման պայմանները: Հաջորդ օրը՝ 24.09.2010 թվականին, պարզելով, որ նշված հեռախոսի մոնիտորը չի աշխատում, նույն խանութի աշխատակցին խնդրել է ոչ պատշաճ ապրանքը փոխարինել նորով: Ընկերությունը մերժել է Մխիթար Գրիգորյանի խնդրանքը՝ պատճառաբանելով, որ այդ վնասվածքը ի հայտ է եկել ապրանքը գնելուց հետո:

«Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 06.04.2011 թվականի եզրակացության համաձայն՝ Nokia C-5-00 մոդելի բջջային հեռախոսի վրա արտաքին ներգործության մեխանիկական վնասվածքներ չեն հայտնաբերվել: Էկրանի վրա առկա են միկրոձաքեր, որոնք էլ հանդիսանում են ապրանքի որակի խախտման պատճառը: Դրանց առաջացման մեխանիզմի և դրանից բխող որոշմամբ առաջադրված մյուս հարցերի պարզաբանումը հնարավոր չէ իրականացնել, քանի որ լրացուցիչ հետքեր չառաջացնելու նպատակով հեռախոսը չի ապամոնտաժվել և դրա դետալները չեն հետազոտվել, ինչ մասին տեղյակ են պահվել կողմերը:

Դատարանը հայցը բավարարել է՝ պատճառաբանելով, որ Մխիթար Գրիգորյանին հանձնված ապրանքը պիտանի չէ այն նպատակներին, որոնց համար այդ տեսակի ապրանքը սովորաբար օգտագործվում է, քանի որ բջջային հեռախոսի էկրանը վնասված է, ինչը չի հանդիսանում որևէ արտաքին ներգործության հետևանք՝ համաձայն «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 06.04.2011 թվականի եզրակացության:

Վերաքննիչ դատարանը բեկանել է Դատարանի վերոնշյալ վճիռը և հայցը մերժել է՝ պատճառաբանելով, որ գնորդն իրավունք կունենար օգտվելու «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված պահանջները վաճառողին ներկայացնելու իրավունքից, եթե վերջինս ապրանքի թերությունների վերաբերյալ որևէ նախապայման սահմանած չլիներ: Այդ նախապայմանը Վերաքննիչ դատարանը համարել է երաշխիքային սպասարկման քարտը, որի պայմաններին գնորդը ծանոթացել է: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ հայցը մերժելու հիմք է նաև այն հանգամանքը, որ փորձաքննությամբ չի հաստատվել, որ առկա վնասվածքները գործարանային խտտանի արդյունք են:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր է Դատարանի դիրքորոշումն այն հարցում, որ Ընկերությունն ի սկզբանե Մխիթար Գրիգորյանին վաճառել է ապրանք, որը պիտանի չէ նպատակային օգտագործման համար: Ավելին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասում նշված «սպառողը, որին վաճառվել է ոչ պատշաճ որակի ապրանք, և **եթե վաճառողը դրա թերությունների մասին նախապայման չի սահմանել**, իրավունք ունի իր ընտրությամբ պահանջել» արտահայտությունը վերաբերում է մինչ ապրանքի օգտագործումը եղած առկա կամ հնարավոր թերությունների մասին գնորդին տեղեկացնելուն կամ որևէ պայման սահմանելուն, այլ ոչ թե երաշխիքային սպասարկման պայմաններին, որոնք կիրառվում են բացառապես մինչ ապրանքն օգտագործելը գոյություն չունեցող և այն օգտագործելու արդյունքում ի հայտ եկած թերությունները վերացնելիս:

Այսպես՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 485-րդ հոդվածի համաձայն՝ վաճառողը պարտավոր է գնորդին հանձնել առուվաճառքի պայմանագրին համապատասխանող որակի ապրանք: Սակայն սույն գործով Մխիթար Գրիգորյանին է վաճառվել ապրանք, որը չի համապատասխանում ապրանքի որակին ներկայացվող պահանջներին: Դա հաստատվում է «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 06.04.2011 թվականի եզրակացությամբ:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն դիրքորոշմանը, որ փորձաքննությամբ չի հաստատվել առկա վնասվածքների՝ գործարանային խոտանի արդյունք լինելը, քանի որ մեխանիկական վնասվածքների պատճառները փորձագետի կողմից հնարավոր չի եղել պարզել, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դա բավարար չէ հայցը մերժելու համար հետևյալ պատճառաբանությամբ.

սույն գործով ապրանքի վնասվածքի գործարանային չլինելու փաստի ապացուցման բեռն ընկած էր Ընկերության վրա: Այսինքն՝ Ընկերությունը պարտավոր էր ապացուցել, որ բջջային հեռախոսի էկրանի վրա առաջացած միկրոճաքերը գործարանային խոտանի արդյունք չեն, ինչը ողջ դատաքննության ընթացքում չի ապացուցվել: Ավելին, փորձաքննությամբ հաստատվել է, որ այդ միկրոճաքերը չեն հանդիսանում արտաքին ներգործության հետևանք, իսկ գործարանային են թե ոչ՝ այդ հարցին փորձագետը չի պատասխանել, քանի որ լրացուցիչ հետքեր չառաջացնելու նպատակով հեռախոսը չի ապամոնտաժվել և դրա դետալները չեն հետազոտվել, ինչի մասին տեղյակ են պահվել կողմերը: Այսինքն՝ նշված փաստը մնացել է վիճելի, որի բացասական հետևանքները, համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 6-րդ կետի, պետք է կրի այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը՝ Ընկերությունը: Ավելին, վնասվածքների՝ գործարանային չլինելու մեջ համոզված լինելու դեպքում, բնականաբար, Ընկերությունը կպնդեր թեկուզև լրացուցիչ հետքեր առաջանալու պայմաններում էլ շարունակել փորձաքննությունը, քանի որ նշված փաստն իր օգտին հաստատվելուց հետո վերջինս միննույն է ազատվելու էր հնարավոր վնասները կրելուց: ԵԿԴ/2172/02/10 2012 թվականի մարտի 23

§ 3. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ

ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 521.

1. Մատակարարման պայմանագրով ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող մատակարար-վաճառողը պարտավորվում է իր արտադրած կամ գնած ապրանքները պայմանավորված ժամկետում (ժամկետներում) հանձնել գնորդին՝ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու կամ անձնական, ընտանեկան, տնային կամ այլ նմանօրինակ օգտագործման հետ չկապված նպատակներով օգտագործելու համար:

2. Մատակարարման պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ԳՆՈՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 528.

1. Գնորդը (ստացողը) պարտավոր է կատարել պայմանագրին համապատասխան մատակարարված ապրանքների ընդունումն ապահովող բոլոր անհրաժեշտ գործողությունները:

2. Գնորդը (ստացողը) ընդունված ապրանքները պետք է զննի օրենքով, այլ իրավական ակտերով, պայմանագրով կամ գործարար շրջանառության սովորույթներով սահմանված ժամկետում:

Գնորդը (ստացողը) պարտավոր է այդ նույն ժամկետում՝ օրենքով, այլ իրավական ակտերով, պայմանագրով կամ գործարար շրջանառության սովորույթներով սահմանված կարգով, ստուգել ընդունված ապրանքների քանակն ու որակը և հայտնաբերված անհամապատասխանությունների կամ թերությունների մասին անհապաղ գրավոր տեղեկացնել մատակարարին:

3. Մատակարարված ապրանքները տրանսպորտային կազմակերպությունից ստանալու դեպքում գնորդը (ստացողը) պարտավոր է ստուգել ապրանքների համապատասխանությունը տրանսպորտային և ուղեկցող փաստաթղթերում նշված տեղեկություններին, ինչպես նաև պահպանել տրանսպորտի գործունեությունը կարգավորող օրենքներով ու այլ իրավական ակտերով նախատեսված կանոնները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը մատակարարված ապրանքն ընդունելու ժամանակ գնորդի վրա դնում է նաև այլ պարտականություններ: Որպես այդպիսիք հանդես են գալիս ապրանքի զննումը և հայտնաբերված թերությունների մասին մատակարարին անհապաղ տեղեկացնելը: Նշված կանոնակարգումները պատահական գործողություններ չեն, քանի որ դրանք ունեն նաև ուղղակի դատավարական դրսևորումներ: Մասնավորապես, կողմերի միջև մատակարարված ապրանքների թերությունների վերաբերյալ վեճ առաջանալիս գնորդի կողմից վերոնշյալ գործողությունների կատարումն է համարվում այն հիմնական մեխանիզմը, որի միջոցով վերջինս կարող է ապացուցել ապրանքները թերություններով մատակարարված լինելու փաստը:

Պրակտիկայում մատակարարված ապրանքների թերությունների վերաբերյալ վեճերով դատարանները որպես կանոն ապացուցման բեռը դնում են մատակարարի վրա, քանի որ վերջինիս վրա է օրենքով դրված որակյալ ապրանք մատակարարելու պարտավորությունը: Սակայն ապացուցման բեռի նման բաշխումը միանշանակ չէ և որոշ առումներով չի բխում նաև օրենսգրքի 528-րդ հոդվածի տրամաբանությունից:

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ այդ խնդիրներին և հիմք ընդունելով օրենսգրքի 521-րդ և 528-րդ հոդվածները, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեն գնորդ Ընկերության կողմից ընդունված ապրանքի որակի ստուգման և **մատակարար**

Կազմակերպությանը հայտնաբերված անհամապատասխանությունների կամ թերությունների մասին անհապաղ գրավոր տեղեկացնելու պարտավորության կատարման փաստի առկայությունը:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Ընկերությունը վիճարկվող ապրանքը 15.04.2009 թվականի թիվ 164 հաշիվ-ապրանքագրով ընդունել է, որից հետո Ընկերությունն օրենքով, այլ իրավական ակտերով, պայմանագրով կամ գործարար շրջանառության սովորույթներով սահմանված ժամկետում ընդունած ապրանքի որակի վերաբերյալ գրավոր առարկություններ չի ներկայացրել մատակարարին: Բացի այդ, **գործում բացակայում է վիճելի ապրանքի ժամկետանց լինելը հավաստող որևէ ապացույց:**

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա, իսկ նույն հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ եթե բոլոր ապացույցների հետազոտումից հետո վիճելի է մնում փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը, ապա դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը:

Վճռաբեկ դատարանն իր՝ նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է կողմերի միջև ապացուցման դատավարական բեռի բաշխման հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ յուրաքանչյուր գործով կողմերի միջև ապացուցման պարտականությունը ճիշտ բաշխելու համար դատարանն առաջին հերթին պետք է պարզի յուրաքանչյուր գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը՝ ելնելով գործին մասնակցող անձանց պահանջներից և առարկություններից: Ընդ որում, գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը վիճելի լինելու դեպքում դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը՝ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է գործին մասնակցող այն անձը, որը վկայակոչել է այդ փաստը: (տե՛ս Էդգար Մարկոսյան և Ջարուհի Գևորգյան ընդդեմ Սեդա Սարգսյանի՝ գրավադրված գույքն արգելանքից հանելու պահանջի մասին, և ըստ հակընդդեմ հայցի Սեդա Սարգսյանի ընդդեմ Էդգար Մարկոսյանի և Ջարուհի Գևորգյանի՝ գումարի բռնագանձման և բռնագանձումը գրավի առարկայի վրա տարածելու պահանջների մասին Վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009 թվականի թիվ ԵԱՆԴ 0479/02/08 որոշումը):

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ և պատճառաբանելով, որ մատակարարված ապրանքը պիտանիության ժամկետի մեջ լինելու փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է հայցվոր կողմը, հանգել է այն հետևության, որ հայցվոր Կազմակերպությունը չի կատարել իր դատավարական պարտականությունը, այն է՝ չի ապացուցել այն հանգամանքը, որ պատասխանողին մատակարարել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 485-րդ հոդվածին համապատասխան որակի ապրանք:

Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ 15.04.2009 թվականին թիվ 164 հաշիվ ապրանքագրով պատասխանողին վաճառված (տվյալ դեպքում մատակարարված) «Ջատեյա» ապրանքանիշի արևածաղկի ձևով վաճառելու օրվա դրությամբ եղել է ժամկետանց, քանի որ փաստաթղթերով հիմնավորված է, որ ձեթի համար ապրանքի ծագման սերտիֆիկատը ՌԴ Ռոստովի մարզի համապատասխան գերատեսչության կողմից տրվել է 28.04.2008 թվականին, հետևաբար տվյալ խմբաքանակի ձեթն արտադրվել և շալցվել է ավելի վաղ, որից հետո միայն կարող էր հաջորդել ապրանքի ծագման ժամանակը և վայրը հավաստող սերտիֆիկացման գործընթացը և առաքումը Հայաստանի Հանրապետություն:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով մատակարարված ապրանքի անորակ (տվյալ դեպքում ժամկետանց) լինելու փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանող կողմը՝ գնորդ Ընկերությունը: Այսինքն՝ այն կողմը, որի վրա օրենքով սահմանված կարգով դրված է ընդունած ապրանքի որակի ստուգման և **մատակարարին**

հայտնաբերված թերությունների մասին անհապաղ գրավոր տեղեկացնելու պարտականության կատարումը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ 15.04.2009 թվականին թիվ 164 հաշիվ-ապրանքագրով պատասխանողին մատակարարված ձեթը վաճառելու օրվա դրությամբ եղել է ժամկետանց, քանի որ ապրանքի ծագման սերտիֆիկատը ՌԴ Ռոստովի մարզի համապատասխան գերատեսչության կողմից տրվել է 28.04.2008 թվականին, ուստի տվյալ խմբաքանակի ձեթն արտադրվել և շաղցվել է ավելի վաղ, որից հետո միայն կարող էր հաջորդել ապրանքի ծագման ժամանակը և վայրը հավաստող սերտիֆիկացման գործընթացը և առաքումը Հայաստանի Հանրապետություն, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ապրանքի ծագման սերտիֆիկատը 28.04.2008 թվականին տրված լինելու հանգամանքը բավարար չէ հաստատված համաբերելու 15.04.2009 թվականին թիվ 164 հաշիվ-ապրանքագրով Կազմակերպության կողմից Ընկերությանը մատակարարված (վաճառված) «Զատեյա» ապրանքանիշի արևածաղկի ձեթի պիտանիության ժամկետն անցած լինելը:

Հիմք ընդունելով վերոգյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում առկա փաստերով չի հիմնավորվել Կազմակերպության կողմից Ընկերությանը մատակարարված վեճի առարկա «Զատեյա» ապրանքանիշի արևածաղկի ձեթի ժամկետանց լինելու փաստը, որի բացասական հետևանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը, այսինքն՝ Ընկերությունը:

Հիմք ընդունելով վերոգյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ և Դատարանը, և Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով չեն իրականացրել բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված քաղաքացիական գործում առկա ապացույցների պատշաճ գնահատում՝ անտեսելով այն հանգամանքը, որ սույն գործում առկա փաստերով չի հիմնավորվել Կազմակերպության կողմից Ընկերությանը մատակարարված՝ վեճի առարկա «Զատեյա» ապրանքանիշի արևածաղկի ձեթի ժամկետանց լինելու փաստը: ԵԷԴ/1452/02/09 2011 թվականի մարտի 04

ԳՆՈՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ԶԸՆԴՈՒՆՎԱԾ ԱՊՐԱՆՔԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 529.

1. Եթե գնորդը (ստացողը) օրենքին, այլ իրավական ակտերին կամ պայմանագրին համապատասխան հրաժարվում է մատակարարի հանձնած ապրանքից, ապա նա պարտավոր է ապահովել այդ ապրանքի պահպանությունը (պատասխանատու պահպանություն) և անհապաղ տեղեկացնել մատակարարին:

2. Մատակարարը պարտավոր է հետ տանել գնորդի (ստացողի) կողմից պատասխանատու պահպանության ընդունված ապրանքը կամ ողջամիտ ժամկետում տնօրինել այն:

Եթե մատակարարն այդ ժամկետում չի տնօրինում ապրանքը, գնորդն իրավունք ունի իրացնել ապրանքը կամ այն վերադարձնել մատակարարին:

3. Մատակարարը հատուցում է ապրանքը պատասխանատու պահպանության ընդունելու, այն իրացնելու կամ վաճառողին վերադարձնելու հետ կապված՝ գնորդի կատարած անհրաժեշտ ծախսերը:

Ընդ որում, ապրանքն իրացնելուց ստացված հասույթը տրվում է մատակարարին՝ գնորդի հասանելիքը հանելով:

4. Այն դեպքերում, երբ գնորդը, առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով սահմանված հիմքերի, մատակարարից չի ընդունում ապրանքը կամ հրաժարվում է այն ընդունելուց, մատակարարն իրավունք ունի գնորդից պահանջել վճարելու ապրանքի համար:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա դարձնելով օրենսգրքի 529-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կանոնակարգման իմաստը և հարաբերակցությունը օրենսգրքի 521-րդ և 528-րդ հոդվածների հետ, նշեց.

մատակարարման պայմանագրի կատարման համար անհրաժեշտ է, որպեսզի մատակարարը գնորդին հանձնի պայմանագրով նախատեսված ապրանքները, իսկ գնորդը դրանք ընդունի: Ընդ որում, պայմանագրով այլ բան նախատեսված չլինելու պարագայում ապրանքը հանձնելու պարտականությունը համարվում է կատարված, եթե ապրանքը փաստացի հանձնվել է գնորդին: Ինչ վերաբերում է գնորդի կողմից ապրանքն ընդունելուն, ապա այն ներառում է վերջինիս կողմից այնպիսի գործողությունների կատարում, որոնցով պետք է ապահովվի մատակարարված ապրանքները փաստացի տիրապետման ընդունելը, ինչպես նաև պարզվի ապրանքի համապատասխանությունը պայմանագրով նախատեսված պայմաններին: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ այդ գործողությունների ծավալը կախված է ապրանքները գնորդին հանձնելու վայրից և այն եղանակից, որով պետք է իրականացվի հանձնումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի օրենսգրքի 529-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ գնորդը, առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով սահմանված հիմքերի, մատակարարից չի ընդունում ապրանքը կամ հրաժարվում է այն ընդունելուց, մատակարարն իրավունք ունի գնորդից պահանջել վճարելու ապրանքի համար:

Վերը նշված նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ ապրանքի համար վճարելու պահանջի իրավունքը մատակարարի մոտ առաջանում է այն դեպքում, երբ գնորդը, առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով սահմանված հիմքերի, մատակարարից չի ընդունում ապրանքը կամ հրաժարվում է այն ընդունելուց: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում գնորդի կողմից ապրանքից հրաժարվելը պետք է արտահայտվի հստակ և լինի որոշակի: Այսինքն՝ գնորդը պետք է կատարի այնպիսի գործողություններ կամ դրսևորի այնպիսի անգործություն, որոնք օբյեկտիվորեն վկայում են ապրանքը չընդունելու կամ այն ընդունելուց հրաժարվելու մասին: ԵԿԴ/3094/02/11 2013 թվականի ապրիլի 05

§ 4. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔ (§ 6).

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԱՌՈՒՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 561.

Վաճառողը, անշարժ գույքի առուվաճառքի (այսուհետ՝ անշարժ գույքի վաճառքի) պայմանագրով պարտավորվում է գնորդի սեփականությանը հանձնել հողամաս, շենք, շինություն, բնակարան կամ այլ անշարժ գույք (հոդված 134):

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի հասկացությանը Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի մեկնաբանության շրջանակներում¹¹⁸, որտեղ գործարքը վավեր ճանաչելու համար կարևորվեց նաև անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրով կողմերի հիմնական պարտականությունները:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 30.01.2009 թվականին Առլեն Պետրոսյանի և Լուսինե Մարտոյանի միջև կնքվել էր "Հողամասի առուվաճառքի պայմանագիր", որի 1-ին կետի համաձայն՝ Պայմանագրի առարկան է ՀՀ Կոտայքի մարզի Քասախ գյուղում գտնվող 680 քմ մակերեսով հողամասը և դրա վրա գտնվող 153 քմ մակերեսով տունը, Պայմանագրի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն՝ Պայմանագրի առարկայի գինը սահմանվել էր 230.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ, որից որպես կանխավճար վճարվել է 45.000 ԱՄՆ դոլար: Պայմանագրով կողմերը սահմանել էին նաև մնացած գումարի վճարման հետևյալ կարգը. 75.000 ԱՄՆ դոլար վճարվելու է 30.04.2009 թվականին, 30.000 ԱՄՆ դոլարը վճարվելու է տան վերջնական ավարտից և փաստաթղթերը գնորդի անունով գրանցելուց հետո՝ 30.06.2009 թվականին, իսկ 80.000 ԱՄՆ դոլարը՝ երկու տարվա ընթացքում՝ սկսած նոտարական գրանցման օրվանից: Պայմանագրի 5-րդ կետի համաձայն՝ Պայմանագրի նոտարական վավերացման ժամկետ էր սահմանվել 30.04.2009 թվականը:

Հետագայում Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Առլեն Պետրոսյանը պահանջել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի կարգով վավեր ճանաչել իր և Լուսինե Մարտոյանի միջև կնքված պայմանագիրը և վերջինից բռնագանձել 10.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ՝ որպես գործարքը կնքելուց միակողմ հրաժարվելու դեպքում պայմանագրով նախատեսված տուժանք:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով նման իրավիճակներում օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի կիրառելիության իրավական հնարավորության հարցը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ առուվաճառքի պայմանագրով կողմերից մեկը (վաճառողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (գնորդին) որպես սեփականություն հանձնել (գույք) ապրանք, իսկ գնորդը պարտավորվում է ընդունել այդ ապրանքը և դրա համար վճարել որոշակի գումար (գինը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 561-րդ հոդվածի համաձայն՝ վաճառողը, անշարժ գույքի առուվաճառքի (այսուհետ՝ անշարժ գույքի վաճառքի) պայմանագրով պարտավորվում է գնորդի սեփականությանը հանձնել հողամաս, շենք, շինություն, բնակարան կամ այլ անշարժ գույք:

Վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրով **վաճառողի** պարտականությունն **անշարժ գույքը գնորդին հանձնելն է, իսկ գնորդի** պարտականությունը՝ **այն ընդունելն է և դրա համար պայմանավորված գինը վճարելը:**

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գործարքի նոտարական վավերացումից, դատարանն իրավունք ունի, գործարքը կատարած կողմի պահանջով, այն վավեր ճանաչել: Այդ դեպքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

¹¹⁸ Տես սույն աշխատանքում 300-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Վերոնշյալից հետևում է, որ սույն գործով վաճառողը ստանալով կանխավճար, կարող է պահանջել գնորդից ընդունելու անշարժ գույքը և վճարել գույքի արժեքը, եթե այլ բան չի բխում օրենքից կամ պայմանագրից:

Սակայն, սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ Լուսինե Մարտոյանը մասնակի կատարել է գնորդի պարտականությունը և 45.000 ԱՄՆ դոլարի չափով կանխավճար է վճարել Առլեն Պետրոսյանին, մինչդեռ վերջինս, ունենալով մինչև գործարքի կնքումը որոշակի շինարարական աշխատանքներ կատարելու պարտավորություն, չի կատարել այն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 367-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հանդիպական է ճանաչվում կողմերից մեկի պարտավորության կատարումը, որը պայմանագրին համապատասխան, պայմանավորված է մյուս կողմի պարտավորության կատարմամբ:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ այն կողմը, որի վրա դրված է հանդիպական կատարումը, պարտավոր կողմի՝ պայմանագրով պայմանավորված պարտավորությունը սահմանված ժամկետում չկատարելու մասին ակնհայտորեն վկայող հանգամանքների առկայության դեպքում, իրավունք ունի կասեցնել իր պարտավորության կատարումը կամ հրաժարվել այն կատարելուց և պահանջել հատուցելու վնասները:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Առլեն Պետրոսյանը չի հիմնավորել, որ իր մոտ ծագել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված գործարքը վավեր ճանաչելու պահանջի իրավունքը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Առլեն Պետրոսյանը, գնորդից ստանալով կանխավճար, չի կատարել շինարարական աշխատանքներ կատարելու իր պարտականությունը, հետևաբար գնորդի կողմից գործարք չկնքելը իրավաչափ է, և կողմերի միջև գրավոր կնքված տուժանքի մասին համաձայնությամբ նախատեսված տուժանքը չպետք է կիրառվի: ԿԴ 3/0099/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 01

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ գործարքը վավեր ճանաչելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել տվյալ գործարքի բնույթը, հասկացությունը, հստակեցնել գործարքով կողմերի ստանձնած պարտավորությունները, որից հետո միայն հնարավոր է որոշել այն վավեր ճանաչելու իրավականա հնարավորությունը:

ՌԵՆՏԱ

ՌԵՆՏԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 571.

1. Ռենտայի պայմանագրով մի կողմը (ռենտա ստացողը) մյուս կողմին (ռենտա վճարողին) սեփականության իրավունքով հանձնում է գույք, իսկ ռենտա վճարողը պարտավորվում է ստացողին այդ գույքի դիմաց պարբերաբար վճարել ռենտա՝ որոշակի գումար:

2. Ռենտայի պայմանագրով թույլատրվում է սահմանել անժամկետ (մշտական ռենտա) կամ ռենտա ստացողի կյանքի ընթացքում (ցմահ ռենտա) ռենտա վճարելու պարտականություն:

ՑՄԱՀ ՌԵՆՏԱ ՍՏԱՑՈՂԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 585.

1. Ցմահ ռենտան կարող է սահմանվել ռենտայի վճարման դիմաց գույքը հանձնած քաղաքացու կամ նրա մատնանշած այլ քաղաքացու կյանքի ամբողջ ժամանակահատվածի համար:

2. Թույլատրվում է ցմահ ռենտա սահմանել հոգուտ մի քանի քաղաքացիների, որոնց բաժինները ռենտա ստանալու իրավունքում ճանաչվում են հավասար, եթե այլ բան նախատեսված չէ ցմահ ռենտայի պայմանագրով:

3. Ռենտա ստացողներից մեկի մահվան դեպքում ռենտա ստանալու իրավունքում նրա բաժինն անցնում է կենդանի մնացած ռենտա ստացողներին, եթե այլ բան նախատեսված չէ ցմահ ռենտայի պայմանագրով: Ռենտա վճարելու պարտավորությունը դադարում է վերջին ռենտա ստացողի մահվամբ:

4. Պայմանագիրը կնքելու պահին մահացած քաղաքացու օգտին ցմահ ռենտա սահմանող պայմանագիրն առոչինչ է:

ՄԵԿԱՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում բավականին տարածված է օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի հիմքով նվիրատվության պայմանագրերի վիճարկումը:

Կողմերի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագրերը երբեմն զուգարդվում են նվիրատուին խնամելու վերաբերյալ կողմերի միջև կայացված բանավոր համաձայնությամբ: Երբեմն դրա մասին կողմերն ուղղակի լռելյայն են համաձայնվում: Հետագայում, երբ նվիրատուն դադարում է նվիրատուն խնամել, վերջինս դիմում է դատարան՝ պահանջելով նվիրատվության պայմանագիրը ճանաչել անվավեր՝ այն որպես շինծու գործարք կնքված լինելու հիմքով՝ նպատակ ունենալով քաղարկել կողմերի միջև իրականում կնքված ցմահ ռենտայի պայմանագիրը:¹¹⁹

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ խնդրին՝ ուշադրություն դարձնելով նաև հարցի դատավարական (ապացուցման) կողմին:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց այն ընդհանուր կանոնը, որի եթե նվիրատվության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջ է ներկայացվում հանդիպական (նվիրատուին խնամելու) պարտավորության առկայության հիմքով, ապա նմանատիպ գործերով էական նշանակություն ունի նվիրատվության պայմանագրով գույքը հանձնելու դիմաց նվիրատուի՝ նվիրատուի խնամքը և կենցաղային կարիքները ցմահ հոգալու պարտավորություն ստանձնելու փաստի հաստատումը: Վկաների ցուցմունքներն առ այն, որ նվիրատուն իր ընտանիքով մշտապես հոգացել է նվիրատուի խնամքը և ֆինանսական ծախսերը, հիմք չէ հայցը բավարարելու համար, քանի որ դրանով չի հիմնավորվում գույքը հանձնելու դիմաց հանդիպական պարտավորության առկայությունը, քանի որ նվիրատուի մասին կարող է հոգ տարվել ոչ միայն նման պարտավորության ստանձնումով, այլ նաև բարեկամական-հարազատական հարաբերություններից, երախտագիտությունից և այլ հանգամանքներից ելնելով, և որ վերջինիս հանդեպ փաստացի խնամքի իրականացումը դեռևս հիմք չէ նվիրատվության պայմանագիրը ցմահ

¹¹⁹ Տես սույն աշխատանքում 306-րդ և 594-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

հոգալու պայմանով կնքված լինելու փաստը հաստատելու համար: ԵՔԴ/0504/02/08 2009 թվականի
հոկտեմբերի 16

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 589.

1. Փոխանակության պայմանագրով կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավորվում է մյուս կողմին, որպես սեփականություն, հանձնել ապրանք այլ ապրանքի փոխարեն:

2. Փոխանակության պայմանագրի նկատմամբ համապատասխանաբար կիրառվում են առուվաճառքի մասին կանոնները (գլուխ 31), եթե դա չի հակասում սույն գլխի դրույթներին և փոխանակության էությանը: Ընդ որում, կողմերից յուրաքանչյուրը համարվում է այն ապրանքի վաճառողը, որը նա պարտավորվում է հանձնել, և այն ապրանքի գնորդը, որը նա պարտավորվում է փոխանակությամբ ընդունել:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում փոխանակության պայմանագրի հետ կապված վեճեր են առաջանում այն դեպքում, երբ փոխանակության պայմանագրի փոխարեն կողմերի միջև կնքվում է այլ, օրինակ՝ առուվաճառքի պայմանագիր, սակայն կողմերն իրականում նկատի են ունենում փոխանակության պայմանագիրը: Նման պայմանագրերը անբարենպաստ հետևանքներ են առաջացնում կողմերից կեի համար, քանի որ վերջինս, ցանկանալով փոխանակել իր գույքն այլ գույքի հետ, փաստորեն վաճառում է այն՝ դրանից բխող պարտավորություններով:

Նման իրավիճակներում բավականին դժվար է բացահայտել գործարքի շինծու բնույթը, առավել ևս այն դեպքում, երբ կնքվում են ոչ թե մեկ, այլ մի քանի պայմանագրեր: Գործարքի շինծու բնույթին անդրադարձալիս Վճռաբեկ դատարանի կողմից կիրառվող մեթոդներից մեկը նման պայմանագրերի պայմանների ուսումնասիրությունը և դրանց համադրումն է:¹²⁰ Նման մեխանիզմով կարելի է որոշել նաև առուվաճառքի գործարքներով քողարկված փոխանակության պայմանագիրը:

Նման իրավիճակներին անդրադարձավ Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով:

Մասնավորապես, նշված գործով 11.12.2007 թվականին Ադունիկ Հովհաննիսյանի և Թերեզա Խանոյանի միջև կնքվել էր Ստեփանավանի Բաֆֆու փողոցի թիվ 19 բնակելի տան առուվաճառքի պայմանագիրը: Թերեզա Խանոյանի՝ պայմանագրից ծագած սեփականության իրավունքը 27.12.2007 թվականին ստացել է պետական գրանցում: 11.12.2007 թվականին Թերեզա Խանոյանի և Երանուհի Նազարյանի միջև Ստեփանավանի Վիրահայոց փողոցի թիվ 78-րդ շենքի թիվ 1 բնակարանի նկատմամբ կնքվել է բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիր: Երանուհի և Սամվել Նազարյանների՝ պայմանագրից ծագած իրավունքը 28.12.2007 թվականին ստացել է պետական գրանցում: Ադունիկ Հովհաննիսյանը փաստացի բնակվում և 18.04.2008 թվականին հաշվառվել էր ՀՀ Լոռու մարզի Ստեփանավան քաղաքի Վիրահայոց փողոցի 78-րդ շենքի թիվ 1 բնակարանում: Քաղաքացիական գործում առկա հայտարարությունների, հայցվորի և պատասխանողների բացատրությունների համաձայն՝ Ադունիկ Հովհաննիսյանը ցանկացել էր Ստեփանավան քաղաքի Բաֆֆի 19 հասցեում գտնվող իր սեփական տունը փոխանակել բնակարանի հետ, ինչի մասին տեղեկացրել էր Սամվել և Երանուհի Նազարյաններին: Վերջիններս տեղեկանալով, որ Թերեզա Խանոյանը ցանկանում է Ստեփանավան քաղաքի Վիրահայոց փողոցի 78/1 բնակարանը փոխանակել սեփական տան հետ, պայմանավորվածություն են ձեռք բերել նրա հետ, վճարել 1000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ և կատարել փոխանակում, ինչից հետո էլ կնքվել են վերոհիշյալ երկու պայմանագրերը: Հայցադիմումում նշվել էր, որ «2007թ. դեկտեմբերի 11-ին ես, Թերեզա

¹²⁰ Տես սույն աշխատանքում 306-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները և Վճռաբեկ դատարանի 3-89(ՏԴ) գործով 2008 թվականի փետրվարի 01-ի որոշումը

Խանութներ, Սամվել Նազարյանը և իր կինը՝ Երանուհի Նազարյանը, գնացել ենք Ստեփանավանի նոտարական գրասենյակ մեր բնակարանները փոխանակելու նպատակով համապատասխան պայմանագրեր կնքելու համար: Ես և Թերեզա Խանոյանը վստահելով Սամվել Նազարյանին ստորագրել ենք պայմանագրեր առանց պայմանագրերը ընթերցելու, համոզված լինելով, որ փոխանակում ենք մեր բնակարանները: Հետագայում պարզվել է, որ մենք կնքել ենք բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիր, որ ես իբր իմ բնակարանը 1800000 դրամով վաճառել եմ Թերեզա Խանոյանի վրա, իսկ Թերեզա Խանոյանը 2100000 դրամով իր բնակարանը վաճառել է Երանուհի Նազարյանի և համասեփականության կարգով Սամվել Նազարյանի վրա»:

Այսինքն՝ Ադունիկ Հովհաննիսյանին պատկանող Ստեփանավանի Բաֆֆու փողոցի թիվ 19 բնակելի տան և Թերեզա Խանոյանին պատկանող Ստեփանավանի Վիրահայոց փողոցի թիվ 78-րդ շենքի թիվ 1 բնակարանի փոխանակության պայմանագրի փոխարեն Ադունիկ Հովհաննիսյանն իր բնակարանը վաճառել էր Թերեզա Խանոյանին, իսկ վերջինս իրեն պատկանող բնակարանը Ադունիկ Հովհաննիսյանին վաճառելու (փոխանակելու) փոխարեն այն վաճառել էր Երանուհի Նազարյանին:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով նման իրավիճակներում փոխանակության պայմանագիրը քողարկված և շինծու լինելու հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքն առոչինչ է:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին: Այսինքն, շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց (տե՛ս օրինակ՝ «ԱՎԱ» ՍՊԸ ընդդեմ Սերգեյ Գաբրիելյան և Վիոլետա Գաբրիելյան՝ պայմանագիրը վաղաժամկետ լուծելու, Սերգեյ և Վիոլետա Գաբրիելյաններին տարածքից վտարելու պահանջների մասին թիվ 3-89(ՏԴ) քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.02.2008 թվականի որոշումը):

Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ վերոհիշյալ երկու պայմանագրերն էլ շինծու են և առոչինչ: Նշվածը Դատարանը հիմնավորել է քաղաքացիական գործում գտնվող հայտարարություններով, հայցվորի և պատասխանողների բացատրություններով:

Վերաքննիչ դատարանը բողոքի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ հայցը ներկայացվել էր 306-րդ հոդվածի առաջին մասի հիմքով, այն է՝ որպես կեղծ գործարք: Մինչդեռ, տվյալ դեպքում գործարքների՝ կեղծ լինելու մասին որևէ ապացույց գործում առկա չէ: Նշվածից Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ Դատարանը դուրս է եկել հայցապահանջի շրջանակներից, ինչն էլ բողոքը բավարարելու, բողոքարկվող դատական ակտը փոփոխելու և հայցը մերժելու հիմք է համարել:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Ադունիկ Հովհաննիսյանը վեճի առարկա անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրերը վիճարկել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի հիմքով և Դատարան ներկայացված հայցադիմումում բերված են գործարքը շինծու լինելու մասին հիմնավորումներ: Այսպես սույն քաղաքացիական գործով ներկայացված հայցադիմումում նշվել է, որ «2007թ. դեկտեմբերի 11-ին ես, Թերեզա Խանոյանը, Սամվել Նազարյանը և իր կինը՝ Երանուհի Նազարյանը, գնացել ենք Ստեփանավանի նոտարական գրասենյակ մեր բնակարանները փոխանակելու նպատակով համապատասխան պայմանագրեր կնքելու համար: Ես և Թերեզա Խանոյանը վստահելով Սամվել Նազարյանին ստորագրել ենք պայմանագրեր առանց պայմանագրերը ընթերցելու, համոզված լինելով, որ փոխանակում ենք մեր բնակարանները: Հետագայում պարզվել է, որ մենք կնքել ենք բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիր, որ ես իբր իմ բնակարանը 1800000 դրամով վաճառել եմ Թերեզա Խանոյանի վրա, իսկ Թերեզա Խանոյանը

2100000 դրամով իր բնակարանը վաճառել է Երանուհի Նազարյանի և համասեփականության կարգով Սամվել Նազարյանի վրա»:

Հիմք ընդունելով վերոգյալը Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ Դատարանը դուրս է եկել հայցապահանջի շրջանակներից:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 11.12.2007 թվականին կնքված բնակարանների առուվաճառքի պայմանագրերը որպես շինծու գործարքներ առոչինչ են, և սույն գործով պետք է կիրառվեն այն գործարքի կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս:

Հետևաբար, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ սույն գործով հիմնավորվել է այն փաստը, որ 11.12.2007 թվականին կնքված բնակարանների առուվաճառքի պայմանագրերը կնքելիս կողմերը իրականում քողարկել են բնակարանների փոխանակության պայմանագիրը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ենթակա են կիրառման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 33-րդ գլխով սահմանված փոխանակության պայմանագրի կանոնները: ՀՅԲԴ/2/0086/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 25

2. Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ համայնքի սեփականություն համարվող հողամասը հանձնվում է վարձակալության, որտեղ պայմանագրի հիման վրա անձն իրականացնում է կառուցապատման աշխատանքներ: Հետագայում, երբ պայմանագրի առարկա համարվող հողամասը փոխարինվում էր այլ հողամասով՝ նորից կառուցապատման նպատակով, կողմերի միջև վեճ էր առաջանում նոր հողամասի վերաբերյալ պայմանագրի իրավաբանական բնույթի վերաբերյալ: Վարձատուն գտնում էր, որ նոր պայմանագիրն արդեն ոչ թե նախկինի փոփոխություն է, այլ նոր՝ կառուցապատման պայմանագիր, իսկ վարձակալը պնդում էր, որ նոր պայմանագիր այստեղ առկա չէ, այլ խոսքը նախկին պայմանագրում առարկայի փոփոխության մասին է:¹²¹

Նման իրավիճակը բավականին հետաքրքիր է, քանի որ պայմանագրի առարկան պայմանագրի էական պայման է, իսկ դրա փոփոխության վերաբերյալ նոր համաձայնության իրավաբանական բնույթը դժվար է միանշանակ գնահատել: Խնդիրն առավել վիճահարույց է դառնում այն փոխանակության պայմանագրի շրջանակներում դիտարկելիս, քանի որ այստեղ հարց է բարձրացվում կողմերի միջև կնքված պայմանագրերով հողմասի փոխանակության վերաբերյալ:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխաներ այդ հարցին՝ նման դեպքերում գործ ունենք նոր՝ կառուցապատման պայմանագրի, թե կառուցապատման նպատակով կնքված վարձակալության պայմանագրի փոփոխության հետ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի համաձայն՝ հողամասը սեփականատերն օգտագործման է տրամադրում կառուցապատման, անհատույց (մշտական) օգտագործման կամ **վարձակալության իրավունքով**:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք, որոնց պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները **վարձակալության պայմաններով հողամասեր են տրամադրել**, կարող են այդ մարմինների համաձայնությամբ իրենց հողամասերը **փոխանակել** կամ կամովին հրաժարվել դրանցից:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ վարձակալության պայմաններով տրամադրված հողամասը կարող է փոխանակվել մեկ այլ հողամասի հետ:

Սույն գործով Գարեն Բարսեղյանի հայցը բավարարելիս Դատարանը պատճառաբանել է, որ «Երևանի քաղաքապետի 19.10.2006 թվականի թիվ 1659-Ա որոշման առաջին կետում նշվել է, որ հայցվոր Գարեն Բարսեղյանին փոխանակության կարգով 35,5 քմ մակերեսով հողամասը տրամադրվում է «կառուցապատման իրավունքով», որը հակասում է ինչպես գործի փաստական

¹²¹ Տես սույն աշխատանքում 447-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

հանգամանքներին, այնպես էլ հողի վարձակալության մասին և հողի փոխանակման մասին նշված պայմանագրերին, ՀՀ Սահմանադրության և օրենքների թվարկված հոդվածների պահանջներին, խախտվել է առևտրի սրահի նկատմամբ հայցվոր Կարեն Բարսեղյանի ունեցած սեփականության իրավունքը, իսկ հողամասի նկատմամբ՝ վարձակալությամբ օգտագործման իրավունքը, դրանով իսկ վատթարացվել է վերջինիս իրավական կարգավիճակը, հետևաբար Երևանի քաղաքապետի 19.10.2006 թվականի թիվ 1659-Ս որոշման մեջ եղած «կառուցապատման իրավունքով» նշումն՝ իրավաբանական ուժ չունի: Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 204.1 հոդվածի համաձայն՝ այլ անձի պատկանող հողամասում անձը կարող է պայմանագրով ձեռք բերել կառուցապատման իրավունք, մինչդեռ Երևանի քաղաքապետարանի և հայցվոր Կարեն Բարսեղյանի միջև նման պայմանագիր չի կնքվել, այլ կնքվել է հողամասի փոխանակության պայմանագիր, որի բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում նախկինում՝ 24.06.2005 թվականին կնքված 35,5 քմ մակերեսով հողամասի վարձակալության մասին պայմանագիրը»:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը բեկանելիս պատճառաբանել է, որ Կարեն Բարսեղյանը Երևանի քաղաքապետարանի հետ հողամասի փոխանակության պայմանագրի կնքումով ըստ էության իր ազատ կամքն է արտահայտել վարձակալության իրավունքով տրամադրված հողամասը փոխանակելու կառուցապատման իրավունքով հատկացվող հողամասի հետ:

Սույն գործի փաստերից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կարեն Բարսեղյանին ոչ թե նոր հողամաս է տրամադրվել կառուցապատման կամ վարձակալության իրավունքով, այլ ՀՀ հողային օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի հիմքով կատարվել է 24.06.2005 թվականի վարձակալության պայմանագրի առարկա հանդիսացող 35,5 քմ մակերեսով հողամասի փոխանակություն: Այսպիսով՝ 21.11.2006 թվականի հողամասի փոխանակության պայմանագրով կողմերի միջև 24.06.2005 թվականին կնքված 35,5 քմ մակերեսով հողի վարձակալության պայմանագրի պայմանները չեն փոփոխվել, այլ միայն արդեն իսկ 24.06.2005 թվականի պայմանագրով վարձակալությամբ տրամադրված 35,5 քմ մակերեսով հողամասի դիրքն է փոխվել՝ 1,5 մետր դեպի հետ: Այսինքն՝ 24.06.2005 թվականի հողի վարձակալության պայմանագիրը պահպանել է իր ուժը, և Կարեն Բարսեղյանը փոխանակված հողամասի նկատմամբ ունի օգտագործման իրավունք վարձակալության պայմաններով:

Հիմք ընդունելով պայմանագրում պարունակող բառերի տառացի նշանակությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ քննարկվող պայմանագրի առարկա է Երևանի Գ. Հասրաթյան փողոցի թիվ 8 և 10 շենքերի դիմացի մասում գտնվող 35,5 քմ մակերեսով հողամասը, որը տրվել է վարձակալության իրավունքով: Պայմանագրում նշված «կառուցապատման նպատակը» չի նույնանում «կառուցապատման իրավունք» հասկացության հետ: «Կառուցապատման նպատակով» նշումը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն պետք է մեկնաբանել տառացի նշանակությամբ, այսինքն՝ սրանով ոչ թե սահմանվել են գույքային իրավունքներ, այլ որոշվել է հողամասի նպատակային նշանակությունը:

Պայմանագրում «առևտրի և սպասարկման օբյեկտի կառուցապատման նպատակի» նշումը պայմանավորված է ՀՀ հողային օրենսդրության պահանջներով (մասնավորապես, ՀՀ հողային օրենսգրքի 6-րդ հոդվածով Հայաստանի Հանրապետության հողային ֆոնդը դասակարգվում է ըստ նպատակային նշանակության). պարտադիր է հողամասի նպատակային նշանակության նշումը, քանի որ հողամասերի դասակարգումով է պայմանավորված, թե ինչ իրավական ռեժիմ է նրա վրա տարածվում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նույն սկզբունքով պետք է դեկլարվել նաև 21.11.2006 թվականի պայմանագիրը մեկնաբանելիս՝ «կառուցապատման նպատակ» նշումը ցույց է տալիս, թե ինչ նպատակային նշանակությամբ կարող է օգտագործվել հողամասը: Այսպիսով՝ քննարկվող պայմանագրի առարկան վարձակալությունն է, իսկ նպատակը՝ կառուցապատումը:

Վերը նշված եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում նաև այն հանգամանքը, որ 21.11.2006 թվականի պայմանագրի 12-րդ կետում սահմանվել է, որ «սույն պայմանագրի բաղկացուցիչ մաս է համարվում նաև հողի վարձակալության պայմանագիրը»: Այսինքն՝ Երևանի քաղաքապետարանի և Կարեն Բարսեղյանի միջև կնքված 24.06.2005 թվականի վարձակալության պայմանագրի դրույթները 21.11.2006 թվականի պայմանագրի հետ միասին շարունակում են կիրառվել: Հետևաբար, այս երկու պայմանագրերի գործողության ուժով Կարեն

Բարսեղյանին փոխանակության պայմանագրով տրամադրված 35,5 քմ մակերեսով հողամասը տրամադրվել է օգտագործման վարձակալության իրավունքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ՝ անձի կողմից իր համար պատրաստած կամ ստեղծած նոր գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք է բերում այդ անձը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության հիման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերը նշված պատճառաբանություններից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանի կողմից պատշաճ գնահատականի չեն արժանացել Երևանի քաղաքապետի և Կարեն Բարսեղյանի միջև 24.06.2005 թվականին կնքված թիվ ԱԳ/110 հողի վարձակալության պայմանագիրը, Երևանի քաղաքապետարանի և Կարեն Բարսեղյանի միջև 21.11.2006 թվականին կնքված պետության սեփականությունը հանդիսացող հողամասի փոխանակության թիվ 27/7-ՊՓ պայմանագիրը, ինչպես նաև վարձակալած հողամասի վրա Կարեն Բարսեղյանի կողմից սեփական գույք ստեղծելու տեսանկյունից ճարտարապետահատակագծային 25.12.2006 թվականի առաջադրանքը, Կարեն Բարսեղյանին սեփականության իրավունքով պատկանող նախկին տաղավարի քանդման 15.02.2007 թվականի թույլտվությունը, Կարեն Բարսեղյանին տրված՝ առևտրի սրահի կառուցման 15.02.2007 թվականի շինարարության թույլտվությունը, Կարեն Բարսեղյանի կողմից կատարված շինարարության շահագործման փաստագրման 16.10.2007 թվականի ակտը, ինչպես նաև Երևանի քաղաքապետի 31.10.2007 թվականի թիվ 4527-Ա որոշումը (որով Կարեն Բարսեղյանի կողմից կառուցված առևտրի սրահին տրամադրվել է Գ. Հասրաթյան փողոց թիվ 8/3 հասցեն):

Վերը նշված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը կհանգեր եզրակացության, որ վարձակալության իրավունքով պատկանող հողամասում Կարեն Բարսեղյանի կողմից բոլոր քաղաքաշինական կանոնների պահպանմամբ կառուցվել է շինություն, որի նկատմամբ վերջինս ձեռք է բերել սեփականության իրավունք: ԵԱԴԴ/0177/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 594.

1. Նվիրատվության պայմանագրով մի կողմը (նվիրատուն) մյուս կողմի (նվիրառուի) սեփականությանն անհատույց հանձնում է կամ պարտավորվում է հանձնել գույք կա՛մ իրեն, կա՛մ երրորդ անձին ուղղված գույքային իրավունք (պահանջ), կամ ազատում է, կամ պարտավորվում է նրան ազատել իր կամ երրորդ անձի հանդեպ ունեցած գույքային պարտավորությունից:

Գույքի կամ իրավունքի հանդիպական հանձնման կամ հանդիպական պարտավորության առկայության դեպքում պայմանագիրը նվիրատվություն չի համարվում: Այդպիսի պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի 306 հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված կանոնները:

2. Որևէ մեկին գույք կամ գույքային իրավունքներ անհատույց հանձնելու կամ որևէ մեկին գույքային պարտականությունից ազատելու խոստումը (նվիրատվության խոստումը) համարվում է նվիրատվության պայմանագիր և պարտավորեցնում է խոստացողին, եթե խոստումը տրվել է պատշաճ ձևով ու պարունակում է կոնկրետ անձին գույք կամ իրավունք ապագայում անհատույց հանձնելու կամ նրան գույքային պարտականությունից ազատելու մասին պարզ արտահայտված ցանկություն:

3. Իր ամբողջ գույքը կամ դրա մի մասը նվիրելու՝ առանց գույքի, իրավունքի կամ պարտականությունից ազատելու տեսքով նվիրատվության կոնկրետ առարկան նշելու խոստումը, առոչինչ է:

4. Նվիրատուի մահից հետո նվիրառուին նվերի հանձնում նախատեսող պայմանագիրն առոչինչ է:

Նման տեսակի նվիրատվության նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի՝ ժառանգման մասին կանոնները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում բավականին տարածված է օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի հիմքով նվիրատվության պայմանագրերի վիճարկումը:¹²²

Կողմերի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագրերը երբեմն զուգարդվում են նվիրատուին խնամելու վերաբերյալ կողմերի միջև կայացված բանավոր համաձայնությամբ: Երբեմն դրա մասին կողմերն ուղղակի լռելյայն են համաձայնվում: Հետագայում, երբ նվիրատուն դադարում է նվիրատուին խնամել, վերջինս դիմում է դատարան՝ պահանջելով նվիրատվության պայմանագիրը ճանաչել անվավեր՝ այն որպես շինծու գործարք կնքված լինելու հիմքով՝ նպատակ ունենալով քաղաքի կողմերի միջև իրականում կնքված ցմահ ռենտայի պայմանագիրը:¹²³

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում ուսումնասիրել նվիրատվության պայմանագիրը և գնահատել դրանում ցմահ ռենտայի պայմանագրի քաղաքական հարցը: Խնդիրն ունի նաև դատավարական կողմ, քանի որ որպես կանոն նմանատիպ գործերում նվիրատուին խնամելու պայմանը դատարանում հիմնավորվում է վկաների ցուցմունքների միջոցով:

Վճռաբեկ դատարանի խնդիրն էր գնահատել ոչ միայն նման դեպքերում գործարքի շինծու լինելու հանգամանքը, այլ անդրադառնալ վերոնշյալ դատավարական խնդրին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

27.04.1998 թվականի նվիրատվության պայմանագիրը կնքելու ժամանակ գործող 1964 թվականի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 256-րդ հոդվածի համաձայն՝ նվիրատվության պայմանագրով մեկ կողմը գույքը անհատույց մյուս կողմին է տալիս ի սեփականություն:

‘ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը գործողության մեջ դնելու մասին’ ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործարքների անվավերության հիմքերի և հետևանքների մասին՝ օրենսգրքի նորմերը կիրառվում են այն գործարքների նկատմամբ, որոնց անվավեր ճանաչելու մասին պահանջները դատարանի՝ ներառյալ արբիտրաժային տրիբունալի, կողմից քննվելու են 1999 թվականի հունվարի 1-ից հետո՝ անկախ համապատասխան գործարքների կնքման ժամանակից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 594-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ գույքի կամ իրավունքի հանդիպական հանձնման կամ հանդիպական պարտավորության առկայության դեպքում պայմանագիրը նվիրատվություն չի համարվում: Այդպիսի պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված կանոնները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քաղաքական նպատակով կնքված գործարքը, առոչինչ է: Այդ գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ՝

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին: Այսինքն, շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց (տես՝ ‘Մինկրիստալ’ ՍՊԸ-ն (այսուհետ՝ Ընկերություն) ընդդեմ Գագիկ Բդդոյանի, Եվգինյա Բդդոյանի, երրորդ անձ ՀՀ կենտրոնական դեպոզիտարիա ԻԿԿ-ի՝ Ընկերության լիազորված անձ Ռոստոմ Կուրդիյանի և Գագիկ Բդդոյանի միջև 23.07.2002 թվականին կնքված «Մինկրիստալ-ԱՌ» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Կազմակերպություն) բաժնետոմսերի առուվաճառքի, որպես առոչինչ

¹²² Տես սույն աշխատանքում 306-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

¹²³ Անհրաժեշտ է նշել, որ գործարքները նման փաստական հանգամանքներով վիճարկվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի հիմքով՝ որպես էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքներ: Տես սույն աշխատանքի էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքների անվավերությունը մասը, ինչպես նաև Ռենտա մասերը:

պայմանագրի, անվավերության հետևանքները կիրառելու և Գագիկ Բղդոյանի և Եվգինյա Բղդոյանի միջև 22.07.2005 թվականին կնքված Կազմակերպության բաժնետոմսերի նվիրատվության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին, թիվ 3-623(ՎԴ) քաղաքացիական գործը):

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ պայմանագիրը նվիրատվություն չհամարելու և դրա նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված կանոնները կիրառելու համար օրենսդիրն անհրաժեշտ է համարել գործի քննության ժամանակ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված հիմքերով ծագած գույքի կամ իրավունքի հանդիպական հանձնման կամ հանդիպական պարտավորության առկայության հաստատումը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ իրականում կողմերի միջև կնքվել է ցմահ ռենտայի պայմանագիր, իսկ նվիրատվության պայմանագրով քողարկվել է կողմերի միջև իրականում ծագած ցմահ ռենտայի իրավահարաբերությունը:

Վերաքննիչ դատարանի նման եզրահանգման համար հիմք են հանդիսացել զխավորապես սույն գործով վկաների ցուցմունքներն այն մասին, որ Մարինե Գալստյանն իր ընտանքով մշտապես հոգացել է Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և ֆինանսական ծախսերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ Լուսիկ Գալուստյանը միայնակ, թոշակառու և հաշմանդամ կին է, ինչը հիմք է տվել ենթադրելու, որ վերջինս բնակարանը նվիրել է կարիքից դրդված: Նշվածը Վերաքննիչ դատարանը դիտել է բավարար՝ հաստատված համարելու համար հանդիպական պարտավորության առկայության փաստը, մասնավորապես այն հանգամանքը, որ նվիրատվության պայմանագիրը կնքելու ժամանակ Մարինե Գալստյանը պարտավորվել է ցմահ հոգալ Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և կենցաղային կարիքները: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը հիշյալ գործարքը որակել է որպես շինծու գործարք՝ գտնելով, որ կողմերի միջև ծագած իրավահարաբերություններն իրենց բնույթով իրականում ցմահ ռենտայի հարաբերություններ են:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով չի հիմնավորվել Մարինե Գալստյանի կողմից հանդիպական պարտավորության ստանձնման փաստը, ուստիև ապացուցված չէ կնքված գործարքի շինծու լինելու հանգամանքը հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Սույն գործով վկաներ Սաթենիկ Ոսկանյանի, Ալինա Ներսիսյանի, Արման Աշուղաթոյանի, Նվեր Ներսիսյանի, Նաիրա Մխչյանի, Մարգարիտա Գևորգյանի և Վոլոդյա Գալստյանի ցուցմունքների համաձայն՝ Մարինե Գալստյանն իր ընտանիքով մշտապես հոգացել է Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և ֆինանսական ծախսերը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ վկաների ցուցմունքներով չի հաստատվում նվիրատվությունը կատարելու ժամանակ նվիրատուի մասին ցմահ հոգալու՝ Մարինե Գալստյանի պարտավորության ստանձնման փաստը, քանի որ նվիրատուի մասին կարող է հոգ տարվել ոչ միայն նման պարտավորության ստանձնումով, այլ նաև բարեկամական-հարազատական հարաբերություններից, երախտագիտությունց և այլ հանգամանքներից ելնելով, և որ վերջինիս հանդեպ փաստացի խնամքի իրականացումը դեռևս հիմք չէ նվիրատվության պայմանագիրը ցմահ հոգալու պայմանով կնքված լինելու փաստը հաստատելու համար: Ինչ վերաբերում է նվիրատուի միայնակ, թոշակառու և հաշմանդամ լինելու հանգամանքներին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դրանք սույն գործով էական նշանակություն ունեցող հանդիպական պարտավորության առկայությունը հավաստելու հիմք չեն:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործում բացակայում է որևէ ապացույց, որով հաստատվում է սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այն փաստը, համաձայն որի՝ վեճի առարկա բնակարանի նվիրատվության պայմանագրով գույքը հանձնելու դիմաց Մարինե Գալստյանը պարտավորվել է ցմահ հոգալ Լուսիկ Գալուստյանի խնամքը և կենցաղային կարիքները: ԵԲԴ/0504/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ եթե նվիրատվության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջ է ներկայացվում հանդիպական (նվիրատուին խնամելու) պարտավորության առկայության հիմքով, ապա նմանատիպ գործերով էական նշանակություն ունի նվիրատվության պայմանագրով գույքը հանձնելու դիմաց նվիրատուի՝ նվիրատուի խնամքը և կենցաղային կարիքները ցմահ հոգալու պարտավորություն ստանձնելու փաստի հաստատումը: Վկաների ցուցմունքներն առ այն, որ նվիրատուն իր ընտանիքով մշտապես հոգացել է նվիրատուի խնամքը և ֆինանսական ծախսերը, հիմք չէ հայցը բավարարելու համար, քանի որ դրանով չի հիմնավորվում գույքը հանձնելու դիմաց հանդիպական պարտավորության առկայությունը, քանի որ նվիրատուի մասին կարող է հոգ տարվել ոչ միայն նման պարտավորության ստանձնումով, այլ նաև բարեկամական-հարազատական հարաբերություններից, երախտագիտությունց և այլ հանգամանքներից ելնելով, և որ վերջինիս հանդեպ փաստացի խնամքի իրականացումը դեռևս հիմք չէ նվիրատվության պայմանագիրը ցմահ հոգալու պայմանով կնքված լինելու փաստը հաստատելու համար:

ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 599.

1. *Ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի նվիրատվությունը թույլատրվում է համատեղ սեփականության բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ՝ սույն օրենսգրքի 198 հոդվածով նախատեսված կանոնների պահպանմամբ:*
2. *Երրորդ անձանց հանդեպ նվիրատուի փոխարեն նրա պարտականությունների կատարմամբ նվիրատվությունն իրականացվում է սույն օրենսգրքի 351 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված կանոնների պահպանմամբ:*
3. *Երրորդ անձանց հանդեպ նվիրատուին պատկանող պահանջի իրավունքի նվիրատվությունն իրականացվում է սույն օրենսգրքի 397-401, 403 և 404 հոդվածներով նախատեսված կանոնների պահպանմամբ:*
4. *Երրորդ անձանց հանդեպ նվիրատուի պարտքը նվիրատուին փոխանցելու միջոցով նվիրատվությունը կատարվում է սույն օրենսգրքի 406 և 407 հոդվածներով նախատեսված կանոնների պահպանմամբ:*
5. *Ներկայացուցչին տրված նվիրատվության կատարման լիազորագիրը, որում նշված չէ նվիրատուն և սահմանված չէ նվիրատվության առարկան, առոչինչ է:*

ՄԵԿՆԱԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային իրավունքով սահմանեց ընդհանուր համատեղ սեփականության գույքի օտարման դեպքում համասեփականատերերի համաձայնության առկայության կանխավարկածը: Սակայն Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերը վերաբերում էին գույքը հատուցմամբ օտարելու դեպքերին: Գույքն անհատույց օտարելու՝ նվիրատվության դեպքերի նկատմամբ նույնպես անհրաժեշտություն առաջացավ քննարկման առարկա դարձնել այդ հարցը և հստակեցնել՝ արդյոք նվիրատվության նկատմամբ նույնպես տարածվում են համաձայնության առկայության կանխավարկածի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի սահմանած կանոնները՝ հիմք ընդունելով նաև այն հանգամանքը, որ օրենսգրքի 599-րդ հոդվածը հատուկ նորմ է պարունակում ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի նվիրատվության վերաբերյալ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է դրա բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, անկախ այն բանից, թե մասնակիցներից ով է կնքում գույքը տնօրինելու գործարքը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքը կարող է անվավեր ճանաչվել մնացած մասնակիցների պահանջով՝ գործարք կնքող մասնակցի մոտ անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության դեպքում, եթե ապացուցվի, որ գործարքի մյուս կողմն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար այդ մասին:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, հաշվի առնելով, ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման հիմքը՝ ամուսնական հարաբերությունները և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերը, ըստ էության ամրագրել է ընդհանուր գույքը տնօրինելու ժամանակ մյուս համասեփականատերերի համաձայնության և դրա տնօրինման գործարք կնքելու իրավունքի առկայության կանխավարկածը:

Սույն գործի փաստերի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածով նախատեսված ընդհանուր համատեղ սեփականության գույքը տնօրինելու ժամանակ մասնակիցների համաձայնության առկայության կանխավարկածը սույն գործի նկատմամբ կիրառելի չէ, քանի որ համատեղ սեփականության գույքի նվիրատվության դեպքում օրենսդիրը նախատեսել է սահմանափակումներ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 599-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընդհանուր համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի նվիրատվությունը թույլատրվում է համատեղ սեփականության բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ՝ նույն օրենսգրքի 198-րդ հոդվածով նախատեսված կանոնների պահպանմամբ:

Վերը նշված նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի՝ նվիրատվության ձևով տնօրինման համար պարտադիր կերպով անհրաժեշտ է բոլոր համասեփականատերերի համաձայնությունը և չի սահմանվել բացառություն:

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այդ գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր և չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե գույքն անհատույց է ձեռք բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, ապա սեփականատերը բոլոր դեպքերում իրավունք ունի հետ պահանջելու այդ գույքը:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանել է բարեխիղճ ձեռք բերողից գույքը հետ պահանջելու անվերապահ պայման այն դեպքում, երբ բարեխիղճ ձեռք բերողը գույքը ձեռք է բերել անհատույց և այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Նարինե Նալբանդյանը և Արագած Ախոյանը 04.05.1985 թվականից ամուսիններ են, Ընկերության 20 հատ (20 %) բաժնետոմսերը Նարինե Նալբանդյանի և Արագած Ախոյանի ընդհանուր համատեղ սեփականությունն է, 13.06.2005 թվականի նվիրատվության պայմանագրի համաձայն՝ Արագած Ախոյանը Ընկերության 20 հատ (20 %) բաժնետոմսերը նվիրել է Հրաչ-Ներսես Գապրիելյանին, իսկ Հրաչ-Ներսես Գապրիելյանը ընդունել է այն, գործում առկա չէ 13.06.2005 թվականի նվիրատվության պայմանագիրը կնքելու համար Նարինե Նալբանդյանի համաձայնություն տալու փաստը հավաստող որևէ ապացույց:

Վերը նշվածը հիմք ընդունելով և համադրելով սույն գործի փաստերը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Նարինե Նալբանդյանի համաձայնության բացակայության պայմաններում Արագած Ախոյանն իրավունք չի ունեցել նվիրելու Ընկերության 20 հատ (20 %) բաժնետոմսերը Հրաչ-Ներսես Գապրիելյանին, իսկ Հրաչ Գապրիելյանի՝ բաժնետոմսերի նկատմամբ համասեփականատիրոջ համաձայնության բացակայության մասին չիմանալու հանգամանքը սույն գործի համար էական նշանակություն չունի:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հրաչ-Ներսես Գապրիելյանն Ընկերության 20 հատ 20 % բաժնետոմսերը Արագած Ախոյանից ձեռք է բերել անհատույց՝ օրենքի

պահանջների խախտմամբ կնքված 13.06.2005 թվականի նվիրատվության պայմանագրի հիման վրա և այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, ուստի այն ենթակա է վերադարձման: ԵՔԴ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Վերոնշյալից հետևում է, որ նվիրատվության դեպքում գործում պետք է առկա լինեն ամուսինների համաձայնության վերաբերյալ ապացույցներ, քանի որ քաղաքացիական օրենսգրքի 599-րդ հոդվածը իմպերատիվ կերպով պահանջում է դա:

ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՑ ՀՐԱԺԱՐԿԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 600.

1. Նվիրատուն իրավունք ունի հրաժարվել ապագայում նվիրատուին գույք կամ իրավունք փոխանցելու կամ նվիրատուին գույքային պարտականությունից ազատելու խոստում պարտնակող պայմանագիրը կատարելուց, եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո նվիրատուի գույքային կամ ընտանեկան դրությունը կամ առողջական վիճակն այնքան է վատթարացել, որ նոր պայմաններում պայմանագրի կատարումը կառաջացնի նրա կենսամակարդակի էական իջեցում:

2. Նվիրատուն իրավունք ունի հրաժարվել ապագայում նվիրատուին գույք կամ իրավունք փոխանցելու կամ նվիրատուին գույքային պարտականությունից ազատելու խոստում պարտնակող պայմանագիրը կատարելուց՝ այն հիմունքներով, որոնք իրեն իրավունք են տալիս վերացնել նվիրատվությունը (601 հոդվածի 1-ին կետ):

3. Նվիրատուի հրաժարվելը սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված հիմքերով նվիրատվության պայմանագիրը կատարելուց, նվիրատուին իրավունք չի տալիս պահանջել վնասների հատուցում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրակտկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ նվիրատվության պայմանագրի կնքումից հետո նվիրատուն դիմում է դատարան՝ պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջով՝ հայցի հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո վտարացել է նվիրատուի գույքային կամ ընտանեկան դրությունը:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել քաղաքացիական օրենսգրքի 600-րդ հոդվածի կիրառման շրջանակները և պատասխանել այն հարցին, թե ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-315-րդ հոդվածներում գործարքի անվավերության հիմքեր նախատեսված լինելու պայմաններում արդյոք նշված հոդվածը կարող է պայմանագրի անվավերության հիմք հանդիսանալ:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործարքն անվավեր է՝ նույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ այդպիսի ճանաչումից (առոչինչ գործարք):

Գործարքների անվավերության հիմքերը սահմանված են օրենսգրքի 305-315-րդ հոդվածներով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 600-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նվիրատուն իրավունք ունի հրաժարվել ապագայում նվիրատուին գույք կամ իրավունք փոխանցելու կամ նվիրատուին գույքային պարտականությունից ազատելու խոստում պարտնակող պայմանագիրը կատարելուց, եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո նվիրատուի գույքային կամ ընտանեկան դրությունը կամ առողջական վիճակն այնքան է վատթարացել, որ նոր պայմաններում պայմանագրի կատարումը կառաջացնի նրա կենսամակարդակի էական իջեցում:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ.

1. մի շարք վավերապայմանների առկայության դեպքում նվիրատուն հնարավորություն է ստանում հրաժարվելու պայմանագրի կատարումից: Այսինքն, հոդվածով նվիրատուի համար

նախատեսվում է կնքված պայմանագրի կատարումից հրաժարում և չի կարող արդեն իսկ կատարված պայմանագրի անվավեր ճանաչման հիմք հանդիսանալ:

2. նվիրատվության պայմանագրի կատարումից հրաժարման պարտադիր վավերապայման է նվիրատուի գույքային, ընտանեկան կամ առողջական դրության այնպիսի վատթարացումը, որի պայմաններում պայմանագրի կատարումը կառաջացնի նրա կենսամակարդակի էական իջեցում:

Այսինքն, նվիրատուի գույքային, ընտանեկան կամ առողջական դրության վատթարացումը ոչ թե պայմանագրի կատարման հետևանք է, այլ պայմանագրի առարկայի օտարման հետ առնչություն չունեցող այլ գործոնների՝ վրա հասնելու արդյունք, որոնց առաջացումը նվիրատուն չէր կարող գիտակցել պայմանագիրը կնքելիս:

Նման եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ նվիրատվության պայմանագիր կնքելիս նվիրատուն պարտավոր է գիտակցել պայմանագրի առարկա հանդիսացող գույքի օտարման հնարավոր հետևանքները:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը նվիրատվության պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու մասին հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ այն կնքելուց հետո վատթարացել է նվիրատուի գույքային դրությունը, քանի որ նվիրատուն գրկվում է իր միակ ապրուստի միջոց հանդիսացող տնամերձ հողամասը օգտագործելու և տնօրինելու իրավունքից:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի կողմից նվիրատվության պայմանագրի անվավեր ճանաչումը, քանի որ նվիրատուի գույքային դրության վատթարացումը ոչ թե պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու, այլ դեռևս չկատարված պայմանագրի կատարումից հրաժարվելու հիմք է:

Բացի այդ, վճռում չեն նշվել Հրանուշ Թարխանյանի և Արմեն Ստեփանյանի միջև կնքված նվիրատվության պայմանագրի առարկա հանդիսացող գույքի օտարման հետ առնչություն չունեցող այն գործոնները, որոնք հանգեցրել են նվիրատուի գույքային դրության վատթարացմանը: 3-243(ՎԴ) 2008 թվականի ապրիլի 23

Վերոնշյալից հետևում է, ոչ քաղաքացիական օրենսգրքի 600-րդ հոդվածով սահմանված կանոնները վերաբերում են կնքված պայմանագիրը կատարելուն, եթե նվիրատվության պայմանագիրն արդեն կատարվել է, ապա այս հոդվածը կիրառելի չէ և այն այս հոդվածի հիմքով անվավեր չի կարող ճանաչվել:

ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՎԵՐԱՑՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 601.

1. Նվիրատուն իրավունք ունի վերացնել նվիրատվությունը, եթե նվիրատուն ոստնագություն է կատարել նրա, նրա ընտանիքի անդամներից կամ մերձավոր ազգականներից որևէ մեկի կյանքի դեմ կամ նվիրատուին դիտավորյալ պատճառել է մարմնական վնասվածքներ:

2. Եթե նվիրատուն կյանքից դիտավորյալ գրկում է նվիրատուին, ապա դատարանում նվիրատվությունը վերացնելու պահանջի իրավունք ունեն նվիրատուի ժառանգները:

3. Նվիրատուն իրավունք ունի դատական կարգով պահանջել վերադարձնելու նվիրատվությունը, եթե նվիրատուի վերաբերմունքը նրան նվիրված գույքի նկատմամբ, որը նվիրատուի համար իրենից ոչ գույքային մեծ արժեք է ներկայացնում, դրա անդադնալի կորստի սպառնալիք է ստեղծում:

4. Դատարանը, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված հիմքերով և կարգով, կարող է վերացնել անհատ ձեռնարկատիրոջ կամ իրավաբանական անձի կատարած նվիրատվությունը:

5. Նվիրատվության պայմանագրում կարող է սահմանվել նվիրատվությունը վերացնելու՝ նվիրատուի իրավունքը, եթե նա նվիրատուից ավելի երկար ապրի:

6. Նվիրատվության վերացման դեպքում նվիրատուն պարտավոր է վերադարձնել նվիրատուի նվիրած գույքը, եթե այն բնեղենով պահպանվել է նվիրատվության վերացման պահին:

ՄԵԿԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վերը նշված հոդվածի 3-րդ մասը նվիրատուին թույլ է տալիս դատական կարգով պահանջել վերադարձնելու նվիրատվությունը, եթե նվիրատուի վերաբերմունքը նրան նվիրված գույքի նկատմամբ, որը նվիրատուի համար իրենից ոչ գույքային մեծ արժեք է ներկայացնում, դրա անդառնալի կորստի սպառնալիք է ստեղծում:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել նվիրատուի վերաբերմունքը հասկացությունը: Հասկապես այն դեպքում, երբ նվիրվում է, օրինակ, հայրական տունը, նվիրատուն փաստարկում է, որ այն իր համար նաև ոչ գույքային մեծ արժեք է ներկայացնում, իսկ նվիրատուի կողմից նվիրված գույքի նկատմամբ վերաբերմունքը պետք է կապված լինի գույքը պահպանելու, վերանորոգելու և այնտեղ բնակվելու հետո:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում նման փաստերին տալ իրավական գնահատական՝ հասկապես այն դեպքում, երբ նվիրատուն երբեմն ինքն է խոչընդոտում նվիրատուն, որ վերջինս որոշակի գործողություններ կատարի նվիրված գույքի նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ նվիրատուն իրավունք ունի դատական կարգով պահանջել վերադարձնելու նվիրատվությունը, եթե նվիրատուի վերաբերմունքը նրան նվիրված գույքի նկատմամբ, որը նվիրատուի համար իրենից ոչ գույքային մեծ արժեք է ներկայացնում, դրա անդառնալի կորստի սպառնալիք է ստեղծում:

Նշված հոդվածից հետևում է, որ նվիրատվությունը վերադարձնելու համար էական նշանակություն ունի նվիրատուի (նվեր ստացած անձի) վերաբերմունքը նրան նվիրված գույքի նկատմամբ: Ընդ որում նվերը պետք է նվիրատուի (նվեր տված անձի) համար իրենից ոչ գույքային մեծ արժեք ներկայացնի և նվիրատուի վերաբերմունքի հետևանքով դրա անդառնալի կորստի սպառնալիք ստեղծի:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը նվիրատվությունը վերադարձնելու պահանջի բավարարման հիմքում դրել է վիճելի գույքը Մարիետա Ղուկասյանի հոր հիշատակը լինելու փաստը, Նորայր Վարդանյանի կողմից սենյակը չպահպանելու, չխնամելու, սենյակի քանդված պատերը, տանիքը չվերանորոգելու հանգամանքը ինչպես նաև 1992 թվականից Վ.Սուրենյան փողոցի թիվ 11 տանը Նորայր Վարդանյանի չբնակվելու փաստը:

Մինչդեռ, գործում առկա նույն անձանց միջև նախկինում քննված Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին աստիճանի դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 25.06.2007 թվականի վճռի ուսումնասիրման արդյունքում, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ վճռով հաստատվել են վիճելի գույքը Մարիետա Ղուկասյանի կողմից Նորայր Վարդանյանին հանձնելու և այն Նորայր Վարդանյանի կողմից ընդունելու փաստը, մինչև 1999 թվականը վիճելի սենյակում Նորայր Վարդանյանի բնակվելու փաստը, ինչպես նաև 2004 թվականից Երևանի Սուրենյան փողոցի 11 հասցեում գտնվող բնակելի տան 1/4 մասը Մարիետա Ղուկասյանի կողմից ապօրինի տիրապետելու և վիճելի սենյակում Նորայր Վարդանյանին բնակվելը խոչընդոտելու փաստերը:

Նման պայմաններում, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրինական ուժի մեջ մտած 25.06.2007 թվականի վճռով հաստատված հանգամանքները սույն գործով ապացուցման կարիք չունեն, հետևաբար սույն գործով հաստատված չէ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով Նորայր Վարդանյանի՝ վիճելի սենյակի անդառնալի կորստի սպառնալիք ստեղծող վարքագծի դրսևորման փաստը: ԵԲՆ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Վերոնշյալից հետևում է, որ եթե անձը նշում է, որ գույքը ոչ գույքային մեծ արժեք է ներակայացնում, հիմնավորելով սենյակը չպահպանելու, չխնամելու, սենյակի քանդված պատերը, տանիքը չվերանորոգելու հանգամանքը ինչպես նաև չբնակվելու փաստերով, սակայն առկա է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտ, որով հաստատվել են 2004 թվականից բնակելի տան 1/4 մասը նվիրատուի կողմից ապօրինի տիրապետելու և վիճելի սենյակում նվիրատուին բնակվելը խոչընդոտելու փաստերը, ապա նվիրատության վերացնելու մասին խոսք լինել չի կարող:

2. Նվիրատվությունը վերացնելու խնդիրը պրակտիկայում երբեմն կապված է լինում նախկին քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ժամանակ կնքված պայմանագրերի հետ: Նախկին քաղաքացիական օրենսգրքով չէր նախատեսում գործող քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածով սահմանված նվիրատվությունը վերացնելու նվիրատուի իրավունքը: Հետևաբար նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել նաև գործող օրենսգրքի 601-րդ

հողվածի կիրառելիությունը նախկին քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ժամանակ կնքված պայմանագրի նկատմամբ՝ հաշվի առնելով նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի պահանջները:¹²⁴

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով նաև այդ հարցին, վերոնշյալ որոշմամբ սահմանեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (իմպերատիվ նորմերին), իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե պայմանագիրը կնքելուց հետո ընդունվել է օրենք, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ, քան պայմանագիրը կնքելիս գործող կանոնները, ապա կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, բացի այն դեպքերից, երբ օրենքում սահմանված է, որ դրա գործողությունը տարածվում է նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Տվյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագիրը կնքելուց հետո նոր օրենք ընդունվելու դեպքում կնքված պայմանագրի պայմանները պահպանում են իրենց ուժը, եթե ընդունված օրենքում ամրագրված չէ կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոնների անմիջական կիրառումը նախկինում կնքված պայմանագրերի վրա:

Այսպիսով, օրենսդրի կողմից ըստ էության ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ նախկինում կնքված պայմանագիրն իր պայմաններով գերակա է նոր ընդունված այն օրենքի նկատմամբ, որը սահմանում է կողմերի համար պարտադիր այլ կանոններ: Դա իր հերթին որոշակի երաշխիք է ստեղծում պայմանագրի կողմերի համար և բացառում նրանց կամքից անկախ՝ նոր ընդունված օրենքով, պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, որոնք գործել են պայմանագիրը կնքելու պահին և դրանց պահպանումը պարտադիր էր պայմանագիրը կնքող կողմերի համար:

Միաժամանակ, ընդհանուր կանոնից օրենսդիրը բացառություն է սահմանել, այն դեպքը, երբ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է դրա գործողության տարածումը նախկինում կնքված պայմանագրերից ծագող հարաբերությունների վրա:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված օրենսդրական եզրույթը սահմանում է նվիրատվության պայմանագիրը դատական կարգով վերացնելու նվիրատուի իրավունքը, հետևաբար, այն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով նոր օրենքով կողմերի համար սահմանված պարտադիր այլ կանոն չէ, այլ միայն նվիրատուի՝ օրենքով երաշխավորված իրավունք:

Բացի այդ, սույն իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի 17.06.1998 թվականի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենսգիրքը կիրառվում է քաղաքացիական այն իրավահարաբերությունների նկատմամբ, որոնք ծագել են օրենսգիրքը գործողության մեջ դրվելուց հետո՝ բացառությամբ սույն օրենքով նախատեսված դեպքերի: Մինչև 1999 թվականի հունվարի 1-ը ծագած պայմանագրային և այլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների նկատմամբ օրենսգիրքը կիրառվում է այն իրավունքների և պարտականությունների մասով, որոնք կծագեն օրենսգիրքը գործողության մեջ դրվելուց հետո:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ մինչև 1999 թվականի հունվարի 1-ը ծագած պայմանագրային և այլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքների և պարտականությունների մասով 1999 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների կիրառվում են միայն այն իրավունքների և պարտականությունների մասով, որոնք ծագել են օրենսգիրքը ուժի մեջ դնելուց հետո:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բնակելի տան մասի 17.08.1992 թվականի նվիրատվության պայմանագրի հետ կապված նվիրատու՝ Մարիետա Ղազարյանի նվիրատվությունը վերացնելու իրավունքը ծագել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելուց հետո, հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածի 3-ր մասը սույն գործով կիրառելի է: ԵՔԴ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

¹²⁴ Տես սույն աշխատանքում 438-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Վերոնշյալից հետևում է, որ քաղաքացիական օրենսգրքի 601-րդ հոդվածը կիրառելի է նաև նախկին քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ժամանակ կնքված նվիրատվության պայմանագրի նկատմամբ: Դա չի հակասում օրենսգրքի 438-րդ հոդվածին, քանի որ նվիրատուի՝ նվիրատվությունը վերացնելու իրավունքը ծագել է գործող քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ժամանակ: Կարծում ենք, որ Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը հիմնավորվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության մեջ դնելու մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ պայմանագրի կողմերի համար պայմանագրերի առանձին տեսակների լուծման հիմքերի, հետևանքների և կարգի մասին՝ օրենսգրքի պարտադիր նորմերը կիրառվում են նաև այն պայմանագրերի նկատմամբ, որոնք շարունակում են գործել օրենսգրքի գործողության մեջ դնելուց հետո՝ անկախ դրա կնքման տարվանից, ամսվանից և ամսաթվից: Այսինքն՝ օրենսդիրը վերոնշյալ հոդվածով սահմանել է բացառություն, որի դեպքում դրա կիրառումը մինչ օրենսգրքի ուժի մեջ մտնելը կնքված պայմանագրի նկատմամբ բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածից:¹²⁵

¹²⁵ Տե՛ս նաև Գոռ Թորոսյան, Իրավական նորմի հետադարձ ուժի խնդիրը ՀՀ օրենսդրության մեջ և դատական պրակտիկայում, Դատական իշխանություն, 2009 թ. Դեկտեմբեր, էջ 144

**ԳՈՒՅՔԸ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՅՆ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ
ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳԵՐ**

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԵՐ

ՎԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 606.

Վարձակալության պայմանագրով վարձատուն պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը հանձնել գույք:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում պայմանագրի մեկնաբանության անհրաժեշտության բավականին հաճախ է առաջանում պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգման ժամանակ: Երբեմն կողմերի միջև կնքվում է պայմանագիր, որի վերաբերյալ վեճ առաջանալիս քննարկման առարկա առաջին հարցը համարվում է այդ պայմանագրի իրավաբանական բնույթը: Հատկապես անշարժ գույքի վերաբերյալ պայմանագրերում այդ խնդիրը վերաբերում է ոչ միայն կիրառման ենթակա իրավունքի նորմերի ընտրությանը, այլև ուղղակիորեն անդրադառնում է պայմանագրի վավերությանը, քանի որ քիչ չեն դեպքերը, երբ նման պայմանագրերը կնքվում են հասարակ գրավոր ձևով: Նման դեպքերում, երբ կողմը պայմանագրի հիման վրա պահանջ է ներկայացնում մյուս կողմին, մյուս կողմը բարձրացնում է պայմանագրի առոչինչ լինելու հարցը՝ հիմք ընդունելով այն փաստարկը, որ պայմանագիրը պետք է կնքվեր նոտարական վավերացմամբ, իսկ դրանից ծագող իրավունքը պետք է ենթարկվեր գրանցման: Նմանատիպ վեճեր լուծելիս դատարանների առաջին խնդիրը պայմանագրի բնույթը պարզելն է, որից հետո միայն վերջիններս կարող են անդրադառնալ պայմանագրի վավերությանը:¹²⁶

Նման իրավիճակ դատական պրակտիկայում հանդիպեց որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու թույլտվության պայմանագրերի հետո կապված, երբ հանձնվում էր տարածք՝ այդտեղ ապրանքների վաճառք իրականացնելու կամ ծառայություններ մատուցելու համար: Նման պայմանագրերը կնքվում են հասարակ գրավոր ձևով, քանի որ կողմերի կարծիքով այն վարձակալության պայմանագիր չէ, այլ ուղղակի գործունեության թույլտվության պայմանագիր, որի հասարակ գրավոր ձևը չի հանգեցնում դրա անվավերության:

Գործերից մեկով Ընկերության և Ռուսլան Բադալյանի միջև 01.10.2007 թվականին կազմվել էր թիվ 032 թույլտվությունը, որի համաձայն Ընկերությունը թույլատրել էր Ռուսլան Բադալյանին Երևանի թիվ 02 փոստային մասնաճյուղի տարածքում իրականացնել բջջային հեռախոսների վաճառք, իսկ թույլտվությունն ստացողը պարտավորվել էր իրականացնել բացառապես նշված գործունեությունը, վճարել թույլտվության տարեկան վճարը և գործել Ընկերության ներքին իրավական ակտերի և նույն թույլտվությանը կից տրամադրված 31.07.2007 թվականի Ընկերության ներքին իրավական ակտերին համապատասխան: Պայմանագրի 5-րդ գլխի 15-րդ և 16-րդ կետերի համաձայն՝ թույլտվության տարեկան վճարը կազմում էր 1.560.000 ՀՀ դրամ, որը վճարվում էր ամսական համամասնություններով, իսկ 6-րդ գլխի 19-րդ կետի համաձայն՝ թույլտվությունն ստացողի կողմից թույլտվության տարեկան վճարի ամսական համամասնությունը թույլտվությամբ սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքերում թույլտվությունն ստացողն Ընկերությանը վճարում էր տուգանք՝ թույլտվության տարեկան վճարի 1 տոկոսի չափով: Ընկերության կողմից դուրս գրված հաշիվների և ստացված վճարումների մասին տեղեկանքի համաձայն՝ Ռուսլան

¹²⁶ Տես նաև սույն աշխատանքում 447-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Բաղայանի պարտքը կազմում էր 1.162.903 ՀՀ դրամ, հետևաբար Ընկերությունը պահանջել էր Ռուսլան Բաղայանից հոգուտ Ընկերության բռնագանձել 1.162.903 ՀՀ դրամ պարտքի գումար, 156.000 ՀՀ դրամ պայմանագրային տուգանքի գումար, ինչպես նաև 248.086 ՀՀ դրամ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված բանկային տոկոսի գումար:

Գումարի բռնագանձման հայցը քննելիս բարձրագվեց նաև նման պայմանագրի բնույթի հարցը, քանի որ կողմերից մեկը գտնում էր, որ այն իրականում վարձակալության պայմանագիր է, հետևաբար հասարակ գրավոր ձևն այն դարձնում է առոչինչ:

Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Ընկերության և Ռուսլան Բաղայանի միջև կնքված պայմանագիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով չնախատեսված պայմանագիր է, որը չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և այլ իրավական ակտերի պահանջներին և հստակորեն արտահայտում է այն համաձայնությունը և իրավահարաբերությունը, որն Ընկերությունն առաջարկել էր Ռուսլան Բաղայանին, իսկ վերջինս էլ ընդունել էր այն:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի բավարարման և հայցի մերժման հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ կնքված «Թույլտվություն» վերտառությամբ փաստաթուղթն իր մեջ պարունակում է տարածքի վարձակալության պայմանագրին վերաբերող դրույթներ, և կողմերի կամքը եղել է տարածքի վարձակալության պայմանագիր կնքելը, որպեսզի Ռուսլան Բաղայանն այդ տարածքում իրականացնի ձեռնարկատիրական գործունեություն, այն է՝ բջջային հեռախոսների վաճառք, և հաշվի առնելով այդ հանգամանքը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտել էր, որ կողմերի միջև կնքված պայմանագիրը չի համապատասխանում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջներին, ուստի այն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի հիմքով անվավեր պայմանագիր է:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ Ընկերության կողմից ներկայացվել է գումարի բռնագանձման պահանջ, իսկ Ռուսլան Բաղայանը չի վիճարկել Ընկերության և իր միջև կնքված պայմանագիրը: Այսինքն՝ Վերաքննիչ դատարանը դուրս է եկել գործով ներկայացված հայցապահանջի շրջանակներից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը, իսկ վերը հիշատակված հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ պարտապանը պարտավոր է ամբողջությամբ կատարել պարտավորության բովանդակությունից և օրենսդրությունից բխող բոլոր պարտավորությունները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 369-րդ հոդվածի համաձայն՝ տուժանք է համարվում օրենքով կամ պայմանագրով որոշված այն դրամական գումարը, որը պարտապանը պարտավոր է վճարել պարտատիրոջը պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու դեպքում:

Նույն օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործով Ընկերության և Ռուսլան Բաղայանի միջև 01.10.2007 թվականին կազմվել է թիվ 032 թույլտվությունը, որի համաձայն Ընկերությունը թույլատրել է Ռուսլան Բաղայանին իր Երևանի թիվ 02 փոստային մասնաճյուղի տարածքում իրականացնել բջջային հեռախոսների վաճառք, իսկ թույլտվություն ստացողը պարտավորվել է իրականացնել բացառապես նշված

գործունեությունը, վճարել թույլտվության տարեկան վճարը և գործել Ընկերության ներքին իրավական ակտերի և նույն թույլտվությանը կից տրամադրված 31.07.2007 թվականի Ընկերության ներքին իրավական ակտերին համապատասխան: Պայմանագրի 5-րդ գլխի 15-րդ և 16-րդ կետերի համաձայն՝ թույլտվության տարեկան վճարը կազմել է 1.560.000 ՀՀ դրամ, որը պետք է վճարվեր ամսական համամասնություններով, իսկ 6-րդ գլխի 19-րդ կետի համաձայն՝ թույլտվություն ստացողի կողմից թույլտվության տարեկան վճարի ամսական համամասնությունը նույն թույլտվությամբ սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքերում թույլտվություն ստացողը Ընկերությանը պարտավորվել է վճարել տուգանք՝ թույլտվության տարեկան վճարի 1 տոկոսի չափով:

Ռուսլան Բադալյանը խախտել է պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, այն է՝ սահմանված ժամկետներում չի վճարել պարտավորության գումարը, որն Ընկերության կողմից տրված դուրս գրված հաշիվների և ստացված վճարումների մասին տեղեկանքի համաձայն կազմել է 1.162.903 ՀՀ դրամ:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ռուսլան Բադալյանը պատշաճ կարգով չի կատարել պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունը, հետևաբար Ընկերության նկատմամբ ունեցած պարտավորության գումարը՝ ներառյալ տուգանքը, ենթակա է բռնագանձման: ԱՎԴ/0470/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

2. Վերոնշյալ որոշումից հետո, այնուամենայնիվ, հարցը վերջնական լուծում չստացավ: Նախորդ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը խնդրի լուծումը գտավ նաև դատավարական տեսանկյունից՝ նշելով, որ Թույլտվություն կոչվող գործարքը վիճարկված չլինելու պայմաններում այդ հարցը քննարկման առարկա դառնալ չէր կարող: Հետագայում, սակայն, Վճռաբեկ դատարանում քննվեց նաև նմանատիպ գործ, որտեղ արդեն գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման հարց էր բարձրացվել:

Նշված գործով Վճռաբեկ դատարանը անդրադառնալով օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի հիման վրա պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգմանը, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգման կամ պայմանագրերում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված որոշակի պայմանագրերի տարրերի առկայության բացահայտումը մի քանի փուլերից բաղկացած գործընթաց է, որն իրենից ներկայացնում է պայմանագրի մեկնաբանության բաղկացուցիչ մաս:

Մասնավորապես, պայմանագրի իրավաբանական դասակարգման համար պետք է՝

- պարզվեն տվյալ պայմանագրի պայմանները (առարկան, գինը, ձևը, կողմերի իրավունքների և պարտականությունների շրջանակը),

- դրանք համադրվեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ պայմանագրերի վերաբերյալ ընդհանուր և կոնկրետ պայմանագրի հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորող հատուկ նորմերի հետ պայմանագրի տեսակը որոշելու համար:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրերի իրավաբանական դասակարգման նկատմամբ կիրառելի են ինչպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ, այնպես էլ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված քաղաքացիական իրավունքի նորմերի և պայմանագրի մեկնաբանության վերաբերյալ հոդվածները:

Դատարանը հայցի բավարարման և հակընդդեմ հայցի մերժման հիմքում դրել է նաև այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև կնքված «Թույլտվություն» վերնագրով գրված պայմանագիրը կազմվել է Վաչագան Հովհաննիսյանի կողմից ներկայացված հայտի հիման վրա և նա չի առարկել այդ ձևով պայմանագիր կնքելուն, որում ամրագրվել են կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները: Կողմերի միջև պահանջվող ձևով համաձայնություն է ձեռք բերվել նաև պայմանագրի բոլոր էական պայմանների վերաբերյալ: Ուստի կողմերի միջև կնքված պայմանագրով Ընկերությունը տրամադրել է այդ տարածքը Վաչագան Հովհաննիսյանին՝ Ընկերության հաճախորդներին սպասարկելու նպատակով որոշակի առևտրային գործունեություն իրականացնելու համար:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի բավարարման և հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ «կնքված «Թույլտվություն» վերտառությամբ փաստաթուղթն իր մեջ պարունակում է տարածքի վարձակալության պայմանագրին վերաբերող դրույթներ և հաշվի

առնելով այդ հանգամանքը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ կողմերը չեն պահպանել վարձակալության պայմանագրին առաջադրվող պայմանները, ինչն էլ հանգեցրել է պայմանագրի անվավերության:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության և Վաչագան Հովհաննիսյանի միջև 01.10.2007 թվականին կազմվել է թիվ 030 թույլտվությունը, որի համաձայն Ընկերությունը Երևանի թիվ 02 փոստային մասնաճյուղում թույլատրել է Վաչագան Հովհաննիսյանին՝ Ընկերության հաճախորդներին սպասարկելու նպատակով որոշակի առևտրային գործունեություն իրականացնելու համար, իսկ վերջինս էլ պարտավորվել է իրականացնել բացառապես նշված գործունեությունը, վճարել թույլտվության տարեկան վճարը և գործել՝ Ընկերության ներքին իրավական ակտերի և նույն թույլտվությանը կից տրամադրված 31.07.2007 թվականի Ընկերության ներքին իրավական ակտերին համապատասխան: Պայմանագրի 5-րդ գլխի 15-րդ և 16-րդ կետերի համաձայն՝ թույլտվության տարեկան վճարը կազմել է 1.560.000 ՀՀ դրամ, որը պետք է վճարվեր ամսական համամասնություններով, իսկ 6-րդ գլխի 19-րդ կետի համաձայն՝ թույլտվություն ստացողի կողմից թույլտվության տարեկան վճարի ամսական համամասնությունը նույն թույլտվությամբ սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքերում թույլտվություն ստացողը Ընկերությանը պարտավորվել է վճարել տուգանք՝ թույլտվության տարեկան վճարի 1 տոկոսի չափով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել ինչպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված, այնպես էլ չնախատեսված պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով կողմերի համաձայնությունը և կամահայտնությունը պայմանագիրը կնքելիս ուղղված է եղել Ընկերության տարածքում հաճախորդներին սպասարկելու նպատակով որոշակի առևտրային գործունեություն իրականացնելու թույլտվություն ստանալուն, այլ ոչ թե անշարժ գույքի (կամ դրա մի մասի) վարձակալությանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը, իսկ վերը հիշատակված հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ պարտապանը պարտավոր է ամբողջությամբ կատարել պարտավորության բովանդակությունից և օրենսդրությունից բխող բոլոր պարտավորությունները:

Վերոգրյալ իրավական նորմերը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում առաջին ատյանի դատարանի պատճառաբանություններն այն մասին, որ սույն պայմանագիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով չնախատեսված պայմանագիր է, որը, սակայն, չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և այլ իրավական ակտերի պահանջներին և հստակորեն արտահայտում է այն համաձայնությունը, որն Ընկերությունն առաջարկել էր Վաչագան Հովհաննիսյանին, իսկ վերջինս էլ ընդունել էր այն:

Այսպիսով, սույն գործով հիմնավորված է, որ Վաչագան Հովհաննիսյանը խախտել է պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, այն է՝ սահմանված ժամկետներում չի վճարել պարտավորության գումարը, որն Ընկերության կողմից տրված դուրս գրված հաշիվների և ստացված վճարումների մասին տեղեկանքի համաձայն կազմել է 864.000 ՀՀ դրամ: ԵՄԴ/0720/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

Այսպիսով, կարող ենք նշել, որ որոշակի գործունեության զբաղվելու պայմանագրերը, որոնք պրակտիկայում կոչվում են թույլտվություններ, Վճռաբեկ դատարանը չի դիտում որպես վարձակալության պայմանագիր, այլ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով չնախատեսված և վերջինիս չհակասող պայմանագիր, որի ձևի վերաբերյալ օրենսդիրը հստակ կանոնակարգումներ և իրավական հետևանքներ չի նախատեսել, ուստի դրանք կարող են կնքվել հասարակ գրավոր ձևով և վավեր են : Հարկ է նշել, որ վերը նշված գործունեությամբ զբաղվելու իրավահարաբերությունները բացի քաղաքացիական օրենսգրքից կարգավորվում են նաև « Առևտրի և ծառայությունների մասին » ՀՀ օրենքով¹²⁷, որի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է, որ առևտրի իրականացման վայրի կազմակերպիչը վաճառատեղերը վճարովի կամ անհատույց օգտագործման նպատակով տրամադրում է վաճառողներին՝ նրանց հետ օրենքով սահմանված կարգով կնքված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից հաստատված տիպային պայմանագրի հիման վրա, բացառությամբ 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նշված, ինչպես նաև անմիջապես կազմակերպիչի կողմից վաճառքն իրականացնելու դեպքերի: ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարի նշված հոդվածի պաշտոնական պարզաբանման¹²⁸ 1-ին կետով սահմանված է, որ օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ Վայրում առուվաճառքն իրականացնում են միայն իրավաբանական անձինք և անհատ ձեռնարկատերերը (Վաճառող), որոնք 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխան առևտրի գործունեություն իրականացնելու համար, համապատասխան պայմանագրով, վարձակալում են Վայրում գտնվող վաճառատեղը՝ առևտրի օբյեկտը (խանութ, տաղավար, կրպակ), վաճառատեղանը: Վաճառատեղին ներկայացվող պահանջները սահմանվում են Օրենքով: Նույն պարզաբանման 2-րդ կետում նշված է, որ վաճառատեղերը անհատույց կամ վճարովի հանձնելու պայմանագրերի ցանկում չեն առանձնացված «Ժամանակավոր տիրապետման և (կամ) օգտագործման հանձնման» պայմանագրերը, քանի որ Օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխան Կազմակերպիչը վաճառատեղերը վճարովի կամ անհատույց օգտագործման նպատակով տրամադրում է Վաճառողներին՝ նրանց հետ օրենքով սահմանված կարգով կնքված համապատասխան պայմանագրի հիման վրա: Այստեղից հետևում է, որ վաճառատեղերի տրամադրման պայմանագրի կնքման ժամանակ, օրենքով սահմանված պայմանագրերի ընտրությունը վերապահված է կողմերին:

3. Պրակտիկայում կողմերի միջև վեճեր են առաջանում վարձակալության պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու պահանջի քննության ժամանակ:¹²⁹ Նման դեպքերում հարցը դիտարկվում է ոչ միայն վարձակալության պայմանագրի իրավակարգավորման, այլև քաղաքացիական օրենսգրքի այլ, մասնավորապես՝ սեփականության անձեռնմխելիության և պայմանագրի ազատության լույսի ներքո :

Վճռաբեկ դատարանը նման տրամաբանության մեկնաբանեց այդ հարցը վարձակալության պայմանագրի հետ կապված՝ նշելով.

ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքայտուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենսդիրը, ամրագրելով սեփականության իրավունքը, այն բնորոշում է որպես բացարձակ իրավունք, որն իր բնույթով ամրապնդում է նյութական բարիքների պատկանելիությունը իրավունքը կրողին, հանդիսանում է ամենալայն գույքային իրավունքը, որը դրանով օժտված անձին՝ սեփականատիրոջը, հնարավորություն է տալիս անձնական շահերից բխող իրավունքները բավարարել անսահմանափակ տնօրինմամբ: Այսինքն՝ իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ կատարել օրենքին չհակասող ցանկացած

¹²⁷ Ընդունված է 2004 թվականի նոյեմբերի 24-ին, ՀՀՊՏ 2004.12.28/72(371)

¹²⁸ Տես ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարի 21 նոյեմբերի 2008 թվականի թիվ 1 պաշտոնական պարզաբանումը, ՀՀԳՏ 2008.12.15/42(316)

¹²⁹ Տես նաև սույն աշխատանքում 620-րդ և 621-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

գործողություն, այդ թվում այլ անձանց փոխանցել գույքի նկատմամբ տիրապետման, օգտագործման իրավունքը, այն գրավ դնել կամ տնօրինել այլ կերպ:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ ՀՀ Սահմանադրության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրականացման երաշխիքները դրսևորվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքներում:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ քաղաքացիական օրենսդրությունը հիմնվում է իր կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների հավասարության, կամքի ինքնավարության և գույքային ինքնուրույնության, **սեփականության անձեռնմխելիության, պայմանագրի ազատության**, մասնավոր գործերին որևէ մեկի կամայական միջամտության անթույլատրելիության, քաղաքացիական իրավունքների անարգել իրականացման անհրաժեշտության, խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման, դրանց դատական պաշտպանության սկզբունքների վրա:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքն իր մեջ ներառում է նաև պայմանագրի կնքելու կամ չկնքելու ազատությունը, որը գույքի սեփականատիրոջ դեպքում լրացնում է վերջինիս՝ իր հայեցողությամբ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու սահմանադրական իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ քաղաքացիական օրենսդրության ցանկացած սկզբունքից բացառություն նախատեսվելու կամ բացառություն նախատեսող օրենսդրության մեկնաբանության ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, որի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ պայմանագրի ազատության սկզբունքից բացառությունը

1. պետք է նախատեսված լինի օրենքով

2. անհրաժեշտ լինի պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, **այլոց իրավունքների և ազատությունների**, պատվի ու բարի համբավի պաշտպանության համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 606-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագրով վարձատուն պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը հանձնել գույք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 620-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարձակալն իրավունք ունի վարձակալած գույքը հանձնել ենթավարձակալության, վարձակալության պայմանագրով իր իրավունքներն ու պարտականությունները փոխանցել այլ անձի, վարձակալած գույքը հանձնել անհատույց օգտագործման, վարձակալության իրավունքը գրավ դնել, կամ որպես ավանդ ներդնել տնտեսական ընկերակցությունների և ընկերությունների կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալում միայն վարձատուի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով կամ այլ իրավական ակտերով: Նշված դեպքում, բացառությամբ ենթավարձակալության, վարձատուի առջև պայմանագրով պատասխանատվություն է կրում վարձակալը:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ ենթավարձակալության պայմանագիրը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագրի ժամկետը գերազանցող ժամկետում:

Վերոնշյալ հոդվածների համակարգային վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ վարձակալությունը և ենթավարձակալությունը միմյանց հետ սերտորեն կապված քաղաքացիաիրավական պայմանագրեր են և ենթավարձակալությունը ոչ մի պարագայում չի կարող գոյություն ունենալ վարձակալության պայմանագրից անկախ՝ որպես ինքնուրույն պայմանագրի տեսակ, ուստի, լինելով վարձակալության պայմանագրից ածանցյալ պայմանագիր՝ ենթավարձակալությունը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագիրը գերազանցող ժամկետում: ԼՅ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՎԱՐՉԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԺԱՄԿԵՏԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 612.

1. Վարձակալության պայմանագիրը կնքվում է պայմանագրով որոշված ժամկետով:

2. Եթե վարձակալության ժամկետը պայմանագրում որոշված չէ, ապա վարձակալության պայմանագիրը կնքված է համարվում անորոշ ժամկետով: Այդ դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի ցանկացած ժամանակ հրաժարվելու վարձակալության պայմանագրից, այդ մասին մյուս կողմին մեկ ամիս առաջ, իսկ անշարժ գույքի վարձակալության դեպքում՝ երեք ամիս առաջ տեղեկացնելով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով:

Անորոշ ժամկետով կնքված վարձակալության պայմանագիրը դադարեցնելու համար օրենքով կամ պայմանագրով կարող է սահմանվել տեղեկացման այլ ժամկետ:

3. Օրենքով կարող են սահմանվել վարձակալության առանձին տեսակների, ինչպես նաև գույքի առանձին տեսակների վարձակալության պայմանագրի առավելագույն ժամկետներ: Եթե պայմանագրում վարձակալության ժամկետը որոշված չէ, և կողմերից որևէ մեկը մինչև օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետը լրանալը չի հրաժարվել պայմանագրից, ապա առավելագույն ժամկետը լրանալուց հետո պայմանագիրը դադարում է:

Օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետը գերազանցող ժամկետով կնքված վարձակալության պայմանագիրը համարվում է առավելագույն ժամկետին հավասար ժամկետով կնքված:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ նորմը սահմանում է ընդհանուր կանոն, որը սակայն դիպագրիտիվ է, և օրենքով այլ բան նախատեսված լինելու դեպքում այդ կանոնը կարող է չկիրառվել:¹³⁰

Պրակտիկայում այդ խնդիրը բարձրացվեց պետության և համայնքի սեփականություն համարվող հողամասի վարձակալության հետ կապված: Մասնավորապես, խնդիրը նրանում էր, թե արդյոք քաղաքացիական օրենսգրքի 612-րդ հոդվածով նախատեսված կանոնը կիրառելի է նաև համայնքի սեփականության հողամասի վարձակալության նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 624-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո վարձակալը, վարձատուի առարկությունների բացակայությամբ, շարունակում է օգտվել գույքից, պայմանագիրը ճանաչվում է վերսկսված՝ նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով (հոդված 612):

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ վարձակալության պայմանագրի ժամկետն ավարտվելուց հետո այն նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով վերսկսված ճանաչելու համար անհրաժեշտ է երկու պարտադիր պայմանների միաժամանակյա առկայությունը, այն է՝ վարձակալած գույքից վարձակալի կողմից օգտվել շարունակելը վարձակալության պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո և այդ ընթացքում այդ գույքից օգտվելու վերաբերյալ վարձատուի առարկությունների բացակայությունը:

Նույն օրենսգրքի 612-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե վարձակալության ժամկետը պայմանագրում որոշված չէ, ապա վարձակալության պայմանագիրը կնքված է համարվում անորոշ ժամկետով: Այդ դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի ցանկացած ժամանակ հրաժարվելու վարձակալության պայմանագրից՝ այդ մասին մյուս կողմին մեկ ամիս առաջ, իսկ անշարժ գույքի վարձակալության դեպքում՝ երեք ամիս առաջ տեղեկացնելով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ անորոշ ժամկետով կնքված անշարժ գույքի վարձակալության պայմանագրի դեպքում պայմանագրի կողմերն իրավունք ունեն ցանկացած ժամանակ հրաժարվելու այդ պայմանագրից՝ այդ մասին մյուս կողմին երեք ամիս առաջ տեղեկացնելով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Պայմանագրի ժամկետի ավարտից՝ 18.05.2009 թվականից հետո Հայաստանի Հանրապետությունը չի առարկել Գոհար Արամյանի կողմից վարձակալված գույքից օգտվել շարունակելուն, և միայն 24.07.2009 թվականի գրությամբ է Երևանի

¹³⁰ Տես նաև սույն աշխատանքում 624-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

քաղաքապետարանի աշխատակազմի անշարժ գույքի կառավարման վարչության պետը Գոհար Արամյանին տեղեկացրել Պայմանագիրը լուծված համարելու մասին:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո այն վերսկսվել է՝ նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով, իսկ Հայաստանի Հանրապետությունը, օգտվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 612-րդ հոդվածի 2-րդ կետով իրեն վերապահված իրավունքից, հրաժարվել է Պայմանագրից՝ այդ մասին նույն կետում նշված ժամկետում տեղեկացնելով Գոհար Արամյանին: ԵԿԴ/3032/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵՆԹԱՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 620.

1. Վարձակալն իրավունք ունի վարձակալած գույքը հանձնել ենթավարձակալության, վարձակալության պայմանագրով իր իրավունքներն ու պարտականությունները փոխանցել այլ անձի, վարձակալած գույքը հանձնել անհատույց օգտագործման, վարձակալության իրավունքը գրավ դնել կամ որպես ավանդ ներդնել տնտեսական ընկերակցությունների և ընկերությունների կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալում միայն վարձատուի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով կամ այլ իրավական ակտերով: Նշված դեպքերում, բացառությամբ ենթավարձակալության, վարձատուի առջև պայմանագրով պատասխանատվություն է կրում վարձակալը:

2. Ենթավարձակալության պայմանագիրը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագրի ժամկետը գերազանցող ժամկետով:

3. Ենթավարձակալության պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում են վարձակալության պայմանագրի մասին կանոնները, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով:

ԵՆԹԱՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԴԱԴԱՐԵԼԸ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

ՎԱՐԱՐՄԱՄԿԵՏ ԴԱԴԱՐԵԼԻՍ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 621.

1. Վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելու հետ միասին դադարում է նաև դրան համապատասխան կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրը, եթե այլ բան նախատեսված չէ վարձակալության պայմանագրով: Այդ դեպքում վարձատուն իրավունք ունի, ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքել նրա հետ, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան պայմաններով:

2. Եթե սույն օրենսգրքով նախատեսված հիմքերով վարձակալության պայմանագիրը համարվում է առոչինչ, ապա առոչինչ է համարվում նաև դրան համապատասխան կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերը նշված նորմերի մեկնաբանության անհրաժեշտությունը պրակտիկայում առաջանում է հատկապես այն դեպքում, երբ հողամասի սեփականատերը իր հողամասի վրա գտնվող այլ անձի պատկանող անշարժ գույքով զբաղեցված հողամասի վերաբերյալ կնքում է վարձակալության կամ ենթավարձակալության պայմանագիր: Այն դեպքում, երբ հողամասը վարձակալվում է այդ անձի կողմից, վերջինս, որպես կանոն, վարձակալած հողամասում այլ անձի պատկանող անշարժ գույքով զբաղեցված հողամասի վերաբերյալ կնքում է ենթավարձակալության պայմանագիր: Վարձակալության պայմանագիրը օրենքով նախատեսված հիմքերից մեկով դադարելու դեպքում անհրաժեշտություն է առաջանում լուծել նաև դադարած ենթավարձակալության ճակատագրի հարցը: Խնդիրը կապված է նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի հետ, հետևաբար

նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում քննարկել նաև օրենսգրքի 620-րդ և 621-րդ հոդվածների և 207-րդ հոդվածի հարաբերակցության հարցը:¹³¹

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հարցերին անդրադարձավ գործերից մեկով, որտեղ հողամասի վարձակալը ենթավարձակալության պայմանագիր էր կնքել տվյալ հողամասում գտնվող անշարժ գույքի սեփականատիրոջ հետ: Հետագայում վարձակալը դարձել է գույքի սեփականատեր: Բնականաբար, վարձակալության պայմանագիրը դադարել էր և օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի ուժով դադարել էր նաև ենթավարձակալության պայմանագիրը:

Կողմերը միմյանց դեմ հայց էին ներկայացրել պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու պահանջներով՝ վարձակալը՝ նոր պայմաններին համապատասխան, իսկ ենթավարձակալը՝ նախկին ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադառնալով վերոնշյալ խնդիրներին և կողմերի պահանջներին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 606-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագրով վարձատուին պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը հանձնել գույք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 620-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարձակալն իրավունք ունի վարձակալած գույքը հանձնել ենթավարձակալության, վարձակալության պայմանագրով իր իրավունքներն ու պարտականությունները փոխանցել այլ անձի, վարձակալած գույքը հանձնել անհատույց օգտագործման, վարձակալության իրավունքը գրավ դնել, կամ որպես ավանդ ներդնել տնտեսական ընկերակցությունների և ընկերությունների կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալում միայն վարձատուի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով կամ այլ իրավական ակտերով: Նշված դեպքում, բացառությամբ ենթավարձակալության, վարձատուի առջև պայմանագրով պատասխանատվություն է կրում վարձակալը:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է, որ ենթավարձակալության պայմանագիրը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագրի ժամկետը գերազանցող ժամկետում:

Վերոնշյալ հոդվածների համակարգային վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ վարձակալությունը և ենթավարձակալությունը միմյանց հետ սերտորեն կապված քաղաքացիաիրավական պայմանագրեր են և ենթավարձակալությունը ոչ մի պարագայում չի կարող գոյություն ունենալ վարձակալության պայմանագրից անկախ՝ որպես ինքնուրույն պայմանագրի տեսակ, ուստի, լինելով վարձակալության պայմանագրից ածանցյալ պայմանագիր՝ ենթավարձակալությունը չի կարող կնքվել վարձակալության պայմանագիրը գերազանցող ժամկետում:

*ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելու հետ միասին դադարում է նաև դրան համապատասխան կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրը, եթե այլ բան նախատեսված չէ վարձակալության պայմանագրով: Այդ դեպքում **վարձատուն իրավունք ունի**, ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, **ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքել նրա հետ**, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ **դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան:***

Նշված դրույթների տրամաբանական վերլուծությունից հետևում է, որ վարձակալության պայմանագրով այլ պայման նախատեսված չլինելու պարագայում վարձակալության պայմանագրի վաղաժամկետ դադարումը միաժամանակ հանգեցնում է դրան համապատասխան կնքված ենթավարձակալության պայմանագրի դադարման: Ընդ որում, օրենսդիրը հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ենթավարձակալության պայմանագիրը կարող է կնքվել միայն վարձատուի համաձայնությամբ, ողդակիորեն սահմանել է վարձատուի իրավունքը վարձակալության պայմանագրի վաղաժամկետ դադարելու դեպքում ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վերաբերյալ վերջինիս հետ կնքելու վարձակալության պայմանագիր, այսինքն՝ տվյալ պարագայում օրենսդիրը, հաշվի առնելով վարձատուի իրավունքը և միաժամանակ ապահովելով

¹³¹ Տես սույն աշխատանքում 207-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

երաշխիք ենթավարձակալի շահերի պաշտպանության համար, վարձատուին իրավունք է վերապահում պահանջել կնքելու գույքի վարձակալության պայմանագիր **միայն նախկինում կնքված ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան**, որն իր հերթին ենթավարձակալի համար ուղղակիորեն ստեղծում է պարտականություն՝ վարձատուի կողմից նախկին պայմաններով պայմանագիր կնքելու առաջարկ ստանալու դեպքում այն կնքելու վարձատուի հետ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 461-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե կողմը, ում համար օրենքին համապատասխան պարտադիր է պայմանագիր կնքելը, խուսափում է այն կնքելուց, մյուս կողմն իրավունք ունի դատարան դիմել՝ պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու պահանջով:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ օրենքը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդված) բացառություն է նախատեսում պայմանագրի ազատության սկզբունքից՝ հիմք ընդունելով վարձատուի և ենթավարձակալի շահերի համակողմանի պաշտպանության անհրաժեշտությունը: Հետևաբար վարձատուն իրավունք ունի պահանջել, իսկ ենթավարձակալը պարտավոր է կնքել գույքի վարձակալության պայմանագիր միայն նախկինում կնքված ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ այլ անձի պատկանող հողամասում գտնվող անշարժ գույքի սեփականատերն **իրավունք ունի օգտագործել** այդ հողամասի այն մասը, **որում ամրակայված է անշարժ գույքը**:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ուրիշի հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականության իրավունքն այլ անձի անցնելիս, վերջինս հողամասի համապատասխան մասի օգտագործման իրավունք է ձեռք բերում նույն պայմաններով և ծավալով, ինչ անշարժ գույքի նախկին սեփականատերը: Հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքն այլ անձի փոխանցելը հիմք չէ այդ հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ հողամասի օգտագործման իրավունքը փոփոխելու կամ դադարելու համար:

Վերոնշյալ հոդվածները վերաբերում են այն դեպքերին, երբ հողամասի և դրա վրա ամրակայված անշարժ գույքի սեփականատերերը չեն համընկնում միևնույն անձի մեջ: Այս դեպքում անշարժ գույքի սեփականատերն **օրենքի ուժով** իրավունք է ստանում օգտագործել հողամասի այն մասը, որն զբաղեցված է անշարժ գույքով: Ընդ որում, օրենսդիրը կարգավորել է նաև հողամասի սեփականատիրոջ փոփոխության հարցը՝ սահմանելով, որ վերջինիս փոփոխությունը որևէ պարագայում չի հանգեցնում անշարժ գույքի սեփականատիրոջ օգտագործման իրավունքի դադարեցմանը կամ փոփոխմանը:

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը հիմնվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի իրավակարգավորման ուսումնասիրության վրա: Մասնավորապես, նշված հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է հողամասի սեփականատիրոջ իրավունքը՝ իրեն պատկանող հողամասը տրամադրել այլ անձանց օգտագործման՝ ներառյալ վարձակալության: Այսինքն՝ նշված նորմով օրենսդիրը կարգավորել է սեփականատիրոջ հայեցողությամբ իր իրավունքների իրականացման կարգը՝ իր գույքն օգտագործման տրամադրելու առումով: Միաժամանակ նույն հոդվածի 3-րդ կետը նախատեսում է, որ նույն օրենսգրքի 207 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում հողամասի օգտագործման իրավունք կարող է ձեռք բերել նաև շենքի, շինության և այլ անշարժ գույքի սեփականատերը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածով օրենսդիրը տարբերակել է սեփականատիրոջ կողմից իր հայեցողությամբ իրեն պատկանող հողամասն օգտագործման տրամադրելու իրավունքն անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ գույքով զբաղեցված և իրեն չպատկանող հողամասի օգտագործման իրավունքից:

Այսպիսով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն դեպքերում, երբ շենքի կամ շինության սեփականատերը միաժամանակ դրանով զբաղեցված հողամասի սեփականատերը չէ, վերջինս անկախ հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնությունից, օրենքի ուժով դրա նկատմամբ ձեռք է բերում օգտագործման իրավունք:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ Լոռու մարզի առաջին աստիճանի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 12.09.2002 թվականի վճռով ճանաչվել է Ընկերության օգտագործման իրավունքը վարձակալության հիմքով Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ 99 տարի ժամկետով: Միաժամանակ, ճանաչվել է

Կազմակերպության օգտագործման իրավունքը նույն տարածքի նկատմամբ ենթավարձակալության հիմքով 30 տարի ժամկետով, 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրով Ընկերությունը Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 1.250 քմ մակերեսով հողամասը 30 տարի ժամկետով ենթավարձակալության է տրամադրել Կազմակերպությանը: 12.09.2007 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1920002 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 հասցեում գտնվող 3.443,8 քմ մակերեսով հանրախանութի և 0,8608 հա մակերեսով հողամասի, այդ թվում նաև Կազմակերպությանը ենթավարձակալության իրավունքով տրամադրված 1.250 քմ մակերեսով հողամասի սեփականատերն Ընկերությունն է, իսկ 07.04.2005 թվականի սեփականության իրավունքի գրանցման թիվ 1263716 վկայականի համաձայն՝ Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1ա հասցեում գտնվող 126,75 քմ մակերեսով խանութի սեփականատերը, իսկ դրա սպասարկման նպատակով առկա 0,125 հա մակերեսով հողամասի ենթավարձակալը Կազմակերպությունն է:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետը, Կազմակերպության վերաքննիչ բողոքը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ «ենթավարձակալության պայմանագրից բխող իրավունքներով ծանրաբեռնված գույքի նոր սեփականատիրոջ՝ գույքն իր հայեցողությամբ տնօրինելու իրավունքը որոշակիորեն սահմանափակվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով, և նոր սեփականատերը, հանդիսանալով տվյալ գույքի վարձատու, իրավասու չէ իր հայեցողությամբ վարձակալության այլ պայմաններ առաջարկել նախկինում գույքի ենթավարձակալ հանդիսացած սուբյեկտին, այլ պետք է վերջինիս հետ կնքի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան պայմաններով»: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ տվյալ դեպքում հողամասի սեփականատիրոջ հետ գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքելը Կազմակերպության ոչ միայն պարտականությունն է, այլ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածից բխող իրավունքը, որի իրացումն անմիջականորեն կապված է նույն օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով սահմանված կարգին համապատասխան պայմանագիր կնքելու վարձատուի պարտավորությամբ: Վերոնշյալի հիման վրա, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ թեև գույքի սեփականատիրոջ փոփոխությամբ կողմերի միջև 14.06.2004 թվականին կնքված ենթավարձակալության պայմանագիրն օրենքի ուժով դադարել է, սակայն Կազմակերպությունը՝ որպես ուրիշի հողամասի վրա տեղակայված գույքի սեփականատեր, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի ուժով պահպանել է հողամասն օգտագործելու իրավունքը, և հիմք ընդունելով, որ հակընդդեմ հայցով հայցվորը պահանջել է իր հետ պայմանագիր կնքել 14.06.2004 թվականին կնքված ենթավարձակալության պայմաններին համապատասխան, ինչը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով սահմանված դիրքորոշումից, Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ սկզբնական հայցը ենթակա է մերժման, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ բավարարման:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կազմակերպությունն իր կողմից ենթավարձակալած Վանաձորի Ուսանողական թիվ 1 ա հասցեում գտնվող 1.250 քմ հողամասից 126,75 քմ նկատմամբ օգտագործման իրավունք ունի օրենքի ուժով, որը տվյալ հողամասի սեփականատիրոջ՝ Ընկերության կողմից դադարեցվել կամ փոփոխվել չի կարող վարձակալության իրավունքի դադարման հիմքով: Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանի որոշումն այդ մասով հիմնավոր է:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 461-րդ հոդվածի 1-ին կետը, սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի 1-ին կետը, քանի որ նշված դրույթով իմպերատիվ կարգով սահմանված է **վարձատուի իրավունքը**, այլ ոչ թե **պարտականությունը** վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելու պայմաններում ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վերաբերյալ ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքել վարձակալության պայմանագիր: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին կետը, հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Կազմակերպության՝ անշարժ գույքով զբաղեցրած մակերեսը կազմում է 126,75 քմ, այլ ոչ թե 1.250

քմ, որով Վերաքննիչ դատարանը պարտավորեցրել է Ընկերությանը կնքել վարձակալության պայմանագիր:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ սույն գործով Ընկերությունը պարտավոր չէ ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան կնքել վարձակալության պայմանագիր, այլ իրավունք ունի պահանջել Կազմակերպությունից վարձակալության պայմանագիր կնքել նրա հետ 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան: Մինևույն ժամանակ Ընկերության՝ վարձակալության պայմանագիր կնքելու պահանջի իրավունքը սահմանափակված է նախկին ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններով, ուստի Ընկերությունն իրավունք չունի պահանջել կնքելու նոր վարձակալության պայմանագիր՝ իր կողմից առաջարկված պայմաններով:

Բնչ վերաբերում է 14.06.2004 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված հողամասի ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան վարձակալության պայմանագիր կնքելուն պարտավորեցնելու Կազմակերպության պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածը ենթավարձակալին իրավունք չի տալիս հողամասի սեփականատիրոջից պահանջելու կնքել նոր վարձակալության պայմանագիր, ինչը կհակասեր սեփականատիրոջ՝ գույքն իր հայեցողությամբ օգտագործելու և օգտագործման հանձնելու իրավունքին: ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս այն հիմնական կանոնները, որոնցով պետք է առաջնորդվել ենթավարձակալության պայմանագրի դադարման դեպքում և հարաբերակցության այն ձևաչափը, որն առկա է 621-րդ և 207-րդ հոդվածների միջև: Առաջին հիմնական կանոնն այն է, որ օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով նախատեսված ենթավարձակալության պայմանագրին համապատասխան, ենթավարձակալության մնացած ժամկետի սահմաններում՝ դադարած վարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան պայմաններով ենթավարձակալի օգտագործման տակ գտնվող գույքի վարձակալության պայմանագիր կնքելու իրավունքը միաժամանակ նաև ենթավարձակալի իրավունքների պաշտպանության երաշխիք է, հետևաբար գույքի սեփականատերը, որն արդեն հանդես է գալիս որպես վարձատու, իրավունք ունի ենթավարձակալի հետ պայմանագիր կնքել նախկին վարձակալության ժամկետով և դրա պայմաններին համապատասխան, այլ ոչ թե նոր պայմաններով: Դրանով ապահովվում է նաև ենթավարձակալի իրավունքների պաշտպանությունը: Միաժամանակ այդ իրավունքն օրենսդիրը տվել է վարձատուին, քանի որ դա գույքի սեփականատիրոջ՝ իր հայեցողությամբ իր գույքը տիրապետելու և օգտագործելու՝ այդ թվում օգտագործման հանձնելու իրավունքների ապահովման երաշխիք է: Անհրաժեշտ է միաժամանակ նշել, որ չնայած Վճռաբեկ դատարանը քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածի մեջ օրենսդրական ոչ մի խնդիր չարձանագրեց, այնուամենայնիվ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 621-րդ հոդվածով ենթավարձակալի համար նախատեսված իրավունքը վերապահել է վրձատուին: Օրինակ, ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 618-րդ հոդվածի 1-ին մասը ենթավարձակալության պայմանագրի պայմաններին համապատասխան նոր վերձակալության պայմանագիր կնքելու իրավունքը վերապահում է ոչ թե վարձատուին, այլ ենթավարձակալին: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանի կողմից սահմանած կանոնը հաշվի է առել նաև նշված օրենսդրական խնդիրը և չի անտեսել նաև ենթավարձակալի շահերը:

Երկրորդ հիմնական կանոնն այն է, որ ուրիշի հողամասի վրա գտնվող անշարժ գույքի սեփականատերը գույքով զբաղեցված հողամասի նկատմամբ օգտագործման իրավունք է ձեռք բերում օրենքի ուժով: Չնայած Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումից հստակ չէ, այնուամենայնիվ, կարող ենք նշել, որ այս դեպքում գույքի սեփականատերը կարող է պայմանագիր չկնքել և օրենքի ուժով գույքով զբաղեցված հողամասի նկատմամբ ձեռք բերել օգտագործման իրավունք:

ՆՈՐ ԺԱՄԿԵՏՈՎ ՎԱՐՉԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԿՆՔԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 624.

1. Նոր ժամկետով վարձակալության պայմանագիր կնքելիս դրա պայմանները կողմերի համաձայնությամբ կարող են փոփոխվել:

2. Եթե պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո վարձակալը, վարձատուի առարկությունների բացակայությամբ, շարունակում է օգտվել գույքից, պայմանագիրը ճանաչվում է վերսկսված՝ նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով (հոդված 612):

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ նորմը սահմանում է ընդհանուր կանոն՝ հղում կատարելով 612-րդ հոդվածին:¹³²

Պրակտիկայում այդ խնդիրը բարձրացվեց պետության և համայնքի սեփականություն համարվող հողամասի վարձակալության հետ կապված: Մասնավորապես, խնդիրը նրանում էր, թե արդյոք քաղաքացիական օրենսգրքի 624-րդ հոդվածով նախատեսված կանոնը կիրառելի է նաև համայնքի սեփականության հողամասի վարձակալության նկատմամբ: Դա կարևոր էր նաև այն տեսանկյունից, որ պետության և համայնքի սեփականություն համարվող հողամասերի վարձակալության հարաբերությունները կարգավորվում են ՀՀ հողային օրենսգրքով¹³³, ուստի պետք է հաշվի առնվեն նաև հողային օրենսգրքի կանոնակարգումները:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 624-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո վարձակալը, վարձատուի առարկությունների բացակայությամբ, շարունակում է օգտվել գույքից, պայմանագիրը ճանաչվում է վերսկսված՝ նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով (հոդված 612):

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ վարձակալության պայմանագրի ժամկետն ավարտվելուց հետո այն նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով վերսկսված ճանաչելու համար անհրաժեշտ է երկու պարտադիր պայմանների միաժամանակյա առկայությունը, այն է՝ վարձակալած գույքից վարձակալի կողմից օգտվել շարունակելը վարձակալության պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո և այդ ընթացքում այդ գույքից օգտվելու վերաբերյալ վարձատուի առարկությունների բացակայությունը:

Նույն օրենսգրքի 612-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ եթե վարձակալության ժամկետը պայմանագրում որոշված չէ, ապա վարձակալության պայմանագիրը կնքված է համարվում անորոշ ժամկետով: Այդ դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի ցանկացած ժամանակ հրաժարվելու վարձակալության պայմանագրից՝ այդ մասին մյուս կողմին մեկ ամիս առաջ, իսկ անշարժ գույքի վարձակալության դեպքում՝ երեք ամիս առաջ տեղեկացնելով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ անորոշ ժամկետով կնքված անշարժ գույքի վարձակալության պայմանագրի դեպքում պայմանագրի կողմերն իրավունք ունեն ցանկացած ժամանակ հրաժարվելու այդ պայմանագրից՝ այդ մասին մյուս կողմին երեք ամիս առաջ տեղեկացնելով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Պայմանագրի ժամկետի ավարտից՝ 18.05.2009 թվականից հետո Հայաստանի Հանրապետությունը չի առարկել Գոհար Արամյանի կողմից վարձակալված գույքից օգտվել շարունակելուն, և միայն 24.07.2009 թվականի գրությամբ է Երևանի քաղաքապետարանի աշխատակազմի անշարժ գույքի կառավարման վարչության պետը Գոհար Արամյանին տեղեկացրել Պայմանագիրը լուծված համարելու մասին:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո այն վերսկսվել է՝ նույն պայմաններով անորոշ ժամկետով, իսկ Հայաստանի Հանրապետությունը, օգտվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 612-րդ հոդվածի 2-րդ կետով իրեն

¹³² Տես նաև սույն աշխատանքում 612-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

¹³³ Ընդունված է 2001 թվականի մայիսի 2-ին, ՀՀՊՏ 2001.06.15/17(149)

վերապահված իրավունքից, հրաժարվել է Պայմանագրից՝ այդ մասին նույն կետում նշված ժամկետում տեղեկացնելով Գոհար Արամյանին: ԵԿԴ/3032/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ քաղաքացիական օրենսգրքի 624-րդ հոդվածը կիրառելի է նաև պետության և համայնքի սեփականություն համարվող հողամասերի վարձակալության նկատմամբ, այսինքն՝ որոշակի ժամկետով կնքված վարձակալության պայմանագրի ժամկետը լրանալուց և վարձակալի կողմից վարձատուի առարկությունների բացակայությամբ գույքից օգտվելու դեպքում վարձակալության պայմանագիրը համարվում է վերսկսված անորոշ ժամկետով:

Կարծում ենք, որ Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը մեկնաբանելիս և կիրառելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև հետևյալ հանգամանքները.

ՀՀ հողային օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հողամասի վարձակալության իրավունքը վարձակալության պայմանագրի պայմաններով վճարի դիմաց հողամասի ժամկետային օգտագործման իրավունքն է: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ **պետության և համայնքների սեփականության հողամասերի վարձակալությունը չի կարող լինել 99 տարուց ավելի ժամկետով**. Բացառությամբ գյուղատնտեսական նշանակության հողերինը, որոնց վարձակալության ժամկետը սահմանվում է մինչև 25 տարի, ընդ որում, վարձակալը վարձակալության պայմանագիրը նախկին կամ այլ հավասար պայմաններով կրկին կնքելիս կամ տվյալ հողամասն օտարելու դեպքում ձեռք բերելիս նախապատվության իրավունք ունի:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 81-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ **հողամասերի վարձակալության և (կամ) կառուցապատման իրավունքի պայմանագիրը համարվում է չկնքված, եթե դրանում չեն սահմանվել** հողամասի նկատմամբ կողմերի գույքային իրավունքները, օգտագործման նկատմամբ սահմանափակումները, վճարի չափը և **վարձակալության ժամկետները**:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ պետության և համայնքների հողամասերի վարձակալությունն ունի հետևյալ առանձնահատկությունները.

1. վարձակալության պայմանագրի ընդհանուր դրույթներում վարձակալության պայմանագիրը կարող է կնքվել որոշակի ժամկետով կամ անորոշ ժամկետով, մինչդեռ հողամասի վարձակալությունը կնքվում է միայն որոշակի ժամկետով.

2. վարձակալության պայմանագրի ընդհանուր դրույթներում ժամկետը պայմանագրի էական պայման չի համարվում, այսինքն՝ եթե վարձակալության ժամկետը պայմանագրում որոշված չէ, ապա վարձակալության պայմանագիրը կնքված է համարվում անորոշ ժամկետով, մինչդեռ հողամասի վարձակալության դեպքում այն էական պայման է և եթե **դրանում չեն սահմանվել վարձակալության ժամկետները, ապա պայմանագիրը համարվում է չկնքված**.

3. վարձակալության պայմանագրի ընդհանուր դրույթներում որոշակի ժամկետով վարձակալության պայմանագրի ժամկետը լրանալուց հետո օրենքով նախատեսված պայմանների առկայության դեպքում այն համարվում է վերսկսված անորոշ ժամկետով, մինչդեռ հողամասի վարձակալությունը չի կարող կնքվել կամ վերսկսվել անորոշ ժամկետով:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը, ելնելով այն հանգամանքից, որ վարձակալությունը կարող է լինել որոշակի ժամկետով կամ անորոշ ժամկետով, 624-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսել է որոշակի ժամկետով կնքված վարձակալության պայմանագիրն անորոշ ժամկետով վերսկսելու իրավական հնարավորություն:

Մինչդեռ պետության և համայնքի հողամասի վարձակալության դեպքում ժամկետը պայմանագրի էական պայման է, այսինքն՝ կողմերը ցանկացած դեպքում պետք է համաձայնություն ձեռք բերեն ժամկետի շուրջ: Հետևաբար նման պայմանագիրն անորոշ ժամկետով վերսկսվել չի կարող:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ գտնում ենք, որ ՀՀ հողային օրենսգրքը պետության և համայնքի հողամասերի վարձակալության դեպքում սահմանում է առանձնահատկություններ, հետևաբար դրա նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 624-րդ հոդվածի 2-րդ կետը կիրառելի չէ, հետևաբար կիրառելի չէ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 612-րդ հոդվածի 2-րդ կետը:

ՎԱՐՉԱԿԱԼԱԾ ԳՈՒՑՔԸ ԳՆԵԼԸ

ՎԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 627.

1. Օրենքով կամ վարձակալության պայմանագրով կարող է նախատեսվել, որ վարձակալած գույքը, վարձակալության ժամկետը լրանալուց հետո կամ մինչև դրա լրանալը, անցնում է վարձակալի սեփականությանը՝ վարձակալի կողմից պայմանագրով պայմանավորված ամբողջ գումարը վճարելու պայմանով:

2. Եթե վարձակալության պայմանագրում նախատեսված չէ վարձակալած գույքը գնելու պայման, այն կարող է սահմանվել կողմերի լրացուցիչ համաձայնությամբ, որոնք իրավունք ունեն պայմանավորվել՝ նախապես մուծված վարձավճարը գնի մեջ հաշվարկելու մասին:

3. Օրենքով կարող են սահմանվել վարձակալած գույքը գնելու արգելքներ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում նման պայմանագրերի մեկնաբանության ժամանակ դատարանները երբեմն հստակ տարբերակում չեն դնում կնքված պայմանագրերում վարձավճարի և գույքը սեփականությամբ հանձնելու ժամանակ պայմանագրի գնի միջև:

Երբեմն այն հանգամանքը, որ պայմանագրում օգտագործվում է վարձատու և վարձակալ հասկացությունները, արդեն իսկ բավարար է լինում դատարանի համար, որպեսզի վերջինս այն դիտի սովորական վարձակալության պայմանագիր՝ անտեսելով գույքը սեփականության իրավունքով վարձակալին անցնելու վերաբերյալ կողմերի համաձայնությունը:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց հստակեցնել նման պայմանի իրավաբանական բովանդակությունը և ցույց տալ 627-րդ հոդվածի կիրառման կարգը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 436-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագիր է համարվում երկու կամ մի քանի անձանց համաձայնությունը, որն ուղղված է քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դադարեցնելուն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս՝ դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից: Պայմանագրի պայմանի տառացի նշանակությունը պարզ չլինելու դեպքում այն սահմանվում է պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ համադրելու միջոցով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 645-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ առանց անձնակազմի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագրով վարձատուն վճարի դիմաց տրանսպորտային միջոցը հանձնում է վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանը՝ առանց նրան կառավարման ու տեխնիկական շահագործման համար ծառայություններ մատուցելու:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 616-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարձակալը պարտավոր է ժամանակին մուծել գույքն օգտագործելու համար վճարը (վարձավճարը), որը մուծելու կարգը, պայմանները և ժամկետները որոշվում են վարձակալության պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 627-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ օրենքով կամ վարձակալության պայմանագրով կարող է նախատեսվել, որ վարձակալած գույքը, վարձակալության ժամկետը լրանալուց հետո կամ մինչև դրա լրանալը, անցնում է վարձակալի սեփականությանը՝ վարձակալի կողմից պայմանագրով պայմանավորված ամբողջ գումարը վճարելու պայմանով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, պատճառաբանելով, որ Ընկերությունը և պատասխանող ընկերությունները վարձատու և վարձակալ են, այլ ոչ թե գնորդ և վաճառող, ինչպես նաև, որ կողմերի միջև կնքված պայմանագրերով պատասխանող ընկերությունները պարտավորվել են վճարել միայն գույքի վարձավճարները, իսկ գույքը գնելու պարտավորություն որևէ իրավական ակտով նրանց համար չի սահմանվել, եզրահանգում է արել այն մասին, որ ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքները վճարելու միջոցով դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելու իրավունքը պատկանել է պատասխանող ընկերություններին, որոնց համար այդ իրավունքից օգտվելը հայեցողական է:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը չի իրականացրել քաղաքացիական գործում առկա ապացույցների, մասնավորապես՝ ՀՀ կառավարության 02.08.2007 թվականի «Ավտոբուս» և «Երևանտրանս» ՓԲ ընկերություններին խոշոր գործարքներ կնքելու թույլտվություն տալու մասին» թիվ 894-Ն որոշման, Երևանի քաղաքապետի 26.10.2007 թվականի «ՀՀ կառավարության 02.08.2007 թվականի թիվ 894-Ն որոշման պահանջների կատարումն ապահովելու մասին» թիվ 4442-Ա որոշման, 31.10.2007 թվականին Ընկերության՝ որպես վարձատուի և պատասխանող ընկերությունների՝ որպես վարձակալների միջև կնքված «Տրանսպորտային միջոցների վարձակալության» պայմանագրերի, դրա հավելվածների և 18.12.2008 թվականին կնքված «31.10.2007 թվականի տրանսպորտային միջոցների վարձակալության պայմանագրերի մեջ լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» համաձայնագրերի պատշաճ գնահատում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքներն Ընկերությանն ամբողջությամբ վճարելու դեպքում դրանք սեփականության իրավունքով պատասխանող ընկերություններին փոխանցելու պայմանը՝ որպես կնքվելիք վարձակալության պայմանագրերի պարտադիր պայման, նախատեսված է ՀՀ կառավարության 02.08.2007 թվականի «Ավտոբուս» և «Երևանտրանս» ՓԲ ընկերություններին խոշոր գործարքներ կնքելու թույլտվություն տալու մասին» թիվ 894-Ն և Երևանի քաղաքապետի 26.10.2007 թվականի «ՀՀ կառավարության 02.08.2007 թվականի թիվ 894-Ն որոշման պահանջների կատարումն ապահովելու մասին» թիվ 4442-Ա որոշումներով, իսկ Ընկերության և պատասխանող ընկերությունների միջև 31.10.2007 թվականին կնքված «Տրանսպորտային միջոցների վարձակալության» պայմանագրերի 2.1.-րդ և 2.2.-րդ կետերի համաձայն՝ պայմանագրի գինը համարժեք է պայմանագրի անբաժան մասը կազմող հավելված 2-ով ներկայացված հաշվարկային ընդհանուր գումարին, որը ներառում է ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքը (ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը) և այդ արժեքի տարեկան 8 տոկոս վարձավճարը, որը վարձակալը պարտավոր է վճարել ամսական կտրվածքով՝ մինչև հաջորդող ամսվա 5-ը: 18.12.2008 թվականին Ընկերության և պատասխանող ընկերությունների միջև կնքված «31.10.2007 թվականի տրանսպորտային միջոցների վարձակալության պայմանագրերի մեջ լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» համաձայնագրերով նույնպես որևէ փոփոխության չի ենթարկվել ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքի 8 տոկոս վարձավճարների հետ միասին ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքը վճարելու պատասխանող ընկերությունների պարտավորությունները:

Այսպիսով, հիմք ընդունելով պայմանագրում պարունակվող բառերի տառացի նշանակությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով կողմերի միջև կնքված վարձակալության պայմանագրերի գին է հանդիսանում ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքի և այդ արժեքի տարեկան 8 տոկոս վարձավճարների ընդհանրական գումարը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

Պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և նույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Վերոնշյալ նորմերից բխում է, որ պարտավորությունների պատշաճ կատարումը որպես պարտավորությունների կատարման ընդհանուր և հիմնարար սկզբունք, ենթադրում է պարտավորության բովանդակությունը կազմող գործողությունների կատարում՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան:

Սույն գործի փաստերի հիմքով Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վարձակալ ընկերությունների ստանձնած պարտավորությունն է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 616-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով ապահովել պայմանագրային գումարի սահմանված ժամկետում և պայմաններում վճարումը, իսկ պայմանագրի գինը, համաձայն պայմանագրի 2.1-րդ կետի՝ համարժեք է պայմանագրի անբաժան մաս կազմող հավելված 2-ով ներկայացված հաշվարկային ընդհանուր գումարին, որն էլ ներառում է ավտոբուսների հաշվեկշռային արժեքը (ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը) և այդ արժեքի 8 տոկոս վարձավճարը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ չնայած պայմանագրերը վերնագրվել են «Տրանսպորտային միջոցների վարձակալություն» անվանումով, և դրանում որպես կողմեր հանդես են եկել վարձատու և վարձակալները, այնուհանդերձ դրանցում նախատեսվել են վարձակալության ժամկետը լրանալուց հետո կամ մինչև դրա լրանալը վարձակալի կողմից պայմանագրով պայմանավորված ամբողջ գումարը վճարելու պայմանով վարձակալած գույքը վարձակալին ի սեփականություն անցնելու հնարավորությունը, որն էլ բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 627-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներից:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ Ընկերությունը և պատասխանող ընկերությունները հանդես են եկել որպես վարձատու և վարձակալ, ուստի նրանց միջև չէին կարող ծագել գնորդի և վաճառողի իրավունքներ և պարտականություններ: ԵՔԴ/0941/02/08 2009 թվականի դեկտեմբերի 4

§ 2. ՎԱՐՁՈՒՅԹ

ՎԱՐՁՈՒՅԹԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 629.

1. Վարձույթի պայմանագրով, որպես մշտական ձեռնարկատիրական գործունեություն, գույքը վարձակալության հանձնող վարձատուին պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանը հանձնել շարժական գույք:

Վարձույթի պայմանագրով տրամադրված գույքն օգտագործվում է սպառողական նպատակներով, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով կամ չի բխում պարտավորության էությունից:

2. Վարձույթի պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

3. Վարձույթի պայմանագիրը հրապարակային պայմանագիր է (հոդված 442):

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը վարձույթը համարում է վարձակալության պայմանագրի տարատեսակ: Այդ հարցը բարձրացվում է նաև հարկային պարտավորությունների դրույքաչափերի գնահատման ժամանակ: Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք վարձակալություն հասկացության տակ պետք է նկատի ունենալ նաև դրա տարատեսակ համարվող վարձույթի պայմանագիրը:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անդրադարձավ պարզեցված հարկի դրույքաչափերի հետ կապված՝ միաժամանակ մեկնաբանելով վարձույթի պայմանագրի հասկացությունը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 606-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագրով վարձատուին պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը հանձնել գույք:

Նույն օրենսգրքի 628-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարձակալության պայմանագրի առանձին տեսակների և գույքի առանձին տեսակների վարձակալության պայմանագրերի (վարձույթ, տրանսպորտային միջոցների վարձակալություն, շենքերի և շինությունների վարձակալություն, բնակելի տարածության վարձակալություն, ֆինանսական վարձակալություն) նկատմամբ կիրառվում են սույն պարագրաֆի կանոնները, եթե այլ բան սահմանված չէ այդ պայմանագրերի մասին սույն օրենսգրքի կանոններով:

Նույն օրենսգրքի 629-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարձույթի պայմանագրով, որպես մշտական ձեռնարկատիրական գործունեություն, գույքը վարձակալության հանձնող վարձատուին պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանը հանձնել շարժական գույք:

Վերը նշված իրավանորմերի վերլուծությունից Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ վարձույթը վարձակալության պայմանագրի առանձին տեսակ է, հետևաբար, վարձույթի համար առանձնահատուկ դրույթներ օրենքում սահմանված չլինելու դեպքում գործում են վարձակալության համար սահմանված դրույթները:

«Պարզեցված հարկի մասին» (01.01.2008 թվականից գործող խմբագրության) ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում պարզեցված հարկ վճարող է համարվում բացառապես սեփական անշարժ գույքը վարձակալության հանձնող անհատ ձեռնարկատերը: Նույն թվականի խմբագրությամբ գործող նշված օրենքին կից հավելվածի 13-րդ կետի համաձայն՝ պարզեցված հարկով հարկման ենթակա գործունեության այլ տեսակներից է այլ կենցաղային արտադրատեսակների և անձնական օգտագործման իրերի վարձույթը:

«Պարզեցված հարկի մասին» (սինչն 22.12.2007 թվականը գործող խմբագրության) ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարզեցված հարկ վճարողները ընթացիկ տարվա համար որոշվող հարկվող օբյեկտի նկատմամբ պարզեցված հարկը հաշվարկում են իրացման շրջանառության նկատմամբ հետևյալ դրույքաչափերով՝

ա) խանութների, կրպակների (տաղավարների) միջոցով առևտրական գործունեության մասով՝ 3.5 տոկոս.

բ) վարձակալության մասով՝ 10 տոկոս.

գ) նոտարական գործունեության մասով՝ 20 տոկոս.

դ) այլ գործունեության մասով՝ 5 տոկոս:

Մինչ 22.12.2007 թվականը գործող խմբագրությամբ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն չի կոնկրետացնում «այլ գործունեության» տեսակները և սահմանափակում չի նախատեսում վարձակալությամբ տրվող գույքի տեսակների հարցում: Այդ պահին գործող խմբագրությամբ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքը վարձույթի՝ որպես վարձակալությունից տարբերվող գործունեության համար առանձնահատուկ դրույթներ չի նախատեսել, հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր է Դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածում նշված վարձակալության մասով սահմանված դրույթաչափը կիրառելի է նաև վարձակալության առանձին տեսակ հանդիսացող վարձույթի նկատմամբ:

Ինչ վերաբերում է բողոք բերած անձի այն հիմնավորմանը, որ եթե օրենսդիրը այլ գործունեության տակ նկատի չունենար նաև վարձույթը, ապա վարձակալության և վարձույթի տարբերակումներ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքում չէր կատարի, և այդ տարբերակումն իր արտացոլումը չէր գտնի «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի անբաժանելի մասը համարվող հավելվածում, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենքում կատարված հետագա փոփոխությունը կամ լրացումը չի կարող հիմք հանդիսանալ նախկին խմբագրությամբ գործող օրենքը մեկնաբանելու համար: ՎԴ/0426/05/08 2009 թվականի ապրիլի 30

§ 3. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՉԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑԻ ՎԱՐՉԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 645.

1. Առանց անձնակազմի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագրով վարձատուին վճարի դիմաց տրանսպորտային միջոցը հանձնում է վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանը՝ առանց նրան կառավարման ու տեխնիկական շահագործման համար ծառայություններ մատուցելու:

2. Առանց անձնակազմի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագրի նկատմամբ չեն կիրառվում անորոշ ժամկետով կնքված վարձակալության պայմանագիրը վերսկսելու մասին կանոնները:

ՎԱՐՉԱԿԱԼԻ՝ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 647.

Առանց անձնակազմի տրանսպորտային միջոցի վարձակալության պայմանագրի ամբողջ ժամկետի ընթացքում վարձակալը պարտավոր է ապահովել վարձակալած տրանսպորտային միջոցի պատշաճ վիճակը: Այդ պարտականությունը ներառում է դրա ընթացիկ և հիմնական վերանորոգումը, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Առանց անձնակազմի տրանսպորտային միջոցների վարձակալության պայմանագրի շրջանակներում վարձակալի հիմնական պարտականություններից է տրանսպորտային միջոցի պատշաճ վիճակի ապահովումը: Այդ կանոնը ենթադրում է նաև վարձակալության պայմանագրի դադարումից հետո տրանսպորտային միջոցի պատշաճ վիճակում վերադարձնելու վարձակալի պարտականություն:

Պրակտիկայում երբեմն կողմերի միջև վեճեր են առաջանում պայմանագրի դադարեցումից հետո վերադարձված տրանսպորտային միջոցի որակի վերաբերյալ: Քաղաքացիական օրենսգրքի 625-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ վարձակալության պայմանագիրը դադարելու դեպքում վարձակալը պարտավոր է վարձատուին վերադարձնել գույքն իր կողմից ստացված վիճակում՝ բնականոն մաշվածության հաշվառմամբ կամ պայմանագրով նախատեսված վիճակում: Գործնականում տրանսպորտային միջոցի հանձնումը և վերադարձը կատարվում են հանձնման-ընդունման ակտերի հիման վրա: Նման դեպքերում ապրանքը վերադարձնելիս թերություններ հայտնաբերելու ժամանակ կազմվող ակտում շարադրվում են այդ թերությունները և դատարանում այն կարող է համարվել թույլատրելի և բավարար ապացույց գույքը պայմանագրին չհամապատասխանող որակով վերադարձնելու վերաբերյալ: Սակայն խնդիրն ավելի բարդ է լինում, երբ այդ ակտը չի կազմվում: Կողմերի միջև վեճն ունի նաև իր դատավարական կողմը և հիմնական հարցը վերաբերում է նրան, թե որ կողմը պետք է ապացուցի տրանսպորտային միջոցը պայմանագրով սահմանված որակին չհամապատասխանելու փաստը և որ պահի դրությամբ:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադառնալով այդ հարցերի վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշումներին, նշեց.

մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 645-րդ հոդվածի 1-ին կետը և 647-րդ հոդվածը, Ընկերության վերաքննիչ բողոքը մերժելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ «վարձատուին կատարել է Պայմանագրով նախատեսված տրանսպորտային միջոցը սարքին վիճակում վարձակալին հանձնելու իր պարտավորությունը, մինչդեռ վարձակալը՝ «Ստոկս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը, իր՝ նույն տրանսպորտային միջոցը սարքին վիճակում վարձատուին հետ վերադարձնելու պարտավորությունը չի կատարել:

Ավելին, վերջինս Դատարան չի ներկայացրել նաև վեճի առարկա տրանսպորտային միջոցն իր մոտ գտնվելու և (կամ) վարձատուին հանձնելու պահին տրանսպորտային միջոցի փաստացի վիճակի մասին որևէ ապացույց, որպիսի ապացույցի բացակայության բացասական հետևանքները կրում է «Ստոկս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը»: Հետևաբար գտել է, որ «հանձնաժողովի անդամներ «Ծաղկաձորի ՇՎՎ» ՓԲԸ-ի փոխտնօրեն Հայկ Լևոնյանի, աշխղեկ Ալեք Հովհաննիսյանի և մեքենա-մեխանիզմների շահագործման պատասխանատու Ռոբերտ Մանուկյանի կողմից 15.12.2009 թվականին կազմված ակտը, որը պարունակում է տեղեկություններ մեխանիզմի (տրանսպորտային միջոցի) թերությունների և վարձատու ընկերության կրած վնասների մասին, հանդիսանում է սույն գործով թույլատրելի և վերաբերելի ապացույց և իրավացիորեն Դատարանի կողմից հաշիվ ֆակտուրաների հետ միասին դրվել են դատարանի վճռի հիմքում»:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կազմակերպության և Ընկերության միջև 10.09.2009 թվականին կնքվել է «Մեքենա-մեխանիզմների վարձակալության մասին (առանց անձնակազմի ծառայությունների մատուցմամբ)» պայմանագիր, որով Ընկերության ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանն է հանձնվել «Բուլդոզեր S-130» մակնիշի ավտոմեքենան՝ առանց անձնակազմի ծառայությունների մատուցման, պայմանագրի գործողության ժամկետ է սահմանվել մինչև 30.12.2009 թվականը, միաժամանակ, սահմանվել է մեխանիզմը սարքին վիճակում վերադարձնելու պարտականություն՝ համաձայն ընդունման-հանձնման ակտի: Կազմակերպության և Ընկերության տնօրենների ստորագրություններով հաստատված և կնիքներով դրոշմված 10.09.2009 թվականին ընդունման-հանձնման ակտով «Բուլդոզեր S-130» մակնիշի ավտոմեքենան հանձնվել է Ընկերությանը:

Մինչդեռ, տվյալ դեպքում Կազմակերպությունը վերադարձրած մեխանիզմի «մասնակի արտաքին զննում և որոշ հանգույցների ստուգում» իրականացրել է և 15.12.2009 թվականի ակտը կազմել է միակողմանի՝ Կազմակերպության աշխատակիցներից կազմված հանձնաժողովի կողմից: Ընդ որում, նշված ակտը դրոշմված չէ Կազմակերպության կնիքով: Կազմակերպությունը 15.12.2009 թվականի ակտի մասին Ընկերությանն իրազեկել է միայն 06.05.2010 թվականին, իսկ գործում բացակայում է թույլատրելի որևէ ապացույց այն մասին, որ վարձակալությամբ տրված ավտոմեքենան վերադարձնելու պահին ունեցել է թերություններ:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործով հայցվորի կողմից չեն ներկայացվել պատասխանողի կողմից համապատասխան վնաս պատճառելու գործողության առկայությունը, վնասի առկայությունը, վնաս պատճառելու գործողության և հետևանքների միջև ուղղակի և անհրաժեշտ պատճառահետևանքային կապը հիմնավորող բավարար ապացույցներ, և Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ Դատարանը վճռի հիմքում դրել է ոչ թույլատրելի ապացույց: ԿԴ/0177/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ

ԿԱՊԱԼ

§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԿԱՊԱԼԻ ՄԱՍԻՆ

ԿԱՊԱԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 700.

1. Կապալի պայմանագրով մի կողմը (կապալառուն) պարտավորվում է մյուս կողմի (պատվիրատուի) առաջադրանքով կատարել որոշակի աշխատանք և դրա արդյունքը սահմանված ժամկետում հանձնել պատվիրատուին, իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է ընդունել աշխատանքի արդյունքը և վարձատրել դրա համար:

2. Կապալի պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

3. Կապալի պայմանագրի առանձին տեսակների (կենցաղային կապալ, շինարարական կապալ, նախագծային և հետազոտական աշխատանքների կապալ, պետական կարիքների համար կապալային աշխատանքներ) նկատմամբ կիրառվում են սույն պարագրաֆի դրույթները, եթե այլ բան սահմանված չէ սույն օրենսգրքի՝ կապալի պայմանագրի համապատասխան տեսակների մասին կանոններով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Կապալի պայմանագրի շրջանակներում կապալառուի հիմնական պարտականությունը դրսևորվում է որոշակի աշխատանքների կատարմամբ և դրա արդյունքը պատվիրատուին հանձնելով: Շինարարական կապալի դեպքում այդ աշխատանքները որոշվում են նաև նախագծային փաստաթղթերով: Այդ նպատակով քաղաքացիական օրենսգրքի 741-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ կապալառուն պարտավոր է շինարարությունը և դրա հետ կապված աշխատանքներն իրականացնել աշխատանքի ծավալը, բովանդակությունն ու դրան ներկայացվող այլ պահանջները սահմանող նախագծային փաստաթղթերին և աշխատանքի գինը որոշող նախահաշվին համապատասխան:¹³⁴

Պրակտիկայում երբեմն հանդիպում են դեպքեր, երբ որոշակի աշխատանքներ չեն ներառվում նախագծային փաստաթղթերում կամ կատարվում են աշխատանքներ՝ դրանք հետագայում նախագծային փաստաթղթերում ներառելու նպատակով: Կողմերի միջև վեճ առաջանալիս, երբ բարձրացվում է պայմանագրի լուծման և կատարված աշխատանքների փոխհատուցման հարց, քննարկման առարկա է դառնում նաև նախագծային փաստաթղթերից դուրս կատարված աշխատանքների փոխհատուցման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադառնալով նաև այդ հարցին, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանները Հայաստանի Հանրապետության կողմից Ընկերության գույքի դիմաց հատուցում տրամադրելու պարտավորություն ունենալու հարցում ճիշտ հետևության են հանգել, սակայն հատուցման ենթակա գումարի չափը ենթակա է նվազեցման հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Այսպես՝ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 29.03.2010 թվականի թիվ 10-0127 դատահաշվապահական, դատատեխնիկական և ապրանքագիտական համալիր փորձաքննության եզրակացության համաձայն՝ Ընկերության կողմից կառուցված անավարտ շինության համար կատարված շինմոնտաժային աշխատանքների շուկայական արժեքը 2005 թվականի դրությամբ կարող է կազմել ընդամենը 74.962.683 ՀՀ դրամ, այդ թվում՝ 32.636.339 ՀՀ դրամ՝ նախագծով փաստացի կատարված շինմոնտաժային աշխատանքների արժեքը և 42.326.344 ՀՀ դրամ՝ նախագծից դուրս կատարված շինմոնտաժային աշխատանքների արժեքը: **Նախագծից դուրս**

¹³⁴ Տես նաև սույն աշխատանքում 741-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

կատարված շինարարական աշխատանքների ծավալներն արտացոլող թիվ 2 աղյուսակում նշված «3110.0 մՖ 4-րդ կարգի գրունտում խրամուղի փորել մ/մեխանիզմներով, այդ հողամասի 1250 մՖ նախկինում շինարարության իրականացման ընթացքում է կատարվել, իսկ 1860.0 մՖ գրունտում խրամուղի փորել մ/մեխանիզմներով կատարվել է հատկացված հողամասից դուրս և գտնվում է օրինական հատկացված հողամասի էտնամասում»:

Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է, որ փորձաքննության եզրակացությունը և այն կազմած փորձագետների ցուցմունքները հաստատում են, որ «նախագծից դուրս» որակումը ստացած աշխատանքներն արդեն իսկ կատարված և ավարտված են եղել նախքան նախագծի հաստատումը և սույն այդ պատճառով են ստացել վերոհիշյալ որակումը, իսկ նախկինում կատարված չլինելու պարագայում դրանք անհրաժեշտաբար պետք է ներառվեին նախագծում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հաստատված նախագծից դուրս կատարված շինարարական աշխատանքների համար ծախսված գումարները, անկախ այն հանգամանքից, թե այդ աշխատանքները կատարվել են մինչև նախագծի կազմումը, թե դրանից հետո, չեն կարող Շնկերության անշարժ գույքի արժեքը հատուցելու Հայաստանի Հանրապետության պարտավորության մաս կազմել, քանի որ այդ աշխատանքները ներառված չեն նախագծում: Հետևաբար, նախագծից դուրս շինարարական աշխատանքների համար կատարված ծախսերը ենթակա չեն փոխհատուցման:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունից բռնագանձման է ենթակա միայն օրինական կարգով հաստատված նախագծի սահմաններում իրականացված շինարարական աշխատանքների համար կատարված 32.636.339 ՀՀ դրամ ծախսը և այդ գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի կարգով հաշվարկված տոկոսները, իսկ մնացած մասով Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը ենթակա է բեկանման: ԵԿԴ/1506/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԿԱՊԱԼԱՌՈՒԻ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ ՊԱՏՎԵՐԱՏՈՒԻ ԿՈՂՄԻՑ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 718.

1. Պատվիրատուն պարտավոր է կապալի պայմանագրով նախատեսված ժամկետներում ու կարգով կապալառուի մասնակցությամբ զննել և ընդունել կատարված աշխատանքը (դրա արդյունքը), իսկ պայմանագրից աշխատանքի արդյունքը վատթարացնող շեղումներ կամ աշխատանքում այլ թերություններ հայտնաբերելու դեպքում՝ այդ մասին անհապաղ հայտնել կապալառուին:

2. Աշխատանքն ընդունելիս թերություններ հայտնաբերած պատվիրատուն իրավունք ունի դրանք վկայակոչել այն դեպքերում, եթե ընդունումը հաստատող ակտում կամ այլ փաստաթղթում նախատեսվել է այդ թերությունները կամ հետագայում դրանց վերացման պահանջ ներկայացնելու հնարավորությունը:

3. Պատվիրատուն, որն աշխատանքն ընդունել է առանց ստուգման, զրկվում է աշխատանքի այն թերությունները վկայակոչելու իրավունքից, որոնք կարող էին հայտնաբերվել սովորական եղանակով ընդունելու ժամանակ (բացահայտ թերություններ), եթե այլ բան նախատեսված չէ կապալի պայմանագրով:

4. Պատվիրատուն, որն աշխատանքն ընդունելուց հետո աշխատանքում հայտնաբերել է պայմանագրից շեղումներ կամ թերություններ, որոնք չէին կարող բացահայտվել ընդունման սովորական եղանակի ժամանակ (թաքնված թերություններ)՝ ներառյալ այնպիսիք, որոնք կապալառուն դիտավորյալ թաքցրել է, պարտավոր է դրանք հայտնաբերելուց հետո՝ ողջամիտ ժամկետում, այդ մասին հայտնել կապալառուին:

5. Պատվիրատուի և կապալառուի միջև աշխատանքի թերությունների կամ դրանց պատճառների հետ կապված վեճ առաջանալու դեպքում ցանկացած կողմի պահանջով նշանակվում է փորձաքննություն: Փորձաքննության ծախսերը կրում է կապալառուն, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ փորձաքննությամբ հաստատվում է կապալառուի կողմից կապալի պայմանագրի խախտման կամ կապալառուի գործողությունների և հայտնաբերված թերությունների միջև պատճառական կապի բացակայությունը: Նշված դեպքերում փորձաքննության ծախսերը կրում է փորձաքննություն պահանջած կողմը, իսկ եթե փորձաքննությունը նշանակվել է երկու կողմերի համաձայնությամբ, ապա ծախսերը նրանց միջև բաշխվում են հավասարաչափ:

6. Պատվիրատուի կողմից կատարված աշխատանքն ընդունելուց խուսափելու դեպքում, հաշված այն օրվանից երկու ամիս անցնելուց հետո, երբ պայմանագրի համաձայն՝ աշխատանքի արդյունքը պետք է

հանձնված լինել պատվիրատուին, կապալառուն իրավունք ունի վաճառել աշխատանքի արդյունքը, իսկ ստացած գումարը՝ իր կատարած ծախսերի արժեքը պահելով, պատվիրատուի անունով մուծել դեպոզիտ՝ սույն օրենսգրքի 366 հոդվածով նախատեսված կարգով, եթե այլ բան նախատեսված չէ կապալի պայմանագրով:

7. Եթե կատարված աշխատանքն ընդունելուց պատվիրատուի խուսափելը հանգեցրել է աշխատանքը հանձնելու կետանցի, ապա պատրաստված, մշակված (վերամշակված) գույքի պատահական կորստի ռիսկը համարվում է պատվիրատուին փոխանցված՝ սկսած այն պահից, երբ այդ գույքը պետք է հանձնվեր:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Կապալի պայմանագրով նախատեսված աշխատանքների ընդունման կարգը սահմանված է 718-րդ հոդվածով, իսկ շինարարական աշխատանքների դեպքում՝ նաև 751-րդ հոդվածով:

Նշված հոդվածների ընդհանուր տրամաբանությունը հանգում է նրան, որ աշխատանքների հանձնման-ընդունման նպատակներից մեկը նաև այդ ընթացքում աշխատանքի որակի ստուգումն է, որի արդյունքում կարող են բացահայտվել որակական թերություններ: Սակայն ոչ բոլոր թերություններն են, որոնք հնարավոր է բացահայտել աշխատանքի արդյունքն ընդունելիս: Հետևաբար օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռում պատվիրատուին աշխատանքի արդյունքի հանձնում-ընդունումից հետո նույնպես ստուգել աշխատանքի որակը և թերություններ հայտնաբերելու դեպքում այդ մասին տեղյակ պահել կապալառուին: Այդպիսի թերությունները պետք է լինեն թաքնված, այսինքն՝ դրանք հնարավոր չպետք է լինի բացահայտել սովորական կարգով աշխատանքի արդյունքն ընդունելիս:

Նշված կանոնակարգումը երբեմն հստակ չի լինում, երբ դատավարության ընթացքում կողմերի միջև վեճ է առաջանում աշխատանքի արդյունքի որակի վերբերյալ: Շատ հաճախ պատվիրատուն թերություններ հայտաբարելիս միանգամից դիմում է դատարան՝ պահանջելով վնասների հատուցում:

Նման գործի քննության ժամանակ միայն աշխատանքի արդյունքի որակական թերությունների հայտաբերումը բավարար չէ կապալառուի նկատմամբ պահանջ ներկայացնելու համար: Դատավարական տեսնակյունից անհրաժեշտ է ապացուցել, որ դրանք թաքնված թերություններ են, քանի որ նման տրամաբանություն է դրված օրենսգրքի 718-րդ հոդվածում: Ընդ որում, այստեղ էական նշանակություն ունի նաև ապացուցման բեռի բաշխման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ խնդիրներին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պատվիրատուն պարտավոր է կապալի պայմանագրով նախատեսված ժամկետներում և կարգով կապալառուի մասնակցությամբ զննել և ընդունել կատարված աշխատանքը (դրա արդյունքը), իսկ պայմանագրով աշխատանքի արդյունքը վատթարացնող շեղումներ կամ աշխատանքում այլ թերություններ հայտնաբերելու դեպքում՝ այդ մասին անհապաղ հայտնել կապալառուին: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ պատվիրատուն, որն աշխատանքն ընդունել է առանց ստուգման, զրկվում է աշխատանքի այն թերությունները վկայակոչելու իրավունքից, որոնք կարող էին հայտնաբերվել սովորական եղանակով ընդունելու ժամանակ (բացահայտ թերություններ), եթե այլ բան նախատեսված չէ կապալի պայմանագրով:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ պատվիրատուն, որն աշխատանքն ընդունելուց հետո աշխատանքում հայտնաբերել է պայմանագրից շեղումներ կամ թերություններ, որոնք չէին կարող բացահայտվել ընդունման սովորական եղանակի ժամանակ (թաքնված թերություններ)՝ ներառյալ այնպիսիք, որոնք կապալառուն դիտավորյալ թաքցրել է, պարտավոր է դրանք հայտնաբերելուց հետո՝ ողջամիտ ժամկետում այդ մասին հայտնել կապալառուին:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոհիշյալ նորմերով կարգավորվում է պատվիրատուի կողմից կատարված աշխատանքների արդյունքները զննելու և դրանց քանակի և որակի վերաբերյալ կապալառուին պահանջներ ներկայացնելու կարգը:

Այդ հոդվածից հետևում է, որ աշխատանքների որակի վերաբերյալ պահանջներ կապալառուին կարող են ներկայացվել մինչև աշխատանքների արդյունքների ընդունումը, իսկ հետագայում դրանց ներկայացումը թույլատրվում է, եթե այդ թերությունները չէին կարող բացահայտվել ընդունման սովորական եղանակի ժամանակ (թաքնված թերություններ):

Սույն քաղաքացիական գործով Դատարանը, հաստատված համարելով Ընկերության կողմից կատարված աշխատանքներում թերությունների առկայությունը, բավարարել է հակընդդեմ հայցը,

վճռի հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ շինարարական աշխատանքների թերությունները ի հայտ են եկել աշխատանքները հանձնելուց հետո:

Մինչդեռ, Դատարանի վճռով հիմնավորված չէ Ընկերության կողմից կատարված աշխատանքներում առկա թերությունների թաքնված լինելը, այսինքն՝ հիմնավորված չէ այն հանգամանքը, որ նշված թերություններն ի հայտ են եկել աշխատանքները հանձնելուց հետո և չէին կարող հայտնաբերվել սովորական եղանակով ընդունելու ժամանակ:

Վճռի իրավական հիմնավորումը բնութագրում է ինչպես դատարանի, այնպես էլ նրա վճռի իրավակիրառ գործառույթը, ընդգծում դատական գործունեության և դատական վճռի օրինականությունը: Մինչդեռ, վճռում նշված չէ, թե ինչի հիման վրա է Դատարանը հանգել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի իմաստով թերությունները թաքնված լինելու մասին եզրակացությանը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ Դատարանի վճիռը գուրկ է իրավական հիմնավորումից և այս առումով այն չի կարող լինել օրինական, համոզիչ և հեղինակավոր: 3-1487 (ՏԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

2. Օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ պատվիրատուի և կապալառուի միջև աշխատանքի թերությունների կամ դրանց պատճառների հետ կապված վեճ առաջանալու դեպքում ցանկացած կողմի պահանջով նշանակվում է փորձաքննություն: Նշված նորմն ունի ոչ միայն նյութաիրավական, այլև դատավարական կարևոր նշանակություն: Այսինքն՝ փորձաքննություն նշանակելու հարցը կարող է բարձրացվել ոչ միայն աշխատանքի արդյունքն ընդունելիս, այլև հետագայում կողմերի միջև դատական կարգով վեճը քննելիս:

Հետևաբար դատարանները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերը կիրառելիս պետք է հաշվի առնեն նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կանոնակարգումները:

Այդ տրամաբանությամբ խնդիրը լուծեց նաև Վճռաբեկ դատարանը՝ նշելով.

վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փորձաքննություն նշանակելու միջնորդությունը լուծելու ժամանակ Դատարանը պետք է հաշվի առներ հետևյալ հանգամանքները.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ պատվիրատուի և կապալառուի միջև աշխատանքի թերությունների կամ դրանց պատճառների հետ կապված վեճ առաջանալու դեպքում ցանկացած կողմի պահանջով նշանակվում է փորձաքննություն:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից նաև հետևում է, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ դատարանը կողմի միջնորդությամբ փորձաքննություն նշանակելու հարցը որոշելիս պետք է հաշվի առնի նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի 5-րդ կետի պահանջը, քանի որ օրենսդիրը նմանատիպ դեպքերում հստակ սահմանում է այն գործողությունները, ինչպես նաև ապացույցի այն տեսակը, որով վեճի դեպքում պետք է հաստատվի տվյալ փաստը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով ծագող հատուկ գիտելիքներ պահանջող հարցերի պարզաբանման համար օրենքը նախատեսում է կողմի միջնորդությամբ փորձաքննություն նշանակելու պահանջ, որը դատարանը պարտավոր էր ապահովել:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանություններին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հարցերը հնարավոր է պարզել նույն փորձաքննության շրջանակներում, իսկ մինչ փորձաքննություն նշանակելը Վերաքննիչ դատարանի կողմից հատուկ գիտելիքներ պահանջող հարցի վերաբերյալ դիրքորոշում հայտնելը չի բխում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 718-րդ հոդվածից: ԵԿԴ/3494/02/09 2011 թվականի ապրիլի 01

§ 2. ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱՊԱԼ (§ 3)

ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ և ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 741.

1. Կապալառուն պարտավոր է շինարարությունը և դրա հետ կապված աշխատանքներն իրականացնել աշխատանքի ծավալը, բովանդակությունն ու դրան ներկայացվող այլ պահանջները սահմանող նախագծային փաստաթղթերին և աշխատանքի գինը որոշող նախահաշվին համապատասխան:

Շինարարական կապալի պայմանագրում այլ ցուցումների բացակայության դեպքում ենթադրվում է, որ կապալառուն պարտավոր է կատարել նախագծային փաստաթղթերում և նախահաշվում նշված բոլոր աշխատանքները:

2. Շինարարական կապալի պայմանագրով պետք է սահմանված լինեն նախագծային փաստաթղթերի կազմը և բովանդակությունը, ինչպես նաև պետք է նախատեսված լինի, թե կողմերից որը ու ինչ ժամկետում պետք է ներկայացնի համապատասխան փաստաթղթերը:

3. Կապալառուն, շինարարության ընթացքում հայտնաբերելով նախագծային փաստաթղթերում հաշվի չառնված աշխատանքներ և դրանց հետ կապված լրացուցիչ աշխատանքներ կատարելու և շինարարության նախահաշվային արժեքն ավելացնելու անհրաժեշտություն, պարտավոր է այդ մասին հաղորդել պատվիրատուին:

Տասնօրյա ժամկետում պատվիրատուից իր հաղորդման պատասխանը չստանալու դեպքում կապալառուն պարտավոր է դադարեցնել համապատասխան աշխատանքները՝ պարապուրդից առաջացած վնասները հաշվարկելով պատվիրատուի հաշվին, եթե դրա համար այլ ժամկետ սահմանված չէ շինարարական կապալի պայմանագրով: Պատվիրատուն ազատվում է այդ վնասները հատուցելու պարտականությունից, եթե ապացուցում է լրացուցիչ աշխատանքներ կատարելու անհրաժեշտության բացակայությունը:

4. Սույն հոդվածի 3-րդ կետում սահմանված պարտականությունները չկատարած կապալառուն զրկվում է պատվիրատուից իր կատարած լրացուցիչ աշխատանքների վարձատրություն և դրանցից բխող վնասների հատուցում պահանջելու իրավունքից, եթե չի ապացուցում, որ անհապաղ գործողությունների անհրաժեշտությունը բխել է պատվիրատուի շահերից, մասնավորապես, պայմանավորված է եղել այն պարագայով, որ աշխատանքը դադարեցնելը կարող էր հանգեցնել շինարարական օբյեկտի վնասման կամ փլուզման:

5. Լրացուցիչ աշխատանքներ կատարելու և դրանց վարձատրության համար պատվիրատուի համաձայնության դեպքում կապալառուն իրավունք ունի հրաժարվել դրանք կատարելուց միայն այն դեպքերում, երբ այդպիսիք չեն մտնում կապալառուի մասնագիտական գործունեության բնագավառի մեջ, կամ կապալառուն չի կարող կատարել իրենից անկախ պատճառներով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Շինարարական կապալի հետ կապված հարցերը կարգավորվում են նաև քաղաքաշինական օրենսդրությամբ, որոնք նույնպես կարևոր նշանակություն ունեն շինարարական կապալի շրջանակներում գործունեություն իրականացնելու համար:

Մասնավորապես, այդ հարաբերությունները կարգավորում են «Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենքով¹³⁵, «Քաղաքաշինության բնագավառում իրավախախտումների համար պատասխանատվության մասին» ՀՀ օրենքով¹³⁶, ՀՀ Կառավարության «Հայաստանի Հանրապետությունում շինարարության թույլտվության և քանդման թույլտվության կարգը հաստատելու մասին» N 91 որոշմամբ¹³⁷, «Քաղաքաշինության բնագավառում շինարարության իրականացման (բացառությամբ շինարարության թույլտվություն չպահանջող աշխատանքների) գործունեության լիցենզավորման կարգը և լիցենզիայի ձևը հաստատելու մասին» N 777-Ն որոշմամբ¹³⁸, ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի տարբեր շինարարական նորմեր հաստատելու

¹³⁵ Ընդունվել է 1998 թվականի մայիսի 5-ին, ՀՀՊՏ 1998.05.30/11(44)

¹³⁶ Ընդունվել է 1999 թվականի ապրիլի 28-ին, ՀՀՊՏ 1999.06.11/15(81)

¹³⁷ Ընդունվել է 2002 թվականի փետրվարի 2-ին, ՀՀՊՏ 2002.02.14/7(182)

¹³⁸ Ընդունվել է 2009 թվականի հուլիսի 2-ին, ՀՀՊՏ 2009.07.22/37(703)

մասին հրամաններով¹³⁹, «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կառուցվող շենքերի, կառուցվածքների եվ շինարարական աշխատանքների տեսակների խոշորացված ցուցանիշները հաստատելու մասին» N 09-Ն հրամանով¹⁴⁰, «Քաղաքաշինական փաստաթղթերի (ծրագրային եվ ճարտարապետաշինարարական) մշակման աշխատանքների արժեքի հաշվարկման կարգը հաստատելու մասին» N 19-Ն, «Գործող գներով շինարարական աշխատանքների արժեքի հաշվարկման կարգը հաստատելու մասին» N 41-Ն¹⁴¹, «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կառուցվող շենքերի, կառուցվածքների եվ շինարարական աշխատանքների տեսակների արժեքի խոշորացված ցուցանիշների ժողովածուն հաստատելու մասին» N 09-Ն հրամաններով և բազմաթիվ այլ իրավական ակտերով:

Կապալի պայմանագրի շրջանակներում կապալառուի հիմնական պարտականությունը դրսևորվում է որոշակի աշխատանքների կատարմամբ և դրա արդյունքը պատվիրատուին հանձնելով: Շինարարական կապալի դեպքում այդ աշխատանքները որոշվում են նաև նախագծային փաստաթղթերով: Այդ նպատակով քաղաքացիական օրենսգրքի 741-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ կապալառուն պարտավոր է շինարարությունը և դրա հետ կապված աշխատանքներն իրականացնել աշխատանքի ծավալը, բովանդակությունն ու դրան ներկայացվող այլ պահանջները սահմանող նախագծային փաստաթղթերին և աշխատանքի գինը որոշող նախահաշվին համապատասխան:¹⁴²

Պրակտիկայում երբեմն հանդիպում են դեպքեր, երբ որոշակի աշխատանքներ չեն ներառվում նախագծային փաստաթղթերում կամ կատարվում են աշխատանքներ՝ դրանք հետագայում նախագծային փաստաթղթերում ներառելու նպատակով: Կողմերի միջև վեճ առաջանալիս, երբ բարձրացվում է պայմանագրի լուծման և կատարված աշխատանքների փոխհատուցման հարց, քննարկման առարկա է դառնում նաև նախագծային փաստաթղթերից դուրս կատարված աշխատանքների փոխհատուցման հարցը:

Վճարել դատարանը գործերից մեկով անդրադառնալով նաև այդ հարցին, նշեց.

Վճարել դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանները Հայաստանի Հանրապետության կողմից Ընկերության գույքի դիմաց հատուցում տրամադրելու պարտավորություն ունենալու հարցում ճիշտ հետևության են հանգել, սակայն հատուցման ենթակա գումարի չափը ենթակա է նվազեցման հետևյալ պատճառաբանությամբ:

*Այսպես՝ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի 29.03.2010 թվականի թիվ 10-0127 դատահաշվապահական, դատատեխնիկական և ապրանքագիտական համալիր փորձաքննության եզրակացության համաձայն՝ Ընկերության կողմից կառուցված անավարտ շինության համար կատարված շինմոնտաժային աշխատանքների շուկայական արժեքը 2005 թվականի դրությամբ կարող է կազմել ընդամենը 74.962.683 ՀՀ դրամ, այդ թվում՝ 32.636.339 ՀՀ դրամ՝ նախագծով փաստացի կատարված շինմոնտաժային աշխատանքների արժեքը և 42.326.344 ՀՀ դրամ՝ նախագծից դուրս կատարված շինմոնտաժային աշխատանքների արժեքը: **Նախագծից դուրս կատարված շինարարական աշխատանքների ծավալներն արտացոլող թիվ 2 աղյուսակում նշված «3110.0 մ³ 4-րդ կարգի գրունտում խրամուղի փորել մ/մեխանիզմներով, այդ հողամասի 1250 մ³ նախկինում շինարարության իրականացման ընթացքում է կատարվել, իսկ 1860.0 մ³ գրունտում խրամուղի փորել մ/մեխանիզմներով կատարվել է հատկացված հողամասից դուրս և գտնվում է օրինական հատկացված հողամասի էտնամասում»:***

Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է, որ փորձաքննության եզրակացությունը և այն կազմած փորձագետների ցուցմունքները հաստատում են, որ «նախագծից դուրս» որակումը ստացած աշխատանքներն արդեն իսկ կատարված և ավարտված են եղել նախքան նախագծի հաստատումը և սոսկ այդ պատճառով են ստացել վերոհիշյալ որակումը, իսկ նախկինում կատարված չլինելու պարագայում դրանք անհրաժեշտաբար պետք է ներառվեին նախագծում:

Մինչդեռ, Վճարել դատարանը գտնում է, որ հաստատված նախագծից դուրս կատարված շինարարական աշխատանքների համար ծախսված գումարները, անկախ այն հանգամանքից, թե

¹³⁹ Տես, օրինակ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի ՀՀՇՆ IV-11.03.01-04 (ՄՄՆ 3.02.01-2002) «Արտադրական շենքեր» շինարարական նորմերը հաստատելու մասին 2004 թվականի մարտի 3-ի N 16-Ն հրամանը

¹⁴⁰ Ընդունվել է 2008 թվականի հունվարի 14-ին, ՀՀԳՏ 2008.04.23/13(287)

¹⁴¹ Ընդունվել է 2008 թվականի հունիսի 16-ին, ՀՀԳՏ 2008.07.01/21(295)

¹⁴² Տես նաև սույն աշխատանքում 700-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

այդ աշխատանքները կատարվել են մինչև նախագծի կազմումը, թե դրանից հետո, չեն կարող Շնկերության անշարժ գույքի արժեքը հատուցելու Հայաստանի Հանրապետության պարտավորության մաս կազմել, քանի որ այդ աշխատանքները ներառված չեն նախագծում: Հետևաբար, նախագծից դուրս շինարարական աշխատանքների համար կատարված ծախսերը ենթակա չեն փոխհատուցման:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունից բռնագանձման է ենթակա միայն օրինական կարգով հաստատված նախագծի սահմաններում իրականացված շինարարական աշխատանքների համար կատարված 32.636.339 ՀՀ դրամ ծախսը և այդ գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի կարգով հաշվարկված տոկոսները, իսկ մնացած մասով Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը ենթակա է բեկանման: ԵԿԴ/1506/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՏՈՒՑԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 777.

1. Ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով՝ կատարողը պարտավորվում է պատվիրատուի առաջադրանքով ծառայություններ մատուցել (կատարել որոշակի գործողություններ կամ իրականացնել որոշակի գործունեություն), իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել այդ ծառայությունների համար:

2. Ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

3. Սույն գլխի կանոնները կիրառվում են կապի, բժշկական, անասնաբուժական, առողջապահական, խորհրդատվական, տեղեկատվական, ուսուցման, զբոսաշրջիկության և այլ ծառայությունների պայմանագրերի նկատմամբ:

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՎՃԱՐԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 779.

1. Պատվիրատուն պարտավոր է իրեն մատուցված ծառայությունների համար վճարել ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով:

2. Կատարման անհնարինության դեպքում, որը ծագել է պատվիրատուի մեղքով, ծառայությունները վճարվում են լրիվ ծավալով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով:

3. Այն դեպքում, երբ կատարման անհնարինությունը ծագել է այնպիսի հանգամանքներից, որոնց համար կողմերից որևէ մեկը պատասխանատվություն չի կրում, պատվիրատուն կատարողին հատուցում է նրա կատարած փաստացի ծախսերը, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսդիրը ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի համար նախատեսում է դրա գրավոր ձևի առկայություն: Պրակտիկայում հաճախ որոշակի ծառայությունների, մասնավորապես կապի ծառայություններից օգտվելու համար լրացվում են պատվեր-դիմումներ, որոնք էլ հետագայում հիմք են հանդիսանում ծառայությունների մատուցման և դրա դիմաց վճարման համար: Կողմերի միջև վեճի դեպքում դատարանները հաճախ այդ ապացույցը բավարար չեն համարում ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի գրավոր ձևը պահպանված լինելու հանգամանքի քննության ժամանակ:

Հետևաբար դատական պրակտիկայի միասնականացման անհրաժեշտությունը պահանջում էր առաջին հերթին լուծում տալ այդ հարցին և գնահատել այդ պատվեր-դիմումների համապատասխանությունը քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ հոդվածի 2-րդ մասին:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործով ապացույցներ են նույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված կարգով ձեռք բերված տեղեկությունները, որոնց հիման վրա դատարանը պարզում է գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գրավոր ապացույցներ են գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների մասին տեղեկություններ պարունակող ակտերը, պայմանագրերը, տեղեկանքները, գործարար թղթակցությունը, այլ փաստաթղթերը և նյութերը, այդ թվում՝ էլեկտրոնային կամ կապի այլ միջոցով կամ փաստաթղթերի իսկությունը հաստատելու հնարավորություն ընձեռող այլ եղանակով ստացված ապացույցները:

Նշված նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի հաստատված լինելու հարցը դատարանը պարզում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Ընդ որում, դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության հիման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ, ինչպես նաև պետք է նշի ոչ միայն այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնվել է վիճելի փաստերը հաստատելիս և արդյունքում որոշում կայացնելիս, այլև պետք է պատճառաբանի, թե ինչու է կողմի ներկայացրած այս կամ այն ապացույցը մերժվում: Միայն նման հիմնավորումը կարող է վկայել գործի բազմակողմանի հետազոտության մասին:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 442-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հրապարակային է համարվում առևտրային կազմակերպության կնքած և ապրանքներ վաճառելու, աշխատանքներ կատարելու կամ ծառայություններ մատուցելու նրա պարտականությունները սահմանող պայմանագիրը, որոնք այդ կազմակերպությունն իր գործունեության բնույթով պետք է իրականացնի յուրաքանչյուրի նկատմամբ, ով կղիմի իրեն (մանրածախ առևտուր, ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտով փոխադրումներ, կապի ծառայություններ, էներգամատակարարում, բժշկական, հյուրանոցային սպասարկում և այլն):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 443-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրում կարող է նախատեսվել, որ դրա առանձին պայմանները որոշվում են համապատասխան տեսակի պայմանագրերի համար մշակված և մամուլում հրապարակված օրինակելի պայմաններով, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ օրինակելի պայմանները կարող են շարադրվել օրինակելի պայմանագրի կամ այդ պայմանները պարունակող այլ փաստաթղթի ձևով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով կատարողը պարտավորվում է պատվիրատուի առաջադրանքով ծառայություններ մատուցել (կատարել որոշակի գործողություններ կամ իրականացնել որոշակի գործունեություն), իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել այդ ծառայությունների համար: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 779-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պատվիրատուն պարտավոր է իրեն մատուցված ծառայությունների համար վճարել ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով:

Սույն գործով վերաքննիչ բողոքը մերժելիս Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է, որ «պատվեր-դիմումները չեն կարող հանդիսանալ կողմերի միջև կնքված կապի ծառայության պայմանագրից բխող իրավահարաբերությունների ծագման հիմքը հաստատող ապացույցներ, քանի որ դրանցում բացակայում են օրենսդրի կողմից կապի ծառայության պայմանագրին առաջադրվող պայմանները, մասնավորապես նման պայմանագրի բովանդակությունը կազմող կատարողի կողմից պատվիրատուի առաջադրանքով ծառայություններ մատուցելու, ինչպես նաև վերջինիս կողմից այդ ծառայությունների համար վճարելու պարտավորությունը»:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության և Զվարթ Ալավերդյանի միջև 09.03.2009 թվականին կնքված թիվ 055-052 և 055-053 պատվեր-դիմումների (պայմանագրեր) համաձայն՝ Զվարթ Ալավերդյանին հատկացվել են թիվ 2 հեռախոսահամարներ: Ստորագրելով պատվեր-դիմումները՝ Զվարթ Ալավերդյանը հաստատել է, որ ծանոթացել է և համաձայն է Ընկերության GSM շարժական կապի պայմանագրային համակարգի ծառայությունների մատուցման կանոններին:

«Ընկերության GSM շարժական կապի հետվճարային համակարգի ծառայությունների մատուցման պայմաններ»-ի 5.1-ին կետի համաձայն՝ վճարումները բաժանորդի կողմից կատարվում են հաշվետու ժամանակաշրջանում իրեն մատուցված ծառայությունների դիմաց՝ համաձայն նույն պայմաններում սահմանված պայմանների, բաժանորդի կողմից ընտրված սակագնային պլանի, օգտագործած ծառայությունների ցանկի և ծավալների: Պայմանների 5.2-րդ կետի համաձայն՝ փաստացի մատուցված ծառայությունների դիմաց վճարման ենթակա գումարը որոշվում է օպերատորի բիլինգային համակարգի գրանցումների հիման վրա և նշվում է բաժանորդին ներկայացվող ծառայությունների մատուցման հաշվում: Ծառայությունների մատուցման հաշիվը հանդիսանում է բաժանորդին ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ ապացույց, իսկ 5.5-րդ կետի համաձայն՝ բաժանորդի կողմից հաշվի չստանալը կամ ստացման ուշացումը չի կարող հիմք հանդիսանալ բաժանորդի կողմից ծառայությունների դիմաց վճարումները չկատարելու կամ վճարման ժամկետները հետաձգելու համար:

Վերոգրյալից ելնելով և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ, ինչպես նաև գործում առկա մյուս ապացույցների հետ համադրման եղանակով չի հետազոտել և գնահատել 09.03.2009 թվականի թիվ 055-052 և 055-053 պատվեր-դիմումները, որոնք ստորագրելով՝ Զվարթ Ալավերդյանը հաստատել է, որ ծանոթացել է և համաձայն է Ընկերության GSM շարժական կապի պայմանագրային համակարգի ծառայությունների մատուցման կանոններին:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած իր որոշումներում անդրադարձել է «ծառայությունների մատուցման հաշիվ»-ների՝ որպես Ընկերության հայցը հիմնավորող ապացույցի վերաբերելիության և թույլատրելիության հարցին և արձանագրել, որ հայցը հիմնավորող միակ թույլատրելի ապացույցն Ընկերության կողմից ներկայացված ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ հաշիվն է (տես ըստ հայցի «ԱրմենՏել» ՓԲԸ-ի ընդդեմ «Էյ Ար-Այ Սի Թի» ՍՊԸ-ի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի 29.07.2011 թվականի թիվ ԱՎԴ1/0009/02/10 որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության կողմից 099005880 հեռախոսահամարի համար ներկայացված 30.06.2009 թվականի ծառայությունների մատուցման թիվ 101020309353 հաշվի համաձայն, որում ներառված են նաև 04.04.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101018096711, 03.05.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101018794162 և 03.06.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101019511096 հաշիվներով վճարման ենթակա գումարները, Զվարթ Ալավերդյանի պարտքը կազմում է 72.027,68 ՀՀ դրամ: Նշված հաշվին կից թիվ 101020309353 շրջանառու տեղեկանքի համաձայն ևս պարտքը կազմում է 72.027,68 ՀՀ դրամ: Իսկ 099005808 հեռախոսահամարի համար ներկայացված 30.06.2009 թվականի ծառայությունների մատուցման թիվ 101020309318 հաշվի համաձայն, որում ներառված են նաև 04.04.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101018096672, 03.05.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101018794127 և 03.06.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101019511058 հաշիվներով վճարման ենթակա գումարները, Զվարթ Ալավերդյանի պարտքը կազմում է 22.287,16 ՀՀ դրամ: Նշված հաշվին կից թիվ 101020309318 շրջանառու տեղեկանքի համաձայն ևս պարտքը կազմում է 22.287,16 ՀՀ դրամ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և վերլուծելով կողմերի միջև կնքված պատվեր-դիմումի (պայմանագրի) ծառայությունների մատուցման պայմանները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով «ծառայությունների մատուցման հաշիվ»-ները ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ հայցը հիմնավորող թույլատրելի ապացույցներ են: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերության հայցը ենթակա էր բավարարման: ԼԴ4/0154/02/11 2012 թվականի հունիսի 29

2. Ծառայությունների վաճրվի մատուցման պայմանագրի ձևի հետ կապված հաջորդ խնդիրը վերաբերում է պայմանագրով մատուցված ծառայությունների պարտքի չափին: Հիմնական հարցը հետևյալն է. արդյոք բաժանորդի կողմից հասցեագրված գրությունը, որով վերջինս ընդունել է որոշակի չափով պարտքի առկայությունը, կարող է վերաբերելի ապացույց համարվել այն դեպքում, երբ գործում առկա չէ ծառայությունների վաճրվի մատուցման պայմանագիրը:

Պրակտիկայում դատարանները երբեմն մերժում են նման հայցերը՝ գտնելով, որ նման ապացույց ներկայացնելու հնարավորություն օրենսդիրը նախատեսել է միայն փոխառության պայմանագրի դեպքում, իսկ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի դեպքում պարտավորության առկայությունն առաջին հերթին կարող է հաստատվել միայն համապատասխան պայմանագրով, այլ ոչ թե գրությամբ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև այդ հարցին և նշեց.

սույն գործում առկա՝ Ընկերության տնօրենին ուղղված 29.08.2007 թվականի դիմումով Լևոն Նալթակյանն ընդունել է, որ ըստ բոլոր անձնական հաշիվների պարտքը կազմում է 6.736.278 ՀՀ դրամ 258 հեռախոսահամարների քանակով: Խնդրել է միացնել այն հեռախոսահամարները, որոնք վճարել են պարտքը հունիս և հուլիս ամիսների համար (120 համար) և պարտավորվել է 6.736.278 ՀՀ դրամ պարտքը վճարել երեք ամսվա ընթացքում: Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ չի գնահատել նշված դիմումը և գտել է, որ նշված դիմումն Ընկերության նկատմամբ Լևոն Նալթակյանի պարտքը հիմնավորող ապացույց չէ:

Վերաքննիչ դատարանը բողոքարկվող որոշման հիմքում դրել է նաև այն հիմնավորումը, որ «Բողոք բերողի մատնանշած գրությունը, որով Լևոն Նալթակյանն ընդունել է Ընկերության նկատմամբ ունեցած պարտավորությունը, ևս վերաբերելի ապացույց չի կարող համարվել, քանի որ կողմերի միջև կնքվել է ոչ թե փոխառության պայմանագիր, ի հավաստումն որի կարող էր ներկայացվել պարտքի առկայությունը հիմնավորող նման ապացույց, այլ կնքվել է ծառայությունների մատուցման պայմանագիր, որպիսի պայմաններում նման գրությունը չի կարող հանդիսանալ Ընկերության նկատմամբ Լևոն Նալթակյանի պարտքը հիմնավորող ապացույց»:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ապացուցման առարկան է ծառայությունները փաստացի մատուցված լինելու փաստը, ինչպես նաև այդ ծառայությունների արժեքը: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լևոն Նալթակյանի՝ Ընկերության տնօրենին հասցեագրված 29.08.2007 թվականի դիմումը վերաբերելի ապացույց է, քանի որ դրանով Լևոն Նալթակյանն ընդունել է, որ Ընկերության կողմից մատուցված ծառայությունների արժեքը կազմում է 6.736.278 ՀՀ դրամ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ ապացույցը պետք է գնահատվեր գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն քաղաքացիական գործով չի կատարվել ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտություն: Հետևաբար, բողոքարկվող դատական ակտն անհիմն է: ԿԴ2/0002/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

3. Դատական պրակտիկայում բավականին լայն տարածում ստացած մյուս խնդիրը կապված է մատուցված ծառայությունների պարտքի չափի հիմնավորման հետ: Խնդիրն այս մասով ունի նաև դատավարական կողմ, քանի որ կատարողը պետք է ներկայացնի բավարար ապացույցներ պատվիրատուի պարտքի չափը հիմնավորելու համար: Միայն այդ դեպքում պատվիրատուի մոտ քաղաքացիական օրենսգրքի 779-րդ հոդվածի հիման վրա կծագի ծառայության դիմաց վճարելու պարտավորություն:

Նշված խնդիրը բարձրացվեց դեռևս 2009 թվականին բջջային կապի ծառայությունների հետ կապված: Նման դեպքերում ծառայություն մատուցող կազմակերպությունները ներկայացնում էին այսպես կոչված «ըջջանառու տեղեկանք», որում նշված էր լինում բաժանորդի պարտքի չափը:

Վճռաբեկ դատարանի առաջին խնդիրը նշված ապացույցի բավարար լինելու հանգամանքի քննարկումն էր:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

Նշված հոդվածը վկայում է, որ յուրաքանչյուր անձ պարտավոր է ապացուցել իր պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած հանգամանքները:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերությունը հայցադիմումին կից ներկայացրել է հայցապահանջը հիմնավորող հետևյալ փաստաթղթերը՝ Պայմանագիրը, որով հավաստվում է Ընկերության կողմից բջջային հեռախոսակապի ծառայությունների մատուցման և Սվետլանա Շահազիզյանի կողմից դրա դիմաց վճարելու պարտականությունը, շրջանառու տեղեկանք՝ կոչվող փաստաթուղթը, որն արտահայտում է բաժանորդի կողմից յուրաքանչյուր ամսվա համար նշված ծառայություններից օգտվելու դիմաց վճարվելիք պարտքի չափը:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը մերժել է Ընկերության վերաքննիչ բողոքն այն պատճառաբանությամբ, որ դատաքննությամբ հետազոտված ապացույցներով չի հաստատվել սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստն այն մասին, որ Պայմանագրից բխող պարտավորությունը չկատարելու հետևանքով Սվետլանա Շահազիզյանի պարտքը կազմում է 1.276.177 ՀՀ դրամ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումը հիմնավոր է, քանի որ շրջանառու տեղեկանք՝ բավարար չէ հայցվող գումարի չափը հիմնավորելու համար: Մասնավորապես՝ վերոնշյալ տեղեկանքում միայն նշված է բաժանորդի կողմից յուրաքանչյուր ամսվա համար ծառայություններից օգտվելու դիմաց վճարվելիք պարտքի չափը, իսկ այդ գումարի գոյացման հիմքը հիմնավորող ապացույց դատարան չի ներկայացվել: ԵԿԴ/3065/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Վերոնշյալից հետևում է, որ Շրջանառու տեղեկանք՝ բավարար չէ հայցվող գումարի չափը հիմնավորելու համար: Մասնավորապես՝ վերոնշյալ տեղեկանքում միայն նշված է բաժանորդի կողմից յուրաքանչյուր ամսվա համար ծառայություններից օգտվելու դիմաց վճարվելիք պարտքի չափը, իսկ այդ գումարի գոյացման հիմքը հիմնավորող ապացույց դատարան չի ներկայացվել:

4. Նշված որոշումից հետո խնդիրը վերջնական լուծում չստացավ: Կապի ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունները Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման հիման վրա սկսեցին դատարաններ ներկայացնել ոչ միայն վերը նշված շրջանառու տեղեկանքները, այլև դրանցում նշված պարտքի գումարի հիմքը կազմող տեղեկություններ պարունակող այլ ապացույցներ, որոնք կոչվում են հաշիվներ:

Բնականաբար, նմանատիպ գործերով նույնպես անհրաժեշտություն առաջացավ գնահատել արդեն նոր ներկայացված ապացույցների բավարար լինելու հանգամանքը գումարի բռնագանձման հարցը քննելիս:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ կետերը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետը, Ընկերության վերաքննիչ բողոքը մերժելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Ընկերությունը բավարար ապացույցներ չի ներկայացրել հիմնավորելու իր վկայակոչած փաստն այն մասին, որ Արտակ Փայտյանին մատուցվել են հենց վկայակոչած ծավալի ծառայություններ, որոնց մասով պարտավորությունը չկատարելու արդյունքում նրա պարտքը կազմել է 277940 ՀՀ դրամ, ինչպես նաև այդ պարտքի գոյացման հիմքերը հիմնավորող բավարար ապացույցներ չի ներկայացրել:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության և Արտակ Փայտյանի միջև 30.07.2007 թվականին կնքված թիվ 6738 պատվեր-դիմումով (պայմանագիր) Արտակ Փայտյանին

հատկացվել է հեռախոսահամար: Նշված պայմանագրի ծառայությունների մատուցման պայմանների 5.1-ին կետի համաձայն՝ վճարումները բաժանորդի կողմից կատարվում են հաշվետու ժամանակաշրջանում իրեն մատուցված ծառայությունների դիմաց՝ համաձայն նույն պայմաններում սահմանված պայմանների, բաժանորդի կողմից ընտրված սակագնային պլանի, օգտագործած ծառայությունների ցանկի և ծավալների, իսկ 5.2-րդ կետի համաձայն՝ փաստացի մատուցված ծառայությունների դիմաց վճարման ենթակա գումարը որոշվում է Օպերատորի բիլինգային համակարգի գրանցումների հիման վրա և նշվում է բաժանորդին ներկայացվող ծառայությունների մատուցման հաշվում: **Ծառայությունների մատուցման հաշիվը բաժանորդին՝ ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ ապացույց է:**

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և վերլուծելով կողմերի միջև կնքված պատվեր-դիմումի (պայմանագրի) ծառայությունների մատուցման պայմանները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերության կողմից ներկայացված ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ թիվ 101006885094, թիվ 101008203129, թիվ 101008877099 և թիվ 101009828473 հաշիվները սույն գործով հայցը հիմնավորող թույլատրելի և բավարար ապացույց են:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ստորադաս դատարանների կողմից թույլ է տրվել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ և 53-րդ հոդվածների խախտում՝ անտեսելով Ընկերության կողմից բաժանորդին ներկայացված **ծառայությունների մատուցման թիվ 101006885094, թիվ 101008203129, թիվ 101008877099 և թիվ 101009828473 հաշիվները: ԵԱՆԴ/1536/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27**

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ դիրքորոշումը վարահաստատեց նաև թիվ ԱՎԴ/0407/02/11 գործով 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշմամբ:

Մեկ այլ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը նորից հատուկ անդրադարձավ այդ հարցին՝ նշելով

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք, օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում պետք է պարզել իրավական հարցադրումն այն մասին, թե արդյո՞ք «ծառայությունների մատուցման հաշիվ»-ները պարտքի առկայությունը հիմնավորող պատշաճ ապացույցներ են:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած իր որոշումներում անդրադարձել է «ծառայությունների մատուցման հաշիվ»-ների՝ որպես Ընկերության հայցը հիմնավորող ապացույցի վերաբերելիության և թույլատրելիության հարցին և արձանագրել, որ **հայցը հիմնավորող միակ թույլատրելի ապացույցն Ընկերության կողմից ներկայացված ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ հաշիվն է** (տե՛ս ըստ հայցի «ԱրմենՏել» ՓԲԸ-ի ընդդեմ «Էյ Ար-Այ Սի Թի» ՍՊԸ-ի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի 29.07.2011 թվականի թիվ ԱՎԴ1/0009/02/10 որոշումը):

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ «շրջանառու տեղեկանք»-ը բավարար չէ հայցվող գումարի չափը հիմնավորելու համար, քանի որ դրա մեջ միայն նշված է բաժանորդի կողմից յուրաքանչյուր ամսվա համար ծառայություններից օգտվելու դիմաց վճարվելիք պարտքի չափը, իսկ այդ գումարի գոյացման հիմքը հիմնավորող ապացույց հայցվորը Դատարան չի ներկայացրել, հետևաբար պատասխանողի կողմից հայցվորի նկատմամբ ունեցած պարտավորության՝ դրա չափի, առկայությունը հիմնավորող ապացույցների բացակայության պայմաններում հայցվորի պահանջը չի կարող լինել օրինաչափ:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերության և Գեորգի Գյորգյանի միջև 30.03.2009 թվականին կնքված թիվ 008-11019 պատվեր-դիմումի (պայմանագիր) համաձայն՝ Գեորգի Գյորգյանին հատկացվել են թվով 2 հեռախոսահամարներ: Նշված պայմանագրի ծառայությունների մատուցման պայմանների 5.1-ին կետի համաձայն՝ վճարումները բաժանորդի կողմից կատարվում են հաշվետու ժամանակաշրջանում իրեն մատուցված ծառայությունների դիմաց՝ համաձայն նույն պայմաններում սահմանված պայմանների, բաժանորդի կողմից ընտրված

սակագնային պլանի, օգտագործած ծառայությունների ցանկի և ծավալների: Պայմանների 5.2-րդ կետի համաձայն՝ փաստացի մատուցված ծառայությունների դիմաց վճարման ենթակա գումարը որոշվում է օպերատորի բիլինգային համակարգի գրանցումների հիման վրա և նշվում է բաժանորդին ներկայացվող ծառայությունների մատուցման հաշվում: **Ծառայությունների մատուցման հաշիվը հանդիսանում է բաժանորդին՝ ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ ապացույց, իսկ 5.5-րդ կետի համաձայն՝ բաժանորդի կողմից հաշվի չստանալը կամ ստացման ուշացումը չի կարող հիմք հանդիսանալ բաժանորդի կողմից ծառայությունների դիմաց վճարումները չկատարելու կամ վճարման ժամկետները հետաձգելու համար:** Ընկերության կողմից ներկայացված 31.07.2009 թվականի ծառայությունների մատուցման թիվ 101021340805 հաշվի համաձայն, որում ներառված են նաև 03.05.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101019051287, 03.06.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101019822981 և 03.07.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101020569505 հաշիվներով վճարման ենթակա գումարները, Գեորգի Գյորգյանի պարտքը կազմում է 145.598,80 ՀՀ դրամ: Նշված հաշվին կից թիվ 101021340805 շրջանառու տեղեկանքի համաձայն ևս պարտքը կազմում է 145.598,80 ՀՀ դրամ:

Ընկերության կողմից ներկայացված 31.08.2009 թվականի ծառայությունների մատուցման թիվ 101021984712 հաշվի համաձայն, որում ներառված են նաև 03.05.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101019053596, 03.06.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101019823582, 03.07.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101020570958 և 04.08.2009 թվականին ներկայացված թիվ 101021341667 հաշիվներով վճարման ենթակա գումարները, Գեորգի Գյորգյանի պարտքը կազմում է 91.323,92 ՀՀ դրամ: Նշված հաշվին կից թիվ 101021984712 շրջանառու տեղեկանքի համաձայն ևս պարտքը կազմում է 91.323,92 ՀՀ դրամ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և վերլուծելով կողմերի միջև կնքված պատվեր-դիմումի (պայմանագրի) ծառայությունների մատուցման պայմանները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով **«ծառայությունների մատուցման հաշիվ»**-ները ծառայությունների մատուցման փաստի և ծավալների վերաբերյալ հայցը հիմնավորող թույլատրելի ապացույցներ են, որոնք անտեսվել են ստորադաս դատարանների կողմից: ԱՎԴ/0402/02/11 2012 թվականի մարտի 23

5. Ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի շրջանակներում կատարողի հիմնական պարտականությունը ծառայություններ մատուցելն է՝ որոշակի գործողություններ կատարելը կամ որոշակի գործունեություն իրականացնելը: Քաղաքացիական օրենսգրքի 781-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում են կապալի մասին ընդհանուր դրույթները (հոդվածներ 700-727) և կենցաղային կապալի մասին դրույթները (հոդվածներ 728-737), եթե դա չի հակասում սույն օրենսգրքի 777-780 հոդվածներին, ինչպես նաև ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի առանձնահատկություններին: Հետևաբար ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի շրջանակներում օրենսգրքի 718-րդ հոդվածի հիման վրա կարող են կազմվել կատարողական ակտեր կամ ծառայությունների հանձնման-ընդունման ակտեր, որոնց հիման վրա կարող են կատարվել վճարումներ: Նման իրավակարգավորումը նպատակ ունի նաև լուծել ապագայում վեճեր առաջանալիս հարցի դատավարական կողմը: Այսինքն՝ կողմերի միջև վեճ առաջանալիս անհրաժեշտություն է առաջանում ապացուցել ծառայությունները մատուցված լինելու փաստը, որպեսզի դրա հիման վրա կատարվի վճարում:

Հետևաբար այն դեպքերում, երբ վերը նշված ակտերը կազմված չեն լինում, առաջանում է ապացուցման բեռի բաշխման հարց, որը պետք է լուծվի՝ հաշվի առնելով նաև նյութական իրավունքը, տվյալ դեպքում քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ և 779-րդ հոդվածները:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ ծառայությունները մատուցված լինելու փաստն ապացուցելու պարտականություն կրող կողմի հարցին դեռևս 2007 թվականին՝ նշելով՝

սույն վեճի հիմքում ընկած պայմանագրերի համաձայն՝ պատվիրատուն պարտավորվել է ընդունել կատարված աշխատանքը և վճարել դրա դիմաց՝ ներկայացված կատարողական ակտերի համաձայն: Այսինքն որպես նշված աշխատանքների դիմաց վճարման հիմք՝ կողմերը փոխադարձ համաձայնությամբ համարել են կատարողական ակտերը:

Մինչդեռ հայցվորը (կատարողը) 2005 թվականի նոյեմբեր ամսին կատարված աշխատանքների ընդունման և կատարողական ակտերի հաստատման մասին որևէ հիմնավոր ապացույց չի ներկայացրել դատարան:

Հայցի բավարարման հիմքում դատարանը դրել է նաև թաղապետարանի գանձումների բաժնի պետի և Քլիր Միթի» ՄՊԸ-ի գլխավոր հաշվապահի միջև կազմված փոխադարձ հաշվարկների ստուգման ակտը, որը հաստատված չէ համայնքի ղեկավարի կողմից:

Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ կետերի համաձայն՝ ֆինանսական բոլոր փաստաթղթերը ստորագրում է համայնքի ղեկավարը, այսինքն նա է համարվում ֆինանսական գլխավոր կարգադրիչը և միայն համայնքի ղեկավարի կողմից ստորագրվելուց և կնքվելուց հետո, ակտը կարող է օրինական ուժ ունենալ, ինչպես նաև ստանալ հաշվապահական ձևակերպում: Հետևաբար, նշված ակտն ընկերության կողմից պայմանագրերով սահմանված աշխատանքները պատշաճ կերպով կատարված լինելու մասին փաստը հաստատող թույլատրելի և վերաբերելի ապացույց չէ: քանի որ այն հաստատված չէ համայնքի ղեկավարի կողմից և վերաբերվում է ընդամենը թաղապետարանի կողմից աղբահանության վարձավճարների գանձմանը՝ առանց նշում պարունակելու, թե վարձավճարները կոնկրետ որ ամսվա աղբահանության դիմաց են գանձվել: Բացի այդ, թաղապետարանի կողմից աղբահանության դիմաց վճարումների գանձման փաստն ինքնին հիմք չի կարող հանդիսանալ աղբահանության աշխատանքների պատշաճ կատարումը ապացուցված համարելու համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած հանգամանքները:

Սույն գործով կայացված վճռով դատարանը աշխատանքները կատարված չլինելու վերաբերյալ պատասխանող կողմի պնդումներն անհիմն է համարել, վերջինիս կողմից մասնավորապես՝ աշխատանքը թերություններով կատարելու մասին և պայմանագրով նախատեսված աշխատանքները փաստացի կատարված չլինելու վերաբերյալ երկկողմանի կազմված ակտեր չներկայացնելու պատճառաբանությամբ: Այսպիսով, դատարանը՝ խախտելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի պահանջները՝ ընդհանուր հայցային վարույթի գործով ապացուցման պարտականությունը դրել է պատասխանողի վրա, այնինչ աշխատանքները պատշաճ որակով և ծավալով կատարված լինելու հանգամանքն ապացուցելը հայցվորի պարտականությունն է: 3-299 (ՏԳ) 2007 թվականի հունիսի 01

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ դիրքորոշումը վերահաստատեց նաև այլ գործով՝ նշելով.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ և 779-րդ հոդվածների համաձայն՝ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով՝ կատարողը պարտավորվում է պատվիրատուի առաջադրանքով ծառայություններ մատուցել (կատարել որոշակի գործողություններ կամ իրականացնել որոշակի գործունեություն), իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել այդ ծառայությունների համար պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ պատվիրատուի վճարման պարտականությունը ծագում է միայն ծառայությունը պատշաճ (պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով) մատուցված լինելու պարագայում:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Ընկերության և Կազմակերպության միջև 17.04.2006 թվականին կնքված պահպանության պայմանագրով Ընկերությունը պարտավորվել է 12 ամիս ժամկետում Կազմակերպության տարածքում իրականացնել շուրջօրյա պահպանություն, իսկ Կազմակերպությունը պարտավորվել է մատուցված ծառայությունների դիմաց, մինչև ընթացիկ ամսվա 15-ը ներկայացված հաշիվ-ապրանքագրի հիման վրա, կատարողին վճարել 540.000 դրամ: Պատվիրատուն 2006 թվականի մայիս, հունիս ամիսների համար կատարողին վճարել է 1.080.000 դրամ գումար:

Այսինքն՝ կողմերի միջև կնքված պահպանության մասին պայմանագրի հիմքով կողմերը ծառայության մատուցման հաշվարկային ժամանակահատված նախատեսել են մեկ ամիսը և որպես պատվիրատուի վճարման պարտավորության ծագման հիմք սահմանել են կարգ այն մասին, որ յուրաքանչյուր ամսվա համար մատուցված ծառայությունների դիմաց պատվիրատուն վճարում է կատարողին մինչև ընթացիկ ամսվա 15-ը ներկայացված հաշիվ-ապրանքագրերի հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածը սահմանում է, որ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը, այսինքն՝ յուրաքանչյուր մասնակից կրում է իր պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած հանգամանքների ապացուցման պարտականությունը, ընդ որում, այդ և վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը կարող է հաստատվել միայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված կարգով ձեռք բերված տեղեկություններ պարունակող ապացույցներով:

Սույն գործով Շնկերությունն է վկայակոչել 01.07.2006թ.-13.11.2006թ. ժամանակահատվածում մատուցված ծառայությունների համար Կազմակերպության կողմից 2.484.000 դրամ գումար վճարված չլինելու հանգամանքը, հետևաբար, նա է կրում ծառայության մատուցված լինելու և այն հանձնված լինելու հանգամանքների ապացուցման բեռը, որը չի կատարվել: Մասնավորապես, գործում առկա չէ 01.07.2006թ.-13.11.2006թ. ժամանակահատվածում ծառայությունների մատուցված լինելու և այդ կապակցությամբ պատվիրատուին հաշվարկային ամսվա համար հաշիվ-ապրանքագրեր ներկայացնելու հանգամանքները հիմնավորող որևէ ապացույց:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադարձել է ծառայության պատշաճ մատուցված լինելու և այն սահմանված կարգով և ժամկետներում կատարված լինելու հանգամանքների ապացուցման բեռին՝ արձանագրելով, որ ծառայության մատուցված լինելու հանգամանքի ապացուցման բեռն ամբողջությամբ կրում է կատարողը:

Մասնավորապես Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ աշխատանքները պատշաճ որակով և ծավալով կատարված լինելու և այն հանձնված լինելու հանգամանքներն ապացուցելը Կատարողի պարտականությունն է (տես՝ «Քիժ Սիթի» ՍՊԸ-ի անվճարունակության գործով կառավարիչ Լ. Պետրոսյանի հայցն ընդդեմ Երևանի Արաբկիրի թաղապետարանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին, թիվ 3-299 (ՏԴ) քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.06.2007 թվականի որոշումը):

Մինչդեռ, սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը ծառայության պատշաճ մատուցված չլինելու հանգամանքի ապացուցման պարտականությունը դրել է Կազմակերպության վրա: ԵՇԴ/0681/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումներից հետևում է, որ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով ծառայությունը պայմանագրով սահմանված ժամկետում և կարգով մատուցված լինելու փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է կատարողը, քանի որ քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ հոդվածով ծառայությունների մատուցման պայմանագրի բնորոշումից հետևում է, որ ծառայությունները մատուցելու պարտականությունը դրված է կատարողի վրա: Այսինքն՝ տվյալ դեպքում ապացուցման բեռի բաշխման ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածով նախատեսված ընդհանուր կանոնները, այլև նյութական իրավունքը, որը հաճախ կարգավորում է նաև դատավարական որոշ հարցեր:¹⁴³

6. Օրենսգրքի 779-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ պատվիրատուն պարտավոր է ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով վճարել իրեն մատուցված ծառայությունների համար: Տվյալ դեպքում հստակ չէ, թե արյոք մատուցված

¹⁴³ Անհրաժեշտ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանը ապացուցման պարտականության հարցերին անդրադառնալիս բազմիցս է նշել այդ հանգամանքը, իսկ կոնկրետ գործերով հաճախ շեղվել է ապացուցման բեռի բաշխման ընդհանուր կանոնից, որը նախատեսված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածով, և ապացուցման բեռի բաշխման հարցը լուծել է՝ հիմք ընդունելով նյութական օրենսդրությունը: Տես, օրինակ, Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԱՆԴ/0479/02/08 գործով 2009 թվականի փետրվարի 13-ի և թիվ ԵՄԴ/0134/02/08 գործով 2010 թվականի մարտի 12-ի որոշումները

ծառայություններից այլ անձի օգտվելու դեպքում ծառայությունը ամեն դեպքում համարվում է մատուցված պատվիրատուին: Օրինակ, եթե անձը պատվիրել է կազմակերպությանը մատուցել գույքի գնելու կազմակերպման միջնորդական ծառայություններ, սակայն գույքը գնել է ոչ պատվիրատուն, այլ նրա փոխարեն գույքը ձեռք է բերել այլ անձ (օրինակ՝ նրա ազգականներից մեկը), այդ դեպքում ծառայության մատուցման համար օրենսգրքի 779-րդ հոդվածի հիման վրա պարտավոր է վճարել պատվիրատուն, թե գույքը ձեռք բերած անձը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով՝ կատարողը պարտավորվում է պատվիրատուի առաջադրանքով ծառայություններ մատուցել (կատարել որոշակի գործողություններ կամ իրականացնել որոշակի գործունեություն), իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել այդ ծառայությունների համար, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 779-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պատվիրատուն պարտավոր է իրեն մատուցված ծառայությունների համար վճարել ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Սաշա Ռևազյանի և Կոռպերատիվի միջև 24.10.2006 թվականին կնքվել է անշարժ գույքի առուվաճառքի միջնորդական ծառայությունների մատուցման գրավոր պայմանագիր, որով Կոռպերատիվը պարտավորվել է կազմակերպել անշարժ գույքի ցուցադրում և Սաշա Ռևազյանի կողմից անշարժ գույքն ընտրելու դեպքում աջակցել առուվաճառքի պայմանագրի ձևակերպմանը: Սաշա Ռևազյանը պարտավորվել է անշարժ գույքն ընտրելու դեպքում Կոռպերատիվին վճարել միջնորդական տոկոսավճար: Նույն Պայմանագրի 2.2 կետով սահմանվել է, որ Պատվիրատուն կամ նրա մերձավոր ազգականները (ամուսին, հայր, մայր, որդի, դուստր, եղբայր, քույր) կարող են ցուցադրված անշարժ գույքի սեփականատիրոջ հետ բանակցել և/կամ գործարքի մեջ մտնել բացառապես Միջնորդի միջոցով և Միջնորդի ներկայացուցչի մասնակցությամբ: Պայմանագրի 5.2 կետով նախատեսվել է նաև, որ պայմանագրի պայմանները խախտելու դեպքում Սաշա Ռևազյանը Կոռպերատիվին պարտավոր է վճարել տուգանք՝ ցուցադրված բնակարանի միջին շուկայական գնի 5 տոկոսի չափով: Ըստ 30.10.2006 թվականի Պայմանագրի հավելվածի՝ Սաշա Ռևազյանը Կոռպերատիվի ներկայացուցչի Արմեն Մացակյանի հետ այցելել է Երևանի Սեբաստիա փողոցի 30ա շենքի թիվ 41 բնակարանը, որի վերաբերյալ վերջնական որոշումը պարտավորվել է հայտնել 2 օրվա ընթացքում:

Կադաստրի 17.12.2007 թվականի թիվ 6155 տեղեկանքի համաձայն՝ Երևանի Սեբաստիա փողոցի 30ա շենքի թիվ 41 հասցեի բնակարանը Սեդա Պետրոսյանը 03.11.2006 թվականի թիվ 4818 առուվաճառքի պայմանագրով վաճառել է Արուս Ռևազյանին՝ Սաշա Ռևազյանի մորը, որի անվամբ էլ 09.11.2006 թվականին կատարվել է սեփականության իրավունքի պետական գրանցում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 24.10.2006 թվականին կնքված Պայմանագրի և 30.10.2006 թվականին Սաշա Ռևազյանի կողմից վերջինիս ստորագրությամբ հաստատված Պայմանագրի հավելվածի ուժով ծառայությունների վճարովի մատուցման պարտավորական իրավահարաբերությունները ծագել են Սաշա Ռևազյանի և Կոռպերատիվի միջև, հետևաբար Սաշա Ռևազյանը 24.10.2006 թվականին կնքված Պայմանագրի 2.2 կետի, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 779-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով պետք է վճարի իրեն մատուցված ծառայությունների համար ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրում նշված ժամկետներում և կարգով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ դատարանը, մանրամասն գնահատելով գործում առկա բոլոր ապացույցները, հանգել է այն հետևության, որ պատասխանողն իր կողմից ստանձնած պայմանագրային պարտավորություններից խուսափելու նպատակով այդ բնակարանը ձևակերպել է իր մոր՝ Արուս Հովհաննեսի Ռևազյանի անվամբ: ԵՄԴ/0630/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

ԿՈՄԻՍԻԱ

ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ ՊԱՏԱՄԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՄԻՏԵՆՏԻ ԳՈՒՅՔԻ ԿՈՐՄԵ, ՊԱԿԱՍՈՐԴԻ

ԿԱՍ ՎՆԱՍՎԱԾՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 799.

1. Կոմիսիոները կոմիտենտի առջև պատասխանատվություն է կրում կոմիտենտի՝ իր մոտ գտնվող գույքի կորստի, պակասորդի կամ վնասվածքի համար:

2. Եթե կոմիտենտի ուղարկված կամ կոմիսիոների մոտ կոմիտենտի համար մուտք եղած գույքն ընդունելիս այդ գույքում առկա են վնասվածքներ կամ պակասորդ, որը կարող էր նկատվել արտաքին զննման ժամանակ, ինչպես նաև կոմիսիոների մոտ գտնվող կոմիտենտի գույքին որևէ մեկի կողմից վնասվածք պատճառելու դեպքում, կոմիսիոները պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել կոմիտենտի իրավունքների պաշտպանության համար, անհրաժեշտ ապացույցներ հավաքել և այդ մասին անհապաղ հայտնել կոմիտենտին:

3. Կոմիսիոները, որը չի ապահովագրել իր մոտ գտնվող կոմիտենտի գույքը, պատասխանատվություն է կրում միայն այն դեպքերում, երբ կոմիտենտը նրան հանձնարարել է գույքն ապահովագրել կոմիտենտի հաշվին կամ, եթե կոմիսիոների կողմից այդ գույքի ապահովագրության պարտականությունը նախատեսված է կոմիսիայի պայմանագրով կամ գործարար շրջանառության սովորույթներով:

ՄԵԿԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը կոմիսիայի պայմանագրի շրջանակներում անդրադարձավ իրավաբանական անձի հետ կնքված պայմանագրի շրջանակներում այլ անձի դեմ այդ պայմանագրից բխող պարավորությունների հետ կապված պահանջ ներկայացնելու իրավաչափության հարցին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց զննատու է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, Լիդա Կարապետյանից 26.480 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ և նշված գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով հաշվարկված տոկոսները բռնագանձելու հայցապահանջի բավարարման հիմքում դնելով 22.11.2003 թվականի, 13.03.2004 թվականի կոմիսիայի համաձայնագրերը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտությամբ չի հետազոտել դրանք: Մասնավորապես, Վերաքննիչ դատարանը անտեսել է այն հանգամանքը, որ վերոնշյալ Համաձայնագրերը կնքվել են Պողոս Թելֆեջյանի և Ընկերության միջև:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի վճիռը գուրկ է իրավական հիմնավորումից:

Մինչդեռ, տվյալ դեպքում, Վերաքննիչ դատարանը չի տվել վճռի փաստական հիմնավորումը, այն է՝ չի նշել Լիդա Կարապետյանի մոտ պարտավորություն առաջացնող իրավաբանական փաստը:

Վերհիշյալ պատճառաբանությամբ, Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 346-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, 791-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 799-րդ հոդվածի 1-ին մասի, ինչպես նաև «Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտման վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի հիմնավորումները:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի խախտման վճռաբեկ բողոքի հիմքին, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն ահիմն է համարում, հետևյալ պատճառաբանությամբ. վերոհիշյալ հոդվածի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով: Մինչև վճռաբեկ բողոքում նշված չէ գործի համար

էական նշանակություն ունեցող որևէ հանգամանքի՝ կոնկրետ ապացույցով հիմնավորելու օրենսդրական սահմանափակումը:

Հիմնավոր չէ նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի պահանջների խախտման մասին բողոքի պատճառաբանությունը, քանի որ նույն օրենսգրքի 215-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանում գործը քննվում է առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության կանոններով, բացառությամբ վեճերը միջնորդ դատարանի լուծմանը հանձնելու (հոդված 18), անպատշաճ կողմը փոխարինելու (հոդված 31), հայցի հիմքը կամ առարկան փոխելու, հայցային պահանջների չափը փոփոխելու, հայցից հրաժարվելու (32 հոդվածի առաջին կետ), վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող կամ չներկայացնող երրորդ անձանց՝ գործի մեջ մտնելու (հոդվածներ 34 և 35), հակընդդեմ հայց հարուցելու (հոդված 96) մասին կանոնների:

Հետևաբար, տվյալ դեպքում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածը Վերաքննիչ դատարանի կողմից չէր կարող խախտվել: 3-118(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 1

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 806.

1. Գործակալության պայմանագրով մի կողմը (գործակալը) պարտավորվում է վարձատրությամբ մյուս կողմի (պրինցիպալի) հանձնարարությամբ, իր անունից, սակայն պրինցիպալի հաշվին կամ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին կատարել իրավաբանական ու այլ գործողություններ:

Երրորդ անձի հետ իր անունից և պրինցիպալի հաշվին կնքված գործարքով իրավունքներ ու պարտականություններ ձեռք է բերում գործակալը, թեկուզև պրինցիպալը վկայակոչված լինի գործարքում և գործարքը կատարելու հետ կապված անմիջական հարաբերությունների մեջ մտած լինի երրորդ անձի հետ:

Երրորդ անձի հետ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին գործակալի կնքած գործարքով իրավունքներ ու պարտականություններ ձեռք է բերում անմիջականորեն պրինցիպալը:

2. Գործակալության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

3. Այն դեպքերում, երբ գործակալության պայմանագրում նախատեսված են պրինցիպալի անունից գործարքներ կնքելու համար գործակալի ընդհանուր լիազորություններ, պրինցիպալն իրավունք չունի երրորդ անձանց հետ հարաբերություններում վկայակոչել գործակալի մոտ պատշաճ լիազորությունների բացակայությունը, եթե չի ապացուցում, որ երրորդ անձը գիտեր կամ պետք է իմանար գործակալի լիազորությունների սահմանափակման մասին:

4. Գործակալության պայմանագիրը կարող է կնքվել դրա գործողության որոշակի ժամկետով կամ առանց դրա:

5. Օրենքով կարող են նախատեսվել գործակալության պայմանագրի առանձին տեսակների առանձնահատկություններ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգիրքը գործակալության պայմանագրի շրջանակներում ներառում է իրավաբանական և այլ գործողություններ: Վճռաբեկ դատարանը գործողության պայմանագրի բովանդակությանն անդրադարձավ հարկային պարտավորությունների հետ կապված, որտեղ անհրաժեշտ էր քննարկման առարկա դարձնել, թե գործակալության պայմանագրի շրջանակներում ներառվող գործողությունները կարող են դիտարկվել որպես իրավաբանական ծառայություններ: Խնդիրը բարձրացվել էր այն պատճառով, որ օրենսդիրը նշում է իրավաբանական գործողությունների մասին, հետևաբար հստակ չէ, թե իրավաբանական ծառայությունները համարվում են արդյոք իրավաբանական գործողություններ, թե ոչ:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց այդ հարցին՝ նշելով.

Վճռաբեկ դատարանը սույն գործի լուծման համար կարևորվում է հետևյալ իրավական հարցադրումը. արդյոք գործակալության պայմանագրի շրջանակներում մատուցված ծառայությունների հարկվող շրջանառության նկատմամբ կիրառվում է ԱԱՀ-ի զրոյական դրույքաչափ:

Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն՝ ԱԱՀ-ի զրոյական դրույքաչափը կիրառվում է այն ծառայությունների հարկվող շրջանառության նկատմամբ, որոնց մատուցման վայրը, համաձայն սույն օրենքի, չի գտնվում Հայաստանի Հանրապետության ներքին տարածքում:

Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ ծառայությունը համարվում է մատուցված Հայաստանի Հանրապետությունում, եթե ծառայությունների մատուցման վայրը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում: Ծառայությունների մատուցման վայր է համարվում այն տեղը, որտեղ ծառայություն մատուցող անձն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն, իսկ այդպիսի վայրի բացակայության կամ որոշման անհնարինության դեպքում՝ նշված անձի գտնվելու վայրը (իրավաբանական հասցեն կամ բնակության վայրը, բացառությամբ նույն օրենքի 14-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերի):

Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ արտոնագրերի, լիցենզիաների, հեղինակային իրավունքի, ապրանքանշանների և համանման այլ իրավունքների՝

այլ անձանց փոխանցման, գովազդային, խորհրդատվական, ինժեներական, իրավաբանական, հաշվապահական, փորձագիտական, թարգմանչական և համանման այլ ծառայություններ, ինչպես նաև տվյալների մշակման, ծրագրային ապահովման իրականացման և տեղեկատվության հաղորդման ծառայություններ, բանկային, ֆինանսական և ապահովագրական (բացառությամբ չիրկիզվող պահարանների վարձակալության), շարժական գույքի վարձակալության (բացառությամբ բոլոր տեսակի փախադրամիջոցների վարձակալության) ծառայություններ օտարերկրյա իրավաբանական անձանց, իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող կամ օտարերկրյա ֆիզիկական անձանց՝ Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված անձանց կողմից (կամ հակառակը) մատուցման դեպքում ծառայության մատուցման վայր է համարվում այն վայրը, որտեղ ծառայություն ստացող անձն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն կամ ունի մշտական հաստատություն, որին մատուցվում են ծառայություններ, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ նրա իրավաբանական հասցեն կամ բնակության վայրը:

Վերոնշյալ հոդվածների համադրումից հետևում է, որ սույն քաղաքացիական գործով Կազմակերպության կողմից գործակալության պայմանագրի հիման վրա մատուցվող ծառայությունների հարկվող շրջանառության նկատմամբ ԱԱՀ-ի գրոյական դրույքաչափի կիրառելիության հարցին պատասխանելու համար պետք է որոշվի թե արդյոք Ընկերության կողմից մատուցված համապատասխան ծառայությունները ընդգրկված են Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով նախատեսված բացառությունների շարքում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 806-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործակալության պայմանագրով մի կողմը(գործակալը) պարտավորվում է վարձատրությամբ մյուս կողմի(պրինցիպալի) հանձնարարությամբ, իր անունից, սակայն պրինցիպալի հաշվին կամ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին կատարել իրավաբանական ու այլ գործողություններ:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գործակալության պայմանագիրը ծառայությունների մատուցման պայմանագրի տեսակ է, որի շրջանակներում կատարվում են իրավաբանական և այլ գործողություններ: Հետևաբար, գործակալության պայմանագրի շրջանակներում պատուցվող ծառայությունները իրավաբանական ծառայություններ են, որոնք ներառված են «Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով նախատեսված բացառությունների շարքում: Վճարեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում նաև սույն քաղաքացիական գործով կողմերի միջև կնքված պայմանագրի առարկան կազմող գործողությունների բնույթը:

Քննվող քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ ծառայությունները ստացած Ընկերության գտնվելու վայրը Երևան, Բազրատունյաց 70 հասցեն է, իսկ ծառայություններ մատուցած Կազմակերպության գրանցման վայրը գտնվում է Միացյալ Թագավորությունում:

Հետևաբար, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի իմաստով գործակալության պայմանագրով մատուցված իրավաբանական ծառայության մատուցման վայրը Հայաստանի Հանրապետությունն է, Վճարեկ դատարանն արձանագրում է, որ գրոյական դրույքաչափով հարկման վերաբերյալ Մվելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 8-րդ կետը Ընկերությանը մատուցված ծառայությունների նկատմամբ կիրառելի չեն: ՎԴ/0005/05/08 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ գործակալության պայմանագրի շրջանակներում կատարվող գործողություններն իրենց մեջ ներառում են թե իրավաբանական, թե փաստական գործողություններ, հետևաբար դրանց շրջանակներում կատարվող գործողությունները իրավաբանական ծառայություններ են:

ՓՈԽԱԴՐՈՒՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 854.

1. Բեռների, ուղևորների և ուղեբեռների փոխադրումն իրականացվում է փոխադրման պայմանագրի հիման վրա:
2. Փոխադրման պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:
3. Փոխադրման ընդհանուր պայմանները որոշվում են տրանսպորտային օրենսգրքերով, այլ օրենքներով և դրանց համապատասխան հրապարակված կանոններով:
4. Տրանսպորտի առանձին տեսակներով բեռների, ուղևորների և ուղեբեռների փոխադրման պայմանները, ինչպես նաև կողմերի պատասխանատվությունն այդ փոխադրումների համար որոշվում են նրանց համաձայնությամբ, եթե այլ բան սահմանված չէ սույն օրենսգրքով, տրանսպորտային օրենսգրքերով, այլ օրենքներով և դրանց համապատասխան հրապարակված կանոններով:

ԲԵՌԻ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 855.

1. Բեռի փոխադրման պայմանագրով փոխադրողը պարտավորվում է առաքողի կողմից իրեն վստահված բեռը հասցնել նշանակված վայրը և այն հանձնել բեռն ստանալու համար լիազորված անձին (ստացողին), իսկ առաքողը պարտավորվում է վճարել բեռի փոխադրման համար սահմանված վարձը:
2. Բեռի փոխադրման պայմանագրի կնքումը հավաստվում է բեռնառաքիչին տրանսպորտային բեռնագիր (կոնոսամենտ կամ բեռի վերաբերյալ այլ փաստաթուղթ) հանձնելով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածները ընդհանուր կերպով կարգավորում են փոխադրման հետ կապված հարաբերությունները: Բացի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 44-րդ գլխից, ընդունվել են նաև մի շարք օրենքներ, որոնք նույնպես կարգավորում են տրանսպորտի տարբեր տեսակներով փոխադրման ծառայությունների մատուցման առանձնահատկությունները: Այդ հարցերը կարգավորվում են «Տրանսպորտի մասին» ՀՀ օրենքով¹⁴⁴, «Ավտոմոբիլային տրանսպորտի մասին» ՀՀ օրենքով¹⁴⁵, «Երկաթուղային տրանսպորտի մասին» ՀՀ օրենքով¹⁴⁶ և ՀՀ Կառավարության մի շարք որոշումներով:

Օրենսդիրը բացի փոխադրման պայմանագրից նախատեսում է նաև պայմանագրի մեկ այլ տեսակ՝ տրանսպորտային առաքման պայմանագիրը, որը տարբերվում է ոչ միայն մատուցվող ծառայությունների բնույթով, այլև կողմերի պատասխանատվության հետ կապված որոշ հարցերով: Այն դեպքում, երբ առաքիչն իրականացնում է նաև փոխադրողի գործառնություններ, նրա և հաճախորդի փոխհարաբերությունների կարգավորման հիմք են ոչ միայն առաքման, այլև փոխադրման պայմանագիրը և փոխադրման հարաբերությունները կարգավորող կանոնները:¹⁴⁷

Վերոնշյալ հարցն ունեցավ նաև իր պրակտիկ դրսևորումը: Մասնավորապես, պրակտիկայում նման դեպքերում կնքվում է ոչ թե երկու, այլ մեկ պայմանագիր, որի շրջանակներում կարգավորվում են ինչպես տրանսպորտային առաքման, այնպես էլ փոխադրման հետ կապված

¹⁴⁴ Ընդունվել է 1998 թվականի փետրվարի 3-ին, ՀՀՊՏ 1998.03.14/6(39)

¹⁴⁵ Ընդունվել է 2006 թվականի դեկտեմբերի 5-ին, ՀՀՊՏ 2006.12.27/67(522)

¹⁴⁶ Ընդունվել է 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին, ՀՀՊՏ 2008.01.07/1(591)

¹⁴⁷ Տես ՀՀ քաղաքացիական իրավունք, երկրորդ մաս, խմբ. Ս. Կ. Բարսեղյան, Գ. Հ. Ղաբախանյան, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2008, էջ 391

հարաբերությունները:¹⁴⁸ Նման դեպքում կողմերի պատասխանատվության հարցը քննարկելիս այդ հանգամանքը չի կարող դուրս մնալ դատարանների ուշադրությունից: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 866-րդ հոդվածի 1-ին մասը նշում է, որ փոխադրողը պատասխանատվություն է կրում բեռի կամ ուղեբեռի կորստի, պակասորդի, վնասվածքի համար, որը տեղի է ունեցել այն փոխադրման համար ընդունելուց հետո մինչև բեռն ստացողին, նրա լիազորած անձին կամ ուղեբեռն ստանալու համար լիազորված անձին հանձնելը, եթե չի ապացուցում, որ բեռի կամ ուղեբեռի կորուստը, պակասորդը, վնասվածքը տեղի են ունեցել այնպիսի հանգամանքներում, որոնք փոխադրողը չէր կարող կանխել, և որոնց վերացնելը իրենից կախված չէր:

Վճռաբեկ դատարանը գնահատելով ստորև նշված փաստերը, դիտարկեց բեռի փոխադրման և տրանսպորտային առաքման պայմանագրի տարրերը և կողմերի պատասխանատվության առանձնահատկությունները:

Մասնավորապես Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործով փաստերը հետևյալն էին.

1) Կազմակերպության և Ընկերության միջև կնքված «Տրանսպորտային առաքման» 20.01.2007 թվականի պայմանագրով (այսուհետ՝ Պայմանագիր) Կազմակերպությունը պարտավորվել է իրականացնել երկաթուղային վազոնների (բեռի) փոխադրում:

2) Պայմանագրի 2.1.1. կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է Ընկերության անունից և հանձնարարությամբ իրականացնել գործողություններ և աշխատանքներ, որոնք կապված են Պայմանագրով սահմանված բեռան տրանսպորտային առաքման հետ:

3) Պայմանագրի 2.1.3. կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է ապահովել ընդունված բեռան պահպանումն ու ամբողջականությունը, իսկ նրա կորստի և/կամ վնասի դեպքում մեկամսյա ժամանակահատվածում իր ակտիվների հաշվին ամբողջովին վերականգնել կորցված (չառաքված) բեռը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ կետերի մեկնաբանությանը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

Նույն օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս՝ դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից:

Սույն քաղաքացիական գործով Կազմակերպության և Ընկերության միջև 20.01.2007 թվականին կնքված Պայմանագրի վերոնշյալ 2.1.3. և 2.1.1 կետերի տառացի նշանակությունից հետևում է, որ Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքվել է տրանսպորտային առաքման և բեռնափոխադրման պայմանագրերի տարրեր պարունակող խառը պայմանագիր: Պայմանագրում Կազմակերպության պատասխանատվությունը առաքվող բեռի համար սահմանվել է բեռնափոխադրման պայմանագրերի համար սահմանված կարգով, որին համապատասխան էլ պետք է կարգավորվեն առաքվող գույքի կորստի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ կողմերի միջև կնքվել է տրանսպորտային առաքման պայմանագիր և որ Կազմակերպությունը պատասխանատվություն չի կրում փոխադրվող բեռը հասցեատիրոջը հասցնելու համար: 3-119(ՏՂ) 2008 թվականի փետրվարի 29

ՖՐԱՆՏԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 85Z.

¹⁴⁸ Տես նաև սույն աշխատանքում 871-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Ֆրախտի (չարտերի) պայմանագրով մի կողմը (ֆրախտ տրամադրողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (ֆրախտ ստացողին) բեռների, ուղևորների և ուղեբեռների փոխադրման համար վճարի դիմաց տրամադրել տրանսպորտային միջոցի ամբողջ տարողունակությունը կամ դրա մի մասը՝ մեկ կամ մի քանի չվերթի համար:

Ֆրախտի պայմանագրի կնքման կարգը սահմանվում է օրենքով և այլ իրավական ակտերով:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա դարձրեց ֆրախտի պայմանագիրը բեռների փոխադրման և ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի հետ հարաբերակցության հարցը:¹⁴⁹ Դրանով Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց այն հարցին, թե արդյոք ֆրախտի պայմանագիրը համարվում է բեռի փոխադրման, թե սովորական ծառայությունների մատուցման պայմանագիր:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ոչ ռեզիդենտների համար հարկվող օբյեկտ է համարվում հայաստանյան աղբյուրներից ստացվող (նույն օրենքի 53-րդ հոդված) հարկվող շահույթը:

Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 64-րդ հոդվածով սահմանված է, որ նույն օրենքի 57-րդ հոդվածի համաձայն աղբյուրի մոտ շահութահարկի պահումը իրականացնում է հարկային գործակալը՝ ոչ ռեզիդենտին վճարվող եկամտի ընդհանուր գումարից: 57-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ոչ ռեզիդենտի կողմից հայաստանյան աղբյուրներից ստացվող եկամուտների հարկումը կատարում է հարկային գործակալը՝ եկամտի վճարման աղբյուրի մոտ:

Վերոնշյալ իրավական ակտերի հիման վրա սույն գործով պետք է պարզել՝ Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի իմաստով որ եկամուտն է համարվում հայաստանյան աղբյուրներից ստացվող եկամուտ:

«Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 53-րդ հոդվածի առաջին մասը սահմանում է, որ նույն օրենքի իմաստով հայաստանյան աղբյուրից ստացված եկամուտներ են համարվում՝

ա) Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ոչ ռեզիդենտի իրականացրած

ձեռնարկատիրական գործունեությունից ստացված եկամուտները.

բ) ոչ ռեզիդենտի՝ ռեզիդենտից կամ ոչ ռեզիդենտից ստացված պասիվ եկամուտները.

գ) Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ոչ ռեզիդենտի ստացած այլ եկամուտները:

Միաժամանակ օրենսդիրը նույն հոդվածի հաջորդող մասերով թվարկել է վերը նշված երեք հիմնական հասկացությունները կոնկրետ գործունեության տեսակներով և դեպքերով:

Որոշելու համար, թե որ դեպքն է կիրառելի սույն իրավահարաբերության նկատմամբ, պետք է մեկնաբանել ներքոհիշյալ վկայակոչված մասերում տեղ գտած հասկացությունները:

Այսպես՝ Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 53-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ձեռնարկատիրական գործունեությունից ստացված եկամուտներ են համարվում, մասնավորապես, Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրանքի, ապրանքների իրացումից և ծառայությունների մատուցումից ստացված եկամուտը՝ անկախ վճարման վայրից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 857-րդ հոդվածով տրված ֆրախտի պայմանագրի սահմանումից պարզ է դառնում, որ ֆրախտի պայմանագրի օբյեկտ է համարվում տրանսպորտային միջոցը, որը ֆրախտ տրամադրողի կողմից որոշակի վճարի դիմաց տրամադրվում է այլ անձի՝ մեկ կամ մի քանի չվերթների համար, իսկ փոխադրման պայմանագրի օբյեկտ է հանդիսանում փոխադրվող բեռը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 855-րդ հոդված):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված դրույթի համաձայն՝ ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրով կատարողը (սույն գործով էյր

¹⁴⁹ Տես նաև սույն աշխատանքում 777-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները, իսկ փոխադրման պարտավորությունների վերաբերյալ տես նաև Վճռաբեկ դատարանի 3-1123/ՏԴ գործով 2007 թվականի հուլիսի 6-ի որոշումը

Մալթա»ընկերությունը) պարտավորվում է պատվիրատուի (սույն գործով էդալեքս»ՄՊԸ-ի) առաջադրանքով ծառայություններ մատուցել (կատարել որոշակի գործողություններ կամ իրականացնել որոշակի գործունեություն), իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել այդ ծառայությունների դիմաց: Տվյալ պարագայում ծառայությունների մատուցման պայմանագրի՝ ֆրախտի (չարտերի) առարկան է կազմում ուղևորների և ուղեբեռների փոխադրման համար տրանսպորտային միջոցի ամբողջ տարողունակությունը կամ դրա մի մասը մեկ կամ մի քանի չվերթի համար տրամադրելը:

Այսինքն, ֆրախտի (չարտերի) պայմանագիրը ոչ թե բեռների փոխադրման, այլև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 777-րդ հոդվածի ուժով ծառայությունների մատուցման պայմանագիր է: 3-27/ՏԴ 2007 թվականի մարտի 2

ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԱՌԱՔՈՒՄ

ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԱՌԱՔՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 871.

1. Տրանսպորտային առաքման պայմանագրով մի կողմը (առաքողը) պարտավորվում է վարձատրությամբ և մյուս կողմի (հաճախորդի՝ բեռն առաքողի կամ բեռն ստացողի) հաշվին կատարել կամ կազմակերպել տրանսպորտային առաքման պայմանագրով որոշված բեռի փոխադրման հետ կապված ծառայություններ:

Տրանսպորտային առաքման պայմանագրով կարող են նախատեսվել առաքողի՝ իր կամ հաճախորդի ընտրած երթուղով և տրանսպորտով բեռի փոխադրումը կազմակերպելու, հաճախորդի կամ իր անունից բեռի փոխադրման պայմանագիր (պայմանագրեր) կնքելու, բեռն ուղարկելու և դրա ստանալն ապահովելու, ինչպես նաև բեռի փոխադրման հետ կապված այլ պարտականություններ:

2. Տրանսպորտային առաքման պայմանագրով՝ որպես լրացուցիչ ծառայություններ կարող է նախատեսվել բեռը տեղ հասցնելու հետ կապված այնպիսի անհրաժեշտ գործառնությունների իրականացում, ինչպիսիք են արտահանման կամ ներմուծման համար պահանջվող փաստաթղթեր ստանալը, մաքսային և այլ փաստաթղթեր ձևակերպելը, բեռի քանակն ու վիճակն ստուգելը, այն բեռնելը և բեռնաթափելը, հաճախորդից գանձվող տուրքերն ու այլ ծախսեր վճարելը, բեռ պահպանելը, նշանակված վայրում բեռ ստանալը, ինչպես նաև պայմանագրով նախատեսված այլ գործառնություններ և ծառայություններ կատարելը:

3. Սույն գլխի կանոնները կիրառվում են նաև այն դեպքերում, երբ, պայմանագրին համապատասխան, առաքողի պարտականությունները կատարում է փոխադրողը:

4. Տրանսպորտային առաքման պայմանագրի կատարման պայմանները որոշվում են կողմերի համաձայնությամբ, եթե այլ բան սահմանված չէ տրանսպորտային առաքման մասին օրենքով, այլ օրենքներով կամ այլ իրավական ակտերով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը փոխադրման պայմանագրի հետ միաժամանակ նախատեսում է նաև պայմանագրի մեկ այլ տեսակ՝ տրանսպորտային առաքման պայմանագիրը, որը տարբերվում է ոչ միայն մատուցվող ծառայությունների բնույթով, այլև կողմերի պատասխանատվության հետ կապված որոշ հարցերով: Այն դեպքում, երբ առաքիչն իրականացնում է նաև փոխադրողի գործառնություններ, նրա և հաճախորդի փոխհարաբերությունների կարգավորման հիմք են ոչ միայն առաքման, այլև փոխադրման պայմանագիրը և փոխադրման հարաբերությունները կարգավորող կանոնները:¹⁵⁰

Վերոնշյալ հարցն ունեցավ նաև իր պրակտիկ դրսևորումը: Մասնավորապես, պրակտիկայում նման դեպքերում կնքվում է ոչ թե երկու, այլ մեկ պայմանագիր, որի շրջանակներում կարգավորվում են ինչպես տրանսպորտային առաքման, այնպես էլ փոխադրման հետ կապված հարաբերությունները:¹⁵¹ Նման դեպքում կողմերի պատասխանատվության հարցը քննարկելիս այդ հանգամանքը չի կարող դուրս մնալ դատարանների ուշադրությունից: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 866-րդ հոդվածի 1-ին մասը նշում է, որ փոխադրողը պատասխանատվություն է կրում բեռի կամ ուղեբեռի կորստի, պակասորդի, վնասվածքի համար, որը տեղի է ունեցել այն փոխադրման համար ընդունելուց հետո մինչև բեռն ստացողին, նրա լիազորած անձին կամ ուղեբեռն ստանալու համար լիազորված անձին հանձնելը, եթե չի ապացուցում, որ բեռի կամ ուղեբեռի կորուստը, պակասորդը, վնասվածքը տեղի են ունեցել այնպիսի հանգամանքներում, որոնք փոխադրողը չէր կարող կանխել, և որոնց վերացնելը իրենից կախված չէր:

Վճռաբեկ դատարանը գնահատելով ստորև նշված փաստերը, դիտարկեց բեռի փոխադրման և տրանսպորտային առաքման պայմանագրի տարրերը և կողմերի պատասխանատվության առանձնահատկությունները:

Մասնավորապես Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործով փաստերը հետևյալն էին.

¹⁵⁰ Տես ՀՀ քաղաքացիական իրավունք, երկրորդ մաս, խմբ. Տ. Կ. Բարսեղյան, Գ. Հ. Ղաբախանյան, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2008, էջ 391

¹⁵¹ Տես նաև սույն աշխատանքում 854-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

1) Կազմակերպության և Ընկերության միջև կնքված 'Տրանսպորտային առաքման» 20.01.2007 թվականի պայմանագրով (այսուհետ՝ Պայմանագիր) Կազմակերպությունը պարտավորվել է իրականացնել երկաթուղային վագոնների (բեռի) փոխադրում:

2) Պայմանագրի 2.1.1. կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է Ընկերության անունից և հանձնարարությամբ իրականացնել գործողություններ և աշխատանքներ, որոնք կապված են Պայմանագրով սահմանված բեռան տրանսպորտային առաքման հետ:

3) Պայմանագրի 2.1.3. կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է ապահովել ընդունված բեռան պահպանումն ու ամբողջականությունը, իսկ նրա կորստի և/կամ վնասի դեպքում մեկամսյա ժամանակահատվածում իր ակտիվների հաշվին ամբողջովին վերականգնել կորցված (չառաքված) բեռը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ կետերի մեկնաբանությանը, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը գնահատելով ստորև նշված փաստերը, դիտարկեց բեռի փոխադրման և տրանսպորտային առաքման պայմանագրի տարրեր:

1) Կազմակերպության և Ընկերության միջև կնքված 'Տրանսպորտային առաքման» 20.01.2007 թվականի պայմանագրով (այսուհետ՝ Պայմանագիր) Կազմակերպությունը պարտավորվել է իրականացնել երկաթուղային վագոնների (բեռի) փոխադրում:

2) Պայմանագրի 2.1.1. կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է Ընկերության անունից և հանձնարարությամբ իրականացնել գործողություններ և աշխատանքներ, որոնք կապված են Պայմանագրով սահմանված բեռան տրանսպորտային առաքման հետ:

3) Պայմանագրի 2.1.3. կետի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է ապահովել ընդունված բեռան պահպանումն ու ամբողջականությունը, իսկ նրա կորստի և/կամ վնասի դեպքում մեկամսյա ժամանակահատվածում իր ակտիվների հաշվին ամբողջովին վերականգնել կորցված (չառաքված) բեռը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կողմերը կարող են կնքել օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված մի քանի պայմանագրերի տարրեր պարունակող պայմանագիր (խառը պայմանագիր): Խառը պայմանագրի կողմերի հարաբերությունների նկատմամբ համապատասխան մասերով կիրառվում են այն պայմանագրերի մասին կանոնները, որոնց տարրերը պարունակվում են խառը պայմանագրում, եթե այլ բան չի բխում կողմերի համաձայնությունից կամ խառը պայմանագրի էությունից:

Նույն օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս՝ դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից:

Սույն քաղաքացիական գործով Կազմակերպության և Ընկերության միջև 20.01.2007 թվականին կնքված Պայմանագրի վերոնշյալ 2.1.3. և 2.1.1 կետերի տառացի նշանակությունից հետևում է, որ Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքվել է տրանսպորտային առաքման և բեռնափոխադրման պայմանագրերի տարրեր պարունակող խառը պայմանագիր: Պայմանագրում Կազմակերպության պատասխանատվությունը առաքվող բեռի համար սահմանվել է բեռնափոխադրման պայմանագրերի համար սահմանված կարգով, որին համապատասխան էլ պետք է կարգավորվեն առաքվող գույքի կորստի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ կողմերի միջև կնքվել է տրանսպորտային առաքման պայմանագիր և որ Կազմակերպությունը պատասխանատվություն չի կրում փոխադրվող բեռը հասցեատիրոջը հասցնելու համար: 3-119(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆ

ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 877.

1. Փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միննույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք:

Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

2. Օտարերկրյա արժույթը և արժույթային արժեքները Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կարող են փոխառության պայմանագրի առարկա լինել սույն օրենսգրքի 142, 143 և 356 հոդվածների կանոնների պահպանմամբ:

ՄԵԿԱՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Փոխառության պայմանագիրը ռեալ պայմանագիր է: Փոխառության պայմանագրի շրջանակներում փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել միննույն գումարի դրամ կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք:

Վճարել դատարանը գործերից մեկով ընդհանուր վերլուծության ենթարկեց փոխառության պայմանագրի բնույթը և դրանում տոկոսներ սահմանելու վերաբերյալ համաձայնության իրավական բնույթը:¹⁵²

Վճարել դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ի կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել **միննույն գումարի դրամ** (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Նույն օրենսգրքի 879-րդ հոդվածի 1-ի կետի համաձայն՝ փոխատուն իրավունք ունի փոխառության գումարից տոկոսներ ստանալ փոխառուից, եթե այլ բան նախատեսված չէ փոխառության պայմանագրով: Փոխառության պայմանագրում հստակ պետք է սահմանվեն տոկոսների չափը և հաշվարկման կարգը: Փոխառության պայմանագրի կնքման պահին տոկոսների չափը չի կարող գերազանցել ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը:

Նույն օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե փոխառուն սահմանված ժամկետում չի վերադարձնում փոխառության գումարը, ապա փոխառության պայմանագրով տոկոսները դադարում են, իսկ այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն սույն օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ, սկսած այն օրվանից, երբ գումարը պետք է վերադարձվեր մինչև գումարը փոխատուին վերադարձնելու օրը:

Փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսները վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև

¹⁵² Տե՛ս նաև սույն աշխատանքում 881-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ՝

1) Փոխառուին պարտավոր է փոխատուին վերադարձնել միննույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը):

2) փոխառության պայմանագրի կնքման պահին տոկոսների չափը չի կարող գերազանցել ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը:

3) փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ ընդհանուր իրավասության դատարանը գործում առկա ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության արդյունքում, արձանագրելով, որ պատասխանողի կողմից տրված պարտավորագիրը հայցը բավարարելու առումով պատշաճ ապացույց է, գտել է, որ հայցապահանջը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ, 347-րդ հոդվածների պահանջներից և իրավացիորեն հայցը բավարարել է ամբողջությամբ:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Դանիել Ղասաբողյանի կողմից տրվել է պարտավորագիր, համաձայն որի՝ վերջինս 20.10.2009 թվականին Սաֆուրա Բաղդասարյանից վերցրել է 17.000 ԱՄՆ դոլար գումար և պարտավորվել է այն վերադարձնել 30.10.2009 թվականին, չվերադարձնելու դեպքում պարտավորվել է վերադարձնել կրկնակին՝ 34.000 ԱՄՆ դոլար, որի համար ստորագրել է: Դանիել Ղասաբողյանը չի կատարել պարտավորագրով ստանձնած իր պարտավորությունները:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությանը:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի 1-ի կետի ուժով փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու համաձայնության սահմանումն առոչինչ է (տվյալ գործով փոխառության պայմանագրով պարտավորության կատարումը նախատեսված ժամկետում ուշացնելու համար սահմանվել էր տույժ վճարելու համաձայնություն) (տես՝ «Ֆինքս» բարեգործական հիմնադրամի հայցն ընդդեմ Արմեն Գրիգորյանի, Կարապետ և Հռիփսիկ Վարդանյանների՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին գործով Վճռաբեկ դատարանի 27.03.2008 թվականի թիվ 3-241 (ՎԴ) որոշումը):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի միջև կնքված փոխառության պարտավորագրում նախատեսված 17.000 ԱՄՆ դոլար գումարի ժամանակին չվերադարձման դեպքում 34.000 ԱՄՆ դոլար վերադարձնելու պարտավորության վերաբերյալ համաձայնությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով առոչինչ է:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դանիել Ղասաբողյանից հոգուտ Սաֆուրա Բաղդասարյանի պետք է բռնագանձել փոխառության պայմանագրով նախատեսված 17.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը՝ որպես փոխառության գումար, ինչպես նաև 20.10.2009 թվականից մինչև 31.10.2009 թվականն ընկած ժամանակահատվածի համար՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը, իսկ 31.10.2009 թվականից սկսած մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ այդ գումարի նկատմամբ հաշվարկված՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքը: ԵԷԴ/0779/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

2. Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ փոխառության պայմանագրի իրավական բնույթին՝ կապված փոխառության պայմանագրի վիճարկման հետ:¹⁵³

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի)

¹⁵³ Տես նաև սույն աշխատանքում 882-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

սեփականությունն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միևնույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք:

Նույն կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 880-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ փոխառուն պարտավոր է, փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում և կարգով, փոխատուին վերադարձնել ստացված փոխառության գումարը:

Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ փոխառության գումարը համարվում է վերադարձված այն փոխատուին հանձնելու կամ նրա բանկային հաշվին փոխանցելու պահին, եթե այլ բան նախատեսված չէ փոխառության պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 882-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառուն իրավունք ունի վիճարկել փոխառության պայմանագիրը, եթե ապացուցում է, որ ինքը փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ փոխառության պայմանագիրը դա գրավոր ձևով կնքվող գործարք է, որի ուժով փոխառուն փոխառուին է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում և կարգով փոխատուին վերադարձնել փոխառության գումարը կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրանով նախատեսված դրամը կամ այլ գույքը հանձնելու պահից: Փոխառության պայմանագրից բխող իրավահարաբերություններում փոխառուին իրավունք է վերապահված վիճարկել փոխառության պայմանագիրն այն դեպքում, երբ նա ապացուցում է, որ փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով:

Սույն գործով Դատարանը հայցը բավարարելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունները, որ ի հավաստումն սույն գործով կողմերի միջև կնքված փոխառության պայմանագրի՝ Վահե Սահակյանը Լեոնիդ Ներսիսյանին 24.06.2008 թվականին տվել է 30.000.000 ՀՀ դրամ՝ մինչև 24.08.2008 թվականը վերադարձնելու պայմանով, իսկ Լեոնիդ Ներսիսյանի պնդումը, որ ինքը Վահե Սահակյանի հետ փոխառության պայմանագիր չի կնքել և գործում եղած «Փոխառության պայմանագիր» վերնագրով փաստաթղթում չի ստորագրել, հերքվում է գործում առկա «Հայաստանի Հանրապետության փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի փորձագետների ձեռագրաբանական և փաստաթղթաբանական կրկնակի, համալիր, հանձնաժողովային փորձաքննության եզրակացությամբ, որով հաստատվել է, որ նշված փոխառության պայմանագրում Լեոնիդ Ներսիսյանի անուն-ազգանվան դիմաց ստորագրությունները կատարվել են նրա կողմից:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը բավարարելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունները, որ գործի նոր քննության ընթացքում Դատարանը, հաշվի առնելով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 04.02.2010 թվականի որոշմամբ մատնանշված դատավարական խախտումների վերացման անհրաժեշտությունը, պետք է նշանակեր կրկնակի դատաձեռագրաբանական փորձաքննություն, հետամուտ լինելով դատական նիստերին Վահե Սահակյանի ներկայանալուն և ցուցմունք տալուն, հրավիրել և որպես վկա հարցաքններ Արման Սաղաթելյանին, ուսումնասիրել և համապատասխան գնահատական տալ «Հաշտության պայմանագիր» վերնագրված գրավոր ապացույցին, սակայն Դատարանն ըստ էության կատարել է միայն մեկ պահանջ, այն է՝ նշանակվել է կրկնակի դատաձեռագրաբանական փորձաքննություն, իսկ մյուս խախտումները չի վերացրել: Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել

է, որ գործի նոր քննության ընթացքում անհրաժեշտություն կառաջանա նշանակել փորձաքննություն՝ պարզելու համար՝ արդյոք 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրում դրված ստորագրությունները պատկանում են Վահե Սահակյանին, թե՛ ոչ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունի Վահե Սահակյանի և Լեոնիդ Ներսիսյանի միջև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան փոխառության պայմանագիր կնքված լինելու հանգամանքի պարզումը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Լեոնիդ Ներսիսյանի և Վահե Սահակյանի միջև 24.06.2008 թվականին կնքվել է փոխառության պայմանագիր, որով Լեոնիդ Ներսիսյանը Վահե Սահակյանից ստացել է 30.000.000 ՀՀ դրամ, որը պարտավորվել է վերադարձնել մինչև 24.08.2008 թվականը, իսկ «Հայաստանի Հանրապետության փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 20.10.2010 թվականի փորձագետի թիվ 35501001 եզրակացությամբ հետևություն է արվել այն մասին, որ փորձաքննությանը տրամադրված 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրի հակառակ կողմի վերևի մասում « որի համար ստորագրում եմ» բառերի դիմաց և ներքևի աջ մասում տեղավորված, ընդհանուր առմամբ թվով 3 ստորագրությունները կատարվել են Լեոնիդ Ներսիսյանի կողմից:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում առկա ապացույցներով հաստատվում է, որ Վահե Սահակյանի՝ փոխատուի և Լեոնիդ Ներսիսյանի՝ փոխառուի միջև 24.06.2008 թվականին գրավոր ձևով կնքվել է փոխառության պայմանագիր, որով Վահե Սահակյանը՝ փոխատուն, Լեոնիդ Ներսիսյանին՝ փոխառուին է հանձնել 30.000.000 ՀՀ դրամ, իսկ Լեոնիդ Ներսիսյանը՝ փոխառուն, պարտավորվել է 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում՝ մինչև 24.08.2008 թվականը, Վահե Սահակյանին՝ փոխատուին վերադարձնել փոխառության գումարը՝ 30.000.000 ՀՀ դրամը:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանը սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշել է գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա, իսկ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները չէին կարող հիմք հանդիսանալ Դատարանի՝ ըստ էության ճիշտ վճիռը բեկանելու համար:

Մասնավորապես՝ Արման Սաղաթելյանին որպես վկա հրավիրելու և հարցաքննելու, «Հաշտության պայմանագիր» վերնագրված գրավոր ապացույցն ուսումնասիրելու և համապատասխան գնահատական տալու, ինչպես նաև 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրում դրված ստորագրությունները Վահե Սահակյանին պատկանելու հարցի պարզման վերաբերյալ փորձաքննություն նշանակելու վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում, քանի որ փոխառության պայմանագրից բխող իրավահարաբերություններում փոխառուին իրավունք է վերապահված վիճարկել փոխառության պայմանագիրն այն հիմքով, որ փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով: Սակայն, սույն գործով Լեոնիդ Ներսիսյանը 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագիրը չի վիճարկել, իսկ նշված հանգամանքները կարող էին էական նշանակություն ունենալ միայն դրա վիճարկման դեպքում: ԵՔԴ/0916/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29

ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՁԵՎԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 878.

1. Փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

2. Ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

3. Գրավոր ձևը չպահպանելը հանգեցնում է փոխառության պայմանագրի անվավերության: Նման պայմանագիրն առոչինչ է:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Որպես կանոն փոխառության պայմանագիրը պետք է կնքվի գրավոր: Սակայն պրակտիկայում հաճախ տրվում է ստացական, որը օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն, նույնպես հավաստում է փոխառության պայմանագրի առկայության մասին:

Սակայն պրակտիկայում խնդիրն ունենում է նաև այլ դրսևորումներ: Հաճախ են լինում դեպքեր, երբ կողմերի միջև կնքվում է բանավոր փոխառության պայմանագիր, իսկ հետագայում վեճ առաջանալիս փախստուն չի կարողանում ապացուցել պայմանագրի առկայությունը և դրա հիման վրա փոխառությամբ տրված գումարի պահանջի հիմնավորվածությունը: Նման դեպքերում փոխատուն հաճախ քրեաիրավական մեխանիզմներով է փորձում հասնել խնդրի լուծման: Քրեական գործի հարուցման շրջանակներում նյութեր նախապատրաստելիս փոխառուները տալիս են բացատրություններ, պարտավորագրեր, որոնցով ընդունում են իրենց պարտքը փոխատուի առջև: Դրանք հետագայում հիմք են հանդիսանում քաղաքացիական հայց հարուցելու համար, որտեղ, սակայն, մյուս կողմն սկսում է վիճարկել այդ ապացույցները: Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել՝ արդյոք այդ եղանակով տրված պարտավորագիրը կարող է փոխառության պայմանագրի կքնվածության ապացույց հանդիսանալ:

Դատական պրակտիկայում հաճախ բարձրացվում է նաև այլ հարց, որը կապված է պարտավորագրի իրավական բնույթի հետ: Ոստիկանությունում փոխառուի կողմից տրված պարտավորագիրը հաճախ գնահատվում է որպես անթույլատրելի ապացույց, քանի որ այն չի տրվել փոխատուի կողմից փոխառուին, որպիսի պահանջ, կողմի կարծիքով, նախատեսված է քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ և 878-րդ հոդվածներով:

Նշված հարցերը նույնպես հստակեցման անհրաժեշտություն են զգում:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հարցերին անդրադարձավ քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ հոդվածի մեկնաբանության շրջանակներում, հետագայում այն կոնկրետացվեց նաև փոխառության պայմանագրի մասով:¹⁵⁴

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունները:

Նույն օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Ուսումնասիրելով գործում առկա փաստերը՝ Վճռաբեկ դատարանին պարզ դարձավ, որ ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչությունում տրված բացատրությամբ և պարտավորագրով պատասխանողը հավաստել է հայցվորից 400.000 (չորս հարյուր հազար) ՌԴ ռուբլի գումար ստանալը և պարտավորություն է ստանձնել այն պարտավորագրում նշված ժամկետում վերադարձնելու:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխառուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Այսպիսով, Վերաքննիչ դատարանը, հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ պատասխանողի կողմից տրված «պարտավորագիր» վերտառությամբ փաստաթուղթն ըստ էության ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի տրամաբանությամբ պարտավորությունը հավաստող ստացական է, որը հավաստում է պատասխանողի՝ հայցվորի նկատմամբ պարտքի առկայության մասին:

¹⁵⁴ Տես սույն աշխատանքում 424-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Պատասխանողի կողմից սույն բողոքի պատասխանում բերված այն փաստարկեր, թե ստացականը փոխառուի /պարտապանի/ կողմից պետք է տրվի բացառապես փոխատուին /պարտատիրոջը/, իսկ պատասխանողի կողմից ուստիկանությունում տրված պարտավորագիրը չի տրվել հայցվորին, ուստի այն ստացական համարվել չի կարող, Վճռաբեկ դատարանը անհիմն է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Ստացականը դա պարտապանի կողմից ի հավաստումն պարտավորության տրված պարտքային փաստաթուղթ է, որով պարտապանը ընդունում է իր պարտքը պարտատիրոջ հանդեպ: Ստացական տալը դա պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողություն է, որի առկայության պայմաններում էական է ոչ թե այն հանգամանքը, թե այդպիսի գործողությունը ում ներկայությամբ, կամ թե որտեղ է կատարվել, այլ այն փաստը, որ պարտապանը ընդունել է (ճանաչել է) իր պարտքը պարտատիրոջ հանդեպ:

Փոխառուի կողմից ստացականը բացառապես փոխատուին տալու (հանձնելու) իմպերատիվ պահանջ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ:

Սույն գործի փաստերից ելնելով Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փախառության հարաբերությունների բացակայության չապացուցված լինելու պայմաններում ստացականի առկայությունը պատասխանողի պարտավորությունը հայցվորի նկատմամբ անվիճելի է դարձնում, իսկ պարտավորության գումարը՝ բռնագանձման ենթակա: 3-152(ՎԴ) 2007թվականի մարտի 2

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ստացականը պարտապանի կողմից ի հավաստումն պարտավորության տրված պարտքային փաստաթուղթ է, որով պարտապանն ընդունում է իր պարտքը պարտատիրոջ հանդեպ: Ստացական տալը պարտավոր անձի կողմից պարտքի ճանաչումը վկայող գործողություն է, որի առկայության պայմաններում էական է ոչ թե այն հանգամանքը, թե այդպիսի գործողությունն ում ներկայությամբ, կամ թե որտեղ է կատարվել, այլ այն փաստը, որ պարտապանը ընդունել է (ճանաչել է) իր պարտքը պարտատիրոջ հանդեպ:

2. Վերոնշյալ որոշումներից հետո, այնուամենայնիվ, պրակտիկայում առաջացող բոլոր հարցերը լուծում չստացան: Հաճախ պրակտիկայում քրեական գործի շրջանակներում բարձրացվում են վաշխառության հետ կապված հարցեր, որոնք իրենց ազդեցությունն են ունենում նաև հարցի քաղաքացիաիրավական ասպեկտների վրա: Փոխառության պայմանագրի տոկոսների վերաբերյալ փաստերը նմանատիպ դեպքերում հաստատվում են քրեական գործի շրջանակներում անձանց ցուցմունքների հիման վրա քննիչի որոշմամբ, որոնք հետագայում անձն օգտագործում է քաղաքացիական հայց հարուցելիս: Նման դեպքերում երբեմն դրանք դատարանների կողմից գնահատվում են որպես գրավոր ապացույցներ և հիմք հանդիսանում հայցը բավարարելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը փորձեց լուծում տալ նաև նման իրավիճակներին՝ որոշակիորեն զարգացնելով և որոշակիություն մտցնելով իր նախկին նախադեպային իրավունքի մեջ:

Մասնավորապես գործերից մեկով Վաղիմ Ավանեսյանը 15.12.2008 թվականին տրված պարտավորագրով պարտավորվել էր Գայանե Հովհանյանից 15.12.2008 թվականին փոխառությամբ վերցրած 700.000 ՀՀ դրամ գումարը վերջինիս վերադարձնել 01.06.2009 թվականին: ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Արարատի քննչական բաժանմունքի ավագ քննիչ Հ.Հովհաննիսյանի կողմից 19.05.2012 թվականին կայացվել էր «Քրեական գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և խափանման միջոց ստորագրությունը վերացնելու մասին» որոշում, որի համաձայն՝ Գայանե Հովհանյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական հետապնդումը դադարեցվել է վաղեմության ժամկետն անցնելու հիմքով: Նշված որոշման համաձայն՝ Գայանե Հովհանյանը 07.09.2007 թվականին Վաղիմ Ավանեսյանին պարտք տված 500.000 ՀՀ դրամին համարժեք 1.600 ԱՄՆ դոլարի համար մինչև 2010 թվականի ապրիլ ամիսը ներառյալ պահանջել և ստացել է ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանված բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի՝ տարեկան 12 տոկոսի կրկնապատիկը գերազանցող չափով՝ ամսական 10 տոկոս կամ 120 տոկոս հաշվարկով 1.405.000 ՀՀ դրամ: Նշված հանգամանքը հիմնավորվել է նախաքննության ընթացքում տուժողի և վկաների կողմից տրված ցուցմունքներով:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ փաստերով փոխառության պայմանագրի տոկոսները հաստատվելու հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միննույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

Նույն օրենսգրքի 880-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ փոխառության գումարը համարվում է վերադարձված այն փոխատուին հանձնելու կամ նրա բանկային հաշվին փոխանցելու պահին, եթե այլ բան նախատեսված չէ փոխառության պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտատերը, ընդունելով կատարումը, պարտավոր է պարտապանի պահանջով նրան ստացական տալ՝ կատարումը լրիվ կամ համապատասխան մասով ստանալու մասին: Եթե պարտապանն ի հավաստումն պարտավորության, պարտքային փաստաթուղթ է տվել պարտատիրոջը, ապա պարտատերը, ընդունելով կատարումը, պետք է վերադարձնի այդ փաստաթուղթը, իսկ դրա անհնարիության դեպքում՝ այդ մասին նշի իր տված ստացականում: Ստացականը կարող է փոխարինվել վերադարձվող պարտքային փաստաթղթի վրա արվող մակագրությամբ: Պարտքային փաստաթուղթը պարտապանի մոտ գտնվելը հավաստում է պարտավորության դադարումը, քանի դեռ այլ բան չի ապացուցվել:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում սույն գործի լուծման համար **էական նշանակություն** կարող էին ունենալ փոխառուի (պարտապանի)՝ Վաղիմ Ավանեսյանի կողմից փոխատու (պարտատեր) Գայանե Հովհանյանին փոխառությամբ ստացված գումարը վերադարձնելու պարտավորության ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն կատարելու վերաբերյալ ապացույցները՝ պարտապանի մոտ գտնվող պարտքային փաստաթուղթը, պարտատիրոջ կողմից պարտքը լրիվ կամ մասնակիորեն ստանալու վերաբերյալ պարտապանին տված ստացականը կամ **պարտքն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն ստացած լինելու փաստը պարտատիրոջ կողմից ընդունելը:**

Ինչ վերաբերում է քրեական գործով նախաքննության մարմնի որոշմամբ հաստատված հանգամանքներին, ապա քրեական գործերով հետաքննության և նախաքննության մարմինների կողմից ընդունված որոշմամբ, այդ ընթացքում անձանց տված բացատրություններով հաստատված հանգամանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի իմաստով չունեն նախապես հաստատված ապացույցի ուժ, այդուհանդերձ դրանք դիտվում են որպես ինքնուրույն գրավոր ապացույցներ, որոնք կարող են պարունակել տեղեկություններ և գործում առկա այլ ապացույցների հետ համադրության արդյունքում հնարավորություն տալ դատարանին պարզելու գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, հետևաբար դատարանը տվյալ գործի շրջանակներում պարտավոր է տալ նաև այդ ապացույցների իրավական գնահատականը (տես՝ ըստ Վարթկես Հագոփյանի հայցի ընդդեմ Անահիտ Հակոբջանյանի, Ալեքսանդր Դուրգարյանի, Աջափնյակ նոտարական տարածքի նոտար Ռ. Առաքելյանի՝ Անահիտ Հակոբջանյանին և նրա ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Դուրգարյանին 7-օրյա ժամկետում 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը վճարելուն պարտավորեցնելու, այլապես գումարը 7-օրյա ժամկետում չվճարելու դեպքում Պայմանագիրը լուծված համարելու, Անահիտ Հակոբջանյանի անվամբ գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին և ըստ հակընդդեմ հայցի Ալեքսանդր Դուրգարյանի ընդդեմ Վարթկես Հագոփյանի՝ դրամական պարտավորությունը մասնակի կատարած համարելու և պարտքի գումարի չափը նվազեցնելու պահանջի մասին թիվ ԱԸԱԴ/0093/02/09 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 22.04.2010 թվականի որոշումը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 298-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելը վեճի դեպքում կողմերին զրկում է ի հավաստումն գործարքի ու նրա պայմանների՝ վկաների ցուցմունքներ վկայակոչելու իրավունքից:

Տվյալ դեպքում ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Արարատի քննչական բաժանմունքի ավագ քննիչ Հ.Հովհաննիսյանի՝ 19.05.2012 թվականի «Քրեական գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և խափանման միջոց ստորագրությունը վերացնելու մասին» որոշմամբ հաստատված հանգամանքները հիմնվում են վկաների ցուցմունքների վրա: **Մինչդեռ նշված որոշմամբ որևէ ձևով չի հաստատվել այն հանգամանքը, որ Գայանե Հովհանյանն ընդունել է Վաղիմ Ավանեսյանի կողմից իրեն վիճելի իրավահարաբերությունների շրջանակներում 1.405.000 ՀՀ դրամ վճարելու փաստը:**

Հետևաբար, հաշվի առնելով փոխառություն իրավահարաբերությունների վերոգրյալ առանձնահատկությունները, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ սույն գործում առկա չէ պարտապանի՝ Վաղիմ Ավանեսյանի կողմից պարտքը ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն վերադարձնելու վերաբերյալ որևէ վերաբերելի ապացույց, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը նոր քննության ուղարկելու պարագայում ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Արարատի քննչական բաժանմունքի ավագ քննիչ Հ.Հովհաննիսյանի 19.05.2012 թվականի «Քրեական գործի վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և խափանման միջոց ստորագրությունը վերացնելու մասին» որոշումը չէր կարող էական նշանակություն ունենալ սույն քաղաքացիական գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը հաստատելու համար: ԱՎԴ1/0381/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

3. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանի մեկնաբանությունները ցույց են տալիս, որ փոխառության պայմանագիրը ռեալ է, հետևաբար այն կնքված է համարվում գումարը կամ տեսակալին հատկանիշով որոշվող գույքը հանձնելու պահից:

Պրակտիկայում, սակայն, հանդիպում են դեպքեր, երբ կողմերի միջև կազմվում է փոխառության պայմանագիր, որտեղ նախատեսվում է, որ գումարը հանձնվելու է որոշակի ժամանակահատված հետո: Նման դեպքերում կողմերի միջև վեճ առաջանալիս քննարկման առարկա դարձվող առաջին հարցը փոխառության պայմանագրի կնքվածության հարցն է, որը նմանատիպ գործերում հավաստվում է միայն փոխառության գրավոր պայմանագրով: Սակայն թե նյութաիրավական, թե դատավարական տեսանկյունից միայն գրավոր ձևակերպված պայմանագրի առկայությունը բավարար չէ, քանի որ այդ պայմանագրով չի հիմնավորվում գումարը փոխանցելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ նմանատիպ դեպքերում գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստին և այն հիմնավորող ապացույցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր: Ըստ նույն հոդվածի 2-րդ կետի՝ ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 15.07.2008 թվականին Նորիկ Տեր-Գրիգորյանի և Արսեն ու Անուշավան Միրզոյանների միջև կնքվել է փոխառության պայմանագիր, որի համաձայն՝ Նորիկ Տեր-Գրիգորյանը պարտավորվել է Արսեն և Անուշավան Միրզոյաններին տրամադրել 20.061 ԱՄՆ դոլար: Նշված պայմանագրի 2-րդ կետի համաձայն՝ Նորիկ Տեր-Գրիգորյանը պարտավորվել է փոխառության պայմանագրի ստորագրման պահից մեկ օրվա ընթացքում տրամադրել փոխառության գումարը:

Վերաքննիչ դատարանը որոշման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Անուշավան և Արսեն Միրզոյանները Նորիկ Տեր-Գրիգորյանից փոխառությամբ գումար են վերցրել և չեն վերադարձրել:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ Անուշավան և Արսեն Միրզոյանները Նորիկ Տեր-Գրիգորյանից փոխառությամբ գումար են վերցրել և չեն վերադարձրել, չի կատարել գործում առկա ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտություն և գնահատում, և որևէ կերպ չի հիմնավորել վերոգրյալ իր պնդումը:

Մասնավորապես, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ 15.07.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրի համաձայն՝ փոխառության գումարը փոխատուի կողմից պետք է տրամադրվեր փոխառության պայմանագրի ստորագրման պահից մեկ օրվա ընթացքում: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 2-րդ կետի իմաստով փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների, այն է՝ պայմանագրով նախատեսված գումարը տրամադրելու փաստը կարող էր հիմնավորվել փոխառուի տված ստացականով կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթղթով, որը սույն գործում բացակայում է: ԵԱՔԴ/1434/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29

ՓՈԽԱՌՈՒԻ՝ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՉՆԵԼՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 880.

1. Փոխառուն պարտավոր է, փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում և կարգով, փոխատուին վերադարձնել ստացված փոխառության գումարը:

Այն դեպքում, երբ վերադարձնելու ժամկետը պայմանագրով որոշված չէ կամ որոշված է ցպահանջ, փոխառության գումարը փոխառուն պետք է վերադարձնի այդ մասին փոխատուի պահանջը ներկայացնելու օրվանից երեսնօրյա ժամկետում, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

2. Անտոկոս փոխառության գումարը փոխառուն կարող է վերադարձնել վաղաժամկետ:

Տոկոսներով տրամադրված փոխառության գումարը կարող է վաղաժամկետ հետ վերադարձվել միայն փոխատուի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ փոխառության պայմանագրով:

3. Փոխառության գումարը համարվում է վերադարձված այն փոխատուին հանձնելու կամ նրա բանկային հաշվին փոխանցելու պահին, եթե այլ բան նախատեսված չէ փոխառության պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքացիական օրենսգրքի 880-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավակարգավորման համաձայն՝ փոխառուն պարտավոր է վերադարձնել փոխառության գումարը: Նշված իրավակարգավորումը խնդրահարույց չէ, եթե վերադարձվում է շրջանառության մեջ գտնվող արժույթով արտահայտված գումարը: Սակայն վերը նշված հոդվածի կիրառումը որոշակի դժվարություններ է առաջացնում այն դեպքում, երբ փոխառության պայմանագրով տրվել է որոշակի արժույթով արտահայտված գումար, որը գումարը վերադարձնելու պահին այլևս շրջանառության մեջ չի գտնվում: Այդպիսի դեպք է ԽՍՀՄ ռուբլով փոխառության պայմանագիրը:

Նշված հարցի կարգավորումը ոչ միայն զուտ իրավական այլև տնտեսագիտական ասպեկտներ ունի: Սակայն խնդրի վերջնական կարգավորումը պետք է տրվի իրավական հարթությունում:

Այդ հանգամանքն ընդգծվեց նաև Վճռաբեկ դատարանի կողմից այդ հարցին անդրադառնալիս:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 210-րդ հոդվածի 1-ին կետի 4-րդ ենթակետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը կազմվում է գրավոր, որում պետք է նշվի նշում նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմի այն խախտման մասին, որը ազդել է գործի ելքի վրա:

Նույն օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը (կամ դրա մասը) ենթակա է քննության, եթե բողոք բերած անձը տվյալ հարցի վերաբերյալ բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշումը հայտնել է առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության ժամանակ: Բացառություն է այն դեպքը, երբ բողոք բերած անձը զրկված է եղել այդ հարցի վերաբերյալ առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից:

Նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, գործին մասնակցող անձանց վերապահելով առաջին աստիճանի դատական ակտը վերաքննության կարգով բողոքարկելու

իրավունք, միաժամանակ սահմանել է, որ վերաքննիչ բողոքը ենթակա չէ քննության, եթե բողոք բերած անձը բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշման մասին չի հայտնել առաջին ատյանի դատարանում՝ գործի քննության ժամանակ: Ընդ որում, բացառություն դիտելով այն դեպքը, երբ բողոք բերած անձի համար անհնարին է եղել հայտնելու վերաքննիչ բողոքում բերած դիրքորոշումը:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 880-րդ հոդվածի խախտման, 432-րդ հոդվածի չկիրառման մասին վերաքննիչ բողոք բերած անձի փաստարկներին, արձանագրել է, որ որպես նշված իրավանդումների խախտման հիմնավորում բողոքաբերը վկայակոչել է այն, որ Դատարանը **չի հիմնավորել, թե ինչու 5.000 խորհրդային ռուբլու հաշվարկը կատարվել է ԱՄՆ դոլար արտարժույթով**, այլ ոչ թե ՀՀ դրամով: Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ տվյալ պարագայում բողոք բերած անձը, առաջին ատյանի դատարանում պատշաճ ծանուցված լինելով դատական նիստի օրվա և ժամանակի մասին, այլ կերպ ասած՝ զրկված չլինելով իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից, չի իրացրել իր դատավարական իրավունքը և չի հայտնել նշված դիրքորոշումն առաջին ատյանի դատարանում, որի հետևանքով Վերաքննիչ դատարանն այն քննության առարկա չի դարձրել:

Սույն գործում առկա 30.06.2010 թվականի վերաքննիչ բողոքի հիմքում որպես դատական սխալ դրվել է այն հանգամանքը, որ Դատարանը չի պատճառաբանել, թե ինչու է 5.000 խորհրդային ռուբլու հաշվարկը կատարվել ԱՄՆ դոլար արտարժույթով, որի հետևանքով սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 880-րդ հոդվածը և չի կիրառել նույն օրենսգրքի 432-րդ հոդվածը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածով նախատեսված կարգավորումը կոչված է ապահովելու գործի քննության այնպիսի պայմաններ, որ կողմը, առաջին ատյանի դատարանում նախապատրաստելով իր դատական պաշտպանությունը, դատարան ներկայացնի հայցի վերաբերյալ իր բոլոր փաստարկները: Հետևաբար, յուրաքանչյուր գործով վերաքննիչ բողոքում բերված փաստարկը քննության առնելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի ներկայացված փաստարկի (դիրքորոշման) վերաբերելիությունը և այդ տեսանկյունից սահմանափակման ողջամտությունը: Վերաքննիչ դատարանի կողմից պետք է հաշվի առնվի այն հանգամանքը, թե որքանով էր հնարավոր տվյալ փաստարկի (դիրքորոշման) հայտնումն առաջին ատյանի դատարանում վերաքննիչ բողոք բերած անձի կողմից:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ բողոքում նշված և բողոք բերած անձի կողմից վկայակոչված փաստարկն ըստ էության վերաբերում է դատական ակտի հիմնավորվածությանը և պատճառաբանվածությանը, այսինքն՝ այն հանգամանքին, որ դատարանը չի պատճառաբանել իր եզրահանգումները: Հետևաբար, տվյալ հանգամանքն այնպիսին է, որի մասին կարելի է խոսել, առավել ևս որևէ դիրքորոշում հայտնել միայն դատական ակտը կայացնելուց հետո, և առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ընթացքում Վարդուհի Մինասյանը չէր կարող որևէ դիրքորոշում հայտնել ապագայում կայացվելիք դատական ակտի հիմնավորվածության և պատճառաբանվածության վերաբերյալ:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված սահմանափակումը կիրառելի չէ:

Այսպիսով, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետի անհիմն կիրառման հետևանքով Վերաքննիչ դատարանը որևէ անդրադարձ չի կատարել վերաքննիչ բողոքում նշված հիմքերին և փաստարկներին, հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը պետք է ուղարկել Վերաքննիչ դատարան՝ նոր քննության: ԱԼԱԴ/0313/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Չնայած Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումից հստակ չէ, այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանի հիմնական դիրքորոշումը նշված հարցի հետ կապված այն է, որ հայցապահանջը բավարարելիս դատարանը դատական ակտի պատճառաբանական մասում չի փաստարկել, թե ինչ իրավական հիմքով է 5.000 խորհրդային ռուբլին փոխարկել ԱՄՆ դոլարի փոխարժեքով ու ինչ բազային հաշվարկով է հայցապահանջը բավարարել 3.139.790 ՀՀ դրամի չափով: Սակայն այդ ոլորտի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այդպիսի հստակ իրավական բազա առկա չէ ՀՀ օրենսդրության մեջ: Սակայն խնդիրը չէր կարող մնալ չուծված, քանի որ այստեղ գործ ունենք

անձի սեփականության իրավունքի հետ: Այնուամենայնիվ, վերը նշված գործով ՀՀ Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ի վճռով հայցը բավարարեց 3.169.790 դրամի չափով, որպես պարտքի գումար՝ որպես իրավական հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ, 31-րդ, քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ, 163-րդ, 347-րդ, 357-րդ, 408-րդ հոդվածները:¹⁵⁵

ՓՈԽԱՌՈՒԻ ԿՈՂՄԻՑ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԽԱՆՏԵԼՈՒ ՀԵՏԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 881.

1. Եթե փոխառուն սահմանված ժամկետում չի վերադարձնում փոխառության գումարը, ապա փոխառության պայմանագրով նախատեսված տոկոսները դադարում են, իսկ այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն սույն օրենսգրքի 411 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ, սկսած այն օրվանից, երբ գումարը պետք է վերադարձվեր մինչև գումարը փոխատուին վերադարձնելու օրը:

Փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առաջինը է:

2. Եթե փոխառության պայմանագրով նախատեսված է փոխառությունը վերադարձնել մաս առ մաս (տարաժամկետ), ապա փոխառուի կողմից փոխառության հերթական մասը վերադարձնելու համար որոշված ժամկետը խախտելու դեպքում փոխատուն իրավունք ունի պահանջել վերադարձնելու փոխառության մնացած ամբողջ գումարը՝ հասանելիք տոկոսների հետ միասին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը որպես փոխառության պայմանագիրը խախտելու հետևանք նախատեսում է քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների վճարում՝ միաժամանակ սահմանելով, որ փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առաջինը է: Այս կանոնը դատական պրակտիկայում միանշանակ չէր ընկալվում, քանի որ վերոնշյալ հոդվածը հստակ չէր պատասխանում այն հարցին, թե արդյոք այս կանոնն արգելում է փոխառության պայմանագրում տույժերի սահմանում: Պրակտիկայում հաճախ փոխառության պայմանագրերում նախատեսվում էին տույժեր փոխառության մայր գումարի որոշակի տոկոսների չափով: Սակայն վեճի դեպքում անհրաժեշտություն էր առաջանում քննարկել 881-րդ հոդվածի կանոնակարգման մեջ տույժերի վերաբերյալ կետի նախատեսման օրինականությունը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին դեռևս 2008 թվականին և նշեց.

ինչ վերաբերում է փոխառության պայմանագրի 5.2-րդ կետով նախատեսված տույժի բռնագանձման ենթակա լինելու վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի փաստարկներին, ապա Վճռաբեկ դատարանը դրանք անհիմն է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ եթե փոխառուն սահմանված ժամկետում չի վերադարձնում փոխառության գումարը, ապա փոխառության պայմանագրով նախատեսված տոկոսները դադարում են, իսկ այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն սույն օրենսգրքի 411 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ, սկսած այն օրվանից, երբ գումարը պետք է վերադարձվեր մինչև գումարը փոխատուին վերադարձնելու օրը:

Փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առաջինը է:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փոխառության պայմանագրի 5.2-րդ կետով նախատեսված տույժ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առաջինը է: Հետևաբար, Արմեն Գրիգորյանի կողմից փոխառության գումարի վճարման կետանցի

¹⁵⁵ Տես ՀՀ Արագածոտնի մարզը ընդհանուր իրավասության դատարանի թիվ ԱԲԱԴ 0313/02/09 գործով 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ի վճիռը:

դեպքում այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ: 3-241(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ փոխառության պայմանագրով նախատեսված տույժ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է, քանի որ քաղ օր 881-րդ հոդվածի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է: Այսինքն՝ ըստ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ «այլ պայմաններով տոկոսներ» օրենսդրական եզրույթի տակ պետք է հասկանալ նաև տույժի վերաբերյալ համաձայնությունը:

Վճռաբեկ դատարանն իր հետագա որոշումներում վերահաստատեց վերոնշյալ դիրքորոշումը՝ հղում կատարելով թիվ 3-241 (ՎԴ) գործով վերոնշյալ որոշմանը:

Մասնավորապես, գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ի կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել **միննույն գումարի դրամ** (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Նույն օրենսգրքի 879-րդ հոդվածի 1-ի կետի համաձայն՝ փոխատուն իրավունք ունի փոխառության գումարից տոկոսներ ստանալ փոխառուից, եթե այլ բան նախատեսված չէ փոխառության պայմանագրով: Փոխառության պայմանագրում հստակ պետք է սահմանվեն տոկոսների չափը և հաշվարկման կարգը: Փոխառության պայմանագրի կնքման պահին տոկոսների չափը չի կարող գերազանցել ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը:

Նույն օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե փոխառուն սահմանված ժամկետում չի վերադարձնում փոխառության գումարը, ապա փոխառության պայմանագրով տոկոսները դադարում են, իսկ այդ գումարին ենթակա են վճարման միայն սույն օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված չափով տոկոսներ, սկսած այն օրվանից, երբ գումարը պետք է վերադարձվեր մինչև գումարը փոխատուին վերադարձնելու օրը:

Փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսները վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ՝

1) Փոխառուն պարտավոր է փոխատուին վերադարձնել **միննույն գումարի դրամ** (փոխառության գումարը):

2) փոխառության պայմանագրի կնքման պահին տոկոսների չափը չի կարող գերազանցել ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը:

3) փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ ընդհանուր իրավասության դատարանը գործում առկա ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության արդյունքում, արձանագրելով, որ պատասխանողի կողմից տրված պարտավորագիրը հայցը բավարարելու առումով պատշաճ

ապացույց է, գտել է, որ հայցապահանջը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ, 347-րդ հոդվածների պահանջներից և իրավացիորեն հայցը բավարարարել է ամբողջությամբ:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Դանիել Ղասաբողյանի կողմից տրվել է պարտավորագիր, համաձայն որի՝ վերջինս 20.10.2009 թվականին Սաֆուրա Բաղդասարյանից վերցրել է 17.000 ԱՄՆ դոլար գումար և պարտավորվել է այն վերադարձնել 30.10.2009 թվականին, չվերադարձնելու դեպքում պարտավորվել է վերադարձնել կրկնակին՝ 34.000 ԱՄՆ դոլար, որի համար ստորագրել է: Դանիել Ղասաբողյանը չի կատարել պարտավորագրով ստանձնած իր պարտավորությունները:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությանը:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի 1-ի կետի ուժով փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու համաձայնության սահմանումն առոչինչ է (տվյալ գործով փոխառության պայմանագրով պարտավորության կատարումը նախատեսված ժամկետում ուշացնելու համար սահմանվել էր տույժ վճարելու համաձայնություն) (տես՝ «Ֆինքս» բարեգործական հիմնադրամի հայցն ընդդեմ Արմեն Գրիգորյանի, Կարապետ և Հռիփսիկ Վարդանյանների՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին գործով Վճռաբեկ դատարանի 27.03.2008 թվականի թիվ 3-241 (ՎԴ) որոշումը):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի միջև կնքված փոխառության պարտավորագրում նախատեսված 17.000 ԱՄՆ դոլար գումարի ժամանակին չվերադարձման դեպքում 34.000 ԱՄՆ դոլար վերադարձնելու պարտավորության վերաբերյալ համաձայնությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով առոչինչ է:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դանիել Ղասաբողյանից հոգուտ Սաֆուրա Բաղդասարյանի պետք է բռնագանձել փոխառության պայմանագրով նախատեսված 17.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը՝ որպես փոխառության գումար, ինչպես նաև 20.10.2009 թվականից մինչև 31.10.2009 թվականն ընկած ժամանակահատվածի համար՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը, իսկ 31.10.2009 թվականից սկսած մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ այդ գումարի նկատմամբ հաշվարկված՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքը: ԵԷԴ/0779/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՎԻՃԱԿԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 882.

1. Փոխառուն իրավունք ունի վիճարկել փոխառության պայմանագիրը, եթե ապացուցում է, որ ինքը փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով:

2. Վկաների ցուցմունքների միջոցով սույն հոդվածի 1-ին կետով սահմանված հիմքերով փոխառության պայմանագրի վիճարկում չի թույլատրվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ պայմանագիրը կնքվել է խաբեության, բռնության, սպառնալիքի, փոխառուի ներկայացուցչի և փոխատուի չարամիտ համաձայնությամբ կամ այլ ծանր հանգամանքների բերումով:

3. Եթե փոխառության պայմանագիրը սույն հոդվածի 1-ին կետով սահմանված հիմքերով վիճարկելիս պարզվում է, որ փոխառուն դրամը կամ այլ գույքն իրականում չի ստացել փոխատուից, փոխառության պայմանագիրը համարվում է չկնքված: Եթե դրամը կամ այլ գույքը փոխառուն փոխատուից ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով, պայմանագիրը կնքված է համարվում ստացված քանակի գումարի կամ գույքի չափով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը փոխառուին իրավունք է տալիս վիճարկել փոխառության պայմանագիրը միայն այն հիմքով, որ ինքը փոխառուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով: Այս դեպքում միայն դատարանը կարող է անդրադառնալ փոխառության պայմանագրի վիճարկմանը:

Դատական պրակտիկայում հաճախ հանդիպում են դեպքեր, երբ փոխառության պայմանագրի հիման վրա գումարի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելիս փոխառուն պահանջը վիճարկում է այն հիմքով, որ պայմանագիրն ինքը չի ստորագրել: Սակայն նման դեպքերում փոխառուն չի ներկայացնում օրենսգրքի 882-րդ հոդվածով նախատեսված փոխառության պայմանագիրը վիճարկելու հիմքը:

Հետևաբար նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք օրենսգրքի 882-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքով փոխառության պայմանագիրը չվիճարկվելու դեպքում նման փաստերն էական նշանակություն ունեն գործի քննության համար:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցին: Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միննույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք:

Նույն կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուի կողմից փոխառուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 880-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ փոխառուն պարտավոր է, փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում և կարգով, փոխատուին վերադարձնել ստացված փոխառության գումարը:

Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ փոխառության գումարը համարվում է վերադարձված այն փոխատուին հանձնելու կամ նրա բանկային հաշվին փոխանցելու պահին, եթե այլ բան նախատեսված չէ փոխառության պայմանագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 882-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառուն իրավունք ունի վիճարկել փոխառության պայմանագիրը, եթե ապացուցում է, որ ինքը փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ փոխառության պայմանագիրը դա գրավոր ձևով կնքվող գործարք է, որի ուժով փոխատուն փոխառուին է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում և կարգով փոխատուին վերադարձնել փոխառության գումարը կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրանով նախատեսված դրամը կամ այլ գույքը հանձնելու պահից: Փոխառության պայմանագրից բխող իրավահարաբերություններում փոխառուին իրավունք է վերապահված վիճարկել փոխառության պայմանագիրն այն դեպքում, երբ նա ապացուցում է, որ փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով:

Սույն գործով Դատարանը հայցը բավարարելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունները, որ ի հավաստումն սույն գործով կողմերի միջև կնքված փոխառության պայմանագրի՝ Վահե Սահակյանը Լեոնիդ Ներսիսյանին 24.06.2008 թվականին տվել է 30.000.000 ՀՀ դրամ՝ մինչև 24.08.2008 թվականը վերադարձնելու պայմանով, իսկ Լեոնիդ Ներսիսյանի պնդումը, որ ինքը Վահե Սահակյանի հետ փոխառության պայմանագիր չի կնքել և գործում եղած

«Փոխառության պայմանագիր» վերնագրով փաստաթղթում չի ստորագրել, հերքվում է գործում առկա «Հայաստանի Հանրապետության փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի փորձագետների ձեռագրաբանական և փաստաթղթաբանական կրկնակի, համալիր, հանձնաժողովային փորձաքննության եզրակացությամբ, որով հաստատվել է, որ նշված փոխառության պայմանագրում Լեոնիդ Ներսիսյանի անուն-ազգանվան դիմաց ստորագրությունները կատարվել են նրա կողմից:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը բավարարելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունները, որ գործի նոր քննության ընթացքում Դատարանը, հաշվի առնելով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 04.02.2010 թվականի որոշմամբ մատնանշված դատավարական խախտումների վերացման անհրաժեշտությունը, պետք է նշանակել կրկնակի դատաձեռագրաբանական փորձաքննություն, հետամուտ լինել դատական նիստերին Վահե Սահակյանի ներկայանալուն և ցուցմունք տալուն, հրավիրել և որպես վկա հարցաքննել Արման Սաղաթելյանին, ուսումնասիրել և համապատասխան գնահատական տալ «Հաշտության պայմանագիր» վերնագրված գրավոր ապացույցին, սակայն Դատարանն ըստ էության կատարել է միայն մեկ պահանջը, այն է՝ նշանակվել է կրկնակի դատաձեռագրաբանական փորձաքննություն, իսկ մյուս խախտումները չի վերացրել: Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է, որ գործի նոր քննության ընթացքում անհրաժեշտություն կառաջանա նշանակել փորձաքննություն՝ պարզելու համար՝ արդյոք 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրում դրված ստորագրությունները պատկանում են Վահե Սահակյանին, թե՛ ոչ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունի Վահե Սահակյանի և Լեոնիդ Ներսիսյանի միջև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան փոխառության պայմանագիր կնքված լինելու հանգամանքի պարզումը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Լեոնիդ Ներսիսյանի և Վահե Սահակյանի միջև 24.06.2008 թվականին կնքվել է փոխառության պայմանագիր, որով Լեոնիդ Ներսիսյանը Վահե Սահակյանից ստացել է 30.000.000 ՀՀ դրամ, որը պարտավորվել է վերադարձնել մինչև 24.08.2008 թվականը, իսկ «Հայաստանի Հանրապետության փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 20.10.2010 թվականի փորձագետի թիվ 35501001 եզրակացությամբ հետևություն է արվել այն մասին, որ փորձաքննությանը տրամադրված 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրի հակառակ կողմի վերևի մասում « որի համար ստորագրում եմ» բառերի դիմաց և ներքևի աջ մասում տեղավորված, ընդհանուր առմամբ թվով 3 ստորագրությունները կատարվել են Լեոնիդ Ներսիսյանի կողմից:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործում առկա ապացույցներով հաստատվում է, որ Վահե Սահակյանի՝ փոխատուի և Լեոնիդ Ներսիսյանի՝ փոխառուի միջև 24.06.2008 թվականին գրավոր ձևով կնքվել է փոխառության պայմանագիր, որով Վահե Սահակյանը՝ փոխատուն, Լեոնիդ Ներսիսյանին՝ փոխառուին է հանձնել 30.000.000 ՀՀ դրամ, իսկ Լեոնիդ Ներսիսյանը՝ փոխառուն, պարտավորվել է 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրով նախատեսված ժամկետում՝ մինչև 24.08.2008 թվականը, Վահե Սահակյանին՝ փոխատուին վերադարձնել փոխառության գումարը՝ 30.000.000 ՀՀ դրամը:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանը սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշել է գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա, իսկ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները չէին կարող հիմք հանդիսանալ Դատարանի՝ ըստ էության ճիշտ վճիռը բեկանելու համար:

Մասնավորապես՝ Արման Սաղաթելյանին որպես վկա հրավիրելու և հարցաքննելու, «Հաշտության պայմանագիր» վերնագրված գրավոր ապացույցն ուսումնասիրելու և համապատասխան գնահատական տալու, ինչպես նաև 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագրում դրված ստորագրությունները Վահե Սահակյանին պատկանելու հարցի պարզման վերաբերյալ փորձաքննություն նշանակելու վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում, քանի որ փոխառության պայմանագրից բխող իրավահարաբերություններում փոխառուին իրավունք է վերապահված վիճարկել փոխառության պայմանագիրն այն հիմքով, որ փոխատուից իրականում դրամ կամ այլ

գույք չի ստացել կամ ստացել է պայմանագրում նշվածից ավելի պակաս քանակով: Սակայն, սույն գործով Լեոնիդ Ներսիսյանը 24.06.2008 թվականի փոխառության պայմանագիրը չի վիճարկել, իսկ նշված հանգամանքները կարող էին էական նշանակություն ունենալ միայն դրա վիճարկման դեպքում: ԵՔԴ/0916/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29

ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՐՏՔԻ ՆՈՐԱՑՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 886.

1. Կողմերի համաձայնությամբ առուվաճառքից, գույքի վարձակալությունից կամ այլ հիմքերից ծագած պարտքը կարող է փոխարինվել փոխառության պարտավորությամբ:

2. Փոխառության պարտավորությունում պարտքը փոխարինվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ (հոդված 430) և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով (հոդված 878):

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պրակտիկայում պարտավորությունները նորացմամբ դադարում են՝ փոխարինվելով փոխառության պարտավորությամբ: Պարտավորությունների դադարման նման ձևի իրավական հիմքը ոչ միայն օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածն է, այլ նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածը:¹⁵⁶

Վճարել դատարանը գործերից մեկով ոչ միայն մեկնաբանեց նորացմամբ պարտավորությունները դադարելու հիմքերը, այլև կոնկրետ օրինակով ցույց տվեց ժառանգական զանգվածի մեջ մտնող գույքի վաճառքից ստացված ժառանգներին հասանելիք գումարը վճարելու վերաբերյալ պարտավորությունը փոխառությամբ նորացնելու իրավական մեխանիզմը:

Վճարել դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության խախտում է համարվում այն չկատարելը կամ անպատշաճ (կետանցով, ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների թերություններով կամ պարտավորության բովանդակությամբ որոշվող այլ պայմանների խախտմամբ) կատարելը:

Սույն գործով Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ պատասխանողը խախտել է փոխառության պայմանագրով ստանձնած պարտավորության պայմանը, այն է՝ 12.000.000 ՀՀ դրամ գումարը վերադարձնելու մասով պարտավորությունը չի կատարել և սկսած 01.03.2009 թվականից՝ հայցվորի դրամական միջոցները պահում է ապօրինի և խուսափում է դրանք վերադարձնելուց:

Միաժամանակ, Դատարանը, անդրադառնալով հակընդդեմ հայցվորի այն փաստարկին, որ փոխառության պայմանագիրը կնքելիս փոխատուից իրականում գումար չի ստացել, այլ այն

¹⁵⁶ Տես նաև սույն աշխատանքի 430-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը

կնքել է հայրական տան՝ փոխատուին հասանելիք բաժնեմասի վերաբերյալ, որն ավելի է նշված, քան իրականում կազմել է, փաստել է, որ փոխառության պայմանագրում պատասխանողը նախ նշել է, որ այդ գումարը ստացել է, ինչը կողմերի հայրական տան հայցվորին հասանելիք բաժնեմասի գումարն է, և բացի այդ, այն կնքվում է ձեռնոցով պայմաններով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը բեկանելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Դատարանը պատշաճ գնահատման չի արժանացրել բողոք բերած անձի վկայակոչած փաստարկները, այսինքն՝ չի նշել դրանք մերժելու հիմքերը: Մասնավորապես, Դատարանը գնահատման չի արժանացրել հայցվորի վկայակոչած այն փաստարկը, որ փոխառության գումարն իրենց հայրական տան վաճառքից Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք բաժինն է, որը պատասխանողն իրեն չի տվել թողնելով անօթևան և առանց գոյության միջոցների:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն բողոքի հիմքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցադրումը:

Արդյո՞ք Վալերինա Գևորգյանի (փոխատու) և Գեղամ Գևորգյանի (փոխառու) միջև 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրով նորացվել է նրանց միջև նախկինում գոյություն ունեցող պարտավորությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 430-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը դադարում է կողմերի միջև գոյություն ունեցող սկզբնական պարտավորությունը նույն անձանց միջև մեկ այլ պարտավորությամբ փոխարինելու մասին համաձայնությամբ, որը նախատեսում է դրա այլ առարկա կամ կատարման այլ եղանակ (նորացում):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ կողմերի համաձայնությամբ առուվաճառքից, գույքի վարձակալությունից կամ **այլ հիմքերից ծագած պարտքը կարող է փոխարինվել փոխառության պարտավորությամբ**, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ փոխառության պարտավորությունում պարտքը փոխարինվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ (հոդված 430) և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով (հոդված 878):

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ պարտավորության դադարման ձև է նաև պարտավորության դադարումը նորացմամբ, որը կնքվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով: Նշվածից հետևում է, որ այն դեպքում երբ կողմերի միջև գոյություն ունեցող պարտավորությունը նորացվում է փոխառության պարտավորությամբ, ապա նորացումը կարգավորվում է ինչպես նորացման, այնպես էլ փոխառությանը վերաբերող նորմերով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրով մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել մինչև գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստացված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից:

Նույն օրենսգրքի 878-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր: Ի հավաստումն փոխառության պայմանագրի և դրա պայմանների՝ կարող է ներկայացվել փոխառուի տված ստացականը կամ փոխատուին որոշակի դրամական գումար կամ որոշակի քանակի գույք տալը հավաստող այլ փաստաթուղթ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վալերինա Գևորգյանի (փոխատու) և պատասխանող Գեղամ Գևորգյանի (փոխառու) միջև 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրով փոխատուն փոխառուին փոխառության կարգով առանց տոկոսների տալիս է 12.150.000 ՀՀ դրամ՝ սկսած սույն պայմանագրի կնքման օրվանից մինչև 2009 թվականի մարտի 1-ը ժամկետով, որը փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել հետևյալ կերպ՝ 150.000 ՀՀ դրամը վճարել 02.03.2008 թվականին, իսկ մնացած 12.000.000 ՀՀ դրամը՝ մինչև 2009 թվականի մարտի 1-ը:

Բացի այդ, սույն գործում առկա Վալերինա Գևորգյանի 11.06.2009 թվականի հայցադիմումի համաձայն՝ վիճելի փոխառության գումարը նրանց՝ իր և եղբոր՝ Գեղամ Գևորգյանի հայրական տան վաճառքից իրեն հասանելիք բաժինն է, որը պատասխանողն իրեն չի տվել՝ թողնելով

անօթևան և առանց գոյության միջոցների, իսկ 18.09.2009 թվականի հակընդդեմ հայցով Գեղամ Գևորգյանն ընդունել է, որ իրականում կողմերի փոխհարաբերություններում գործել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի 1-ին կետը, այսինքն՝ կողմերը, նախկինում լինելով մեկ ընտանիք, վաճառել են Թումանյան փողոցի 30 հասցեում գտնվող իրենց երեքսենյականոց ընդհանուր համատեղ սեփականություն հանդիսացող տունը 40.420.000 ՀՀ դրամով: Միաժամանակ, վերջինս վիճարկել է միայն Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք գումարի չափը, այն է՝ 12.150.000 ՀՀ դրամի փոխարեն 5.770.000 ՀՀ դրամ վճարելու պարտավորության առկայությունը:

Հիմք ընդունելով վերը նշվածը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով կողմերն ընդունել և չեն վիճարկել այն փաստը, որ 01.03.2008 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրում առկա փոխառության գումարը կողմերի հայրական տան վաճառքից հետո Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք բաժինն է, որը նա չի ստացել: Այսինքն՝ ըստ էության, կողմերն ընդունել են, որ իրենց միջև նախկինում գոյություն ունեցող՝ գույքի իրացումից ստացված գումարի բաշխման պարտավորությունը փոխարինվել է (նորացվել) փոխառության պայմանագրով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով փոխառության պայմանագրի առկայության և դրանով նախատեսված գումար վճարելու պարտավորության կատարումը հիմնավորող որևէ ապացույցի բացակայության պայմաններում անհիմն է վճռաբեկ բողոքի պատասխանի այն փաստարկը, համաձայն որի՝ իրականում Վալերինա Գևորգյանին հասանելիք գումարի չափը 12.150.000 ՀՀ դրամի փոխարեն 5.770.000 ՀՀ դրամ էր: ԵԿԴ/1179/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27

2. Օրենսդիրը 886-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանել է փոխառության պայմանագրով այլ պարտավորությունների նորացման կարգը: Այս նորմն ունի կարևոր դատավարական նշանակություն, քանի որ փոխառության պայմանագիրը որպես այլ պարտավորությունների նորացում դիտարկելու համար անհրաժեշտ է ոչ միայն փոխառության պայմանագրի առկայություն, այլև կարևոր է, որ այդ պայմանագիրը հանդես գա որպես այլ պարտավորության նորացում:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցին: Այդ գործով ներկայացվել էր փաստարկ այն մասին, որ փոխառության պայմանագրով փոխարինվել է կողմերի միջև առևտրային հարաբերություններից բխող պարտավորությունը:

Մասնավորապես, նշված գործով 29.10.2008 թվականի պարտավորագրով Անահիտ Ենոքյանը պարտավորվել էր մինչև 07.11.2008 թվականը Մելիք Ավետյանին տալ 1.250.000 ՀՀ դրամ, իսկ 23.01.2010 թվականին ներկայացրած հայցադիմումի դեմ առարկություններով Անահիտ Ենոքյանն ընդունել է Մելիք Ավետյանի հետ առևտրային հարաբերությունների մեջ լինելու փաստը:

Դատարանը, հայցի բավարարման հիմքում դնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 296-րդ և 347-րդ հոդվածները, պատճառաբանել էր, որ Անահիտ Ենոքյանը 29.10.2008 թվականին կնքել է գրավոր գործարք, որով պարտավորվել է մինչև տվյալ տարվա նոյեմբերի 10-ը Մելիք Ավետյանին տալ 1.250.000 ՀՀ դրամ: Միաժամանակ Դատարանը նշել էր, որ պարտավորագրով ստանձնած պարտքը Անահիտ Ենոքյանը չի վերադարձրել, իսկ պարտավորագիր-գործարքն օրենքով սահմանված կարգով չի վիճարկվել: Դատարանը նշել էր նաև, որ Անահիտ Ենոքյանը պարտքը վերադարձնելու վերաբերյալ պատճառաբանությունը հիմնավորող որևէ ապացույց չի ներկայացրել:

Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը բեկանելու հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ 29.10.2008 թվականի փաստաթղթի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ դրանով չի հիմնավորվում Մելիք Ավետյանի կողմից Անահիտ Ենոքյանին 1.250.000 ՀՀ դրամ գումար փոխառությամբ տրամադրելու և այդ հիմքով Անահիտ Ենոքյանի կողմից այն հետ վերադարձնելու պարտավորության ստանձնումը: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը նշել էր, որ կողմերի միջև չկա փոխառություն իրավահարաբերությունը, քանի որ բացակայում է նման իրավահարաբերության ծագման համար հիմք հանդիսացող փաստական կազմը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 877-րդ և 878-րդ հոդվածներով նախատեսված փոխառության գործարքը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 29.10.2008 թվականի պարտավորագրով Անահիտ Ենոքյանը պարտավորվել է մինչև 07.11.2008 թվականը Մելիք Ավետյանին տալ 1.250.000 ՀՀ դրամ: Իսկ 23.01.2010 թվականին ներկայացրած հայցադիմումի դեմ առարկություններով Անահիտ Ենոքյանն ընդունել է Մելիք Ավետյանի հետ առևտրային հարաբերությունների մեջ լինելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 29.10.2008 թվականի պարտավորագիրը պարտապանի կողմից ի հավաստումն պարտավորության տրված պարտքային փաստաթուղթ է, որով պարտապանն ընդունում է իր պարտքը պարտատիրոջ հանդեպ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 29.10.2008 թվականի պարտավորագրով Անահիտ Ենոքյանն ըստ էության ընդունել է իր պարտավորությունը Մելիք Ավետյանի նկատմամբ, որոնք ծագել են առևտրային հարաբերություններից: Այսինքն՝ ստացականի առկայությունը պատասխանողի պարտավորությունը հայցվորի նկատմամբ անվիճելի է դարձնում, իսկ պարտավորության գումարը՝ բռնագանձման ենթակա:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկներին, որ առևտրային գործունեությունից ծագած պարտավորությունը փոխարինվել է փոխառության պարտավորությամբ, ապա այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 430-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը դադարում է կողմերի միջև գոյություն ունեցող սկզբնական պարտավորությունը նույն անձանց միջև մեկ այլ պարտավորությամբ փոխարինելու մասին համաձայնությամբ, որը նախատեսում է դրա այլ առարկա կամ կատարման այլ եղանակ (նորացում):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 886-րդ հոդվածի համաձայն՝ կողմերի համաձայնությամբ **առուվաճառքից**, գույքի վարձակալությունից կամ այլ **հիմքերից ծագած պարտքը կարող է փոխարինվել փոխառության պարտավորությամբ**: Փոխառության պարտավորությունում պարտքը փոխարինվում է նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ (հոդված 430) և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով (հոդված 878):

Մինչդեռ, սույն գործով չի հիմնավորվել նորացման վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ և փոխառության պայմանագիր կնքելու համար նախատեսված ձևով կնքված պայմանագրի առկայությունը: ԱՎԴ3/0042/02/10 2011 թվականի մարտի 04

ՎԱՐԿ

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 887.

1. Վարկային պայմանագրով բանկը կամ այլ վարկային կազմակերպությունը (վարկատուն) պարտավորվում է պայմանագրով նախատեսված չափերով և պայմաններով դրամական միջոցներ (վարկ) տրամադրել փոխառուին, իսկ փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել ստացված գումարը և տոկոսներ վճարել դրանից:

2. Վարկային պայմանագրից բխող հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի 46 գլխում նախատեսված կանոնները, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն գլխի կանոններով և վարկային պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վարկային պայմանագրերում երբեմն վիճելի է լինում «վարկ» հասկացության մեկնաբանությունը: Հատկապես սույնի հաշվարման ժամանակ երբեմն կողմերի միջև տարակարծություններ է առաջացնում այն հարցը, թե ինչ պետք է նկատի ունենալ «վարկ» հասկացության տակ պայմանագրի տարբեր կետերում:

Նմանատիպ գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը փորձեց բացահայտել վարկ հասկացության իմաստը պայմանագրի տարբեր կետերի համադրման միջոցով՝ օգտագործելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված պայմանագրի մեկնաբանության կանոնները:¹⁵⁷

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագրի պայմանները մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի նրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից: Պայմանագրի պայմանի տառացի նշանակությունը պարզ չլինելու դեպքում այն սահմանվում է պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ համադրելու միջոցով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե սույն հոդվածի առաջին կետում պարունակվող կանոնները հնարավորություն չեն տալիս որոշել պայմանագրի բովանդակությունը, ապա պետք է պարզվի կողմերի իրական ընդհանուր կամքը՝ հաշվի առնելով պայմանագրի նպատակը:

Վերոնշյալ հոդվածով նախատեսված է պայմանագրի պայմանների մեկնաբանության երկու կանոն. նախ, պայմանագիրը մեկնաբանելիս դատարանը պետք է ելնի դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից, իսկ դրա պարզ չլինելու դեպքում՝ պայմանագրի մյուս պայմանների և պայմանագրի ամբողջական իմաստի հետ համադրելու միջոցով (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Այսինքն, առաջին կանոնի հիմքում ընկած է կողմերի կամահայտնությունը: Իսկ կողմերի կամահայտնությունը պարզելու անհնարինության դեպքում դատարանը պետք է կիրառի նույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված պայմանագրի պայմանների մեկնաբանման կանոնը՝ վերհանելով կողմերի ընդհանուր կամքը:

Սույն գործով Դատարանը կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածը՝ և գալով այն եզրահանգման, որ Համաձայնագրի 4.7 կետում պարունակվող «վարկ» բառը պետք է մեկնաբանել որպես կետանցված վարկ՝ չներառելով վարկի գումարի պատշաճ վերադարձված մասերը և այն մասերը, որոնց վերադարձման ժամկետը դեռևս չի լրացել, չի նշել թե ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված պայմանագրի մեկնաբանման կոնկրետ որ կանոնն է կիրառել, որի արդյունքում եկել է նման եզրահանգման:

¹⁵⁷ Տես սույն աշխատանքում 447-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Համաձայնագրի 4.7 կետի Դատարանի մեկնաբանությունը չի համապատասխանում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածին հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Համաձայնագրի 4.7 կետի համաձայն՝ նույն համաձայնագրով տրված վարկի մարումները սահմանված ժամկետում չկատարելու դեպքում վարկատուն վճարում է տուգանք՝ վարկի 20 տոկոսի չափով, և յուրաքանչյուր ուշացված օրվա համար տույժ՝ վճարման ենթակա գումարի 0,1 տոկոսի չափով:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «վարկ» բառի բովանդակությունը միանշանակ չի ընդունվում Բանկի և Ընկերության կողմից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածով նախատեսված պայմանագրի պայմանների մեկնաբանման կանոններով և դրանց կիրառման հերթականությամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրի 4.7 կետը պետք է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված կանոնով, այսինքն՝ համադրելով մեկնաբանվող համաձայնագրի այլ պայմանների հետ:

Այսպիսով, «Վարկ» բառը օգտագործվում է Համաձայնագրի մի շարք կետերում, այդ թվում՝ 1.2, 1.3, 2.1, 3.1.1, 3.1.2, 4.1 և այլ կետերում: Նշված կետերի վերլուծությունից հետևում է, որ «վարկ» բառի տակ Համաձայնագրում նկատի է ունեցվում 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամը: Մասնավորապես, քննարկվող համաձայնագրի 1.2 կետի համաձայն. «Սույն լրացուցիչ համաձայնագրով Բանկը «Վարկատուին» տրամադրում է 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամ վարկ: Վարկը տրամադրվում է կանխիկ: Այսինքն՝ նշված կետում կողմերն առաջին անգամ «վարկ» բառն օգտագործելիս նշում են նրա չափը՝ քսան միլիոն ՀՀ դրամ: Նույն կետի երկրորդ նախադասության մեջ արդեն ուղղակի նշվում է «վարկ» բառն առանց դրա մեծությունը նշելու՝ նկատի ունենալով առաջին նախադասության մեջ նշված մեծությունը: Նույնը վերաբերում է նաև մնացած կետերին, որտեղ «վարկ» ասելիս կողմերը նկատի են ունենում 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամ:

Մինևնույն ժամանակ Համաձայնագրի այն կետերում, որոնցում կողմերը ցանկանում են նշել տրամադրված վարկի միայն որոշակի մասը, վարկ բառի փոխարեն համաձայնագրում օգտագործվում է այլ ձևակերպում: Այսպես, Համաձայնագրի 4.7 կետում նախատեսված տույժի հաշվարկման բազան որոշելու համար օգտագործվում է հետևյալ ձևակերպումը. «... յուրաքանչյուր ուշացված օրվա համար տույժ վճարման ենթակա գումարի 0,1 տոկոսի չափով»: Այսինքն, տույժի հաշվարկման բազան վարկի այն մասն է, որն ըստ մարման ժամանակացույցի ենթակա էր վճարման, որը, սակայն, չի վճարվել:

Վերոնշյալ փաստերի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ համաձայնագրում օգտագործվող «վարկ» բառի տակ հասկացվում է ողջ վարկի գումարը՝ 20.000.000 (քսան միլիոն) ՀՀ դրամը, իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ կողմերը նկատի են ունեցել կետանցված վարկի գումարը, համաձայնագրով «վարկ» բառի փոխարեն օգտագործվել է այլ ձևակերպում: 3-1489 (ՏՂ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի մեկնաբանությունների ժամանակ Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ փոխառության պայմանագրով նախատեսված տույժ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է, քանի որ քաղ օր 881-րդ հոդվածի համաձայն՝ փոխառության պայմանագրում այլ պայմաններով տոկոսներ վճարելու վերաբերյալ համաձայնությունն առոչինչ է: Քաղաքացիական օրենսգրքի 887-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նախատեսում է, որ վարկային պայմանագրից բխող հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի 46 գլխում նախատեսված կանոնները, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն գլխի կանոններով և վարկային պայմանագրով: Նշվածը որոշակի խնդիրներ առաջացրեց պրակտիկայում, քանի որ անհրաժեշտ էր հստակեցնել, արդյոք փոխառության պայմանագրի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի սահմանած կանոնները կիրառելի են նաև վարկային պայմանագրով տույժերի սահմանման նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 887-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարկային պայմանագրով բանկը կամ այլ վարկային կազմակերպությունը (վարկատուն) պարտավորվում է պայմանագրով նախատեսված չափերով և պայմաններով դրամական միջոցներ (վարկ)

տրամադրել փոխառուին, իսկ փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել ստացված գումարը և տոկոսներ վճարել դրանից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 887-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ վարկային պայմանագրից բխող հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի 46 գլխում նախատեսված կանոնները, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն գլխի կանոններով և վարկային պայմանագրով:

Նշված իրավանքներից հետևում է, որ վարկային պայմանագրից բխող հարաբերությունների նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի փոխառությանը վերաբերող 46 գլխում նախատեսված կանոնները չեն կիրառվում, եթե կողմերը այլ կանոններ են սահմանել վարկային պայմանագրով, և որոնք չեն հակասում վարկային հարաբերությունները կարգավորող նորմերի պահանջներին: Ընդ որում օրենսդիրը, ելնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ և 437-րդ հոդվածներում ամրագրված պայմանագրի ազատության սկզբունքից, կողմերին հնարավորություն է տալիս պայմանները որոշել իրենց հայեցողությամբ, բացառությամբ այն դեպքի, երբ համապատասխան պայմանի բովանդակությունը սահմանված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ վարկին վերաբերող 47-րդ գլխի իմպլերատիվ նորմերով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ սույն գործով կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 881-րդ հոդվածի պահանջները, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ վարկին վերաբերող 47-րդ գլխի նորմերն են նորմ չի պարունակում վարկային պայմանագիրը կետանցելու դեպքում այլ տոկոսներ հաշվարկելու հնարավորության, կարգի և չափի վերաբերյալ:

Մինչդեռ սույն գործով կողմերը Պայմանագրի 4-րդ կետով նախատեսել են Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար պատասխանատվության պայմաններ, մասնավորապես՝ ժամկետանց վարկի նկատմամբ դադարում է գործել Պայմանագրի 1.6-րդ կետով նախատեսված տոկոսադրույքը (20%) և մինչև ժամկետանց վարկի փաստացի մարումը դրա մնացորդի նկատմամբ սահմանվում է տարեկան 28% տոկոսադրույք, իսկ ժամկետանց տոկոսագումարների նկատմամբ սահմանվում է տույժ յուրաքանչյուր ուշացած օրվա համար ժամկետանց տոկոսագումարի 0.2% չափով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների խախտման համար պատասխանատվության պայմանները կողմերը նախատեսել են 03.07.2007 թվականին կնքված վարկային պայմանագրով, հետևաբար, այն իրավաչափ է: ԱՎԴ/4/0145/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ վարկային պայմանագրի դեպքում Վճռաբեկ դատարանի սահմանած կանոնը չի գործում քանի որ կողմերի վարկային պայմանագրով կարող են սահմանել այլ կանոններ:

3. Դատական պրակտիկայում երբեմն վիճելի է լինում վարկային պայմանագրի լուծման հարցը: Քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ պայմանագրի փոփոխումը և լուծումը հնարավոր է կողմերի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

Երբեմն վարկային պայմանագրերում նախատեսվում են պայմանագրի լուծման այլ կարգեր, որոնք հստակ նախատեսված չեն օրենքով:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 887-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարկային պայմանագրով բանկը կամ վարկային կազմակերպությունը (վարկատուն) պարտավորվում է պայմանագրով նախատեսված չափերով ու պայմաններով դրամական միջոցներ (վարկ) տրամադրել փոխառուին, իսկ փոխառուն պարտավորվում է վերադարձնել ստացված գումարը և տոկոսներ վճարել դրանից:

Նույն օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորության ուժով մի անձը (պարտապանը) պարտավոր է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնապահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

Պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

Նույն օրենսգրքի 347-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավորությունները պետք է կատարվեն պատշաճ՝ պարտավորության պայմաններին, օրենքին և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, իսկ նման պայմանների ու պահանջների բացակայության դեպքում՝ գործարար շրջանառության սովորույթներին կամ սովորաբար ներկայացվող այլ պահանջներին համապատասխան:

Տվյալ պարագայում վարկային պայմանագրի կողմերը, մի կողմից Բանկը, որպես պարտատեր, մյուս կողմից Լիանա Մարտիրոսյանը՝ պարտապան, մտել են քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների մեջ, ստանձնելով որոշակի պարտականություններ և ձեռք բերելով որոշակի իրավունքներ: Կնքված պայմանագրերով պարտապանը պարտավորվել է Բանկից ստացած գումարը վճարել սահմանված ժամկետներում՝ միաժամանակ վճարելով հաշվարկված տոկոսները:

Թիվ 50600500080 վարկային պայմանագրի 2.3 կետով սահմանվել է, որ Լիանա Մարտիրոսյանի կողմից քրեորեն պատժելի արարք կատարելու կամ սույն պայմանագրով նախատեսված կետերից որևէ մեկը խախտելու դեպքում, Բանկը իրավունք ունի պահանջելու պայմանագրի դադարեցում, վարկի տոկոսագումարների և վարկի գումարի վաղաժամկետ վճարում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի համաձայն՝ պայմանագրի փոփոխումը և լուծումը հնարավոր է կողմերի համաձայնությամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Պայմանագիրը, կողմերից մեկի պահանջով, կարող է փոփոխվել կամ լուծվել դատարանի վճռով միայն մյուս կողմի թույլ տված՝ պայմանագրի էական խախտման կամ օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ դեպքերում: Էական է ճանաչվում կողմերից մեկի թույլ տված պայմանագրի խախտումը, որը հանգեցնում է մյուս կողմի համար այնպիսի վնասի, որն զգալիորեն զրկում է վերջինիս այն բանից, ինչը նա իրավունք ուներ ակնկալել պայմանագիր կնքելիս:

Նշված նորմը պայմանագրի կողմերին հնարավորություն է ընձեռում ինչպես կողմերի համաձայնությամբ, այնպես էլ կողմերից մեկի նախաձեռնությամբ, պայմանագիրը լուծել դատական կարգով, միայն ներքոհիշյալ երեք դեպքերում՝

- ա) կողմի թույլ տված պայմանագրի էական խախտման կապակցությամբ,
- բ) հանգամանքների էական փոփոխության կապակցությամբ,
- գ) օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ դեպքերում:

Սույն գործով առկա է պայմանագիրը լուծելու պայմանագրով նախատեսված դեպքը, որից օգտվելով Բանկը դատարան է դիմել պայմանագիրը լուծելու համար:

Վերը շարադրված պատճառաբանությունների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում սույն վեճի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ, 347-րդ հոդվածների և 466-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կիրառելիության վերաբերյալ բողոքի հիմքը:

Ինչ վերաբերում է բողոքի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի կիրառելիության վերաբերյալ հիմքին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն վեճի նկատմամբ նշված նորմը կիրառելի չէ ներքոհիշյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտապանների համապարտ պարտականության դեպքում պարտատերն իրավունք ունի, ինչպես բոլոր պարտապաններից համատեղ, այնպես էլ յուրաքանչյուրից, պահանջել կատարելու պարտավորություն ինչպես լրիվ, այնպես էլ պարտքի մի մասով:

Նույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

Տվյալ պարագայում վարկային պայմանագիրը կնքվել է միայն Լիանա Մարտիրոսյանի հետ, իսկ պայմանագրով համապարտ պատասխանատվության մասին որևէ պայման չի սահմանվել, ինչի բացակայության պարագայում պայմանագրով պարտապան է հանդիսանում միայն Լիանա Մարտիրոսյանը, որն էլ կրում է վեճի առարկա վարկային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների կատարման պատասխանատվությունը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը սույն վճռաբեկ բողոքի առաջին հիմքը ամբողջությամբ, իսկ երկրորդ հիմքը մասնակիորեն հիմնավոր է համարում և դրանց առկայությունը բավարար է դիտում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 226-րդ և 227-րդ հոդվածների ուժով Շիրակի մարզի առաջին աստիճանի դատարանի 23.07.2007 թվականի վճիռը մասնակիորեն բեկանելու համար: 3-1803(Ա) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԱՎԱՆԴ

ԱՎԱՆԴԻ ԳՈՒՄԱՐԻ ՏՈԿՈՍՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 906.

1. Բանկն ավանդատուին ավանդի գումարից տոկոսներ է վճարում բանկային ավանդի պայմանագրով որոշված չափով:

Պայմանագրում վճարվելիք տոկոսների չափի մասին պայմանի բացակայության դեպքում բանկը պարտավոր է տոկոսներ վճարել սույն օրենսգրքի 411 հոդվածի 1-ին կետին համապատասխան չափով:

2. Բանկն իրավունք ունի փոփոխել ցպահանջ ավանդների համար վճարվող տոկոսների չափը, եթե այլ բան նախատեսված չէ բանկային ավանդի պայմանագրով:

Բանկի կողմից ցպահանջ ավանդների համար վճարվող տոկոսների չափը նվազեցնելու դեպքում տոկոսների նոր չափը կիրառվում է մինչև ավանդատուին տոկոսները նվազեցնելու մասին հաղորդումը ներդրված ավանդների նկատմամբ՝ համապատասխան հաղորդման օրվանից մեկ ամիս անցնելուց հետո, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

3. Բանկային ավանդի պայմանագրով որոշված այն ավանդի համար տոկոսների չափը, որը քաղաքացին ներդրել է որոշակի ժամկետի ավարտից կամ պայմանագրով նախատեսված հանգամանքները վրա հասնելուց հետո այն հետ ստանալու պայմանով, բանկը չի կարող միակողմանի նվազեցնել, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով: Իրավաբանական անձի հետ բանկի կնքած պայմանագրով սահմանված այդպիսի բանկային ավանդի տոկոսների չափը չի կարող միակողմանի փոփոխվել, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածի հետ կապված որոշ հարցեր պարզաբանվել են ԴՆԽ 2001 թվականի դեպտեմբերի 26-ի թիվ 44 որոշմամբ: Մասնավորապես, նշված որոշմամբ սահմանվել է, որ բանկային ավանդի և դրա գումարին տոկոսներ հավելագրելու ու վճարելու կարգի վերաբերյալ գործեր քննելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին ՀՀ օրենքի 4 և 13 հոդվածների համաձայն բանկային ավանդի վերաբերյալ օրենսգրքի 906 և 907 հոդվածների պահանջները կիրառվում են 1999թ. հունվարի 1-ից հետո ներդրված բանկային ավանդների նկատմամբ:

Մինչև 1999թ. հունվարի 1-ը ներդրված բանկային ավանդների նկատմամբ կիրառվում են 1965թ. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 398 հոդվածի պահանջները, այսինքն՝ ավանդների գումարին տոկոսներ հավելագրելու ու վճարելու կարգը սահմանվում է վարկային հիմնարկների կանոնադրություններով, ինչպես նաև տվյալ ժամանակաշրջանում գործող այլ իրավական ակտերով:

ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ

ԿԱՆԽԻԿ ԵՎ ԱՆԿԱՆԽԻԿ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 929.

1. Քաղաքացիների մասնակցությամբ հաշվարկները, որոնք կապված չեն նրանց ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման հետ, կարող են կատարվել կանխիկ դրամով (հոդված 142)՝ առանց գումարի սահմանափակման կամ անկանխիկ ձևով:

2. Իրավաբանական անձանց միջև հաշվարկները, ինչպես նաև քաղաքացիների մասնակցությամբ հաշվարկները՝ կապված նրանց ձեռնարկատիրական գործունեության հետ, կատարվում են անկանխիկ ձևով: Այդ անձանց միջև հաշվարկները կարող են կատարվել նաև կանխիկ դրամով, եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքով:

3. Անկանխիկ հաշվարկները կատարվում են բանկերի, այլ վարկային կազմակերպությունների (այսուհետ՝ բանկեր) միջոցով, որոնցում բացված են համապատասխան հաշիվներ, եթե այլ բան չի բխում օրենքից և պայմանավորված չէ հաշվարկների օգտագործվող ձևով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածով նախատեսված կանխիկ և անկանխիկ գործառնությունները և հաշվարկներն առավել մանրամասն կարգավորվում են «Դրամարկղային գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքով,¹⁵⁸ ՀՀ Կառավարության «Դրամարկղային գործառնությունների իրականացման կարգը հաստատելու մասին» 1408-Ն որոշմամբ¹⁵⁹, իսկ նշված օրենքի որոշ դրույթներ պարզաբանվել են ՀՀ ԿԱ պետական եկամուտների կոմիտեի նախագահի N 8 պաշտոնական պարզաբանմամբ:¹⁶⁰

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածին և նշված օրենքներին և լուծեց քաղաքացու մասնակցությամբ կանխիկ դրամական գործառնություններ կտարելու օրինականության հարցը:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 15.12.2003 թվականին կնքված բաժնետոմսերի առուվաճառքի պայմանագրերով Նունե Սահակյանը և Ստեփան Ախոյանը Ընկերությանն էին վաճառել սեփականության իրավունքով իրենց պատկանող՝ Շինտրաստ» ՓԲԸ-ի բաժնետոմսերը: 16.12.2003 թվականին Ընկերությունը Ստեփան Ախոյանի հաշվին բաժնետոմսեր ձեռք բերելու նպատակով փոխանցել էր 110.514.300 ՀՀ դրամ գումար: Պայմանագրերի 2.2 կետերում արձանագրվել էր, որ պայմանագրի կնքման պահին գնորդը կանխիկ ձևով վճարել է, իսկ վաճառողը ստացել է 102.050.000 ՀՀ դրամ՝ 102.050 հատ բաժնետոմսերի դիմաց:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ փաստերի վերլուծությանը, նշեց.

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 929-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ իրավաբանական անձանց միջև հաշվարկները, ինչպես նաև քաղաքացիների մասնակցությամբ հաշվարկները, կապված նրանց ձեռնարկատիրական գործունեության հետ, կատարվում են անկանխիկ ձևով: Այդ անձանց միջև հաշվարկները կարող են կատարվել նաև կանխիկ դրամով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով:

«Դրամարկղային գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածը սահմանում է այդ օրենքի գործողության ոլորտը, որի համաձայն՝ նշված օրենքը տարածվում է ՀՀ տարածքում գործող իրավաբանական անձանց, պետական և այլ հիմնարկների, դրանց՝ ՀՀ տարածքում գործող առանձնացված ստորաբաժանումների (մասնաճյուղերի, ներկայացուցչությունների), օտարերկրյա կազմակերպությունների՝ ՀՀ տարածքում գործող առանձնացված ստորաբաժանումների (մասնաճյուղերի, ներկայացուցչությունների) վրա:

¹⁵⁸ Ընդունվել է 2002 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, ՀՀՊՏ 2003.02.05/7(242)

¹⁵⁹ Ընդունվել է 2003 թվականի հոկտեմբերի 8-ին, ՀՀՊՏ 2003.12.03/59(294)

¹⁶⁰ 2012 թվականի փետրվարի 27, ՀՀԳՏ 2012.04.02/9(422)

Նույն օրենքի 6-րդ հոդվածը սահմանել է վերը նշված սուբյեկտների կողմից կանխիկ դրամով վճարումների նկատմամբ սահմանափակումները:

ՀՀ կառավարության 08.10.2003 թվականի թիվ 1408-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Դրամարկղային գործունեության իրականացման» կարգի 5-րդ, 7-րդ, 14-րդ կետերի համաձայն՝ կազմակերպության դրամարկղից կանխիկ դրամի ելքագրման (վճարման) փաստաթղթավորումը կատարվում է դրամարկղային ելքի օրդերով (ձև N 2 Դր-2) (այսուհետ՝ ելքի օրդեր) Կազմակերպության ղեկավարը կամ նրա կողմից լիազորված անձը, հաշվապահը, գանձապահը և դրամ ստացողն ստորագրում են ելքի օրդերը: Ընդ որում, եթե ելքի օրդերին կցվող փաստաթղթերում (դիմում, հաշիվ, տեղեկագիր, հաշվետվություն և այլն) առկա են դրամ վճարելու վերաբերյալ կազմակերպության ղեկավարի կամ նրա կողմից լիազորված անձի և հաշվապահի թույլատրող մակագրությունները, ապա նրանց ստորագրությունները ելքի օրդերի վրա կարող են չդրվել: Կանխիկ դրամի բոլոր մուտքագրումները և ելքագրումները գրանցվում են դրամարկղային գրքում (ձև N 5 Դր-5)՝ մուտքի և ելքի օրդերների հիման վրա:

Ակնհայտ է, որ վերը հիշատակված նորմերը տարածվում են ՀՀ տարածքում գործող իրավաբանական անձանց, պետական և այլ հիմնարկների, օտարերկրյա կազմակերպությունների՝ դրանց ՀՀ տարածքում գործող առանձնացված ստորաբաժանումների (մասնաձյուղերի, ներկայացուցչությունների) վրա, իրավաբանական անձանց միջև հաշվարկների, ինչպես նաև այն քաղաքացիների մասնակցությամբ հաշվարկների վրա, որոնք կատարվում են նրանց կողմից իրականացվող ձեռնարկատիրական գործունեության ոլորտում, ինչպես նաև քաղաքացու ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման դեպքերի վրա:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը հիշատակված հոդվածները սույն վեճի նկատմամբ կիրառելի չեն, քանի որ վեճի հիմքում ընկած պայմանագրի մի կողմը՝ քաղաքացի Նունե Սահակյանը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի սխալ մեկնաբանության վերաբերյալ հիմքի պատճառաբանական մասում շարադրված պատճառաբանությամբ՝ սույն գործով վիճելի գործարքի կնքմամբ չի իրականացրել ձեռնարկատիրական գործունեություն: 3-1161 (ՏԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԴՐԱ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 983.

1. Ապահովագրությունն իրականացվում է ապահովագրողի հետ ապահովադրի կնքած ապահովագրության պայմանագրի և (կամ) ապահովագրական վկայագրով:

2. Հայաստանի Հանրապետությունում կարող է իրականացվել կամավոր և պարտադիր ապահովագրություն:

Կամավոր ապահովագրությունն ապահովադրի կամավոր ցանկությամբ ապահովագրողի հետ ապահովագրության պայմանագիր կնքելու միջոցով իրականացվող ապահովագրությունն է:

Պարտադիր ապահովագրությունը ապահովադրի կամքից անկախ ապահովագրողի հետ օրենքի ուժով ծագող հարաբերություններն են, որի տեսակները, պայմաններն ու իրականացման կարգը կարգավորվում են սույն օրենսգրքով, «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և պարտադիր ապահովագրության մասին համապատասխան օրենքներով:

3. Եթե որոշակի անձանց վրա օրենքով պարտականություն է դրվում՝ որպես ապահովադիրներ իրենց կամ շահագրգիռ անձանց հաշվին իրականացնել կյանքի կամ ոչ կյանքի պարտադիր ապահովագրություն, ապա այն իրականացվում է սույն գլխի դրույթներին և «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» օրենքին համապատասխան պայմանագիր կնքելու միջոցով:

4. Օրենքով կարող են նախատեսվել պետական բյուջեից հատկացվող միջոցների հաշվին քաղաքացիների կյանքի և ոչ կյանքի պարտադիր ապահովագրության դեպքեր (պարտադիր պետական ապահովագրություն):

5. Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվում է «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված տեսակներով, դասերով և դրանց համապատասխան ենթադասերով ապահովագրություն:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 996.

1. Ապահովագրության պայմանագրով մի կողմը՝ ապահովագրողը, որոշակի միանվագ կամ պարբերական վճարի (ապահովագրավճարի) դիմաց պարտավորվում է մյուս կողմին՝ ապահովադիրին կամ նրա մատնանշած անձին (շահառուին), որոշակի ապահովագրական գումարի շրջանակներում հատուցել որոշակի իրադարձության (իրադարձությունների) տեղի ունենալու արդյունքում պատճառված վնասը կամ դրա մի մասը կամ տրամադրել որոշակի գումար (ապահովագրական հատուցում), եթե այդ իրադարձությունների տեղի ունենալը կրում է հավանական և (կամ) պատահական բնույթ և կախված չէ կողմերի կամ ապահովագրված անձի կամ շահառուի կամքից (բացառությամբ կյանքի ապահովագրության այն դեպքերի, երբ հատուցվում է որոշակի հավաստի և ակնկալվող իրադարձության տեղի ունենալը):

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ՈՐՈՇԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 999.

1. Պայմանները, որոնցով կնքվում է ապահովագրության պայմանագիրը, կարող են որոշվել ապահովագրողի կամ ապահովագրողների միության ընդունած կամ հաստատած ապահովագրության համապատասխան տեսակի, դասի համար սահմանված ստանդարտ պայմաններով (ապահովագրության ընդհանուր պայմաններ): Եթե ապահովագրության պայմանագիրը կնքվել է ապահովագրողի կամ ապահովագրական միությունների կողմից հաստատված ապահովագրության պայմանագրի ընդհանուր պայմանների հիման վրա, ապա ապահովագրության պայմանագիրը պետք է հղում պարունակի այդ պայմաններին:

2. Ապահովագրության ընդհանուր պայմաններում պարունակվող և ապահովագրության պայմանագրի մեջ չընդգրկված պայմանները պարտադիր են ապահովադրի (շահառուի) համար, եթե պայմանագրում ուղղակի վկայակոչված է այդ ընդհանուր պայմանների կիրառումը, և այդ պայմանները կցված են պայմանագրին, ընդ որում, պայմանագիր կնքելիս ապահովագրական պայմանների հանձնումն ապահովադրին պետք է հավաստվի պայմանագրի մեջ կատարվող գրառմամբ:

3. Ապահովագրության պայմանագիր կնքելիս ապահովադիրը և ապահովագրողը պետք է գրավոր (ապահովագրական պայմանագրով կամ առանձին համաձայնությամբ) պայմանավորվեն ապահովագրության ընդհանուր պայմանների առանձին դրույթներ փոփոխելու, վերացնելու կամ լրացնելու կարգի վերաբերյալ: Ընդ որում, եթե նախատեսված է ընդհանուր պայմանների միակողմանի փոփոխումն առանց ապահովադրի համաձայնության, ապա պայմանագրում պետք է ամրագրվի այդպիսի փոփոխության դեպքում ապահովագրողի կողմից ապահովադրին նախապես ծանուցելու պարտականությունը և այդպիսի փոփոխության հետ համաձայն չլինելու դեպքում պայմանագիրն անմիջապես լուծելու ապահովադրի իրավունքը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ապահովագրական գործունեությունը բացի օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածներից կարգավորվում է նաև «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով¹⁶¹, «Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության մասին» ՀՀ օրենքով¹⁶² և այլ իրավական ակտերով:

Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ապահովագրողը որոշակի պայմաններով ապահովագրության պայմանագիր կնքելուց հետո հրաժարվում է հատուցել ապահովագրական գումարն այն նույն պատճառաբանությամբ, որով, սակայն, վերջինս կնքել է ապահովագրության պայմանագիրը: Օրինակ, եթե ապահովագրության պայմանագիր կնքելու համար ապահովադիրը պետք է ներկայացնի որոշակի փաստաթղթեր (վարորդական իրավունքի համապատասխան վկայական), սակայն ապահովադիրը ներկայացնում է ոչ թե այն պահանջներով փաստաթուղթը (վկայականը), որը պահանջել էր ապահովագրողը, այլ այլ պահանջների բավարարող փաստաթուղթ, սակայն, այնուամենայնիվ, ապահովագրողը վերջինիս հետ կնքում է ապահովագրության պայմանագիր, հետագայում կողմերի միջև վեճ է առաջանում ապահովագրական գումարը հատուցելու հետ կապված, քանի որ ապահովագրողը փաստարկում է, որ ապահովադիրը խախտել է ապահովագրության պայմանները՝ չներկայացնելով պահանջվող փաստաթղթերը:

Նման դեպքերը պահանջում են համակողմանի ուսումնասիրել հարցը և պատասխանատվության ամբողջ բեռը չդնել միայն ապահովադրի վրա:

Վճարել դատարանը նույնպես անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 983-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ապահովագրությունն իրականացվում է ապահովագրողի հետ ապահովադրի կնքած ապահովագրության պայմանագրի և (կամ) ապահովագրական վկայագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 996-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ապահովագրության պայմանագրով մի կողմը՝ ապահովագրողը, որոշակի միանվագ կամ պարբերական վճարի (ապահովագրավճարի) դիմաց պարտավորվում է մյուս կողմին՝ ապահովադրին կամ նրա մատնանշած անձին (շահառուին), որոշակի ապահովագրական գումարի շրջանակներում հատուցել որոշակի իրադարձության (իրադարձությունների) տեղի ունենալու արդյունքում պատճառված վնասը կամ դրա մի մասը կամ տրամադրել որոշակի գումար (ապահովագրական հատուցում), եթե այդ իրադարձությունների տեղի ունենալը կրում է հավանական և (կամ) պատահական բնույթ և կախված չէ կողմերի կամ ապահովագրված անձի կամ շահառուի կամքից (բացառությամբ կյանքի ապահովագրության այն դեպքերի, երբ հատուցվում է որոշակի հավաստի և ակնկալվող իրադարձության տեղի ունենալը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 998-րդ հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ ենթակետի համաձայն՝ ապահովագրության պայմանագրի էական պայմաններից մեկն էլ ապահովագրական պատահարը

¹⁶¹ Ընդունվել է 2007 թվականի ապրիլի 9-ին, ՀՀՊՏ 2007.05.30/27(551)

¹⁶² Ընդունված է 2010 թվականի մայիսի 18-ին, ՀՀՊՏ 2010.06.16/26(760)

(պատահարները) կամ իրադարձությունն է, որի տեղի ունենալու դեպքում տրվում է ապահովագրական հատուցումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 983.1-րդ հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրական հատուցումն ապահովագրական պատահարի տեղի ունենալու արդյունքում ապահովագրողի կողմից ապահովագրական պայմանագրի հիման վրա ապահովադրին կամ շահառուին վճարման ենթակա գումարն է՝ դրամական արտահայտությամբ կամ համարժեք գույքով:

Նույն օրենսգրքի 999-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանները, որոնցով կնքվում է ապահովագրության պայմանագիրը, կարող են որոշվել ապահովագրողի կամ ապահովագրողների միության ընդունած կամ հաստատած ապահովագրության համապատասխան տեսակի, դասի համար սահմանված ստանդարտ պայմաններով (ապահովագրության ընդհանուր պայմաններ): Եթե ապահովագրության պայմանագիրը կնքվել է ապահովագրողի կամ ապահովագրական միությունների կողմից հաստատված ապահովագրության պայմանագրի ընդհանուր պայմանների հիման վրա, ապա ապահովագրության պայմանագիրը պետք է հղում պարունակի այդ պայմաններին: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրության ընդհանուր պայմաններում պարունակվող և ապահովագրության պայմանագրի մեջ չընդգրկված պայմանները պարտադիր են ապահովադրի (շահառուի) համար, եթե պայմանագրում ուղղակի վկայակոչված է այդ ընդհանուր պայմանների կիրառումը, և այդ պայմանները կցված են պայմանագրին, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրության պայմանագիր կնքելիս ապահովագրվողը և ապահովագրողը պետք է գրավոր (ապահովագրական պայմանագրով կամ առանձին համաձայնությամբ) պայմանավորվեն ապահովագրության ընդհանուր պայմանների առանձին դրույթներ փոփոխելու, վերացնելու կամ լրացնելու կարգի վերաբերյալ:

Ապահովագրության վկայագրի հավելված հանդիսացող «Ցամաքային ավտոտրանսպորտի կամավոր ապահովագրության» կանոնների 1.7.7 կետի համաձայն՝ լիազորված վարորդն անձ է, որը նշված է Ապահովագրության պայմանագրում և ունի ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով տվյալ ավտոտրանսպորտային միջոցը վարելու օրինական հիմք և համապատասխան կարգի վարորդական իրավունք, որի կողմից ապահովագրված տրանսպորտային միջոցը վարելու հետևանքով առաջացած պատահարները Կանոններով և պայմանագրով սահմանված պայմաններին համապատասխան հանդիսանում են Ապահովագրության պայմանագրի առարկա:

Նույն կանոնների 2.3 կետի համաձայն՝ ավտոտրանսպորտի ապահովագրության պայմանագրի կնքման համար Ապահովադիրը պարտավոր է ներկայացնել ավտոտրանսպորտը վարելու թույլտվություն ունեցող անձի (անձանց) տվյալները (անձնագրային և վարորդական տվյալները):

Սույն գործով Դատարանը հայցը մասնակի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ ապահովագրության պայմանագիրը (ապահովագրության վկայագիրը) կնքելիս Ընկերությունը, տեղեկացված լինելով, որ Արման Մինասյանն ըստ էության իրավունք չունեւր վարելու ապահովագրության օբյեկտ հանդիսացող ավտոմեքենան, Արման Մինասյանին չի պարտավորեցրել վարորդական իրավունքի դասը համապատասխանեցնել, այսինքն՝ ապահովագրության վկայագրի կնքման ժամանակ ապահովագրողին հայտնի են եղել ապահովագրության ռիսկի գնահատման համար նշանակություն ունեցող բոլոր տեղեկությունները:

Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը մասնակիորեն բեկանելիս կիրառել է ՀՀ կառավարության 18.09.2008 թվականի թիվ 1158-Ն որոշմամբ հաստատված կարգը և արձանագրել, որ «С» կարգի վարորդական իրավունքի վկայագրի առկայության պայմաններում վարորդին արգելված չէ վարելու ավելի ցածր «В» կարգի մեխանիկական տրանսպորտային միջոց: Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ Դատարանի վճռում բացակայում է որևէ անդրադարձ հայցվորների ավելացրած հայցապահանջի հիմնավոր կամ անհիմն լինելու վերաբերյալ, ինչի արդյունքում խախտվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածը: Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ Դատարանը հատուցման ենթակա գումարը ճիշտ չի հաշվարկել, մասնավորապես հիմք է ընդունել ոչ թե վնասի չափը, այլ ավտոտրանսպորտի ապահովագրման չափը: Այսինքն՝ ապահովագրության վկայագրով ոչ թե սահմանված է ապահովագրական պատահարի հետևանքով պատճառված վնասի որոշակի չափի

հատուցում (բացառությամբ ոչ պայմանական չհատուցվող գումարի), այլ ավտոտրանսպորտի ապահովագրում դրա իրական արժեքի որոշակի չափով:

Սույն գործում առկա փաստերի համաձայն՝ Ընկերության և Սուսաննա Բաղյանի միջև 23.07.2008 թվականին կնքված Ապահովագրության պայմանագրով (վկայագրով), Սուսաննա Բաղյանն ապահովագրել է իրեն սեփականության իրավունքով պատկանող Ավտոտրանսպորտի իրական արժեքի 70%-ի չափով՝ 24.07.2008 թվականից մինչև 23.07.2009 թվականը, և նրան է տրվել Ցամաքային ավտոտրանսպորտի կամավոր ապահովագրության թիվ N ԱՏ 008385 ապահովագրության վկայագիրը: Վկայագրի 5-րդ կետով որպես լիազորված վարորդ նշվել է Արման Մինասյանը, վարորդական վկայական՝ ԱԴԽ 768089, վարորդական ստաժ՝ 1998 թվականից: Հետագայում՝ 19.12.2008 թվականին, Սուսաննա Բաղյանին սեփականության իրավունքով պատկանող ավտոմեքենան ենթարկվել է վթարի, ինչի արդյունքում ավտոմեքենային պատճառվել է 3.750.000 ՀՀ դրամի նյութական վնաս: Ընկերության 23.01.2009 թվականի թիվ 09-015 եզրակացությամբ մերժվել է Ընկերությունում ապահովագրված «Մերսեդես Բենց C 240» մակնիշի 15 ՍՕ 433 պետական համարանիշի ավտոմեքենայի 19.12.2008 թվականին տեղի ունեցած վթարի հետ կապված ապահովագրական հատուցման վճարումը: Նույն եզրակացությամբ արձանագրվել է, որ Արման Մինասյանն իր բացատրության մեջ նշել է, որ ունի միայն վարորդական իրավունքի «С» կատեգորիա, որը թույլ է տալիս վարել միայն բեռնատար մեքենաներ:

Հիմք ընդունելով վերը նշվածը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերության հետ ցամաքային ավտոտրանսպորտի կամավոր ապահովագրության պայմանագիր (վկայագիր) կնքելիս Սուսաննա Բաղյանը կատարել է նշված պայմանագրի անբաժանելի մաս կազմող կանոնների 2.3 կետով սահմանված պարտավորությունը, մասնավորապես՝ որպես Ապահովադիր ներկայացրել է ավտոտրանսպորտը վարելու թույլտվություն ունեցող անձի (անձանց) տվյալները (անձնագրային և վարորդական տվյալները): Ապահովագրության վկայագրի 5-րդ կետով որպես լիազորված վարորդ նշվել է Արման Մինասյանը, վարորդական վկայական՝ ԱԴԽ 768089, վարորդական ստաժ՝ 1998 թվականից:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերությունն է կրում լիազորված անձի՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով տվյալ ավտոտրանսպորտային միջոցը վարելու օրինական հիմք և համապատասխան կարգի վարորդական իրավունք ունենալու հանգամանքը ստուգելու պարտավորություն և դրանից ելնելով՝ որոշում է ապահովագրության պայմանագիրը կնքելու կամ չկնքելու հարցը: Սույն գործով Ընկերությունը տեղեկացվել էր լիազորված անձի բոլոր այն տվյալների մասին, որոնք, ըստ կանոնների 1.7.7 կետի, անհրաժեշտ և բավարար էին պայմանագիրը կնքելու հարցը լուծելու համար, մասնավորապես, այն որ Արման Մինասյանն ունի միայն վարորդական իրավունքի «С» կատեգորիա, որը թույլ է տալիս վարել միայն բեռնատար մեքենաներ: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ եթե Ընկերությունը, ներկայացված փաստաթղթերի գնահատման արդյունքում անտեսելով ներկայացված փաստաթղթերում առկա թերությունները, այնուամենայնիվ, կնքում է ապահովագրության պայմանագիր, այսինքն՝ պատրաստակամություն է հայտնում, որպեսզի համապատասխան ավտոտրանսպորտային միջոցն այդ անձի կողմից վարելու հետևանքով առաջացած պատահարները լինեն ապահովագրության պայմանագրի առարկա, ապա Ընկերությունն այլևս չի կարող վկայակոչել նման թերությունների առկայությունը և պետք է կատարի պայմանագրից բխող բոլոր պարտավորությունները:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սուսաննա Բաղյանի կողմից տեղի չի ունեցել ապահովագրության վկայագրի մաս կազմող կանոնների խախտում, հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի ուժով Ընկերությունը պարտավոր է հատուցել ապահովագրական վճարը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ ՀՀ կառավարության 18.09.2008 թվականի թիվ 1158-Ն որոշմամբ հաստատված կարգից հետևում է, որ «С» կարգի վարորդական իրավունքի վկայագրի առկայության պայմաններում վարորդին արգելված չէ վարելու ավելի ցածր «В» կարգի մեխանիկական տրանսպորտային միջոց, ապա Վճռաբեկ դատարանն այդ փաստարկին չի անդրադառնում, քանի որ վերոնշյալ կարգն ընդունվել է 18.09.2008 թվականին, հետևաբար այն կիրառելի չէ 1998 թվականին Արման Մինասյանին տրված

վարորդական իրավունքի վկայականի նկատմամբ, առավել ևս որ նման կանոնակարգում նշված կարգում առկա չէ:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունն այն մասին, որ Դատարանի վճռում բացակայում է անդրադարձ հայցվորների ավելացրած հայցապահանջին, ինչի արդյունքում խախտվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածը:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ապահովագրության վկայագրի հավելված հանդիսացող կանոնների 9.1 կետը, որի արդյունքում իրականացրել է ապահովագրական վճարի հատուցման սխալ հաշվարկ, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն հիմնավոր է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ՝

Ապահովագրության վկայագրի հավելված հանդիսացող «Ցամաքային ավտոտրանսպորտի կամավոր ապահովագրության» կանոնների 9.1 կետի համաձայն՝ եթե ապահովագրական պատահար տեղի ունենանալու պահին Ապահովագրության պայմանագրով սահմանված ապահովագրական գումարը ցածր է ավտոտրանսպորտի ապահովագրական (իրական և շուկայական) արժեքից, ապա ապահովագրական պատահար տեղի ունենալու դեպքում Ապահովագրողն Ապահովադրին (Շահառուին) վճարում է ապահովագրական հատուցում՝ ապահովագրական պատահարի հետևանքով պատճառված **փաստացի վնասի մի մասի չափով՝ ապահովագրական արժեքի նկատմամբ ապահովագրական գումարի համամասնությամբ**՝ դրանից մասհանելով Ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված ոչ պայմանական չհատուցվող գումարը, բացառությամբ Ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված դեպքերի:

Սույն գործով Սուսաննա Բադյանն ապահովագրել է իրեն սեփականության իրավունքով պատկանող «Մերսեդես Բենց C 240» մակնիշի 15 ՍՕ 433 պետական համարանիշի ավտոմեքենան իրական արժեքի 70%-ի չափով, գործում առկա Ապահովագրության վկայագրի 4-րդ կետի համաձայն՝ ապահովադրի կողմից հայտարարված ապահովագրական (իրական) արժեքը 7.900.000 ՀՀ դրամն է, իսկ նույն վկայագրի 7-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրական գումարն է 5.530.000 ՀՀ դրամը, վթարի հետևանքով ավտոմեքենային պատճառված վնասը 3.750.000 ՀՀ դրամ է, վկայագրի 13-րդ կետի համաձայն՝ ոչ պայմանական չվճարվող գումար է սահմանվել 83.000 ՀՀ դրամ՝ յուրաքանչյուր ապահովագրական պատահարի համար:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ապահովագրական գումարը կանոնների 9.1 կետի ուժով ենթակա է հատուցման հետևյալ կերպ. պատճառված իրական վնասի 70%-ից պետք է հանվի պայմանագրով նախատեսված չհատուցվող գումարը, ինչն էլ կկազմի ապահովագրական հատուցման գումարը: ԵԿԴ/1462/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

2. Ապահովագրության վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթները ենթարկվել են բազմաթիվ փոփոխությունների և լրացումների: Բացի քաղաքացիական օրենսգրքի 54-րդ գլխից, ապահովագրության հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորվում են նաև «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով¹⁶³, «Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության մասին» ՀՀ օրենքով¹⁶⁴, ՀՀ Կառավարության որոշումներով, միջազգային պայմանագրերով:

Սակայն պրակտիկ տեսանկյունից որոշակի հետաքրքրություն կներկայացնի նաև Վճռաբեկ դատարանի այն որոշումների ուսումնասիրությունը, որոնք կայացվել են նախկին իրավակարգավորումների ժամանակ:

Այս տեսանկյունից պրակտիկ կարևոր նշանակություն ունի կյանքի և առողջության և այլ անձանց կյանքին, առողջությանը կամ գույքին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած պարտավորություններով պատասխանատվության ապահովագրության տարբերակման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անդրադարձավ դեռևս 2008 թվականի գործով, որտեղ Կազմակերպությանը պատկանող ինքնաթիռը ենթարկվել էր ավիավթարի, որի արդյունքում զոհվել էր անձնակազմի անդամ Արման Դավթյանը: 26.12.2005 թվականին Ընկերության և

¹⁶³ Ընդունվել է 2007 թվականի ապրիլի 9-ին, ՀՀՊՏ 2007.05.30/27(551)

¹⁶⁴ Ընդունվել է 2010 թվականի մայիսի 18-ին, ՀՀՊՏ 2010.06.16/26(760)

Կազմակերպության միջև կնքված թիվ CW000001 ապահովագրության վկայագրի համաձայն՝ ապահովագրվել էին թոփաբային առաջադրանքի ընթացքում ինքնաթիռի թոփաբային և աշխատանքային պարտականություններ կատարելու ժամանակ ինժեներատեխնիկական անձնակազմերի կյանքին և առողջությանը հասցված վնասի հետ կապված Կազմակերպության գույքային շահերը: Պայմանագրով շահառու է հանդիսացել Ընկերությունը:

Դիմելով դատարան՝ հայցվորները (անձնակազմի գոհված անդամի իրավահաջորդները) պահանջել էին ճանաչել Ընկերությունից առանց նախապայմանի 20.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ ստանալու իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ հարցերին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

Սույն քաղաքացիական գործով Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված 26.12.2005 թվականի ապահովագրության վկայագրի համաձայն՝ ապահովագրվել են թոփաբային առաջադրանքի ընթացքում ինքնաթիռի թոփաբային և աշխատանքային պարտականություններ կատարելու ժամանակ ինժեներատեխնիկական անձնակազմերի կյանքին և առողջությանը հասցված վնասի հետ կապված Ընկերության գույքային շահերը: Վկայագրով շահառու է հանդիսացել Ընկերությունը:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշմամբ անդրադարձել է վերոնշյալ իրավական խնդրին: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ վերոնշյալ վկայագրից հետևում է, որ ապահովագրության օբյեկտ են ոչ թե Ընկերությանը պատկանող ինքնաթիռի անձնակազմի կյանքը կամ առողջությունը, այլ անձնակազմին հասցված վնասի հետ կապված Ընկերության գույքային շահերը, իսկ Պայմանագրով շահառուն Ընկերությունն է: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ սույն քաղաքացիական գործով Կազմակերպության և Արման Դավթյանի, ինչպես նաև նրա ժառանգների միջև որևէ պարտավորաիրավական հարաբերություններ առկա չեն: 3-356 (ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

Հետագայում նույն գործով Վճռաբեկ դատարանը նորից անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին՝ առավել մանրամասն քննարկելով կյանքի և առողջության և այլ անձանց կյանքին, առողջությանը կամ գույքին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած պարտավորություններով պատասխանատվության ապահովագրության տարբերակման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը, հղում կատարելով թիվ 3-356 (ՎԴ) գործով որոշմանը, նշեց.

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 983-րդ հոդվածի 1-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրությունն իրականացվում է ապահովագրող կազմակերպության (ապահովագրողի) հետ քաղաքացու կամ իրավաբանական անձի (ապահովագրվողի) կնքած գույքային կամ անձնական ապահովագրության պայմանագրի հիման վրա:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ իրավահարաբերության ծագման ժամանակ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը նախատեսում էր ապահովագրության երկու տեսակ՝ գույքային և անձնական, որոնց համար օրենսդիրը նախատեսել էր առանձին իրավակարգավորում:

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 985-րդ հոդվածի համաձայն՝

*1. Գույքային ապահովագրության պայմանագրով՝ մի կողմը (ապահովագրողը) պարտավորվում է պայմանագրով պայմանավորված վճարի (ապահովագրական պարգևի) դիմաց, պայմանագրով նախատեսված դեպքը (ապահովագրական դեպքը) վրա հասնելիս, մյուս կողմին (ապահովագրվողին) կամ այլ անձի, ում օգտին կնքվել է պայմանագիրը (շահառուին) հատուցել ապահովագրված գույքին այդ դեպքի հետևանքով պատճառված կամ **ապահովագրվողի այլ գույքային շահերի հետ կապված վնասները** (ապահովագրական հատուցումը)՝ պայմանագրով որոշված գումարի (ապահովագրական գումարի) սահմաններում:*

2. Գույքային ապահովագրության պայմանագրով կարող են, մասնավորապես, ապահովագրվել հետևյալ գույքային շահերը՝

2) **այլ անձանց կյանքին, առողջությանը կամ գույքին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած պարտավորություններով պատասխանատվության, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև պայմանագրերով քաղաքացիական պատասխանատվության ռիսկը (987 և 988 հոդվածներ):**

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 987-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ **այլ անձանց կյանքին, առողջությանը կամ գույքին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող պարտավորություններով պատասխանատվության ռիսկի ապահովագրության պայմանագրով կարող է ապահովագրվել հենց ապահովագրվողի** կամ այլ անձի, որի վրա կարող է նման պատասխանատվություն դրվել, **պատասխանատվության ռիսկը:**

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրությունը գույքային ապահովագրության տեսակ է, հետևաբար դրա նկատմամբ կիրառելի են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 985-րդ հոդվածի կանոնակարգումները:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ վնաս պատճառելու հետևանքով **պարտավորություններով պատասխանատվության ռիսկի** ապահովագրության տեսակը ծագում է միայն այն դեպքում, երբ ապահովագրվողի կամ այլ անձի մոտ որոշակի ապահովագրական պատահարի հետևանքով ծագում է պարտավորություն և առաջանում է պատասխանատվություն կրելու խնդիր: Այդ պարտավորությունները դրսևորվում են որպես վնաս պատճառելու, մասնավորապես այլ անձանց կյանքին, առողջությանը կամ գույքին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած պարտավորություններ:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ տվյալ դեպքում ապահովագրվողն ապահովագրում է իր կամ այլ անձի (ով պետք է կրի պատասխանատվությունը) պատասխանատվության ռիսկը, այսինքն՝ ապահովագրության միջոցով **իր կամ այլ անձի** պատասխանատվություն կրելու գործընթացը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ապահովագրության վերոնշյալ տեսակը կոչված է վնաս պատճառողին (պատասխանատվություն կրողին) ապահովագրելու, որպեսզի վերջինս պարտավորության ծագման դեպքում կարողանա պատշաճ կատարել վնասը հատուցելու իր պարտավորությունը: Միաժամանակ այն որոշակի երաշխիքներ է ստեղծում պարտավորության մյուս կողմի՝ տուժողի համար՝ ստանալու համապատասխան վնասի հատուցումը:

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 990-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Անձնական ապահովագրության պայմանագրով՝ մի կողմը (ապահովագրողը) պարտավորվում է մյուս կողմի (ապահովագրվողի)՝ պայմանագրով պայմանավորված վճարի (ապահովագրական պարգևի) դիմաց, միանվագ կամ պարբերաբար վճարել պայմանագրով պայմանավորված գումարը (ապահովագրական գումարը) ապահովագրվողի կամ **պայմանագրում նշված այլ քաղաքացու (ապահովագրված անձի) կյանքին կամ առողջությանը** կամ աշխատունակությանը **վնաս պատճառելու**, նրա որոշակի տարիքի հասնելու կամ նրա կյանքում պայմանագրով նախատեսված այլ իրադարձության (ապահովագրական դեպքի) երևան գալու **դեպքերում: Ապահովագրական գումար ստանալու իրավունք ունի այն անձը, ում օգտին պայմանագիրը կնքվել է:**

2. Անձնական ապահովագրության պայմանագիրը կնքված է համարվում հոգուտ ապահովագրվող անձի, եթե պայմանագրում այլ անձ նշված չէ որպես շահառու: Պայմանագրով, որում որպես շահառու այլ անձ նշված չէ, ապահովագրված անձի մահվան դեպքում շահառուներ են ճանաչվում ապահովագրված անձի ժառանգները:

3. Հոգուտ ապահովագրված անձ չհամարվող անձի անձնական ապահովագրության պայմանագիրը՝ ներառյալ հոգուտ ապահովագրված անձ չհամարվող ապահովագրվողի, կարող է կնքվել միայն ապահովագրված անձի գրավոր համաձայնությամբ: Ապահովագրված անձի գրավոր համաձայնության բացակայությամբ կնքված ապահովագրության պայմանագիրն առ ոչինչ է:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ իրավահարաբերության ծագման ժամանակ օրենսդիրը տարբերակում է դրել վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրության և անձնական ապահովագրության միջև՝ դրանք դիտարկելով որպես ապահովագրության տարբեր տեսակներ: Ի տարբերություն վնաս պատճառելու համար

պատասխանատվության ապահովագրության՝ անձնական ապահովագրության օբյեկտ է համարվում անձի կյանքը կամ առողջությունը, որին էլ վնաս պատճառվելու դեպքում ծագում են անձնական ապահովագրության հետ կապված քաղաքացիական իրավահարաբերությունները: Այդ նպատակից էլնելով էլ օրենսդիրը հստակ սահմանել է, որ անձնական ապահովագրության դեպքում ապահովագրական գումար ստանալու իրավունք ունի այն անձը, ում օգտին պայմանագիրը կնքվել է:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրավահարաբերության ծագման ժամանակ գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 990-րդ հոդվածով նախատեսված անձնական ապահովագրությունն ունի հետևյալ առանձնահատկությունները՝

1. Անձնական ապահովագրության օբյեկտ է համարվում անմիջականորեն անձի կյանքը, առողջությունը և այլն.

2. Անձնական ապահովագրության պայմանագրով շահառու է համարվում ապահովագրվողը, իսկ պայմանագրում այլ անձ նշված լինելու դեպքում՝ նշված երրորդ անձը կամ նրա իրավահաջորդները.

3. Երրորդ անձի օգտին կնքված անձնական ապահովագրության պայմանագիրը համարվում է երրորդ անձի օգտին կնքված պայմանագիր և դրա նկատմամբ կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի դրույթները.

4. Երրորդ անձի օգտին կնքված անձնական ապահովագրության իրավահարաբերությունները ծագում են ապահովադրի և երրորդ անձի միջև անձի կյանքին կամ առողջությանը վնաս պատճառվելու փաստի ուժով, որի արդյունքում ապահովադիրը պարտավոր է ապահովագրական գումարը վճարել երրորդ անձ շահառուին:

Վերոնշյալ վերլուծություններից հետո Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրության և անձնական ապահովագրության տարբերությունները:

Մասնավորապես, վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրության օբյեկտ են համարվում վնաս պատճառողի գույքային շահերը՝ վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ռիսկը: Անձնական ապահովագրության դեպքում ապահովագրության օբյեկտն անմիջականորեն անձի կյանքը կամ առողջությունն է՝ անկախ դրան վնաս պատճառելու համար վրա հասնող պատասխանատվությունից: Հետևաբար, վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրության իրավահարաբերությունները ծագում են այն դեպքում, երբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 60-րդ գլխի նորմերին և այլ իրավական ակտերին համապատասխան ապահովագրվողի մոտ ծագում է շահառուին պատճառված վնասը հատուցելու պարտավորություն: Այն դեպքում, երբ նշված նորմերին համապատասխան ապահովագրվողը շահառուին պատճառված վնասը հատուցելու պարտավորություն չունի կամ ազատվում է պատասխանատվությունից, վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրության պարտավորություններ չեն ծագում: Ի տարբերություն նշվածի՝ անձնական ապահովագրության իրավահարաբերությունները ծագում են անձի կյանքին կամ առողջությանը վնաս պատճառելու փաստի ուժով: Այսինքն՝ անձի կյանքին կամ առողջությանը վնաս պատճառվելու պահից ապահովադրի և շահառուի միջև ծագում են անձնական ապահովագրության իրավահարաբերություններ: Մինչդեռ վնաս պատճառելու համար պատասխանատվության ապահովագրության իրավահարաբերությունները ծագում են ոչ թե շահառուի և ապահովադրի, այլ ապահովագրվողի և ապահովադրի միջև այն դեպքում, երբ ապահովագրվողը պետք է պատասխանատվություն կրի շահառուի առջև՝ վերջինիս կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասի համար:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արման Դավթյանն Ընկերությունում աշխատել է որպես Airbus U 320 տիպի օդանավի երկրորդ օդաչու: 03.05.2006 թվականին Airbus U 320 տիպի օդանավը կործանվել է, որի հետևանքով Արման Դավթյանը զոհվել է: Դավիթ Դավթյանը Արման Դավթյանի հայրն է, Ալիսա Ջոբաբուրյանը՝ մայրը: Ընկերության և «Գրանդ» Ապահովագրական ՍՊԸ-ի միջև 26.12.2005 թվականին կնքված ապահովագրության վկայագրի համաձայն՝ ապահովագրության օբյեկտը թոփաքային առաջադրանքի ընթացքում ինքնաթիռի թոփաքային և աշխատանքային պարտականություններ կատարելու ժամանակ ինժեներա-տեխնիկական անձնակազմերի կյանքին և առողջությանը հասցված վնասի հետ կապված **Ընկերության գույքային շահերն են**՝ բացառելով

աշխատանքի մեկնելը (աշխատանքից վերադառնալը): 13.11.2006 թվականի թիվ 263 վճարման հանձնարարագրի համաձայն՝ Կազմակերպությունն Ընկերության հաշվեհամարին է փոխանցել 7.564.600 ՀՀ դրամ, վճարման նպատակը՝ «ապահովագրական հատուցում /Արման Դավթյան/»:

Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 983-րդ, 996-րդ հոդվածները, «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթները, արձանագրելով, որ Դատարանը, հաշվի առնելով վերը նշված փաստերը և ղեկավարվելով վերոնշյալ նորմերով, քանի որ դրանցով է կարգավորվում կողմերի միջև ներկայումս ծագած վեճը, եկել է այն հետևության, որ հայցը հիմնավոր է և վճիռ է կայացրել այն բավարարելու մասին, գտել է, որ Դատարանի նշված հետևությունը հիմնավոր է, քանի որ Ընկերությունը և ապահովագրական ընկերությունը վերը նշված գրություններում նույնպես ընդունել են այն փաստը, որ ներկայումս Հայցվորների կողմից պահանջվող գումարը պետք է վճարվեր նրանց, սակայն գործի փաստերով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ այդպիսի գումար Դավիթ Դավթյանին և Ալիսա Ջոբաբուրյանին չի վճարվել: Ինչ վերաբերում է Ընկերության այն պատճառաբանությանը, որ այդ գումարը և դեռ ավելին, Հայցվորներն ստացել են Վերաքննիչ դատարանի 28.03.2008 թվականի թիվ 08-1082 որոշմամբ սահմանված և պարբերաբար նրանց կատարվող վճարումների միջոցով, ապա Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ այդ պատճառաբանություններն անհիմն են, քանի որ Վերաքննիչ դատարանի՝ 28.03.2008 թվականի թիվ 08-1082 օրինական ուժի մեջ մտած որոշմամբ սահմանվել է՝ Ընկերությանը պարտավորեցնել Հայցվորներին յուրաքանչյուր ամիս 150.000 ՀՀ դրամի չափով գումար վճարել, որպես կերակրողի՝ Արման Դավթյանի մահվան հետևանքով կրած վնասի փոխհատուցում, որը Հայցվորներին վճարվելու է պարբերաբար և ցմահ:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պատճառաբանություններն անհիմն են, քանի որ վերջինիս կողմից կիրառված իրավանորմերը իրավահարաբերության ծագման պահին (Ընկերության և Կազմակերպության միջև 26.12.2005 թվականին ապահովագրության վկայագրի կնքման) չեն գործել, հետևաբար նշված իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի են դրանց ծագման պահին գործող նորմերը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ ներկայումս Հայցվորների կողմից պահանջվող գումարը պետք է վճարվեր նրանց, սակայն գործի փաստերով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ այդպիսի գումար Հայցվորներին չի վճարվել, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 987-րդ հոդվածի 4-րդ կետը չէր պարտավորեցնում Կազմակերպությանն այդ գումարները վճարել Դավիթ Դավթյանին և Ալիսա Ջոբաբուրյանին, քանի որ ապահովագրական իրավահարաբերությունները տվյալ դեպքում ծագել են Ընկերության և Կազմակերպության միջև՝ որպես Ընկերության՝ վնաս պատճառելու հետևանքով պատասխանատվության ապահովագրություն, իսկ սույն գործում առկա 26.12.2005 թվականին ապահովագրության վկայագրով Ընկերության՝ ապահովագրական գումարը Դավիթ Դավթյանին կամ նրա իրավահաջորդներին վճարելու պարտավորություն նախատեսված չէ: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները չեն բխում վերոնշյալ նորմի իմաստից և անհիմն են:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Արման Դավթյանի կյանքին պատճառված վնասի հատուցման վերաբերյալ արդեն իսկ առկա է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտ, որի համաձայն՝ Դավիթ Դավթյանին և Ալիսա Ջոբաբուրյանին յուրաքանչյուր ամիս հատուցման գումար է սահմանվել 150.000 ՀՀ դրամի չափով:

Ինչ վերաբերում է Վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ լրացել է նշված պահանջը ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված երկու տարվա ժամկետը, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1022-րդ հոդվածը սույն գործով կիրառելի չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Իրավահարաբերության ծագման ժամանակ գործող խմբագրությամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1022-րդ հոդվածի համաձայն՝ գույքային ապահովագրության պայմանագրից բխող պահանջներով հայցը կարող է ներկայացվել երկու տարվա ընթացքում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1022-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ոչ կյանքի ապահովագրության պայմանագրից բխող պահանջներով հայցը կարող է ներկայացվել երեք

տարվա ընթացքում, իսկ կյանքի ապահովագրության պայմանագրից բխող պահանջներով հայցը կարող է ներկայացվել տասը տարվա ընթացքում:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենսդիրը հայցային վաղեմության ժամկետ է սահմանել ապահովագրության պայմանագրից բխող պահանջներով, որն էլ վերաբերում է ապահովագրական պարտավորության կողմերին՝ ապահովագրողին և ապահովագրվողին, որի ընթացքում վերջինս ապահովագրողից կարող է պահանջել վճարելու ապահովագրավճարը:

Սույն գործով Դավիթ Դավթյանը և Ալիսա Ջոբաբուրյանը պահանջել են Ընկերությունից հոգուտ իրենց բռնագանձել 20.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք 7.564.600 ՀՀ դրամ գումար:

Վճռաբեկ դատարանի 23.05.2008 թվականի թիվ 3-356(ՎԴ) որոշմամբ արձանագրվել է, որ Կազմակերպության և Արման Դավթյանի, ինչպես նաև նրա ժառանգների միջև որևէ պարտավորաիրավական հարաբերություններ առկա չեն, իսկ սույն որոշման վերլուծություններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ սույն գործով վեճի առարկա 20.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք 7.564.600 ՀՀ դրամ ապահովագրական գումարը ստանալու իրավունքը պատկանում է Ընկերությանը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1022-րդ հոդվածով նախատեսված ժամկետի կիրառման հարցը կարող էր քննարկվել միայն Ընկերության և Կազմակերպության միջև ապահովագրական իրավահարաբերությունների դաշտում: ԵՄԴ/0852/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

3. Անհրաժեշտ է նշել, որ ապահովագրության պայմանագրերի դեպքում բացի բուն պայմանագրից, ապահովագրության կանոնները սահմանվում են դրանց անբաժանելի մասը կազմող ապահովագրական կանոնները:

Դատական պրակտիկայում երբեմն ուշադրություն չի դարձվում այդ կանոններին ապահովագրական գումարը հատուցելու հարցեր քննարկելիս:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 983-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապահովագրությունն իրականացվում է ապահովագրողի հետ ապահովադրի կնքած ապահովագրության պայմանագրի (կամ) ապահովագրական վկայագրով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 996-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապահովագրության պայմանագրով մի կողմը՝ ապահովագրողը, որոշակի միանվագ կամ պարբերական վճարի (ապահովագրավճարի) դիմաց պարտավորվում է մյուս կողմին՝ ապահովադրին կամ նրա մատնանշած անձին (շահառուին), որոշակի ապահովագրական գումարի շրջանակներում հատուցել որոշակի իրադարձության (իրադարձությունների) տեղի ունենալու արդյունքում պատճառված վնասը կամ դրա մի մասը կամ տրամադրել որոշակի գումար (ապահովագրական հատուցում), եթե այդ իրադարձությունների տեղի ունենալը կրում է հավանական և(կամ) պատահական բնույթ և կախված չէ կողմերի կամ ապահովագրված անձի կամ շահառուի կամքից (բացառությամբ կյանքի ապահովագրության այն դեպքերի, երբ հատուցվում է որոշակի հավաստի և ակնկալվող իրադարձության տեղի ունենալը):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 998-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրության պայմանագրի էական պայմաններից մեկն էլ ապահովագրական պատահարը (պատահարները) կամ իրադարձությունն է, որի տեղի ունենալու դեպքում տրվում է ապահովագրական հատուցումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 996-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանները, որոնցով կնքվում է ապահովագրության պայմանագիրը, կարող են որոշվել ապահովագրողի կամ ապահովագրողների միության ընդունած կամ հաստատած ապահովագրության համապատասխան տեսակի, դասի համար սահմանված ստանդարտ պայմաններով (ապահովագրության ընդհանուր պայմաններ): Եթե ապահովագրության պայմանագիրը կնքվել է ապահովագրողի կամ ապահովագրական միությունների կողմից հաստատված ապահովագրության պայմանագրի ընդհանուր պայմանների հիման վրա, ապա ապահովագրության պայմանագիրը պետք է հղում պարունակի այդ պայմաններին: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ապահովագրության ընդհանուր պայմաններում պարունակվող և ապահովագրության պայմանագրի մեջ չընդգրկված պայմանները պարտադիր են ապահովադրի

(շահառուի) համար, եթե պայմանագրում ուղղակի վկայակոչված է այդ ընդհանուր պայմանների կիրառումը, և այդ պայմանները կցված են պայմանագրին:

Սույն գործով կողմերի միջև 23.05.2008 թվականին կնքված տրանսպորտային միջոցների ապահովագրության թիվ MC008951 պայմանագրի հավելյալ և անբաժանելի մաս կազմող տրանսպորտային միջոցների համապարփակ ապահովագրության կանոնների 35.9-րդ կետի համաձայն՝ ապահովագրական պատահար չի համարվում հանդիպակաց ուղեմասով երթևեկելը:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով պարզման ենթակա է այն իրավական հարցը, թե արդյո՞ք Արման Սաղաթելյանի մեղքով տեղի ունեցած ավտովթարը 23.05.2008 թվականին կնքված տրանսպորտային միջոցների ապահովագրության պայմանագրի անբաժանելի մաս կազմող կանոնների իմաստով համարվում է ապահովագրական պատահար, թե՛ ոչ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը (կամ դրա մասը) ենթակա է քննության, եթե բողոք բերող անձը տվյալ հարցի վերաբերյալ բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշումը հայտնել է առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ և քննության առարկա չդարձնելով հանդիպակաց ուղեմասով երթևեկելու մասին բողոք բերած անձի կողմից վկայակոչված հանգամանքը, հիմք է ընդունել այն, որ նշված դիրքորոշումը բողոք բերած անձը հատարանում չի հայտնել:

Մինչդեռ հատարանի 16.03.2009 թվականի դատական նիստի արձանագրության ուսումնասիրությունից հետևում է, որ Հնկերության ներկայացուցիչը հայտնել է Արման Սաղաթելյանի կողմից վթարի պահին հանդիպակաց ուղեմասով երթևեկելու հանգամանքի մասին, իսկ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ին ժամը 22:30-ին Արման Սաղաթելյանն իր անձնական օգտագործման ՎԱԶ-21214-216-20 մակնիշի 14 ՍՍ 289 պետհամարանիշի ավտոմեքենան վարելիս **մուտք է գործել հանդիպակաց ուղեմաս:**

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում 23.05.2008 թվականին կնքված տրանսպորտային միջոցների ապահովագրության պայմանագրի անբաժանելի մաս կազմող կանոնների 35.9-րդ կետի ուժով ապահովագրական պատահարը բացակայում է, ինչը բավարար է ապահովագրական հատուցման պահանջը մերժելու համար: ԵԿՂ/0318/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 25

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԵՎԱԶԵՑՈՒՄԸ և ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԵՐԺՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 1003՝

1. Ապահովագրական ընկերությունն իրավունք ունի նվազեցնելու կամ մերժելու ապահովագրական պայմանագրով վճարման ենթակա ապահովագրական հատուցման վճարումը, եթե՝

1) ապահովագրական պատահարն առաջացել է ապահովադրի կամ ապահովագրված անձի կամ շահառուի դիտավորությամբ կատարված գործողությունների հետևանքով.

2) ապահովագրության պայմանագիր կնքելիս ապահովադիրն ապահովագրության օբյեկտի վերաբերյալ ներկայացրել է կեղծ տեղեկություններ կամ թաքցրել է դրանք.

3) ապահովադիրը հատուցում է ստացել երրորդ անձից, որը պատասխանատու է պատճառված վնասի համար այն չափով, որքանով հատուցում ստացվել է վնաս պատճառած անձից.

4) առկա են ապահովագրական հատուցման վճարումը նվազեցնելու կամ մերժելու՝ օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված այլ հիմքեր:

2. Ապահովագրական հատուցման նվազեցման կամ հատուցման մերժման դեպքում ապահովագրական ընկերությունը կայացնում է պատճառաբանված որոշում, որը հնգօրյա ժամկետում պատվիրված նամակով առաքվում է ապահովադրին (շահառուին)՝ նրա մշտական բնակության հասցեով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը անդրադարձել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1003¹-ին հոդվածի սահմանադրականության հարցին 2011 թվականի հունիսի 14-ի ՍԴՈ-975 որոշմամբ:

Սահմանադրական դատարանը նշել է, որ ապահովագրական ընկերությունների կողմից քաղաքացիաիրավական պայմանագրով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1003¹-ին հոդվածի 1-ին կետի 1-3-րդ ենթակետերով չնախատեսված՝ ապահովագրական հատուցումը նվազեցնելու և հատուցումը մերժելու վերաբերյալ ցանկացած այլ պայմանի ամրագրումը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածով նախատեսված՝ պայմանագրի ազատության սահմանափակման շրջանակներում է, եթե, նախ՝ այդպիսի պայմանի բովանդակությունը չի փոխում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1003¹-ին հոդվածի 1-ին կետի 1-3-րդ ենթակետերով սահմանված պայմանների բովանդակությունը, երկրորդ՝ այդպիսի պայմանը չի հակասում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1003¹-ին հոդվածի 1-ին կետի 1-3-րդ ենթակետերով սահմանված պայմաններին:

ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՀԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒԼՔՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԻՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՂԻՆ ԱՆՑՆԵԼԸ (ՍՈՒԲՐՈԳԱՑԻԱ)

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1021.

1. Եթե այլ բան նախատեսված չէ ապահովագրության պայմանագրով, ապա ապահովագրական պատահարի տեղի ունենալու արդյունքում ապահովադրին (ապահովագրված անձին) պատճառված վնասից բխող նրա (կամ շահառուի) պահանջի իրավունքը վնասը պատճառած անձի նկատմամբ անցնում է ապահովագրողին՝ նրա կողմից հատուցված գումարի մասով: Դիտավորյալ վնաս պատճառած անձի նկատմամբ պահանջի իրավունքն ապահովագրողին անցնելը բացառող պայմանագրի պայմանն առոչինչ է:

2. Ապահովագրողն իրեն անցած պահանջի իրավունքն իրականացնում է ապահովադրի (ապահովագրված անձի, շահառուի) և վնասների համար պատասխանատու անձի միջև հարաբերությունները կարգավորող կանոնների պահպանմամբ:

3. Ապահովադիրը (ապահովագրված անձը, շահառուն) պարտավոր է ապահովագրողին հանձնել իր պահանջի իրավունքը հավաստող փաստաթղթերն ու այլ ապացույցներ՝ հայտնելով ապահովագրողի կողմից իրեն փոխանցված պահանջի իրավունքն իրականացնելու համար բոլոր անհրաժեշտ տեղեկությունները:

4. Եթե ապահովադիրը (ապահովագրված անձը, շահառուն) հրաժարվել է ապահովագրողի կողմից հատուցված վնասների համար պատասխանատու անձի նկատմամբ պահանջի իրավունքից, կամ այդ իրավունքն իրականացնելն անհնարին է դարձել ապահովադրի (ապահովագրված անձի, շահառուի) մեղքով, ապա ապահովագրողը լրիվ կամ համապատասխան մասով ազատվում է ապահովագրական հատուցում վճարելուց և իրավունք ունի պահանջելու վերադարձնել ավելորդ վճարված հատուցման գումարը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ հոդվածի շրջանակներում պահանջի իրավունքը ապահովադրից ապահովագրողին անցնելու հարցին և նշեց.

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 985-րդ հոդվածի համաձայն՝ գույքային ապահովագրության պայմանագրով՝ մի կողմը (ապահովագրողը) պարտավորվում է պայմանագրով պայմանավորված վճարի (ապահովագրական պարզևի) դիմաց, պայմանագրով նախատեսված դեպքը (ապահովագրական դեպքը) վրա հասնելիս, մյուս կողմին (ապահովագրվողին) կամ այլ անձի, ում օգտին կնքվել է պայմանագիրը (շահառուին) հատուցել ապահովագրված գույքին այդ դեպքի հետևանքով պատճառված կամ ապահովագրվողի այլ գույքային շահերի հետ կապված վնասները (ապահովագրական հատուցումը)՝ պայմանագրով որոշված գումարի (ապահովագրական գումարի) սահմաններում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1021-րդ հոդվածի 1-ին կետի (իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ) համաձայն՝ ապահովագրական հատուցումը վճարած

ապահովագրողին է անցնում վճարված գումարի շրջանակներում պահանջի իրավունքը, որն ապահովագրվողը (շահառուն) ունի ապահովագրության արդյունքում հատուցված վնասի համար պատասխանատու անձի նկատմամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ գույքային ապահովագրության պայմանագրով:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Ընկերության տրանսպորտային միջոցների համապարփակ ապահովագրության 20.04.2006 թվականի թիվ MR 000186 վկայագրով 20.04.2006 թվականից մինչև 19.04.2007 թվականը գործողության ժամկետով ապահովագրվել էր «Գլաքսո Սմիթ Բլայն Էքսպորտ Լիմիթեդ» ՍՊԸ-ի ավտոտրանսպորտային միջոցը՝ «Պեժո 407» մականիշի 505 ԼԼ 05 պետհամարանիշի ավտոմեքենան: 12.08.2006 թվականին Վանաձոր-Դիլիջան ավտոճանապարհին «Վ.Ն.Ս. եռյակ» ՍՊԸ-ի «ՄԱԶ-5334» մականիշի, 36 ՕՏ 327 պետհամարանիշի ավտոմեքենային կցված հեղուկ գազի ցիստերնի պայթյունի հետևանքով նրա հետևից շարժվող, «Գլաքսո Սմիթ Բլայն Էքսպորտ Լիմիթեդ» ՍՊԸ-ին պատկանող, «Պեժո 407» մականիշի, 505 ԼԼ 05 պետհամարանիշի ավտոմեքենան բռնկվել և այրվել էր, և «Հայաստանի Հանրապետության փորձագիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կենտրոնի 26.10.2006 թվականի թիվ 29650610 փորձագիտական եզրակացության համաձայն՝ նշված ավտոմեքենայի վերականգնման աշխատանքները գնահատվել էր 9.394.400 ՀՀ դրամ: 19.03.2007 թվականի ապահովագրական (վթարային) թիվ 07/03/51/ MOTOR հավաստագրի համաձայն՝ «Գլաքսո Սմիթ Բլայն Էքսպորտ Լիմիթեդ» ՍՊԸ-ին պատկանող, «Պեժո 407» մականիշի 505 ԼԼ 05 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի 9.394.400 ՀՀ դրամի չափով ֆիզիկական վնասը որակվել է որպես ապահովագրական դեպք, և Ընկերությունը «Հայէկոնոմբանկ»-ի 21.03.2007 թվականի թիվ 111 վճարման հանձնարարագրով «Գլաքսո Սմիթ Բլայն Էքսպորտ Լիմիթեդ» ՍՊԸ-ին է վճարել 9.394.400 ՀՀ դրամ ապահովագրական հատուցման գումարը:

Վերը նշված նորմերի վերլուծության և փաստական հանգամանքների համադրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ապահովագրական հատուցումը տրամադրելու պահից սկսած այդ գումարի շրջանակներում վնաս պատճառած անձից պահանջի իրավունքն անմիջականորեն փոխանցվում է ապահովագրողին, ընդ որում, օրենսդիրն այս կանոնից սահմանել է բացառություն միայն այն դեպքում, երբ ապահովագրական պայմանագրում նախատեսված է այլ պայման: Քննարկվող պարագայում «Գլաքսո Սմիթ Բլայն Էքսպորտ Լիմիթեդ» ՍՊԸ-ի և Ընկերության միջև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1021-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներից տարբերվող այլ պայմաններով պայմանագիր չի կնքվել, հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1021-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների անմիջական կիրառման արդյունքում «Գլաքսո Սմիթ Բլայն Էքսպորտ Լիմիթեդ» ՍՊԸ-ին պատճառված 9.394.400 ՀՀ դրամ վնասի պահանջի իրավունքն անցել է Ընկերությանը:

Միաժամանակ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1021-րդ հոդվածի 2-րդ կետի (իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ) համաձայն՝ ապահովագրողն իրեն անցած պահանջի իրավունքն իրականացնում է ապահովագրվողի (շահառուի) և վնասների համար պատասխանատու անձի միջև հարաբերությունները կարգավորող կանոնների պահպանմամբ:

Փաստորեն, օրենսդիրը, նախատեսելով ապահովագրական պատահարի արդյունքում ապահովագրական հատուցում իրականացրած ապահովագրողի պահանջի իրավունքը, միաժամանակ ամրագրել է այդ պահանջի իրավունքի իրականացման իրավական հիմքերը, մասնավորապես՝ այն, որ պահանջի իրավունք ձեռք բերած ապահովագրողի և վնասների համար պատասխանատու անձի միջև հարաբերությունները կարգավորվում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 60-րդ գլխով սահմանված կանոններով (վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած պարտավորությունները): ԼՂ/0431/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

ԱՌԱՆՑ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁ ԿԱԶՄԱՎՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1026.

1. Համատեղ գործունեության պայմանագրով երկու կամ ավելի անձինք (մասնակիցները) պարտավորվում են միացնել իրենց ավանդները և առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու գործել համատեղ՝ շահույթ ստանալու կամ օրենքին չհակասող այլ նպատակի հասնելու համար:

2. Ձեռնարկատիրական գործունեության համար կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի կողմեր կարող են լինել միայն անհատ ձեռնարկատերերը և (կամ) առևտրային կազմակերպությունները և (կամ) գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվող քաղաքացիները:

3. Համատեղ գործունեության պայմանագրով կարող է նախատեսվել, որ այն չի բացահայտվում երրորդ անձանց համար (ոչ հրապարակային համատեղ գործունեություն):

4. Համատեղ գործունեության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Համատեղ գործունեության պայմանագրով կողմերն առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու միացնել իրենց ավանդները և զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ:

Նման պայմանագրերի շրջանակներում երբեմն կողմերի միջև վեճ է առաջանում կողմերի ստանձնած պարտավորությունների պատշաճ ակտաբանման հետ կապված, որն ունենում է նաև դատավարական կողմ:

Գործերից մեկով Ընկերության և Արշակ Գևորգյանի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի համաձայն՝ կողմերը պարտավորվել էին միացնել իրենց ավանդները և առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու գործել համատեղ՝ շահույթ ստանալու համար՝ իրականացնելով հետևյալ գործունեությունը. Ընկերությունը և Արշակ Գևորգյանը միացնում են իրենց կարողությունները, գործում են համատեղ: Արշակ Գևորգյանի տնտեսությունում աճեցրած «Գեղարքունի» տեսակի ձկան մայրական կազմից հավաքված ձկնկիթն ինկուբացիայի են դնում Ընկերության և Արշակ Գևորգյանի տնտեսություններում: Արշակ Գևորգյանի տնտեսությունում աճեցրած ձկնկիթն աչքի ստադիայում տեղափոխվում է Ընկերության տնտեսություն, աճեցվում է մինչև 3 գրամ քաշով: Իրացումից հետո կատարվում է հաշվարկ: Շահույթների հաշվարկը կատարվում է ինքնարժեքը հանված: Բոլոր տեսակի գործողությունները կատարվում են համատեղ ակտերի հիման վրա: Կողմերի համատեղ գործունեության արդյունքում ստացված շահույթը բաշխվում է կողմերի միջև հետևյալ կարգով և համամասնությամբ՝ 45 տոկոսը՝ Արշակ Գևորգյանին, մնացածը՝ Ընկերությանը: Ընդ որում, հայցի հիմքում դրվել է Ընկերության կողմից 160.000 հատ 3 գրամ մանրաձուկ ստանալու և իրացնելու հանգամանքը:

Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել էր, որ տվյալ դեպքում հայցի բավարարման համար Դատարանը հիմք է ընդունել կողմերի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագիրը, ՀՀ ԳԱԱ ԿՀԷԳԿ հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի 03.02.2010 թվականի թիվ 1/10 գրությունը, ՀՀ բնապահպանության նախարարության 19.02.2010 թվականի թիվ 5/22-150242-10 գրությունը և դրանց հետագոտության հիման վրա ներքին համոզմամբ հանգել այն իրավաչափ դիրքորոշմանը, որ ներկայացված ապացույցները թույլ են տալիս բացահայտել հայցապահանջի հիմքում ընկած հանգամանքի, այն է՝ ստացված շահույթի չափի առկայությունը: Հետևաբար, գործով ձեռք բերված ապացույցներով Դատարանն իրավացիորեն հիմնավորված է համարել, որ 260.000 հատ ձկնկիթի

կորուստը կարող է կազմել 100.000 հատ ձկնկիթ, իսկ ելունքը՝ 160.000 հատ մանրաձուկ, որը 135 ՀՀ դրամով կազմում է 21.600.000 ՀՀ դրամ, իսկ պայմանագրով սահմանված հայցվորին հասանելիք 45 տոկոսը՝ 9.720.000 ՀՀ դրամ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործով վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստը Հնկերության կողմից 160.000 հատ 3 գրամ մանրաձուկ ստանալու և իրացնելու հանգամանքն է, որի ապացուցման պարտականությունը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով կրում է այն վկայակոչած կողմը:

Մինչդեռ, կողմերի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի համաձայն՝ հաշվարկը կատարվում է իրացումից հետո, իսկ սույն գործում առկա չէ որևէ վերաբերելի ապացույց Հնկերության կողմից 160.000 հատ 3 գրամ մանրաձուկ ստանալու և իրացնելու վերաբերյալ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արշակ Գևորգյանը չի ապացուցել սույն վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող վերոհիշյալ փաստը, այսինքն՝ Հնկերության կողմից 160.000 հատ 3 գրամ մանրաձուկ ստանալու և իրացնելու փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը վիճելի է մնացել, հետևաբար դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը՝ Արշակ Գևորգյանը:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով հայցի բավարարման հիմքում դրված ապացույցները՝ ՀՀ ԳԱԱ ԿՀԷԳԿ հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի 03.02.2010 թվականի թիվ 1/10 գրությունը և ՀՀ բնապահպանության նախարարության 19.02.2010 թվականի թիվ 5/22-150242-10 գրությունը, վերաբերելի ապացույցներ չեն, քանի որ դրանցով որևէ կերպ չի հիմնավորվում սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստը՝ Հնկերության կողմից 160.000 հատ 3 գրամ մանրաձուկ ստանալու և իրացնելու հանգամանքը:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն է նաև Վերաքննիչ դատարանի այն եզրահանգումը, որ Դատարանն իրավացիորեն հիմնավորված է համարել Արշակ Գևորգյանի՝ 9.720.000 ՀՀ դրամ շահույթի հաշվարկը, քանի որ սույն գործով 9.720.000 ՀՀ դրամ հայցագինն առաջացել է մանրաձկան քանակը 135 ՀՀ դրամով բազմապատկելու և դրա արտադրյալի 45 տոկոսը հանելու արդյունքում այն դեպքում, երբ կողմերի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի համաձայն՝ շահույթների հաշվարկը կատարվում է ինքնարժեքը հանված: Մինչդեռ, սույն գործով Արշակ Գևորգյանի շահույթը հաշվարկվել է առանց ինքնարժեքը հաշվի առնելու: ԳԴ4/0449/02/09 2011 թվականի մարտի 04

ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ԱՎԱՆԴՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1027.

1. Մասնակցի ավանդ է համարվում այն ամենը, ինչ նա ներդնում է ընդհանուր գործում՝ ներառյալ դրամը, այլ գույքը, մասնագիտական և այլ գիտելիքները, ունակություններն ու հմտությունները, ինչպես նաև գործարար համբավը և գործարար կապերը:

2. Մասնակիցների ավանդները, ըստ դրանց արժեքի, ենթադրվում են հավասար, եթե այլ բան չի բխում համատեղ գործունեության պայմանագրից կամ փաստացի հանգամանքներից: Մասնակիցների ավանդների դրամական գնահատումը կատարվում է նրանց համաձայնությամբ:

ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՒՅՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1028.

1. Մասնակիցների ներդրած գույքը, որի նկատմամբ մինչև ներդրումը նրանք ունեին սեփականության իրավունք, ինչպես նաև համատեղ գործունեության արդյունքում արտադրված արտադրանքը և այդպիսի գործունեությունից ստացված պտուղներն ու եկամուտները համարվում են նրանց ընդհանուր բաժնային սեփականությունը, եթե այլ բան սահմանված չէ օրենքով կամ համատեղ գործունեության պայմանագրով կամ չի բխում պարտավորության էությունից:

2. Մասնակիցների ներդրած գույքը, որին նրանք տիրապետում էին սեփականության իրավունքից տարբերվող հիմքերով, օգտագործվում է ի շահ բոլոր մասնակիցների և նրանց ընդհանուր բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքի հետ միասին կազմում է մասնակիցների ընդհանուր գույքը:

3. Մասնակիցները կարող են ընդհանուր գույքի հաշվապահական հաշվառումը հանձնարարել իրենցից մեկին:

4. Մասնակիցներն ընդհանուր գույքն օգտագործում են ընդհանուր համաձայնությամբ, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում՝ դատարանով սահմանված կարգով:

5. Ընդհանուր գույքի պահպանման կապակցությամբ մասնակիցների պարտականությունները և այդ պարտականությունները կատարելու հետ կապված ծախսերի հատուցման կարգը որոշվում են համատեղ գործունեության պայմանագրով:

ՄԱՍՆԱԿԻԾՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԾԱԽՍԵՐԸ և ՎՆԱՍՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1031.

Մասնակիցների համատեղ գործունեության հետ կապված ծախսերը և վնասները ծածկելու կարգը որոշվում է նրանց համաձայնությամբ: Նման համաձայնության բացակայության դեպքում յուրաքանչյուր մասնակից ծախսերը և վնասները կրում է ընդհանուր գործում իր ավանդի արժեքին համամասնորեն:

Մասնակիցներից որևէ մեկին ընդհանուր ծախսերը և վնասները ծածկելու պարտականությունից լիովին ազատող համաձայնությունն առաջինն է:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը վերոնշյալ հոդվածներով սահմանել է մասնակիցների ավանդների գույքային ռեժիմը: Պրակտիկայում երբեմն հանդիպում են դեպքեր, երբ մասնակիցների ավանդների վերաբերյալ համաձայնություն չի կայացվում և կողմերի միջև վեճեր են առաջանում նաև ընդհանուր ծախսերի և վնասների հատուցման հետ կապված: Օրենսդրական կարգավորման տրամաբանությունը ցույց է տալիս, որ այդ հարցը լուծելու համար անհրաժեշտ է հստակեցնել պայմանագրի մասնակցի ավանդի արժեքը, որին համապատասխան էլ պետք է որոշվի ծախսերը և վնասը ծածկելու մասնակցի պարտավորության չափը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1028-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մասնակիցների ներդրած գույքը, որի նկատմամբ մինչև ներդրումը նրանք ունեին սեփականության իրավունք, ինչպես նաև համատեղ գործունեության արդյունքում արտադրված արտադրանքը և այդպիսի գործունեությունից ստացված պտուղներն ու եկամուտները համարվում են նրանց ընդհանուր բաժնային սեփականությունը:

Նույն օրենսգրքի 1027-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մասնակիցների ավանդները, ըստ դրանց արժեքի, ենթադրվում են հավասար, եթե այլ բան չի բխում համատեղ գործունեության պայմանագրից կամ փաստացի հանգամանքներից: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1031-րդ հոդվածի համաձայն՝ մասնակիցների համատեղ գործունեության հետ կապված ծախսերը և վնասները ծածկելու կարգը որոշվում է նրանց համաձայնությամբ: Նման համաձայնության բացակայության դեպքում յուրաքանչյուր մասնակից ծախսերը եւ վնասները կրում է ընդհանուր գործում իր ավանդի արժեքին համամասնորեն:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Ընկերության և Կազմակերպության կողմից դատաքննության ընթացքում արված հայտարարություններով հաստատվել է համատեղ գործունեություն իրականացնելու վերաբերյալ պայմանավորվածությունը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերության և Կազմակերպության՝ համատեղ գործունեության մեջ ներդրված գույքը դարձել է նրանց ընդհանուր

բաժնային սեփականությունը: Միաժամանակ, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ կողմերը չեն որոշել իրենցից յուրաքանչյուրի կողմից ներդրման ենթակա գույքային ավանդների չափը և արժեքը, ինչպես նաև համատեղ գործունեության հետ կապված ծախսերը և վնասները ծածկելու կարգը, հետևաբար Ընկերության և Կազմակերպության ավանդները ենթադրվում են հավասար, իսկ համատեղ գործունեության արդյունքում կրած ծախսերը և վնասները նրանցից յուրաքանչյուրը պետք է կրի իր ավանդի արժեքին համամասնորեն (հավասարապես):

Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով, Տնտեսական դատարանը, հայցի բավարարման և հակընդդեմ հայցի մերժման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև կնքվել է ապրանքի առուվաճառքի պայմանագիր, իսկ Կազմակերպությունը չի հիմնավորել անպատշաճ որակի ապրանք մատակարարելու հանգամանքը, չի անդրադարձել և գնահատման առարկա չի դարձրել դատաքննության ընթացքում կողմերի արված հայտարարությունները համատեղ գործունեություն իրականացնելու վերաբերյալ: 3-82(ՏԴ) 2008 թվականի մարտի 27

ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1033.

1. Մասնակիցների համատեղ գործունեության արդյունքում ստացված շահույթը բաշխվում է ընդհանուր գործում նրանց ավանդի արժեքին համամասնորեն, եթե այլ բան նախատեսված չէ համատեղ գործունեության պայմանագրով կամ մասնակիցների համաձայնությամբ:

2. Շահույթին մասնակցելուց մասնակիցներից որևէ մեկին զրկելու մասին համաձայնությունն առոչինչ է:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Համատեղ գործունեության պայմանագրով կողմերն առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու միացնել իրենց ավանդները և զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ: ¹⁶⁵

Նման պայմանագրերի շրջանակներում երբեմն կողմերի միջև վեճ է առաջանում կողմերի ստանձնած պարտավորությունների պատշաճ ակտաբանության հետ կապված, որն ունենում է նաև դատավարական կողմ, ինչպես նաև սերտորեն կապված է շահույթի բախման հարցի հետ:

Գործերից մեկով Ընկերության և Արշակ Գևորգյանի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի համաձայն՝ կողմերը պարտավորվել էին միացնել իրենց ավանդները և առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու գործել համատեղ՝ շահույթ ստանալու համար՝ իրականացնելով հետևյալ գործունեությունը. Ընկերությունը և Արշակ Գևորգյանը միացնում են իրենց կարողությունները, գործում են համատեղ: Արշակ Գևորգյանի տնտեսությունում աճեցրած «Գեղարքունի» տեսակի ձկան մայրական կազմից հավաքված ձկնկիթն ինկուբացիայի են դնում Ընկերության և Արշակ Գևորգյանի տնտեսություններում: Արշակ Գևորգյանի տնտեսությունում աճեցրած ձկնկիթն աչքի ստադիայում տեղափոխվում է Ընկերության տնտեսություն, աճեցվում է մինչև 3 գրամ քաշով: Իրացումից հետո կատարվում է հաշվարկ: Շահույթների հաշվարկը կատարվում է ինքնարժեքը հանված: Բոլոր տեսակի գործողությունները կատարվում են համատեղ ակտերի հիման վրա: Կողմերի համատեղ գործունեության արդյունքում ստացված շահույթը բաշխվում է կողմերի միջև հետևյալ կարգով և համամասնությամբ՝ 45 տոկոսը՝ Արշակ Գևորգյանին, մնացածը՝ Ընկերությանը: Ընդ որում, հայցի հիմքում դրվել է Ընկերության կողմից 160.000 հատ 3 գրամ մանրաձուկ ստանալու և իրացնելու հանգամանքը:

Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել էր, որ տվյալ դեպքում հայցի բավարարման համար Դատարանը հիմք է ընդունել կողմերի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագիրը, ՀՀ ԳԱԱ ԿՀԷԳԿ հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի 03.02.2010 թվականի թիվ 1/10 գրությունը, ՀՀ բնապահպանության նախարարության 19.02.2010 թվականի թիվ 5/22-150242-10 գրությունը և

¹⁶⁵ Տես նաև սույն աշխատանքում 1026-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

դրանց հետազոտության հիման վրա ներքին համոզմամբ հանգել այն իրավաչափ դիրքորոշմանը, որ ներկայացված ապացույցները թույլ են տալիս բացահայտել հայցապահանջի հիմքում ընկած հանգամանքի, այն է՝ ստացված շահույթի չափի առկայությունը: Հետևաբար, գործով ձեռք բերված ապացույցներով Դատարանն իրավացիորեն հիմնավորված է համարել, որ 260.000 հատ ձկնկիթի կորուստը կարող է կազմել 100.000 հատ ձկնկիթ, իսկ ելունքը՝ 160.000 հատ մանրաձուկ, որը 135 ՀՀ դրամով կազմում է 21.600.000 ՀՀ դրամ, իսկ պայմանագրով սահմանված հայցվորին հասանելիք 45 տոկոսը՝ 9.720.000 ՀՀ դրամ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

անհիմն է նաև Վերաքննիչ դատարանի այն եզրահանգումը, որ Դատարանն իրավացիորեն հիմնավորված է համարել Արշակ Գևորգյանի՝ 9.720.000 ՀՀ դրամ շահույթի հաշվարկը, քանի որ սույն գործով 9.720.000 ՀՀ դրամ հայցագինն առաջացել է մանրաձկան քանակը 135 ՀՀ դրամով բազմապատկելու և դրա արտադրյալի 45 տոկոսը հանելու արդյունքում այն դեպքում, երբ կողմերի միջև 10.10.2005 թվականին կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի համաձայն՝ շահույթների հաշվարկը կատարվում է ինքնարժեքը հանված: Մինչդեռ, սույն գործով Արշակ Գևորգյանի շահույթը հաշվարկվել է առանց ինքնարժեքը հաշվի առնելու: ԳԴ4/0449/02/09 2011 թվականի մարտի 04

ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԵՐ

ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՆ ՈՒ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼԸ

ԽԱՂԵՐ ԵՎ ԳՐԱԶ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՈՒ ԴՐԱՆՑՈՒՄ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱՍԾ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1039.

Քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց պահանջները՝ կապված ռիսկի վրա հիմնված խաղեր և գրազ (մոլեխաղեր) կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու հետ, ենթակա չեն դատական պաշտպանության, բացառությամբ այն անձանց պահանջների, ովքեր խաղերին կամ գրազին մասնակցել են խաբեության, բռնության, սպառնալիքի կամ իրենց ներկայացուցչի՝ խաղերի կամ գրազի կազմակերպչի հետ չարամիտ համաձայնության ազդեցության ներքո, ինչպես նաև սույն օրենսգրքի 1040 հոդվածի 5-րդ կետում նշված պահանջների:

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՄ ՆՐԱՆՑ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԵՐ, ՏՈՏԱԼԻԶԱՏՈՐՆԵՐ և ԱՅԼ ԽԱՂԵՐ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1040.

1. Վիճակախաղերի, տոտալիզատորների (փոխադարձ գրազների) և ռիսկի վրա հիմնված այլ խաղերի կազմակերպիչների՝ Հայաստանի Հանրապետության, համայնքների, լիազորված պետական մարմնի թույլտվություն (լիցենզիա) ստացած անձանց և խաղերի մասնակիցների հարաբերությունները հիմնվում են պայմանագրի վրա:

2. Խաղեր կազմակերպելու կանոններով նախատեսված դեպքերում խաղերի կազմակերպչի և մասնակցի միջև պայմանագիրը ձևակերպվում է վիճակախաղի տոմս, անդորրագիր կամ այլ փաստաթուղթ տալով:

3. Սույն հոդվածի 1-ին կետում նախատեսված պայմանագիրը կնքելու մասին առաջարկը պետք է պայմաններ ներառի խաղերի անցկացման ժամկետի, շահումը որոշելու կարգի և դրա չափի մասին:

4. Խաղերի կազմակերպչի կողմից սահմանված ժամկետում դրանք անցկացնելուց հրաժարվելու դեպքում խաղերի մասնակիցներն իրավունք ունեն կազմակերպչից պահանջել խաղերի վերացմամբ կամ դրանց ժամկետի հետաձգմամբ պատճառված իրական վնասի հատուցում:

5. Վիճակախաղ, տոտալիզատոր կամ այլ խաղեր անցկացնելու կանոններին համապատասխան խաղի կազմակերպիչը շահած անձանց պետք է վճարի նրանց շահումը՝ խաղեր անցկացնելու կանոններով նախատեսված չափով, ձևով (դրամով կամ բնեղենով) և ժամկետում, իսկ եթե այդ կանոններում ժամկետը նշված չէ, ապա խաղերի արդյունքները որոշելու պահից ոչ ուշ, քան տասն օրում:

6. Սույն հոդվածի 5-րդ կետում նշված պարտականությունները խաղերի կազմակերպչի կողմից չկատարվելու դեպքում վիճակախաղում, տոտալիզատորում կամ այլ խաղերում շահած անձն իրավունք ունի խաղերի կազմակերպչից պահանջել վճարելու շահումը՝ ինչպես նաև հատուցելու կազմակերպչի կողմից պայմանագրի խախտմամբ պատճառված վնասները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդրությունը չի խրախուսում խաղեր և գրազ կազմակերպելու և դրանց մասնակցելու քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց գործողությունները: Այդ նպատակով էլ քաղաքացիական օրենսգրքի 1039-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց պահանջները՝ կապված ռիսկի վրա հիմնված խաղեր և գրազ (մոլեխաղեր) կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու հետ, ենթակա չեն դատական պաշտպանության, բացառությամբ այն անձանց պահանջների, ովքեր խաղերին կամ գրազին մասնակցել են խաբեության, բռնության, սպառնալիքի կամ իրենց ներկայացուցչի՝ խաղերի կամ

գրագի կազմակերպչի հետ չարամիտ համաձայնության ազդեցության ներքո, ինչպես նաև սույն օրենսգրքի 1040 հոդվածի 5-րդ կետում նշված պահանջների:

Սակայն որոշակի հստակեցման կարիք ունի նաև այն հարցը, թե Բացի վերոնշյալից, ի վերջո որ դեպքում նաև անձը կարող է դիմել դատարան՝ խաղերի կամ գրագի հետ կապված պահանջների մասով:

Պրակտիկայում հաճախ կազմակերպվում են խաղեր, որտեղ կազմակերպությունները մշակում են որոշակի պայմաններ, և այդ պայմաններով հաղթող ճանաչված անձանց տրվում են գումարներ կամ այլ մրցանակներ: Երբեմն կողմերի միջև վեճեր են առաջանում խաղերի կազմակերպման, հաղթող ճանաչվելու վերաբերյալ, քանի որ մասնակիցները կամ նրանցից ոմանք գտնում են, որ կազմակերպված խաղի պայմաններին համապատասխան հաղթողը սխալ է ընտրվել և հաղթող պետք է ճանաչվի հենց ինքը:

Նման կերպ գործերից մեկով 2006 թվականի դեկտեմբերին հայտարարված ‘Գանձեր որոնողները» գովազդային խաղի շրջանակներում անց էր կացվել ‘Շրջադարձ աճուրդ» խաղը, որտեղ Ընկերության կողմից 31.01.2007 թվականին տրված թիվ 1-230/2 գրության համաձայն՝ խաղի հաղթող էր ճանաչվել 091411117 հեռախոսահամարը, որից ուղարկվել է ամենափոքր չլրկնվող թիվը՝ 565-ը:

Սակայն խաղի մասնակիցներից Արա Խաչատրյանը գտել էր, որ իր ուղարկած թիվն ամենափոքր չլրկնվողն է, ուստի դիմել էր դատարան՝ պահանջելով իրեն ճանաչել 2006 թվականի դեկտեմբերին Ընկերության կողմից հայտարարված ‘Գանձեր որոնողները» խաղի շրջանակներում անցկացվող ‘Շրջադարձ աճուրդ» խաղի հաղթող և պարտավորեցնել Ընկերությանը վճարելու նշված խաղի 1.000.000 (մեկ միլիոն) ՀՀ դրամ շահումը: Գործի քննության ընթացքում, փաստորեն, Արա Խաչատրյանը վիճարկում էր խաղի կանոններին համապատասխան հաղթող ճանաչվելու հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ փաստերի վերլուծությանը և քննարկման առարկա դարձնելով վերևում նշված իրավական հարցերը, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1039-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց պահանջները՝ կապված ռիսկի վրա հիմնված խաղեր և գրագ (մոլեխաղեր) կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու հետ, ենթակա չեն դատական պաշտպանության, բացառությամբ այն անձանց պահանջների, ովքեր խաղերին կամ գրագին մասնակցել են խաբեության, բռնության, սպառնալիքի կամ իրենց ներկայացուցչի՝ խաղերի կամ գրագի կազմակերպչի հետ չարամիտ համաձայնության ազդեցության ներքո, ինչպես նաև նույն օրենսգրքի 1040 հոդվածի 5-րդ կետում նշված պահանջների:

Նույն օրենսգրքի 1040-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ վիճակախաղ, տոտալիզատոր կամ այլ խաղեր անցկացնելու կանոններին համապատասխան խաղի կազմակերպիչը շահած անձանց պետք է վճարի նրանց շահումը՝ խաղեր անցկացնելու կանոններով նախատեսված չափով, ձևով (դրամով կամ բնեղենով) և ժամկետում, իսկ եթե այդ կանոններում ժամկետը նշված չէ, ապա խաղերի արդյունքները որոշելու պահից ոչ ուշ, քան տասն օրում:

Վերոնշյալ հոդվածների համադրումից հետևում է, որ ռիսկի վրա հիմնված խաղեր և գրագ (մոլեխաղեր) կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու հետ կապված պահանջները ենթակա չեն դատարանում քննության և միայն բացառիկ դեպքերում դատարանը կարող է քննել այս ոլորտում ծագող վեճերը: Մասնավորապես, դատարանում քննության ենթակա են այն անձանց պահանջները, ովքեր խաղերին կամ գրագին մասնակցել են խաբեության, բռնության, սպառնալիքի կամ իրենց ներկայացուցչի՝ խաղերի կամ գրագի կազմակերպչի հետ չարամիտ համաձայնության ազդեցության ներքո: Բացի այդ, դատարանին են ենթակա խաղի կազմակերպչի կողմից շահումը վճարելուց խուսափելու հետ կապված վեճերը:

Այսպիսով, խաղի հաղթող ճանաչելու հետ կապված վեճերը, այդ թվում խաղի կանոններին համապատասխան դրանց անցկացված լինելու հարցերը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1039-րդ և 1040-րդ հոդվածների ուժով դատարանի իրավասությունից դուրս են, իսկ դրանք կազմակերպող և դրանց մասնակցող անձանց պահանջները՝ դատական պաշտպանության ոչ ենթակա:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն քաղաքացիական գործով վիճարկվում է Արա Խաչատրյանի ‘Շրջադարձ աճուրդ» խաղի հաղթող ճանաչվելու հարցը,

*Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ պահանջը ենթակա չէ դատարանում քննության: 3-377(ՎԴ)
2008 թվականի հունիսի 20*

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ռիսկի վրա հիմնված խաղեր և գրազ (մոլեխաղեր) կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու հետ կապված պահանջները ենթակա չեն դատարանում քննության և միայն բացառիկ դեպքերում դատարանը կարող է քննել այս ոլորտում ծագող վեճերը: Մասնավորապես, դատարանում քննության ենթակա են այն անձանց պահանջները, ովքեր խաղերին կամ գրազին մասնակցել են խաբեության, բռնության, սպառնալիքի կամ իրենց ներկայացուցչի՝ խաղերի կամ գրազի կազմակերպչի հետ չարամիտ համաձայնության ազդեցության ներքո: Բացի այդ, դատարանին են ենթակա խաղի կազմակերպչի կողմից շահումը վճարելուց խուսափելու հետ կապված վեճերը: Այսպես կոչված շրջադարձ աճուրդ» խաղերում հաղթողի որոշման հետ կապված հարցերը դուրս են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1039-րդ և 1040-րդ հոդվածների ուժով դատարանի իրավասությունից, իսկ դրանք կազմակերպող և դրանց մասնակցող անձանց պահանջները՝ դատական պաշտպանության ոչ ենթակա:

ՄԻԱԿՈՂՄԱՆԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՆՑ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ, Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՆՑ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ, Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1048.

1. Առանց շահագրգիռ անձի հանձնարարության, նրա այլ ցուցումի կամ նախապես տրված համաձայնության, գործողությունները, որոնք նպատակ են հետապնդել կանխել այդ անձին կամ նրա գույքին պատճառվելիք վնասը, կատարել նրա պարտավորությունները կամ պաշտպանել նրա այլ օրինաչափ շահերը (ի շահ ուրիշի գործողություններ), պետք է կատարվեն գործի հանգամանքների համար անհրաժեշտ հոգատարությամբ և շրջահայացությամբ՝ ելնելով շահագրգիռ անձի ակնհայտ օգուտից կամ շահից ու նրա իրական կամ հավանական մտադրություններից:

2. Սույն գլխում նախատեսված կանոնները չեն կիրառվում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ ի շահ ուրիշ անձանց կատարած գործողությունների նկատմամբ, որոնց համար նման գործողություններ կատարելն իրենց գործունեության նպատակներից մեկն է:

Ի ՇԱՀ ՈՒՐԻՇԻ ԳՈՐԾԱԾ ԱՆՁԻ ԿՐԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1052.

1. Սույն գլխով նախատեսված կանոններին համապատասխան ի շահ ուրիշի գործած անձի կատարած անհրաժեշտ ծախսերը և կրած իրական վնասը հատուցվում է շահագրգիռ անձի կողմից, բացառությամբ սույն օրենսգրքի 1051 հոդվածի 1-ին կետում նշված գործողություններից առաջացած ծախսերի:

Անհրաժեշտ ծախսերը և այլ իրական վնասը հատուցելու իրավունքը պահպանվում է անգամ այն դեպքում, երբ ի շահ ուրիշի գործողությունները չեն հանգեցրել ենթադրվող արդյունքին: Սակայն այլ անձի գույքի վնասը կանխելու դեպքում հատուցման չափը չի կարող գերազանցել գույքի արժեքը:

2. Ի շահ ուրիշի գործող անձի կատարած ծախսերը և այն վնասները, որոնք նա կրել է կապված այնպիսի գործողություններ կատարելու հետ, որոնք նախապես արժանացել են շահագրգիռ անձի հավանությանը (հոդված 1050), հատուցվում են պայմանագրի համապատասխան տեսակի մասին կանոններով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 1048-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նախատեսում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 56-րդ գլխում նախատեսված կանոնները չեն կիրառվում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ ի շահ ուրիշ անձանց կատարած գործողությունների նկատմամբ, որոնց համար նման գործողություններ կատարելն իրենց գործունեության նպատակներից մեկն է: Նշված ձևակերպման հետ կապված պրակտիկայում հարց էր բարձրացվում, թե արդյոք այդ հանցագործության հետևանքով տուժողի առողջությանը պատճառված վնասը վերականգնելու շրջանակներում ցուցաբերված բժշկական օգնությունը համարվում է առանց հանձնարարության ի շահ տուժողի կատարված գործողություն և արդյոք նման դեպքերում պետությունը քաղաքացիական օրենսգրքի 1052-րդ հոդվածի հիման վրա կարող է կատարված անհրաժեշտ ծախսերը և վնասները հատուցելու պահանջով պահանջ ներկայացնել հանցագործություն կատարած անձի դեմ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

բողոքի հիմքում բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու համար վճռաբեկ բողոքի շրջանակներում պետք է քննարկվան առարկա դարձվի հետևյալ հարցադրումը.

Արդյոք պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության շրջանակներում կատարված ծախսերը ենթակա են փոխհատուցման պետությանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1048-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ առանց շահագրգիռ անձի հանձնարարության, նրա այլ ցուցումի կամ նախապես տրված համաձայնության, գործողությունները, որոնք նպատակ են հետապնդել կանխել այդ անձին կամ նրա գույքին պատճառվելիք վնասը, կատարել նրա պարտավորությունները կամ պաշտպանել նրա այլ օրինաչափ շահերը (ի շահ ուրիշի գործողություններ), պետք է կատարվեն գործի հանգամանքների համար անհրաժեշտ հոգատարությամբ և շրջահայացությամբ՝ էլնելով շահագրգիռ անձի ակնհայտ օգուտից կամ շահից ու նրա իրական կամ հավանական մտադրություններից: Նույն օրենսգրքի 1052-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ նույն գլխով նախատեսված կանոններին համապատասխան ի շահ ուրիշի գործած անձի կատարած անհրաժեշտ ծախսերը և կրած իրական վնասը հատուցվում է շահագրգիռ անձի կողմից: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1048-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ առանց հանձնարարության, ի շահ ուրիշի գործողությունների վերաբերյալ կանոնները չեն կիրառվում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ ի շահ ուրիշ անձանց կատարած գործողությունների նկատմամբ, որոնց համար նման գործողություններ կատարելն իրենց գործունեության նպատակներից մեկն է:

Այսպիսով, ի շահ ուրիշի գործած անձի կատարած անհրաժեշտ ծախսերը և կրած իրական վնասը ենթակա են հատուցման, բացի այն ծախսերից, որոնք առաջացել են պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կողմից իրենց գործունեության նպատակներից էլնելով ի շահ այլ անձի կատարված նույնատիպ գործողություններից:

ՀՀ սահմանադրության 38-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի անվճար հիմնական բժշկական ծառայություններ ստանալու իրավունք:

Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ բժշկական օգնության և սպասարկման հիմնական տեսակ է առաջնային բժշկական օգնությունը՝ որպես յուրաքանչյուր մարդու համար անվճար, առավել մատչելի մեթոդների եւ տեխնոլոգիաների վրա հիմնված բժշկական օգնության եւ սպասարկման տեսակ, որը երաշխավորվում է պետության կողմից:

Հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ պետական պատվերի շրջանակներում անվճար բժշկական օգնության տրամադրումը իրենից ներկայացնում է պետական մարմինների կողմից իրենց սահմանադրական առաքելության շրջանակներում ի շահ ուրիշի կատարված գործողություն, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նման բժշկական օգնության շրջանակներում տրամադրվող գումարները պետությանը վերադարձման ենթակա չեն:

Հետևաբար, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Մ.Ավետիսյանի կողմից Գ.Մարտիրոսյանին վրաերթի ենթարկելու արդյունքում պետությունը որևէ վնաս չի կրել, Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1058-րդ և 1072-րդ հոդվածները սույն քաղաքացիական գործով կիրառելի չեն:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1074-րդ հոդվածին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն սույն քաղաքացիական գործով կիրառելի չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1074 հոդվածի համաձայն՝ այլ անձի (աշխատողի՝ ծառայողական, պաշտոնական կամ այլ աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս, տրանսպորտային միջոցներ վարելիս եւ այլն) պատճառած վնասը հատուցած անձը հետադարձ պահանջի (ռեգրեսի) իրավունք ունի այդ անձի նկատմամբ՝ իր վճարած հատուցման չափով, եթե այլ չափ սահմանված չէ օրենքով:

Այսպիսով, անձը ստանում է ռեգրեսի իրավունք այն դեպքերում, երբ նա աշխատանքային կամ այլ իրավահարաբերությունների (աշխատանքային, հանձնարարության կամ այլ պամանագրի) ուժով պարտավորություն է կրում վնասը հասցրած անձի գործողությունների համար: Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով պետության կողմից անհետաձգելի բժշկական օգնության ցուցաբերումը պայմանավորվում է ոչ թե վնաս հասցրած անձի հետ աշխատանքային կամ այլ իրավահարաբերությունների առկայությամբ, այլն նման օգնության ցուցաբերումը սոցիալական և առողջապահական քաղաքականության բնագավառում պետության սահմանադրական պարտականությունն է: Այսինքն, պետական պատվերի շրջանակներում

կատարված ծախսերը փոխհատուցելու ռեգրեսի իրավունք պետության մոտ չի կարող ծագել: 3-328(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Վերոնշյալից հետևում է, որ եթե անձը հանցագործությամբ տուժողի անձին վնաս է պատճառել և նրան առաջին բուժօգնություն է ցույց տրվել պետական մարմինների կողմից, ապա պետական մարմինները հանցագործություն կատարած անձից այդ ծախսերը հատուցելու պահանջի իրավունք չունեն: Պետական պատվերի շրջանակներում անվճար բժշկական օգնության տրամադրումը իրենից ներկայացնում է պետական մարմինների կողմից իրենց սահմանադրական առաքելության շրջանակներում ի շահ ուրիշի կատարված գործողություն, նման բժշկական օգնության շրջանակներում տրամադրվող գումարները պետությանը վերադարձման ենթակա չեն:

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԾԱԳԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

§ 1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1058.

1. Քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն պատճառած անձի կողմից:

Վնասի հատուցման պարտականությունն օրենքով կարող է դրվել վնաս չպատճառած անձի վրա:

2. Վնաս պատճառած անձն ազատվում է այն հատուցելուց, եթե ապացուցում է, որ վնասն իր մեղքով չի պատճառվել: Օրենքով կարող է նախատեսվել վնասի հատուցում՝ վնաս պատճառողի մեղքի բացակայությամբ:

3. Օրինաչափ գործողություններով պատճառված վնասը հատուցվում է օրենքով նախատեսված դեպքերում:

4. Վնասի հատուցումը կարող է մերժվել, եթե վնասը պատճառվել է տուժողի խնդրանքով կամ համաձայնությամբ:

5. Պատճառված վնասի համար պատասխանատվությունից ազատվում է այն անձը, որն օգնություն է ցուցաբերել այլ անձի և (կամ) օգնության նպատակով անհատույց կարգով որևէ գույք է տրամադրել ի շահ այլ անձի, եթե վնասի չափը չի գերազանցում ցուցաբերած օգնության կամ տրված օգնության չափը:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանն իր գործունեության սկզբնական շրջանում առաջին հերթին սահմանեց վերոնշյալ հոդվածից բխող վնասի հատուցման ընդհանուր կանոնները: Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին անդրադարձավ վնասի հատուցման վերաբերյալ նորմերի կիրառման համար անհրաժեշտ պայմաններին, դրանցից յուրաքանչյուրի մասով ապացուցման բեռին և ամրագրեց քաղաքացիական իրավունքում առկա մեղավորության կանխավարկածի հանրահայտ սկզբունքը:¹⁶⁶

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

Վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման է պարտապանի ոչ օրինաչափ վարքագծի, վնասների, վնասների ու ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի և պարտապանի մեղքի միաժամանակյա առկայությունը: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի հիմքով վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման հանդիսացող տարրերից՝ հայցվորի մոտ իրական կամ բաց թողնված օգուտի տեսքով վնասների առկայության, պատասխանողի մոտ ոչ օրինաչափ վարքագծի առկայության, վնասների ու ենթադրյալ վնաս

¹⁶⁶ Վնասի հատուցման ընդհանուր կանոնների հետ կապված տես նաև թիվ ԵԿԴ/2780/02/09 գործով 2013 թվականի ապրիլի 05-ի որոշումը

պատճառող անձի ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի առկայության հանգամանքների ապացուցման բեռը կրում է հայցվոր կողմը, իսկ հայցվորի կրած վնասի հարցում իր մեղքի բացակայության հանգամանքի ապացուցման պարտականությունը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի կանխավարկածի հիմքով, կրում է պատասխանող կողմը: ՀՔԶ 3/0016/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13

2. Դատական պրակտիկայում առաջացած մյուս խնդիրը կապված է վնասի հասկացության հետ: Տարբեր իրավիճակներում դատարանները չէին հաստատում վնասի առկայությունը կամ կողմերի միջև ծագած իրավահարաբերությունը չէին դիտարկում որպես վնաս:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկում բարձրացվեց այդպիսի խնդիր: Մասնավորապես, իրավական հարցադրումը վերաբերում էր վնասված գույքի իրացումից ստացված գումարի և պատճառված վնասի միջև տարբերության հարաբերակցությանը:

Այդ գործով Վերաքննիչ դատարանը գործն ուղարկել էր նոր քննության այն պատճառաբանությամբ, որ վնաս կրած գույքի իրացման պայմաններում լրացուցիչ ապացուցման է ենթակա գույքի արժեքը՝ մինչ վնաս պատճառող իրադարձությունը, ինչպես նաև գույքի իրացման արդյունքում տուժողի ստացած եկամտի տարբերությունը: Վերաքննիչ դատարանը հիշյալ դիրքորոշումը հիմնավորել է այն հանգամանքով, որ «գույքի իրացման գնի» սկզբնական արժեքից ավելին լինելու դեպքում ըստ էության բացակայում է իրական վնասը, քանի որ իրացնողը ստանում է առնվազն այն չափով հատուցում (գումար), որը կստանար վնաս պատճառողի կողմից տրամադրվող գումարի հաշվին»:

Վճռաբեկ դատարանը, սակայն, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածը, Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ որոշումը անհիմն համարեց հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վնասն առկա է դրա հասցվելու փաստի ուժով, իսկ վնասված գույքի իրացման արդյունքում տուժողի ստացած եկամուտը չի կարող հաշվի առնվել վնասի առկայության հարցը պարզելիս և չի կարող հիմք հանդիսանալ վնասի առկայության դեպքում դրա հատուցումը մերժելու համար: ԵԱԲԴ/0754/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01:

3. Մյուս հարցը կապված է ապագայում փոխհատուցվող գումարը՝ որպես վնաս, դիտարկելու հարցի հետ: Խոսքը, մասնավորապես, այն դեպքերի մասին է, երբ քաղաքացիական իրավահարաբերության սուբյեկտներից մեկը այլ անձի կողմից իր պարտավորությունները չկատարելու հետևանքով կրում է պատասխանատվություն և հետագայում պահանջ է ներկայացնում իրավունքը խախտած անձի դեմ: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ հեռախոսակապի ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունը որևէ կազմակերպության հետ կնքում է համապատասխան պայմանագիր, իսկ այդ կազմակերպությունն իր հերթին հեռախոսահամարները հանձնում է այլ անձանց օգտագործման: Նման դեպքերում հեռախոսահամարն օգտագործած, սակայն գումարը չվճարած անձանց փոխարեն, բնականաբար, հեռախոսակապի ծառայություններ մատուցող ընկերությունը հայց է ներկայացնում կազմակերպության դեմ: Հայցը բավարարվելու դեպքում Կազմակերպությունն իր հերթին դիմում է ընդդեմ հեռախոսահամարներն օգտագործած անձանց դեմ, որտեղ էլ բարձրացվում է վնասի առկայության կամ բացակայության հարցն այն դեպքում, երբ դեռ սկզբնական հայցով դատական ակտը կատարված չէ:

Նմանատիպ գործով շատ այլ դեպքերի նման իրավահարաբերությունը դատարանների կողմից որակվում էր որպես հավանական իրական վնաս, այլ ոչ թե արդեն կրած կամ պատճառված վնաս: Եթե նույնիսկ խնդիրը դիտարկվում էր հետադարձ (ռեգրեսիվ) պահանջի տեսանկյունից, ապա դատարանները նշում էին, որ հետադարձ պահանջի իրավունքի ունի միայն վնասը հատուցած անձը, իսկ նման դեպքերում վնասը դեռևս չի հատուցվել, քանի որ դատական ակտն ի կատար ածված չէ:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանն, անդրադառնալով բողոքաբերի այն պատճառաբանությանը, որ Դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի դրույթը, վերլուծելով նշված կետի պահանջները, եզրակացրել էր, որ վնասի հասկացության տակ օրենսդիրը ներառել է մի քանի

վավերապայմաններ՝ միաժամանակ նշելով, որ քննարկվող պարագայում բողոքաբերի փաստարկերը վերաբերում է ապագայում հայցվորի կողմից կատարվելիք ծախսերին:

Վերաքննիչ դատարանը, համադրելով վերը նշված փաստերը, գտել էր, որ Կազմակերպության պահանջը՝ 1.290.000 ՀՀ դրամ Փայլակ Արշակյանից բռնագանձելու մասին վերաբերում է միայն գույքային վնասին, որ Կազմակերպությունը կարող է կրել, երբ ի կատար ածվի դատարանի 24.06.2010 թվականի դատական ակտը: Ընդ որում, այդ գումարն իր բովանդակային կազմով ոչ թե ձևավորվել է որպես Փայլակ Արշակյանի կողմից Կազմակերպության սուբյեկտիվ իրավունքների խախտման վերականգնմանն ուղղված դրամական ծախսերի, այլ Կազմակերպության գույքային հավանական նվազեցման փոխհատուցում, ինչը ենթակա է որակման որպես հավանական իրական վնաս, քանի որ վերը նշված դատական ակտը դեռևս չի կատարվել:

Վերոգրյալի հիման վրա վերաքննիչ դատարանը եզրակացրել էր, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի կանոնը վիճելի իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի չէ:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտավ է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ Կազմակերպության կողմից դեռևս չի կատարվել ՀՀ Տավուշի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 24.06.2010 թվականի թիվ ՏԴ1/0120/02/10 վճիռը, որի հիման վրա արձանագրել է, որ վերջինս չի կրել գույքային վնաս, չի կատարել գործում առկա ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտություն և գնահատում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անկախ ՀՀ Տավուշի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 24.06.2010 թվականի թիվ ՏԴ1/0120/02/10 վճռի կատարման փաստից, Փայլակ Արշակյանը խախտել է դիմումներով ստանձնած պարտավորությունը, այն է՝ սահմանված ժամկետներում չի կատարել բոլոր համապատասխան վճարումները կապված 89 հեռախոսահամարների օգտագործման հետ, որի հետևանքով օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով Կազմակերպության վրա դրվել է այդ թվում պատասխանողի կողմից ստացված և նրա կողմից օգտագործված հեռախոսահամարների համար մատուցված ծառայությունների դիմաց չվճարված գումարները վճարելու պարտավորությունը:

Այսինքն՝ տվյալ դեպքում Փայլակ Արշակյանը, չկատարելով իր կողմից օգտագործված հեռախոսահամարների համար անհրաժեշտ վճարումներ, դրանով իսկ խախտել է Կազմակերպության իրավունքները՝ նրան պատճառելով վնաս, որի հետևանքով Կազմակերպությունը իր խախտված իրավունքները վերականգնելու համար պարտավոր է կատարել դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով սահմանված հատուցումները: ԳԴ4/0208/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

4. Առանձին դեպքերում, երբ շինարարական աշխատանքների կատարման հետևանքով այլ անձի գույքին վնաս է պատճառվում, դատարանը կարող է վնասի հատուցման պարտականությունը դնել ոչ թե շինարարական աշխատանքներ կատարած անձի, այլ կազմակերպողի վրա: Այդ հանգամանքն առավել ակնհայտ երևում է հետևյալ օրինակում.

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գրիգելտա Կազարյանի կողմից ներկայացրած հայտի հիման վրա Երևան քաղաքի գլխավոր ճարտարապետի կողմից 05.12.2006 թվականին տրամադրվել է ճարտարապետահատակագծային առաջադրանք՝ Երևանի Զաքյան փողոցի 2-րդ շենքի թիվ 22 բնակարանի մանսարդային հարկի նախագիծ մշակելու համար: Գրիգելտա Կազարյանն առանց համապատասխան քաղաքաշինական ամբողջական փաթեթի առկայության, նախաձեռնել և կազմակերպել է մանսարդային հարկի անօրինական շինարարական աշխատանքներ, ինչի հետևանքով տեղի է ունեցել անձրևաջրերի հոսք, և Երևանի Զաքյան փողոցի 2-րդ շենքի թիվ 19 բնակարանի ներքին հարդարանքին վնաս է պատճառվել: Այդ հիմքով Երևանի քաղաքապետի 25.01.2008 թվականի թիվ 249-Ս որոշմամբ վերը նշված ճարտարապետահատակագծային առաջադրանքը չեղյալ է համարվել և առաջարկվել է Երևանի Զաքյան փողոցի 2-րդ շենքի թիվ 22 բնակարանի սեփականատեր քաղաքացի Գրիգելտա Կազարյանին վերացնել իրավախախտման հետևանքները՝ տանիքը բերելով նախնական տեսքի:

Նման փաստերի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ անհրաժեշտություն կա պարզելու, թե ում կողմից է քանդվել

տանհրք, որի արդյունքում, ըստ էության առաջացել է գույքային վնասը, անհիմն է, քանի որ այլ անձանց մեղքը ապացուցված չլինելու պայմաններում կարևոր է պարզել, թե ում նախաձեռնությամբ է իրականացվել տանհրքածածկի քանդման անօրինական շինարարական աշխատանքների կատարումը և ով է շահագրգիռ անձը: Սույն գործով Գրիգելտա Կազարյանը որպես շահագրգիռ անձ, առանց օրինական հիմքերի նախաձեռնել և կազմակերպել է տանհրքածածկի քանդման շինարարությունը, ուստի տանհրքածածկի շինարարության հետևանքով պատճառված վնասը ենթակա է հատուցման:

Նշված վերլուծությունների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ Գրիգելտա Կազարյանի կատարած գործողությունների և դրա հետևանքով Սոս Այվազյանի բնակարանին պատճառված վնասի միջև առկա է պատճառահետևանքային կապ, այն է՝ առանց համապատասխան քաղաքաշինական ամբողջական փաթեթի առկայության Երևանի Զաքյան փողոցի 2-րդ շենքի թիվ 22 բնակարանի սեփականատեր Գրիգելտա Կազարյանը որպես շահագրգիռ անձ նախաձեռնել և կազմակերպել է մանսարդային հարկի անօրինական շինարարական աշխատանքները, ինչի հետևանքով Սոս Այվազյանին պատճառվել է վնաս, որը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման Գրիգելտա Կազարյանի կողմից: ԵԿԴ/0822/02/09 2010 թվականի մարտի 12

5. Վճռաբեկ դատարանը որոշակիորեն լուծում տվեց նաև մեկ այլ կարևոր համկարգային խնդրի՝ վնաս պատճառելու դեպում իրավաբանական պատասխանատվության տարբերակման հարցին: Խոսքն այստեղ վնաս պատճառելու դեպքում քրեական և քաղաքացիական պատասխանատվության տարբերակման մասին է: Դատական պրակտիկայում երբեմն քրեական պատասխանատվության հարց բարձրացվելու դեպքում քաղաքացիական պատասխանատվությունը գրեթե միշտ դիտարկվում էր որպես քրեական պատասխանատվությունից ածանցյալ պատասխանատվություն, որի պարագայում քրեական գործով հարցին տրված լուծումը կանխորոշիչ նշանակություն էր ունենում քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության համար: Դա վերաբերում էր թե վնաս պատճառողի մեղքին, թե տուժողի մեղքը հաշվի առնելուն:¹⁶⁷

Գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանը, հիմք ընդունելով հանցակազմի բացակայության պատճառով քրեական գործով վարույթի կարճվելու հանգամանքը, գտել էր, որ սույն գործով հնարավոր չի եղել որոշել «Կամագ» մականիշի ավտոմեքենայի վարորդի մեղքը:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ քրեական գործի վարույթի կարճումն ինքնին հիմք չէ անձի մեղավորությունը քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության առումով բացառելու համար, քանի որ պատասխանատվության երկու տեսակները կարող են կիրառվել ինչպես միասին, այնպես էլ առանձին: Ավելին, արարքում հանցակազմի բացակայությունը վկայում է ընդամենը արարքի քրեականացնող հատկանիշի բացակայության մասին, մինչդեռ չի բացառում տվյալ արարքում անձի մեղավոր վարքագծի դրսևորումը և որպես վերջինիս հետևանք՝ քաղաքացիական պատասխանատվությունը:

Նշված եզրահանգումներից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանների կողմից պատշաճ գնահատականի չեն արժանացվել սույն գործով թույլատրելի համարվող ապացույցները, որպիսի դատավարական նորմի խախտումը հիմք է սույն գործը առաջին աստիճանի դատարան նոր քննության ուղարկելու համար: ԵԱՆԴ/1097/02/10 2012 թվականի մարտի 23

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼԸ ԿԱՆԽԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1059.

¹⁶⁷ Տես Տուժողի մեղքի և վնաս պատճառած անձի գույքային դրությունը հաշվի առնելը

1. Ապագայում վնաս պատճառելու վտանգը կարող է հիմք դառնալ վտանգ ստեղծող գործունեությունն արգելելու պահանջով հայցի հատուցման համար:

2. Եթե պատճառված վնասը հետևանք է շենքի, շինության շահագործման կամ այլ արտադրական գործունեության, որը շարունակում է վնաս պատճառել կամ սպառնում է նոր վնասով, դատարանն իրավունք ունի պատասխանողին պարտավորեցնել վնաս հատուցելուց բացի կասեցնել կամ դադարեցնել համապատասխան գործունեությունը:

3. Դատարանը կարող է մերժել համապատասխան գործունեությունը կասեցնելու կամ դադարեցնելու մասին հայցը, եթե այն կասեցնելը կամ դադարեցնելը հակասում է պետական շահերին: Նման գործունեությունը կասեցնելը կամ դադարեցնելը մերժելը տուժողներին չի զրկում այդ գործունեությամբ պատճառված վնասի հատուցման իրավունքից:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված հոդվածի իրավակիրառ պրակտիկան երբեմն տարակարծություններ էր առաջացնում հոդվածում նշված վտանգ ստեղծող գործողությունների բովանդակային մեկնաբանության ժամանակ: Եթե խնդիրը դիտարկենք համակարգային տեսանկյունից, ապա նշված հոդվածի կիրառման անհրաժեշտությունը կարող է առաջանալ կոմունալ ենթակառուցվածքների կողմից վտանգի վերցման հարցերը քննարկելիս:

Դատական պրակտիկայում երբեմն անձինք դիմում էին դատարան՝ ջրամատակարարման, գազամատակարարման կամ այլ խողովակները քանդելու, հեռացնելու պահանջով՝ գտնելով, որ նրանք վտանգ են ներկայացնում և ապագայում կարող են վնաս պատճառել: Նման ենթակառուցվածքների գործունեության բնույթից ելնելով վտանգի հավանական առկայության հաստատումը դժվար խնդիր չէր լինում, քանի որ, բնականաբան, դրանք վտանգ են ներկայացնում և վնասվելու (խողովակաշարերը պայթելու, վթարի և այլն) դեպքում այլ անձանց գույքին, նույնիսկ առողջությանը վնաս պատճառվելու հանգամանքը կասկածի տակ չէր դրվում: Սակայն նման դեպքերում բոլոր հայցերի միանշանակ բավարարումը կարող էր ստեղծել համակարգային խնդիրներ, քանի որ նման տրամաբանության հոդվածը մեկնաբանելու դեպքում կստացվեր, որ կարելի է քանդել կամ հեռացնել ամբողջ ենթակառուցվածքային համալիրը, քանի որ դրա վթարի դեպքում վնաս պատճառվելը տրամաբանական էր:

ձեռնաբար Վճռաբեկ դատարանի առջև խնդիր էր դրված որոշակի սահմաններ նախատեսել նշված հոդվածի կիրառման ժամանակ՝ վերը նշված խնդրից խուսափելու և անձանց իրավունքների պաշտպանության միջև հավասարակշռություն ստեղծելու առումով:

Գործերից մեկով խնդիրը վերաբերում էր ջրատարը համապատասխան հեռավորության վրա տեղափոխելու հայցվորի պահանջին:

Դատարանը հայցը բավարարելիս վերը նշված վտանգի առկայության փաստը հաստատված համարելը պատճառաբանել էր նրանով, որ Կոմիտեի և Ընկերության գրություններով, ինչպես նաև նշված իրավաբանական անձանց ներկայացուցիչների՝ դատարանին տված ցուցմունքներով հաստատվում է, որ նշված ջրատարը ներկայումս իրական վտանգ է սպառնում Սամվել Պողոսյանի ընտանիքի կյանքին և առողջությանը, ինչպես նաև գույքին, ավելին՝ Ընկերությունը դիմումի պատասխանում հայտնել է, որ վթարի դեպքում այն վերացնելու համար կվնասվի նաև բնակելի տունը:

Վերաքննիչ դատարանը բողոքները մերժելիս իր կողմից կայացված դատական ակտի հիմքում որպես վերը նշված վտանգի առկայությունը հաստատող ապացույցներ ընդունել է նաև Կոմիտեի նախագահի տեղակալ Գ.Այվազյանի 07.02.2007 թվականի նո 07-ԳԱ 08/176 և 21.03.2007 թվականի նո 10-ԳԱ 05/480 գրությունները և նշել, որ ինչ վերաբերում է բողոք բերող անձանց մյուս փաստարկին, որ Դատարանը չի գնահատել 27.04.2007 թվականի արձանագրությունը, համաձայն որի «Ս.Պողոսյանի հողամասում կառուցված առանձնատան ետնամասով և պատի երկայնքով անցնող 1000 մմ տրամագծով ջրատարը առանձնատան պատից գտնվում է մոտ 20-30 սմ հեռավորության վրա, ինչը, տեղանքի ռելիեֆային պայմաններից ելնելով, գործնականում գրեթե անհնարին է դարձնում տվյալ հատվածում առանձնատան առկայության դեպքում, այսինքն, ջրատարի նշված հատվածի շինմոնտաժային աշխատանքները մեծ հավանականությամբ իրականացվել են քաղաքացի Ս.Պողոսյանի առանձնատան կառուցումից առաջ», ապա նշված

արձանագրությունը չէր կարող հիմք հանդիսանալ ջրատարն ավելի վաղ կառուցված լինելու փաստն ապացուցված համարելու համար ինչպես վերը նշված պատճառաբանությամբ, այնպես էլ այնքանով, որքանով, որ դրանում առկա չէ միանշանակ եզրահանգում տվյալ փաստի առթիվ: Ավելին, Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ նշված արձանագրությունը Դատարանի կողմից գնահատվել է այն առումով, որ դրանով հաստատվում է այն փաստը, որ «...Պահպանված չէ ջրատարի նշված հատվածի անօտարելի գոտին և հնարավոր վթարի դեպքում մեծ վնաս կպատճառվի Ս. Պողոսյանի առանձնատանն ու հարակից կառույցներին»:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1059-րդ հոդվածի 1-ին կետի բովանդակությունից բխում է, որ նշված հոդվածն անձին իրավունք է վերապահում հարուցել այդ կետով նախատեսված հայցը միայն դրանում նշված հիմքերի առկայության պայմաններում: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այդ հայցն իր տեսակով ամբողջությամբ չի հանդիսանում դելիկտային, քանի որ դրա հարուցման համար անհրաժեշտ պայման է ապագայում վնաս պատճառելու վտանգի առկայությունը և ոչ թե արդեն իսկ պատճառված վնասը: Նշված հոդվածով նախատեսված հայցի հարուցումը նույն օրենսգրքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակներից մեկն է, որի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունն իրականացվում է իրավունքը խախտող կամ դրա խախտման համար վտանգ ստեղծող գործողությունները կանխելով:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում Սամվել Պողոսյանի վկայակոչած վտանգի առկայությունը պարզելը պահանջում է համապատասխան բնագավառում հատուկ գիտելիքներ, որի պայմաններում Դատարանը, համաձայն քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի, պարտավոր էր նշանակել համապատասխան փորձաքննություն: ԿԴ3/0069/02/08 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Եթե մեկնաբանենք Վճռաբեկ դատարանի վերոշալ որոշումը, ապա կարող ենք նշել, որ Վճռաբեկ դատարանն ըստ էության իր որոշմամբ որոշակի սահմաններ ընդգծեց ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1059-րդ հոդվածի կիրառման համար: Նախ Վճռաբեկ դատարանը հստակեցրեց, որ նշված հոդվածի կիրառման համար վտանգը պետք է իրական և ինչ որ առումով նաև անխուսափելի լինի, իսկ վերացական հավանական վտանգի առկայությունը դեռևս բավարար չէ նշված հոդվածի կիրառման համար, քանի որ այդ դեպքում վերացական վտանգ առկա է բոլոր խողովակաշարերի շահագործման դեպքում: Մյուս կարևոր հանգամանքը, որ ընդգծվեց նշված որոշմամբ այն է, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ հիմնական էական նշանակություն ունեցող փաստը փորձաքննությամբ վտանգի իրական լինելը պարզելն է, այլ ոչ թե կենտրոնանալ այն փաստի վրա, թե սկզբում տուներն է կառուցվել, թե խողովակաշարը, ինչպես կատարվել էր նշված դեպքում:

ԻՐԱՎԱՔԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ԿԱՄ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՐ ԱՇԽԱՏՈՂԻ

ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1062.

1. Իրավաբանական անձը կամ քաղաքացին հատուցում է իր աշխատողի կողմից աշխատանքային (ծառայողական, պաշտոնական) պարտականությունները կատարելիս պատճառված վնասը:

2. Սույն գլխի կանոնների համաձայն՝ աշխատող է համարվում աշխատանքային պայմանագրի հիման վրա, ինչպես նաև քաղաքացիական իրավական պայմանագրով աշխատանք կատարող քաղաքացին, եթե նա գործել է կամ պետք է գործեր համապատասխան իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու առաջադրանքով և աշխատանքների անվտանգ կատարման նկատմամբ նրա վերահսկողության ներքո:

3. Տնտեսական ընկերակցությունները հատուցում են իրենց մասնակիցների կողմից ընկերակցության ձեռնարկատիրական կամ այլ գործունեություն իրականացնելիս պատճառված վնասը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի ընդհանուր կանոնն այն է, որ իրավաբանական անձը կամ քաղաքացին հատուցում է իր աշխատողի պատճառած վնասն այն դեպքում, երբ դրանք կատարվել են աշխատողի կողմից աշխատանքային (ծառայողական, պաշտոնեական) պարտականությունները կատարելիս:

Պրակտիկայում որոշակի հստակեցման կարիք է զգում «աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս» օրենսդրական ձևակերպման բովանդակությունը, քանի որ որոշ դեպքերում գործի քննության ժամանակ պարզվում է, որ վնաս պատճառելիս աշխատողը փաստացի գտնվելով աշխատավայրում կամ աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս, իրավական առումով այդ պահին չի համարվել աշխատող կամ աշխատանքային պարտականությունները կատարող: Օրենսդրության տառացի մեկնաբանությունը շատ դեպքերում կարող է որոշակի խնդիրներ առաջացնել, քանի որ նման դեպքերում կարող են անտեսվել սպառողների շահերը: Սպառողները հաճախ տեղյակ չեն լինում, որ տվյալ պահին ապրանք ձեռք բերելիս կամ ծառայությունից օգտվելիս իրավահարաբերության մեջ են մտնում այն անձի հետ, ով աշխատանք կատարողի կամ ծառայություն մատուցողի աշխատողը չէ կամ չի կատարում իր աշխատանքային պարտականությունները (օրինակ, ավարտվել է աշխատաժամանակը):

Վճռաբեկ դատարան անդրադարձավ նման իրավիճակներում օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի մեկնաբանությանը և նշեց.

սույն գործով բողոքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար նպատակահարմար է գտնում քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցադրումը՝ ու՞մ կողմից է ենթակա հատուցման աշխատանքային (ծառայողական, պաշտոնեական) պարտականությունները կատարելիս աշխատողի կողմից երրորդ անձին պատճառված վնասը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձը կամ քաղաքացին հատուցում է իր աշխատողի կողմից աշխատանքային (ծառայողական, պաշտոնեական) պարտականությունները կատարելիս պատճառված վնասը:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ նորմի կիրառման համար անհրաժեշտ է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ և 1058-րդ հոդվածներով նախատեսված վնասի հատուցման ընդհանուր պայմանների առկայությունը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրավաբանական անձի աշխատողի կողմից վնաս պատճառվելու դեպքում որպես վնաս պատճառող հանդես է գալիս տվյալ աշխատողը, քանի որ վերջինիս գործողությունների կամ անգործության հետևանքով է պատճառվել վնասը: Միաժամանակ, օրենսդիրը, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ աշխատողը տվյալ գործողությունները կատարել է ոչ թե ամբողջությամբ ազատ լինելով դրանց մեջ, այլ իրականացնելով իր աշխատանքային պարտականությունները, որպես պատասխանատվություն կրող սուբյեկտ դիտել է ոչ թե վնաս պատճառողին, այլ այն իրավաբանական անձին (անհատ ձեռնարկատիրոջը), որի աշխատողի կողմից պատճառվել է վնասը: Օրենսդրական նման իրավակարգավորման նպատակն առաջին հերթին կայանում է նրանում, որ աշխատանքային (ծառայողական, պաշտոնեական) պարտականությունները կատարելիս վնաս պատճառելու դեպքում աշխատողը գործում է ոչ թե իր, այլ հենց գործատուի անունից, և հետևաբար օրենսդիրը, վնասի հատուցման պարտավորությունը դնելով գործատուի վրա, կարևորել է տուժող կողմի համար որոշակի երաշխիքների ապահովումը պատճառված վնասի ամբողջական վերականգնման առումով, ինչը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված խախտված իրավունքների վերականգնման ապահովման սկզբունքի դրսևորում է վնասի հատուցման հարաբերություններում:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ էական նշանակություն ունի յուրաքանչյուր գործով պարզել՝ արդյոք վնասը պատճառվել է **աշխատող** համարվող անձի կողմից իր աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ աշխատողը սույն օրենսգրքով սահմանված տարիքի հասած գործունակ քաղաքացին է, որն աշխատանքային

պայմանագրի հիման վրա գործատուի օգտին կատարում է որոշակի աշխատանք՝ ըստ որոշակի մասնագիտության, որակավորման կամ պաշտոնի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ աշխատող է համարվում աշխատանքային պայմանագրի հիման վրա, ինչպես նաև քաղաքացիական իրավական պայմանագրով աշխատանք կատարող քաղաքացին, եթե նա գործել է կամ **պետք է գործեր** համապատասխան իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու առաջադրանքով և աշխատանքների անվտանգ կատարման նկատմամբ նրա վերահսկողության ներքո:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգիրքը սահմանում է նաև աշխատողի կողմից աշխատանքային պայմանագրով սահմանված պարտականությունների կատարման կարգը:

Մասնավորապես, ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ աշխատանքային հարաբերությունները աշխատողի և գործատուի փոխադարձ համաձայնության վրա հիմնված հարաբերություններն են, ըստ որի՝ աշխատողն անձամբ, որոշակի վարձատրությամբ կատարում է աշխատանքային գործառույթներ (որոշակի մասնագիտությամբ, որակավորմամբ կամ պաշտոնում աշխատանք)՝ **ենթարկվելով ներքին կարգապահական կանոններին**, իսկ գործատուն ապահովում է աշխատանքային օրենսդրությամբ, աշխատանքային իրավունքի նորմեր պարունակող այլ նորմատիվ իրավական ակտերով, կոլեկտիվ և աշխատանքային պայմանագրերով նախատեսված աշխատանքի պայմաններ:

Նույն օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործատուները, **աշխատողները** և նրանց ներկայացուցիչներն իրենց իրավունքներն իրականացնելիս և **պարտականությունները կատարելիս պարտավոր են պահպանել օրենքը, գործել բարեխիղճ և ողջամիտ**: Աշխատանքային իրավունքների չարաշահումն արգելվում է: Աշխատանքային իրավունքների իրականացմամբ և պարտականությունների կատարմամբ չպետք է խախտվեն այլ անձանց՝ օրենքներով պաշտպանվող իրավունքներն ու շահերը:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 216-րդ հոդվածը սահմանում է նաև, որ աշխատողը պարտավոր է բարեխղճորեն կատարել աշխատանքային պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, պահպանել կազմակերպության ներքին կարգապահական կանոնները, աշխատանքային կարգապահությունը, կատարել աշխատանքի սահմանված նորմաները, պահպանել աշխատանքի պաշտպանության և անվտանգության ապահովման պահանջները, բարեխղճորեն վերաբերվել գործատուի և այլ աշխատողների գույքին, ինչպես նաև մարդկանց կյանքին ու առողջությանը, գործատուի գույքի պաշտպանությանն սպառնացող վտանգի ծագման մասին անմիջապես տեղեկացնել գործատուին:

Վերոնշյալ նորմերի համադրությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հետ ցույց է տալիս, որ անձը աշխատող համարվելու համար պետք է աշխատի աշխատանքային պայմանագրի հիման վրա: Միաժամանակ, օրենսդիրը վերջինիս պարտավորեցնում է աշխատանքային պարտականությունները կատարել օրինականության, բարեխղճության և ողջամտության սկզբունքների պահպանմամբ: Աշխատողն աշխատանքային պարտականությունները կատարում է ոչ թե ամբողջովին իր հայեցողությամբ, այլ պարտադիր կերպով ենթարկվելով աշխատանքային ռեժիմին, կազմակերպության ներքին կարգապահական կանոններին, աշխատանքային կարգապահությանը, աշխատանքի սահմանված նորմաներին: Նշված վերլուծությունը բխում է նաև ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 142-րդ հոդվածի 3-րդ մասից, որի համաձայն՝ աշխատողները պարտավոր են աշխատել սահմանված աշխատանքի **(հերթափոխային) ժամանակացույցներին համապատասխան**: Կազմակերպության աշխատանքի **(հերթափոխային) ժամանակացույցում** կատարվող փոփոխության մասին **գործատուն պարտավոր է աշխատողին պատշաճ ծանուցել** ոչ ուշ, քան իրավական ակտն ուժի մեջ մտնելուց երկու ամիս առաջ: Գործատուն պարտավոր է ապահովել աշխատողների աշխատանքների կատարման հերթափոխության համաչափությունը:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել նաև, որ գործատուն, իր ներքին իրավական ակտերով սահմանելով կազմակերպության ներքին կարգապահական կանոնները, աշխատանքի **(հերթափոխային)** և հանգստի ժամանակացույցերը (գրաֆիկները), աշխատողներին արտաժամյա աշխատանքի և հերթապահության ներգրավելու կարգը, միաժամանակ ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի հիման վրա իրականացնում է աշխատողների կողմից աշխատանքային օրենսդրության, աշխատանքային իրավունքի նորմեր պարունակող այլ նորմատիվ իրավական

ակտերի և կոլեկտիվ պայմանագրերի կատարման նկատմամբ ոչ պետական վերահսկողությունը: Այսինքն՝ օրենսդիրը, գործատուին իրավունք ընձեռելով սահմանել վերոնշյալ ակտերը, միաժամանակ վերջինիս իրավունք է ընձեռել վերահսկողություն իրականացնել դրանց պահպանման նկատմամբ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ գործատուն պատասխանատվություն է կրում իր աշխատողի կողմից հասցված վնասի համար ոչ միայն այն դեպքում, երբ վերջինս գործել է գործատուի առաջադրանքով, այլ նաև այն դեպքում, երբ աշխատողը պարտավոր էր նման կերպ գործել: Դեռ ավելին, աշխատողը պետք է գործի աշխատանքների անվտանգ կատարման նկատմամբ գործատուի վերահսկողության ներքո, այսինքն՝ գործատուն պարտավորվում է պատշաճ կերպով վերահսկել իր աշխատողների կողմից աշխատանքային պարտականությունների (այդ թվում կարգապահական կանոնների) պատշաճ կատարումը, իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ աշխատողն իր աշխատանքային պարտականությունները կատարում է գործատուի վերահսկողությունից դուրս, դրանով իսկ խախտելով աշխատանքային պայմանագիրը, ապա նա ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ դրույթի իմաստով չի դադարում **աշխատող լինելուց**, դրանից բխող հետևանքներով:

Վերոնշյալ իրավական վերլուծություններից հետո սույն գործի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել նաև հրապարակային պայմանագրերի հիման վրա աշխատանք կատարելիս կամ ծառայություն մատուցելիս ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի կիրառման առանձնահատկությունները՝ դրանք դիտարկելով սպառողների իրավունքների պաշտպանության համատեքստում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 442-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հրապարակային է համարվում առևտրային կազմակերպության կնքած և ապրանքներ վաճառելու, աշխատանքներ կատարելու կամ **ծառայություններ մատուցելու** նրա պարտականությունները սահմանող պայմանագիրը, որոնք այդ կազմակերպությունն իր գործունեության բնույթով պետք է իրականացնի յուրաքանչյուրի նկատմամբ, ով կղիմի իրեն (մանրածախ առևտուր, ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտով փոխադրումներ, կապի ծառայություններ, էներգամատակարարում, բժշկական, հյուրանոցային սպասարկում և այլն):

«Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արտադրողը (կատարողը, վաճառողը) պարտավոր է սպառողին հայտնել իր կազմակերպության անվանումը (ֆիրմային անվանումը), գտնվելու վայրն ու աշխատանքային ռեժիմը:

Նույն օրենքի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ առևտրի, սպառողների կենցաղային և սպասարկման այլ տեսակների ոլորտում գործունեություն իրականացնող կազմակերպությունների, ինչպես նաև անհատ ձեռնարկատերերի աշխատակարգը սահմանվում է նրանց կողմից ինքնուրույնաբար, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերի: Վաճառողի (կատարողի) աշխատակարգի մասին տեղյակ է պահվում սպառողին:

Վերոնշյալ իրավակարգավորման իմաստը կայանում է նրանում, որ հատկապես հրապարակային պայմանագրի դեպքում, երբ գործատուն որոշակի ապրանքներ է վաճառում, աշխատանքներ կատարում կամ ծառայություններ մատուցում, յուրաքանչյուրին ով իրեն կղիմի, ապա սպառողը առաջարկվող ծառայություններից օգտվելիս ամեննին պարտականություն չի կրում ստուգելու գործատուի աշխատանքների կազմակերպման տարածքում գտնվող և որպես աշխատող ներկայացող անձի՝ իրականում այդպիսին լինելու, աշխատողի աշխատաժամանակը ավարտված լինելու և այդ դեպքում արտաժամյա աշխատանքների իրականացումը աշխատողի և գործատուի կողմից համաձայնեցված լինելու հանգամանքները: Նման եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ գործատուն պարտավորվում է պատշաճ կերպով կազմակերպել իր գործունեությունը և բացառել ոչ միայն այլ անձանց մուտքը իր տարածք, այլ նաև վերահսկել իր աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների պատշաճ կատարումը, ինչպես նաև թույլ չտալ նրանց աշխատաժամանակից դուրս շարունակել ծառայություններ մատուցել, իսկ եթե այդպիսիք մատուցվում են, ապա դա պետք է որակվի որպես աշխատողի կողմից արտաժամյա աշխատանքի իրականացում, և դրա բացասական ռիսկը կրում է

գործատուն: Ավելին, օրենսդիրը գործատուին է պարտավորեցնում իր կազմակերպության գործունեության մասին տեղեկատվություն տրամադրել սպառողին, հետևաբար այդ պարտականությունը չկատարելու դեպքում վերջինս պետք է կրի նաև դրանց բխող բացասական հետևանքների ռիսկը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ հրապարակային պայմանագրի դեպքում սպառողների կողմից աշխատանքի կատարման կամ ծառայությունների մատուցման դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը պետք է մեկնաբանվի նաև սպառողների իրավունքների պաշտպանության օրենսդրության տրամաբանության ներքո:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 01.10.2010 թվականին Ձեռնարկատիրոջ և Հմին Յավրյանի միջև անորոշ ժամկետով կնքվել է Պայմանագիր և Պայմանագրի 1.2 կետի համաձայն՝ Է. Յավրյանը աշխատանքի է ընդունվել որպես ավտովագող: Աշխատանքի կատարման վայր է հանդիսացել Գործատուի գտնվելու վայրը: Նշված պայմանագրով աշխատողին հանձնարարվող աշխատանքը ներառել է մեքենաների լվացումը:

11.10.2010 թվականին՝ առավոտյան ժամը 09⁰⁰-ի սահմաններում, քաղաքացի Վարդան Պողոսյանը, ով օգտագործել է Արմինե Աբելյանին սեփականության իրավունքով պատկանող «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենան, լվանալու նպատակով հանձնել է Ձեռնարկատիրոջը պատկանող ավտովագման կետի աշխատակից Է. Յավրյանին: Վերջինս, հանդիսանալով որպես Ձեռնարկատիրոջ աշխատակից, ստանձնել է ավտոմեքենան լվանալու իր աշխատանքային պարտականությունը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը բեկանելիս պատճառաբանել է, որ ավտոմեքենան ավտովագողին հանձնվել է նրա աշխատանքային ժամն ավարտվելուց հետո կամ աշխատանքային ժամի ավարտին, ավտոմեքենային վնաս է պատճառվել Հմին Յավրյանի կողմից այն ավտովագման կետի տարածքից դուրս, փողոցներում վարելու ընթացքում, որն աշխատանքային պայմանագրով վերջինիս աշխատանքային պարտավորությունների շրջանակներում չի գտնվել, Ձեռնարկատիրոջ, ղեկավար անձանց կողմից իրեն հանձնարարված չի եղել: Իսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1062-րդ հոդվածի դրույթների վերլուծությունից հետևում է, որ իրավաբանական անձը կամ քաղաքացին պատասխանատվություն են կրում իր աշխատողի կողմից պատճառված վնասների համար միայն այն դեպքում, երբ վնաս հասցնելու պահին վերջինս գտնվել է աշխատանքի մեջ և կատարել է իր աշխատանքի գործառնությունների շրջանակներում գտնվող աշխատանքային պարտականությունները, գործել է իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու առաջադրանքով և աշխատանքների անվտանգ կատարման նկատմամբ նրա վերահսկողության ներքո:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել սույն գործի առանձնահատկությունները, սպառողների իրավունքների պաշտպանության օրենսդրական պահանջը և այն հանգամանքը, որ սույն գործով Վարդան Պողոսյանը՝ որպես սպառող, «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենան հանձնել է Ձեռնարկատիրոջը պատկանող ավտովագման կետի աշխատակից Է. Յավրյանին, այսինքն՝ վերջինս ավտոմեքենան հանձնել է ոչ թե անհատապես Է. Յավրյանին, այլ Ձեռնարկատիրոջը՝ որպես ծառայություն մատուցող և միաժամանակ որպես Է. Յավրյանի գործատուի: Հետևաբար, Վարդան Պողոսյանն առաջարկվող ծառայություններից օգտվելիս ամեննին պարտականություն չէր կրում ստուգելու Ձեռնարկատիրոջ աշխատանքների կազմակերպման տարածքում գտնվող և որպես աշխատող ներկայացող Է. Յավրյանի՝ իրականում այդպիսին լինելու, աշխատողի աշխատաժամանակն ավարտված լինելու և այդ դեպքում արտաժամյա աշխատանքների իրականացումն աշխատողի և գործատուի կողմից համաձայնեցված լինելու հանգամանքները: Ավելին, սույն գործով Ձեռնարկատերն է կրում Վարդան Պողոսյանին աշխատանքային ռեժիմի և աշխատակարգի մասին տեղեկատվություն տրամադրելու, ինչպես նաև իր աշխատող Է. Յավրյանի կողմից աշխատանքային օրենսդրության պահանջների և աշխատանքային ռեժիմի պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու պարտականությունը, որպիսիք պատշաճ չիրականացնելու արդյունքում աշխատակցի գործողությունների հետևանքով պատճառվել է վնաս: Հետևաբար սույն գործով «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենային վնաս պատճառվելու դեպքում ռիսկը կրում է ծառայություն մատուցողը՝ Ձեռնարկատերը, ուստի վերջինս էլ պետք է հատուցի ավտոմեքենային պատճառված վնասը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Էմին Յավրյանը «Վոլկսվագեն Էօս» մակնիշի 03 ՕՕ 777 պետհամարանիշի ավտոմեքենան լվացել է գործատուի գտնվելու վայրում՝ ավտոլվացման կետում, հետևապես վերջինիս կողմից այդ ընթացքում պատճառված վնասը պետք է համարվի աշխատանքային պարտականությունները կատարելու ընթացքում պատճառված վնաս, որը ենթակա է հատուցման Ձեռնարկատիրոջ կողմից: ԿԴ/0125/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ և ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ՊԱՇՏՈՆԱՍԱՐ ԱՆՁԱՆՑ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ: ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼԻՄ ՀՀ ԿԱՍ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՆՈՒՆԻՑ ՀԱՆԴԵՍ ԵԿՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ և ԱՆՁԻՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 1063.

Քաղաքացուն կամ իրավաբանական անձին պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց ապօրինի գործողություններով (անգործությամբ)՝ ներառյալ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի՝ օրենքին կամ այլ իրավական ակտին չհամապատասխանող ակտ իրապարակելու հետևանքով պատճառված վնասը հատուցում է Հայաստանի Հանրապետությունը կամ համապատասխան համայնքը:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վերը նշված հոդվածների կիրառումը երբեմն կապված է լինում Երևանի քաղաքապետարանի ակտերի, գործողության կամ անգործության վիճարկման և դրա արդյունքում առաջացած վնասները և դատական ծախսերը հատուցելու հանգամանքի հետ: Հատկապես այն դեպքերում, երբ գործով վիճարկվում է Երևանի քաղաքապետարանի՝ որպես պետական կառավարման մարմնի ժամանակ ընդունված ակտը, խնդրի լուծումը մի փոքր բարդանում է, քանի որ ներկայումս Երևանի քաղաքապետարանը հանդես է գալիս որպես տեղական ինքնակառավարման մարմին: Այս դեպքում հարց է առաջանում, թե ումից պետք է բռնագանձվի պետական տուրքը:

Գործերից մեկով Դատարանը հայցը բավարարելիս հաստատված էր համարել այն հանգամանքը, որ իրավահարաբերության ծագման ժամանակ գործող՝ «Երևան քաղաքում պետական կառավարման մասին» ՀՀ Նախագահի 06.05.1997 թվականի ՆՀ-797 հրամանագրով Երևանի քաղաքապետարանը ՀՀ պետական կառավարման մարմին էր, հետևաբար վերջինիս գործողությունների համար վնասը հատուցում է Հայաստանի Հանրապետությունը: Միաժամանակ Դատարանը, Անի Բարսեղյանի հայցը բավարարելով մասնակիորեն, վճռել է Անի Բարսեղյանից հոգուտ ՀՀ պետական բյուջեի բռնագանձել 167.200 ՀՀ դրամ՝ որպես նախօրոք չվճարված պետական տուրքի գումար, իսկ Քաղաքապետարանից հոգուտ ՀՀ պետական բյուջեի բռնագանձել է 370.100 ՀՀ դրամ՝ որպես նախօրոք չվճարված պետական տուրքի գումար:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 55-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և գործի քննության հետ կապված այլ ծախսերից:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կողմը, որի դեմ կայացվել է վճիռ, կամ որի բողոքը մերժվել է, կրում է Հայաստանի Հանրապետության դատական դեպարտամենտի կողմից վկաներին և փորձագետներին վճարված գումարների հատուցման պարտականությունը, ինչպես նաև մյուս կողմի կրած դատական ծախսերի հատուցման պարտականությունն այն ծավալով, ինչ ծավալով դրանք անհրաժեշտ են եղել դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար: Դատական պաշտպանության այն միջոցի ծախսերը, որն իր նպատակին չի ծառայել, դրվում են այդ միջոցն օգտագործած կողմի վրա, անգամ եթե վճիռը կայացվել է այդ կողմի օգտին:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պատասխանող է հանդիսացել պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինը կամ պաշտոնատար անձը, ապա դատական ծախսերը դրվում են Հայաստանի Հանրապետության կամ համապատասխան համայնքի վրա, եթե պատասխանողի որոշումը, գործողությունը կամ անգործությունը դատարանը ճանաչել է ոչ իրավաչափ:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ դատական ծախսերը, այդ թվում՝ պետական տուրքը, որոնք կատարվել են դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար, հատուցում է այն կողմը, որի դեմ կայացվել է վճիռ: Ընդ որում, օրենսդրի կողմից ամրագրվել է այն սկզբունքը, որ պատասխանող կողմում պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի հանդես գալու դեպքում դատական ծախսը, այդ թվում՝ պետական տուրքը դրվում է Հայաստանի Հանրապետության կամ համապատասխան համայնքի վրա:

Սույն գործի փաստերի համադրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ գործով պատասխանող են Քաղաքապետարանը՝ որպես տեղական ինքնակառավարման մարմին, և ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը՝ որպես պետական մարմին, և սույն գործով վիճարկվել է Քաղաքապետարանի՝ որպես պետական կառավարման մարմնի կողմից դրսևորած գործողությունը, հետևաբար Քաղաքապետարանի գործողությունը ոչ իրավաչափ ճանաչելու հետևանքով Անի Բարսեղյանի օգտին 18.305.000 ՀՀ դրամ գումարը Հայաստանի Հանրապետությունից բռնագանձվելու պայմաններում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետի ուժով պետական տուրքը նույնպես ենթակա է բռնագանձման ՀՀ ֆինանսների նախարարությունից, որպես Հայաստանի Հանրապետության անունից հանդես եկող համապատասխան ֆինանսական մարմին:

Այսինքն՝ ըստ էության պետական տուրքը ենթակա է բռնագանձման Հայաստանի Հանրապետությունից՝ ի դեմս ՀՀ ֆինանսների նախարարության հոգուտ Հայաստանի Հանրապետության, հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով պետական տուրքի հարցը պետք է համարել լուծված: ՎԴ/3464/05/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումը ցույց տվեց, որ պետական տուրքի բաշխման հետ կապված հարցերում Վճռաբեկ դատարանը կիրառել է վնասի հատուցման վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերը: Այդ համատեքստում Երևանի քաղաքապետարանի գործողությունը կամ ակտը դիտարկվում է որպես պետական կառավարման մարմնի գործողություն կամ ակտ, եթե այն կատարվել կամ կայացվել է վերջինիս՝ որպես պետական կառավարման մարմին հանդես գալու ժամանակաշրջանում: Հետևաբար այդ դեպքում վնասի հատուցման պարտականության սահմանները պետք է հստակ լինեն և Երևանի քաղաքապետարանը՝ որպես տեղական ինքնակառավարման մարմին, պարտավոր չէ հատուցել պետական կառավարման մարմնի գործողությունների կամ ակտի հետևանքով պատճառված վնասը, այլ այն հատուցում է Հայաստանի Հանրապետությունը:

2. Մեկ այլ հետաքրքիր հարց կապված է անձի մեղքը հաստատված լինելու պարագայում նրա կողմից պետության դեմ վնասի հատուցման հայցի հարուցման դեպքում վնասի առկայության հարցին: Այսինքն՝ կարող է արդյոք անձը պետությունից պահանջել հատուցելու վնասները, եթե վերջինիս մեղքը հաստատվել է գործի վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշմամբ:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով անձը դիմել էր դատարան ընդդեմ ՀՀ բնապահպանության նախարարության, ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության, երրորդ անձ «Մաժեստիկ» ՍՊԸ-ի՝ հանքարդյունահանման աշխատանքների վերաբերյալ ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից սահմանված անօրինական պարտավորության հետևանքով խախտված իրավունքի վերականգնման և պատճառված վնասի հատուցման պահանջներով:

Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի 02.06.2009 թվականի թիվ ԵՔԴԴ/0297/01/08 որոշմամբ Արամ Դավթյանի վճռաբեկ բողոքը բավարարվել էր: Որոշվել է Արամ Դավթյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 1-ին մասով Երևանի քրեական դատարանի 2008 թվականի դեկտեմբերի 9-ի դատավճիռն ու ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2009 թվականի մարտի 5-ի որոշումն ամբողջությամբ բեկանել, գործի վարույթը կարճել և քրեական

հետապնդումը դադարեցնել՝ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցած լինելու պատճառաբանությամբ: Միաժամանակ, նշված որոշմամբ հաստատվել էր, որ ամբաստանյալ Արամ Դավթյանի մեղքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղսագրված արարքում հաստատված է, իսկ ամբաստանյալի պատճառաբանությունները հերքված են: Ամբաստանյալ Արամ Դավթյանի կողմից կատարված հանցանքն ապացուցված է, և նրա մեղավորությունը հաստատված է գործին վերաբերող փոխկապակցված հավաստի ապացույցների բավարար ամբողջությամբ, ամբաստանյալի բողոքում առկա փաստարկները հիմք չեն կարող հանդիսանալ դատական ակտը բեկանելու և գործի վարույթը հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ կարճելու համար:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ուժով Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի 02.06.2009 թվականի թիվ ԵՔԴԴ/0297/01/08 որոշմամբ հաստատված Արամ Դավթյանի մեղքի առկայության դեպքում, նրան ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1063-րդ հոդվածի, այնպես էլ նույն օրենսգրքի 1064-րդ հոդվածի ուժով որևէ վնաս չի պատճառվել:

Հետևաբար, հիմնավոր է Վերաքննիչ դատարանի այն հետևությունը, որ քաղաքացիական գործի նյութերից ելնելով՝ Արամ Դավթյանը տվյալ պարագայում որևէ վնաս չի կրել: ԵԱԼԴ/2160/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

**ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ, ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ,
ԴԱՏԱԽԱՉՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՊՕՐԵՆԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ
ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ**

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1064.

1. Ապօրինի դատապարտելու, քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կամ չբացակայելու մասին ստորագրություն կիրառելու, վարչական տույժի ենթարկելու հետևանքով պատճառված վնասը, օրենքով սահմանված կարգով, լրիվ ծավալով հատուցում է Հայաստանի Հանրապետությունը՝ անկախ հետաքննության, նախաքննության, դատախազության և դատարանի պաշտոնատար անձանց մեղքից:

2. Քաղաքացուն կամ իրավաբանական անձին հետաքննության, նախաքննության, դատախազության մարմինների ապօրինի գործունեությամբ պատճառված վնասը, որը չի հանգեցրել սույն հոդվածի 1-ին կետում նախատեսված հետևանքներին, հատուցվում է սույն օրենսգրքի 1063 հոդվածում նախատեսված հիմքերով և կարգով:

3. Արդարադատություն իրականացնելիս պատճառված վնասը հատուցվում է միայն այն դեպքում, երբ դատավորի մեղքը հաստատվել է օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ-ում արդարացման դատավճիռներն իրենց հետագա ընթացքն ունեցան նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում վնասի հատուցման ինստիտուտի զարգացման համար: Նույն խնդիրը վերաբերում էր նաև կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ որոշումների հետագա վերացման դեպքերին:

Նշված դեպքերում անձինք արդեն քաղաքացիական դատավարության կարգով դիմում էին դատարան՝ պատճառված վնասը հատուցելու պահանջով: Ընդ որում, այս դեպքում ներկայացվում էին ոչ միայն իրական վնասի, այլև բաց թողնված օգուտի հատուցման պահանջներ: Հիմնական իրավակիրառական խնդիրն ապացուցման բեռնի և Վճռաբեկ դատարանի կողմից արդեն մշակված ընդհանուր կանոնները նշված դեպքերի նկատմամբ նույն ձևով կիրառելու մեջ էր: Հաճախ դատավարության ժամանակ անձինք չէին կարողանում ամբողջությամբ ապացուցել պատճառված իրական վնասը կամ ապացույցներ ներկայացնել օգուտ բաց թողնելու վերաբերյալ:

Նշված կիրառական դժվարություններից ելնելով՝ անձինք ակնկալում էին նաև բարոյական վնասի հատուցում քաղաքացիական դատավարության կարգով:

Նշված խնդիրներն էլ անդրաբձավ Վճռաբեկ դատարանը.

Ապօրինի դատապարտելու, քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կամ չբացակայելու մասին ստորագրություն կիրառելու դեպքում վնասի հատուցման կանոններ.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պետական մարմինների ապօրինի գործողությունների հետևանքով անձին ազատությունից ապօրինի զրկելու դեպքում վնասի հատուցման իրավունքը սահմանադրական սկզբունք է, որն ամրագրված է նաև միջազգային իրավական ակտերով: Վերոնշյալ սկզբունքի կենսագործումը պետք է դիտարկել իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների սկզբունքի լույսի ներքո հատկապես այն դեպքում, երբ անձը վնաս է կրել պետական մարմինների ապօրինի գործողությունների հետևանքով: Վերոնշյալ նորմերի ապահովման նպատակով օրենսդրությունը բավարար որոշակիությամբ սահմանում է ազատությունից ապօրինի զրկման դեպքում պատճառված վնասի հատուցման հիմքերը և կարգը: Մասնավորապես, էլեկտրոլ արդարացվածի կարգավիճակի առանձնահատկություններից, վերջինիս իրավական և փաստական վիճակի վերականգնման անհրաժեշտությունից և սահմանադրական և միջազգային իրավական դրույթներից, օրենսդիրը սահմանել է ապօրինի կերպով ազատությունից զրկված արդարացվածին հասցված վնասների ամբողջ ծավալով հատուցման կանոնը: Ընդ որում, հատուցվում են այն վնասները, որոնք ապօրինի դատապարտելու, քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կամ չբացակայելու մասին ստորագրություն կիրառելու հետևանք են:

Օրենսդիրը սահմանում է այն վնասները, որոնք պետք է հատուցվեն:

Մասնավորապես, արդարացվածն իրավունք ունի պահանջելու հատուցելու՝

- աշխատավարձը
- թոշակը
- նպաստները
- վճարված դատական ծախսերը
- փաստաբանին վճարված գումարները
- հնարավոր բաց թողնված օգուտները
- այլ եկամուտ, որից անձը զրկվել է:

Արդարացվածի վնասի հատուցման առկայության և չափի նկատմամբ տարածվում են նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված վնասի հատուցման կանոնները:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից բարոյական վնասի հատուցման վերաբերյալ դիրքորոշման պարտադիրությունը ՀՀ դատարանների համար բարոյական վնասի հատուցման հարցը լուծելիս:

Եվրոպական դատարանը պատճառված բարոյական վնասը փոխհատուցում է համապատասխան լիազորության առկայության շրջանակում, այսինքն՝ բարոյական վնասի փոխհատուցում սահմանելը դատարանի լիազորությունն է, և հենց այդ դատարանն էլ իրավասու է կիրառել այն: Մինչդեռ, ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է ոչ թե Եվրոպական դատարանի այս կամ այն լիազորությունները ներպետական ատյաններում կիրառելու, այլ նույնանման փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ դատական ակտի հիմնավորումների (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունների) պարտադիր լինելու պահանջ:

Հետևաբար բարոյական վնասի հատուցման պահանջի մասով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին կետի կարգով սույն քաղաքացիական գործի վարույթը ենթակա է կարճման, քանի որ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությունը բարոյական վնասի հատուցումը որպես պատասխանատվության տեսակ չի նախատեսում, որպիսի հիմքով վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության: ՀՔԴ/0012/02/08 2011 թվականի հուլիսի 01, ԵԿԴ/0780/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

Ինչ վերաբերում է բարոյական վնասի հատուցման պահանջի մասով պետական տուրքին, ապա Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ սույն իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածով օրենսդիրը հստակ սահմանել է, թե ինչն է համարվում վնաս, և ակնհայտ է, որ դրանց շարքում բացակայում է բարոյական վնասը:

Այսինքն՝ ՀՀ օրենսդրությամբ բարոյական վնասի, ինչպես նաև դրա փոխհատուցման ինստիտուտ նախատեսված չէ: ԵԱԲԴ/1149/02/09 2011 թվականի մարտի 04

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշումների հիմնական կանոնն այն է, որ վերականգնողական դատավարությունների շրջանակներում վնասի հատուցման հարցը լուծվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և Վճռաբեկ դատարանի նախադեպերով սահմանված ընդհանուր կանոններով: Այսինքն՝ այս դեպքում հաշվի չեն առնվում նման դեպքերում տուժողի կարգավիճակի առանձնահատկությունները: Դա վերաբերում է նաև բարոյական վնասի հատուցմանը, որի մասով գործի վարույթը կարճվում է՝ վնասի այդպիսի տեսակ և նման վնասի հատուցման մեխանիզմ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չլինելու հիմքով:

**ՎՆԱՍԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՆՈՒՆԻՑ ՀԱՆՐԵՍ
ԵԿՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ և ԱՆՁԻՆՔ**

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1065.

Այն դեպքերում, երբ սույն օրենսգրքին կամ այլ օրենքներին համապատասխան վնասը հատուցվում է Հայաստանի Հանրապետության կամ համայնքի կողմից, նրանց անունից հանդես են գալիս համապատասխան ֆինանսական մարմինները, եթե այդ պարտականությունը, սույն օրենսգրքի 129-րդ հոդվածի 3-րդ կետին համապատասխան, դրված չէ այլ մարմնի, իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու վրա:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 1065-րդ հոդվածի մեկնաբանություններին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է 1063-րդ հոդվածի մեկնաբանության հետ միաժամանակ¹⁶⁸:

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ՄԵՓԱԿԱՆԱՏԻՐՈՋ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1071¹

1. Անշարժ գույքի օգտագործման, տիրապետման, տնօրինման, շահագործման կամ կառուցապատման ընթացքում այլ անձանց կամ նրանց գույքին պատճառված վնասի հատուցման պատասխանատվությունը կրում է անշարժ գույքի սեփականատերը, եթե չի ապացուցում, որ վնասը ծագել է անհաղթահարելի ուժի կամ տուժողի դիտավորության հետևանքով:

2. Սույն հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված վնասը հատուցելու պարտականությունը կրում է անշարժ գույքը տիրապետման, կառուցապատման կամ օգտագործման (վարձակալության, անհատույց օգտագործման և այլն) իրավունք ունեցող անձը, եթե վնասը պատճառվել է այդ իրավունքով հատկացված անշարժ գույքի տիրապետման կամ օգտագործման ընթացքում, և եթե այլ բան նախատեսված չէ անշարժ գույքի սեփականատիրոջ և անշարժ գույքը տիրապետող կամ օգտագործող անձի միջև կնքված պայմանագրով:

Սույն կետով նախատեսված դեպքերում անշարժ գույքի սեփականատերը անշարժ գույքը տիրապետողի կամ օգտագործողի հետ կրում է համապարտ պատասխանատվություն պատճառված վնասի համար, եթե անշարժ գույքը այն տիրապետողի կամ օգտագործողի կողմից չի օգտագործվել ձեռնարկատիրական նպատակով, և եթե վնասը չի առաջացել անշարժ գույքը ձեռնարկատիրական նպատակներով օգտագործելու հետևանքով, բացառությամբ կառուցապատման իրավունքով տրամադրված անշարժ գույքի, որի դեպքում անշարժ գույքի օգտագործման, տիրապետման և շահագործման ընթացքում պատճառված վնասի հատուցման պարտականությունը կրում է կառուցապատողը:

3. Անշարժ գույքի օգտագործման, տիրապետման, տնօրինման, շահագործման կամ կառուցապատման ընթացքում այլ անձին պատճառված վնասը հատուցած անշարժ գույքի սեփականատերը հետադարձ պահանջի (ռեգրեսի) իրավունք ունի այն անձի նկատմամբ, որի մեղքով պատճառվել է վնասը՝ իր կողմից տրված հատուցման չափով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում խնդիրները հիմնականում կապված են լինում բազմաբնակարան շենքերում հարևանի կողմից այլ հարևանին վնաս պատճառելու, այդ ընթացքում ապացուցման գործընթացների հետ:

Առաջին հերթի Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ բազմաբնակարան շենքում ապրող օրինակ վարձակալների կողմից հարևան բնակարանին պատճառված վնասը հատուցում է բնակարանի սեփականատերը: 3-43(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

¹⁶⁸ Տես 1063-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ ապացուցման առարկային և բաշխման բեռին:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժելիս պատճառաբանել է, որ «գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերով ապացուցվում է, որ հայցվորներին վնասը հասցվել է բազմաբնակարան շենքի պատասխանողին պատկանող բնակարանում ջրատար խողովակներն իրենց իսկ կողմից փոխելու արդյունքում խողովակների թույլ միացման պատճառով»:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Սույն գործով Սամվել և Էլմիրա Գալստյանները հայցադիմումի հիմքում դրել են այն հանգամանքը, որ Ռուզան Գյոզալյանի բնակարանից տեղի է ունեցել ջրի արտահոսք, որի արդյունքում պատճառվել է վնաս:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է, որ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Ընդ որում, դատարանի համար որևէ ապացույց նախապես հաստատվածի ուժ չունի, բացառությամբ նույն օրենսգրքի 52-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի՝ համաձայն նույն հոդվածի 2-րդ կետի:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 23.07.2010 թվականին Ապարանի քաղաքապետի կողմից հաստատված ակտի համաձայն՝ «Գայի փողոցի թիվ 3 շենքի ծխականատարությունների սրահի սեփականատեր, Չարենցի փողոցի թիվ 35 տան բնակիչ Սամվել Գալստյանի 19.07.2010 թվականի դիմումի հիման վրա 20.07.2010 թվականին ուսումնասիրվել է նույն բնակելի շենքի 2-րդ հարկի 22-րդ բնակարանի բնակիչ Ռուզան Գյոզալյանի բնակարանից ջրի արտահոսքի պատճառով Սամվել Գալստյանի սեփականությանը հասցված վնասը: Ուսումնասիրման պահին հատակի սալահատակը պատված էր ջրի շուրջ 2 սմ մակարդակով, ամբողջ ծածկը, պատերը, սյուները գտնվում էին խոնավացած վիճակում, առաստաղից տեղ-տեղ թափվել էին ծեփոնները, խափանվել էր էլեկտրական ներքին ցանցը: Վնասի չափն ավելի ճշգրտված որոշելու համար 22.07.2010 թվականին կրկին ուսումնասիրվեց և պարզվեց, որ Սամվել Գալստյանի շինությանը պատճառվել է հետևյալ չափի վնաս. շարքից դուրս է եկել առաստաղի և պատերի կոսմետիկ հարդարումը՝ 549 քմ, պրեսգրանիտից շրիշակի շարվածքը՝ 1,7 քմ, էլիադորդալարերը՝ 90 գծմ, կոյուղագծի քողարկումը՝ 4,5 քմ»: Քաղաքապետարանին հասցեագրված «Ջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի «Կենտրոն-Արևմտյան» տարածքային մասնաճյուղի «Ապարան» ենթատեղամասի 30.07.2010 թվականի թիվ ՎԱ 1552 գրության համաձայն՝ «կատարվել է ուսումնասիրություն Ապարանի Գայի փողոցի 3/22 հասցեի բնակարանում: Բնակիչ Բաժանորդը նախկին ջրամատակարարման մետաղյա խողովակները փոխարինել է մետաղապլաստ խողովակով: Վթարը տեղի է ունեցել իր բնակարանից վերև բարձրացող խողովակների թույլ միացման (կցորդիչի) պատճառով», իսկ վթարը վերականգնող մասնակիցների կողմից 18.07.2010 թվականին կազմված արձանագրության համաձայն՝ «Ջրահոսքը տեղի է ունեցել բազմաբնակարան շենքում՝ 4-րդ հարկ մոտ 40 մմ տրամաչափի խողովակի 2-րդ հարկի միջով անցնող խողովակից, նույն հարկից հաջորդ հարկերին սպասարկող խողովակի կցման տեղից՝ ջրի բարձր ճնշման պատճառով: Ընկերներ անց բնակիչների միջոցով նույն խողովակի առաջին հարկում տեղադրված անջատիչից կատարվել է ջրի անջատում և խողովակի վնասված մասի նորոգում»:

Վերոգրյալներից ելնելով և սույն գործի փաստերի համադրմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սամվել և Էլմիրա Գալստյանները չեն ապացուցել պատասխանողի ոչ օրինաչափ վարքագծի, վնասների ու ենթադրյալ վնաս պատճառող անձի ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի առկայության հանգամանքները: Այսինքն՝ սույն գործով հիմնավորված չէ, որ Ռուզան Գյոզալյանի ոչ օրինաչափ գործողությունների արդյունքում է խողովակների կցորդիչից առաջացել ջրի արտահոսք, որն էլ հանգեցրել է վնասների առաջացմանը:

Ինչ վերաբերում է «Անիկում» ՍՊԸ-ի 04.08.2010 թվականի թիվ ՊԳ 15 հաշվետվությանը, որի համաձայն՝ Ապարանի Գայի փողոցի թիվ 3 շենք հասցեում գտնվող ծխականատարությունների սրահի վերանորոգման (վերականգնման) ծախսերի արժեքը հաշվարկված առ 04.08.2010 թվականի դրությամբ կազմում է 1.200.000 ՀՀ դրամ, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված ապացույցը թույլատրելի չէ, քանի որ դրանից հնարավոր չէ պարզել, թե ծխականատարությունների

սրահը մինչև ջրի արտահոսքն ինչպիսի վիճակում է եղել: Այսինքն՝ բացակայում է ծիսակատարությունների սրահի նախնական վիճակի նկարագրությունը: Հետևաբար նման պայմաններում չէր կարող պարզվել պատճառված իրական վնասի չափը:

Ելնելով վերոգրյալից Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Անիկում» ՍՊԸ-ի 04.08.2010 թվականի թիվ ՊԳ 15 հաշվետվությամբ չի հիմնավորվում վնասի չափը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 62-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ փորձագիտական եզրակացության պարզ կամ ամբողջական չլինելու դեպքերում դատարանը կարող է նշանակել լրացուցիչ փորձաքննություն՝ դրա կատարումը հանձնարարելով միևնույն կամ այլ փորձագետի (մասնագիտացված փորձագիտական հաստատության):

Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով, որ սույն գործով չի պարզվել ծիսակատարությունների սրահի նախնական վիճակը, որի հետ համեմատության մեջ դնելով ջրի արտահոսքից հետո առաջացած վիճակը՝ հնարավոր կլինե՞ր պարզել իրական վնասը, ուստի Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործի նոր քննության ընթացքում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 62-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ուժով հայեցողական լիազորությունն իրականացնելիս անհրաժեշտ է նշանակել լրացուցիչ փորձաքննություն՝ ծիսակատարությունների սրահի նախնական, ջրի արտահոսքից հետո առաջացած վիճակը, ինչպես նաև իրական վնասները պարզելու համար: ԱՐԱԴ/0617/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՊԱՏԱՄԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՇՐՋԱՊԱՏԻ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՎԵԼ ՎՏԱՆԳ ՍՏԵՂԾՈՂ

ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1072.

1. Իրավաբանական անձինք և քաղաքացիները, որոնց գործունեությունը կապված է շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ (տրանսպորտային միջոցների, մեխանիզմների, բարձր լարվածության էներգիայի, ատոմային էներգիայի, պայթուցիկ նյութերի, ուժեղ ներգործող թույների և այլնի օգտագործում, շինարարական և դրա հետ կապված այլ գործունեության իրականացում), պարտավոր են հատուցել առավել վտանգի աղբյուրով պատճառված վնասը, եթե չեն ապացուցում, որ վնասը ծագել է անհաղթահարելի ուժի կամ տուժողի դիտավորության հետևանքով: Առավել վտանգի աղբյուրի սեփականատիրոջը դատարանը կարող է նաև լրիվ կամ մասնակիորեն ազատել պատասխանատվությունից՝ սույն օրենսգրքի 1076 հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետերով նախատեսված հիմքերով:

Վնաս հատուցելու պարտականությունը դրվում է առավել վտանգի աղբյուրը սեփականության իրավունքով կամ այլ օրինական հիմքով (վարձակալության իրավունք, լիազորագրով տրանսպորտային միջոցները վարելու իրավունք և այլն) տիրապետող իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու վրա:

2. Առավել վտանգի աղբյուրի սեփականատերը պատասխանատվություն չի կրում այդ աղբյուրի պատճառած վնասի համար, եթե ապացուցում է, որ աղբյուրը դուրս է եկել իր տիրապետումից այլ անձանց ապօրինի գործողությունների հետևանքով: Նման դեպքերում առավել վտանգի աղբյուրի պատճառած վնասի համար պատասխանատվությունը կրում են աղբյուրն ապօրինի տիրապետած անձինք: Աղբյուրի սեփականատիրոջ տիրապետումից այդ աղբյուրի ապօրինի վերցնելու մեջ նրա մեղքի առկայության դեպքում պատասխանատվությունը կարող է դրվել ինչպես առավել վտանգի աղբյուրի սեփականատիրոջ, այնպես էլ այն ապօրինի ձեռք բերողի վրա:

3. Առավել վտանգի աղբյուրների սեփականատերերը, սույն հոդվածի 1-ին կետում նախատեսված հիմունքներով, համապարտ պատասխանատվություն են կրում այդ աղբյուրների փոխներգործության (տրանսպորտային միջոցների բախում և այլն) հետևանքով երրորդ անձանց պատճառված վնասի համար:

Առավել վտանգի աղբյուրների փոխներգործության հետևանքով նրանց սեփականատերերին պատճառված վնասը հատուցվում է ընդհանուր հիմունքներով (հոդված 1058):

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին անդրադարձավ առավել վտանգի աղբյուրի շահագործմամբ պատճառված վնասի դեպքում ապացուցման ենթակա փաստերի շրջանակներին և առանձնահատկություններին:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

առավել վտանգի աղբյուրով վնաս պատճառելու դեպքում ներկայացված հայցապահանջի շրջանակներում ապացուցման առարկա միակ փաստը դա պատասխանողի՝ շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ կապված գործունեությամբ հայցվորին նյութական վնաս պատճառելն է: Իսկ վնաս պատճառած անձը կարող է ազատվել հասցված վնասը հատուցելու պարտականությունից միայն այն դեպքում, եթե ապացուցի, որ վնասը ծագել է անհաղթահարելի ուժի կամ տուժողի դիտավորության հետևանքով: 3-533(ՎԴ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

2. Դատական պրակտիկայում քննարկման առարկա դարձվեց նաև «իրավաբանական անձինք և քաղաքացիները, որոնց գործունեությունը կապված է շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ» օրենսդրական եզրույթի հասկացության խնդիրը: Երբեմն դատարանները այն մեկնաբանում էին բավականին սահմանափակ՝ դրանով չկիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1072-րդ հոդվածի կանոնակարգումները:

Գործերից մեկով Վերաքննիչ դատարանը, մեկնաբանելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1072-րդ հոդվածը, գտել էր, որ «իրավաբանական անձինք և քաղաքացիները, որոնց գործունեությունը կապված է շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ» արտահայտությունը մեկնաբանելիս և դրա իրական իմաստն ըմբռնելու համար պետք է հիմք ընդունել հետևյալ չափանիշները՝

1. իրավաբանական անձանց և քաղաքացիների գործունեությունը, որը կապված է շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ, պետք է լինի մասնագիտական գործունեություն (իրավաբանական անձի պարագայում բխի դրա կանոնադրությամբ ամրագրված նպատակներից)

2. իրավաբանական անձանց և քաղաքացիների գործունեությունը պետք է ուղղված լինի շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի շահագործմանը:

Վճռաբեկ դատարանը, ելնելով վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների հետ կապված օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման նպատակից, անհրաժեշտ է համարեց անդրադառնալ Վերաքննիչ դատարանի նշված մեկնաբանություններին և դրանց համապատասխանությանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ դրույթների տրամաբանությանը: Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

1. «իրավաբանական անձինք և քաղաքացիները, որոնց գործունեությունը կապված է շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ» օրենսդրական ձևակերպումը պետք է մեկնաբանել նշված հոդվածի ամբողջ իրավակարգավորման և ձևակերպման համատեքստում՝ մասնավորապես հաշվի առնելով, որ նույն հոդվածում օրենսդիրը բացահայտում է, թե ինչպես է դրսևորվում տրանսպորտային միջոցների հետ կապված քաղաքացիների գործունեությունը: Որպես այդպիսին համարվում է տրանսպորտային միջոցի օգտագործումը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրն այս դեպքում նկատի է ունեցել ցանկացած գործունեություն, որը վնաս պատճառելու առավել վտանգ է ներկայացնում այն հիմնավորմամբ, որ մարդն ի վիճակի չէ ամբողջական, լիակատար վերահսկողություն իրականացնել նմանատիպ գործունեության նկատմամբ: Ընդ որում, այդ գործունեությունը կապված է նյութական աշխարհի որոշակի օբյեկտների օգտագործման, շահագործման հետ, որոնք շրջապատի համար մեծ վտանգավորություն են ներկայացնում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենսդիրը «գործունեությունը կապված է շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի հետ» ձևակերպմամբ նկատի չի ունեցել միայն տվյալ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի մասնագիտական գործունեությունը: «Գործունեություն» եզրույթն օգտագործվել է **սովորական իմաստով**, և «գործունեություն» ասելով օրենսդիրը նկատի է ունեցել **ոչ թե անձի մասնագիտական գործունեությունը, այլ ցանկացած գործունեությունը**՝ անկախ դրա մասնագիտական կամ ոչ մասնագիտական լինելու հանգամանքից, այլապես դա կհակասեր հոդվածի (առավել վտանգի աղբյուրով պատճառված վնասի ինստիտուտի) էությանն ու տրամաբանությանը:

Ավելին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ հոդվածի իմաստով «գործունեությունը» կարող է դրսևորվել անձի **թե՛ մեկանգամյա, թե՛ բազմակի** գործողության կատարմամբ կամ անգործության դրսևորմամբ, իսկ «գործունեությունը» առավել վտանգի աղբյուրի օգտագործման,

պահպանման, փոխադրման, շահագործման հետ կապված գործողությունների ամբողջությունն է, համախոսմբը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1072-րդ հոդվածի կիրառման համար անհրաժեշտ է հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայությունը՝

1. Այն պետք է լինի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի գործունեություն.
2. Գործունեությունը պետք է կապված լինի ցանկացած օբյեկտի հետ, որը շրջապատի համար առավել վտանգ է ներկայացնում.
3. Գործունեությունը պետք է կապված լինի օբյեկտի (առավել վտանգի աղբյուրի) օգտագործման, պահպանման, փոխադրման, շահագործման և այլնի հետ ինչպես մասնագիտական, այնպես էլ ոչ մասնագիտական գործունեության շրջանակներում:

Նշված գործը հետաքրքիր էր նաև այն առումով, որ վնասի հետ կապված իրավահարաբերությունները ստացել էին նաև քրեաիրավական որակում: Քրեական գործի շրջանակներում պատասխանատվության ենթարկվել էր վնաս պատճառող անձը, ով գույքի սեփականատերը չէր:

Վերաքննիչ դատարանը, Աշոտ և Արթուր Քոսյանների վերաքննիչ բողոքը բավարարելիս պատճառաբանելով, որ «Երևան քաղաքի Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 18.12.2008 թվականի թիվ ԵԱԴԴ/0028/01/08 վճռով Տիգրան Քոչարյանի առողջությանը ծանր, կյանքին վտանգ սպառնացող վնաս պատճառելու մեջ մեղավոր է ճանաչվել պատասխանողներից Արթուր Քոսյանը», գտել էր, որ տվյալ գործով պատասխանատվությունը պետք է սահմանել՝ ելնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1058-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին պարբերության տրամաբանությունից, ըստ որի՝ քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն պատճառած անձի կողմից, և արձանագրել, որ «տվյալ պարագայում պատասխանողներից Աշոտ Քոսյանը չի համարվում պատշաճ պատասխանող՝ համապարտ պարտապան և նրա մասով հայցապահանջը ենթակա է մերժման»:

Վճռաբեկ դատարանը անդրադարձավ նաև Վերաքննիչ դատարանի որոշման պատճառաբանության այդ մասին: Հիմնական հարցն այստեղ քրեական դատավարությունից հետո քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում պատասխանատվության սուբյեկտների շրջանակի հստակեցումն էր օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռի առկայության պայմաններում:

Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ տրանսպորտային միջոցով վնաս պատճառելիս այդ միջոցի սեփականատերը միայն այն դեպքում պատասխանատվություն չի կրում այդ աղբյուրի պատճառած վնասի համար, երբ ապացուցում է, որ

1. առավել վտանգի աղբյուրն օրինական հիմքով (վարձակալության իրավունք, լիազորագրով տրանսպորտային միջոցները վարելու իրավունք և այլն) փոխանցվել է այլ անձի տիրապետմանը, կամ

2. առավել վտանգի աղբյուրը դուրս է եկել իր տիրապետումից այլ անձանց ապօրինի գործողությունների հետևանքով, և միայն այդ դեպքում է, որ տրանսպորտային միջոցի պատճառած վնասի համար պատասխանատվությունը կրում են տրանսպորտային միջոցն ապօրինի տիրապետած անձինք:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, վերը նշված պատճառաբանություններով մասնակի բեկանելով և փոփոխելով Դատարանի 14.03.2011 թվականի վճիռը, անտեսել է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Աշոտ Քոսյանը չի վկայակոչել և չի ապացուցել այն փաստը, որ վերը նշված տրանսպորտային միջոցն օրինական հիմքով գտնվել է Արթուր Քոսյանի տիրապետման տակ, կամ նշված տրանսպորտային միջոցով Տիգրան Քոչարյանին վնաս պատճառելիս այդ միջոցն իր տիրապետումից դուրս է եկել Արթուր Քոսյանի ապօրինի գործողությունների հետևանքով: Այսինքն՝ բացակայել է Աշոտ Քոսյանին՝ որպես առավել վտանգի աղբյուրի տիրոջը, պատասխանատվությունից ազատելու ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1072-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքը:

Վերաքննիչ դատարանի կողմից Աշոտ Քոսյանին պատասխանատվությունից ազատելն այն հիմքով, որ վերը նշված դատավճռով մեղավոր է ճանաչվել միայն Արթուր Քոսյանը, Վճռաբեկ

դատարանը գտնում է անհիմն, քանի որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ առկա են Աշոտ Քոսյանին պատասխանատվության ենթարկելու բավարար հիմքեր՝ վերը նշված ավտոմեքենայի սեփականատերն Աշոտ Քոսյանն է, և սույն գործով ապացուցված չէ վերջինիս պատասխանատվությունից ազատելու ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1072-րդ հոդվածով նախատեսված վերը նշված հիմքերը: ԵԱԲԴ/0610/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

3. Առավել վտանգի աղբյուրի շահագործմամբ պատճառված վնասի հատուցման սուբյեկտների մասով դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ քրեական գործի շրջանակներում վնաս պատճառած անձինք տալիս են պարտավորագրեր, բացատրություններում ընդունում են վնասը հատուցելու պարտավորությունը: Հաճախ նման պարտավորություն ստանձնում են այլ անձինք (օրինակ՝ վնաս պատճառած անձի բարեկամները և այլն), ովքեր վնասը չեն պատճառել:

Նմանատիպ իրավիճակների համար խնդիր էր առաջանում պարտավորագրերի, բացատրությունների իրավական գնահատականի, ինչպես նաև վնաս չպատճառած անձանց կողմից համապարտությամբ վնասը հատուցելու հարցերի հետ կապված:

Վճռաբեկ դատարանը, գործերից մեկում, անդրադառնալով վերոնշյալ խնդիրներին, նշեց.

շրջապատի համար առավել վտանգի աղբյուրի, այդ թվում՝ տրանսպորտային միջոցի օգտագործման հետևանքով պատճառված վնասը պարտավոր է հատուցել այդպիսի վնաս պատճառած անձը, որպիսի կանոնից սահմանված է բացառություն, երբ վերջինս ապացուցում է, որ վնասը ծագել է անհաղթահարելի ուժի կամ տուժողի դիտավորության հետևանքով, իսկ այն դեպքում, երբ վնասը պատճառվել է առավել վտանգի աղբյուրների փոխներգործության հետևանքով, ապա վնաս պատճառած անձն այն հատուցելուց ազատվելու համար պարտավոր է ապացուցել նաև, որ վնասը պատճառվել է ոչ իր մեղքով:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը ներքին համոզման է հանգել առանց գործում եղած բոլոր ապացույցները բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտելու, ինչի արդյունքում չի պարզել գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը:

Այսպես՝ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արարատ Միմոնյանը 17.11.2008 թվականին պարտավորագիր է տվել այն մասին, որ Էրիկ Մալխասյանին պարտք է 6.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ և պարտավորվում է վերադարձնել այն 15.01.2009 թվականին: Նույն պարտավորագրում Նորա Կանանյանը տվել է իր համաձայնությունը, որպեսզի գումարը վերադարձնեն ճիշտ ժամկետին: Արարատ Միմոնյանը պարտավորագիր է տվել նաև այն մասին, որ Էրիկ Մալխասյանին պարտք է 2.800 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ, ընդհանուր կազմում է 8.800 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ, և պարտավորվում է այն վերադարձնել 15.01.2009 թվականին: Նորա Կանանյանի 15.05.2009 թվականի դիմումի հիման վրա ՀՀ ոստիկանության Արաբկիրի բաժնի հետաքննության բաժանմունքի պետի 18.05.2009 թվականի եզրակացությամբ պարզվել է, որ 17.11.2008 թվականին Արարատ Միմոնյանն իրեն ամրագրված Հնկերության ավտոմեքենայով Երևանի Վարդանանց փողոցում վթարի է ենթարկվել Էրիկ Մալխասյանի «ԲՄՎ» մակնիշի ավտոմեքենայի հետ: Արարատ Միմոնյանը եկել է համաձայնության՝ ավտոմեքենան վերանորոգելու համար վճարել 6.000 ԱՄՆ դոլար, որի համար պարտավորագիր է գրել, որ մինչև 15.01.2009 թվականը կվերադարձնի գումարը: Այնուհետև, ավտոմեքենայի վերանորոգման ընթացքում պարզվել է, որ վթարի հետևանքով վնասվել են նաև այլ պահեստամասեր, որոնց վերաբերյալ Արարատ Միմոնյանը գրել է նաև երկրորդ պարտավորագիրը, որով պարտավորվել է վճարել նաև այդ գումարը, սակայն մինչև օրս Էրիկ Մալխասյանի վնասը չի վերականգնվել:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նշված հանգամանքները հաստատվում են նաև 18.05.2009 թվականին կազմված Արարատ Միմոնյանից, Նորա Կանանյանից, Էրիկ Մալխասյանից և վերջինիս որդուց՝ Գաբրիել Մալխասյանից «Բացատրություն վերցնելու մասին» արձանագրություններով, ինչպես նաև «Հայաստանի Հանրապետության փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 13.04.2010 թվականի փորձագետի թիվ 07781008 եզրակացությամբ:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արարատ Միմոնյանի կողմից շրջապատի համար առավել վտանգ ստեղծող գործունեությամբ պատճառված վնասի համար վերջինիս պատասխանատվության հիմքերի վերաբերյալ Դատարանի եզրահանգումը հիմնավոր է,

իսկ այդ մասով Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն անհիմն է և չի բխում սույն գործի փաստական տվյալներից, քանի որ պարտավորագրերի առկայության, ինչպես նաև գործում առկա այլ ապացույցների առկայության պայմաններում, պարտավորագրերը և վնասի չափը վիճարկելն առանց համապատասխան ապացույցների չի կարող համարվել որպես Արարատ Միմոնյանի մեղքի բացակայությունը հաստատող հանգամանք և հայցի մերժման համար հիմք հանդիսանալ:

Ինչ վերաբերում է վնասի հատուցման համար պատասխանատվություն կրող անձանց շրջանակին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ մասով Դատարանի եզրահանգումները հիմնավոր են հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտապանների համապարտ պարտականության դեպքում պարտատերն իրավունք ունի, ինչպես բոլոր պարտապաններից համատեղ, այնպես էլ յուրաքանչյուրից պահանջել կատարելու պարտավորություն ինչպես լրիվ, այնպես էլ պարտքի մի մասով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1072-րդ հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ վնաս հատուցելու պարտականությունը դրվում է առավել վտանգի աղբյուրը սեփականության իրավունքով կամ այլ օրինական հիմքով (վարձակալության իրավունք, լիազորագրով տրանսպորտային միջոցները վարելու իրավունք և այլն) տիրապետող իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու վրա:

Սույն գործով Դատարանը համապարտության կարգով վնասի հատուցման մասով պատճառաբանել է, որ 6.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը ենթակա է բռնագանձման համապարտության կարգով Արարատ Միմոնյանից, Նորա Կանանյանից և Ընկերությունից, քանի որ Արարատ Միմոնյանը պարտավորագրով պարտավորվել է վերադարձնել 6.000 ԱՄՆ դոլար գումարն Էրիկ Մալխասյանին, Նորա Կանանյանն էլ ինչպես պարտավորագրով, այնպես էլ ՀՀ ռստիկանությանն ուղղված դիմումով և բացատրությամբ Արարատ Միմոնյանի հետ միասին նաև իր վրա է վերցրել նշված գումարը վերադարձնելու պարտավորությունը, իսկ Ընկերությունը պատասխանատվություն է կրում՝ որպես առավել վտանգի աղբյուրի տեր: Միաժամանակ, 2.800 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը ենթակա է բռնագանձման համապարտության կարգով Արարատ Միմոնյանից և Ընկերությունից, քանի որ Նորա Կանանյանն այդ մասով պարտավորություն չի ստանձնել:

Վճռաբեկ դատարանը Դատարանի նշված պատճառաբանությունները համարում է հիմնավոր, քանի որ դրանք հաստատվում են սույն գործով արդեն իսկ քննարկված փաստական տվյալներով: ԵԱԲԴ/0959/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

ՎՆԱՍԸ ՀԱՏՈՒՑԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՀԵՏԱԴԱՐՁ ՊԱՀԱՆՁԻ (ՌԵԳՐԵՍԻ) ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1074.

1. Այլ անձի (աշխատողի՝ ծառայողական, պաշտոնական կամ այլ աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս, տրանսպորտային միջոցներ վարելիս և այլն) պատճառած վնասը հատուցած անձը հետագայում պահանջի (ռեգրեսի) իրավունք ունի այդ անձի նկատմամբ՝ իր վճարած հատուցման չափով, եթե այլ չափ սահմանված չէ օրենքով:

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նմանատիպ գործով իրավահարաբերությունը դատարանների կողմից որակվում էր որպես հավանական իրական վնաս, այլ ոչ թե արդեն կրած կամ պատճառված վնաս: Եթե նույնիսկ խնդիրը դիտարկվում էր հետագայում (ռեգրեսիվ) պահանջի տեսանկյունից, ապա դատարանները

նշում էին, որ հետադարձ պահանջի իրավունքի ունի միայն վնասը հատուցած անձը, իսկ նման դեպքերում վնասը դեռևս չի հատուցվել, քանի որ դատական ակտն ի կատար ածված չէ:¹⁶⁹

Վերաքննիչ դատարանն, անդրադառնալով բողոքարկի այն պատճառաբանությանը, որ Դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի դրույթը, վերլուծելով նշված կետի պահանջները, եզրակացրել էր, որ վնասի հասկացության տակ օրենսդիրը ներառել է մի քանի վավերապայմաններ միաժամանակ նշելով, որ քննարկվող պարագայում բողոքարկի փաստարկը վերաբերում է ապագայում հայցվորի կողմից կատարվելիք ծախսերին:

Վերաքննիչ դատարանը, համադրելով վերը նշված փաստերը, գտել էր, որ Կազմակերպության պահանջը՝ 1.290.000 ՀՀ դրամ Փայլակ Արշակյանից բռնագանձելու մասին վերաբերում է միայն գույքային վնասին, որ Կազմակերպությունը կարող է կրել, երբ ի կատար ածվի դատարանի 24.06.2010 թվականի դատական ակտը: Ընդ որում, այդ գումարն իր բովանդակային կազմով ոչ թե ձևավորվել է որպես Փայլակ Արշակյանի կողմից Կազմակերպության սուբյեկտիվ իրավունքների խախտման վերականգնմանն ուղղված դրամական ծախսերի, այլ Կազմակերպության գույքային հավանական նվազեցման փոխհատուցում, ինչը ենթակա է որակման որպես հավանական իրական վնաս, քանի որ վերը նշված դատական ակտը դեռևս չի կատարվել:

Վերոգրյալի հիման վրա վերաքննիչ դատարանը եզրակացրել էր, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի կանոնը վիճելի իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի չէ:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով, որ Կազմակերպության կողմից դեռևս չի կատարվել ՀՀ Տավուշի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 24.06.2010 թվականի թիվ ՏՂ1/0120/02/10 վճիռը, որի հիման վրա արձանագրել է, որ վերջինս չի կրել գույքային վնաս, չի կատարել գործում առկա ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտություն և գնահատում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անկախ ՀՀ Տավուշի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 24.06.2010 թվականի թիվ ՏՂ1/0120/02/10 վճռի կատարման փաստից, Փայլակ Արշակյանը խախտել է դիմումներով ստանձնած պարտավորությունը, այն է՝ սահմանված ժամկետներում չի կատարել բոլոր համապատասխան վճարումները կապված 89 հեռախոսահամարների օգտագործման հետ, որի հետևանքով օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով Կազմակերպության վրա դրվել է այդ թվում պատասխանողի կողմից ստացված և նրա կողմից օգտագործված հեռախոսահամարների համար մատուցված ծառայությունների դիմաց չվճարված գումարները վճարելու պարտավորությունը:

Այսինքն՝ տվյալ դեպքում Փայլակ Արշակյանը, չկատարելով իր կողմից օգտագործված հեռախոսահամարների համար անհրաժեշտ վճարումներ, դրանով իսկ խախտել է Կազմակերպության իրավունքները՝ նրան պատճառելով վնաս, որի հետևանքով Կազմակերպությունը իր խախտված իրավունքները վերականգնելու համար պարտավոր է կատարել դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով սահմանված հատուցումները: ԳԴ4/0208/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ՏՈՒԺՈՂԻ ՄԵՂՔԻ և ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ԱՆԶԻ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՇՎԻ ԱՌՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդված 1076.

- 1. Տուժողի դիտավորության հետևանքով ծագած վնասը չի հատուցվում:*
- 2. Եթե տուժողի կոպիտ անզգուշությունը նպաստել է վնասի առաջացմանը կամ մեծացմանը, հատուցման չափը պետք է նվազեցվի՝ կախված տուժողի և վնաս պատճառողի մեղքի աստիճանից:*

¹⁶⁹ Տես Վնասի հատուցման համար պատասխանատվության ընդհանուր հիմքերը

Տուժողի կոպիտ անզգուշության առկայության և վնաս պատճառողի մեղքի բացակայության այն դեպքերում, երբ պատասխանատվությունը վրա է հասնում մեղքից անկախ, հատուցման չափը կարող է նվազեցվել կամ վնասի հատուցումը կարող է մերժվել, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով: Քաղաքացու կյանքին կամ առողջությանը վնաս պատճառելու դեպքում վնասի հատուցումը չի կարող մերժվել:

Տուժողի մեղքը հաշվի չի առնվում լրացուցիչ ծախսերը (1078 հոդվածի 1-ին կետ), կերակրողի մահվամբ ծագած վնասը (հոդված 1082), ինչպես նաև թաղման ծախսերը հատուցելիս (հոդված 1087):

3. Դատարանը կարող է նվազեցնել քաղաքացու կողմից պատճառված վնասի հատուցման չափը, հաշվի առնելով վերջինիս գույքային դրությունը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ վնասը պատճառվել է դիտավորյալ կատարված գործողություններով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված հոդվածի կիրառումը դատական պրակտիկայում հաճախ հարցեր է առաջացնում՝ կապված արարքի քրեաիրավական որակման և համապատասխան դատավճռի առկայության պայմաններում առանձին՝ քաղաքացիական դատավարության կարգով գործերի քննության ժամանակ նշված հոդվածի կիրառման հետ: Հաճախ այն դեպքերում, երբ քրեական գործի շրջանակներում դատավճռով հաստատվում է վնաս պատճառած անձը, նրա մեղքը և վնասի չափը, քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում դատարանները նախադատելիության ուժով իրենց դատական ակտի մեջ ներառում էին դատավճռով հաստատված փաստերը և բավարարում հայցը: Երբեմն, երբ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում վնաս պատճառած անձը (պատասխանողը) բարձրացնում էր տուժողի մեղքի հարցը, դատարանները դրան ուշադրություն չէին դարձնում, քանի որ առկա էր օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռ, որով հաստատված փաստերը նախադատելի էին քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում: Արդյունքում հաճախ քրեական դատավարությունից և դատավճռից հետո քաղաքացիական դատավարությունը ապացուցման տեսանկյունից կրում էր մեխանիկական բնույթ, քանի որ դատարանները դատավճռից բացի այլ հարցերի, որոնք էական նշանակություն կունենային քաղաքացիական գործի շրջանակներում նյութական իրավունքի ուժով, չէին անդրադառնում:

Հետևաբար նմանատիպ իրավիճակների համար Վճռաբեկ դատարանը պետք է լուծեր կարևոր համակարգային խնդիր՝ որոշեր դատավճռի նախադատելիության սահմանները և հստակեցներ քաղաքացիական դատավարության կարգով քննվող վնասի հատուցման ինքնուրույնության աստիճանը: Այսինքն՝ Վճռաբեկ դատարանը պետք է ուղղորդեր դատարաններին քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերը կիրառելու հարցում՝ չխախտելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջները:

Այդ խնդիրները լուծելու նպատակով Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց, որ առավել վտանգի աղբյուրով պատճառված վնասի դեպքում, երբ տուժաղը կոպիտ անզգուշություն է դրսևորել, ապացուցման առարկան է կազմում՝ գործով պատասխանողներին սեփականության իրավունքով պատկանող առավել վտանգի աղբյուրի շահագործման արդյունքում հայցվորին վնաս պատճառված լինելու փաստը, հայցվորի մոտ գործողություններում կոպիտ անզգուշության առկայության կամ բացակայության փաստը, իսկ համապատասխան փաստի առկայություն դեպքում նաև՝ պատասխանողների մոտ մեղքի ցանկացած ձևի առկայության կամ բացակայության փաստը: Եթե նույնիսկ դատավճռով հաստատվել է վնաս պատճառելու փաստը, ապա դատարանը քաղաքացիական հայցի դեպքում պետք է ուշադրություն դարձնի նաև տուժողի մեղքին: 3-38(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

§ 2. ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ԿՅԱՆՔԻՆ ԿԱՍ ԱՌՈՂՁՈՒԹՅԱՆԸ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼԸ

ԱՌՈՂՁՈՒԹՅԱՆ ՔԱՅՔԱՅՄԱՍԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԸ ՀԱՏՈՒՑԵԼՈՒ ԾԱՎԱԼԸ ԵՎ ԲՆՈՒՑԹԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1078.

1. Քաղաքացուն հաշմություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս պատճառելու դեպքում հատուցման ենթակա են տուժողի կորցրած աշխատավարձը (եկամուտը), որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության քայքայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, պրոթեզավորման, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորտային բուժման, հատուկ տրանսպորտային միջոցներ ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերը, եթե պարզվել է, որ տուժողն ունի օգնության ու խնամքի նման տեսակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:

2. Կորցրած աշխատավարձը (եկամուտը) սահմանելիս տուժողին՝ հաշմության կամ առողջության այլ վնասի հետ կապված, նշանակված հաշմանդամության կենսաթոշակը, ինչպես նաև այլ կենսաթոշակներն ու նպաստները և այլ նմանօրինակ վճարները, որոնք նշանակվել են առողջության քայքայումից առաջ կամ հետո, հաշվի չեն առնվում ու չեն հանգեցնում վնասի հատուցման չափի նվազեցման (հաշվի չեն առնվում ի հաշիվ վնասի հատուցման): Վնասը հատուցելիս հաշվի չի առնվում նաև տուժողի կողմից առողջության քայքայումից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուտը):

3. Տուժողին պատճառված վնասի հատուցման ծավալը և չափը կարող է մեծացվել օրենքով կամ պայմանագրով:

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը դատական պրակտիկայում խնդիրներ էր առաջացնում մի շարք հարցերի հետ կապված: Նախ, անհրաժեշտ էր հստակեցնել կորցրած աշխատավարձի հատուցման չափի որոշման հարցը. արդյոք այս դեպքում պետք է հիմք ընդունվի միայն մինչ վնաս պատճառելը և դրանից հետո տուժողի ստացած աշխատավարձերի տարբերությունը: Երկրորդ հարցը դրա տրամաբանական շարունակությունն է: Եթե տուժողի աշխատավարձը վնաս պատճառվելուց հետո չի նվազում, արդյոք վերջինս կորցրած աշխատավարձի պահանջի իրավունք ունի կամ կարելի է խոսել կորցրած աշխատավարձի մասին: Այդ հարցերն առաջանում էին նաև այն պատճառով, որ վնասը հատուցելիս հաշվի չի առնվում նաև տուժողի կողմից առողջության քայքայումից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուտը): Կողմերի միջև վեճերն ընթանում էին այս հարցերի շուրջ: Հաճախ, երբ վնասը պատճառվում էր աշխատավայրում, գործատուները բարոյական տեսանկյունից աշխատավարձի չափը թողնում էին նույնը, սակայն հետագայում կողմերի միջև վեճ էր առաջանում կորցրած աշխատավարձի վերաբերյալ:

Այդ խնդիրները որոշակիորեն լուծվեցին Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումներով:

Վճռաբեկ դատարանը, մեկնաբանելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1078-րդ հոդվածը, նշեց.

Նշված նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ տուժողի կողմից մասնագիտական աշխատունակության կորստի դեպքում նրա կորցրած աշխատավարձի (եկամտի) հատուցման ենթակա չափը որոշվում է մինչև հաշմությունը կամ առողջության այլ վնասվածքը կամ աշխատունակության կորուստը նրա ստացած միջին աշխատավարձից (եկամտից) տոկոսներով՝ այդ կորստի աստիճանին համապատասխան, իսկ մասնագիտական աշխատունակության բացակայության դեպքում՝ ընդհանուր աշխատունակության կորստի աստիճանին համապատասխան:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կազմակերպության տնօրենի 04.01.2005 թվականի թիվ 35 հրամանի համաձայն՝ Օֆելյա Հովագիմյանն ընդունվել է աշխատանքի որպես մաթեմատիկայի ուսուցիչ: 01.10.2009 թվականին Բենիամին Մարգարյանն իր վարած «ԳԱԶ-3110» մակնիշի ավտոմեքենայով խախտել է ՀՀ ճանապարհային երթևեկության կանոնների 129-րդ կետի պահանջը, որի հետևանքով ավտոմեքենայի առջևի մասով բախվել է ճանապարհին անցնող Օֆելյա

Հովագիմյանին՝ վերջինիս պատճառելով միջին ծանրության վնաս՝ առողջության տևական քայքայումով:

Կազմակերպության տնօրենի 30.01.2010 թվականի թիվ 2 հրամանով 01.02.2010 թվականից լուծվել է Օֆելյա Հովագիմյանի հետ կնքված աշխատանքային պայմանագիրը:

Կազմակերպության տնօրենի 27.02.2010 թվականի թիվ 14 հրամանով Օֆելյա Հովագիմյանը նույն թվականի մարտի 1-ից ընդունվել է աշխատանքի Կազմակերպությունում որպես մաթեմատիկայի ուսուցիչ:

Միաժամանակ Կազմակերպության կողմից տրվել են տեղեկանքներ այն մասին, որ Օֆելյա Հովագիմյանի միջին աշխատավարձը 01.10.2009 թվականի դրությամբ կազմել է 114.060 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի մարտ ամսվա աշխատավարձը՝ 62.653 ՀՀ դրամ:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Օֆելյա Հովագիմյանը պարտավոր էր ապացուցել այն փաստը, որ կորցրած աշխատավարձի (եկամտի) հատուցման ենթակա չափը, ելնելով **մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանից**, կազմում է 1.882.712 ՀՀ դրամ: Որպես նշված փաստի հաստատում՝ Օֆելյա Հովագիմյանը վկայակոչել է մինչ իրեն վնաս պատճառվելը և դրանից հետո ստացած աշխատավարձի բացասական տարբերությունը ու որպես ապացույց Դատարան է ներկայացրել իր գործատուի 09.07.2010 թվականի թիվ 013-209 գրությունն այն մասին, որ Օֆելյա Հովագիմյանի հետ 2009թ. հոկտեմբերի 1-ին տեղի ունեցած վրաերթի հետևանքով վերջինիս առողջության քայքայման և աշխատունակության անկման պատճառով նրա հետ կնքվել է թիվ 106 աշխատանքային պայմանագիրը, որի համաձայն՝ վերջինիս հանձնարարվել է իրականացնել ավելի քիչ աշխատաժամանակով աշխատանք (նա չէր կարող ավելի երկար ժամանակ անցկացնել աշխատանքային պրոցեսում՝ կանգնած կամ նստած վիճակով):

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործատուի այդ գրությունը չի հանդիսանում վերը նշված ապացուցման ենթակա փաստը հաստատող թույլատրելի և վերաբերելի ապացույց ու չէր կարող դրվել պահանջի բավարարման հիմքում, քանի որ առաջին դեպքում, մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանը որոշելու համար անհրաժեշտ էր նշանակել փորձաքննություն՝ հիմք ընդունելով այն, որ այդ հարցի պարզաբանումը պահանջում է հատուկ մասնագիտական գիտելիքներ, իսկ երկրորդ դեպքում, այդ գրությունը որևէ տեղեկություն չի պարունակում մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանի վերաբերյալ: ՄԴ/0269/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

Մյուս խնդիրը Վճռաբեկ դատարանը նույնպես լուծեց, նշելով.

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ օրենսդիրը նպատակ է ունեցել առողջությանը պատճառված վնասի հետևանքով կորցրած, այսինքն՝ չստացած աշխատավարձը կամ եկամուտը, որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության քայքայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը հատուցելու եղանակով հնարավորինս **վերականգնել տուժողի մոտ նախկինում՝ մինչ առողջությանը հասցված վնասը եղած վիճակը**: Այսինքն՝ օրենքը նախատեսում է քաղաքացուն հաշմություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս պատճառելու դեպքում հատուցման հետևյալ տեսակները՝

1. տուժողի կորցրած աշխատավարձի (եկամտի) հատուցում, որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ,

2. առողջության քայքայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերի հատուցում,

3. այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերի հատուցում:

Վերոգրյալից բացի, այլ տեսակի դրամական փոխհատուցում օրենքով նախատեսված չէ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վեներա Դավթյանը Կազմակերպության սանհանգույցում ընկնելու հետևանքով ստացել է կոնքազդրային կոտրվածք, որի հետևանքով ունեցել է մասնագիտական աշխատունակության 50 %-ի կորուստ 14.06.2005 թվականի դրությամբ, իսկ 07.06.2006 թվականի դրությամբ աշխատունակության 60 %-ի կորուստ: 2005-2009 թվականները Վեներա Դավթյանը շարունակել է աշխատել Կազմակերպությունում և վարձատրվել է սահմանված կարգով: 01.01.2009 թվականից Վեներա Դավթյանն իր դիմումի համաձայն ազատվել է

աշխատանքից: Վեներա Դավթյանը դիմել է դատարան առողջությանը պատճառված վնասը՝ կորցրած աշխատավարձը, հատուցելու պահանջով:

Դատարանն այդ մասով մերժել է Վեներա Դավթյանի պահանջը՝ պատճառաբանելով, որ Վեներա Դավթյանը վնասվածք ստանալուց հետո 2005 թվականից մինչև 2009 թվականն ընկած ժամանակաշրջանը շարունակել է աշխատել կազմակերպությունում և ստացել աշխատավարձ, հետևաբար այդ ժամանակաշրջանի համար կորցրած աշխատավարձի մասին խոսք լինել չի կարող:

Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ նյութական իրավունքի նորմերի սխալ կիրառման վերաբերյալ Վեներա Դավթյանի փաստարկները հիմնավոր են, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1078-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վնասը հատուցելիս հաշվի չի առնվում տուժողի կողմից առողջության քայքայումից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուտը): Այսինքն, եթե հայցվորը ստացել է աշխատավարձ, դա դեռ չի նշանակում, որ վերջինս աշխատունակության կորստի հետևանքով պատճառված վնասի համար չպետք է ստանա վնասի հատուցում:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1078-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համեմատական վերլուծության արդյունքում գալիս է այն եզրահանգման, որ «կորցրած աշխատավարձ» կամ «կորցրած եկամուտ» հասկացությունն օրենսդիրն օգտագործել է՝ որպես աշխատունակության կորստի հետևանքով աշխատել չկարողանալու և համապատասխան աշխատավարձ (եկամուտ) չստանալու հետևանք, և այդ հոդվածով համապատասխան հատուցում ստանալու տուժողի իրավունքի նախատեսումն իրականում նպատակ է հետապնդում հնարավորինս վերականգնել վերջինիս իրավունքները, այսինքն՝ մինչև առողջությանը վնաս պատճառելը եղած վիճակը վերականգնելը, երբ առողջությունը չվնասվելու դեպքում սովորական պայմաններում կաշխատել և կստանար համապատասխան վարձատրություն: Ինչ վերաբերում է 1078-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված դրույթին, ըստ որի՝ վնասը հատուցելիս հաշվի չի առնվում տուժողի կողմից առողջության քայքայումից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուտը), ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ նորմի իմաստն այն է, որ առողջության քայքայումից հետո աշխատելու դեպքում աշխատավարձ ստանալը չի վերացնում առողջությունը վերականգնելու փուլում չաշխատելու հետևանքով չստացած, կորցրած աշխատավարձը (եկամուտը) և այլ վնասները ստանալու տուժողի իրավունքը: ԵԱԲԴ/2447/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ՎՆԱՍ ՀԱՏՈՒՑԵԼՈՒ ՎՃԱՐՆԵՐԸ

ՎԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1085.

1. Վնասի հատուցումը՝ կապված տուժողի աշխատունակության նվազելու կամ մահվան հետ, կատարվում է ամենամսյա վճարներով:

Հարգելի պատճառների առկայության դեպքում դատարանը, վնաս պատճառողի հնարավորությունների հաշվառմամբ, կարող է վնասի հատուցման իրավունք ունեցող քաղաքացու պահանջով նրան տրվելիք վճարները հատկացնել միանվագ, բայց ոչ ավելի, քան երեք տարվա համար:

2. Լրացուցիչ ծախսերի հատուցման գումարները (1078 հոդվածի 1-ին կետ) կարող են հատկացվել ապագա ժամանակի համար բժշկական փորձաքննության հիման վրա որոշվող ժամկետների շրջանակներում, ինչպես նաև համապատասխան ծառայությունների և գույքի արժեքի նախապես վճարման անհրաժեշտության դեպքում՝ ներառյալ ուղեգրերի ձեռքբերումը, հատուկ տրանսպորտային միջոցներով ուղևորությունները:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված հոդվածի կիրառումը որոշակի խնդիրներ էր առաջացնում հոդվածի կիրառման համար ապացուցման ենթակա փաստերի և դրա բաշխման բեռի հետ կապված: Դատարանները երբեմն «վնաս պատճառողի հնարավորությունների հաշվառմամբ» արտահայտությունը մեկնաբանում էին ի վնաս վնաս պատճառողի և վերջինից պահանջում ապացուցել իր մոտ համապատասխան հնարավորությունների բացակայության փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1085-րդ հոդվածի 1-ին կետի վերլուծությունից հետևում է, որ տուժողին տրվելիք վճարները միանվագ, բայց ոչ ավելի, քան երեք տարվա համար հատկացնելու համար անհրաժեշտ է որոշակի վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը: Ընդ որում, անգամ այդ վավերապայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում նման հատկացում կատարելը ոչ թե դատարանի պարտականությունն է, այլ իրավունքը:

Մասնավորապես այդ վավերապայմաններն են՝

1. հատուցման իրավունք ունեցող քաղաքացու պահանջի առկայությունը.
2. հարգելի պատճառների առկայությունը.
3. նման հատուցում կատարելու համար վնաս պատճառողի հնարավորության առկայությունը:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով Դատարանի կողմից Բենիամին Մարգարյանի՝ որպես վնաս պատճառողի հնարավորությունները հաշվի չառնելու վերաբերյալ վերջինիս վերաքննիչ բողոքի պատճառաբանություններին, Օֆելյա Հովագիմյանին տրվելիք վճարները միանվագ երեք տարվա համար հատկացնելու մասին Դատարանի դատական ակտն օրինական ուժի մեջ թողնելը պատճառաբանել է նրանով, որ գործում բացակայում է այն հանգամանքը, հիմնավորող ապացույցը, որ Բենիամին Մարգարյանը չունի վնասը միանվագ երեք տարվա հաշվարկով հատուցելու հնարավորություններ, իսկ ներկայացված հաշմանդամության կամ ընտանիքի կազմի վերաբերյալ փաստաթղթերը դեռևս չեն բացահայտում Բենիամին Մարգարյանի գույքային դրությունը և չեն հիմնավորում, որ նա իր գույքային դրությամբ նշված հնարավորությունը չունի:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1085-րդ հոդվածի 1-ին կետը կիրառել է՝ առանց վերը նշված վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը հաստատված համարելու:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ վերը նշված առաջին երկու պարտադիր վավերապայմանների հետ միաժամանակ պետք է հաստատված համարվեր ոչ թե Օֆելյա Հովագիմյանին նման հատուցում կատարելու համար Բենիամին Մարգարյանի հնարավորության բացակայության փաստը, ինչպիսի հետևության եկել է Վերաքննիչ դատարանը, այլ, որ վերջինս ունի նման հնարավորություն:

Բացի այդ, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ՀՀ բժշկասոցիալական փորձաքննության գործակալության կողմից 25.01.2010 թվականին տրված՝ 18 տարեկանից բարձր անձանց բժշկասոցիալական փորձաքննության որոշման վերաբերյալ թիվ 785419 տեղեկանքի համաձայն՝ Օֆելյա Մարգարյանի հաշմանդամությունը սահմանվել է մինչև 01.02.2011 թվականը, և վերափորձաքննության ժամկետ է սահմանվել 25.01.2011 թվականը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, չհիմնավորելով տուժողին տրվելիք վճարները միանվագ երեք տարվա համար հատկացնելը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1085-րդ հոդվածի 1-ին կետը կիրառել է առանց դրա իրավական հիմնավորումը տալու, քանի որ հաստատված չի համարել վերը նշված վավերապայմանների միաժամանակյա առկայությունը: ՄԴ/0269/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

§ 3. ՊԱՏՎԻՆ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆԸ ԵՎ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՀԱՄԲԱՎԻՆ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ (§ 2.1.)

ՊԱՏՎԻՆ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՀԱՄԲԱՎԻՆ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ և ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1087.1.

1. Անձը, որի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորել են վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով, կարող է դիմել դատարան՝ վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտություն կատարած անձի դեմ:

2. Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ վիրավորանքը խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունն է:

Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ հրապարակային արտահայտությունը տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ կարող է չհամարվել վիրավորանք, եթե այն հիմնված է ստույգ փաստերի վրա (բացառությամբ բնական արատների) կամ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով:

3. Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ զրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը և արատավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

4. Զրպարտության վերաբերյալ գործերով անհրաժեշտ փաստական հանգամանքների առկայության կամ բացակայության ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը պատասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր, մինչդեռ հայցվորը տիրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին:

5. Սույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն, եթե՝

1) դրանք տեղ են գտել մինչդատական կամ դատական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կատարված արտահայտությունում կամ ներկայացրած ապացույցներում.

2) դա տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, և եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը և հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև հավասարակշռված և բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները.

3) այն բխում է զրպարտության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պատասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

6. Անձն ազատվում է վիրավորանքի կամ զրպարտության համար պատասխանատվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի տվյալները լրատվական գործակալության տարածած տեղեկատվության, ինչպես նաև այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրատվության այլ միջոցի կամ հեղինակային որևէ ստեղծագործության բովանդակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են, և դա տարածելիս հղում է կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին):

7. Վիրավորանքի դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել: Ներողություն խնդրելու ձևը սահմանում է դատարանը.

2) եթե վիրավորանքը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դատարանի վճիռը: Հրապարակման եղանակը և ծավալը սահմանում է դատարանը.

3) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 1000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

8. Զրպարտության դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) եթե զրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել զրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները և (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը: Հերքման ձևը

և պատասխանը հաստատում է դատարանը՝ ղեկավարվելով «Զանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

2) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 2000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

9. Եթե վիրավորելիս կամ գրպարտելիս հղում չի կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին), կամ տեղեկատվության աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի չէ, կամ լրատվական գործունեություն իրականացնողը, օգտվելով տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու իր իրավունքից, չի հայտնում հեղինակի անունը, ապա փոխհատուցման պարտավորությունը կրում է վիրավորանքը կամ գրպարտությունը հրապարակային ներկայացնողը, իսկ եթե այն ներկայացվել է լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվական գործունեություն իրականացնողը:

10. Անձը չի կարող օգտվել սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներից, եթե նա մինչև դատարան դիմելը «Զանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում և (կամ) իր պատասխանի հրապարակում, և լրատվական գործունեություն իրականացնողը կատարել է այդ պահանջը:

11. Սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը հաշվի է առնում կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները, ներառյալ՝

1) վիրավորանքի կամ գրպարտության եղանակը և տարածման շրջանակը:

2) վիրավորողի կամ գրպարտողի գույքային դրությունը:

Սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը չպետք է հաշվի առնի վիրավորանքի կամ գրպարտության հետևանքով պատճառված գույքային վնասը:

12. Սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներն իրականացնելու հետ անձն իրավունք ունի իրեն վիրավորանք հասցրած կամ գրպարտած անձից դատական կարգով պահանջելու վիրավորանքի կամ գրպարտության հետևանքով իրեն պատճառված գույքային վնասները, ներառյալ՝ ողջամիտ դատական ծախսերը և խախտված իրավունքների վերականգնման համար իր կատարած ողջամիտ ծախսերը:

13. Սույն հոդվածով սահմանված կարգով իրավունքի պաշտպանության հայց կարող է ներկայացվել դատարան՝ վիրավորանքի կամ գրպարտության մասին անձին հայտնի դառնալու պահից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սակայն ոչ ուշ, քան վիրավորանքի կամ գրպարտության պահից վեց ամսվա ընթացքում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2011 թվականի նոյեմբերի 15-ի ՍԴՈ-997 որոշմամբ քննել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-ին հոդվածի սահմանադրականության հարցը, բացահայտել դրա սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, որը հետագայում զարգացվեց Վճռաբեկ դատարանի ներքոնշյալ որոշումներով:

Վճռաբեկ դատարանը բավականին մանրամասն անդրադարձել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-ին հոդվածի բովանդակությունը, կիրառեց համաչափության սկզբունքը նշված հոդվածով նախատեսված՝ խոսքի ազատության սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման համաչափության հարցը գնահատելիս և կոնկրետ գործերով կիրառեց իր իրավական դիրքորոշումները:

Անհրաժեշտ է նշել, որ մինչ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-ին հոդվածով օրենսգրքի լրացումը Վճռաբեկ դատարանն իր իրավական դիրքորոշմամբ արդեն ամրագրեց այն կանոնը, որը հետագայում ներառվեց օրենսգրքում:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն (իրավահարաբերության ծագման ժամանակ գործող խմբագրությամբ)՝ քաղաքացին իրավունք ունի դատարանով պահանջել հերքելու իր պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող տեղեկությունները, եթե նման տեղեկություններ տարածած անձը չապացուցի, որ դրանք համապատասխանում են իրականությանը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքի հիմքում բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու համար վճռաբեկ բողոքի շրջանակներում պետք է քննարկման առարկա դարձվի հետևյալ հարցադրումը, արդյոք դատարանում կամ դատավարական գործողություններ կատարելիս հայցի առարկայի հետ կապված գործին մասնակցող անձանց կողմից հնչեցված դիրքորոշումները կարող են դիտվել որպես արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող տեղեկությունների տարածում:

Սույն գործով Դատարանը, հաստատված համարելով Ընկերության վկայակոչած տեղեկությունների անհամապատասխանությունն իրականությանը և դրանք գնահատելով՝ որպես պատիվն ու արժանապատվությունն արատավորող, գտել է, որ դրանք պատասխանողի կողմից տարածելու փաստը չի հիմնավորվել: Դատարանը պատճառաբանել է նաև, որ արատավորող տեղեկությունները՝ որպես կողմի գնահատող արտահայտություններ, դատարան են ներկայացվել քաղաքացիական գործի շրջանակներում՝ հայցադիմումի պատասխանի ձևով, հնչեցվել են հայցվորի ներկայությամբ դատական նիստի ընթացքում/ամփոփվել վճռում/, որին բացի կողմերից, ի պաշտոնե ներկա է եղել նաև դատական նիստը նախագահող դատավորը: Այսինքն՝ այդ տեղեկությունները հաղորդվել են այն անձին, որին վերաբերել են, դրանց արտահայտման հետևանքով հայցվորները շրջապատի, հանրության առջև չեն նսեմանում:

Հակառակ Դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշմանը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի իմաստով տեղեկություններն արատավորող են համարվում՝ անկախ դրանց արտահայտման եղանակներից և ձևերից, հետևաբար, անկախ նրանից, թե այդ տեղեկությունները ընդգրկվել են հայցադիմումի պատասխանում, թե հնչեցվել են դատական նիստում, տեղեկությունները տարածված են համարվում, քանի որ դատարանը՝ որպես դատական իշխանության մարմին, հաղորդակից է դարձել նշված տեղեկություններին:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը, քանի որ այդ տեղեկությունները պատասխանողի կողմից հայտնվել են քաղաքացիական գործի շրջանակներում՝ հիմնավորելու համար առողջությանը պատճառված վնասի փոխհատուցման պահանջի անհիմն լինելը: Այսինքն՝ դատարանի կողմից պետք է գնահատման առարկա դարձվեն վերոնշյալ տեղեկությունները, որի արդյունքում դատարանը կամ հաստատված է համարում նշված տեղեկությունների իրականությանը համապատասխանելու հարցը, կամ արձանագրում է դրանց անհամապատասխանությունն իրականությանը: Նշված երկու դեպքերում էլ անձի արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող տեղեկությունների տարածման փաստը բացակայում է:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ դատարանում կամ դատավարական գործողություններ կատարելիս հայցի առարկայի հետ կապված գործին մասնակցող անձանց կողմից հնչեցված դիրքորոշումները չեն կարող գնահատվել որպես արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող տեղեկությունների տարածում:

Ինչ վերաբերում է նշված տեղեկություններին դատավորի հաղորդակից դարձվելու Վերաքննիչ դատարանի փաստարկին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հանգամանքը չի կարող հիմք հանդիսանալ տեղեկությունը տարածված համարելու համար, քանի որ դատավորը՝ որպես դատական իշխանության մարմին, ՀՀ Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված լիազորություններն իրականացնելիս կարող է իրազեկվել բազմաթիվ ու տարատեսակ տեղեկություններին, ինչպես օրինակ՝ առևտրային, բանկային, ծառայողական գաղտնիքներին, անձնական կյանքին վերաբերող տեղեկություններին և այլն, որոնք կոնկրետ գործի շրջանակներում կարող են առնչություն ունենալ հայցի առարկայի հետ և հիմք հանդիսանալ կողմի դիրքորոշումը հիմնավորելու համար՝ համապատասխան ապացույցներ ներկայացնելու դեպքում: ԵԿԴ/1226/02/09 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

2. Վճռաբեկ դատարանի ստորև ներկայացվող որոշումներում սահմանվեցին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-ին հոդվածի կիրառման կանոնները :

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Ա. ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդու արժանապատվությունը՝ որպես նրա իրավունքների ու ազատությունների անքակտելի հիմք, հարգվում և պաշտպանվում է պետության կողմից:

ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել հրաժարվելու իր կարծիքից կամ փոխելու այն: Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք, ներառյալ՝ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պետական սահմաններից:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ և գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության և անկախ սահմաններից..., իսկ 2-րդ մասի համաձայն՝ այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների և պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ձևականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես նաև այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմաններով ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունը պահպանելու նպատակով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանների հայեցողական լիազորության ճիշտ կենսագործման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան) կողմից սահմանված չափորոշիչները խոսքի ազատության իրավունքի և դրա սահմանափակումների վերաբերյալ, մասնավորապես.

1. Խոսքի ազատության իրավունքի սահմանափակումները պետք է նախատեսված լինեն օրենքով,

2. Դրանք պետք է անհրաժեշտ լինեն ժողովրդավարական հասարակությունում,

3. Դրանք պետք է հետապնդեն իրավաչափ նպատակ,

4. Կիրառված սահմանափակումները պետք է համաչափ լինեն հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին:

Նախատեսված է օրենքով

Օրենքով նախատեսված լինելու պահանջն առաջին հերթին հանգում է համապատասխան ներպետական օրենքի առկայության: Միաժամանակ որոշակի պահանջներ պետք է նախատեսվեն նաև այդ օրենքի որակական հատկանիշների համար:

Մասնավորապես այն պետք է լինի ընդհանուր կիրառման ներքին ակտ, պետք է լինի հստակ և յուրաքանչյուրին հասանելի:

Այդ մասին է վկայում նաև Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը: Այսպես՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ Կոնվենցիայում նշված «նախատեսված է օրենքով» արտահայտությունը պահանջում է ոչ միայն ներպետական օրենքի առկայություն, այլև այն վերաբերում է օրենքի որակին: Օրենքը պետք է հասանելի և կանխատեսելի լինի, այսինքն՝ ձևակերպված լինի բավականաչափ հստակ, որպեսզի անհատին հնարավորություն ընձեռի անհրաժեշտության դեպքում կարգավորել իր վարքագիծը (տե՛ս [Սանդի Թայսոն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանի 26.04.1979 թվականի վճիռը](#), կետ 49, [Սանտիա Ուիտգեվերս Բ. Վ.-ն ընդդեմ Նիդերլանդների գործով Եվրոպական դատարանի 14.09.2010 թվականի վճիռը](#), կետ 81):

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում հավելել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի սահմանադրականության հարցը քննարկվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի նոյեմբերի 15-ի թիվ ՍԴՈ-997 որոշմամբ՝ ճանաչվելով ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող, հետևաբար «նախատեսված է օրենքով» հասկացության որակական պահանջները համապատասխանում են նաև դրանց սահմանադրականության տեսանկյունից:

Հետապնդում է իրավաչափ նպատակ

Արտահայտվելու նկատմամբ կիրառվող սահմանափակումները պետք է հետապնդեն իրավաչափ նպատակ: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վիրավորանքի և զրպարտության վերաբերյալ գործերով իրավաչափ են այն նպատակները, որոնք նախատեսված են Սահմանադրությամբ կամ միջազգային իրավունքի նորմերով նախատեսված արժեքների՝ անձի պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանության համար:

Խոսքի ազատության սահմանափակումները նախատեսված են թե՛ ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածում, թե՛ «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 19-րդ հոդվածի 3-րդ կետում, թե՛ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետում:

«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի մայիսի 18-ի ՀՕ-97-Ն օրենքի ընդունումը, որով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածը շարադրվեց նոր խմբագրությամբ և օրենսգիրքը լրացվեց նոր՝ 1087.1-րդ հոդվածով, նպատակ ունի ապահովել անձի պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը այլ անձանց ոտնձգություններից, հստակեցնել զրպարտություն և վիրավորանք հասկացությունները, զրպարտության և վիրավորանքի համար պատասխանատու անձանց շրջանակը և համարժեք դարձնել պատասխանատվությունը:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ դրույթները հետապնդում են իրավաչափ նպատակ, այն է՝ ապահովել անձի սահմանադրական և կոնվենցիոն իրավունքների՝ պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանությունը:

Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում և համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին

Եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի մեկնաբանմանը, բազմիցս նշել է, որ իրավունքներին միջամտելու անհրաժեշտությունը որոշելու հարցում մասնակից պետություններն օժտված են հայեցողության որոշակի սահմանով, որը, սակայն, ուղեկցվում է եվրոպական կառույցների վերահսկողությամբ, իսկ վերջինիս սահմանները կախված են գործի բնույթից: Բոլոր այն դեպքերում, երբ արձանագրվում է միջամտություն Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթներով երաշխավորված ազատություններին և իրավունքներին, եվրոպական կառույցները պետք է խիստ վերահսկողություն սահմանեն, ինչը պայմանավորված է այդ իրավունքների կարևորությամբ (տե՛ս [«Աուտրոնիկ» բաժնետիրական ընկերությունն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Եվրոպական դատարանի 22.05.1990 թվականի վճիռը, կետ 61, «Գրուպպերա ռադիո» բաժնետիրական ընկերությունը և մյուսներն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Եվրոպական դատարանի 28.03.1990 թվականի վճիռը, կետ 61](#)):

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ «անհրաժեշտ» հասկացությունը նշանակում է, որ սահմանափակումն առաջացել է հասարակական կամ սոցիալական կարիքներից և առկա է ճնշող հասարակական կարծիք այդ հարցում: Ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ միջոց համարվելու համար միջամտությունը պետք է «բավականաչափ» հիմնավորված լինի, ինչը պարզելու համար հարկավոր է հաշվի առնել տվյալ գործով հանրությանը հուզող յուրաքանչյուր հայեցակետ (տե՛ս [Սանդի Թայսնն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանի 26.04.1979 թվականի վճիռը, կետ 65](#)):

Հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին միջամտության համաչափությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև **պատասխանատվության միջոցների բնույթն ու խստությունը** (տե՛ս [Տամբերն ընդդեմ Բատոնիայի գործով Եվրոպական դատարանի 04.04.2001 թվականի վճիռը, կետ 69](#)): Պատասխանատվության համար ընտրված միջոցի բնույթը և խստությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով դրանք պարզման ենթակա ինքնուրույն հարցեր են:

Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ բոլոր դեպքերում համաչափությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել կիրառված միջոցների **պիտանիությունը**: Սա ենթադրում է, որ պատասխանատվության միջոցների կիրառման լիազորություն ունեցող սուբյեկտը ընտրում է հնարավոր միջոցներից պիտանին: Պիտանի միջոցների մեկից ավելիի առկայության դեպքում պետք է ընտրվի այն միջոցը, որն **անհրաժեշտ է** նպատակին հասնելու համար, իսկ պիտանի և անհրաժեշտ միջոցներից միայն նա, որը հնարավորություն է տալիս առավել **նվազ ձևով միջամտելով** կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքին ապահովել այլ անձի պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանությունը:

**Բ. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի կանոնակարգումները
Վնաս պատճառողը և տուժողը**

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անձը, որի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորել են վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով, կարող է դիմել դատարան՝ վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտություն կատարած անձի դեմ:

Վերոնշյալ դրույթից հետևում է, որ **վնաս պատճառողն** այն անձն է (ֆիզիկական կամ իրավաբանական), ով վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով արատավորել է այլ ֆիզիկական անձի պատիվը կամ արժանապատվությունը կամ անհատ գործարարի կամ իրավաբանական անձի գործարար համբավը:

Տուժողը (զրպարտության կամ վիրավորանքի ենթարկված անձ) այն ֆիզիկական անձն է, ում պատիվը կամ արժանապատվությունը կամ անհատ գործարարի կամ իրավաբանական անձի գործարար համբավն արատավորել է մեկ այլ անձ (ֆիզիկական կամ իրավաբանական) վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով:

Վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացող հարաբերության սուբյեկտների շրջանակի սահմանափակում օրենսդիրն արդարացիորեն չի նախատեսել, և այդպիսիք կարող են լինել ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ իրավաբանական անձինք: Բնչպես վնաս կրողի, այնպես էլ վնաս պատճառողի կողմում կարող են հանդես գալ մեկից ավելի անձինք, և այս դեպքում ծագում է անձանց բազմաթվությամբ պարտավորություն: Ըստ այդմ էլ վնաս պատճառողները հանդես կգան որպես համապարտ պարտապաններ, եթե ծագած պարտավորությունը (վնասի հատուցումը) անբաժանելի է, իսկ տուժողները՝ որպես համիրավ պարտատերեր: Նշված դիրքորոշման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 1073-րդ հոդվածի կանոնակարգումները:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ թեև մեկնաբանվող դրույթը ուղղակիորեն չի ամրագրում անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ անձանց պատիվը և արժանապատվությունը պաշտպանելու հնարավորություն, սակայն այն միաժամանակ չի էլ բացառում նման հնարավորությունը, ուստի անկախ լրիվ գործունակության առկայությունից կամ բացակայությունից (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 24-րդ, 29-րդ, 30-րդ, 31-րդ, 32-րդ հոդվածներ)՝ անձը պետք է հնարավորություն ունենա պաշտպանելու իր պատիվն ու արժանապատվությունը: Այս դեպքում դատարան համապատասխան հայց կարող են ներկայացնել անգործունակի կամ սահմանափակ գործունակի օրինական ներկայացուցիչները (ծնող, խնամակալ, հոգաբարձու): Բնչ վերաբերում է իրավունակությունը դադարած, այսինքն՝ մահացած կամ մահացած ճանաչված քաղաքացու պատիվն ու արժանապատվությունը պաշտպանելուն, ապա վերջինիս իրավական կարգավորումն ամրագրված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 2-րդ կետում, որի համաձայն՝ քաղաքացու պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը շահագրգիռ անձանց պահանջով թույլատրվում է նաև նրա մահից հետո: Որպես շահագրգիռ անձ կարող են հանդես գալ ինչպես վերջինիս ժառանգները, այնպես էլ յուրաքանչյուր անձ, ով կապացուցի նշված հարցում իր շահագրգիռ անձ լինելը:

Վիրավորանքը և զրպարտությունը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ սույն օրենսգրքի իմաստով վիրավորանքը խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունն է:

Սույն օրենսգրքի իմաստով հրապարակային արտահայտությունը տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ կարող է չհամարվել վիրավորանք, եթե այն հիմնված է ստույգ փաստերի վրա (բացառությամբ բնական արատների) կամ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով:

Վերոնշյալ դրույթների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ վիրավորանքը (պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունը) կարող է դրսևորվել խոսքով, ինչպես բանավոր, այնպես էլ գրավոր, պատկերների միջոցով (նկարներ, տարածական պատկերներ), ձայնի (ինչպես բանավոր խոսք, այնպես էլ տարբեր հնչերանգների կիրառումը), նշանների միջոցով (ժեստիկուլացիաներ, սիմվոլներ): Օրենսդիրն իրավացիորեն չի սահմանափակել միջոցների շարքը, որոնք կարող են կիրառվել վիրավորանքն արտահայտելիս՝ հնարավորություն տալով իրավակիրառողին, կոնկրետ

գործի հանգամանքներից ելնելով, որոշել՝ արդյոք տվյալ միջոցի օգտագործմամբ կատարված արտահայտությունը կարող է որակվել որպես վիրավորանք: Հետևաբար վիրավորանքը կարող է արտահայտվել ցանկացած այլ միջոցի օգտագործմամբ, որը ներառված չէ վերոնշյալ թվարկման մեջ:

Անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ վիրավորանք գնահատելու չափանիշներին՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ՝

1. արված արտահայտությունն իրականում պետք է արատավորի անձի պատիվը, արժանապատվությունը և գործարար համբավը, որպիսի փաստը ապացուցելու դատավարական բեռը կրում է հայցվորը,

2. արտահայտություն կատարողն ի սկզբանե պետք է հետապնդի անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելու նպատակ, այսինքն՝ պետք է իր կատարած արտահայտությամբ անձի հեղինակությունը նսեմացնելու և նրան նվաստացնելու դիտավորություն ունենա: Մասնավորապես՝ նման նպատակի առկայության մասին կարող է վկայել այնպիսի իրավիճակը, երբ անձը ողջամիտ բոլոր հնարավոր միջոցները չի ձեռնարկել տեղեկատվության՝ իրականությանը համապատասխանելու հանգամանքը ճշտելու համար կամ էլ գիտեր կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար տեղեկատվության՝ ստույգ փաստերի վրա հիմնված չլինելու մասին: Այս փաստի ապացուցման բեռը նույնպես կրում է հայցվորը:

3. արտահայտությունը պետք է կատարված լինի հրապարակային ձևով, որպիսի փաստի ապացուցման դատավարական բեռը դարձյալ կրում է հայցվորը: Հրապարակային կարող են համարվել առնվազն մեկ երրորդ անձի ներկայությամբ կատարված արտահայտությունները և ներկայացված փաստերը: Վերջիններս երրորդ անձի ներկայությամբ կատարված են համարվում նաև այն դեպքում, երբ երրորդ անձը ևս կատարում է արտահայտություններ և ներկայացնում փաստեր, որոնք բովանդակային առումով կապված են վիրավորողի արած արտահայտությունների կամ ներկայացրած փաստերի հետ (օրինակ՝ երկու և ավելի անձանց կողմից վիրավորելը): Նման դեպքերում առկա է վնասի համատեղ պատճառում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հրապարակային արտահայտությունը կամ հրապարակային ներկայացումը կարող է դրսևորվել տպագրության միջոցով, ռադիոյի կամ հեռուստատեսության միջոցով հեռարձակմամբ, զանգվածային լրատվության միջոցներով տարածմամբ, համացանցի միջոցով տարածմամբ, ինչպես նաև հեռահաղորդակցության այլ միջոցների օգտագործմամբ, հրապարակային ելույթներով, կամ որևէ այլ կերպ թեկուզ մեկ երրորդ անձի դրանց հաղորդակից դարձնելով: Այդպիսի արտահայտությունների ներկայացումը հասցեատիրոջը չի կարող համարվել հրապարակային, եթե դրանք ներկայացնող անձը բավականաչափ միջոցներ է ձեռնարկել դրանց գաղտնիությունն ապահովելու ուղղությամբ, որպեսզի դրանք հասանելի չդառնան այլ անձանց:

Մեկնաբանվող հոդվածի կարգավորումից դուրս են այն դեպքերը, երբ հայտարարությունը կատարվել է ոչ հրապարակային (անձը վիրավորել է տուժողին առանց երրորդ անձանց ներկայության):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված դրույթում ամրագրված վիրավորանքի սահմանումը չի կարող ենթադրել, որ անձի համբավին վնաս պատճառող ցանկացած բացասական կարծիք կամ որոշակի փաստական հիմք ունեցող գնահատող դատողություն պաշտպանված չէ օրենքով: Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով պաշտպանվում է բացասական կարծիքի կամ գնահատող դատողության արտահայտումը այնքանով, որքանով այն հիմնված է հաստատված կամ ընդունված փաստերի վրա: Ի տարբերություն փաստերի, որոնք կարող են ներկայացվել և հիմնավորվել, գնահատող դատողությունները չեն կարող ապացուցվել: Գնահատող դատողության ապացուցման պարտականությունն անհնար է իրականացնել և ինքնին խախտում է կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքը, որը Գոնվենցիայի 10-րդ հոդվածում ամրագրված իրավունքի հիմնարար մասն է կազմում: Այնուամենայնիվ, երբ հայտարարությունը որակվում է որպես գնահատող դատողություն, անհրաժեշտ է, որ վերջինս հիմնվի բավարար փաստական կազմի վրա (տե՛ս [Պեդերսենը և Բաադսգաարդն ընդդեմ Դանիայի գործով Եվրոպական դատարանի 17.12.2004 թվականի վճիռը, կետ 76](#)): Գնահատողական դատողությունը կարող է անընդունելի համարվել, քանի որ այն առանց փաստական հիմքի կարող է չափազանցված

համարվել (տե՛ս [Ռիզոսը](#) և [Դասկասն](#) [ընդդեմ Հունաստանի](#) [գործով](#) [Եվրոպական դատարանի](#) [27.05.2004 թվականի վճիռը](#), կետ 45):

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ պայմանների առկայությունը պարտադիր է արտահայտությունը վիրավորանք գնահատելու համար: Այդուհանդերձ, օրենսդիրն ամրագրել է որոշակի դեպքեր, երբ արտահայտությունը թեև բավարարում է վերոնշյալ պայմաններին, սակայն կոնկրետ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ օրենքի ուժով կարող է չհամարվել վիրավորանք: Այդպիսիք են այն դեպքերը, երբ տեղեկատվությունը հիմնված է **ստույգ փաստերի վրա** (բացառությամբ բնական արատների) կամ **պայմանավորված է գերակա հանրային շահով**: Օրենսդրական նման ձևակերպումը հիմք է արձանագրելու, որ այդ դեպքերը յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով ենթակա են առանձին գնահատման՝ պարզելու, թե արդյոք տվյալ **բովանդակությամբ** և տվյալ **իրավիճակում** ներկայացված արտահայտությունը պարունակում է վիրավորանք, թե ոչ:

Անդրադառնալով «Ստույգ փաստեր» եզրույթին՝ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ այդպիսիք հանդիսանում են այն փաստերը, որոնք հիմնավորվում են ապացույցներով տեղեկատվության հրապարակման հետ միաժամանակ կամ հանդիսանում են հանրահայտ փաստեր (ապացուցման անհրաժեշտություն չունեցող): Անհրաժեշտ է ուշադրության դարձնել փաստերի և գնահատող դատողությունների տարբերակման խնդրին, քանի որ դրանք մեծ կարևորություն են ներկայացնում գործի քննության համար և մեծապես կարող են ազդել գործի ելքի վրա: Եվրոպական դատարանը, Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի համատեքստում անդրադառնալով նշված խնդրին, հստակ տարանջատում է կատարում **փաստերի և գնահատող դատողությունների** միջև, որի վերաբերյալ ձևավորել է հետևյալ ընդհանուր սկզբունքը. «Եթե փաստերի առկայությունը կարելի է ապացուցել, ապա գնահատող դատողությունները չեն կարող ապացուցվել. գնահատող դատողությունների ապացուցումն անհնարին խնդիր է, և նման պահանջը խախտում է կարծիքի արտահայտման ազատությունը, որը Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի հիմնարար մասերից է:» (տե՛ս [Լինգեսն](#) [ընդդեմ Ավստրիայի](#) [գործով](#) [Եվրոպական դատարանի](#) [08.07.1986 թվականի վճիռը](#), կետ 46):

Վերոգրյալից զատ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել, որ գնահատող դատողությունը, դիտարկելով որպես կարծիքի ազատ արտահայտման, այլ ոչ թե տեղեկություններ տարածելու իրավունքի դրսևորում, յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատման առարկա դարձնել այն, թե արդյոք տվյալ դատողությունը հիմնված է որոշակի փաստերի վրա: Փաստական հիմքից զուրկ գնահատող դատողությունը պաշտպանված չէ պետական միջամտությունից: Վճռաբեկ դատարանի նման դիրքորոշումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ անդրադառնալով նշված հարցին՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անձնական կարծիքը կարող է չափազանցված համարվել՝ հատկապես փաստացի հիմքի բացակայության պայմաններում (տե՛ս [Օբերշլիքն](#) [ընդդեմ Ավստրիայի](#) [գործով](#) [Եվրոպական դատարանի](#) [01.07.1997 թվականի վճիռը](#), կետ 33):

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ յուրաքանչյուր դատական գործի քննության շրջանակներում անհրաժեշտ է պարզել՝ արդյոք ներկայացված փաստացի տվյալները տվյալ իրավիճակում և իրենց բովանդակությամբ բխել են «Գերակա հանրային շահից», որն անմիջականորեն պայմանավորված է հասարակության տեղեկացված լինելու իրավունքի շահով, արդյոք հանրության համար այդ տեղեկատվությունը զգալիորեն անհրաժեշտ է եղել, արդյոք հասարակությունը հետևել է այդ տեղեկությունների տարածման ընթացքին և սպասել է դրանց հետագա հրապարակմանը: «Գերակա հանրային շահը» գնահատելիս վերոնշյալ հարցերին պատասխանելու անհրաժեշտությունը բխում է նրանից, որ զանգվածային լրատվության միջոցների վրա է դրված հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող ոլորտների և հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվության, այդ թվում գաղափարների տարածման պարտականություն: Զանգվածային լրատվության միջոցների այդ գործառնություն (պարտականությանը) զուգորդվում (համապատասխանում) է հասարակության կողմից տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ քննարկման առարկա հարցի վերաբերյալ դատական գործեր քննելիս դատարանները մեծ ուշադրություն պետք է դարձնեն հրապարակայնորեն փաստացի տվյալներ ներկայացրած անձի բացատրություններին, մոտեցումներին, իր կողմից ներկայացված փաստացի տվյալների նկատմամբ վերաբերմունքին՝

պարզելու նպատակով՝ արդյո՞ք անձը ներկայացված փաստերով դիտավորություն ունեցել է արատավորելու որևէ մեկին, թե՞ օբյեկտիվորեն արտահայտել է իր գնահատող դատողությունները՝ միաժամանակ դրսևորելով բարեխիղճ մոտեցում:

Հետևաբար, հարկ է նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի միանշանակ պահանջն է, որպեսզի վիրավորանքի և զրպարտության գործերով հստակ տարանջատում կատարվի գնահատողական դատողության և փաստերի միջև՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտումներ թույլ տալը բացառելու նպատակով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ նույն օրենսգրքի իմաստով զրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը և արատավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ արատավորող կարող են լինել այնպիսի տվյալները, որոնք բովանդակում են ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից գործող օրենսդրության պահանջների խախտման, անարդարացի վարքագծի դրսևորման, անձնական, հասարակական կամ քաղաքական կյանքում էթիկայի պահանջներին հակասող վարքագծի դրսևորման, տնտեսական կամ ձեռնարկատիրական գործունեության ժամանակ անբարեխիղճության, գործարար շրջանառության սովորույթների խախտման և այլ տեղեկություններ, որոնք չեն հիմնավորվում վերաբերելի և թույլատրելի ապացույցներով (իրական չեն), նվաստացնում, նսեմացնում են անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ զրպարտություն գնահատելու չափանիշներին՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ՝

1. անձի վերաբերյալ պետք է ներկայացված լինեն փաստացի տվյալներ, այսինքն՝ ներկայացվածն իր մեջ պետք է պարունակի կոնկրետ, հստակ տեղեկություններ որոշակի գործողության կամ անգործության վերաբերյալ, այն չպետք է լինի վերացական,

2. անձի վերաբերյալ փաստացի տվյալները պետք է ներկայացված լինեն հրապարակային,

3. ներկայացված փաստացի տվյալները պետք է չհամապատասխանեն իրականությանը, այսինքն՝ պետք է լինեն սուտ, անհիմն, ոչ հավաստի,

4. ներկայացված փաստացի տվյալներն իրականում պետք է արատավորեն անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Որպեսզի միջամտությունը խոսքի և կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքին լինի համաչափ օրինական նպատակներին՝ այլ մարդկանց հեղինակության պաշտպանությանը, անհրաժեշտ է օբյեկտիվ կապի առկայություն գնահատող դատողությունների և այն անձի միջև, ով դիմել է դատարան: Հրապարակումների զրպարտչական բնույթի մասին միայն ենթադրելը և կասկածելը բավարար չէ հաստատելու այն հանգամանքը, որ որևիցե կոնկրետ անձի հասցվել է վնաս: Գործի փաստական հանգամանքներում պետք է լինի այնպիսի հանգամանք, որ սովորական ընթերցողն էլ զգա, որ տվյալ հայտարարությունն իրականում հասցեագրված է անմիջականորեն դիմումատուին, կամ էլ որ հենց ինքն է հանդիսացել քննադատության թիրախ (տե՛ս [Դյուլդին և Կիպուվը ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 31.10.2007 թվականի վճիռը, կետ 44](#)):

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վերն արդեն իսկ անդրադարձ կատարվել է «հրապարակային ներկայացնել», «փաստեր» և «գնահատողական դատողություններ» եզրույթներին և դրանց մեկնաբանությունները հավասարապես կիրառելի են նաև զրպարտության դեպքերի համար՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կրկին չի անդրադառնում դրանց:

Հետևաբար, նշված վավերապայմանների կամ դրանցից որևէ մեկի բացակայության դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի բովանդակության ընկալման տեսանկյունից չի կարող խոսք լինել զրպարտության, հետևաբար նաև՝ դրանով պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին:

Վերը նշված չափանիշների առկայության կամ բացակայության հանգամանքի բացահայտումը կարևոր է դատարանների կողմից արդարադատություն իրականացնելիս, այդ թվում՝ ներկայացված փաստացի տվյալները որպես զրպարտություն գնահատելիս:

Միաժամանակ հարկ է նկատել, որ օրենսդիրն ամրագրել է պայմաններ, երբ փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն: Նշված պայմաններն

ամրագրված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 5-րդ կետում: Ըստ նշված կետի՝ նույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն, եթե՝

1) դրանք տեղ են գտել մինչդատական կամ դատական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կատարված արտահայտությունում կամ ներկայացրած ապացույցներում:

2) դա տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, և եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացույցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը և հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև հավասարակշռված և բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները:

3) այն բխում է զրպարտության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պատասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

Վերոնշյալ դրույթի վերլուծությունից հետևում է, որ անկախ նրանից՝ անձը հրապարակել է մեկ այլ անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորող և իրականությանը չհամապատասխանող տվյալներ, վերջիններիս ներկայացումը չի համարվի զրպարտություն, եթե դրանք՝

1. **Վերաբերում են դատական կամ մինչդատական վարույթում գտնվող գործի հանգամանքներին կամ տեղ են գտել ապացույցներում:** Նշված դրույթում ամրագրված «մինչդատական» և «դատական վարույթ» տերմինները հավասարապես պետք է վերաբերեն ինչպես քաղաքացիական և վարչական դատավարության (դատական վարույթներ), այնպես էլ քրեական դատավարության կարգով քննվող գործերին (մինչդատական և դատական վարույթներ):

2. **Պայմանավորված են գերակա հանրային շահով:** Վճռաբեկ դատարանը վերնում տրված մեկնաբանությամբ արդեն իսկ անդրադարձել է «գերակա հանրային շահ» արտահայտության մեկնաբանմանը, ուստի կրկին չի անդրադառնում դրան: Ի տարբերություն վիրավորանքի, երբ տեղեկատվության՝ գերակա հանրային շահով պայմանավորված լինելու հանգամանքի առկայությունը բացառում է տվյալ տեղեկատվությունը վիրավորանք համարելը, զրպարտության դեպքում անհրաժեշտ է լրացուցիչ փաստական կազմի առկայություն: Մասնավորապես՝ փաստացի տվյալներ հրապարակած անձը պետք է ապացուցի, որ մինչ հրապարակելը ձեռնարկել է այնպիսի միջոցներ, որոնք **հնարավորություն են ընձեռել վերջինիս հանգելու հետևության** այն մասին, որ փաստացի այդ տվյալները պայմանավորված են հանրային գերակա շահով և կարող էին համապատասխանել իրականությանը: Բացի այդ, հրապարակող անձը պետք է նշված տվյալները բացահայտի բարեխիղճ և հավասարակշռված: Այս դեպքում բարեխղճությունը ենթադրում է տեղեկատվության (փաստացի տվյալի (տվյալների)) ամբողջական, առանց էական նշանակություն ունեցող փաստերի փոփոխման շարադրանք: Ինչ վերաբերում է «հավասարակշռված» եզրույթին, ապա Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ հավասարակշռվածություն պետք է լինի ներկայացվող փաստացի տվյալների և գերակա հանրային շահի հարաբերակցության առումով: Փաստացի տվյալների հրապարակումը, պայմանավորված լինելով գերակա հանրային շահով, չպետք է պարունակի զրպարտող այլ տեղեկություններ, որոնք չեն առնչվում տվյալ խնդրին:

3. **Զրպարտությունը վերոնշյալ դրույթի ուժով բացակայում է նաև այն դեպքում, երբ հրապարակային տեղեկություններ տարածող անձը նշված տեղեկությունները տարածում է՝ հիմք ընդունելով զրպարտության ենթարկվողի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթում կամ պատասխանում կամ նրանցից ելնող փաստաթղթում արված եզրահանգումները կամ փաստերը:**

Տեղեկատվության տարածումը այս դեպքում ևս ենթադրում է հրապարակային ելույթում կամ պատասխանում կամ փաստաթղթում տեղ գտած եզրահանգումների կամ փաստերի բարեխիղճ շարադրանք: Ելույթ պետք է դիտարկել անձի կողմից հնչեցրած բանավոր խոսքը, որը նպատակ ունի որոշակի տեղեկատվություն հասու դարձնել անորոշ թվով անձանց և արվում է որոշակի ձևաչափին համապատասխան կազմակերպված միջոցառումների ժամանակ (օրինակ՝ կոնֆերանսներ, համաժողովներ, հավաքներ, հանրահավաքներ և այլն):

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ սույն հոդվածի իմաստով «փաստաթուղթ» տերմինի մեկնաբանությունն անհրաժեշտ է կատարել՝ հաշվի առնելով նաև երկրում գործող փաստաթղթաշրջանառության էլեկտրոնային կարգավորումը: Ուստի «փաստաթուղթ» տերմինը սույն հոդվածի իմաստով չպետք է նույնացվի բացառապես թղթային կրիչի օգտագործմամբ կազմված գրավոր արտահայտված տեղեկության հետ: Դրանում կարող են ներառվել կրիչի ցանկացած տեսակի (էլեկտրոնային (ֆաքս, լուսապատճեն և այլն), նյութական այլ կրիչներ) օգտագործմամբ կատարված գրառումները: Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ եզրահանգումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ «փաստաթուղթ» տերմինի նեղ մեկնաբանումն անհարկի սահմանափակում է և չի ներառում դեպքերի այն շրջանակը, որոնց պարագայում փաստաթղթերը կազմվում և տարածվում են էլեկտրոնային միջոցների օգտագործմամբ:

Պատասխանատվությունից ազատվելը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ անձն ազատվում է վիրավորանքի կամ գրպարտության համար պատասխանատվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի տվյալները լրատվական գործակալության տարածած տեղեկատվության, ինչպես նաև այլ անձի հրապարակային էլույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրատվության այլ միջոցի կամ հեղինակային որևէ ստեղծագործության բովանդակված տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են, և դա տարածելիս հղում է կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին):

Նույն հոդվածի 9-րդ կետի համաձայն՝ եթե վիրավորելիս կամ գրպարտելիս հղում չի կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին), կամ տեղեկատվության աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի չէ, կամ լրատվական գործունեություն իրականացնողը, օգտվելով տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու իր իրավունքից, չի հայտնում հեղինակի անունը, ապա փոխհատուցման պարտավորությունը կրում է վիրավորանքը կամ գրպարտությունը հրապարակային ներկայացնողը, իսկ եթե այն ներկայացվել է լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվական գործունեություն իրականացնողը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ վերոնշյալ դրույթները մեկնաբանելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև համակարգային մեկնաբանության սկզբունքը: Այսպես՝ սույն հոդվածը, ներառված լինելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող հարաբերությունները կանոնակարգող գլխում, վերաբերում է քաղաքացու պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող հարաբերությունների կարգավորմանը: Ընդ որում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի կանոնակարգումները վերաբերում են բացառապես **վիրավորանքի և գրպարտության միջոցով** պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին **վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացող հարաբերություններին**:

Վերոնշյալ մեկնաբանությունները հիմք ընդունելով և համադրելով դրանք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 2-րդ կետում ամրագրված պարտավորությունների ծագման հիմքերի հետ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անձին վիրավորելը կամ գրպարտելը առաջացնում են պարտավորական հարաբերություն (պարտավորություն): Պարտավորական հարաբերության դադարման հիմքերին վերաբերող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 423-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով նախատեսված հիմքերով: Վիրավորանքի կամ գրպարտության հիմքով ծագած պարտավորությունը ևս դադարում է պարտավորությունների դադարման համար ընդհանուր հիմքերի առկայության դեպքում՝ հաշվի առնելով այդ հարաբերությունները կարգավորող նորմերի առանձնահատկությունները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ գրպարտության վերաբերյալ գործերով անհրաժեշտ փաստական հանգամանքների առկայության կամ բացակայության ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը պատասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր, մինչդեռ հայցվորը տիրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին:

Համադրելով վերոնշյալ դրույթը նույն հոդվածի 3-րդ կետում ամրագրված «գրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը» դրույթի հետ՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը. գրպարտության վերաբերյալ գործերի քննության ընթացքում գործում է այն կանխավարկածը, որ փաստերի՝ իրականությանը համապատասխանելու ապացուցման բեռը կրում է պատասխանողը: Այս ընդհանուր կանոնից բացառություն է հանդիսանում միայն այն դեպքը, երբ ապացուցման պարտականությունը պատասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր: Այս պարագայում ապացուցման պարտականությունը կրում է հայցվորը, սակայն միայն այն դեպքում, երբ պատասխանողը կհիմնավորի իրենից պահանջվող գործողությունների և ջանքերի ոչ ողջամիտ լինելը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ հայցվորը տիրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին: Եթե նույնիսկ պատասխանողից պահանջվող գործողությունները կամ ջանքերը ոչ ողջամիտ են, սակայն անհրաժեշտ ապացույցներին հայցվորը չի տիրապետում, ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը:

Վիճարկվող փաստերի՝ իրականությանը համապատասխանելու հանգամանքի հաստատումը պատասխանողին (ենթադրյալ վնաս պատճառողին) ազատում է պատասխանատվությունից, հետևաբար հանգեցնում է ենթադրյալ պարտավորության դադարման:

Ջրպարտության կամ վիրավորելու հետևանքով ծագող հարաբերությունը դադարում է նաև այն դեպքում, երբ լրատվական գործունեություն իրականացնողը տուժողի պահանջով հրապարակել է հերքում կամ տուժողի պատասխանը: Վճռաբեկ դատարանի նշված եզրահանգումը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 10-րդ կետի կանոնակարգումից, որի համաձայն՝ անձը չի կարող օգտվել սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներից, եթե նա մինչև դատարան դիմելը «Ձանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում և (կամ) իր պատասխանի հրապարակում, և լրատվական գործունեություն իրականացնողը կատարել է այդ պահանջը:

Վերոնշյալ ընդհանուր և հատուկ հիմքերից բացի օրենսդիրը **վիրավորանքի կամ գրպարտության միջոցով վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացող հարաբերության** դադարման որևէ այլ հիմք չի նախատեսել:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերից հետևում է, որ անձն ազատվում է պատասխանատվությունից երկու պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

- արտահայտված կամ ներկայացված փաստացի տվյալներն անձի հրապարակային ելույթների, պաշտոնական փաստաթղթերի, հեղինակային ստեղծագործությունների, լրատվական գործունեություն իրականացնող ընկերությունների հրապարակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են,

- տեղեկատվությունը տարածելիս հղում է կատարվել **տեղեկատվության աղբյուրին:**

Տեղեկատվությունը բառացի կամ բարեխիղճ ներկայացնելու օրենսդրի պահանջը նպատակ է հետապնդում ապահովել բացահայտված աղբյուրում տեղ գտած տեղեկատվության բառացի շարադրանքը կամ հրապարակել այն այնպես, որ չփոխվի ինչպես ամբողջական իմաստը, այնպես էլ կոնկրետ փաստերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվությունը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև անդրադառնալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերում ամրագրված «տեղեկատվության աղբյուր» եզրույթին: Նշված դրույթների վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով տեղեկատվության աղբյուրներն **անձինք** են (ֆիզիկական և իրավաբանական), որոնք տարբեր **միջոցներով** հրապարակում են տեղեկատվությունը: Տեղեկատվության աղբյուր են հանդիսանում հեղինակները և լրատվական գործակալությունները: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ հիշատակված դրույթներում ամրագրված **անձի հրապարակային ելույթները, պաշտոնական փաստաթղթերը, հեղինակային ստեղծագործությունները** տեղեկատվության **աղբյուրների** կողմից օգտագործվող **միջոցներ են:**

«Տեղեկատվության միջոց» հասկացությունը մեկնաբանելիս Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադարձ կատարել Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին:

Վերջինիս համաձայն՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի գործողության ոլորտում են գտնվում ոչ միայն այն տեղեկությունները և գաղափարները, որոնք արտահայտվում են գրավոր կամ բանավոր խոսքի **միջոցով**, այլ նաև տարաբնույթ միջոցներով արտահայտված և տարածվող տեղեկություններն ու գաղափարները: Մասնավորապես՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը կիրառելի է գեղարվեստական ինքնարտահայտման միջոցների՝ նկարների, ֆիլմերի և արվեստի այլ ստեղծագործությունների նկատմամբ, ինչպես նաև հեռարձակման բոլոր միջոցների և էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգերի նկատմամբ (տեղեկությունների և գաղափարների արտահայտման միջոցների հարցին Եվրոպական դատարանն ի թիվս այլոց անդրադարձել է Մյուլերը և մյուսներն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով 24.05.1988 թվականի որոշմամբ, կետ 34, Աուլթրոնիկ ԷյՋի-ն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով 22.05.1990 թվականի որոշմամբ, կետ 47):

Վերոնշյալ հետևությունը հիմք ընդունելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն դեպքում, երբ հղում է կատարված տեղեկատվության աղբյուրին, սակայն նույն աղբյուրում տեղ գտած տեղեկատվությունը հրապարակված չէ բառացի կամ բարեխիղճ, այլ կերպ՝ հրապարակողը փոփոխություններ է մտցրել տեղեկատվության մեջ, ավելացրել է, հանել կամ փոփոխել փաստերը (շարադրանքը կամ դրա առանձին մասերը), ապա հրապարակող անձը չի ազատվում պատասխանատվությունից: Նույն կանոնը գործում է նաև այն դեպքում, երբ տարածողը թեև վերարտադրում է տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ շարադրանքը, այդուհանդերձ հղում է կատարում մի աղբյուրի, որը չի համարվում «տեղեկատվության աղբյուր» ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով, այն է՝ չի հանդիսանում հեղինակ կամ լրատվական գործակալություն:

Վերը նշված երկու դեպքերում էլ տեղեկատվություն հրապարակողն ինքն է համարվում զրպարտող կամ վիրավորող:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ տեղեկատվություն հրապարակողը, եթե նույնիսկ հրապարակել է տեղեկատվության բովանդակությունը բառացի կամ բարեխիղճ և հղում է կատարել աղբյուրին, չի ազատվում պատասխանատվությունից, եթե դատավարության ընթացքում կապացուցվի, որ նա գիտեր կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար տեղեկատվության՝ զրպարտություն լինելու մասին, քանի որ նման դեպքում անձի մոտ առկա է զրպարտելու դիտավորությունը: Այս դեպքում ինչպես տեղեկատվությունը կրող աղբյուրը, այնպես էլ այդ տեղեկատվությունը հրապարակողը կրում են համապարտ պատասխանատվություն որպես համատեղ վնաս պատճառողներ:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև նշել, որ բովանդակային առումով տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտումը պետք է կատարվի տեղեկատվությունը տարածելու հետ միաժամանակ: Տեղեկատվությունը **տարածելիս** և ոչ թե դրանից հետո աղբյուրի բացահայտումը նպատակ է հետապնդում այդ տեղեկատվության հասցեատերերի մոտ ապահովել տեղեկացվածություն այն մասին, որ զրպարտությունը կամ վիրավորանքը դուրս է գալիս կոնկրետ սուբյեկտից, այլ ոչ թե անմիջական հրապարակողից կամ անորոշ թվով սուբյեկտներից: Աղբյուրի բացահայտումը, կախված աղբյուրի տեսակից, կարող է ազդել հասարակական կարծիքի ձևավորման վրա: Մինչդեռ տեղեկատվության աղբյուրը դատական վարույթի ընթացքում բացահայտելը լիարժեք չի ապահովում զրպարտող կամ վիրավորող սուբյեկտի վերաբերյալ հանրության տեղեկացվածությունը:

Վնասի փոխհատուցումը վիրավորանքի և զրպարտության դեպքում

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ վիրավորանքի դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել: Ներողություն խնդրելու ձևը սահմանում է դատարանը.

2) եթե վիրավորանքը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դատարանի վճիռը: Հրապարակման եղանակը և ծավալը սահմանում է դատարանը.

3) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 1000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

Նույն հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն՝ զրպարտության դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) եթե գրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել գրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները և (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը: Հերքման ձևը և պատասխանը հաստատում է դատարանը՝ ղեկավարվելով «Զանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

2) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 2000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

Նույն հոդվածի 11-րդ կետի համաձայն՝ նույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը հաշվի է առնում կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները, ներառյալ՝

1) վիրավորանքի կամ գրպարտության եղանակը և տարածման շրջանակը:

2) վիրավորողի կամ գրպարտողի գույքային դրությունը:

Սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը չպետք է հաշվի առնի վիրավորանքի կամ գրպարտության հետևանքով պատճառված գույքային վնասը:

Վճռաբեկ դատարանը, արձանագրելով, որ քննարկման առարկա հարցի շրջանակներում գործ ունենք մի կողմից տեղեկատվություն տարածելու և խոսքի ազատության, մյուս կողմից անձի՝ իր պատվի, արժանապատվության, գործարար համբավի նկատմամբ հարգանք պահանջելու Կոնվենցիայով և ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված և երաշխավորված իրավունքների հետ, անհրաժեշտ է համարում նշել, որ փոխհատուցման չափ սահմանելու յուրաքանչյուր դեպքում պետք է հաշվի առնվի վիրավորանք և գրպարտանք կատարած անձի ֆինանսական վիճակը և բացառվի փոխհատուցման այնպիսի չափերի և ձևերի սահմանումը, որոնք կարող են վճռորոշ նշանակություն ունենալ պատասխանող կողմի համար, առավել ևս, եթե պատասխանող կողմը զանգվածային լրատվության միջոց է՝ նրա հետագա գործունեությունը շարունակելու առումով:

Այս կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ վիրավորանքի և գրպարտության համար սահմանվող փոխհատուցման ողջամտության հարցին, որը պետք է համաչափ լինի անձի պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասին, և, միաժամանակ, անհարկի ֆինանսական պարտավորություններ չառաջացնի պատասխանողի համար:

Նախ, անհրաժեշտ է արձանագրել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերը հնարավորություն են տալիս անձին նախատեսված մեկ կամ մի քանի միջոցների կիրառմամբ գրպարտող կամ վիրավորող սուբյեկտին պատասխանատվության ենթարկելու պահանջ ներկայացնել: Այդուհանդերձ, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ դատարանները յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է անհրաժեշտ գնահատական տան այն հանգամանքին, թե արդյոք կողմերը որևէ փորձ արել են վեճը լուծել «Զանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածով սահմանված արտադատական կարգով, այն է՝ արդյոք անձը մինչև դատարան հայց ներկայացնելը դիմել է համապատասխան լրատվամիջոցին հերքում հրապարակելու պահանջով, և այդ պահանջին զանգվածային լրատվության միջոցը որևէ ընթացք տվել է, թե ոչ: Բացի այդ, դատարանները քննարկվող հարցի վերաբերյալ գործեր քննելիս նախ պետք է ջանքեր գործադրեն գործը հաշտությամբ լուծելու ուղղությամբ, այնուհետև գործում առկա բոլոր ապացույցների գնահատմամբ անհրաժեշտ է պարզել՝ արդյո՞ք հնարավոր չէ վերականգնել անձի պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին պատճառված վնասը ոչ նյութական փոխհատուցում նշանակելու միջոցով, քանի որ օրենսդիրը մինչև նյութական փոխհատուցում սահմանելը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածով սահմանել է նաև պատճառված վնասի վերականգնման այլ միջոցների ընտրության և կիրառման հնարավորություն (վիրավորանքի դեպքում՝ հրապարակային ներողություն խնդրել, եթե վիրավորանքը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դատարանի վճիռը, գրպարտության դեպքում՝ եթե գրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել գրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները և (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը):

Նյութական փոխհատուցում նշանակելու դեպքում անհրաժեշտ է, որ դատարանները մեծ ուշադրություն դարձնեն փոխհատուցվող գումարի չափի սահմանմանը, պատասխանողներից պահանջեն նրանց եկամուտների վերաբերյալ պետական իրավասու մարմիններին ներկայացված ֆինանսական և այլ փաստաթղթեր (օրինակ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեին ներկայացված հարկային հաշվետվությունները), հակառակ դեպքում մեծ չափով փոխհատուցումները կարող են ծանր հետևանքներ ունենալ վերջիններիս բնականոն գործունեությունը շարունակելու առումով: Ընդ որում, այս հարցի քննարկման ժամանակ դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն հայցվոր կողմի՝ նյութական փոխհատուցման պահանջի վերաբերյալ պատասխանող կողմի ներկայացրած փաստարկներին, որոնք, ըստ էության, պետք է պարունակեն նաև տեղեկություններ իրենց բնականոն գործունեության նկատմամբ պահանջվող փոխհատուցման չափի ֆինանսական ազդեցության վերաբերյալ:

Դրամական փոխհատուցման չափ սահմանելիս դատարանները նախ և առաջ պետք է հաշվի առնեն, թե ինչ միջոցով կամ եղանակով է կատարվել զրպարտությունը կամ վիրավորանքը և ապա վերջիններիս տարածման շրջանակը: Գնահատման առարկա պետք է դառնա օգտագործված միջոցի կամ եղանակի՝ տեղեկատվության արագ և համընդհանուր տարածման հարցը: Այսպես՝ զանգվածային լրատվության միջոցներով կատարված հրապարակումների տարածումը շատ ավելի արագ է, քան եթե հրապարակումն արվեր անձանց փոքրաթիվ խմբի շրջանակում: Միաժամանակ պետք է հաշվի առնել նաև տեղեկատվությունը տարածելու շրջանակը: Զանգվածային լրատվության միջոցները, որոնք գործում են տեղական մակարդակում (մարզ, քաղաք), ունեն ավելի փոքր տարածման շրջանակ, քան հանրապետության ամբողջ տարածքով հեռարձակվող և տարածվող լրատվամիջոցները:

Դրամական փոխհատուցման չափ սահմանելիս դատարանների կողմից հաշվի առնվող վերոնշյալ հանգամանքները սպառիչ չեն, քանի որ օրենսդիրը սահմանել է դատարանի պարտականությունը՝ հաշվի առնել կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները: Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ի թիվս վերոգրյալ հանգամանքների, այն դեպքերում, երբ վիրավորանքը կամ զրպարտությունը շարունակվում են նաև **գործի քննության ընթացքում** (գործի՝ դատարանում քննության գտնվելու ողջ ժամանակահատվածում), այդ հանգամանքը դատարանները կարող են հաշվի առնել դրամական փոխհատուցման չափ նշանակելու հարցը լուծելիս:

Ամփոփելով նշվածը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ դատարանները պետք է փորձեն գործում առկա ապացույցների գնահատմամբ և վերը նշված միջազգային փաստաթղթերի լույսի ներքո մինչև նյութական փոխհատուցում սահմանելը քննարկման առարկա դարձնել խախտված իրավունքների վերականգնման օրենքով նախատեսված այլ միջոցների կիրառման հնարավորությունը, որը զանգվածային լրատվության միջոցների դեպքում չի խոչընդոտի նրանց հետագա բնականոն գործունեությանը՝ միաժամանակ բացառելով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտումը:

Վերը հիշատակված դրույթով սահմանվում է նաև դատարանների պարտականությունը՝ հաշվի չառնել վիրավորանքի կամ զրպարտության հետևանքով պատճառված գույքային վնասը, եթե այդպիսին առկա է կամ դրա չափը: Նման կանոնի նախատեսումը փաստում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով նախատեսված դրամական հատուցումներն իրենցից ներկայացնում են ոչ նյութական վնասի հատուցում և պայմանավորված չեն իրական վնասի կամ բաց թողնված օգուտի առկայությամբ կամ բացակայությամբ: Նշված վնասները, եթե այդպիսիք կան, հատուցման ենթակա են առանձին կարգով՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 12-րդ կետի հիման վրա: Այսպես՝ համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 12-րդ կետի՝ նույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներն իրականացնելու հետ անձն իրավունք ունի իրեն վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտած անձից դատական կարգով պահանջելու վիրավորանքի կամ զրպարտության հետևանքով իրեն պատճառված **գույքային վնասները**, ներառյալ՝ ողջամիտ դատական ծախսերը և խախտված իրավունքների վերականգնման համար իր կատարած ողջամիտ ծախսերը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ի տարբերություն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերում ամրագրված դրամական

փոխհատուցման, երբ դատարանը կարող է մերժել դրամական փոխհատուցումը՝ հիմք ընդունելով պատասխանողի գույքային դրությունը, նույն հոդվածի 12-րդ կետում ամրագրված **գույքային վնասը** ենթակա է փոխհատուցման ամբողջ ծավալով, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ վնասի ինստիտուտը կանոնակարգող նորմերին համապատասխան: Հաշվի առնելով այն, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը «վնաս» եզրույթն օգտագործում է իրական վնաս և բաց թողնված օգուտ իմաստներով և օրենսգրքում որևէ այլ տեղ, բացի 1087.1-րդ հոդվածից, չի կիրառվում «գույքային վնաս» եզրույթը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «գույքային վնաս»-ը պետք է մեկնաբանվի որպես անձին պատճառված իրական վնաս և/կամ բաց թողնված օգուտ: Վնասում ներառվում են նաև **ողջամիտ** դատական ծախսերը, որոնք անձը կատարել է կամ կատարելու է իրավունքները վերականգնելու համար, ինչպես նաև ցանկացած այլ ծախս, որն ուղղակիորեն կատարվել է խախտված իրավունքների վերականգնման համար:

Պաշտոնատար անձանց քննադատությունը

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ ևս մեկ իրավական խնդրի՝ քաղաքական խոսքին կամ հանրությանը հետաքրքրող հարցերի շուրջ բանավեճին և պաշտոնատար անձանց քննադատությանը:

Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ քաղաքական խոսքը կամ հանրությանը հետաքրքրող հարցերի շուրջ բանավեճը սահմանափակելու առումով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետը կիրառման նեղ ոլորտ ունի (տե՛ս [Ուինգրովն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանի 25.11.1996 թվականի վճիռը, կետ 58](#)): Բացի այդ, թույլատրելի քննադատության սահմաններն ավելի լայն են կառավարության, քան թե մասնավոր քաղաքացու կամ նույնիսկ քաղաքական գործչի նկատմամբ: Ժողովրդավարական հասարակարգում պետության գործողությունները կամ բացթողումները պետք է ենթարկվեն խիստ վերահսկողության ոչ միայն օրենսդիր և դատական մարմինների, այլև մամուլի և հանրային կարծիքի կողմից (տե՛ս [Ինկալն ընդդեմ Թուրքիայի գործով Եվրոպական դատարանի 09.06.1999 թվականի վճիռը, կետ 54](#)): Քաղաքական գործիչների նկատմամբ ընդունելի քննադատության սահմանները, հետևաբար, ավելի լայն են, քան մասնավոր անձանց պարագայում: Ի տարբերություն վերջիններիս՝ քաղաքական գործիչներն անխուսափելիորեն և գիտակցաբար իրենց հասանելի են դարձնում արված յուրաքանչյուր խոսքի և գործի նկատմամբ լրագրողների և հանրության լայն խավերի սրված ուշադրության համար, և նրանք այդ կապակցությամբ պարտավոր են հանդուրժողականության ավելի մեծ աստիճան դրսևորել: Անկասկած, Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությունը թույլ է տալիս պաշտպանել այլոց, այսինքն՝ բոլոր անհատների հեղինակությունը, և այս պաշտպանությունը տարածվում է քաղաքական գործիչների նկատմամբ ևս, եթե նույնիսկ նրանք հանդես չեն գալիս իրենց մասնավոր կարգավիճակում, սակայն նման դեպքերում այդպիսի պաշտպանության պահանջները պետք է կշռեքի նժարին դնել՝ մյուս նժարին դնելով քաղաքական հարցերը բաց կերպով քննարկելու շահերը (տե՛ս [Լինգենսն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Եվրոպական դատարանի 08.07.1986 թվականի վճիռը, կետ 42](#)):

Անդրադառնալով քաղաքացիական ծառայողների նկատմամբ քննադատության սահմանների հարցին՝ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ քաղաքացիական ծառայողների նկատմամբ ևս, ինչպես որ քաղաքական գործիչների դեպքում է, ընդունելի են քննադատության ավելի լայն սահմաններ: Այնուամենայնիվ, քաղաքացիական ծառայողները լիազորությունների պատշաճ կատարումն ապահովելու առումով պետք է վայելեն հասարակական վստահություն, զերծ լինեն անընդմեջ քննադատությունից, և այդ պատճառով է, որ անհրաժեշտ է նրանց տրամադրել պաշտպանություն իրենց պարտականությունների կատարման առնչությամբ վիրավորական և զրպարտչական հարձակումներից (տե՛ս [Յանովսկին ընդդեմ Լեհաստանի 21.01.1999 թվականի վճիռը, կետ 33](#)):

Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ դատարանները պետք է հաշվի առնեն տարբերությունը քաղաքական գործիչների և հանրային ծառայողների միջև, և այն, որ հանրային ծառայողները՝ ներառյալ դատավորները, դատախազները, ոստիկանները, իրականացնում են հատուկ լիազորություններ և պետք է ունենան հանրային վստահություն, հետևաբար նրանք պետք է պաշտպանված լինեն վիրավորական և զրպարտչական հարձակումներից:

Վերոնշյալի հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 8-րդ կետով նախատեսված պատասխանատվության միջոցների կիրառման, հետևաբար և կարծիքի ազատ արտահայտման և տեղեկություններ տարածելու իրավունքի միջատության ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ քաղաքական գործիչների, հանրային ծառայողների, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ քննադատության սահմաններն ավելի լայն են, քան մասնավոր անձանց դեպքում: Այդուհանդերձ նման քննադատությունն ընդունելի կարող է համարվել, եթե այն արտահայտվել է վերջիններիս գործունեության առնչությամբ և չի գերազանցում Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով հաստատված վերոնշյալ սահմանափակումները: Հակառակ դեպքում քաղաքական գործչի՝ որպես մասնավոր անձի վերաբերյալ քննադատության նկատմամբ ամբողջ ծավալով կիրառելի են Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի սահմանափակումները, և հնչեցրած կարծիքը կամ տարածած տեղեկությունը որպես զրպարտություն գնահատելիս չպետք է հաշվի առնել անձի՝ պաշտոնատար անձ լինելու հանգամանքը:

Հայցային վաղեմության ժամկետները

Կապված քննարկման առարկա հոդվածով դատարաններ հայցեր ներկայացնելու ժամկետների հետ՝ հարկ է նշել, որ «Զանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անձն իրավունք ունի լրատվական գործունեություն իրականացնողից պահանջել հերքելու իր իրավունքները խախտող փաստացի անճշտությունները, որոնք տեղ են գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, եթե վերջինս չի ապացուցում, որ այդ փաստերը համապատասխանում են իրականությանը: Հերքման պահանջը կարող է ներկայացվել մեկամսյա ժամկետում՝ հաշված այն տեղեկատվության տարածման օրվանից, որին վերաբերում է հերքումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 13-րդ կետի համաձայն՝ նույն հոդվածով սահմանված կարգով իրավունքի պաշտպանության հայց կարող է ներկայացվել դատարան՝ վիրավորանքի կամ զրպարտության մասին անձին հայտնի դառնալու պահից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սակայն ոչ ուշ, քան վիրավորանքի կամ զրպարտության պահից վեց ամսվա ընթացքում:

Վերլուծելով վերը նշված իրավական դրույթների բովանդակությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ իրավունքի պաշտպանության միջոցի ընտրությունը բոլոր դեպքերում կատարում է տուժողը: Վերջինս էլ կարող է մի դեպքում նախապատվություն տալ անմիջապես զանգվածային լրատվության միջոցին հերքման պահանջ ներկայացնելուն, մյուս դեպքում՝ իրավունքի պաշտպանության հայց ներկայացնելուն: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ արտադատական կարգով խախտված իրավունքի վերականգնման համար զանգվածային լրատվամիջոցին դիմելը թեև պարտադիր պայման չէ իրավունքի պաշտպանության հայց ներկայացնելու համար, այդուհանդերձ դատարանները յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատման առարկա դարձնեն այն, թե արդյոք անձը մինչև դատարան հայց ներկայացնելը դիմել է համապատասխան լրատվամիջոցին հերքում հրապարակելու պահանջով, և այդ պահանջին զանգվածային լրատվության միջոցը որևէ ընթացք տվել է, թե ոչ:

Օրենսդիրը հնարավորություն է տվել շահագրգիռ անձին դատարան դիմել բոլոր դեպքերում ոչ ուշ, քան մինչև վիրավորանքի կամ զրպարտության պահից վեց ամիսը լրանալը՝ դրանում ներառելով նաև զանգվածային լրատվամիջոցին հերքման պահանջ ներկայացնելու համար նախատեսված մեկամսյա ժամկետը: Անհրաժեշտ է նաև նշել, որ հայցային վաղեմության ժամկետի հոսքը սկսվում է այն պահից, երբ անձին հայտնի է դարձել վիրավորանքը կամ զրպարտությունը: Հետևաբար բոլոր այն դեպքերում, երբ անձը տեղեկանում է զրպարտության կամ վիրավորանքի մասին վեց ամիսը լրանալուց հետո, բաց է թողնվում հայցային վաղեմության ժամկետը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ ժամկետները այնպիսի ժամկետներ են, որոնց ընթացքում հայցվորը կարող է հայց ներկայացնելու միջոցով ակնկալել խախտված իրավունքների պաշտպանություն: Հետևաբար, այդ ժամկետներն իրենց բնույթով համապատասխանում են հայցային վաղեմության ժամկետին, և դրանց նկատմամբ կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ հայցային վաղեմության վերաբերյալ կանոնակարգումները: ԼՂ/0749/02/10 2012 թվականի ապրիլի 27

3. Այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ զրպարտություն գնահատելու չափանիշներին, արձանագրեց, որ՝

1. անձի վերաբերյալ պետք է ներկայացված լինեն փաստացի տվյալներ, այսինքն՝ ներկայացված իր մեջ պետք է պարունակի կոնկրետ, հստակ տեղեկություններ որոշակի գործողության կամ անգործության վերաբերյալ, այն չպետք է լինի վերացական,

2. անձի վերաբերյալ փաստացի տվյալները պետք է ներկայացված լինեն հրապարակային,

3. ներկայացված փաստացի տվյալները պետք է չհամապատասխանեն իրականությանը, այսինքն՝ պետք է լինեն սուտ, անհիմն, ոչ հավաստի,

4. ներկայացված փաստացի տվյալներն իրականում պետք է արատավորեն անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Որպեսզի միջամտությունը խոսքի և կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքին լինի համաչափ օրինական նպատակներին՝ այլ մարդկանց հեղինակության պաշտպանությանը, անհրաժեշտ է օբյեկտիվ կապի առկայություն գնահատող դատողությունների և այն անձի միջև, ով դիմել է դատարան: Հրապարակումների զրպարտչական բնույթի մասին միայն ենթադրելը և կասկածելը բավարար չէ հաստատելու այն հանգամանքը, որ որևիցե կոնկրետ անձի հասցվել է վնաս: Գործի փաստական հանգամանքներում պետք է լինի այնպիսի հանգամանք, որ սովորական ընթերցողն էլ զգա, որ տվյալ հայտարարությունն իրականում հասցեագրված է անմիջականորեն դիմումատուին, կամ էլ որ հենց ինքն է հանդիսացել քննադատության թիրախ (տե՛ս [Հյուլդին և Կիսլովը ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 31.10.2007 թվականի վճիռը, կետ 44](#)):

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վերն արդեն իսկ անդրադարձ կատարվել է «հրապարակային ներկայացնել», «փաստել» և «գնահատողական դատողություններ» եզրույթներին և դրանց մեկնաբանությունները հավասարապես կիրառելի են նաև զրպարտության դեպքերի համար՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կրկին չի անդրադառնում դրանց:

Հետևաբար, նշված վավերապայմանների կամ դրանցից որևէ մեկի բացակայության դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի բովանդակության ընկալման տեսանկյունից չի կարող խոսք լինել զրպարտության, հետևաբար նաև՝ դրանով պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին:

Վերը նշված չափանիշների առկայության կամ բացակայության հանգամանքի բացահայտումը կարևոր է դատարանների կողմից արդարադատություն իրականացնելիս, այդ թվում՝ ներկայացված փաստացի տվյալները որպես զրպարտություն գնահատելիս:

Միաժամանակ հարկ է նկատել, որ օրենսդիրն ամրագրել է պայմաններ, երբ փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն: Նշված պայմաններն ամրագրված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 5-րդ կետում: Ըստ նշված կետի՝ նույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն, եթե՝

1) դրանք տեղ են գտել մինչդատական կամ դատական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կատարված արտահայտությունում կամ ներկայացրած ապացույցներում.

2) դա տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, և եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը և հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև հավասարակշռված և բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները.

3) այն բխում է զրպարտության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պատասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

Վերոնշյալ դրույթի վերլուծությունից հետևում է, որ անկախ նրանից՝ անձը հրապարակել է մեկ այլ անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորող և իրականությանը չհամապատասխանող տվյալներ, վերջիններիս ներկայացումը չի համարվի զրպարտություն, եթե դրանք՝

1. **Վերաբերում են դատական կամ մինչդատական վարույթում գտնվող գործի հանգամանքներին կամ տեղ են գտել ապացույցներում:** Նշված դրույթում ամրագրված

«մինչդատական» և «դատական վարույթ» տերմինները հավասարապես պետք է վերաբերեն ինչպես քաղաքացիական և վարչական դատավարության (դատական վարույթներ), այնպես էլ քրեական դատավարության կարգով քննվող գործերին (մինչդատական և դատական վարույթներ):

2. Պայմանավորված են գերակա հանրային շահով: Վճռաբեկ դատարանը վերնում տրված մեկնաբանությամբ արդեն իսկ անդրադարձել է «գերակա հանրային շահ» արտահայտության մեկնաբանմանը, ուստի կրկին չի անդրադառնում դրան: Ի տարբերություն վիրավորանքի, երբ տեղեկատվության՝ գերակա հանրային շահով պայմանավորված լինելու հանգամանքի առկայությունը բացառում է տվյալ տեղեկատվությունը վիրավորանք համարելը, զրպարտության դեպքում անհրաժեշտ է լրացուցիչ փաստական կազմի առկայություն: Մասնավորապես՝ փաստացի տվյալներ հրապարակած անձը պետք է ապացուցի, որ մինչև հրապարակելը ձեռնարկել է այնպիսի միջոցներ, որոնք **հնարավորություն են ընձեռել վերջինիս հանգելու հետևության** այն մասին, որ փաստացի այդ տվյալները պայմանավորված են հանրային գերակա շահով և կարող էին համապատասխանել իրականությանը: Բացի այդ, հրապարակող անձը պետք է նշված տվյալները բացահայտի բարեխիղճ և հավասարակշռված: Այս դեպքում բարեխիղճությունը ենթադրում է տեղեկատվության (փաստացի տվյալի (տվյալների)) ամբողջական, առանց էական նշանակություն ունեցող փաստերի փոփոխման շարադրանք: Ինչ վերաբերում է «հավասարակշռված» եզրույթին, ապա Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ հավասարակշռվածություն պետք է լինի ներկայացվող փաստացի տվյալների և գերակա հանրային շահի հարաբերակցության առումով: Փաստացի տվյալների հրապարակումը, պայմանավորված լինելով գերակա հանրային շահով, չպետք է պարունակի զրպարտող այլ տեղեկություններ, որոնք չեն առնչվում տվյալ խնդրին:

3. Զրպարտությունը վերոնշյալ դրույթի ուժով բացակայում է նաև այն դեպքում, երբ հրապարակային տեղեկություններ տարածող անձը նշված տեղեկությունները տարածում է՝ հիմք ընդունելով զրպարտության ենթարկվողի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթում կամ պատասխանում կամ նրանցից ելնող փաստաթղթում արված եզրահանգումները կամ փաստերը:

Տեղեկատվության տարածումը այս դեպքում ևս ենթադրում է հրապարակային ելույթում կամ պատասխանում կամ փաստաթղթում տեղ գտած եզրահանգումների կամ փաստերի բարեխիղճ շարադրանք: Ելույթ պետք է դիտարկել անձի կողմից հնչեցրած բանավոր խոսքը, որը նպատակ ունի որոշակի տեղեկատվություն հասնի դարձնել անորոշ թվով անձանց և արվում է որոշակի ձևաչափին համապատասխան կազմակերպված միջոցառումների ժամանակ (օրինակ՝ կոնֆերանսներ, համաժողովներ, հավաքներ, հանրահավաքներ և այլն):

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ սույն հոդվածի իմաստով «փաստաթուղթ» տերմինի մեկնաբանությունն անհրաժեշտ է կատարել՝ հաշվի առնելով նաև երկրում գործող փաստաթղթաշրջանառության էլեկտրոնային կարգավորումը: Ուստի «փաստաթուղթ» տերմինը սույն հոդվածի իմաստով չպետք է նույնացվի բացառապես թղթային կրիչի օգտագործմամբ կազմված գրավոր արտահայտված տեղեկության հետ: Դրանում կարող են ներառվել կրիչի ցանկացած տեսակի (էլեկտրոնային (ֆաքս, լուսապատճեն և այլն), նյութական այլ կրիչներ) օգտագործմամբ կատարված գրառումները: Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ եզրահանգումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ «փաստաթուղթ» տերմինի նեղ մեկնաբանումն անհարկի սահմանափակում է և չի ներառում դեպքերի այն շրջանակը, որոնց պարագայում փաստաթղթերը կազմվում և տարածվում են էլեկտրոնային միջոցների օգտագործմամբ:

4. Սույն վեճի նկատմամբ վերոնշյալ մեկնաբանությունների կիրառումը

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերությունը «Ժամանակ» օրաթերթի հրատարակիչն է, իսկ «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 159 (1860), 29.09.2010 թվականի համարի առաջին էջի աջ կողմում հրապարակվել է տեղեկատվություն, որը վերնագրված է. «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ»: Հնդկաձուլ տեղ են գտել հետևյալ տեղեկությունները. «Մեր տեղեկություններով՝ ՀՀ ԱԺ նախագահ Հ. Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանի դեմ քրգործ է հարուցվել, և այն գտնվում է ոստիկանության Կենտրոնի քննչական բաժնում»՝ հատուկ կարևորագույն քննիչներից մեկի վարույթում: Նրան կասկածում են վաշխառությամբ զբաղվելու մեջ: Մեկ այլ քրգործի շրջանակներում որպես վկա հրավիրված անձանցից մեկը միամիտ բերանից թոցրել է, որ Թաթուլ

Մանասերյանն իրեն տոկոսով փող է տվել: Ասում են՝ այդպես էլ ծնվել է քրգործը»: Նշված հոդվածում բացակայում է տեղեկատվության աղբյուրին հղումը:

Սույն փաստերի նկատմամբ կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերի վերաբերյալ վերոշարադրյալ մեկնաբանությունները՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերից հետևում է, որ Ընկերությունն ազատվում է պատասխանատվությունից երկու պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

- «Քրգործ» ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ» հոդվածում արտահայտված կամ ներկայացված փաստացի տվյալներն անձի հրապարակային ելույթների, պաշտոնական փաստաթղթերի, հեղինակային ստեղծագործությունների, լրատվական գործունեություն իրականացնող ընկերությունների հրապարակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են,

- նշված տեղեկատվությունը տարածելիս Ընկերությունը հղում է կատարել տեղեկատվության աղբյուրին:

Անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերում ամրագրված «տեղեկատվության աղբյուր» եզրույթի՝ սույն գործով բացահայտմանը՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ հիշատակված հոդվածում որպես աղբյուր պետք է նշվեր այն անձը (անձինք) կամ լրատվական գործակալությունը, որտեղից ստացվել էր հոդվածում տեղ գտած տեղեկությունը: Ինչ վերաբերում է տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրության գնահատմանը, ապա նշված հարցին հնարավոր կլինե՞ր անդրադառնալ, երբ Ընկերությունը կներկայացներ այն **հրապարակային ելույթները, պաշտոնական փաստաթղթերը, հեղինակային ստեղծագործությունները կամ ցանկացած այլ միջոց**, որից վերցվել է վեձի առարկա հանդիսացող հոդվածում տեղ գտած տեղեկությունը:

Վերոնշյալ հետևությունը հիմք ընդունելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում Ընկերության կողմից բացակայում է հղումը տեղեկատվության աղբյուրին, միաժամանակ բացակայում է այդ տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրումը հիմնավորող որևէ ապացույց:

Այս հիմնավորմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերությունն ինքն է համարվում տեղեկություն հրապարակող, հետևաբար և զրպարտող:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև նշել, որ բովանդակային առումով տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտումը Ընկերության կողմից պետք է կատարվեր վեձի առարկա հոդվածի հրապարակման հետ միաժամանակ (նույն հոդվածում նշվե՞ր, թե որն է տեղեկատվության աղբյուրը): Հոդվածի հրապարակման հետ միաժամանակ և ոչ թե դրանից հետո աղբյուրի բացահայտումն այդ տեղեկատվության հասցեատերերի մոտ կապահովեր տեղեկացվածություն այն մասին, որ «Քրգործ» ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ» վերտառությամբ հոդվածում տեղ գտած փաստերը դուրս են գալիս կոնկրետ սուբյեկտից, այլ ոչ թե անմիջական հրապարակողից կամ անորոշ թվով սուբյեկտներից: Հաշվի առնելով այն, որ Ընկերությունը նշված տեղեկությունը տարածել է զանգվածային լրատվության միջոցով, ինչն ապահովում է տեղեկատվության հասանելիության բարձր մակարդակ և տարածման ընդգրկուն շրջանակ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հոդվածում տեղ գտած տեղեկությունները կարող են ազդել անձի վերաբերյալ հասարակական կարծիքի ձևավորման կամ առկա կարծիքի փոփոխման վրա: Մինչդեռ տեղեկատվության աղբյուրը դատական վարույթի ընթացքում բացահայտելը լիարժեք չի ապահովում զրպարտող սուբյեկտի վերաբերյալ հանրության տեղեկացվածությունը և արդեն իսկ զրպարտվող անձի նկատմամբ ձևավորված հնարավոր բացասական կարծիքի փոփոխումը:

Այս հիմնավորմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերությունը չի կարող ազատվել Թաթուլ Մանասերյանի պատիվն ու արժանապատվությունն արատավորող տեղեկատվության տարածման համար պատասխանատվությունից, քանի որ տեղեկատվության տարածման ժամանակ տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին) հղում չի կատարվել, իսկ Ընկերության կողմից դատավարության ընթացքում աղբյուրի բացահայտումը որևէ կերպ չի ապահովում զրպարտող կամ վիրավորող սուբյեկտի վերաբերյալ հանրության

տեղեկացվածությունը: Բացի այդ, պատասխանողը չի ներկայացրել որևէ ապացույց, որ մինչև հողավածի հրապարակվելը ձեռնարկել է որևէ միջոց՝ պարզելու իր «աղբյուրի» կողմից տրամադրված տեղեկատվության իսկությունը: Պատասխանողը վիճարկվող հողավածում հստակ նշել է, որ ըստ տեղեկությունների «քրգործը հարուցվել և քննվում է Կենտրոնի քննչական բաժնում»: Այսինքն՝ ողջամիտ կլիներ առնվազն հարցում ուղարկել նշված բաժին՝ ստացված տեղեկատվության իսկությունը պարզելու համար: Այս և նման որևէ այլ գործողություն՝ ուղղված հրապարակման ենթակա տեղեկատվության իսկությունը պարզելուն, պատասխանողի կողմից չի ձեռնարկվել:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ Ընկերությունը որպես բացահայտման ենթակա աղբյուր վկայակոչել է Անտոն Առակելովին: Մինչդեռ վերջինս վերը նշված հիմնավորումներով չի կարող համարվել տեղեկատվության աղբյուր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով, քանի որ չի հանդիսանում տեղեկատվության տարածման որևէ միջոցի հեղինակ կամ լրատվական գործունեություն իրականացնող: Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ այնպիսի անձի հրապարակած զրպարտող կամ վիրավորող տեղեկությանը հղում կատարելը, ով չի հանդիսանում տեղեկատվության աղբյուր, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով չի կարող համարվել տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտում:

Ինչ վերաբերում է Վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ «Ժամանակ» օրաթերթը 30.09.2010 թվականի համարում հստակեցրել է նախորդ օրը տպագրված հոդվածը՝ նշելով, որ «կա վաշխառության փաստով հարուցված գործ, որով որպես մեղադրյալ անցնում է այլ անձ», ինչն իրենից ներկայացնում է հերքում, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն հիմնավոր չի համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Ձանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հերքումն իրականացվում է լրատվության նույն միջոցում, իսկ եթե դա հնարավոր չէ, ապա հերքում պահանջողի համար ընդունելի այլ եղանակով: Հերքումն իրականացվում է դրա պահանջն ստանալու օրվանից հետո՝ մեկշաբաթյա ժամկետում: Այդ ժամկետում լրատվության միջոցի թողարկում տեղի չունենալու կամ միակ թողարկումն արդեն իսկ թույլատրված լինելու դեպքում հերքումը պետք է տեղ գտնի լրատվության միջոցի առաջին իսկ թողարկման մեջ:

Հերքումն իրականացվում է «Հերքում» խորագրի ներքո: Տեղակայման, ձևավորման, տառատեսակի չափի ու տեսակի, հաղորդման ժամի առումով հերքումը չպետք է զիջի այն տեղեկատվությանը, որին վերաբերում է:

Տվյալ դեպքում «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 160 (1861), 30.09.2010 թվականի համարի առաջին էջի ձախ կողմում հրապարակվել է տեղեկատվություն, որը վերնագրված է. «Պրն Մանասերյան, \$ 40.000 տոկոսով չեք տվե՞լ», իսկ նշված հոդվածը տպագրված չէ «Հերքում» խորագրի ներքո: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նոր հոդվածի հրապարակումը, որն իր մեջ ներառում է նախորդ հոդվածում հրապարակված փաստերի փոփոխում, չի կարող համարվել հերքում: Մինչդեռ վերը նշված հոդվածում հերքման համար անհրաժեշտ պայմանների պահպանման ամրագրումը նպատակ է հետապնդում հասարակությանն ակնառու եղանակով տեղեկացնել նախորդ հոդվածում տեղ գտած փաստերի՝ իրականությանը չհամապատասխանելու մասին: Հակառակ դեպքում առաջանում է անորոշություն, և բացակայում է տուժողի իրավունքների վերականգնումը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև նշել, որ հիշատակված հոդվածում նշվել է Թաթուլ Մանասերյանից հերքման տեքստ պահանջելու մասին, այսինքն՝ այդ հոդվածը հրապարակելիս որևէ հերքման տեքստ օրաթերթը չի ունեցել, նշված համարում գետեղած տեղեկատվությունը չի գնահատել որպես հերքում, հակառակ դեպքում՝ հերքման տեքստ չէր պահանջի: Ընդ որում, հերքման տեքստն Ընկերությանը տրվել է 20.10.2010 թվականին, սակայն գործում բացակայում է որևէ ապացույց այն մասին, որ հերքման պահանջը բավարարվել է, և տպագրվել է հերքման տեքստը: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 10-րդ կետի կանոնակարգումների ուժով չի դարարել կողմերի միջև զրպարտելու հետևանքով վնաս պատճառելու արդյունքում ծագած պարտավորական հարաբերությունը: ԵԿԴ/2293/02/10 2012 թվականի ապրիլի 27

4. Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ գործերով բավականին մանրամասն անդրադարձավ նաև օրենսգրքի 1087.1-ին հոդվածի 13-րդ մասով նախատեսված հայցային վաղեմության ժամկետին :

Սակայն հետագա որոշումներում Վճռաբեկ դատարանը զարգացրեց վերոնշյալ որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումները :

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 13-րդ կետի համաձայն՝ նույն հոդվածով սահմանված կարգով իրավունքի պաշտպանության հայց կարող է ներկայացվել դատարան՝ վիրավորանքի կամ գրպարտության մասին անձին հայտնի դառնալու պահից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սակայն ոչ ուշ, քան վիրավորանքի կամ գրպարտության պահից վեց ամսվա ընթացքում:

Նշված իրավական դրույթների վերաբերյալ իր իրավական մեկնաբանությունը և դիրքորոշումն է արտահայտել Վճռաբեկ դատարանը: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ իրավունքի պաշտպանության միջոցի ընտրությունը բոլոր դեպքերում կատարում է տուժողը: Վերջինս էլ կարող է մի դեպքում նախապատվություն տալ անմիջապես զանգվածային լրատվության միջոցին հերքման պահանջ ներկայացնելուն, մյուս դեպքում՝ իրավունքի պաշտպանության հայց ներկայացնելուն: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ արտադատական կարգով խախտված իրավունքի վերականգնման համար զանգվածային լրատվամիջոցին դիմելը թեև պարտադիր պայման չէ իրավունքի պաշտպանության հայց ներկայացնելու համար, այդուհանդերձ դատարանները յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատման առարկա դարձնեն այն, թե արդյոք անձը մինչև դատարան հայց ներկայացնելը դիմել է համապատասխան լրատվամիջոցին հերքում հրապարակելու պահանջով, և այդ պահանջին զանգվածային լրատվության միջոցը որևէ ընթացք տվել է, թե ոչ:

Օրենսդիրը հնարավորություն է տվել շահագրգիռ անձին դատարան դիմել բոլոր դեպքերում ոչ ուշ, քան մինչև վիրավորանքի կամ գրպարտության պահից վեց ամիսը լրանալը՝ դրանում ներառելով նաև զանգվածային լրատվամիջոցին հերքման պահանջ ներկայացնելու համար նախատեսված մեկամսյա ժամկետը: Անհրաժեշտ է նաև նշել, որ հայցային վաղեմության ժամկետի հոսքը սկսվում է այն պահից, երբ անձին հայտնի է դարձել վիրավորանքը կամ գրպարտությունը: Հետևաբար բոլոր այն դեպքերում, երբ անձը տեղեկանում է գրպարտության կամ վիրավորանքի մասին վեց ամիսը լրանալուց հետո, բաց է թողնվում հայցային վաղեմության ժամկետը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ վերոնշյալ ժամկետները այնպիսի ժամկետներ են, որոնց ընթացքում հայցվորը կարող է հայց ներկայացնելու միջոցով ակնկալել խախտված իրավունքների պաշտպանություն: Հետևաբար, այդ ժամկետներն իրենց բնույթով համապատասխանում են հայցային վաղեմության ժամկետին, և դրանց նկատմամբ կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ հայցային վաղեմության վերաբերյալ կանոնակարգումները (տես՝ Վանո Եղիազարյանի հայցն ընդդեմ Բորիս Աշրաֆյանի՝ պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման պահանջների մասին թիվ ԼՂ/0749/02/10 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի ապրիլի 27-ի որոշումը):

Զարգացնելով վերոնշյալ դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ մեկամսյա ժամկետը, որպես հայցային վաղեմության ժամկետ ներառված լինելով, վեցամսյա ժամկետում ենթակա է վերականգնման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածով սահմանված կարգով: Մինչդեռ վեցամսյա ժամկետի բացթողման դեպքում այն վերականգնման ենթակա չէ: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենսդրական նման ձևակերպումը ենթադրում է, որ վիրավորանքի և գրպարտության դեպքում դրա տարածման մակարդակը նվազում է որոշակի ժամանակահատվածի ընթացքում, որից հետո առարկայագուրկ է դառնում նման պահանջի ներկայացումը: Մյուս կողմից հատկանշական է այն, որ բոլոր դեպքերում վեցամսյա ժամկետում հայցի ներկայացումը դեռևս չի նշանակում հայցային վաղեմության ժամկետի պահպանում, քանի որ այդ դեպքում իմաստագուրկ է դառնում մեկամսյա ժամկետի նախատեսումը:

Ընդհանրացնելով վերոնշյալ եզրահանգումը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հայցային վաղեմության հարց բարձրացնելիս դատարանները նախ և առաջ պետք է գնահատեն վեցամսյա

Ժամկետի պահպանված լինելու հանգամանքը, ապա դրա շրջանակներում անդրադառնան մեկամսյա ժամկետի պահպանված լինելու հարցին:

Սույն գործի շրջանակներում ՀՀ վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ այն հարցին, թե ով է կրում հայցային վաղեմության ժամկետում հայց ներկայացված լինելու փաստն ապացուցելու բեռն այն դեպքում, երբ պատասխանող կողմը միջնորդել է կիրառել հայցային վաղեմություն:

Հայցային վաղեմության ժամկետը բաց թողած լինելու կամ չլինելու փաստի ապացուցումը վիրավորանքի և զրպարտության հետևանքով պատճառված վնասների հատուցման գործերով առանձնահատուկ է այնքանով, որքանով ժամկետի հաշվարկման սկիզբը կապված է տուժողի՝ տեղեկացված լինելու հետ: Այս առումով գրեթե անհնար է պատասխանողի (հայցային վաղեմություն վկայակոչող անձի) կողմից այնպիսի ապացույցների ներկայացումը, որոնք կհաստատեն նշված փաստերի առկայությունը: Այսինքն՝ օբյեկտիվորեն տուժողին է հայտնի կոնկրետ տեղեկատվությունն իրեն հասու լինելու ժամանակը, հետևաբար տուժողի կողմից այլ բան ապացուցված չլինելու դեպքում հայցային վաղեմության սկիզբ է համարվում համապատասխան տեղեկատվության հրապարակման օրը:

Միաժամանակ հարց է առաջանում, արդյոք բացարձակ առումով պետք է դիտարկել փաստը չապացուցելու հետևանքը նմանատիպ գործերով: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկման համար անհրաժեշտ փաստերի ապացուցումը կարող է իրականացվել այնպիսի ապացույցներով, որոնք առավել հավանական են դարձնում կոնկրետ փաստի գոյությունը: Եթե ապացուցման պարտականություն կրող կողմը ներկայացրել է բացառապես անուղղակի ապացույցներ, որոնք իրենց համակցության մեջ առավել հավաստի են դարձնում հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկման սկիզբը, ապա նման ապացույցները չպետք է մերժվեն զուտ այն հիմքով, որ ուղղակի ապացույցներ չեն:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժելիս պատճառաբանել է, որ «Ինչ վերաբերում է բողոքի մյուս փաստարկին, որ հայցվոր կողմը բաց է թողել օրենքով նախատեսված հայցային վաղեմության ժամկետը, նույնպես անհիմն է: Մասնավորապես՝ հաստատվել է, որ վիճարկվող հոդվածը հրապարակվել է 2011 թվականի հուլիսի 20-ին, իսկ հայցադիմումը Դատարան մուտք է եղել 2011 թվականի դեկտեմբերի 16-ին, այսինքն՝ հայցվոր կողմը տվյալ դեպքում պահպանել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 13-րդ կետով նախատեսված վիրավորանքի պահից առավելագույնը վեցամսյա ժամանակահատվածում դատարան հայց ներկայացնելու օրենսդրական պահանջը»:

Մինչդեռ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 13-րդ կետը հայցային վաղեմության մեկամսյա ժամկետի հաշվարկի սկիզբը պայմանավորում է անձի՝ վիրավորանքի կամ զրպարտության մասին տեղեկացված լինելու հետ:

Սույն գործով բողոքաբերը որպես հայցային վաղեմության ժամկետի սկիզբ վկայակոչել է 09.07.2011 թվականը և 20.07.2011 թվականը՝ «Հրապարակ» օրաթերթում վիճարկվող հոդվածների հրապարակվելու օրը:

*Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գեղամ Գալստյանի և Նորիկ Պետրոսյանի կարծիքով իրենց պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող արտահայտությունները կատարվել են «Հրապարակ» օրաթերթում հրապարակվելու եղանակով՝ 09.07.2011 թվականին և 20.07.2011 թվականին: Իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ Գեղամ Գալստյանը և Նորիկ Պետրոսյանը հայցը դատարան են ներկայացրել **16.12.2011 թվականին**:*

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի հոսքը սկսվում է այն պահից, երբ անձին հայտնի է դարձել վիրավորանքը կամ զրպարտությունը, որպիսի պահից մեկամսյա ժամկետում իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ հայցադիմումը ենթակա է ներկայացման դատարան: Մինչդեռ ստորադաս դատարանները սույն քաղաքացիական գործով չեն պարզել, թե Գեղամ Գալստյանին և Նորիկ Պետրոսյանին երբ են հայտնի դարձել «Հրապարակ» օրաթերթում 09.07.2011 թվականին և 20.07.2011 թվականին հրապարակված հոդվածներով արտահայտված վերջիններիս ենթադրյալ վիրավորանքի կամ զրպարտության մասին: Նշված փաստի գնահատման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև այն, որ 09.07.2011 թվականին և 20.07.2011 թվականին հրապարակված

հողվածները հաջորդել են հայցվորների կողմից 07.07.2011 թվականին հրապարակված հողվածին, իսկ վերջինս լույս է տեսել 12.06.2011 թվականին «Հայոց հարց» հաղորդաշարում պատասխանողի հնչեցրած կարծիքներից հետո: Սույն փաստերը անհրաժեշտ է գնահատել դրանց փոխկապվածության մեջ՝ հաշվի առնելով ժամանակագրական առումով միմյանց հաջորդելու հանգամանքը: Նշվածն անհրաժեշտ է եզրահանգելու, թե արդյոք հավանական է, որ պատասխանողի վերջին հողվածի հրապարակումից (20.07.2011 թվական) սկսած շուրջ հինգ ամիս հետո են համահայցվորները տեղեկացել իրենց իրավունքի խախտման մասին:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես Դատարանի, այնպես էլ Վերաքննիչ դատարանի կողմից խախտվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 13-րդ կետով նախատեսված հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկման կարգը: ԵԿԴ/3124/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ՎՆԱՍՆԵՐԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 17

1. Անձը, ում իրավունքը խախտվել է, կարող է պահանջել իրեն պատճառված վնասների լրիվ հատուցում, եթե վնասների հատուցման ավելի պակաս չափի նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով:

2. Վնասներ են՝ իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

3. Եթե իրավունքը խախտած անձը դրա հետևանքով ստացել է եկամուտներ, ապա անձը, ում իրավունքը խախտվել է, մյուս վնասների հետ միասին բաց թողնված օգուտի հատուցման պահանջի իրավունք ունի՝ այդ եկամուտներից ոչ պակաս չափով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բաց թողնված ինստիտուտի զարգացումը իրավակիրառ պրակտիկայում միանշանակ չէր: Չնայած օրենսդիրը անձին տվել էր չստացված եկամուտներն ստանալու իրավունք, այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանն իր դիրքորոշումներում սահմանեց որոշակի չափանիշներ, որոնց առկայության դեպքում միայն կարող էր հաստատվել օգուտ բաց թողնելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց.

բաց թողնված օգուտի առկայությունը, այսինքն՝ անձի իրավունքի չխախտման պարագայում եկամուտի ստացման իրական հնարավորությունը որոշելը յուրաքանչյուր գործով ինքնուրույն գնահատման ենթակա հարց է, որի ընթացքում պետք է հաշվի առնվեն տվյալ գործի առանձնահատկությունները: Ընդ որում, բաց թողնված օգուտի առկայությունը որոշելու համար նախնառաջ պետք է հաշվի առնվի մինչև իրավունքի խախտումը քաղաքացիական շրջանառությունում համապատասխան գույքի ունեցած կարգավիճակը, կամ սեփականատիրոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակյա առկայությունն այդ գույքի տնօրինման եղանակների առնչությամբ: 3-691(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30 Այդպիսին կարող է լինել Ընկերության և երրորդ անձանց միջև ծառայությունների մատուցման վերաբերյալ կնքված պայմանագրերը, նրանց միջև կնքված նախնական պայմանագրերը, մտադրությունների վերաբերյալ արձանագրությունները, գրագրությունը պայմանագիր կնքելու վերաբերյալ և այլ պայմանավորվածություններ: ԵԲԴ/0086/02/08 2009 թվականի հունիսի 26 կամ ԵԲԴ/0036/02/08 2009 թվականի մարտի 13 Բաց թողած օգուտն այն եկամուտն է, որը սեփականատերը քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում կստանար, եթե չխախտվեր նրա իրավունքը: Բաց թողած օգուտի առկայությունը, այսինքն՝ անձի իրավունքի չխախտման պարագայում եկամուտի ստացման իրական հնարավորությունը որոշելը յուրաքանչյուր գործով ինքնուրույն գնահատման ենթակա հարց է, որի ընթացքում պետք է հաշվի առնվեն տվյալ գործի առանձնահատկությունները: Մասնավորապես, բաց թողած օգուտի առկայությունը որոշելու

համար նախ և առաջ պետք է հաշվի առնվի մինչև իրավունքի խախտումը քաղաքացիական շրջանառությունում համապատասխան գույքի ունեցած կարգավիճակը, (մասնավորապես, սույն քաղաքացիական գործով այդպիսին կարող է լինել իրավունքի ենթադրյալ խախտման պահին, այսինքն՝ բնակարանը հետ պահանջելու պահին, այլ անձի հետ բնակարանի վարձակալության պայմանագիր կնքված լինելը) կամ սեփականատիրոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակյա առկայությունը այդ գույքի տնօրինման եղանակների առնչությամբ (այդպիսին կարող է լինել, օրինակ՝ իրավունքը խախտված անձի կողմից այլ անձանց ուղարկված համապատասխան օֆերտան): 3-691(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

2. Հետագայում անընդհատ այդ հարցը նորից բարձրացվում էր Վճռաբեկ դատարանի առջև: Դա հատկապես վերաբերում էր գործարարական գործունեության ոլորտում բաց թողնված օգուտի առկայության հարցին: Եթե սովորական քաղաքացիական շրջանառության պայմաններում Վճռաբեկ դատարանի սահմանած կանոնները խնդիրներ գրեթե չէին առաջացնում, ապա առևտրային կազմակերպությունների գործունեության ժամանակ այդ կանոնները միշտ լրացուցիչ հարցերի տեղիք էին տալիս:

Վճռաբեկ դատարանն 2011 թվականին փորձեց այդ ոլորտում նույնպես կիրառել իր նախկին կանոնները:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործով Ընկերությունը պահանջել էր Վարչամ Ղարիբյանից բռնագանձել 3.600.000 ՀՀ դրամ՝ որպես 18.10.2009 թվականի դրությամբ պատճառված վնասի հատուցում, բռնագանձումը շարունակել 19.10.2009 թվականից մինչև «ՖՈԼԿՍՎԱԳԵՆ-TOURAN-1.9 TDI» մակնիշի 050 SL 05 պետական համարանիշի ավտոմեքենան Ընկերությանը հանձնելու պահը՝ ամսական 180.000 ՀՀ դրամ հաշվարկով:

Ընկերությունն իր հայցի հիմքում դրել էր այն հանգամանքը, որ Վարչամ Ղարիբյանի կողմից թիվ ԵԱԴԴ/0891/02/08 քաղաքացիական գործով Երևանի Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 24.02.2009 թվականի վճռից հետո «ՖՈԼԿՍՎԱԳԵՆ-TOURAN-1.9 TDI» մակնիշի 050 SL 05 պետական համարանիշի ավտոմեքենան չվերադարձնելու հետևանքով Ընկերությունը բաց թողնված օգուտի տեսքով 18.10.2009 թվականի դրությամբ կրել է 3.600.000 ՀՀ դրամի չափով վնաս, որի հաշվարկը կատարել է 20 ամսվա համար՝ հիմք ընդունելով այդ ավտոմեքենան վարձակալության հանձնելու ամսական վարձավճարի չափը:

Վերաքննիչ դատարանը Վարչամ Ղարիբյանի վերաքննիչ բողոքը մերժելիս պատճառաբանել էր, որ Ընկերությունն իրականացնում է «ՖՈԼԿՍՎԱԳԵՆ» մակնիշի ավտոմեքենաների և պահեստամասերի ներկրում, իրացում, երաշխիքային և հետերաշխիքային սպասարկում, ինչպես նաև ավտոմեքենաների վարձակալական ծառայությունների մատուցում, ընկերությունն ունի գովազդային գրքույկ, որտեղ ներկայացված է նաև վիճելի «ՖՈԼԿՍՎԱԳԵՆ-TOURAN» մակնիշի ավտոմեքենան և դրա նկարագիրը, ու հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 453-րդ հոդվածի 1-ին կետը, ինչպես նաև «Ինֆինիտի Թրեյվ» ՍՊԸ-ի և «Արեգ Էլեկտրիկ» ՍՊԸ-ի տնօրենների 07.04.2010 թվականի գրությունները՝ գտել է, որ տվյալ դեպքում առկա է սեփականատիրոջ իրական մտադրությունն ավտոմեքենան վարձակալության հանձնելու վերաբերյալ, սակայն պատասխանողի անօրինական գործողությունների հետևանքով բացակայել է դրա հնարավորությունը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրելով, որ սույն գործով այդպիսիք կարող են համարվել Ընկերության և վարձակալների միջև «ՖՈԼԿՍՎԱԳԵՆ-TOURAN-1.9 TDI» մակնիշի 050 SL 05 պետական համարանիշի ավտոմեքենայի վարձակալության վերաբերյալ կնքված պայմանագրերը, Ընկերության և երրորդ անձանց միջև կնքված նախնական պայմանագրերը, մտադրությունների վերաբերյալ արձանագրությունները, գրագրությունը պայմանագիր կնքելու վերաբերյալ և այլ պայմանավորվածություններ, գտավ, որ Վերաքննիչ դատարանը, մերժելով Վարչամ Ղարիբյանի վերաքննիչ բողոքը և օրինական ուժի մեջ թողնելով Դատարանի վճիռը, առանց բավարար ապացույցների առկայության է հաստատված է համարել օգուտ բաց թողնելու փաստը, քանի որ գործում առկա և դատարանի կողմից հետազոտված ապացույցներով կարող են միայն հաստատվել Վարչամ Ղարիբյանի կողմից ոչ օրինաչափ վարքագիծ դրսևորելու և Ընկերության կողմից որպես կանոն «ՖՈԼԿՍՎԱԳԵՆ» մակնիշի մեքենաների վարձակալական ծառայություններ մատուցելու հանգամանքները, որոնք բավարար չեն վնասի առկայությունը հաստատված համարելու համար:

Մասնավորապես, սույն գործով չի հիմնավորվել մինչև իրավունքի խախտումը վեճի առարկա ավտոմեքենայի համապատասխան կարգավիճակը (վարձակալության հանձնված լինելը) կամ սեփականատիրոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակյա առկայությունն այդ ավտոմեքենան վարձակալության հանձնելու առնչությամբ: ԵԱԴԴ/1284/02/09 2011 թվականի մարտի 4

Վճռաբեկ դատարանն իր դիրքորոշումը պահպանեց նաև պայմանագրային հարաբերություններում բաց թողնված օգուտի որոշման հարցում:

Գործերից մեկով Ընկերությունը պահանջել էր Կազմակերպությունից բռնագանձել 45.000.000 ՀՀ դրամ որպես բաց թողնված օգուտի հատուցում՝ հայցի հիմքում դնելով այն, որ Կազմակերպության կողմից ողջամիտ ժամկետում կապուղիներ չտրամադրելու պատճառով Ընկերությունը կապուղիների տրամադրումից հետո կրել է բաց թողնված օգուտի տեսքով վնաս 45.000.000 ՀՀ դրամի չափով, որպիսի վնասի հաշվարկն էլ կատարվել է 36 ամսվա համար՝ հիմք ընդունելով մեկ ամսվա ընթացքում մեկ բաժանորդագրության միջին օգուտը:

Երևանի քաղաքացիական դատարանն Ընկերության հայցը մերժելիս պատճառաբանել էր, որ Ընկերության ներկայացված ապացույցներով չի կարող հաստատվել այն փաստը, որ Կազմակերպության կողմից իր պարտավորություններն ողջամիտ ժամկետում չկատարելու հետևանքով Ընկերությունը պատասխանողի կողմից ծառայություններ փաստացի մատուցելու օրվանից հետո կրել է բաց թողնված օգուտի տեսքով վնաս:

Վճռաբեկ դատարանը, արձանագրելով, որ քննվող գործով բաց թողնված օգուտի ոկայության ապացույցներ կարող են համարվել Ընկերության և բաժանորդների միջև ծառայությունների մատուցման վերաբերյալ կնքված պայմանագրերը, Ընկերության և երրորդ անձանց միջև կնքված նախնական պայմանագրերը, մտադրությունների վերաբերյալ արձանագրությունները, գրագրությունը պայմանագիր կնքելու վերաբերյալ և այլ պայմանավորվածություններ, նշեց.

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը հաստատված է համարել բաց թողնված օգուտի առկայությունն առանց բավարար ապացույցների առկայության, քանի որ գործում առկա և դատարանի կողմից հետազոտված ապացույցներով կարող է հաստատվել միայն Կազմակերպության կողմից ոչ օրինաչափ վարքագիծ դրսևորելու հանգամանքը, որի առկայությունն անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար պայման է վնասի գումարի բռնագանձման համար: Սույն գործով հայցվորի կողմից որևէ կերպ չի ապացուցվել բաց թողնված օգուտի տեսքով վնասի առկայության, ենթադրյալ վնասի ու վնաս պատճառող անձի ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի առկայության հանգամանքները: ԵԲԴ/0036/02/08 2009 թվականի մարտի 13

3. Վերոնշյալ որոշումներն, այնուամենայնիվ, խնդիրն ամբողջությամբ չլուծեցին: Այլ դեպքերում Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը թույլ չէր տալիս միանշանակ արձանագրել, որ օգուտի բաց թողնման մասին խոսք լինել չի կարող: Այդ պատճառով Վճռաբեկ դատարանը փորձեց զարգացնել իր դիրքորոշումները և որոշակիորեն վերանայել իր նախկին դիրքորոշումները:

Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց հետևյալ կանոնները.

4.2. Բաց թողնված օգուտի սահմանադրաիրավական և կոնվենցիոն հիմքերը.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բաց թողնված օգուտի հատուցման կանոնները դատարանները պետք է կիրառեն ՀՀ Սահմանադրության և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի դրույթների պահպանմամբ:

ՀՀ Սահմանադրության 33.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով չարգելված ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունք:

Վերոնշյալ սահմանադրական իրավունքը ենթադրում է ոչ միայն պետության կողմից ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու հնարավորության ընձեռում, այլև ձեռնարկատիրության և ձեռնարկատիրական գործունեության համար համապատասխան միջավայրի ձևավորում՝ այդ թվում գործարարությամբ զբաղվող անձանց համար խախտված իրավունքների վերականգնման երաշխիքների ստեղծում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործարարության ոլորտում բաց թողնված օգուտի որոշման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի կարևոր առանձնահատկություն՝ գործարարական գործունեությունը անձի շահույթ ստանալուն ուղղված գործունեություն է (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ հոդված), ուստի գործարարության ոլորտում ողջամտորեն ենթադրվում է, որ անձի իրականացրած գործողությունները (պայմանագրերի կնքում, քաղաքացիական տարբեր իրավունքների ձեռքբերում) ուղղված են շահույթ ստանալուն: Այսինքն՝ գործարարության ոլորտում անձը պայմանագիր կնքելու, քաղաքացիական իրավահարաբերության մեջ մտնելու ժամանակ ակնկալում է ստանալ որոշակի օգուտ:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի զրկել նրան գույքից, բացառությամբ ի շահ հանրության և այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում, հիմք ընդունելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումները, նշել է, որ «պահանջը» Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածի իմաստով կարող է հասկացվել որպես «սեփականություն» այն դեպքում, եթե բավարար չափով հաստատված է, որ այն կարող է իրավաբանորեն իրականացվել (տես՝ Բուրդովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով 02.05.2002 թվականին Եվրոպական դատարանի վճիռը, կետ 40, Վարդուհի Հովսեփյանն ընդդեմ Ռիմա Կարապետյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵԱԲԴ/1522/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009 թվականի որոշումը):

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ վնասի հատուցման հետ կապված հարաբերությունները նույնպես կարող են դիտարկվել Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի շրջանակներում: Նման իրավիճակներում Եվրոպական դատարանը հիմք է ընդունել վնասի հատուցման վերաբերյալ ներպետական կանոնները, որի հիման վրա վերջինս այն դիտարկել է որպես «ակտիվ», «գույք» և հետևաբար նաև «տիրապետում» 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի շրջանակներում: Արդյունքում Եվրոպական դատարանը գտել է, որ դատական ակտի հիման վրա դիմողները կարող են ունենալ «օրինական սպասելիք», որ պատահարի արդյունքում վերջիններիս ներկայացրած պահանջը պետք է քննարկվի վնասի հատուցման ընդհանուր կանոններով (տես՝ PRESSOS COMPANIA NAVIERA S.A և մյուսներն ընդդեմ Բելգիայի գործով Եվրոպական դատարանի 20.11.1995 թվականի վճիռը, կետ 31):

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վնասի՝ այդ թվում բաց թողնված օգուտի հատուցման հետ կապված հարաբերությունները պետք է դիտարկվեն ՀՀ Սահմանադրության և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի լույսի ներքո, վնասի հատուցման պահանջը կարող է համարվել «տիրապետում» Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով, հետևաբար դրա նկատմամբ սահմանափակումները և հատուցման հարցերը պետք է քննարկվեն առարկա դառնան համաչափության սկզբունքի պահպանմամբ:

4.3. Բաց թողնված օգուտի որոշման ընդհանուր կանոնները.

Վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային իրավունքում հաստատել է, որ բաց թողնված օգուտի որոշման ժամանակ իրական մտադրությունը պետք է գուգորդվի իրական հնարավորության հետ: Դա բխում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 4-րդ կետից, որի համաձայն՝ բաց թողնված օգուտը որոշելիս հաշվի են առնվում այն ստանալու համար պարտադիր ձևով ձեռնարկված միջոցները և այդ նպատակով կատարված նախապատրաստությունները:

Ընկերության իրական մտադրությունը կարող է հաստատվել ընկերության գործունեության բնույթի ուսումնասիրությամբ (օրինակ՝ կանոնադրություն և այլ փաստաթղթեր): Դրանք կարող են հաստատվել նաև համապատասխան պայմանագրային հարաբերությունների բնույթը բացահայտելով, ընկերության բիզնես ծրագրերն ուսումնասիրելով: Բացի այդ, այդպիսիք կարող են լինել ընկերության գործունեության շրջանակների կամ ծավալների ավելացման վերաբերյալ ապացույցներ (պահեստի պատրաստում, ապրանք արտադրելու համար սարքավորումների

ձեռքբերում կամ ծավալի ավելացում): Այս ամենը հիմնավորում է ընկերության իրական մտադրությունը:

Ընկերության իրական հնարավորությունը կարող է հաստատվել օգուտ ստանալու վերաբերյալ համապատասխան իրական կամ ողջամտորեն հավանական ապացույցներով: Օրինակ կարող են լինել ընկերության շրջանառության վերաբերյալ տվյալները, որոնք ցույց են տալիս նմանատիպ ապրանքներից կամ ծառայություններից ընկերության ստացած հասույթը, որպիսիք կարող են արտացոլված լինել ընկերության հաշվապահական կամ այլ փաստաթղթերում կամ պետական տարբեր մարմինների (հարկային, մաքսային և այլն) տվյալներում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ կազմակերպությունները տնտեսության մեջ գործարարական գործունեությամբ զբաղվում են ոչ միայնակ, այլ մյուս կազմակերպությունների հետ գործարարական հարաբերությունների միջոցով, ընկերության իրական շրջանառության վերաբերյալ ապացույցներ կարող են լինել ընկերության գործընկեր այլ կազմակերպությունների հետ առկա շրջանառության ծավալները հիմնավորող ապացույցները:

4.4. Բաց թողնված օգուտի հաշվարկման կանոնները.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բաց թողնված օգուտի հաշվարկման ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ բաց թողնված օգուտն այն եկամուտն է, որն այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր: Այսինքն՝ բաց թողնված օգուտը չի կարող նույնանալ կազմակերպության շրջանառության կամ հասույթի հետ:

Վերոնշյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանները բաց թողնված օգուտի հաշվարկման ժամանակ պետք է նվազեցնեն անհրաժեշտ այն ծախսերը, որոնք վնաս կրած անձը կկատարեր վնասը չպատճառվելու դեպքում: Այդ ծախսերի մեջ կարող են ներառվել ապրանքի արտադրության, վաճառքի կամ ծառայության մատուցման համար նյութերի, օգտագործվող հումքի արժեքը, ամորտիզացիոն ծախսերը, աշխատողներին վճարվող աշխատավարձը և այլն: Պետք է նվազեցվեն նաև այն հարկերը, որոնք անձը կվճարեր այդ ապրանքների կամ ծառայությունների համար: Արդյունքում պետք է մնա այն շահույթը, որը ձևավորվում է անհրաժեշտ ծախսերի նվազեցումից հետո: Բացի այդ, կախված ապրանքաշրջանառության կամ մատուցվող ծառայության առանձնահատկություններից՝ կարող են հաշվի առնվել սեզոնային փոփոխությունները, շուկայում տիրող վիճակը, պետության ֆինանսական քաղաքականության փոփոխությունները և այլն:

Եթե ընկերությունը պարտավորության խախտման հետևանքով փոխել է իր արտադրության կամ ծառայության որակը, ապա բաց թողնված օգուտը պետք է որոշվի նոր արտադրվող (առավել ցածրորակ կամ նոր որակի, որն առավել ցածր ինքնարժեք ունի) ապրանքի կամ մատուցվող ծառայության շահույթի և պարտավորությունը չխախտվելու դեպքում արտադրվող ապրանքի կամ մատուցվող ծառայության (առավել բարձրորակ կամ բարձր ինքնարժեք ունեցող) միջև շահույթի տարբերությունից:

Բացի այդ, անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այն ժամանակահատվածին, որի համար պետք է հատուցվի բաց թողնված օգուտը: Եթե ապրանքը կամ ծառայությունը, որը պետք է տրամադրվեր ընկերությանը, սակայն չի տրամադրվել, և որի արդյունքում ընկերությունը օգուտ է բաց թողել, ունի օգտագործման որոշակի ժամկետ, ապա այդ ժամկետից ավել օգուտը չի կարող հատուցվել: Օրինակ, եթե ապրանքը մատակարարելու կամ ծառայությունը մատուցելու ժամկետ է նշված, սակայն չի կատարվել, ապա օգուտը պետք է հատուցվի այն ժամանակահատվածի համար, որը տուժող ընկերությունը պետք է օգտագործեր օգուտ ստանալու համար (ապրանքը պետք է վաճառեր, վերամշակեր և վաճառեր, կամ դրա հիման վրա այլ ծառայություն մատուցեր և այլն):

4.5. Պայմանագրային պարտավորություններում բաց թողնված օգուտի կանոնները.

Պայմանագրային պարտավորությունները խախտելու հետևանքով բաց թողնված օգուտի փոխհատուցման համար հայցվորը պետք է ներկայացնի ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեն.

* պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունների խախտումը.

* օգուտ ստանալու իրական մտադրությունը և հնարավորությունը.

* վերջիններիս պատճառահետևանքային կապը.

* վնասների չափը.

* պարտավորությունների խախտման, օգուտ ստանալու իրական մտադրության և հնարավորության և վնասի չափի միջև պատճառահետևանքային կապը.

* իրավունքը խախտված անձի կողմից ձեռնարկվող միջոցները, որոնք ուղղված են վնասի նվազեցմանը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում հավելել, որ պայմանագրային հարաբերություններում վնասի հատուցման հարցը քննարկելիս պետք է հաշվի առնել, որ բաց թողնված օգուտի հատուցման արդյունքում պարտատիրոջ մոտ չպետք է առաջանա հարստացում, այսինքն՝ վնասների փոխհատուցման գումարի մեջ չեն կարող ընդգրկվել այնպիսի վնասներ, որոնք կողմն իրականում չի կրել: Այլ կերպ ասած՝ վնասի հատուցման վերաբերյալ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության հետևանքով տուժողի գույքային դրությունը պետք է բարելավվի այն աստիճան, որում նա կգտնվեր, եթե վերջինիս իրավունքները չխախտվեին: Պայմանագրային պարտավորությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կողմը չպետք է հատուցի այն վնասը, որը չի առաջացել կամ երբեք չէր կարող առաջանալ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է նաև, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 420-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջը, որի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելը կամ այն անպատշաճ կատարելը տեղի է ունեցել երկու կողմերի մեղքով, ապա դատարանը համապատասխանաբար նվազեցնում է պարտապանի պատասխանատվության չափը: Դատարանն իրավունք ունի նաև նվազեցնել պարտապանի պատասխանատվության չափը, եթե պարտատերը դիտավորյալ կամ անզգույշ նպաստել է պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու հետևանքով պատճառված վնասների չափի ավելացմանը կամ ողջամիտ միջոցներ չի ձեռնարկել դրանց նվազեցման համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածը ցույց է տալիս, որ որոշակի դեպքերում գնորդը կարող է ողջամիտ միջոցներ ձեռնարկել վնասի նվազեցման համար: Բաց թողնված օգուտի դեպքում դա կարող է դրսևորվել նման օգուտ ստանալու համար պարտատիրոջ ձեռնարկած ողջամիտ միջոցներով՝ այլ եղանակներով նման ապրանք կամ ծառայություն ստանալով և այլն: Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հարցի պարզումը կախված է կոնկրետ գործի հանգամանքներից և չպետք է հանգեցնի բաց թողնված օգուտի հատուցման չափի անհարկի նվազեցման:

4.6. Վնասներ և տուժանք.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրային հարաբերություններում բաց թողնված օգուտի հատուցման վերաբերյալ դրույթների ամբողջական կիրառման նպատակով դատարանները պետք է հաշվի առնեն նաև պայմանագրով նախատեսված տուժանքը, ինչպես նաև տուժանքի և վնասների վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջները:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 410-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար սահմանված է տուժանք, ապա վնասները հատուցվում են տուժանքով չծածկված մասով:

Օրենքով կամ պայմանագրով կարող են նախատեսվել դեպքեր, երբ՝

1) թույլատրվում է բռնագանձել միայն տուժանքը, սակայն ոչ վնասները.

2) վնասները կարող են բռնագանձվել լրիվ գումարով՝ չհաշված տուժանքը.

3) պարտատիրոջ ընտրությամբ կարող են բռնագանձվել կա՛մ տուժանքը, կա՛մ վնասները:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագրային հարաբերություններում կողմերը կարող են նախատեսել տուժանք վճարելու պարտավորություն: Տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակաուղղված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ՝ դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը (տես՝ «Թամամ» արտադրական կոդպերատիվն ընդդեմ «ԱՄ-ԿԱ» ՍՊԸ-ի՝ 22.533.430 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ 3-27 (ՏԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.02.2008 թվականի որոշումը):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հատուցվող բաց թողնված օգուտի չափը որոշելիս դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն պայմանագրով սահմանված տուժանքին, տուժանքի և վնասների հատուցման հարաբերակցության վերաբերյալ պայմանագրի դրույթներին, որից հետո որոշեն հատուցվող օգուտի վերջնական չափը:

4.7. Բաց թողնված օգուտի հաշվարկը և դատական հայեցողությունը.

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ չնայած վնասի հաշվարկման վերաբերյալ վերոնշյալ կողմնորոշիչ վերլուծություններին, այնուամենայնիվ, վնասի հատուցման կոնկրետ չափը առանձին դեպքերում կարող է բավականաչափ հստակ չլինել կամ ողջամտության աստիճանի հավաստիությամբ չորոշվել: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նմանատիպ դեպքերում անձն ընդհանրապես չի կարող գրկվել բաց թողնված օգուտի հատուցման իրավունքից, քանի որ նման դիրքորոշումը կհակասի գործարարության էությանը, վերը նշված սահմանադրական և կոնվենցիոն դրույթներին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նմանատիպ իրավիճակներում դատարանները հատուցվող օգուտի չափը որոշում են իրենց հայեցողությամբ: Նման կարգավորում գործում է նաև միջազգային պրակտիկայում: Մասնավորապես, «Միջազգային առևտրային պայմանագրերի սկզբունքների» 7.4.3 հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ եթե վնասի չափը չի կարող հաստատվել ողջամտության աստիճանի արժանահավատությամբ, դրա չափը որոշվում է դատարանի հայեցողությամբ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ կանոնը կարող է կիրառվել նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված բաց թողնված օգուտի չափի որոշման նկատմամբ, ընդ որում, դատական հայեցողությունը պետք է իրականացվի միայն վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների հիման վրա բաց թողնված օգուտի չափը որոշելու անհնարինության դեպքում՝ հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքները, բարեխղճության, խելամտության և արդարացիության պահանջները:

4.8. Վերոնշյալ կանոնների կիրառումը սույն գործի նկատմամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր բազմաթիվ նախադեպային որոշումներում անդրադարձել է դատական ակտի իրավական հիմնավորվածության հարցին՝ ամրագրելով այն դիրքորոշումը, որ յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը պարտավոր է տալ դատական ակտի իրավական և փաստական հիմնավորումները:

Դատական ակտի իրավական հիմնավորումը կայանում է հաստատված փաստերի և իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքի համապատասխան նորմի կամ նորմերի ընտրության և կիրառման մեջ, այն նորմի (նորմերի), որի հիման վրա դատարանը եզրակացություն է անում վիճելի իրավահարաբերության առկայության կամ բացակայության մասին:

Դատական ակտի մեջ ոչ միայն պետք է ցույց տալ նորմատիվ ակտի այս կամ այն հոդվածը, որում ամրագրված է կիրառման ենթակա նորմը, այլ պետք է պատճառաբանվի, թե հատկապես ինչու պետք է կիրառվի հենց այդ նորմը:

Դատական ակտի իրավական հիմնավորումը բնութագրում է ինչպես դատարանի, այնպես էլ նրա ակտի իրավակիրառ գործառույթը, ընդգծում դատական գործունեության և դատական ակտի օրինականությունը: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ դատարանը պետք է նշի ոչ միայն այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնվել է վիճելի փաստերը հաստատելիս և արդյունքում որոշում կայացնելիս, այլև պետք է պատճառաբանի, թե ինչու է կոդի ներկայացրած այս կամ այն ապացույցը մերժվում (տես՝ Համայնակ Ոսկանյանն ընդդեմ Վոլոդյա Հակոբյանի՝ սեփականության իրավունքը ճանաչելու և ապօրինի զավթած հողամասից փտարելու պահանջների մասին և Վոլոդյա Հակոբյանն ընդդեմ Համայնակ Ոսկանյանի, երրորդ անձ ՀՀ կառավարությանն առնչվող անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի էրեբունի տարածքային ստորաբաժանման՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու

պահանջի մասին թիվ ԵՇԴ/1634/02/09 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.07.2011 թվականի որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ կողմերի միջև 05.11.2009 թվականին կնքվել է թիվ 289 առուվաճառքի պայմանագիրը, համաձայն որի՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է մինչև 2009 թվականի դեկտեմբերի 31-ը Ընկերությանը հանձնել 35 հատ «SKODA» մակնիշի «Octavia tour 1.4» մոդելի ավտոմեքենաներ: Երևան քաղաքի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.12.2010 թվականի թիվ ԵՇԴ/0620/02/10 վճռի համաձայն՝ Կազմակերպության կողմից Ընկերությանը չի հանձնվել 17 ավտոմեքենա և չի վերադարձվել դրանց արժեքը: ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի Կենտրոն հարկային տեսչության 19.05.2011 թվականի թիվ ՏՎ-2696 գրության համաձայն՝ Ընկերությունը 2010 թվականին ավտոտրանսպորտային գործունեությամբ զբաղվելու ընթացքում շահագործել է ամսական միջինը 19 մեքենա, իսկ 2010 թվականին 19 տաքսիների շահագործմամբ ավտոտրանսպորտային գործունեությունից (տաքսի ծառայություն) ստացած հասույթը կազմել է 131.815.521 (հարյուր երեսունմեկ միլիոն ութ հարյուր տասնհինգ հազար հինգ հարյուր քսանմեկ) ՀՀ դրամ՝ հիմք տեսաձայնագրման կրիչը (տեսաձայնագրման կրիչում հստակ արտացոլված են Taxi-2008(2010) համակարգչային ծրագրի տվյալները):

Վերաքննիչ դատարանը, Դատարանի դատական ակտն օրինական ուժի մեջ թողնելով, նշել է, որ «Ընկերությունը պետք է ապացուցեր իր կողմից վկայակոչված այն փաստը, որ հայցադիմումում նշված ժամանակահատվածում ունեցել է իր կողմից վկայակոչված շահույթը»: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը, արձանագրելով, որ սույն գործով ձեռք բերված ապացույցներով հաստատվում է այն հանգամանքը, որ Ընկերությունը մատուցում է տաքսի ծառայություն, հղում կատարելով 05.11.2009 թվականին կնքված թիվ 289 առուվաճառքի պայմանագրին, ելել է այն եզրահանգման, որ «Տվյալ դեպքում Ընկերությունը պետք է ապացուցեր իր կողմից վկայակոչված այն փաստը, որ պայմանագրով ձեռք բերվող ավտոմեքենաները պետք է շահագործվեին որպես տաքսի ավտոմեքենա»:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը ենթակա է բեկանման, իսկ գործը պետք է ուղարկվի նոր քննության Ընկերության կողմից ներկայացված ապացույցները բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտելու, ինչպես նաև սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հիման վրա Ընկերության կողմից ավտոմեքենաների ձեռքբերման նպատակը, մեքենաների հնարավոր շահագործմամբ եկամտի ստացման հնարավորությունը (բաց թողնված օգուտի որոշման կանոնների համաձայն) և դրա չափը պարզելու համար, որպիսի ուղղությամբ սույն գործով ստորադաս դատարանների կողմից քննություն չի իրականացվել, իսկ դրա կոնկրետ չափը որոշելու անհնարինության դեպքում հատուցման չափը որոշել դատարանի հայեցողությամբ: ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

§ 4. ԱՆՀԻՄՆ ՀԱՐՍՏԱՅՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԾԱԳԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՆՀԻՄՆ ՀԱՐՍՏԱՅՈՒՄԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1092.

1. Անձը, ով առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ գործարքով սահմանված հիմքերի ուրիշ անձի (տուժողի) հաշվին ձեռք է բերել գույք կամ խնայել է այն (ձեռք բերողը), պարտավոր է տուժողին վերադարձնել անհիմն ձեռք բերած կամ խնայած գույքը (անհիմն հարստացումը), բացառությամբ սույն օրենսգրքի 1099-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի:

2. Սույն գլխի կանոնները կիրառվում են անկախ այն բանից, անհիմն հարստացումը ձեռք բերողի, տուժողի, երրորդ անձանց գործելակերպի հետևանք է եղել, թե կատարվել է նրանց կամքից անկախ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Վերոնշյալ հոդվածը դատական պրակտիկայում կիրառվում է բավականին հաճախ: Այդ պատճառով դրա վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները որոշակիորեն հստակեցված են: Չնայած պրակտիկ բազմաթիվ հարցեր դեռևս լուծում չեն ստացել նախադեպային իրավունքով, այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը փորձեց սահմանել այն հատկանիշները, որոնք անհրաժեշտ են անհիմն հարստացման առկայությունը հաստատելու համար: Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը նախանշեց նաև նմանատիպ գործերով ապացուցման բեռի բաշխման կանոնները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Անհիմն հարստացման առկայության համար անհրաժեշտ է հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայությունը.

1. *անձը (ձեռք բերողը) այլ անձի (տուժողի) հաշվին պետք է ձեռք բերի կամ խնայի գույք, այսինքն՝ ձեռք բերողի մոտ գույքի ավելացումը պետք է պայմանավորված լինի տուժողի մոտ գույքի պակասեցմամբ,*

2. *գույքը պետք է ձեռք բերվի կամ խնայվի առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ գործարքով սահմանված հիմքերի, այսինքն՝ հարստացումն անօրինական ձևով: ԵԱԲԴ/0455/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13*

2. Դատական պրակտիկայում հանդիպում էին դեպքեր, երբ փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ գտնվող անձինք իրար գումարներ էին փոխանցում որոշակի ընդհանուր նպատակների համար: Սակայն հետագայում կողմերի միջև վեճ առաջանալու դեպքում գումարը փոխանցած կողմը պահանջում էր դրանք հետ վերադարձնել՝ դիտարկելով որպես անհիմն հարստացում: Այդ դեպքում անհրաժեշտություն էր առաջանում հստակեցնել՝ արդյոք նմանատիպ դեպքերում կարելի է խոսել անհիմն հարստացման մասին:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց այդ հարցին՝ նշելով.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն քաղաքացիական գործով անհրաժեշտ է պատասխանել հետևյալ իրավական հարցին. արդյո՞ք Անժելիկա Գասպարյանի կողմից Զելիմ Միմոնյանի բանկային հաշվին կատարված գումարային փոխանցումների արդյունքում վերջինս անհիմն հարստացել է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անձը, ով առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ գործարքով սահմանված հիմքերի ուրիշ անձի (տուժողի) հաշվին ձեռք է բերել գույք կամ խնայել է այն (ձեռք բերողը), պարտավոր է տուժողին վերադարձնել անհիմն ձեռք բերած կամ խնայած գույքը (անհիմն հարստացումը), բացառությամբ սույն օրենսգրքի 1099-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի:

ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածից հետևում է, որ անհիմն հարստացման առկայության համար անհրաժեշտ է հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայությունը.

1. անձը (ձեռք բերողը) այլ անձի (տուժողի) հաշվին պետք է ձեռք բերի կամ խնայի գույք, այսինքն՝ ձեռք բերողի մոտ գույքի ավելացումը պետք է պայմանավորված լինի տուժողի մոտ գույքի պակասեցմամբ,

2. գույքը պետք է ձեռք բերվի կամ խնայվի առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ գործարքով սահմանված հիմքերի, այսինքն՝ հարստացումն անօրինական ձևով:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը, իսկ 2-րդ կետի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերն որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անհիմն հարստացման առկայության փաստի ապացուցման բեռը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, դրված էր հայցվորի՝ Ա. Գասպարյանի վրա: Մինչդեռ, դատաքննության ընթացքում Ա. Գասպարյանի կողմից չի հիմնավորվել ներկայացված պահանջը, ինչը հաստատվում է սույն գործում առկա ապացույցներով և ստորև ներկայացված հիմնավորմամբ:

Մասնավորապես, գործի նյութերից հետևում է, որ կողմերը 2006 թվականից գտնվել են փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ, վարել են համատեղ տնտեսություն և ընդհանուր միջոցների հաշվին կատարել են ծախսեր: Գործում առկա նյութերով չի հիմնավորվում փոխանցված գումարները Ջ. Միմոնյանի կողմից առանց օրենքով, այլ իրավական ակտով կամ գործարքով սահմանված հիմքի ձեռք բերելու փաստը: Այսինքն, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գումարների փոխանցումը կատարվել է օրինական հիմքով, այն է՝ Ա. Գասպարյանի կամքով և ցանկությամբ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ա. Գասպարյանի կողմից Ջ. Միմոնյանի հաշվին փոխանցված գումարներն անհիմն հարստացում համարվել չեն կարող, քանի որ բացակայում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածով սահմանված անհիմն հարստացման պարտադիր հատկանիշները:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1099-րդ հոդվածին, ապա դրանում սահմանված են անհիմն հարստացման չվերադարձման դեպքերը, մինչդեռ, անհիմն հարստացման բացակայության պայմաններում Վերաքննիչ դատարանի կողմից նշված հոդվածի պահանջները կիրառվել չէին կարող: ԵԱԲԴ/0455/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13

Այսպիսով կարող ենք եզրակացնել որ անհիմն հարստացման առկայության փաստի ապացուցման բեռը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, դրված էր հայցվորի վրա: Անհիմն հարստացում առկա չէ, եթե գործի նյութերից երևում է, որ կողմերը 2006 թվականից գտնվել են փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ, վարել են համատեղ տնտեսություն և ընդհանուր միջոցների հաշվին կատարել են ծախսեր և գործում առկա նյութերով չի հիմնավորվում փոխանցված գումարները պատասխանողի կողմից առանց օրենքով, այլ իրավական ակտով կամ գործարքով սահմանված հիմքի ձեռք բերելու փաստը:

3. Երբեմն կողմերը ստորագրում են պարտավորագրեր՝ այլ անձանց փոխարեն պարտավորությունները կատարելու վարեքայալ: Հետագայում կողմերի միջև այդ հարցերի շուրջ նույնպես վեճեր են առաջանում այդ պարտավորագրերով վճարված գումարները որպես անհիմն հարստացում դիտարկելու և վերադարձնելու վերաբերյալ: Հատկապես այն դեպքում, երբ այդ գումարների վճարման հիմքում դրված փաստաթղթերին այլ գործով դատարանների կողմից տրվում են գնահատականներ՝ դրանց ոչ բավարար ապացուցողական նշանակության վերաբերյալ, այս հարցն ավելի է կարևորվում:

Նմանատիպ հարց քննության առարկա դարձավ նաև Վճռաբեկ դատարանի կողմից: Գործերից մեկով Վիգեն Ուրուշանյանը պահանջել էր Սուրիկ Սեդրակյանից բռնագանձել 500.000 ՀՀ դրամ, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված տոկոսների հաշվարկը շարունակել մինչև պատասխանողի կողմից վճարային պարտավորության փաստացի կատարման օրը, Սուրիկ Սեդրակյանը պահանջել էր որպես անհիմն հարստացման հետևանքով ծագած

պարտավորություն Վիգեն Ուրուշանյանին պարտավորեցնել վերադարձնել 1.500 ԱՄՆ դոլար: 31.08.2009 թվականին Վիգեն Ուրուշանյանը դիմել էր Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարան և պահանջել Սուրիկ Սեդրակյանից բռնագանձել, Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 26.11.2009 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճռով Վիգեն Ուրուշանյանի հայցն ընդդեմ Սուրիկ Սեդրակյանի՝ գումարի բռնագանձման մասին մերժվել է, պատճառաբանվել է, որ պահանջն «անհիմն է և անօրինական», իսկ հայցապահանջի հիմքում դրված 02.05.2009 թվականի ՀՀ ոստիկանության գրությունը, որով Սուրիկ Սեդրակյանը պարտավորվել է որդու փոխարեն 1.500 ԱՄՆ դոլարը և 500.000 ՀՀ դրամը 60 օրվա ընթացքում վերադարձնել Վիգեն Ուրուշանյանին, գնահատվել էր որպես հայցապահանջը չհաստատող ապացույց:

Վճռաբեկ դատարանն, անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

տվյալ դեպքում Սուրեն Սեդրակյանը, Վիգեն Ուրուշանյանին վճարելով 1.500 ԱՄՆ դոլար, այդ մասով ընդունել է իր պարտավորությունը և կատարել վճարումը: Ըստ էության Սուրեն Սեդրակյանն ընդունել է պարտք լինելու հանգամանքն ու պարտավորությունը կատարել է պատշաճ և սեփական կամքով: Այսինքն, սույն իրավահարաբերության մեջ օրենքով սահմանված անհիմն հարստացման հատկանիշներ առկա չեն: Հետևաբար, վերաքննիչ դատարանի որոշումն այդ մասով օրինական է, և վճռաբեկ բողոքն անհիմն հարստացման մասով ենթակա է մերժման: ԵՇԴ/0473/02/10 2011 թվականի մայիսի 27

4. Որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում պայմանագրային հարաբերություններում անհիմն հարստացման վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների կիրառման հարցը: Խոսքն այն դեպքերի մասին է, երբ կողմերի միջև առկա են պարտավորական հարաբերություններ, սակայն ձեռք բերված կամ խնայված գույքը դրանից դուրս է: Օրինակ, եթե փոխանցվում է ապրանք կամ գումար, սակայն կողմերի միջև հարաբերություններից չի բխում, որ պետք է փոխանցվի այդ գույքը կամ դրամը: Կողմերի միջև վեճի դեպքում հաճախ է բերվում այն փաստարկը, որ այն պետք է դիտարկել որպես անհիմն հարստացում, որը ենթակա է վերադարձման: Այդ հարցն վեճերի տեղիք էր տալիս նաև այն դեպքում, երբ երրորդ կողմը վճարում էր երկու կողմերի պարտավորությունների համար այն դեպքում, երբ չլինելով պայմանագրի կողմ, նման պարտավորություն չունեի:

Այս դեպքում բարձրացվում էր երկու հարց

- Արդյոք գումարն ստացած կողմն անհիմն հարստացել է
- Եթե այո, արդյոք այն ենթակա է վերադարձման:

Գործերից մեկով Ընկերությունը 27.02.2007 թվականի թիվ 10 վճարման հանձնարարագրով Կոոպերատիվի հաշվին փոխանցել է 7.032.000 ՀՀ դրամ: Գործում առկա ՀՀ տնտեսական դատարանի 09.11.2007 թվականի թիվ S-2666 օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատվել է, որ «ԱՍ-ԿԱ» ՍՊԸ-ն 01.10.2005 թվականի թիվ 19 պայմանագրի հիմքով, 27.02.2007 թվականի թիվ 7022700100525 վճարման հանձնարարագրով, Կոոպերատիվի հաշվին փոխանցել է 7.032.000 ՀՀ դրամ: Բանկի կողմից տրված 18.07.2009 թվականի տեղեկանքով՝ թիվ 7022700100525 վճարման հանձնարարականը կատարման ամսաթիվ 27.02.2007 թվական, վճարող՝ «Էջմիածնի Ջրշին» ՍՊԸ /հարկային կոդ 04705964 հ/հ 160264457013/, գումարով 7032000 /յոթ միլիոն երեսուներկու հազար/ ՀՀ դրամ, ստացող «Թամամ կոոպերատիվ» /հարկային կոդ 09200361 հ/հ 2475700007424/ վճարման նպատակը՝ դիզելային վառելիքի համար, հանդիսանում է 27.02.2007 թվականի վճարման հանձնարարագրի թիվ 10-ի էլեկտրոնային տարբերակը:

Դիմելով դատարան՝ Ընկերությունը պահանջել էր բռնագանձել Կոոպերատիվից փոխանցված 7.032.000 ՀՀ դրամը՝ որպես անհիմն հարստացման հետևանքով ստացած գույք, քանի որ Ընկերությունը Կոոպերատիվի հանդեպ նման պարտավորություն չունեի:

Վճռաբեկ դատարանը, պատասխանելով այն հարցին, թե արդյոք այս դեպքում առկա է անհիմն հարստացում, նշեց.

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերությունը 27.02.2007 թվականի թիվ 10 վճարման հանձնարարագրով Կոոպերատիվի հաշվին փոխանցելով 7.032.000 ՀՀ դրամ վճարում է կատարել «ԱՍ-ԿԱ» ՍՊԸ-ի պարտավորության մարման համար և ոչ թե՝ դիզելային վառելիքի համար, հետևաբար

Կոռուպցիայի գումարը ձեռք չի բերել առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ գործարքով սահմանված հիմքերի:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերության կողմից Կոռուպցիայի հաշվին փոխանցված գումարը անհիմն հարստացում չէ, քանի որ բացակայում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածով սահմանված անհիմն հարստացման պարտադիր հատկանիշները: ՀՔԴ2/0043/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Այսինքն՝ վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ Վճռաբեկ դատարանը քննարկելով այլ անձի պարտավորությունների դիմաց դրամի փոխանցումը որպես անհիմն հարստացում դիտելու հարցը, գտել է, որ ստացողը գումարը ձեռք չի բերել առանց օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ գործարքով սահմանված հիմքերի: Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ Ընկերության կողմից Կոռուպցիայի հաշվին փոխանցված գումարը անհիմն հարստացում չէ, քանի որ բացակայում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածով սահմանված անհիմն հարստացման պարտադիր հատկանիշները

ՉՎԵՐԱԴԱՐՉՎՈՂ ԱՆՀԻՄՆ ՀԱՐՍՏԱՑՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1099.

Որպես անհիմն հարստացում ենթակա չեն վերադարձման՝

1) այն գույքը, որը տրվել է ի կատարումն պարտավորությունների, մինչև դրանց կատարման ժամկետի վրա հասնելը, եթե պարտավորությամբ այլ բան նախատեսված չէ:

2) վաղեմության ժամկետի ավարտից հետո ի կատարումն պարտավորության տրված գույքը:

3) քաղաքացու մոտ անբարեխղճության բացակայության դեպքում, նրան՝ որպես գոյության միջոց տրված աշխատավարձը և դրան հավասարեցված վճարները, կենսաթոշակները, կրթաթոշակները, նպաստները, կյանքին ու առողջությանը պատճառված վնասի հատուցումը, ալիմենտը և այլ դրամական գումարներ:

4) ի կատարումն գոյություն չունեցող պարտավորության տրված դրամական գումարները և այլ գույքը, եթե ձեռք բերողն ապացուցում է, որ գույքը վերադարձնելու պահանջով դիմած անձը գիտեր պարտավորության բացակայության մասին կամ գույքը տրամադրել է բարեգործական նպատակներով:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՔԴ2/0043/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի կողմից անհիմն հարստացում չհամարելու իրավական գնահատականն ի վերջո չպատասխանեց այն հարցին, թե արդյոք կարող են լինել նմանատիպ դեպքեր, երբ առկա լինի անհիմն հարստացում, սակայն վերադարձման ոչ ենթակա:

Նմանատիպ գործ Վճռաբեկ դատարանը քննեց 2011 թվականին: Գործը վերաբերում էր կոնցադում հաճախ հանդիպող այն դեպքերին, երբ որոշակի ծառայությունների մատուցման համար վճարվում էր ավել գումար՝ այն առավել որակյալ կատարելու համար: Կողմերի միջև հետագայում վեճի դեպքում միշտ քննարկման առարկա է դառնում գումարը որպես անհիմն հարստացում վերադարձնելու հարցը:

Եթե անգամ այն դիտվում էր որպես անհիմն հարստացում, դատարանները երբեմն մերժում էին հարցը՝ վկայակոչելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1099-րդ հոդվածի 4-րդ մասը և նշելով, որ դրանք գոյություն չունեցող պարտավորության համար վճարված գումարներ են և ենթակա չեն վերադարձման:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով 21.06.2008 թվականին Գագիկ Թունյանը վիրահատել էր նույն օրն ավտովթարի հետևանքով ստացած մարմնական վնասվածքներով վիրաբուժական բաժանմունք ընդունված Արտյուշա Սահակյանին և իրականացրել հետվիրահատական բժշկական բնույթի միջոցառումներ: Իր լիազորությունների շրջանակում կատարած այդ գործողությունների համար Լեոնիդ Գևորգյանից պահանջել և ստացել է 1.000 ԱՄՆ դոլար և 120.000 ՀՀ դրամ:

Վերաքննիչ դատարանը կիրառել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1099-րդ հոդվածը՝ պատճառաբանելով, որ Լեոնիդ Գևորգյանը գումարը Գագիկ Թունյանին տալիս գիտեր

պարտավորության բացակայության մասին, քանի որ իր իսկ ցուցմունքներով ընդունել էր, որ գումարը չի վճարել պարտավորության կատարման համար, այլ բժշկին տվել է, որպեսզի Արտյուշա Սահակյանին լավ բուժի, գումարը հիվանդանոցին չի տվել, բժշկի պահանջով հենց նրան էլ տվել է:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ Վերաքննիչ դատարանը մերժելով բողոքը և Դատարանի դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ անտեսել է և գնահատման առարկա չի դարձրել ՀՀ Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 26.06.2009 թվականի թիվ ՄՂ3/0004/01/09 օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը, որով Գագիկ Թունյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 214-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ իր լիազորություններն ընկերության շահերին հակառակ և իր օգտին, այլ անձանց վնաս պատճառելու նպատակով օգտագործելու համար, այն է՝ իր լիազորությունների շրջանակներում Արտյուշա Սահակյանի օգտին գործողություն կատարելու՝ վիրահատելու և հետվիրահատական բժշկական միջոցառումներ իրականացնելու համար անձամբ խոշոր չափերով ապօրինի վարձատրություն ստանալու համար, որի հետևանքով նրանց իրավունքներին ու օրինական շահերին պատճառվել է էական վնաս: ՄՂ3/0118/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման մեկնաբանության արդյունքում կարող ենք նշել, որ նմանատիպ դեպքերում Վճռաբեկ դատարանը հակված չէ վճարված գումարը դիտարկելու որպես վերադարձման ոչ ենթակա, քանի որ լրացուցիչ պայմանավորվածությունն արդեն խոսում է պարտավորության գոյության մասին: Այդ դիրքորոշման համար հիմք է համարվում նաև գումարն ստացողի վերաբերյալ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռի առկայությունը:

ՄՏԱՎՈՐ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1111.

1. Հեղինակային իրավունքը տարածվում է ստեղծագործական գործունեության արդյունք համարվող գիտության, գրականության և արվեստի ստեղծագործությունների վրա՝ անկախ ստեղծագործության նշանակությունից ու արժանիքներից, ինչպես նաև այն արտահայտելու եղանակից:

2. Ստեղծագործությունը պետք է արտահայտվի բանավոր, գրավոր կամ այն ընկալելու հնարավորությունը թույլատրող այլ օբյեկտիվ ձևով:

3. Գրավոր կամ այլ կերպ նյութական կրիչի (ձեռագրի, մեքենագրի, նոտագրի, տեխնիկական միջոցների օգնությամբ ամրակայված՝ ներառյալ ձայնագրությամբ կամ տեսագրությամբ արտահայտված, երկչափ կամ ծավալային-տարածքային ձևով պատկերի վրա ամրագրված և այլն) վրա արտահայտված ստեղծագործությունը համարվում է օբյեկտիվ ձև ունեցող՝ անկախ երրորդ անձանց համար այն մատչելի լինելուց:

4. Նյութական կրիչի վրա չարտահայտված բանավոր կամ այլ ստեղծագործությունը համարվում է օբյեկտիվ ձև ունեցող, եթե այն մատչելի է դարձել երրորդ անձանց ընկալման համար (հրապարակային արտասանություն, հրապարակային կատարում և այլն):

5. Հեղինակային իրավունքը տարածվում է ինչպես հրապարակված, այնպես էլ չհրապարակված ստեղծագործությունների վրա:

6. Հեղինակային իրավունքը չի տարածվում գիտական հայտնագործությունների, գաղափարների, սկզբունքների, մեթոդների, ընթացակարգերի, տեսակետների, համակարգերի, արարողակարգերի, գիտական տեսությունների, մաթեմատիկական բանաձևերի, վիճակագրական դիագրամների, խաղի կանոնների վրա, եթե անգամ դրանք արտահայտված, նկարագրված, բացահայտված, լուսաբանված են ստեղծագործություններում:

ՄՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1124.

1. Հեղինակը բացառիկ իրավունք ունի օգտագործելու իր ստեղծագործությունը ցանկացած ձևով և եղանակով, ինչպես նաև թույլատրելու կամ արգելելու երրորդ անձանց դրա օգտագործումը, մասնավորապես՝

1) ստեղծագործության վերարտադրումը (վերարտադրման իրավունք).

2) ստեղծագործության տարածումը (տարածման իրավունք).

3) ստեղծագործության բնօրինակը կամ օրինակները վարձույթով տալը (վարձույթով տալու իրավունք).

4) ստեղծագործության բնօրինակի կամ օրինակների փոխատվությունը (փոխատվության իրավունք).

5) ստեղծագործության թարգմանումը (թարգմանության իրավունք).

6) ստեղծագործության վերամշակումը, վերադաշնակումը, նկարագարումը, հարմարեցումը և այլ ձևերով վերափոխումը (վերափոխման իրավունք).

7) ստեղծագործության հաղորդումը հանրությանը (հանրությանը հաղորդման իրավունք).

8) ստեղծագործության հրապարակային կատարումը (հրապարակային կատարման իրավունք).

9) ստեղծագործության հրապարակային ցուցադրումը (հրապարակային ցուցադրման իրավունք).

10) ստեղծագործության հեռարձակումը (հեռարձակման իրավունք).

11) ստեղծագործության հեռարձակման միաժամանակյա կամ հետագա վերահեռարձակումը (վերահեռարձակման իրավունք).

12) ստեղծագործության հաղորդումը մալուխով կամ համանման միջոցներով (մալուխով հաղորդման իրավունք):

13) Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը չհակասող այլ ձևերով ու եղանակներով օգտագործումը:

2. (2-րդ կետն ուժը կորցրել է 15.06.06 ՀՕ-143-Ն)

3. Վերարտադրում է համարվում ստեղծագործության ուղղակի կամ անուղղակի, ժամանակավոր կամ մշտական ամրագրումը ցանկացած կրիչի վրա, ցանկացած միջոցներով և ձևով, ամբողջությամբ կամ մասնակի:

4. Տարածում են համարվում ստեղծագործության բնօրինակը կամ օրինակները շրջանառության մեջ դնելը վաճառքի կամ սեփականության իրավունքի փոխանցման այլ միջոցներով, ինչպես նաև դրանց ներմուծումը:

5. Եթե ստեղծագործության օրինակներն օտարված են օրենքով սահմանված կարգով, ապա դրանց հետագա տարածելը թույլատրվում է առանց հեղինակի համաձայնության և առանց վարձատրություն վճարելու, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

6. Ստեղծագործությունն օգտագործված է համարվում անկախ այն բանից այն օգտագործվել է շահույթ ստանալու նպատակով, թե առանց այդ նպատակի:

7. Ստեղծագործության (գյուտերի, այլ տեխնիկական, տնտեսական, կազմակերպչական և այլ որոշումների) բովանդակությունը կազմող դրույթների գործնական կիրառումը հեղինակային իրավունքի տեսանկյունից ստեղծագործության օգտագործում չէ:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մտավոր սեփականության իրավունքի և մասնավորապես, հեղինակային իրավունքի հետ կապված հարցերը բացի քաղաքացիական օրենսգրքի 62 և 63-րդ գլուխներից, կարգավորվում են նաև «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքով¹⁷⁰, «Հեղինակային և հարակից իրավունքների բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագրով¹⁷¹, Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության հեղինակային իրավունքի պայմանագրով¹⁷², Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության Կատարումների եվ հնչյունագրերի պայմանագրով¹⁷³, Մտավոր սեփականության բնագավառում իրավախախտումները կանխելու նպատակով համագործակցության մասին համաձայնագրով¹⁷⁴, ՀՀ կառավարության որոշումներով¹⁷⁵ և այլ իրավական ակտերով:

Օրենսդիրը որպես հեղինակային իրավունքի օբյեկտ դիտում է ստեղծագործական գործունեության արդյունք համարվող գիտության, գրականության և արվեստի ստեղծագործությունների վրա՝ անկախ ստեղծագործության նշանակությունից ու արժանիքներից, ինչպես նաև այն արտահայտելու եղանակից: Մակայն հեղանակային իրավունքի օբյեկտները հաճախ արտահայտվում են որոշակի նյութական կրիչների վրա, որոնք նույնպես քաղաքացիական շրջանառության ինքնուրույն օբյեկտներ են (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդված):

Մտավոր սեփականության ինստիտուտի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքն այնքան էլ հարուստ չէ և շատ քիչ հարցերի վերաբերյալ է Վճռաբեկ դատարանը որոշակի վերլուծություններ կատարել:

Այդ հարցերից մեկն էլ մտավոր սեփականության իրավունքի (հեղինակային իրավունք) նկատմամբ իրավունքների և մտավոր սեփականության արդյունքի նկատմամբ իրավունքների հստակ տարանջատումն էր: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1108-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ մտավոր գործունեության արդյունքի կամ անհատականացման միջոցի նկատմամբ բացառիկ

¹⁷⁰ Ընդունվել է 2006 թվականի հունիսի 15-ին, ՀՀՊՏ 2006.07.12/38(493)

¹⁷¹ Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1996 թվականի փետրվարի 12-ից, ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/3(11)

¹⁷² Ընդունվել է Ժնևում 1996 թվականի դեկտեմբերի 20-ին, ուժի մեջ է մտել 2005 թվականի մարտի 6-ին:

¹⁷³ Ընդունվել է 1996 թվականի դեկտեմբերի 20-ին Ժնևում, ՀՀ ԱԺ կողմից վավերացվել է 2004 թվականի հոկտեմբերի 11-ին

¹⁷⁴ ՀՀ-ի համար ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հուլիսի 20-ին, ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/3(11)

¹⁷⁵ Օրինակ Հայաստանի Հանրապետության Էկոնոմիկայի նախարարության մտավոր սեփականության գործակալության կանոնադրությունը եվ կառուցվածքը հաստատելու մասին ՀՀ կառավարության 2002 թվականի հուլիսի 11-ի N 1231-Ն որոշումը

իրավունքը գոյություն ունի անկախ այն նյութական օբյեկտի նկատմամբ սեփականության իրավունքից, որում արտահայտված է նման արդյունքը կամ անհատականացման միջոցը:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հարցերին անդրադարձավ հեղինակ-ժառանգատուի ժառանգման իրավահարաբերությունների շրջանակներում:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով քաղաքացիական օրենսգրքի 1111-րդ, 1124-րդ հոդվածները, ինչպես նաև «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ, 11-րդ և 13-րդ հոդվածները, նշեց.

վերը նշված նորմերի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոք բերած անձի կողմից բողոքի սույն հիմքում նշված՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1102-րդ, 1103-րդ, 1106-րդ, և 1107-րդ հոդվածները, ինչպես նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանով հաստատված՝ ‘ՀՀ պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին» հրահանգի 123-րդ հոդվածի 1-ին կետի 7-րդ պարբերությունը սույն վեճի նկատմամբ կիրառելի չեն, քանի որ դրանք վերաբերում են ամուսինների մտավոր սեփականությանը, մտավոր սեփականության օբյեկտների նկատմամբ բացառիկ անձնական ոչ գույքային և գույքային իրավունքներին, հեղինակության իրավունքին, մտավոր գործունեության արդյունքներ ստեղծելու և օգտագործելու պայմանագրին, ինչպես նաև մտավոր գործունեության արդյունքի օգտագործման լիցենզային պայմանագրի հասկացությանը և դրանց առաջադրվող պահանջներին հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Ստեղծագործությունը հեղինակի ստեղծագործ գործունեության հետևանքով մարդկային զգացմունքների ընկալման համար կոնկրետ ձևով արտահայտված և վերարտադրության հնարավորություն տվող գաղափարների, մտքերի, կերպարների ամբողջությունն է: Այն ոչ նյութական բարիք է, մարդկանց հոգևոր գործունեության արդյունք, մարդու մտավոր գործունեության ոչ նյութական արդյունք: Այլ կերպ ասած, ստեղծագործություն է համարվում ոչ թե ստեղծված նյութական արդյունքը (քանդակ, արձան, գեղանկար, երգի ձայնագրություն և այլն), այլ դրանում մարմնավորված ստեղծագործական միտքը:

Մտավոր գործունեության արդյունքները, ի տարբերություն իրային առարկաների, մտավոր, ստեղծագործական աշխատանքի արդյունք են (իրենցից ներկայացնում են ոչ նյութական բարիքներ), որոնք պատկերային, տառային, թվային, ձայնային միջոցներով, այլ նշանների, խորհրդանիշերի տեսքով կարող են ամրագրվել որոշակի նյութական կրիչների վրա (կտավ, քար, թուղթ, ժապավեն և այլն): Նյութական կրիչները առարկաներ են, որոնց վրա արտացոլվելով, ոչ նյութական ստեղծագործությունը օբյեկտիվորեն ընկալելի, շոշափելի ձև է ստանում, դրա հետևանքով մտավոր գործունեության օբյեկտը դառնում է հեղինակային իրավունքի օբյեկտ, իսկ ստեղծագործության հեղինակը դրա նկատմամբ ձեռք է բերում բացառիկ իրավունքներ, այդ թվում՝ նաև անձնական գույքային:

Անգամ այն դեպքերում, երբ ստեղծագործության և դրա նյութական կրիչի միջև գոյություն ունի անխզելի փոխկապակցվածություն (օրինակ, ստեղծված կտավի և գեղանկարչի ստեղծագործական աշխատանքի միջև), այնուհանդերձ, նյութական կրիչը սեփականության իրավունքի ինքնուրույն օբյեկտ է, իսկ դրանում մարմնավորված ոչ նյութական բարիքը՝ մտավոր սեփականության (հեղինակային իրավունքի) ինքնուրույն օբյեկտ: Այդ պատճառով նյութական օբյեկտի սեփականության կամ տիրապետման իրավունքի փոխանցումն ինքնին ոչ նյութական բարիքի նկատմամբ մտավոր սեփականության իրավունքի ամբողջական փոխանցում չի առաջացնում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով վեճի առարկան ոչ թե բուն ստեղծագործության նկատմամբ մտավոր սեփականության, այսինքն՝ հեղինակային (վերը նշված՝ բացառիկ անձնական ոչ գույքային և անձնական գույքային) իրավունքներն են, այլ այն նյութական օբյեկտի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, որի վրա իր արտացոլումն է գտել ստեղծագործությունը:

Հետևաբար, կրիչի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և դրա վրա (կամ դրանում) իր արտացոլումը կամ արտահայտությունը գտած ստեղծագործության նկատմամբ մտավոր սեփականության (հեղինակային իրավունք) իրավունքի ինստիտուտները առանձին քաղաքացիաիրավական ինստիտուտներ են, իսկ դրանց հետ կապված հարաբերությունները

կարգավորվում են տարբեր իրավական ռեժիմներով, այն է՝ համապատասխանաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10-17-րդ գլուխների և նույն օրենսգրքի 62-69-րդ գլուխների նորմերով:

Մտավոր սեփականության արդյունք հանդիսացող ստեղծագործությունը ինքնին գույք չէ, և այն գույքային շրջանառության օբյեկտ չի կարող լինել: Գույքային շրջանառության օբյեկտ են հանդիսանում այն առարկաները, որոնք իրենց վրա կամ իրենց մեջ օբյեկտիվորեն ընկալելի են դարձնում ստեղծագործությունը, ինչպես նաև այդ ստեղծագործությունների նկատմամբ գույքային բացառիկ իրավունքները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1108-րդ հոդվածի և «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ մտավոր գործունեության արդյունքի նկատմամբ բացառիկ իրավունքը գոյություն ունի անկախ այն նյութական օբյեկտի նկատմամբ սեփականության իրավունքից, որում արտահայտված է նման արդյունքը /ստեղծագործությունը/: Իսկ հեղինակի կողմից նյութական օբյեկտի օտարումը, որում արտահայտված է ստեղծագործությունը, ինքնին չի նշանակում հեղինակային իրավունքի օտարում: Նշված հոդվածի վերլուծությամբ պարզ է դառնում, որ ստեղծագործությունը իր վրա կամ իրենում մարմնավորող, առարկայական և շոշափելի դարձնող առարկան /կրիչը/ շարունակում է մնալ որպես գույք, հետևաբար՝ սեփականության իրավունքի օբյեկտ: Ստեղծագործության կրիչի՝ այս կամ այն անձին սեփականության իրավունքով պատկանելը կամ դրա փոխանցումը այլ անձի չի հանգեցնում հեղինակային բացառիկ իրավունքների ծավալի փոփոխության, քանի որ դրանք լիովին ինքնուրույն և առանձին իրավական ռեժիմներով կարգավորվող ինստիտուտներ են և երբեք նույնական չեն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Դա նշանակում է, որ նրանց միջև կնքված համապատասխան պայմանագրի բացակայության դեպքում, ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից, թե այն որ ամուսինն է ձեռք բերել, ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե ամուսիններից մեկին պատկանող միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել երկուսի, թե մեկի կողմից, ում անունով է ձևակերպված, միևնույն է, հանդիսանում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը:

Հետևաբար, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Վահան Խորենյանի ստեղծագործությունները ստեղծվել են Վահան Խորենյանի և Անահիտ Խորենյանի համատեղ կյանքի ընթացքում և դրանք՝ հանձին իրենց կրող օբյեկտների, հանդիսանում են համատեղ կյանքի ընթացքում ձեռք բերված գույք, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի համաձայն դրանք հանդիսանում են Վահան և Անահիտ Խորենյանների համատեղ սեփականությունը: Միաժամանակ, այս եզրակացությունը ոչ մի դեպքում չի կարող բացառել կամ նույնիսկ խոչընդոտել ստեղծագործության հեղինակի (տվյալ դեպքում Վահան Խորենյանի ժառանգների) կողմից ՀՀ օրենսդրությամբ հեղինակին (տվյալ դեպքում հեղինակի ժառանգներին) վերապահված բացառիկ իրավունքների իրականացմանը:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառելիության մասին սույն բողոքի փաստարկին, ապա Վճռաբեկ դատարանը այն նույնպես անհիմն է համարում պատճառաբանությամբ, որ նշված հոդվածը սույն վեճի նկատմամբ կիրառելի չէ, քանի որ այն վերաբերում է անձի կողմից իր համար պատրաստած կամ ստեղծած նոր գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելուն: Վահան Խորենյանի կողմից կերպարվեստի ստեղծագործությունները իր համար պատրաստած կամ ստեղծած լինելու, մասնավորապես անձնական կարիքների կամ անձնական օգտագործման նպատակով ստեղծած լինելու մասին գործում որևէ ապացույց առկա չէ, և այդ հանգամանքը գործի ըստ էության քննության ընթացքում ապացուցված չէ (սույն գործի փաստերից ելնելով՝ այդպիսի պնդումը անողջամիտ է դիտվում):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1215-րդ և 1216-րդ հոդվածները չկիրառելու մասին բողոքի հիմքի փաստարկը Վճռաբեկ դատարանը անհիմն է համարում, քանի որ նշված հոդվածները սահմանում են նույն հերթի ժառանգների բաժինների հավասարությունը և ժառանգատուի առաջին հերթի ժառանգների կազմը: Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով կիրառել է նշված հոդվածները՝ ճանաչելով Վահան Խորենյանի առաջին հերթի ժառանգներ Անահիտ Խորենյանի, Սուրեն Խորենյանի և Անուշ Հակոբյանի՝ ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքը ՀՀ Արագածոտնի մարզի

ԴԱՀԿ ծառայության կողմից 27.10.2003 թվականի պարտապանի գույքի վրա արգելանք դնելու մասին ակտում և կից հայտարարության մեջ թվարկված գույքի 1/2 բաժնի 1/3-ական մասի նկատմամբ:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1185-րդ, 1186-րդ, 1190-րդ, 1216-րդ, 1222-րդ, 1225-1227-րդ հոդվածները սույն վեճի նկատմամբ կիրառելի են: Վահան Խորենյանի կինը՝ Անահիտ Խորենյանը և երեխաները՝ Սուրեն Խորենյանը և Անուշ Հակոբյանը, հանդիսանում են առաջին հերթի օրինական ժառանգներ: Ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ զավակների կողմից դիմում է ներկայացվել Աշտարակ քաղաքի նոտարական գրասենյակ: Համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում ձեռք բերված լինելու փաստի ուժով ժառանգատուի կնոջը՝ Անահիտ Խորենյանին է պատկանում հանգուցյալ Վահան Խորենյանի գույքի 1/2 մասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը: Շարժական և անշարժ գույքի մյուս 1/2 մասի նկատմամբ հավասար բաժիններով ժառանգներ են հանդիսանում Անահիտ Խորենյանը, Սուրեն Խորենյանը և Անուշ Հակոբյանը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանը կայացրել է ըստ էության ճիշտ վճիռ, իսկ Սուրեն Խորենյանի և Անուշ Հակոբյանի վճռաբեկ բողոքը ենթակա է մերժման անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ, ինչը հիմք է բողոքարկվող վճիռը օրինական ուժի մեջ թողնելու համար: 3-19 (ՎԴ) 2007 թվականի հունվարի 26

**ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՅՆԵՐԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԵՎ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ**

§ 1. ՖԻՐՄԱՅԻՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄ

ՖԻՐՄԱՅԻՆ ԱՆՎԱՆՄԱՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1168.

1. Ֆիրմային անվանման օգտագործում է համարվում իրավաբանական անձի կողմից այդ անվանման ներքո իրավունքներ և պարտավորություններ ձեռք բերելը, ապրանքներ արտադրելը, ծառայություններ մատուցելը և ֆինանսական գործառնություններ կատարելը:

2. Ֆիրմային անվանման օգտագործում է համարվում նաև տվյալ իրավաբանական անձը նշելու նպատակով ֆիրմային անվանման կիրառումը ցուցանակների, ձևաթղթերի, ազդագրերի, ապրանքների, դրանց փաթեթավորման վրա, ինչպես նաև օրենքով չարգելված այլ կիրառումներ:

3. Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանումներն օգտագործում են իրավաբանական անձի ֆիրմային անվանումը՝ ավելացնելով ստորաբաժանման գործունեության բնույթը բնորոշող բառեր կամ գտնվելու վայրի անվանումը:

4. Ֆիրմային անվանումն օգտագործվում է միայն այնպես, ինչպես այն գրանցված է, պայմանով, որ սպառողի կողմից այն չընկալվի որպես ապրանքային նշան:

5. Ֆիրմային անվանումը կամ դրա տարբերակող անունը կարող է օգտագործվել տվյալ իրավաբանական անձի ապրանքների և (կամ) ծառայությունների անհատականացման նպատակով միայն այն դեպքում, եթե տվյալ ապրանքի (կամ) ծառայությունների համար դա օրենքով սահմանված կարգով գրանցվել է որպես ապրանքային նշան կամ ներառվել և պահպանություն է ստացել որպես այդպիսի ապրանքային նշանի տարր:

6. Ֆիրմային անվանման հետ կարող են օգտագործվել նաև դրա օտարալեզու թարգմանությունները: Այդ դեպքում ֆիրմային անվանման մեջ պարունակվող տարբերակող նշանակության անունը չի թարգմանվում:

7. Ֆիրմային անվանումների մեջ տարբերակող նշանակության անուններում «հայ», «Հայաստան», «հայկական» բառերը և դրանց թարգմանությունները, Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային միավորների անվանումները, ինչպես նաև ֆիրմային անվանումների մեջ հանրահայտ անձի լրիվ կամ կրճատ անունը՝ նրա մահվան և ժառանգներ չունենալու դեպքում, կարող են օգտագործվել միայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

8. Որպես ֆիրմային անվանում՝ արգելվում է օգտագործել այն անվանումը, որի տարբերակող նշանակության անունը՝

1) համընդհանուր օգտագործման մեջ է մտել որպես որոշակի տեսակի ապրանքի, ծառայության կամ հաստատության անվանում:

2) համընդհանուր ճանաչում ստացած խորհրդանիշ կամ տերմին է:

3) նշում է ապրանքի կամ ծառայության տեսակը, որակը, քանակը, հատկությունը, արժեքը, ստեղծման նպատակը կամ գովազդում է դա:

4) վերարտադրում է Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան պահպանվող միջազգային կազմակերպությունների լրիվ կամ կրճատ անվանումը կամ շփոթելու աստիճան նման է դրան: Միջազգային կազմակերպության լրիվ կամ կրճատ անվանմանը շփոթելու աստիճան նման անվանումը կարող է օգտագործվել որպես ֆիրմային անվանում միայն տվյալ կազմակերպության համաձայնությամբ:

5) հանդիսանում կամ պարունակում է կեղծ կամ մոլորության մեջ գցող տեղեկություն:

6) հակասում է հասարակության շահերին, մարդասիրության և բարոյականության սկզբունքներին, անհարիր է ազգային կամ հոգևոր արժեքներին, առաջացնում է կամ կարող է առաջացնել անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն:

9. Որպես ֆիրմային անվանում՝ չեն կարող օգտագործվել այն անվանումները, որոնք նույնական կամ շփոթելու աստիճան նման են՝

1) սույն օրենքի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում պահպանվող այլ իրավաբանական անձի ֆիրմային անվանմանը:

2) Հայաստանի Հանրապետությունում պահպանվող ավելի վաղ առաջնությամբ որևէ ապրանքային նշանի, պայմանով, որ նշված ֆիրմային անվանման օգտագործումը կարող է սպառողին մոլորության մեջ գցել և պատճառ դառնալ դրանց միջև կապ ենթադրելու՝ հաշվի առնելով, որ դա կարող է վնաս հասցնել ապրանքային նշանի իրավատիրոջը:

3) պարունակում են օրենքով նախատեսված բառեր, անվանումներ, որոնց օգտագործման համար անհրաժեշտ է համապատասխան կարգավիճակի, արտոնագրի, թույլտվության կամ այլ հիմքի առկայությունը, և նման հիմքեր բացակայում են:

10. Ֆիրմային անվանումները համարվում են շփոթելու աստիճան նման, եթե նրանց տարբերակող անունները նույնական կամ շփոթելու աստիճան նման են:

11. Ֆիրմային անվանումը համարվում է ապրանքային նշանին շփոթելու աստիճան նման, եթե նրա տարբերակող անունը համընկնում կամ շփոթելու աստիճան նման է ապրանքային նշանին կամ նրա մաս կազմող բառային կամ ձայնային տարրին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բացի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 69-րդ գլխի 1-ին պարագրաֆից, ֆիրմային անվանումների հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորվում էին նաև «Ֆիրմային անվանումների մասին» ՀՀ օրենքով:¹⁷⁶ Սակայն հետագայում նշված օրենքը ուժը կորցրեց և վերջինիս դրույթները ներմուծվեցին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 69-րդ գլխի 1-ին պարագրաֆ:

Օրենսգրքի 1168-րդ հոդվածի 7-րդ մասը նախատեսում է, որ ֆիրմային անվանումների մեջ տարբերակող նշանակության անուններում «հայ», «Հայաստան», «հայկական» բառերը և դրանց թարգմանությունները, Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային միավորների անվանումները, ինչպես նաև ֆիրմային անվանումների մեջ հանրահայտ անձի լրիվ կամ կրճատ անունը՝ նրա մահվան և ժառանգներ չունենալու դեպքում, կարող են օգտագործվել միայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով: Նշված նորմի հիման վրա ՀՀ Կառավարության կողմից ընդունվել էր «Ֆիրմային անվանումներում թույլտվություն պահանջող անունների ու անվանումների օգտագործման եվ ապրանքային նշանների մեջ թույլտվություն պահանջող անունների, դիմանկարների եվ ֆաբրիմիլների օգտագործման կարգերը հաստատելու մասին» որոշումը¹⁷⁷, որը հետագայում փոխարինվեց ՀՀ Կառավարության Ֆիրմային անվանումների մեջ տարբերակող նշանակության անուններում «հայ», «հայաստան», «հայկական» բառերը եվ դրանց թարգմանությունները, հայաստանի հանրապետության վարչատարածքային միավորների անվանումները, ինչպես նաև ֆիրմային անվանումների մեջ հանրահայտ անձի լրիվ կամ կրճատ անունը՝ նրա մահվան եվ ժառանգներ չունենալու դեպքում, օգտագործելու կարգը հաստատելու մասին որոշմամբ:¹⁷⁸ Ինչպես նախկին, այնպես էլ գործող կարգում նշված անունների օգտագործման համար նախատեսվում է ներկայացնել պետական տուրքի վճարման պահանջ, իսկ պետական տուրքի դրույթաչափը սահմանված է «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի¹⁷⁹ 20-րդ հոդվածի 31-րդ կետում:

Դատական պրակտիկայում վերը նշված կարգը կիրառելու ժամանակ երբեմն անհրաժեշտություն է առաջանում մեկնաբանել որոշակի ֆիրմային անվանումներ՝ դրանցում «հայ», «Հայաստան», «հայկական» բառերի առկայությունը բացահայտելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցին և ցույց տվեց այն մեխանիզմը, որի միջոցով կարելի է մեկնաբանել ֆիրմային անվանումները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Ֆիրմային անվանումների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ֆիրմային անվանումների մեջ տարբերակող նշանակության անուններում 'Հայ', 'Հայաստան', 'հայկական' բառերը կարող են օգտագործվել միայն ՀՀ կառավարության սահմանված կարգով:

ՀՀ կառավարության Ֆիրմային անվանումներում թույլտվություն պահանջող անունների ու անվանումների օգտագործման և ապրանքային նշանների մեջ թույլտվություն պահանջող անունների, դիմանկարների և ֆաբրիմիլների օգտագործման կարգը հաստատելու մասին» 07.06.2000 թվականի թիվ 289 որոշմամբ հաստատված՝ Ֆիրմային անվանումներում թույլտվություն պահանջող անունների ու անվանումների օգտագործման կարգի 20-րդ կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձինք 'Հայ', 'Հայաստան', 'հայկական' բառերը և (կամ) դրանց

¹⁷⁶ Ընդունվել է 2008 թվականի հունիսի 10-ին, ուժը կորցրել է 2012 թվականի հուլիսի 25-ին:

¹⁷⁷ Ընդունվել է 2000 թվականի հունիսի 7-ին, ուժը կորցրել է 2013 թվականի հունվարի 7-ին:

¹⁷⁸ Ընդունվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 8-ին, N 1617-Ն

¹⁷⁹ Ընդունվել է 1997 թվականի դեկտեմբերի 27-ին, ՀՀՊՏ 1998.01.11/1

թարգմանությունները իրենց ֆիրմային անվանումների՝ տարբերակող նշանակության անուններում կարող են օգտագործել միայն ՀՀ կառավարությանն առնչվող արտոնագրային վարչության թույլտվությամբ:

Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 31-րդ կետի համաձայն՝ Հայ, Հայաստան, հայկական» բառերը և դրանց թարգմանությունները ֆիրմային անվանման տարբերակող նշանակության անվան մեջ օգտագործելու թույլտվության համար տարեկան պետական տուրքի գումարը կազմում է բազային տուրքի 600-ապատիկի չափով:

Նշված հոդվածից հետևում է, որ Հայ, Հայաստան, հայկական» բառերը ֆիրմային անվանման մեջ կարող են օգտագործվել միայն համապատասխան թույլտվության առկայության դեպքում:

Սույն գործով Դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ չներկայացվեցին ապացույցներ, որ Ֆիրմային անվանումների մասին» ՀՀ օրենքի տրամաբանության համապատասխան հենց Հայ» բառն է օգտագործվել ֆիրմային անվանման մեջ տեղ գտած Հայկաբեյ» բառի մեջ և ոչ թե, ասենք՝ Հայկ» և Աբեյ:

Մինչդեռ Վճարեկ դատարանն արձանագրում է, որ Դատարանի նման եզրահանգումն հիմնված է Ընկերության ֆիրմային անվանման մեկ բառի, այն է՝ Հայկաբեյ» բառի սահմանափակ մեկնաբանության հիման վրա՝ առանց հաշվի առնելու ֆիրմային անվանման մյուս տարրերի իմաստային նշանակությունը:

Մասնավորապես, Վճարեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերության ֆիրմային անվանումը, այն է՝ Սնկաբեյ-Հոլդինգ-Հայկաբեյ» պետք է համալիր մեկնաբանության առարկա դարձվի՝ հաշվի առնելով նաև անվանման մյուս տարրերի իմաստը: Մասնավորապես, անվանման մեջ օգտագործված Սնկաբեյ» և Հայկաբեյ» տարրերի համեմատական վերլուծությունից հետևում է, որ Ընկերության ֆիրմային անվանման մեջ օգտագործվել է հենց Հայ» և կաբեյ» բառերը: ՎԴ/5381/05/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

Վերոնշյալից հետևում է, որ ֆիրմային անվանման մեջ «հայ» բառի օգտագործման փաստը բացահայտելու համար անհրաժեշտ է ֆիրմային անվանումը համալիր մեկնաբանել: Ֆիրմային անվանման միայն մեկ բառի սահմանափակ մեկնաբանությունը չի կարող բացահայտել դրա իմաստային նշանակությունն ամբողջությամբ: Օրինակ, Հայկաբեյ» անվանման մեջ հայ» բառի օգտագործումը միայն Հայկաբեյ» բառի մեկնաբանությամբ բացահայտելու փոխարեն անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև անվանման մյուս տարրերի իմաստը, հետևաբար Սնկաբեյ» և Հայկաբեյ» տարրերի համեմատական վերլուծությունից հետևում է, որ ընկերության ֆիրմային անվանման մեջ օգտագործվել է հենց Հայ» և կաբեյ» բառերը:

§ 2. ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆ

ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆԻ (ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՆՇԱՆԻ) ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1171.

1. Ապրանքային և սպասարկման նշանը (այսուհետ՝ ապրանքային նշան) այն նիշն է, որն օգտագործվում է մեկ անձի ապրանքները և (կամ) ծառայությունները այլ անձի ապրանքներից և (կամ) ծառայություններից տարբերելու համար:

2. Ապրանքային նշանին իրավական պահպանություն տրամադրվում է՝

1) օրենքով սահմանված կարգով դրա պետական գրանցման հիման վրա.

2) օրենքով սահմանված կարգով ապրանքային նշանը Հայաստանի Հանրապետությունում հանրահայտ ճանաչելու հիման վրա.

3) Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի համաձայն՝ միջազգային գրանցման հիման վրա:

3. Ապրանքային նշանի գրանցման փաստը և դրա նկատմամբ իրավունքը հավաստվում է վկայագրով:

4. Ապրանքային նշանների տեսակները, որպես ապրանքային նշան չգրանցվող նշանները, ապրանքային նշանները գրանցելու, դրանց գրանցումը չեղյալ հայտարարելու և անվավեր ճանաչելու կարգը, ինչպես նաև չգրանցված ապրանքային նշաններին իրավական պահպանություն տրամադրելու դեպքերը սահմանվում են օրենքով:

Ապրանքային նշանների իրավական պահպանության հետ կապված և սույն պարագրաֆով չկարգավորված հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում է «Ապրանքային նշանների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ապրանքային նշանի նկատմամբ բացառիկ իրավունքների հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորվում են ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, այլև «Ապրանքային նշանների մասին» ՀՀ օրենքով¹⁸⁰, Ապրանքային նշանների իրավունքի վերաբերյալ Մինգապուրի պայմանագրով¹⁸¹, ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարի «Ապրանքային նշանների գիջման մասին պայմանագրերի եվ լիցենզային պայմանագրերի գրանցման կարգը հաստատելու մասին» N-49-Ն հրամանով¹⁸², ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարի «Ապրանքային և սպասարկման նշանների հայտերի ձևակերպման, ներկայացման և քննարկման կարգը հաստատելու մասին» N 85-Ն հրամանով¹⁸³, ՀՀ արտոնագրային վարչության «Ապրանքային նշանը հայաստանի հանրապետությունում հանրահայտ ճանաչելու մասին» կարգը հաստատելու մասին N 58 հրամանով¹⁸⁴, ՀՀ արտոնագրային վարչության «Ապրանքային և սպասարկման նշանների հայտերի ձևակերպման, ներկայացման և քննարկման կանոնները» և «Ապրանքի ծագման տեղանվան գրանցման և (կամ) օգտագործման իրավունքի հայտի ձևակերպման, ներկայացման եվ քննարկման կանոնները» հաստատելու մասին» N 42 հրամանով¹⁸⁵ և այլ իրավական ակտերով:

«Ապրանքային նշանների մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածը սահմանում է, որ

1. Ապրանքային նշանը Հայաստանի Հանրապետությունում կարող է հանրահայտ ճանաչվել, եթե օգտագործման արդյունքում այն լայն ճանաչում է ստացել Հայաստանի Հանրապետության

¹⁸⁰ Ընդունված է 2010 թվականի ապրիլի 29-ին, ՀՀՊՏ 2010.06.02/24(758)

¹⁸¹ Ստորագրվել է 2006 թվականի մարտի 28-ին, ՀՀ ԱԺ կողմից վավերացվել է 2013 թվականի մարտի 13-ին, ՀՀՊՏ 2013.04.03/17(957)

¹⁸² Ընդունվել է 2005 թվականի մարտի 10-ին, ՀՀԳՏ 2005.08.03/19.1

¹⁸³ Ընդունվել է 2005 թվականի ապրիլի 12-ին, ՀՀԳՏ 2005.08.03/19.1

¹⁸⁴ Ընդունվել է 2000 թվականի հոկտեմբերի 13-ին, ՀՀԳՏ 2000.12.16/18(60)

¹⁸⁵ Ընդունվել է 2000 թվականի հուլիսի 31-ին, ՀՀԳՏ 2001.01.29/2(65)

տարածքում հասարակության համապատասխան շրջանակների համար այն ապրանքների և (կամ) ծառայությունների նկատմամբ, որոնց համար օգտագործվել է ապրանքային նշանը:

2. Ապրանքային նշանը Հայաստանի Հանրապետությունում կարող է հանրահայտ ճանաչվել և իրավական պահպանություն ստանալ անկախ գրանցված լինելու հանգամանքից:

3. Ապրանքային նշանը Հայաստանի Հանրապետությունում հանրահայտ է ճանաչվում բողոքարկման խորհրդի կողմից:

4. Հանրահայտ ճանաչված ապրանքային նշանին իրավական պահպանություն տրամադրվում է անժամկետ:

Դատական պրակտիկայում երբեմն վեճեր են առաջանում ապրանքային նշանի հանրահայտությունը որոշելու խնդիրների վերաբերյալ: Մասնավորապես, իրավական հարցադրումները հիմնականում կապված են լինում «հասարակության համապատասխան շրջանակների համար» օրենսդրական ձևակերպման հետ, որը որոշակի մեկնաբանության կարիք ունի:

Վճռաբեկ դատարանը նախկին «Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի շրջանակներում անդրադարձավ այդ հարցին և կարող է կիրառվել նաև գործող օրենքի մեկնաբանության ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանը, քննելով բողոքի հիմնավորումները, առանձին-առանձին անդրադարձավ դրանց և նշեց.

ա/ Դատարանը սխալ է մեկնաբանել *Սպրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 21.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասը՝ Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի առաջին մասով սահմանված կանոնի ուժով (իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները)՝ դիմումում նշված թվականի դրությամբ» արտահայտությունը մեկնաբանելով որպես տարեսկզբի (թվականի սկզբի) իմաստով՝ դրա շրջանակից դուրս չթողնելու համար որևէ օր, որն օբյեկտիվորեն ներառված է թվական» հասկացության ծավալում, և որի վրա հասնելուն պես օբյեկտիվորեն կիրառելի է դառնում թվականի դրությամբ» արտահայտությունը: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ *Սպրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 21.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով թվականի դրությամբ» արտահայտությունը պետք է մեկնաբանել որպես տվյալ թվականի ընթացքում ընկած որևէ ժամանակահատված, և այն կարող է կոնկրետացվել յուրաքանչյուր անհատական դեպքում: Թվական» հասկացությունը լեզվաբանական առումով մեկնաբանելիս պարզ է դառնում, որ այն ունի մի քանի իմաստներ, այն է՝ տարի, տարեթիվ, թվանշան, որով արտահայտվում է ժամանակը» և այլն: Իսկ *Սպրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 21.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով թվականի դրությամբ» հասկացությունը մեկնաբանելիս պետք է նկատի ունենալ, որ որևէ թվականի դրությամբ որևէ իրադարձություն կարող է տեղի ունենալ կամ կատարվել տվյալ տարվա (տարեթվի, թվականի) մեջ օբյեկտիվորեն ներառված ցանկացած օրվա դրությամբ: Հետևաբար ապրանքային նշանների հանրահայտությանն ուղղված գործողությունների իրականացման ժամանակաշրջանը և այն ժամանակահատվածը, որում արդեն նշանը ձեռք է բերել հանրահայտություն, կարող են տեղի ունենալ մեկ տարվա ընթացքում (նույն թվականին), և դա չի բացառում օրենքով սահմանված հնարավորությունը՝ արդեն իսկ օբյեկտիվորեն հանրահայտություն ստացած (հանրահայտ դարձած) ապրանքային նշանի ճանաչումը օրենքով սահմանված ընթացակարգով:***

բ/ Դատարանը կիրառել է *Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 4-րդ մասի դրույթները, որոնք չպետք է կիրառվեն:*

Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 4-րդ մասը կարգավորում է այն իրավիճակը, երբ իրավական ակտում նախատեսված նորմի պահանջի կատարումը կարող է միայն իրականացվել այդ իրավական ակտով նախատեսված իրավական այլ ակտի ընդունմամբ, կամ դրա կատարումն ուղղակիորեն պայմանավորված է իրավական այլ ակտի ընդունմամբ:

Սակայն, *Սպրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 21.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նախատեսված նորմի պահանջի*

կատարումը՝ Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված այլ իրավական ակտի ընդունմամբ պայմանավորված չէ, հետևաբար Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 4-րդ մասի դրույթները տվյալ դեպքում կիրառելի չեն:

գ/ Դատարանը սխալ է մեկնաբանել Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 21.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասը՝ եզրակացնելով, որ ապրանքային նշանի հանրաճանաչությունը բնորոշվում է ոչ թե բնակչության որոշակի մասին» լավ հայտնի լինելու, այլ ՀՀ տարածքում լավ հայտնի լինելու հանգամանքով:

Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 21.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասը չի սահմանում ՀՀ ողջ տարածքում ապրանքային նշանի՝ որպես տվյալ անձի կողմից արտադրվող նշված ապրանքների տարբերակման (անհատականացման) միջոցի հանրահայտության ճանաչում, այլ մատնանշում է միայն սպառողների համապատասխան շրջանակի մոտ հանրահայտ լինելու հանգամանքը: Սա նշանակում է, որ սպառողների համապատասխան շրջանակը՝ կարող է որոշվել մի շարք տեսակային հատկանիշներով, այդ թվում նաև՝ բնակչության տարածքի հատկանիշով: Իսկ սպառողների համապատասխան շրջանակ՝ հասկացությունը չի կարող նույնացվել բոլոր սպառողներ» հասկացության հետ, հետևաբար տնտեսական դատարանի այն եզրակացությունը, թե ապրանքային նշանի հանրաճանաչությունը չորս բնակավայրերում (անկախ դրանց բնակեցման խտությունից) չի կարող նշանակել ՀՀ տարածքում լավ հայտնի լինելու ապացույց, հիմնադրվել է:

Ավելին, սպառողների համապատասխան շրջանակ՝ հասկացության մեկնաբանությունը տրված է ՀՀ Արտոնագրային վարչության 13.10.2000թ.-ի թիվ 58 հրամանի 1.1 կետում, ըստ որի՝ սպառողների համապատասխան շրջանակներ» հասկացությունն իր մեջ ներառում է՝ ապրանքների և (կամ) ծառայությունների հնարավոր սպառողներին, ապրանքների և (կամ) ծառայությունների տարածման ուղիների ապահովմանը մասնակցող անձանց, ապրանքներով և (կամ) ծառայություններով (որոնց նկատմամբ օգտագործվում է ապրանքային նշանը) զբաղվող գործարար շրջանակներին: 3-1760 (ՏԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 28

2. Ապրանքային նշանների օգտագործումը կապված է ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի, այլև մրցակցային իրավունքի նորմերի հետ:

«Տնտեսական մրացկության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածը սահմանում է, թե որոնք են անբարեխիղճ մրցակցության դրսևորման եղանակները և արգելում է անբարեխիղճ մրցակցությունը:

Սակայն վերոնշյալ հոդվածից հստակ չէ, թե արդյոք ապրանքային նշանի գրանցումն ինքնին կարող է անբարեխիղճ մրցակցության դրսևորում լինել:

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ տնտեսվարող սուբյեկտը գրանցում է որևէ ապրանքային նշան, սակայն այն չի օգտագործում, որպիսի պայմաններում խոչընդոտ է ստեղծվում այլ տնտեսվարող սուբյեկտների համար օգտագործելու տվյալ գրանցված ապրանքային նշանը:

Նման դեպքերում մյուս տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից վիճարկվում է ապրանքային նշանի գրանցումը՝ որպես անբարեխիղճ մրցակցության դրսևորում:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նմանատիպ իրավիճակներն անբարեխիղճ մրցակցություն որակելու հարցին և հիմք ընդունելով «Տնտեսական մրացկության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ, 13-րդ, 15-րդ և 16-րդ հոդվածները, նշեց.

նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ **ձեռնարկատիրական գործունեության ընթացքում** իրականացվող ցանկացած գործողությունը կամ վարքագիծը, որը հակասում է «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքին կամ գործարար շրջանառության սովորույթներին, խախտում է մրցակիցների միջև կամ վերջիններիս ու սպառողների միջև բարեխղճության, այն է՝ ազնվության, արդարության, ճշմարտության և անաչառության սկզբունքները, համարվում է անբարեխիղճ մրցակցություն, որն արգելված է օրենքի ուժով:

Անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն է համարվում ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման ընթացքում դրսևորվող ցանկացած գործողություն կամ վարքագիծ, որը՝

1. առաջացնում է կամ կարող է առաջացնել շփոթություն այլ տնտեսվարող սուբյեկտի, նրա գործունեության կամ առաջարկած ապրանքների նկատմամբ, կամ

2. մոլորեցնում է կամ կարող է մոլորեցնել հասարակությանը տնտեսվարող սուբյեկտի, նրա գործունեության կամ առաջարկած ապրանքների վերաբերյալ, կամ

3. շփոթություն առաջացնելուց անկախ վնասում է կամ կարող է վնասել տնտեսվարող սուբյեկտի համբավը կամ վարկարժեքը (ոչ նյութական ակտիվը),

4. իրենից ներկայացնում է ձեռնարկատիրական գործունեության վերաբերյալ ցանկացած կեղծ կամ անհիմն հայտարարություն, որը վարկաբեկում է կամ կարող է վարկաբեկել տնտեսվարող սուբյեկտին, նրա գործունեությունը կամ առաջարկած ապրանքները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ ձեռնարկատիրական է համարվում անձի ինքնուրույն, իր ռիսկով իրականացվող գործունեությունը, որի հիմնական նպատակը գույք օգտագործելուց, ապրանքներ վաճառելուց, աշխատանքներ կատարելուց կամ ծառայություններ մատուցելուց շահույթ ստանալն է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ տնտեսական ընկերակցություններ և ընկերություններ են համարվում իրենց հիմնադիրների (մասնակիցների)՝ բաժնեմասերի բաժանված կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալ ունեցող առևտրային կազմակերպությունները:

Նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ տնտեսական ընկերությունները կարող են ստեղծվել սահմանափակ կամ լրացուցիչ պատասխանատվությամբ ընկերության կամ բաժնետիրական ընկերության ձևով:

Վերոգրյալ դրույթների վերլուծությունից հետևում է, որ տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից իրականացվող գործունեության ձեռնարկատիրական բնույթը որոշելու համար անհրաժեշտ է ոչ միայն գնահատել այդպիսի գործունեության առանձին հատկանիշները, այլև հաշվի առնել տնտեսվարող սուբյեկտի կազմակերպարավական ձևը: Կազմակերպարավական ձևը կանխորոշում է տնտեսվարող սուբյեկտի գործունեության բնույթը: Մասնավորապես՝ տնտեսական ընկերությունները և ընկերակցություններն իրենց ստեղծմամբ հետապնդում են շահույթ ստանալու նպատակ՝ տնտեսության որոշակի ոլորտում գործունեություն ծավալելով: Հետևաբար, եթե քաղաքացու կողմից իրականացվող գործունեության ձեռնարկատիրական բնույթի պարզման համար, ի թիվս այլ հատկանիշների, անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև շահույթ (եկամուտ) ստանալու նպատակը (իրավական հիմնավորումները տե՛ս՝ Նունե Սահակյանն ընդդեմ «Իտարկո Քոնսթրաքշն» ՓԲԸ-ի թիվ 3-1161(ՏԴ) քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.08.2007 թվականի որոշումը), ապա տնտեսական ընկերությունների կամ ընկերակցությունների դեպքում այդպիսի նպատակը կանխորոշված է նրանց կազմակերպարավական ձևով: Վճռաբեկ դատարանը վերահաստատում է Նունե Սահակյանն ընդդեմ «Իտարկո Քոնսթրաքշն» ՓԲԸ-ի գործով գործունեության ձեռնարկատիրական բնույթը պարզելու վերաբերյալ արտահայտած իր դիրքորոշումը, մասնավորապես՝ այն, որ այդպիսի գործունեությունը, բացի շահույթ ստանալու նպատակ հետապնդելուց, պետք է կրի նաև պարբերական բնույթ և կատարվի անձի նախաձեռնությամբ (ռիսկով):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված բոլոր հատկանիշներն էլ վերաբերելի են տնտեսական ընկերակցություններին կամ ընկերություններին: Այդուհանդերձ, այլ է խնդիրը, երբ տնտեսվարող սուբյեկտը, ունենալով համապատասխան կազմակերպարավական ձև, փաստացի չի զբաղվում ձեռնարկատիրական գործունեությամբ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նման փաստի ապացուցումը կարող է իրականացվել հարկային մարմինների կողմից ընկերության գործունեության կասեցման վերաբերյալ ներկայացված համապատասխան ապացույցով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունը, որ Ընկերության կողմից «DOLE» (Դոլ) և «DOLE & SUN Design» (Դոլ ընդ Սան դիզայն) ապրանքային նշանների գրանցման և իրավական պահպանություն ստանալու հայտը Գործակալություն ներկայացնելն իրենից ներկայացնում է անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն (վարքագիծ), որով Ընկերությունը կարող է խախտել բարեխղճության՝ ազնվության, արդարության, ճշմարտության և անաչառության սկզբունքները, ինչը հակասում է «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքին կամ գործարար շրջանառության

սովորություններին: Ավելին, անբարեխիղճ մրցակցությունից պաշտպանության վերաբերյալ դրույթներ են սահմանված նաև «Արդյունաբերական սեփականության պահպանության մասին» փարիզյան կոնվենցիայի 10-bis հոդվածում, որի պահանջներին չեն համապատասխանում Հնկերության գործողությունները, որպիսի պայմաններում Կազմակերպության իրավունքները ենթակա են պաշտպանության:

Վերը նշված մեկնաբանությունների լույսի ներքո անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությանը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն անհիմն է, քանի որ Հնկերության կողմից իրականացված որևէ գործողության կամ վարքագծի անբարեխիղճ մրցակցություն (անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն) համարվելու համար նախ անհրաժեշտ էր, որպեսզի այն դրսևորվեր ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս, ինչպես նաև պարունակեր «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով անբարեխիղճ մրցակցությանը (անբարեխիղճ մրցակցության գործողությանը) ներկայացվող պարտադիր տարրերը: Նշված փաստերն էլ կազմում են սույն գործով ապացուցման առարկան, մինչդեռ որևէ ապացույց առ այն, որ Հնկերությունն օգտագործել է վիճարկվող ապրանքային նշանը ձեռնարկատիրական գործունեության ընթացքում, Կազմակերպության կողմից չի ներկայացվել: Հետևաբար, զուտ ապրանքային նշանի գրանցման փաստը «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի իմաստով չի համարվում իրավաբանական անձի կողմից թույլ տրված անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն: «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի համատեքստում գործողության կամ վարքագծի՝ որպես անբարեխիղճ մրցակցություն համարվելու համար անհրաժեշտ էր նախ և առաջ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու փաստի հաստատումը:

Վերը նշված հիմնավորմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը խախտել է «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 11-15-րդ հոդվածները, ինչն ազդել է գործի ելքի վրա: ԵԿԴ/2221/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆԻ ՆԿԱՏԱՍՐ ԲԱՅԱՌԻԿ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ և ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆԻ

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1172.

1. Ապրանքային նշանի իրավատերը բացառիկ իրավունք ունի տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու ապրանքային նշանը, ինչպես նաև այլ անձանց թույլատրելու կամ արգելելու դրա օգտագործումը:

2. Գրանցված ապրանքային նշանի իրավատերը բացառիկ իրավունք ունի արգելելու երրորդ անձանց, առանց իր թույլտվության, առևտրային գործունեության ընթացքում օգտագործել ցանկացած նիշ, որը՝

1) նույնական է գրանցված ապրանքային նշանին և օգտագործվում է այն ապրանքների և (կամ) ծառայությունների նկատմամբ, որոնց համար գրանցված է ապրանքային նշանը.

2) նույնական կամ նման է գրանցված ապրանքային նշանին և օգտագործվում է այնպիսի ապրանքների և (կամ) ծառայությունների նկատմամբ, որոնք նույնական կամ նույնատիպ են այն ապրանքներին և (կամ) ծառայություններին, որոնց համար գրանցված է ապրանքային նշանը, եթե այդ նշանի օգտագործումն սպառողների մոտ շփոթություն առաջացնելու վտանգ է պարունակում, ներառյալ՝ գրանցված ապրանքային նշանին զուգորդումը.

3) նույնական կամ նման է ապրանքային նշանին, որը գրանցված է այլ ապրանքների և (կամ) ծառայությունների համար, եթե վերջինս համբավ ունի (ճանաչված է) Հայաստանի Հանրապետությունում, և այդ նշանի օգտագործումն անհիմն առավելությունների կրերի կամ վնաս կհասցնի ապրանքային նշանի տարբերակիչ բնույթին կամ համբավին (ճանաչվածությանը):

3. Ապրանքային նշանի օգտագործում է համարվում՝

1) այդ ապրանքային նշանի զետեղումն ապրանքների կամ դրանց փաթեթավորման վրա, ինչպես նաև դրա օգտագործումը որպես այդ ապրանքների փաթեթավորում՝ եռաչափ ապրանքային նշանի դեպքում.

2) այդ ապրանքային նշանով մակնշված ապրանքների վաճառքի առաջարկը, դրանց վաճառքը կամ այդ նպատակով պահեստավորումը կամ այդ ապրանքային նշանով ծառայության մատուցումը կամ դրա առաջարկը.

3) այդ ապրանքային նշանով մակնշված ապրանքների ներմուծումը կամ արտահանումը.

4) այդ նիշի կիրառումը փաստաթղթերի վրա կամ գովազդի նպատակով.

5) այդ ապրանքային նշանի օգտագործումն ինտերնետային կամ հեռահաղորդակցության համաշխարհային համակարգչային այլ ցանցերում, մասնավորապես հասցեագրման ցանկացած միջոցներում, այդ թվում՝ դոմեն անվանումներում.

6) սույն կետի 1-4-րդ ենթակետերում նշված նպատակներով ապրանքային նշանի բազմացումը, պահեստավորումը կամ վաճառքը:

4. (4-րդ կետն ուժը կորցրել է 29.04.10 ՀՕ-61-Ն)

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսդիրը նախատեսում է ապրանքային նշանի օգտագործման տարբեր ձևեր:

«Ապրանքային նշանների մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը սահմանում է, որ նույն հոդվածի իմաստով ապրանքային նշանի օգտագործում է համարվում դրա կիրառումը գովազդներում, հրատարակություններում, պաշտոնական ձևաթղթերում, ցուցանակներում միայն այն դեպքերում, երբ ապրանքների կամ դրանց փաթեթավորման վրա նշանի կիրառումն անհնար է: Նման ձևակերպում էր պարունակում նաև նախկին «Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությունը:

Պրակտիկայում երբեմն հանդիպում են դեպքեր, երբ կազմակերպության ցուցանակներին սպառողներին տրամադրվող տեղեկատվության ժամանակ տեղեկատվություն է տրամադրվում նաև կազմակերպությանը պատկանող ապրանքային նշանի մասին: ՀՀ կառավարության 19.03.2002 թվականի Արտադրողի (կատարողի, վաճառողի) կողմից տեղեկատվություն զետեղելու ցուցանակին ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» թիվ 270 որոշմամբ¹⁸⁶ սահմանվում է այն տեղեկատվությունը, որը պետք է փակցվի ցուցանակների վրա: Դրանց մեջ ապրանքային նշանը ներառված չէ: Այն դեպքերում, երբ կազմակերպությունները բացի Կառավարության վերոնշյալ որոշմամբ սահմանված տեղեկատվությունից ցուցանակներում ներառում են նաև ապրանքային նշանի մասին տեղեկատվություն, պրակտիկայում հարց է բարձրացվում, թե արդյոք նման դեպքերում խախտվում է «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը¹⁸⁷ և այդ օրենքի հիման վրա ընդունված ՀՀ կառավարության վերոնշյալ որոշումը:

Վերը նշվածը կարող է առաջացնել վարչական պատասխանատվության խնդիր հատկապես այն դեպքում, երբ ապրանքային նշանը զետեղվում է ոչ թե հայերեն, այլ այլ լեզուներով:

Նման կերպ գործերից մեկով կազմակերպությունն իր ցուցանակներում ներառել էր նաև ապրանքային նշանը օտարալեզու տառերով:

Երբ վարչական վարույթի շրջանակներում բարձրացվեց պատասխանատվության հարց և հայց ներկայացվեց դատարան, քննության առարկա դարձավ նաև նման կերպ ապրանքային նշանի օգտագործման իրավական հետևանքը:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ հարցին և նշեց.

«Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապրանքային նշանի նկատմամբ բացառիկ իրավունքը ծագում է դրան իրավական պահպանություն տրամադրելու պահից և պատկանում է դրա սեփականատիրոջը:

Նույն օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապրանքային նշանի օգտագործում է համարվում նաև դրա կիրառումը գովազդներում, հրատարակություններում, ինչպես նաև պաշտոնական ձևաթղթերում, ցուցանակներում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ կառավարության 19.03.2002 թվականի Արտադրողի (կատարողի, վաճառողի) կողմից տեղեկատվություն զետեղելու ցուցանակին ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» թիվ 270 որոշման պահանջները վերաբերում են ցուցանակում տեղադրվող տեղեկատվությանը, որի համար սահմանված կարգավորումները, այդ թվում նաև՝ սահմանափակումները, չեն կարող տարածվել ապրանքային նշանի օգտագործման համար օրենքով սահմանված կարգի վրա: Այդ նշանի օգտագործման առանձնահատկությունները

¹⁸⁶ Ընդունվել է 2002 թվականի մարտի 19-ին, N 270, ՀՀՊՏ 2002.04.12/12(187)

¹⁸⁷ Ընդունվել է 2001 թվականի հունիսի 26-ին, ՀՀՊՏ 2001.08.02/25(157)

սահմանված են Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքով:

ՀՀ կառավարության վերոհիշյալ որոշման 3-րդ կետի համաձայն՝ ցուցանակների վրա պետք է գետեղվեն հետևյալ տեղեկությունները. կազմակերպության ճակատային մասում փակցված ցուցանակի վրա՝ կազմակերպության (ֆիրմայի) անվանումը, կազմակերպական-իրավական ձևը, իսկ մուտքի դռան ցուցանակի վրա՝ աշխատանքային ռեժիմը:

Նշված նորմը սահմանում է միայն այն նվազագույն տեղեկատվությունը, որը պարտադիր պետք է պարունակի ցուցանակը: Հետևաբար, Որոշման 3-րդ կետում սահմանված դրույթը չի կարող մեկնաբանվել որպես կազմակերպության ապրանքային նշանի տեղադրումը սահմանափակող նորմ:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ոչ ոք չի կարող վարչական իրավախախտման կապակցությամբ ներգործության միջոցի ենթարկվել այլ կերպ, քան օրենսդրությամբ սահմանված հիմունքներով ու կարգով:

Կազմակերպությանը պատկանող (գրանցված) ապրանքային նշանը ցուցանակում առկա տեղեկությունների հետ մեկտեղ գետեղելու համար պատասխանատվություն օրենքով սահմանված չէ:

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ոչ ոք չի կարող կրել պարտականություններ, որոնք սահմանված չեն օրենքով: ՀՀ Սահմանադրության 42.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները տարածվում են նաև իրավաբանական անձանց վրա այնքանով, որքանով այդ իրավունքներն ու ազատություններն իրենց էությանմբ կիրառելի են դրանց նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում պարտականությունների՝ բացառապես օրենքով սահմանված լինելու պահանջը կիրառելի է նաև իրավաբանական անձանց պարտականությունների նկատմամբ:

Հետևաբար, ՀՀ կառավարության 19.03.2002 թվականի Արտադրողի (կատարողի, վաճառողի) կողմից տեղեկատվություն գետեղելու ցուցանակին ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» թիվ 270 որոշմամբ չէին կարող պարտականություններ սահմանվել ոչ իրավաբանական անձի, ոչ դրա ղեկավար մարմինների նկատմամբ: 3-306 (Ա) 2007 թվականի մարտի 2

2. Քաղաքացիական օրենսգրքի 1172-րդ 2-րդ մասը գրանցված ապրանքային նշանի իրավատիրոջը բացառիկ իրավունք է ընձեռում արգելելու երրորդ անձանց, առանց իր թույլտվության, առևտրային գործունեության ընթացքում օգտագործել ցանկացած նիշ, եթե այդ նշը նույնական կամ նման է գրանցված ապրանքային նշանին:

«Ապրանքային և սպասարկման նշանների հայտերի ձևակերպման, ներկայացման և քննարկման կարգը հաստատելու մասին» N 85-Ն հրամանի 93-106-րդ կետերը սահմանում են նույնական կամ նման նշանների որոնման, բառային նշանների նմանության, պատկերային և ծավալային նշանների նմանության, համակցված նշանների նմանության որոշման կանոնները:

Դատական պրակտիկայում նույնպես որոշ խնդիրներ են առաջանում որոշակի նշանների նույնականության կամ նմանության որոշման ժամանակ:

Վերոնշյալ կարգի դրույթների մեկնաբանությանն անդրադարձավ նաև Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով, որտեղ 26.08.2005 թվականին Ուոթերլով՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը ՀՀ մտավոր սեփականության գործակալությանը խնդրել էր գրանցել Armenia ապրանքային նշանը՝ զարեջուր, հանքային և գազավորված ջրեր և այլ ոչ ալկոհոլային ըմպելիքներ և այլն՝ դատում (դաս 32): Դիմողի կողմից հայտարարված Armenia ապրանքային նշանը ըստ 26.08.2005 թվականին ՀՀ մտավոր սեփականության գործակալություն ներկայացված հայտի՝ բաղկացած էր չորս մասերից, որոնք տեղադրված էին կապույտ, կանաչ, սպիտակ և բաց կապույտ ֆոների վրա: Սակայն ՀՀ մտավոր սեփականության գործակալության 10.03.2006 թվականի որոշմամբ վերը նշված գրանցման հայտը մերժվել էր՝ Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ ա) ենթակետի և Ապրանքային և սպասարկման նշանների հայտերի ձևակերպման, ներկայացման և քննարկման կանոնների 15-րդ կետի 1-ին և 93-րդ կետի 1-ին ենթակետերի հիմքով,

այն պատճառաբանությամբ, որ նշանը չի կարող գրանցվել նույնատիպ ապրանքների համար արդեն գրանցված 'Արմենիա' ապրանքային նշանի առկայության պատճառով, որը 25.01.2006 թվականին Բջնի հանքային ջրերի գործարան փակ բաժնետիրական ընկերության անունով:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով վերոնշյալ գրանցումը մերժելու իրավաչափությանը, նշեց.

«Ապրանքային և սպասարկման նշանների հայտերի ձևակերպման, ներկայացման և քննարկման կարգի» 92-րդ կետի համաձայն՝ նշանը համարվում է այլ նշանին նույնական, եթե դրանք համընկնում են իրենց բոլոր տարրերով, դրանց փոխդասավորվածությամբ, գույներով և մնացած առանձնահատկություններով:

Նշանը համարվում է այլ նշանին շփոթելու աստիճան նման, եթե այն ընդհանուր առմամբ գույքորդվում է դրա հետ (այսինքն՝ մարդու մոտ առաջացնում է նույն պատկերի, բառի, գույների, դրանց համակցության, իմաստի ընկալման զգացողություն)՝ չնայած առանձին տարբերությունների առկայությանը:

Բողոք բերած անձի փաստարկն այն մասին, որ դատարանը, կիրառելով Կարգի 102-րդ և 103-րդ կետերը, ըստ էության 'Armenia' ապրանքային նշանը համարել է ծավալային, անհիմն է, քանի որ Կարգի 105-րդ կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ համակցված նշանների նմանությունը որոշելիս օգտագործվում են Կարգի 102-րդ և 103-րդ կետերում թվարկված հատկանիշները, ինչպես նաև ուսումնասիրվում է հայտարկվող նշանի մեջ նույնական կամ նման տարրի զբաղեցրած տեղի (դիրքի) նշանակությունը:

Բողոք բերած անձի այն պնդումը, որ ապրանքային նշանը, հանդիսանալով համակցված ապրանքային նշան, իր մեջ պարունակում է բառային և պատկերային տարրեր, հետևաբար այն պետք է համեմատել այլ համակցված նշանների, ինչպես նաև այլ բառային և պատկերային նշանների հետ՝ հաշվի առնելով բառային նշանների ձայնային և իմաստային նմանությունը և պատկերային նշանների իմաստային նշանակությամբ նմանության հատկանիշը, Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ: 'Արմենիա' ապրանքային նշանի տարր համարվող 'Արմենիա' բառը չպահպանվող տարր է և Կարգի 91-րդ կետի 2-րդ ենթակետի համաձայն՝ ապրանքային նշանի գերիշխող մաս չի կարող հանդիսանալ: Հետևաբար, այդ բառային տարրի համեմատությունը դիմողի կողմից հայտարկված 'Armenia' ապրանքային նշանի 'Armenia' բառային տարրի հետ, ապրանքային նշանների նմանության որոշման հարցում որևէ էական նշանակություն չի կարող ունենալ, քանի որ բոլոր հայտատուները 'Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին' ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով նախատեսված՝ իրավական պահպանության ինքնուրույն օբյեկտ չհամարվող նշանների (չպահպանվող տարրերի) օգտագործման նկատմամբ հավասար իրավունքներ ունեն: Հակառակ պարագայում, կսահմանափակվի մյուս հայտատուների կողմից 'Արմենիա' բառի օգտագործման իրավունքը, քանի որ յուրաքանչյուր դեպքում տարբեր հայտատուների կողմից 'Արմենիա' բառի օգտագործման ցանկացած դեպքում կարող է հայտնաբերվել այդ բառերի իմաստային կամ հնչյունային (ձայնային) նմանություն: Հետևաբար, այն համակցված նշանների համեմատության դեպքում, որոնց բաղկացուցիչ տարրեր են հանդիսանում բառային և պատկերային տարրերը, իսկ բառային տարրերի համեմատությունը էական նշանակություն չի կարող ունենալ ապրանքային նշանների նմանության որոշման հարցում, ըստ էության պետք է ղեկավարվել պատկերային նշանների նմանության որոշման չափանիշներով, որոնք սահմանված են կարգի 102-րդ և 103-րդ կետերով:

ՀՀ տնտեսական դատարանը, հետազոտելով և գնահատելով գործում առկա ապացույցները նշել է, որ 'Ուղթերլոկ' սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կողմից հայտարկվող՝ համակցված 'Armenia' ապրանքային նշանը և 'Բջնի' հանքային ջրերի գործարան՝ փակ բաժնետիրական ընկերության անվամբ գրանցված 'Արմենիա' ապրանքային նշանը (նշանների արտաքին տեսքերով, նշանների միջև սիմետրիայի բացակայությամբ, պատկերների տեսքով և բնույթով, հայտարկված նշանների գույների և երանգների գույզադրմամբ, համեմատվող նշաններում մոտ պատկերների (տարրերի) միմյանց նկատմամբ դասավորվածությամբ) նույնական կամ շփոթության աստիճանի նման չեն, քանի որ բացակայում է նշված ապրանքային նշաններն ընդհանուր տեսողական տպավորությամբ սպառողի կողմից շփոթելու հնարավորությունը: Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ

քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում տնտեսական դատարանը թույլ չի տվել: 3-2050/ՏԴ 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

3. Վճռաբեկ դատարանի կողմից վերոնշյալ որոշման կայացումից հետո վերը նշված հարցը նորից քննարկման առարկա դարձվեց այս անգամ այլ գործով և այլ նշանի հետ կապված, որտեղ նույնպես բարձրացվել էր 3-2050/ՏԴ գործով Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշման կիրառման հարցը:

Մասնավորապես, նշված գործով ՀՀ մտավոր սեփականության գործակալության կողմից տրված ապրանքային նշանների գրանցման վկայականների համաձայն՝ 30-րդ դասում գրանցված «ЖЕМЧУЖИНА» (բառային N 9085), «ԱՆՈՒՇ» (բառային, N 8941), «ԱՆՈՒՇ» (համակցված, N 7673), «РОМАНТИКА» (բառային N 8733), «БЕЛОЧКА» (բառային N 8658), «БЕЛОЧКА» (համակցված N 7558), «МИШКА КОСОЛАПЫЙ» (բառային N 8657), «МИШКА КОСОЛАПЫЙ», ԾՈՒՌԹԱԹ ԱՐՋՈՒԿ» (համակցված, N 7559), «МИШКА НА СЕБЕРЕ, ԱՐՋՈ ՀՅՈՒՄԻՍՈՒՄ, POLAR BEAR» (համակցված, N 8412) «МИШКА НА СЕБЕРЕ» (բառային N 9783) և «МЕДВЕДЬ» (բառային N 11524) ապրանքային նշանները Կազմակերպության սեփականությունն են, իսկ «Սուիթ լենդ» հայ-ֆրանսիական համատեղ ձեռնարկություն ՍՊԸ-ի սեփականությունը հանդիսացող «ЛЕСНАЯ БЫЛЬ» (բառային N 8377), «ВДОХНОВЕНИЕ» (բառային N 8359) և «КАРАВАН» (բառային N 8364) ապրանքային նշանների օգտագործման իրավունքը զիջվել է Կազմակերպությանը: Այլ ընկերության կողմից օգտագործվում էին «ՄԿՅՈՒՌԻԿ», «ՔԱՐԱՎԱՆ», «ԱՐՋՈՒԿ», «ЖЕМЧУЖИНА», «ЛЕСНАЯ СКАЗКА», «ВДОХНОВЕНИЕ», «ROMANTIC», «ԱՆՈՒՇԻԿ» ապրանքային նշանները:

Կազմակերպությունը դիմել էր դատարան՝ պահանջելով պարտավորեցնել ընկերությանը դադարեցնել Կազմակերպությանը բացառիկ իրավունքով պատկանող 9085, 8377, 8359, 8941, 7673, 7558, 8658, 8364, 8657, 8412, 11524, 7559, 9783 գրանցման համարներն ունեցող ապրանքային նշանների հետ նույնական կամ շփոթելու աստիճանի նման жемчужина, Лесная сказка, Вдохновение, Romantic, Անուշիկ, Սկյուռիկ, Արջուկ, Քարավան նշանների ապօրինի օգտագործումը, ինչպես նաև առանց որևիցե փոխհատուցման ոչնչացնել ապօրինի օգտագործող Жемчужина, Лесная сказка, Вдохновение, Romantic, Անուշիկ, Սկյուռիկ, Արջուկ, Քարավան նշաններով մակնիշված ապրանքի փաթեթի ամբողջ ծավալը:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ փաստերի հիման վրա նշեց.

«Կարգի 105-րդ կետի համաձայն՝ համակցված նշանները համեմատվում են՝

1) համակցված նշանների հետ.

2) նշանների այն տեսակների հետ, որոնք որպես տարրեր ներառված են ստուգվող համակցված նշանի մեջ:

Համակցված նշաններին նմանությունն որոշելիս օգտագործվում են նույն կարգի 98-104-րդ կետերում թվարկված հատկանիշները, ինչպես նաև ուսումնասիրվում է հայտարարվող նշանի մեջ նույնական կամ նման տարրի զբաղեցրած տեղի (դիրքի) նշանակությունը, իսկ ըստ 1051-րդ կետի՝ համակցված նշանների նմանությունն որոշելիս հաշվի է առնվում դրանց մեջ առկա բառային տարրերի նմանության հարցն առանձին վերցված, եթե դրանց մեջ տվյալ տարրերը հանդիսանում են հիմնական ընկալման տարրեր կամ տվյալ նշանների այսպես կոչված՝ առաջնային ընկալման տարրեր կամ անվանումներ:

Տնտեսական դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Կազմակերպության ապրանքային նշանները և՛ բառային և՛ համակցված են, իսկ ընկերության կողմից օգտագործվող ապրանքային նշանները համակցված են, բացի այդ, տնտեսական դատարանը նշել է, որ բառային և պատկերային բաղկացուցիչ տարրերով համակցված նշանների համեմատության դեպքում, որոնց բառային տարրերի համեմատությունն էական նշանակություն չի կարող ունենալ ապրանքային նշանների նմանության որոշման հարցում՝ պետք է առաջնորդվել պատկերային նշանների համեմատության կանոններով:

Մինչդեռ, տվյալ դեպքում, վճռում չի նշվել, թե ինչի հիման վրա է Տնտեսական դատարանը հանգել բառային տարրի համեմատության էական նշանակություն չունենալու մասին հետևություն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Տնտեսական դատարանը խախտել է Կարգի 105-րդ կետը, քանի որ վերոհիշյալ կետի 2-րդ ենթակետում նշված է, որ համակցված նշանները համեմատվում են նշանների այն տեսակների հետ, որոնք որպես տարրեր ներառված են ստուգվող համակցված նշանների մեջ: Այսինքն, համակցված նշաններում առկա բառային տարրերը համեմատվում են բառային նշանների հետ:

Ինչ վերաբերում է ապրանքային նշանների շփոթության աստիճանի նմանության որոշման կանոններին, ապա Կարգի 92-րդ կետի համաձայն՝ նշանը համարվում է այլ նշանին շփոթելու աստիճան նման, եթե այն ընդհանուր առմամբ զուգորդվում է դրա հետ (այսինքն՝ մարդու մոտ առաջացնում է նույն պատկերի, բառի, գույների, դրանց համակցության, իմաստի ընկալման զգացողություն), չնայած առանձին տարբերությունների առկայությանը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ապրանքային նշանները համեմատելիս նախ և առաջ պետք է հաշվի առնվեն այդ նշանների նմանությունները (որն ունի տարբերակիչ նշանակություն), անկախ լրացուցիչ և աննշան տարրերի առկայության: Այսինքն, եթե ապրանքային նշանում կրկնվում է տարբերակիչ նշանակություն ունեցող տարրը, կարելի է եզրակացնել որ այն ունի շփոթելու աստիճանի նմանություն:

Մինչդեռ, տվյալ դեպքում, Տնտեսական դատարանը, համեմատելով գրանցված և ընկերության կողմից օգտագործվող ապրանքային նշանները, գնահատել է դրանց տարբերությունները՝ ինչով էլ բավարար հիմք չի ստեղծվել դրանց՝ շփոթության աստիճան նմանության հանգամանքը գնահատելու համար:

Այսպիսով, Տնտեսական դատարանը համեմատվող ապրանքային նշանների՝ շփոթության աստիճան նման լինելու հանգամանքը պարզելու համար, նախ պետք է համեմատել ընկերության կողմից օգտագործվող համակցված ապրանքային նշանները Կազմակերպության գրանցված համակցված ապրանքային նշանների հետ, իսկ այնուհետև՝ ընկերության կողմից օգտագործվող համակցված ապրանքային նշանները՝ Կազմակերպության գրանցված բառային ապրանքային նշանների հետ՝ առաջնորդվելով Կարգի 1051-րդ կետով: 3-1763 (ՏԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

4. Ապրանքային նշանների օգտագործումը առանց իրավաստիրոջ թույլտվության ունի ոչ միայն զուտ քաղաքացիաիրավական բնույթ, այլ կարող է հիմքեր ստեղծել նաև վարչական օրենսդրության կիրառման համար: Խոսքն այս դեպքում մրցակցային օրենսդրության կիրառման մասին է: Մասնավորապես, «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածը սահմանում է, որ ձեռնարկատիրական գործունեության ցանկացած գործողություն կամ վարքագիծ, որն առաջացնում է կամ կարող է առաջացնել շփոթություն այլ տնտեսվարող սուբյեկտի, նրա գործունեության կամ առաջարկված ապրանքների նկատմամբ, համարվում է անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն:

Նման դեպքերում վարչարարություն իրականացնելիս նույնպես անհրաժեշտություն է առաջանում գնահատել շփոթության աստիճանի նմանության հանգամանքի պարզումը, որը նույնպես կապված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1172-րդ հոդվածի և «Ապրանքային և սպասարկման նշանների հայտերի ձևակերպման, ներկայացման և քննարկման կարգը հաստատելու մասին» N 85-Ն հրամանի կիրառման հետ: Բացի այդ, խնդիրն ունի նաև դատավարական կողմ, քանի որ նման դեպքերում հարց է բարձրացվում, թե որ ապացույցի միջոցով պետք է որոշել ապրանքային նշանների շփոթության աստիճանի նմանությունը:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցերին անդրադարձավ գործերից մեկով, որտեղ Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի 10.03.2006 թվականի թիվ 11-Ա որոշմամբ անհատ ձեռնարկատեր Ռ.Կարապետյանի կողմից արտադրվող և իրացվող 'Լավաշ' ապրանքատեսակի վրա 'Հացագործ Անդրանիկ' սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության սեփականության իրավունքով պատկանող ապրանքային նշանին շփոթության աստիճանի նման չգրանցված ապրանքային նշանի գետեղումը որակվել էր որպես անբարեխիղճ մրցակցություն՝ տնտեսվարող սուբյեկտի կամ նրա գործունեության վերաբերյալ շփոթություն առաջացնելու հիմքով:

Վճռաբեկ դատարանը նշված գործով անդրադարձավ վերոնշյալ խնդիրներին և նշեց.

Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ վարչական մարմինը պարտավոր է ապահովել փաստական

հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննարկումը՝ բացահայտելով գործի բոլոր, այդ թվում՝ վարույթի մասնակիցների օգտին առկա հանգամանքները:

Նույն օրենքի 45-րդ հոդվածի առաջին մասը, որպես նման պարտավորության իրականացման հնարավոր միջոց՝ իրավունք (հայեցողություն) է վերապահել վարչական մարմիններին՝ սահմանելով, որ եթե փաստական հանգամանքների ուսումնասիրության համար անհրաժեշտություն է առաջանում նշանակել փորձագետ, ապա վարչական մարմինն այդ հարցով դիմում է համապատասխան կազմակերպության ղեկավարին կամ համապատասխան անձին՝ այդ մասին ծանուցելով վարույթի մասնակիցներին:

Հանձնաժողովը որպես իր որոշման հիմնավորում նշել է, որ անհատ ձեռնարկատեր Ռ.Կարապետյանի կողմից արտադրվող և իրացվող լավաշ՝ ապրանքատեսակի վրա չգրանցված ապրանքային նշանի գետեղումը, որը շփոթության աստիճանի նման է Հացագործ Անդրանիկ՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությանը սեփականության իրավունքով պատկանող ապրանքային նշանին, հանդիսանում է Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածով նախատեսված անբարեխիղճ մրցակցություն:

Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով անհատ ձեռնարկատեր Ռ.Կարապետյանի գործողություններն անբարեխիղճ մրցակցություն գնահատելիս Հանձնաժողովը հիմք է ընդունել նույն հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված չափորոշիչը, մասնավորապես Ռ.Կարապետյանի կողմից այնպիսի ապրանքային նշանի օգտագործումը, որը շփոթություն կարող է առաջացնել «Հացագործ Անդրանիկ» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությանը սեփականության իրավունքով պատկանող ապրանքային նշանի հետ:

Որպես հիշատակված ապրանքային նշանների՝ շփոթության աստիճանի նմանության հիմնավորում՝ Հանձնաժողովն իր որոշման մեջ նշել է. Հացագործ Անդրանիկ՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության ապրանքային նշանի նկատմամբ սպառողների մոտ շփոթություն կարող է առաջացնել անհատ ձեռնարկատեր Ռ.Կարապետյանի կողմից օգտագործվող ապրանքային նշանի վրա տաճարի պատկերի և Գառնի՝ բառի միաժամանակյա առկայությունը:

Այսպիսով, Ապրանքային նշանի՝ շփոթության աստիճանի նման լինելը հիմնավորող որևէ փաստական հանգամանք Հանձնաժողովը չի հիշատակել, այլ որոշմամբ արձանագրել է միայն իր կարծիքը՝ սպառողների մոտ հնարավոր շփոթության առաջացման հնարավորության մասին:

Գործի փաստերի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եկավ այն եզրակացության, որ Հանձնաժողովը Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ հոդվածով նախատեսված պարտականությունը պետք է կատարեր՝ օգտվելով նույն օրենքի 45-րդ հոդվածով նախատեսված իր իրավունքից (հայեցողական լիազորությունից)՝ նշանակելով փորձաքննություն, պարզելու համար ապրանքային նշանների՝ շփոթության աստիճանի նման լինելու, սպառողների մոտ նման ապրանքային նշանների համաժամանակյա օգտագործման հետևանքով հնարավոր շփոթության առկայությունը որոշելու, ինչպես նաև անհրաժեշտ այլ փաստական հանգամանքներ բացահայտելու համար:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հանձնաժողովը չի ապահովել փաստական հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննարկումը և, հետևաբար, չի բացահայտել գործի բոլոր, այդ թվում՝ վարույթի մասնակիցների օգտին առկա հանգամանքները:

Ինչ վերաբերում է բողոքի հիմքի այն փաստարկին, թե Հանձնաժողովն իրավունք ունի որոշել ապրանքային նշանի շփոթության աստիճան նման լինելու հանգամանքը և փորձաքննության անհրաժեշտություն չի առաջացել, Վճռաբեկ դատարանը այն համարում է անհիմն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Հանձնաժողովի՝ փորձաքննություն նշանակելու հայեցողությունը (իրավունքը), սահմանափակված է Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, համաձայն որի՝ հայեցողական լիազորություններ իրականացնելիս վարչական մարմինը պարտավոր է առաջնորդվել մարդու և քաղաքացու՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության անհրաժեշտությամբ, նրանց իրավահավասարության, վարչարարության իրականացման համաչափության և կամայականության արգելքի սկզբունքով, ինչպես նաև հետապնդել օրենքով կանխորոշված այլ

նպատակներ: Այս պարագայում, օրենքով կանխորոշված նպատակն է բացահայտել գործի բոլոր, այդ թվում՝ վարույթի մասնակիցների օգտին առկա հանգամանքները, ինչը Հանձնաժողովի պարտականությունն է և ինչը չի իրականացվել Հանձնաժողովի կողմից:

Ավելին, նույնիսկ ապրանքային և սպասարկման նշանների հետ կապված հարաբերություններում մասնագիտացված պետական լիազոր մարմինը (Մտավոր սեփականության գործակալություն)՝ Ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն հայտարկվող ապրանքային նշանի համապատասխանությունը նույն կամ նույնատիպ ապրանքների համար Հայաստանի Հանրապետությունում այլ անձի անունով արդեն գրանցված ապրանքային նշանին շփոթելու աստիճան նման լինելու մասին որոշումը կայացնում է օրենսդրությամբ սահմանված կանոնների պահպանմամբ իրականացվող օրենքով նախատեսված ապրանքային փորձաքննության արդյունքում: 3-1462 (ՏԴ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆԻ ՆԿԱՏԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՓՈԽԱՆՑԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1175.

1. Վկայագրում նշված ապրանքների և ծառայությունների բոլոր տեսակների կամ դրանց մի մասի համար ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը ապրանքային նշանի իրավատերը կարող է պայմանագրով փոխանցել այլ անձի:

2. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքի փոխանցումը՝ ներառյալ պայմանագրով կամ իրավահաջորդության կարգով, պետք է գրանցվի լիազոր մարմնում:

Հոդված 1177. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելու կամ լիցենզիա տրամադրելու մասին պայմանագրերի ձևը և դրանցից բխող իրավունքների փոխանցման գրանցումը

1. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելու կամ լիցենզիա տրամադրելու մասին պայմանագիրը պետք է կնքվի գրավոր, իսկ դրանցից բխող իրավունքների փոխանցումը պետք է գրանցվի լիազոր մարմնում:

2. Գրավոր ձևը և գրանցման պահանջները չպահպանելը հանգեցնում է պայմանագրի անվավերության:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերոնշյալ նորմերից բացի իրավունքի փոխանցման գործընթացը կարգավորվում է ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարի «Ապրանքային նշանների զիջման մասին պայմանագրերի և լիցենզային պայմանագրերի գրանցման կարգը հաստատելու մասին» N-49-Ն հրամանով¹⁸⁸:

Պրակտիկայում երբեմն խնդիրներ են առաջանում իրավունքի փոխանցման գործընթացի իրավաչափության վիճարկման ժամանակ՝ կապված արտոնագրային հավատարմատարի լիազորությունների վավերության հետ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ հարցին՝ միաժամանակ վերլուծելով N-49-Ն հրամանի դրույթները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը (կամ դրա մասը) ենթակա է քննության, եթե բողոք բերող անձը տվյալ հարցի վերաբերյալ բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշումը հայտնել է առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության ժամանակ: Բացառություն է այն դեպքը, երբ բողոք բերող անձը գրկված է եղել այդ հարցի վերաբերյալ առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից:

¹⁸⁸ Ընդունվել է 2005 թվականի մարտի 10-ին, ՀՀԳՏ 2005.08.03/19.1

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի նոր ապացույց ընդունելու և բողոքը քննելիս հիմնվում է միայն այն ապացույցների վրա, որոնք ներկայացվել են առաջին ատյանի դատարանին: Եթե առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա վերաքննիչ դատարանը բեկանում է գործը և այն ուղարկում համապատասխան առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության, եթե գտնում է, որ ապացույցն էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 321-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ իրավաբանական անձի անունից լիազորագիրը տրվում է նրա ղեկավարի կամ դրա համար նրա կանոնադրությամբ լիազորված մեկ այլ անձի ստորագրությամբ՝ այդ կազմակերպության կնիքի դրոշմամբ:

Կարգի 4-րդ կետի համաձայն՝ զիջման մասին պայմանագրի գրանցման դիմումում (Հավելված 1) պետք է նշվեն ապրանքային նշանի գրանցման վկայագրի (երի) համարը (ները), նշանի սեփականատիրոջ (այսուհետ՝ զիջող) և այն անձի (այսուհետ՝ ստացող) անունը, ազգանունը (անվանումը), բնականության կամ գտնվելու վայրի փոստային հասցեն (այսուհետ՝ նաև հասցե) և երկրի կոդը, ում զիջվում է ապրանքային նշանը: Լիցենզային պայմանագրի գրանցման դիմումում (Հավելված 2) պետք է նշվեն ապրանքային նշանի գրանցման վկայագրի (երի) համար (ները), նշանի սեփականատիրոջ (լիցենզատու) և նշանի օգտագործման իրավունքն ստացողի (լիցենզառու) անունը, ազգանունը (անվանումը), բնականության կամ գտնվելու վայրի հասցեն և երկրի կոդը: Կարգի 5-րդ կետի համաձայն՝ սույն կարգի 4-րդ կետում նշված դիմումներն ստորագրում է ապրանքային նշանի սեփականատերը կամ նրա կողմից լիազորված անձը: Վերջին դեպքում դիմումին կցվում է լիազորագիրը:

Կարգի 7-րդ կետի համաձայն՝ դիմումը կարող է գործակալություն ներկայացվել անմիջականորեն կամ փոստով, որին կցվում են՝

ա) լիցենզային կամ զիջման մասին պայմանագիրը (3 օրինակ, որոնցից առնվազն մեկը բնօրինակն է)՝ առանց ջնջումների, կարված և համարակալված էջերով:

բ) պայմանագրի գրանցման համար սահմանված պետական տուրքի վճարման անդորրագիրը:

գ) լիազորագիրը, եթե դիմումը ներկայացված է գործակալությունում գրանցված արտոնագրային հավատարմատարի կամ ապրանքային նշանի սեփականատիրոջ որևէ այլ ներկայացուցչի միջոցով:

Նույն Կարգի 10-րդ կետի համաձայն՝ դիմումը և դրան կից ներկայացված նյութերը սույն կարգի 3-7-րդ կետերով սահմանված պահանջներին համապատասխանելու դեպքում պայմանագիրը քննարկվում է ըստ էության, և մեկամսյա ժամկետում որոշում է կայացվում պայմանագրի գրանցման վերաբերյալ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կազմակերպության տնօրեն Ա. Սարգսյանի կողմից 18.11.2005 թվականին ստորագրվել և արտոնագրային հավատարմատար Արարատ Գալոյանին տրվել է այդ կազմակերպության կնիքով հաստատված լիազորագիր, որով վերջինս լիազորվել է այդ ընկերության անունից դիմումներ ներկայացնել Գործակալություն և կատարել իրավաբանական գործունեություն՝ կապված ապրանքային նշանի և մտավոր սեփականության այլ օբյեկտների գրանցման, զիջման, դրանց նկատմամբ իրավունքի դադարեցման և ցանկացած այլ հարցերով, որոնք կապված են այդ օբյեկտների նկատմամբ իրավունքների ձևակերպման ու պաշտպանության հետ, և այդ գործերի հետ կապված վարել գրագրություն:

Դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Բողոքարկման խորհուրդն իր 29.07.2008 թվականին թիվ 24/08 որոշումը կայացնելիս չի նշել, թե տվյալ վարչական ակտի անվավերության՝ Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածում նշված հիմքերից որն է առկա: Դատարանը նաև նշել է, որ չի ապացուցվել այն հանգամանքը, որ արտոնագրային հավատարմատարը Կազմակերպության և Ընկերության միջև կնքված զիջման մասին պայմանագիրը գրանցման ներկայացնելու լիազորություն չի ունեցել: Քննվող գործում առկա են ինչպես Ընկերության, այնպես էլ Կազմակերպության կողմից տրված արտոնագրային հավատարմագրի լիազորագրերը: Լիազորագրերը արտոնագրային հավատարմատարին իրավասություն են տալիս երկու ընկերությունների անունից դիմումներ ներկայացնել գործակալություն՝ կապված ապրանքային նշանների գրանցման, զիջման,

ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքների դադարեցման և ցանկացած այլ հարցերով, որոնք կապված են ապրանքային նշանների իրավունքների ձևակերպման և պաշտպանության հետ, վարել այդ կապակցությամբ գրագրություն:

Վերաքննիչ դատարանը վճռի բեկանման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ այն փաստի ուժով, որ Արարատ Գալոյանի անվամբ ձևակերպված լիազորագրում նշված է, որ լիազորագիրն ստորագրած անձը հանդես է գալիս Կազմակերպության կանոնադրության հիման վրա, ուստի Գործակալությունը Պայմանագիրը գրանցելուց առաջ պարտավոր էր ուսումնասիրել նաև այդ կանոնադրությունը և հավաստիանալ, որ լիազորագիրը տրված է դրան համապատասխան:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պատճառաբանությունը, քանի որ լիազորագիրը վիճարկված չլինելու պայմաններում Գործակալությունը ոչ Կարգով և ոչ էլ մեկ այլ իրավական ակտով իրավասու չէ պարզելու լիազորագրի վավերության հարցը: Գործակալության պարտականությունները սահմանափակվում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով լիազորագիր տալուն՝ որպես միակողմանի գործարքի կնքմանը ներկայացվող ձևական պահանջների պահպանված լինելն ստուգելով, այն է՝ ստորագրվել է արդյոք դրա լիազորությունն ունեցող անձի կողմից, իրավաբանական անձի անունից տրված լիազորագիրը հաստատվել է արդյոք այդ կազմակերպության կնիքի դրոշմամբ, լիազորագրի գործողության ժամկետը, լիազորագրով իրավասու է արդյոք լիազորվողը համապատասխան գործողություն կատարելու համար և այլն: Ինչ վերաբերում է այն հարցին, որ այս կամ այն կազմակերպության կանոնադրությամբ կարող է լիազորագիր տալուն ներկայացվել լրացուցիչ պահանջներ, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նման պայմաններում, ըստ էության, վիճարկվում է գործարքի վավերության հարցը, որը ինքնուրույն հայցի շրջանակներում ենթակա է դատական կարգով քննության: Հետևաբար նման հարցի քննարկումը Գործակալության իրավասության սահմաններից դուրս է:

Բացի այդ, սույն գործով հայցի առարկան Բողոքարկման խորհրդի 29.07.2008 թվականի թիվ 24/08 որոշումն անվավեր ճանաչելն է, իսկ այդ որոշմամբ Կազմակերպության կողմից Արարատ Գալոյանին տրված լիազորագիրը այդ կազմակերպության կանոնադրությանը համապատասխանելու հարցը քննարկման առարկա չի դարձվել, ինչպես նաև գործով չի հաստատվում այդ հարցի վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու, համապատասխան հիմնավորումներ ներկայացնելու հնարավորությունից վերջինիս զրկված լինելու հանգամանքը, ուստի այդ հարցը ենթակա չէ նաև Վերաքննիչ դատարանում քննության: Հետևաբար՝ Վերաքննիչ դատարանը, այդ հանգամանքը քննարկելով և Դատարանի վճիռը բեկանելով, դուրս է եկել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածով նախատեսված վերաքննության սահմաններից:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի՝ Կազմակերպության կանոնադրությունը՝ որպես նոր ապացույց ընդունելու հանգամանքին, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն նույնպես անհիմն է համարում, քանի որ սույն գործով Կազմակերպությունը չի ապացուցել իր կամքից անկախ հանգամանքներով Դատարանում գործի քննության ժամանակ կանոնադրությունը չներկայացնելու փաստը, իսկ կանոնադրությունը Միև՛հասկանալի գտնվելը և դրա ծավալուն լինելը դեռևս Բավարար հիմք չէ հաստատված համարելու այն ավելի վաղ ներկայացնել չկարողանալու հանգամանքը:

Բացի այդ, Կազմակերպության լիազորագիրը վիճարկված չլինելու պայմաններում դրա վավերության հարցը սույն գործի շրջանակներից դուրս է և գործի լուծման համար չի կարող էական նշանակություն ունենալ:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի պատասխանի այն պնդմանը, թե Կարգի 10-րդ կետը նախատեսում է, որ ապրանքային նշանի զիջման պայմանագրերի գրանցումը կատարվում է փաստաթղթերն ըստ էության քննարկելուց հետո, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիշյալ կետը Գործակալությանը պարտավորեցնում է միայն ստուգելու այդ փաստաթղթերի՝ Կարգի 3-7-րդ կետերի պահանջներին համապատասխանելու հարցը, որից հետո ըստ էության քննարկվում է միայն պայմանագիրը:

Ինչ վերաբերում է Բողոքարկման խորհրդի որոշման մեջ նշված այն հիմքին, որ Կազմակերպությունը մտադրություն չի ունեցել երրորդ անձանց զիջելու ապրանքային նշանի նկատմամբ իր ունեցած իրավունքները, ապա Դատարանը գտել է, որ նշված հանգամանքը

վերաբերում է Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքված զիջման պայմանագրին, որը
կողմերն երբևէ չեն վիճարկել: ԵՔԴ/1066/02/08 2010 թվականի ապրիլի 22

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1184.

1. Ժառանգության դեպքում մահացածի գույքը (ժառանգությունը) անփոփոխ վիճակում, որպես միասնական ամբողջություն, անցնում է այլ անձանց (համապարփակ իրավահաջորդություն), եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքի կանոններով:

2. Ժառանգությունը կարգավորվում է սույն օրենսգրքով, իսկ դրանով նախատեսված դեպքերում՝ նաև այլ օրենքներով:

3. Կուտակային կենսաթոշակային ակտիվների և կուտակային կենսաթոշակների ժառանգության առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքով:

ՄԵԿԼԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բացի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ բաժնից, ժառանգման իրավահարաբերությունները կարգավորվում են նաև «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքով¹⁸⁹, գույքի առանձին տեսակների ժառանգման առանձնահատկությունները սահմանվում են դրանց վերաբերյալ օրենսդրական ակտերով, Երևան քաղաքում ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալու առանձնահատկությունները՝ նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի N 145-Ն հրամանով¹⁹⁰, ժառանգման իրավահարաբերություններում նոտարական գործողությունների հետ կապված որոշ հարցեր՝ «Հայաստանի Հանրապետության պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին հրահանգը հաստատելու մասին» ՀՀ արդարադատության նախարարի 2000 թվականի օգոստոսի 14-ի N 523 հրամանով¹⁹¹:

Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը ժառանգման հետ կապված հարցերում բավականին հարուստ է, քանի որ դատական պրակտիկայում ժառանգման վերաբերյալ դատական գործերը բավականին շատ են, ինչը, բնականաբար, իր ազդեցությունն է ունենում նաև Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի զարգացման վրա¹⁹²:

Ժառանգումն ընդհանուր իրավահաջորդության եղանակներից մեկն է, հետևաբար ժառանգման միջոցով ժառանգներին է անցնում ժառանգատուի ամբողջ գույքային զանգվածը՝ այդ թվում պարտավորությունները:¹⁹³

Վճռաբեկ դատարանը որոշումներից մեկում քննարկեց վերոնշյալ տրամաբանությամբ ժառանգական գույքի շրջանակներում ժառանգատուի պարտավորությունների բաշխման հարցը և նշեց.

ինչ վերաբերում է «ՎԱԶ-21099» մակնիշի 67ԼԼ927 պետհամարանիշի ավտոմեքենային պատճառված վնասի հատուցման վճռաբեկ բողոքի փաստարկին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1184 հոդվածի 1-ին մասի՝ ժառանգության դեպքում մահացածի գույքը (ժառանգությունը) անփոփոխ վիճակում, որպես միասնական ամբողջություն, անցնում է այլ անձանց (համապարփակ իրավահաջորդություն), եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքի կանոններով:

¹⁸⁹ Ընդունվել է 2001 թվականի դեկտեմբերի 4-ին, ՀՀՊՏ 2002.01.10/2(177)

¹⁹⁰ Ընդունվել է 2008 թվականի սեպտեմբերի 29-ին, ՀՀԳՏ 2008.10.03/34(308)

¹⁹¹ ՀՀԳՏ 2000.08.28/12(54)

¹⁹² Տես նաև թիվ ՎԴ 3/0421/05/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի հունիսի 26-ի որոշումը

¹⁹³ Տես նաև սույն աշխատանքում 1186-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Նույն օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 30.10.2008 թվականի ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրի համաձայն՝ Ջանիկ Կառլենի Հակոբյանի մահից հետո հավասար բաժիններով ժառանգ են մայրը՝ Սվետլանա Մովսեսի Հակոբյանը, կինը՝ Գայանե Հովհաննիսյանը, որդիները՝ Կարլեն և Արմեն Ջանիկի Հակոբյանները:

Մինչդեռ Գայանե Հովհաննիսյանը, լինելով Կարլեն Ջանիկի Հակոբյանի և Արմեն Ջանիկի Հակոբյանի օրինական ներկայացուցիչը և միաժամանակ Ջանիկ Կառլենի Հակոբյանի իրավահաջորդը, վերը նշված իրավական նորմերի ուժով ձեռք է բերում Ջանիկ Հակոբյանի գույքին պատճառված վնասի փոխհատուցման իրավունք ժառանգական գույքում, իր և անչափահաս երեխաներին պատկանելիք մասին համապատասխան: Այսինքն՝ «ՎԱԶ 21099» պետհամարանիշի ավտոմեքենային պատճառված 1.105.000 ՀՀ դրամի վնասի հատուցումը պետք է տրվի Կարլեն Ջանիկի Հակոբյանի, Արմեն Ջանիկի Հակոբյանի և Գայանե Հովհաննիսյանի ժառանգական գույքում յուրաքանչյուրին հավասար բաժիններով: ՀՅԲԴ/0096/02/08 2010 թվականի հուլիսի 30

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1185.

1. Ժառանգությունը կատարվում է ըստ կտակի և ըստ օրենքի:
2. Ժառանգությունը կատարվում է ըստ օրենքի, եթե չկա կտակ, կամ դրանում սահմանված չէ ամբողջ ժառանգության ճակատագիրը, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով սահմանված այլ դեպքերում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Առաջին պրակտիկ խնդիրը կապված է մինչ գործող քաղաքացիական օրենսգրքի ընդունումը կազմված կտակների մասով ժառանգության ընդունման ժամանակ օրենսգրքի 1185-րդ հոդվածի կիրառելիության հարցի հետ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1185-րդ և 1227-րդ հոդվածների խախտմանը, ապա բողոքն այդ հիմքերով հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Սույն գործով հաստատված փաստերի հիման վրա Վարսո Ստեփանյանը մահացել է 24.12.1993 թվականին:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ քաղաքացիական օրենսդրության ակտերը և այլ իրավական ակտերը հետադարձ ուժ չունեն ու կիրառվում են ուժի մեջ մտնելուց հետո ծագած հարաբերությունների նկատմամբ: Օրենքի գործողությունը մինչև դրա ուժի մեջ մտնելը ծագած հարաբերությունների վրա տարածվում է միայն այն դեպքերում, երբ այն ուղղակիորեն նախատեսված է օրենքով:

«Քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի տասնմեկերորդ բաժնի նորմերը կիրառվում են նաև այն ժառանգությունների նկատմամբ, որոնք բացվել են մինչև օրենսգրքի գործողության մեջ դնելը, սակայն չեն ընդունվել ժառանգներից ոչ մեկի կողմից և ժառանգման իրավունքով պետության կամ համայնքի սեփականությունը չեն դարձել մինչև 1999 թվականի հունվարի 1-ը:

Նշված իրավանորմերի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 11-րդ բաժնի նորմերը կիրառելի են սույն գործով դեռևս չդադարած իրավահարաբերությունների նկատմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1185-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը կատարվում է ըստ կտակի և ըստ օրենքի: Ժառանգությունը կատարվում է ըստ օրենքի, եթե չկա կտակ, կամ

դրանում սահմանված չէ ամբողջ ժառանգության ճակատագիրը, ինչպես նաև նույն օրենսգրքով սահմանված այլ դեպքերում:

Սույն գործով ժառանգների շրջանակը պետք է որոշվեր 25.02.1981 թվականին կազմված կտակով, քանի որ Աթանես Ստեփանյանից բացի մնացած ժառանգները այդ կտակի 2-րդ կետով զրկված են եղել ժառանգությունից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում:

Նույն օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգի դիմումի հիման վրա դատարանը կարող է նրան ճանաչել ժառանգությունն ընդունած՝ հարգելի համարելով ժամկետը բաց թողնելու պատճառները, եթե պարզվի, որ ժամկետը բաց թողնելու պատճառ է դարձել այն հանգամանքը, որ ժառանգը չգիտեր և պարտավոր չէր իմանալ ժառանգության բացման մասին ու պայմանով, որ ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգն այդ ժամկետը բաց թողնելու պատճառները վերացվելուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում, դիմել է դատարան:

Սույն գործով ժառանգության բացման պահից առաջացել է իրավահարաբերություն, որի բովանդակության տարրերից մեկը եղել է Ա.Ստեփանյանի սուբյեկտիվ իրավունքը ժառանգելու տատի ունեցվածքը: Եվ այդ սուբյեկտիվ իրավունքի դադարման փաստը եղել է ժառանգության ընդունման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի ավարտը: Հետևաբար, Ա. Ստեփանյանը իրավունք ունի դիմելու դատարան ժառանգությունն ընդունած համարվելու պահանջով՝ հիմք ընդունելով ժառանգության համար նախատեսված ժամկետի բաց թողման հարգելի պատճառները, քանի որ նրա սուբյեկտիվ իրավունքը գոյություն է ունեցել, սակայն դրա մասին նա օբյեկտիվ պատճառներով չի իմացել: 3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 6

2. Դատական պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ գործով վիճարկվում է ըստ կտակի ժառանգության ընդունման փաստը, որպեսզի ժառանգումը կատարվի ըստ օրենքի: Նման դեպքերում էական նշանակություն է ունենում գործով ժառանգության ընդունման սահմանված կարգի և ժամկետների պահպանման հարցի պարզումը, որից հետո միայն դատարանը կարող է անդրադառնալ ժառանգության իրավունքի վկայագրի իրավաչափության հարցին:¹⁹⁴

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադառնալով այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1185-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կատարվում է ըստ կտակի և ըստ օրենքի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1188-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության բացման ժամանակը քաղաքացու մահվան օրն է, իսկ նրան մահացած ճանաչելու դեպքում այդ մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրը, եթե այլ օր սահմանված չէ վճռում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում:

Սույն գործով Դատարանը, պատճառաբանելով, որ Արեգնազ Մանուկյանը մահացել է 07.09.2005 թվականին, իսկ Քրիստինե Սուլթանյանը ժառանգության ընդունման համար Նոտարին է դիմել 10.07.2006 թվականին, հանգել է այն հետևության, որ 10.07.2006 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը Քրիստինե Սուլթանյանին տրվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո ներկայացված դիմումի հիման վրա, հետևաբար այն անվավեր վարչական ակտ է:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ Կենտրոն նոտարական տարածքին հասցեագրված դիմումով Քրիստինե Սուլթանյանը խնդրել է Արեգնազ Մանուկյանի մահից հետո մնացած անշարժ գույքի նկատմամբ տալ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիր: Դիմումը տպագիր ձևով

¹⁹⁴ Տես նաև սույն աշխատանքում 1188-րդ, 1225-1227-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

թվագրված է «02.12.2005թ.», սակայն դրա ժամանակաթվի վրա առկա է ձեռագիր փոփոխություն, որի հետևանքով դիմումի ամսաթիվը դարձել է «10.07.12.2006թ.»։ 29.04.2003 թվականի կտակի դարձերեսին 10.11.2005 թվականին նոտարական կարգով կատարվել է «Կտակը մնացել է անփոփոխ» մակագրությունը։ Ժառանգական գործից պատճենահանված Երևանի Մալաթիա-Մեքաստիա թաղամասի «Լիլիա» համատիրության 29.11.2005 թվականի երկու տեղեկանքները տրվել են նոտարական գրասենյակ ներկայացնելու համար, իսկ Արեգնազ Մանուկյանի՝ 07.09.2005 թվականի մահվան վկայականի վրա կատարվել են հետևյալ նշումները՝ «Ժ/գ-5293» և «3-2/12-05»։ Ընդ որում, Քրիստինե Սուլթանյանին ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվել է 10.07.2006 թվականին և թիվ 5293/2005թ. ժառանգական գործի շրջանակներում։

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արեգնազ Մանուկյանի՝ 07.09.2005 թվականի մահվան վկայականի վրա կատարված նշումները և 10.07.2006 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագրում նշված ժառանգական գործի համարը նույնական են։ Կտակի դարձերեսին առկա մակագրությունը կատարված է 10.11.2005 թվականին, իսկ Երևանի Մալաթիա-Մեքաստիա թաղամասի «Լիլիա» համատիրության երկու տեղեկանքները նոտարական գրասենյակ ներկայացնելու համար տրվել են 29.11.2005 թվականին։ Այսինքն՝ նշված փաստաթղթերը Քրիստինե Սուլթանյանը ձեռք է բերել ժառանգությունն ընդունելու հարցը կարգավորելու համար, իսկ ժառանգության ընդունման դիմումը թվագրված է 02.12.2005 թվականին։

Ավելին, Քրիստինե Սուլթանյանի կողմից ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնված դիմումի վրա ի սկզբանե գրված է եղել 02.12.2005 ամսաթիվը, որը ձեռագիր եղանակով փոփոխվել է և գրվել է «10.07.12.2006թ.»։ Ի դեպ, վերոնշյալ ձեռագիր փոփոխության և Քրիստինե Սուլթանյանին ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի 10.07.2006 թվականի վկայագրի ամսաթվերը նույնական են։

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ միաժամանակ նույն օրը Քրիստինե Սուլթանյանը չէր կարող դիմել նոտարական գրասենյակ ժառանգություն ընդունելու համար և նույն օրը՝ 10.07.2006 թվականին, ստանալ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը։

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Քրիստինե Սուլթանյանն Արեգնազ Մանուկյանի ժառանգությունն ընդունելու համար նոտարին է դիմել 02.12.2005 թվականին։

Բացի այդ, սույն գործի ուսումնասիրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գործի նյութերից բացակայում է 04.08.2009 թվականի դատական նիստում Քրիստինե Սուլթանյանի կողմից Դատարանին ներկայացված և գործի դատաքննության ընթացքում Դատարանի կողմից հրապարակված ու հետազոտված Նոտարի 16.04.2009 թվականի գրությունը, որի համաձայն՝ Քրիստինե Սուլթանյանը 02.12.2005 թվականին դիմել է նոտարական գրասենյակ, մուտքագրվել է թիվ 5293 ժառանգական գործը, որը գրանցվել է նոտարական գրասենյակի խորհրդատու Աշոտ Ղազարյանի մոտ։ Այսինքն՝ Դատարանը, առանց որևէ պատճառաբանության, գործի ապացույցների կազմից հանել է գործի լուծման համար վճռական նշանակություն ունեցող նշված ապացույցը, որն ուղղակիորեն հիմնավորում է Արեգնազ Մանուկյանի ժառանգությունն ընդունելու համար Քրիստինե Սուլթանյանի կողմից 02.12.2005 թվականին նոտարին դիմելու հանգամանքը։

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գործի լուծման համար վճռական նշանակություն ունեցող նշված ապացույցը գործի ապացույցների կազմից հանելով՝ Դատարանը թույլ է տվել օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում։

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Քրիստինե Սուլթանյանն օրենքով սահմանված վեցամսյա ժամկետում ժառանգության ընդունման դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելու միջոցով ընդունել է Արեգնազ Մանուկյանի ժառանգությունը, որպիսի պարագայում 10.07.2006 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվել է օրենքի պահանջների պահպանմամբ։ Հետևաբար ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը, ինչպես նաև դրա հիման վրա Քրիստինե Սուլթանյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու հիմքերը բացակայում են։ ՎՃ/1400/05/09 2010 թվականի ապրիլի 2

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԶԱՆԳՎԱԾ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1186.

1. Ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

2. Ժառանգության զանգվածի մեջ չեն մտնում ժառանգատուի անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունքները և պարտականությունները, մասնավորապես՝

1) ալիմենտային պարտավորություններով իրավունքները և պարտականությունները.

2) քաղաքացու կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասը հատուցելու իրավունքը.

3) անձնական ոչ գույքային իրավունքները և այլ ոչ նյութական բարիքները.

4) այն իրավունքներն ու պարտականությունները, որոնց անցումը ժառանգությամբ չի թույլատրվում սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դատական պրակտիկայում վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը հաճախ կապված է լինում փաստացի տիրապետման հիմքով ժառանգությունն ընդունած ժառանգի մահից հետո նրա ժառանգության զանգվածի մեջ փաստացի տիրապետմամբ ընդունված գույքը ներառված լինելու հարցի հետ:¹⁹⁵

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադառնալով նաև այդ հարցին, նշեց.

սույն քաղաքացիական գործում առկա Երևանի Աջափնյակ համայնքի թաղապետարանի 30.08.2006 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ Արմեն Հակոբյանը մինչև մահը՝ 27.04.2006 թվականը, բնակվել է Երևանի Ա. Վշտունու թիվ 65 տանը: Այսինքն, վեճի առարկա գույքը փաստացի տիրապետման ուժով ընդունել է ժառանգությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ վեճի առարկա գույքը Արմեն Հակոբյանի մահից հետո ներառված է եղել նրա ժառանգության զանգվածի կազմում:

Հետևաբար, անհիմն է հայցի մերժման հիմքում դրված Վերաքննիչ դատարանի վճռի պատճառաբանությունն այն մասին, որ Արմեն Հակոբյանը Աղաբեկ Հակոբյանի և Մալաքսիմ Կարապետյանի մահից հետո բնակվելով վեճի առարկա տանը նոտարական գրասենյակ չի դիմել և օրենքով սահմանված կարգով ժառանգությունը չի ձևակերպել, հետևաբար, վեճի առարկա գույքը նրան չի պատկանել: 3-1621(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9

2. Օրենսդիրը ժառանգական զանգվածի մեջ ներառում է ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը: Պրակտիկայում ժառանգատուն կենդանության օրոք իր գույքը կտակում է կոնկրետ անձանց, սակայն հետագայում այն այլ գործարքով օտարում է այլ անձի: Նման դեպքերում հաճախ բարձրացվում է կտակի անվավերության հայց, քանի որ ժառանգության բացման ժամանակ այդ գույքն այլևս չի պատկանել ժառանգատուին և հետևաբար, չի ներառվել ժառանգության զանգվածի մեջ:¹⁹⁶

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ խնդրին գործերից մեկով, որտեղ անձը գույքը ժառանգներին կտակելուց հետո այն նվիրել էր նրանցից մեկին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կտակն անվավեր է ճանաչվում կտակի ձևի մասին կանոնները և գործարքների անվավերության մասին՝ սույն օրենսգրքի այլ դրույթները խախտելու հետևանքով:

¹⁹⁵ Տես նաև սույն աշխատանքում 1226-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

¹⁹⁶ Տես 1221-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը մասնակիորեն անվավեր ճանաչելով կտակը՝ չի նշել ոչ մի օրենք կամ այլ իրավական ակտ, որոնցով ղեկավարվել է դատարանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին մասի ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ վեճի առարկա տունը և ավտոտնակը Մերյոժա և Թամարա Բալասանյանները ձեռք են բերել համատեղ կյանքի ընթացքում: Բացի այդ, Մերյոժա Բալասանյանը 01.02.1994 թվականի կտակը կազմելուց հետո՝ 01.12.1994 թվականի նվիրատվության պայմանագրով, իր գույքը՝ Երևանի Այգեստանի 10-րդ փողոցի 2-րդ շենքի 58-րդ բնակարանի 15.5 քմ բնակելի սենյակը և 4.42 քմ օժանդակ տարածքը, նվիրել է Վլադիմիր Բալասանյանին: Հետևաբար, ժառանգության բացման օրն այն չի պատկանել Մերյոժա Բալասանյանին և չի մտել ժառանգության զանգվածի մեջ:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վիճելի անշարժ գույքի մի մասը ժառանգության բացման ժամանակ չի մտել ժառանգության զանգվածի մեջ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կտակն անվավեր ճանաչելու հիմքերը սույն քաղաքացիական գործով բացակայում են: 3-183 (ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

3. Որոշակի պրակտիկ հետաքրքրություն է ներկայացնում մինչ գործող քաղաքացիական օրենսգրքի և դրա հիման վրա ընդունված այլ օրենքների ընդունումը գույքի նկատմամբ իրավունք հաստատող փաստաթղթերի ժառանգման առանձնահատկությունների հարցը: Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ժառանգության բացման ժամանակ ժառանգության զանգվածի մեջ ներառվող գույքային զանգվածը ճշգրտելու համար պետք է առաջնորդվել ոչ թե գործող օրենսդրական կարգավորումներով, այլ գույքի նկատմամբ իրավունք ձեռք բերելու ժամանակ գործող կանոնակարգումներով:

Նոտարիատի մասին ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ ըստ օրենքի կամ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագրեր տալու դեպքում նոտարն ստուգում է ժառանգատուի մահվան փաստը, ժառանգության բացման ժամանակը և վայրը, ազգակցական հարաբերությունները կամ կտակի առկայությունը, ժառանգության զանգվածի կազմը: Նման դեպքերում հաճախ ժառանգության զանգվածի մեջ չեն ներառվում գույքային այնպիսի զանգվածներ, որոնց նկատմամբ իրավունքը հաստատող փաստաթղթերը տրվել են մինչ գործող համակարգի նախատեսումը: Խնդիրը, մասնավորապես, առնչվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով նախատեսված անշարժ և օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման ժամանակ իրավունքը հաստատող փաստաթղթերին:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նման դեպքերում դրանք ժառանգության զանգվածի մեջ չներառելու օրինականության հարցին և նշեց.

ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը:

Նախկինում գործող ՀՀ հողային օրենսգրքի (ուժը կորցրել է 02.05.2001 թվականի թիվ ՀՕ-185 օրենքով) 18-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ հողի սեփականության և մշտական օգտագործման իրավունքը հաստատվում է համապատասխան պետական ակտով, որը տրվում է պատգամավորների համապատասխան տեղական խորհրդի գործադիր կոմիտեի կողմից:

«Հայաստանի Հանրապետությունում սեփականության մասին» ՀՀ օրենքի (ուժը կորցրել է 01.01.1999 թվականին՝ 17.06.1998 թվականի թիվ ՀՕ-229 օրենքով) 13-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ գյուղացիական տնտեսությունը որպես սեփականություն կարող է ունենալ բնակելի տներ, տնտեսական շինություններ, հողամասեր և տունկեր, մթերատու և բանող անասուններ, թռչուններ, գյուղատնտեսական տեխնիկա և գործիքներ, փոխադրամիջոցներ և այլ գույք՝ գյուղատնտեսական արտադրությունն ինքնուրույն վարելու, արտադրանքը վերամշակելու և իրացնելու համար:

Նույն հոդվածի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ գյուղացիական տնտեսությունը ձևակերպվում է գյուղացիական ընտանիքի գլխի անունով: Գյուղացիական տնտեսության իրավունքները ճանաչվում են վերջինիս անվամբ ձևակերպվող և պատգամավորների գյուղական,

ավանային, քաղաքային խորհուրդների գործադիր կոմիտեների կողմից տրվող պետական ակտի հիման վրա:

Նույն հոդվածի 5-րդ պարբերության համաձայն՝ նույն հոդվածի կանոնները կիրառվում են նաև քաղաքացիների օժանդակ տնտեսության և գյուղացիական ծխի սեփականության նկատմամբ:

«Գյուղացիական և գյուղացիական կոլեկտիվ տնտեսությունների մասին» ՀՀ օրենքի (ուժը կորցրել է 28.11.2006 թվականի թիվ ՀՕ-199-Ն օրենքով) 2-րդ հոդվածի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ գյուղացիական տնտեսությունը ձևակերպվում է ընտանիքի գլխավորի անունով: Գյուղացիական տնտեսության իրավունքները ճանաչվում են ընտանիքի գլխավորի անվամբ՝ ձևակերպվող և պատգամավորների համապատասխան տեղական (գյուղական, ավանային, քաղաքային, քաղաքի շրջանային) խորհրդի գործադիր կոմիտեի կողմից տրվող պետական ակտի հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը և այլ գույքային իրավունքները, այդ իրավունքների սահմանափակումները, դրանց ծագումը, փոխանցումն ու դադարումը ենթակա են պետական գրանցման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը:

ՀՀ հողային օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ մինչև 1999 թվականի մայիսի 6-ը հողամասերի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ սահմանված կարգով տրված, ձեռք բերված փաստաթղթերն ունեն իրավաբանական ուժ, վերագրանցման ենթակա չեն և հիմք են հանդիսանում անշարժ գույքի նկատմամբ գործարքներ կատարելու համար:

«Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի համաձայն՝ նույն օրենքով սահմանված՝ պետական գրանցման համար նախատեսված ժամկետը չի տարածվում մինչև նույն օրենքի ընդունումը Հայաստանի Հանրապետության տարածքում առկա գույքի և դրա նկատմամբ իրավունքներ և սահմանափակումներ հաստատող փաստաթղթերի վրա: Նշված փաստաթղթերը, անկախ կնքման կամ հաստատման ժամկետից, հիմք են համարվում անշարժ գույքի պետական ռեգիստրի տարածքային ստորաբաժանումներում գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման համար՝ սեփականատերերի և օգտագործողների կողմից սահմանված կարգով ներկայացնելու դեպքում:

«Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ըստ օրենքի կամ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագրեր տալու դեպքում նոտարն ստուգում է ժառանգատուի մահվան փաստը, ժառանգության բացման ժամանակը և վայրը, ազգակցական հարաբերությունները կամ կտակի առկայությունը, ժառանգության զանգվածի կազմը:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալու ժամանակ նոտարը պետք է որոշի նաև ժառանգության զանգվածի կազմը, որի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը: Միաժամանակ, ժառանգության զանգվածի որոշման գործընթացում նոտարը պետք է հաշվի առնի Հայաստանի Հանրապետության՝ նախկինում և ներկայումս գործող օրենսդրական կանոնակարգումների առանձնահատկությունները: Մասնավորապես՝ նախկինում գործող կանոնակարգումների համաձայն՝ հողի սեփականության և մշտական օգտագործման իրավունքը հաստատվում էր պետական ակտով, որը տրվում էր պատգամավորների տեղական խորհրդի գործադիր կոմիտեի կողմից, իսկ գյուղացիական տնտեսությունը որպես սեփականություն կարող էր ունենալ նաև բնակելի տներ և հողամասեր, որոնց նկատմամբ իրավունքներն իրենց հերթին ձևակերպվում էին գյուղացիական ընտանիքի գլխի անունով և նույնպես ճանաչվում էին նրա անվամբ ձևակերպվող պատգամավորների գյուղական, ավանային, քաղաքային խորհուրդների գործադիր կոմիտեների կողմից տրվող պետական ակտի հիման վրա: Հաշվի առնելով նշված կանոնակարգումները, ինչպես նաև սեփականության իրավունքի պաշտպանության անհրաժեշտությունը՝ ներկայումս գործող կանոնակարգումների համաձայն՝ մինչև 06.05.1999 թվականը հողամասերի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ սահմանված կարգով տրված կամ ձեռք բերված փաստաթղթերը պահպանել են իրենց իրավաբանական ուժը, դրանք վերագրանցման ենթակա չեն և հիմք են հանդիսանում անշարժ գույքի նկատմամբ գործարքներ կատարելու համար:

Այսինքն՝ ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալու ժամանակ ժառանգության զանգվածի որոշման գործընթացում նուտարը պետք է հաշվի առնի, որ նախկինում տրված պետական ակտը դա գույքի նկատմամբ իրավունքը հաստատող և դրա պատկանելիության հարցը որոշող պետության կողմից տրված և ճանաչված պաշտոնական փաստաթուղթ է: Հետևաբար, նուտարը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածը պետք է մեկնաբանի՝ հաշվի առնելով ՀՀ հողային օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածով սահմանված առանձնահատկությունները, ինչպես նաև իրավահարաբերության ծագման պահին գործող օրենսդրական կանոնակարգումները:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ կարգավորումը գործում է նաև պետական գրանցման ենթակա գույքի այլ տեսակների նկատմամբ: Նման եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի կարգավորումը, որի համաձայն՝ մինչև այդ օրենքի ընդունումը Հայաստանի Հանրապետության տարածքում առկա գույքի և դրա նկատմամբ իրավունքներ և սահմանափակումներ հաստատող փաստաթղթերի վրա պետական գրանցման համար սահմանված ժամկետը չի տարածվում, և այդ փաստաթղթերը, անկախ դրանց կնքման կամ հաստատման ժամկետից, սեփականատերերի և օգտագործողների կողմից սահմանված կարգով ներկայացվելու դեպքում հիմք են գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման համար: Ի դեպ, նշվածը գույքի սեփականատիրոջ մահվան դեպքում հնարավոր է իրականացնել միայն նրա ժառանգության ընդունման պայմաններում:

Սույն գործով Դատարանը հայցը մերժելու հիմքում դրել է այն հիմնավորումը, որ ՀՀ հողային օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 4-րդ մասը վերաբերում է հողամասերի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ սահմանված կարգով տրված, ձեռք բերված փաստաթղթերին, ինչպիսին Շողեր Գրիգորյանի ներկայացրած՝ ՀՀ Ազգային արխիվի Աբովյանի տարածքային ներկայացուցչության 30.10.2009 թվականի թիվ 01-1/1160 արխիվային տեղեկանքում նշված ՀՀ Կոտայքի շրջանի Կոտայքի գյուղական խորհրդի գործադիր կոմիտեի 1991-1995 թվականների թիվ 1 տնտեսությունների գրքի գրառումը չի կարող համարվել:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի նշված պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ ՀՀ Կոտայքի շրջանի Կոտայքի գյուղական խորհրդի գործադիր կոմիտեի 1991-1995 թվականների թիվ 1 տնտեսությունների գրքի գրառմամբ հիմնավորվում է ՀՀ Կոտայքի շրջանի Կոտայք գյուղում գտնվող 1962 թվականին կառուցված 100քմ մակերեսով բնակելի տան և 0,07հա (700քմ) մակերեսով հողամասի նկատմամբ Գնել Գրիգորյանի իրավունքները հաստատող և ճանաչող պետական ակտի առկայությունը, իսկ նախկինում գործող կանոնակարգման համաձայն՝ պետական ակտը դա գույքի նկատմամբ իրավունքը հաստատող և դրա պատկանելիության հարցը որոշող պետության կողմից տրված և ճանաչված պաշտոնական փաստաթուղթ է:

Քննվող վարչական գործի փաստերով հաստատվում է, որ ՀՀ Ազգային արխիվի Աբովյանի տարածքային ներկայացուցչության 30.10.2009 թվականի «ՀՀ Կոտայքի շրջանի Կոտայքի գյուղական խորհրդի գործադիր կոմիտեի 1991-1995 թվականների թիվ 1 տնտեսությունների գրքից» թիվ 01-1/1160 արխիվային տեղեկանքի համաձայն՝ ընտանիքի գլխավոր Գնել Գրիգորյանի տնտեսության անձնական սեփականություն հանդիսացող բնակելի տունը կառուցված է 1962 թվականին, որի մակերեսը կազմում է 100քմ, այդ թվում՝ բնակելի՝ 50քմ, իսկ նրա տնտեսության անձնական օգտագործման տակ գտնվող հողի մակերեսը կազմում է 0,07հա (700քմ), այդ թվում՝ շինությունների տակ:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ Կոտայքի մարզի Կոտայք գյուղում գտնվող, Գնել Գրիգորյանին պատկանող գույքի նկատմամբ ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալու գործընթացում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածը մեկնաբանվել է՝ հաշվի չառնելով ՀՀ հողային օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածով սահմանված առանձնահատկությունները, ինչպես նաև նախկինում գործող օրենսդրական կանոնակարգումները: ՎՃ/5269/05/09 2011 թվականի ապրիլի 01

4. Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը ցույց տվեց ժառանգության զանգվածի մեջ ներառվող գույքը փաստացի տիրապետմամբ ընդունվելու դեպքում դրա նկատմամբ իրավունքի ծագման կարգը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն քաղաքացիական գործի նյութերով ապացուցված է, որ Վ. Երիցյանը հանդիսացել է «Հրատարակիչ» բնակչինկոռպի փայատեր և այդ հիմքով տիրապետել է Երևանի Ազատության նրբանցքի 2-րդ շենքի թիվ 58 բնակարանը:

Համաձայն Բնակարանային շինարարական կոոպերատիվի օրինակելի կանոնադրության 29-րդ կետի՝ կոոպերատիվի անդամի փայն անցնում է նրա ժառանգներին՝ օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի (այսուհետ նաև՝ Օրենսգիրք) 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ժառանգի կողմից ժառանգության մի մասի ընդունումը նշանակում է իրեն հասանելիք ամբողջ ժառանգության ընդունում, անկախ այն բանից, թե ինչ է այն իրենից ներկայացնում և որտեղ է գտնվում:

Օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգական գույքը:

Նշված նորմը ենթադրում է, որ ոչ թե ժառանգական գույքը տիրապետող ժառանգը պետք է ապացուցի իր կողմից այդ գույքի տիրապետումը, այլ այդպիսի փաստը վիճարկող անձը: Հետևաբար սույն քաղաքացիական գործի շրջանակներում հակառակը հիմնավորող ապացույցների բացակայության պարագայում պետք է հաստատված համարել այն հանգամանքը, որ Ջարեհ Երիցյանը տիրապետել է իր մորը՝ Վ.Երիցյանին պատկանող ժառանգական գույքի մասը, իսկ Օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով նաև ամբողջը, և այդ գույքի մաս է կազմել նաև Վ.Երիցյանին պատկանող «Հրատարակիչ» բնակչինկոռպի փայը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ մտնում է ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Սույն քաղաքացիական գործի նյութերով հիմնավորվում է այն հանգամանքը, որ Վարդանուշ Երիցյանը հանդիսացել է «Հրատարակիչ» բնակչինկոռպի փայատեր և այդ հիմքով տիրապետել է Երևանի Ազատության նրբանցքի 2-րդ շենքի թիվ 58 բնակարանը: Հետևաբար կոոպերատիվի փայը հանդիսացել է վերջինիս գույքային իրավունքը և մտնում է ժառանգության զանգվածի մեջ: 3-141 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6

5. Մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ փաստացի տիրապետման հիմքով ժառանգությունն ընդունած ժառանգների կողմից ժառանգության զանգվածի բաժանման արդյունքում բաժանված ժառանգությունը ժառանգի ժառանգության զանգվածի մեջ ներառվելու հարցին:¹⁹⁷

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

¹⁹⁷ Ժառանգության զանգվածի հետ կապված տես նաև Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԿԴ/2035/02/08 գործով 2009 թվականի մայիսի 27-ի որոշումը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը՝

1) միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ունեցություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար.

2) իր հաշվին կատարել է գույքը պահպանելու ծախսեր.

3) իր հաշվից վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1236-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող և երկու կամ մի քանի ժառանգների ընդհանուր բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է բաժանվել ժառանգների համաձայնությամբ:

Դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Ազատ Հովհաննիսյանը Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեի անշարժ գույքի սեփականատերն է: Նման եզրահանգման համար Դատարանը հիմք է ընդունել՝ 23.06.1999 թվականի ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 23.06.1999 թվականի վճիռը, ՀՀ կառավարությանն առնաթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի 28.02.2007 թվականին տրված ձև 2 տեղեկանքը, 20.10.2006 թվականին Կադաստրի տրված տեղեկանքը, 15.08.2006 թվականին Վանուշ Հովհաննիսյանին տրված թիվ 1506851 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականը:

Վերաքննիչ դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 23.06.1999 թվականի վճռով հաստատված կողմերի միջև հաշտության համաձայնություն կնքելիս Ազատ Հովհաննիսյանը դատավարության կողմ չի հանդիսացել, ուստի նշված վճիռը վերջինիս համար իրավունքներ և պարտականություններ չի առաջացրել: Բացի այդ, Ազատ Հովհաննիսյանը անշարժ գույքի բաժանման պայմանագրից ծագող սեփականության իրավունքի պետական գրանցում չի կատարել, ուստի պետական գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցրել է պայմանագրի անվավերության:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գեորգ Հովհաննիսյանը Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 ամբողջ տունը կտակել էր Անահիտ և Գագիկ Հովհաննիսյաններին: Նշված կտակի վավերականության հարցը Վանուշ Հովհաննիսյանի կողմից վիճարկվել է, և Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին աստիճանի դատարանի 03.05.1999 թվականի վճռով այն անվավեր է ճանաչվել: Նշված վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու արդյունքում ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 23.06.1999 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատվել է կողմերի հաշտության համաձայնությունն այն մասին, որ վերոնշյալ հասցեի անշարժ գույքի **յուրաքանչյուր տիրապետող** իրավունք ունի իր **փաստացի տիրապետման** ներքո գտնվող անշարժ գույքը տնօրինելու, իսկ անօրինական կառույցները՝ օրինականացնելու: Այնուհետև հիշյալ վճռի հիման վրա Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեի անշարժ գույքի փաստացի տիրապետողների՝ Ազատ, Վանուշ, Գայանե Հովհաննիսյանների և Սիրվարդ Մարգարյանի միջև կնքվել է «Անշարժ գույքի բաժանման պայմանագիր», որով հստակեցվել է ժառանգության զանգվածից **յուրաքանչյուրին** պատկանելիք բաժինը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալ փաստերը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի կողմից ճիշտ են գնահատվել գործով ձեռք բերված ապացույցները, և հայցը իրավացիորեն մերժվել է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Այսպես՝ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 23.06.1999 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատված հաշտության համաձայնությունից հետևում է, որ կողմերը ընդունել են Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին աստիճանի դատարանի 03.05.1999 թվականի վճռով կտակը անվավեր ճանաչելու հանգամանքը և համաձայնության են եկել վիճելի անշարժ գույքը ըստ օրենքի ժառանգական իրավունքով ժառանգելու մասին: Նման պարագայում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ըստ օրենքի առաջին հերթի ժառանգ է համարվել նաև Ազատ Հովհաննիսյանը, որը, փաստացի տիրապետելով վիճելի անշարժ գույքը, ընդունել է ժառանգական զանգվածի իր բաժինը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Ազատ Հովհաննիսյանը պետական գրանցման չի ենթարկել «Անշարժ գույքի բաժանման պայմանագրից» ծագող սեփականության իր իրավունքը, հետևաբար, վիճելի գույքի նկատմամբ ձեռք չի բերել

սեփականության իրավունք, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն անհիմն է համարում, քանի որ սույն գործով ժառանգության զանգվածի բաժանման վերաբերյալ ժառանգների միջև առկա է համաձայնություն: Բացի այդ, Ազատ Հովհաննիսյանը վիճելի անշարժ գույքի փաստացի տիրապետման ուժով արդեն իսկ ձեռք է բերել դրա նկատմամբ սեփականության իրավունք՝ անկախ այդ իրավունքի պետական գրանցումից:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ազատ Հովհաննիսյանին սեփականության իրավունքով պատկանող Երևան քաղաքի Նոր Արեշի 36 փողոցի 15 հասցեում գտնվող անշարժ գույքից 67.1 քմ մակերեսով շինությունը, 81.0 քմ մակերեսով հողամասը և ընդհանուր օգտագործման իրավունքով 67.9 մակերեսով հողամասը մտնում են ժառանգության զանգվածի մեջ, հետևաբար, Ազատ Հովհաննիսյանի որդի Արթուր Հովհաննիսյանը՝ որպես ըստ օրենքի առաջին հերթի ժառանգ, փաստացի տիրապետման ուժով համարվում է այդ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ: ԵԷԴ/0293/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

6. Ժառանգության զանգվածի մեջ ներառվող անշարժ գույքի կազմը հաստատվում է իրավունքը հաստատող փաստաթղթերով: Սակայն պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ առկա է իրավունքը հաստատող փաստաթուղթը, սակայն գույքը փաստացի գոյություն չունի: Նման դեպքերում ժառանգությունն ընդունելու և ժառանգության զանգվածի հստակեցման համար պետք է որոշակիացվի նոտարի կամ դատարանի գործողությունների շրջանակը: Հարցը հետևյալն է. արդյոք գույքի նկատմամբ իրավունքը հաստատող փաստաթղթի առկայությունն ինքնին բավարար է այն ժառանգության զանգվածի մեջ ներառելու համար, թե անհրաժեշտ է նաև հստակեցնել գույքի փաստացի առկա լինելը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Նույն օրենսգրքի 1188-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության բացման ժամանակը քաղաքացու մահվան օրն է, իսկ նրան մահացած ճանաչելու դեպքում այդ մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրը, եթե այլ օր սահմանված չէ վճռում:

Նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգի կողմից այն ընդունելու միջոցով: Ընդ որում ժառանգի կողմից կարող է ընդունվել միայն ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը:

Սույն գործով Դատարանը հաստատված համարելով, որ Հովհաննես Պողոսյանը ընդունել է Անուշ Հովհաննիսյանի ժառանգությունը, մասնավորապես 13,64 քմ սենյակը, հանգել է այն հետևության, որ Հովհաննես Պողոսյանը լինելով 13,64 քմ սենյակի սեփականատերը 29.01.1991 թվականի ՀՀ հողային օրենսգրքի ուժով նաև Երևանի Արշակունյաց (նախկին Օրջոնիկիձեի) փողոցի 200 հասցեում գտնվող 200 քմ մակերես ունեցող հողամասի 1/2 մասի սեփականատերն է:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Արշակունյաց (նախկին Օրջոնիկիձեի) փողոցի 200 հասցեում գտնվող 200 քմ մակերեսով հողամասի վրա գտնվող 17,6քմ, 13,64քմ բնակելի սենյակները, 7,9քմ միջանցքը պատկանել է Անուշ Հովհաննիսյանին, Երևանի Շենգավիթ շրջանի ժողդատարանի 05.04.1996 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատվել է, որ Անուշ Հովհաննիսյանը դեռևս 1965 թվականի նոտարական վավերացում չստացած առուվաճառքի պայմանագրով 17,6 քմ և 7,9 քմ միջանցքը վաճառել է Մնացական Մկրտչյանին, նշված վճռի հիման վրա վրա 04.07.1997 թվականին գրանցվել է Մնացական Մկրտչյանի սեփականության իրավունքը 17,6քմ մակերեսով բնակելի սենյակի նկատմամբ և 7,9 քմ մակերեսով միջանցքի նկատմամբ որպես ընդհանուր, իսկ 13,64 քմ մակերեսով բնակելի սենյակը հաշվառվել է որպես քանդված: 18.09.1968 թվականի թիվ 9732 կտակով Անուշ Հովհաննիսյանն իր անշարժ գույքն ամբողջությամբ կտակել է Հովհաննես Պողոսյանին, Անուշ Հովհաննիսյանը մահացել է 15.03.1982 թվականին, Հովհաննես Պողոսյանը 17.09.1982 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագրի ընդունել է ժառանգությունը:

Բացի այդ, սույն գործում առկա է նաև Հայկական ՄՍՀ ժողովրդական դեպուտատների Երևան քաղաքի Լենինյան շրջսովետի գործադիր կոմիտեի 1978 թվականի 19/10 թիվ 27 արձանագրությունը, որով հաստատվել է, որ այդ պահին Անուշ Հովհաննիսյանի կողմից

օգտագործվող 13,64 քմ բնակելի մակերես ունեցող մեկ բնակելի սենյակը չունի որևէ օժանդակ և կոմունալ հարմարություններ, ավելին Անուշ Հովհաննիսյանը հնարավորություն չի ունեցել իր սենյակը վերանորոգելու, որի պատճառով սենյակի պատերը քայքայվել են ու կորցրել իրենց տեսքը, ծածկը մասամբ փուլ է եկել և սույնը դարձել բնակության համար ոչ պիտանի: Տվյալ արձանագրությամբ միաժամանակ որոշվել է Անուշ Հովհաննիսյանին /մեկ անձ/, որպես բնակարանային տան բնակչի և ծերության թոշակառուի վերցնել քաղ. ֆոնդում բնակ. հաշվառման:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն վարչական գործով վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունի ժառանգության բացման ժամանակ՝ 15.03.1982 թվականին, Անուշ Հովհաննիսյանին պատկանող 13,64 քմ մակերեսով սենյակը, որպես ժառանգության զանգված գոյություն ունենալու փաստը:

Մինչդեռ, սույն գործով Դատարանը չպարզելով ժառանգության բացման ժամանակ վեճի առարկա 13,64 քմ մակերեսով սենյակի առկայության փաստը, միայն հիմք ընդունելով Հովհաննես Պողոսյանի կողմից ժառանգության ընդունելու փաստը, բավարարել է հայցապահանջը: ՎԴ/5980/05/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ժառանգական զանգվածի մեջ կարող է մտնել ժառանգության բացման պահին առկա և ժառանգատուին պատկանող գույքը: Դատարանները պետք է այդ հարցը քննության առնելիս անդրադառնան ժառանգության բացման պահին ժառանգական գույքի առկայության փաստը: Այդպիսին կարող է լինել օրինակ սենյակը, որի առկայության փաստը դատարանը պետք է պարզի գործով՝ դրա նկատմամբ ժառանգությունն ընդունելու փաստը ճանաչելու համար:

7. Օրենսդիրը ժառանգության զանգվածի մեջ ներառում է նաև գույքային իրավունքները և պարտականությունները: Պրակտիկայում նմանատիպ դրսևորումներ լինում են այն դեպքում, երբ ժառանգատուն փաստացի տիրապետմամբ ընդունելով ժառանգությունը, իր իրավունքը չի ենթարկում գրանցման, և այդ գույքը, ներառվելով ժառանգության զանգվածի մեջ անցնում է այդ անձի ժառանգներին: Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք ժառանգին անցնում է նաև փաստացի տիրապետմամբ ընդունված ժառանգության իրավունքի պաշտպանության իրավունքը, եթե փաստացի տիրապետմամբ ժառանգությունն ընդունած նախկին ժառանգը չի իրացրել իր այդ իրավունքը: Դատարաններում երբեմն նման հայցերը մերժվում են այն պատճառաբանությամբ, որ այդ իրավունքը պետք է իրացնեի ժառանգատուն, հետևաբար ժառանգատուի կողմից այդ իրավունքն իրացված չլինելու դեպքում այդ գույքը չի ներառվում ժառանգության զանգվածի մեջ և ժառանգը չի կարող նման գործերով համարվել պատշաճ հայցվոր:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նաև վճռաբեկ բողոքի այն հիմնավորումը, համաձայն որի Արմեն Ալլահվերդյանը պատշաճ հայցվոր չէ, քանի որ Նորայր Ալլահվերդյանը չի օգտվել իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հնարավորությունից, հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1184-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ժառանգության դեպքում մահացածի գույքը (ժառանգությունը) անփոփոխ վիճակում, որպես միասնական ամբողջություն, անցնում է այլ անձանց (համապարփակ իրավահաջորդություն), եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքի կանոններով:

Նույն օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Արմեն Ալլահվերդյանը Նորայր Ալլահվերդյանի որդին է և առաջին հերթի ժառանգը, հետևաբար, Արմեն Ալլահվերդյանին է անցնում Նորայր Ալլահվերդյանին պատկանող գույքային բոլոր իրավունքները, այդ թվում՝ Նորայր Ալլահվերդյանի կողմից արդեն իսկ ընդունած վեճի առարկա ժառանգական գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը:

Հետևաբար, վճարելի դատարանը արձանագրում է, որ Նորայր Ալլահվերդյանի դատարան դիմելու իրավունքը ծագել է ժառանգության ընդունման փաստով, ինչը բխում է նյութական իրավահաջորդի դատավարական իրավագործությունից: 3-148 (ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ժառանգման հիմքով ժառանգին են անցնում նաև գույքային իրավունքները՝ այդ թվում սեփականության իրավունքը և նույնիսկ եթե ժառանգատուն կենդանության օրոք չի դիմել իր սեփականության իրավունքի պաշտպանության հայցով, այդ իրավունքից չի զրկվում ժառանգը, քանի որ սեփականության իրավունքի խախտումները շարունակական իրավախախտումներ են:

8. Ժառանգության զանգվածի մեջ ներառվում են նաև ժառանգատուի իրավունքները, որոնք թիվ 3-148 (ՎԴ) գործով որոշման տրամաբանությամբ կարող են փոխանցվել նաև ժառանգներին: Սակայն իրավունքների ոչ ամբողջ ծավալն է, որ կարող է փոխանցվել ժառանգներին: Դրանք ընդհանուր առմամբ թվարկված են օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 2-րդ մասում: Սակայն օրենսգրքի վերոնշյալ նորմից հստակ չէ, թե արդյոք ժառանգության զանգվածի մեջ կարող է ներառվել գործարքը վիճարկելու ժառանգատուի իրավունքը: Մասնավորապես, խոսքն այն դեպքերի մասին է, երբ ժառանգները գտնում են, որ ժառանգատուին պատկանող գույքային զանգվածի մեջ պետք է ներառվեր նաև այն գույքը, որը գործարքով փոխանցվել է այլ անձի և պատկանում է նրան: Նման դեպքերում ժառանգները վիճարկում են այդ գործարքը՝ նպատակ ունենալով դրա անվավերության դեպքում այն ներառել ժառանգության զանգվածի մեջ և դրա նկատմամբ ժառանգման հիմքով ձեռք բերել սեփականության իրավունք:

Մասնավորապես, գործերից մեկով 30.04.1990 թվականի թիվ 4-1608 ժառանգության իրավունքի վկայագրի համաձայն՝ Երևան քաղաքի Բուռնազյան փողոցի 1-ին նրբանցքի թիվ 18 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի սեփականատեր Անդրանիկ Քոչարյանի գույքի նկատմամբ հավասար բաժիններով ժառանգներ էին հանդիսանում նրա կինը՝ Ազգանուշ Քոչարյանը և որդին՝ Մելիք Քոչարյանը: Բնակելի տան նվիրատվության 09.06.1994 թվականի թիվ 4061 պայմանագրի համաձայն՝ Ազգանուշ Քոչարյանը նշված հասցեում գտնվող անշարժ գույքի իրեն պատկանող 3/4-րդ բաժինը նվիրել էր Օֆելյա Ավետիսյանին: 30.11.2001 թվականին տրված ըստ օրենքի ժառանգության թիվ 2-6078 վկայագրի համաձայն՝ հանգուցյալ Օֆելյա Ավետիսյանի գույքի նկատմամբ հավասար բաժիններով ժառանգներ են հանդիսանում որդին՝ Արմեն Ավետիսյանը և դուստրը՝ Լուսինե Ավետիսյանը: Վերջինս հրաժարվել էր իրեն հասանելիք բաժնից հօգուտ Արմեն Ավետիսյանի: 09.09.2002 թվականին տրված թիվ 476360 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի համաձայն Երևան քաղաքի Բուռնազյան փողոցի 1-ին նրբանցքի թիվ 18 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի 3/4-րդ մասի սեփականատերն է Արմեն Ավետիսյանը, իսկ 1/4-րդ մասինը՝ Մելիք Քոչարյանը: 13.12.2002 թվականին տրված ԱԱ թիվ 198233 մահվան վկայականի համաձայն Մելիք Քոչարյանը մահացել է 11.12.2002 թվականին:

Երբ Մելիք Քոչարյանի ժառանգները դիմեցին դատարան՝ վիճարկելով բնակելի տան նվիրատվության 09.06.1994 թվականի թիվ 4061 պայմանագիրը, բարձրագվեց վերջիններիս պատշաճ հայցվոր լինելու հարցը:

Վճարելի դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

Տվյալ դեպքում, Մելիք Քոչարյանը կենդանության օրոք երբևէ չի վիճարկել Ազգանուշ Քոչարյանի և Օֆելյա Ավետիսյանի միջև կնքված բնակելի տան 3/4 մասի նվիրատվության 09.06.1994 թվականի թիվ 4061 պայմանագիրը: Գոհար և Անդրանիկ Քոչարյանները փաստացի տիրապետման հիքով ընդունել են Մելիք Քոչարյանի ժառանգությունը՝ վերջինիս պատկանող Բուռնազյան փողոցի 1-ին նրբանցքի թիվ 18 տան 1/4-րդ բաժինը: Հետևաբար, տան մնացած մասի՝

3/4-ի վերաբերյալ կնքված պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջով չեն կարող հանդիսանալ պատշաճ հայցվորներ: 3-844 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6

9. Վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ գործով նույնպես անդրադարձավ այն դեպքերին, երբ որոշ իրավունքներ չեն կարող փոխանցվել ժառանգաբար: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում էր «Պետական ձեռնարկությունների և անավարտ շինարարության օբյեկտների սեփականաշնորհման և ապապետականացման մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված որոշ արտոնություններին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Պետական ձեռնարկությունների և անավարտ շինարարության օբյեկտների սեփականաշնորհման և ապապետականացման մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սեփականաշնորհման (պետական գույքի ձեռք բերման) սուբյեկտներ են նաև ՀՀ քաղաքացիները և քաղաքացիների խմբերը, այդ թվում՝ սեփականաշնորհվող ձեռնարկության աշխատավորական կոլեկտիվի անդամները: Նույն օրենքի 9-րդ հոդվածով աշխատավորական կոլեկտիվի անդամների համար, ելնելով նրանց անձնական (ֆիզիկական) առանձնահատկություններից, նախատեսվել է որոշակի արտոնություններ, այն է՝ աշխատավորական կոլեկտիվի անդամների համար սահմանվել է իրենց հասանելիք բաժնեմասի վճարման գեղչեր՝ պատերազմների մասնակիցների և երրորդ կարգի հաշմանդամների համար արժեքի 40 տոկոսի չափով, երկրորդ կարգի հաշմանդամների համար՝ 50 տոկոսի չափով, առաջին կարգի հաշմանդամների համար 60 տոկոսի չափով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ չեն մտնում ժառանգատուի անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունքները և պարտականությունները, մասնավորապես՝ անձնական ոչ գույքային իրավունքները և այլ ոչ նյութական բարիքները, այն իրավունքներն ու պարտականությունները, որոնց անցումը ժառանգությամբ չի թույլատրվում սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Պետական ձեռնարկությունների և անավարտ շինարարության օբյեկտների սեփականաշնորհման և ապապետականացման մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածով նախատեսված արտոնություններն իրենց էության վրա ֆիզիկական անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունք է և չի կարող փոխանցվել ժառանգությամբ: Սույն գործով Ընկերության 89 տոկոս բաժնեմասի սեփականատեր Արշալույս Սարգսյանը մահացել է 16.04.2001 թվականին: Արշալույս Սարգսյանի կինը՝ Ազապի Սարգսյանը, Ընկերության 89 տոկոս բաժնեմասի 1/2-ն ընդունել է որպես սեփականություն, մյուս 1/2-ը ժառանգություն: Գործի քննության պահին Ընկերությունը ունեցել է չվճարված պարտավորություն, սակայն դրա հետ կապված Արշալույս Սարգսյանի արտոնություններն անօտարելի և անփոխանցելի են:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արշալույս Սարգսյանի ունեցած արտոնությունները չեն կարող մտնել ժառանգական զանգվածի մեջ, իսկ նրա մահից հետո նրա բաժնեմասը և պարտավորությունը ժառանգած ամուսինը չի կարող օգտվել այդ արտոնությունից: Հետևաբար, Ազապի Սարգսյանն Ընկերությունում ժառանգությամբ ստացած բաժնեմասի պարտք գումարը պետք է վճարի ամբողջությամբ:

«Պետական գույքի մասնավորեցման 2006-2007 թվականների ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պետական գույքի մասնավորեցման տարաժամկետ վճարումների սանդղակը կիրառվում է «փոքր» օբյեկտների ու վարձակալած գույքի մասնավորեցման դեպքում և մասնավորեցման նախորդ ծրագրերով տարաժամկետ վճարման իրավունք ստացած սուբյեկտների նկատմամբ: 13 միլիոնից մինչև 14 միլիոն ՀՀ դրամ գնահատված «փոքր» օբյեկտների համար սահմանվել է տարաժամկետ վճարման հետևյալ կարգը՝ առաջին վճարի չափը գնահատված արժեքի 20 տոկոսի չափով, մնացած գումարը 15 տարվա ընթացքում 16 անգամ վճարելու եղանակով: Նշված օրենքն ուժի մեջ է մտել 08.07.2006 թվականին (ՀՀՊՏ 07.07.2006թ. թիվ 36), այսինքն՝ սույն գործի քննության ժամանակ գործել է «Պետական գույքի մասնավորեցման 2006-2007 թվականների ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքը, մինչդեռ Դատարանը կիրառել է «Պետական գույքի մասնավորեցման 2001-2003 թվականների ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքի դրույթները: 3-1792(ՏԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

Վճռաբեկ դատարանը քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 2-րդ մասի շրջանակներում պատասխանեց նաև այն հարցին, թե արդյո՞ք առուվաճառքի պայմանագրի կողմ գնորդի մահից հետո նրա կողմից անշարժ գույքի վերաբերյալ կնքված առուվաճառքի պայմանագրի և դրա հիման վրա կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցման վիճարկումը կարող է գնահատվել որպես անձնական, ժառանգատուի անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունքի վիճարկում, որի դեպքում իրավահաջորդությունը բացառվում է:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, **գույքային իրավունքները և պարտականությունները**: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ չեն մտնում ժառանգատուի անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունքները և պարտականությունները, մասնավորապես, ալիմենտային պարտավորություններով իրավունքները և պարտականությունները, քաղաքացու կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասը հատուցելու իրավունքը, անձնական ոչ գույքային իրավունքները և այլ ոչ նյութական բարիքները, այն իրավունքներն ու պարտականությունները, որոնց անցումը ժառանգությամբ չի թույլատրվում նույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

Վերը նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ ժառանգության դեպքում տեղի է ունենում ընդհանուր իրավահաջորդություն, այսինքն՝ ժառանգին են փոխանցվում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները՝ բացառությամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված իրավահաջորդության բացառման հետևյալ չորս դեպքերի.

1. ալիմենտային պարտավորություններով իրավունքների և պարտականությունների,

2. քաղաքացու կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասը հատուցելու իրավունքի,

3. անձնական ոչ գույքային իրավունքների և այլ ոչ նյութական բարիքների,

4. այն իրավունքների ու պարտականությունների, որոնց անցումը ժառանգությամբ չի թույլատրվում նույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

Ընդ որում, օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածում թվարկված դեպքերը սպառիչ են:

Դատարանը գործի վարույթի կարճման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ «սույն գործով վիճարկվում է հատուցելի այն պայմանագիրը, որի կողմը մահացած է, հետևաբար պայմանագրի շուրջ ծագած վեճի առկայությամբ պայմանավորված պատասխանողի դեմ ներկայացված պահանջի մասով իրավահաջորդությունն ինքնին բացառվում է, քանի որ գործով ոչ թե վիճարկվում է պայմանագրի հիմքով ձեռք բերված պատասխանող կողմի իրավունքը, որը ժառանգաբար կարող է փոխանցվել իրավահաջորդությամբ (նման պահանջ առկա չէ), այլև առկա է պայմանագիրը վիճարկելու հայցային պահանջ՝ ուղղված կոնկրետ պայմանագրային կողմի դեմ, հայցվորի կարծիքով՝ կոնկրետ վերջինիս կողմից դրսևորված ոչ իրավաչափ վարքագծով պայմանավորված: Հետևաբար՝ այս մասով վիճելի իրավահարաբերությունը բացառում է իրավահաջորդությունը, ու գործի վարույթը վերը նշված հոդվածի 4-րդ կետի պահանջով ենթակա է կարճման»:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ գործում առկա ՀՀ արդարադատության նախարարության դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության Մալաթիա-Սեբաստիա բաժնի կողմից 14.09.2011 թվականին տրված թիվ ԵՄ-11623/03 գրության համաձայն՝ հայտնվել է, որ պատասխանողի և նրա գույքի հետախուզման արդյունքում պարզվել է, որ Մարի Չիբիյանը մահացել է: Պատասխանողին ուղարկված ծանուցումները նույնպես հետ են վերադարձվել ծրարի վրա «հասցեատերը մահացել է» նշումով: Գործում բացակայում է նաև առուվաճառքի պայմանագրով վաճառված՝ Երևանի Շամպայն գինիների գործարանի մոտ գտնվող շրջանցիկ թունել հասցեում գտնվող 300 քմ հողամասի նկատմամբ ժառանգություն ընդունելու վերաբերյալ ապացույցները, և գտել է, որ «Դատարանը ճիշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 4-րդ կետը, քանի որ վիճելի իրավահարաբերությունը բացառում է իրավահաջորդությունը՝ հաշվի

առնելով, որ հայցադիմումի հիմքում ընկած և վիճարկվող պարտավորությունը պատասխանողի անձի հետ անխզելիորեն կապված պարտավորություն է»:

Հիմնվելով վերոգրյալի վրա և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 02.02.2006 թվականին կնքված թիվ 293 անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի կնքման և դրա հիման վրա այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցման արդյունքում գնորդի՝ Մարի Չիբիլյանի մոտ ծագել է անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք՝ գույքային իրավունք, որը ներառվում է ժառանգատուի ժառանգական զանգվածում և օրենքով սահմանված կարգով փոխանցվում է ժառանգներին: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով անշարժ գույքի վերաբերյալ կնքված առուվաճառքի պայմանագրի և դրա հիման վրա կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցման անվավերության պահանջի ներկայացմամբ վիճարկվում է անձի սեփականության իրավունքը, որն անձնական, ժառանգատուի անձի հետ անխզելիորեն կապված իրավունք չէ: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանների այն պատճառաբանությունը, որ վիճելի իրավահարաբերությունը բացառում է իրավահաջորդություն, անհիմն է: ԵԿԴ/2633/02/08 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1187.

1. Ժառանգությունը բացվում է քաղաքացու մահից հետո:
2. Դատարանով քաղաքացուն մահացած ճանաչելն առաջացնում է նույն իրավական հետևանքները, ինչը՝ քաղաքացու մահը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում քաղաքացիական օրենսգրքի 1187-րդ հոդվածը կիրառվում է օրենսգրքի այլ հոդվածների հետ միասին, որտեղ քննարկման առարկա են դառնում ժառանգության բացման ժամանակի, ժառանգությունն ընդունելու ժամկետների և սահմանված ժամկետից հետո ժառանգությունն ընդունելու իրավական խնդիրները: Դրանց մանրամասն անդրադարձ է կատարվել աշխատանքի 1188-րդ, 1227-րդ և 1228-րդ հոդվածների մեկնաբանության ժամանակ:¹⁹⁸

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1188.

1. Ժառանգության բացման ժամանակը քաղաքացու մահվան օրն է, իսկ նրան մահացած ճանաչելու դեպքում այդ մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրը, եթե այլ օր սահմանված չէ վճռում:
2. Եթե նույն օրը մահացել են այն անձինք, ովքեր իրավունք ունեին ժառանգել մեկը մյուսից հետո, նրանք մահացած են ճանաչվում միաժամանակ: Ժառանգությունը բացվում է նրանցից յուրաքանչյուրից հետո և ժառանգման են հրավիրվում նրանցից յուրաքանչյուրի ժառանգները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

¹⁹⁸ Տես նաև թիվ 3-1558(ՎԴ) գործով 2007 թվականի դեկտեմբերի 12-ի որոշումը

Դատական պրակտիկայում երբեմն խնդիրներ են առաջանում ժառանգության բացման օրվանից վեցամսյա ժամկետում նոտարին համապատասխան դիմում ներկայացնելիս անձի սեփականության իրավունքի ծագման հետ կապված: Հաճախ ժառանգության բացման պահից դիմում ներկայացրած անձը չի գրանցում իր իրավունքները, իսկ նրա փոխարեն իրենց իրավունքները գրանցած անձինք հետագայում օտարում են ժառանգության զանգվածի մեջ ներառված գույքը: Նման դեպքերում բարձրացվում է նաև գույքը ձեռք բերողի բարեխիղճ լինելու և քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի կիրառման հարցը:¹⁹⁹

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1188-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության բացման ժամանակը քաղաքացու մահվան օրն է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել գույքն օտարելու իրավունք չունեցող անձից, որի մասին ձեռք բերողը չգիտեր կամ չէր կարող իմանալ (բարեխիղճ ձեռք բերող), ապա սեփականատերն իրավունք ունի ձեռք բերողից տվյալ գույքը պահանջել միայն այն դեպքում, երբ գույքը կորցրել է սեփականատերը կամ այն անձը, ում այդ գույքի սեփականատերը հանձնել է տիրապետման, կամ այն հափշտակվել է մեկից կամ մյուսից, կամ նրանց տիրապետումից դուրս է եկել այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ սեփականատերն իրավունք ունի գույքը բարեխիղճ ձեռք բերողից հետ պահանջել հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության պարագայում՝

- 1. գույքը հատուցմամբ ձեռք է բերվել այն օտարելու իրավունք չունեցող անձից,*
- 2. ձեռք բերողը չի իմացել կամ չէր կարող իմանալ դրա մասին,*
- 3. սեփականատերը կամ գույքը տիրապետողը կորցրել են գույքը, կամ այն նրանցից հափշտակվել է, կամ դուրս է եկել նրանց տիրապետումից այլ ճանապարհով՝ անկախ նրանց կամքից:*

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է գույքը բարեխիղճ ձեռք բերողից հետ պահանջելու իրավական հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերող հանդիսանալու հանգամանքն ինքնին հիմք չէ օրենքի պահանջներին հակասող գործարքն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջը մերժելու՝ համար, քանի որ գույքի բարեխիղճ ձեռք բերողն օրենքով պաշտպանված չէ սեփականատիրոջ՝ գույքը վերադարձնելու պահանջից, եթե գույքը վերջինիս տիրապետումից դուրս է եկել նրա կամքից անկախ պատճառներով (տես՝ Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի թիվ 3-1311 (ՎԴ) որոշումը):

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործարքն անվավեր է՝ նույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով դատարանի կողմից այն այդպիսին ճանաչելու ուժով (վիճահարույց գործարք) կամ անկախ նման ճանաչումից (առոչինչ գործարք):

Նույն օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անվավեր գործարքը չի հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների, բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքն անվավեր է կնքելու պահից:

Նույն օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի պահանջներին չհամապատասխանող գործարքն անվավեր է, եթե օրենքը չի սահմանում, որ նման գործարքն առոչինչ է կամ չի նախատեսում խախտման այլ հետևանքներ, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ

¹⁹⁹ Տես 275-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

մասի՝ գործարքի անվավերության դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է մյուս կողմին վերադարձնել գործարքով ամբողջ ստացածը, իսկ ստացածը բնեղենով վերադարձնելու անհնարինության դեպքում (ներառյալ, երբ ստացածն արտահայտվում է գույքից օգտվելու, կատարված աշխատանքի կամ մատուցված ծառայության մեջ)՝ հատուցել դրա արժեքը դրամով, եթե գործարքի անվավերության այլ հետևանքներ նախատեսված չեն օրենքով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, օրինական ուժի մեջ թողնելով Դատարանի վճիռը, հանգել է այն հետևության, որ Լենա Եղիազարյանը վիճելի գույքի նկատմամբ որևէ իրավունք չի ունեցել՝ սեփականության իրավունքի պետական գրանցում չկատարելու պատճառով:

Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանը նշելով, որ Մարգարիտ Եղիազարյանի կողմից վիճելի գույքի օտարումը կատարվել է օրենքի սահմաններում, ինչպես նաև հաստատված համարելով, որ Ժիրայր Հարությունյանը վիճելի գույքի բարեխիղճ ձեռքբերող է, հանգել է այն հետևության, որ սույն իրավահարաբերության նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 275-րդ հոդվածի դրույթները կիրառելի չեն, քանի որ բացակայում են բարեխիղճ ձեռքբերողից գույքը հետ պահանջելու համար օրենքով սահմանված պայմանները:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Լևոն Եղիազարյանը մահացել է 01.04.2007 թվականին, Լենա Եղիազարյանը 21.05.2007 թվականին դիմել է Կենտրոնի նոտարական գրասենյակ հոր՝ Լևոն Եղիազարյանի մահից հետո մնացած ժառանգությունն ընդունելու հարցով: 27.11.2007 թվականին Երևանի Տիգրան Մեծի պողոտայի 37 շենքի թիվ 12 բնակարանի 1/3 մասի նկատմամբ Լենա Եղիազարյանը ստացել է ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիր: Մարգարիտ Եղիազարյանը 29.05.2007 թվականին դիմել է նոտարական գրասենյակ՝ հոր և եղբոր մահից հետո մնացած ժառանգության ընդունման համար և 03.10.2007 թվականին ստացել է թիվ 10780 և թիվ 10781 համարներով գրանցված ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրերը՝ Երևանի Տիգրան Մեծի փողոցի 37 շենքի թիվ 12 բնակարանի՝ Սերյոժա Եղիազարյանին պատկանող 1/3 բաժնի և Լևոն Եղիազարյանին պատկանող 1/3 բաժնի նկատմամբ: Դրա հիման վրա 19.10.2007 թվականին կատարվել է սեփականության իրավունքի պետական գրանցում, իսկ 01.11.2007 թվականին կնքված բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրով Մարգարիտ Եղիազարյանը վիճելի բնակարանը վաճառել է Ժիրայր Հարությունյանին, որի սեփականության իրավունքը գրանցվել է 05.11.2007 թվականին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լենա Եղիազարյանը, հոր՝ Լևոն Եղիազարյանի մահից հետո մնացած ժառանգության ընդունման հարցով 21.05.2007 թվականին դիմելով Կենտրոնի նոտարական գրասենյակ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի ուժով վիճելի բնակարանի 1/3 մասի սեփականատերն է՝ անկախ այդ գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցումից:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևանի Տիգրան Մեծի փողոցի 37 շենքի թիվ 12 բնակարանի 1/3 մասի նկատմամբ Մարգարիտ Եղիազարյանի սեփականատեր չլինելու պայմաններում, նրա անվամբ 19.10.2007 թվականին կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն այդ մասով անվավեր է:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ չնայած այն հանգամանքին, որ Մարգարիտ Եղիազարյանը վիճելի գույքն օտարելիս դրա նկատմամբ ունեցել է գրանցված սեփականության իրավունք, սակայն վիճելի գույքի 1/3 մասն օրենքի ուժով Լենա Եղիազարյանին սեփականության իրավունքով պատկանելու պայմաններում այն օտարելու իրավունք չի ունեցել, ուստի գույքի օտարմամբ Լենա Եղիազարյանի գույքը նրա տիրապետումից դուրս է եկել իր կամքից անկախ պատճառներով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Մարգարիտ Եղիազարյանի և Ժիրայր Հարությունյանի միջև 01.11.2007 թվականին կնքված բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիրը կնքվել է օրենքի պահանջների խախտմամբ և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի ուժով անվավեր է, ուստի անվավեր է նաև տվյալ պայմանագրից ծագած՝ Ժիրայր Հարությունյանի անվամբ 05.11.2007 թվականին կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը: ԵԲԴ/0119/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԿՏԱԿԻ

ԿՏԱԿԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1193.

1. Քաղաքացին իրավունք ունի իր հայեցողությամբ ցանկացած գույք կտակել ցանկացած անձի, ցանկացած ձևով որոշել ժառանգությունում ժառանգների բաժինները, զրկել ժառանգությունից ըստ օրենքի ժառանգներին, կտակում ներառել ժառանգության մասին սույն օրենսգրքի կանոններով նախատեսված այլ կարգադրություններ, վերացնել, փոփոխել կամ լրացնել կազմված կտակը:

2. Քաղաքացին պարտավոր չէ որևէ մեկին տեղեկացնել կտակ անելու, այն փոփոխելու կամ վերացնելու մասին:

3. Կտակի ազատությունը սահմանափակվում է միայն ժառանգության պարտադիր բաժնի կանոններով:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում երբեմն կտակի հետ կապված հարցերով բարձրացվում է օրենսգրքի 1193-րդ հոդվածի կիրառման հարց կտակի վավերացումից և ժառանգության բացումից հետո:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշմամբ ընդհանուր անդրադարձ կատարեց կտակի հետ կապված իրավահարաբերությունների ծագման և դադարման պահերին՝ նշելով.

սույն գործով հաստատված փաստերի հիման վրա Վարսո Ստեփանյանը կտակը կազմել է 1981 թվականի փետրվարի 25-ին: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1193-րդ, 1199-րդ, 1194-րդ և 1201-րդ հոդվածները սույն գործով ենթակա չէին կիրառման, քանի որ կտակը կազմելու հետ կապված հարաբերությունները դադարել են այն վավերացնելու պահին: 3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6

Վերոնշյալ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծեց այն հանգամանքը, որ կտակի ազատության հետ կապված հարցերը կարող չեն կարող բարձրացվել կտակի վավերացումից հետո, քանի որ կտակի վավերացումից հետո նշված հարցերով հարաբերությունները դադարել են և կտակ կազմելու հետ կապված հարցերն այլևս քննարկման առարկա չեն կարող դառնալ:

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԲԱԺՆԻ ԻՐԱՎՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1194.

1. Պարտադիր բաժին է համարվում ժառանգի իրավունքը, անկախ կտակի բովանդակությունից, ժառանգելու այն բաժնի առնվազն կեսը, որը նրան կհասներ ըստ օրենքի ժառանգելու դեպքում:

2. Ժառանգության բացման ժամանակ պարտադիր բաժնի իրավունք ունեն ժառանգատուի անչափահաս երեխաները, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով հաշմանդամ կամ անգործունակ ճանաչված կամ 60 տարեկան դարձած ժառանգատուի երեխաները, ամուսինը և ծնողները:

3. Պարտադիր բաժնի չափը որոշելիս հաշվի է առնվում այն ամենը, ինչ նման բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգը որևէ հիմքով ստանում է ժառանգությունից՝ ներառյալ նման ժառանգի օգտին սահմանված կտակային հանձնարարության արժեքը:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական պրակտիկայում կտակի հետ կապված հարցերով բարձրացվում է օրենսգրքի նաև 1194-րդ հոդվածի կիրառման հարց կտակի վավերացումից և ժառանգության բացումից հետո:²⁰⁰

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշմամբ ընդհանուր անդրադարձ կատարեց կտակի հետ կապված իրավահարաբերությունների ծագման և դադարման պահերին՝ նշելով.

²⁰⁰ Տես 1193-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

սույն գործով հաստատված փաստերի հիման վրա Վարսո Ստեփանյանը կտակը կազմել է 1981 թվականի փետրվարի 25-ին: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1193-րդ, 1199-րդ, 1194-րդ և 1201-րդ հոդվածները սույն գործով ենթակա չէին կիրառման, քանի որ կտակը կազմելու հետ կապված հարաբերությունները դադարել են այն վավերացնելու պահին: 3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6

Քաղաքացիական օրենսգրքի 1194-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պարտադիր բաժնի իրավունք է ընձեռում օրենքով սահմանված կարգով հաշմանդամ ճանաչված ժառանգատուի երեխաներին, ամուսնուն և ծնողներին:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով 19.01.2004 թվականի կտակով Լևոն Հակոբյանը Երևանի Վ.Համբարձումյան փողոցի 8/1 շենքի թիվ 44 բնակարանը և այդ բնակարանում գտնվող գույքը կտակել էր Արթուր Հակոբյանին և Լուսին Ալեքսանի Ավետիսյանին: Երևանի Ավան և Նոր Նորք համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 18.02.2005 թվականի վճռով Տիգրան Լևոնի Հակոբյանը ճանաչվել էր սահմանափակ գործունակ: Վճռով հաստատվել էր, որ դատաբժշկական եզրակացության համաձայն՝ Տիգրան Հակոբյանը 1999 թվականից ստացիոնար հետազոտման է ենթարկվել, և ախտորոշվել է Օլիգոֆրենիա չափավոր արտահայտված դեբիլություն, որի հետևանքով համարվել է զինծառայության համար ոչ պիտանի: 20.04.1999 թվականին նա հաշվառման է վերցվել, և նրան տրվել է հաշմանդամության երրորդ խումբ: Իսկ Լևոն Հակոբյանը մահացել էր 06.02.2004 թվականին:

Դատարանում գործի քննության ժամանակ բարձրացվել էր այն հարցը, որ Լևոն Հակոբյանի որդին՝ Տիգրան Հակոբյանը սահմանափակ գործունակ էր ճանաչվել ժառանգության բացումից՝ 06.04.2004 թվականից հետո, հետևաբար վերջինս չէր կարող ձեռք բերել ժառանգության պարտադիր բաժնի իրավունք:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1194-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ժառանգության բացման ժամանակ պարտադիր բաժնի իրավունք ունեն ժառանգատուի անչափահաս երեխաները, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով հաշմանդամ կամ անգործունակ ճանաչված կամ 60 տարեկան դարձած ժառանգատուի երեխաները, ամուսինը և ծնողները:

Սույն գործում առկա փաստերի համաձայն՝ Տիգրան Հակոբյանը 20.04.1999 թվականին ճանաչվել է հաշմանդամ, որը վերահաստատվել է:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում վճռաբեկ բողոքում առկա պատճառաբանությունն այն մասին, որ ժառանգության բացման պահին Տիգրան Հակոբյանի մոտ բացակայել են պարտադիր բաժնի իրավունքի ձեռքբերման հիմքերը, քանի որ նա սահմանափակ գործունակ է ճանաչվել ժառանգության բացումից հետո: Այսինքն՝ Տիգրան Հակոբյանը հաշմանդամության հիմքով ձեռք է բերել ժառանգության պարտադիր բաժնի իրավունք: 3-1416(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9

ԿՏԱԿԸ ՎԵՐԱՑՆԵԼԸ, ՓՈՓՈԽԵԼԸ և ԼՐԱՑՆԵԼԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1202.

1. Կտակարարն իրավունք ունի կտակ կազմելուց հետո ցանկացած ժամանակ վերացնել, փոփոխել կամ լրացնել իր կտակը, ընդ որում նա պարտավոր չէ նշել կտակը վերացնելու, փոփոխելու կամ լրացնելու պատճառները:

2. Կտակարարն իրավունք ունի նոր կտակի միջոցով՝

1) ամբողջությամբ վերացնել նախկին կտակը.

2) փոփոխել նախկին կտակը դրանում պարունակվող առանձին կտակային կարգադրությունները վերացնելու, փոփոխելու կամ լրացնելու կամ կտակը նոր կարգադրություններով լրացնելու միջոցով:

3. Ավելի ուշ արված և նախորդ կտակի կամ դրա առանձին կարգադրությունները վերացնելու մասին ուղղակի նշումներ չպարունակող կտակը նախկին կտակը վերացնում է իրեն հակասող մասով:

4. Կտակը վերացնող կամ փոփոխող ավելի ուշ կտակն անվավեր ճանաչվելու դեպքում վավեր է համարվում նախկինում կազմված կտակը:

5. Հետագա կտակով ամբողջովին կամ մասնակիորեն վերացված կտակը չի վերականգնվում, եթե կտակարարն ամբողջությամբ կամ համապատասխան մասով վերացրել է նաև հետագա կտակը:

6. Կտակը վերացնելու, փոփոխելու կամ լրացնելու մասին հայտարարությունը պետք է արվի կտակ կազմելու համար՝ սույն օրենսգրքով սահմանված ձևով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը կտակարարին իրավունք է ընձեռում կտակ կազմելուց հետո ցանկացած ժամանակ վերացնել, փոփոխել կամ լրացնել իր կտակը, սակայն չի կարգավորում դրա վերաբերյալ ընթացակարգային հարցերը: Որոշ ընթացակարգային հարցեր կարգավորվում են «Հայաստանի Հանրապետության պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին հրահանգը հաստատելու մասին» 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանով:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցերին և այդ կանոնները խախտելու իրավական հետևանքներին:²⁰¹

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1202-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կտակարարն իրավունք ունի կտակ կազմելուց հետո ցանկացած ժամանակ վերացնել, փոփոխել կամ լրացնել իր կտակը, ընդ որում նա պարտավոր չէ նշել կտակը վերացնելու, փոփոխելու կամ լրացնելու պատճառները: Նույն հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ կտակը վերացնելու, փոփոխելու կամ լրացնելու մասին հայտարարությունը պետք է արվի կտակ կազմելու համար՝ նույն օրենսգրքով սահմանված ձևով: «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ կտակը կարող է վերացվել կամ փոփոխվել կտակարարի կողմից՝ համապատասխան դիմում տալու կամ նոր կտակ կազմելու ձևով:

ՀՀ արդարադատության նախարարի «Հայաստանի Հանրապետության պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին հրահանգը հաստատելու մասին» 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանի 68-րդ կետի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ եթե վավերացվող կամ հաստատվող գործարքի կամ այլ փաստաթղթի նախագծում կատարվել են փոփոխություններ, լրացումներ կամ ուղղումներ, ապա կողմերի ստորագրություններից առաջ նոտարն իր ձեռքով նշում է կատարում կատարված փոփոխությունների, լրացումների կամ ուղղումների քանակի և տեղի (վերնագիր, նախաբան, կետ, ենթակետ, պարբերություն) մասին: Սույն նշումը չպարունակող փաստաթղթում կատարված փոփոխությունները, լրացումները կամ ուղղումներն անվավեր են:

Սույն քաղաքացիական գործով 19.01.2004 թվականի կտակով Երևանի Վ.Համբարձումյան փողոցի 8/1 շենքի թիվ 44 բնակարանը և այդ բնակարանում գտնվող գույքը կտակվել են Արթուր Հակոբյանին և Լուսին Ավետիսյանին: Կտակում «և Լուսին Ալեքսանի Ավետիսյանին» բառերը գրիչով ջնջված են:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 19.01.2004 թվականին կազմված կտակում արված ջնջումը (փոփոխությունը) կատարվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1202-րդ հոդվածի, «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի, ինչպես նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի «Հայաստանի Հանրապետության պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին հրահանգը հաստատելու մասին» 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանի 68-րդ կետի խախտմամբ, քանի որ գործում բացակայում է կտակը փոփոխելու վերաբերյալ կտակարարի դիմումը, իսկ կտակում՝ կողմերի ստորագրություններից առաջ այդ փոփոխության մասին նոտարի կողմից կատարված նշումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կտակն անվավեր է ճանաչվում կտակի ձևի մասին կանոնները և գործարքների անվավերության մասին՝ նույն օրենսգրքի այլ դրույթները խախտելու հետևանքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ անվավեր կարող են ճանաչվել ինչպես կտակն ամբողջությամբ, այնպես էլ՝ դրանում պարունակվող առանձին

²⁰¹ Տես նաև 1211-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

կտակային կարգադրությունները: Առանձին կտակային կարգադրության անվավերությունը չի հանգեցնում կտակի մնացած մասի անվավերությանը:

Սույն քաղաքացիական գործով ներկայացվել է ամբողջ կտակը անվավեր ճանաչելու պահանջ՝ պահանջի հիմքում դնելով կտակում առկա ջնջումը: Այսինքն, վիճարկվում է կտակային կարգադրություններից մեկը՝ Երևանի Վ.Համբարձումյան փողոցի 8/1 շենքի թիվ 44 բնակարանը Լուսին Ավետիսյանին կտակված լինելը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անվավեր է վեճի առարկա կտակում կատարված փոփոխությունը: Այսինքն՝ կտակում առկա փոփոխության անվավերությունը չի հանգեցնում ամբողջ կտակի անվավերության:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ կտակը չի կարող նաև մասնակի (կատարված փոփոխության մասով) անվավեր ճանաչվել հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կտակը կարող է դատարանով անվավեր ճանաչվել այն անձի հայցով, ում իրավունքները կամ շահերը խախտվել են այդ կտակով:

Սույն գործով Ռիչարդ Հակոբյանը կտակում կատարված փոփոխությունն անվավեր ճանաչելու հարցում չունի որևէ շահագրգռվածություն, ուստի և չի կարող այդ կտակային կարգադրությունն անվավեր ճանաչելու պահանջով պատշաճ հայցվոր լինել:

Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ վերոհիշյալ կտակային կարգադրության անվավեր ճանաչումն անվավեր չի դարձնում ամբողջ կտակը, ինչի արդյունքում չի բացվում ըստ օրենքի ժառանգություն, և այս դեպքում պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգ հանդիսացող Ռիչարդ Հակոբյանը չի կարող որպես ըստ օրենքի ժառանգ ընդունել ժառանգությունը: 3-1416 (ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9

ԿՏԱԿԻ ՁԵՎՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1203.

1. Կտակը պետք է կազմվի գրավոր՝ նշելով այն կազմելու վայրը և ժամանակը, անձամբ ստորագրվի կտակարարի և վավերացվի նոտարի կողմից:

2. Սույն հոդվածի 1-ին կետի կանոնները չպահպանելը հանգեցնում է կտակի անվավերության:

ԱՆՁԱՄԲ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ ԿՏԱԿԻՆ ՀԱՎԱՍՏԱՐԵՑՎԱԾ ԿՏԱԿԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1204.

Եթե կտակարարը ֆիզիկական թերությունների, հիվանդության կամ անգրագիտության պատճառով չի կարող անձամբ ստորագրել կտակը, ապա նրա խնդրանքով, նոտարի կամ օրենքին համապատասխան կտակը վավերացնող այլ անձի ներկայությամբ, կտակը կարող է ստորագրվել այլ քաղաքացու կողմից՝ կտակում նշելով այն պատճառները, որոնց ուժով կտակարարը չի կարողացել անձամբ ստորագրել կտակը: Կտակում պետք է նշվեն այդ քաղաքացու անունը և նրա բնակության վայրը:

ԿՏԱԿԻ ՆՈՏԱՐԱԿԱՆ ՎԱՎԵՐԱՅՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1205.

1. Կտակը վավերացնում է նոտարը նոտարիատի մասին օրենքով սահմանված կարգով:

2. Նոտարի վավերացրած կտակը պետք է գրած լինի կտակարարը կամ կտակարարի բառերով գրի առնի նոտարը: Կտակը գրելիս կամ գրի առնելիս կարող են օգտագործվել տեխնիկական միջոցներ (համակարգիչ, գրամեքենա և այլն):

3. Կտակարարի բառերով՝ նոտարի գրի առած կտակը, մինչև դրա ստորագրելը, պետք է կտակարարն ամբողջությամբ կարդա նոտարի ներկայությամբ:

Եթե կտակարարը ֆիզիկական թերությունների, հիվանդության կամ անգրագիտության պատճառով ի վիճակի չէ անձամբ կարդալ կտակը, ապա նոտարը դրա տեքստը հրապարակում է վկայի ներկայությամբ, և այդ մասին նշում է կատարվում կտակում՝ ցույց տալով այն պատճառները, որոնց ուժով կտակարարը չի կարողացել անձամբ կարդալ կտակը:

4. Կտակը կազմելիս և նոտարի կողմից վավերացվելիս կտակարարի ցանկությամբ կարող է ներկա գտնվել վկա: Եթե կտակարարն ի վիճակի չէ անձամբ կարդալ կտակը, վկայի ներկայությունը պարտադիր է:

Եթե կտակը կազմվում և վավերացվում է վկայի ներկայությամբ, ապա այն պետք է ստորագրի վկան: Կտակում պետք է նշվեն վկայի անունն ու նրա բնակության վայրը:

5. Նոտարը պարտավոր է նախագրուցանել վկային և կտակարարի փոխարեն կտակն ստորագրող անձին կտակի գաղտնիության պահպանման անհրաժեշտության մասին:

6. Նոտարը, կտակը վավերացնելիս, պարտավոր է կտակարարին պարզաբանել ժառանգության պարտադիր բաժնի իրավունքը:

7. Այն դեպքերում, երբ նոտարական գործողություններ կատարելն օրենքով վերապահված է Հայաստանի Հանրապետության հյուպատոսական հաստատությունների պաշտոնատար անձանց, նոտարի փոխարեն կտակը վավերացնում է համապատասխան պաշտոնատար անձը՝ կտակի ձևի և դրա նոտարական վավերացման կարգի մասին սույն օրենսգրքի կանոնները պահպանելով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 1204-րդ հոդվածը, հնարավորություն ընձեռելով հողվածում նշված հիմքերի առկայության դեպքերում կտակը ստորագրել այլ անձի կողմից, պահանջում է նաև կտակում նշել այդ քաղաքացու անունը և նրա բնակության վայրը:

Պրակտիկայում վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը որոշակի հարցեր է առաջացնում այն դեպքում, երբ կտակում նշված չի լինում կտակն ստորագրած անձի բնակության վայրը, սակայն նոտարական գործի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում պարզել այն: Չնայած հոդվածի տառացի մեկնաբանությունը ցույց է տալիս, որ օրենքի նշված պահանջի խախտման դեպքում կտակն անվավեր է, այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը փորձեց անդրադառնալ օրենսդրի նշված պահանջի նպատակին և վերը նշված խախտման իրավական հետևանքներին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 27.08.2002 թվականին Հակոբ Ղազարյանի կտակը կազմվել է գրավոր, Հ. Ղազարյանը կտակով արտահայտել է գործարքի բովանդակությունը՝ կտակել է իր գույրը, հիվանդության պատճառով կտակարարի հանձնարարությամբ այն ստորագրել է վկան՝ Համլետ Ստեփանյանը և, այն վավերացվել է նրա տանը: Կտակում նշվել է այն կազմելու վայրը և ժամանակը: Նոտարի կողմից գործարքը վավերացնելիս նշվել է վկայի անունը, հայրանունը և ազգանունը, այն, որ նա ստորագրել է կտակարար Հակոբ Ղազարյանի հանձնարարությամբ: Կտակը վավերացնելիս նոտարի կողմից ստուգվել է վկայի և կտակարարի ինքնությունը և գործունակությունը, որից հետո վավերացվել է վկայի ստորագրության իսկությունը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն են Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանություններն այն մասին, որ կտակը կազմվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 296-րդ, 304-րդ, 311-րդ, 1203-րդ, 1204-րդ և 1205-րդ հոդվածների խախտմամբ:

Բացի այդ անհիմն է Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ կտակը կազմելու կամ նոտարի կողմից վավերացնելու ժամանակ Հակոբ Ղազարյանն ընդունակ չի եղել հասկանալու իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարելու դրանք, քանի որ գործում բացակայում է այդ հանգամանքը հիմնավորող որևէ ապացույց: Ավելին, թիվ 20 պոլիկլինիկայի 09.04.2007 թվականի գրությամբ ախտորոշված հիվանդությունների առկայությունն ինքնին բավարար չէ փաստելու համար անձի կողմից իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ ղեկավարելու անհնարինությունը:

Ինչ վերաբերում է այն հարցին, որ կտակում վկայի բնակության վայրը նշված չէ, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կտակում վկայի բնակության վայրի չնշելը սույն քաղաքացիական գործով կտակը կազմելու աննշան խախտում է և չէր կարող ազդել կտակարարի կամքի

արտահայտության վրա: Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ նոտարական գործում առկա է վկայի անձնագրի պատճենը, որը հնարավորություն է տալիս պարզելու վկայի բնակության վայրի հասցեն: Հետևաբար, կտակում վկայի բնակության վայրի մասին նշում չկատարելը կտակն անվավեր ճանաչելու հիմք չէ: 3-29(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

ԿՏԱԿԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1211.

1. Կտակը կարող է դատարանով անվավեր ճանաչվել այն անձի հայցով, ում իրավունքները կամ շահերը խախտվել են այդ կտակով:
2. Կտակը չի կարող վիճարկվել մինչև ժառանգությունը բացվելը:
3. Կտակն անվավեր է ճանաչվում կտակի ձևի մասին կանոնները և գործարքների անվավերության մասին՝ սույն օրենսգրքի այլ դրույթները խախտելու հետևանքով:
4. Կտակի վրիպակները և այն կազմելու, ստորագրելու կամ վավերացնելու կարգի այլ աննշան խախտումները, եթե ապացուցված է, որ դրանք չեն կարող ազդել կտակարարի կամքի արտահայտության ըմբռնման վրա, հիմք չեն կտակն անվավեր ճանաչելու համար:
5. Անվավեր կարող են ճանաչվել ինչպես կտակն ամբողջությամբ, այնպես էլ՝ դրանում պարունակվող առանձին կտակային կարգադրությունները: Առանձին կտակային կարգադրության անվավերությունը չի հանգեցնում կտակի մնացած մասի անվավերության:
6. Կտակն անվավեր ճանաչելը դրանում նշված անձանց չի զրկում որպես ժառանգներ կամ շահառուներ ըստ օրենքի կամ այլ վավեր կտակի հիման վրա ժառանգության իրավունքից:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսդիրը ժառանգական զանգվածի մեջ ներառում է ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը: Պրակտիկայում ժառանգատուն կենդանության օրոք իր գույքը կտակում է կոնկրետ անձանց, սակայն հետագայում այն այլ գործարքով օտարում է այլ անձի: Նման դեպքերում հաճախ բարձրացվում է կտակի անվավերության հայց, քանի որ ժառանգության բացման ժամանակ այդ գույքն այլևս չի պատկանել ժառանգատուին և հետևաբար, չի ներառվել ժառանգության զանգվածի մեջ:²⁰²

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերոնշյալ խնդրին գործերից մեկով, որտեղ անձը գույքը ժառանգներին կտակելուց հետո այն նվիրել էր նրանցից մեկին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կտակն անվավեր է ճանաչվում կտակի ձևի մասին կանոնները և գործարքների անվավերության մասին՝ սույն օրենսգրքի այլ դրույթները խախտելու հետևանքով:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը մասնակիորեն անվավեր ճանաչելով կտակը՝ չի նշել ոչ մի օրենք կամ այլ իրավական ակտ, որոնցով ղեկավարվել է դատարանը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին մասի ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ վեճի առարկա տունը և ավտոտնակը Մերյոժա և Թամարա Բալասանյանները ձեռք են բերել համատեղ կյանքի ընթացքում: Բացի այդ, Մերյոժա Բալասանյանը 01.02.1994 թվականի կտակը կազմելուց հետո՝ 01.12.1994 թվականի նվիրատվության պայմանագրով, իր գույքը՝ Երևանի Այգեստանի 10-րդ փողոցի 2-րդ շենքի 58-րդ բնակարանի 15.5 քմ բնակելի սենյակը և 4.42 քմ օժանդակ տարածքը, նվիրել է Վլադիմիր

²⁰² Տե՛ս 1186-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Բալասանյանին: Հետևաբար, ժառանգության բացման օրն այն չի պատկանել Սերյոժա Բալասանյանին և չի մտել ժառանգության զանգվածի մեջ:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վիճելի անշարժ գույքի մի մասը ժառանգության բացման ժամանակ չի մտել ժառանգության զանգվածի մեջ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կտակն անվավեր ճանաչելու հիմքերը սույն քաղաքացիական գործով բացակայում են: 3-183 (ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

2. Օրենսդիրը կտակարարին իրավունք է ընձեռում կտակ կազմելուց հետո ցանկացած ժամանակ վերացնել, փոփոխել կամ լրացնել իր կտակը, սակայն չի կարգավորում դրա վերաբերյալ ընթացակարգային հարցերը: Որոշ ընթացակարգային հարցեր կարգավորվում են «Հայաստանի Հանրապետության պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին հրահանգը հաստատելու մասին» 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանով:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցերին և այդ կանոնները խախտելու իրավական հետևանքներին:²⁰³

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Սույն քաղաքացիական գործով 19.01.2004 թվականի կտակով Երևանի Վ.Համբարձումյան փողոցի 8/1 շենքի թիվ 44 բնակարանը և այդ բնակարանում գտնվող գույքը կտակվել են Արթուր Հակոբյանին և Լուան Ավետիսյանին: Կտակում «և Լուան Ալեքսանի Ավետիսյանին» բառերը գրիչով ջնջված են:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ 19.01.2004 թվականին կազմված կտակում արված ջնջումը (փոփոխությունը) կատարվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1202-րդ հոդվածի, «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածի, ինչպես նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի «Հայաստանի Հանրապետության պետական նոտարական գրասենյակների կողմից նոտարական գործողություններ կատարելու կարգի մասին հրահանգը հաստատելու մասին» 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանի 68-րդ կետի խախտմամբ, քանի որ գործում բացակայում է կտակը փոփոխելու վերաբերյալ կտակարարի դիմումը, իսկ կտակում՝ կողմերի ստորագրություններից առաջ այդ փոփոխության մասին նոտարի կողմից կատարված նշումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կտակն անվավեր է ճանաչվում կտակի ձևի մասին կանոնները և գործարքների անվավերության մասին՝ նույն օրենսգրքի այլ դրույթները խախտելու հետևանքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ անվավեր կարող են ճանաչվել ինչպես կտակն ամբողջությամբ, այնպես էլ՝ դրանում պարունակվող առանձին կտակային կարգադրությունները: Առանձին կտակային կարգադրության անվավերությունը չի հանգեցնում կտակի մնացած մասի անվավերությանը:

Սույն քաղաքացիական գործով ներկայացվել է ամբողջ կտակը անվավեր ճանաչելու պահանջ՝ պահանջի հիմքում դնելով կտակում առկա ջնջումը: Այսինքն, վիճարկվում է կտակային կարգադրություններից մեկը՝ Երևանի Վ.Համբարձումյան փողոցի 8/1 շենքի թիվ 44 բնակարանը Լուան Ավետիսյանին կտակված լինելը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անվավեր է վեճի առարկա կտակում կատարված փոփոխությունը: Այսինքն՝ կտակում առկա փոփոխության անվավերությունը չի հանգեցնում ամբողջ կտակի անվավերության:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ կտակը չի կարող նաև մասնակի (կատարված փոփոխության մասով) անվավեր ճանաչվել հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կտակը կարող է դատարանով անվավեր ճանաչվել այն անձի հայցով, ում իրավունքները կամ շահերը խախտվել են այդ կտակով:

²⁰³ Տես նաև 1203-1205-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները

Սույն գործով Ռիչարդ Հակոբյանը կտակում կատարված փոփոխությունն անվավեր ճանաչելու հարցում չունի որևէ շահագրգռվածություն, ուստի և չի կարող այդ կտակային կարգադրությունն անվավեր ճանաչելու պահանջով պատշաճ հայցվոր լինել:

Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում այն հանգամանքը, որ վերոհիշյալ կտակային կարգադրության անվավեր ճանաչումն անվավեր չի դարձնում ամբողջ կտակը, ինչի արդյունքում չի բացվում ըստ օրենքի ժառանգություն, և այս դեպքում պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգ հանդիսացող Ռիչարդ Հակոբյանը չի կարող որպես ըստ օրենքի ժառանգ ընդունել ժառանգությունը: 3-1416(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՕՐԵՆՔԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1215.

1. Ըստ օրենքի ժառանգները ժառանգման են հրավիրվում սույն օրենսգրքի 1216-1219 հոդվածներով սահմանված հերթականությամբ:
2. Յուրաքանչյուր հաջորդ հերթի ժառանգները ժառանգության իրավունք են ձեռք բերում նախորդ հերթի ժառանգների բացակայության, նրանց ժառանգությունից մեկուսացնելու, նրանց կողմից ժառանգությունը չընդունելու կամ ժառանգությունից հրաժարվելու դեպքերում:
3. Նույն հերթի ժառանգները ժառանգում են հավասար բաժիններով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը սահմանում է ըստ օրենքի ժառանգության ընդհանուր կարգը և ժառանգման հերթականությունը: Վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը պրակտիկայում երբեմն խնդիրներ է առաջացնում այն դեպքում, երբ ըստ օրենքի ոչ մի հերթի ժառանգ չի ընդունում ժառանգությունը: Նշված խնդիրը կապված է նաև 1224-րդ հոդվածի կիրառման հետ²⁰⁴, ինչպես նաև 1243-րդ հոդվածի կիրառման հետ այն դեպքում, երբ պարտատերերը պահանջ են ներկայացնում անժառանգ գույքի սեփականատիրոջը:

Վճռաբեկ դատարանն ընդհանուր անդրադարձ կատարեց 1215-րդ հոդվածին և նշեց.

օրենսդիրը սահմանելով ժառանգների ցանկը, որոնք իրավունք ունեն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ընդունել ժառանգությունը, միաժամանակ նույն ժամկետը նախատեսել է ժառանգատուի պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար: Իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ ժառանգներ չկան կամ նրանք հրաժարվել են ժառանգությունից, ժառանգության ընդունման կամ պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի լրացման փաստի ուժով ժառանգական գույքը ձեռք է բերում մի կարգավիճակ, որով փաստորեն համարվում է որևէ մեկի իրավունքով չձանաբեռնված գույք՝ անժառանգ գույք:

Այսինքն համայնքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի ուժով ոչ թե ձեռք է բերում ժառանգի կարգավիճակ, այլ ժառանգների բացակայության, ինչպես նաև ժառանգատուի պարտատերերի կողմից օրենքով սահմանված ժամկետում որևէ պահանջ չներկայացնելու ուժով ձեռք է բերում սեփականության իրավունք ժառանգական զանգվածի նկատմամբ: 3-446(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

ԱՌԱՋԻՆ ՀԵՐԹԻ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1216.

Առաջին հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի երեխաները, ամուսինը և ծնողները: Ժառանգատուի թոռները ժառանգում են ներկայացման իրավունքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 1216-րդ հոդվածը առաջին հերթի ժառանգ է համարում ժառանգատուի երեխաներին, ամուսնուն և ծնողներին: Միաժամանակ որոշակի առանձնահատկություններ ունի

²⁰⁴ Տե՛ս 1224-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

ժառանգման դեպքում ամուսնու ժառանգության բաժնի հաշվարկը, որը կարգավորվում է 1222-րդ հոդվածով:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով կոնկրետ օրինակով ցույց տվեց հաշվարկի այն կարգը, որը պետք է կիրառել առաջին հերթի ժառանգների միջև ժառանգությունը բաժանելու ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

հիմք ընդունելով սույն գործում առկա հարևանների հայտարարությունները և վկաների ցուցմունքները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հենրիկ Համագասպի Հարությունյանի ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետման և կառավարման հիմքով ընդունել են կինը՝ Հրիտա Հակոբյանը, ինչպես նաև Հենրիկ և Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանները:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Երևանի Լիսինյան փողոցի թիվ 61 հասցեում գտնվող տունը և հողամասը Հենրիկ Համագասպի Հարությունյանի անձնական սեփականությունն էր, հետևաբար, դրա նկատմամբ պետք է ճանաչել Հրիտա Հակոբյանին 1/2 բաժնով և Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյաններին 1/2 բաժնով, իսկ Կոտայքի մարզի գյուղ Թեղենիքի 1-ին փողոցի 4-րդ փակուղու թիվ 4 հասցեում գտնվող տան և հողամասի, «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի, Երևանի Հայինայբանկի 6654/09 մասնաճյուղի թիվ 57433 հաշվում հասանելիք տոկոսների և փոխհատուցման հետ միասին առկա ավանդի նկատմամբ պետք է ճանաչել Հրիտա Հակոբյանին 3/4 (1/2+1/2:2) բաժնով և Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյաններին 1/4 (1/2:2) բաժնով ժառանգությունն

ընդունած

ժառանգներ:

Բացի այդ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 12.02.2008 թվականին Հասմիկ Հարությունյանը Շենգավիթի նոտարական գրասենյակում հայտարարություն է տվել մոր ժառանգությունն ըստ կտակի ընդունելու մասին: Տվյալ դեպքում Շենգավիթի նոտարական գրասենյակին ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ Հասմիկ Հարությունյանի դիմումի հանձնելն ինքնին հիմք չէ վերջինիս այդ եղանակով ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու համար, քանի որ Հրիտա Հակոբյանի ժառանգության բացման վայրը Էրեբունու նոտարական գրասենյակն է: Այսինքն՝ ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ դիմումը պետք է ներկայացվեր Էրեբունու տարածքի նոտարին: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հասմիկ Հարությունյանը ժառանգությունն ընդունելու համար Շենգավիթի նոտարական գրասենյակում հայտարարություն տալով կատարել է ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման ուղղված կոնկրետ գործողություններ՝ կոնկրետ նպատակ ունենալով իր տիրապետման տակ վերցնել ժառանգական գույքը: Եթե օրենսդիրը դիմում տալու եղանակով ժառանգության ընդունման հատուկ ընթացակարգ է նախատեսել (ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին վեցամսյա ժամկետում հանձնելը), ապա փաստացի տիրապետման և կառավարման եղանակով ժառանգության ընդունումը կարող է տեղի ունենալ ժառանգի կողմից ամենատարբեր բնույթի ակտիվ գործողություններ սկսելու հիմքով, որպիսիք ուղղված են ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման հնարավորությունների ապահովմանը (տե՛ս Կիմա Սարգսյանի ընդդեմ Հարություն Սարգսյանի, Վարդուհի Սարգսյանի և Անժելա Սարգսյանի՝ փաստացի տիրապետման եղանակով բնակարանի ժառանգությունն ընդունած համարելու պահանջի մասին թիվ 3-1224/ՎԴ քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի որոշումը):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հասմիկ Հարությունյանը Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի նկատմամբ ըստ կտակի ժառանգությունը չի ընդունել, այլ ընդունել է

փաստացի

տիրապետման

հիմքով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի՝ Երևանի Լիսինյան փողոցի թիվ 61 հասցեում գտնվող տան և հողամասի նկատմամբ պետք է ճանաչել Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյաններին 1/4 (1/2 :2) բաժնով, Հասմիկ Հարությունյանին՝ 1/4 (1/2:2) բաժնով, իսկ Կոտայքի մարզի գյուղ Թեղենիքի 4-րդ փակուղու 1-ին փողոցի թիվ 4 հասցեում գտնվող տան և հողամասի, «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի, Երևանի Հայինայբանկի 6654/09 մասնաճյուղի թիվ 57433 հաշվում հասանելիք տոկոսների և փոխհատուցման հետ միասին առկա ավանդի նկատմամբ

Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյաններին՝ 3/8 (3/4:2) բաժնով, Հասմիկ Հարությունյանին՝ 3/8 (3/4:2) բաժնով ժառանգությունն ընդունած ժառանգներ:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հենրիկ Համազասպի Հարությունյանի և Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի Երևանի Լիսինյան փողոցի թիվ 61 հասցեում

գտնվող տան և հողամասի նկատմամբ Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների ժառանգական բաժինը կկազմի 3/4 (1/2+1/4), Հասմիկ Հարությունյանի՝ 1/4, իսկ Կոտայքի մարզի գյուղ Թեղենիքի 4-րդ փակուղու 1-ին փողոցի թիվ 4 հասցեում գտնվող տան և հողամասի, «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի, Երևանի Հայինայբանկի 6654/09 մասնաճյուղի թիվ 57433 հաշվում հասանելիք տոկոսների և փոխհատուցման հետ միասին առկա ավանդի Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների ժառանգական բաժինը՝ 5/8 (3/8+1/4), Հասմիկ Հարությունյանին՝ 3/8:

Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով Հենրիկ Համազասպի Հարությունյանի և Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի նկատմամբ համապատասխան բաժիններով պետք է ճանաչել Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների և Հասմիկ Հարությունյանի սեփականության իրավունքը:

Ինչ վերաբերում է Հենրիկ և Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների կողմից ժառանգական գույքի՝ «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի նկատմամբ ժառանգությունից հրաժարվելու փաստը ստորադաս դատարանների կողմից անտեսվելու մասին բողոք բերած անձի պատճառաբանությանը, ապա այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1230-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգն իրավունք ունի հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում՝ ներառյալ այն դեպքում, երբ նա արդեն ընդունել է ժառանգությունը:

Փաստորեն նշված դրույթով ժառանգը կարող է հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում: Մինչդեռ Հենրիկ և Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանները «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի նկատմամբ հրաժարվել են ժառանգությունից 07.12.2007 թվականին, Հենրիկ Համազասպի Հարությունյանի մահից շուրջ մեկ տարի հետո: ԵԷՆ/0272/02/08 2010 թվականի մարտի 12

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԵՐԹԻ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1217.

Երկրորդ հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի հարազատ, համահայր կամ համամայր եղբայրները և քույրերը: Ժառանգատուի եղբայրների և քույրերի երեխաները ժառանգում են ներկայացման իրավունքով:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մինչ 2011 թվականի փետրվարի 8-ը օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածը երկրորդ հերթի ժառանգ էր համարում ժառանգատուի հարազատ եղբայրներին և քույրերին: Ժառանգատուի համահայր և համամայր եղբայրներն ու քույրերը ներառված չէին երկրորդ հերթի ժառանգների մեջ:

Վճռաբեկ դատարանը դեռևս 2009 թվականին անդրադարձավ այդ հարցին գործերից մեկով՝ պատասխանելով հետևյալ հարցին.

Արդյոք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի իմաստով համահայր կամ համամայր քույր կամ եղբայրները երկրորդ հերթի ժառանգներ չեն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի համաձայն՝ երկրորդ հերթի ժառանգներ են ժառանգատուի հարազատ եղբայրները և քույրերը: Ժառանգատուի եղբայրների և քույրերի երեխաները ժառանգում են ներկայացման իրավունքով:

Վերաքննիչ դատարանը, հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր քույրը կամ եղբայրն երկրորդ հերթի ժառանգ չէ:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի բ' կետի համաձայն՝ արգելվում է ամուսնություն կնքել մերձավոր ազգականների (ուղիղ վերընթաց ու վայրընթաց ազգականների՝ ծնողների ու զավակների, պապի, տատի ու թոռների, ինչպես նաև հարազատ և համահայր կամ համամայր եղբայրների ու քույրերի, մորաքրոջ, հորաքրոջ, հորեղբոր և մորեղբոր զավակների) միջև:

Ամուսնական իրավահարաբերություններում, կարևորելով գենետիկական ներդաշնակության առաջնայնությունը, օրենսդիրը տարանջատել է հարազատ եղբայրներ ու քույրեր՝ և համահայր կամ համամայր եղբայրներ ու քույրեր՝ հասկացությունները՝ ամուսնության արգելք սահմանելով նաև համահայր կամ համամայր եղբայրների և քույրերի միջև, ինչը կապված է այս հարաբերությունների խիստ անձնական-ֆիզիոլոգական բնույթի հետ:

Մինչդեռ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի ժառանգական իրավունք՝ բաժնում գետեղված նորմերում որևէ տարանջատում սահմանված չէ հարազատ քույրեր և եղբայրներ՝ և համահայր կամ համամայր քույրեր և եղբայրներ՝ հասկացությունների միջև, քանի որ այս հարաբերությունները գույքային բնույթի հարաբերություններ են:

Այսինքն, ժառանգական իրավահարաբերություններում անձի ժառանգական իրավունքները սահմանափակված չեն ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր եղբայր կամ քույր լինելու հանգամանքով: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի իմաստով ժառանգատուի հարազատ քույրեր և եղբայրներ՝ հասկացությունն իր մեջ ներառում է նաև համահայր կամ համամայր քույրերին և եղբայրներին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ժառանգական իրավահարաբերություններում ժառանգատուի հարազատ եղբայրներին և քույրերին հավասարեցված են նաև ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր քույրերը և եղբայրները:

Այսինքն, անձն երկրորդ հերթի ժառանգ է նաև այն դեպքում, երբ ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր քույր կամ եղբայր է:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Արտավազդ Հովեյանը 1978 թվականից փաստացի բնակվում է ժառանգական գույք համարվող Երևանի Մոլդովական փողոցի 21 շենքի թիվ 8 բնակարանում, այսինքն՝ փաստացի տիրապետման և կառավարման եղանակով ընդունել է ժառանգությունը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ժառանգական գույքի նկատմամբ 1/2-ական բաժիններով ժառանգներ են Լարիսա Հովեյանը և Արտավազդ Հովեյանը: ԵԱՆԴ/1823/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ դիրքորոշումը հայտնեց նաև թիվ ԵԱԲԴ/1516/02/08 գործով 2009 թվականի հուլիսի 24-ի որոշմամբ:

Նույն հիմքով ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 72-րդ գլուխն այն մասով, որով բացառում է համամայր և համահայր քույրերի և եղբայրների՝ ժառանգատուի հետ իրենց ազգակցական փոխկապակցվածության աստիճանին համարժեք ժառանգման իրավունքը ճանաչեց ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող (ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 18-ի ՄԴՈ-917 որոշում):

Վերոնշյալից հետևում է, որ ժառանգման իրավահարաբերություններում անձի ժառանգական իրավունքները սահմանափակված չեն ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր եղբայր կամ քույր լինելու հանգամանքով: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի իմաստով ժառանգատուի հարազատ քույրեր և եղբայրներ՝ հասկացությունն իր մեջ ներառում է նաև համահայր կամ համամայր քույրերին և եղբայրներին:

Վերոնշյալ զարգացումների արդյունքում 2011 թվականի փետրվարի 8-ին ընդունվեց ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին ՀՀ օրենքը, որով օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածը շարադրվեց հետևյալ կերպ. «Երկրորդ հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի հարազատ, համահայր կամ համամայր եղբայրները և քույրերը»:²⁰⁵

²⁰⁵ ՀՀՊՏ 2011.03.09/15(818)

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԵՐԹԻ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1219.

Չորրորդ հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի ծնողների եղբայրները և քույրերը (հորեղբայրները, հորաքույրները, քեռիները, մորաքույրները): Ժառանգատուի հորեղբայրների և հորաքույրների ու քեռիների և մորաքույրների երեխաները ժառանգում են ներկայացման իրավունքով:

ՄԵԿԱՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով քննության առարկա դարձնելով համամայր եղբայրների և քույրերի երկրորդ հերթի ժառանգ լինելու հարցը, միաժամանակ քննարկման առարկա դարձրեց նման դեպքերում չորրորդ հերթի ժառանգների ժառանգման իրավունքի ձեռք բերելու հարցը:

Մասնավորապես նշված գործով Ռազմիկ Սողոմոնյանը և Սոնա Հակոբյանը ամուսիններ էին, որոնք ամուսնալուծվել են 06.10.1994 թվականին: Անանիա Սողոմոնյանի մայրը Սոնա Հակոբյանն է, իսկ հայրը՝ Ռազմիկ Սողոմոնյանը: Լալագե Հակոբյանի մայրը՝ Սոնա Հակոբյանն էր, իսկ հոր մասին ծննդյան վկայականում որևէ նշում առկա չէր: Սոնա Հակոբյանը մահացել էր 02.07.2006 թվականին, իսկ Ռազմիկ Սողոմոնյանը՝ 20.07.2006 թվականին: Անանիա Սողոմոնյանը մահացել էր 09.10.2007 թվականին: Ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի 09.06.2008 թվականի թիվ 5648 վկայագրի համաձայն՝ Անանիա Սողոմոնյանի գույքի նկատմամբ ժառանգ էր ճանաչվել Լալագե Հակոբյանը: Գալուբսիկ Սողոմոնյանը և Սվետա Հարությունյանը հանգուցյալ Ռազմիկ Սողոմոնյանի հարազատ քույրերն էին: Գալուբսիկ Սողոմոնյանը և Սվետա Հարությունյանը Կենտրոն նոտարական տարածքի նոտարական գրասենյակ 25.03.2008 թվականին հայտարարություն էին տվել 09.10.2007 թվականին մահացած Անանիա Սողոմոնյանի ժառանգական գույքը ընդունելու վերաբերյալ:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ փաստերի հիման վրա նշեց.

Սույն գործով առաջին աստիճանի դատարանը հայցը մերժելիս հիմք է ընդունել այն հանգամանքը, որ Անանիա Սողոմոնյանի ժառանգական գույքի նկատմամբ ժառանգ է ճանաչվել նրա միակ համամայր քույր Լալագե Հակոբյանը, իսկ Սվետա Հարությունյանի և Գալուբսիկ Սողոմոնյանի կողմից չեն ներկայացվել ապացույցներ ժառանգական գույքն ընդունելու հանգամանքը հաստատելու վերաբերյալ:

Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը բեկանելով, հաստատված է համարել, որ Սվետա Հարությունյանը և Գալուբսիկ Սողոմոնյանն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ժառանգությունն ընդունելու մասին դիմում են ներկայացրել ժառանգության բացման վայրի նոտարին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքի հիմքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար, սույն քաղաքացիական գործով անհրաժեշտ է պատասխանել հետևյալ իրավական հարցին.

Արդյոք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի իմաստով համահայր կամ համամայր քույրերը կամ եղբայրները երկրորդ հերթի ժառանգներ են:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի բ' կետի համաձայն՝ արգելվում է ամուսնություն կնքել մերձավոր ազգականների (ուղիղ վերընթաց ու վայրընթաց ազգականների՝ ծնողների ու զավակների, պապի, տատի ու թոռների, ինչպես նաև հարազատ և համահայր կամ համամայր եղբայրների ու քույրերի, մորաքրոջ, հորաքրոջ, հորեղբոր և մորեղբոր զավակների) միջև:

Ամուսնական իրավահարաբերություններում, կարևորելով զենետիկական ներդաշնակության առաջնայնությունը, օրենսդիրը տարանջատել է հարազատ եղբայրներ ու քույրեր՝ և համահայր կամ համամայր եղբայրներ ու քույրեր՝ հասկացությունները՝ ամուսնության արգելք սահմանելով նաև համահայր կամ համամայր եղբայրների և քույրերի միջև, ինչը կապված է այս հարաբերությունների խիստ անձնական-ֆիզիոլոգական բնույթի հետ:

Մինչդեռ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի ժառանգական իրավունք՝ բաժնում զետեղված նորմերում որևէ տարանջատում սահմանված չէ հարազատ քույրեր և եղբայրներ՝ և համահայր կամ համամայր քույրեր և եղբայրներ՝ հասկացությունների միջև, քանի որ այս հարաբերությունները գույքային բնույթի հարաբերություններ են:

Այսինքն, ժառանգական իրավահարաբերություններում անձի ժառանգական իրավունքները սահմանափակված չեն ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր եղբայր կամ քույր լինելու հանգամանքով: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի իմաստով ժառանգատուի հարազատ քույրեր և եղբայրներ՝ հասկացությունն իր մեջ ներառում է նաև համահայր կամ համամայր քույրերին և եղբայրներին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ժառանգական իրավահարաբերություններում ժառանգատուի հարազատ եղբայրներին և քույրերին հավասարեցված են նաև ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր քույրերը և եղբայրները:

Այսինքն՝ անձն երկրորդ հերթի ժառանգ է նաև այն դեպքում, երբ ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր քույր կամ եղբայր է (տես՝ Արտավազդ Հովեյանն ընդդեմ Լարիսա Հովեյանի, երրորդ անձ Երևանի Կենտրոն նոտարական տարածքի նոտար Էմմա Շաբոյանի՝ ժառանգության իրավունքի վկայագիրը և դրա հիման վրա տրված սեփականության իրավունքի վկայականն անվավեր ճանաչելու, ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջների մասին թիվ ԵԱՆԴ/1823/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009 թվականի որոշումը):

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Լալագե Հակոբյանը Անանիա Սողոմոնյանի երկրորդ հերթի ժառանգն է:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Լալագե Հակոբյանը օրենքով սահմանափակ ժամկետում ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու համար դիմել է նոտարական գրասենյակ, հետևաբար, ընդունել է ժառանգությունը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Գալուսիկ Սողոմոնյանը և Սվետա Հարությունյանը, որպես ըստ օրենքի չորրորդ հերթի ժառանգներ, Լալագե Հակոբյանի կողմից ժառանգությունն ընդունելու պայմաններում ժառանգության իրավունք ձեռք չեն բերել: ԵԱԲԴ/1516/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՎ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1221.

1. Մինչև ժառանգության բացումը մահացած ըստ օրենքի ժառանգի բաժինն անցնում է նրա երեխաներին (ներկայացման իրավունքով ժառանգություն) և նրանց միջև բաշխվում է հավասարապես:

2. Ներկայացման իրավունքով չեն կարող ժառանգել ժառանգությունից մեկուսացված կամ ժառանգատուի կողմից ժառանգությունից զրկված ըստ օրենքի ժառանգի երեխաները:

ՄԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը որոշակի հարցեր է առաջացնում օտարերկրյա քաղաքացիների կողմից ներկայացման իրավունքով ժառանգմամբ հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելու ժամանակ: Պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ օտարերկրյա քաղաքացին ժառանգման հիմքով սեփականության իրավունք է ձեռք բերում ժառանգական գույքի նկատմամբ, որի կազմի մեջ ներառվում է նաև հողամասը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ հողի սեփականության իրավունքից չեն օգտվում օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Մահմանադրության վերոնշյալ նորմի հիման վրա քաղաքացիական օրենսգրքի 282-րդ հոդվածը նախատեսում է նման դեպքերում անձի մոտ սեփականության իրավունքի դադարման հատուկ հիմք և դրա իրականացման կարգը:²⁰⁶

Սակայն պրակտիկայում վերոնշյալ նորմերի, ինչպես նաև ժառանգման իրավահարաբերությունները կարգավորող քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների հիման վրա հստակ պատասխան չի տրվում այն հարցին, թե արդյոք նման դեպքերում անձը զրկվում է նաև ժառանգման իրավունքից: Այսինքն՝ եթե օտարերկրյա քաղաքացին պետք է ժառանգի հողամաս և դրա նկատմամբ պետք է օրենքի ուժով ծագի վերջինիս սեփականության իրավունքը, արդյոք նման դեպքերում անձն ունի ժառանգման իրավունք հողի նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը պատասխանեց վերոնշյալ հարցին՝ անդրադառնալով բողոքի այն փաստարկին, որ Դատարանը, Աննա Մարտիրոսյանի՝ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացի լինելու հանգամանքն արձանագրելով հանդերձ, նրան ճանաչել է ժառանգությունն ընդունած ժառանգ, ինչպես նաև ճանաչել է նրա սեփականության իրավունքը Երևանի Սիլիկյան թաղամասի 5-րդ փողոցի 14 հասցեի օրինական հողամասի 1/4 մասի նկատմամբ՝ անտեսելով այն հանգամանքը, որ այլ պետության քաղաքացին հողի նկատմամբ ժառանգություն ընդունել և հողի սեփականատեր դառնալ չի կարող:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ Մահմանադրության 31-րդ հոդվածի 4-րդ պարբերության համաձայն՝ հողի սեփականության իրավունքից չեն օգտվում օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 282-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ **եթե օրենքով թույլատրվող հիմքերով** անձին որպես սեփականություն անցել է այնպիսի գույք, որն օրենքի ուժով չի կարող նրան պատկանել, սեփականատերն այդ գույքը պետք է օտարի դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքի ծագման պահից մեկ տարվա ընթացքում, եթե այլ ժամկետ նախատեսված չէ օրենքով:

Վերոնշյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենքով թույլատրվող հիմքերով, տվյալ դեպքում՝ ժառանգական իրավունքով, հողը՝ որպես սեփականություն, կարող է անցնել օտարերկրյա քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց, սակայն մեկ տարվա ընթացքում օտարելու պայմանով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1221-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մինչև ժառանգության բացումը մահացած ըստ օրենքի ժառանգի բաժինն անցնում է նրա երեխաներին (ներկայացման իրավունքով ժառանգություն) և նրանց միջև բաշխվում է հավասարապես:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոք բերած անձանց պնդումն այն մասին, որ Աննա Մարտիրոսյանը, լինելով Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացի, չի կարող ճանաչվել ժառանգությունն ընդունած ժառանգ և դառնալ հողի նկատմամբ սեփականատեր, անհիմն է: ԵԱԴԴ/0638/02/08 2010 թվականի մարտի 12

ԱՍՈՒՄՆՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1222.

Կտակի կամ օրենքի ուժով ժառանգատուի ամուսնուն պատկանող ժառանգության իրավունքը չի վերաբերում գույքի այն մասի նկատմամբ նրա իրավունքին, որը համատեղ ձեռք է բերվել ժառանգատուի հետ ամուսնության ընթացքում և ամուսինների համատեղ սեփականությունն է: Մահացած ամուսնու բաժինն այդ գույքում որոշվում է սույն օրենսգրքի 201 հոդվածին համապատասխան և մտնում է ժառանգության զանգվածի մեջ:²⁰⁷

²⁰⁶ Տես նաև 282-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

²⁰⁷ Տես նաև 171-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրաարձավ քաղաքացիական օրենսգրքի 1222-րդ հոդվածի կիրառելիությանն այն դեպքում, երբ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման արդյունքում գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք են ձեռք բերում ամուսինները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

«ՀՀ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի սեփականաշնորհման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ պետական և հանրային բնակարանային ֆոնդի տների բնակարանների սեփականաշնորհումը՝ կամավորության սկզբունքով քաղաքացիներին բնակարանների (բնակելի տարածությունների) անհատույց հատկացումն է:

Նույն օրենքի 3-րդ հոդվածը սահմանում է սեփականաշնորհման սուբյեկտների ցանկը, որով սեփականաշնորհման սուբյեկտ են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվող, տվյալ բնակտարածությունում գրանցում ունեցող քաղաքացիները:

Նույն օրենքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ բնակարանային ֆոնդի բնակարանների սեփականաշնորհումը ընտանիքի չափահաս անդամների համաձայնության դեպքում ձևակերպվում է կամ տվյալ բնակարանի վարձակալի անունով՝ որպես ընտանիքի բոլոր անդամների ընդհանուր համատեղ, կամ ընդհանուր բաժնեմասային սեփականություն:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վճռաբեկ դատարանը հաստատված է համարում այն հանգամանքը, որ վիճելի բնակարանը սեփականաշնորհվել է Արտուշ, Հասմիկ և Ռաֆայել Աբաղյաններին: Բնակարանը ձևակերպվել է որպես վերջիններիս ընդհանուր համատեղ սեփականություն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է: Դա նշանակում է, որ նրանց միջև կնքված համապատասխան պայմանագրի բացակայության դեպքում, ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից, թե այն որ ամուսինն է ձեռք բերել, ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե ամուսիններից մեկին պատկանող միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել երկուսի, թե մեկի կողմից, ում անունով է ձևակերպված, միևնույն է, հանդիսանում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը՝ բացի ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքի:

Սույն գործի փաստերից ելնելով, մասնավորապես հաշվի առնելով վիճելի բնակարանը Ռաֆայել, Արտուշ և Հասմիկ Աբաղյանների կողմից անհատույց կերպով սեփականաշնորհված լինելու հանգամանքը՝ Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով այն դիտում է որպես ամուսիններից յուրաքանչյուրին տրված նվեր: Հետևաբար, սույն վճռաբեկ բողոքի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի սխալ մեկնաբանության վերաբերյալ հիմքը Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1222-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսնուն պատկանող ժառանգության իրավունքը չի վերաբերում գույքի այն մասի նկատմամբ նրա իրավունքին, որը համատեղ ձեռք է բերվել ժառանգատուի հետ ամուսնության ընթացքում և ամուսինների համատեղ սեփականությունն է: Մահացած ամուսնու բաժինն այդ գույքում որոշվում է նույն օրենսգրքի 201-րդ հոդվածին համապատասխան և մտնում է ժառանգության զանգվածի մեջ:

Նույն օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի: Ժառանգությունը պայմանով կամ վերապահումներով ընդունել չի թույլատրվում: Ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

Նույն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

Եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝

Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1222-րդ, 1225-րդ և 1226-րդ հոդվածների սխալ մեկնաբանության վերաբերյալ սույն բողոքի հիմքը Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում: 3-415(ՎԴ) 2007 թվականի հունիսի 1

ԱՆԺԱՌԱՆԳ ԳՈՒՅՔԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1224.

1. Եթե չկան ո՛չ ըստ կտակի և ո՛չ էլ ըստ օրենքի ժառանգներ, կամ նրանք հրաժարվել կամ մեկուսացվել են ժառանգությունից, ապա ժառանգվող գույքը ճանաչվում է անժառանգ:

2. Անժառանգ գույքն անցնում է ժառանգության բացման վայրի համայնքի սեփականությանը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը կարգավորում է անժառանգ գույքի տնօրինման կարգը: Մակայն վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը որոշակի մեկնաբանությունների անհրաժեշտություն է առաջացնում այն դեպքում, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել պարտատերերի պահանջներն անժառանգ գույքից բավարարելու հարցը: Հաճախ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված վեցամսյա ժամկետի խախտմամբ, երբ գույքն արդեն ճանաչվել է անժառանգ և փոխանցվել համայնքի սեփականությանը: Նման դեպքերում հայց է ներկայացվում համայնքի դեմ, քանի որ վերջինս ձեռք բերելով ժառանգական գույքը տնօրինելու իրավունք, պետք է դրա շրջանակներում պատասխանատվություն կրի նաև ժառանգատուի պարտատերերի առջև: Այլ կերպ ասած, նման դեպքերում համայնքի՝ որպես անժառանգ գույքի սեփականատիրոջ կարգավիճակը հավասարեցվում է ժառանգների կարգավիճակին, և հիմք ընդունելով նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածը²⁰⁸, պահանջ է ներկայացվում համայնքի դեմ՝ որպես պատասխանատվություն կրող ժառանգ:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին և փորձեց հստակեցնել համայնքի՝ որպես անժառանգ գույքի սեփականատիրոջ և ժառանգների կարգավիճակի փոխհարաբերակցությունը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1215-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ըստ օրենքի ժառանգները ժառանգման են հրավիրվում սույն օրենսգրքի 1216-1219 հոդվածներով սահմանված հերթականությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում:

Նույն օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտատերերն իրավունք ունեն ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում ներկայացնել իրենց պահանջները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե չկան ոչ ըստ կտակի և ոչ էլ ըստ օրենքի ժառանգներ կամ դրանք հրաժարվել կամ մեկուսացվել են ժառանգությունից, ապա ժառանգվող գույքը ճանաչվում է անժառանգ: Անժառանգ գույքն անցնում է ժառանգության բացման վայրի համայնքի սեփականությանը:

²⁰⁸ Տես նաև 1244-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

Վերոգրյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանելով ժառանգների ցանկը, որոնք իրավունք ունեն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ընդունել ժառանգությունը, միաժամանակ նույն ժամկետը նախատեսել է ժառանգատուի պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար: Բսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ ժառանգներ չկան կամ նրանք հրաժարվել են ժառանգությունից, ժառանգության ընդունման կամ պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի լրացման փաստի ուժով ժառանգական գույքը ձեռք է բերում մի կարգավիճակ, որով փաստորեն համարվում է որևէ մեկի իրավունքով չձանրաբեռնված գույք՝ անժառանգ գույք:

Այսինքն համայնքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի ուժով ոչ թե ձեռք է բերում ժառանգի կարգավիճակ, այլ ժառանգների բացակայության, ինչպես նաև ժառանգատուի պարտատերերի կողմից օրենքով սահմանված ժամկետում որևէ պահանջ չներկայացնելու ուժով ձեռք է բերում սեփականության իրավունք ժառանգական զանգվածի նկատմամբ:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ հանգուցյալ Կարինե Քարամյանին սեփականության իրավունքով պատկանել են Երևանի Պարոնյան փողոցի 28 շենքի թիվ 65 և Գրիբոյեդովի փողոցի 44 շենքի թիվ 28 բնակարանները: Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 05.12.2006 թվականի վճռով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ Կարինե Քարամյանը ժառանգներ չունի և վերջինիս մահից հետո ժառանգական գույքի՝ Երևանի Պարոնյան փողոցի 28 շենքի թիվ 65 բնակարանի նկատմամբ սահմանված ժամկետում ժառանգություն չի բացվել: Նշվածի հիման վրա հանգուցյալ Կ.Քարամյանի գույքը համարվել է անժառանգ գույք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, անցել է ժառանգության բացման վայրի համայնքի սեփականությանը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Ի.Շահումյանը օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետում Կարինե Քարամյանի նկատմամբ ունեցած իր պահանջը չի ներկայացրել ժառանգության բացման վայրի նոտարին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կարինե Քարամյանի ամբողջ գույքը ճանաչվել է անժառանգ գույք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան, անցել է ժառանգության բացման վայրի թաղային համայնքների սեփականությանը:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում նաև վճռաբեկ բողոքի պատճառաբանությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի խախտման մասին, քանի որ նշված հոդվածը վերաբերում է **ժառանգների** պատասխանատվությանը, մինչդեռ սույն դեպքում վերը նշված հիմնավորումներով արդեն իսկ հերքվել է թաղապետարանների՝ ժառանգ հանդիսանալու փաստը: 3-446 (ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1225.

1. Ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի:
2. Ժառանգությունը պայմանով կամ վերապահումներով ընդունել չի թույլատրվում:
3. Ժառանգի կողմից ժառանգության մի մասի ընդունումը նշանակում է իրեն հասանելիք ամբողջ ժառանգության ընդունում, անկախ այն բանից, թե ինչ է այն իրենից ներկայացնում և որտեղ է գտնվում:
4. Ժառանգության ընդունումը մեկ կամ մի քանի ժառանգների կողմից չի նշանակում դրա ընդունում մնացած ժառանգների կողմից:
5. Ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

6. Ժառանգի կողմից ժառանգությունը չընդունելը հանգեցնում է նույն հետևանքներին, ինչը ժառանգությունից հրաժարվելն առանց այն անձին նշելու, հոգուտ որի նա հրաժարվել է ժառանգությունից, եթե այլ բան սահմանված չէ սույն օրենսգրքով:

7. Եթե ժառանգն օրենքով սահմանված կարգով սնանկ է ճանաչվել, ապա նրա կողմից ժառանգությունը չընդունելը չի համարվում ժառանգությունից հրաժարում:

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1226.

1. Ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

2. Այն դեպքում, երբ ժառանգը դիմումը նոտարին չի հանձնում անձամբ, ապա նման դիմումի տակ ժառանգի ստորագրությունը պետք է վավերացնի նոտարը կամ նոտարական գործողություններ կատարելու համար լիազորված պաշտոնատար անձը:

Ժառանգության ընդունումը ներկայացուցչի միջոցով հնարավոր է, եթե լիազորագրում հատուկ նախատեսված է այն ընդունելու լիազորությունը:

3. Եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը՝

1) միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ունեցություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար.

2) իր հաշվին կատարել է գույքը պահպանելու ծախսեր.

3) իր հաշվից վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ժառանգության ընդունման վերաբերյալ դատական պրակտիկայում խնդիրներ հաճախ են առաջանում: Այդ պատճառով քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ և 1226-րդ հոդվածների վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի որոշումները բազմաթիվ են:

Վճռաբեկ դատարանը ժառանգության ընդունման եղանակներին անդրադարձավ դեռևս 2007 թվականին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը նախատեսել է ժառանգության ընդունման երկու եղանակ՝ ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելը և ժառանգի կողմից ժառանգությունը փաստացի տիրապետելը կամ կառավարելը: Ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել այդ գույքը, ինչը հանդիսանում է ժառանգական գույքի նկատմամբ ժառանգի սեփականության իրավունքի ծագման նախապայման:

Սույն քաղաքացիական գործում առկա Երևանի Աջափնյակ համայնքի թաղապետարանի 30.08.2006 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ Արմեն Հակոբյանը մինչև մահը՝ 27.04.2006 թվականը, բնակվել է Երևանի Ա. Վշտունու թիվ 65 տանը: Այսինքն, վեճի առարկա գույքը փաստացի տիրապետման ուժով ընդունել է ժառանգությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը Վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ վեճի առարկա գույքը Արմեն Հակոբյանի մահից հետո ներառված է եղել նրա ժառանգության զանգվածի կազմում:

Հետևաբար, անհիմն է հայցի մերժման հիմքում դրված Վերաքննիչ դատարանի վճռի պատճառաբանությունն այն մասին, որ Արմեն Հակոբյանը Աղաբեկ Հակոբյանի և Մալաքսիմ Կարապետյանի մահից հետո բնակվելով վեճի առարկա տանը նոտարական գրասենյակ չի դիմել և օրենքով սահմանված կարգով ժառանգությունը չի ձևակերպել, հետևաբար, վեճի առարկա գույքը նրան չի պատկանել: 3-1621(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ օրենսդիրը նախատեսել է ժառանգության ընդունման երկու եղանակ՝ ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելը և ժառանգի կողմից ժառանգությունը փաստացի տիրապետելը կամ կառավարելը: Ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել այդ գույքը, ինչը հանդիսանում է ժառանգական գույքի նկատմամբ ժառանգի սեփականության իրավունքի ծագման նախապայման:

2. Դատական պրակտիկայում հիմնական վեճերն ընթանում են օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասով փաստացի տիրապետմամբ կամ կառավարմամբ ժառանգությունն ընդունելու եղանակներին:

Վճռաբեկ դատարանն առաջին հերթին նշեց.

Եթե օրենսդիրը դիմում տալու եղանակով ժառանգության ընդունման հատուկ ընթացակարգ է նախատեսել (ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին վեցամսյա ժամկետում հանձնելը), ապա փաստացի տիրապետման և կառավարման եղանակով ժառանգության ընդունումը կարող է տեղի ունենալ ժառանգի կողմից ամենատարբեր բնույթի ակտիվ գործողություններ սկսելու հիմքով, որպիսիք ուղղված են ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման հնարավորությունների ապահովմանը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով ժառանգի կողմից ժառանգությունն ընդունած կամ չընդունած լինելու փաստի գնահատման հարցում էական նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե արդյոք առկա է ժառանգի կամքը և ցանկությունը՝ ընդունելու ժառանգությունը, թե ոչ, և արդյոք ժառանգությունն ընդունելու համար ժառանգը միջոցներ (ակտիվ գործողություններ) է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ երբ ժառանգը միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար:

Սույն գործի փաստերից ելնելով, Սամվել Սարգսյանի առաջին հերթի ժառանգ Հարություն Սարգսյանը վերը նշված ակտիվ գործողությունները կատարել է գույքը երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու և դրա նկատմամբ իր տիրապետությունը հաստատելու նպատակով:

Վերը նշված պատճառաբանություններով Վճռաբեկ դատարանը սույն բողոքի առաջին հիմքում նշված՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի խախտման, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1215-րդ հոդվածի, 1225-1226-րդ հոդվածների կիրառելիության վերաբերյալ փաստարկները հիմնավոր է համարում:

Նշված հոդվածների խախտումը հանգեցրել է քաղաքացիական գործի սխալ լուծման, ինչը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 226-րդ և 227-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վճռի բեկանման բավարար հիմք է: 3-1224 (ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

Հետագայում նույնպես Վճռաբեկ դատարանը հղում կատարելով վերոնշյալ որոշմանը, վերահաստատեց իր դիրքորոշումը մեկ այլ գործով:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը իր 05.09.2007 թվականի թիվ 3-1224(ՎԴ) որոշմամբ անդրադարձել է փաստացի տիրապետման եղանակով ժառանգության ընդունման հարցին և արձանագրել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1126-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով ժառանգի կողմից ժառանգությունն ընդունած կամ չընդունած լինելու փաստի գնահատման հարցում էական նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե արդյոք առկա են ժառանգի կամքը և ցանկությունը՝ ընդունելու ժառանգությունը, թե ոչ, և արդյոք ժառանգությունն ընդունելու համար ժառանգը

միջոցներ (ակտիվ գործողություններ) է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ունեւորություններից և հավակնություններից պաշտպանելու համար:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Սերյոժա Եղիազարյանի մահից հետո Երևանի Տիգրան Մեծի փողոցի 37 շենքի թիվ 12 բնակարանը տիրապետել և տան հետ կապված ծախսերը կատարել է Մարգարիտ Եղիազարյանը, իսկ Լևոն Եղիազարյանը 1985 թվականից չի բնակվել այդ բնակարանում և չի տիրապետել ու կառավարել այն, սույն գործում առկա չէ Լևոն Եղիազարյանի կողմից Սերյոժա Եղիազարյանի ժառանգության ընդունման համար ակտիվ գործողություններ կատարելու և գույքը պահպանելու համար միջոցներ ձեռնարկելու վերաբերյալ որևէ ապացույց:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սերյոժա Եղիազարյանի մահից հետո մնացած ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետել ու կառավարել է Մարգարիտ Եղիազարյանը, այսինքն՝ փաստացի տիրապետման եղանակով ընդունել է ժառանգությունը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լևոն Եղիազարյանի ժառանգության բացման ժամանակ վիճելի բնակարանի՝ Սերյոժա Եղիազարյանին պատկանող 1/3 բաժինը ժառանգության զանգվածի մեջ չի մտել, և Լևոն Եղիազարյանն այդ բաժնի նկատմամբ որևէ իրավունք չունի: ԵԲՂ/0119/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

Վերոնշյալ որոշումների ամփոփումը ցույց է տալիս, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով ժառանգի կողմից ժառանգությունն ընդունած կամ չընդունած լինելու փաստի գնահատման հարցում էական նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե արդյոք առկա են ժառանգի կամքը և ցանկությունը՝ ընդունելու ժառանգությունը, թե ոչ, և արդյոք ժառանգությունն ընդունելու համար ժառանգը միջոցներ (ակտիվ գործողություններ) է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ունեւորություններից և հավակնություններից պաշտպանելու համար:

3. Մյուս խնդիրը կապված է փաստացի տիրապետման կամ կառավարման հիմքով ժառանգության ընդունելու գործերի դատավարական կողմին:

Վճռաբեկ դատարանը նմանատիպ գործերով միշտ բարձրացնում է այն իրավական հարցադրումը, թե արդյոք քննվող գործով ժառանգն ընդունել է ժառանգությունը:

Դա դրսևորվեց գործերից մեկով, որտեղ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքի հիմքում բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանը վճռաբեկ բողոքի հիմքի շրջանակներում պետք է քննարկման առարկա դարձնի հետևյալ իրավական հարցը.

Արդյո՞ք Սերյոժա Բալասանյանը փաստացի տիրապետման հիմքով ընդունել է Թամարա Բալասանյանի ժառանգությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի: Ժառանգի կողմից ժառանգության մի մասի ընդունումը նշանակում է իրեն հասանելիք ամբողջ ժառանգության ընդունում, անկախ այն բանից, թե ինչ է այն իրենից ներկայացնում և որտեղ է գտնվում: Նույն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ունեւորություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար, իր հաշվին կատարել է գույքը պահպանելու ծախսեր, իր հաշվից վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Սերյոժա Բալասանյանը դեռևս 03.05.1996 թվականից դուրս է գրվել Երևանի Այգեստանի 10-րդ փողոցի 2-րդ շենքի 58-րդ բնակարանի հասցեից և հաշվառվել Մոսկվա, Սվետլագորսկի նրբանցք, տուն 5, բնակարան 53 հասցեում: Գործում առկա 18.03.2004 թվականի տեղեկանքով հաստատվել է, որ Թամարա Բալասանյանի մահից հետո Սերյոժա Բալասանյանը չի բնակվել Երևանի Այգեստանի 10-րդ փողոցի 2-րդ շենքի թիվ 58-րդ հասցեում գտնվող բնակարանում, որը վկայում է, որ նա փաստացի չի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգական գույքը, հետևաբար, այն չի ընդունել:

Ինչ վերաբերում է «Արմենիա Տելեֆոն Կոմպանի» ՓԲԸ-ի 26.09.2006 թվականի թիվ 09/173 գրությամբ և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի 12.09.2006 թվականի տեղեկանքին, որոնք վկայում են Սերյոժա Բալասանյանի բաժանորդ լինելու մասին, ինչպես նաև Երևանի պետական համալսարանում աշխատելու վերաբերյալ տեղեկանքներին, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դրանցով չի կարող հիմնավորվել Սերյոժա Բալասանյանի կողմից վեճի առարկա գույքը փաստացի տիրապետելու փաստը:

Իսկ ինչ վերաբերում է Երևանի «Կենտրոն» թաղային համայնքի «Կենտրոն» համատիրության 01.09.2006 թվականի տեղեկանքին, ապա այն հերքվում է նույն մարմնի կողմից տրված մեկ այլ 05.03.2007 թվականի տեղեկանքով, հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն այն չի համարում Սերյոժա Բալասանյանի կողմից փաստացի տիրապետման ուժով ժառանգության ընդունումը հիմնավորող ապացույց:

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ Վլադիմիր Բալասանյանը հաշվառված լինելով շարունակել է բնակվել Երևանի Այգեստանի 10-րդ փողոցի, 2-րդ շենքի, թիվ 58-րդ հասցեում գտնվող բնակարանում, հաստատված է համարել, որ Վլադիմիր Բալասանյանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով՝ փաստացի տիրապետման եղանակով ընդունել է ժառանգությունը: 3-183(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

4. Հետագա գործերում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև այն ապացույցներին, որոնցով կարող են ապացուցվել փաստացի տիրապետմամբ կամ կառավարմամբ ժառանգությունն ընդունելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածները, նշեց.

սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գառնիկ Նազարյանի կողմից ժառանգական գույք հանդիսացող բնակելի տանը մշտապես բնակվելու, այն տիրապետելու և կառավարելու հանգամանքը ապացուցված է գործին մասնակցող անձանց բացատրություններով և վկաների ցուցմունքներով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանը գործին մասնակցող անձանց բացատրությունները և վկաների ցուցմունքները որպես ապացույց բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության չի ենթարկել, դրանք միմյանց հետ համակցության մեջ չի գնահատել:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով ձեռք բերված ապացույցներով (գրավոր ապացույցներ և կողմերի բանավոր բացատրություններ, վկաների ցուցմունքներ) պարզել է գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքները: Սակայն Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության չի ենթարկել գործին մասնակցած անձանց, ներառյալ պատասխանող Գագիկ Նազարյանի բացատրությունները, վկաների ցուցմունքները, որոնցով հաստատվում է Գառնիկ Նազարյանի կողմից ժառանգական գույքի փաստացի տիրապետումը, ինչպես նաև Գառնիկ Նազարյանի և Մառլենա Մանասերյանի ազգակցական կապը: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ, 53-րդ հոդվածների և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքը Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում: 3-1125(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

Վերոնշյալ որոշումներից հետևում է, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստը փաստացի տիրապետմամբ ժառանգությունն ընդունելու փաստի հաստատումն է, և ժառանգական գույքի փաստացի տիրապետելու փաստը կարող է ապացուցվել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածով նախատեսված ապացույցների տեսակներով, այդ թվում գործին մասնակցող անձանց և վկաների ցուցմունքներով:

5. Վերոնշյալ որոշումների հիման վրա դատական պրակտիկայում երբեմն հարցեր են բարձրացվում, թե կոնկրետ ինչպիսի ապացույցներով կարող են հաստատվել գույքի տիրապետման կամ կառավարման փաստերը:

Այդ հարցերը որոշակիորեն կարգավորվում են նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի 2000 թվականի օգոստոսի 14-ի N 523 հրամանի 176-րդ կետով:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով վերոնշյալ հրամանը, նշեց.

ՀՀ արդարադատության նախարարի 14.08.2000 թվականի թիվ 523 հրամանի 179-րդ կետի համաձայն՝ ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվում է ժառանգությունն ընդունած, այսինքն՝ ժառանգական գույքը փաստորեն տիրապետող կամ կառավարող ժառանգներին կամ ժառանգությունն ընդունելու մասին ժառանգության բացման վայրի նոտարական գրասենյակին դիմում ներկայացրած ժառանգներին:

Ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում փաստացի տիրապետել կամ կառավարել է ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը՝

1) միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոստնագություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար,

2) իր հաշվին կատարել է գույքը պահպանելու ծախսերը,

3) իր հաշվից վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները:

Գույքի տիրապետման կամ կառավարման ապացույց կարող է հանդիսանալ բնակարանային շահագործման մարմինների, համատիրությունների, բնակարանային-շինարարական կոոպերատիվների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և օրենսդրությամբ համապատասխան փաստաթուղթ տալու իրավունք ունեցող այլ մարմինների կողմից տրված տեղեկանքը, կամ այլ ապացույցներ, որոնք ուղղակիորեն հաստատում են այն փաստը, որ ժառանգատուի մահից հետո ժառանգը փաստացի տիրապետել և կառավարել է ժառանգական գույքը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ վերը նշված հանգամանքը ապացուցված է համարվել թաղային լիազոր Ս. Ասատրյանի կողմից՝ 08.02.2005 թվականին տրված տեղեկանքի հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի համաձայն՝ գրավոր ապացույցներ են սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված կարգով ձեռք բերված տեղեկությունները, որոնց հիման վրա դատարանը պարզում է գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը:

Այդ տեղեկությունները հաստատվում են գրավոր և իրեղեն ապացույցներով, փորձագետների եզրակացություններով, վկաների ցուցմունքներով, գործին մասնակցող անձանց բացատրություններով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանը վճռի հիմքում դնելով թաղային լիազորի կողմից 08.02.2005 թվականին տրված տեղեկանքը, այն որպես ապացույց բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության չի ենթարկել, այն մեկ այլ ապացույցի՝ նույն թաղային լիազորի դատաքննությամբ տրված բացատրության հետ իրենց համակցության մեջ չի գնահատել, որի պարագայում, վիճելի գույքի տիրապետումը հավաստող ապացույց հանդիսացող թաղային լիազորի տեղեկանքում նշված փաստերի իրականությանն անհամապատասխանությունը ակնհայտ կդառնար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով ձեռք բերված ապացույցներով (գրավոր ապացույցներ և կողմերի բանավոր բացատրություններ) պարզել է գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը: Սակայն դատարանը կողմերի ներկայացրած յուրաքանչյուր ապացույց չի գնահատել գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Բացի այդ վերաքննիչ դատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության չի ենթարկել նաև Հասմիկ Խուրշուդյանի, Սվետլանա Սաղաթեյանի և Տորիկ Ներսիսյանի բացատրությունները, որոնցով հաստատվում է Միշա Վարդանյանի կողմից ժառանգական գույքի փաստացի տիրապետումը: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի հիմքը Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի: Ժառանգությունը պայմանով կամ վերապահումներով ընդունել չի թույլատրվում: Ժառանգի կողմից ժառանգության մի մասի ընդունումը նշանակում է իրեն հասանելիք ամբողջ ժառանգության ընդունում, անկախ այն բանից, թե ինչ է այն իրենից ներկայացնում և որտեղ է այն գտնվում: Ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման:

Նույն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար, իր հաշվին կատարել է գույքը պաշտպանելու ծախսերը, իր հաշվից վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վարդան և Միշա Վարդանյանները ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետել են և նրանց տվյալ դեպքում պետք է դիտել յուրաքանչյուրին 1/2 մասով ընդունած ժառանգներ: Հետևաբար, սույն վճռաբեկ բողոքի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ, 1226-րդ և 1227-րդ հոդվածները սույն վեճի նկատմամբ կիրառելի լինելու վերաբերյալ հիմքը Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում: 3-938(ՎԴ) 2007 թվականի հունիսի 1

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ գույքի տիրապետման կամ կառավարման ապացույց կարող է հանդիսանալ նաև բնակարանային շահագործման մարմինների, համատիրությունների, բնակարանային-շինարարական կոոպերատիվների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և օրենսդրությամբ համապատասխան փաստաթուղթ տալու իրավունք ունեցող այլ մարմինների կողմից տրված տեղեկանքը, կամ այլ ապացույցներ, որոնք ուղղակիորեն հաստատում են այն, որ ժառանգը փաստացի ընդունել է ժառանգությունը:

6. Դատական պրակտիկայում երբեմն հարցեր են առջանում այն դեպքում, երբ ժառանգության զանգվածի մեջ ներառվում է ոչ թե ամբողջ գույքը, այլ դրա որոշակի մասը: Նման դեպքերում հարց է առաջանում, թե արդյոք ամբողջ գույքի փաստացի տիրապետումը կարող է համարվել կոնկրետ ժառանգության ընդունում:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց պետք է գնահատի գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությամբ Վճռաբեկ դատարանը պարզեց, որ Վերաքննիչ դատարանը Կիմա Սարգսյանի կողմից վիճելի ժառանգությունը փաստացի տիրապետման և կառավարման հիմքով ընդունելու հանգամանքը ապացուցված է համարել բավարար ապացույցների բացակայությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած հանգամանքները:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կիմա Սարգսյանի կողմից վիճելի հասցեում միայն հաշվառված լինելը և մշտապես բնակվելը դեռևս հիմք չէ ժառանգական գույքը փաստացի

կառավարման և տիրապետման հիմքով ընդունած ճանաչելու համար, քանի որ տվյալ դեպքում ժառանգական գույքը ոչ թե ամբողջ տունն է, այլ տան սեփականության իրավունքում 2/3 բաժինը: Հետևաբար, հայցվորը պետք է դատարան ներկայացնեք այնպիսի ապացույցներ, որոնցով կհաստատվեն հատկապես վերջինիս կողմից Սամվել Սարգսյանի բաժինը փաստացի տիրապետելու և կառավարելու հանգամանքները, ինչը հայցվորի կողմից չի արվել:

Գործում առկա՝

- Գազասպատման կենցաղային համակարգի տեխնիկական սպասարկման վերաբերյալ պայմանագիրը «Հայռուսգագարդ» ՓԲԸ-ի հետ 12.02.2006 թվականին կնքվել է Սամվել Սարգսյանի անունից,

- Գազամատակարարման ներտնային համակարգի փականագործի 12.02.2006 թվականի այցի կտրոնով հիմնավորվում է ընդամենն այն փաստը, որ տանը տեղադրված է մեկ գազօջախ, սակայն գործում առկա ապացույցներով չի հիմնավորվել վիճելի տան՝ Սամվել Սարգսյանի բաժինը գազաֆիկացնելու և գազասպատման սարք տեղադրելու հանգամանքը:

- Կիմա Սարգսյանի հետ կնքված՝ «ԱրմենՏել» ՀՀ ՓԲԸ-ի կողմից բաժանորդին մատուցվող հեռախոսակապի ծառայությունների թիվ 410021103 պայմանագիրը կնքվել է 27.04.2006 թվականին,

- Վիճելի հասցեի հեռախոսի, էլեկտրաէներգիայի և գազի վարձավճարների մուծման անդորրագրերում որպես վճարող նշված է Սամվել Սարգսյանը, իսկ վերջինիս մահից հետո վճարումները Սամվել Սարգսյանի անունով Կիմա Սարգսյանի կողմից կատարված լինելու փաստը որն էլ այլ ապացույցով չի հիմնավորվել:

Այսպիսով՝ հայցվորն իր կողմից ժառանգական գույքի կառավարմանն ուղղված գործողություններն սկսել է իրականացնել ժառանգության բացումից ավելի քան 11 ամիս անց՝ 27.04.2006 թվականին «ԱրմենՏել» ՀՀ ՓԲԸ-ի հետ կնքելով բաժանորդին մատուցվող հեռախոսակապի ծառայությունների թիվ 410021103 պայմանագիրը կնքելով: 3-1224(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ վիճելի հասցեում միայն հաշվառված լինելը և մշտապես բնակվելը դեռևս հիմք չէ ժառանգական գույքը փաստացի կառավարման և տիրապետման հիմքով ընդունած ճանաչելու համար, քանի որ տվյալ դեպքում ժառանգական գույքը ոչ թե ամբողջ տունն է կամ հողամասը, այլ տան սեփականության իրավունքում համապատասխան բաժինը: Հետևաբար պետք է դատարան ներկայացվեն այնպիսի ապացույցներ, որոնցով կհաստատվեն ժառանգի կողմից հատկապես ժառանգատուի բաժինը փաստացի տիրապետելու և կառավարելու հանգամանքները:

7. Վճռաբեկ դատարանը հետագա գործերում կոնկրետ օրինակով ցույց տվեց ժառանգությունը փաստացի տիրապետմամբ ընդունելու դրսևորումները:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Սույն գործով, Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1215-րդ, 1216-րդ, 1221-րդ հոդվածները, 1226-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, 1227-րդ հոդվածի 1-ին կետը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածը, 53-րդ հոդվածի 1-ին կետը, Մխիթար Ասատրյանի վերաքննիչ բողոքը մերժելիս պատճառաբանել է, որ «Տվյալ դեպքում վերաքննիչ բողոք բերած անձի կողմից դատարանում գործի քննության ժամանակ չի ներկայացվել որևէ ապացույց, որը թույլ կտար կատարել միանշանակ հետևություն առ այն, որ բողոքաբերը փաստացի տիրապետման ուժով ընդունել է ժառանգությունը: Վերջինիս կողմից ներկայացված և գործին կցված հայտարարություններն ու դատաքննության ժամանակ տրված վկաների ցուցումները, տեղամասի լիազոր ներկայացուցչի 27.05.2011թ., 30.07.2011թ. և 11.11.2011թ., էրեբունու զինկոմիսարիատի 26.02.2008թ. տեղեկանքները, ինչպես նաև Մ. Ասատրյանի զինվորական գրքույկը չեն կարող հայցը բավարարելու հիմք հանդիսանալ: Դատարանը դրանք հետազոտել է և իրավացիորեն հանգել հետևության, որ հայցվորի կողմից ներկայացված ապացույցները բավարար չեն հայցը բավարարելու համար: Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ գործով ներկայացված չեն բավարար թույլատրելի և վերաբերելի ապացույցներ, որոնցով կարող էր հիմնավորվել հայցվոր Մխիթար Ասատրյանի կողմից փաստացի տիրապետմամբ ժառանգատու Սարգսյանի ժառանգությունն ընդունելու հանգամանքը: Հետևում է, որ ընդհանուր իրավասության դատարանն իրավացիորեն հանգել է այն հետևության, որ փաստացի

տիրապետման հիմքով ժառանգատու Մարգարիտ Գրիգորի Ասատրյանի մահվանից հետո ներկայացման իրավունքով հայցվոր Մխիթար Ասատրյանին ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու և այդ հիմքով նրա սեփականության իրավունքը ժառանգական գույքի 1/2 մասի նկատմամբ ճանաչելու, ինչպես նաև Նարգիզ Ասատրյանին 11.10.2010թ. տրված ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրն ամբողջովին անվավեր ճանաչելու պահանջներն անհիմն են և ենթակա են մերժման»:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը գործին մասնակցող անձանց բացատրությունները, վկաների ցուցմունքները, Ալբերտ Դավթյանի հայտարարությունը, համատիրության կողմից տրված տեղեկանքները՝ որպես ապացույց, բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտությամբ չի գնահատել համակցության մեջ, որպիսի ապացույցները փաստական տվյալներ են պարունակում առ այն, որ Մխիթար Ասատրյանը ժառանգության բացման ժամանակ ժառանգական գույք հանդիսացող Երևանի Ջրաշեն 1-ին փողոցի 1-ին նրբանցքի թիվ 4 տանը բնակվել է և նշված հասցեից գինվորական ծառայության է զորակոչվել, ավելին վերջինս զորացրվելուց հետո վերադարձել է նշված տուն և շարունակել բնակվել այնտեղ: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Մխիթար Ասատրյանը փաստացի տիրապետման և կառավարման հիմքով ներկայացման իրավունքով ընդունել է ժառանգական գույքը:

Միաժամանակ, Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության կողմից Մարգարիտ Գեորգիի Ասատրյանի անվամբ 01.12.1993 թվականին տրված թիվ 7858 սեփականության վկայագիրը Մարգարիտ Գրիգորի Ասատրյանին պատկանելու իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստը հաստատելու պահանջին, գտել է, որ «Մխիթար Ասատրյանի՝ իրավաբանական փաստը ճանաչելու պահանջն ըստ էության ուղղված է վերջինիս կողմից ներկայացման իրավունքով ժառանգությունն ընդունելուն: Տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջի մերժմանը, արդեն իսկ փաստել է, որ ընդհանուր իրավասության դատարանի նման հետևությունն օրինական է և հիմնավոր: Նման պայմաններում անդրադառնալ ժառանգության իրավունքի վկայագրի պատկանելության հանգամանքը հիմնավորող իրավաբանական փաստի հաստատմանը, Վերաքննիչ դատարանը գտնում է անհիմն և առարկայագուրկ՝ նկատի ունենալով, որ բողոքաբերի վկայակոչած՝ 01.12.1993 թ. Մարգարիտ Ասատրյանին տրված թիվ 7858 սեփականության վկայագիրը փաստացի գոյություն չունի, քանի որ Նարգիզ Ասատրյանը ժառանգության իրավունքի վկայագրի համաձայն ընդունել է ժառանգական զանգվածի մեջ մտնող վիճելի գույքը: Ավելին, ՀՀ ԿԱ ԱԳԿ ՊԿ աշխատակազմի տարածքային ստորաբաժանման 19.10.2010թ. թիվ 2753055 սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի համաձայն այն սեփականության իրավունքով գրանցվել է վերջինիս անվամբ»:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ պատճառաբանությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ժառանգատու Մարգարիտ Գրիգորի Ասատրյանի ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետման և կառավարման հիմքով Մխիթար Ասատրյանի կողմից ընդունելու պայմաններում ծագում է իրավաբանական նշանակություն ունեցող՝ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության կողմից Մարգարիտ Գեորգիի Ասատրյանի անվամբ 01.12.1993 թվականին տրված թիվ 7858 սեփականության վկայագիրը Մարգարիտ Գրիգորի Ասատրյանին պատկանելու փաստը հաստատելու Մխիթար Ասատրյանի պահանջի իրավունքը: ԵԷԴ/0850/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

8. Օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասը նշում է, որ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով: Պրակտիկայում նշված կանոնի կիրառումը բավականին հարցեր էր առաջացնում այն դեպքերում, երբ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու դիմումը ներկայացվում է ոչ թե ժառանգության բացման վայրի նոտարին, այլ այլ նոտարական գրասենյակ: Օրենսգրքի նշված նորմի տառացի մեկնաբանությամբ ստացվում է, որ ժառանգությունը չի ընդունվել, սակայն միանշանակ եզրակացնել, որ ժառանգի կողմից նման գործողությունների կատարումից հետո ժառանգությունն ընդհանրապես չի ընդունվել, չէր բխի ժառանգության ընդունման վերաբերյալ օրենսդրական կանոնակարգումներից:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ այդ հարցին և նշեց.

սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 12.02.2008 թվականին Հասմիկ Հարությունյանը Շենգավիթի նոտարական գրասենյակում հայտարարություն է տվել մոր ժառանգությունն ըստ կտակի ընդունելու մասին: Տվյալ դեպքում Շենգավիթի նոտարական գրասենյակին ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ Հասմիկ Հարությունյանի դիմումի հանձնելն ինքնին հիմք չէ վերջինիս այդ եղանակով ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու համար, քանի որ Հրիտա Հակոբյանի ժառանգության բացման վայրը Էրեբունու նոտարական գրասենյակն է: Այսինքն՝ ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ դիմումը պետք է ներկայացվեր Էրեբունու տարածքի նոտարին: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հասմիկ Հարությունյանը ժառանգությունն ընդունելու համար Շենգավիթի նոտարական գրասենյակում հայտարարություն տալով կատարել է ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետմանը և կառավարմանն ուղղված կոնկրետ դեմ գործողություններ՝ կոնկրետ նպատակ ունենալով իր տիրապետման տակ վերցնել ժառանգական գույքը:

Եթե օրենսդիրը դիմում տալու եղանակով ժառանգության ընդունման հատուկ ընթացակարգ է նախատեսել (ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին վեցամսյա ժամկետում հանձնելը), ապա փաստացի տիրապետման և կառավարման եղանակով ժառանգության ընդունումը կարող է տեղի ունենալ ժառանգի կողմից ամենատարբեր բնույթի ակտիվ գործողություններ սկսելու հիմքով, որպիսիք ուղղված են ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման հնարավորությունների ապահովմանը (տե՛ս Կիմա Սարգսյանի ընդդեմ Հարություն Սարգսյանի, Վարդուհի Սարգսյանի և Անժելա Սարգսյանի՝ փաստացի տիրապետման եղանակով բնակարանի ժառանգությունն ընդունած համարելու պահանջի մասին թիվ 3-1224(ՎԴ) քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի որոշումը):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հասմիկ Հարությունյանը Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի նկատմամբ ըստ կտակի ժառանգությունը չի ընդունել, այլ ընդունել է փաստացի տիրապետման հիմքով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի՝ Երևանի Լիսինյան փողոցի թիվ 61 հասցեում գտնվող տան և հողամասի նկատմամբ պետք է ճանաչել Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյաններին 1/4 (1/2 :2) բաժնով, Հասմիկ Հարությունյանին՝ 1/4 (1/2:2) բաժնով, իսկ Կոտայքի մարզի գյուղ Թեղենիքի 4-րդ փակուղու 1-ին փողոցի թիվ 4 հասցեում գտնվող տան և հողամասի, «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՄՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի, Երևանի Հայինայբանկի 6654/09 մասնաճյուղի թիվ 57433 հաշվում հասանելիք տոկոսների և փոխհատուցման հետ միասին առկա ավանդի նկատմամբ Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյաններին՝ 3/8 (3/4:2) բաժնով, Հասմիկ Հարությունյանին՝ 3/8 (3/4:2) բաժնով ժառանգությունն ընդունած ժառանգներ:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հենրիկ Համազասպի Հարությունյանի և Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի Երևանի Լիսինյան փողոցի թիվ 61 հասցեում

գտնվող տան և հողամասի նկատմամբ Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների ժառանգական բաժինը կկազմի 3/4 (1/2+1/4), Հասմիկ Հարությունյանի՝ 1/4, իսկ Կոտայքի մարզի գյուղ Թեղենիքի 4-րդ փակուղու 1-ին փողոցի թիվ 4 հասցեում գտնվող տան և հողամասի, «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՄՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի, Երևանի Հայինայբանկի 6654/09 մասնաճյուղի թիվ 57433 հաշվում հասանելիք տոկոսների և փոխհատուցման հետ միասին առկա ավանդի Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների ժառանգական բաժինը՝ 5/8 (3/8+1/4), Հասմիկ Հարությունյանին՝ 3/8:

Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով Հենրիկ Համազասպի Հարությունյանի և Հրիտա Հակոբյանի ժառանգական գույքի նկատմամբ համապատասխան բաժիններով պետք է ճանաչել Հենրիկ ու Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների և Հասմիկ Հարությունյանի սեփականության իրավունքը: ԵԲԴ/0272/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Վերը նշված որոշումը ցույց է տալիս, որ ժառանգության բացման վայրից այլ վայրի նոտարական գրասենյակին ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ դիմում հանձնելն ինքնին

հիմք չէ այդ եղանակով ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու համար: Այսինքն՝ ժառանգությունն ընդունելու վերաբերյալ դիմումը պետք է ներկայացվի ժառանգության բացման վայրի նոտարին: Միաժամանակ ժառանգի կողմից ժառանգությունն ընդունելու համար այլ նոտարական գրասենյակում հայտարարություն տալը ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետմանը և կառավարմանն ուղղված կոնկրետ գործողություն է՝ կոնկրետ նպատակ ունենալով իր տիրապետման տակ վերցնել ժառանգական գույքը:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ որոշման տրամաբանությամբ վերահաստատեց և զարգացրեց իր դիրքորոշումը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Ելնելով ժառանգական իրավահարաբերությունների բնույթից՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ժառանգության ընդունումը ժառանգի կողմից իրականացվող կանխամտածված, ակտիվ գործողությունների համակցություն է, որն ուղղված է ժառանգական գույքն իր սեփականությունը դարձնելուն: Այսինքն, թե ըստ օրենքի և թե ըստ կտակի ժառանգության ընդունման դեպքում ժառանգը պետք է գիտակցի և նրա գործողությունները պետք է նպատակաուղղված լինեն համապատասխան ժառանգության ընդունմանը:

Հետևաբար, ըստ կտակի ժառանգության ընդունման դեպքում ժառանգի կողմից պետք է ձեռնարկվեն ակտիվ քայլեր, որը պետք է ուղղված լինի հենց ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելուն: Ժառանգի գործողություններից պետք է բխի, որ դրանք միտված են ոչ թե ըստ օրենքի ժառանգությունն ընդունելուն (եթե ըստ կտակի ժառանգը նաև ըստ օրենքի ժառանգ է), այլ հենց ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելուն, որն էլ կարող է իրականացվել միայն ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում հանձնելու եղանակով:

Եթե օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ժառանգը միջոցներ չի ձեռնարկում ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու համար, ապա ժառանգությունը կատարվում է ըստ օրենքի:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Անի Մուրաֆյանը Երևանի Երգնկյան փողոցի թիվ 46 տունն իր գույքով կտակել է Մարինե Բերբերյանին: Անի Մուրաֆյանը մահացել է 05.06.2005 թվականին: Մարինե Բերբերյանը, ժառանգության բացման օրվանից վեցամսյա ժամկետում փաստացի տիրապետելով ժառանգական գույքը, այնուամենայնիվ չի դիմել նոտարական գրասենյակ ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու նպատակով:

Դատարանը, հայցի բավարարման, իսկ հակընդդեմ հայցի մերժման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ Մարինե Բերբերյանը ժառանգության բացման օրվանից վեցամսյա ժամկետում չի դիմել նոտարական գրասենյակ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալու համար, գտել է, որ կտակով թողնված ժառանգությունը չի ընդունվել: Բացի այդ, Դատարանն արձանագրել է նաև, որ Մարինե Բերբերյանը ևս փաստացի տիրապետել և շարունակում է կառավարել ժառանգական գույքը, ինչը չի ժխտել նաև Գեորգ Բերբերյանը:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի վճիռը բեկանելիս գտել է, որ Մարինե Բերբերյանը մոռաբորոջ մահից հետո փաստացի տիրապետել և կառավարել է նրա ժառանգական գույքը, հետևաբար նա ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ է: Վերաքննիչ դատարանը Մարինե Բերբերյանի հակընդդեմ հայցի՝ ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու պահանջի մասը բավարարելը պատճառաբանել է կտակի առկայությամբ: Միաժամանակ, անհիմն և առարկայազուրկ է համարել հակընդդեմ հայցի այն մասը, որը վերաբերում է ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու ժամկետի բացթողումը հարգելի համարելուն՝ մերժելով հակընդդեմ հայցի այդ մասը, քանի որ Մարինե Բերբերյանն Անի Մուրաֆյանի ժառանգությունը փաստացի ընդունած ժառանգ է:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում չհանձնելու պայմաններում Մարինե Բերբերյանի կողմից չի կատարվել գործողություն, որն ուղղված էր ըստ կտակի, այլ ոչ թե ըստ օրենքի ժառանգության ընդունմանը:

Ավելին, սույն գործով Մարինե Բերբերյանի կողմից ներկայացված հայցապահանջը «ժառանգությունն ընդունելու համար բաց թողնված ժամկետը հարգելի համարելու և ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջների մասին» վկայում է, որ վերջինս

գիտակցել է ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունած չլինելու, դրա համար նախատեսված ժամկետը բաց թողած լինելու հանգամանքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով, որ Մարինե Բերբերյանն Անի Մուրաֆյանի մահից հետո՝ 05.06.2005 թվականից, վեցամսյա ժամկետում չի դիմել նոտարական գրասենյակ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալու համար և չի ներկայացրել որևէ ապացույց, որով կհիմնավորվեր, որ վերջինս իր կամքից անկախ հանգամանքներով չի ներկայացրել ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ապացուցված չէ Մարինե Բերբերյանի կողմից ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու փաստը, ինչի արդյունքում ծագել են ըստ օրենքի ժառանգման իրավահարաբերություններ: ԵԱԲԴ/1018/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ժառանգության ընդունումը ժառանգի կողմից իրականացվող կանխամտածված, ակտիվ գործողությունների համակցություն է, որն ուղղված է ժառանգական գույքն իր սեփականությունը դարձնելուն: Այսինքն, թե ըստ օրենքի և թե ըստ կտակի ժառանգության ընդունման դեպքում ժառանգը պետք է գիտակցի և նրա գործողությունները պետք է նպատակաուղղված լինեն համապատասխան ժառանգության ընդունմանը:

Հետևաբար, ըստ կտակի ժառանգության ընդունման դեպքում ժառանգի կողմից պետք է ձեռնարկվեն ակտիվ քայլեր, որը պետք է ուղղված լինի հենց ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելուն: Ժառանգի գործողություններից պետք է բխի, որ դրանք միտված են ոչ թե ըստ օրենքի ժառանգությունն ընդունելուն (եթե ըստ կտակի ժառանգը նաև ըստ օրենքի ժառանգ է), այլ հենց ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելուն, որն էլ կարող է իրականացվել միայն ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում հանձնելու եղանակով:

Եթե օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ժառանգը միջոցներ չի ձեռնարկում ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու համար, ապա ժառանգությունը կատարվում է ըստ օրենքի:

9. Օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նախատեսում է, որ ժառանգության ընդունումը ներկայացուցչի միջոցով հնարավոր է, եթե լիազորագրում հատուկ նախատեսված է այն ընդունելու լիազորությունը: Պրակտիկայում հաճախ է բարձրացվում լիազորագրում հատուկ լիազորության բացակայության դեպքում ժառանգության ընդունման իրավական հետևանքների և ներկայացուցչի կողմից ժառանգությունն ընդունելու հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը լուծեց վերոնշյալ խնդիրները՝ նշելով.

Նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ ժառանգության ընդունումն իրականացվում է երկու եղանակով՝ ըստ կտակի և ըստ օրենքի: Ընդ որում, ժառանգման երկու եղանակի դեպքում էլ ժառանգի կողմից ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից **վեց ամսվա** ընթացքում:

Հատկանշական է, որ ինչպես ըստ կտակի, այնպես էլ ըստ օրենքի, այդ թվում նաև՝ փաստացի տիրապետման հիմքով ժառանգության ընդունման համար օրենսդիրը սահմանել է **վեցամսյա ժամկետ, որը** հաշվվում է ժառանգության բացման, այն է՝ ժառանգատուի մահվան օրվանից:

Օրենսդիրը նախատեսել է նաև ժառանգի կողմից դիմումը նոտարին անձամբ չհանձնելու դեպքում կատարել հետևյալ պայմաններից որևէ մեկը՝

- դիմումի տակ ժառանգի ստորագրությունը պետք է վավերացնի նոտարը, կամ
- նոտարական գործողություններ կատարելու համար լիազորված պաշտոնատար անձը:

Նշված պայմաններից բացի օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռել ժառանգին ժառանգությունն ընդունել ներկայացուցչի միջոցով, և այն էլ մեկ պայմանով, որ **լիազորագրում հատուկ նախատեսված լինի ժառանգությունն ընդունելու լիազորությունը:**

Փաստորեն, օրենսդիրը դիմում տալու եղանակով ժառանգության ընդունման հատուկ ընթացակարգ է նախատեսել՝ ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին **վեցամսյա** ժամկետում հանձնելը, հետևաբար ժառանգի կողմից ժառանգությունը ներկայացուցչի միջոցով

ընդունելու դեպքում լիազորագիրը ևս պետք է ժառանգի կողմից ներկայացուցչին տրամադրված լինի ժառանգության ընդունման համար օրենքով նախատեսված **վեցամսյա** ժամկետում:

Հետևաբար, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289-րդ հոդվածի և 290-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ուժով ժառանգության ընդունումը դիտվում է միակողմ գործարք՝ վերջինիս նկատմամբ կարող են կիրառվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 319-րդ հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորումները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 319-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ այլ անձի անունից գործելու լիազորության բացակայությամբ կամ նման լիազորությունների սահմանազանցմամբ գործարքը կնքված է համարվում այն կնքած անձի անունից և ի շահ նրա, եթե մյուս անձը (ներկայացվողը) հետագայում ուղղակի հավանություն չի տալիս տվյալ գործարքին:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ իրավական կարգավորումը և հաշվի առնելով ժառանգական իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ ժառանգի անունից լիազորության բացակայությամբ կամ նման լիազորությունների սահմանազանցմամբ (օրինակ՝ լիազորված է ընդունելու միայն ըստ օրենքի ժառանգությունը, բայց ընդունել է ըստ կտակի ժառանգությունը) ներկայացուցչի կողմից գործելու դեպքում վերջինիս գործողությունների արդյունքում իրավական հետևանքներ չեն առաջանում ներկայացվողի՝ ժառանգի համար: Այդպիսի հետևանքներ չեն առաջանում նաև լիազորությունների բացակայությամբ դիմում ներկայացրած անձի նկատմամբ: Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 319-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված կանոնների կիրառմանը, ապա ներկայացուցչի գործողություններին ապագայում հավանություն տալը կարող է տեղի ունենալ միայն ժառանգության ընդունման համար օրենքով նախատեսված **վեցամսյա ժամկետի ընթացքում**, ինչը հավասարազոր է ժառանգի կողմից անձամբ ժառանգությունն ընդունելուն, այնքանով որքանով նման հավանություն տալու համար ենթակա է կիրառման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված **ընթացակարգը**: ԵԿԴ/2472/02/08 2013 թվականի ապրիլի 05

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1227.

1. Ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում:
2. Եթե ժառանգության իրավունքն այլ անձանց համար ծագում է ժառանգությունից ժառանգի հրաժարվելու դեպքում, ապա նրանք կարող են ժառանգությունն ընդունել սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ժամկետի մնացած մասի, իսկ եթե այն երեք ամսից պակաս է, ապա երեք ամսվա ընթացքում:
3. Այն անձինք, որոնց համար ժառանգության իրավունքն առաջանում է միայն այլ ժառանգի կողմից ժառանգությունը չընդունելու դեպքում, կարող են ժառանգությունն ընդունել սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ժամկետն ավարտվելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսդիրը ժառանգության ընդունման ժամկետ է համարում ժառանգության բացման պահից վեցամսյա ժամկետը:

Պրակտիկայում երբեմն հարցեր են առաջանում այդ ժամկետների հաշվարկի հետ կապված: Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկի օրինակով ցույց տվեց այդ հաշվարկների կատարման կարգը:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով 1225-1227-րդ հոդվածները, նշեց.

սույն գործով Դատարանը, պատճառաբանելով, որ Արեգնազ Մանուկյանը մահացել է 07.09.2005 թվականին, իսկ Քրիստինե Սուլթանյանը ժառանգության ընդունման համար Նոտարին է դիմել 10.07.2006 թվականին, հանգել է այն հետևության, որ 10.07.2006 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը Քրիստինե Սուլթանյանին տրվել է ՀՀ քաղաքացիական

օրենսգրքով սահմանված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո ներկայացված դիմումի հիման վրա, հետևաբար այն անվավեր վարչական ակտ է:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ Կենտրոն նոտարական տարածքին հասցեագրված դիմումով Քրիստինե Սուլթանյանը խնդրել է Արեգնազ Մանուկյանի մահից հետո մնացած անշարժ գույքի նկատմամբ տալ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիր: Դիմումը տպագիր ձևով թվագրված է «02.12.2005թ.», սակայն դրա ժամանակաթվի վրա առկա է ձեռագիր փոփոխություն, որի հետևանքով դիմումի ամսաթիվը դարձել է «10.07.12.2006թ.»։ 29.04.2003 թվականի կտակի դարձերեսին 10.11.2005 թվականին նոտարական կարգով կատարվել է «Կտակը մնացել է անփոփոխ» մակագրությունը: Ժառանգական գործից պատճենահանված Երևանի Մալաթիա-Մեքաստիա թաղամասի «Լիլիա» համատիրության 29.11.2005 թվականի երկու տեղեկանքները տրվել են նոտարական գրասենյակ ներկայացնելու համար, իսկ Արեգնազ Մանուկյանի՝ 07.09.2005 թվականի մահվան վկայականի վրա կատարվել են հետևյալ նշումները՝ «Ժ/գ-5293» և «3-2/12-05»: Ընդ որում, Քրիստինե Սուլթանյանին ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվել է 10.07.2006 թվականին և թիվ 5293/2005թ. ժառանգական գործի շրջանակներում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Արեգնազ Մանուկյանի՝ 07.09.2005 թվականի մահվան վկայականի վրա կատարված նշումները և 10.07.2006 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագրում նշված ժառանգական գործի համարը նույնական են: Կտակի դարձերեսին առկա մակագրությունը կատարված է 10.11.2005 թվականին, իսկ Երևանի Մալաթիա-Մեքաստիա թաղամասի «Լիլիա» համատիրության երկու տեղեկանքները նոտարական գրասենյակ ներկայացնելու համար տրվել են 29.11.2005 թվականին: Այսինքն՝ նշված փաստաթղթերը Քրիստինե Սուլթանյանը ձեռք է բերել ժառանգությունն ընդունելու հարցը կարգավորելու համար, իսկ ժառանգության ընդունման դիմումը թվագրված է 02.12.2005 թվականին:

Ավելին, Քրիստինե Սուլթանյանի կողմից ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնված դիմումի վրա ի սկզբանե գրված է եղել 02.12.2005 ամսաթիվը, որը ձեռագիր եղանակով փոփոխվել է և գրվել է «10.07.12.2006թ.»։ Ի դեպ, վերոնշյալ ձեռագիր փոփոխության և Քրիստինե Սուլթանյանին ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի 10.07.2006 թվականի վկայագրի ամսաթիվերը նույնական են:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ միաժամանակ նույն օրը Քրիստինե Սուլթանյանը չէր կարող դիմել նոտարական գրասենյակ ժառանգություն ընդունելու համար և նույն օրը՝ 10.07.2006 թվականին, ստանալ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Քրիստինե Սուլթանյանն Արեգնազ Մանուկյանի ժառանգությունն ընդունելու համար նոտարին է դիմել 02.12.2005 թվականին:

Բացի այդ, սույն գործի ուսումնասիրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գործի նյութերից բացակայում է 04.08.2009 թվականի դատական նիստում Քրիստինե Սուլթանյանի կողմից Դատարանին ներկայացված և գործի դատաքննության ընթացքում Դատարանի կողմից հրապարակված ու հետազոտված Նոտարի 16.04.2009 թվականի գրությունը, որի համաձայն՝ Քրիստինե Սուլթանյանը 02.12.2005 թվականին դիմել է նոտարական գրասենյակ, մուտքագրվել է թիվ 5293 ժառանգական գործը, որը գրանցվել է նոտարական գրասենյակի խորհրդատու Աշոտ Ղազարյանի մոտ: Այսինքն՝ Դատարանը, առանց որևէ պատճառաբանության, գործի ապացույցների կազմից հանել է գործի լուծման համար վճռական նշանակություն ունեցող նշված ապացույցը, որն ուղղակիորեն հիմնավորում է Արեգնազ Մանուկյանի ժառանգությունն ընդունելու համար Քրիստինե Սուլթանյանի կողմից 02.12.2005 թվականին նոտարին դիմելու հանգամանքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գործի լուծման համար վճռական նշանակություն ունեցող նշված ապացույցը գործի ապացույցների կազմից հանելով՝ Դատարանը թույլ է տվել օրենքի ակնհայտ և կոպիտ խախտում:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Քրիստինե Սուլթանյանն օրենքով սահմանված վեցամսյա ժամկետում ժառանգության ընդունման դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելու միջոցով ընդունել է Արեգնազ Մանուկյանի ժառանգությունը, որպիսի պարագայում 10.07.2006 թվականի ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվել է օրենքի պահանջների պահպանմամբ: Հետևաբար ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի

վկայագիրը, ինչպես նաև դրա հիման վրա Քրիստինե Սուլթանյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու հիմքերը բացակայում են: ՎՊ/1400/05/09 2010 թվականի ապրիլի 2

2. Պրակտիկայում քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի կիրառման ժամանակ հաճախ է հարց բարձրացվում, թե արդյոք ժառանգության ընդունման վերաբերյալ ժառանգի գործողությունները կարող են իրականացվել ցանկացած ժամանակ: Հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ ժառանգը ժառանգության փաստացի տիրապետման կամ կառավարման ուղղված գործողությունները կատարում են 1227-րդ հոդվածով նախատեսված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո: Նման դեպքերում անհրաժեշտություն էր առաջանում գնահատել նմանատիպ դեպքերում ժառանգի կողմից նման գործողությունների իրավական հետևանքները ժառանգությունն ընդունած համարելու առումով:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցերին, նշեց.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքի հիմքում բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանը վճռաբեկ բողոքի հիմքի շրջանակներում պետք է քննարկման առարկա դարձնի հետևյալ իրավական հարցը.

Արդյո՞ք Հովհաննես Գրիգորյանը փաստացի տիրապետման հիմքով ընդունել է Անդրանիկ Գրիգորյանի ժառանգությունը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է այն ընդունի:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում:

Նույն օրենսգրքի 1188-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության բացման ժամանակը քաղաքացու մահվան օրն է, իսկ նրան մահացած ճանաչելու դեպքում այդ մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրը, եթե այլ օր սահմանված չէ վճռում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար, իր հաշվին կատարել է գույքը պահպանելու ծախսերը, իր հաշվից վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները:

Վճռաբեկ դատարանն իր՝ նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է ժառանգի կողմից փաստացի տիրապետման եղանակով ժառանգության ընդունման հարցին և նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1126-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով ժառանգի կողմից ժառանգությունն ընդունած կամ չընդունած լինելու փաստի գնահատման հարցում էական նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե արդյոք առկա են ժառանգի կամքը և ցանկությունը՝ ընդունելու ժառանգությունը, թե ոչ, և արդյոք ժառանգությունն ընդունելու համար ժառանգը միջոցներ (ակտիվ գործողություններ) է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից և հավակնություններից պաշտպանելու համար (տես՝ Գիմա Սարգսյանի հայցն ընդդեմ Հարություն Սարգսյանի, Վարդուհի Սարգսյանի և Անժելա Սարգսյանի՝ փաստացի տիրապետման եղանակով բնակարանի ժառանգությունն ընդունած համարելու պահանջի մասին, Վճռաբեկ դատարանի 05.09.2007 թվականի թիվ 3-1224(ՎՊ) որոշումը):

Սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը, որոշման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ Հովհաննես Գրիգորյանը բնակվել է Գյումրի քաղաքի Տիմիրյազև փողոցի 2-րդ շարք թիվ 6 տանը և կատարել է կոմունալ վճարումներ, հաստատված է համարել, որ Անդրանիկ

Գրիգորյանի մահից հետո Հովհաննես Գրիգորյանը փաստացի տիրապետմամբ ընդունել է ժառանգությունը:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Անդրանիկ Գրիգորյանը մահացել է 23.12.2007 թվականին, Հովհաննես Գրիգորյանը 10.09.1993 թվականից հաշվառված է ՌԴ Պրիմորյեի երկրամաս Կիրովի անվան Սովխոզնայա փողոց 7 շենք 1-ին բնակարանում, Հովհաննես Գրիգորյանը դիմել է Պրիմորյեի երկրամասի Կիրովի նոտարական շրջանի նոտարական գրասենյակ՝ ժառանգական իրավունքները ընդունելու վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու խնդրանքով, սակայն ժառանգությունն ընդունելու դիմում չի ներկայացրել, սույն գործում առկա չէ Հովհաննես Գրիգորյանի կողմից Անդրանիկ Գրիգորյանի ժառանգությունը փաստացի տիրապետման հիմքով ընդունելու որևէ ապացույց:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հովհաննես Գրիգորյանը ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում չի տիրապետել հորը՝ Անդրանիկ Գրիգորյանին պատկանող Գյումրիի Տիմիրյազև փողոցի 2-րդ շարք թիվ 6 տունը, հետևաբար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի ուժով այն չի ընդունել:

Ինչ վերաբերում է Հովհաննես Գրիգորյանի կողմից 26.06.2008 թվականին կատարված կենցաղային աղբահանության վճարմանը, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն ժառանգությունը փաստացի տիրապետման հիմքով ընդունելու փաստը հիմնավորող ապացույց չէ, քանի որ նշված գործողությունը Հովհաննես Գրիգորյանի իրականացրել է 26.06.2008 թվականին, այսինքն՝ ժառանգության բացման օրվանից վեց ամիս հետո: ՇԴ/0023/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 4

3. Վճռաբեկ դատարանն իր վերոնշյալ դիրքորոշումն արտահայտեց նաև նախկին քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված կարգով ժառանգությունն ընդունելու առումով:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող նախկին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի (ընդունվել է՝ 04.06.1964 թվականին) 531-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգության բացման ժամանակ է համարվում **ժառանգատուի մահվան օրը**, իսկ նրան մեռած հայտարարելու դեպքում՝ նույն օրենսգրքի 21 հոդվածում նշված օրը:

Նույն օրենսգրքի 549-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ ժառանգությունը ձեռք բերելու համար ժառանգը պետք է ընդունի այն: Չի թույլատրվում ժառանգության ընդունումը պայմանով կամ վերապահումներով:

Նույն հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա **փաստորեն սկսում է տիրապետել կամ կառավարել ժառանգական գույքը**, կամ երբ նա ժառանգության բացման վայրի նոտարական մարմնին հայտարարել է ժառանգությունն ընդունելու մասին:

Նույն հոդվածի 3-րդ պարբերության համաձայն՝ այս հոդվածում նշված գործողությունները պետք է կատարվեն **ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում**:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ նախկինում գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի կանոնակարգմամբ ժառանգության բացման ժամանակ էր համարվում **ժառանգատուի մահվան օրը**, իսկ ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված էր համարվում այն դեպքում, երբ նա **փաստորեն սկսում էր տիրապետել կամ կառավարել ժառանգական գույքը**, որպիսի գործողությունները պետք է կատարվեին **ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում**: Այսինքն՝ վեցամսյա ժամկետը բաց թողնելու հետևանքով անձը կորցնում էր ժառանգությունն ընդունելու հնարավորությունը և չէր կարող համարվել որպես այն ընդունած: ԵՄԴ/0235/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ԺԱՄԿԵՏԻ ԱՎԱՐՏԻՑ ՆԵՏՈ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1228.

1. Ժառանգը կարող է առանց դատարան դիմելու ժառանգությունն ընդունել այն ընդունելու համար սահմանված ժամկետի ավարտից հետո, եթե առկա է ժառանգությունն ընդունած մնացած բոլոր ժառանգների համաձայնությունը: Նման համաձայնություն պարունակող փաստաթղթերի վրա ժառանգների դրած ստորագրությունները պետք է վավերացվեն սույն օրենսգրքի 1226 հոդվածի 2-րդ կետում սահմանված կարգով: Ժառանգների նման համաձայնությունը հիմք է նոտարի կողմից նախկինում տրված ժառանգության իրավունքի վկայագիրը չեղյալ համարելու և նոր վկայագիր տալու համար:

2. Ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգի դիմումի հիման վրա դատարանը կարող է նրան ճանաչել ժառանգությունն ընդունած՝ հարգելի համարելով ժամկետը բաց թողնելու պատճառները, եթե պարզվի, որ ժամկետը բաց թողնելու պատճառ է դարձել այն հանգամանքը, որ ժառանգը չգիտեր և պարտավոր չէր իմանալ ժառանգության բացման մասին ու պայմանով, որ ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգն այդ ժամկետը բաց թողնելու պատճառները վերացվելուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում, դիմել է դատարան:

3. Դատարանը, ժառանգին ճանաչելով ժառանգությունն ընդունած, լուծում է դրանից բխող ժառանգական գույքի նկատմամբ մյուս ժառանգների իրավունքներին վերաբերող հարցերը, ինչպես նաև անվավեր է ճանաչում նախկինում տրված ժառանգության իրավունքի վկայագիրը: Այս դեպքում չի պահանջվում տալ ժառանգության իրավունքի նոր վկայագիր:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 1-ին մասը կանոնակարգում է առանց դատարան դիմելու ժառանգության ընդունման ժամկետի ավարտից հետո ժառանգությունն ընդունելու կարգը: Նման կարգով ժառանգությունն ընդունելու համար պետք է առկա լինի ժառանգությունն ընդունած մնացած բոլոր ժառանգների համաձայնությունը:

Խնդիրն, այնուամենայնիվ, ունի նաև դատավարական կողմ, երբ նման հարց բարձրացվում է դատարանում գործի քննության ժամանակ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նման դեպքերում քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառելիությանը և նշեց.

Համաձայն նախկին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 549-րդ հոդվածի՝ ժառանգության ընդունման հետ կապված գործողությունները պետք է կատարվեն ժառանգության բացման օրվանից սկսած վեց ամսվա ընթացքում:

Սույն գործով հաստատված է այն հանգամանքը, որ Ռուբեն Հայրապետյանը Արսեն Հայրապետյանի մահից հետո՝ ժառանգության բացման պահից սկսած վեց ամսվա ընթացքում՝ չի ընդունել ժառանգությունը:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի՝ ժառանգը կարող է առանց դատարան դիմելու ժառանգությունն ընդունել այն ընդունելու համար սահմանված ժամկետի ավարտից հետո, եթե առկա է ժառանգությունն ընդունած մնացած բոլոր ժառանգների համաձայնությունը: Նման համաձայնություն պարունակող փաստաթղթերի վրա ժառանգների դրած ստորագրությունները պետք է վավերացվեն սույն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 2-րդ կետում սահմանված կարգով:

Ռուբեն Հայրապետյանը կարող էր Արսեն Հայրապետյանի ժառանգությունն ընդունել միայն Արսեն Հայրապետյանի կողմից վկայակոչված համաձայնությունը տալու պարագայում, քանի որ Ռ.Հայրապետյանը բաց է թողել ժառանգությունն ընդունելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն քաղաքացիական գործի նյութերում նման համաձայնությունը բացակայում է՝ Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 1-ին մասը չկիրառելու մասին բողոքի հիմքը հիմնավոր է համարում: 3-1179 (ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

2. Վճռաբեկ դատարանը օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ընդհանուր կանոնակարգման անդրադարձել է դեռևս 2007 թվականին:

Վճռաբեկ դատարանը, վերլուծելով օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, նշեց.

Ժառանգության բացման պահից առաջացել է իրավահարաբերություն, որի բովանդակության տարրերից մեկը եղել է ժառանգի սուբյեկտիվ իրավունքը ժառանգելու ժառանգատուի ունեցվածքը: Եվ այդ սուբյեկտիվ իրավունքի դադարման փաստը եղել է ժառանգության ընդունման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի ավարտը: Հետևաբար, ժառանգն իրավունք ունի դիմելու

դատարան ժառանգությունն ընդունած համարվելու պահանջով՝ հիմք ընդունելով ժառանգության համար նախատեսված ժամկետի բացթողման հարգելի պատճառները, քանի որ նրա սուբյեկտիվ իրավունքը գոյություն է ունեցել, սակայն դրա մասին նա օբյեկտիվ պատճառներով չի իմացել: 3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 06

Հետագայում Վճռաբեկ դատարանը նույնպես վերահաստատեց իր վերոնշյալ որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումը՝ նշելով.

դատարանը կարող է հարգելի ճանաչել ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողնելու պատճառները միայն այն դեպքում, երբ ժառանգը կապացուցի, որ չգիտեր և պարտավոր չէր իմանալ ժառանգության բացման, այսինքն՝ ժառանգատուի մահվան մասին և այն պայմանով, որ իմանալուց հետո վեց ամսվա ընթացքում դիմել է դատարան:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում անդրադարձել է վերոնշյալ հոդվածի մեկնաբանությանը: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ ժառանգության բացման պահից առաջացել է իրավահարաբերություն, որի բովանդակության տարրերից մեկը եղել է ժառանգի սուբյեկտիվ իրավունքը ժառանգելու ժառանգատուի ունեցվածքը: Եվ այդ սուբյեկտիվ իրավունքի դադարման փաստը եղել է ժառանգության ընդունման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի ավարտը: Հետևաբար, ժառանգն իրավունք ունի դիմելու դատարան ժառանգությունն ընդունած համարվելու պահանջով՝ հիմք ընդունելով ժառանգության համար նախատեսված ժամկետի բացթողման հարգելի պատճառները, քանի որ նրա սուբյեկտիվ իրավունքը գոյություն է ունեցել, սակայն դրա մասին նա օբյեկտիվ պատճառներով չի իմացել (տես՝ Աթանես Ստեփանյանն ընդդեմ Ռազմիկ Ստեփանյանի, երրորդ անձինք Գառնիի գյուղապետարան և ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Արուսյանի տարածքային ստորաբաժանում՝ սեփականության իրավունքի վկայականն անվավեր ճանաչելու և ժառանգական գույքի նկատմամբ սեփականատեր ճանաչելու պահանջների մասին թիվ 3-753 (ՎԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 06.07.2007 թվականի որոշումը):

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ կտակի մասին տեղեկանալու վերաբերյալ գործում առկա է Օշականի նախկին գյուղական խորհրդի գործկոմի նախագահ Մեսրոպ Ավագյանի կողմից տրված ցուցմունքներն այն մասին, որ 2011 թվականին ինքն է հայտնել հայցվոր Համբարձում Ղազարյանին կտակի գոյության մասին, ուստի հայցվորի կողմից պահպանվել են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջները, և հայցադիմումը ներկայացվել է դատարան կտակի մասին տեղեկանալուց հետո վեցամսյա ժամկետում:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, վերը նշված պատճառաբանությամբ օրինական ուժի մեջ թողնելով Դատարանի վճիռը, անտեսել է այն փաստերը, որ հայցվորը գործի քննության ժամանակ հայտնել է, որ կտակի մասին տեղեկացել է գյուղատվետի նախկին նախագահից, որից հետո դիմել է ներկայիս գյուղապետարան ու ստացել կտակի բնօրինակը, սակայն հայցվորի կողմից դատարան ներկայացված հայցադիմումով որպես փաստական հանգամանք նշվել է, որ օրեր առաջ տանն այլ փաստաթղթերի հետ միասին գտել է կտակը և անմիջապես դիմել է Օշականի գյուղապետարան՝ հորեղբոր գույքի մասին տեղեկություններ իմանալու համար: Բացի այդ, գործում առկա Օշականի համայնքի ղեկավարի 07.04.2011 թվականի գրության համաձայն՝ Ռազմիկ Ղազարյանի կողմից կատարված կտակի վերաբերյալ տեղեկատվություն չեն կարող տրամադրել՝ արխիվը չպահպանվելու պատճառով, իսկ Օշականի համայնքի ղեկավարի մեկ այլ՝ 23.06.2011 թվականի գրության համաձայն՝ Օշականի համայնքի արխիվներում Ռազմիկ Ղազարյանի կողմից կտակ չի պահպանվել, այդ պատճառով որևէ անձի չի հանձնվել: Ավելին, գործում առկա համայնքի բնակիչների գրավոր հայտարարությունների համաձայն՝ վերջիններս Ռազմիկ Ղազարյանի մահից հետո Համբարձում Ղազարյանի և նրա ընտանիքի անդամների կողմից մշտապես լսել են, որ Ռազմիկ Ղազարյանն իր գույքը կտակել է իրենց:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի նման դիրքորոշումը, որ գյուղապետարանում կտակների վերաբերյալ արխիվի բացակայության մասին պատասխանողի փաստարկն ու գյուղապետարանի տեղեկանքը որպես պաշտոնատար անձանց վարքագիծ չի կարող հայցվորին կտակված գույքը ժառանգելու նրա սուբյեկտիվ իրավունքի նկատմամբ գերակա

գնահատվել, ոչ իրավաչափ է և դուրս է սույն գործի փաստական հանգամանքների գնահատման դատավարական ընթացակարգի շրջանակներից, քանի որ գյուղապետարանի տեղեկանքները հանդիսանում են տեղեկություններ պարունակող գրավոր ապացույցներ, որոնց հաշվառմամբ Դատարանը մյուս ապացույցների հետ համադրման և գնահատման արդյունքում պետք է հանգեր համապատասխան եզրահանգման: Մինչդեռ, տվյալ դեպքում Դատարանն իր վերը նշված դիրքորոշմամբ փաստորեն գյուղապետարանի տեղեկանքներն ու համայնքի բնակիչների հայտարարությունները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով սահմանված կարգով գործում առկա մյուս ապացույցների հետ բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ չի գնահատել որպես ապացույց և ըստ էության դուրս է հանել ապացույցների շարքից առանց որևէ իրավական հիմնավորման՝ վճիռը բավարարելու հիմքում միայն դնելով Մեսրոպ Ավագյանի ցուցմունքը:

Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Համբարձում Ղազարյանը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածով սահմանված կարգով չի ապացուցել իր կողմից վկայակոչած փաստերը, մասնավորապես կտակի մասին իմանալու կոնկրետ ժամկետը, որպիսի հիմքով և իմանալու պահից վեցամսյա ժամկետում դիմելու հանգամանքը: ԱԸԱԴ/0214/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

3. Օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռում ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգի դիմումի հիման վրա նրան ճանաչել ժառանգությունն ընդունած ժառանգ, եթե պարզվի, որ որ ժամկետը բաց թողնելու պատճառ է դարձել այն հանգամանքը, որ ժառանգը չգիտեր և պարտավոր չէր իմանալ ժառանգության բացման մասին: Դատական պրակտիկայում ժառանգի չիմանալու կամ պարտավոր չլինելու հարցը բավականին վիճելի է: Հաճախ նման դեպքերում ժառանգների կողմից ներկայացվում են տարբեր ապացույցներ, որոնցով վերջիններս փորձում են հիմնավորել ժառանգության բացման մասին վերջիններիս տեղյակ չլինելու փաստը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ այդ հարցին՝ նշելով.

ժառանգի կողմից ժառանգության ընդունման ժամկետը բաց թողնելու պատճառը հարգելի է՝

- եթե ժառանգն ապացուցում է, որ նա տեղյակ չէր և պարտավոր չէր իմանալու ժառանգության բացման մասին, այսինքն՝ ժառանգատուի մահվան օրվա մասին, և

- եթե ժառանգության ընդունման ժամկետը բաց թողնելու պատճառը հարգելի ճանաչելու պահանջով ժառանգը դատարան է դիմել այդ ժամկետը բաց թողնելու պատճառը վերանալուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում:

Ընդ որում, միաժամանակ միայն նշված պայմանների առկայության դեպքում է օրենսդիրն իրավունք վերապահել դատարաններին հարգելի ճանաչել ժառանգության ընդունման ժամկետը բաց թողնելու պատճառը և անվավեր ճանաչել նախկինում տրված ժառանգության իրավունքի վկայագիրը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունի հետևյալ փաստի առկայությունը, այն է՝ արդյոք Լիլիթ և Կարինե Ղազանյանները տեղյակ չէին և պարտավոր չէին իմանալու իրենց հոր՝ Մեայուհ Ղազանյանի ժառանգության բացման մասին, հետևաբար այդ փաստի ապացուցման դատավարական բեռը տվյալ դեպքում պետք է կրեն Լիլիթ և Կարինե Ղազանյանները:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործով ապացույցներ են նույն օրենսգրքով նախատեսված կարգով ձեռք բերված տեղեկությունները, որոնց հիման վրա դատարանը պարզում է գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը: Այդ տեղեկությունները հաստատվում են՝ 1. գրավոր ապացույցներով, 2. փորձագետների եզրակացություններով, 3. վկաների ցուցմունքներով, 4. գործին մասնակցող անձանց ցուցմունքներով:

Սույն գործի փաստերի համադրության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վկաների կողմից տրված ցուցմունքներն իրենց բնույթով վերաբերելի և թույլատրելի ապացույցներ են, սակայն դրանցում առկա տեղեկությունների և Լիլիթ և Կարինե Ղազանյանների դատաքննության ընթացքում տրված ցուցմունքների (մասնավորապես՝ տվյալ դեպքում

դիմումատու կողմը հերքել էր այն հանգամանքը, որ Կարինե Ղազանյանը մասնակցել է հոր հոգեհացի արարողությանը) հակասականությունը հնարավորություն չի տալիս հաստատված համարելու, որ Լիլիթ և Կարինե Ղազանյանները տեղյակ չէին և պարտավոր չէին իմանալու իրենց հոր՝ Սեպուհ Ղազանյանի ժառանգության բացման մասին:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ սույն գործում առկա չէ որևէ ապացույց այն մասին, որ Լիլիթ և Կարինե Ղազանյանները իրենց հոր՝ ժառանգատու Սեպուհ Ղազանյանի մահվան մասին չգիտեին և իմանալուց հետո վեց ամսվա ընթացքում դիմել են դատարան (մի դեպքում՝ 12.10.2009 թվականի դիմումով, Լիլիթ և Կարինե Ղազանյանները նշել են, որ իրենց հոր մահվան մասին իմացել են 2009 թվականի ապրիլ ամսին, մեկ այլ դեպքում՝ դատաքննության ընթացքում՝ 2009 թվականի մարտ ամսին):

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Կարինե և Լիլիթ Ղազանյանները Սեպուհ Ղազանյանի մահվան վկայականը ստացել են 24.06.2009 թվականին, ուստի բաց չեն թողել օրենքով սահմանված վեցամսյա ժամկետը, ապա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր չէ, քանի որ Սեպուհ Ղազանյանի մահվան վկայականը 24.06.2009 թվականին ստանալը բավարար հիմք չէ հաստատված համարելու ժառանգության բացման փաստի մասին այդ պահից տեղեկացված լինելու համար:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կարինե և Լիլիթ Ղազանյանները չեն ապացուցել ժառանգության ընդունման ժամկետը բաց թողնելու պատճառը հարգելի լինելը, ուստի սույն գործով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժով ժառանգության ընդունման ժամկետը բաց թողնելու պատճառը հարգելի ճանաչելու հիմքեր չկան: ԵԱԲԴ/2478/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 1

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ դիրքորոշումն արտահայտեց նաև թիվ ԵԱՆԴ/1402/02/09 գործով 2012 թվականի ապրիլի 27-ի որոշմամբ:

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ այն փաստը, որ ժառանգները ժառանգության բացման՝ ժառանգատուի մահվան մասին ուշ են տեղեկացել, չի կարող հաստատվել միայն այն ապացույցով, որ ժառանգները ժառանգատուի մահվան վկայականն ուշ են ստացել, քանի որ մահվան վկայականն ուշ ստանալը բավարար հիմք չէ հաստատված համարելու ժառանգության բացման փաստի մասին այդ պահից տեղեկացված լինելու համար:

4. Ժառանգների՝ ժառանգության բացման մասին իմանալու փաստի հաստատումը դատարանում պետք է կատարվի գործում առկա բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության արդյունքում: Այդ հանգամանքն ընդգծվեց Վճռաբեկ դատարանի որոշումներից մեկում, որտեղ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանը միայն հայցվորի բանավոր բացատրությունների հիման վրա հաստատված համարելով, որ Ռաֆայել Հովհաննիսյանը կտակի մասին իմացել է դեռևս 2000 թվականին, հետևաբար բաց է թողել ժառանգությունն ընդունելու համար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածով սահմանված 6-ամսյա ժամկետը, պատշաճ գնահատման առարկա չի դարձրել վիճելի հասցեի հարևաններ Էլզա Սառաջյանի, Սվետա Ամյանի և Հասմիկ Ավետիսյանի հայտարարությունը:

Մասնավորապես, նշված հայտարարության համաձայն՝ Ռաֆայել Հովհաննիսյանին կտակի մասին հայտնի է դարձել 2006 թվականի հունվարին, ինչից հետո էլ վերջինս իրականացրել է անհրաժեշտ գործողություններ կտակի հիման վրա ժառանգությունն ընդունելու համար: ԵԷԴ/0358/02/08 2008 թվականի նոյեմբերի 28

5. Ժառանգությունն ընդունելու օրենքով սահմանված ժամկետի բացթողնման պատճառը պետք է լինի հարգելի: Միայն հարգելի պատճառների առկայության դեպքում է դատարանը ժառանգի դիմումի հիման վրա վերջինիս ճանաչում ժառանգությունն ընդունած ժառանգ: Սակայն պրակտիկայում հաճախ է անհրաժեշտություն առաջանում բացահայտել հարգելի պատճառներ օրենսդրական եզրույթի իմաստը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով ընդհանուր կերպով սահմանեց այն պատճառները, որոնց առկայության դեպքում ժառանգի կողմից ժառանգության բացթողնման պատճառը կարող է համարվել հարգելի:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1187-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը բացվում է քաղաքացու մահից հետո, 1227-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում, իսկ նույն օրենսգրքի 1228-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգի դիմումի հիման վրա դատարանը կարող է նրան ճանաչել ժառանգությունն ընդունած՝ հարգելի համարելով ժամկետը բաց թողնելու պատճառները, եթե պարզվի, որ ժամկետը բաց թողնելու պատճառ է դարձել այն հանգամանքը, որ ժառանգը չգիտեր, և պարտավոր չէր իմանալ ժառանգության բացման մասին ու պայմանով, որ ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը բաց թողած ժառանգն այդ ժամկետը բաց թողնելու պատճառները վերացվելուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում, դիմել է դատարան:

Այսինքն, ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված ժամկետի բաց թողնելու պատճառը պետք է հիմնավոր լինի: Այն կարող է դատարանի կողմից հարգելի ճանաչվել, եթե ժառանգության բացման, կտակի առկայության մասին ժառանգը տեղյակ չի եղել, կամ ժառանգության ընդունման համար օրենքով սահմանված ժամկետը բաց է թողել այլ հարգելի պատճառներով (ժառանգի անչափահաս լինելը, ժառանգի ծանր հիվանդությունը, նրա անօգնական վիճակում գտնվելը, անգրագիտությունը, իրավաբանական գործողություններ կատարելու հնարավորությունը բացառող կամ սահմանափակող պայմաններում երկարատև գործուղման մեջ գտնվելը և այլն):

Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված ժամկետը բաց թողնելը հարգելի է համարել՝ պատճառաբանելով, որ Սամսոն Շահվերդյանի նկատմամբ հարուցված է եղել քրեական գործ, որը գտնվել է քննության փուլում, ինքը գտնվել է հետախուզման մեջ, իսկ քրեական գործի վարույթի կարճումից հետո անմիջապես վերջինս եկել է Հայաստանի Հանրապետություն և վեցամսյա ժամկետում դիմել է դատարան՝ ժամկետի բացթողման պատճառը հարգելի ճանաչելու պահանջով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ քրեական հետախուզման մեջ գտնվելը չի կարող դիտվել որպես ժառանգությունն ընդունելու ժամկետի բացթողման հարգելի պատճառ: 3-1345 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՓՈԽԱՆՑԵԼԸ (ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՆՍՄԻՍԻԱ)

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1229.

1. Եթե ըստ կտակի կամ ըստ օրենքի ժառանգության հրավիրված ժառանգը մահանում է ժառանգության բացումից հետո, չհասցնելով այն ընդունել, ապա նրան հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն անցնում է նրա ժառանգներին:

2. Մահացած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը նրա ժառանգները կարող են իրականացնել ընդհանուր հիմունքներով՝ սույն օրենսգրքի 1225-1228 հոդվածներին համապատասխան:

3. Որպես պարտադիր բաժին ժառանգության մասն ընդունելու ժառանգի իրավունքը չի անցնում նրա ժառանգներին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը ժառանգությունն ընդունելու իրավունքի փոխանցման հիմք է համարում ժառանգության բացումից հետո ժառանգի մահը: Այսինքն՝ այս դեպքում ժառանգատուի մահից հետո մինչև վեցամսյա ժամկետը լրանալը ժառանգը մահանում է և չի հասցնում ընդունել ժառանգությունը: Նման դեպքերում նրան հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն անցնում է նրա ժառանգներին: Նման դեպքերում պրակտիկայում քննարկման առարկա է դառնում

ժառանգությունն ընդունելու իրավունքի փոխանցման ժամանակ ժառանգության ընդունման եղանակների հարցը:

Հաճախ ժառանգներն ընդունում են փաստացի տիրապետման կամ կառավարման հիմքով: Նման դեպքերում կարևորվում է ոչ միայն ժառանգի, այլև ժառանգությունն ընդունել չհասցրած ժառանգի ժառանգների տիրապետման փաստը:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված գործերից մեկով Մարգարիտա Քոչումյանի (մահացած 27.05.2005 թվականին ԱՄՆ-ում) առաջին հերթի ժառանգներն էին Սոնյա Թովմասյանը և Հարություն Համբարձումյանը: Հարություն Համբարձումյանը, չհասցնելով ընդունել Սոնյա Թովմասյանի ժառանգությունը 09.08.2005 թվականին մահացել էր: Հարություն Համբարձումյանի առաջին հերթի ժառանգներն էին որդիները՝ Ադասի և Վարդան Համբարձումյանները, ովքեր գրանցված և բնակվում էին Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 տանը: 14.09.2006 թվականին Մարգարիտա Քոչումյանի դուստր Սոնյա Թովմասյանին տրվել էր ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիր (սեղանամատյանում գրանցման համարը թիվ 23697): Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 հասցեի բնակելի տան և հողամասի նկատմամբ 25.09.2006 թվականի թիվ 24838 ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրի հիման վրա՝ Սոնյա Թովմասյանի սեփականության իրավունքը գրանցվել էր 27.09.2006 թվականին:

Ադասի և Վարդան Համբարձումյանները վիճարկեցին Սոնյա Թովմասյանի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը և սեփականության իրավունքի գրանցումը՝ պահանջելով անվավեր ճանաչել Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի նկատմամբ Սոնյա Թովմասյանի անվամբ 25.09.2006 թվականին տրված ժառանգության իրավունքի վկայագիրը, 27.09.2006 թվականին տրված թիվ 2202336 սեփականության իրավունքի պետական գրանցման վկայականը և տիրապետման փաստով իրենց ճանաչել ժառանգությունն ընդունած ժառանգներ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ ժառանգության տրանսմիսիայի դեպքում ժառանգությունը փաստացի տիրապետմամբ կամ կառավարմամբ ընդունելու հարցին և նշեց.

27.05.2005 թվականին մահացած Մարգարիտա Քոչումյանի ժառանգներից Հարություն Համբարձումյանը մահացել է 09.08.2005 թվականին, այսինքն՝ մոր մահից հետո շուրջ երեք ամիս անց, և չի հասցրել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում ընդունել Մարգարիտա Քոչումյանի ժառանգությունը: Հետևաբար, նրան հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն անցել է նրա ժառանգներին՝ Ադասի և Վարդան Համբարձումյաններին:

Գործում առկա անձնագրերի լուսապատճենների համաձայն՝ Ադասի Համբարձումյանը 2001 թվականից, իսկ Վարդան Համբարձումյանը 2005 թվականից հաշվառվել են Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 հասցեում:

Երևանի Էրեբունի թաղապետարանի 04.04.2006 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ Աննա Փամբուխյանը, Ադասի և Վարդան Համբարձումյանները գրանցված են և բնակվում են Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 տանը:

Էրեբունի համայնքի ԿՏ և ՇՇՊ վարչության և թիվ 13 տեղամասի լիազոր ներկայացուցչի 20.09.2006 թվականի զեկուցագրի համաձայն՝ Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 տանը վարձակալությամբ բնակվող անձինք հայտնել են, որ նշված հասցեում գրանցված Աննա Փամբուխյանն իր երկու տղաների հետ միասին տան մեկ սենյակը և խոհանոցը վարձակալության են հանձնել, իսկ մյուս երկու սենյակների դռները փակել են, փաստացի այդտեղ չեն բնակվում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ հանգամանքները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ադասի և Վարդան Համբարձումյանները փաստացի տիրապետել և կառավարել են իրենց հորը՝ Հարություն Համբարձումյանին հասանելիք՝ Մարգարիտա Քոչումյանի ժառանգական գույքը, հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ և 1229-րդ հոդվածների հիմքերով ընդունել են ժառանգությունը՝ Երևանի Նոր Արեշ 46-րդ փողոցի թիվ 37 հասցեի անշարժ գույքը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սոնյա Թովմասյանի անվամբ տրված ժառանգության իրավունքի վկայագիրը և սեփականության իրավունքի պետական գրանցման վկայականը ենթակա են անվավեր ճանաչման մասնակիորեն՝ հայցվորներին հասանելիք մասով: 3-1314 (ՎՂ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԻՅ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼԸ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԻՅ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1230.

1. Ժառանգն իրավունք ունի հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում՝ ներառյալ այն դեպքում, երբ նա արդեն ընդունել է ժառանգությունը:

2. Ժառանգությունից հրաժարվելն իրականացվում է ժառանգի կողմից ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում տալու միջոցով:

Եթե ժառանգը դիմումը նոտարին չի հանձնում անձամբ, ապա ժառանգի ստորագրությունը նման դիմումի տակ պետք է վավերացվի սույն օրենսգրքի 1226 հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված կարգով:

Ներկայացուցչի միջոցով ժառանգությունից հրաժարվելը հնարավոր է, եթե լիազորագրում հաստուկ նախատեսված է նման լիազորություն:

3. Ժառանգությունից հրաժարվելը չի կարող վերացվել կամ հետ կանչվել:

4. Ժառանգությունից վերապահումներով կամ պայմանով հրաժարվել չի թույլատրվում:

5. Ժառանգին հասանելիք ժառանգության մասից հրաժարվել չի թույլատրվում:

6. Եթե ժառանգը ժառանգության է հրավիրվում և՛ ըստ կտակի, և՛ ըստ օրենքի, ապա նա իրավունք ունի հրաժարվել իրեն հասանելիք ժառանգությունից այդ հիմքերից մեկով կամ երկուսով:

7. Ժառանգն իրավունք ունի հրաժարվել ավելացման իրավունքով իրեն հասանելիք ժառանգությունից՝ անկախ ժառանգության մնացած մասը ժառանգելուց:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1230-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրականության հարցը ՀՀ Սահմանադրական դատարանը քննել է 2011 թվականի հունիսի 21-ի ՄԴՈ-980 որոշմամբ:

Ժառանգությունից հրաժարվելու համար օրենսդիրը նախատեսել է այն ժամկետ, որը նախատեսված է ժառանգությունն ընդունելու համար: Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ժառանգությունից անձը հրաժարվում է 1230-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նման իրավիճակների իրավական գնահատականին և նշեց.

ինչ վերաբերում է Հենրիկ և Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանների կողմից ժառանգական գույքի՝ «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի նկատմամբ ժառանգությունից հրաժարվելու փաստը ստորադաս դատարանների կողմից անտեսվելու մասին բողոք բերած անձի պատճառաբանությանը, ապա այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1230-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգն իրավունք ունի հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում՝ ներառյալ այն դեպքում, երբ նա արդեն ընդունել է ժառանգությունը:

Փաստորեն նշված դրույթով ժառանգը կարող է հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում: Մինչդեռ Հենրիկ և Սյուզաննա Հովհաննեսի Հարությունյանները «ՎԱԶ-210630» մակնիշի 63 ՍՍ 249 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի նկատմամբ հրաժարվել են ժառանգությունից 07.12.2007 թվականին, Հենրիկ Համազասպի Հարությունյանի մահից շուրջ մեկ տարի հետո: ԵԷԴ/0272/02/08 2010 թվականի մարտի 12

2. Դատական պրակտիկայում քաղաքացիական օրենսգրքի 1230-րդ հոդվածի կիրառման հետ կապված մյուս հարցը վերաբերում է ժառանգությունից հրաժարվելու դատավարական ասպեկտներին: Օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռում ոչ միայն հրաժարվել ժառանգությունից, այլև հայցից (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Վերը

նշված երկու՝ նյութաիրավական և դատավարական նորմերի հարաբերակցության հարցը բավականին հետաքրքիր և պրակտիկայում բավականին հաճախ բարձրացվող հարց է.²⁰⁹

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով, պատասխանելով այն հարցին, թե արդյոք հայցից հրաժարումը կարող է դիտվել որպես հայցվող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարում, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1230-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգն իրավունք ունի հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում՝ ներառյալ այն դեպքում, երբ նա արդեն ընդունել է ժառանգությունը: Ժառանգությունից հրաժարվելն իրականացվում է ժառանգի կողմից ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում տալու միջոցով:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ ժառանգը կարող է հրաժարվել ժառանգությունից ժառանգության բացման վայրի նոտարին ժառանգությունից հրաժարվելու վերաբերյալ դիմում տալու միջոցով: Մինչդեռ, սույն քաղաքացիական գործով Նորայր Ալլահվերդյանը նման եղանակով իրեն հասանելիք ժառանգությունից չի հրաժարվել:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքում ներկայացված պատճառաբանությանն այն մասին, որ հայցից հրաժարումը անհրաժեշտ է որակել որպես ժառանգությունից հրաժարում, ապա Վճռաբեկ դատարանը այն անհիմն է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ հայցվորն իրավունք ունի մինչև դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը փոխել հայցի հիմքը կամ առարկան, ավելացնել կամ նվազեցնել հայցային պահանջների չափը կամ հրաժարվել հայցից:²¹⁰

Վերոնշյալից հետևում է, որ հայցից հրաժարումը հայցվորի դատավարական իրավունքն է: Հայցից հրաժարվելով, հայցվորն ըստ էության հրաժարվում է ոչ թե պատասխանողի նկատմամբ ունեցած պահանջից, այլ քաղաքացիական դատավարության կանոններով իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության միջոցից:

Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում նաև դատավարական օրենքի այն կարգավորումը, համաձայն որի՝ հայցից հրաժարումը հայցվորին չի զրկում նույն հայցով կրկին անգամ դատարան դիմելու իրավունքից: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե հայցվորը հրաժարվել է հայցից: Նույն օրենսգրքի 110-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ գործի վարույթի կարճման դեպքում նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ չի թույլատրվում կրկին դիմել դատարան, բացառությամբ սույն օրենսգրքի 109 հոդվածի 6-րդ կետով նախատեսված դեպքի:

Այսինքն՝ Նորայր Ալլահվերդյանը, հրաժարվելով Բաբկեն Տեր-Մանվելյանի ժառանգության իրավունքի վկայագրերը մասնակի անվավեր ճանաչելու և իրեն ժառանգական գույքի նկատմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջով ներկայացված հայցադիմումից, չի զրկվել նույն հայցով կրկին անգամ դատարան դիմելու իրավունքից:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում նաև վճռաբեկ բողոքի այն հիմնավորումը, համաձայն որի Արմեն Ալլահվերդյանը պատշաճ հայցվոր չէ, քանի որ Նորայր Ալլահվերդյանը չի օգտվել իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հնրավորությունից, հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1184-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ժառանգության դեպքում մահացածի գույքը (ժառանգությունը) անփոփոխ վիճակում, որպես միասնական

²⁰⁹ Տես նաև 1186-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

²¹⁰ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի գործող խմբագրությունը ձևակերպված է հետևյալ ձևով. եթե գործով քննությունն իրականացվում է դատաքննության նախապատրաստության փուլով, ապա հայցվորն իրավունք ունի փոխելու հայցի հիմքը և առարկան, ավելացնելու կամ նվազեցնելու հայցային պահանջների չափը մինչև առաջին ատյանի դատարանում գործով դատաքննության սկսվելը: Հայցվորը հայցից կարող է հրաժարվել առաջին ատյանի դատարանում մինչև դատաքննության ավարտը: Կարծում ենք նման փոփոխությունը չի կարող հանգեցնել Վճռաբեկ դատարանը վերը նշված որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշման չկիրառմանը, քանի որ հայցվորի հայցից հրաժարվելու իրավունքը պահպանվել է մինչև դատաքննության ավարտը:

ամբողջություն, անցնում է այլ անձանց (համապարփակ իրավահաջորդություն), եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքի կանոններով:

Նույն օրենսգրքի 1186-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ է մտնում ժառանգության բացման օրը ժառանգատուին պատկանող գույքը՝ ներառյալ դրամը, արժեթղթերը, գույքային իրավունքները և պարտականությունները:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Արմեն Ալլահվերդյանը Նորայր Ալլահվերդյանի որդին է և առաջին հերթի ժառանգը, հետևաբար, Արմեն Ալլահվերդյանին է անցնում Նորայր Ալլահվերդյանին պատկանող գույքային բոլոր իրավունքները, այդ թվում՝ Նորայր Ալլահվերդյանի կողմից արդեն իսկ ընդունած վեճի առարկա ժառանգական գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը:

Հետևաբար, վճռաբեկ դատարանը արձանագրում է, որ Նորայր Ալլահվերդյանի դատարան դիմելու իրավունքը ծագել է ժառանգության ընդունման փաստով, ինչը բխում է նյութական իրավահաջորդի դատավարական իրավագործությունից: 3-148 (ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱԺԱՆԵԼԸ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԱՆԵԼԸ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՄԲ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1236.

1. Ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող և երկու կամ մի քանի ժառանգների ընդհանուր բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է բաժանվել ժառանգների համաձայնությամբ:

2. Ժառանգությունը բաժանելու՝ ներառյալ ժառանգներից մեկի բաժինը դրանից առանձնացնելու, վերաբերյալ համաձայնությունը, եթե այն կնքվել է մինչև ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալը և վավերացվել է նոտարի կողմից, հիմք է ժառանգներին ժառանգության իրավունքի վկայագրեր տալու համար՝ դրանցում նշելով համաձայնությանը համապատասխան ժառանգներից յուրաքանչյուրի ժառանգած կոնկրետ գույքը և իրավունքները:

3. Ժառանգությունում ժառանգներին հասանելիք ժառանգության բաժինների անհամաչափ բաժանումը, որը կատարվել է նրանց համաձայնությամբ, հիմք չէ նրանց ժառանգության իրավունքի վկայագրեր տալը մերժելու համար:

ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսդիրը թույլատրում է ժառանգների համաձայնությամբ բաժանել ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող և երկու կամ մի քանի ժառանգների ընդհանուր բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը: Նշված հարցը կարող է կարգավորվել ինչպես առանց դատարան դիմելու կողմերի համաձայնությամբ, այնպես էլ այն դեպքերում, երբ կողմերը գործի քննության ժամանակ հաշտության համաձայնությամբ բաժանում են ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող գույքը:

Պրակտիկայում նշված դեպքերի հետ միաժամանակ առաջանում են իրավիճակներ, երբ ժառանգներից մի քանիսը դատական կարգով վիճարկում են ժառանգության ընդունման փաստը, այնուհետև հաշտության համաձայնության միջոցով լուծում ժառանգական գույքի բաժանման հարցը: Նման դեպքերում այլ ժառանգներին գործում չներգրավելն ուղղակիորեն անդրադառնում է վերջիններիս իրավունքների վրա: Սակայն հարցն այլ բնույթ է ստանում այն դեպքում, երբ հետագայում՝ հաշտության համաձայնությունից հետո ժառանգների միջև համաձայնություն է ձևավորվում ժառանգական գույքի բաժանման վերաբերյալ, ընդ որում, այդ համաձայնությանը մասնակցում է նաև այն ժառանգը, ով չի մասնակցել այլ ժառանգների միջև դատարանում կնքված հաշտության համաձայնությանը:

Նման դեպքերում անհրաժեշտություն է առաջանում իրավական գնահատական տալ դատարանի վճռով հաստատված հաշտության համաձայնությունից հետո կնքված համաձայնությանը:

Երկրորդ խնդիրը կապված է լինում այն հարցի հետ, որ նման դեպքերում դատարանները հաճախ մերժում են ժառանգների համաձայնությամբ բաժանված գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչումն այն հիմքով, որ համաձայնությամբ սահմանված բաժանման արդյունքում ժառանգական գույքի կոնկրետ մասերի նկատմամբ իրավունքը չի ենթարկվել պետական գրանցման: Չնայած քաղաքացիական օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման, այնուամենայնիվ, դատարանների դիրքորոշումների համաձայն՝ այդ նորմը վերաբերում է ընդհանուր ժառանգության ընդունմանը և կիրառելի չէ ժառանգության բաժանման դեպքում բաժանված ժառանգական գույքի նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանի քննած գործերից մեկով 18.05.1998 թվականին տրված թիվ ԱԱ 044137 մահվան վկայականի համաձայն՝ Գևորգ Հովհաննիսյանը մահացել էր 27.12.1992 թվականին, Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 03.05.1999 թվականի վճռով անվավեր էր ճանաչվել Գևորգ Հովհաննիսյանի՝ Անահիտ և Գագիկ Հովհաննիսյանների անվամբ կազմած կտակը, իսկ այդ վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու արդյունքում ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 23.06.1999 թվականի

օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատվել է կողմերի հաշտության համաձայնությունն այն մասին, որ յուրաքանչյուր տիրապետող իրավունք ունի իր փաստացի տիրապետման ներքո գտնվող անշարժ գույքը տնօրինելու, իսկ անօրինական կառույցները՝ օրինականացնելու: Նշված գործով Ազատ Հովհաննիսյանը գործին մասնակցող անձ չէր: Ազատ, Վանուշ, Գայանե Հովհաննիսյանների և Սիրվարդ Մարգարյանի միջև 28.10.1999 թվականին կնքվել էր «Անշարժ գույքի բաժանման պայմանագիր», որով Ազատ Հովհաննիսյանին սեփականության իրավունքով անցել է Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեում գտնվող անշարժ գույքից 67.1 քմ մակերեսով շինությունը, 81.0 քմ մակերեսով հողամասը և ընդհանուր օգտագործման իրավունքով 67.9 մակերեսով հողամասը: Երևանի Էրեբունի համայնքի թիվ 14 տեղամասի լիազոր ներկայացուցչի կողմից 25.04.2007 թվականին տրված տեղեկանքի համաձայն՝ Գևորգ Հովհաննիսյանի մահից հետո նրա որդին՝ Ազատ Հովհաննիսյանը, մինչև իր մահը բնակվել էին Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեում: ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի աշխատակազմի 20.10.2006 թվականին տրված տեղեկանքի համաձայն՝ Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի՝ Ազատ Հովհաննիսյանի բաժնի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցում չէր կատարվել: 21.09.2000 թվականի թիվ 6319 «Մահվան վերաբերյալ ակտի գրանցման» համաձայն՝ Ազատ Հովհաննիսյանը մահացել է 18.09.2000 թվականին: Երևանի Էրեբունի համայնքի թիվ 14 տեղամասի լիազոր ներկայացուցչի կողմից 28.03.2007 թվականին և 25.04.2007 թվականին տրված տեղեկանքների համաձայն՝ Ազատ Հովհաննիսյանի որդին՝ Արթուր Հովհաննիսյանը, փաստացի տիրապետել էր Ազատ Հովհաննիսյանին պատկանող վերոնշյալ անշարժ գույքը: 26.04.2007 թվականին Արթուր Հովհաննիսյանին՝ որպես Ազատ Հովհաննիսյանի առաջին հերթի ժառանգի, տրվել էր Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիր:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ փաստերի հիման վրա փորձեց պատասխանել վերը բարձրացված հարցերին և լուծում տալ նման իրավիճակներին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1236-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող և երկու կամ մի քանի ժառանգների ընդհանուր բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը կարող է բաժանվել ժառանգների համաձայնությամբ:

Դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Ազատ Հովհաննիսյանը Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեի անշարժ գույքի սեփականատերն է: Նման եզրահանգման համար Դատարանը հիմք է ընդունել՝ 23.06.1999 թվականի ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 23.06.1999 թվականի վճիռը, ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի 28.02.2007 թվականին տրված ձև 2 տեղեկանքը, 20.10.2006 թվականին Կադաստրի տրված տեղեկանքը, 15.08.2006 թվականին Վանուշ Հովհաննիսյանին տրված թիվ 1506851 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականը:

Վերաքննիչ դատարանը հայցի բավարարման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 23.06.1999 թվականի վճռով հաստատված կողմերի միջև հաշտության համաձայնություն կնքելիս Ազատ Հովհաննիսյանը դատավարության կողմ չի հանդիսացել, ուստի նշված վճիռը վերջինիս համար իրավունքներ և պարտականություններ չի առաջացրել: Բացի այդ, Ազատ Հովհաննիսյանը անշարժ գույքի բաժանման պայմանագրից ծագող սեփականության իրավունքի պետական գրանցում չի կատարել, ուստի պետական գրանցման պահանջը չպահպանելը հանգեցրել է պայմանագրի անվավերության:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գևորգ Հովհաննիսյանը Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 ամբողջ տունը կտակել էր Անահիտ և Գագիկ Հովհաննիսյաններին: Նշված կտակի վավերականության հարցը Վանուշ Հովհաննիսյանի կողմից վիճարկվել է, և Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին աստիանի դատարանի 03.05.1999 թվականի վճռով այն անվավեր է ճանաչվել: Նշված վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու արդյունքում ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 23.06.1999 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատվել է կողմերի հաշտության համաձայնությունն այն մասին, որ վերոնշյալ հասցեի անշարժ գույքի յուրաքանչյուր տիրապետող իրավունք ունի իր փաստացի տիրապետման ներքո գտնվող անշարժ գույքը տնօրինելու, իսկ անօրինական կառույցները՝ օրինականացնելու:

Այնուհետև հիշյալ վճռի հիման վրա Երևանի Նոր Արեշի 36 փողոցի թիվ 15 հասցեի անշարժ գույքի փաստացի տիրապետողների՝ Ազատ, Վանուշ, Գայանե Հովհաննիսյանների և Միրվարդ Մարգարյանի միջև կնքվել է «Անշարժ գույքի բաժանման պայմանագիր», որով հստակեցվել է ժառանգության զանգվածից յուրաքանչյուրին պատկանելիք բաժինը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալ փաստերը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի կողմից ճիշտ են գնահատվել գործով ձեռք բերված ապացույցները, և հայցը իրավացիորեն մերժվել է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Այսպես՝ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 23.06.1999 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատված հաշտության համաձայնությունից հետոնում է, որ կողմերը ընդունել են Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 03.05.1999 թվականի վճռով կտակը անվավեր ճանաչելու հանգամանքը և համաձայնության են եկել վիճելի անշարժ գույքը ըստ օրենքի ժառանգական իրավունքով ժառանգելու մասին: Նման պարագայում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ըստ օրենքի առաջին հերթի ժառանգ է համարվել նաև Ազատ Հովհաննիսյանը, որը, փաստացի տիրապետելով վիճելի անշարժ գույքը, ընդունել է ժառանգական զանգվածի իր բաժինը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Ազատ Հովհաննիսյանը պետական գրանցման չի ենթարկել «Անշարժ գույքի բաժանման պայմանագրից» ծագող սեփականության իր իրավունքը, հետևաբար, վիճելի գույքի նկատմամբ ձեռք չի բերել սեփականության իրավունք, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն անհիմն է համարում, քանի որ սույն գործով ժառանգության զանգվածի բաժանման վերաբերյալ ժառանգների միջև առկա է համաձայնություն: Բացի այդ, Ազատ Հովհաննիսյանը վիճելի անշարժ գույքի փաստացի տիրապետման ուժով արդեն իսկ ձեռք է բերել դրա նկատմամբ սեփականության իրավունք՝ անկախ այդ իրավունքի պետական գրանցումից:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ազատ Հովհաննիսյանին սեփականության իրավունքով պատկանող Երևան քաղաքի Նոր Արեշի 36 փողոցի 15 հասցեում գտնվող անշարժ գույքից 67.1 քմ մակերեսով շինությունը, 81.0 քմ մակերեսով հողամասը և ընդհանուր օգտագործման իրավունքով 67.9 մակերեսով հողամասը մտնում են ժառանգության զանգվածի մեջ, հետևաբար, Ազատ Հովհաննիսյանի որդի Արթուր Հովհաննիսյանը՝ որպես ըստ օրենքի առաջին հերթի ժառանգ, փաստացի տիրապետման ուժով համարվում է այդ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ: ԵԷԴ/0293/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԾԱԽՍԵՐԸ ՀԱՏՈՒՅԵԼԸ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇՎԻՆ ՀԱՏՈՒՑՎՈՂ ԾԱԽՍԵՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 1242.

1. Ժառանգության հետ կապված ծախսերը հատուցվում են հետևյալ հերթականությամբ՝ առաջին հերթին հատուցվում են մինչև ժառանգատուի մահը նրա հիվանդության հետևանքով առաջացած և ժառանգատուի պատշաճ հուղարկավորության համար անհրաժեշտ ծախսերը:

Երկրորդ հերթին հատուցվում են ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող գույքը պահպանելու և կառավարելու, ինչպես նաև կտակը կատարելու հետ կապված ծախսերը:

Երրորդ հերթին բավարարվում են ժառանգատուի պարտքերով պարտատերերի պահանջները:

չորրորդ հերթին բավարարվում են պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգների պահանջները:

հինգերորդ հերթին հատուցվում են կտակային հանձնարարությունը կատարելու հետ կապված ծախսերը:

2. Յուրաքանչյուր հերթի պահանջները բավարարվում են նախորդ հերթի պահանջները լրիվ բավարարելուց հետո: Ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող գույքն անբավարար լինելու դեպքում այն համապատասխան հերթի պարտատերերի միջև բաշխվում է բավարարման ենթակա պահանջների գումարներին համամասնորեն:

ՊԱՐՏԱՏԵՐԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՑԹ

Հոդված 1243.

1. Պարտատերերն իրավունք ունեն ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում ներկայացնել իրենց պահանջները:

2. Պահանջները, մինչև ժառանգների կողմից ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը, կարող են ներկայացվել ժառանգությունն ընդունած ժառանգին կամ կտակակատարին, իսկ նշված անձանց բացակայության դեպքում՝ ժառանգության բացման վայրի նոտարին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Օրենսգրքի նշված հոդվածը հնարավորություն է տալիս ժառանգատուի պարտատերերին ներկայացնել իրենց պահանջները ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում: Այդ պարտավորությունները կարող են ծագել քաղաքացիական օրենսդրությամբ նախատեսված տարբեր հիմքերից՝ և պայմանագրային, և արտապայմանագրային կարգով:

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ ժառանգատուի հետ պարտավորաիրավական հարաբերությունների մեջ գտնվող անձը ժառանգատուի մահից հետո հայց է ներկայացնում դատարան ընդդեմ ժառանգների՝ գումար բռնագանձելու կամ վնաս հատուցելու պահանջով: Այդ դեպքում հայցի հիմքում դրվում է ժառանգատուի կողմից ստանձնված պարտավորությունը:

Նմանատիպ իրավիճակներում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել վնասի հատուցման և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1242-րդ և 1243-րդ հոդվածների հարաբերակցության հարցը:

Գործերից մեկով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանը, հաստատված համաբեկով այն հանգամանքները, որ Արամ Դանիելյանը 06.02.1999 թվականին Երևանի Մյասնիկյան պողոտայի թիվ 33 հասցեում գտնվող բնակելի տունը գնելու նպատակով գրավոր ստացականի համաձայն Ռիմա Կարապետյանին տվել էր 9.800 ԱՄՆ դոլար, որ Ռիմա Կարապետյանի կողմից նշված տունը չի վաճառվել, և գումարը չի վերադարձվել, 23.04.2001 թվականի թիվ 2-523/2001 օրինական ուժի մեջ մտած վճռով վճռել էր Ռիմա Կարապետյանից հոգուտ Արամ Դանիելյանի բռնագանձել 9.800 ԱՄՆ դոլարին բռնագանձման պահին համարժեք ՀՀ դրամ: Նշված վճռի հիման վրա դատարանի կողմից տրված 10.05.2001 թվականի թիվ 2-523 կատարողական թերթի հիման վրա՝ 17.12.2003 թվականին հարուցվել է

կատարողական վարույթ: ՀՀ ԱՆ ԴԱՀԿ ծառայության 30.06.2004 թվականի թիվ 7229/02 գրությամբ հայտնվել էր, որ Արամ Դանիելյանի հայցով ընդդեմ Ռիմա Կարապետյանի կատարողական վարույթն ավարտվել է և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 200-րդ հոդվածի հիմքով ուղարկվել էր պահանջատիրոջը՝ պարտապանի բաժնեմասն առանձնացնելու համար: 22.06.2005 թվականի թիվ 028804 մահվան վկայականի համաձայն՝ Արամ Դանիելյանը մահացել է 28.05.2005 թվականին: Ամուսնության 06.12.1994 թվականի թիվ 4-ՍԼ 261307 վկայականի համաձայն՝ պետական գրանցում էր ստացել Արամ Դանիելյանի և Անուշ Ներսիսյանի ամուսնությունը: ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Կենտրոն տարածքային ստորաբաժանման 09.06.2008 թվականի թիվ ԵԼ-4286 գրությամբ հայտնվել էր, որ Մյասնիկյան պողոտայի թիվ 33 հասցեում գտնվող բնակելի տունը սեփականության իրավունքով գրանցված է Ռիմա Կարապետյանի անվամբ: Համաձայն 06.11.2006 թվականի ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրի՝ Ռիմա Կարապետյանի գույքի նկատմամբ ժառանգ էր ճանաչվել Նելլի Բադալյանը:

Անուշ Ներսիսյանը պահանջ էր ներկայացրել պարտապան Ռիմա Կարապետյանի ժառանգ Նելլի Բադալյանի դեմ՝ պահանջելով բռնագանձել Նելլի Բադալյանից 2.428.244 ՀՀ դրամ՝ պատճառված վնասի գումարը, այդ գումարի, ինչպես նաև Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 23.04.2001 թվականի վճռով սահմանված բռնագանձման պահին 9.800 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամի բռնագանձումը տարածել Ռիմա Կարապետյանին սեփականության իրավունքով պատկանող, իսկ հետագայում Նելլի Բադալյանին ժառանգությամբ անցած Երևան քաղաքի Մյասնիկյան պողոտայի թիվ 33 հասցեում գտնվող տան վրա:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ փաստերի հիման վրա քննարկման առարկա դարձրեց վնասի հատուցման վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերի կիրառման և ժառանգատուի պարտատերերի կողմից պահանջ ներկայացնելու կարգին և նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1058-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վնաս պատճառած անձն ազատվում է այն հատուցելուց, եթե ապացուցում է, որ վնասն իր մեղքով չի պատճառվել:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման է պարտապանի ոչ օրինաչափ վարքագծի, վնասների, վնասների ու ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի և պարտապանի մեղքի միաժամանակյա առկայությունը (տես, Նատալյա Հակոբյանն ընդդեմ Վարդան Հայրապետյանի՝ վնասի հատուցման պահանջի մասին, թիվ ՀՔԴ 3/0016/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009թ. որոշումը):

Ընդ որում, քննարկվող պարագայում օրենսդրի կողմից ամրագրվել է վնաս պատճառած անձի մեղավորության կանխավարկածը, քանի որ ենթադրյալ վնաս պատճառած անձն է կրում իր մեղքի բացակայության ապացուցման պարտականությունը, որի ապացուցումն էլ վնաս պատճառած անձին ազատում է այն հատուցելուց:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի հիմքով վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման հանդիսացող տարրերից՝ հայցվորի մոտ իրական կամ բաց թողնված օգուտի տեսքով վնասների առկայության, պատասխանողի մոտ ոչ օրինաչափ վարքագծի առկայության, վնասների ու ենթադրյալ վնաս պատճառող անձի ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի առկայության հանգամանքների ապացուցման բեռը կրում է հայցվոր կողմը, իսկ հայցվորի կրած վնասի հարցում իր մեղքի բացակայության հանգամանքի ապացուցման պարտականությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի կանխավարկածի հիմքով կրում է պատասխանող կողմը:

Ստույն գործով 2.428.244 ՀՀ դրամ վնասի բռնագանձման պահանջի հիմքում Արամ Դանիելյանի իրավահաջորդ Անուշ Ներսիսյանի կողմից դրվել է 2001 և 2008 թվականներին 9.800 ԱՄՆ դոլարի փոխարժեքային կուրսերի տարբերությունը (2001 թվականին՝ 550 ՀՀ դրամ, 2008 թվականին՝ 302 ՀՀ դրամ), որն էլ խնդրել է բռնագանձել դատարանի վճռի (9.800 ԱՄՆ դոլարին բռնագանձման պահին համարժեք ՀՀ դրամի վճարման) պահանջը չկատարած անձի՝ Ռիմա Կարապետյանի իրավահաջորդից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է, որ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների

բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Ընդ որում, դատարանի համար որևէ ապացույց նախապես հաստատված ուժ չունի, բացառությամբ նույն օրենսգրքի 52-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի՝ համաձայն նույն հոդվածի 2-րդ կետի:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը հաստատված է համարել 2.428.244 ՀՀ դրամի վնասը Նելլի Բադալյանի գործողությունների հետևանքով պատճառված լինելու հանգամանքը առանց բավարար ապացույցների առկայության:

Մասնավորապես, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին աստիճանի դատարանի՝ 23.04.2001 թվականի թիվ 2-523/2001 օրինական ուժի մեջ մտած վճռով վճռվել է Ռիմա Կարապետյանից հոգուտ Արամ Դանիելյանի բռնազանձել 9.800 ԱՄՆ դոլարին բռնազանձման պահին համարժեք ՀՀ դրամ: Նշված վճռի հիման վրա դատարանի կողմից տրված 10.05.2001 թվականի թիվ 2-523 կատարողական թերթի հիման վրա 17.12.2003 թվականին հարուցվել է կատարողական վարույթ, իսկ ՀՀ ԱՆ ԴԱՀԿ ծառայության 30.06.2004 թվականի թիվ 7229/02 գրության համաձայն՝ նշված կատարողական վարույթն ավարտվել է և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 200-րդ հոդվածի հիմքով ուղարկվել է պահանջատիրոջը՝ պարտապանի բաժինն առանձնացնելու համար: Արամ Դանիելյանը և Ռիմա Կարապետյանը ներկայումս մահացած են:

Սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված փաստական հանգամանքների առկայությամբ չեն հիմնավորվում Նելլի Բադալյանի կողմից ոչ օրինաչափ վարքագիծը դրսևորելու, ինչպես նաև Նելլի Բադալյանի որևէ գործողության հետևանքով Անուշ Ներսիսյանի կողմից վնասներ (թե իրական վնասի և թե բաց թողնված օգուտի տեսքով) կրելու հանգամանքները:

Նման եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածի պահանջն առ այն, որ պարտատերերն իրավունք ունեն ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում ներկայացնել իրենց պահանջները, ընդ որում դրանք, մինչև ժառանգների կողմից ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը, կարող են ներկայացվել ժառանգությունն ընդունած ժառանգին, իսկ նշված անձանց բացակայության դեպքում՝ ժառանգության բացման վայրի նոտարին: Այնինչ, սույն գործում Արամ Դանիելյանի իրավահաջորդ Անուշ Ներսիսյանի կողմից Ռիմա Կարապետյանի ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում նրա իրավահաջորդ Նելլի Բադալյանի նկատմամբ պահանջ ներկայացնելու մասին որևէ ապացույց առկա չէ: ԵԿԴ/1906/02/08 2009 թվականի դեկտեմբերի 4

Վերոնշյալ որոշման վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ժառանգատուի պարտավորական հարաբերությունների դեպքում ժառանգի դեմ հայց ներկայացնելիս կիրառման ենթակա է ոչ թե քաղաքացիական օրենսգրքի 1058-րդ, այլ նույն օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածը, որով սահմանված կարգով էլ ժառանգատուի պարտատերերը պետք է ներկայացնեն իրենց պահանջները:

2. Վճռաբեկ դատարանն իր հետագա որոշումներում ցույց տվեց օրենսգրքի 1242-րդ և 1243-րդ հոդվածների կիրառման կանոնները: Այդ կանոնները վերաբերում են նաև դատարաններին և դատարանները ժառանգատուի պարտատերերի պահանջները քննելիս պետք է հաշվի առնեն նաև այլ պարտատերերի շահերը և ժառանգության հետ կապված ծախսերը հատուցելու կանոնները, որոնք նախատեսված են օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածի 1-ին մասում:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցերին անդրադարձավ գործերից մեկով, որտեղ դատարանը բավարարել էր պարտատերերից մեկի պահանջը՝ խախտելով մյուս պարտատերերի շահերը:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1242-րդ և 1243-րդ հոդվածները, նշեց.

օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռել ժառանգատուի պարտատերերին ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում մինչև ժառանգների կողմից ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը ներկայացնել իրենց պահանջները նախ հետևյալ անձանց՝

- ժառանգությունն ընդունած ժառանգին, կամ
- կտակակատարին:

Ապա միայն նշված անձանց բացակայության դեպքում՝ ժառանգության բացման վայրի նոտարին:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածով նախատեսվել է ժառանգության հետ կապված ծախսերի հատուցման հերթականությունը՝ սահմանելով յուրաքանչյուր հերթի պահանջների բավարարումը նախորդ հերթի պահանջները լրիվ բավարարելուց հետո: Ընդ որում, ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող գույքն անբավարար լինելու դեպքում այն համապատասխան հերթի պարտատերերի միջև բաշխվում է բավարարման ենթակա պահանջների գումարներին համամասնորեն:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշումներում արդեն իսկ անդրադարձել և գնահատման առարկա է դարձրել այն դեպքերը, երբ դատարանը վճիռ է կայացրել գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ:

Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը, արձանագրել է կողմերի հավասարության և մրցակցային դատավարության սկզբունքների խախտում և բեկանել է դատական ակտը (տե՛ս, ըստ հայցի Լատուա Մկրտչյանի ընդդեմ ՀՀ արդարադատության նախարարության դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության՝ պետական մարմնի անգործությունը վիճարկելու պահանջի մասին թիվ ՎԴ/4107/05/08 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 11.08.2009 թվականի որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Արեն Տեպանոսյանը և «Միջազգային բիզնես կենտրոն» ՀՀ ՓԲ ընկերությունը որպես պարտատերեր օրենքով սահմանված ժամկետում իրենց պահանջները ներկայացրել են ժառանգատու Էդուարդ Արաբխանյանի ժառանգության բացման վայրի նոտարին:

Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ իրավական գնահատական չի տվել այն հանգամանքին, որ Դատարանի վճռով խախտվել է պարտատերեր Արեն Տեպանոսյանի և «Միջազգային բիզնես կենտրոն» ՀՀ ՓԲ ընկերության իրավունքները, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածով ամրագրված ժառանգության հաշվին պարտատերերի պահանջները բաշխելու կարգը և եղանակը:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի դատական ակտով պարտատերեր Արեն Տեպանոսյանը և «Միջազգային բիզնես կենտրոն» ՀՀ ՓԲ ընկերությունը զրկվել են ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածով և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով ամրագրված արդար դատաքննության իրավունքից: ԵԲԴ/0279/02/08 2010 թվականի հունիսի 25

3. Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը կարգավորում պարտատերերի կողմից պահանջներ ներկայացնելու հարցը: Սակայն հաճախ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված վեցամսյա ժամկետի խախտմամբ, երբ գույքն արդեն ճանաչվել է անժառանգ և փոխանցվել համայնքի սեփականությանը: Նման դեպքերում հայց է ներկայացվում համայնքի դեմ, քանի որ վերջինս ձեռք բերելով ժառանգական գույքը տնօրինելու իրավունք, պետք է դրա շրջանակներում պատասխանատվություն կրի նաև ժառանգատուի պարտատերերի առջև: Այլ կերպ ասած, նման դեպքերում համայնքի՝ որպես անժառանգ գույքի սեփականատիրոջ կարգավիճակը հավասարեցվում է ժառանգների կարգավիճակին, և հիմք ընդունելով նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածը²¹¹, պահանջ է ներկայացվում համայնքի դեմ՝ որպես պատասխանատվություն կրող ժառանգ:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին և փորձեց հստակեցնել համայնքի՝ որպես անժառանգ գույքի սեփականատիրոջ և ժառանգների կարգավիճակի փոխհարաբերակցությունը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը սահմանելով ժառանգների ցանկը, որոնք իրավունք ունեն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ընդունել ժառանգությունը, միաժամանակ նույն ժամկետը նախատեսել է ժառանգատուի պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար: Բսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ ժառանգներ չկան կամ նրանք հրաժարվել են ժառանգությունից, ժառանգության

²¹¹ Տես նաև 1224-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

ընդունման կամ պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի լրացման փաստի ուժով ժառանգական գույքը ձեռք է բերում մի կարգավիճակ, որով փաստորեն համարվում է որևէ մեկի իրավունքով չծանրաբեռնված գույք՝ անժառանգ գույք:

Այսինքն համայնքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի ուժով ոչ թե ձեռք է բերում ժառանգի կարգավիճակ, այլ ժառանգների բացակայության, ինչպես նաև ժառանգատուի պարտատերերի կողմից օրենքով սահմանված ժամկետում որևէ պահանջ չներկայացնելու ուժով ձեռք է բերում սեփականության իրավունք ժառանգական զանգվածի նկատմամբ:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ հանգուցյալ Կարինե Քարամյանին սեփականության իրավունքով պատկանել են Երևանի Պարոնյան փողոցի 28 շենքի թիվ 65 և Գրիբոյեդովի փողոցի 44 շենքի թիվ 28 բնակարանները: Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 05.12.2006 թվականի վճռով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ Կարինե Քարամյանը ժառանգներ չունի և վերջինիս մահից հետո ժառանգական գույքի՝ Երևանի Պարոնյան փողոցի 28 շենքի թիվ 65 բնակարանի նկատմամբ սահմանված ժամկետում ժառանգություն չի բացվել: Նշվածի հիման վրա հանգուցյալ Կ.Քարամյանի գույքը համարվել է անժառանգ գույք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, անցել է ժառանգության բացման վայրի համայնքի սեփականությանը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Ի.Շահումյանը օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետում Կարինե Քարամյանի նկատմամբ ունեցած իր պահանջը չի ներկայացրել ժառանգության բացման վայրի նոտարին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կարինե Քարամյանի ամբողջ գույքը ճանաչվել է անժառանգ գույք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան, անցել է ժառանգության բացման վայրի թաղային համայնքների սեփականությանը:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում նաև վճռաբեկ բողոքի պատճառաբանությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի խախտման մասին, քանի որ նշված հոդվածը վերաբերում է **ժառանգների** պատասխանատվությանը, մինչդեռ սույն դեպքում վերը նշված հիմնավորումներով արդեն իսկ հերքվել է թաղապետարանների՝ ժառանգ հանդիսանալու փաստը: 3-446 (ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանելով ժառանգների ցանկը, որոնք իրավունք ունեն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ընդունել ժառանգությունը, միաժամանակ նույն ժամկետը նախատեսել է ժառանգատուի պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար: Իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ ժառանգներ չկան կամ նրանք հրաժարվել են ժառանգությունից, ժառանգության ընդունման կամ պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի լրացման փաստի ուժով ժառանգական գույքը ձեռք է բերում մի կարգավիճակ, որով փաստորեն համարվում է որևէ մեկի իրավունքով չծանրաբեռնված գույք՝ անժառանգ գույք: Համայնքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի ուժով ոչ թե ձեռք է բերում ժառանգի կարգավիճակ, այլ ժառանգների բացակայության, ինչպես նաև ժառանգատուի պարտատերերի կողմից օրենքով սահմանված ժամկետում որևէ պահանջ չներկայացնելու ուժով ձեռք է բերում սեփականության իրավունք ժառանգական զանգվածի նկատմամբ: 1244-րդ հոդվածը վերաբերում է ժառանգների պատասխանատվությանը:

4. Օրենսդիրը, 1243-րդ հոդվածով սահմանելով պարտատերերի կողմից ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում պահանջ ներկայացնելու պահանջ, դրա մեջ ներդրել է որոշակի տրամաբանություն: Այսինքն՝ ժառանգության ընդունման ժամկետի և պարտատերերի կողմից պահանջների ներկայացման համար հավասար ժամկետի պահանջն ինքնանպատակ չէ:

Այս հարցերին անդրադարձավ Վճռաբեկ դատարանը՝ նախատեսելով օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածով սահմանված ժամկետից հետո պարտատերերի պահանջները բավարարելու հարցին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտատերերն իրավունք ունեն ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում ներկայացնել իրենց պահանջները:

Պահանջները, մինչև ժառանգների կողմից ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը, կարող են ներկայացվել ժառանգությունն ընդունած ժառանգին կամ կտակակատարին, իսկ նշված անձանց բացակայության դեպքում՝ ժառանգության բացման վայրի նոտարին:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ժառանգները, ժառանգության իրավունքի վկայագիրը ստանալուց հետո, իրենց անցած գույքի արժեքի սահմաններում հատուցում են նույն օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածում նշված ծախսերը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Հարություն Էրզիմյանի գույքի նկատմամբ հավասար բաժիններով ժառանգներ են հանդիսացել Սեդա Սոնյանը և Բդա Էրզիմյանը, որոնց 27.03.2007 թվականին տրված ժառանգության իրավունքի վկայագրի համաձայն ժառանգական գույքը բաղկացած էր «Մերսեդես Բենց E200» մակնիշի (4.500.000 ՀՀ դրամ արժեքով) ավտոմեքենայից: Հարություն Էրզիմյանի պարտատերերը Սեդա Սոնյանին, որպես ժառանգ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածով սահմանված կարգով պահանջ չեն ներկայացրել: Նման պահանջ ներկայացվել է միայն ժառանգ Բդա Էրզիմյանին, որը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածով սահմանված կարգով կրել է պարտատերերի պահանջներն իրեն անցած գույքի արժեքի սահմաններում հատուցելու պարտավորություն, սակայն սույն գործի փաստերի համաձայն՝ իր կամքով հատուցել է ավելին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալուց հետո ժառանգը ժառանգատուի պարտքերով պարտատերերի առջև իրեն անցած գույքի սահմաններում կարող է կրել պարտավորություններ, եթե ժառանգության բացումից վեցամսյա ժամկետում (կամ մինչև ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը) պարտատերերի կողմից իրեն պահանջ է ներկայացվել: Պահանջների ներկայացման համար սահմանված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո ներկայացված պահանջները, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված կարգով, ենթակա չեն բավարարման, քանի որ մինչև ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը պահանջի ներկայացման դեպքում միայն ժառանգը կարող էր որոշել ժառանգությունն ընդունելու նպատակահարմարությունը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Բդա Էրզիմյանի կողմից, առանց ժառանգատուի պարտքերով պարտատերերի կողմից Սեդա Սոնյանին օրենքով սահմանված կարգով պահանջ ներկայացնելու, ժառանգական գույքի արժեքի սահմաններից դուրս բավարարելը, նրա համար մյուս ժառանգ Սեդա Սոնյանի նկատմամբ հետադարձ պահանջի իրավունք չի կարող առաջացնել: Հետևաբար, Հարություն Էրզիմյանի պարտքերով Բդա Էրզիմյանի կողմից Սեդա Սոնյանի դեմ ներկայացված պահանջն անհիմն է և ենթակա է մերժման: 3-1778 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալուց հետո ժառանգը ժառանգատուի պարտքերով պարտատերերի առջև իրեն անցած գույքի սահմաններում կարող է կրել պարտավորություններ, եթե ժառանգության բացումից վեցամսյա ժամկետում (կամ մինչև ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը) պարտատերերի կողմից իրեն պահանջ է ներկայացվել: Պահանջների ներկայացման համար սահմանված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո ներկայացված պահանջները, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված կարգով, ենթակա չեն բավարարման, քանի որ մինչև ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստանալը պահանջի ներկայացման դեպքում միայն ժառանգը կարող էր որոշել ժառանգությունն ընդունելու նպատակահարմարությունը:

ԺԱՌԱՆԳՆԵՐԻ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1244.

1. Ժառանգները, ժառանգության իրավունքի վկայագիրը ստանալուց հետո, իրենց անցած գույքի արժեքի սահմաններում հատուցում են սույն օրենսգրքի 1242 հոդվածում նշված ծախսերը:

2. Ինչպես անմիջապես ժառանգության բացման, այնպես էլ ժառանգության ընդունման իրավունքի փոխանցման արդյունքում ժառանգությունը ստացած ժառանգը պատասխանատվություն է կրում այդ երկու հիմքերով ստացված գույքի արժեքի սահմաններում:

3. Իրենց անցած ժառանգության արժեքի սահմաններում ժառանգները կրում են համապարտ պատասխանատվություն:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածը կարգավորում է անժառանգ գույքի տնօրինման կարգը: Սակայն վերոնշյալ հոդվածի կիրառումը որոշակի մեկնաբանությունների անհրաժեշտություն է առաջացնում այն դեպքում, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում հստակեցնել պարտատերերի պահանջներն անժառանգ գույքից բավարարելու հարցը: Հաճախ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված վեցամսյա ժամկետի խախտմամբ, երբ գույքն արդեն ճանաչվել է անժառանգ և փոխանցվել համայնքի սեփականությանը: Նման դեպքերում հայց է ներկայացվում համայնքի դեմ, քանի որ վերջինս ձեռք բերելով ժառանգական գույքը տնօրինելու իրավունք, պետք է դրա շրջանակներում պատասխանատվություն կրի նաև ժառանգատուի պարտատերերի առջև: Այլ կերպ ասած, նման դեպքերում համայնքի՝ որպես անժառանգ գույքի սեփականատիրոջ կարգավիճակը հավասարեցվում է ժառանգների կարգավիճակին, և հիմք ընդունելով նաև քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածը²¹², պահանջ է ներկայացվում համայնքի դեմ՝ որպես պատասխանատվություն կրող ժառանգ:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով անդրադարձավ վերոնշյալ հարցերին և փորձեց հստակեցնել համայնքի՝ որպես անժառանգ գույքի սեփականատիրոջ և ժառանգների կարգավիճակի փոխհարաբերակցությունը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1215-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ըստ օրենքի ժառանգները ժառանգման են հրավիրվում սույն օրենսգրքի 1216-1219 հոդվածներով սահմանված հերթականությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում:

Նույն օրենսգրքի 1243-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտատերերն իրավունք ունեն ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում ներկայացնել իրենց պահանջները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե չկան ոչ ըստ կտակի և ոչ էլ ըստ օրենքի ժառանգներ կամ դրանք հրաժարվել կամ մեկուսացվել են ժառանգությունից, ապա ժառանգվող գույքը ճանաչվում է անժառանգ: Անժառանգ գույքն անցնում է ժառանգության բացման վայրի համայնքի սեփականությանը:

Վերոգրյալ հոդվածներից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանելով ժառանգների ցանկը, որոնք իրավունք ունեն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում ընդունել ժառանգությունը, միաժամանակ նույն ժամկետը նախատեսել է ժառանգատուի պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար: Բսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ ժառանգներ չկան կամ նրանք հրաժարվել են ժառանգությունից, ժառանգության ընդունման կամ պարտատերերի կողմից իրենց պահանջների ներկայացման համար օրենքով նախատեսված ժամկետի լրացման փաստի ուժով ժառանգական գույքը ձեռք է բերում մի կարգավիճակ, որով փաստորեն համարվում է որևէ մեկի իրավունքով չձանրաբեռնված գույք՝ անժառանգ գույք:

Այսինքն համայնքը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի ուժով ոչ թե ձեռք է բերում ժառանգի կարգավիճակ, այլ ժառանգների բացակայության, ինչպես նաև ժառանգատուի պարտատերերի կողմից օրենքով սահմանված ժամկետում որևէ պահանջ չներկայացնելու ուժով ձեռք է բերում սեփականության իրավունք ժառանգական զանգվածի նկատմամբ:

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի համաձայն՝ հանգուցյալ Կարինե Քարամյանին սեփականության իրավունքով պատկանել են Երևանի Պարոնյան փողոցի 28 շենքի թիվ 65 և Գրիբոյեդովի փողոցի 44 շենքի թիվ 28 բնակարանները: Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի

²¹² Տես նաև 1244-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները

օրինական ուժի մեջ մտած 05.12.2006 թվականի վճռով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ Կարինե Քարամյանը ժառանգներ չունի և վերջինիս մահից հետո ժառանգական գույքի՝ Երևանի Պարոնյան փողոցի 28 շենքի թիվ 65 բնակարանի նկատմամբ սահմանված ժամկետում ժառանգություն չի բացվել: Նշվածի հիման վրա հանգուցյալ Կ.Քարամյանի գույքը համարվել է անժառանգ գույք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, անցել է ժառանգության բացման վայրի համայնքի սեփականությանը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Ի.Շահումյանը օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետում Կարինե Քարամյանի նկատմամբ ունեցած իր պահանջը չի ներկայացրել ժառանգության բացման վայրի նոտարին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կարինե Քարամյանի ամբողջ գույքը ճանաչվել է անժառանգ գույք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1224-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան, անցել է ժառանգության բացման վայրի թաղային համայնքների սեփականությանը:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում նաև վճռաբեկ բողոքի պատճառաբանությունը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի խախտման մասին, քանի որ նշված հոդվածը վերաբերում է **ժառանգների** պատասխանատվությանը, մինչդեռ սույն դեպքում վերը նշված հիմնավորումներով արդեն իսկ հերքվել է թաղապետարանների՝ ժառանգ հանդիսանալու փաստը: 3-446(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ժառանգներն իրենց անցած ժառանգության արժեքի սահմաններում կրում են համապարտ պատասխանատվություն: Սակայն օրենսդիրը չի կարգավորել այն դեպքերը, երբ ժառանգներից մեկը պատասխանատվություն է կրում մյուս ժառանգների փոխարեն նախատեսվածից ավել չափով՝ վճարելով ավել գումար:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնալով այդ հարցին, նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժառանգները, ժառանգության իրավունքի վկայագիրը ստանալուց հետո, իրենց անցած գույքի արժեքի սահմաններում հատուցում են նույն օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածում նշված ծախսերը: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ իրենց անցած ժառանգության արժեքի սահմաններում ժառանգները կրում են համապարտ պատասխանատվություն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համապարտ պարտականությունը (պատասխանատվությունը) կամ համիրավ պահանջը ծագում է, եթե պարտականության համապարտությունը կամ պահանջի համիրավությունը նախատեսված է պայմանագրով կամ սահմանված է օրենքով, մասնավորապես, եթե անբաժանելի է պարտավորության առարկան:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտապանների համապարտ պարտականության դեպքում պարտատերն իրավունք ունի ինչպես բոլոր պարտապաններից համատեղ, այնպես էլ յուրաքանչյուրից պահանջել կատարելու պարտավորությունն ինչպես լրիվ, այնպես էլ պարտքի մի մասով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 364-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտապաններից մեկի կողմից համապարտ պարտականությունը լրիվ կատարելը մնացած պարտապաններին ազատում է պարտատիրոջ հանդեպ պարտականությունը կատարելուց:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե այլ բան չի բխում համապարտ պարտապանների հարաբերություններից, ապա համապարտ պարտականությունը կատարած պարտապանը մնացած պարտապանների նկատմամբ ունի հավասար բաժիններով հետադարձ պահանջի իրավունք՝ հանելով իր բաժինը:

Նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ ժառանգները ժառանգության իրավունքի վկայագիրը ստանալուց հետո իրենց անցած գույքի արժեքի սահմաններում, ի թիվս այլ ծախսերի, համապարտ պատասխանատվություն են կրում ժառանգատուի պատշաճ հուղարկավորության համար անհրաժեշտ ծախսերը հատուցելու և ժառանգատուի պարտքերով պարտատերերի պահանջները բավարարելու հարցում: Ընդ որում՝ եթե այլ բան չի բխում համապարտ պարտապանների հարաբերություններից, ապա համապարտ պարտականությունը կատարած պարտապանը մյուս պարտապանների նկատմամբ ձեռք է բերում հետադարձ

պահանջի իրավունք, անկախ այն հանգամանքից, թե պարտատերը մնացած պարտապաններից պահանջել է կատարելու պարտավորությունը, թե ոչ:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, օրինական ուժի մեջ թողնելով Դատարանի վճիռը, պատճառաբանել է, որ թիվ 05-2240 քաղաքացիական գործով ծախսերը հատուցելու պահանջ է ներկայացվել նաև Սիրանուշ Փիլոյանի դեմ, իսկ Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյանները նշված գործով կայացված ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 24.08.2005 թվականի վճիռը չեն բողոքարկել այն հիմքով, որ Սիրանուշ Փիլոյանը, լինելով վիճելի բնակարանի բաժնային սեփականատեր, պարտավոր էր հատուցել ժառանգատու Գևորգ Փիլոյանի հուղարկավորության և ժառանգական գույքի ձեռքբերման և վերանորոգման հետ կապված ծախսերը:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Գևորգ Փիլոյանի գույքի նկատմամբ հավասար բաժիններով ժառանգներ են Յուրիկ, Աղունիկ և Սիրանուշ Փիլոյանները, իսկ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 24.08.2005 թվականի թիվ 05-2240 վճռով միայն Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյաններից որպես վիճելի բնակարանի վերանորոգման գումար բռնագանձվել է 733.140 ՀՀ դրամ, ինչպես նաև նշված բնակարանի գնման համար ներդրված 1.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ և Գևորգ Փիլոյանի հուղարկավորության համար ծախսված 1.000 ԱՄՆ դոլար: Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյանները օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով բռնագանձված գումարները փաստացի վճարել են պահանջատիրոջը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ժառանգատուի հուղարկավորության ծախսերը և նրա բնակարանի գնման և վերանորոգման համար ներդրված գումարները պահանջատիրոջը հատուցելուց հետո Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյանների մոտ ծագել է հետադարձ պահանջի իրավունք նշված ծախսերը հատուցելու համապարտ պարտականություն ունեցող Սիրանուշ Փիլոյանի նկատմամբ: Հետևաբար, ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 24.08.2005 թվականի վճռով բռնագանձված գումարի 1/3 մասը Սիրանուշ Փիլոյանից բռնագանձելու մասին Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյանների պահանջը հիմնավոր է:

Ինչ վերաբերում է Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյանների ներկայացրած այլ գումարների բռնագանձման պահանջին, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն հիմնավոր չի համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք, օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 194-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բաժնային սեփականության յուրաքանչյուր մասնակից պարտավոր է իր բաժնին համաչափ մասնակցել ընդհանուր գույքից գանձվող հարկերին, տուրքերին և մյուս վճարներին, ինչպես նաև գույքի պահպանման այլ ծախսերին:

Սույն գործով Յուրիկ և Աղունիկ Փիլոյանները ներկայացրել են նաև Գևորգ Փիլոյանի գերեզմանաքարի, վիճելի գույքի փորձաքննությունների, սեփականության իրավունքի վկայական ստանալու, փաստաբանական ծառայությունների, դիմումների և այլ փաստաթղթերի կազմման, վիճելի գույքի ձեռքբերման և Գևորգ Փիլոյանի ունեցած պարտքը մարելու համար վճարված գումարների բռնագանձման պահանջ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 194-րդ և 1242-րդ հոդվածների ուժով բաժնային սեփականության մասնակիցը պարտավոր է մասնակցել ընդհանուր գույքից գանձվող հարկերին, տուրքերին և մյուս վճարներին, ինչպես նաև գույքի պահպանման այլ ծախսերին, իսկ ժառանգության իրավունքի վկայագիր ստացած ժառանգը պարտավոր է հատուցել ժառանգության հետ կապված ծախսերը:

Մինչդեռ սույն գործով ներկայացված վիճելի գույքի փորձաքննությունների, սեփականության իրավունքի վկայական ստանալու, փաստաբանական ծառայությունների, դիմումների և այլ փաստաթղթերի կազմման գումարները չեն վերաբերում նշված ծախսերին, հետևաբար այդ կապակցությամբ ներկայացված պահանջը ենթակա է մերժման:

Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր չի համարում նաև Գևորգ Փիլոյանի գերեզմանաքարի համար վճարված գումարը բռնագանձելու պահանջը, քանի որ Հուղարկավորությունների կազմակերպման, գերեզմանատների ու դիակիզարանների շահագործման մասին ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ հուղարկավորությունը՝ մարդու մահից հետո նրա մարմինը (աճյունը) հողին հանձնելու կամ դիակիզելու արարողությունն է: Հետևաբար նշված նորմի իմաստով հուղարկավորությունից հետո կատարված ծախսերը, այդ թվում՝ գերեզմանաքար տեղադրելու գումարը, չեն մտնում հուղարկավորության ծախսերի մեջ:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը նշված գումարների բռնագանձման մասով իրավացիորեն վերաքննիչ բողոքը մերժել է: ԵԿԴ/0462/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ժառանգները ժառանգության իրավունքի վկայագիրը ստանալուց հետո իրենց անցած գույքի արժեքի սահմաններում, ի թիվս այլ ծախսերի, համապարտ պատասխանատվություն են կրում ժառանգատուի պատշաճ հուղարկավորության համար անհրաժեշտ ծախսերը հատուցելու և ժառանգատուի պարտքերով պարտատերերի պահանջները բավարարելու հարցում: Ընդ որում՝ եթե այլ բան չի բխում համապարտ պարտապանների հարաբերություններից, ապա համապարտ պարտականությունը կատարած պարտապանը մյուս պարտապանների նկատմամբ ձեռք է բերում հետադարձ պահանջի իրավունք, անկախ այն հանգամանքից, թե պարտատերը մնացած պարտապաններից պահանջել է կատարելու պարտավորությունը, թե ոչ: Վիճելի գույքի փորձաքննությունների, սեփականության իրավունքի վկայական ստանալու, փաստաբանական ծառայությունների, դիմումների և այլ փաստաթղթերի կազմման գումարները չեն վերաբերում ընդհանուր գույքից գանձվող հարկերին, տուրքերին և մյուս վճարներին դասվող ծախսերին: Հուղարկավորությունից հետո կատարված ծախսերը, այդ թվում՝ գերեզմանաքար տեղադրելու գումարը, չեն մտնում հուղարկավորության ծախսերի մեջ:

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ՁԵՎԱԿԵՐՊԵԼԸ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԿԱՅԱԳԻՐԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1245.

1. Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տալիս է ժառանգության բացման վայրի նոտարը կամ օրենքով նման նոտարական գործողություն կատարելու իրավունք ունեցող պաշտոնատար անձը:
2. Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվում է ժառանգի դիմումի հիման վրա:
3. Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը տրվում է ժառանգներից յուրաքանչյուրին առանձին-առանձին:
4. Եթե ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալուց հետո ի հայտ է եկել այնպիսի գույք, որի համար վկայագիր չի տրվել, ապա տրվում է ժառանգության իրավունքի լրացուցիչ վկայագիր:
5. Անժառանգ գույքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրն ուղարկվում է տեղական ինքնակառավարման համապատասխան մարմին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ժառանգության իրավունքի վկայագրի տրամադրման կարգը բացի վերոնշյալ հոդվածներից կարգավորվում է նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի Երևան քաղաքում ժառանգության իրավունքի վկայագիր տալու առանձնահատկությունների մասին N 145-Ն հրամանով, որով սահմանվում է, որ Երևան քաղաքում մահացած անձանց ժառանգները կարող են գրավոր դիմել և ժառանգության իրավունքի վկայագրեր ստանալ ժառանգության բացման վայրի՝ Երևան քաղաքի ցանկացած նոտարական տարածքի նոտարների կողմից:

Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը փաստաթուղթ է, որը վկայում է անձի ժառանգման իրավունքի մասին: Ժառանգության իրավունքի վկայագրի մեջ նշվում է ժառանգին պատկանող գույքի կազմը: Այդ փաստաթղթի ներկայացումը հիմք է դրանում նշված իրավունքների պետական գրանցման համար:

Պրակտիկայում, սակայն, հանդիպում են դեպքեր, երբ ժառանգության իրավունքի վկայագրի հիման վրա իրավունքը գրանցելիս պարզվում է, որ ժառանգատուին պատկանող հողամասում առկա են նաև ինքնակամ կառույցներ կամ առկա է զավթված հողամաս: Նման դեպքերում իրավունք գրանցող մարմնի՝ Կադաստրի կողմից հաճախ մերժվում են ժառանգության իրավունքի վկայագրի հիման վրա իրավունքի պետական գրանցումները:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նմանատիպ դեպքերում Կադաստրի գործողությունների իրավաչափությանը և նշեց.

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը: Սեփականության իրավունքի իրականացումը չպետք է վնաս պատճառի շրջակա միջավայրին, խախտի այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը: Ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին՝ եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության 1-ին հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի զրկել նրա գույքից, բացառությամբ ի շահ հանրության և այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով:

Վերոգրյալ նորմերից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը յուրաքանչյուրին երաշխավորում է իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը: Ճանաչելով և պաշտպանելով անձի սեփականության իրավունքը՝ Հայաստանի Հանրապետության անունից հանդես եկող բոլոր պետական մարմիններն ու դրանց պաշտոնատար անձինք իրենց գործողություններում սահմանափակված են անձի այդ իրավունքով:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե պետությունը կամ որևէ այլ անձ, համաձայն օրենքի, դատարանի որոշման, վճռի, դատավճռի կամ անշարժ գույքի ձեռքբերման այլ փաստաթղթի, անշարժ գույքի

միավորի նկատմամբ սեփականության կամ օգտագործման իրավունք են ձեռք բերում, ապա շահագրգիռ անձանց դիմումի հիման վրա, անհրաժեշտ փաստաթղթերի առկայության դեպքում, պետությունը կամ կոնկրետ անձն անշարժ գույքի պետական գրանցման միասնական մատյանի տվյալ անշարժ գույքի միավորի գրանցման թերթիկում գրանցվում է որպես սեփականատեր կամ օգտագործող:

Նույն օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի 'ա' ենթակետի համաձայն՝ պետական գրանցումը մերժվում է, եթե գրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերը չեն համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին, այսինքն՝ չեն համապատասխանում օրենսդրությանը, կամ դրանցով խախտվել են օրենսդրության պահանջները, կազմված են օրենքով սահմանված կարգին ոչ համապատասխան, իսկ վերոնշյալ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ արգելվում է այլ պատճառներով գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մերժումը, այդ թվում՝ աննպատակահարմարության պատճառաբանությամբ:

Վերոգրյալ նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ տվյալ դեպքում Կադաստրը միայն ծագած իրավունքների պետական գրանցում իրականացնող պետական մարմին է, որը ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասով իրավասու է կատարել միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված է ՀՀ Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով և ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի ուժով չի կարող անձանց ծանրաբեռնել այնպիսի պարտականություններով, որոնք սահմանված չեն օրենքով:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին՝ ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընդհանուր համատեղ և բաժնային սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի օբյեկտի առանձին միավորների նկատմամբ իրավունքները գրանցվում են դատարանի որոշման, վճռի, դատավճռի կամ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կնքված պայմանագրի հիման վրա:

Սույն գործով Դատարանը հայցը մերժելու հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ գործի քննության ընթացքում բողոք բերած անձինք չեն ներկայացրել Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին՝ ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածով նախատեսված որևէ փաստաթուղթ, հետևաբար իրավաչափ է վեճի առարկա անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցման մերժումը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի նշված պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ բողոք բերած անձինք իրենց սեփականության իրավունքը գրանցելու համար Կադաստրին ներկայացրել են Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին՝ ՀՀ օրենքով պահանջվող փաստաթուղթը, այն է՝ 17.04.2006 թվականին տրված ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը:

Ինչ վերաբերում է Կադաստրի 22.08.2008 թվականի թիվ ԿԴ-4998 գրությանը, որով մերժվել է վեճի առարկա գույքի նկատմամբ իրավունքի գրանցումն այն հիմքով, որ անհրաժեշտ է ներկայացնել ընդհանուր սեփականություն հանդիսացող հողամասում կառուցված ինքնակամ շինությունների, ինչպես նաև կից օգտագործվող պետական սեփականություն հանդիսացող 26.9քմ և 20.8քմ կարգավիճակը չորոշված հողատարածքների իրավահաստատող փաստաթղթեր, ապա այն նույնպես անհիմն է, քանի որ սույն գործով, ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագրի հիմքով, հայցվում է միայն Ռաֆիկ Պետրոսյանին սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցումը: ՎԴ/5904/05/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Վերոնշյալ որոշումը ցույց է տալիս, որ ըստ օրենքի ժառանգության իրավունքի վկայագիրը կադաստրին ներկայացրելը բավարար հիմք է ժառանգատուին սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի նկատմամբ ժառանգի սեփականության իրավունքը գրանցելու համար, իսկ նույն տարածքում կարգավիճակը չորոշված կառույցների առկայությունը բավարար հիմք չէ այն մերժելու համար:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿՈՒԻՋԻՈՆ ՆՈՐՄԵՐ

§ 1. ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ (§ 2.)

ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1272.

1. Օտարերկրյա իրավաբանական անձի անձնական օրենքն այն պետության իրավունքն է, որտեղ հիմնադրվել է այդ իրավաբանական անձը:
2. Իրավաբանական անձի անձնական օրենքի հիման վրա նախ պարզվում է տվյալ կազմակերպությունն իրավաբանական անձ է, թե՛ ոչ, և ապա որոշվում են իրավաբանական անձի՝
 - 1) կազմակերպական-իրավական ձևը.
 - 2) անվանմանն առաջադրվող պահանջները.
 - 3) ստեղծման և դադարման հարցերը.
 - 4) վերականգնակերպման՝ ներառյալ իրավահաջորդության հարցերը.
 - 5) իրավունակության բովանդակությունը.
 - 6) քաղաքացիական իրավունքներ ձեռք բերելու և քաղաքացիական պարտականություններ ստանձնելու կարգը.
 - 7) ներսում ծավալվող հարաբերությունները՝ ներառյալ իրավաբանական անձի հարաբերություններն իր մասնակիցների հետ.
 - 8) պատասխանատվությունը:
3. Օտարերկրյա իրավաբանական անձը չի կարող վկայակոչել իր մարմնի կամ ներկայացուցչի՝ այն պետության իրավունքին անհայտ գործարքը կնքելու լիազորությունների սահմանափակումը, որտեղ այդ մարմինը կամ ներկայացուցիչը կնքել է գործարքը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ապացուցվում է, որ գործարքի մյուս կողմը գիտեր կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար նշված սահմանափակման մասին:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 1272-րդ հոդվածի 1-ին մասն իրավաբանական անձի անձնական օրենք է համարում այն պետության իրավունքը, որտեղ իրավաբանական անձը հիմնադրվել է: Նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է նաև, որ իրավաբանական անձի անձնական օրենքով որոշվում է նաև վերջինիս իրավունակության բովանդակությունը:

Դատական պրակտիկայում երբեմն հանդիպում են դեպքեր, երբ որոշակի պայմանագրեր կնքելիս պայմանագիրը կարգավորվում է կողմերի ընտրած պետության իրավունքով: Նման դեպքերում հաճախ է ընտրվում անգլիական իրավունքը՝ որպես կողմերի պայմանագրային հարաբերությունները կարգավորող իրավունք: Սակայն հաճախ նման պայմանագրերը պարունակում են նորմեր, որոնք, չնայած սահմանված են պայմանագրով, սակայն չեն վերաբերում բացառապես պայմանագրային հարաբերություններին և կարգավորում են նաև հարցեր, որոնց նկատմամբ կիրառելի իրավունքը ոչ բոլոր դեպքերում է որոշվում կողմերի ընտրած իրավունքով: Այդպիսի դեպքերից է իրավաբանական անձի իրավունակության հարցի որոշումը, որի վերաբերյալ որոշ հարցեր կարող են սահմանվել նաև կողմերի միջև կնքված պայմանագրով, որի նկատմամբ կիրառելի իրավունք կողմերն ընտրել են անգլիական իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը հարուստ չէ պրակտիկայում բավականին տարածված և խնդրահարույց վերոնշյալ հարցի վերաբերյալ, սակայն գործերից մեկով Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով այդ հարցի վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի վերլուծություններին, նշեց.

ընդ որում, Վերաքննիչ դատարանը հիմնավոր կերպով է մերժել անգլիական իրավունքի կիրառելիության վերաբերյալ «Յուկոս Ինթերնեյշնլ UK B.V.» ընկերության փաստարկը՝ նշելով, որ պայմանագրի նկատմամբ կիրառվող անգլիական իրավունքը կարգավորում է պայմանագրի

կողմերի միջև հարաբերությունները: Մինչդեռ պայմանագրի կողմի իրավունակության ծագումն ու դադարումը, այդ թվում պարտավորություններ կրելու՝ դրանց համար պատասխանատու լինելու ունակությունը, կարգավորվում է իրավաբանական անձի անձնական օրենքով (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1272-րդ հոդված), որը «Նեֆտյանայա կոմպանիա «Յուկոս» ՖԲԸ-ի դեպքում Ռուսաստանի Դաշնության օրենքն է: ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավաբանական անձի լուծարմամբ դադարում են դրա պարտավորությունները: ԵԱԲԴ/1494/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ դատարանի կողմից հիմնավոր է անգլիական իրավունքի կիրառելիության վերաբերյալ ընկերության փաստարկի մերժումը՝ նշելով, որ պայմանագրի նկատմամբ կիրառվող անգլիական իրավունքը կարգավորում է պայմանագրի կողմերի միջև հարաբերությունները: Մինչդեռ պայմանագրի կողմի իրավունակության ծագումն ու դադարումը, այդ թվում պարտավորություններ կրելու՝ դրանց համար պատասխանատու լինելու ունակությունը, կարգավորվում է իրավաբանական անձի անձնական օրենքով (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1272-րդ հոդված):

§ 2. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՍԱԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ (§ 6.)

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ ԿՈՂՄԵՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՑԱԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊԲՈՒՄ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՆԿԱՏԱՍԱԲ ԿԻՐԱՌՎԵԼԻՔ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԴՐՈՒՅԹ

Հոդված 1285.

1. Կիրառվելիք իրավունքի վերաբերյալ պայմանագրի կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում այդ պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ հիմնադրվել է, բնակության կամ գործունեության հիմնական վայր ունի այն կողմը, որը՝

- 1) գրավատու է գրավի պայմանագրում.
- 2) երաշխավոր է երաշխավորության պայմանագրում.
- 3) վաճառող է առուվաճառքի պայմանագրում.
- 4) նվիրատու է նվիրատվության պայմանագրում.
- 5) վարձատու է վարձակալության պայմանագրում.
- 6) փոխատու է գույքի անհատույց օգտագործման պայմանագրում.
- 7) կապալառու է կապալի պայմանագրում.
- 8) հանձնակատար է հանձնարարության պայմանագրում.
- 9) կոմիսիոներ է կոմիսիայի պայմանագրում.
- 10) գործակալ է գործակալության պայմանագրում.
- 11) պահառու է պահատվության պայմանագրում.
- 12) փոխադրող է փոխադրման պայմանագրում.
- 13) առաքող է տրանսպորտային առաքման պայմանագրում.
- 14) պարտատեր է փոխառության կամ այլ վարկային պայմանագրում.
- 15) ֆինանսական գործակալ է դրամական պահանջի զիջման դիմաց ֆինանսավորման պայմանագրում.
- 16) բանկ է բանկային ավանդի և բանկային հաշվի պայմանագրերում.
- 17) իրավատեր է համալիր թույլտվության պայմանագրում.
- 18) ապահովագրող է ապահովագրության պայմանագրում.
- 19) լիցենզատու է բացառիկ իրավունքների օգտագործման լիցենզային պայմանագրում:

2. Անկախ սույն հոդվածի 1-ին կետի դրույթներից՝ կիրառվելիք իրավունքի վերաբերյալ պայմանագրի կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում՝

1) այն պայմանագրի նկատմամբ, որի առարկան անշարժ գույքն է, ինչպես նաև գույքի հավատարմագրային կառավարման պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ գտնվում է տվյալ գույքը.

2) շինարարական կապալի պայմանագրի և նախագծային ու հետազոտական աշխատանքների կապալի պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ ստեղծվում են պայմանագրով նախատեսված արդյունքները.

3) համատեղ գործունեության պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ իրականացվում է նման գործունեությունը.

4) աճուրդում կամ մրցույթով կնքված պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ անց է կացվել աճուրդը կամ մրցույթը:

3. Կիրառվելիք իրավունքի վերաբերյալ կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերում չթվարկված պայմանագրերի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ հիմնադրվել է, բնակության վայր կամ գործունեության հիմնական վայր ունի այն կողմը, որը կատարում է նման պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը: Պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը որոշելու անհնարինության դեպքում կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որի հետ առավել սերտ է կապված տվյալ պայմանագիրը:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 1285-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է, որ պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը որոշելու անհնարինության դեպքում

կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որի հետ առավել սերտ է կապված տվյալ պայմանագիրը: Նշված նորմը դատական պրակտիկայում երբեմն կիրառվում է ամուսնական պայմանագրերի նկատմամբ: Նման պայմանագրեր հաճախ կնքվում են այլ պետություններում, այդ պետության օրենսդրությանը համապատասխան և դրա վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունում վեճ առաջանալիս միշտ բարձրացվում է նման պայմանագրերի նկատմամբ հայկական իրավունքի կիրառման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն այդ հարցին անդրադարձավ գործերից մեկով, որտեղ ամուսնական պայմանագիրը կնքվել էր Ֆրանսիայում՝ Ֆրանսիական օրենսդրությանը համապատասխան և գործի քննության ժամանակ բարձրացվել էր դրա նկատմամբ ՀՀ կամ Ֆրանսիայի օրենսդրության կիրառման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին՝ ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև 01.01.1999 թվականը ծագած պայմանագրային և այլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների նկատմամբ օրենսգիրքը կիրառվում է այն իրավունքների ու պարտականությունների մասով, որոնք կծագեն օրենսգիրքը գործողության մեջ դրվելուց հետո:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ ամուսնական պայմանագրի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը կիրառելի է, քանի որ վեճի առարկա գույքի նկատմամբ իրավունքները ծագել են 01.01.1999 թվականից հետո՝ 26.01.2006 և 22.01.2007 թվականներին:

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1285-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կիրառվելիք իրավունքի վերաբերյալ կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում նույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերում չթվարկված պայմանագրերի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ հիմնադրվել է, բնակության վայր կամ գործունեության հիմնական վայր ունի այն կողմը, որը կատարում է նման պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը: Պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը որոշելու անհնարինության դեպքում կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որի հետ առավել սերտ է կապված տվյալ պայմանագիրը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով պայմանագրի կնքման պահի դրությամբ ամուսիններից մեկի՝ Վալերի Գործունյանի, Ֆրանսիայի քաղաքացի լինելու, ամուսինների Ֆրանսիայում բնակվելու փաստերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ կողմերը ամուսնության պայմանագրով որպես միության հիմք ընդունել են Ֆրանսիայի օրենսդրությամբ (Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի 1536-1543-րդ հոդվածներ) նախատեսված իրավական ռեժիմը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Գործունյանի միջև կնքված ամուսնական պայմանագրի նկատմամբ կիրառելի է Ֆրանսիայի օրենսդրությունը: 3-699(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

Վերոնշյալ որոշումից հետևում է, որ ամուսիններից մեկի Ֆրանսիայի քաղաքացի լինելու, ամուսինների՝ Ֆրանսիայում բնակվելու փաստերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ կողմերը ամուսնության պայմանագրով որպես միության հիմք ընդունել են Ֆրանսիայի օրենսդրությամբ (Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի 1536-1543-րդ հոդվածներ) նախատեսված իրավական ռեժիմը, հիմք են ամուսնական պայմանագրի նկատմամբ Ֆրանսիայի օրենսդրությունը կիրառելու համար:

**ՎՃՈՒՐԵԿ, ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ**

Հոդված 1. Քաղաքացիական օրենսդրությամբ և քաղաքացիական իրավունքի նորմեր պարունակող այլ իրավական ակտերով կարգավորվող հարաբերությունները

ԵՔԴ/0736/02/08 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

ՎԴ/1604/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

ՎԴ/0216/05/08, 2010 թվականի ապրիլի 02

ՎԴ/4129/05/08 2009 թվականի փետրվարի 13

ՄԴՈ-836 2009 թվականի հոկտեմբերի 27

3-1848(ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

ՄԴՈ-1038 2012 թվականի հուլիսի 18

ԵԿԴ/2028/02/10 2012 թվականի մարտի 23

Հոդված 2. Ձեռնարկատիրական գործունեություն

3-1161(ՏԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

ՎԴ3/0207/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

ՄԴՈ-780 2008 թվականի նոյեմբերի 25

Հոդված 3. Քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքները

ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵՄԴ/0199/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29

Հոդված 10. Քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերը

ՄԴՈ-944 2011 թվականի մարտի 4

ՄԴՈ-702 2007 թվականի մայիսի 15

Հոդված 11. Քաղաքացիական իրավունքների իրականացումը

ՄԴՈ-980 2011 թվականի հունիսի 21

Հոդված 13. Ընդհանուր դրույթներ

ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 24. Քաղաքացիների գործունակություն

ԵՇԴ/0101/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Հոդված 26. Քաղաքացու ձեռնարկատիրական գործունեությունը

3-34(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Հոդված 28. Քաղաքացու սնանկությունը

ԵՇԴ/0009/04/12 2013 թվականի ապրիլի 05

Հոդված 31. Քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելը

ԵՇԴ/0101/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Հոդված 39. Խնամարկյալի գույքը տնօրինելը

ԵԱԴԴ/1229/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

Հոդված 50. Բրավաբանական անձի հասկացությունը

ԴԼԽ 27 2000 թվականի հունիսի 02

Հոդված 57. Բրավաբանական անձի մարմինները

3-1746 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

Հոդված 60. Բրավաբանական անձի պատասխանատվությունը

ԵՔԴ/0571/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

ԼԴ4/0201/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 67. Բրավաբանական անձի լուծարում (սնանկություն)

ՄԴՈ-932 2011 թվականի հունվարի 11

ՄԴՈ-735 2008 թվականի փետրվարի 25

ՄԴՈ-954 2011 թվականի ապրիլի 12

ՄԴՈ-998 2011 թվականի նոյեմբերի 22

ԵԿԴ/0018/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԿԴ/2304/02/10 2012 թվականի մարտի 23

ԵՔԴ/1165/02/08 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵՄԴ/0006/04/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵՇԴ/0045/04/09 2011 թվականի մարտի 4

Հոդված 95. Հիմնական դրույթներ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասին

ԼՂ4/0201/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 101. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կանոնադրական կապիտալում բաժնեմասը փոխանցելը

ՎՂ/4342/05/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

Հոդված 103. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցի դուրս գալը ընկերությունից

ԼՂ/0891/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

ԵԱԴԴ/0832/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵԱԴԴ/1174/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

3-12(ՏԴ) 2007 թվականի հունվարի 26

Հոդված 115. Բաժնետիրական ընկերության կառավարումը

ՀՅԲԴ4/0139/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Հոդված 118. Կոոպերատիվի գույքը

3-1555(ՏԴ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28

ԱՎԴ3/0332/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 122. Հիմնական դրույթներ հասարակական միավորումների մասին

3-1373 (ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

Հոդված 124. Հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելը և այն լուծարելը

ՆԽ 2005 թվականի սեպտեմբերի 20-ի թիվ 62

Հոդված 135. Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումը

3-1640(ՎԴ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28

3-2440 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21

ՎԴ/5904/05/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

ՎԴ/6995/05/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Հոդված 163. Սեփականության իրավունքի հասկացությունը և բովանդակությունը

ՄԴՈ-630 2006 թվականի ապրիլի 18

ՄԴՈ-1009 2012 թվականի փետրվարի 24

ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 168. Պետական սեփականության իրավունք

3-410(ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18

3-1835(Ա) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

Հոդված 171. Պետական գույքի մասնավորեցումը (ապապետականացումը)

ՄԴՈ-24 2009 թվականի մարտի 24

3-506 (ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

ՎԴ/0476/05/08 2010 թվականի հունիսի 25

ԱՎԴ/0957/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ՎԴ/4957/05/09 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

3-415(ՎԴ) 2007 թվականի հունիսի 1

Հոդված 172. Սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հիմքերը

ԵԱԲԴ/0541/02/11 2012 թվականի հունիսի 29

ԵԱԲԴ/2094/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Հոդված 178. Տիրազուրկ գույք

3-410 (ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18

3-361(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

Հոդված 187. Ձեռքբերման վաղեմություն

ՄԴՈ-667 2006 թվականի նոյեմբերի 21

ԵԿԴ/1221/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ԵԱԲԴ/1272/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24

ԱՎԴ1/0090/02/08) 2009 թվականի հուլիսի 24

3-1435 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

3-1229(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

3-537(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

3-184 (ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

3-433(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

3-47 (ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

3-84(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 1

3-342(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

3-1229(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

1451(ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

3-317 (ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23
3-84 (ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 1
3-153(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 27
3-537(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30
3-1195(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1
ԼԴ/1832/02/08 2011 թվականի մարտի 4
ԱՎԴ2/0443/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
ԵԱԲԴ/0054/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
ԱԸԱԴ/0084/02/12 2013 թվականի ապրիլի 05
ԵՇԴ/0987/02/09 2013 թվականի ապրիլի 05
Հոդված 188. Ինքնակամ կառույց
ՎԴ/0377/05/08 2008 թվականի նոյեմբերի 28
ՎԴ/4677/05/09 2012 թվականի մարտի 23
ԵՇԴ/0498/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14
ԵԿԴ/1572/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
Հոդված 190. Ընդհանուր բաժնային սեփականության իրավունքում բաժինները որոշելը
3-174(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27
Հոդված 192. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինելը
ԵԱՆԴ/1402/02/09 2012 թվականի ապրիլի 27
Հոդված 194. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը պահպանելու ծախսերը
ԿԴ3/0041/02/11 2013 թվականի ապրիլի 05
Հոդված 195. Գնելու նախապատվության իրավունքը
ԵԱՆԴ/0758/02/08 2009 թվականի դեկտեմբերի 04

Հոդված 197. Բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելը և դրանից բաժին առանձնացնելը
ԵՄԴ/0199/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29

3-249(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30
3-183(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

ԵԿԴ/3249/02/09 2011 թվականի մարտի 04
Հոդված 198. Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետելը, օգտագործելը և տնօրինելը
3-459(ՏԴ) 2007 թվականի մարտի 30
ԵԿԴ/3430/02/09 2012 թվականի մարտի 23
ԵԲԴ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17
ԵԱԲԴ/1023/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27
ԵԿԴ/2481/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
Հոդված 199. Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելը և դրանից բաժին առանձնացնելը
ԵԲԴ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17
Հոդված 201. Անուսիներին ընդհանուր սեփականությունը
3-699(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26
3-58 (ՎԴ) 2009 թվականի մայիսի 27
3-506 (ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30
ԵԱԲԴ/2304/02/08 2009 թվականի հունիսի 26
3-1193 (ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5
ԵԱԴԴ/1229/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05
3-422/ՎԴ 2008 թվականի հունիսի 20
ԵԲԴ/1449/02/08 2010 թվականի մարտի 12
3-2044 (ՎԴ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26
ԵԱՆԴ/0820/02/09 2011 թվականի հուլիսի 29
ՎԴ/0195/05/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27
ԵԱԴԴ/0197/02/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6
Հոդված 205. Հողամասի օգտագործման իրավունք ձեռք բերելու հիմքերը
ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 207. Անշարժ գույքի սեփականատիրոջ՝ հողամասն օգտագործելու իրավունքը

ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 210. Ուրիշի հողամասից սահմանափակ օգտվելու իրավունք (սերվիտուտ)

ՄԴՈ-901 2010 թվականի հունիսի 29

ԱԴԱԴ/0364/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ՎԴ2/0421/05/08 2009 թվականի հուլիսի 24

Հոդված 218. Մեփականության օտարումը հասարակության և պետության կարիքների համար

ՄԴՈ-630 2006 թվականի ապրիլի 18

ՄԴՈ-815 2009 թվականի հուլիսի 14

ՎԴ/2575/05/09 2010 թվականի մայիսի 27

ԵԿԴ/2028/02/10 2012 թվականի մարտի 23

3-594 (ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

Հոդված 224. Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքի բնակարանների և (կամ) ոչ բնակելի տարածքների սեփականատերերի ընդհանուր գույքը

ՄԴՈ-990 2011 թվականի հոկտեմբերի 4

ՄԴՈ-804 2009 թվականի մայիսի 26

3-595(ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

3-9 (Ա) 2007 թվականի հունվարի 26

3-1577(ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ՎԴ/2058/05/10 2012 թվականի մարտի 23

3-1746 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

ԵԿԴ/0389/02/11 2012 թվականի ապրիլի 27

ԵՇԴ/0748/02/10 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 225. Բնակելի տարածության օգտագործման իրավունքը

3-1778 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

3-744(Ա) 2007 թվականի մայիսի 18

3-222(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Հոդված 226. Գրավի իրավունքի հասկացությունը

ԼՂ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 4

Հոդված 231. Ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքի գրավը

3-601(ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18

3-459 (ՏԴ) 2007 թվականի մարտի 30

ԵԱԲԴ/1023/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 249. Գրավ դրված գույքի վրա առանց դատարան դիմելու բռնագանձում տարածելու կարգը

3-678(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

ՎԴ/4150/05/09 2011 թվականի մայիսի 27

ՎԴ3/0092/05/10 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԷԴ/1167/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵԱՆԴ/0399/02/09 2011 թվականի ապրիլի 01

ԵԷԴ/1167/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 249^ա. Գրավի առարկայի վրա դատական կարգով բռնագանձում տարածելը

3-678(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26

Հոդված 251. Գրավ դրված գույքի իրացումից ստացված գումարը բաշխելը

ԵԿԴ/0704/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

Հոդված 261. Հիփոթեքի պայմանագիր

ԼՂ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 4

Հոդված 264. Հիփոթեքի իրավունքի պետական գրանցումը

ԵԷԴ/0431/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

Հոդված 273. Մեփականության իրավունքը ճանաչելը

3-106(ՎԴ) 2007 թվականի հունվարի 26

ՎԴ/0051/05/08 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

ԵԿԴ/2481/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Հոդված 274. Ուրիշի ապօրինի տիրապետումից իր գույքը հետ պահանջելու իրավունքը

ԿԴ1/0811/02/08 2010 թվականի մարտի 12

3-511 (ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 2

ԵՇԴ/0498/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 275. Բարեխիղճ ձեռք բերողից իր գույքը հետ պահանջելու իրավունքը

3-1311(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

3-459(ՏԴ) 2007 թվականի մարտի 30

3-793 (ՎԴ) 2007 թվականի մայիսի 18,

3-1179(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

3-1098(ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 06

3-1311(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5

3-93(ՎԴ) 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

ԵԱԴԴ/0024/02/08 2009 թվականի նոյեմբերի 06

ԵԱՆԴ/1402/02/09 2012 թվականի ապրիլի 27

ԱԸԴ/0647/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

ԵԿԴ/0710/02/10 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԿԴ/0710/02/10 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԱՆԴ/0862/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԲԴ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Հոդված 277. Սեփականատիրոջ իրավունքների պաշտպանությունը տիրապետումից զրկելու հետ չկապված խախտումներից

ԵԿԴ/1572/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

Հոդված 279. Սեփականության իրավունքի և այլ գույքային իրավունքների դադարման հիմքերը

ԵԿԴ/3032/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 280. Սեփականության իրավունքից հրաժարվելը

ՄԴՈ-650 2006 թվականի հոկտեմբերի 10

3-1730 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

3-1375 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

Հոդված 282. Անձի սեփականության իրավունքը դադարելն այն գույքի նկատմամբ, որը չի կարող նրան պատկանել

ԵԱԴԴ/0638/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Հոդված 289. Գործարքի հասկացությունը

ԴՆԽ 2001 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 43

Հոդված 296. Գրավոր գործարք

3-417(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Հոդված 298. Գործարքի հասարակ գրավոր ձևը չպահպանելու հետևանքները

3-1848(ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

3-417(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

ԵԱԲԴ/1341/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ԱԸԱԴ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

Հոդված 300. Գործարքի նոտարական ձևը չպահպանելու հետևանքները

3-560(ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

3-417(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

3-558(ՎԴ) 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

ԿԴ 3/0099/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 01

2007 թվականի մայիսի 15-ի ՄԴՈ-702

Հոդված 302. Գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջները չպահպանելու հետևանքները

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի մարտի 4-ի ՄԴՈ-944

ԴՆԽ 2001 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 43

ՎԴ/5904/05/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16
 3-1640 (ՎԴ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28
 3-2440 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21
 3-65(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 02
 ՀՅԲԴ/0002/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
 ՀՅԲԴ/0002/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
 ՎԴ3/0150/05/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27
Հոդված 303. Վիճահարույց և առոչինչ գործարքներ
 ԴԼԽ 2001 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 43
Հոդված 304. Ընդհանուր դրույթներ գործարքի անվավերության հետևանքների մասին
 3-103(ՎԴ) 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
 ԵԲԴ/1165/02/08 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
Հոդված 305. Օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի պահանջներին չհամապատասխանող գործարքի անվավերությունը
 3-2091/ՏԴ 2006 թվականի հոկտեմբերի 26
Հոդված. 306. Կեղծ և շինծու գործարքների անվավերությունը
 ԵԱԲԴ/2506/02/09 2011 թվականի մարտի 04
 3-89(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 01
 3-89(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 01
 3-425(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25
 3-439(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25
 ԵԲԴ/0738/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24
 ՎԴ03/0026/02/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26
 ԵԲԴ/0504/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16
Հոդված 307. Անգործունակ ճանաչված քաղաքացու կնքած գործարքի անվավերությունը
Հոդված 311. Իր գործողությունների նշանակությունը հասկանալու կամ դրանք ղեկավարելու անընդունակ քաղաքացու կնքած գործարքի անվավերությունը
 3-743(ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 1
 ԵԱԲԴ/2566/02/09, 2011 թվականի ապրիլի 01
Հոդված 312. Էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ կնքված գործարքի անվավերությունը
 ԵԲԴ/0724/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
 ԵՇԴ/0323/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25
 3-1666 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12
Հոդված 313. Խաբեության, բռնության, սպառնալիքի ազդեցության ներքո, մեկ կողմի ներկայացուցչի մյուս կողմի հետ չարամիտ համաձայնությամբ կամ ծանր հանցամանքների բերումով կնքված գործարքի անվավերությունը
 ՄԴՈ-705 2007 թվականի հուլիսի 3
 ԵՇԴ/1671/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01
 3-1989 (ՎԴ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26
Հոդված 317. Անվավեր գործարքներով հայցային վաղեմության ժամկետները
 3-156(ՎԴ) 2007 թվականի մաիտրի 2
 ԵԷԴ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02
 ԵԲԴ/0085/02/08, ԵԲԴ/1222/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29
 ԱԸԱԴ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22
 ՎԴ3/0207/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26
 ՎԴ/0253/05/08 2008 թվականի դեկտեմբերի 26
 3-2091/ՏԴ 2006 թվականի հոկտեմբերի 26
 3-192(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27
 ԵՇԴ/0448/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25
Հոդված 321. Լիազորագիր

ԼՂ/0423/02/08/370/ 2009 թվականի մարտի 13

Հոդված 324. Լիազորագրի դադարելը

ՎՂ/0676/05/08 2011 թվականի մարտի 04

3-2091 (ՏՂ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

ԼՂ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 330. Ժամկետի վերջին օրը գործողություններ կատարելու կարգը

3-1888 (ՏՂ 28.09.2006 թվականի սեպտեմբերի 28

ԵՇՂ/0053/02/09 2009 թվականի հունիսի 17

ՎՂ/3668/05/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

3-1614(Ա) 2007 թվականի նոյեմբերի 09

ԵԱԲՂ/0874/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 1

Հոդված 331. Հայցային վաղեմություն հասկացությունը

Հոդված 332. Հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետ

Հոդված 333. Հայցային վաղեմության հատուկ ժամկետներ

Հոդված 335. Հայցային վաղեմությունը կիրառելը

ԵԷՂ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

ԵԲՂ/0085/02/08, ԵԲՂ/1222/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29

3-844(ՎՂ) 2007 թվականի հուլիսի 6

Հոդված 337. Հայցային վաղեմության ժամկետի հաշվարկը

ԵԲՂ/0075/02/08 2009 թվականի մարտի 13

ԵԷՂ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

ԵԲՂ/0075/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13

ԳՂ/0205/02/09 2011 թվականի մարտի 4

ԵԷՂ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

ԵԲՂ/0365/02/08 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 338. Հայցային վաղեմության ժամկետը պարտավորության մեջ անձանց փոփոխվելու դեպքում

ԿՂ/0197/02/08 2009 թվականի մարտի 13

Հոդված 340. Հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի ընդհատվելը

Հոդված 342. Հայցային վաղեմության ժամկետը վերականգնելը

ԵԷՂ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

ԵԱՆՂ/0052/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ԴՆԽ 21.12.2007 թվականի թիվ 23Լ

ԿՂ/0197/02/08 2009 թվականի մարտի 13

ԱՎՂ/0982/02/09 2011 թվականի հուլիսի 29

ԵԷՂ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

ԵԷՂ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02

ԵԲՂ/0365/02/08 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 343. Պարտականության կատարումը հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալուց հետո

ԿՂ/0197/02/08 2009 թվականի մարտի 13

Հոդված 345. Պարտավորության հասկացությունը և ծագման հիմքերը

Հոդված 347. Ընդհանուր դրույթներ

Հոդված 348. Պարտավորությունը կատարելուց միակողմ հրաժարվելու անթույլատրելիությունը

ՀՅԲՂ/0035/02/08 2011 թվականի հուլիսի 01

Հոդված 361. Համապարտ պարտականություններ և համիրավ պահանջներ

ԵՄՂ/0744/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

ԱԸԱՂ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

Հոդված 362. Պարտատիրոջ իրավունքները համապարտ պարտականության դեպքում

ԵԿՂ/0704/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

Հոդված 367. Պարտավորությունների հանդիպական կատարումը

ԿՂ 3/0099/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 01

Հոդված 369. Տուժանքի հասկացությունը

3-27(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29
 ԵԲԴ/0595/04/08 2011 թվականի մայիսի 27
Հոդված 372. Տուժանքը պակասեցնելը
 3-27(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29
Հոդված 395. Նախավճարի հասկացությունը: Նախավճարի մասին համաձայնության ձևը
Հոդված 396. Նախավճարով ապահովված պարտավորությունը դադարելու և այն չկատարելու հետևանքները
 3-1051(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1
 3-338(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23
 ԵԱՆԴ/1914/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13
 ԵԱԲԴ/1246/02/09 2011 թվականի մայիսի 27
Հոդված 408. Պարտավորության խախտման հասկացությունը
 ԵԿԴ/1179/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27
 ԵԷԴ/0723/02/09 2010 թվականի ապրիլի 02
 ԵԱԲԴ/0164/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 04
 ԵԲԴ/0075/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13
 ԳԴ1/0205/02/09 2011 թվականի մարտի 4
Հոդված 409. Պարտավորության խախտմամբ առաջացած վնասները հատուցելը
 ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
Հոդված 410. Վնասներ և տուժանք
 3-27 (ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29
 ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
Հոդված 411. Պատասխանատվությունը դրամական պարտավորությունը չկատարելու համար
 ԴՆԽ 2000 թվականի հունիսի 02-ի թիվ 25
 3-33(ՎԴ) 2007 թվականի հունվարի 26
 3-502(ՎԴ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26
 3-690 (ՎԴ) 2008 թվականի նոյեմբերի 28
 3-502(ՎԴ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26
 ԵԱԲԴ/2447/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27
 3-1670(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 09
 3-27(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29
 3-241(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27
 ԵԲԴ 0862/02/08 գործով 2009 թվականի ապրիլի 17
Հոդված 415. Մուբսիդիար պատասխանատվություն
 3-1555(ՏԴ) 2006 թվականի սեպտեմբերի 28
 ԱՎԴ3/0332/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
Հոդված 417. Պարտավորությունը խախտելու համար պատասխանատվության հիմքերը
 ԵԲԴ/0595/04/08 2009 թվականի ապրիլի 17
 ԵԿԴ/0883/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18
 ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
Հոդված 418. Պարտապանի պատասխանատվությունն իր աշխատողների գործողությունների համար
Հոդված 420. Երկու կողմերի մեղքով պարտավորությունը խախտելու հետևանքները
 3-2334 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21
 3-27(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29
 3-2334 (ՎԴ) 2006 թվականի դեկտեմբերի 21
 ԵԲԴ/0595/04/08 2009 թվականի ապրիլի 17
Հոդված 421. Պարտապանի կետանցը
 ԴՆԽ 2000 թվականի հունիսի 02-ի թիվ 26
Հոդված 423. Պարտավորությունները դադարելու հիմքերը
 ԵԿԴ/2499/02/10 2012 թվականի հունիսի 29
Հոդված 424. Պարտավորության դադարելը կատարմամբ
 ԵԿԴ/1587/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

Հոդված 426. Պարտավորության դադարելը հաշվանցով

ԵՔԴ/0604/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ԵԱԴԴ/0197/02/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

Հոդված 430. Պարտավորության դադարելը նորացմամբ

ԵԿԴ/1179/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27

Հոդված 437. Պայմանագրի ազատություն

ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵԿԴ/0060/04/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 438. Պայմանագիր և օրենք

ԵՔԴ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ԵՔԴ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ԵԷԴ/0231/02/11 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 442. Հրապարակային պայմանագիր

ԿԴ/0125/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 445. Նախնական պայմանագիր

3-338(ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

3-1051(ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

ԵԱՔԴ/1246/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Հոդված 447. Պայմանագրի մեկնաբանումը

ՎԴ3/0099/05/08 2008 թվականի հոկտեմբերի 31

3-506(ՎԴ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

ԵԱԴԴ/0173/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ԵԱԴԴ/0177/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ՇԴ1/0303/02/10 2011 թվականի մայիսի 27

3-1489 (ՏԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ԱՎԴ/0470/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵՄԴ/0720/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

ԼԴ/0777/02/09 2011 թվականի մարտի 4

Հոդված 449. Պայմանագիրը կնքելու պահը

ԵՔԴ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ԵԷԴ/0231/02/11 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

3-65(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 02

ՀՅՔԴ/0002/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ՎԴ3/0150/05/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 451. Օֆերտա

Հոդված 457. Ալցեպտի համար ժամկետ չսահմանող օֆերտայի հիման վրա պայմանագիր կնքելը

3-1581(ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

Հոդված 461. Կողմի խուսափելը պայմանագիր կնքելուց

ԼԴ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 465. Սակարկություններ անցկացնելու կանոնները խախտելու հետևանքները

ԱՎԴ1/0338/02/08 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 466. Պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու հիմքերը

Հոդված 468. Պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու կարգը

ԵՇԴ/1103/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵԿԴ/0805/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

Հոդված 470. Առուվաճառքի պայմանագիր

ՄԴՈ-648 2006 թվականի սեպտեմբերի 26

Հոդված 507. Վաճառողի սեփականության իրավունքի պահպանվելը

ԵՔԴ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

ԵԷԴ/0231/02/11 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 518. Գնորդի իրավունքները նրան անպատշաճ որակի ապրանք վաճառելիս

ԵԿՂ/2172/02/10 2012 թվականի մարտի 23

Հոդված 528. Գնորդի կողմից ապրանքներն ընդունելը

ԵԱՆՂ 0479/02/08 2009 թվականի փետրվար 13

ԵԷՂ/1452/02/09 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 529. Գնորդի կողմից չընդունված ապրանքի պատասխանատու պահպանությունը

ԵԿՂ/3094/02/11 2013 թվականի ապրիլի 05

Հոդված 561. Անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիր

ԿՂ 3/0099/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 01

Հոդված 585. Ցմահ ռենտա ստացողը

ԵՔՂ/0504/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Հոդված 589. Փոխանակության պայմանագիր

3-89(ՏՂ) 2008 թվականի փետրվարի 01

ՀՅՔՂ2/0086/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 25

ԵԱՂՂ/0177/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Հոդված 594. Նվիրատվության պայմանագիր

ԵՔՂ/0504/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Հոդված 599. Նվիրատվության սահմանափակումները

ԵՔՂ/0256/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Հոդված 600. Նվիրատվության պայմանագիրը կատարելուց հրաժարվելը

3-243(ՎՂ) 2008 թվականի ապրիլի 23

Հոդված 601. Նվիրատվությունը վերացնելը

ԵՔՂ/0318/02/08 2009 թվականի ապրիլի 17

Հոդված 606. Վարձակալության պայմանագիր

ԱՎՂ/0470/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵՄՂ/0720/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 612. Վարձակալության պայմանագրի ժամկետը

ԵԿՂ/3032/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 621. Ենթավարձակալության պայմանագրի դադարելը վարձակալության պայմանագիրը վաղաժամկետ դադարելիս

ԼՂ/0175/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 624. Նոր ժամկետով վարձակալության պայմանագիր կնքելը

ԵԿՂ/3032/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 627. Վարձակալած գույքը գնելը

ԵՔՂ/0941/02/08 2009 թվականի դեկտեմբերի 4

Հոդված 629. Վարձույթի պայմանագիրը

ՎՂ/0426/05/08 2009 թվականի ապրիլի 30

Հոդված 647. Վարձակալի՝ տրանսպորտային միջոցը պահպանելու պարտականությունը

ԿՂ/0177/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 700. Գապալի պայմանագիր

ԵԿՂ/1506/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 718. Գապալատուի կատարած աշխատանքի ընդունումը պատվիրատուի կողմից

3-1487 (ՏՂ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ԵԿՂ/3494/02/09 2011 թվականի ապրիլի 01

Հոդված 741. Նախագծային փաստաթղթեր և նախահաշիվ

ԵԿՂ/1506/02/09 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 779. Ծառայությունների համար վճարելը

ԱՎՂ1/0009/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29

ԼՂ4/0154/02/11 2012 թվականի հունիսի 29

ԿՂ2/0002/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵԿՂ/3065/02/08 2009 թվականի սեպտեմբերի 18

ԵԱՆՂ/1536/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԱՎԴ/0407/02/11 2012 թվականի մարտի 23-ի

ԱՎԴ/0009/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29

ԱՎԴ/0402/02/11 2012 թվականի մարտի 23

3-299 (ՏԴ) 2007 թվականի հունիսի 01

3-299 (ՏԴ) 2007 թվականի հունիսի 01

ԵՇՂ/0681/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13

ԵԱՆՂ/0479/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13

ԵՄԴ/0134/02/08 2010 թվականի մարտի 12

ԵՄԴ/0630/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

Հոդված 799. Կոմիսիոների պատասխանատվությունը կոմիտենտի գույքի կորստի, պակասորդի կամ վնասվածքի համար

3-118(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 1

Հոդված 806. Գործակալության պայմանագիր

ՎԴ/0005/05/08 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

Հոդված 855. Բեռի փոխադրման պայմանագիր

3-119(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Հոդված 857. Ֆրախտի պայմանագիր

3-27/ՏԴ 2007 թվականի մարտի 2

Հոդված 871. Տրանսպորտային առաքման պայմանագիր

3-119(ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Հոդված 877. Փոխառության պայմանագիր

ԵԷԴ/0779/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵՔԴ/0916/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29

Հոդված 878. Փոխառության պայմանագրի ձևը

3-152(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 2

ԱՐԱԴ/0093/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

ԱՎԴ/0381/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

ԵԱՔԴ/1434/02/10 2011 թվականի հուլիսի 29

Հոդված 880. Փոխառուի՝ փոխառության գումարը վերադարձնելու պարտականությունը

ԱՐԱԴ/0313/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Հոդված 881. Փոխառուի կողմից փոխառության պայմանագիրը խախտելու հետևանքները

3-241(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27

ԵԷԴ/0779/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 882. Փոխառության պայմանագիրը վիճարկելը

ԵՔԴ/0916/02/08 2011 թվականի հուլիսի 29

Հոդված 886. Փոխառության պարտավորությամբ պարտքի նորացումը

ԵԿԴ/1179/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27

ԱՎԴ3/0042/02/10 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 887. Վարկային պայմանագիր

3-1489 (ՏԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

ԱՎԴ/4/0145/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24

3-1803(Ա) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 906. Ավանդի գումարի տոկոսները

ԴՆԽ 44 2001 թվականի դեպտեմբերի 26

Հոդված 929. Կանխիկ և անկանխիկ հաշվարկներ

3-1161 (ՏԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1

Հոդված 999. Ապահովագրության պայմանագրի պայմաններն ապահովագրության ընդհանուր պայմաններով որոշելը

ԵԿԴ/1462/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

3-356 (ՎԴ) 2008 թվականի մայիսի 23

ԵՄԴ/0852/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

ԵԿԴ/0318/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 1003՝. Ապահովագրական հատուցման նվազեցումը և հատուցման մերժման հիմքերը.

ՍԴՈ-975 2011 թվականի հունիսի 14

Հոդված 1021. Վնասի հատուցման պահանջի իրավունքն ապահովադրից ապահովագրողին անցնելը (սուբրոգացիա)

ԼԴ/0431/02/09 2010 թվականի ապրիլի 22

Հոդված 1026. Համատեղ գործունեության պայմանագիր

ԳԴ4/0449/02/09 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 1031. Մասնակիցների ընդհանուր ծախսերը և վնասները

3-82(ՏԴ) 2008 թվականի մարտի 27

Հոդված 1033. Շահույթի բաշխումը

ԳԴ4/0449/02/09 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 1040. Պետության և համայնքների կողմից կամ նրանց թույլտվությամբ վիճակախաղեր, տոտալիզատորներ և այլ խաղեր անցկացնելը

3-377(ՎԴ) 2008 թվականի հունիսի 20

Հոդված 1052. Ի շահ ուրիշի գործած անձի կրած վնասները հատուցելը

3-328(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25

Հոդված 1058. Վնասի հատուցման համար պատասխանատվության ընդհանուր հիմքերը

ՀՔԴ 3/0016/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13

ԵԱՔԴ/0754/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01:

ԳԴ4/0208/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԿԴ/0822/02/09 2010 թվականի մարտի 12

ԵԱՆԴ/1097/02/10 2012 թվականի մարտի 23

Հոդված 1059. Վնաս պատճառելը կանխելը

ԿԴ3/0069/02/08 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 1062. Իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու պատասխանատվությունն իր աշխատողի պատճառած վնասի համար

ԿԴ/0125/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 1063. Պատասխանատվությունը պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու դրանց պաշտոնատար անձանց պատճառած վնասի համար: Վնաս պատճառելիս ՀՀ կամ համայնքի անունից հանդես եկող մարմինները և անձինք

ՎԴ/3464/05/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 29

ԵԱՆԴ/2160/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Հոդված 1064. Պատասխանատվությունը հետաքննության, նախաքննության մարմինների, դատախազության և դատարանի ապօրինի գործողություններով պատճառված վնասի համար

ՀՔԴ1/0012/02/08 2011 թվականի հուլիսի 01

ԵԿԴ/0780/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

ԵԱՔԴ/1149/02/09 2011 թվականի մարտի 04

Հոդված 1071⁴. Անշարժ գույքի սեփականատիրոջ պատասխանատվությունը

3-43(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

ԱԲԱԴ/0617/02/10 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 1072. Պատասխանատվությունը շրջապատի համար առավել վտանգ ստեղծող գործունեությամբ պատճառած վնասի համար

3-533(ՎԴ) 2008 թվականի սեպտեմբերի 26

ԵԱՔԴ/0610/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

ԵԱՔԴ/0959/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01

Հոդված 1074. Վնասը հատուցած անձանց հետադարձ պահանջի (ռեգրեսի) իրավունքը

ԳԴ4/0208/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 1076. Տուժողի մեղքի և վնաս պատճառած անձի գույքային դրությունը հաշվի առնելը

3-38(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Հոդված 1078. Առողջության քայքայմամբ պատճառված վնասը հատուցելու ծավալը և բնույթը

ՄԴ/0269/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

ԵԱՔԴ/2447/02/10 2011 թվականի դեկտեմբերի 27

Հոդված 1085. Վնաս հատուցելու վճարները

ՄԴ/0269/02/10 2012 թվականի հունիսի 29

Հոդված 1087.1. Պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման կարգը և պայմանները

ՄԴՈ-997 2011 թվականի նոյեմբերի 15

ԵԿԴ/1226/02/09 2010 թվականի դեկտեմբերի 27

ԵԿԴ/2293/02/10 2012 թվականի ապրիլի 27

ԼԴ/0749/02/10 2012 թվականի ապրիլի 27

ԵԿԴ/3124/02/11 2012 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 17. Վնասների հոսուցում

3-691(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

ԵՔԴ/0086/02/08 2009 թվականի հունիսի 26

ԵՔԴ/0036/02/08 2009 թվականի մարտի 13

3-691(ՎԴ) 2007 թվականի մարտի 30

ԵԱԴԴ/1284/02/09 2011 թվականի մարտի 4

ԵՔԴ/0036/02/08 2009 թվականի մարտի 13

3-27 (ՏԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

ԵԷԴ/1634/02/09 2011 թվականի հուլիսի 29

ԵՇԴ/0177/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19

Հոդված 1092. Անհիմն հարստացումը վերադարձնելու պարտականությունը

ԵԱՔԴ/0455/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13

ԵՇԴ/0473/02/10 2011 թվականի մայիսի 27

ՀՔԴ2/0043/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Հոդված 1099. Չվերադարձվող անհիմն հարստացումը

ՄԴ3/0118/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 1111. Հեղինակային իրավունքի օրյեկտները

3-19 (ՎԴ) 2007 թվականի հունվարի 26

Հոդված 1168. Ֆիրմային անվանման օգտագործումը

ՎԴ/5381/05/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6

Հոդված 1171. Ապրանքային նշանի (սպասարկման նշանի) իրավական պահպանության պայմանները

3-1760 (ՏԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 28

3-1161(ՏԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 01

ԵԿԴ/2221/02/10 2013 թվականի ապրիլի 05

Հոդված 1172. Ապրանքային նշանի նկատմամբ բացառիկ իրավունքը և ապրանքային նշանի օգտագործումը

3-306 (Ա) 2007 թվականի մարտի 2

3-2050/ՏԴ 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

3-1763 (ՏԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12

3-1462 (ՏԴ) 2006 թվականի հոկտեմբերի 26

Հոդված 1177. Ապրանքային նշանի նկատմամբ իրավունքը փոխանցելու կամ լիցենզիա տրամադրելու մասին պայմանագրերի ձևը և դրանցից բխող իրավունքների փոխանցման գրանցումը

ԵՔԴ/1066/02/08 2010 թվականի ապրիլի 22

Հոդված 1184. Ժառանգության հասկացությունը

ՀՅՔԴ4/0096/02/08 2010 թվականի հուլիսի 30

Հոդված 1185. Ժառանգության հիմքերը

3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6

ՎԴ/1400/05/09 2010 թվականի ապրիլի 2

Հոդված 1186. Ժառանգության զանգված

3-1621(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9

3-183 (ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27
 ՎԴ/5269/05/09 2011 թվականի ապրիլի 01
 3-141 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6
 ԵԷԴ/0293/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16
 ՎԴ/5980/05/08 2009 թվականի նոյեմբերի 6
 3-844 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6
 3-1792(ՏԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 12
 ԵԿԴ/2633/02/08 2012 թվականի դեկտեմբերի 25
Հոդված 1188. Ժառանգության բացման ժամանակը
 ԵՔԴ/0119/02/08 2009 թվականի հունիսի 26
Հոդված 1193. Կտակի ազատությունը
 3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6
Հոդված 1194. Ժառանգության պարտադիր բաժնի իրավունք
 3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 6
 3-1416(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9
Հոդված 1202. Կտակը վերացնելը, փոփոխելը և լրացնելը
 3-1416 (ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9
Հոդված 1205. Կտակի նոտարական վավերացումը
 3-29(ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29
Հոդված 1211. Կտակի անվավերությունը
 3-183 (ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27
 3-1416(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9
Հոդված 1215. Ընդհանուր դրույթներ
 3-446(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25
Հոդված 1216. Առաջին հերթի ժառանգներ
 3-1224/ՎԴ 2007 թվականի սեպտեմբերի 05
 ԵԷԴ/0272/02/08 2010 թվականի մարտի 12
Հոդված 1217. Երկրորդ հերթի ժառանգներ
 ԵԱՆԴ/1823/02/09 2009 թվականի փետրվարի 13:
 ԵԱՔԴ/1516/02/08 գործով 2009 թվականի հուլիսի 24
 ՍԴՈ-917 2010 թվականի սեպտեմբերի 18
Հոդված 1219. Չորրորդ հերթի ժառանգներ
 ԵԱՔԴ/1516/02/08 2009 թվականի հուլիսի 24
Հոդված 1221. Ժառանգությունը ներկայացման իրավունքով
 ԵԱԴԴ/0638/02/08 2010 թվականի մարտի 12
Հոդված 1222. Ամուսնու իրավունքները ժառանգության դեպքում
 3-415(ՎԴ) 2007 թվականի հունիսի 1
Հոդված 1224. Անժառանգ զույրի տնօրինումը
 3-446 (ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25
Հոդված 1226. Ժառանգությունն ընդունելու եղանակները
 3-1621(ՎԴ) 2007 թվականի նոյեմբերի 9
 3-1224 (ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5
 ԵՔԴ/0119/02/08 2009 թվականի հունիսի 26
 3-183(ՎԴ) 2008 թվականի մարտի 27
 3-938(ՎԴ) 2007 թվականի հունիսի 1
 3-1224(ՎԴ) 2007 թվականի սեպտեմբերի 5
 ԵԷԴ/0850/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
 ԵԷԴ/0272/02/08 2010 թվականի մարտի 12
 ԵԱՔԴ/1018/02/09 2011 թվականի հուլիսի 01
 ԵԿԴ/2472/02/08 2013 թվականի ապրիլի 05
Հոդված 1227. Ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը

ՎԴ/1400/05/09 2010 թվականի ապրիլի 2
ՇԴ/0023/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 4
ԵՍԴ/0235/02/09 2011 թվականի մայիսի 27

Հոդված 1228. Ժառանգությունն ընդունելը սահմանված ժամկետի ավարտից հետո

3-1179 (ՎԴ) 2007 թվականի օգոստոսի 1
3-753 (ՎԴ) 2007 թվականի հուլիսի 06
ԱՐԱԴ/0214/02/11 2012 թվականի հոկտեմբերի 19
ԵԱՔԴ/2478/02/09 2010 թվականի հոկտեմբերի 1
ԵԱՆԴ/1402/02/09 2012 թվականի ապրիլի 27
ԵԷԴ/0358/02/08 2008 թվականի նոյեմբերի 28
3-1345 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

Հոդված 1229. Ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը փոխանցելը (ժառանգության տրանսմիսիա)

3-1314 (ՎԴ) 2007 թվականի հոկտեմբերի 10

Հոդված 1230. Ժառանգությունից հրաժարվելու իրավունք

ՍԴՈ-980 2011 թվականի հունիսի 21
ԵԷԴ/0272/02/08 2010 թվականի մարտի 12
3-148 (ՎԴ) 2008 թվականի փետրվարի 29

Հոդված 1236. Ժառանգության բաժանելը ժառանգների համաձայնությամբ

ԵԷԴ/0293/02/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Հոդված 1243. Պարտատերերի կողմից պահանջներ ներկայացնելու կարգը

ՀՔԴ 3/0016/02/08 2009 թվականի փետրվարի 13
ԵԿԴ/1906/02/08 2009 թվականի դեկտեմբերի 4
ԵՔԴ/0279/02/08 2010 թվականի հունիսի 25
3-446 (ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25
3-1778 (ՎԴ) 2007 թվականի դեկտեմբերի 25

Հոդված 1244. Ժառանգների պատասխանատվությունը

3-446(ՎԴ) 2008 թվականի հուլիսի 25
ԵԿԴ/0462/02/08 2010 թվականի մարտի 12

Հոդված 1245. Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը

ՎԴ/5904/05/08 2009 թվականի հոկտեմբերի 16

Հոդված 1272. Օտարերկրյա իրավաբանական անձանց անձնական օրենքը

ԵԱՔԴ/1494/02/10 2011 թվականի հոկտեմբերի 14

Հոդված 1285. Իրավունքի ընտրության վերաբերյալ կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում՝ պայմանագրի նկատմամբ կիրառվելիք իրավունքը

3-699(ՎԴ) 2008 թվականի դեկտեմբերի 26